॥ * ॥ इति वाल्मीकियरामायणं समाप्तम् ॥ * ॥

अत्रेयमभ्यर्थना ।

अत्रास्माकं मुद्रणालये ऋग्वेदादयो वेदा उपनिषदो वेदान्तग्रंथा महाभारतादीतिहासाः श्रीमद्भागवतादिमहापुराणोपपुराणानि धर्मशास्त्र-कर्मकाण्ड-व्याकरण-न्याय-योग-सांख्य-मीमांसादिशास्त्रीयग्रन्थाः काव्य-नाटक-चम्पू-प्रभृतयो ग्रन्थाः सहस्रनामाद्यनेकस्तोत्रग्रन्थाश्च विविधभाषाग्रन्थाश्च सीसकोत्तममहल्लघ्वक्षरैर्मनोहरं मुद्रिता आसते योग्यमूल्येन क्रय्याः सन्ति तांश्च ग्राहका यथापुस्तकसूचीपत्रं मूल्यप्रेषणेन प्राप्नुयुः ।

अधिकमस्मदीयसूचीपुस्तकानां भिन्नभिन्नविषयाणां प्रापणेन "श्रीवेङ्कटेश्वरसमाचार" पत्रिकाप्रापणद्वारा च ज्ञेयमिति शम् ।

पुस्तक मिलनेका ठिकाना-

खेमराज श्रीकृष्णदास, "श्रीवेङ्कटेश्वर" स्टीम्-प्रेस, खेतवाडी-बम्बई

गङ्गाविष्णु श्रीकृष्णदास, "लक्ष्मीवेङ्कटेश्वर" स्टीम्-प्रेस, कल्याण-बम्बई.

वा० रा० दी०

॥ ९२ ॥

इदं श्रीमद्रामायणं वाल्मीकीयमुत्तरकाण्डान्तं मुम्बय्यां
क्षेमराज-श्रीकृष्णदासश्रेष्ठिना स्वकीये "श्रीवेंकटेश्वर"
(स्टीम्) मुद्रणालये मुद्रयित्वा प्रकाशितम्।
संवत् १९९०, शके १८५५.

पुस्तक मिलनेका ठिकाना-

खेमराज श्रीकृष्णदास,
"श्रीवेङ्कटेश्वर" स्टीम्-प्रेस,-बम्बई.

गङ्गाविष्णु श्रीकृष्णदास,
"लक्ष्मीवेङ्कटेश्वर" स्टीम्-प्रेस, कल्याण-बम्बई.

देवैःसमागतान्सर्वान्स्थाप्यलोकगुरुर्दिवि ॥ हृष्टैःप्रमुदितैर्देवैर्जगामत्रिदिवंमहत् ॥ २८ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मी० आदिका
र्व्येचतुर्विंशतिसाहस्र्यांसंहितायामुत्तरकांडे दशाधिकशततमः सर्गः ॥ ११० ॥ एतावदेतदाख्यानंसोत्तरंब्रह्मपूजितम् ॥ रामायणमि
तिख्यातंमुख्यंवाल्मीकिनाकृतम् ॥ १ ॥ ततःप्रतिष्ठितोविष्णुःस्वर्गलोकेयथापुरा ॥ येनव्याप्तमिदंसर्वंत्रैलोक्यंसचराचरम् ॥ २ ॥
ततोदेवाःसगंधर्वाःसिद्धाश्चपरमर्षयः ॥ [illegible]यंशृण्वंतिसंहृष्टाःकाव्यंरामायणंदिवि ॥ ३ ॥ इदमाख्यानमायुष्यंसौभाग्यंपापनाशनम् ॥
रामायणंवेदसमंश्राद्धेषुश्रावयेद्बुधः ॥ ४ ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रमधनोलभतेधनम् ॥ सर्वपापैःप्रमुच्येतपादमप्यस्ययःपठेत् ॥५॥ पापा
न्यपिचयःकुर्यादहन्यहनिमानवः ॥ पठत्येकमपिश्लोकंपापात्सपरिमुच्यते ॥ ६ ॥ वाचकायचदातव्यंवस्त्रंधेनुंहिरण्यकम् ॥ वाचके
परितुष्टेतुतुष्टाःस्युःसर्वदेवताः ॥ ७ ॥ एतदाख्यानमायुष्यंपठन्रामायणंनरः ॥ सपुत्रपौत्रोलोकेऽस्मिन्प्रेत्यचेहमहीयते ॥ ८ ॥ रामा
यणं गोविसर्गेमध्याह्नेवासमाहितः ॥ सायाह्नेवापराह्णेचवाचयन्नावसीदति ॥ ९ ॥ अयोध्यापिपुरीरम्याशून्यावर्षगणान्बहून् ॥
ऋषभंप्राप्यराजानंनिवासमुपयास्यति ॥ १० ॥ एतदाख्यानमायुष्यंसभविष्यंसहोत्तरम् ॥ कृतवान्प्रचेतसःपुत्रस्तद्ब्रह्माप्यन्वमन्य
त ॥ ११ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये चतुर्विंशतिसाहस्र्यां संहितायामुत्तरकांडे स्वर्गारोहणं नामैकादशोत्तरश
ततमः सर्गः ॥ १११ ॥

समाप्तं श्रीवाल्मीकीयं रामायणम् ॥

देवैर्मुक्तामहौघवत् ॥ ६ ॥ तस्मिंस्तूर्यशतैःकीर्णेगंधर्वाप्सरसंकुले ॥ सरयूसलिलंरामःपद्भ्यांसमुपचक्रमे ॥ ७ ॥ ततःपितामहोवा
णींत्वंतरिक्षादभाषत ॥ आगच्छविष्णोभद्रंतेदिष्ट्याप्राप्तोऽसिराघव ॥ ८ ॥ भ्रातृभिःसहदेवाभैःप्रविशस्वस्विकांतनुम् ॥ यामिच्छ
सिमहाबाहोतांतनुंप्रविशस्विकाम् ॥ ९ ॥ वैष्णवींतांमहातेजोयद्वाकाशंसनातनम् ॥ त्वंहिलोकगतिर्देवनत्वांकेचित्प्रजानते ॥ १० ॥
ऋतेमायांविशालाक्षींतवपूर्वपरिग्रहाम् ॥ त्वामचिंत्यंमहद्भूतमक्षयंचाजरंतथा ॥ यामिच्छसिमहातेजस्तांतनुंप्रविशस्वयम् ॥ ११ ॥
पितामहवचःश्रुत्वाविनिश्चित्यमहामतिः ॥ विवेशवैष्णवंतेजःसशरीरःसहानुजः ॥ १२ ॥ ततोविष्णुमयंदेवंपूजयंतिस्मदेवताः ॥
साध्यामरुद्गणाश्चैवसेंद्राःसाग्निपुरोगमाः ॥ १३ ॥ येचदिव्याऋषिगणागंधर्वाप्सरसश्चयाः ॥ सुपर्णनागयक्षाश्चदैत्यदानवराक्षसाः ॥
॥ १४ ॥ सर्वंपुष्टंप्रमुदितंसुसंपूर्णमनोरथम् ॥ साधुसाध्वितितैर्देवैस्त्रिदिवंगतकल्मषम् ॥ १५ ॥ अथविष्णुर्महातेजाःपितामहमुवा
चह ॥ एषांलोकंजनौघानांदातुमर्हसिसुव्रत ॥ १६ ॥ इमेहिसर्वेस्नेहान्मामनुयातायशस्विनः ॥ भक्ताहिभजितव्याश्चत्यक्तात्मानश्च
मत्कृते ॥ १७ ॥ तच्छ्रुत्वाविष्णुवचनंब्रह्मालोकगुरुःप्रभुः ॥ लोकान्संतानकान्नामयास्यंतीमेसमागताः ॥ १८ ॥ यच्चतिर्यग्गतंकिंचि
त्वामेवमनुचिंतयत ॥ प्राणांस्त्यक्ष्यतिभक्त्यातत्संतानेषुनिवत्स्यति ॥ १९ ॥ सर्वैर्ब्रह्मगुणैर्युक्तेब्रह्मलोकादनंतरे ॥ वानराश्चस्विकांयो
निमृक्षाश्चैवतथाययुः ॥ २० ॥ येभ्योविनिःसृताः सर्वे सुरेभ्यःसुरसंभवाः ॥ तेषुप्रविविशेचैवसुग्रीवःसूर्यमंडलम् ॥ २१ ॥ पश्यतः
सर्वदेवानांस्वान्पितॄन्प्रतिपेदिरे ॥ तथाब्रुवतिदेवेशेगोप्रतारमुपागताः ॥ २२ ॥ भेजिरेसरयूंसर्वेहर्षपूर्णाश्रुविक्लवाः ॥ अवगाह्याप्सुयो
योवैप्राणांस्त्यक्त्वाप्रहृष्टवत् ॥ २३ ॥ मानुषंदेहमुत्सृज्यविमानंसोऽध्यरोहत ॥ तिर्यग्योनिगतानांचशतानिसरयूजलम् ॥२४॥ संप्राप्य
त्रिदिवंजग्मुःप्रभासुरवपूंषितु ॥ दिव्यादिव्येनवपुषादेवादीप्ताइवाभवन् ॥ २५ ॥ गत्वातुसरयूतोयंस्थावराणिचराणिच ॥ प्राप्यतत्तो
यविक्लेदंदेवलोकमुपागमन् ॥ २६ ॥ तस्मिन्येऽपिसमापन्नाऋक्षवानरराक्षसाः ॥ तेऽपिस्वर्गंप्रविविशुर्देहान्निक्षिप्यचांभसि ॥ २७ ॥

रामस्यदक्षिणेपार्श्वेपद्माश्रीःसमुपाश्रिता॥सव्येऽपिचमहीदेवीव्यवसायस्तथाग्रतः ॥६॥ शरानानाविधाश्चापिधनुरायत्तमुत्तमम् ॥ तथा
युधाश्चतेसर्वेययुःपुरुषविग्रहाः ॥७॥ वेदाब्राह्मणरूपेणगायत्रीसर्वरक्षिणी ॥ ओंकारोऽथवषट्कारःसर्वेराममनुव्रताः ॥८॥ ऋषयश्चमहा
त्मानःसर्वएवमहीसुराः ॥ अन्वगच्छन्महात्मानंस्वर्गद्वारमपावृतम् ॥ ९ ॥ तंयांतमनुगच्छंतिह्यंतःपुरचराःस्त्रियः ॥ सवृद्धबालदासी
काःसवर्षवरकिंकराः ॥ १० ॥ सांतःपुरश्चभरतःशत्रुघ्नसहितोययौ ॥ रामंगतिमुपागम्यसाग्निहोत्रमनुव्रतः ॥११॥ तेचसर्वेमहात्मानः
साग्निहोत्राःसमागताः ॥ सपुत्रदाराःकाकुत्स्थमनुजग्मुर्महामतिम् ॥ १२ ॥ मंत्रिणोभृत्यवर्गाश्चसपुत्रपशुबांधवाः ॥सर्वेसहानुगारामम
न्वगच्छन्प्रहृष्टवत् ॥ १३ ॥ ततःसर्वाःप्रकृतयोहृष्टपुष्टजनावृताः ॥ गच्छन्तमनुगच्छंतिराघवंगुणरंजिताः॥१४॥ततःसस्त्रीपुमांसस्ते
सपक्षिपशुबांधवाः ॥ राघवस्यानुगाःसर्वेहृष्टाविगतकल्मषाः ॥ १५ ॥ स्नाताःप्रमुदिताःसर्वेहृष्टपुष्टाश्चवानराः ॥ दृढंकिलकिलाश
ब्दैःसर्वराममनुव्रतम् ॥ १६ ॥ नतत्रकश्चिद्दीनोवाव्रीडितोवापिदुःखितः ॥ हृष्टंसमुदितंसर्वंबभूवपरमाद्भुतम् ॥१७॥ द्रष्टुकामोऽथनिर्यां
तंरामंजानपदोजनः ॥ यःप्राप्तःसोऽपिदृष्ट्वैवस्वर्गायानुगतोजनः ॥ १८ ॥ ऋक्षवानररक्षांसिजनाश्चपुरवासिनः ॥ आगच्छन्परयाभ
क्त्यापृष्ठतःसुसमाहिताः ॥ १९ ॥ यानिभूतानिनगरेऽप्यंतर्धानगतानिच ॥ राघवंतान्यनुययुःस्वर्गायसमुपस्थितम् ॥ २० ॥ यानिप
श्यंतिकाकुत्स्थंस्थावराणिचराणिच ॥ सर्वाणिरामगमनेअनुजग्मुर्हितान्यपि ॥ २१ ॥ नोच्छ्वसत्तदयोध्यायांसुसूक्ष्ममपिदृश्यते ॥
तिर्यग्योनिगताश्चैवसर्वेराममनुव्रताः ॥ २२ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे नवाधिकशत
तमः सर्गः ॥ १०९ ॥ अध्यर्धयोजनंगत्वानदींपश्चान्मुखाश्रिताम् ॥ सरयूंपुण्यसलिलांददर्शरघुनंदनः ॥ १ ॥ तांनदीमाकुलावर्तां
सर्वत्रानुसरन्नृपः ॥ आगतःसप्रजोरामस्तंदेशंरघुनंदनः ॥२॥ अथतस्मिन्मुहूर्तेतुब्रह्मालोकपितामहः ॥ सर्वैःपरिवृतोदेवैर्भूषितैश्चमहा
त्मभिः ॥ ३ ॥ आययौयत्रकाकुत्स्थःस्वर्गायसमुपस्थितः ॥ विमानशतकोटीभिर्दिव्याभिरभिसंवृतः ॥ ४ ॥ दिव्यतेजोवृतंव्योम
ज्योतिर्भूतमनुत्तमम् ॥ स्वयंप्रभैःस्वतेजोभिःस्वर्गिभिःपुण्यकर्मभिः ॥ ५ ॥ पुण्यावातावबुश्चैवगंधवंतःसुखप्रदाः ॥ पपातपुष्पवृष्टिश्च

वोद्यम्यत्वयास्मविनिपातिताः ॥ (तैरेवमुक्तःकाकुत्स्थोबाढमित्यब्रवीत्स्वयम् ॥) एतस्मिन्नंतरेरामंसुग्रीवोऽपिमहाबलः ॥२१॥ प्रण
म्यविधिवद्वीरंविज्ञापयितुमुद्यतः ॥२२॥ अभिषिच्यांगदंवीरमागतोऽस्मिनरेश्वर॥ तवानुगमनेराजन्विद्धिमांकृतनिश्चयम् ॥ २३ ॥
(तस्यतद्वचनंश्रुत्वारामोरमयतांवरः ॥ वानरेंद्रमथोवाचमैत्रंतस्यानुचिन्तयन् ॥ १ ॥ सखेशृणुष्वसुग्रीवनत्वयाहंविनाकृतः ॥
गच्छेयंदेवलोकंवापरमंवापदंमहत् ॥ २ ॥) विभीषणमथोवाचराक्षसेंद्रंमहायशाः ॥ २४ ॥ यावत्प्रजाधरिष्यंतितावत्त्वंवैविभीषण ॥
राक्षसेंद्रमहावीर्यलंकास्थःस्वंधरिष्यसि ॥ २५ ॥ यावच्चन्द्रश्चसूर्यश्चयावत्तिष्ठतिमेदिनी ॥ यावच्चमत्कथालोकेतावद्राज्यंतवास्त्विह ॥
॥ २६ ॥ शासितश्चसखित्वेनकार्यंतेममशासनम् ॥ प्रजाःसंरक्षधर्मेणनोत्तरंवक्तुमर्हसि ॥ २७ ॥ किंचान्यद्वक्तुमिच्छामिराक्षसेंद्रम
हाबल ॥ आराधयजगन्नाथमिक्ष्वाकुकुलदैवतम् ॥ २८ ॥ आराधनीयमनिशंदेवैरपिसवासवैः ॥ तथेतिप्रतिजग्राहरामवाक्यंविभीष
णः ॥ राजाराक्षसमुख्यानांराघवाज्ञामनुस्मरन् ॥ २९ ॥ तमेवमुक्त्वाकाकुत्स्थोहनूमंतमथाब्रवीत् ॥ जीवितेकृतबुद्धिस्त्वंमाप्रतिज्ञां
वृथाकृथाः ॥ ३० ॥ मत्कथाःप्रचरिष्यंतियावल्लोकेहरीश्वर ॥ तावद्रमस्वसुप्रीतोमद्वाक्यमनुपालयन् ॥ ३१ ॥ एवमुक्तस्तुहनु
मान्राघवेणमहात्मना ॥ वाक्यंविज्ञापयामासपरंहर्षमवापच ॥ ३२ ॥ यावत्तवकथालोकेविचरिष्यतिपावनी ॥ तावत्स्थास्या
मिमेदिन्यांतवाज्ञामनुपालयन् ॥ जांबवंतंतथोक्त्वातुवृद्धंब्रह्मसुतंतदा ॥ ३३ ॥ मैंदंचद्विविदंचैवपंचजांबवतासह ॥ यावत्कलिश्चसंप्रा
प्तस्तावज्जीवतसर्वदा ॥ ३४ ॥ तदेवमुक्त्वाकाकुत्स्थःसर्वांस्तानृक्षवानरान् ॥ उवाचबाढंगच्छध्वंमयासार्धंयथोदितम् ॥३५॥ इत्यार्षे
श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे अष्टोत्तरशततमः सर्गः ॥ १०८ ॥ प्रभातायांतुशर्वर्यांपृथुवक्षामहा
यशाः ॥ रामःकमलपत्राक्षःपुरोधसमथाब्रवीत्॥ १ ॥अग्निहोत्रंव्रजत्वग्रेदीप्यमानंसहद्विजैः ॥ वाजपेयातपत्रंचशोभमानंमहापथे॥ २ ॥
ततोवसिष्ठस्तेजस्वीसर्वंनिरवशेषतः॥चकारविधिवद्धर्मंमहाप्रस्थानिकंविधिम् ॥ ३ ॥ ततःसूक्ष्मांबरधरोब्रह्मआवर्तयन्परम् ॥ कुशान्गृ
हीत्वापाणिभ्यांसरयूंप्रययावथ ॥४ ॥ अव्याहरन्क्वचित्किंचिन्निश्चेष्टोनिःसुखःपथि ॥ निर्जगामगृहात्तस्माद्दीप्यमानोयथांशुमान् ॥५॥

हस्ताणिएकैकस्यधनंददौ ॥१८ ॥ बहुरत्नौबहुधनौहृष्टपुष्टजनाश्रयौ ॥ स्वेपुरेप्रेषयामासभ्रातरौतौकुशीलवौ॥१९॥ अभिषिच्यततो
वीरौप्रस्थाप्यस्वपुरेतदा ॥ दूतान्संप्रेषयामासशत्रुघ्नायमहात्मने ॥२०॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा०वाल्मी०आदि०च०सा०उत्तरकांडे सप्तोत्तर
शततमःसर्गः॥१०७॥तेदूताराम वाक्येनचोदितालघुविक्रमाः ॥ प्रजग्मुर्मधुरांशीघ्रंचक्रुर्वासंनचाध्वनि ॥१॥ ततस्त्रिभिरहोरात्रैःसंप्राप्यम
धुरामथ॥शत्रुघ्नाययथातत्त्वमाचख्युःसर्वएवतत् ॥२॥ लक्ष्मणस्यपरित्यागंप्रतिज्ञांराघवस्यच॥पुत्रयोरभिषेकंचपौरानुगमनंतथा ॥३॥
कुशस्यनगरीरम्याविंध्यपर्वतरोधसि ॥ कुशावतीतिनाम्नासाकृतारामेणधीमता ॥४॥ श्रावस्तीतिपुरीरम्याश्राविताचलवस्यह ॥ अयो
ध्यांविजनांकृत्वाराघवोभरतस्तथा ॥५॥ स्वर्गस्यगमनोद्योगंकृतवंतौमहारथौ ॥ एवंसर्वंनिवेद्याशुशत्रुघ्नायमहात्मने ॥६॥ विरेमुस्तेत
तमब्रवीद्रघुनंदनः ॥८॥ आत्मनश्चविपर्यासंभविष्यंभ्रातृभिःसह ॥ ततःपुत्रद्वयंवीरःसोभ्यषिंचन्नराधिपः ॥९॥ सुबाहुर्मधुरांलेभेशत्रुघा
तीचवैदिशम् ॥ द्विधाकृत्वातुतांसेनांमाधुरींपुत्रयोर्द्वयोः ॥ धनंचयुक्तंकृत्वावैस्थापयामासपार्थिवः ॥१०॥ सुबाहुंमधुरायांचवैदिशेशत्रु
घातिनम् ॥ ययौस्थाप्यतदायोध्यांरथेनैकेनराघवः॥११ ॥ सददर्शमहात्मानंज्वलंतमिवपावकम् ॥ सूक्ष्मक्षौमांबरधरंमुनिभिःसार्धम
क्षयैः ॥१२॥सोऽभिवाद्यततोरामंप्रांजलिःप्रयतेंद्रियः ॥ उवाचवाक्यंधर्मज्ञंधर्ममेवानुचिंतयन् ॥ १३ ॥ कृत्वाभिषेकंसुतयोर्द्वयोराघवनं
दनः ॥ तवानुगमनेराजन्विद्धिमांकृतनिश्चयम् ॥१४॥ नचान्यदद्यवक्तव्यमतोवीरनशासनम् ॥ विहन्यमानमिच्छामिमद्विधेनविशेषतः
॥ १५ ॥ तस्यतांबुद्धिमक्लीबांविज्ञायरघुनंदनः ॥ बाढमित्येवशत्रुघ्नंरामोवाक्यमुवाचह ॥ १६ ॥ तस्यवाक्यस्यवाक्यांतेवा
नराःकामरूपिणः ॥ऋक्षराक्षससंघाश्चसमापेतुरनेकशः ॥ १७ ॥ सुग्रीवंतेपुरस्कृत्यसर्वएवसमागताः ॥ तंरामंद्रष्टुमनसःस्वर्गाया
भिमुखंस्थितम् ॥ १८ ॥ देवपुत्राऋषिसुतागंधर्वाणांसुतास्तथा ॥ रामक्षयंविदित्वातेसर्वएवसमागताः ॥ १९ ॥ तेराममभि
वाद्योचुःसर्वेवानरराक्षसाः ॥ तवानुगमनेराजन्संप्राप्ताःस्मसमागताः ॥ यदिरामविनास्माभिर्गच्छेस्त्वंपुरुषोत्तम ॥ २० ॥ यमदंडमि

तांजलिः ॥ निगृह्यसर्वस्रोतांसिनिःश्वासंनमुमोचह ॥१५॥ अनिःश्वसंतंयुक्तंतंसशक्राःसाप्सरोगणाः ॥ देवाःसर्षिगणाःसर्वे पुष्पैरभ्यकि
रंस्तदा ॥ १६ ॥ अदृश्यंसर्वमनुजैःसशरीरंमहाबलम् ॥ प्रगृह्यलक्ष्मणंशक्रस्त्रिदिवंसंविवेशह ॥ १७ ॥ ततोविष्णोश्चतुर्भागमागतंसुर
सत्तमाः ॥ हृष्टाःप्रमुदिताःसर्वेपूजयंतिस्मराघवम् ॥ १८ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे
लक्ष्मणवियोगोनामषडुत्तरशततमः सर्गः ॥१०६॥ विसृज्यलक्ष्मणंरामोदुःखशोकसमन्वितः॥पुरोधसोमंत्रिणश्चनैगमाश्चेदमब्रवीत् ॥
॥ १ ॥ अद्यराज्येऽभिषेक्ष्यामिभरतंधर्मवत्सलम्॥अयोध्यायाःपतिंवीरततोयास्याम्यहंवनम् ॥२॥ प्रवेशयतसंभारान्माभूत्कालात्ययो
यथा ॥ अद्यैवाहंगमिष्यामिलक्ष्मणेनगतांगतिम् ॥ ३ ॥ तच्छुत्वाराघवेणोक्तंसर्वाःप्रकृतयोभृशम् ॥ मूर्धभिःप्रणताभूमौगतसत्त्वाइवा
भवन् ॥४॥ भरतश्चविसंज्ञोऽभूच्छ्रुत्वाराघवभाषितम् ॥ राज्यंविगर्हयामासवचनंचेदमब्रवीत् ॥ ५ ॥ सत्येनाहंशपेराजन्स्वर्गभोगेन
चैवहि ॥ नकामयेयथाराज्यंत्वांविनारघुनंदन ॥ ६ ॥ इमौकुशीलवौराजन्नभिषिच्यनराधिप ॥ कोशलेषुकुशंवीरमुत्तरेषुयथालवम् ॥
॥ ७ ॥ शत्रुघ्नस्यचगच्छंतुदूतास्त्वरितविक्रमाः ॥ इदंगमनमस्माकंशीघ्रमाख्यातुमाचिरम् ॥ ८ ॥ तच्छ्रुत्वाभरतेनोक्तंदृष्ट्वाचापिह्य
धोमुखान् ॥ पौरान्दुःखेनसंतप्तान्वसिष्ठोवाक्यमब्रवीत् ॥ ९ ॥ वत्सरामइमाःपश्यधरणींप्रकृतीर्गताः ॥ ज्ञात्वैषामीप्सितंकार्यमाचै
षांविप्रियंकृथाः ॥ १० ॥ वसिष्ठस्यतुवाक्येनउत्थाप्यप्रकृतीजनम् ॥ किंकरोमीतिकाकुत्स्थःसर्वान्वचनमब्रवीत् ॥ ११ ॥ ततःसर्वाः
प्रकृतयोराममवचनमब्रुवन् ॥ गच्छंतमनुगच्छामोयत्ररामगमिष्यसि ॥ १२ ॥ पौरेषुयदितेप्रीतिर्यदिस्नेहोह्यनुत्तमः ॥ सपुत्रदाराःकाकु
त्स्थसमंगच्छामसत्पथम्॥१३॥तपोवनंवानदुर्गंवानदीमंभोनिधिंतथा ॥ वयंतेयदिनत्याज्याःसर्वान्नोनयईश्वर॥१४॥ एषानःपरमाप्रीति
रेषनःपरमोवरः ॥ हृद्गतानःसदाप्रीतिस्तवानुगमनेनृप ॥ १५ ॥ पौराणांदृढभक्तिंचबाढमित्येवसोऽब्रवीत ॥ स्वकृतांतंचान्ववेक्ष्यत
स्मिन्नहनिराघवः ॥ १६ ॥ कोशलेषुकुशंवीरमुत्तरेषुतथालवम् ॥ अभिषिच्यमहात्मानावुभौरामःकुशीलवौ ॥ १७ ॥ अभिषिक्तौसु
तावंकेप्रतिष्ठाप्यपुरेततः ॥ (परिष्वज्यमहाबाहुर्मूर्ध्न्युपाघ्रायचासकृत्) रथानांतुसहस्राणिनागानामयुतानिच ॥ दशचाश्वस

कार्यमितिकाकुत्स्थःकृतांजलिरभाषत ॥ ११ ॥ तद्वाक्यंराघवेणोक्तंश्रुत्वामुनिवरःप्रभुः ॥ प्रत्याहरामंदुर्वासाःश्रूयतांधर्मवत्सल
॥ १२ ॥ अद्यवर्षसहस्रस्यसमाप्तिर्ममराघव ॥ सोऽहंभोजनमिच्छामियथासिद्धंतवानघ ॥ १३ ॥ तच्छ्रुत्वावचनंराजाराघवःप्रीतमा
नसः ॥ भोजनंमुनिमुख्याययथासिद्धमुपाहरत् ॥ १४ ॥ सतुभुक्त्वामुनिश्रेष्ठस्तदन्नममृतोपमम् ॥ साधुरामेतिसंभाष्यस्वमाश्रममुपा
गमत् ॥ १५ ॥ (तस्मिन्गतेमुनिवरेस्वाश्रमंलक्ष्मणाग्रजः) ॥ संस्मृत्यकालवाक्यानिततोदुःखमुपागमत् ॥ दुःखेनचसुसंतप्तः स्मृत्वा
तद्घोरदर्शनम् ॥ १६ ॥ अवाङ्मुखोदीनमनाव्याहर्तुंनशशाकह ॥ ततोबुद्ध्याविनिश्चित्यकालवाक्यानिराघव ॥ १७ ॥ नैतदस्ती
तिनिश्चित्यतूष्णीमासीन्महायशाः ॥ १८ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणेवाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे पंचोत्तरशततमः
सर्गः ॥ १०५ ॥ आवाङ्मुखमथोदीनंदृष्ट्वासोममिवाप्लुतम् ॥ राघवंलक्ष्मणोवाक्यंहृष्टोमधुरमब्रवीत् ॥ १ ॥ नसंतापंमहाबाहोमद
र्थंकर्तुमर्हसि ॥ पूर्वनिर्माणबद्धाहिकालस्यगतिरीदृशी ॥ २ ॥ जहिमांसौम्यविस्रब्धंप्रतिज्ञांपरिपालय ॥ हीनप्रतिज्ञाःकाकुत्स्थप्र
यांतिनरकंनराः ॥ ३ ॥ यदिप्रीतिर्महाराजयद्यनुग्राह्यतामयि ॥ जहिमांनिर्विशंकस्त्वंधर्मंवर्धयराघव ॥ ४ ॥ लक्ष्मणेनतथोक्त
स्तुरामःप्रचलितेंद्रियः ॥ मंत्रिणःसमुपानीयतथैवचपुरोधसः ॥ ५ ॥ अब्रवीच्चतदावृत्तंतेषांमध्येसराघवः ॥ दुर्वासोऽभिगमंचैवप्रति
ज्ञांतापसस्यच ॥ ६ ॥ तच्छत्वामंत्रिणःसर्वेसोपाध्यायाःसमासत ॥ वसिष्ठस्तुमहातेजावाक्यमेतदुवाचह ॥ ७ ॥ दृष्टमेतन्महाबा
होक्षयंतेरोमहर्षणम् ॥ लक्ष्मणेन वियोगश्चतवराममहायशः ॥ ८ ॥ त्यजैनंबलवान्कालोमाप्रतिज्ञांवृथाकृथाः ॥ प्रतिज्ञायांहिन
ष्टायांधर्मोहिविलयंव्रजेत् ॥ ९ ॥ ततोधर्मेविनष्टेतुत्रैलोक्यंसचराचरम् ॥ सदेवर्षिगणंसर्वंविनश्येत्तुनसंशयः ॥ १० ॥ सत्वंपुरुष
शार्दूलत्रैलोक्यस्याभिपालनात् ॥ लक्ष्मणेनविनाचाद्यजगत्स्वस्थंकुरुष्वह ॥ ११ ॥ तेषांतत्समवेतानांवाक्यंधर्मार्थसंहितम् ॥ श्रुत्वा
परिषदोमध्येरामोलक्ष्मणमब्रवीत् ॥ १२ ॥ विसर्जयेत्वांसौमित्रेमाभूद्धर्मविपर्ययः ॥ त्यागोवधोवाविहितः साधूनांह्युभयंसमम् ॥
॥ १३ ॥ रामेणभाषितेवाक्येबाष्पव्याकुलितेंद्रियः ॥ लक्ष्मणस्त्वरितःप्रायात्स्वगृहंनविवेशह ॥ १४ ॥ सगत्वासरयूतीरमुपस्पृश्यकृ

ततस्त्वमसिदुर्धर्षात्तस्माद्भावात्सनातनात् ॥ रक्षांविधास्यन्भूतानांविष्णुत्वमुपजग्मिवान् ॥ ९ ॥ अदित्यांवीर्यवान्पुत्रोभ्रातॄणांवी
र्यवर्धनः ॥ समुत्पन्नेषुकृत्येषुतेषांसाह्यायकल्पसे ॥ १० ॥ सत्वमुज्ज्ञास्यमानासुप्रजासुजगतांवर ॥ रावणस्यवधाकांक्षीमानुषेषुमनो
दधाः ॥ ११ ॥ दशवर्षसहस्राणिदशवर्षशतानिच ॥ कृत्वावासस्यनियमंस्वयमेवात्मनापुरा ॥ १२ ॥ सत्वंमनोमयःपुत्रःपूर्णायु
र्मानुषेष्विह ॥ कालोनरवरश्रेष्ठसमीपमुपवर्तितुम् ॥ १३ ॥ यदिभूयोमहाराजप्रजाइच्छस्युपासितुम् ॥ वसवावीरभद्रंतेएवमाहपि
तामहः ॥ १४ ॥ अथवाविजिगीषातेसुरलोकायराघव ॥ सनाथाविष्णुनादेवाभवंतुविगतज्वराः ॥ १५ ॥ श्रुत्वापितामहेनोक्तंवाक्यं
कालसमीरितम् ॥ राघवःप्रहसन्वाक्यंसर्वसंहारमब्रवीत् ॥ १६ ॥ श्रुत्वामेदेवदेवस्यवाक्यंपरममद्भुतम् ॥ प्रीतिर्हिमहतीजातातवाग
मनसंभवा ॥ १७ ॥ त्रयाणामपिलोकानांकार्यार्थंममसंभवः ॥ भद्रंतेऽस्तुगमिष्यामियतएवाहमागतः ॥ १८ ॥ हृद्गतोह्यसिसंप्राप्तो
नमेतत्रविचारणा ॥ मयाहिसर्वकृत्येषुदेवानांवशवर्तिनाम् ॥ स्थातव्यंसर्वसंहारयथाह्याहपितामहः ॥ १९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्वा० वा
ल्मीकीये आदि० च० सा० उत्तरकांडे कालवाक्यंनामचतुरधिकशततमःसर्गः ॥ १०४ ॥ तथातयोःसंवदतोर्दुर्वासाभगवानृषिः ॥
रामस्यदर्शनाकांक्षीराजद्वारमुपागमत् ॥ १ ॥ सोऽभिगम्यतुसौमित्रिमुवाचऋषिसत्तमः ॥ रामंदर्शयमेशीघ्रंपुरामेऽर्थोतिवर्तते ॥ २ ॥
मुनेस्तुभाषितंश्रुत्वालक्ष्मणःपरवीरहा ॥ अभिवाद्यमहात्मानंवाक्यमेतदुवाचह ॥ ३ ॥ किंकार्यंहिभगवन्कोह्यर्थःकिंकरोम्यहम् ॥
व्यग्रोहिराघवोब्रह्मन्मुहूर्तंपरिपाल्यताम् ॥ ४ ॥ तच्छ्रुत्वाऋषिशार्दूलःक्रोधेनकलुषीकृतः ॥ उवाचलक्ष्मणंवाक्यंनिर्दहन्निवचक्षु
षा ॥ ५ ॥ अस्मिन्क्षणेमांसौमित्रेरामायप्रतिवेदय ॥ विषयंत्वांपुरंचैवशपिष्येराघवंतथा ॥ ६ ॥ भरतंचैवसौमित्रेयुष्माकं
याचसंततिः ॥ नहिशक्ष्याम्यहंभूयोमन्युंधारयितुंहृदि ॥ ७ ॥ तच्छ्रुत्वाघोरसंकाशंवाक्यंतस्यमहात्मनः ॥ चिंतयामासमनसातस्य
वाक्यस्यनिश्चयम् ॥ ८ ॥ एकस्यमरणंमेऽस्तुमाभूत्सर्वविनाशनम् ॥ इतिबुद्ध्याविनिश्चित्यराघवायन्यवेदयत् ॥ ९ ॥ लक्ष्मण
स्यवचःश्रुत्वारामःकालंविसृज्यच ॥ निःसृत्यत्वरितोराजाअत्रेःपुत्रंददर्शह ॥ १० ॥ सोऽभिवाद्यमहात्मानंज्वलंतमिवतेजसा ॥ किं

जयस्वराजधर्मेणउभौलोकौमहाद्युते ॥ दूतस्त्वांद्रष्टुमायातस्तपसाभास्करप्रभः ॥ ४ ॥ तद्वाक्यंलक्ष्मणोक्तंवैश्रुत्वारामउवाचह ॥
प्रवेश्यतांमुनिस्तातमहौजास्तस्यवाक्यधृक् ॥ ५ ॥ सौमित्रिस्तुतथेत्युक्त्वा प्रावेशयततंमुनिम् ॥ ज्वलंतमिवतेजोभिःप्रदहंतमिवां
शुभिः ॥ ६ ॥ सोऽभिगम्यरघुश्रेष्ठंदीप्यमानंस्वतेजसा ॥ ऋषिर्मधुरयावाचावर्धस्वेत्याहराघवम् ॥ ७ ॥ तस्मैरामोमहातेजाःपूजा
मर्घ्यपुरोगमाम् ॥ ददौकुशलमव्यग्रंप्रष्टुंचैवोपचक्रमे ॥ ८ ॥ पृष्टश्चकुशलंतेनरामेणवदतांवरः ॥ आसनेकांचनेदिव्येनिषसादम
हायशाः ॥ ९ ॥ तमुवाचततोरामःस्वागतंतेमहामते ॥ प्रापयास्यचवाक्यानियतोदूतस्त्वमागतः ॥ १० ॥ चोदितोराजसिंहेनमुनि
र्वाक्यमभाषत ॥ द्वंद्वह्येतत्प्रवक्तव्यंहितंवैयद्यवेक्षसे ॥ ११ ॥ यःशृणोतिनिरीक्षेद्वासवध्योभवितातव ॥ भवेद्वैमुनिमुख्यस्यवचनंय
द्यवेक्षसे ॥ १२ ॥ तथेतिचप्रतिज्ञायरामोलक्ष्मणमब्रवीत् ॥ द्वारितिष्ठमहाबाहोप्रतिहारंविसर्जय ॥ १३ ॥ समेवध्यःखलुभवेद्वाचंद्वंद्वं
समीरितम् ॥ ऋषेर्ममचसौमित्रेपश्येद्वाशृणुयाच्चयः ॥ १४ ॥ ततोनिक्षिप्यकाकुत्स्थोलक्ष्मणंद्वारिसंग्रहम् ॥ तमुवाचमुनेवाक्यंकथय
स्वेतिराघवः ॥ १५ ॥ यत्तेमनीषितंवाक्यंयेनवासिसमाहितः ॥ कथयस्वाविशंकस्त्वंममापिहृदिवर्तते ॥ १६ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामा
यणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे कालागमनंनाम त्र्युत्तरशततमः सर्गः ॥ १०३ ॥ शृणुराजन्महासत्त्वयदर्थमह
मागतः ॥ पितामहेनदेवेनप्रेषितोऽस्मिमहाबल ॥ १ ॥ तवाहंपूर्वकेभावेपुत्रःपरपुरंजय ॥ मायासंभावितोवीरकालःसर्वसमाहरः ॥२॥
पितामहश्चभगवानाहलोकपतिःप्रभुः ॥ समयस्तेकृतःसौम्यलोकान्संपरिरक्षितुम् ॥ ३ ॥ संक्षिप्यहिपुरालोकान्माययास्वयमेवहि ॥
महार्णवेशयानोऽप्सुमांत्वंपूर्वमजीजनः ॥ ४ ॥ भोगवंतंततोनागमनंतमुदकेशयम् ॥ माययाजनयित्वात्वंद्वौचसत्त्वौमहाबलौ ॥ ५ ॥
मधुंचकैटभंचैवययोरस्थिचयैर्वृता ॥ इयंपर्वतसंबाधमेदिनीचाभवत्तदा ॥ ६ ॥ पद्मेदिव्येऽर्कसंकाशेनाभ्यामुत्पाद्यमामपि ॥ प्राजाप
त्यंत्वयाकर्ममयिसर्वंनिवेशितम् ॥ ७ ॥ सोऽहंसंन्यस्तभारोहित्वामुपास्यजगत्पतिम् ॥ रक्षांविधत्स्वभूतेषुममतेजस्करोभवान् ॥८॥

शस्यश्रुत्वाप्रीतोऽस्यराघवः॥१८॥इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च०सा० उत्तरकांडे एकोत्तरशततमःसर्गः॥१०१॥
तच्छ्रुत्वाहर्षमापेदेराघवोभ्रातृभिःसह॥वाक्यंचाद्भुतसंकाशंभ्रातॄन्प्रोवाचराघवः ॥ १ ॥ इमौकुमारौसौमित्रेतवधर्मविशारदौ ॥ अंगद
श्चन्द्रकेतुश्चराज्यार्थेदृढविक्रमौ ॥ २ ॥ इमौराज्येऽभिषेक्ष्यामिदेशःसाधुविधीयताम् ॥रमणीयोह्यसंबाधोरमेतांयत्रधन्विनौ ॥३॥ नरा
ज्ञांयत्रपीडास्यान्नाश्रमाणांविनाशनम् ॥ सदेशोदृश्यतांसौम्यनापराध्यामहेयथा ॥ ४ ॥ तथोक्तवतिरामेतुभरतःप्रत्युवाचह ॥ अयं
कारुपथोदेशोरमणीयोनिरामयः॥ ५ ॥ निवेश्यतांतत्रपुरमंगदस्यमहात्मनः ॥ चन्द्रकेतोःसुरुचिरंचन्द्रकांतंनिरामयम् ॥ ६ ॥ तद्वा
क्यंभरतेनोक्तंप्रतिजग्राहराघवः ॥ तंचकृत्वावशेदेशमंगदस्यन्यवेशयत् ॥७॥ अंगदीयापुरीरम्याप्यंगदस्यनिवेशिता ॥ रमणीयासुगु
ताचरामेणाक्लिष्टकर्मणा ॥ ८ ॥ चंद्रकेतोश्चमल्लस्यमल्लभूम्यांनिवेशिता ॥ चन्द्रकांतेतिविख्यातादिव्यास्वर्गपुरीयथा ॥९॥ ततोरामः
परांप्रीतिंलक्ष्मणोभरतस्तथा ॥ ययुर्युद्धेदुराधर्षाअभिषेकंचचक्रिरे ॥ १० ॥ अभिषिच्यकुमारौद्वौप्रस्थाप्यसुसमाहितौ ॥ अंगदंपश्चि
मांभूमिंचन्द्रकेतुमुदङ्मुखम् ॥ ११ ॥ अंगदंचापिसौमित्रिर्लक्ष्मणोऽनुजगामह ॥ चंद्रकेतोस्तुभरतःपार्ष्णिग्राहोबभूवह ॥१२॥ लक्ष्म
णस्त्वंगदीयायांसंवत्सरमथोषितः॥पुत्रेस्थितेदुराधर्षेअयोध्यांपुनरागमत् ॥ १३ ॥ भरतोऽपितथैवोष्यसंवत्सरमतोधिकम् ॥ अयोध्यां
पुनरागम्यरामपादावुपास्तसः ॥ १४ ॥ उभौसौमित्रिभरतौरामपादावनुव्रतौ ॥ कालंगतमपिस्नेहान्नजज्ञातेऽतिधार्मिकौ ॥ १५ ॥
एवंवर्षसहस्राणिदशतेषांययुस्तदा ॥ धर्मेप्रयतमानानांपौरकार्येषुनित्यदा ॥१६ ॥ विहृत्यकालंपरिपूर्णमानसाः श्रियावृताधर्मपरेचसं
स्थिताः ॥ त्रयःसमिद्धाहुतिदीप्ततेजसोहुताग्नयःसाधुमहाध्वरेत्रयः ॥ १७ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च०
सा० उत्तरकांडे द्व्युत्तरशततमःसर्गः ॥१०२॥ कस्यचित्त्वथकालस्यरामेधर्मपरेस्थिते ॥ कालस्तापसरूपेणराजद्वारमुपागमत् ॥१॥
(सोब्रवील्लक्ष्मणंवाक्यंधृतिमन्तंयशस्विनम् ॥ मांनिवेदयरामायसंप्राप्तंकार्यगौरवात् ॥ १ ॥) दूतोह्यतिबलस्याहंमहर्षेरमितौजसः ॥
रामंदिदृक्षुरायातःकार्येणहिमहाबलः ॥ २ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वासौमित्रिस्त्वरयान्वितः॥ न्यवेदयतरामायतापसंतंसमागतम् ॥ ३ ॥

नक्षत्रेणचसौम्येनपुरस्कृत्यांगिरःसुतम् ॥ भरतःसहसैन्येनकुमाराभ्यांविनिर्ययौ ॥ २० ॥ सासेनाशक्रयुक्तेवनगरान्निर्ययावथ ॥
राघवानुगतादूरंदुराधर्षासुरैरपि ॥ २१ ॥ मांसाशिनश्चयेसत्त्वारक्षांसिसुमहांतिच ॥ अनुजग्मुर्हिभरतंरुधिरस्यपिपासया ॥ २२ ॥ भूत
ग्रामाश्चबहवोमांसभक्षाःसुदारुणाः ॥ गन्धर्वपुत्रमांसानिभोक्तुकामाःसहस्रशः॥२३॥ सिंहव्याघ्रवराहाणांखेचराणांचपक्षिणाम् ॥ बहू
निवैसहस्राणिसेनायाययुरग्रतः ॥ २४ ॥ अध्यर्धमासमुषितापथिसेनानिरामया ॥ हृष्टपुष्टजनाकीर्णाकेकयंसमुपागमत् ॥ २५ ॥
इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे शततमः सर्गः॥ १०० ॥श्रुत्वासेनापतिंप्राप्तंभरतंकेकयाधिपः॥
युधाजिद्गर्गसहितंपरांप्रीतिमुपागमत् ॥ १ ॥ सनिर्ययौजनौघेनमहताकेकयाधिपः ॥ त्वरमाणोऽभिचक्रामगन्धर्वान्केकयाधिपः ॥२॥
भरतश्चयुधाजिच्चसमेतौलघुविक्रमैः॥ गन्धर्वनगरंप्राप्तौसबलौसपदानुगौ ॥ ३ ॥ श्रुत्वातुभरतंप्राप्तंगंधर्वास्तेसमागताः॥ योद्धुकामाम
हावीर्याव्यनदंस्तेसमंततः॥४॥ततःसमभवद्युद्धंतुमुलंलोमहर्षणम् ॥ सप्तरात्रंमहाभीमंनचान्यतरयोर्जयः॥५ ॥ खड्गशक्तिधनुर्ग्राहानद्यः
शोणितसंस्रवाः ॥ नृकलेवरवाहिन्यःप्रवृत्ताःसर्वतोदिशम् ॥ ६॥ ततोरामानुजःक्रुद्धःकालस्यास्त्रंसुदारुणम् ॥ संवर्तंनामभरतोगंधर्वेष्व
भ्यचोदयत् ॥७॥ तेबद्धाःकालपाशेनसंवर्तेनविदारिताः ॥ क्षणेनाभिहतास्तेनतिस्रःकोट्योमहात्मना॥८॥तद्युद्धंतादृशंघोरंनस्मरंतिदि
वौकसः ॥ निमेषांतरमात्रेणतादृशानांमहात्मनाम् ॥ ९ ॥हतेषुतेषुसर्वेषुभरतःकेकयीसुतः ॥निवेशयामासतदासमृद्धेद्वेपुरोत्तमे ॥१०॥
तक्षंतक्षशिलायांतुपुष्कलंपुष्कलावते ॥ गन्धर्वदेशेरुचिरेगांधारविषयेचसः ॥११॥ धनरत्नौघसंकीर्णेकाननैरुपशोभिते ॥ अन्योन्य
संघर्षकृतेस्पर्धयागुणविस्तरैः ॥ १२ ॥उभेसुरुचिरप्रख्येव्यवहारैरकिल्बिषैः ॥ उद्यानयानसंपूर्णेसुविभक्तांतरापणे ॥ १३ ॥ उभेपुरव
रेरम्येविस्तरैरुपपशोभिते ॥ गृहमुख्यैःसुरुचिरैर्विमानैर्बहुभिर्वृते ॥ १४ ॥ शोभितेशोभनीयैश्चदेवायतनविस्तरैः ॥ तालैस्तमालैस्ति
लकैर्बकुलैरुपशोभिते ॥ १५ ॥ निवेश्यपंचभिर्वर्षैर्भरतोराघवानुजः ॥ पुनरायान्महाबाहुरयोध्यांकेकयीसुतः ॥ १६ ॥ सोऽभिवाद्य
महात्मानंसाक्षाद्धर्ममिवापरम् ॥ राघवंभरतःश्रीमान्ब्रह्माणमिववासवः ॥ १७ ॥ शशंसचयथावृत्तंगंधर्ववधमुत्तमम् ॥ निवेशनंचदे

तासांरामोमहादानंकालेकालेप्रयच्छति ॥ मातॄणामविशेषेणब्राह्मणेषुतपस्विषु ॥ १७ ॥ पित्र्याणिब्रह्मरत्नानियज्ञान्परमदुस्तरान् ॥
चकाररामोधर्मात्मापितॄन्देवान्विवर्धयन् ॥ १८ ॥ एवंवर्षसहस्राणिबहून्यथययुःसुखम् ॥ यज्ञंबहुविधंधर्मंवर्धयानस्यसर्वदा ॥ १९ ॥
इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मी० आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे यज्ञावसानंनामैकोनशततमः सर्गः ॥ ९९ ॥ कस्यचित्त्वथकाल
स्ययुधाजित्केकयोनृपः ॥ स्वगुरुंप्रेषयामासराघवायमहात्मने ॥ १ ॥ गार्ग्यमंगिरसःपुत्रंब्रह्मर्षिममितप्रभम् ॥ दशचाश्वसहस्राणि
प्रीतिदानमनुत्तमम् ॥ २ ॥ कंबलानिचरत्नानिचित्रवस्त्रमथोत्तमम् ॥ रामायप्रददौराजाशुभान्याभरणानिच ॥३॥ श्रुत्वातुराघवोधी
मान्महर्षिंगार्ग्यमागतम् ॥ मातुलस्याश्वपतिनःप्रहितंतन्महाधनम् ॥ ४ ॥ प्रत्युद्गम्यचकाकुत्स्थःक्रोशमात्रंसहानुजः ॥ गार्ग्यंसंपू
जयामासयथाशक्रोबृहस्पतिम् ॥ ५ ॥ तथासंपूज्यतमृषिंतद्धनंप्रतिगृह्यच ॥ पृष्ट्वाप्रतिपदंसर्वंकुशलंमातुलस्यच ॥ ६ ॥ उपविष्टंमहा
भागंरामःप्रष्टुंप्रचक्रमे ॥ किमाहमातुलोवाक्यंयदर्थंभगवानिह ॥ ७ ॥ प्राप्तोवाक्यविदांश्रेष्ठःसाक्षादिवबृहस्पतिः ॥ रामस्यभाषितंश्रु
त्वामहर्षिःकार्यविस्तरम् ॥ ८ ॥ वक्तुमद्भुतसंकाशंराघवायोपचक्रमे ॥ मातुलस्तेमहाबाहोवाक्यमाहनरर्षभः ॥९॥ युधाजित्प्रीतिसंयु
क्तंश्रूयतांयदिरोचते ॥ अयंगंधर्वविषयःफलमूलोपशोभितः ॥ १० ॥ सिंधोरुभयतःपार्श्वेदेशःपरमशोभनः ॥ तंचरक्षंतिगंधर्वाःसायुधा
युद्धकोविदाः ॥ ११ ॥ शैलूषस्यसुतावीरतिस्रःकोट्योमहाबलाः ॥ तान्विनिर्जित्यकाकुत्स्थगंधर्वनगरंशुभम् ॥ १२ ॥ निवेशय
महाबाहोस्वपुरेसुसमाहिते ॥ अन्यस्यनगतिस्तत्रदेशःपरमशोभनः ॥ रोचतांतेमहाबाहोनाहंत्वामहितंवदे ॥१३॥ तच्छ्रुत्वाराघवःप्री
तोमहर्षेर्मातुलस्यच ॥ उवाचबाढमित्येवभरतंचान्ववैक्षत ॥ १४ ॥ सोऽब्रवीद्राघवःप्रीतःसांजलिप्रग्रहोद्विजम् ॥ इमौकुमारौतंदेशंब्र
ह्मर्षेविचरिष्यतः ॥ १५ ॥ भरतस्यात्मजौवीरौतक्षः पुष्कलएवच ॥ मातुलेनसुगुप्तौतुधर्मेणसुसमाहितौ ॥ १६ ॥ भरतंचाग्रतः
कृत्वाकुमारौसबलानुगौ ॥ निहत्यगंधर्वसुतान्द्वेपुरेविभजिष्यतः ॥ १७ ॥ निवेश्यतेपुरवरेआत्मजौसन्निवेश्यच ॥ आगमिष्यति
मेभूयःसकाशमतिधार्मिकः ॥ १८ ॥ ब्रह्मर्षिमेवमुक्त्वातुभरतंसबलानुगम् ॥ आज्ञापयामासतदाकुमारौचाभ्यषेचयत् ॥ १९ ॥

ब्रह्मात्रिभुवनेश्वरः ॥ जगामत्रिदिवंदेवोदेवैःसहसबांधवैः ॥ २३ ॥ येचतत्रमहात्मानऋषयोब्रह्मलौकिकाः ॥ ब्रह्मणासमनुज्ञाता
न्यवर्ततमहौजसः ॥२४॥ उत्तरंश्रोतुमनसोभविष्यंयच्चराघवे ॥ ततोरामःशुभांवाणींदेवदेवस्यभाषिताम् ॥ २५ ॥ श्रुत्वापरमतेजस्वी
वाल्मीकिमिदमब्रवीत् ॥ भगवञ्श्रोतुमनसाऋषयोब्राह्मलौकिकाः ॥ २६ ॥ भविष्यदुत्तरंयन्मेश्वोभूतेसंप्रवर्तताम् ॥ एवंविनिश्चयंकृ
त्वासंप्रगृह्यकुशीलवौ ॥ २७ ॥ तंजनौघंविसृज्याथपर्णशालामुपागमत् ॥ तामेवशोचतःसीतांसाव्यतीताचशर्वरी ॥ २८ ॥ इत्यार्षे
श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च॰सा॰ उत्तरकांडे अष्टनवतितमः सर्गः ॥ ९८ ॥ रजन्यांतुप्रभातायांसमानीयमहामुनीन् ॥
गीयतामविशंकाभ्यांरामःपुत्रावुवाचह ॥ १ ॥ ततःसमुपविष्टेषुमहर्षिषुमहात्मसु ॥ भविष्यदुत्तरंकाव्यंजगतुस्तौकुशीलवौ ॥ २ ॥
प्रविष्टायांतु सीतायांभूतलंसत्यसंपदा ॥ तस्यावसानेयज्ञस्य रामःपरमदुर्मनाः ॥ ३ ॥ अपश्यमानोवैदेहीं मेनेशून्यमिदंजगत् ॥
शोकेनपरमायस्तोनशांतिमनसागमत् ॥ ४ ॥ विसृज्य पार्थिवान्सर्वानृक्षवानरराक्षसान् ॥ जनौघंविप्रमुख्यानांवित्तपूर्वंविसृज्यच ॥
॥ ५ ॥ ततोविसृज्यतान्सर्वान्रामोराजीवलोचनः ॥ हृदिकृत्वासदासीतामयोध्यांप्रविवेशह ॥ ६ ॥ (इष्टयज्ञोनरपतिःपुत्रद्वयसम
न्वितः) नसीतायाःपरांभार्यांवव्रेसरघुनंदनः ॥ यज्ञेयज्ञेचपत्न्यर्थंजानकीकांचनीभवत् ॥ ७ ॥ दशवर्षसहस्राणिवाजिमेधानथाक
रोत् ॥ वाजपेयान्दशगुणांस्तथाबहुसुवर्णकान् ॥ ८ ॥ अग्निष्टोमातिरात्राभ्यांगोसवैश्चमहाधनैः ॥ ईजेक्रतुभिरन्यैश्चसश्रीमानाप्तद
क्षिणैः ॥ ९ ॥ एवंसकालःसुमहान्राज्यस्थस्यमहात्मनः ॥ धर्मेप्रयतमानस्यव्यतीयाद्राघवस्यच ॥ १० ॥ ऋक्षवानररक्षांसि
स्थितारामस्यशासने ॥ अनुरंजंतिराजानोह्यहन्यहनिराघवम् ॥ ११ ॥ कालेवर्षतिपर्जन्यःसुभिक्षंविमलादिशः ॥ हृष्टपुष्टजनाकीर्णं
पुरंजनपदास्तथा ॥ १२ ॥ नाकालेम्रियतेकश्चिन्नव्याधिःप्राणिनांतथा ॥ नानर्थोविद्यतेकश्चिद्रामेराज्यंप्रशासति ॥ १३ ॥ अथदी
र्घस्यकालस्यराममातायशस्विनी ॥ पुत्रपौत्रैःपरिवृताकालधर्ममुपागमत् ॥ १४ ॥ अन्वियायसुमित्राचकैकेयीचयशस्विनी ॥
धर्मंकृत्वाबहुविधंत्रिदिवेपर्यवस्थिता ॥ १५ ॥ सर्वाःप्रमुदिताःस्वर्गेराज्ञादशरथेनच ॥ समागतामहाभागाःसर्वंधर्मंचलेभिरे ॥ १६ ॥

समंसंमोहितंजगत् ॥२६॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा०उत्तरकांडे सप्तनवतितमः सर्गः ॥ ९७ ॥ रसात
लंप्रविष्टायांवैदेह्यांसर्ववानराः ॥ चुक्रुशुःसाधुसाध्वीतिमुनयोरामसन्निधौ ॥ १ ॥ दंडकाष्ठमवष्टभ्यबाष्पव्याकुलितेक्षणः ॥ अवाक्शि
रादीनमनारामोह्यासीत्सुदुःखितः ॥ २ ॥ सरुदित्वाचिरंकालंबहुशोबाष्पमुत्सृजन् ॥ क्रोधशोकसमाविष्टोरामोवचनमब्रवीत् ॥ ३ ॥
अभूतपूर्वंशोकंमेमनःस्प्रष्टुमिवेच्छति ॥ पश्यतोमेयथानष्टासीताश्रीरिवरूपिणी॥४॥साऽदर्शनपरासीतालंकांपारेमहोदधेः ॥ ततश्चापि
मयानीताकिंपुनर्वसुधातलात् ॥५ ॥ वसुधेदेविभवतिसीतानिर्यात्यतांमम ॥ दर्शयिष्यामिवारोषंयथामामवगच्छसि ॥ ६ ॥ कामंश्व
श्रूर्ममैवत्वंत्वत्सकाशात्तुमैथिली ॥ कर्षताफालहस्तेनजनकेनोद्धृतापुरा ॥ ७ ॥ तस्मान्निर्यात्यतांसीताविवरंवाप्रयच्छमे॥पातालेनाकपृ
ष्ठेवावसेयंसहितस्तया॥८॥आनयत्वंहितांसीतांमत्तोऽहंमैथिलीकृते ॥ नमेदास्यसिचेत्सीतांयथारूपांमहीतले ॥९॥ सपर्वतवनांकृत्स्नां
व्यथयिष्यामितेस्थितिम् ॥ नाशयिष्याम्यहंभूमिंसर्वमापोभवंत्विह ॥१० ॥ एवंब्रुवाणेकाकुत्स्थेक्रोधशोकसमन्विते ॥ ब्रह्मासुरगणैः
सार्धमुवाचरघुनंदनम् ॥ ११ ॥ रामरामनसंतापंकर्तुमर्हसिसुव्रत ॥ स्मरत्वंपूर्वकंभावंमंत्रंचामित्रकर्शन ॥ १२ ॥ नखलुत्वांमहाबा
होस्मारयेयमनुत्तमम् ॥ इमंमुहूर्तंदुर्धर्षस्मरत्वंजन्मवैष्णवम् ॥ १३ ॥ सीताहिविमलासाध्वीतवपूर्वपरायणा ॥ नागलोकं सुखं
प्रायात्त्वदाश्रयतपोबलात् ॥१४॥ स्वर्गेतेसंगमोभूयोभविष्यतिनसंशयः ॥ अस्यास्तुपरिषन्मध्येयद्ब्रवीमिनिबोधतत् ॥ १५ ॥ एत
देवहिकाव्यंतेकाव्यानामुत्तमंश्रुतम् ॥ सर्वंविस्तरतोरामव्याख्यास्यतिनसंशयः ॥ १६ ॥ जन्मप्रभृतितेवीरसुखदुःखोपसेवनम् ॥
भविष्यदुत्तरं चेहसर्ववाल्मीकिनाकृतम् ॥ १७ ॥ आदिकाव्यमिदंरामत्वयिसर्वप्रतिष्ठितम् ॥ नह्यन्योऽर्हतिकाव्यानांयशोभाग्रा
घवाहते ॥ १८ ॥ श्रुतंतेपूर्वमेतद्धिमयासर्वंसुरैःसह ॥ दिव्यमद्भुतरूपंचसत्यवाक्यमनावृतम् ॥ १९ ॥ सत्वंपुरुषशार्दूलधर्मेणसुस
माहितः ॥ शेषंभविष्यंकाकुत्स्थकाव्यंरामायणंशृणु ॥ २० ॥ उत्तरंनामकाव्यस्यशेषमत्रमहायशः ॥ तच्छृणुष्वमहातेजऋषि
भिःसार्धमुत्तमम् ॥ २१ ॥ नखल्वन्येनकाकुत्स्थश्रोतव्यमिदमुत्तमम् ॥ परमऋषिणावीरत्वयैवरघुनंदन ॥ २२ ॥ एतावदुक्त्वावचनं

नत्यक्ताहिमैथिली ॥ सेयंलोकभयाद्ब्रह्मन्नपापेत्यभिजानता ॥ परित्यक्तामयासीतातद्भवान्क्षंतुमर्हति ॥ ४ ॥ जानामिचमौपुत्रौमेय
मजातौकुशीलवौ ॥ शुद्धायांजगतीमध्येमैथिल्यांप्रीतिरस्तुमे ॥ ५ ॥ अभिप्रायंतुविज्ञायरामस्यसुरसत्तमाः ॥ सीतायाःशपथेत
स्मिन्सर्वएवसमागताः ॥ ६ ॥ पितामहंपुरस्कृत्यसर्वएवसमागताः ॥ आदित्यावसवोरुद्राविश्वेदेवामरुद्गणाः ॥ ७ ॥ (गंधर्वाप्स
रसश्चैवसर्वएवसमागताः ॥) साध्याश्चदेवाःसर्वेतेसर्वेचपरमर्षयः ॥ नागाःसुपर्णाःसिद्धाश्चतेसर्वेहृष्टमानसाः ॥ ८ ॥ दृष्ट्वादेवानृषीं
श्चैवराघवःपुनरब्रवीत् ॥ प्रत्ययोमेनरश्रेष्ठऋषिवाक्यैरकल्मषैः ॥ ९ ॥ शुद्धायांजगतीमध्येवैदेह्यांप्रीतिरस्तुमे ॥ सीताशपथसंभ्रांताः
सर्वएवसमागताः ॥ १० ॥ ततोवायुःशुभःपुण्योदिव्यगन्धोमनोरमः ॥ तंजनौघंसुरश्रेष्ठोह्लादयामाससर्वतः ॥ ११ ॥ तदद्भुतमिवा
चिंत्यंनिरैक्षंतसमाहिताः ॥ मानवाःसर्वराष्ट्रेभ्यःपूर्वंकृतयुगेयथा ॥ १२ ॥ सर्वान्समागतान्दृष्ट्वासीताकाषायवासिनी ॥ अब्रवीत्प्रां
जलिर्वाक्यमधोदृष्टिरवाङ्मुखी ॥ १३ ॥ यथाहंराघवादन्यंमनसापिनचिंतये ॥ तथामेमाधवीदेवीविवरंदातुमर्हति ॥ १४ ॥ मन
साकर्मणावाचायथारामंसमर्चये ॥ तथामेमाधवीदेवीविवरंदातुमर्हति ॥ १५ ॥ यथैतत्सत्यमुक्तंमेवेद्मिरामात्परंनच ॥ तथामेमाधवी
देवीविवरंदातुमर्हति ॥ १६ ॥ तथाशपंत्यांवैदेह्यांप्रादुरासीत्तदद्भुतम् ॥ भूतलादुत्थितंदिव्यंसिंहासनमनुत्तमम् ॥ १७ ॥ ध्रियमाणं
शिरोभिस्तुनागैरमितविक्रमैः ॥ दिव्यंदिव्येनवपुषादिव्यरत्नविभूषितैः ॥ १८ ॥ तस्मिंस्तुधरणीदेवीबाहुभ्यांगृह्यमैथिलीम् ॥ स्वाग
तेनाभिनंद्यैनामासनेचोपवेशयत् ॥ १९ ॥ तामासनगतांदृष्ट्वाप्रविशंतींरसातलम् ॥ पुष्पवृष्टिरविच्छिन्नादिव्यासीतामवाकिरत् ॥
॥ २० ॥ साधुकारश्चसुमहान्देवानांसहसोत्थितः ॥ साधुसाध्वितिवैसीतेयस्यास्तेशीलमीदृशम् ॥ २१ ॥ एवंबहुविधावाचोह्यंतरिक्ष
गताःसुराः ॥ व्याजहुर्हृष्टमनसोदृष्ट्वासीताप्रवेशनम् ॥ २२ ॥ यज्ञवाटगताश्चापिमुनयःसर्वएवते ॥ राजानश्चनरव्याघ्राविस्मया
न्नोपरेमिरे ॥२३॥ अंतरिक्षेचभूमौचसर्वेस्थावरजंगमाः ॥ दानवाश्चमहाकायाःपातालेपन्नगाधिपाः ॥ २४ ॥ केचिद्विनेदुःसंहृष्टाःकेचि
द्ध्यानपरायणाः ॥ केचिद्रामंनिरीक्षंतेकेचित्सीतामचेतसः ॥ २५ ॥ सीताप्रवेशनंदृष्ट्वातेषामासीत्समागमः ॥ तन्मुहूर्तमिवात्यर्थं

बहवोमुनयःसंशितव्रताः ॥ ५ ॥ कौतूहलसमाविष्टाःसर्वएवसमागताः ॥ राक्षसाश्चमहावीर्यावानराश्चमहाबलाः ॥ ६ ॥ सर्वएवस
माजग्मुर्महात्मानःकुतूहलात् ॥ क्षत्त्रियायेचशूद्राश्चवैश्याश्चैवसहस्रशः ॥ ७ ॥ नानादेशगताश्चैवब्राह्मणाःसंशितव्रताः ॥ (ज्ञाननि
ष्ठाःकर्मनिष्ठायोगनिष्ठास्तथापरे ॥) सीताशपथवीक्षार्थंसर्वएवसमागताः ॥ ८ ॥ तदासमागतंसर्वमश्मभूतमिवाचलम् ॥ श्रुत्वामु
निवरस्तूर्णंससीतःसमुपागमत् ॥ ९ ॥ तमृषिंपृष्ठतःसीताअन्वगच्छदवाङ्मुखी ॥ कृतांजलिर्बाष्पकलाकृत्वाराममनोगतम् ॥ १० ॥
तांदृष्ट्वाश्रुतिमायांतींब्रह्माणमनुगामिनीम् ॥ वाल्मीकेःपृष्ठतःसीतांसाधुवादोमहानभूत् ॥ ११ ॥ ततोहलहलाशब्दःसर्वेषामेवमाबभौ॥
दुःखजन्मविशालेनशोकेनाकुलितात्मनाम् ॥ १२ ॥ साधुरामेतिकेचित्तुसाधुसीतेतिचापरे ॥ उभावेवचतत्रान्येप्रेक्षकाःसंप्रचुक्रुशुः ॥
॥ १३ ॥ ततोमध्येजनौघस्यप्रविश्यमुनिपुंगवः ॥ सीतासहायोवाल्मीकिरितिहोवाचराघवम् ॥ १४ ॥ इयंदाशरथेःसीतासुव्रताधर्म
चारिणी ॥ अपवादात्परित्यक्ताममाश्रमसमीपतः ॥ १५ ॥ लोकापवादभीतस्यतवराममहाव्रत ॥ प्रत्ययंदास्यतेसीतातामनुज्ञातुम
र्हसि ॥ १६ ॥ इमौतुजानकीपुत्रावुभौचयमजातकौ ॥ सुतौतवैवदुर्धर्षौसत्यमेतद्ब्रवीमिते ॥१७॥ प्रचेतसोऽहंदशमःपुत्रोराघवनंदन ॥
नस्मराम्यनृतंवाक्यमिमौतुतवपुत्रकौ ॥ १८ ॥ बहुवर्षसहस्राणितपश्चर्यामयाकृता ॥ नोपाश्नीयांफलंतस्यादुष्टेयंयदिमैथिली ॥१९॥
मनसाकर्मणावाचाभूतपूर्वंनकिल्बिषम् ॥ तस्याहंफलमश्नामिअपापामैथिलीयदि ॥ २० ॥ अहंपंचसुभूतेषुमनःषष्ठेषुराघव ॥ विचिं
त्यसीताशुद्धेतिजग्राहवननिर्झरे ॥ २१ ॥ इयंशुद्धसमाचारा अपापापतिदेवता ॥ लोकापवादभीतस्यप्रत्ययंतवदास्यति ॥ २२ ॥
तस्मादियंनरवरात्मजशुद्धभावादिव्येनदृष्टिविषयेणममाप्रदिष्टा ॥ लोकापवादकलुषीकृतचेतसायात्यक्तात्वयाप्रियतमाविदितापि
शुद्धा ॥२३॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च०सा०उत्तरकाण्डे षण्णवतितमः सर्गः ॥ ९६ ॥ वाल्मीकिनैवमुक्तस्तु
राघवःप्रत्यभाषत ॥ प्रांजलिर्जगतोमध्येदृष्ट्वातांवरवर्णिनीम् ॥ १ ॥ एवमेतन्महाभागयथावदसिधर्मवित् ॥ प्रत्ययस्तुममब्रह्मंस्तव
वाक्यैरकल्मषैः ॥ २ ॥ प्रत्ययश्चपुरावृत्तोवैदेह्याःसुरसन्निधौ ॥ शपथश्चकृतस्तत्रतेनवेश्मप्रवेशिता ॥ ३ ॥ लोकापवादोबलवान्ये

रामोबहून्यहान्येवयद्गीतंपरमशुभम् ॥ शुश्रावमुनिभिःसार्धंपार्थिवैःसहवानरैः ॥ १ ॥ तस्मिन्गीतेतुविज्ञायसीतापुत्रौकुशीलवौ ॥
तस्याःपरिषदोमध्येरामोवचनमब्रवीत् ॥ २ ॥ दूतान्शुद्धसमाचारानाहूयात्ममनीषया ॥ मद्वचोब्रूतगच्छध्वमितोभगवतोऽन्तिके ॥
॥ ३ ॥ यदिशुद्धसमाचारायदिवावीतकल्मषा ॥ करोत्विहात्मनःशुद्धिमनुमान्यमहामुनिम् ॥ ४ ॥ छंदंमुनेश्चविज्ञायसीतायाश्च
मनोगतम् ॥ प्रत्ययंदातुकामायास्ततःशंसतमेलघु ॥५॥ श्वःप्रभातेतुशपथंमैथिलीजनकात्मजा ॥ करोतुपरिषन्मध्येशोधनार्थंममै
वच ॥ ६ ॥ कृत्वातुराघवस्यैतद्वचःपरममद्भुतम् ॥ दूताःसंप्रययुर्वाढंयत्रवैमुनिपुंगवः ॥ ७ ॥ तेप्रणम्यमहात्मानंज्वलंतममितप्रभम् ॥
ऊचुस्तेरामवाक्यानिमृदूनिमधुराणिच ॥ ८ ॥ तेषांतद्भाषितंश्रुत्वारामस्यचमनोगतम् ॥ विज्ञायसुमहातेजामुनिर्वाक्यमथाब्रवीत् ॥
॥ ९ ॥ एवंभवतुभद्रंवोयथावदतिराघवः ॥ तथाकरिष्यतेसीतादैवतंहिपतिःस्त्रियः ॥ १० ॥ तथोक्तामुनिनासर्वेराजदूतामहौजसः ॥
प्रत्येत्यराघवंसर्वंमुनिवाक्यंबभाषिरे ॥ ११ ॥ ततःप्रहृष्टकाकुत्स्थःश्रुत्वावाक्यंमहात्मनः ॥ ऋषींस्तत्रसमेतांश्चराज्ञश्चैवाभ्यभाषत ॥
॥ १२ ॥ भगवंतःसशिष्यावैसानुगाश्चनराधिपाः ॥ पश्यंतुसीताशपथंयश्चैवान्योऽपिकांक्षते ॥ १३ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाराघवस्यम
हात्मनः ॥ सर्वेषामृषिमुख्यानांसाधुवादोमहानभूत् ॥ १४ ॥ राजानश्चमहात्मानःप्रशंसंतिस्मराघवम् ॥ उपपन्नंनरश्रेष्ठत्वय्येवभुवि
नान्यतः ॥ १५ ॥ एवंविनिश्चयंकृत्वाश्वोभूतइतिराघवः ॥ विसर्जयामासतदासर्वांस्ताञ्छत्रुसूदनः ॥ १६ ॥ इतिसंप्रविचार्यराज
सिंहःश्वोभूतेशपथस्यनिश्चयं ॥ विससर्जमुनीन्नृपांश्चसर्वान्समहात्मामहतोमहानुभावः ॥ १७ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये
आदिकाव्ये च०सा० उत्तरकांडे पंचनवतितमः सर्गः ॥ ९५ ॥ तस्यांरजन्यांव्युष्टायांयज्ञवाटंगतोनृपः ॥ ऋषीन्सर्वान्महातेजाः
शब्दापयतिराघवः ॥ १ ॥ वसिष्ठोवामदेवश्चजाबालिरथकाश्यपः ॥ विश्वामित्रोदीर्घतमादुर्वासाश्चमहातपाः ॥ २ ॥ पुलस्त्योऽपि
तथाशक्तिर्भार्गवश्चैववामनः ॥ मार्कंडेयश्चदीर्घायुर्मौद्गल्यश्चमहायशाः ॥ ३ ॥ गर्गश्चच्यवनश्चैवशतानंदश्चधर्मवित् ॥ भरद्वाजश्चते
जस्वीअग्निपुत्रश्चसुप्रभः ॥ ४ ॥ नारदःपर्वतश्चैवगौतमश्चमहायशाः ॥ (कात्यायनःसुयज्ञश्चह्यगस्त्यस्तपसांनिधिः ॥) एतेचान्येच

वदतांतत्रश्रोतॄणांहर्षवर्धनम् ॥ गेयंप्रचक्रतुस्तत्रतावुभौमुनिदारकौ ॥ १० ॥ ततःप्रवृत्तंमधुरंगांधर्वमतिमानुषम् ॥ नचतृप्तिंययुःसर्वेश्रो
तारोगेयसंपदः ॥ ११ ॥ हृष्टामुनिगणाःसर्वेपार्थिवाश्चमहौजसः ॥ पिबंतइवचक्षुर्भिःपश्यंतिस्ममुहुर्मुहुः ॥ १२ ॥ ऊचुःपरस्परंचेदं
सर्वएवसमाहिताः ॥ उभौरामस्यसदृशौबिंबाद्बिंबमिवोद्धृतौ ॥ १३ ॥ जटिलौयदिनस्यातांनवल्कलधरौयदि ॥ विशेषंनाधिगच्छा
मोगायतोराघवस्यच ॥ १४ ॥ एवंप्रभाषमाणेषुपौरजानपदेषुच ॥ प्रवृत्तमादितःपूर्वंसर्गंनारददर्शितम् ॥ १५ ॥ ततःप्रभृतिसर्गांश्च
यावद्विंशत्यगायताम् ॥ ततोऽपराह्णसमयेराघवःसमभाषत ॥ १६ ॥ श्रुत्वाविंशतिसर्गांस्तान्भ्रातरंभ्रातृवत्सलः ॥ अष्टादशसहस्रा
णिसुवर्णस्यमहात्मनोः ॥ १७ ॥ प्रयच्छशीघ्रंकाकुत्स्थयदन्यदभिकांक्षितम् ॥ ददौसशीघ्रंकाकुत्स्थोबालयोर्वैपृथक्पृथक् ॥ १८ ॥
दीयमानंसुवर्णंतुनागृह्णीतांकुशीलवौ ॥ ऊचतुश्चमहात्मानौकिमनेनेतिविस्मितौ ॥ १९ ॥ वन्येनफलमूलेननिरतौवनवासिनौ ॥
सुवर्णेनहिरण्येनकिंकरिष्यावहेवने ॥ २० ॥ तथातयोःप्रब्रुवतोःकौतूहलसमन्विताः ॥ श्रोतारश्चैवरामश्चसर्वएवसुविस्मिताः ॥ २१ ॥
तस्यचैवागमंरामःकाव्यस्यश्रोतुमुत्सुकः ॥ पप्रच्छतौमहातेजास्तावुभौमुनिदारकौ ॥ २२ ॥ किंप्रमाणमिदंकाव्यंकाप्रतिष्ठामहात्म
नः ॥ कर्ताकाव्यस्यमहतःक्वचासौमुनिपुंगवः ॥ २३ ॥ पृच्छंतंराघवंवाक्यमूचतुर्मुनिदारकौ ॥ वाल्मीकिर्भगवान्कर्तासंप्राप्तोयज्ञ
संविधम् ॥ येनेदंचरितंतुभ्यमशेषंसंप्रदर्शितम् ॥ २४ ॥ सन्निबद्धंहिश्लोकानांचतुर्विंशत्सहस्रकम् ॥ उपाख्यानशतंचैवभार्गवेणतप
स्विना ॥ २५ ॥ आदिप्रभृतिवैराजन्पंचसर्गशतानिच ॥ कांडानिषट्कृतानीहसोत्तराणिमहात्मना ॥ २६ ॥ कृतानिगुरुणास्मा
कमृषिणाचरितंतव ॥ प्रतिष्ठाजीवितंयावत्तावत्सर्वस्यवर्तते ॥२७॥ यदिबुद्धिःकृताराजञ्छ्रवणायमहारथ ॥ कर्मान्तरेक्षणीभूतस्तच्छृ
णुष्वसहानुजः ॥२८॥ बाढमित्यब्रवीद्रामस्तौचानुज्ञाप्यराघवौ ॥ प्रहृष्टौजग्मतुःस्थानेयत्रास्तेमुनिपुंगवः ॥२९॥ रामोऽपिमुनिभिःसा
र्धंपार्थिवैश्चमहात्मभिः ॥ श्रुत्वातद्गीतिमाधुर्यंकर्मशालामुपागमत् ॥३०॥ शुश्रावतत्ताललयोपपन्नंसर्गान्वितंसस्वरशब्दयुक्तम् ॥ तंत्रील
यव्यंजनयोगयुक्तंकुशीलवाभ्यांपरिगीयमानम् ॥३१॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा०वाल्मी०आदि०च०सा०उत्तरकांडे चतुर्नवतितमःसर्गः॥९४॥

॥ ८४ ॥

विधानिच ॥ जातानिपर्वताग्रेषुआस्वाद्यास्वाद्यगायताम् ॥ ७ ॥ नयास्यथःश्रमंवत्सौभक्षयित्वाफलान्यथ ॥ मूलानिचसुमृष्टा
निनरागात्परिहास्यथः ॥ ८ ॥ यदिशब्दापयेद्रामःश्रवणायमहीपतिः ॥ ऋषीणामुपविष्टानांयथायोगंप्रवर्तताम् ॥ ९ ॥ दिवसेविं
शतिःसर्गागेयामधुरयागिरा ॥ प्रमाणैर्बहुभिस्तत्रयथोद्दिष्टंमयापुरा ॥ १० ॥ लोभश्चापिनकर्तव्यःस्वल्पोऽपिधनवांछया ॥ किंधनेना
श्रमस्थानांफलमूलाशिनांसदा ॥ ११ ॥ यदिपृच्छेत्सकाकुत्स्थोयुवांकस्येतिदारकौ ॥ वाल्मीकेरथशिष्यौद्वौब्रूतमेवंनराधिपम् ॥
॥ १२ ॥ इमास्तंत्रीःसुमधुराःस्थानंवाऽपूर्वदर्शनम् ॥ मूर्च्छयित्वासुमधुरंगायतांविगतज्वरौ ॥ १३ ॥ आदिप्रभृतिगेयंस्यान्नचाव
ज्ञायपार्थिवम् ॥ पिताहिसर्वभूतानांराजाभवतिधर्मतः ॥ १४ ॥ तद्युवांहृष्टमनसौश्वःप्रभातेसमाहितौ ॥ गायेथांमधुरंगेयंतंत्रील
यसमन्वितम् ॥ १५ ॥ इतिसंदिश्यबहुशोमुनिःप्राचेतसस्तदा ॥ वाल्मीकिःपरमोदारस्तूष्णीमासीन्महामुनिः ॥ १६ ॥ संदिष्टौ
मुनिनातेनताबुभौमैथिलीसुतौ ॥ तथैवकरवावेतिनिर्जग्मतुररिंदमौ ॥ १७ ॥ तामद्भुतांतौहृदयेकुमारौनिवेश्यवाणीमृषिभाषितांतदा ॥
समुत्सुकौतौसुखमूषतुर्निशांयथाश्विनौभार्गवनीतिसंहिताम् ॥ १८ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा० वाल्मी० आदि० च० सा० उत्तरकांडे
त्रिनवतितमः सर्गः ॥ ९३ ॥ तौरजन्यांप्रभातायांस्नातौहुतहुताशनौ ॥ यथोक्तमृषिणापूर्वंसर्वंतत्रोपगायताम् ॥ १ ॥ तांसुश्रावका
कुत्स्थःपूर्वाचार्यविनिर्मिताम् ॥ अपूर्वांपाठ्यजातिंचगेयेनसमलंकृताम् ॥ २ ॥ प्रमाणैर्बहुभिर्बद्धांतंत्रीलयसमन्विताम् ॥ बालाभ्यां
राघवःश्रुत्वाकौतूहलपरोऽभवत् ॥ ३ ॥ अथकर्मांतरेराजासमाहूयमहामुनीन् ॥ पार्थिवांश्चनरव्याघ्रःपंडितान्नैगमांस्तथा ॥ ४ ॥
पौराणिकाञ्शब्दविदोयेवृद्धाश्चद्विजातयः ॥ स्वराणांलक्षणज्ञांश्चउत्सुकान्द्विजसत्तमान् ॥ ५ ॥ लक्षणज्ञांश्चगांधर्वान्नैगमांश्चविशे
षतः ॥ पादाक्षरसमासज्ञाञ्छंदःसुपरिनिष्ठितान् ॥ ६ ॥ कलामात्राविशेषज्ञाञ्ज्योतिषेचपरंगतान् ॥ क्रियाकल्पविदश्चैवतथाकार्यवि
शारदान् ॥ ७ ॥ हेतूपचारकुशलान्हैतुकांश्चबहुश्रुतान् ॥ छंदोविदःपुराणज्ञान्वैदिकान्द्विजसत्तमान् ॥ ८ ॥ चित्रज्ञान्वृत्तसूत्रज्ञा
न्गीतनृत्यविशारदान् ॥ (शास्त्रज्ञान्नीतिनिपुणान्वेदान्तार्थप्रबोधकान् ॥) एतान्सर्वान्समानीयगातारौसमवेशयत् ॥ ९ ॥ तेषांस

वस्त्राणिसर्वोपकरणानिच ॥ भरतःसहशत्रुघ्नोनियुक्तोराजपूजने ॥ ५ ॥ वानराश्चमहात्मानःसुग्रीवसहितास्तदा ॥ परिवेषणंचवि
प्राणांप्रयताःसंप्रचक्रिरे ॥ ६ ॥ विभीषणश्चरक्षोभिर्बहुभिःसुसमाहितः ॥ ऋषीणामुग्रतपसांकिंकरःसमपद्यत ॥ ७ ॥ उपकार्यामहा
र्हाश्चपार्थिवानांमहात्मनाम् ॥ सानुगानांनरश्रेष्ठोव्यादिदेशमहाबलः ॥ ८ ॥ एवंसुविहितोयज्ञोह्यश्वमेधोह्यवर्तत ॥ लक्ष्मणेनसुगुप्ता
साहयचर्याप्रवर्तत ॥ ९ ॥ ईदृशंराजसिंहस्ययज्ञप्रवरमुत्तमम् ॥ नान्यश्शब्दोऽभवत्तत्रहयमेधेमहात्मनः ॥ १० ॥ छंदतोदेहिविस्रब्धो
यावत्तुष्यंतियाचकाः ॥ तावत्सर्वाणिदत्तानिक्रतुमुख्येमहात्मनः ॥ ११ ॥ विविधानिचगौडानिखांडवानितथैवच ॥ ननिसृतंभव
त्योष्ठाद्वचनंयावदार्थिनाम् ॥ १२ ॥ तावद्वानररक्षोभिर्दत्तमेवाभ्यदृश्यत ॥ नकश्चिन्मलिनोवापिदीनोवाप्यथवाकृशः ॥ १३ ॥
तस्मिन्यज्ञवरेराज्ञोहृष्टपुष्टजनावृते ॥ येचतत्रमहात्मानोमुनयश्चिरजीविनः ॥ १४ ॥ नास्मरंस्तादृशंयज्ञंदानौघसमलंकृतम् ॥ यः
कृत्यवान्सुवर्णेनसुवर्णंलभतेस्मसः ॥ १५ ॥ वित्तार्थीलभतेवित्तंरत्नार्थीरत्नमेवच ॥ हिरण्यानांसुवर्णानांरत्नानामथवाससाम् ॥ १६ ॥
अनिशंदीयमानानांराशिःसमुपदृश्यते ॥ नशक्रस्यनसोमस्ययमस्यवरुणस्यच ॥ १७ ॥ ईदृशोदृष्टपूर्वोनएवमूचुस्तपोधनाः ॥ सर्व
त्रवानरास्तस्थुःसर्वत्रैवचराक्षसाः ॥ १८ ॥ वासोधनान्नकामेभ्यःपूर्णहस्तादद्दुर्भृशम् ॥ ईदृशोराजसिंहस्ययज्ञःसर्वगुणान्वितः ॥ संव
त्सरमथोसाग्रंवर्ततेनचहीयते ॥ १९ ॥ इत्यार्षे श्रीम० वा० आदि० च० सा० उत्तरकांडे द्विनवतितमःसर्गः ॥ ९२ ॥ वर्तमानेतथा
भूतेयज्ञेचपरमाद्भुते ॥ सशिष्यआजगामांशुवाल्मीकिर्भगवानृषिः ॥ १ ॥ सदृष्ट्वादिव्यसंकाशंयज्ञमद्भुतदर्शनम् ॥ एकांतऋषिसंघात
श्चकारउटजाञ्छुभान् ॥ २ ॥ शकटांश्चबहून्पूर्णान्फलमूलांश्चशोभनान् ॥ वाल्मीकिवाटेरुचिरेस्थापयन्नविदूरतः ॥ ३ ॥ (आसी
त्सुपूजितोराज्ञामुनिभिश्चमहात्मभिः ॥ वाल्मीकिःसुमहातेजान्यवसत्परमात्मवान् ॥ १ ॥) सशिष्यावब्रवीद्धृष्टौयुवांगत्वासमा
हितौ ॥ कृत्स्नंरामायणं काव्यं गायतांपरयामुदा ॥ ४ ॥ ऋषिवाटेषुपुण्येषुब्राह्मणावसथेषुच ॥ रथ्यासुराजमार्गेषुपार्थिवानांगृहे
षुच ॥ ५ ॥ रामस्यभवनद्वारियत्रकर्मचकुर्वते ॥ ऋत्विजामग्रतश्चैवतत्रगेयंविशेषतः ॥ ६ ॥ इमानिचफलान्यत्रस्वादूनिवि

राजानश्चमहाभागयेमेप्रियचिकीर्षवः ॥ सानुगाःक्षिप्रमायांतुयज्ञभूमिनिरीक्षकाः ॥ १२ ॥ देशांतरगतायेचद्विजाधर्मसमाहिताः ॥
आमंत्रयस्वतान्सर्वानश्वमेधायलक्ष्मण ॥ १३ ॥ ऋषयश्चमहाबाहोआहूयंतांतपोधनाः ॥ देशांतरगताःसर्वेसदाराश्चद्विजातयः ॥
॥ १४ ॥ तथैवतालावजरास्तथैवनटनर्तकाः ॥ यज्ञवाटश्चसुमहान्गोमत्यानैमिषेवने ॥ १५ ॥ आज्ञाप्यतांमहाबाहोतद्धिपुण्यम
नुत्तमम् ॥ शांतयश्चमहाबाहोप्रवर्ततांसमंततः ॥ १६ ॥ शतशश्चापिधर्मज्ञाःक्रतुमुख्यमनुत्तमम् ॥ अनुभूयमहायज्ञंनैमिषेरघुनंदन ॥
॥ १७ ॥ तुष्टःपुष्टश्चसर्वोऽसौमानितश्चयथाविधि ॥ प्रतियास्यतिधर्मज्ञशीघ्रमामंत्र्यतांजनः ॥ १८ ॥ शतंवाहसहस्राणांतंडुलानांव
पुष्मताम् ॥ अयुतंतिलमुद्गस्यप्रयात्वग्रेमहाबल ॥ १९ ॥ चणकानांकुलित्थानांमाषाणांलवणस्यच ॥ अतोनुरूपंस्नेहंचगंधंसंक्षिप्त
मेवच ॥ २० ॥ सुवर्णकोटयोबहुलाहिरण्यस्यशतोत्तराः ॥ अग्रतोभरतःकृत्वागच्छत्वग्रेसमाधिना ॥ २१ ॥ अंतरापणवीथ्यश्चसर्वे
चनटनर्तकाः ॥ सूदानार्यश्चबहवोनित्यंयौवनशालिनः ॥ २२ ॥ भरतेनतुसार्धंतेयांतुसैन्यानिचाग्रतः ॥ नैगमान्बालवृद्धांश्चद्विजां
श्चसुसमाहितान् ॥ २३ ॥ कर्मांतिकान्वर्धकिनःकोशाध्यक्षांश्चनैगमान् ॥ ममममातॄस्तथासर्वाःकुमारांतःपुराणिच ॥ २४ ॥ कांचनीं
ममपत्नींचदीक्षायज्ञांश्चकर्मणि ॥ अग्रतोभरतःकृत्वागच्छत्वग्रेमहायशाः ॥ २५ ॥ उपकार्यामहार्हांश्चपार्थिवानांमहौजसाम् ॥ सानु
गानांनरश्रेष्ठव्यादिदेशमहाबलः ॥ २६ ॥ अन्नपानानिवस्त्राणिअनुगानांमहात्मनाम् ॥ भरतःसतदायातःशत्रुघ्नसहितस्तदा ॥ २७ ॥
वानराश्चमहात्मानःसुग्रीवसहितास्तदा ॥ विप्राणांप्रवराःसर्वेचक्रुश्चपरिवेषणम् ॥ २८ ॥ विभीषणश्चरक्षोभिःस्त्रीभिश्चबहुभिर्वृतः ॥
ऋषीणामुग्रतपसांपूजांचक्रेमहात्मनाम् ॥ २९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे एकनवति
तमः सर्गः ॥ ९१ ॥ तत्सर्वमखिलेनाशुप्रस्थाप्यभरताग्रजः ॥ हयंलक्षणसंपन्नंकृष्णसारंमुमोचह ॥ १ ॥ ऋत्विग्भिर्लक्ष्मणंसार्धं
मश्वेचविनियुज्यच ॥ ततोऽभ्यगच्छत्काकुत्स्थःसहसैन्येननैमिषम् ॥ २ ॥ यज्ञवाटंमहाबाहुर्दृष्ट्वापरममद्भुतम् ॥ प्रहर्षमतुलंलेभेश्री
मानितिचसोऽब्रवीत् ॥ ३ ॥ नैमिषेवसतस्तस्यसर्वेएवनराधिपाः ॥ आनिन्युरुपहारांश्चतान्रामःप्रत्यपूजत् ॥ ४ ॥ अन्नपानादि

रोचयंतिस्मतंयज्ञंरुद्रस्याराधनंप्रति ॥ संवर्तस्यतुराजर्षिःशिष्यःपरपुरञ्जयः ॥ १४ ॥ मरुत्तइतिविख्यातस्तंयज्ञंसमुपाहरत् ॥ ततो
यज्ञोमहानासीद्बुधाश्रमसमीपतः ॥ १५ ॥ रुद्रश्चपरमंतोषमाजगाममहायशाः ॥ अथयज्ञेसमाप्तेतुप्रीतःपरमयामुदा ॥ १६ ॥ उमा
पतिर्द्विजान्सर्वानुवाचइलसन्निधौ ॥ प्रीतोऽस्मिहयमेधेनभक्त्याचद्विजसत्तमाः ॥ १७ ॥ अस्यबाह्लिपतेश्चैवकिंकरोमिप्रियंशुभम् ॥
तथावदतिदेवेशेद्विजास्तेसुसमाहिताः ॥ १८ ॥ प्रसादयंतिदेवेशंयथास्यात्पुरुषस्त्विला ॥ ततःप्रीतोमहादेवःपुरुषत्वंददौपुनः ॥१९॥
इलायैसुमहातेजादत्त्वाचांतरधीयत ॥ निवृत्तेहयमेधेचगतेचादर्शनंहरे ॥ २० ॥ यथागतंद्विजाःसर्वेतेऽगच्छन्दीर्घदर्शिनः ॥ राजा
तुबाह्लिमुत्सृज्यमध्यदेशेह्यनुत्तमम् ॥ २१ ॥ निवेशयामासपुरंप्रतिष्ठानंयशस्करम् ॥ शशबिंदुश्चराजर्षिर्बाह्लिपरपुरंजयः ॥ २२ ॥
प्रतिष्ठानेइलोराजाप्रजापतिसुतोबली ॥ सकालेप्राप्तवाँल्लोकमिलोब्राह्ममनुत्तमम् ॥ २३ ॥ ऐलःपुरूरवाराजाप्रतिष्ठानमवाप्तवान् ॥
ईदृशोह्यश्वमेधस्यप्रभावःपुरुषर्षभ ॥ २४ ॥ स्त्रीपूर्वःपौरुषंलेभेयच्चान्यदपिदुर्लभम् ॥ २५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये
आदिकाव्ये च॰ सा॰ उत्तरकांडे नवतितमः सर्गः ॥ ९० ॥ एतदाख्यायकाकुत्स्थोभ्रातृभ्याममितप्रभः ॥ लक्ष्मणंपुनरेवाहधर्म
युक्तमिदंवचः ॥ १ ॥ वसिष्ठं वामदेवं च जाबालिमथकश्यपम् ॥ द्विजांश्चसर्वप्रवरानश्वमेधपुरस्कृतान् ॥ २ ॥ एतान्सर्वान्समा
नीयमंत्रयित्वाचलक्ष्मणः ॥ हयलक्षणसंपन्नंविमोक्ष्यामिसमाधिना ॥ ३ ॥ तद्वाक्यंराघवेणोक्तंश्रुत्वात्वरितविक्रमः ॥ द्विजान्स
र्वान्समाहूयदर्शयामासराघवम् ॥ ४ ॥ तेदृष्ट्वादेवसंकाशंकृतपादाभिवंदनम् ॥ राघवंसुदुराधर्षमाशीर्भिःसमपूजयन् ॥ ५ ॥ प्रांज
लिःसतदाभूत्वाराघवोद्विजसत्तमान् ॥ उवाचधर्मसंयुक्तमश्वमेधाश्रितंवचः ॥ ६ ॥ तेऽपिरामस्यतच्छ्रुत्वानमस्कृत्वावृषध्वजम् ॥
अश्वमेधंद्विजाःसर्वेपूजयंतिस्मसर्वशः ॥ ७ ॥ सतेषांद्विजमुख्यानांवाक्यमद्भुतदर्शनम् ॥ अश्वमेधाश्रितंश्रुत्वाभृशंप्रीतोऽभवत्तदा ॥८॥
विज्ञायकर्मतत्तेषांरामोलक्ष्मणमब्रवीत् ॥ प्रेषयस्वमहाबाहोसुग्रीवायमहात्मने ॥ ९ ॥ यथामहद्भिर्हरिभिर्बहुभिश्चवनौकसाम् ॥
सार्धमागच्छभद्रंतेअनुभोक्तुंमहोत्सवम् ॥ १० ॥ विभीषणश्चरक्षोभिःकामगैर्बहुभिर्वृतः ॥ अश्वमेधंमहायज्ञमायात्वतुलविक्रमः ॥११॥

राज्यंनाहंभृत्यैर्विनाकृतः ॥ वर्तयेयंक्षणंब्रह्मन्समनुज्ञातुमर्हसि ॥ १६ ॥ सुतोधर्मपरोब्रह्मन्ज्येष्ठोमममहायशाः ॥ शशबिंदुरितिख्यातः
समेराज्यंप्रपत्स्यते ॥ १७ ॥ नहिशक्ष्याम्यहंहित्वाभृत्यदारान्सुखान्वितान् ॥ प्रतिवक्तुंमहातेजाःकिंचिदप्यशुभंवचः ॥ १८ ॥ तथा
ब्रुवतिराजेंद्रेबुधःपरममद्भुतम् ॥ सांत्वपूर्वमथोवाचवासस्तइहरोचताम् ॥१९॥ नसंतापस्त्वयाकार्यःकार्दमेयमहाबल ॥ संवत्सरोषि
तस्याद्यकारयिष्यामितेहितम् ॥ २० ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाबुधस्याक्लिष्टकर्मणः ॥ वासायविदधेबुद्धिंयदुक्तंब्रह्मवादिना ॥ २१ ॥
मासंसस्त्रीतदाभूत्वारमयत्यनिशंसदा ॥ मासंपुरुषभावेनधर्मबुद्धिंचकारसः ॥ २२ ॥ ततःसानवमेमासिइलासोमसुतात्सुतम् ॥ जन
यामाससुश्रोणीपुरूरवसमूर्जितम् ॥ २३ ॥ जातमात्रेतुसुश्रोणीपितुर्हस्तेन्यवेशयत् ॥ बुधस्यसमवर्णंचइलापुत्रंमहाबलम् ॥ २४ ॥
बुधस्तुपुरुषीभूतंसवैसंवत्सरांतरम् ॥ कथाभीरमयामासधर्मयुक्ताभिरात्मवान् ॥२५॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये
च० सा० उत्तरकांडे एकोननवतितमः सर्गः ॥ ८९ ॥ तथोक्तवतिरामेतुतस्यजन्मतदद्भुतम् ॥ उवाचलक्ष्मणोभूयोभरतश्चमहायशाः॥
॥ १ ॥ इलासासोमपुत्रस्यसंवत्सरमथोषिता ॥ अकरोत्किंनरश्रेष्ठतत्त्वंशंसितुमर्हसि ॥ २ ॥ तयोस्तद्वाक्यमाधुर्यंनिशम्यपरिपृच्छ
तोः ॥ रामः पुनरुवाचेदंप्रजापतिसुतेकथाम् ॥ ३ ॥ पुरुषत्वंगतेशूरेबुधःपरमबुद्धिमान् ॥ संवर्तंपरमोदारमाजुहवमहायशाः ॥ ४ ॥
च्यवनंभृगुपुत्रंचमुनिंचारिष्टनेमिनम् ॥ प्रमोदनंमोदकरंततोदुर्वाससंमुनिम् ॥ ५ ॥ एतान्सर्वान्समानीयवाक्यज्ञस्तत्त्वदर्शनः ॥
उवाचसर्वान्सुहृदोधैर्येणसुसमाहितान् ॥ ६ ॥ अयंराजामहाबाहुःकर्दमस्यइलःसुतः ॥ जानीतैनंयथाभूतंश्रेयोह्यत्रविधीयताम् ॥ ७ ॥
तेषांसंवदतामेवंद्विजैःसहमहात्मभिः ॥ कर्दमस्तुमहातेजास्तदाश्रममुपागमत् ॥ ८ ॥ पुलस्त्यश्चक्रतुश्चैववषट्कारस्तथैवच ॥ ओंका
रश्चमहातेजास्तमाश्रममुपागमन् ॥ ९ ॥ तेसर्वेहृष्टमनसःपरस्परसमागमे ॥ हितैषिणोबाह्लिपतेःपृथग्वाक्यान्यथाब्रुवन् ॥ १० ॥ कर्द
मस्त्वब्रवीद्वाक्यंसुतार्थंपरमंहितम् ॥ द्विजाःशृणुतमद्वाक्यंयच्छ्रेयःपार्थिवस्यहि ॥ ११ ॥ नान्यंपश्यामिभैषज्यमंतरावृषभध्वजम् ॥
नाश्वमेधात्परोयज्ञःप्रियश्चैवमहात्मनः ॥ १२ ॥ तस्माद्यजामहेसर्वेपार्थिवार्थेदुरासदम् ॥ कर्दमेनैवमुक्तास्तुसर्वएवद्विजर्षभाः ॥ १३ ॥

धुराक्षरम् ॥ श्रुत्वास्त्रियश्वताःसर्वाऊचुर्मधुरयागिरा ॥ १८ ॥ अस्माकमेषासुश्रोणीप्रभुत्वेवर्ततेसदा ॥ अपतिःकाननांतेषुसहास्मा
भिश्चरत्यसौ ॥ १९ ॥ तद्वाक्यमव्यक्तपदंतासांस्त्रीणांनिशम्यच ॥ विद्यामावर्तनींपुण्यामावर्तयतिसद्विजः ॥ २० ॥ सोऽर्थंविदित्वास
कलंतस्यराज्ञोयथातथा ॥ सर्वाएवस्त्रियस्ताश्वबभाषेमुनिपुंगवः ॥ २१ ॥ अत्रकिंपुरुषीर्भूत्वाशैलरोधसिवत्स्यथ ॥ आवासस्तुगि
रावस्मिञ्छीघ्रमेवविधीयताम् ॥ २२ ॥ मूलपत्रफलैःसर्वावर्तयिष्यथनित्यदा ॥ स्त्रियःकिंपुरुषान्नामभर्तॄन्समुपलप्स्यथ ॥ २३ ॥
ताःश्रुत्वासोमपुत्रस्यस्त्रियःकिंपुरुषीकृताः ॥ उपासांचक्रिरेशैलंवध्वस्ताबहुलास्तदा ॥ २४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये
आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे अष्टाशीतितमः सर्गः ॥ ८८ ॥ श्रुत्वाकिंपुरुषोत्पत्तिंलक्ष्मणोभरतस्तथा ॥ आश्चर्यमितिचाब्रू
तामुभौरामंजनेश्वरम् ॥ १ ॥ अथरामःकथामेतांभूयएवमहायशाः ॥ कथयामासधर्मात्माप्रजापतिसुतस्यवै ॥ २ ॥ सर्वास्तावि
द्रुताद्दृष्ट्वाकिन्नरीर्ऋषिसत्तमः ॥ उवाचरूपसंपन्नांतांस्त्रियंप्रहसन्निव ॥ ३ ॥ सोमस्याहंसुदयितःसुतःसुरुचिरानने ॥ भजस्वमांवरारो
हेभक्त्यास्निग्धेनचक्षुषा ॥ ४ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाशून्येस्वजनवर्जिते ॥ इलासुरुचिरप्रख्यंप्रत्युवाचमहाप्रभम् ॥ ५ ॥ अहंकामचरी
सौम्यतवास्मिवशवर्तिनी ॥ प्रशाधिमांसोमसुतयथेच्छसितथाकुरु ॥ ६ ॥ तस्यास्तदद्भुतप्रख्यंश्रुत्वाहर्षमुपागतः ॥ सवैकामीस
हतयारेमेचंद्रमसःसुतः ॥ ७ ॥ बुधस्यमाधवोमासस्तामिलांरुचिराननाम् ॥ गतोरमयतोऽत्यर्थंक्षणवत्तस्यकामिनः ॥ ८ ॥ अथ
मासेतुसंपूर्णेपूर्णेन्दुसदृशाननः ॥ प्रजापतिसुतःश्रीमाञ्छयनेप्रत्यबुध्यत ॥ ९ ॥ सोऽपश्यत्सोमजंतत्रतपंतंसलिलाशये ॥ ऊर्ध्वबाहुं
निरालंबंतंराजाप्रत्यभाषत ॥ १० ॥ भगवन्पर्वतंदुर्गंप्रविष्टोऽस्मिसहानुगः ॥ नचपश्यामितत्सैन्यंक्वनुतेमामकागताः ॥ ११ ॥
तच्छ्रुत्वातस्यराजर्षेर्नष्टसंज्ञस्यभाषितम् ॥ प्रत्युवाचशुभंवाक्यंसांत्वयन्परयागिरा ॥ १२ ॥ अश्मवर्षेणमहताभृत्यास्तेविनिपा
तिताः ॥ त्वंचाश्रमपदेसुप्तोवातवर्षभयार्दितः ॥ १३ ॥ समाश्वसिहिभद्रंतेनिर्भयोविगतज्वरः ॥ फलमूलाशनोवीरनिवसेहयथासु
खम् ॥ १४ ॥ सराजातेनवाक्येनप्रत्याश्वस्तोमहामतिः ॥ प्रत्युवाचशुभंवाक्यंदीनोभृत्यजनक्षयात् ॥ १५ ॥ त्यक्ष्याम्यहंस्वकं

च्छसि ॥ तदद्भुततरंश्रुत्वादेव्यावरमनुत्तमम् ॥२५॥ सप्रहृष्टमनाभूत्वाराजावाक्यमथाब्रवीत् ॥ यदिदेविप्रसन्नामेरूपेणाप्रतिमाभुवि ॥
॥ २६ ॥ मासंस्त्रीत्वमुपासित्वामासंस्यांपुरुषःपुनः ॥ ईप्सितंतस्यविज्ञायदेवीसुरुचिरानना ॥ २७ ॥ प्रत्युवाचशुभंवाक्यमेवमेवभ
विष्यति ॥ राजन्पुरुषभूतस्त्वंस्त्रीभावंनस्मरिष्यसि ॥ २८ ॥ स्त्रीभूतश्चपरंमासंनस्मरिष्यसिपौरुषम् ॥ एवंसराजापुरुषोमासंभूत्वा
ऽथकार्दमिः ॥ २९ ॥ त्रैलोक्यसुंदरीनारीमासमेकमिलाभवत् ॥ ३० ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मी०आदि० च०सा० उत्तरकांडे
सप्ताशीतितमः सर्गः ॥ ८७ ॥ तांकथामैलसंबद्धांरामेणसमुदीरिताम् ॥ लक्ष्मणोभरतश्चैवश्रुत्वापरमविस्मितौ ॥ १ ॥ तौरामंप्रां
जलीभूत्वातस्यराज्ञोमहात्मनः ॥ विस्तरंतस्यभावस्यतदापप्रच्छतुःपुनः ॥ २ ॥ कथंसराजास्त्रीभूतोवर्तयामासदुर्गतिः ॥ पुरुषःसय
दाभूतःकांवृत्तिंवर्तयत्यसौ ॥ ३ ॥ तयोस्तद्भाषितंश्रुत्वाकौतूहलसमन्वितम् ॥ कथयामासकाकुत्स्थस्तस्यराज्ञोयथागमम् ॥ ४ ॥
तमेवप्रथमंमासंस्त्रीभूत्वालोकसुंदरी ॥ ताभिःपरिवृतास्त्रीभिर्येऽस्यपूर्वंपदानुगाः ॥ ५ ॥ तत्काननंविगाह्याशुविजह्रेलोकसुंदरी ॥ द्रुम
गुल्मलताकीर्णंपद्भ्यांपद्मदलेक्षणा ॥ ६ ॥ वाहनानिचसर्वाणिसंत्यक्त्वावैसमंततः ॥ पर्वताभोगविवरेतस्मिन्रेमेइलातदा ॥ ७ ॥ अथ
तस्मिन्मनोद्देशेपर्वतस्याविदूरतः ॥ सरःसुरुचिरप्रख्यंनानापक्षिगणायुतम् ॥ ८ ॥ ददर्शसाइलातस्मिन्बुधंसोमसुतंतदा ॥ ज्वलंतंस्वे
नवपुषापूर्णसोममिवोदितम् ॥ ९ ॥ तपंतंचतपस्तीव्रमंभोमध्येदुरासदम् ॥ यशस्करंकामकरंतारुण्येपर्यवस्थितम् ॥ १० ॥ सातंज
लाशयंसर्वंक्षोभयामासविस्मिता ॥ सहतैःपूर्वपुरुषैःस्त्रीभूतैरघुनंदन ॥ ११ ॥ बुधस्तुतांसमीक्ष्यैवकामबाणवशंगतः ॥ नोपलेभेतदा
त्मानंसचचालतदांभसि ॥ १२ ॥ इलांनिरीक्षमाणस्तुत्रैलोक्यादधिकांशुभाम् ॥ चित्तंसमभ्यतिक्रामत्कान्वियंदेवताधिका ॥ १३ ॥
नदेवीषुननागीषुनासुरीष्वप्सरस्सुच ॥ दृष्टापूर्वामयाकाचिद्रूपेणानेनशोभिता ॥ १४ ॥ सदृशीयंममभवेद्यदिनान्यपरिग्रहः ॥ इति
बुद्धिंसमास्थायजलात्कूलमुपागमत् ॥ १५ ॥ आश्रमंसमुपागम्यततस्ताःप्रमदोत्तमाः ॥ शब्दापयतधर्मात्माताश्चैनंनववंदिरे ॥
॥ १६ ॥ सताःपप्रच्छधर्मात्माकस्यैषालोकसुंदरी ॥ किमर्थमागताचैवसर्वमाख्यातमाचिरम् ॥ १७ ॥ शुभंतुतस्यतद्वाक्यंमधुरंम

तच्छ्रुत्वालक्ष्मणेनोक्तंवाक्यंवाक्यविशारदः ॥ प्रत्युवाचमहातेजाःप्रहसन्राघवोवचः ॥ १ ॥ एवमेतन्नरश्रेष्ठयथावदसिलक्ष्मण ॥
वृत्रघातमशेषेणवाजिमेधफलंचयत् ॥ २ ॥ श्रूयतेहिपुरासौम्यकर्दमस्यप्रजापतेः ॥ पुत्रोबाह्लीश्वरःश्रीमानिलोनामसुधार्मिकः ॥ ३ ॥
सराजापृथिवींसर्वांवशेकृत्वामहायशाः ॥ राज्यंचैवनरव्याघ्रपुत्रवत्पर्यपालयत् ॥ ४ ॥ सुरैश्चपरमोदारैर्दैतेयैश्चमहाधनैः ॥ नागराक्ष
सगंधर्वैर्यक्षैश्चसुमहात्मभिः ॥ ५ ॥ पूज्यतेनित्यशःसौम्यभयार्तैरघुनंदन ॥ अबिभ्यंश्चत्रयोलोकाःसरोषस्यमहात्मनः ॥६ ॥ सराजा
तादृशोप्यासीद्धर्मेवीर्येचनिष्ठितः ॥ बुद्ध्याचपरमोदारोबाह्लीकेशोमहायशाः ॥ ७ ॥ सप्रचक्रेमहाबाहुर्मृगयांरुचिरेवने ॥ चैत्रेमनोरमे
मासेसभृत्यबलवाहनः ॥ ८ ॥ प्रजघ्नेसनृपोऽरण्येमृगाञ्छतसहस्रशः ॥ हत्वैवतृप्तिर्नाभूच्चराज्ञस्तस्यमहात्मनः ॥९ ॥ नानामृगाणाम
युतंवध्यमानंमहात्मना ॥ यत्रजातोमहासेनस्तंदेशमुपचक्रमे ॥१०॥ तस्मिन्प्रदेशेदेवेशशैलराजसुतांहरः ॥ रमयामासदुर्धर्षःसर्वैरनुच
रैःसह॥११॥ कृत्वास्त्रीरूपमात्मानमुमेशोगोपतिध्वजः ॥ देव्याःप्रियचिकीर्षुःसंस्तस्मिन्पर्वतनिर्झरे ॥ १२ ॥ यत्रयत्रवनोद्देशेसत्त्वाः
पुरुषवादिनः ॥ वृक्षाःपुरुषनामानस्तेसर्वेस्त्रीजनाभवन् ॥ १३ ॥ यच्चकिंचनतत्सर्वंनारीसंज्ञंबभूवह ॥ एतस्मिन्नंतरेराजासइलःकर्दमा
त्मजः ॥ १४ ॥ निघ्नन्मृगसहस्राणितंदेशमुपचक्रमे ॥ सदृष्ट्वास्त्रीकृतंसर्वंसव्यालमृगपक्षिणम् ॥ १५ ॥ आत्मानंस्त्रीकृतंचैवसानुगंर
घुनंदन ॥ तस्यदुःखंमहच्चासीद्दृष्ट्वात्मानंतथागतम् ॥ १६ ॥ उमापतेश्चतत्कर्मज्ञात्वात्रासमुपागमत् ॥ ततोदेवंमहात्मानंशितिकंठंकप
र्दिनम् ॥ १७ ॥ जगामशरणंराजासभृत्यबलवाहनः ॥ ततःप्रहस्यवरदःसहदेव्यामहेश्वरः ॥ १८ ॥ प्रजापतिसुतंवाक्यमुवाचवरदःस्व
यम् ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठराजर्षेकार्दमेयमहाबल ॥ १९ ॥ पुरुषत्वमृतेसौम्यवरंवरयसुव्रत ॥ ततःसराजाशोकार्तःप्रत्याख्यातोमहात्मना ॥
॥ २० ॥ स्त्रीभूतोऽसौनजग्राहवरमन्यंसुरोत्तमात् ॥ ततःशोकेनमहताशैलराजसुतांनृपः ॥ २१ ॥ प्रणिपत्यउमांदेवींसर्वेणैवांतरात्म
ना ॥ ईशेवराणांवरदेलोकानामसिभामिनी ॥ २२ ॥ अमोघदर्शनेदेवीभजसौम्येनचक्षुषा ॥ हृद्गतंतस्यराजर्षेर्विज्ञायहरसन्निधौ ॥
॥ २३ ॥ प्रत्युवाचशुभंवाक्यंदेवीरुद्रस्यसंमता ॥ अर्धस्यदेवोवरदोवरार्धस्यतवाप्यहम् ॥ २४ ॥ तस्मादर्धंगृहाणत्वंस्त्रीपुंसोर्यावदि

जगामविष्णुर्देवेशः स्तूयमानस्त्रिविष्टपम् ॥ २२ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे पंचाशी
तितमः सर्गः ॥ ८५ ॥ तदावृत्रवधंसर्वमखिलेनसलक्ष्मणः ॥ कथयित्वानरश्रेष्ठःकथाशेषं प्रचक्रमे ॥ १ ॥ ततोहतेमहावीर्ये वृत्रेदे
वभयंकरे ॥ ब्रह्महत्यावृतःशक्रःसंज्ञांलेभेनवृत्रहा ॥ २ ॥ सोन्तमाश्रित्यलोकानांनष्टसंज्ञोविचेतनः ॥ कालंतत्रावसत्कंचिद्वेष्टमानइ
वोरगः ॥ ३ ॥ अथनष्टेसहस्राक्षेउद्विग्नमभवज्जगत् ॥ भूमिश्चध्वस्तसंकाशानिःस्नेहाशुष्ककानना ॥ ४ ॥ निःस्रोतसस्तेसर्वेतुह्रदा
श्चसरितस्तथा ॥ संक्षोभश्चैवसत्त्वानामनावृष्टिकृतोभवत् ॥ ५ ॥ क्षीयमाणेतुलोकेस्मिन्संभ्रांतमनसःसुराः ॥ यदुक्तंविष्णुनापूर्वं
तंयज्ञंसमुपानयन् ॥ ६ ॥ ततःसर्वेसुरगणाःसोपाध्यायाःसहर्षिभिः ॥ तंदेशंसमुपाजग्मुर्यत्रेंद्रोभयमोहितः ॥ ७ ॥ तेतुदृष्ट्वासहस्राक्ष
मावृतंब्रह्महत्यया ॥ तंपुरस्कृत्यदेवेशमश्वमेधंप्रचक्रिरे ॥ ८ ॥ ततोऽश्वमेधःसुमहान्महेंद्रस्यमहात्मनः ॥ ववृधेब्रह्महत्यायाःपावनार्थंन
रेश्वर ॥ ९ ॥ ततोयज्ञेसमाप्तेतुब्रह्महत्यामहात्मनः ॥ अभिगम्याब्रवीद्वाक्यंक्वमेस्थानंविधास्यथ ॥ १० ॥ तेतामूचुस्ततोदेवास्तुष्टाःप्री
तिसमन्विताः ॥ चतुर्धाविभजात्मानमात्मनैवदुरासदे ॥ ११ ॥ देवानांभाषितंश्रुत्वाब्रह्महत्यामहात्मनाम् ॥ संदधौस्थानमन्यत्रवर
यामासदुर्वसा ॥ १२ ॥ एकेनांशेनवत्स्यामिपूर्णोदासुनदीषुवै ॥ चतुरोवार्षिकान्मासान्दर्पघ्नीकामचारिणी ॥ १३ ॥ भूम्यामहंसर्व
कालमेकेनांशेनसर्वदा ॥ वसिष्यामिनसंदेहःसत्येनैतद्ब्रवीमिवः ॥ १४ ॥ योऽयमंशस्तृतीयोमेस्त्रीषुयौवनशालिषु ॥ त्रिरात्रंदर्पपूर्णा
सुवसिष्येदर्पघातिनी ॥ १५ ॥ हंतारोब्राह्मणान्येतुमृषापूर्वमदूषकान् ॥ तांश्चतुर्थेनभागेनसंश्रयिष्येसुरर्षभाः ॥ १६ ॥ प्रत्यूचुस्तां
ततोदेवायथावदसिदुर्वसे ॥ तथाभवतुतत्सर्वंसाधयस्वयदीप्सितम् ॥ १७ ॥ ततःप्रीत्यान्वितादेवाःसहस्राक्षंववंदिरे ॥ विज्वरःपूतपा
प्माचवासवःसमपद्यत ॥ १८ ॥ प्रशांतंचजगत्सर्वंसहस्राक्षेप्रतिष्ठिते ॥ यज्ञंचाद्भुतसंकाशंतदाशक्रोऽभ्यपूजयत् ॥ १९ ॥ ईदृशोह्यश्वमेधस्य
प्रसादोरघुनंदन ॥ यजस्वसुमहाभागहयमेधेनपार्थिव ॥ २० ॥ इतिलक्ष्मणवाक्यमुत्तमंनृपतिरतीवमनोहरंमहात्मा ॥ परितोषमवापहृष्टचे
ताःसनिशम्येंद्रसमानविक्रमौजाः ॥ २१ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च०सा०उत्तरकांडे षडशीतितमःसर्गः ॥ ८६ ॥

ष्वह ॥ १७ ॥ त्वयाहिनित्यशःसाह्यंकृतमेषांमहात्मनाम् ॥ असह्यमिदमन्येषामगतीनांगतिर्भवान् ॥ १८ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे
वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे चतुरशीतितमः सर्गः ॥ ८४ ॥ लक्ष्मणस्यतुतद्वाक्यंश्रुत्वाशत्रुनिबर्हणः ॥ वृत्रघा
तमशेषेणकथयेत्याहसुव्रत ॥ १ ॥ राघवेणैवमुक्तस्तुसुमित्रानंदवर्धनः ॥ भूयएवकथांदिव्यांकथयामाससुव्रतः ॥ २ ॥ सहस्राक्षवचः
श्रुत्वासर्वेषांचदिवौकसाम् ॥ विष्णुर्देवानुवाचेदंसर्वानिंद्रपुरोगमान् ॥ ३ ॥ पूर्वंसौहृदबद्धोस्मिवृत्रस्येहमहात्मनः ॥ तेनयुष्मत्प्रि
यार्थंहिनाहंहन्मिमहासुरम् ॥ ४ ॥ अवश्यंकरणीयंचभवतांसुखमुत्तमम् ॥ तस्मादुपायमाख्यास्येसहस्राक्षोवधिष्यति ॥५॥ त्रेधाभूतं
करिष्यामिआत्मानंसुरसत्तमाः ॥ तेनवृत्रंसहस्राक्षोवधिष्यतिनसंशयः ॥ ६ ॥ एकांशोवासवंयातुद्वितीयोवज्रमेवतु ॥ तृतीयोभूतलं
यातुतदावृत्रंहनिष्यति ॥ ७ ॥ तथाब्रुवतिदेवेशेदेवावाक्यमथाब्रुवन् ॥ एवमेतन्नसंदेहोयथावदसिदैत्यहन् ॥ ८ ॥ भद्रंतेऽस्तुगमिष्या
मोवृत्रासुरवधैषिणः ॥ भजस्वपरमोदारवासवंस्वेनतेजसा ॥ ९ ॥ ततःसर्वेमहात्मानःसहस्राक्षपुरोगमाः ॥ तदरण्यमुपाक्रामन्यत्रवृ
त्रोमहासुरः ॥ १० ॥ तेपश्यंस्तेजसाभूतंतपंतमसुरोत्तमम् ॥ पिबंतमिवलोकांस्त्रीन्निर्दहंतमिवांबरम् ॥ ११ ॥ दृष्ट्वैवचासुरश्रेष्ठंदे
वास्त्रासमुपागमन् ॥ कथमेनंवधिष्यामःकथंनस्यात्पराजयः ॥ १२ ॥ तेषांचिंतयतांतत्रसहस्राक्षःपुरंदरः ॥ वज्रंप्रगृह्यपाणिभ्यांप्राहि
णोद्वृत्रमूर्धनि ॥ १३ ॥ कालाग्निनेवघोरेणदीप्तेनेवमहार्चिषा ॥ पततावृत्रशिरसाजगत्त्रासमुपागमत् ॥ १४ ॥ असंभाव्यंवधंतस्य
वृत्रस्यविबुधाधिपः ॥ चिंतयानोजगामाशुलोकस्यांतंमहायशाः ॥ १५ ॥ तमिंद्रंब्रह्महत्याशुगच्छंतमनुगच्छति ॥ अपतच्चास्यगात्रे
षुतमिंद्रंदुःखमाविशत् ॥ १६ ॥ हतारयःप्रनष्टेंद्रादेवाःसाग्निपुरोगमाः ॥ विष्णुंत्रिभुवनेशानंमुहुर्मुहुरपूजयन् ॥ १७ ॥ त्वंगतिःपरमे
शानपूर्वजोजगतःपिता ॥ रक्षार्थंसर्वभूतानांविष्णुत्वमुपजग्मिवान् ॥ १८ ॥ हतश्चायंत्वयावृत्रोब्रह्महत्याचवासवम् ॥ बाधतेसुर
शार्दूलमोक्षंतस्यविनिर्दिश ॥ १९ ॥ तेषांतद्वचनंश्रुत्वादेवानांविष्णुरब्रवीत् ॥ मामेवयजतांशक्रःपावयिष्यामिवज्रिणम् ॥ २० ॥
पुण्येनहयमेधेनमामिष्ट्वापाकशासनः ॥ पुनरेष्यतिदेवानामिंद्रत्वमकुतोभयः ॥ २१ ॥ एवंसंदिश्यतांवाणींदेवानांचामृतोपमाम् ॥

शेहितववर्तते ॥१५॥ भरतस्यतुतद्वाक्यंश्रुत्वाऽमृतमयंयथा ॥ प्रहर्षमतुलंलेभेरामःसत्यपराक्रमः ॥ १६ ॥ उवाचचशुभंवाक्यंकैके
य्यानंदवर्धनम् ॥ प्रीतोऽस्मिपरितुष्टोऽस्मितवाद्यवचनेऽनघ ॥१७॥ इदंवचनमक्लीबंत्वयाधर्मसमागतम् ॥ व्याहृतंपुरुषव्याघ्रपृथिव्याः
परिपालनम् ॥ १८ ॥ एष्यदस्मदभिप्रायाद्राजसूयात्क्रतूत्तमात् ॥ निवर्तयामिधर्मज्ञतवसुव्याहृतेनच ॥ १९ ॥ लोकपीडाकरं
कर्मनकर्तव्यंविचक्षणैः ॥ बालानांतुशुभंवाक्यंग्राह्यंलक्ष्मणपूर्वज ॥ तस्माच्छृणोमितेवाक्यंसाधुयुक्तंमहाबल ॥ २० ॥ इत्यार्षे
श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे त्र्यशीतितमः सर्गः ॥ ८३ ॥ तथोक्तवतिरामेतुभरतेचमहात्मनि ॥
लक्ष्मणोऽथशुभंवाक्यमुवाचरघुनंदनम् ॥ १ ॥ अश्वमेधोमहायज्ञःपावनःसर्वपाप्मनाम् ॥ पावनस्तवदुर्धर्षोरोचतांरघुनंदन ॥ २ ॥
श्रूयतेहिपुरावृत्तंवासवेसुमहात्मनि ॥ ब्रह्महत्यावृतःशक्रोहयमेधेनपावितः ॥ ३ ॥ पुराकिलमहाबाहोदेवासुरसमागमे ॥ वृत्रोनामम
हानासीद्दैतेयोलोकसंमतः ॥ ४ ॥ विस्तीर्णोयोजनशतमुच्छ्रितस्त्रिगुणंततः ॥ अनुरागेणलोकांस्त्रीन्स्नेहात्पश्यतिसर्वतः ॥ ५ ॥
धर्मज्ञश्चकृतज्ञश्चबुद्ध्याचपरिनिष्ठितः ॥ शशासपृथिवींस्फीतांधर्मेणसुसमाहितः ॥ ६ ॥ तस्मिन्प्रशासतितदासर्वकामदुघामही ॥
रसवंतिप्रसूनानिमूलानिचफलानिच ॥ ७ ॥ अकृष्टपच्यापृथिवीसुसंपन्नामहात्मनः ॥ सराज्यंतादृशंभुंक्तेस्फीतमद्भुतदर्शनम् ॥ ८ ॥
तस्यबुद्धिःसमुत्पन्नातपःकुर्याममनुत्तमम् ॥ तपोहिपरमंश्रेयःसंमोहमितरत्सुखम् ॥ ९ ॥ सनिक्षिप्यसुतंज्येष्ठंपौरेषुमधुरेश्वरम् ॥ तपउ
ग्रंसमातिष्ठत्तापयन्सर्वदेवताः ॥ १० ॥ तपस्तप्यतिवृत्रेतुवासवःपरमार्तवत् ॥ विष्णुंसमुपसंक्रम्यवाक्यमेतदुवाचह ॥ ११ ॥ तप
स्यतामहाबाहोलोकाःसर्वेविनिर्जिताः ॥ बलवान्सहिधर्मात्मानैनंशक्ष्यामिशासितुम् ॥ १२ ॥ यद्यसौतपआतिष्ठेद्भूयएवसुरेश्वर ॥
यावल्लोकाधरिष्यंतितावदस्यवशानुगाः ॥ १३ ॥ तंचैनंपरमोदारमुपेक्षसिमहाबल ॥ क्षणंहिनभवेद्वृत्रःक्रुद्धेत्वयिसुरेश्वर ॥ १४ ॥
यदाहिप्रीतिसंयोगंत्वयाविष्णोसमागतः ॥ तदाप्रभृतिलोकानांनाथत्वमुपलब्धवान् ॥ १५ ॥ सत्वंप्रसादंलोकानांकुरुष्वसुसमा
हितः ॥ त्वत्कृतेनहिसर्वस्यात्प्रशांतमरुजंजगत् ॥ १६ ॥ इमेहिसर्वेविष्णोत्वांनिरीक्षंतेदिवौकसः ॥ वृत्रघातेनमहतातेषांसाह्यंकुरु

धर्मैणगतिर्हिजगतोभवान् ॥ १३ ॥ एवमुक्तस्तुमुनिनाप्रांजलिःप्रग्रहोनृपः ॥ अभ्यवादयतप्राज्ञस्तमृर्षिसत्यशीलिनम् ॥ १४ ॥
अभिवाद्यऋषिश्रेष्ठंतांश्चसर्वांस्तपोधनान् ॥ अध्यारोहत्तदव्यग्रःपुष्पकंहेमभूषितम् ॥ १५ ॥ तंप्रयांतंमुनिगणाआशीर्वादैःसमंततः ॥
अपूजयन्महेंद्राभंसहस्राक्षमिवामराः ॥ १६ ॥ खस्थःसदहशेरामःपुष्पकेहेमभूषिते ॥ शशीमेघसमीपस्थोयथाजलधरागमे ॥ १७ ॥
ततोऽर्धदिवसेप्राप्तेपूज्यमानस्ततस्ततः ॥ अयोध्यांप्राप्यकाकुत्स्थोमध्यकक्षामवातरत् ॥ १८ ॥ ततोविसृज्यरुचिरंपुष्पकंकामगामि
नम् ॥ विसर्जयित्वागच्छेतिस्वस्तितेऽस्त्वितिचप्रभुः ॥ १९ ॥ कक्षांतरस्थितंक्षिप्रंद्वास्थंरामोऽब्रवीद्वचः ॥ लक्ष्मणंभरतंचैवगत्वा
तौलघुविक्रमौ ॥ ममागमनमाख्यायशब्दापयतमाचिरम् ॥२०॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मी० आदि०च०सा०उत्तरकांडे द्व्यशी
तितमः सर्गः ॥ ८२ ॥ तच्छुत्वाभाषितंतस्यरामस्याक्लिष्टकर्मणः ॥ द्वास्थःकुमारावाहूयराघवायन्यवेदयत् ॥ १ ॥ दृष्ट्वातुराघवः
प्राप्तावुभौभरतलक्ष्मणौ ॥ परिष्वज्यततोरामोवाक्यमेतदुवाचह ॥ २ ॥ कृतंमयायथातथ्यंद्विजकार्यमनुत्तमम् ॥ धर्मसेतुमथोभूयः
कर्तुमिच्छामिराघवौ ॥ ३ ॥ अक्षयश्चाव्ययश्चैवधर्मसेतुर्मतोमम ॥ धर्मप्रवचनंचैवसर्वपापप्रणाशनम् ॥ ४ ॥ युवाभ्यामात्मभूता
भ्यांराजसूयमनुत्तमम् ॥ सहितोयष्टुमिच्छामितत्रधर्मस्तुशाश्वतः ॥ ५ ॥ इष्ट्वातुराजसूयेनमित्रःशत्रुनिबर्हणः ॥ सुहुतेनसुयज्ञेनवरु
णत्वमुपागमत् ॥ ६ ॥ सोमश्चराजसूयेनइष्ट्वाधर्मैणधर्मवित् ॥ प्राप्तश्चसर्वलोकेषुकीर्तिस्थानंचशाश्वतम् ॥ ७ ॥ अस्मिन्नहनियच्छ्रेय
श्चित्यतांतन्मयासह ॥ हितंचायतियुक्तंचप्रयतौवक्तुमर्हथः ॥ ८ ॥ श्रुत्वातुराघवस्यैतद्वाक्यंवाक्यविशारदः ॥ भरतःप्रांजलिर्भूत्वावा
क्यमेतदुवाचह ॥ ९ ॥ त्वयिधर्मःपरःसाधोत्वयिसर्वावसुंधरा ॥ प्रतिष्ठितामहाबाहोयशश्चामितविक्रम ॥ १० ॥ महीपालाश्चसर्वेत्वां
प्रजापतिमिवामराः ॥ निरीक्षंतेमहात्मानंलोकानाथंयथावयम् ॥ ११ ॥ पुत्राश्चपितृवद्राजन्पश्यंतित्वांमहाबल ॥ पृथिव्यागतिभूतोऽ
सिप्राणिनामपिराघव ॥ १२ ॥ सत्वमेवंविधंयज्ञमाहर्तासिकथंनृप ॥ पृथिव्यांराजवंशानांविनाशोयत्रदृश्यते ॥ १३ ॥ पृथिव्यांये
चपुरुषाराजन्पौरुषमागताः ॥ सर्वेषांभवितातत्रसंक्षयःसर्वकोपजः ॥ १४ ॥ सर्वपुरुषशार्दूलगुणैरतुलविक्रमः ॥ पृथिवींनार्हसेहंतुंव

आश्रमेसुसमाहिता ॥ १३ ॥ इदंयोजनपर्यंतंसरः सुरुचिरप्रभम् ॥ अरजेविज्वराभुंक्ष्वकालश्चात्रप्रतीक्ष्यताम् ॥ १४ ॥ त्वत्समीपे
चयेसत्त्वावासमेष्यंतितांनिशाम् ॥ अवध्याःपांसुवर्षेणतेभविष्यंतिनित्यदा ॥ १५ ॥ श्रुत्वानियोगंब्रह्मर्षेःसाऽरजाभार्गवीतदा ॥ तथे
तिपितरंप्राहभार्गवंभृशदुःखिता ॥ १६ ॥ इत्युक्त्वाभार्गवोवासमन्यत्रसमकारयत् ॥ तच्चराज्यंनरेंद्रस्य सभृत्यबलवाहनम् ॥ १७ ॥
सप्ताहाद्भस्मसाद्भूतंयथोक्तंब्रह्मवादिना ॥ तस्यासौदंडविषयोविंध्यशैवलयोर्नृप ॥ १८ ॥ शप्तोब्रह्मर्षिणातेनवैधर्म्येसहितेकृते ॥ ततः
प्रभृतिकाकुत्स्थदंडकारण्यमुच्यते ॥ १९ ॥ तपस्विनःस्थितायत्रजनस्थानमतोऽभवत् ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंयन्मांपृच्छसिराघव ॥
॥ २० ॥ संध्यामुपासितुंवीरसमयोह्यतिवर्तते ॥ एतेमहर्षयःसर्वेपूर्णकुंभाःसमंततः ॥ २१ ॥ कृतोदकानरव्याघ्र आदित्यंपर्युपासते ॥
सतैर्ब्राह्मणमभ्यस्तंसहितैर्ब्रह्मवित्तमैः ॥ रविरस्तंगतोरामगच्छोदकमुपस्पृश ॥ २२ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये
च० सा० उत्तरकांडे एकाशीतितमः सर्गः ॥ ८१ ॥ ऋषेर्वचनमाज्ञायरामःसंध्यामुपासितुम् ॥ अपाक्रामत्सरःपुण्यमप्सरोगणसे
वितम् ॥ १ ॥ तत्रोदकमुपस्पृश्यसंध्यामन्वास्यपश्चिमाम् ॥ आश्रमंप्राविशद्रामःकुंभयोनेर्महात्मनः ॥ २ ॥ तस्यागस्त्योबहुगुणंकं
दमूलंतथौषधम् ॥ शाल्यादीनिपवित्राणिभोजनार्थमकल्पयत् ॥ ३ ॥ सभुक्तवान्नरश्रेष्ठस्तदन्नममृतोपमम् ॥ प्रीतश्चपरितुष्टश्चतांरा
त्रिंसमुपाविशत् ॥ ४ ॥ प्रभातेकल्यमुत्थायकृत्वाह्निकमरिंदमः ॥ ऋषिंसमुपचक्रामगमनायरघूत्तमः ॥ ५ ॥ अभिवाद्याब्रवीद्रामो
महर्षिंकुंभसंभवम् ॥ आपृच्छेस्वाश्रमंगंतुंमामनुज्ञातुमर्हसि ॥ ६ ॥ धन्योऽस्म्यनुगृहीतोऽस्मिदर्शनेनमहात्मनः ॥ द्रष्टुंचैवागमिष्या
मिपावनार्थंमहात्मनः ॥ ७ ॥ तथावदतिकाकुत्स्थेवाक्यमद्भुतदर्शनम् ॥ उवाचपरमप्रीतोधर्मनेत्रस्तपोधनः ॥ ८ ॥ अत्यद्भुतमिदंवा
क्यंतवरामशुभाक्षरम् ॥ पावनःसर्वभूतानांत्वमेवरघुनंदन ॥ ९ ॥ मुहूर्तमपिरामत्वांयेनुपश्यंतिकेचन ॥ पाविताःस्वर्गभूताश्चपूज्या
स्तेत्रिदिवेश्वरैः ॥ १० ॥ येचत्वांघोरचक्षुर्भिःपश्यंतिप्राणिनोभुवि ॥ हतास्तेयमदंडेनसद्योनिरयगामिनः ॥ ११ ॥ ईदृशस्त्वंरघुश्रे
ष्ठपावनःसर्वदेहिनाम् ॥ भुवित्वांकथयंतोहिसिद्धिमेष्यंतिराघव ॥ १२ ॥ त्वंगच्छारिष्टमव्यग्रःपंथानमकुतोभयम् ॥ प्रशाधिराज्यं

तामेराजेंद्रत्वंचशिष्योमहात्मनः ॥ ९ ॥ व्यसनंसुमहत्क्रुद्धःसतेदद्यान्महातपाः ॥ यदिवान्यन्मयाकार्यं धर्मदृष्टेनसत्पथा ॥ १० ॥
वरयस्वनरश्रेष्ठपितरंमेमहाद्युतिम् ॥ अन्यथातुफलंतुभ्यंभवेद्घोराभिसंहितम् ॥ ११ ॥ क्रोधेनहिपितामेऽसौत्रैलोक्यमपिनिर्दहेत् ॥
दास्यतेचानवद्यांगतवमायाचितःपिता ॥ १२ ॥ एवंब्रुवाणामरजांदंडःकामवशंगतः ॥ प्रत्युवाचमदोन्मत्तःशिरस्याधायचांजलिम् ॥
॥ १३ ॥ प्रसादंकुरुसुश्रोणिनकालंक्षेप्तुमर्हसि ॥ त्वत्कृतेहिममप्राणाविदीर्यंतेवरानने ॥ १४ ॥ त्वांप्राप्यतुवधोवापिपापंवापिसुदा
रुणम् ॥ भक्तंभजस्वमांभीरुभजमानंसुविह्वलम् ॥ १५ ॥ एवमुक्त्वातुतांकन्यांदोर्भ्यांप्राप्यबलाद्बली ॥ विस्फुरंतींयथाकामंमैथुनायो
पचक्रमे ॥ १६ ॥ तमनर्थंमहाघोरंदंडःकृत्वासुदारुणम् ॥ नगरंप्रययावाशुमधुमंतमनुत्तमम् ॥ १७ ॥ अरजापिरुदंतीसाआश्रम
स्याविदूरतः ॥ प्रतीक्षतेसुसंत्रस्ता पितरंदेवसन्निभम् ॥ १८ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे
अशीतितमःसर्गः ॥ ८० ॥ समुहूर्तादुपश्रुत्यदेवर्षिरमितप्रभः ॥ स्वमाश्रमंशिष्यवृतःक्षुधार्तःसंन्यवर्तत ॥ १ ॥ सोऽपश्यदरजांदी
नांरजसासमभिप्लुताम् ॥ ज्योत्स्नामिवग्रहग्रस्तांप्रत्यूषेनविराजतीम् ॥ २ ॥ तस्यरोषःसमभवत्क्षुधार्तस्यविशेषतः ॥ निर्दहन्निव
लोकांस्त्रीञ्छिष्यांश्चैतदुवाचह ॥ ३ ॥ पश्यध्वंविपरीतस्यदंडस्याविदितात्मनः ॥ विपत्तिंघोरसंकाशांक्रुद्धादग्निशिखामिव ॥ ४ ॥
क्षयोऽस्यदुर्मतेःप्राप्तःसानुगस्यमहात्मनः ॥ यःप्रदीप्तांहुताशस्यशिखांवैस्प्रष्टुमर्हति ॥ ५ ॥ यस्मात्सकृतवान्पापमीदृशंघोरसंहितम् ॥
तस्मात्प्राप्स्यतिदुर्मेधाःफलंपापस्यकर्मणः ॥ ६ ॥ सप्तरात्रेणराजासौसपुत्रबलवाहनः ॥ पापकर्मसमाचारोवधंप्राप्स्यतिदुर्मतिः ॥
॥ ७ ॥ समंताद्योजनशतंविषयंचास्यदुर्मतेः ॥ धक्ष्यतेपांसुवर्षेणमहतापाकशासनः ॥ ८ ॥ सर्वसत्त्वानियानीहस्थावराणिचरा
णिच ॥ महतापांसुवर्षेणविलयंसर्वतोऽगमन् ॥ ९ ॥ दंडस्यविषयोयावत्तावत्सर्वंसमुच्छ्रयम् ॥ पांसुवर्षमिवालक्ष्यंसप्तरात्रंभविष्यति ॥
॥ १० ॥ इत्युक्त्वाक्रोधताम्राक्षस्तमाश्रमनिवासिनम् ॥ जनंजनपदांतेषुस्थीयंतामितिचाब्रवीत् ॥ ११ ॥ श्रुत्वातूशनसोवाक्यंसो
श्रमावसथोजनः ॥ निष्क्रांतोविषयात्तस्मात्स्थानंचक्रेऽथबाह्यतः ॥ १२ ॥ सतथोक्त्वामुनिजनमरजामिदमब्रवीत् ॥ इहैववसदुर्मेधे

वचप्रतिज्ञातंपितुःपुत्रेणराघव ॥ ततःपरमसंतुष्टोमनुःपुत्रमुवाचह ॥ ७॥ प्रीतोऽस्मिपरमोदारकर्ताचासिनसंशयः ॥ दंडेनचप्रजारक्ष
माचदंडमकारणे ॥ ८ ॥ अपराधिषुयोदंडःपात्यतेमानवेषुवै ॥ सदंडोविधिवन्मुक्तःस्वर्गंनयतिपार्थिवम् ॥ ९ ॥ तस्माद्दंडेमहाबा
होयत्नवान्भवपुत्रक ॥ धर्मोहिपरमोलोकेकुर्वतस्तेभविष्यति ॥ १० ॥ इतितंबहुसंदिश्यमनुःपुत्रंसमाधिना ॥ जगामत्रिदिवंहृष्टोब्र
ह्मलोकंसनातनम् ॥ ११ ॥ प्रयातेत्रिदिवेतस्मिन्निक्ष्वाकुरमितप्रभः ॥ जनयिष्येकथंपुत्रानितिचिंतापरोऽभवत् ॥ १२ ॥ कर्मभिर्ब
हुरूपैश्चतैस्तैर्मनुसुतस्तदा ॥ जनयामासधर्मात्माशतंदेवसुतोपमान् ॥ १३ ॥ तेषामवरजस्तातसर्वेषांरघुनंदन ॥ मूढश्चाकृतविद्यश्चनशु
श्रूषतिपूर्वजान् ॥ १४ ॥ नामतस्यचदंडेतिपिताचक्रेऽल्पतेजसः ॥ अवश्यंदंडपतनंशरीरेऽस्यभविष्यति ॥ १५ ॥ अपश्यमानस्तंदे
शंघोरंपुत्रस्यराघव ॥ विंध्यशैवलयोर्मध्येराज्यंप्रादादरिंदम ॥ १६ ॥ सदंडस्तत्रराजाभूद्रम्येपर्वतरोधसि ॥ पुरंचाप्रतिमंरामन्यवेश
यदनुत्तमम् ॥ १७ ॥ पुरस्यचाकरोन्नाममधुमंतमितिप्रभो ॥ पुरोहितंतूशनसंवरयामाससुव्रतम् ॥ १८ ॥ एवंसराजातद्राज्यमक
रोत्सपुरोहितः ॥ प्रहृष्टमनुजाकीर्णंदेवराजोयथादिवि ॥ १९ ॥ ततःसराजामनुजेंद्रपुत्रःसार्धंचतेनोशनसातदानीम् ॥ चकारराज्यं
सुमहान्महात्माशक्रोदिवीवोशनसासमेतः ॥ २० ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे एकोना
शीतितमः सर्गः ॥ ७९ ॥ एतदाख्यायरामायमहर्षिःकुम्भसंभवः ॥ अस्यामेवापरंवाक्यंकथायामुपचक्रमे ॥ १ ॥ ततःसदंडःकाकु
त्स्थबहुवर्षगणायुतम् ॥ अकरोत्तत्रदांतात्माराज्यंनिहतकंटकम् ॥ २ ॥ अथकालेतुकस्मिंश्चिद्राजभार्गवमाश्रमम् ॥ रमणीयमुपाक्रा
मच्चैत्रमासिमनोरमे ॥ ३ ॥ तत्रभार्गवकन्यांसरूपेणाप्रतिमांभुवि ॥ विचरंतींवनोद्देशेदंडोऽपश्यदनुत्तमाम् ॥ ४॥ सदृष्ट्वातांसदुर्मेधा
अनंगशरपीडितः ॥ अभिगम्यसुसंविग्नःकन्यांवचनमब्रवीत् ॥ ५ ॥ कुतस्त्वमसिसुश्रोणिकस्यवासिसुताशुभे ॥ पीडितोऽहमनंगेन
पृच्छामित्वांशुभानने ॥ ६ ॥ तस्यत्वेवंब्रुवाणस्यमोहोन्मत्तस्यकामिनः ॥ भार्गवीप्रत्युवाचेदंवचःसानुनयंत्विदम् ॥ ७ ॥ भार्गवस्यसु
तांविद्धिदेवस्याक्लिष्टकर्मणः ॥ अरजांनामराजेंद्रज्येष्ठामाश्रमवासिनीम् ॥ ८ ॥ मामांस्पृशबलाद्राजन्कन्यापितृवशाह्यहम् ॥ गुरुःपि

मानेरघुनंदन ॥ ११ ॥ उपास्तेऽप्सरसांवीरसहस्रंदिव्यभूषणम् ॥ गायंतिकाश्चिद्रम्याणिवादयंतितथापराः ॥ १२ ॥ मृदंगवीणाप
णवान्नृत्यंतिचतथापराः ॥ अपराश्चंद्ररश्म्याभैर्हैमदंडैर्महाधनैः ॥ १३ ॥ दोधूयुर्वदनंतस्यपुंडरीकनिभेक्षणाः ॥ ततःसिंहासनंत्यक्त्वा
मेरुकूटमिवांशुमान् ॥ १४ ॥ पश्यतोमेतदारामविमानादवरुह्यच ॥ तंशवंभक्षयामाससस्वर्गीरघुनंदन ॥ १५ ॥ ततोभुक्त्वायथाकामं
मांसंबहुसुपीवरम् ॥ अवतीर्यसरःस्वर्गीसंस्प्रष्टुमुपचक्रमे ॥ १६ ॥ उपस्पृश्ययथान्यायंसस्वर्गीरघुनंदन ॥ आरोढुमुपचक्राममविमानव
रमुत्तमम् ॥ १७ ॥ तमहंदेवसंकाशमारोहंतमुदीक्ष्यवै ॥ अथाहमब्रुवंवाक्यंतमेवपुरुषर्षभ ॥१८॥ कोभवान्देवसंकाशआहारश्चविग
र्हितः ॥ त्वयेदंभुज्यतेसौम्यकिमर्थंवक्तुमर्हसि॥ १९ ॥ कस्यस्यादीदृशोभावआहारोदेवसंमतः ॥ आश्चर्यंवर्ततेसौम्यश्रोतुमिच्छामि
तत्त्वतः ॥ नाहमौपयिकंमन्येतवभक्ष्यमिमंशवम् ॥२०॥ इत्येवमुक्तःसनरेंद्रनाकीकौतूहलात्सूनृतयागिराच ॥ श्रुत्वाचवाक्यंममसर्ग
मेतत्सर्वंतथाचाकथयन्ममेति ॥२१॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च॰सा॰उत्तरकांडे सप्तसप्ततितमःसर्गः ॥७७॥
श्रुत्वातुभाषितंवाक्यंममरामशुभाक्षरम् ॥ प्रांजलिःप्रत्युवाचेदंसस्वर्गीरघुनंदन ॥ १ ॥ शृणुब्रह्मन्पुरावृत्तममैतत्सुखदुःखयोः ॥अनति
क्रमणीयंचयथापृच्छसिमांद्विज ॥ २ ॥ पुरावैदर्भकोराजापितामममहायशाः ॥ सुदेवइतिविख्यातस्त्रिषुलोकेषुवीर्यवान् ॥ ३ ॥
तस्यपुत्रद्वयंब्रह्मन्द्वाभ्यांस्त्रीभ्यामजायत ॥ अहंश्वेतइतिख्यातोयवीयान्सुरथोऽभवत् ॥ ४ ॥ ततःपितरिस्वर्यातेपौरामामभ्यषेचयन् ॥
तत्राहंकृतवान्राज्यंधर्म्यंचसुसमाहितः ॥ ५ ॥ एवंवर्षसहस्राणिसमतीतानिसुव्रत ॥ राज्यंकारयतोब्रह्मन्प्रजाधर्मेणरक्षतः॥६॥ सोऽहंनि
मित्तेकस्मिंश्चिद्विज्ञातायुर्द्विजोत्तम ॥ कालधर्मंहृदिन्यस्यततोवनमुपागमम् ॥ ७ ॥ सोऽहंवनमिदंदुर्गंमृगपक्षिविवर्जितम् ॥ तपश्चर्तुंप्र
विष्टोऽस्मिसमीपेसरसःशुभे ॥ ८॥ भ्रातरंसुरथंराज्येअभिषिच्यमहीपतिम् ॥ इदंसरःसमासाद्यतपस्तप्तंमयाचिरम् ॥९॥ सोऽहंवर्षस
हस्राणित्रीणिमहावने ॥ तप्त्वासुदुष्करंप्राप्तोब्रह्मलोकमनुत्तमम् ॥ १० ॥ तस्यमेस्वर्गभूतस्यक्षुत्पिपासेद्विजोत्तम ॥ बाधेतेपरमेवीर
ततोऽहंव्यथितेंद्रियः ॥ ११ ॥ गत्वात्रिभुवनश्रेष्ठंपितामहमुवाचह ॥ भगवन्ब्रह्मलोकोऽयंक्षुत्पिपासाविवर्जितः ॥१२॥ कस्यायंकर्मणः

वीत्सर्वांस्तेजोभागान्प्रयच्छत ॥ ततोदद्युर्लोकपालाः सर्वेभागान्स्वतेजसः॥८॥अक्षुपच्चततोब्रह्मायतोजातःक्षुपोनृपः ॥ तंब्रह्मलोकपाला
नांसमांशैःसमयोजयत्॥९॥ततोददौनृपंतासांप्रजानामीश्वरंक्षुपम् ॥ तत्रेंद्रेणचभागेनमहीमाज्ञापयन्नृपः ॥१०॥ वारुणेनतुभागेनवपुः
पुष्यतिपार्थिवः॥कौबेरेणतुभागेनवित्तपाभांददौतदा॥११॥ यस्तुयाम्योऽभवद्भागस्तेनशास्तिस्मसप्रजाः ॥ तत्रेंद्रेणनरश्रेष्ठभागेनरघुनं
दन ॥ १२ ॥ प्रतिगृह्णीष्वभद्रंतेतारणार्थंममप्रभो॥(तस्यतद्वचनंश्रुत्वाऋषेःपरमधार्मिकम् ॥) तद्रामःप्रतिजग्राहमुनेस्तस्यमहात्मनः ॥
॥ १३ ॥ दिव्यमाभरणंचित्रंप्रदीप्तमिवभास्करम् ॥ प्रतिगृह्यततोरामस्तदाभरणमुत्तमम् ॥१४ ॥ " आगमंतस्यदीप्तस्यप्रष्टुमेवोपच
क्रमे ॥ अत्यद्भुतमिदंदिव्यंवपुषायुक्तमद्भुतम् ॥ ३४ ॥ कथंवाभवताप्राप्तंकुतोवाकेनवाहृतम् ॥ कौतूहलतयाब्रह्मन्पृच्छामित्वांमहा
यशः ॥ ३५ ॥ आश्चर्याणांबहूनांहिनिधिःपरमकोभवान् ॥ एवंब्रुवतिकाकुत्स्थेमुनिर्वाक्यमथाब्रवीत् ॥ शृणुरामयथावृत्तंपुरात्रेता
युगेयुगे ॥ ३६ ॥ (रमणीयप्रदेशेऽस्मिन्वनेयद्दृष्टवानहम् ॥ आश्चर्यंमेमहाबाहोदानमाश्रित्यकेवलम् ॥ १ ॥) इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे
वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे षट्सप्ततितमः सर्गः ॥ ७६ ॥ पुरात्रेतायुगेरामबभूवबहुविस्तरम् ॥ समंताद्योजनश
तंविमृगंपक्षिवर्जितम् ॥ १ ॥ तस्मिन्निर्मानुषेऽरण्येकुर्वाणस्तपउत्तमम् ॥ अहमाक्रमितुंसौम्यतदारण्यमुपागमम् ॥ २ ॥ तस्यरूपम
रण्यस्यनिर्देष्टुंनशशाकह ॥ फलमूलैःसुखास्वादैर्बहुरूपैश्चकाननैः ॥ ३ ॥ तस्यारण्यस्यमध्येतुसरोयोजनमायतम् ॥ हंसकारंडवा
कीर्णंचक्रवाकोपशोभितम् ॥४॥ पद्मोत्पलसमाकीर्णंसमतिक्रांतशैवलम् ॥ तदाश्चर्यमिवात्यर्थंसुखास्वादमनुत्तमम् ॥ ५ ॥ अरजस्कं
तदाक्षोभ्यंश्रीमत्पक्षिगणायुतम् ॥ तस्मिन्सरःसमीपेतुमहदद्भुतमाश्रमम् ॥ ६ ॥ पुराणंपुण्यमत्यर्थंतपस्विजनवर्जितम् ॥ तत्राहमवसं
रात्रिंनैदाघींपुरुषर्षभ ॥ ७ ॥ प्रभातेकल्यमुत्थायसरस्तदुपचक्रमे ॥ अथापश्यंशवंतत्रसुपुष्टमरजःक्वचित् ॥ ८ ॥ (पंक्तिभेदेनपुष्टां
गंसमाश्रितसरोवरम् ॥) तिष्ठंतंपरयालक्ष्म्यातस्मिंस्तोयाशयेनृप॥ तमर्थंचिंतयानोऽहंमुहूर्तंतत्रराघव ॥ ९॥ विष्ठितोऽस्मिसरस्तीरेकिं
त्विदंस्यादितिप्रभो ॥ अथापश्यंमुहूर्तात्तुदिव्यमद्भुतदर्शनम् ॥ १० ॥ विमानंपरमोदारंहंसयुक्तंमनोजवम् ॥ अत्यर्थंस्वर्गिणंतत्रवि

द्वादशंहिगतंवर्षंजलशय्यांसमासतः ॥१७॥ काकुत्स्थतद्गमिष्यामोमुनिंसमभिनंदितुम् ॥त्वंचापिगच्छभद्रंतेद्रष्टुंतमृषिसत्तमम् ॥१८॥
सतथेतिप्रतिज्ञायदेवानांरघुनंदनः ॥ आरुरोहविमानंतंपुष्पकंहेमभूषितम् ॥ १९ ॥ ततोदेवाःप्रयातास्तेविमानैर्बहुविस्तरैः॥रामोऽप्यनु
जगामाशुकुंभयोनेस्तपोवनम् ॥ २० ॥ दृष्ट्वातुदेवान्संप्राप्तानगस्त्यस्तपसांनिधिः ॥ अर्चयामासधर्मात्मासर्वांस्तानविशेषतः ॥२१॥
प्रतिगृह्यततःपूजांसंपूज्यचमहामुनिम्॥जग्मुस्तेत्रिदशाहृष्टानाकपृष्ठंसहानुगाः ॥ २२ ॥ गतेषुतेषुकाकुत्स्थःपुष्पकादवरुह्यच॥ ततोऽभि
वादयामासअगस्त्यमृषिसत्तमम् ॥ २३ ॥ सोभिवाद्यमहात्मानंज्वलंतमिवतेजसा ॥ आतिथ्यंपरमंप्राप्यनिषसादनराधिपः ॥ २४ ॥
तमुवाचमहातेजाःकुंभयोनिर्महातपाः ॥ स्वागतंतेनरश्रेष्ठदिष्ट्याप्राप्तोऽसिराघव॥२५॥ त्वंमेबहुमतोरामगुणैर्बहुभिरुत्तमैः ॥अतिथिःपू
जनीयश्चममराजन्हृदिस्थितः ॥२६॥ सुराहिकथयंतित्वामागतंशूद्रघातिनम् ॥ ब्राह्मणस्यतुधर्मेणत्वयाजीवापितःसुतः ॥ २७॥ उष्य
तांचेहरजनींसकाशेममराघव ॥ त्वंहिनारायणःश्रीमांस्त्वयिसर्वंप्रतिष्ठितम् ॥ २८ ॥ त्वंप्रभुःसर्वदेवानांपुरुषस्त्वंसनातनः ॥ प्रभातेपु
ष्पकेणत्वंगतास्वपुरमेवहि ॥ २९ ॥ इदंचाभरणंसौम्यनिर्मितंविश्वकर्मणा ॥ दिव्यंदिव्येनवपुषादीप्यमानंस्वतेजसा ॥ ३० ॥ प्रति
गृह्णीष्वकाकुत्स्थमत्प्रियंकुरुराघव ॥ दत्तस्यहिपुनर्दानेसुमहत्फलमुच्यते ॥३१॥ भरणेहिभवाञ्छक्तःफलानांमहतामपि ॥ त्वंहिशक्त
स्तारयितुंसेंद्रानपिदिवौकसः ॥ ३२ ॥ तस्मात्प्रदास्येविधिवत्तत्प्रतीच्छनराधिप॥अथोवाचमहात्मानमिक्ष्वाकूणांमहारथः ॥ ३३ ॥
"रामोमतिमतांश्रेष्ठःक्षत्रधर्ममनुस्मरन् ॥ प्रतिग्रहोऽयंभगवन्ब्राह्मणस्यविगर्हितः ॥ १ ॥ क्षत्त्रियेणकथंविप्रप्रतिग्राह्यंभवेत्ततः ॥ प्रति
ग्रहोहिविप्रेंद्रक्षत्त्रियाणांसुगर्हितः ॥ २ ॥ ब्राह्मणेनविशेषेणदत्तंतद्वक्तुमर्हसि ॥ एवमुक्तस्तुरामेणप्रत्युवाचमहानृषिः ॥ ३ ॥ आसन्कृ
तयुगेरामब्रह्मभूतेपुरायुगे ॥ अपार्थिवाःप्रजाःसर्वाःसुराणांतुशतक्रतुः ॥ ४ ॥ ताःप्रजादेवदेवेशंराजार्थंसमुपाद्रवन् ॥ सुराणांस्थपितो
राजात्वयादेवशतक्रतुः ॥ ५ ॥ प्रयच्छास्मासुलोकेशपार्थिवंनरपुंगवम् ॥ यस्मैपूजांप्रयुंजानाधूतपापाश्चरेमहि ॥ ६ ॥ नवसामोविना
राज्ञाएषनोनिश्चयःपरः ॥ (प्रजानांवचनंश्रुत्वानिश्चयित्वार्थमुत्तमम् ॥) ततोब्रह्मासुरश्रेष्ठोलोकपालान्सवासवान् ॥७॥ समाहूयाऽब्र

खम् ॥ १४ ॥ राघवस्तमुपागम्यतप्यंतंतपउत्तमम् ॥ उवाचचनृपोवाक्यंधन्यस्त्वमसिसुव्रत ॥ १५ ॥ कस्यांयोन्यांतपोवृद्धवर्तसे
दृढविक्रम ॥ कौतूहलात्त्वांपृच्छामिरामोदाशरथिर्ह्यहम् ॥१६॥ कोऽर्थोमनीषितस्तुभ्यंस्वर्गलाभोपरोऽथवा ॥वराश्रयोयदर्थंत्वंतपस्य
न्यैःसुदुश्चरम् ॥ १७ ॥ यमाश्रित्यतपस्तप्तंश्रोतुमिच्छामितापस ॥ ब्राह्मणोवासिभद्रंतेक्षत्त्रियोवासिदुर्जयः ॥ वैश्यस्तृतीयोवर्णोवाशू
द्रोवासत्यवाग्भव ॥ १८ ॥ इत्येवमुक्तःसनराधिपेनअवाक्शिरादाशरथायतस्मै ॥ उवाचजातिंनृपपुंगवायचयत्कारणंचैवतपःप्रयत्नः ॥
॥ १९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मी० आदि० च० सा० उत्तरकांडे पंचसप्ततितमःसर्गः ॥७५॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वारामस्याक्लिष्टक
र्मणः ॥ अवाक्शिरास्तथाभूतोवाक्यमेतदुवाचह ॥ १ ॥ शूद्रयोन्यांप्रजातोऽस्मितपउग्रंसमास्थितः ॥ देवत्वंप्रार्थयेरामसशरीरोमहा
यशः ॥ २ ॥ नमिथ्याहंवदेरामदेवलोकजिगीषया ॥ शूद्रंमांविद्धिकाकुत्स्थशंबूकोनामनामतः ॥३॥ भाषतस्तस्यशूद्रस्यखड्गंसुरुचि
रप्रभम् ॥ निष्कृष्यकोशाद्विमलंशिरश्चिच्छेदराघवः ॥ ४ ॥ तस्मिञ्छूद्रेहतेदेवाःसेंद्राःसाग्निपुरोगमाः ॥ साधुसाध्वितिकाकुत्स्थंते
शशंसुर्मुहुर्मुहुः ॥ ५ ॥ पुष्पवृष्टिर्महत्यासीद्दिव्यानांसुसुगंधिनाम् ॥ पुष्पाणांवायुमुक्तानांसर्वतःप्रपपातह ॥ ६ ॥ सुप्रीताश्चाब्रुवन्रामं
देवाःसत्यपराक्रमम् ॥ सुरकार्यमिदंदेवसुकृतंतेमहामते ॥ ७ ॥ गृहाणचवरंसौम्ययंत्वमिच्छस्यरिंदम ॥ स्वर्गभाङ्नहिशूद्रोऽयंत्वत्कृते
रघुनंदन ॥ ८ ॥ देवानांभाषितंश्रुत्वारामःसत्यपराक्रमः ॥ उवाचप्रांजलिर्वाक्यंसहस्राक्षंपुरंदरम् ॥ ९ ॥ यदिदेवाःप्रसन्नामेद्विज
पुत्रःसजीवतु ॥ दिशंतुवरमेतंमेईप्सितंपरमंमम ॥ १० ॥ ममापचाराद्बालोऽसौब्राह्मणस्यैकपुत्रकः ॥ अप्राप्तकालःकालेननीतोवैव
स्वतक्षयम् ॥ ११ ॥ तंजीवयतभद्रंवोनानृतंकर्तुमर्हथ ॥ द्विजस्यसंश्रुतोऽर्थोमेजीवयिष्यामितेसुतम् ॥ १२ ॥ राघवस्यतुतद्वाक्यंश्रु
त्वाविबुधसत्तमाः ॥ प्रत्यूचूराघवंप्रीतादेवाःप्रीतिसमन्वितम् ॥ १३ ॥ निर्वृतोभवकाकुत्स्थसोऽस्मिन्नहनिबालकः ॥ जीवितंप्राप्तवा
न्भूयःसमेतश्चापिबंधुभिः ॥ १४ ॥ यस्मिन्मुहूर्तेकाकुत्स्थशूद्रोऽयंविनिपातितः ॥ तस्मिन्मुहूर्तेबालोऽसौजीवेनसमयुज्यत ॥ १५ ॥
स्वस्तिप्राप्नुहिभद्रंतेसाधुयामनरर्षभ ॥ अगस्त्यस्याश्रमपदंद्रष्टुमिच्छामराघव ॥ १६ ॥ तस्यदीक्षासमाप्ताहिब्रह्मर्षेःसुमहाद्युतेः ॥

शत् ॥ २५ ॥ त्रिभ्योयुगेभ्यस्त्रीन्वर्णान्धर्मश्चपरिनिष्ठितः ॥ नशूद्रोलभतेधर्मंयुगतस्तुनरर्षभ ॥ २६ ॥ हीनवर्णोनृपश्रेष्ठतप्यतेसुमह
त्तपः ॥ भविष्यच्छूद्रयोन्यांहितपश्चर्याकलौयुगे ॥ २७ ॥ अधर्मःपरमोराजन्द्वापरेशूद्रजन्मनः ॥ सवैविषयपर्यंतेतवराजन्महा
तपाः ॥ २८ ॥ अद्यतप्यतिदुर्बुद्धिस्तेनबालवधोह्ययम् ॥ योह्यधर्ममकार्यंवाविषयेपार्थिवस्यतु ॥ २९ ॥ करोतिचाश्रीमूलंतत्पुरेवा
दुर्मतिर्नरः ॥ क्षिप्रंचनरकंयातिसचराजानसंशयः ॥ ३० ॥ अधीतस्यचततस्यकर्मणःसुकृतस्यच ॥ षष्ठंभजतिभागंतुप्रजाधर्मेणपा
लयन् ॥३१॥ षड्भागस्यचभोक्तासौरक्षतेनप्रजाःकथन् ॥ सत्वंपुरुषशार्दूलमार्गस्वविषयंस्वकम् ॥३२॥ दुष्कृतंयत्रपश्येथास्तत्रयत्नं
समाचार ॥ एवंचेद्धर्मवृद्धिश्चनृणांचायुर्विवर्धनम् ॥ भविष्यतिनरश्रेष्ठबलास्यास्यचजीवितम् ॥ ३३ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे
वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे चतुःसप्ततितमः सर्गः ॥ ७४ ॥ नारदस्यतुतद्वाक्यंश्रुत्वाऽमृतमयंयथा ॥ प्रहर्षमतु
लंलेभेलक्ष्मणंचेदमब्रवीत् ॥ १ ॥ गच्छसौम्यद्विजश्रेष्ठंसमाश्वासयसुव्रत ॥ बालस्यचशरीरंतत्तैलद्रोण्यांनिधापय ॥ २ ॥ गंधैश्चप
रमोदारैस्तैलैश्चसुसुगंधिभिः ॥ यथानक्षीयतेबालस्तथासौम्यविधीयताम् ॥ ३ ॥ यथाशरीरोबालस्यगुप्तःसन्क्लिष्टकर्मणः ॥ विप
त्तिःपरिभेदोवानभवेच्चतथाकुरु ॥ ४ ॥ एवंसंदिश्यकाकुत्स्थोलक्ष्मणंशुभलक्षणम् ॥ मनसापुष्पकंदध्यावागच्छेतिमहायशाः ॥ ५ ॥
इंगितंसतुविज्ञायपुष्पकोहेमभूषितः ॥ आजगाममुहूर्तेनसमीपेराघवस्यवै ॥ ६ ॥ सोऽब्रवीत्प्रणतोभूत्वाअयमस्मिनराधिप ॥ वश्यस्त
वमहाबाहोकिंकरःसमुपस्थितः ॥ ७ ॥ भाषितंरुचिरंश्रुत्वापुष्पकस्यनराधिपः ॥ अभिवाद्यमहर्षीन्सविमानंसोऽध्यरोहत ॥ ८ ॥
धनुर्गृहीत्वातूणींचखड्गंचरुचिरप्रभम् ॥ निक्षिप्यनगरेचैतौसौमित्रिभरताबुभौ ॥ ९ ॥ प्रायात्प्रतीचींहरितंविचिन्वंश्चततस्ततः ॥
उत्तरामगमच्छ्रीमान्दिशंहिमवतावृताम् ॥ १०॥ अपश्यमानस्तत्रापिस्वल्पमप्यथदुष्कृतम्॥पूर्वामपिदिशंसर्वामथोऽपश्यन्नराधिपः ॥
॥ ११ ॥ प्रविशुद्धसमाचारामादर्शतलनिर्मलाम् ॥ पुष्पकस्थोमहाबाहुस्तदापश्यन्नराधिपः ॥ १२ ॥ दक्षिणांदिशमाक्रामत्ततोराज
र्षिनंदनः ॥ शैवलस्योत्तरेपार्श्वेददर्शसुमहत्सरः ॥ १३ ॥ तस्मिन्सरसितप्यंततापसंसुमहत्तपः ॥ ददर्शराघवःश्रीमाँल्लंबमानमधोमु

दुःखशोकसमन्वितम् ॥ १ ॥ सदुःखेनचसंतप्तोमंत्रिणस्तानुपाह्वयत् ॥ वसिष्ठंवामदेवंचभ्रातॄंश्चसहनैगमान् ॥ २ ॥ ततोद्विजाव
सिष्ठेनसार्धमष्टौप्रवेशिताः ॥ राजानंदेवसंकाशंवर्धस्वेतिततोऽब्रुवन् ॥ ३ ॥ मार्कंडेयोथमौद्गल्योवामदेवश्चकाश्यपः ॥ कात्यायनोथ
जाबालिर्गौतमोनारदस्तथा ॥ ४ ॥ एतेद्विजर्षभाःसर्वेआसनेषूपवेशिताः ॥ महर्षीन्समनुप्राप्तानभिवाद्यकृतांजलिः ॥ ५ ॥ मंत्रिणो
नैगमाश्चैवयथार्हमनुकूलिताः ॥ तेषांसमुपविष्टानांसर्वेषांदीप्ततेजसाम् ॥ ६ ॥ राघवःसर्वमाचष्टेद्विजोऽयमुपरोधति ॥ तस्यतद्वचनंश्रु
त्वाराज्ञोदीनस्यनारदः ॥ ७ ॥ प्रत्युवाचशुभंवाक्यमृषीणांसन्निधौस्वयम् ॥ शृणुराजन्यथाऽकालेप्राप्तोबालस्यसंक्षयः ॥ ८ ॥
श्रुत्वाकर्तव्यतांराजन्कुरुष्वरघुनंदन ॥ पुराकृतयुगेराजन्ब्राह्मणावैतपस्विनः ॥ ९ ॥ अब्राह्मणस्तदाराजन्नतपस्वीकथंचन ॥ तस्मिन्यु
गेप्रज्वलितेब्रह्मभूतेत्वनावृते ॥ १० ॥ अमृत्यवस्तदासर्वेजज्ञिरेदीर्घदर्शिनः ॥ ततस्त्रेतायुगंनाममानवानांवपुष्मताम् ॥ ११ ॥ क्षत्रिया
यत्रजायंतेपूर्वेणतपसान्विताः ॥ वीर्येणतपसाचैवतेऽधिकाःपूर्वजन्मनि ॥ मानवायेमहात्मानस्तत्रत्रेतायुगेयुगे ॥ १२ ॥ ब्रह्मक्षत्रंचत
त्सर्वंयत्पूर्वमवरंचयत् ॥ युगयोरुभयोरासीत्समवीर्यसमन्वितम् ॥ १३ ॥ अपश्यंतस्तुतेसर्वेविशेषमधिकंततः ॥ स्थापनंचक्रिरेतत्र
चातुर्वर्ण्यस्यसंमतम् ॥ १४ ॥ तस्मिन्युगेप्रज्वलितेधर्मभूतेह्यनावृते ॥ अधर्मःपादमेकंतुपातयत्पृथिवीतले ॥ १५ ॥ अधर्मेणहिसंयु
क्तस्तेजोमंदंभविष्यति ॥ १६ ॥ आमिषंयच्चपूर्वेषांराजसंचमलंभृशम् ॥ अनृतंनामतद्भूतंक्षिप्तेनपृथिवीतले ॥१७॥ अनृतंपातयित्वा
तुपादमेकमधर्मतः ॥ ततःप्रादुष्कृतंपूर्वमायुषःपरिनिष्ठितम् ॥ १८ ॥ पातितेत्वनृतेतस्मिन्नधर्मेणमहीतले ॥ शुभान्येवाचरँल्लोकःसत्य
धर्मपरायणः ॥ १९ ॥ त्रेतायुगेचवर्तंतेब्राह्मणाःक्षत्रियाश्चये ॥ तपोऽतप्यंततेसर्वेशुश्रूषामपरेजनाः ॥ २० ॥ स्वधर्मःपरमस्तेषांवैश्य
शूद्रंतदागमत ॥ पूजांचसर्ववर्णानांशूद्राश्चक्रुर्विशेषतः ॥ २१ ॥ एतस्मिन्नंतरेतेषामधर्मेचानृतेचह ॥ ततःपूर्वेपुनर्ह्रासमगमन्नृपसत्तम॥
॥ २२ ॥ ततःपादमधर्मस्यद्वितीयमवतारयत् ॥ ततोद्वापरसंख्यासायुगस्यसमजायत ॥२३॥ तस्मिन्द्वापरसंख्येतुवर्तमानेयुगक्षये ॥
अधर्मश्चानृतंचैववव्र्धेपुरुषर्षभ ॥ २४ ॥ अस्मिन्द्वापरसंख्यानेतपोवैश्यान्समाविशत् ॥ त्रिभ्योयुगेभ्यस्त्रीन्वर्णान्क्रमाद्वैतपआवि

आमंत्र्यतुमहात्मानंरामंसत्यपराक्रमम् ॥ भरतंलक्ष्मणंचैवमहारथमुपारुहत् ॥ २० ॥ दूरंपद्भ्यामनुगतोलक्ष्मणेनमहात्मना ॥ भर
तेनचशत्रुघ्नोजगामाशुपुरींतदा ॥२१॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च०सा० उत्तरकांडे द्विसप्ततितमः सर्गः ॥७२॥
प्रस्थाप्यतुसशत्रुघ्नंभ्रातृभ्यांसहराघवः ॥ प्रमुमोदसुखीराज्यंधर्मेणपरिपालयन् ॥१ ॥ ततःकतिपयाहस्सुवृद्धोजानपदोद्विजः ॥ मृतंबा
लमुपादायराजद्वारमुपागमत् ॥ २ ॥ रुदन्बहुविधावाचःस्नेहदुःखसमन्वितः ॥ असकृत्पुत्रपुत्रेतिवाक्यमेतदुवाचह ॥ ३ ॥ किंनुमे
दुष्कृतंकर्मपुरादेहांतरेकृतम् ॥ यदहंपुत्रमेकंतुपश्यामिनिधनंगतम् ॥ ४ ॥ अप्राप्तयौवनंबालंपंचवर्षसहस्रकम् ॥ अकालेकालमापन्नंम
मदुःखायपुत्रक ॥ ५ ॥ अल्पैरहोभिर्निधनंगमिष्यामिनसंशयः ॥ अहंचजननीचैवतवशोकेनपुत्रक ॥ ६ ॥ नस्मराम्यनृतंवक्तुंनच
हिंसांस्मराम्यहम् ॥ सर्वेषांप्राणिनांपापंनस्मरामिकदाचन ॥ ७ ॥ केनाद्यदुष्कृतेनायंबालएवममात्मजः ॥ अकृत्वापितृकार्याणि
गतोवैवस्वतक्षयम् ॥ ८ ॥ नेदृशंदृष्टपूर्वंमेश्रुतंवाघोरदर्शनम् ॥ मृत्युरप्राप्तकालानांरामस्यविषयेह्ययम् ॥ ९ ॥ रामस्यदुष्कृतंकिं
चिन्महदस्तिनसंशयः ॥ यथाहिविषयस्थानांबालानांमृत्युरागतः ॥ १० ॥ नह्यन्यविषयस्थानांबालानांमृत्युतोभयम् ॥ सराज
न्जीवयस्वैनंबालंमृत्युवशंगतम् ॥ ११ ॥ राजद्वारिमरिष्यामिपत्न्यासार्धमनाथवत् ॥ ब्रह्महत्यांततोरामसमुपेत्यसुखीभव ॥ १२ ॥
भ्रातृभिःसहितोराजन्दीर्घमायुरवाप्स्यसि ॥ उषिताःस्मसुखंराज्येतवास्मिन्सुमहाबल ॥ १३ ॥ इदंतुपतितंतस्मात्तवरामवशेस्थि
तान् ॥ कालस्यवशमापन्नाःस्वल्पंहिनहिनःसुखम् ॥१४॥ संप्रत्यनाथोविषयइक्ष्वाकूणांमहात्मनाम् ॥ रामंनाथमिहासाद्यबलान्तक
रणंध्रुवम् ॥ १५ ॥ राजदोषैर्विपद्यंतेप्रजाह्यविधिपालिताः ॥ असद्वृत्तेहिनृपतावकालेम्रियतेजनः ॥ १६ ॥ यद्वापुरेस्वयुक्तानिजनाज
नपदेषुच ॥ कुर्वंतेनचरक्षास्तितदाकालकृतंभयम् ॥ १७ ॥ सुव्यक्तंराजदोषोहिभविष्यतिनसंशयः ॥ पुरेजनपदेचापितथाबालव
धोह्ययम् ॥ १८ ॥ एवंबहुविधैर्वाक्यैरुपरुध्यमुहुर्मुहुः ॥ राजानंदुःखसंतप्तःसुतंतमुपगूहति ॥ १९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मी
कीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे त्रिसप्ततितमः सर्गः ॥ ७३ ॥ तथातुकरुणंतस्यद्विजस्यपरिदेवनम् ॥ शुश्रावराघवःसर्वं

साधुपृच्छनरश्रेष्ठवाल्मीकिंमुनिपुंगवम् ॥ शत्रुघ्नस्त्वब्रवीत्सर्वान्कौतूहलसमन्वितान् ॥ २२ ॥ सैनिकानक्षमोऽस्माकंपरिप्रष्टुमिहे
दृशः ॥ आश्चर्याणिबहूनीहभवंत्यस्याश्रमेमुनेः ॥ २३ ॥ नतुकौतूहलाद्युक्तमन्वेष्टुंतंमहामुनिम् ॥ एवंतद्वाक्यमुक्त्वातुसैनिकान्रघुनं
दनः ॥ अभिवाद्यमहर्षितंस्वंनिवेशंययौतदा ॥ २४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे एकसप्त
तितमः सर्गः ॥ ७१ ॥ तंशयानंनरव्याघ्रंनिद्रानाभ्यागमत्तदा ॥ चिंतयानमनेकार्थंरामगीतमनुत्तमम् ॥ १ ॥ तस्यशब्दंसुमधुरंतं
त्रीलयसमन्वितम् ॥ श्रुत्वारात्रिर्जगामाशुशत्रुघ्नस्यमहात्मनः ॥ २ ॥ तस्यांरजन्यांव्युष्टायां कृत्वापौर्वाह्णिकक्रमम् ॥ उवाचप्रांजलि
र्वाक्यंशत्रुघ्नोमुनिपुंगवम् ॥ ३ ॥ भगवन्द्रष्टुमिच्छामिराघवंरघुनंदनम् ॥ त्वयानुज्ञातुमिच्छामिसहैभिःसंशितव्रतैः ॥४॥ इत्येवंवादि
नंतंतुशत्रुघ्नंशत्रुसूदनम् ॥ वाल्मीकिःसंपरिष्वज्यविससर्जसराघवम् ॥ ५ ॥ सोऽभिवाद्यमुनिश्रेष्ठंरथमारुह्यसुप्रभम् ॥ अयोध्यामगमत्तू
र्णंराघवोत्सुकदर्शनः ॥६॥ सप्रविष्टःपुरींरम्यांश्रीमानिक्ष्वाकुनंदनः ॥ प्रविवेशमहाबाहुर्यत्ररामोमहाद्युतिः ॥ ७ ॥ सरामंमंत्रिमध्यस्थं
पूर्णचंद्रनिभाननम् ॥ पश्यन्नमरमध्यस्थंसहस्रनयनंयथा ॥८॥ सोऽभिवाद्यमहात्मानंज्वलंतमिवतेजसा॥उवाचप्रांजलिर्भूत्वारामंसत्य
पराक्रमम् ॥ ९ ॥ यदाज्ञप्तंमहाराजसर्वंतत्कृतवानहम् ॥ हतःसलवणःपापःपुरीचास्यनिवेशिता ॥ १० ॥ द्वादशैतानिवर्षाणित्वां
विनारघुनंदन ॥ नोत्सहेयमहंवस्तुंत्वयाविरहितोनृप ॥ ११ ॥ समेप्रसादंकाकुत्स्थकुरुष्वामितविक्रम ॥ मातृहीनोयथावत्सोन
चिरंप्रवसाम्यहम् ॥ १२ ॥ एवंब्रुवाणंकाकुत्स्थःपरिष्वज्येदमब्रवीत् ॥ माविषादंकृथाशूरनैतत्क्षत्रियचेष्टितम् ॥ १३ ॥ नावसीदं
तिराजानोविप्रवासेषुराघव ॥ प्रजाहिपरिपाल्याहिक्षत्रधर्मेणराघव ॥ १४ ॥ कालेकालेतुमांवीरअयोध्यामवलोकितुम् ॥ आगच्छत्वं
नरश्रेष्ठगंतासिचपुरंतव ॥ १५ ॥ ममापित्वंसुदयितःप्राणैरपिनसंशयः ॥ अवश्यंकरणीयंचराज्यस्यपरिपालनम् ॥ १६ ॥ तस्मा
त्त्वंवसकाकुत्स्थसप्तरात्रंमयासह ॥ ऊर्ध्वंगंतासिमधुरांसभृत्यबलवाहनः ॥ १७ ॥ रामस्यैतद्वचःश्रुत्वाधर्मयुक्तमनोनुगम् ॥ शत्रुघ्नो
दीनयावाचाबाढमित्येवचाब्रवीत् ॥ १८ ॥ सप्तरात्रंचकाकुत्स्थोराघवस्ययथाज्ञया ॥ उष्यतत्रमहेष्वासोगमनायोपचक्रमे ॥ १९ ॥

ततःसताममरपुरोपमांपुरींनिवेश्यवैविधजनाभिसंवृताम् ॥ नराधिपो रघुपतिपाददर्शने दधे मतिं रघुकुलवंशवर्धनः ॥ १७ ॥
इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे सप्ततितमः सर्गः ॥ ७० ॥ ततोद्वादशमेवर्षेशत्रुघ्नोराम
पालिताम् ॥ अयोध्यांचक्रमेगंतुमल्पभृत्यबलानुगः ॥ १ ॥ ततोमंत्रिपुरोगाश्चबलमुख्यान्निवर्त्यच ॥ जगामहयमुख्येनरथानांच
शतेनसः ॥ २ ॥ सगत्वागणितान्वासान्सप्ताष्टौरघुनंदनः ॥ वाल्मीकाश्रममागत्यवासंचक्रेमहायशाः ॥ ३ ॥ सोऽभिवाद्यततःपादौ
वाल्मीकेःपुरुषर्षभः ॥ पाद्यमर्घ्यंतथातिथ्यंजग्राहमुनिहस्ततः ॥ ४ ॥ बहुरूपाःसुमधुराःकथास्तत्रसहस्रशः ॥ कथयामाससमुनिः
शत्रुघ्नायमहात्मने ॥ ५ ॥ उवाचचमुनिर्वाक्यंलवणस्यवधाश्रितम् ॥ सुदुष्करंकृतंकर्मलवणंनिघ्नतात्वया ॥ ६ ॥ बहवःपार्थिवाः
सौम्यहताःसबलवाहनाः ॥ लवणेनमहाबाहोयुध्यमानामहाबलाः ॥ ७ ॥ सत्वयानिहतःपापोलीलयापुरुषर्षभ ॥ जगतश्चभयंतत्र
प्रशांततवतेजसा ॥ ८ ॥ रावणस्यवधोघोरोयत्नेनमहताकृतः ॥ इदंचसुमहत्कर्मत्वयाकृतमयत्नतः ॥ ९ ॥ प्रीतिश्चास्मिन्पराजा
तादेवानांलवणेहते ॥ भूतानांचैवसर्वेषांजगतश्चप्रियंकृतम् ॥ १० ॥ तच्चयुद्धंमयादृष्टंयथावत्पुरुषर्षभ ॥ सभायांवासवस्याथउपवि
ष्टेनराघव ॥ ११ ॥ ममापिपरमाप्रीतिर्हृदिशत्रुघ्नवर्तते ॥ उपाघ्रास्यामितेमूर्ध्निस्नेहस्यैषापरागतिः ॥ १२ ॥ इत्युक्त्वामूर्ध्निशत्रुघ्नमुपा
घ्रायमहामतिः ॥ आतिथ्यमकरोत्तस्ययेचतस्यपदानुगाः ॥ १३ ॥ सभुक्तवान्नरश्रेष्ठोगीतमाधुर्यमुत्तमम् ॥ शुश्रावरामचरितंतस्मि
न्कालेयथाकृतम् ॥१४॥ तंत्रीलयसमायुक्तंत्रिस्थानकरणान्वितम् ॥ संस्कृतंलक्षणोपेतंसमतालसमन्वितम् ॥१५॥ शुश्रावरामचरितंत
स्मिन्कालेपुराकृतम् ॥ तान्यक्षराणिसत्यानियथावृत्तानिपूर्वशः ॥ १६ ॥ श्रुत्वापुरुषशार्दूलोविसंज्ञोबाष्पलोचनः ॥ समुहूर्तमिवा
संज्ञोविनिःश्वस्यमुहुर्मुहुः ॥ १७ ॥ तस्मिन्गीतेयथावृत्तंवर्तमानमिवाशृणोत् ॥ पदानुगाश्चयेराज्ञस्तांश्रुत्वागीतिसंपदम् ॥ १८ ॥
अवाङ्मुखाश्चदीनाश्चह्याश्चर्यमितिचाब्रुवन् ॥ परस्परंचयेतत्रसैनिकाःसंबभाषिरे ॥ १९ ॥ किमिदंक्वचवर्तामःकिमेतत्स्वप्नदर्शनम् ॥
अर्थोयोनःपुरादृष्टस्तमाश्रमपदेपुनः ॥ २० ॥ शृणुमःकिमिदंस्वप्नेगीतबंधनमुत्तमम् ॥ विस्मयंतेपरंगत्वाशत्रुघ्नमिदमब्रुवन् ॥ २१ ॥

स्यमहोरसि ॥ उरस्तस्यविदार्याशुप्रविवेशरसातलम् ॥ ३४ ॥ गत्वारसातलंदिव्यःशरोविबुधपूजितः ॥ पुनरेवागमत्तूर्णमिक्ष्वाकुकुलनंदन
म् ॥ ३५ ॥ शत्रुघ्नशरनिर्भिन्नोलवणःसनिशाचरः ॥ पपातसहसाभूमौवज्राहतइवाचलः ॥ ३६ ॥ तच्चशूलंमहद्दिव्यंहतेलवणराक्षसे ॥ पश्यतांस
र्वदेवानांरुद्रस्यवशमन्वगात् ॥ ३७ ॥ एकेषुपातेनभयंनिपात्यलोकत्रयस्यास्यरघुप्रवीरः ॥ विनिर्बभावुत्तमचापबाणस्तमःप्रणुद्येवसहस्रर
श्मिः ॥ ३८ ॥ ततोहिदेवाऋषिपन्नगाश्चप्रपूजिरेह्यप्सरसश्चसर्वाः ॥ दिष्ट्याजयोदाशरथेरवाप्तस्त्यक्त्वाभयंसर्पइवप्रशांतः ॥ ३९ ॥ इत्यार्षे
श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे एकोनसप्ततितमः सर्गः ॥ ६९ ॥ हतेतुलवणेदेवाःसेन्द्राःसाग्निपुरोगमाः ॥
ऊचुःसुमधुरांवाणींशत्रुघ्नंशत्रुतापनम् ॥ १ ॥ दिष्ट्यातेविजयोवत्सदिष्ट्यालवणराक्षसः ॥ हतःपुरुषशार्दूलवरंवरयसुव्रत ॥ २ ॥ वर
दास्तुमहाबाहोसर्वएवसमागताः ॥ विजयाकांक्षिणस्तुभ्यममोघंदर्शनंहिनः ॥ ३ ॥ देवानांभाषितंश्रुत्वाशूरोमूर्ध्निकृतांजलिः ॥
प्रत्युवाचमहाबाहुःशत्रुघ्नःप्रयतात्मवान् ॥ ४ ॥ इयंमधुपुरीरम्यामथुरादेवनिर्मिता ॥ निवेशंप्राप्नुयाच्छीघ्रमेषमेऽस्तुवरः परः ॥ ५ ॥
तंदेवाःप्रीतमनसोबाढमित्येवराघवम् ॥ भविष्यतिपुरीरम्याशूरसेनानसंशयः ॥ ६ ॥ तेतथोक्त्वामहात्मानोदिवमारुरुहुस्तदा ॥
शत्रुघ्नोऽपिमहातेजास्तांसेनांसमुपानयत् ॥ ७ ॥ सासेनाशीघ्रमागच्छच्छ्रुत्वाशत्रुघ्नशासनम् ॥ निवेशनंचशत्रुघ्नःश्रावणेनसमार
भत् ॥ ८ ॥ सपुरादिव्यसंकाशोवर्षेद्वादशशमेशुभे ॥ निविष्टःशूरसेनानांविषयश्चाकुतोभयः ॥ ९ ॥ क्षेत्राणिसस्ययुक्तानिकालेव
र्षतिवासवः ॥ अरोगवीरपुरुषाःशत्रुघ्नभुजपालिता ॥ १० ॥ अर्धचंद्रप्रतीकाशायमुनातीरशोभिता ॥ शोभितागृहमुख्यैश्चचत्वराप
णवीथिकैः ॥ चातुर्वर्ण्यसमायुक्तानानावाणिज्यशोभिता ॥ ११ ॥ यच्चतेनपुराशुभ्रंलवणेनकृतंमहत् ॥ तच्छोभयतिशत्रुघ्नोनाना
वर्णोपशोभितम् ॥ १२ ॥ आरामैश्चविहारैश्चशोभमानांसमंततः ॥ शोभितांशोभनीयैश्चतथान्यैर्देवमानुषैः ॥ १३ ॥ तांपुरींदिव्य
संकाशांनानापण्योपशोभिताम् ॥ नानादेशगतैश्चापिवणिग्भिरुपशोभिताम् ॥ १४ ॥ तांसमृद्धांसमृद्धार्थः शत्रुघ्नोभरतानुजः ॥
निरीक्ष्यपरमप्रीतःपरंहर्षमुपागमत् ॥ १५ ॥ तस्यबुद्धिःसमुत्पन्नानिवेश्यमधुरांपुरीम् ॥ रामपादौनिरीक्षेऽहंवर्षेद्वादशआगते ॥ १६ ॥

पर्वभिः ॥१०॥ ततोबाणमयंवर्षंव्यसृजद्राक्षसोपरि ॥ शत्रुघ्नोवीर्यसंपन्नोविव्यथेनसराक्षसः ॥ ११ ॥ ततःप्रहस्यलवणोवृक्षमुद्यम्यवी
र्यवान् ॥ शिरस्यभ्यहनच्छूरंस्रस्तांगःसमुमोहवै ॥ १२ ॥ तस्मिन्निपतितेवीरेहाहाकारोमहानभूत् ॥ ऋषीणांदेवसंघानांगंधर्वाप्स
रसांतथा ॥ १३ ॥ तमवज्ञायतुहतंशत्रुघ्नंभुविपातितम् ॥ रक्षोलब्धांतरमपिनविवेशस्वमालयम् ॥ १४ ॥ नापिशूलंप्रजग्राहतंदृष्ट्वा
भुविपातितम् ॥ ततोहतइतिज्ञात्वातान्भक्षान्समुदावहत् ॥ १५ ॥ मुहूर्ताल्लब्धसंज्ञस्तुपुनस्तस्थौधृतायुधः ॥शत्रुघ्नोवैपुरद्वारिऋषिभिः
संप्रपूजितः ॥ १६ ॥ ततोदिव्यममोघंतंजग्राहशरमुत्तमम् ॥ ज्वलंततेजसाघोरंपूरयंतंदिशोदश ॥ १७ ॥ वज्राननंवज्रवेगंमेरुमन्दर
सन्निभम् ॥ नतंपर्वसुसर्वेषुसंयुगेष्वपराजितम् ॥ १८ ॥ असृक्चंदनदिग्धांगंचारुपत्रंपतत्रिणम् ॥ दानवेंद्राचलेंद्राणामसुराणांचदारु
णम् ॥१९॥ तंदीप्तमिवकालाग्निंयुगांतेसमुपस्थितम्॥दृष्ट्वासर्वाणिभूतानिपरित्रासमुपागमन् ॥२०॥ सदेवासुरगंधर्वंसमुनिभिः साप्सरो
गणम् ॥ जगद्धिसर्वमस्वस्थंपितामहमुपस्थितम् ॥२१॥ ऊचुश्चदेवदेवेशंवरदंप्रपितामहम् ॥ (कच्चिल्लोकक्षयोदेवसंप्राप्तोवायुगक्षयः॥
नेदृशंदृष्टपूर्वंश्चनश्रुतंप्रपितामह ॥ १ ॥) देवानांभयसंमोहोलोकानांसंक्षयंप्रति ॥ २२ ॥ तेषांतद्वचनंश्रुत्वाब्रह्मालोकपितामहः ॥ भय
कारणमाचष्टदेवानामभयंकरः ॥२३॥उवाचमधुरांवाणींशृणुध्वंसर्वदेवताः ॥ वधायलवणस्याजौशरःशत्रुघ्नधारितः ॥ २४ ॥ तेजसात
स्यसंमूढाःसर्वेस्मः सुरसत्तमाः ॥ एषोपूर्वस्यदेवस्यलोककर्तुःसनातनः ॥ २५ ॥ शरस्तेजोमयोवत्सायेनवैभयमागतम् ॥ एषवैकैट
भस्यार्थेमधुनश्चमहाशरः ॥२६॥ सृष्टोमहात्मनानेनवधार्थेदैत्ययोस्तयोः ॥ एकएवप्रजानातिविष्णुस्तेजोमयंशरम् ॥२७॥ एषाएवत
नुःपूर्वाविष्णोस्तस्यमहात्मनः ॥ इतोगच्छतपश्यध्वंवध्यमानंमहात्मना ॥ २८ ॥ रामानुजेनवीरेणलवणंराक्षसोत्तमम् ॥ तस्यतेदेवदेव
स्यनिशम्यवचनंसुराः॥२९॥ आजग्मुर्यत्रयुध्येतेशत्रुघ्नलवणावुभौ ॥ तंशरंदिव्यसंकाशंशत्रुघ्नकरधारितम् ॥ ३० ॥ ददृशुःसर्वभूतानि
युगांताग्निमिवोत्थितम्॥आकाशमावृतंदृष्ट्वादेवैर्हिरघुनंदनः ॥ ३१ ॥ सिंहनादंभृशंकृत्वाददर्शलवणंपुनः ॥ 'आहूतश्चपुनस्तेनशत्रुघ्नेन
महात्मना ॥३२॥ लवणःक्रोधसंयुक्तोयुद्धायसमुपस्थितः ॥ आकर्णात्सविकृष्याथतद्धनुर्धन्विनांवरः ॥३३॥ समुमोचमहाबाणंलवण

वासृजत् ॥ ८ ॥ तस्यरोषाभिभूतस्यशत्रुघ्नस्यमहात्मनः ॥ तेजोमयामरीच्यस्तुसर्वगात्रैर्विनिष्पतन् ॥ ९ ॥ उवाचचसुसंक्रुद्धःशत्रुघ्नः
सनिशाचरम् ॥ योद्धुमिच्छामिदुर्बुद्धेद्वंद्वयुद्धंत्वयासह ॥ १० ॥ पुत्रोदशरथस्याहंभ्राताराभस्यधीमतः ॥ शत्रुघ्नोनामशत्रुघ्नोवधाकां
क्षीतवागतः॥ ११ ॥ तस्यमेयुद्धकामस्यद्वंद्वयुद्धंप्रदीयताम् ॥ शत्रुस्त्वंसर्वभूतानांनमेजीवन्गमिष्यसि ॥ १२ ॥ तस्मिंस्तथाब्रुवाणेतुरा
क्षसःप्रहसन्निव ॥ प्रत्युवाचनरश्रेष्ठंदिष्ट्याप्राप्तोऽसिदुर्मते ॥ १३ ॥ मममातृष्वसुर्भ्राताराणोनामराक्षसः ॥ हतोरामेणदुर्बुद्धेस्त्रीहेतोःपु
रुषाधम ॥ १४ ॥ तच्चसर्वंमयाक्षांतंरावणस्यकुलक्षयम् ॥ अवज्ञांपुरतःकृत्वामयायूयंविशेषतः ॥ १५ ॥ निहताश्चहितेसर्वेपरिभूतस्तृ
णंयथा ॥ भूताश्चैवभविष्याश्चयूयंचपुरुषाधमाः ॥ १६ ॥ तस्यतेयुद्धकामस्ययुद्धंदास्यामिदुर्मते ॥ तिष्ठत्वंचमुहूर्तंतुयावदायुधमा
नये ॥ १७ ॥ ईप्सितंयादृशंतुभ्यंसज्जयेयावदायुधम् ॥ तमुवाचाशुशत्रुघ्नःक्वमेजीवन्गमिष्यसि ॥ १८ ॥ स्वयमेवागतःशत्रुर्नमो
क्तव्यःकृतात्मना ॥ योहिविक्लवयाबुद्ध्याप्रसरंशत्रवेदिशेत् ॥ सहतोमंदबुद्धिःस्याद्यथाकापुरुषस्तथा ॥ १९ ॥ तस्मात्सुदृष्टंकुरुजी
वलोकंशरैःशितैस्त्वांविविधैर्नयामि ॥ यमस्यगेहाभिमुखंहिपापंरिपुंत्रिलोकस्यचराघवस्य ॥ २० ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मी
कीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे अष्टषष्टितमःसर्गः ॥ ६८ ॥ तच्छ्रुत्वाभाषितंतस्यशत्रुघ्नस्यमहात्मनः ॥ क्रोधमाहारयत्तीव्रंतिष्ठ
तिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ १ ॥ पाणौ पाणिं सनिष्पिष्यदंतान्कटकटाय्यच ॥ लवणोरघुशार्दूलमाह्वयामासचासकृत् ॥२॥ तंब्रुवाणंतथावा
क्यंलवणंघोरदर्शनम् ॥ शत्रुघ्नोदेवशत्रुघ्नइदंवचनमब्रवीत् ॥ ३ ॥ शत्रुघ्नोनतदाजातोयदान्येनिर्जितास्त्वया ॥ तदद्यबाणाभिहतोव्रज
त्वंयमसादनम् ॥ ४ ॥ ऋषयोऽप्यद्यपापात्मन्मयात्वांनिहतंरणे ॥ पश्यंतुविप्राविद्वांसस्त्रिदशाइवरावणम् ॥ ५ ॥ त्वयिमद्बाणनिर्द
ग्धेपतितेऽद्यनिशाचरे ॥ पुरेजनपदेचापिक्षेममेवभविष्यति ॥ ६ ॥ अद्यमद्बाहुनिष्क्रांतःशरोवज्रनिभाननः ॥ प्रवेक्ष्यतेतेहृदयंपद्ममं
शुरिवार्कजः ॥७॥ एवमुक्तोमहावृक्षंलवणःक्रोधमूर्च्छितः ॥ शत्रुघ्नोरसिचिक्षेपसचतंशतधाच्छिनत् ॥ ८ ॥ तद्दृष्ट्वाविफलंकर्मराक्षसः
पुनरेवतु ॥ पादपान्सुबहून्गृह्यशत्रुघ्नायासृजद्बली ॥ ९ ॥ शत्रुघ्नश्चापितेजस्वीवृक्षानापततोबहून् ॥ त्रिभिश्चतुर्भिरेकैकंचिच्छेदनत

क्षप्रतिहतंशासनंपृथिवीतले ॥ १२ ॥ तमुवाचसहस्राक्षोलवणोनामराक्षसः ॥ मधुपुत्रोमधुवनेनतेज्ञांकुरुतेऽनघ ॥ १३ ॥ तच्छ्रुत्वावि
प्रियंघोरंसहस्राक्षेणभाषितम् ॥ व्रीडितोऽवाङ्मुखोराजाव्याहर्तुंनशशाकह ॥ १४ ॥ आमंत्र्यचसहस्राक्षंप्रायात्किंचिदवाङ्
मुखः ॥ पुनरेवागमच्छ्रीमानिमंलोकंनरेश्वरः ॥१५॥ सकृत्वाहृदयेऽमर्षंसभृत्यबलवाहनः॥ आजगाममधोःपुत्रंवशेकर्तुमरिंदमः॥१६॥
सकांक्षमाणोलवणंयुद्धायपुरुषर्षभः ॥ दूतंसंप्रेषयामाससकाशंलवणस्यसः ॥ १७ ॥ सगत्वाविप्रियाण्याहबहूनिमधुनःसुतम् ॥
वदंतमेवंतंदूतंभक्षयामासराक्षसः ॥ १८ ॥ चिरायमाणेदूतेतुराजाक्रोधसमन्वितः ॥ अर्दयामासतद्रक्षःशरवृष्ट्यासमंततः ॥ १९ ॥
ततःप्रहस्यतद्रक्षःशूलंजग्राहपाणिना ॥ वधायसानुबंधस्यमुमोचायुधमुत्तमम् ॥ २० ॥ तच्छूलंदीप्यमानंतुसभृत्यबलवाहनम् ॥
भस्मीकृत्वानृपंभूमौलवणस्यागमत्करम् ॥ २१ ॥ एवंसराजासुमहान्हतःसबलवाहनः ॥ शूलस्यतुबलंसौम्यअप्रमेयमनुत्तमम् ॥
॥ २२ ॥ श्वःप्रभातेतुलवणंवधिष्यसिनसंशयः ॥ अगृहीतायुधंक्षिप्रंध्रुवोहिविजयस्तव ॥ २३ ॥ लोकानांस्वस्तिचैवंस्यात्कृतेक
र्मणिचत्वया ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंलवणस्यदुरात्मनः ॥ २४ ॥ शूलस्यचबलंघोरमप्रमेयंनरर्षभ ॥ विनाशश्चैवमांधातुर्यत्नेनाभू
च्चपार्थिव ॥ २५ ॥ त्वंश्वःप्रभातेलवणंमहात्मन्वधिष्यसेनात्रतुसंशयोमे ॥ शूलंविनानिर्गतमामिषार्थंध्रुवोजयस्तेभवितानरेंद्र ॥
॥ २६ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे सप्तषष्टितमः सर्ग ॥ ६७ ॥ कथांकथयतस्तेषां
जयंचाकांक्षतांशुभम् ॥ व्यतीतारजनीशीघ्रंशत्रुघ्नस्यमहात्मनः ॥ १ ॥ ततःप्रभातेविमलेतस्मिन्कालेसराक्षसः ॥ निर्गतस्तुपुराद्वी
रोभक्ष्याहारप्रचोदितः ॥ २ ॥ एतस्मिन्नंतरेवीरउत्तीर्ययमुनांनदीम् ॥ तीर्त्वामधुपुरद्वारिधनुष्पाणिरतिष्ठत ॥ ३ ॥ ततोर्धदिवसे
प्राप्तेक्रूरकर्मासराक्षसः ॥ अगच्छद्बहुसाहस्रंप्राणिनांभारमुद्वहन् ॥ ४ ॥ ततोददर्शशत्रुघ्नंस्थितंद्वारिधृतायुधम् ॥ तमुवाचततोऽरक्षःकिम
नेनकरिष्यसि ॥ ५ ॥ ईदृशानांसहस्राणिसायुधानांनराधम ॥ भक्षितानिमयारोषात्कालेनानुगतोह्यसि ॥ ६ ॥ आहारश्चाप्यसंपूर्णो
ममायंपुरुषाधम ॥ स्वयंप्रविष्टोऽद्यमुखंकथमासाद्यदुर्मते ॥ ७ ॥ तस्यैवंभाषमाणस्यहसतश्चमुहुर्मुहुः ॥ शत्रुघ्नोवीर्यसंपन्नोरोषादश्रूण्य

तत् ॥ ७ ॥ यश्चावरोभवेत्ताभ्यांलवेनसुसमाहितः ॥ निर्माजंनीयोवृद्धाभिर्लवेतिचसनामतः ॥ ८ ॥ एवंकुशलवौनाम्नातावुभौयम
जातकौ ॥ मत्कृताभ्यांचनामभ्यांख्यातियुक्तौभविष्यतः ॥ ९ ॥ तांरक्षांजगृहुस्ताश्चमुनिहस्तात्समाहिताः ॥ अकुर्वंश्चततोरक्षांतयो
विंगतकल्मषाः ॥ १० ॥ तथातांक्रियमाणांचवृद्धाभिर्गोत्रनामच ॥ संकीर्तनंचरामस्यसीतायाःप्रसवौशुभौ ॥ ११ ॥ अर्धरात्रेतुश
त्रुघ्नःशुश्रावसुमहत्प्रियम् ॥ पर्णशालांततोगत्वामातर्दिष्ट्येतिचाब्रवीत् ॥ १२ ॥ तदातस्यप्रहृष्टस्यशत्रुघ्नस्यमहात्मनः ॥ व्यतीतावा
र्षिकीरात्रिःश्रावणीलघुविक्रमा ॥ १३ ॥ प्रभातेसुमहावीर्यःकृत्वापौर्वाह्णिकीं क्रियाम् ॥ मुनिंप्रांजलिरामंत्र्य ययौपश्चान्मुखःपुनः ॥
॥ १४ ॥ सगत्वायमुनातीरंसप्तरात्रोषितःपथि ॥ ऋषीणांपुण्यकीर्तीनामाश्रमेवासमभ्ययात् ॥ १५ ॥ सतत्रमुनिभिःसार्धंभार्गवप्र
मुखैर्नृपः ॥ कथाभिरभिरूपाभिर्वासंचक्रेमहायशाः ॥ १६ ॥ सकांचनाद्यैर्मुनिभिःसमेतैरघुप्रवीरोरजनींतदानीम् ॥ कथाप्रकारैर्ब
हुभिर्महात्माविरामयामासनरेंद्रसूनुः ॥ १७ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकाण्डे षट्षष्टि
तमः सर्गः ॥ ६६ ॥ अथरात्र्यांप्रवृत्तायां शत्रुघ्नोभृगुनंदनम् ॥ पप्रच्छच्यवनंविप्रंलवणस्ययथाबलम् ॥ १ ॥ शूलस्यचबलंब्रह्मन्के
चपूर्वंविनाशिताः ॥ अनेनशूलमुख्येनद्वंद्वयुद्धमुपागताः ॥ २ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाशत्रुघ्नस्यमहात्मनः ॥ प्रत्युवाचमहातेजाश्च्यव
नोरघुनंदनम् ॥ ३ ॥ असंख्येयानिकर्माणियान्यस्यरघुनंदन ॥ इक्ष्वाकुवंशप्रभवेयद्वृत्तंतच्छृणुष्वमे ॥ ४ ॥ अयोध्यायांपुराराजायुव
नाश्वसुतोबली ॥ मांधाताइतिविख्यातस्त्रिषुलोकेषुवीर्यवान् ॥ ५ ॥ सकृत्वापृथिवींकृत्स्नांशासनेपृथिवीपतिः ॥ सुरलोकमितोजेतु
मुद्योगमकरोन्नृपः ॥ ६ ॥ इन्द्रस्यचभयंतीव्रंसुराणांचमहात्मनाम् ॥ मांधातरिकृतोद्योगेदेवलोकजिगीषया ॥ ७ ॥ अर्धासनेनश
क्रस्यराज्यार्धेनचपार्थिवः ॥ वंद्यमानःसुरगणैःप्रतिज्ञामध्यरोहत ॥ ८ ॥ तस्यपापमभिप्रायंविदित्वापाकशासनः ॥ सांत्वपूर्वमिदं
वाक्यमुवाचयुवनाश्वजम् ॥ ९ ॥ राजात्वंमानुषेलोकेनतावत्पुरुषर्षभ ॥ अकृत्वापृथिवींवश्यांदेवराज्यमिहेच्छसि ॥ १० ॥ यदि
वीरसमग्रातेमेदिनीनिखिलावशे ॥ देवराज्यंकुरुष्वेहसभृत्यबलवाहनः ॥ ११ ॥ इंद्रमेवंब्रुवाणंतंमांधातावाक्यमब्रवीत् ॥ क्वमेश

समानुषमथोमांसंपार्थिवायन्यवेदयत् ॥ इदंस्वादुहविष्यंचसामिषंचान्नमाहृतम् ॥ २५ ॥ सभोजनंवसिष्ठायपत्न्यासार्धमुपाहरत् ॥
मदयंत्यानरश्रेष्ठसामिषंरक्षसाहृतम् ॥ २६ ॥ ज्ञात्वातदामिषंविप्रोमानुषंभोजनागतम् ॥ क्रोधेनमहताविष्टोव्याहर्तुमुपचक्रमे ॥ २७ ॥
यस्मात्त्वंभोजनंराजन्ममैतद्दातुमिच्छसि ॥ तस्माद्भोजनमेतत्ते भविष्यतिनसंशयः ॥ २८ ॥ ततःक्रुद्धस्तुसौदासस्तोयंजग्राहपा
णिना ॥ वसिष्ठंशप्तुमारेभेभार्याचैनमवारयत् ॥ २९ ॥ राजन्प्रभुर्यतोऽस्माकंवसिष्ठोभगवानृषिः ॥ प्रतिशप्तुंनशक्तस्त्वंदेवतुल्यंपुरो
धसम् ॥३०॥ ततःक्रोधमयंतोयंतेजोबलसमन्वितम् ॥ व्यसर्जयतधर्मात्माततःपादौसिषेचच ॥ ३१ ॥ तेनास्यराज्ञस्तौपादौतदाक
ल्मषतांगतौ ॥ तदाप्रभृतिराजासौसौदासःसुमहायशाः ॥३२॥ कल्माषपादःसंवृत्तःख्यातश्चैवमथोनृपः ॥ सराजासहपत्न्यावैप्रणिपत्य
मुहुर्मुहुः ॥ पुनर्वसिष्ठंप्रोवाचयदुक्तंब्रह्मरूपिणा ॥ ३३ ॥ तच्छ्रुत्वापार्थिवेंद्रस्यरक्षसाविकृतंचतत् ॥ पुनःप्रोवाचराजानंवसिष्ठःपुरुषर्ष
भम् ॥ ३४ ॥ मयारोषपरीतेनयदिदंव्याहृतंवचः ॥ नैतच्छक्यंवृथाकर्तुंप्रदास्यामिचतेवरम् ॥ ३५ ॥कालोद्वादशवर्षाणिशापस्यांतोभ
विष्यति ॥ मत्प्रसादाच्चराजेंद्रअतीतंनस्मरिष्यसि ॥३६॥ एवंसराजातंशापमुपभुज्यारिसूदन ॥ प्रतिलेभेपुनाराज्यंप्रजाश्चैवान्वपाल
यत् ॥ ३७॥ तस्यकल्माषपादस्ययज्ञस्यायतनंशुभम् ॥ आश्रमस्यसमीपेऽस्मिन्यन्मांपृच्छसिराघव ॥ ३८ ॥ तस्यतांपार्थिवेंद्र
स्यकथांश्रुत्वासुदारुणाम् ॥ विवेशपर्णशालायांमहर्षिमभिवाद्यच ॥ ३९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा० वाल्मी० आदिकाव्ये च० सा०
उ० पंचषष्टितमः सर्गः ॥ ६५ ॥ यामेवरात्रिंशत्रुघ्नःपर्णशालांसमाविशत् ॥ तामेवरात्रिंसीतापिप्रसूतादारकद्वयम् ॥ १ ॥ ततोऽर्धरा
त्रसमयेबालकामुनिदारकाः ॥ वाल्मीकेःप्रियमाचख्युःसीतायाःप्रसवंशुभम् ॥ २ ॥ भगवान्रामपत्नीसाप्रसूतादारकद्वयम् ॥ ततोर
क्षांमहातेजःकुरुभूतविनाशिनीम् ॥ ३ ॥ तेषांतद्वचनंश्रुत्वामहर्षिःसमुपागमत् ॥ बालचन्द्रप्रतीकाशौदेवपुत्रौमहौजसौ ॥ ४ ॥
जगामतत्रहृष्टात्माददर्शचकुमारकौ ॥ भूतघ्नींचाकरोत्ताभ्यांरक्षांरक्षोविनाशिनीम् ॥ ५ ॥ कुशमुष्टिमुपादायलवंचैवतुसद्विजः ॥
वाल्मीकिःप्रददौताभ्यांरक्षांभूतविनाशिनीम् ॥ ६ ॥ यस्तयोःपूर्वजोजातःसकुशैर्मंत्रसत्कृतैः ॥ निर्मार्जनीयस्तुतदाकुशइत्यस्यनाम

प्रस्थाप्यचबलंसर्वंमासमात्रोषितःपथि ॥ एकएवाशुशत्रुघ्नोजगामत्वरितंतदा ॥ १ ॥ द्विरात्रमंतरेशूरउष्यराघवनंदनः ॥ वाल्मीकेरा
श्रमंपुण्यमगच्छद्वासमुत्तमम् ॥ २ ॥ सोऽभिवाद्यमहात्मानंवाल्मीकिंमुनिसत्तमम् ॥ कृतांजलिरथोभूत्वावाक्यमेतदुवाच ॥ ३ ॥ भग
वन्वस्तुमिच्छामिगुरोःकृत्यादिहागतः ॥ श्वःप्रभातेगमिष्यामिप्रतीचींदारुणांदिशम् ॥ ४ ॥ शत्रुघ्नस्यवचःश्रुत्वाप्रहस्यमुनिपुंगवः ॥
प्रत्युवाचमहात्मानंस्वागतंतेमहायशः ॥ ५ ॥ स्वमाश्रममिदंसौम्यराघवाणांकुलस्यवै ॥ आसनंपाद्यमर्घ्यंचनिर्विशंकःप्रतीच्छमे ॥
॥ ६ ॥ प्रतिगृह्यतथापूजांफलमूलंचभोजनम् ॥ भक्षयामासकाकुत्स्थस्तृप्तिंचपरमांगतः ॥ ७ ॥ सभुक्त्वाफलमूलंचमहर्षितमुवा
चह ॥ पूर्वायज्ञविभूतीयंकस्याश्रमसमीपतः ॥ ८ ॥ तत्तस्यभाषितंश्रुत्वावाल्मीकिर्वाक्यमब्रवीत् ॥ शत्रुघ्नशृणुयस्येदंबभूवायतनं
पुरा ॥ ९ ॥ युष्माकंपूर्वकोराजासौदासस्तस्यभूपतेः ॥ पुत्रोवीर्यसहोनामवीर्यवानतिधार्मिकः ॥ १० ॥ सबालएवसौदासोमृगया
मुपचक्रमे ॥ चंचूर्यमाणंददृशेसशूरोराक्षसद्वयम् ॥ ११ ॥ शार्दूलरूपिणौघोरौमृगान्बहुसहस्रशः ॥ भक्षमाणावसंतुष्टौपर्याप्तिंनैवज
ग्मतुः ॥ १२ ॥ सतुतौराक्षसौदृष्ट्वानिर्मृगंचवनंकृतम् ॥ क्रोधेनमहताविष्टोजघानैकंमहेषुणा ॥ १३ ॥ विनिपात्यतमेकंतुसौदासःपुरुष
र्षभः ॥ विज्वरोविगतामर्षोहतंरक्षोह्युदैक्षत ॥ १४ ॥ निरीक्षमाणं तंदृष्ट्वासहायंतस्यरक्षसः ॥ संतापमकरोद्घोरंसौदासंचेदमब्रवीत् ॥ १५ ॥
यस्मादनपराधंतंसहायंममजघ्निवान् ॥ तस्मात्तवापिपापिष्ठप्रदास्यामिप्रतिक्रियाम् ॥ १६ ॥ एवमुक्त्वातुतद्रक्षस्तत्रैवांतरधीयत ॥ काल
पर्याययोगेनराजामित्रसहोऽभवत् ॥ १७ ॥ राजापियजतेयज्ञमस्याश्रमससमीपतः ॥ अश्वमेधंमहायज्ञंतंवसिष्ठोऽप्यपालयत् ॥ १८ ॥ तत्र
यज्ञोमहानासीद्बहुवर्षगणायुतः ॥ समृद्धःपरयालक्ष्म्यादेवयज्ञसमोऽभवत् ॥ १९ ॥ अथावसानेयज्ञस्यपूर्ववैरमनुस्मरन् ॥ वसिष्ठरूपी
राजानमितिहोवाचराक्षसः ॥ २० ॥ अद्ययज्ञावसानांतेसामिषंभोजनंमम ॥ दीयतामितिशीघ्रंवैनात्रकार्याविचरणा ॥ २१ ॥ तच्छ्रुत्वा
व्याहृतंवाक्यंरक्षसाब्रह्मरूपिणा ॥ सूदान्संस्कारकुशलानुवाचपृथिवीपतिः ॥ २२ ॥ हविष्यंसामिषंस्वादुयथाभवतिभोजनम् ॥ तथा
कुरुतशीघ्रंवैपरितुष्येद्यथागुरुः ॥ २३ ॥ शासनात्पार्थिवेंद्रस्यसूदःसंभ्रांतमानसः ॥ तच्चरक्षःपुनस्तत्रसूदवेषमथाकरोत् ॥ २४ ॥

युद्धायपुरुषर्षभ ॥ आह्वयेथामहाबाहोततोहंतासिराक्षसम् ॥ २९ ॥ अन्यथाक्रियमाणेतुअवध्यःसभविष्यति ॥ यदित्वेवंकृतंवीर
विनाशमुपयास्यति ॥ ३० ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंशूलस्यचविपर्ययः ॥ श्रीमतःशितिकंठस्यकृत्यंहिदुरतिक्रमम् ॥ ३१ ॥ इत्यार्षे
श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे त्रिषष्टितमः सर्गः ॥ ६३ ॥ एवमुक्त्वाचकाकुत्स्थंप्रशस्यचपुनःपुनः ॥
पुनरेवापरंवाक्यमुवाचरघुनंदनः ॥ १ ॥ इमान्यश्वसहस्राणिचत्वारिपुरुषर्षभ ॥ रथानांद्वेसहस्रेचगजानांशतमुत्तमम् ॥ २ ॥ अंत
रापणवीथ्यश्चनानापण्योपशोभिताः ॥ अनुगच्छंतुकाकुत्स्थंतथैवनटनर्तकाः ॥ ३ ॥ हिरण्यस्यसुवर्णस्यनियुतंपुरुषर्षभ ॥ आदा
यगच्छशत्रुघ्नपर्याप्तधनवाहनः ॥ ४ ॥ बलंचसुभृतंवीरहृष्टतुष्टमनुद्धतम् ॥ संभाषासंप्रदानेनरंजयस्वनरोत्तम ॥ ५ ॥ नह्यर्थास्तत्र
तिष्ठंतिनदारानचबांधवाः ॥ सुप्रीतोभृत्यवर्गस्तुयत्रतिष्ठतिराघव ॥ ६ ॥ अतोहृष्टजनाकीर्णांप्रस्थाप्यमहतींचमूम् ॥ एकएवधनुष्पा
णिर्गच्छत्वंमधुनोवनम् ॥ ७ ॥ यथात्वांनप्रजानातिगच्छंतंयुद्धकांक्षिणम् ॥ लवणस्तुमधोःपुत्रस्तथागच्छेरशंकितम् ॥ ८ ॥ नतस्य
मृत्युरन्योऽस्तिकश्चिद्धिपुरुषर्षभ ॥ दर्शनंयोऽभिगच्छेतसवध्योलवणेनहि ॥ ९ ॥ सग्रीष्मअपयातेतुवर्षारात्रउपागते ॥ हन्यास्त्वंल
वणंसौम्यसहिकालोऽस्यदुर्मतेः ॥ १० ॥ महर्षींस्तुपुरस्कृत्यप्रयांतुतवसैनिकाः ॥ यथाग्रीष्मावशेषेणतरेयुर्जाह्नवीजलम् ॥ ११ ॥
तत्रस्थाप्यबलंसर्वंनदीतीरेसमाहितः ॥ अग्रतोधनुषासार्धंगच्छत्वंलघुविक्रम ॥ १२ ॥ एवमुक्तस्तुरामेणशत्रुघ्नस्तान्महाबलान् ॥
सेनामुख्यान्समानीयततोवाक्यमुवाचह ॥ १३ ॥ एतेवोगणितावासायत्रतत्रनिवत्स्यथ ॥ स्थातव्यंचाविरोधेनयथाबाधानकस्य
चित् ॥ १४ ॥ तथातांस्तुसमाज्ञाप्यप्रस्थाप्यचमहद्बलम् ॥ कौसल्यांचसुमित्रांचकैकेयींचाभ्यवादयत् ॥ १५ ॥ रामंप्रदक्षिणीकृत्य
शिरसाभिप्रणम्यच ॥ लक्ष्मणंभरतंचैवप्रणिपत्यकृतांजलिः ॥१६॥ पुरोहितंवसिष्ठंचशत्रुघ्नःप्रयतात्मवान् ॥ रामेणचाभ्यनुज्ञातःशत्रु
घ्नःशत्रुतापनः॥प्रदक्षिणमथोकृत्वानिर्जगाममहाबलः॥१७॥ निर्याप्यसेनामथसोऽग्रतस्तदागजेंद्रवाजिप्रवरौघसंकुलाम् ॥ उपास्यमानः
सनरेंद्रपार्श्वतःप्रतिप्रयातोरघुवंशवर्धनः ॥ १८ ॥इत्यार्षे श्रीमद्रा०वाल्मी०आदिकाव्ये च०सा०उत्तरकांडे चतुःषष्टितमःसर्गः॥६४॥

पुनः ॥ अधर्मसहितंचैवपरलोकविवर्जितम् ॥ ६ ॥ सोऽहंद्वितीयंकाकुत्स्थनवक्ष्यामीतिचोत्तरम् ॥ माद्वितीयेनदंडोवैनिपतेन्मयिमा
नद ॥ ७ ॥ कामकारोह्यहंराजंस्तवास्यपुरुषर्षभ ॥ अधर्मंजहिकाकुत्स्थमत्कृतंरघुनंदन ॥ ८ ॥ एवमुक्तेतुशूरेणशत्रुघ्नेनमहात्मना ॥
उवाचरामःसंहृष्टोभरतंलक्ष्मणंतथा ॥ ९ ॥ संभारानभिषेकस्यआनयध्वंसमाहिताः ॥ अद्यैवपुरुषव्याघ्रमभिषेक्ष्यामिराघवम् ॥
॥ १० ॥ पुरोधसंचकाकुत्स्थनैगमानृत्विजस्तथा ॥ मंत्रिणश्चैवतान्सर्वानानयध्वंममाज्ञया ॥ ११ ॥ राज्ञःशासनमाज्ञायतथाऽकुर्व
न्महारथाः ॥ अभिषेकसमारंभंपुरस्कृत्यपुरोधसम् ॥ १२ ॥ प्रविष्टाराजभवनंराजानोब्राह्मणास्तथा ॥ ततोऽभिषेकोववृधेशत्रुघ्नस्य
महात्मनः ॥ १३ ॥ संप्रहर्षकरःश्रीमान्राघवस्यपुरस्यच ॥ अभिषिक्तस्तुकाकुत्स्थोबभौचादित्यसन्निभः ॥ १४ ॥ अभिषिक्तः
पुरास्कंदःसेंद्रैरिवदिवौकसैः ॥ अभिषिक्तेतुशत्रुघ्नेरामेणाक्लिष्टकर्मणा ॥ १५ ॥ पौराःप्रमुदिताश्चासन्ब्राह्मणाश्चबहुश्रुताः ॥ कौसल्या
चसुमित्राचमंगलंकेकयीतथा ॥ १६ ॥ चक्रुस्ताराजभवनेयाश्चान्याराजयोषितः ॥ ऋषयश्चमहात्मानोयमुनातीरवासिनः ॥ १७ ॥
हतंलवणमाशंसुःशत्रुघ्नस्याभिषेचनात् ॥ ततोऽभिषिक्तंशत्रुघ्नमंकमारोप्यराघवः ॥ उवाचमधुरांवाणींतेजस्तस्याभिपूरयन् ॥ १८ ॥
अयंशरस्त्वमोघस्तेदिव्यःपरपुरञ्जयः ॥ अनेनलवणंसौम्यहंतासिरघुनंदन ॥ १९ ॥ सृष्टःशरोऽयंकाकुत्स्थयदाशेतेमहार्णवे ॥ स्वयं
भूरजितोदिव्योयंनापश्यन्सुरासुराः ॥ २० ॥ अदृश्यःसर्वभूतानांतेनायंहिशरोत्तमः ॥ सृष्टःक्रोधाभिभूतेनविनाशार्थंदुरात्मनोः ॥
॥ २१ ॥ मधुकैटभयोर्वीरविघातेसर्वरक्षसाम् ॥ स्रष्टुंकामेनलोकांस्त्रींस्तौचानेनहतौयुधि ॥ २२ ॥ तौहत्वाजनभोगार्थंकैटभंतुमधुं
तथा ॥ अनेनशरमुख्येनततोलोकांश्चकारसः ॥ २३ ॥ नायंमयाशरःपूर्वंरावणस्यवधार्थिना ॥ मुक्तःशत्रुघ्नभूतानांमहान्त्रासोभवे
दिति ॥ २४ ॥ यच्चतस्यमहच्छूलंत्र्यंबकेणमहात्मना ॥ दत्तंशत्रुविनाशायमधोरायुधमुत्तमम् ॥ २५ ॥ तत्सन्निक्षिप्यभवनेपूज्यमा
नंपुनःपुनः ॥ दिशःसर्वाःसमासाद्यप्राप्नोत्याहारमुत्तमम् ॥ २६ ॥ यदातुयुद्धमाकांक्षन्यदिकश्चित्समाह्वयेत् ॥ तदाशूलंगृहीत्वातु
भस्मरक्षःकरोतिहि ॥ २७ ॥ सत्वंपुरुषशार्दूलतमायुधविनाकृतम् ॥ अप्रविष्टंपुरंपूर्वंद्वारितिष्ठधृतायुधः ॥ २८ ॥ अप्रविष्टंचभवनं

संहारेसमनुप्राप्तेव्यादितस्यइवांतकः ॥ ५ ॥ तच्छ्रुत्वाराघवोवाक्यमुवाचसमहामुनीन् ॥ घातयिष्यामितद्रक्षोव्यपगच्छतुवोभयम् ॥
॥ ६ ॥ प्रतिज्ञायतदातेषांमुनीनामुग्रतेजसाम् ॥ सभ्रातॄन्सहितान्सर्वानुवाचरघुनंदनः ॥ ७ ॥ कोहंतालवणंवीरःकस्यांशःसविधीय
ताम् ॥ भरतस्यमहाबाहोःशत्रुघ्नस्यचधीमतः ॥ ८ ॥ राघवेणैवमुक्तस्तुभरतोवाक्यमब्रवीत् ॥ अहमेनंवधिष्यामिममांशःसविधीय
ताम् ॥ ९ ॥ भरतस्यवचःश्रुत्वाधैर्यशौर्यसमन्वितम् ॥ लक्ष्मणावरजस्तस्थौहित्वासौवर्णमासनम् ॥ १० ॥ शत्रुघ्नस्त्वब्रवीद्वाक्यं
प्रणिपत्यनराधिपम् ॥ कृतकर्मामहाबाहुर्मध्यमोरघुनंदन ॥ ११ ॥ आर्येणहिपुराशून्यात्वयोध्यापरिपालिता ॥ संतापंहृदयेकृत्वा
आर्यस्यागमनंप्रति ॥ १२ ॥ दुःखानिचबहूनीहअनुभूतानिपार्थिव ॥ शयानोदुःखशय्यासुनंदिग्रामेमहायशाः ॥ १३ ॥ फलमू
लाशनोभूत्वाजटीचीरधरस्तथा ॥ अनुभूयेदृशंदुःखमेषराघवनंदनः ॥ १४ ॥ प्रेष्येमयिस्थितेराजन्नभूयःक्लेशमाप्नुयात् ॥ तथाब्रुव
तिशत्रुघ्नेराघवःपुनरब्रवीत् ॥ १५ ॥ एवंभवतुकाकुत्स्थक्रियतांममशासनम् ॥ राज्येत्वामभिषेक्ष्यामिमधोस्तुनगरेशुभे ॥ १६ ॥
निवेशयमहाबाहोभरतंयद्यवेक्षसे ॥ शूरस्त्वंकृतविद्यश्चसमर्थश्चनिवेशने ॥ १७ ॥ नगरंयमुनाजुष्टंतथाजनपदाञ्शुभान् ॥ योहिवं
शंसमुत्पाद्यपार्थिवस्यानिवेशने ॥ १८ ॥ नविधत्तेनृपंतत्रनरकंसहिगच्छति ॥ सत्वंहत्वामधुसुतं लवणंपापनिश्चयम् ॥ १९ ॥
राज्यंप्रशाधिधर्मेणवाक्यंमेयद्यवेक्षसे ॥ उत्तरंचनवक्तव्यं शूरवाक्यांतरेमम ॥ २० ॥ बालेनपूर्वजस्याज्ञाकर्तव्यानात्रसंशयः ॥ अभि
षेकंचकाकुत्स्थप्रतीच्छस्वममोद्यतम् ॥ २१ ॥ वसिष्ठप्रमुखैर्विप्रावधिमंत्रपुरस्कृतम् ॥ २२ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये
आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे द्विषष्टितमः सर्गः ॥ ६२ ॥ एवमुक्तस्तुरामेणपरांव्रीडामुपागमत् ॥ शत्रुघ्नोवीर्यसंपन्नोमंदंमंदमुवा
चह ॥ १ ॥ अधर्मंविद्मकाकुत्स्थअस्मिन्नर्थेनरेश्वर ॥ कथंतिष्ठत्सुज्येष्ठेषुकनीयानभिषिच्यते ॥ २ ॥ अवश्यंकरणीयंचशासनंपुरु
षर्षभ ॥ तवचैवमहाभागशासनंदुरतिक्रमम् ॥ ३ ॥ त्वत्तोमयाश्रुतंवीरश्रुतिभ्यश्चमयाश्रुतम् ॥ नोत्तरंहिमयावाच्यंमध्यमंप्रतिजा
नति ॥ ४ ॥ व्याहृतंदुर्वचोघोरंहंतास्मिलवणंमृधे ॥ तस्यैवंमेदुरुक्तस्यदुर्गतिःपुरुषर्षभ ॥ ५ ॥ उत्तरंनहिवक्तव्यंज्येष्ठेनाभिहिते

प्रीत्यापरमयायुक्तोददम्यायुधमुत्तमम्॥७॥यावत्सुरैश्चविप्रैश्चनविरुध्येर्महासुर ॥ तावच्छूलंतवेदंस्यादन्यथानाशमेष्यति ॥ ८ ॥ यश्च
त्वामभियुंजीतयुद्धायविगतज्वरः ॥ तंशूलोभस्मसात्कृत्वापुनरेष्यतितेकरम् ॥ ९ ॥ एवंरुद्राद्वरंलब्ध्वाभूयएवमहासुरः॥प्रणिपत्यमहादे
ववाक्यमेतदुवाचह ॥ १० ॥ भगवन्ममवंशस्यशूलमेतदनुत्तमम् ॥ भवेत्तुसततंदेवसुराणामीश्वरोह्यसि ॥११॥ तंब्रुवाणंमधुंदेवःसर्वभू
तपतिःशिवः ॥ प्रत्युवाचमहादेवोनैतदेवंभविष्यति ॥१२॥ माभूत्तेविफलावाणीमत्प्रसादात्कृताशुभा ॥ भवतःपुत्रमेकंतुशूलमेतद्भवि
ष्यति ॥१३॥ यावत्करस्थःशूलोऽयंभविष्यतिसुतस्यते ॥ अवध्यःसर्वभूतानांशूलहस्तोभविष्यति ॥ १४ ॥ एवंमधुवरंलब्ध्वादेवात्सु
महदद्भुतम् ॥ भवनंसोऽसुरश्रेष्ठःकारयामाससुप्रभम् ॥ १५ ॥ तस्यपत्नीमहाभागाप्रियाकुंभीनसीतिया ॥ विश्वावसोरपत्यंसाप्यन
लायांमहाप्रभा॥१६॥ तस्याःपुत्रोमहावीर्योलवणोनामदारुणः ॥ बाल्यात्प्रभृतिदुष्टात्मापापान्येवसमाचरेत् ॥ १७ ॥ तंपुत्रंदुर्विनीतं
तुदृष्ट्वाक्रोधसमन्वितः ॥ मधुःसशोकमापेदेनचैनंकिंचिदब्रवीत् ॥ १८ ॥ सविहायइमंलोकंप्रविष्टोवरुणालयम् ॥ शूलंनिवेश्यलव
णेवरंतस्मैन्यवेदयत् ॥ १९ ॥ सप्रभावेणशूलस्यदौरात्म्येनात्मनस्तथा ॥ संतापयतिलोकांस्त्रीन्विशेषेणचतापसान् ॥ २० ॥ एवं
प्रभावोलवणःशूलंचैवतथाविधम् ॥ श्रुत्वाप्रमाणंकाकुत्स्थत्वंहिनःपरमागतिः ॥ २१ ॥ बहवःपार्थिवारामभयार्तैर्ऋषिभिःपुरा ॥
अभयंयाचितावीरत्रातारंनचविद्महे ॥ २२ ॥ तेवयंरावणंश्रुत्वाहतंसबलवाहनम् ॥ त्रातारंविद्महेतातनान्यंभुविनराधिपम् ॥
तत्परित्रातुमिच्छामोलवणाद्भयपीडितान् ॥ २३ ॥ इतिरामनिवेदितंतुतेभयजंकारणमुत्थितंचयत् ॥ विनिवारयितुंभवान्क्षमःकुरु
तंकाममहीनविक्रम ॥ २४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे एकषष्टितमः सर्गः ॥ ६१ ॥
तथोक्तेतानृषीन्रामःप्रत्युवाचकृतांजलिः ॥ किमाहारःकिमाचारोलवणःक्वचवर्तते ॥ १ ॥ राघवस्यवचःश्रुत्वाऋषयःसर्वएवते ॥ ततो
निवेदयामासुर्लवणोववृधेयथा ॥ २ ॥ आहारःसर्वसत्त्वानिविशेषेणचतापसाः ॥ आचारोरौद्रतानित्यंवासोमधुवनेतथा ॥ ३ ॥
हत्वाबहुसहस्राणिसिंहव्याघ्रमृगांडजान् ॥ मानुषांश्चैवकुरुतेनित्यमाहारमाह्निकम् ॥ ४ ॥ ततोऽन्तराणिसत्त्वानिखादतेसमहाबलः ॥

॥ ६६ ॥

महर्षयः ॥ दर्शनंतेमहाराजचोदयंतिकृतत्वराः ॥ ४ ॥ प्रीयमाणानरव्याघ्रयमुनातीरवासिनः ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वारामःप्रोवाचधर्म
वित् ॥ ५ ॥ प्रवेश्यंतांमहाभागाभार्गवप्रमुखा द्विजः ॥ राज्ञस्त्वाज्ञांपुरस्कृत्यद्वाःस्थोमूर्ध्नाकृतांजलिः ॥ ६ ॥ प्रवेशयामासतदाताप
सान्सुदुरासदान् ॥ शतंसमधिकंतत्रदीप्यमानंस्वतेजसा ॥ ७ ॥ प्रविष्टंराजभवनंतापसानांमहात्मनाम् ॥ तेद्विजाःपूर्णकलशैःसर्व
तीर्थांबुसत्कृतैः ॥ ८ ॥ गृहीत्वाफलमूलं चरामस्याभ्याहरन्बहु ॥ प्रतिगृह्यतुतत्सर्वंरामःप्रीतिपुरस्कृतः ॥ ९ ॥ तीर्थोदकानिसर्वाणि
फलानिविविधानिच ॥ उवाचचमहाबाहुःसर्वानेवमहामुनीन् ॥ १० ॥ इमान्यासनमुख्यानियथार्हमुपविश्यताम् ॥ रामस्यभाषितंश्रु
त्वासर्वएवमहर्षयः ॥११॥ बृसीषुरुचिराख्यासुनिषेदुःकांचनीषुते ॥ उपविष्टानृषींस्तत्रदृष्ट्वापरपुरंजयः ॥ प्रयतःप्रांजलिर्भूत्वाराघवोवा
क्यमब्रवीत् ॥ १२ ॥ किमागमनकार्यंवःकिंकरोमिसमाहितः ॥ आज्ञाप्योऽहंमहर्षीणांसर्वकामकरः सुखम् ॥ १३ ॥ इदंराज्यंच
सकलंजीवितंचहृदिस्थितम् ॥ सर्वमेतद्द्विजार्थंमेसत्यमेतद्ब्रवीमिवः ॥ १४ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वासाधुकारोमहानभूत् ॥ ऋषीणामुग्रत
पसांयमुनातीरवासिनाम् ॥ १५ ॥ ऊचुश्चैवमहात्मानोहर्षेणचमहावृताः ॥ उपपन्नंनरश्रेष्ठतवैवभुविनान्यतः ॥ १६ ॥ बहवः पार्थिवा
राजन्नतिक्रांतामहाबलाः ॥ कार्यस्यगौरवंमत्वाप्रतिज्ञांनाभ्यरोचयन् ॥ १७ ॥ त्वयापुनर्ब्राह्मणगौरवादियंकृताप्रतिज्ञाह्यनवेक्ष्यकार
णम् ॥ ततश्चकर्ताह्यसिनात्रसंशयोमहाभयात्त्रातुमृषींस्त्वमर्हसि ॥ १८ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये उत्तरकाण्डे
षष्टितमः सर्गः ॥ ६० ॥ ब्रुवद्भिरेवमृषिभिःकाकुत्स्थोवाक्यमब्रवीत् ॥ किंकार्यंब्रूतमुनयोभयंतावदपैतुवः ॥ १ ॥ तथाब्रुवतिकाकुत्स्थे
भार्गवोवाक्यमब्रवीत् ॥ भयानांशृणुयन्मूलंदेशस्यचनरेश्वर ॥ २ ॥ पूर्वंकृतयुगेराजन्दैतेयःसुमहामतिः ॥ लोलापुत्रोभवेज्ज्येष्ठोमधु
र्नाममहासुरः ॥ ३ ॥ ब्रह्मण्यश्चशरण्यश्चबुद्ध्याचपरिनिष्ठितः ॥ सुरैश्चपरमोदारैःप्रीतिस्तस्यातुलाभवत् ॥ ४ ॥ समधुर्वीर्यसंपन्नोधर्मे
चसुसमाहितः ॥(बहुवर्षसहस्राणिरुद्रप्रीत्याकरोत्तपः ॥ रुद्रःप्रीतोभवत्तस्मैवरंदातुंययौचसः ॥१॥) बहुमानाच्चरुद्रेणदत्तस्तस्याद्भुतोव
रः॥५॥शूलंशूलाद्विनिष्कृष्यमहावीर्यंमहाप्रभम् ॥ ददौमहात्मासुप्रीतोवाक्यंचैतदुवाचह॥६॥त्वयायमतुलोधर्मोमत्प्रसादकरःशुभः ॥

तान्समहीरुहान् ॥ तदंतरेप्रजाःसर्वाःसमनुष्यसरीसृपाः ॥४६॥ जरायुजांडजाःसर्वाःससर्जमहातपाः॥तत्रश्रोत्रमलोत्पन्नःकैटभोमधु
नासह॥४७॥दानवौतौमहावीर्यौघोररूपौदुरासदौ॥दृष्ट्वाप्रजापतिंतत्रक्रोधाविष्टौबभूवतुः ॥४८॥ वेगेनमहतातत्रस्वयंभुवमधावताम् ॥
दृष्ट्वास्वयंभुवामुक्तोरावोवैविकृतस्तदा ॥ ४९ ॥ तेनशब्देनसंप्राप्तौदानवौहरिणासह ॥ अथचक्रप्रहारेणसूदितौमधुकैटभौ ॥ ५० ॥मेद
साप्लावितासर्वापृथिवीचसमंततः ॥ भूयोविशोधितातेनहरिणालोकधारिणा ॥५१॥ शुद्धांवैमेदिनींतांतुवृक्षैःसर्वामपूरयत् ॥ ओषध्यः
सर्वसस्यानिनिष्पद्यंतपृथग्विधाः ॥५२॥ मेदोगंधातुधरणीमेदिनीत्यभिसंज्ञिता॥तस्मान्नगृध्रस्यगृहमुलूकस्येतिमेमतिः॥५३॥ तस्माद्गृ
ध्रस्तुदंड्योवैपापोहर्तापरालयम् ॥ पीडांकरोतिपापात्माद्दुर्विनीतोमहानयम् ॥५४॥ अथाशरीरिणीवाणीअंतरिक्षात्प्रबोधिनी ॥ माव
धीरामगृध्रंत्वंपूर्वंदग्धंतपोबलात् ॥५५॥ कालगौतमदग्धोऽयंप्रजानाथोनरेश्वर ॥ ब्रह्मदत्तेतिनाम्नैषशूरःसत्यव्रतःशुचिः ॥ ५६ ॥ गृहं
त्वस्यागतोविप्रोभोजनंप्रत्यमार्गत ॥ साग्रंवर्षशतंचैवभोक्तव्यंनृपसत्तम ॥ ५७ ॥ ब्रह्मदत्तःसवैतस्यपाद्यमर्घ्यंस्वयंनृपः ॥ हार्दंचैवाक
रोत्तस्यभोजनार्थंमहाद्युतेः ॥ ५८ ॥ मांसमस्याभवत्तत्रआहारेतुमहात्मनः ॥ अथक्रुद्धेनमुनिनाशापोदत्तोऽस्यदारुणः ॥५९॥ गृध्रस्त्वं
भववैराजन्ममैनंह्यथसोऽब्रवीत् ॥ प्रसादंकुरुधर्मज्ञ अज्ञानान्मेमहाव्रत ॥ ६० ॥ शापस्यांतंमहाभागक्रियतांवैममानघ ॥ तदज्ञानकृ
तंमत्वाराजानंमुनिरब्रवीत् ॥ ६१ ॥ उत्पत्स्यतिकुलेराज्ञांरामोनाममहायशाः ॥ इक्ष्वाकूणांमहाभागोराजाराजीवलोचनः ॥ ६२ ॥
तेनस्पृष्टोविपापस्त्वंभवितानरपुंगव ॥ स्पृष्टोरामेणतच्छ्रुत्वानरेंद्रःपृथिवीपतिः ॥ ६३ ॥ गृध्रत्वंत्यक्तवान्राजादिव्यगंधानुलेपनः ॥
पुरुषोदिव्यरूपोऽभूदुवाचेदंचराघवम् ॥ ६४ ॥ साधुराघवधर्मज्ञत्वत्प्रसादादहंविभो ॥ विमुक्तोनरकाद्घोराच्छापस्यांतःकृतस्त्वया ॥
॥ ६५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये उत्तरकाण्डे एतदंतं प्रक्षिप्ताः सर्गाः ॥ ३ ॥ तयोःसंवदतोरेवंरामलक्ष्म
णयोस्तदा ॥ वासंतिकीनिशाप्राप्तानशीतानचघर्मदा ॥ १ ॥ ततःप्रभातेविमलेकृतपूर्वाह्णिकक्रियः ॥ अभिचक्रामकाकुत्स्थोदर्शनंपौ
रकार्यवित् ॥२॥ ततःसुमंत्रस्त्वागम्यराघवंवाक्यमब्रवीत् ॥ एतेप्रतिहताराजन्द्वारितिष्ठान्तितापसाः ॥ ३ ॥ भार्गवंच्यवनंचैवपुरस्कृत्य

षोत्तमंचक्षुरगतेःसगतिर्भवान् ॥ २३ ॥ अस्माकमपिनाथस्त्वंश्रूयतांममधार्मिक ॥ ममालयंप्रविष्टस्तुगृध्रोमांबाधतेनृप ॥ २४ ॥
त्वंहिदेवमनुष्येषुशास्तावैनरपुंगव ॥ एतच्छ्रुत्वातुवैरामःसचिवानाह्वयत्स्वयम् ॥ २५ ॥ धृष्टिर्जयंतोविजयःसिद्धार्थोराष्ट्रवर्धनः ॥
अशोकोधर्मपालश्चसुमंत्रश्चमहाबलः ॥ २६ ॥ एतेरामस्यसचिवाराज्ञोदशरथस्यच ॥ नीतियुक्तामहात्मानःसर्वशास्त्रविशारदाः ॥
॥ २७ ॥ श्रीमंतश्चकुलीनाश्चनयेमंत्रेचकोविदाः ॥ तानाहूयचधर्मात्मापुष्पकादवतीर्यच ॥ २८ ॥ गृध्रोलूकविवादंतंपृच्छतिस्मरघू
त्तमः ॥ कतिवर्षाणिवैगृध्रतवेदंनिलयंकृतम् ॥ २९ ॥ एतन्मेकारणंब्रूहियदिजानासितत्त्वतः ॥ एतच्छ्रुत्वातुवैगृध्रोभाषतेराघवंस
तम् ॥ ३० ॥ इयंवसुमतीराममनुष्यैःपरितोयदा ॥ उत्थितैरावृतासर्वातदाप्रभृतिमेगृहम् ॥ ३१ ॥ उलूकश्चाब्रवीद्रामपादपैरुपशो
भिता ॥ यदेयंपृथिवीराजंस्तदाप्रभृतिमेगृहम् ॥ एतच्छ्रुत्वातुवैरामःसभासदश्चुवाचह ॥ ३२ ॥ नसासभायत्रनसंतिवृद्धावृद्धान
तेयेनवदंतिधर्मम् ॥ नासौधर्मोयत्रनसत्यमस्तिनतत्सत्यंयच्छलेनानुविद्धम् ॥ ३३ ॥ येतुसभ्याःसदाज्ञात्वातूष्णींध्यायंतआसते ॥
यथाप्राप्तंनब्रुवतेतेसर्वेऽनृतवादिनः ॥ ३४ ॥ जानन्नवाब्रवीत्प्रश्नान्कामात्क्रोधाद्भयात्तथा ॥ सहस्रंवारुणान्पाशानात्मनिप्रतिमुंचति
॥ ३५ ॥ तेषांसंवत्सरेपूर्णेपाशएकःप्रमुच्यते ॥ तस्मात्सत्येनवक्तव्यंजानतासत्यमंजसा ॥ ३६ ॥ एतच्छ्रुत्वातुसचिवाराममेवाब्रुवं
स्तदा ॥ उलूकःशोभतेराजन्नतुगृध्रोमहामते ॥३७॥ त्वंप्रमाणंमहाराजराजाहिपरमागतिः ॥ राजमूलाःप्रजाःसर्वाराजाधर्मःसनातनः ॥
॥ ३८ ॥ शास्तानृणांनृपोयेषांतेनगच्छंतिदुर्गतिम् ॥ वैवस्वतेनमुक्तास्तुभवंतिपुरुषोत्तम ॥ ३९ ॥ सचिवानांवचःश्रुत्वारामोवचनम
ब्रवीत् ॥ श्रूयतामभिधास्यामिपुराणेयदुदाहृतम् ॥ ४० ॥ द्यौःसचंद्रार्कनक्षत्रासपर्वतमहावना ॥ सलिलार्णवसंपूर्णत्रैलोक्यंसचराच
रम् ॥ ४१ ॥ एकएवतदाह्यासीद्युक्तोमेरुरिवापरः ॥ पुराभूःसहलक्ष्म्याचविष्णोर्जठरमाविशत् ॥४२॥ तांनिगृह्यमहातेजाःप्रविश्यसलि
लार्णवम् ॥ सुष्वापदेवोभूतात्माबहून्वर्षगणानपि ॥ ४३ ॥ विष्णौसुप्तेतदाब्रह्माविवेशजठरंततः ॥ रुद्धस्रोतंतुतंज्ञात्वामहायोगीसमा
विशत् ॥ ४४ ॥ नाभ्यांविष्णोःसमुत्पन्नेपद्मेहेमविभूषिते ॥ सतुनिर्गम्यवैब्रह्मायोगीभूत्वामहाप्रभुः ॥ ४५ ॥ सिसृक्षुःपृथिवींवायुंपर्व

प्रायंचोपविवेशह॥९३॥इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये उत्तरकांडे द्वितीयःसर्गः॥२॥अथतस्मिन्वनोद्देशेरम्येपादपशो
भिते ॥ नदीकीर्णेगिरिवरेकोकिलानेककूजिते ॥ १ ॥ सिंहव्याघ्रसमाकीर्णेनानाद्विजगणावृते ॥ गृध्रोलूकौप्रसवतोबहुवर्षगणानपि ॥
॥ २ ॥ अथोलूकस्यभवनंगृध्रःपापविनिश्चयः ॥ ममेदमितिकृत्वासाकलहंतेनचाकरोत् ॥ ३ ॥ राजासर्वस्यलोकस्यरामोराजीव
लोचनः ॥ तंप्रपद्यावहेशीघ्रंयस्यैतद्भवनंभवेत् ॥ ४ ॥ इतिकृत्वामतिंतांतुनिश्चयार्थसनिश्चिताम् ॥ गृध्रोलूकौप्रपद्येतांकोपाविष्टौ
ह्यमर्षितौ ॥ ५ ॥ रामंप्रपद्यतौशीघ्रंकलिव्याकुलचेतसौ ॥ तौपरस्परविद्वेषात्स्पृशतश्चरणौतदा ॥ ६ ॥ अथदृष्ट्वानरेंद्रंतंगृध्रोवचन
मब्रवीत् ॥ सुराणामसुराणांचप्रधानस्त्वंमतोमम ॥ ७ ॥ बृहस्पतेश्चशुक्राच्चविशिष्टोऽसिमहाद्युते ॥ परावरज्ञोभूतानांकांत्याचंद्रइवा
परः ॥ ८ ॥ दुर्निरीक्ष्योयथासूर्योहिमवांश्चैवगौरवे ॥ सागरश्चैवगांभीर्येलोकपालोयमोह्यसि ॥ ९ ॥ क्षांत्याधरण्यातुल्योऽसि
शीघ्रत्वेह्यनिलोपमः ॥ गुरुस्त्वंसर्वसंपन्नःकीर्तियुक्तश्चराघव ॥ १० ॥ अमर्षीदुर्जयोजेतासर्वास्त्रविधिपारगः ॥ शृणुष्वममवैराम
विज्ञाप्यंनरपुंगव ॥ ११ ॥ ममालयंपूर्वकृतंबाहुवीर्येणराघव ॥ उलूकोहरतेराजंस्तत्रत्वंत्रातुमर्हसि ॥ १२ ॥ एवमुक्तेतुगृध्रेणउलू
कोवाक्यमब्रवीत् ॥ सोमाच्छतक्रतोःसूर्याद्धनदाद्वायमात्तथा ॥ १३ ॥ जायतेवैनृपोरामकिंचिद्भवतिमानुषः ॥ त्वंतुसर्वमयोदेवो
नारायणइवापरः ॥ १४ ॥ याचतेसौम्यताराजन्सम्यक्प्राणिहिताविभौ ॥ समंचरसिचान्विष्यतेनसोमांशकोभवान् ॥१५॥ क्रोधेदंडे
प्रजानाथदानेपापभयापहः ॥ दाताहर्तासिगोप्तासितेनेंद्रइवनोभवान् ॥ १६ ॥ अधृष्यःसर्वभूतेषुतेजसाचानलोपमः ॥ अभीक्ष्णंतप
सेलोकांस्तेनभास्करसन्निभः ॥ १७ ॥ साक्षाद्वित्तेशतुल्योऽसिअथवाधनदाधिकः ॥ वित्तेशस्येवपद्माश्रीर्नित्यंतेराजसत्तम ॥ १८ ॥
धनदस्यतुकार्येणधनदस्तेननोभवान् ॥ समःसर्वेषुभूतेषुस्थावरेषुचरेषुच ॥ १९ ॥ शत्रौमित्रेचतेदृष्टिःसमतांयातिराघव ॥ धर्मेण
शासनंनित्यंव्यवहारेविधिक्रमात् ॥ २० ॥ यस्यरुष्यसिवैरामतस्यमृत्युर्विधावति ॥ गीयसेतेनवैरामयमइत्यभिविक्रमः ॥ २१ ॥
यश्चैषमानुषोभावोभवतोनृपसत्तम ॥ आनृशंस्यपरोराजासत्त्वेषुक्षमयान्वितः ॥२२॥ दुर्बलस्यत्वनाथस्यराजाभवतिवैबलम् ॥ अचक्षु

रथ्यास्थितस्त्वयंश्वावैगच्छगच्छेतिभाषितः ॥ अथस्वैरेणगच्छंस्तुरथ्यांतेविषमःस्थितः ॥ २९ ॥ क्रोधेनक्षुधयाविष्टस्ततोदत्तोऽस्य
राघव ॥ प्रहारोराजराजेंद्रशाधिमामपराधिनम् ॥ ३० ॥ त्वयाशस्तस्यराजेंद्रनास्तिमेनरकाद्भयम् ॥ अथरामेणसंपृष्टाःसर्वएवसभा
सदः ॥ ३१ ॥ किंकार्यमस्यवैब्रूतदंडोवैकोऽस्यपात्यताम् ॥ सम्यक्प्रणिहितेदंडेप्रजाभवतिरक्षिता ॥३२॥ भृग्वांगिरसकुत्साद्यावसिष्ठ
श्वसकाश्यपः ॥ धर्मपाठकमुख्याश्वसचिवानैगमास्तथा ॥ ३३ ॥ एतेचान्येचबहवःपंडितास्तत्रसंगताः ॥ अवध्योब्राह्मणोदंडैरितिशा
स्त्रविदोविदुः ॥३४॥ ब्रुवतेराघवंधर्मेराजधर्मेषुनिष्ठिताः ॥ अथतेमुनयःसर्वैराममेवाब्रुवंस्तदा ॥ ३५ ॥ राजाशास्ताहिसर्वस्यत्वंविशेषे
णराघव ॥त्रैलोक्यस्यभवाञ्शास्तादेवोविष्णुःसनातनः ॥ ३६ ॥ एवमुक्तेतुतैःसर्वैःश्वावैवचनमब्रवीत् ॥ यदितुष्टोऽसिमेरामयदिदेयोवरो
मम ॥ ३७ ॥ प्रतिज्ञातंत्वयावीरकिंकरोमीतिविश्रुतम् ॥ प्रयच्छब्राह्मणस्यास्यकौलपत्यंनराधिप ॥३८॥ कालंजरेमहाराजकौलपत्ये
भिषेचितः ॥३९॥ प्रययौब्राह्मणोहृष्टोगजस्कंधेनसोऽर्चितः॥अथतेरामसचिवाःस्मयमानावचोऽब्रुवन् ॥४०॥ वरोऽयंदत्तएतस्यनायंशा
पोमहाद्युते ॥ एवमुक्तस्तुसचिवैरामोवचनमब्रवीत् ॥ ४१ ॥ नयूयंगतितत्त्वज्ञाःश्वावैजानातिकारणम् ॥ अथपृष्टस्तुरामेणसारमेयोऽब्र
वीदिदम् ॥४२॥ अहंकुलपतिस्तत्रआसंशिष्टान्नभोजनः ॥ देवद्विजातिपूजायांदासीदासेषुराघव ॥४३॥ संविभागीशुभरतिर्देवद्रव्यस्य
रक्षिता ॥ विनीतःशीलसंपन्नःसर्वसत्त्वहितेरतः ॥ ४४ ॥ सोऽहंप्राप्तइमांघोरामवस्थामधमांगतिम् ॥ एवंक्रोधान्वितोविप्रस्त्यक्तधर्मा
हितेरतः ॥ ४५ ॥ क्रुद्धोनृशंसःपरुषअविद्वांश्चाप्यधार्मिकः ॥ कुलानिपातयत्येवसप्तसप्तचराघव ॥ ४६ ॥ तस्मात्सर्वास्ववस्थासु
कौलपत्यंनकारयेत् ॥ यमिच्छेन्नरकंनेतुंसपुत्रपशुबांधवम् ॥ ४७ ॥ देवेष्वधिष्ठितंकुर्याद्गोपुतंब्राह्मणेषुच ॥ ब्रह्मस्वंदेवताद्रव्यंस्त्रीणां
बालधनंचयत् ॥ ४८ ॥ दत्तंहरतियोभूयइष्टैःसहविनश्यति ॥ ब्राह्मणद्रव्यमादत्तेदेवानांचैवराघव ॥ ४९ ॥ सद्यःपततिघोरेवैनरकेवी
चिसंज्ञके ॥ मनसापिहिदेवस्वंब्रह्मस्वंचहरेत्तुयः ॥ ५० ॥ निरयान्निरयंचैवपतत्येवनराधमः ॥ तच्छ्रुत्वावचनंरामोविस्मयोत्फुल्ललो
चनः ॥ ५१ ॥ श्वाप्यगच्छन्महातेजायतएवागतस्ततः ॥ मनस्वीपूर्वजात्यासजातिमात्रोपदूषितः ॥ ५२ ॥ वाराणस्यांमहाभागः

सुनीतयाराजाधर्मंरक्षतिरक्षिता ॥ यदानपालयेद्राजाक्षिप्रंनश्यंतिवैप्रजाः ॥५॥ राजकर्ताचगोताचसर्वस्यजगतःपिता ॥राजकालोयुगं
चैवराजासर्वमिदंजगत् ॥ ६ ॥ धारणाद्धर्ममित्याहुर्धर्मेणविधृताःप्रजाः ॥ यस्माद्धारयतेसर्वंत्रैलोक्यंसचराचरम् ॥ ७ ॥ धारणाद्विद्वि
षांचैवधर्मेणारंजयन्प्रजाः ॥ तस्माद्धारणमित्युक्तंसधर्मइतिनिश्चयः ॥ ८ ॥ एषराजन्परोधर्मःफलवान्प्रेत्यराघव ॥ नहिधर्माद्भवे
त्किंचिद्दुष्प्रापमितिमेमतिः ॥ ९ ॥ दानंदयासतांपूजाव्यवहारेषुचार्जवम् ॥ एषरामपरोधर्मोरक्षणात्प्रेत्यचेहच ॥ १० ॥ त्वंप्र
माणंप्रमाणानामसिराघवसुव्रत ॥ विदितश्चैवतेधर्मःसद्भिराचरितस्तुवै ॥ ११ ॥ धर्माणांत्वंपरंधामगुणानांसागरोपमः ॥ अज्ञाना
च्चमयाराजन्नुक्तस्त्वंराजसत्तम ॥ १२ ॥ प्रसादयामिशिरसानत्वंक्रोद्धुमिहार्हसि ॥ ततःसवचनंश्रुत्वाराघवोवाक्यमब्रवीत् ॥ १३ ॥
किंतेकार्यंकरोम्यद्यब्रूहिविस्रब्धमाचिरम्॥रामस्यवचनंश्रुत्वासारमेयोऽब्रवीदिदम् ॥ १४ ॥ धर्मेणराष्ट्रंविंदेतधर्मेणैवानुपालयेत्॥धर्मा
च्छरण्यतांयातिराजसर्वभयापहः ॥ १५ ॥ इदंविज्ञाययत्कृत्यंश्रूयतांममराघव ॥ भिक्षुःसर्वार्थसिद्धश्चब्राह्मणावसथेऽवसन् ॥ १६ ॥
तेनदत्तःप्रहारोमेनिष्कारणमनागसः ॥ एतच्च त्वातुरामेणद्वास्थःसंप्रेषितस्तदा ॥ १७ ॥ आनीतश्चद्विजस्तेनसर्वसिद्धार्थकोविदः ॥
अथद्विजवरस्तत्ररामंदृष्ट्वामहाद्युतिः ॥ १८ ॥ किंतेकार्यंमयारामतद्ब्रूहित्वंममानघ ॥ एवमुक्तस्तुविप्रेणरामोवचनमब्रवीत् ॥ १९ ॥
त्वयादत्तःप्रहारोऽयंसारमेयस्यवैद्विज ॥ किंतवापकृतंविप्रदंडेनाभिहतोयतः ॥२०॥ क्रोधःप्राणहरःशत्रुःक्रोधोमित्रमुखोरिपुः ॥ क्रोधो
ह्यसिर्महातीक्ष्णःसर्वंक्रोधोऽपकर्षति ॥२१॥ तपतेयजतेचैवयच्चदानंप्रयच्छति ॥ क्रोधेनसर्वंहरतितस्मात्क्रोधंविसर्जयेत् ॥ २२ ॥ इंद्रि
याणांप्रदुष्टानांहयानामिवधावताम् ॥ कुर्वीतधृत्यासारथ्यंसंहृत्येंद्रियगोचरम् ॥२३॥ मनसाकर्मणावाचाचक्षुषाचसमाचरेत् ॥ श्रेयो
लोकस्यचरतोनद्वेष्टिनचलिप्यते ॥२४॥ नतत्कुर्यादसिस्तीक्ष्णःसर्पोवाव्याहतःपदा॥अरिर्वानित्यसंक्रुद्धोयथात्मादुरनिष्ठितः ॥ २५ ॥
विनीतविनयस्यापिप्रकृतिर्नविधीयते ॥ प्रकृतिंगूहमानस्यनिश्चयेनकृतिर्ध्रुवा ॥ २६ ॥ एवमुक्तःसविप्रोवैरामेणाक्लिष्टकर्मणा ॥ द्विजः
सर्वार्थसिद्धस्तुअब्रवीद्रामसंनिधौ ॥ २७ ॥ मयादत्तप्रहारोऽयंक्रोधेनाविष्टचेतसा ॥ भिक्षार्थमटमानेनकालेविगतभैक्षके ॥ २८ ॥

सौमित्रिमिदमब्रवीत् ॥ भूयएवतुगच्छत्वंकार्यिणःप्रविचारय ॥ ११ ॥ सम्यक्प्रणीतयानीत्यानाधर्मोविद्यतेक्वचित् ॥ तस्माद्राज
भयात्सर्वेरक्षंतीहपरस्परम् ॥ १२ ॥ बाणाइवमयामुक्ता इहरक्षंतिमेप्रजाः ॥ तथापित्वंमहाबाहोप्रजारक्षस्वतत्परः ॥ १३ ॥ एव
मुक्तस्तुसौमित्रिर्निर्जगामनृपालयात् ॥ अपश्यद्द्वारदेशेवैश्वानंतावदवस्थितम् ॥ १४ ॥ तमेवंवीक्षमाणोवैविक्रोशन्तंमुहुर्मुहुः ॥
दृष्ट्वाथलक्ष्मणस्तंवैसपप्रच्छाथवीर्यवान् ॥ १५ ॥ किंतेकार्यंमहाभागब्रूहिविस्रब्धमानसः ॥ लक्ष्मणस्यवचःश्रुत्वासारमेयोऽभ्यभा
पत ॥ १६ ॥ सर्वभूतशरण्यायरामायाक्लिष्टकर्मणे ॥ भयेष्वभयदात्रेचतस्मैवक्तुंसमुत्सहे ॥ १७ ॥ एतच्छ्रुत्वाचवचनंसारमेयस्य
लक्ष्मणः ॥ राघवायतदाख्यातुंप्रविवेशालयंशुभम् ॥ १८ ॥ निवेद्यरामस्यपुनर्निर्जगामनृपालयात् ॥ वक्तव्यंयदितेकिंचित्तत्त्वंब्रू
हिनृपायवै ॥ १९ ॥ लक्ष्मणस्यवचःश्रुत्वासारमेयोऽभ्यभाषत ॥ देवागारेनृपागारेद्विजवेश्मसुवैतथा ॥ २० ॥ वह्निःशक्रतुश्चै
वसूर्योवायुश्चतिष्ठति ॥ नात्रयोग्यास्तुसौमित्रेयोनीनामधमावयम् ॥ २१ ॥ प्रवेष्टुंनात्रशक्ष्यामिधर्मोविग्रहवान्नृपः ॥ सत्यवादी
रणपटुःसर्वसत्त्वहितेरतः ॥ २२ ॥ षाड्गुण्यस्यपदंवेत्तिनीतिकर्तासराघवः ॥ सर्वज्ञःसर्वदर्शीचरामोरमयतांवरः ॥ २३ ॥ ससोमः
सचमृत्युश्चसयमोधनदस्तथा ॥ वह्निःशतक्रतुश्चैवसूर्योवैवरुणस्तथा ॥ २४ ॥ तस्यत्वंब्रूहिसौमित्रेप्रजापालःसराघवः ॥ अनाज्ञप्तस्तु
सौमित्रेप्रवेष्टुंनेच्छयाम्यहम् ॥ २५ ॥ आनृशंस्यान्महाभागप्रविवेशमहाद्युतिः ॥ नृपालयंप्रविश्याथलक्ष्मणोवाक्यमब्रवीत् ॥ २६ ॥
श्रूयतांममविज्ञाप्यंकौसल्यानंदवर्धन ॥ यन्मयोक्तंमहाबाहोतवशासनजंविभो ॥ २७ ॥ श्वावैतेतिष्ठतेद्वारिकार्यार्थीसमुपागतः ॥
लक्ष्मणस्यवचःश्रुत्वारामोवचनमब्रवीत् ॥ २८ ॥ संप्रवेशयवैक्षिप्रंकार्यार्थीयोऽत्रतिष्ठति ॥ २९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मी
कीये आदिकाव्ये उत्तरकांडे प्रथमः सर्गः ॥१॥ श्रुत्वारामस्यवचनंलक्ष्मणस्त्वरितस्तदा ॥ श्वानमाहूयमतिमान्राघवायन्यवेदयत् ॥१॥
दृष्ट्वासमागतंश्वानंरामोवचनमब्रवीत् ॥ विवक्षितार्थंमेब्रूहिसारमेयनतेभयम् ॥ २ ॥ अथापश्यततत्रस्थंरामंश्वाभिन्नमस्तकः ॥ ततोदृ
ष्ट्वासराजानंसारमेयोऽब्रवीद्वचः ॥ ३ ॥ राजैवकर्ताभूतानांराजाचैवविनायकः ॥ राजासुप्तेषुजागर्तिराजापालयतिप्रजाः ॥ ४ ॥ नीत्या

मिषेक्ष्यामिप्रीतियुक्तोनराधिपम् ॥ १२ ॥ एवमुक्त्वासुतंपूरुंययातिर्नहुषात्मजः ॥ देवयानीसुतंक्रुद्धोराजावाक्यमुवाचह ॥ १३॥ राक्षस
स्त्वंमयाजातःपुत्ररूपोदुरासदः ॥ प्रतिहंसिममाज्ञांत्वंप्रजार्थेविफलोभव ॥ १४ ॥ पितरंगुरुभूतंमांयस्मात्त्वमवमन्यसे ॥ राक्षसान्या
तुधानांस्त्वंजनयिष्यसिदारुणान् ॥ १५ ॥ नतुसोमकुलोत्पन्नेवंशेस्थास्यसिदुर्मते ॥ वंशोऽपिभवतस्तुल्योदुर्विनीतोभविष्यति ॥
॥ १६ ॥ तमेवमुक्त्वाराजर्षिःपूरुंराज्यविवर्धनम् ॥ अभिषेकेणसंपूज्यआश्रमंप्रविवेशह ॥ १७ ॥ ततःकालेनमहतादिष्टांतमुपजग्मि
वान्॥त्रिदिवंसगतोराजाययातिर्नहुषात्मजः ॥१८॥ पूरुश्चकारतद्राज्यंधर्मेणमहतावृतः ॥ प्रतिष्ठानेपुरवरेकाशिराज्येमहायशाः ॥१९॥
यदुस्तुजनयामासयातुधानान्सहस्रशः ॥ पुरेक्रौंचवनेदुर्गेराजवंशबहिष्कृते ॥ २० ॥ एषतूशनसामुक्तःशापोत्सर्गोययातिना ॥ धारि
तःक्षत्रधर्मेणयंनिमिश्चक्षमेनच ॥ २१ ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंदर्शनंसर्वकारिणाम् ॥ अनुवर्तामहेसौम्यदोषोनस्याद्यथानृगे ॥ २२ ॥
इतिकथयतिरामेचंद्रतुल्याननेनप्रविरलतरतारंव्योमजज्ञेतदानीम् ॥ अरुणकिरणरक्तादिग्बभौचैवपूर्वाकुसुमरसविमुक्तंवस्त्रमागुंठि
तेव ॥ २३ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मी० आदि० च० सा० उत्तरकांडे एकोनषष्टितमः सर्गः ॥५९॥ एतदग्रेप्रक्षिप्ताःसर्गाः॥३॥
ततःप्रभातेविमलेकृत्वापौर्वाह्णिकीं क्रियाम् ॥ धर्मासनगतोराजारामोराजीवलोचनः ॥ १ ॥ राजधर्मानवेक्षन्वैब्राह्मणैर्नैगमैःसह ॥ पुरो
धसावसिष्ठेनऋषिणाकश्यपेनच ॥ २ ॥ मंत्रिभिर्व्यवहारज्ञैस्तथान्यैर्धर्मपाठकैः ॥ नीतिज्ञैरथसभ्यैश्चराजभिःसासमावृता ॥ ३ ॥
सभायथामहेंद्रस्ययमस्यवरुणस्यच ॥ शुशुभेराजसिंहस्यरामस्याक्लिष्टकर्मणः ॥ ४ ॥ अथरामोऽब्रवीत्तत्रलक्ष्मणंशुभलक्षणम् ॥
निर्गच्छत्वंमहाबाहोसुमित्रानंदवर्धन ॥ ५ ॥ कार्यार्थिनश्चसौमित्रेव्याहर्तुंत्वमुपाक्रम ॥ रामस्यभाषितंश्रुत्वालक्ष्मणःशुभलक्षणः ॥
॥ ६ ॥ द्वारदेशमुपागम्यकार्यिणश्चाह्वयत्स्वयम् ॥ नकश्चिदब्रवीत्तत्रममकार्यमिहाद्यवै ॥ ७ ॥ नाधयोव्याधयश्चैवरामेराज्यंप्र
शासति ॥ पक्कसस्यावसुमतीसर्वौषधिसमन्विता ॥ ८ ॥ नबालोम्रियतेतत्रनयुवानचमध्यः ॥ धर्मेणशासितंसर्वंनचबाधाविधी
यते ॥ ९ ॥ दृश्यतेनचकार्यार्थीरामेराज्यंप्रशासति ॥ लक्ष्मणःप्रांजलिर्भूत्वारामायैवंन्यवेदयत् ॥ १० ॥ अथरामःप्रसन्नात्मा

पुत्रस्यभाषितंश्रुत्वापरमार्तस्यरोदतः ॥ देवयानीतुसंक्रुद्धासस्मारपितरंतदा ॥ १५ ॥ इंगितंतदभिज्ञायदुहितुर्भार्गवस्तदा ॥
आगतस्त्वरितंतत्रदेवयानीस्मयत्रसा॥१६॥ दृष्ट्वाचाप्रकृतिस्थांतामप्रहृष्टामचेतनाम् ॥ पितादुहितरंवाक्यंकिमेतदितिचाब्रवीत् ॥१७॥
पृच्छंतमसकृत्तंवैभार्गवंदीप्तचेतसम् ॥ देवयानीतुसंक्रुद्धापितरंवाक्यमब्रवीत ॥ १८ ॥ अहमग्निंविषंतीक्ष्णमपोवामुनिसत्तम ॥ भक्षयि
ष्येप्रवेक्ष्येवानतुशक्ष्यामिजीवितुम् ॥ १९ ॥ नमांत्वमवजानीषेदुःखितामवमानिताम् ॥ वृक्षस्यावज्ञयाब्रह्मंश्छिद्यंतेवृक्षजीविनः ॥
॥ २० ॥ अवज्ञयाचराजर्षिःपरिभूयचभार्गव ॥ मय्यवज्ञांप्रयुंक्तेहिनचमांबहुमन्यते ॥२१॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वाकोपेनाभिपरीवृतः ॥
व्याहर्तुमुपचक्रामभार्गवोनहुषात्मजम् ॥ २२ ॥ यस्मान्मामवजानीषेनाहुषत्वंदुरात्मवान् ॥ वयसाजरयाजीर्णःशैथिल्यमुपया
स्यसि ॥ २३ ॥ एवमुक्त्वादुहितरंसमाश्वास्यसभार्गवः ॥ पुनर्जगामब्रह्मर्षिर्भवनंस्वंमहायशाः ॥ २४ ॥ सएवमुक्त्वाद्विजपुंगवाग्र्यःसुतां
समाश्वास्यचदेवयानीम् ॥ पुनर्ययौसूर्यसमानतेजादत्त्वाचशापंनहुषात्मजाय ॥२५॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा० वाल्मी० आदि० च० सा०
उत्तरकांडे अष्टपंचाशः सर्गः ॥ ५८ ॥ श्रुत्वातूशनसंक्रुद्धंतदार्तोनहुषात्मजः ॥ जरांपरमिकांप्राप्ययदुंवचनमब्रवीत ॥ १ ॥ यदो
त्वमसिधर्मज्ञोमदर्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ जरापरमिकांपुत्रभोगैरंस्येमहायशः ॥२॥ नतावत्कृतकृत्योऽस्मिविषयेषुनरर्षभ ॥ अनुभूयतदाकामं
ततःप्राप्स्याम्यहंजराम् ॥३॥ यदुस्तद्वचनंश्रुत्वाप्रत्युवाचनरर्षभम्॥पुत्रस्तेदयितःपूरुःप्रतिगृह्णातुवैजराम् ॥४॥ बहिष्कृतोऽहमर्थेषुसन्नि
कर्षाच्चपार्थिव ॥ प्रतिगृह्णातुवैराजन्यैःसहाश्नासिभोजनम् ॥ ५ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाराजापूरुमथाब्रवीत् ॥ इयंजरामहाबाहोमद
र्थंप्रतिगृह्यताम् ॥६॥ नाहुषेणैवमुक्तस्तुपूरुःप्रांजलिरब्रवीत्॥ धन्योऽस्म्यनुगृहीतोऽस्मिशासनेऽस्मितवास्थितः॥ ७ ॥ पूरोर्वचनमाज्ञाय
नाहुषःपरयामुदा ॥ प्रहर्षमतुलंलेभेजरांसंक्रामयच्चताम् ॥ ८॥ ततःसराजातरुणःप्राप्ययज्ञान्सहस्रशः॥बहुवर्षसहस्राणिपालयामास
मेदिनीम् ॥ ९ ॥ अथदीर्घस्यकालस्यराजापूरुमथाब्रवीत् ॥ आनयस्वजरांपुत्रन्यासंनिर्यातयस्वमे ॥ १० ॥ न्यासभूतामयापुत्रत्व
यिसंक्रामिताजरा ॥ तस्मात्प्रतिग्रहीष्यामितांजरांमाव्यथांकृथाः ॥ ११ ॥ प्रीतश्चास्मिमहाबाहोशासनस्यप्रतिग्रहात् ॥ त्वांचाहम

श्चेतस्तदाब्रुवन् ॥ वरंवरयराजर्षेक्वतेचेतोनिरूप्यताम् ॥ १३ ॥ एवमुक्तः सुरैः सर्वैर्निमेश्चेतस्तदाब्रवीत् ॥ नेत्रेषुसर्वभूतानांवसेयंसुरस
त्तमाः ॥१४॥ बाढमित्येवविबुधानिमेश्चेतस्तदाब्रुवन् ॥नेत्रेषुसर्वभूतानांवायुभूतश्चरिष्यसि ॥ १५ ॥ त्वत्कृतेचनिमिष्यंतिचक्षूंषिपृथि
वीपते ॥ वायुभूतेनचरताविश्रामार्थंमुहुर्मुहुः ॥१६॥ एवमुक्तातुविबुधाःसर्वेजग्मुर्यथागतम् ॥ ऋषयोऽपिमहात्मानोनिमेर्देहंसमाहरन् ॥
॥१७॥अरणितत्रनिक्षिप्यमथनंचक्रुरोजसा ॥ मंत्रहोमैर्महात्मानःपुत्रहेतोर्निमेस्तदा॥१८॥अरण्यांमथ्यमानायांप्रादुर्भूतोमहातपाः॥ मथ
नान्मिथिरित्याहुर्जननाज्जनकोऽभवत् ॥ १९ ॥ यस्माद्विदेहात्संभूतोवैदेहस्तुततःस्मृतः ॥ एवंविदेहराजश्चजनकःपूर्वकोऽभवत् ॥
मिथिर्नाममहातेजास्तेनायंमैथिलोऽभवत् ॥ २० ॥ इतिसर्वमशेषतोमयाकथितंसंभवकारणंतुसौम्य ॥ नृपपुंगवशापजंद्विजस्यद्विज
शापाच्चयदद्भुतंनृपस्य ॥ २१ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा० वाल्मी आदि० च० सा० उत्तरकांडे सप्तपंचाशः सर्गः ॥ ७५ ॥ एवंब्रुवति
रामेतुलक्ष्मणःपरवीरहा ॥ प्रत्युवाचमहात्मानंज्वलंतमिवतेजसा ॥१॥ महदद्भुतमाश्चर्यंविदेहस्यपुरातनम् ॥ निवृत्तंराजशार्दूलवसिष्ठ
स्यमुनेश्चह ॥ २ ॥ निमिस्तुक्षत्रियःशूरोविशेषेणचदीक्षितः ॥ नक्षमंकृतवान्राजावसिष्ठस्यमहात्मनः ॥ ३ ॥ एवमुक्तस्तुतेनायंरामःक्ष
त्रियपुंगवः ॥ उवाचलक्ष्मणंवाक्यंसर्वशास्त्रविशारदम् ॥ ४ ॥ रामोरमयतांश्रेष्ठोभ्रातरंदीप्ततेजसम् ॥ नसर्वत्रक्षमावीरपुरुषेषुप्रदृ
श्यते ॥ ५ ॥ सौमित्रदुःसहोरोषोयथाक्षांतोययातिना ॥ सत्त्वानुगंपुरस्कृत्यतन्निबोधसमाहितः ॥ ६ ॥ नाहुषस्यसुतोराजाययातिःपौ
रवर्धनः ॥ तस्यभार्याद्वयंसौम्यरूपेणाप्रतिमंभुवि ॥ ७ ॥ एकातुतस्यराजर्षेर्नाहुषस्यपुरस्कृता ॥ शर्मिष्ठानामदैतेयीदुहितावृषप
र्वणः ॥ ८ ॥ अन्यातूशनसःपत्नीययातेःपुरुषर्षभ ॥ नतुसादयिताराज्ञोदेवयानीसुमध्यमा ॥ ९ ॥ तयोःपुत्रौतुसंभूतौरूपवंतौसमा
हितौ ॥ शर्मिष्ठाऽजनयत्पूरुंदेवयानीयदुंतदा ॥१०॥ पूरुस्तुदयितोराज्ञोगुणैर्मातृकृतेनच॥ततोदुःखसमाविष्टोयदुर्मातरमब्रवीत् ॥११॥
भार्गवस्यकुलेजातादेवस्याक्लिष्टकर्मणः ॥ सहसेहृद्गतंदुःखमवमानंचदुःसहम् ॥१२॥ आवांचसहितौदेविप्रविशावहुताशनम् ॥ राजा
तुरमतांसार्धंदैत्यपुत्र्याबहुक्षपाः ॥ १३ ॥ यदिवासहनीयंतेमामनुज्ञातुमर्हसि ॥ क्षमत्वंनक्षमिष्येऽहंमरिष्यामिनसंशयः ॥ १४ ॥

यिस्थितम् ॥ भावश्चाप्यधिकंतुभ्यंदेहोमित्रस्यतुप्रभो ॥ २० ॥ उर्वश्याएवमुक्तस्तुरेतस्तन्महदद्भुतम् ॥ ज्वलदग्निसमप्रख्यंतस्मि
न्कुंभेन्यवासृजत् ॥ २१ ॥ उर्वशीत्वगमत्तत्रमित्रोवैयत्रदेवता ॥ तांतुमित्रःसुसंक्रुद्धउर्वशीमिदमब्रवीत् ॥ २२ ॥ मयाऽभिमंत्रिता
पूर्वंकस्मात्त्वमवसार्जिता ॥ पतिमन्यंवृतवतीकिमर्थंदुष्टचारिणि ॥ २३ ॥ अनेनदुष्कृतेनत्वंमत्क्रोधकलुषीकृता ॥ मनुष्यलोक
मास्थायकंचित्कालंनिवत्स्यसि ॥ २४ ॥ बुधस्यपुत्रोराजर्षिःकाशिराजःपुरूरवाः ॥ तमभ्यागच्छदुर्बुद्धेसतेभर्ताभविष्यति ॥ २५ ॥
ततःसाशापदोषेणपुरूरवसमभ्यगात् ॥ प्रतिष्ठानेपुरूरवंबुधस्यात्मजमौरसम् ॥ २६ ॥ तस्यजज्ञेततःश्रीमानायुःपुत्रोमहाबलः ॥
नहुषोयस्यपुत्रस्तुबभूवेंद्रसमद्युतिः ॥ २७ ॥ वज्रमुत्सृज्यवृत्रायश्रांतेऽथत्रिदिवेश्वरे ॥ शतंवर्षसहस्राणियेनेन्द्रत्वंप्रशासितम् ॥ २८ ॥
सातेनशापेनजगामभूमिंतदोर्वशीचारुदतीसुनेत्रा ॥ ॥ बहूनिवर्षाण्यवसच्चसुभ्रूःशापक्षयादिंद्रसदोययौच ॥ २९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामा
यणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे षट्पंचाशः सर्गः ॥ ५६ ॥ तांश्रुत्वादिव्यसंकाशांकथामद्भुतदर्शनाम् ॥ लक्ष्मणः
परमप्रीतोराघवंवाक्यमब्रवीत् ॥ १ ॥ निक्षिप्तदेहौकाकुत्स्थंकथंतौद्विजपार्थिवौ ॥ पुनर्देहेनसंयोगंजग्मतुर्दैवसंमतौ ॥ २ ॥ तस्य
तद्भाषितंश्रुत्वारामःसत्यपराक्रमः ॥ तांकथांकथयामासवसिष्ठस्यमहात्मनः ॥ ३ ॥ यःसकुंभोरघुश्रेष्ठतेजःपूर्णोमहात्मनोः ॥ तस्मि
स्तेजोमयौविप्रौसंभूतावृषिसत्तमौ ॥ ४ ॥ पूर्वंसमभवत्तत्रअगस्त्योभगवानृषिः ॥ नाहंसुतस्तवेत्युक्त्वामित्रंतस्मादपाक्रमत् ॥ ५ ॥
तद्धितेजस्तुमित्रस्यउर्वश्यापूर्वमाहितम् ॥ तस्मिन्समभवत्कुंभेतत्तेजोयत्रवारुणम् ॥ ६ ॥ कस्यचित्त्वथकालस्यमित्रावरुणसंभवः ॥
वसिष्ठस्तेजसायुक्तोजज्ञेइक्ष्वाकुदैवतम् ॥ ७ ॥ तमिक्ष्वाकुर्महातेजाजातमात्रमनिंदितम् ॥ वव्रेपुरोधसंसौम्यवंशस्यास्यहितायनः
॥ ८ ॥ एवंत्वपूर्वदेहस्यवसिष्ठस्यमहात्मनः ॥ कथितोनिर्गमःसौम्यनिमेःशृणुयथाभवत् ॥ ९ ॥ दृष्ट्वाविदेहंराजानमृषयःसर्वए
वते ॥ तंचतेयोजयामासुर्यज्ञदीक्षांमनीषिणः ॥ १० ॥ तंचदेहंनरेंद्रस्यरक्षंतिस्मद्विजोत्तमाः ॥ गंधैर्माल्यैश्चवस्त्रैश्चपौरभृत्यसम
न्विताः ॥ ११ ॥ ततोयज्ञेसमाप्तेतुभृगुस्तत्रेदमब्रवीत् ॥ आनयिष्यामितेचेतस्तुष्टोऽस्मितवपार्थिव ॥ १२ ॥ सुप्रीताश्चसुराःसर्वेनिमे

च्छितः ॥ १८ ॥ अजानतःशयानस्यक्रोधेनकलुषीकृतः ॥ उक्तवान्ममशापाग्निंयमदंडमिवापरम् ॥१९॥तस्मात्तवापिब्रह्मर्षेचेतनेन
विनाकृतः॥ देहःससुचिरप्रख्योभविष्यतिनसंशयः ॥ २० ॥ इतिरोषवशादुभौतदानीमन्योन्यंशपितौनृपद्विजेंद्रौ ॥ सहसैवबभूवतुर्विदे
हौतत्तुल्याधिगतप्रभाववंतौ ॥ २१ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वा० आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे पंचपंचाशः सर्गः ॥ ५५ ॥
रामस्यभाषितंश्रुत्वालक्ष्मणःपरवीरहा ॥ उवाचप्रांजलिर्भूत्वाराघवंदीप्ततेजसम् ॥ १ ॥ निक्षिप्यदेहौकाकुत्स्थकथंतौद्विजपार्थिवौ ॥
पुनर्देहेनसंयोगंजग्मतुर्देवसंमतौ ॥ २ ॥ लक्ष्मणेनैवमुक्तस्तुरामश्चेक्ष्वाकुनंदनः ॥ प्रत्युवाचमहातेजालक्ष्मणंपुरुषर्षभः ॥ ३ ॥ तौपरस्पर
शापेनदेहमुत्सृज्यधार्मिकौ ॥ अभूतांनृपविप्रर्षीवायुभूतौतपोधनौ ॥ ४ ॥ अशरीरःशरीरस्यकृतेन्यस्यमहामुनिः ॥ वसिष्ठस्तुमहातेजा
जगामपितुरंतिकम् ॥ ५ ॥ सोऽभिवाद्यततःपादौदेवदेवस्यधर्मवित् ॥ पितामहमथोवाचवायुभूतइदंवचः॥६॥ भगवन्निमिशापेनविदेह
त्वमुपागमम् ॥ देवदेवमहादेववायुभूतोऽहमंडज ॥ ७ ॥ सर्वेषांदेहहीनानांमहद्दुःखंभविष्यति ॥ लुप्यंतेसर्वकार्याणिहीनदेहस्यवैप्रभो॥
॥ ८ ॥ देहस्यान्यस्यसद्भावेप्रसादंकर्तुमर्हसि ॥ तमुवाचततोब्रह्मास्वयंभूरमितप्रभः ॥ ९ ॥ मित्रावरुणजंतेजआविशत्वंमहायशः ॥
अयोनिजस्त्वंभवितातत्रापिद्विजसत्तम ॥ धर्मेणमहतायुक्तःपुनरेष्यसिमेवशम् ॥ १० ॥ एवमुक्तस्तुदेवेनअभिवाद्यप्रदक्षिणम् ॥
कृत्वापितामहंतूर्णंप्रययौवरुणालयम् ॥ ११ ॥ तमेवकालंमित्रोऽपिवरुणत्वमकारयत् ॥ क्षीरोदेनसहोपेतःपूज्यमानःसुरेश्वरैः ॥१२॥
एतस्मिन्नेवकालेतुउर्वशीपरमाप्सराः ॥ यदृच्छयातमुद्देशमागतासखिभिर्वृता ॥ १३ ॥ तांदृष्ट्वारूपसंपन्नांक्रीडंतींवरुणालये ॥ तदा
विशत्परोहर्षोवरुणंचोर्वशीकृते ॥ १४ ॥ सतांपद्मपलाशाक्षींपूर्णचंद्रनिभाननाम् ॥ वरुणोवरयामासमैथुनायाप्सरोवराम् ॥ १५ ॥
प्रत्युवाचततः सातुवरुणंप्रांजलिःस्थिता ॥ मित्रेणाहंवृतासाक्षात्पूर्वमेवसुरेश्वर ॥ १६ ॥ वरुणस्त्वब्रवीद्वाक्यंकंदर्पशरपीडितः ॥
इदंतेजःसमुत्स्रक्ष्येकुंभेऽस्मिन्देवनिर्मिते ॥ १७ ॥ एवमुत्सृज्यसुश्रोणित्वय्यहंवरवर्णिनि ॥ कृतकामोभविष्यामियदिनेच्छसिसंग
मम् ॥ १८ ॥ तस्यतल्लोकनाथस्यवरुणस्यसुभाषितम् ॥ उर्वशीपरमप्रीताश्रुत्वावाक्यमुवाचह ॥ १९ ॥ 'काममेतद्भवत्वेवंहृदयंमेत्व

नुसंतापंमत्कृतेहिनरर्षभ ॥ १५ ॥ कृतांतःकुशलःपुत्रयेनास्मिव्यसनीकृतः ॥ प्राप्तव्यान्येवप्राप्नोतिगंतव्यान्येवगच्छति ॥ १६ ॥
लब्धव्यान्येवलभतेदुःखानिचसुखानिच ॥ पूर्वेजात्यंतरेवत्समाविषादंकुरुष्वह ॥ १७ ॥ एवमुक्त्वानृपस्तत्रसुतंराजामहायशाः ॥ श्वभ्रं
जगामसुकृतंवासायपुरुषर्षभ ॥ १८ ॥ एवंप्रविश्येवनृपस्तदानींश्वभ्रंमहद्रत्नविभूषितंतम् ॥ संपादयामासतदामहात्माशापंद्विजाभ्यांहिरु
षाविमुक्तम् ॥ १९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे चतुष्पंचाशः सर्गः ॥ ५४ ॥ एषतेनृग
शापस्यविस्तरोऽभिहितोमया ॥ यद्यस्तिश्रवणेश्रद्धाशृणुष्वेहापरांकथाम् ॥ १ ॥ एवमुक्तस्तुरामेणसौमित्रिःपुनरब्रवीत् ॥ तृप्तिराश्चर्य
भूतानांकथानांनास्तिमेनृप ॥ २ ॥ लक्ष्मणेनैवमुक्तस्तुरामइक्ष्वाकुनंदनः॥कथांपरमधर्मिष्ठांव्याहर्तुमुपचक्रमे ॥३॥ आसीद्राजानिमिर्ना
मइक्ष्वाकूणांमहात्मनाम् ॥ पुत्रोद्वादशमोवीर्येधर्मेचपरिनिष्ठितः ॥ ४ ॥ सराजावीर्यसंपन्नःपुरंदेवपुरोपमम् ॥ निवेशयामासतदाअ
भ्याशेगौतमस्यतु ॥ ५ ॥ पुरस्यसुकृतंनामवैजयंतमितिश्रुतम् ॥ निवेशंयत्रराजर्षिर्निमिश्चक्रेमहायशाः॥६॥ तस्यबुद्धिःसमुत्पन्नानिवे
श्यसुमहापुरम् ॥ यजेयंदीर्घसत्रेणपितुःप्रह्लादयन्मनः ॥ ७ ॥ ततःपितरमामंत्र्यइक्ष्वाकुंहिमनोःसुतम् ॥ वसिष्ठंवरयामासपूर्वंब्रह्मर्षि
सत्तमम् ॥ ८ ॥ अनंतरंसराजर्षिर्निमिरिक्ष्वाकुनंदनः ॥ अत्रिमंगिरसंचैवभृगुंचैवंतपोनिधिम् ॥ ९ ॥ तमुवाचवसिष्ठस्तुनिमिंराजर्षिस
त्तमम् ॥ वृतोऽहंपूर्वमिंद्रेणअंतरंप्रतिपालय ॥१०॥ अनंतरंमहाविप्रोगौतमःप्रत्यपूरयत्॥वसिष्ठोऽपिमहातेजाइंद्रयज्ञमथाकरोत्॥११॥
निमिस्तुराजाविप्रांस्तान्समानीयनराधिपः ॥ अयजद्धिमवत्पार्श्वेस्वपुरस्यसमीपतः ॥ १२ ॥ पंचवर्षसहस्राणिराजादीक्षामथाक
रोत् ॥ इंद्रयज्ञावसानेतुवसिष्ठोभगवानृषिः ॥ १३ ॥ सकाशमागतोराज्ञोहौत्रंकर्तुमनिंदितः ॥ तदंतरमथापश्यद्गौतमेनाभिपूरि
तम् ॥ १४ ॥ कोपेनमहताविष्टोवसिष्ठोब्रह्मणःसुतः ॥ सराज्ञोदर्शनाकांक्षीमुहूर्तंसमुपाविशत् ॥ तस्मिन्नहनिराजर्षिर्निद्रयापहृतोभृ
शम् ॥ १५ ॥ ततोमन्युर्वसिष्ठस्यप्रादुरासीन्महात्मनः ॥ अदर्शनेनराजर्षेर्व्याहर्तुमुपचक्रमे ॥ १६ ॥ यस्मात्त्वमन्यंवृतवान्मामवज्ञा
यपार्थिव ॥ चेतनेनविनाभूतोदेहस्तेपार्थिवैष्यति ॥ १७ ॥ ततःप्रबुद्धोराजातुश्रुत्वाशापमुदाहृतम् ॥ ब्रह्मयोनिमथोवाचसराजाक्रोधमू

बहुवर्षसहस्राणिबहुवर्षशतानिच ॥ श्वभ्रेत्वंकृकलीभूतोदीर्घकालंनिवत्स्यसि ॥ १९ ॥ उत्पत्स्यतेहिलोकेऽस्मिन्यदूनांकीर्तिवर्धनः ॥
वासुदेवइतिख्यातोविष्णुःपुरुषविग्रहः ॥ २० ॥ सतेमोक्षयिताशापाद्राजंस्तस्माद्भविष्यसि ॥ कृताचतेनकालेननिष्कृतिस्तेभवि
ष्यति ॥ २१ ॥ भारावतारणार्थंहिनरनारायणावुभौ ॥ उत्पत्स्येतेमहावीर्यौकलौयुगउपस्थिते ॥ २२ ॥ एवंतौशापमुत्सृज्यब्राह्मणौ
विगतज्वरौ ॥ तांगांहिदुर्बलांवृद्धांददतुर्ब्राह्मणायवै ॥ २३ ॥ एवंसराजातंशापमुपभुंक्तेसुदारुणम् ॥ कार्यार्थिनांविमर्दोहिराज्ञांदो
षायकल्पते ॥ २४ ॥ तच्छीघ्रंदर्शनंमह्यमभिवर्ततुकार्यिणः ॥ सुकृतस्यहिकार्यस्यफलंनावैतिपार्थिवः ॥ २५ ॥ तस्माद्गच्छप्रतीक्षस्व
सौमित्रेकार्यवाञ्जनः ॥ २६ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे त्रिपंचाशः सर्गः ॥ ५३ ॥
रामस्यभाषितंश्रुत्वालक्ष्मणःपरमार्थवित् ॥ उवाचप्रांजलिर्वाक्यंराघवंदीप्ततेजसम् ॥ १ ॥ अल्पापराधेकाकुत्स्थद्विजाभ्यांशापई
दृशः ॥ महान्नृगस्यराजर्षेर्यमदण्डइवापरः ॥ २ ॥ श्रुत्वातुपापसंयुक्तमात्मानंपुरुषर्षभ ॥ किमुवाचनृगोराजाद्विजौक्रोधसम
न्वितौ ॥ ३ ॥ लक्ष्मणेनैवमुक्तस्तुराघवःपुनरब्रवीत् ॥ शृणुसौम्ययथापूर्वंसराजाशापविक्षतः ॥ ४ ॥ अथाध्वनिगतौविप्रौविज्ञा
यसनृपस्तदा ॥ आहूयमंत्रिणःसर्वान्नैगमान्सपुरोधसः ॥ ५ ॥ तानुवाचनृगोराजासर्वांश्चप्रकृतीस्तथा ॥ दुःखेनसुसमाविष्टःश्रूयतां
मेसमाहिताः ॥ ६ ॥ नारदःपर्वतश्चैवममदत्त्वामहद्भयम् ॥ गतौत्रिभुवनंभद्रौवायुभूतावनिंदितौ ॥ ७ ॥ कुमारोऽयंवसुर्नामसचेहाद्या
भिषिच्यताम् ॥ श्वभ्रंचयत्सुखस्पर्शंक्रियतांशिल्पिभिर्मम ॥ ८ ॥ यत्राहंसंक्षयिष्यामिशापंब्राह्मणनिःसृतम् ॥ वर्षघ्नमेकंश्वभ्रंतुहिम
घ्नमपरंतथा ॥९॥ ग्रीष्मघ्नंतुसुखस्पर्शमेकंकुर्वंतुशिल्पिनः ॥ फलवंतश्चयेवृक्षाःपुष्पवत्यश्चयालताः ॥ १० ॥ विरोप्यंतांबहुविधाश्छा
यावंतश्चगुल्मिनः ॥ क्रियतांरमणीयंचश्वभ्राणांसर्वतोदिशम् ॥११॥ सुखमत्रवसिष्यामियावत्कालस्यपर्ययः ॥ पुष्पाणिचसुगंधीनि
क्रियंतांतेषुनित्यशः ॥ १२ ॥ परिवार्ययथामेस्युरध्यर्धयोजनंतथा ॥ एवंकृत्वाविधानंससन्निवेश्यवसुंतदा ॥ १३ ॥ धर्मनित्यः
प्रजाःपुत्रक्षत्रधर्मेणपालय ॥ प्रत्यक्षंतेयथाशापोद्विजाभ्यांमयिपातितः ॥ १४ ॥ नरश्रेष्ठसरोषाभ्यामपराधेऽपितादृशे ॥ माकृथास्त्व

त्यजेमांदुर्बलांबुद्धिंसंतापंमाकुरुष्वह ॥ १६ ॥ एवमुक्तःसकाकुत्स्थोलक्ष्मणेनमहात्मना ॥ उवाचपरयाप्रीत्यासौमित्रिंमित्रवत्सलः ॥
॥ १७ ॥ एवमेतन्नरश्रेष्ठयथावदसिलक्ष्मण ॥ परितोषश्चमेवीरममकार्यानुशासने ॥ १८ ॥ निवृत्तिश्चागतासौम्यसंतापश्चनिराकृतः ॥
भवद्वाक्यैःसुरुचिरैरनुनीतोऽस्मिलक्ष्मण ॥ १९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे द्विपंचाशः
सर्गः ॥ ५२ ॥ लक्ष्मणस्यतुतद्वाक्यंनिशम्यपरमाद्भुतम् ॥ सुप्रीतश्चाभवद्रामोवाक्यमेतदुवाचह ॥ १ ॥ दुर्लभस्त्वीदृशोबंधुर
स्मिकालेविशेषतः ॥ यादृशस्त्वंमहाबुद्धिर्ममसौम्यमनोऽनुगः ॥ २ ॥ यच्चमेहृदयेकिंचिद्वर्ततेशुभलक्षण ॥ तन्निशामयचश्रुत्वाकु
रुष्ववचनंमम ॥ ३ ॥ चत्वारोदिवसाःसौम्यकार्य्यंपौरजनस्यच ॥ अकुर्वाणस्यसौमित्रेतन्मेमर्माणिकृंतति ॥ ४ ॥ आहूयंतांप्र
कृतयःपुरोधामंत्रिणस्तथा ॥ कार्यार्थिनश्चपुरुषाःस्त्रियोवापुरुषर्षभ ॥ ५ ॥ पौरकार्याणियोराजानकरोतिदिनेदिने ॥ संवृतेनरके
घोरेपतितोनात्रसंशयः ॥ ६ ॥ श्रूयतेहिपुराराजानृगोनाममहायशाः ॥ बभूवपृथिवीपालोब्रह्मण्यःसत्यवाक्छुचिः ॥ ७ ॥ सकदाचि
द्गवांकोटीःसवत्साःस्वर्णभूषिताः ॥ नृदेवोभूमिदेवेभ्यःपुष्करेषुददौनृपः ॥ ८ ॥ ततःसंगाद्गताधेनुःसवत्सास्पर्शिताऽनघ ॥ ब्राह्म
णस्याहिताग्नेस्तुदरिद्रस्योंछवर्तिनः ॥ ९ ॥ सनष्टांगांक्षुधार्तोवैअन्विषंस्तत्रतत्रह ॥ नापश्यत्सर्वराष्ट्रेषुसंवत्सरगणान्बहून् ॥ १० ॥
ततःकनखलंगत्वाजीर्णवत्सांनिरामयाम् ॥ ददृशेतांस्वकांधेनुंब्राह्मणस्यनिवेशने ॥ ११ ॥ अथतांनामधेयेनस्वकेनोवाचब्राह्मणः ॥
आगच्छशबलेत्येवंसातुशुश्रावगौःस्वरम् ॥ १२ ॥ तस्यतंस्वरमाज्ञायक्षुधार्तस्यद्विजस्यवै ॥ अन्वगात्पृष्ठतःसागौर्गच्छंतंपावकोप
मम् ॥ १३ ॥ योऽपिपालयतेविप्रःसोऽपिगामन्वगाद्भुतम् ॥ गत्वाचतमृषिंचष्टेममगौरितिसत्वरन् ॥ १४ ॥ स्पर्शितारार्जसिंहेनम
मदत्तानृगेणह ॥ तयोर्ब्राह्मणयोर्वादोमहानासीद्विपश्चितोः ॥ १५ ॥ विवदंतौततोऽन्योन्यंदातारमभिजग्मतुः ॥ तौराजभवनद्वारिन
प्राप्तौनृगशासनम् ॥ १६ ॥ अहोरात्राण्यनेकानिवसंतौक्रोधमीयतुः ॥ ऊचतुश्चमहात्मानौतावुभौद्विजसत्तमौ ॥ क्रुद्धौपरमसंप्रा
तौवाक्यंघोराभिसंहतम् ॥ १७ ॥ अर्थिनांकार्यसिद्ध्यर्थंयस्मात्त्वंनैषिदर्शनम् ॥ अदृश्यःसर्वभूतानांकृकलासोभविष्यसि ॥ १८ ॥

त्यमेतन्नसंशयः ॥ सीतायाश्चततःपुत्रावभिषेक्ष्यतिराघवः ॥ २४ ॥ ससर्वमखिलंराज्ञोवंशस्याहगतागतम् ॥ आख्यायसुमहातेजास्तू
ष्णीमासीन्महामुनिः ॥ २५ ॥ तूष्णींभूतेतदातस्मिन्राजादशरथोमुनौ ॥ अभिवाद्यमहात्मानौपुनरायात्पुरोत्तमम् ॥ २६ ॥ एतद्व
चोमयातत्रमुनिनाव्याहृतंपुरा ॥ श्रुतंहृदिचनिक्षिप्तंनान्यथातद्भविष्यति ॥ २७ ॥ एवंगतेनसंतापंकर्तुमर्हसिराघव ॥ सीतार्थेराघवार्थे
वादृढोभवनरोत्तम ॥ २८ ॥ श्रुत्वातुव्याहृतंवाक्यंसूतस्यपरमाद्भुतम् ॥ प्रहर्षमतुलंलेभेसाधुसाध्वितिचाब्रवीत् ॥ २९ ॥ ततःसं
वदतोरेवंसूतलक्ष्मणयोःपथि ॥ अस्तमर्कैगतेवासंकेशिन्यांतावथोषतुः ॥ ३० ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मी० आदिकाव्ये
च० सा० उत्तरकांडे एकपंचाशः सर्गः ॥ ५१ ॥ तत्रतांरजनीमुष्यकेशिन्यांरघुनंदनः ॥ प्रभातेपुनरुत्थायलक्ष्मणःप्रययौतदा ॥ १ ॥
ततोऽर्धदिवसेप्राप्तेप्रविवेशमहारथः ॥ अयोध्यांरत्नसंपूर्णांहृष्टपुष्टजनावृताम् ॥ २ ॥ सौमित्रिस्तुपरंदैन्यंजगामसुमहामतिः ॥ रामपा
दौसमासाद्यवक्ष्यामिकिमहंगतः ॥ ३ ॥ तस्यैवंचिंतयानस्यभवनंशशिसन्निभम् ॥ रामस्यपरमोदारंपुरस्तात्समदृश्यत ॥ ४ ॥
राज्ञस्तुभवनद्वारिसोऽवतीर्यनरोत्तमः ॥ अवाङ्मुखोदीनमनाःप्रविवेशानिवारितः ॥ ५ ॥ सदृष्ट्वाराघवंदीनमासीनंपरमासने ॥
नेत्राभ्यामश्रुपूर्णाभ्यांददर्शाग्रजमग्रतः ॥ ६ ॥ जग्राहचरणौतस्यलक्ष्मणोदीनचेतनः ॥ उवाचदीनयावाचा प्रांजलिःसुसमाहितः ॥
॥ ७ ॥ आर्यस्याज्ञांपुरस्कृत्यविसृज्यजनकात्मजाम् ॥ गंगातीरेयथोद्दिष्टेवाल्मीकेराश्रमेशुभे ॥ ८ ॥ तत्रतांचशुभाचारामाश्रमांतेय
शस्विनीम् ॥ पुनरप्यागतोवीरपादमूलमुपासितुम् ॥ ९ ॥ माशुचःपुरुषव्याघ्रकालस्यगतिरीदृशी ॥ त्वद्विधानहिशोचंतिबुद्धिमंतोम
नस्विनः ॥ १० ॥ सर्वेक्षयांतानिचयाःपतनांताःसमुच्छ्रयाः ॥ संयोगाविप्रयोगांतामरणांतंचजीवितम् ॥ ११ ॥ तस्मात्पुत्रेषुदारेषु
मित्रेषुचधनेषुच ॥ नातिप्रसंगःकर्तव्योविप्रयोगोहितैर्ध्रुवम् ॥ १२ ॥ शक्तस्त्वमात्मनात्मानंविनेतुंमनसामनः ॥ लोकान्सर्वांश्चका
कुत्स्थकिंपुनःशोकमात्मनः ॥ १३ ॥ नेदृशेषुविमुह्यन्तित्वद्विधाःपुरुषर्षभाः ॥ अपवादःसकिलतेपुनरेष्यति राघव ॥ १४ ॥
यदर्थंमैथिलीत्यक्ताअपवादभयान्नृप ॥ सोऽपवादःपुरेराजन्भविष्यतिनसंशयः ॥ १५ ॥ सत्वंपुरुषशार्दूलधैर्येणसुसमाहितः ॥

तथासंचोदितःसूतोलक्ष्मणेनमहात्मना ॥ तद्वाक्यमृषिणाप्रोक्तंव्याहर्तुमुपचक्रमे ॥ १ ॥ पुरानाम्नाहिदुर्वासाअत्रेःपुत्रोमहामुनिः ॥
वसिष्ठस्याश्रमेपुण्येवार्षिक्यंसमुवासह ॥ २ ॥ तमाश्रमंमहातेजाःपितातेसुमहायशाः ॥ पुरोहितंमहात्मानंदिदृक्षुरगमत्स्वयम् ॥ ३ ॥
सदृष्ट्वासूर्यसंकाशंज्वलंतमिवतेजसा ॥ उपविष्टंवसिष्ठस्यसव्यपार्श्वेमहामुनिम् ॥ ४ ॥ तौमुनीतापसश्रेष्ठौविनीतावभ्यवादयत् ॥ सता
भ्यांपूजितोराजास्वागतेनासनेनच ॥ ५ ॥ पाद्येनफलमूलैश्चउवाससमुनिभिःसह ॥ ६ ॥ तेषांतत्रोपविष्टानांतास्ताःसुमधुराःकथाः ॥
बभूवुःपरमर्षीणांमध्यादित्यगतेऽहनि ॥ ७ ॥ ततःकथायांकस्यांचित्प्रांजलिःप्रग्रहोनृपः ॥ उवाचतंमहात्मानमत्रेःपुत्रंतपोधनम् ॥ ८ ॥
भगवन्किंप्रमाणेनममवंशोभविष्यति ॥ किमायुश्चहिमेरामःपुत्राश्चान्येकिमायुषः ॥ ९ ॥ रामस्यचसुतायेस्युस्तेषामायुः कियद्भवेत् ॥
काम्ययाभगवन्ब्रूहिवंशस्यास्यगतिंमम ॥ १० ॥ तच्छ्रुत्वा व्याहृतं वाक्यं राज्ञोदशरथस्यतु ॥ दुर्वासाःसुमहातेजाव्याहर्तुमुपच
क्रमे ॥ ११ ॥ शृणुराजन्पुरावृत्तंतदादेवासुरेयुधि ॥ दैत्याःसुरैर्भत्स्यमानाभृगुपत्नींसमाश्रिताः ॥ तयादत्ताभयास्तत्रन्यवसन्नभया
स्तदा ॥ १२ ॥ तयापरिगृहीतांस्तान्दृष्ट्वाक्रुद्धःसुरेश्वरः ॥ चक्रेणशितधारेणभृगुपत्न्याःशिरोऽहरत् ॥ १३ ॥ ततस्तांनिहतांदृष्ट्वापत्नीं
भृगुकुलोद्वहः ॥ शशापसहसाक्रुद्धोविष्णुंरिपुकुलार्दनम् ॥ १४ ॥ यस्मादवध्यांमेपत्नीमवधिःक्रोधमूर्च्छितः ॥ तस्मात्त्वंमानुषेलो
केजनिष्यसिजनार्दन ॥ १५ ॥ तत्रपत्नीवियोगंत्वंप्राप्स्यसेबहुवार्षिकम् ॥ शापाभिहतचेतास्तुस्वात्मनाभावितोऽभवत् ॥ १६ ॥
अर्चयामासतंदेवंभृगुःशापेनपीडितः ॥ तपसाराधितोदेवोह्यब्रवीद्भक्तवत्सलः ॥ १७ ॥ लोकानांसंप्रियार्थंतुतंशापंगृह्यमुक्तवान् ॥
इतिशप्तोमहातेजाभृगुणापूर्वजन्मनि ॥ १८ ॥ इहागतोहिपुत्रत्वंतवपार्थिवसत्तम ॥ रामइत्यभिविख्यातस्त्रिषुलोकेषुमानद ॥ १९ ॥
तत्फलंप्राप्स्यतेचापिभृगुशापकृतंमहत् ॥ अयोध्यायाःपतीरामोदीर्घकालंभविष्यति ॥ २० ॥ सुखिनश्चसमृद्धाश्चभविष्यंत्यस्य
येऽनुगाः ॥ दशवर्षसहस्राणिदशवर्षशतानिच ॥ २१ ॥ रामोराज्यमुपासित्वाब्रह्मलोकंगमिष्यति ॥ समृद्धैश्चाश्वमेधैश्चइष्ट्वापरमदु
र्जयः ॥ २२ ॥ राजवंशांश्चबहुशोबहून्संस्थापयिष्यति ॥ द्वौपुत्रौतुभविष्येतेसीतायांराघवस्यतु ॥ २३ ॥ अन्यत्रनत्वयोध्यायांस

श्चवैदेहीं परिदायमहायशाः ॥ स्वमाश्रमंशिष्यवृतःपुनरायान्महातपाः ॥ १९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये
च० सा० उत्तरकांडे एकोनपंचाशः सर्गः ॥ ४९ ॥ दृष्ट्वातुमैथिलींसीतामाश्रमेसंप्रवेशिताम् ॥ संतापमगद्घोरंलक्ष्मणोदीनचेतनः ॥
॥ १ ॥ अब्रवीच्चमहातेजाःसुमंत्रंमंत्रसारथिम् ॥ सीतासंतापजंदुःखंपश्यरामस्यसारथे ॥ २ ॥ ततोदुःखतरंकिंनुराघवस्यभवि
ष्यति ॥ पत्नींशुद्धसमाचारांविसृज्यजनकात्मजाम् ॥ ३ ॥ व्यक्तंदैवादहंमन्येराघवस्यविनाभवम् ॥ वैदेह्याःसारथेनित्यंदैवंहि
दुरतिक्रमम् ॥ ४ ॥ योहिदेवान्सगंधर्वानसुरान्सहराक्षसैः ॥ निहन्याद्राघवःक्रुद्धःसदैवंपर्युपासते ॥ ५ ॥ पुरारामःपितुर्वा
क्याद्दंडकेविजनेवने ॥ उषित्वानववर्षाणिपंचचैवमहावने ॥ ६ ॥ ततोदुःखतरंभूयःसीतायाविप्रवासनम् ॥ पौराणांवचनंश्रुत्वानृ
शंसंप्रतिभातिमे ॥ ७ ॥ कोनुधर्माश्रयःसूतकर्मण्यस्मिन्यशोहरे ॥ मैथिलींसमनुप्राप्तःपौरैर्हीनार्थवादिभिः ॥ ८ ॥ एतावाचोबहु
विधाःश्रुत्वालक्ष्मणभाषिताः ॥ सुमंत्रःश्रद्धयाप्राज्ञोवाक्यमेतदुवाचह ॥ ९ ॥ नसंतापस्त्वयाकार्यःसौमित्रेमैथिलींप्रति ॥ दृष्टमे
तत्पुराविप्रैःपितुस्तेलक्ष्मणाग्रतः ॥ १० ॥ भविष्यतिदृढंरामो दुःखप्रायो विसौख्यभाक् ॥ प्राप्स्यतेचमहाबाहुर्विप्रयोगंप्रियैर्द्रु
तम् ॥ ११ ॥ त्वांचैवमैथिलींचैवशत्रुघ्नभरतौतथा ॥ संत्यजिष्यतिधर्मात्माकालेनमहतामहान् ॥ १२ ॥ इदंत्वयिनवक्तव्यंसौमित्रे
भरतेऽपिवा ॥ राज्ञोवाध्याहृतंवाक्यंदुर्वासायदुवाचह ॥ १३ ॥ महाजनसमीपेचममचैवनरर्षभ ॥ ऋषिणाव्याहृतंवाक्यंवसिष्ठस्यच
सन्निधौ ॥ १४ ॥ ऋषेस्तुवचनंश्रुत्वामामाहपुरुषर्षभः ॥ सूतनकचिदेवंतेवक्तव्यंजनसन्निधौ ॥ १५ ॥ तस्याहंलोकपालस्यवाक्यं
तत्सुसमाहितः ॥ नैवजात्वनृतंकुर्यामितिमेसौम्यदर्शनम् ॥ १६ ॥ सर्वथैवनवक्तव्यंमयासौम्यतवाग्रतः ॥ यदितेश्रवणेश्रद्धाश्रूयतांर
घुनंदन ॥ १७ ॥ यद्यप्यहंनरेंद्रेणरहस्यंश्रावितंपुरा ॥ तथाप्युदाहरिष्यामिदैवंहिदुरतिक्रमम् ॥ १८ ॥ येनेदमीदृशंप्राप्तंदुःखशोकस
मन्वितम् ॥ नत्वयाभरतस्याग्रेशत्रुघ्नस्यापिसन्निधौ ॥ १९ ॥ तच्छ्रुत्वाभाषितंतस्यगंभीरार्थपदंमहत् ॥ तथ्यंब्रूहीतिसौमित्रिःसूतं
तंवाक्यमब्रवीत् ॥ २० ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे पंचाशः सर्गः ॥ ५० ॥

सीतांतुरुदतींदृष्ट्वातेतत्रमुनिदारकाः ॥ प्राद्रवन्यत्रभगवानास्तेवाल्मीकिरुग्रधीः ॥ १ ॥ अभिवाद्यमुनेःपादौमुनिपुत्रामहर्षये ॥ सर्वेनि
वेदयामासुस्तस्यास्तुरुदितस्वनम् ॥२॥ अदृष्टपूर्वाभगवन्कस्याप्येषामहात्मनः ॥ पत्नीश्रीरिवसंमोहाद्विरौतिविकृतानना ॥ ३ ॥ भग
वन्साधुपश्येस्त्वंदेवतामिवखाच्च्युताम् ॥ नद्यास्तुतीरेभगवन्वरस्त्रीकापिदुःखिता ॥ ४ ॥ दृष्टाऽस्माभिःप्ररुदितादृढंशोकपरायणा ॥
अनर्हादुःखशोकाभ्यामेकादीनाअनाथवत् ॥ ५ ॥ "नह्येनांमानुषींविद्मःसत्क्रियास्याःप्रयुज्यताम् ॥ आश्रमस्याविदूरेचत्वामियं
शरणंगता ॥ त्रातारमिच्छतेसाध्वीभगवंस्त्रातुमर्हसि ॥ १ ॥ तेषांतुवचनंश्रुत्वाबुद्ध्यानिश्चित्यधर्मवित् ॥ तपसालब्धचक्षुष्मान्प्रा
द्रवद्यत्रमैथिली ॥ २ ॥ तंप्रयांतमभिप्रेत्यशिष्याह्येनंमहामतिम् ॥ तंतुदेशमभिद्रुत्यकिंचित्पद्भ्यांमहामतिः ॥ ३ ॥ अर्घ्यमादायरु
चिरंजाह्नवीतीरमागमत् ॥ ददर्शराघवस्येष्टांसीतांपत्नीमनाथवत् ॥ ४ ॥" तांसीतांशोकभारार्तांवाल्मीकिर्मुनिपुंगवः ॥ उवाच
मधुरांवाणींह्लादयन्निवतेजसा ॥ ६ ॥ स्नुषादशरथस्यत्वंरामस्यमहिषीप्रिया ॥ जनकस्यसुताराज्ञःस्वागतंतेपतिव्रते ॥ ७ ॥
आयांतीचासिविज्ञातामयाधर्मसमाधिना ॥ कारणंचैवसर्वंमे हृदयेनोपलक्षितम् ॥ ८ ॥ तवचैवमहाभागेविदितंममतत्त्वतः ॥
सर्वंचविदितंमह्यंत्रैलोक्येयद्धिवर्तते ॥ ९ ॥ अपापांवेद्मिसीतेत्वांतपोलब्धेनचक्षुषा ॥ विस्रब्धाभववैदेहिसांप्रतंमयिवर्तसे ॥ १० ॥
आश्रमस्याविदूरेमेतापस्यस्तपसिस्थिताः ॥ तास्त्वांवत्सेयथावत्संपालयिष्यंतिनित्यशः ॥ ११ ॥ इदमर्घ्यंप्रतीच्छत्वंविस्रब्धाविग
तज्वरा ॥ यथास्वगृहमभ्येत्यविषादंचैवमाकृथाः ॥ १२ ॥ श्रुत्वातुभाषितंसीतामुनेःपरममद्भुतम् ॥ शिरसावंद्यचरणौतथेत्याहकृतां
जलिः ॥ १३ ॥ तंप्रयांतंमुनिंसीताप्रांजलिःपृष्ठतोऽन्वगात् ॥ तंदृष्ट्वामुनिमायांतंवैदेह्यामुनिपत्नयः ॥ उपाजग्मुर्मुदायुक्तावचनंचेदमब्रु
वन् ॥ १४ ॥ स्वागतंतेमुनिश्रेष्ठचिरस्यागमनंचते ॥ अभिवादयामस्त्वांसर्वाउच्यतांकिंचकुर्महे ॥ १५ ॥ तासांतद्वचनंश्रुत्वा
वाल्मीकिरिदमब्रवीत् ॥ सीतेयंसमनुप्राप्तापत्नीरामस्यधीमतः ॥ १६ ॥ स्नुषादशरथस्यैषाजनकस्यसुतासती ॥ अपापापतिनात्य
क्तापरिपाल्यामयासदा ॥ १७ ॥ इमांभवत्यःपश्यंतुस्नेहेनपरमेणहि ॥ गौरवान्ममवाक्याच्चपूज्यावोऽस्तुविशेषतः ॥ १८ ॥ मुहुर्मुहु

दानुवर्तिनी ॥ अनुरुध्यापिसौमित्रेदुःखेचपरिवर्तिनी ॥ ५ ॥ साकथंह्याश्रमेसौम्यवत्स्यामिविजनीकृता ॥ आख्यास्यामिचकस्या
हंदुःखंदुःखपरायणा ॥ ६ ॥ किंनुवक्ष्यामिमुनिषुकर्मचासत्कृतंप्रभो ॥ कस्मिन्वाकारणेत्यक्ताराघवेणमहात्मना ॥ ७ ॥ नखल्वद्यै
वसौमित्रेजीवितंजाह्नवीजले ॥ त्यजेयंराजवंशस्तुभर्तुर्मेपरिहास्यते ॥ ८ ॥ यथाज्ञंकुरुसौमित्रेत्यजमांदुःखभागिनीम् ॥ विदेशेस्थी
यतांराज्ञःशृणुचेदंवचोमम ॥ ९ ॥ श्वश्रूणामविशेषेणप्रांजलिप्रग्रहेणच ॥ शिरसावंद्यचरणौकुशलंब्रूहिपार्थिवम् ॥ १० ॥ शिरसा
भिनतोब्रूयाःसर्वासामेवलक्ष्मण ॥ वक्तव्यश्चापिनृपतिर्धर्मेषुसुसमाहितः ॥ ११ ॥ जानासिचयथाशुद्धासीतातत्त्वेनराघव ॥
भक्त्याचपरयायुक्ताहिताचतवनित्यशः ॥ १२ ॥ अहंत्यक्ताचतवीरअयशोभीरुणाजने ॥ यच्चतेवचनीयंस्यादपवादःसमुत्थितः ॥
॥ १३ ॥ मयाचपरिहर्तव्यंत्वंहिमेपरमागतिः ॥ वक्तव्यश्चैवनृपतिर्धर्मेणसुसमाहितः ॥ १४ ॥ यथाभ्रातृषुवर्तेथास्तथापौरेषुनि
त्यदा ॥ परमोह्येषधर्मस्तेतस्मात्कीर्तिरनुत्तमा ॥ १५ ॥ यत्तुपौरजनेराजन्धर्मेणसमवाप्नुयात् ॥ अहंतुनानुशोचामिस्वशरीरंनरर्षभ॥
॥ १६ ॥ यथापवादःपौराणां तथैवरघुनंदन ॥ पतिर्हिदेवतानार्याःपतिर्बंधुःपतिर्गुरुः ॥ १७ ॥ प्राणैरपिप्रियंतस्माद्भर्तुःकार्यंविशे
षतः ॥ इतिमद्वचनाद्रामोवक्तव्योममसंग्रहः ॥ १८ ॥ निरीक्ष्यमाद्यगच्छत्वमृत्युकालातिवर्तिनीम् ॥ एवंब्रुवंत्यांसीतायांलक्ष्मणोदि
नचेतनः ॥ १९ ॥ शिरसावंद्यधरणींव्याहर्तुंनशशाकह ॥ प्रदक्षिणंचतांकृत्वारुदन्नेवमहास्वनः ॥ २० ॥ ध्यात्वामुहूर्तंतामाहकिंमां
वक्ष्यसिशोभने ॥ दृष्टपूर्वंनतेरूपंपादौदृष्टौतवानघे ॥ २१ ॥ कथमत्रहिपश्यामिरामेणरहितांवने ॥ इत्युक्तातांनमस्कृत्यपुनर्नावमु
पारुहत् ॥ २२ ॥ आरुरोहपुनर्नावंनाविकंचाभ्यचोदयत् ॥ सगत्वाचोत्तरंतीरंशोकभारसमन्वितः ॥ २३ ॥ संमूढइवदुःखेनरथम
ध्यारुहद्द्रुतम् ॥ मुहुर्मुहुःपरावृत्यदृष्ट्वासीतामनाथवत् ॥ २४ ॥ चेष्टंतींपरतीरस्थांलक्ष्मणःप्रययावथ ॥ दूरस्थंरथमालोक्यलक्ष्मणंच
मुहुर्मुहुः ॥ निरीक्षमाणांतूद्विग्नांसीतांशोकःसमाविशत्॥ २५ ॥सादुःखभारावनतायशस्विनीयशोधरानाथमपश्यतीसती ॥ रुरोदसाब
र्हिणनादितेवनेमहास्वनंदुःखपरायणासती॥२६॥इत्यार्षे श्रीमद्रा॰ वाल्मी॰आदि॰ च॰ सा॰ उत्तरकांडेअष्टचत्वारिंशः सर्गः ॥ ४८ ॥

सुमंत्रंचैवसरथंस्थीयतामितिलक्ष्मणः ॥ उवाचशोकसंततःप्रयाहीतिचनाविकम् ॥ २ ॥ ततस्तीरमुपागम्यभागीरथ्याःसल
क्ष्मणः ॥ उवाचमैथिलींवाक्यंप्रांजलिर्बाष्पसंवृतः ॥ ३ ॥ हृद्गतंमेमहच्छल्यंयस्मादार्येणधीमता ॥ अस्मिन्निमित्तेवैदेहिलो
कस्यवचनीकृतः ॥ ४ ॥ श्रेयोहिमरणंमेऽद्यमृत्युर्वायत्परंभवेत् ॥ नचास्मिन्नीदृशेकार्ये नियोज्यो लोकनिंदिते ॥ ५ ॥
प्रसीदचनमेपापंकर्तुमर्हसिशोभने ॥ इत्यंजलिकृतोभूमौनिपपातसलक्ष्मणः ॥ ६ ॥ रुदंतंप्रांजलिंदृष्ट्वाकांक्षंतंमृत्युमात्मनः ॥ मैथि
लीभृशसंविग्नालक्ष्मणंवाक्यमब्रवीत् ॥ ७ ॥ किमिदंनावगच्छमिब्रूहितत्त्वेनलक्ष्मण ॥ पश्यामित्वांनचस्वस्थमपिक्षेमंमहीपतेः ॥
॥ ८ ॥ शापितोऽसिनरेंद्रेणयत्त्वंसंतापमागतः ॥ तद्ब्रूयाःसन्निधौमह्यमहमाज्ञापयामिते ॥ ९ ॥ वैदेह्याचोद्यमानस्तुलक्ष्मणोदी
नचेतनः ॥ अवाङ्मुखोबाष्पगलोवाक्यमेतदुवाचह ॥ १० ॥ श्रुत्वापरिषदोमध्येह्यपवादंसुदारुणम् ॥ पुरेजनपदेचैवत्वत्कृतेज
स्तान्यमर्षात्पृष्ठतःकृतः ॥ सात्वंत्यक्तानृपतिनानिर्दोषाममसन्निधौ ॥ १३ ॥ पौरापवादभीतेनग्राह्यंदेविनतेऽन्यथा ॥ आश्रमांतेषु
नकात्मजे ॥ ११ ॥ रामःसंतप्तहृदयोमांनिवेद्यगृहंगतः ॥ नतानिवचनीयानिमयादेवितवाग्रतः ॥ १२ ॥ यानिराज्ञाहृदिन्य
चमयात्यक्तव्यात्वंभविष्यसि ॥ १४ ॥ राज्ञःशासनमादायतथैवकिलदौर्हृदम् ॥ तदेतज्जाह्नवीतीरे ब्रह्मर्षीणां तपोवनम् ॥ १५ ॥
पुण्यंचरमणीयंचमाविषादंकृथाःशुभे ॥ राज्ञोदशरथस्यैवपितुर्मेमुनिपुंगवः ॥ १६ ॥ सखापरमकोविप्रोवाल्मीकिःसुमहायशाः ॥
पादच्छायामुपागम्यसुखमस्यमहात्मनः ॥ उपवासपरैकाग्रावसत्वंजनकात्मजे ॥ १७ ॥ पतिव्रतात्वमास्थायरामंकृत्वासदाहृदि ॥
श्रेयस्तेपरमंदेवितथाकृत्वाभविष्यति ॥ १८ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे सप्तचत्वारिंशः
सर्गः ॥ ४७ ॥ लक्ष्मणस्यवचःश्रुत्वादारुणंजनकात्मजा ॥ परंविषादमागम्यवैदेहीनिपपातह ॥ १ ॥ सामुहूर्तमिवासंज्ञाबाष्पप
र्याकुलेक्षणा ॥ लक्ष्मणंदीनयावाचाउवाचजनकात्मजा ॥ २ ॥ मामिकेयंतनुर्नूनंसृष्टादुःखायलक्ष्मण ॥ धात्रायस्यास्तथामेऽद्यदुःखमू
र्तिःप्रदृश्यते ॥ ३ ॥ किंनुपापंकृतंपूर्वंकोवादारैर्वियोजितः ॥ याहंशुद्धसमाचारात्यक्तानृपतिनासती ॥ ४ ॥ पुराहमाश्रमेवासंरामपा

ज्ञामनुस्मरन् ॥ अब्रवीच्चतदासीतालक्ष्मणंलक्ष्मिवर्धनम् ॥१३॥ अशुभानिबहून्येवपश्यामिरघुनंदन ॥ नयनंमेस्फुरत्यद्यगात्रोत्कंपश्च
जायते॥१४॥ हृदयंचैवसौमित्रेअस्वस्थमिवलक्षये ॥ औत्सुक्यंपरमंचापिअधृतिश्चपरामम ॥१५॥ शून्यामेवचपश्यामिपृथिवींपृथुलो
चन ॥ अपिस्वस्तिभवेत्तस्यभ्रातुस्तेभ्रातृवत्सल ॥ १६ ॥ श्वश्रूणांचैवमेवीरसर्वासामविशेषतः ॥ पुरेजनपदेचैवकुशलंप्राणिनामपि
॥ १७ ॥ इत्यंजलिकृतासीतादेवताअभ्ययाचत ॥ लक्ष्मणोऽर्थंततःश्रुत्वाशिरसावंद्यमैथिलीम् ॥१८॥ शिवमित्यब्रवीद्धृष्टोहृदयेनवि
शुष्यता ॥ ततोवासमुपागम्यगोमतीतीरआश्रमे ॥ १९ ॥ प्रभातेपुनरुत्थायसौमित्रिःसूतमब्रवीत् ॥ योजयस्वरथंशीघ्रमद्यभागीर
थीजलम् ॥ २० ॥ शिरसाधारयिष्यामित्रियंबकइवौजसा ॥ सोऽश्वान्विचारयित्वातुरथेयुक्तान्मनोजवान् ॥ २१ ॥ आरोहस्वेति
वैदेहींसूतःप्रांजलिरब्रवीत् ॥ सातुसूतस्यवचनादारुरोहरथोत्तमम् ॥ २२ ॥ सीतासौमित्रिणासार्धंसुमंत्रेणचधीमता ॥ आससादवि
शालाक्षीगंगांपापविनाशिनीम् ॥ २३ ॥ अथार्धदिवसंगत्वाभागीरथ्याजलाशयम् ॥ निरीक्ष्यलक्ष्मणोदीनःप्ररुरोदमहास्वनः ॥२४॥
सीतातुपरमायत्ताहृष्ट्वालक्ष्मणमातुरम् ॥ उवाचवाक्यंधर्मज्ञाकिमिदंरुद्यतेत्वया ॥ २५ ॥ जाह्नवीतीरमासाद्यचिराभिलषितंमम ॥
हर्षकालेकिमर्थंमांविषादयसिलक्ष्मण ॥ २६ ॥ नित्यंत्वंरामपार्श्वेषुवर्तसेपुरुषर्षभ ॥ कच्चिद्विनाकृतस्तेनद्विरात्रंशोकमागतः
॥ २७ ॥ ममापिदयितोरामोजीवितादपिलक्ष्मण ॥ नचाहमेवंशोचामिमैवंत्वंबालिशोभव ॥२८॥ तारयस्वचमांगंगांदर्शयस्वचताप
सान् ॥ ततोमुनिभ्योवासांसिदास्याम्याभरणानिच ॥ २९ ॥ ततःकृत्वामहर्षीणांयथार्हमभिवादनम् ॥ तत्रचैकांनिशामुष्ययास्या
मस्तांपुरींपुनः ॥ ३० ॥ ममापिपद्मपत्राक्षंसिंहोरस्कंकृशोदरम् ॥ त्वरतेहिमनोद्रष्टुंरामंरमयतांवरम् ॥ ३१ ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वा
प्रमृज्यनयनेशुभे ॥ नाविकानाह्वयामासलक्ष्मणःपरवीरहा ॥ इयंचसज्जानौश्चेतिदाशाःप्रांजलयोऽब्रुवन् ॥ ३२ ॥ तितीर्षुर्लक्ष्म
णोगंगांशुभांनावमुपारुहत् ॥ गंगांसंतारयामासलक्ष्मणस्तांसमाहितः ॥ ३३ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च०
सा०उत्तरकांडे षट्चत्वारिंशःसर्गः ॥४६॥ अथनावंसुविस्तीर्णांनैषादींराघवानुजः ॥ आरुरोहसमायुक्तांपूर्वमारोप्यमैथिलीम् ॥ १ ॥

भूतंकिंचिद्दुःखमतोऽधिकम् ॥ श्वस्त्वंप्रभातेसौमित्रेसुमंत्राधिष्ठितंरथम् ॥ १६ ॥ आरुह्यसीतामारोप्यविषयांतेसमुत्सृज ॥ गंगाया
स्तुपरेपारेवाल्मीकेस्तुमहात्मनः ॥ १७ ॥ आश्रमोदिव्यसंकाशस्तमसातीरमाश्रितः ॥ तत्रैनांविजनेदेशेविसृज्यरघुनंदन ॥ १८ ॥
शीघ्रमागच्छसौमित्रेकुरुष्ववचनंमम ॥ नचास्मिप्रतिवक्तव्यःसीतांप्रतिकथंचन ॥ १९ ॥ तस्मात्त्वंगच्छसौमित्रेनात्रकार्याविचा
रणा ॥ अप्रीतिर्हिपरामह्यंत्वयैतत्प्रतिवारिते ॥ २० ॥ शापिताहिमयायूयंपादाभ्यांजीवितेनच ॥ येमांवाक्यांतरेब्रूयुरनुनेतुंकथंचन
॥ २२ ॥ पूर्वमुक्तोऽहमनयागंगातीरेऽहमाश्रमान् ॥ पश्येयमितितस्याश्चकामःसंवर्त्यतामयम् ॥ २३ ॥ एवमुक्त्वातुकाकुत्स्थोबाष्पे
अहितानामतेनित्यंमदभीष्टविघातनात् ॥ २१ ॥ मानयंतुभवंतोमांयदिमच्छासनेस्थिताः ॥ इतोऽद्यनीयतांसीताकुरुष्ववचनंमम ॥
णपिहितेक्षणः ॥ संविवेशसधर्मात्माभ्रातृभिःपरिवारितः ॥ शोकसंविग्नहृदयोनिशश्वासयथाद्विपः ॥ २४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे
वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे पंचचत्वारिंशः सर्गः ॥ ४५ ॥ ततोरजन्यांव्युष्टायां लक्ष्मणोदीनचेतनः ॥ सुमंत्रमब्र
वीद्वाक्यंमुखेनपरिशुष्यता ॥ १ ॥ सारथेतुरगाञ्शीघ्रान्योजयस्वरथोत्तमे ॥ स्वास्तीर्णंराजवचनात्सीतायाश्चासनंशुभम् ॥ २ ॥
सीताहिराजवचनादाश्रमंपुण्यकर्मणाम् ॥ मयानेयामहर्षीणांशीघ्रमानीयतांरथः ॥ ३ ॥ सुमंत्रस्तुतथेत्युक्त्वायुक्तंपरमवाजिभिः ॥
रथंसुरुचिरप्रख्यंस्वास्तीर्णंसुखशय्यया ॥ ४ ॥ आनीयोवाचसौमित्रिंमित्राणांमानवर्धनम् ॥ रथोऽयंसमनुप्राप्तोयत्कार्यंक्रियतां
प्रभो ॥५॥ एवमुक्तःसुमंत्रेणराजवेश्मनिलक्ष्मणः ॥ प्रविश्यसीतामासाद्यव्याजहारनरर्षभः ॥६॥ त्वयाकिलैषनृपतिर्वरंवैयाचितप्रभुः ॥
नृपेणचप्रतिज्ञातमाज्ञप्तश्चाश्रमंप्रति ॥ ७ ॥ गंगातीरेमयादेविऋषीणामाश्रमाञ्छुभान् ॥ शीघ्रंगत्वातुवैदेहिशासनात्पार्थिवस्यनः ॥
॥ ८ ॥ अरण्येमुनिभिर्जुष्टेअद्यनेयाभविष्यसि ॥ एवमुक्तातुवैदेहीलक्ष्मणेनमहात्मना ॥ ९ ॥ प्रहर्षमतुलंलेभेगमनंचाप्यरोचयत् ॥
वासांसिचमहार्हाणिरत्नानिविविधानिच ॥ १० ॥ गृहीत्वातानिवैदेहीगमनायोपचक्रमे ॥ इमानिमुनिपत्नीनांदास्याम्याभरणान्य
हम् ॥११॥ वस्त्राणिचमहार्हाणिधनानिविविधानिच ॥ सौमित्रिस्तुतथेत्युक्त्वारथमारोप्यमैथिलीम् ॥ १२॥ प्रययौशीघ्रतुरगंरामस्या

खंतस्यसग्रहंशशिनंयथा ॥ १५ ॥ संध्यागतमिवादित्यंप्रभयापरिवर्जितम् ॥ बाष्पपूर्णेचनयनेदृष्ट्वारामस्यधीमतः ॥ हतशोभंयथाप
द्ममुखंवीक्ष्यचतस्यते ॥ १६ ॥ ततोऽभिवाद्यत्वरिताःपादौरामस्यमूर्धभिः ॥ तस्थुःसमाहिताःसर्वेरामस्त्वश्रूण्यवर्तयत् ॥ १७ ॥
तान्परिष्वज्यबाहुभ्यामुत्थाप्यचमहाबलः ॥ आसनेष्वासतेत्युक्त्वाततोवाक्यंजगादह ॥ १८ ॥ भवंतोममसर्वस्वंभवंतोजीवितंमम ॥
भवद्भिश्चकृतंराज्यंपालयामिनरेश्वराः ॥ १९ ॥ भवंतःकृतशास्त्रार्थाबुद्ध्याचपरिनिष्ठिताः ॥ संभूयचमदर्थोऽयमन्वेष्टव्योनरेश्वराः ॥
॥ २० ॥ तथावदतिकाकुत्स्थेअवधानपरायणाः ॥ उद्विग्नमनसःसर्वेकिंनुराजाभिधास्यति ॥ २१ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मी
कीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे चतुश्चत्वारिंशः सर्गः ॥ ४४ ॥ तेषांसमुपविष्टानांसर्वेषांदीनचेतसाम् ॥ उवाचवाक्यंकाकु
त्स्थोमुखेनपरिशुष्यता ॥ १ ॥ सर्वेशृणुतभद्रंवोमाकुरुध्वंमनोऽन्यथा ॥ पौराणांममसीतायांयादृशीवर्ततेकथा ॥ २ ॥ पौरापवादः
सुमहांस्तथाजनपदस्यच ॥ वर्ततेमयिबीभत्सासामेमर्माणिकृंतति ॥ ३ ॥ अहंकिलकुलेजातइक्ष्वाकूणांमहात्मनाम् ॥ सीतापिस
त्कुलेजाताजनकानांमहात्मनाम् ॥ ४ ॥ जानासित्वंयथासौम्यदंडकेविजनेवने ॥ रावणेनहृतासीतासचविध्वंसितोमया ॥ ५ ॥ तत्रमे
बुद्धिरुत्पन्नाजनकस्यसुतांप्रति ॥ अत्रोषितामिमांसीतामानयेयंकथंपुरीम् ॥ ६ ॥ प्रत्ययार्थंततःसीताविवेशज्वलनंतदा ॥ प्रत्यक्षंतव
सौमित्रेदेवानांहव्यवाहनः ॥ ७ ॥ अपापांमैथिलीमाहवायुश्चाकाशगोचरः ॥ चंद्रादित्यौचशंसेतेसुराणांसन्निधौपुरा ॥ ८ ॥ ऋषी
णांचैवसर्वेषामपापांजनकात्मजाम् ॥ एवंशुद्धसमाचारादेवगंधर्वसन्निधौ ॥ ९ ॥ लंकाद्वीपेमहेंद्रेणममहस्तेनिवेदिता ॥ अंतरात्मा
चमेवेत्तिसीतांशुद्धांयशस्विनीम् ॥ १० ॥ ततोगृहीत्वावैदेहीमयोध्यामहमागतः ॥ अयंतुमेमहान्वादःशोकश्चहृदिवर्तते ॥ ११ ॥
पौरापवादःसुमहांस्तथाजनपदस्यच ॥ अकीर्तिर्यस्यगीयेतलोकेभूतस्यकस्यचित् ॥ १२ ॥ पतत्येवाधमाँल्लोकान्यावच्छब्दः
प्रकीर्त्यते ॥ अकीर्तिर्निंद्यतेदेवैःकीर्तिर्लोकेषुपूज्यते ॥ १३ ॥ कीर्त्यर्थंतुसमारंभःसर्वेषांसुमहात्मनाम् ॥ अप्यहंजीवितंजह्यांयुष्मा
न्वापुरुषर्षभाः ॥ १४ अपवादभयाद्भीतःकिंपुनर्जनकात्मजाम् ॥ तस्माद्भवंतःपश्यंतुपतितंशोकसागरे ॥ १५ ॥ नहिपश्याम्यहं

क्षसैः ॥ १५ ॥ हत्वाचरावणंसंख्येसीतामाहृत्यराघवः ॥ अमर्षंपृष्ठतःकृत्वास्ववेश्मपुनरानयत् ॥ १६ ॥ कीदृशंहृदयेतस्यसीतासंभो
गजंसुखम् ॥ अंकमारोप्यतुपुरारावणेनबलाद्धृताम् ॥ १७ ॥ लंकामपिपुरानीतामशोकवनिकांगताम् ॥ रक्षसांवशमापन्नांकथंरामो
नकुत्स्यति ॥१८॥ अस्माकमपिदारेषुसहनीयंभविष्यति ॥ यथाहिकुरुतेराजाप्रजास्तमनुवर्तते ॥ १९ ॥ एवंबहुविधावाचोवदंतिपुर
वासिनः ॥ नगरेषुचसर्वेषुराजञ्जनपदेषुच ॥ २० ॥ तस्यैवंभाषितंश्रुत्वाराघवःपरमार्तवत् ॥ उवाचसुहृदःसर्वान्कथमेतद्वदंतिमाम् ॥
॥ २१ ॥ सर्वेतुशिरसाभूमावभिवाद्यप्रणम्यच ॥ प्रत्यूचूराघवंदीनमेवमेतन्नसंशयः ॥२२॥ श्रुत्वातुवाक्यंकाकुत्स्थःसर्वेषांसमुदीरितम् ॥
विसर्जयामासतदावयस्याञ्छत्रुसूदनः ॥ २३ ॥ इ० श्रीमद्रा० वाल्मी० आ० च० सा० उत्तरकांडे त्रिचत्वारिंशः सर्गः ॥ ४३ ॥
विसृज्यतुसुहृद्वर्गंबुद्ध्यानिश्चित्यराघवः ॥ समीपेद्वाःस्थमासीनमिदंवचनमब्रवीत् ॥ १ ॥ शीघ्रमानयसौमित्रिंलक्ष्मणंशुभलक्षणम् ॥
भरतंचमहाभागंशत्रुघ्नमपराजितम् ॥२॥ रामस्यवचनंश्रुत्वाद्वाःस्थोमूर्ध्निकृतांजलिः ॥ लक्ष्मणस्यगृहंगत्वा प्रविवेशानिवारितः ॥३॥
उवाचसुमहात्मानंवर्धयित्वाकृतांजलिः ॥ द्रष्टुमिच्छतिराजात्वांगम्यतांतत्रमाचिरम् ॥ ४ ॥ बाढमित्येवसौमित्रिःश्रुत्वाराघवशास
नम् ॥ प्राद्रवद्रथमारुह्यराघवस्यनिवेशनम् ॥ ५ ॥ प्रयांतंलक्ष्मणंदृष्ट्वाद्वाःस्थोभरतमंतिकात् ॥ उवाचभरतंतत्रवर्धयित्वाकृतांजलिः॥
॥ ६ ॥ विनयावनतोभूत्वाराजात्वांद्रष्टुमिच्छति ॥ भरतस्तुवचःश्रुत्वाद्वाःस्थाद्रामसमीरितम् ॥ ७ ॥ उत्पपातासनात्तूर्णंपद्भ्यामेव
महाबलः ॥ दृष्ट्वाप्रयांतं भरतं त्वरमाणःकृतांजलिः ॥ ८ ॥ शत्रुघ्नभवनंगत्वाततोवाक्यमुवाचह ॥ एह्यागच्छरघुश्रेष्ठराजात्वांद्रष्टुमि
च्छति ॥ ९ ॥ गतोहिलक्ष्मणःपूर्वंभरतश्चमहायशाः ॥ श्रुत्वातुवचनंतस्यशत्रुघ्नःपरमासनात् ॥ १० ॥ शिरसावंद्यधरणींप्रययौयत्र
राघवः ॥ द्वाःस्थस्त्वागम्यरामायसर्वानेवकृतांजलिः ॥११॥ निवेदयामासतथाभ्रातृन्स्वान्समुपस्थितान् ॥ कुमारानागताञ्छ्रुत्वाचिं
ताव्याकुलितेंद्रियः ॥१२॥ अवाङ्मुखोदीनमनाद्वाःस्थंवचनमब्रवीत् ॥ प्रवेशयकुमारांस्त्वंमत्समीपंत्वरान्वितः ॥ १३ ॥ एतेषुजीवि
तंमह्यमेतेप्राणाःप्रियामम ॥ आज्ञप्तास्तुनरेंद्रेणकुमाराःशुक्लवाससः ॥ १४ ॥ प्रह्वाःप्रांजलयोभूत्वाविविशुस्तेसमाहिताः ॥ तेतुदृष्ट्वामु

दृष्ट्वातुराघवःपत्नींकल्याणेनसमन्विताम् ॥ प्रहर्षमतुलंलेभेसाधुसाध्वितिचाब्रवीत् ॥ ३० ॥ अब्रवीच्चवरारोहांसीतांसुरसुतोपमाम् ॥
अपत्यलाभोवैदेहित्वय्ययंसमुपस्थितः ॥३१॥ किमिच्छसिवरारोहेकामःकिंक्रियतांतव ॥ स्मितंकृत्वातुवैदेहीरामंवाक्यमथाब्रवीत ॥
॥ ३२ ॥ तपोवनानिपुण्यानिद्रष्टुमिच्छामिराघव ॥ गंगातीरोपविष्टानामृषीणामुग्रतेजसाम् ॥ ३३ ॥ फलमूलाशिनांदेवपादमूले
षुवर्तितुम् ॥ एषमेपरमःकामोयन्मूलफलभोजिनाम् ॥ ३४ ॥ अप्येकरात्रिंकाकुत्स्थनिवसेयंतपोवने ॥ तथेतिचप्रतिज्ञातंरामेणाक्लि
ष्टकर्मणा ॥ विस्रब्धाभववैदेहिश्वोगमिष्यस्यसंशयम् ॥ ३५ ॥ एवमुक्त्वातुकाकुत्स्थोमैथिलींजनकात्मजाम् ॥ मध्यकक्षांतरंरामो
निर्जगामसुहृद्वृतः ॥ ३६ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे द्विचत्वारिंशः सर्गः ॥ ४२ ॥
तत्रोपविष्टंराजानमुपासंतेविचक्षणाः ॥ कथानांबहुरूपाणांहास्यकाराःसमंततः ॥ १ ॥ विजयोमधुमत्तश्चकाश्यपोमंगलःकुलः ॥
सुराजिःकालियोभद्रोदंतवक्रःसुमागधः ॥ २ ॥ एतेकथाबहुविधाःपरिहाससमन्विताः ॥ कथयंतिस्मसंहृष्टाराघवस्यमहात्मनः ॥
॥ ३ ॥ ततःकथायांकस्यांचिद्राघवःसमभाषत ॥ काःकथानगरेभद्रवर्ततंविषयेषुच ॥ ४ ॥ मामाश्रितानिकान्याहुःपौरजानपदा
जनाः ॥ किंचसीतांसमाश्रित्यभरतंकिंचलक्ष्मणम् ॥ ५ ॥ किंनुशत्रुघ्नमुद्दिश्यकैकेयींकिंनुमातरम् ॥ वक्तव्यतांचराजानोवनेराज्येव्र
जंतिच ॥ ६ ॥ एवमुक्तेतुरामेणभद्रःप्रांजलिरब्रवीत् ॥ स्थिताःशुभाःकथाराजन्वर्ततेपुरवासिनाम् ॥ ७ ॥ अमुंतुविजयंसौम्यदश
ग्रीववधाजितम् ॥ भूयिष्ठंस्वपुरेपौरैःकथ्यंतेपुरुषर्षभ ॥ ८ ॥ एवमुक्तस्तुभद्रेणराघवोवाक्यमब्रवीत् ॥ कथयस्वयथातत्त्वंसर्वंनिर
वशेषतः ॥ ९ ॥ शुभाशुभानिवाक्यानिकान्याहुःपुरवासिनः ॥ श्रुत्वेदानींशुभंकुर्यांनकुर्यामशुभानिच ॥ १० ॥ कथयस्वचविस्रब्धो
निर्भयंविगतज्वरः ॥ कथयंतियथापौराःपापाजनपदेषुच ॥ ११ ॥ राघवेणैवमुक्तस्तुभद्रःसुरुचिरंवचः ॥ प्रत्युवाचमहाबाहुंप्रांजलिः
सुसमाहितः ॥ १२ ॥ शृणुराजन्यथापौराःकथयंतिशुभाशुभम् ॥ चत्वरापणरथ्यासुवनेषूपवनेषुच ॥ १३ ॥ दुष्करंकृतवान्रामःस
मुद्रेसेतुबंधनम् ॥ अश्रुतंपूर्वकैः कैश्चिद्देवैरपिसदानवैः ॥ १४ ॥ रावणश्चदुराधर्षो हतःसबलवाहनः ॥ वानराश्चवशंनीताऋक्षाश्चसहरा

पल्लवपुष्पाढ्यैर्मत्तभ्रमरसंकुलैः ॥ ७ ॥ कोकिलैर्भृंगराजैश्चनानावर्णैश्चपक्षिभिः ॥ शोभितांशतशश्चित्रांचूतवृक्षावतंसकैः ॥ ८ ॥
शातकुंभनिभाःकेचित्केचिदग्निशिखोपमाः ॥ नीलांजननिभाश्चान्येभांतितत्रस्मपादपाः ॥ ९ ॥ सुरभीणिचपुष्पाणिमाल्यानिवि
विधानिच ॥ दीर्घिकाविविधाकाराः पूर्णाःपरमवारिणा ॥ १० ॥ माणिक्यकृतसोपानाःस्फाटिकांतरकुट्टिमाः ॥ फुल्लपद्मोत्पलव
नाश्चक्रवाकोपशोभिता ॥ ११ ॥ दात्यूहशुकसंघुष्टा हंससारसनादिताः ॥ तरुभिःपुष्पशबलैस्तीरजैरुपशोभिताः ॥ १२ ॥
प्राकारैर्विविधाकारैः शोभिताश्चशिलातलैः ॥ तत्रैवचवनोद्देशेवैदूर्यमणिसन्निभैः ॥ १३ ॥ शाद्वलैःपरमोपेतांपुष्पितद्रुमकाननाम् ॥
तत्रसंघर्षजातानांवृक्षाणांपुष्पशालिनाम् ॥ १४ ॥ प्रस्तराःपुष्पशबलानभस्तारागणैरिव ॥ नंदनंहियथेंद्रस्यब्राह्मंचैत्ररथंयथा
॥ १५ ॥ तथाभूतंहिरामस्यकाननंसन्निवेशनम् ॥ बह्वासनगृहोपेतांलतासनसमावृताम् ॥ १६ ॥ अशोकवनिकांस्फीतांप्रविश्य
रघुनंदनः ॥ आसनेचशुभाकारेपुष्पप्रकरभूषिते ॥ १७ ॥ कुशास्तरणसंस्तीर्णेरामःसन्निषसादह ॥ सीतामादायहस्तेनमधुमै
रेयकंशुचि ॥ १८ ॥ पाययामासकाकुत्स्थःशचीमिवपुरंदरः ॥ मांसानिचसुमृष्टानिफलानिविविधानिच ॥ १९ ॥ रामस्या
भ्यवहारार्थंकिंकरास्तूर्णमाहरन् ॥ उपानृत्यंश्चराजानंनृत्यगीतविशारदाः ॥ २० ॥ अप्सरोरगसंघाश्चकिन्नरीपरिवारिताः ॥
दक्षिणारूपवत्यश्चस्त्रियःपानवशंगताः ॥ २१ ॥ उपानृत्यंतकाकुत्स्थंनृत्यगीतविशारदाः ॥ मनोभिरामारामास्तारामोरमयतांवरः ॥
॥ २२ ॥ रमयामासधर्मात्मानित्यंपरमभूषिताः ॥ सतयासीतयासार्धमासीनोविरराजह॥२३॥अरुंधत्यासहासीनोवसिष्ठइवतेजसा ॥
एवंरामोमुदायुक्तःसीतांसुरसुतोपमाम् ॥ २४ ॥ रमयामासवैदेहीमहन्यहनिदेववत् ॥ तथातयोर्विहरतोःसीताराघवयोश्चिरम् ॥ २५ ॥
अत्यक्रामच्छुभःकालःशैशिरोभोगदः सदा॥दशवर्षसहस्राणिगतानिसुमहात्मनोः ॥ प्राप्तयोर्विविधान्भोगानतीतःशिशिरागमः ॥२६॥
पूर्वाह्णेधर्मकार्याणिकृत्वाधर्मेणधर्मवित् ॥ शेषंदिवसभागार्धमंतःपुरगतोऽभवत् ॥ २७ ॥ सीतापिदेवकार्याणिकृत्वपौर्वाह्णिकानिवै ॥
श्वश्रूणामकरोत्पूजांसर्वासामविशेषतः ॥ २८ ॥ अभ्यगच्छत्ततोरामंविचित्राभरणांबरा ॥ त्रिविष्टपेसहस्राक्षमुपविष्टंयथाशची ॥ २९ ॥

जितःपरमात्मना ॥ वहसौम्यतमेवत्वमहमाज्ञापयामिते ॥ ७ ॥ परमोह्येषमेकामोयत्त्वंराघवनंदनम् ॥ वहेर्लोकस्यसंयानंगच्छ
स्वविगतज्वरः ॥ ८ ॥ सोऽहंशासनमाज्ञायधनदस्यमहात्मनः ॥ त्वत्सकाशमनुप्राप्तोनिर्विशंकःप्रतीच्छमाम् ॥९॥ अधृष्यःसर्व
भूतानांसर्वेषांधनदाज्ञया ॥ चराम्यहंप्रभावेणतवाज्ञांपरिपालयन् ॥ १० ॥ एवमुक्तस्तदारामःपुष्पकेणमहाबलः ॥ उवाचपुष्पकं
दृष्ट्वाविमानंपुनरागतम् ॥ ११ ॥ यद्येवंस्वागतंतेऽस्तुविमानवरपुष्पक ॥ आनूकूल्याद्धनेशस्यवृत्तदोषोननोभवेत् ॥ १२ ॥ लाजैश्चैव
तथापुष्पैर्धूपैश्चैवसुगंधिभिः ॥ पूजयित्वामहाबाहूराघवःपुष्पकंतदा ॥ १३ ॥ गम्यतामितिचोवाचआगच्छत्वंस्मरेयदा ॥ सिद्धा
नांचगतौसौम्यमाविषादेनयोजय ॥ १४ ॥ प्रतिघातश्चतेमाभूद्यथेष्टंगच्छतोदिशः ॥ एवमस्त्वितिरामेणपूजयित्वाविसर्जितम्
॥ १५ ॥ अभिप्रेतांदिशंतस्मात्प्रायात्तत्पुष्पकंतदा ॥ एवमंतर्हितेतस्मिन्पुष्पकेसुकृतात्मनि ॥ १६ ॥ भरतःप्रांजलिर्वाक्यमुवाचरघु
नंदनम् ॥ विबुधात्मनिदृश्यंतेत्वयिवीरप्रशासति ॥ १७ ॥ अमानुषाणिसत्त्वानिव्याहृतानिमुहुर्मुहुः ॥ अनामयाश्चमर्त्यानांसाग्रो
मासोगतोह्ययम् ॥ १८ ॥ जीर्णानामपिसत्त्वानांमृत्युर्नायातिराघव ॥ अरोगप्रसवानार्योवपुष्मंतोहिमानवाः ॥ १९ ॥ हर्षश्चाभ्यधि
कोराजञ्जनस्यपुरवासिनः ॥ कालेवर्षतिपर्जन्यःपातयन्नमृतंपयः ॥ २० ॥ वाताश्चापिप्रवांत्येतेस्पर्शयुक्ताःसुखाःशिवाः ॥ ईदृशोन
श्चिरंराजाभवेदितिनरेश्वरः ॥ २१ ॥ कथयंतिपुरेराजन्पौरजानपदास्तथा ॥ एतावाचःसुमधुराभरतेनसमीरिताः ॥ श्रुत्वारामोमुदायुक्तो
बभूवनृपसत्तमः ॥२२॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वा० आदि० च० सा०उत्तरकांडे एकचत्वारिंशःसर्गः ॥४१॥ सविसृज्यततोरामःपुष्प
कंहेमभूषितम् ॥ प्रविवेशमहाबाहुरशोकवनिकांतदा ॥ १ ॥ चंदनागुरुचूतैश्चतुंगकालेयकैरपि ॥ देवदारुवनैश्चापिसमंतादुपशोभिताम्
॥ २ ॥ चंपकागुरुपुन्नागमधूकपनसासनैः ॥ शोभितांपारिजातैश्चविधूमज्वलनप्रभैः ॥ ३ ॥ लोध्रनीपार्जुनैर्नागैःसप्तपर्णातिमुक्तकैः ॥
मंदारकदलीगुल्मलताजालसमावृताम् ॥ ४ ॥ प्रियंगुभिःकदंबैश्चतथाचबकुलैरपि ॥ जंबूभिर्दाडिमैश्चैवकोविदारैश्चशोभिताम् ॥ ५ ॥
सर्वदाकुसुमैरम्यैःफलवद्भिर्मनोरमैः ॥ दिव्यगंधरसोपेतैस्तरुणांकुरपल्लवैः ॥ ६ ॥ तथैवतरुभिर्दिव्यैःशिल्पिभिःपरिकल्पितैः ॥ चारु

स्नेहोमेपरमोराजंस्त्वयितिष्ठतुनित्यदा ॥ भक्तिश्चनियतावीरभावोनान्यत्रगच्छतु ॥ १६ ॥ यावद्रामकथावीरचरिष्यतिमहीतले ॥
तावच्छरीरेवत्स्यंतुप्राणाममनसंशयः ॥ १७ ॥ यच्चैतच्चरितंदिव्यंकथातेरघुनंदन ॥ तन्ममाप्सरसोरामश्रावयेयुर्नरर्षभ ॥१८॥ तच्छ्रु
त्वाहंततोवीरतवचर्यामृतंप्रभो ॥ उत्कंठांतांहरिष्यामिमेघलेखामिवानिलः ॥ १९ ॥ एवंब्रुवाणंरामस्तुहनूमन्तंवरासनात् ॥ उत्थायस
स्वजेस्नेहाद्वाक्यमेतदुवाचह ॥२०॥ एवमेतत्कपिश्रेष्ठभवितानात्रसंशयः ॥ चरिष्यतिकथायावदेषालोकेचमामिका ॥२१॥ तावत्तेभ
विताकीर्तिःशरीरेऽप्यसवस्तथा ॥ लोकाहियावत्स्थास्यंतितावत्स्थास्यंतिमेकथाः ॥ २२ ॥ एकैकस्योपकारस्यप्राणान्दास्यामिते
कपे ॥ शेषस्येहोपकाराणांभवामऋणिनोवयम् ॥ २३ ॥ मदंगेजीर्णतांयातुयत्त्वयोपकृतंकपे ॥ नरःप्रत्युपकाराणामापत्स्वाया
तिपात्रताम् ॥ २४॥ ततोऽस्यहारंचंद्राभंमुच्यकण्ठात्सराघव ॥ वैदूर्यतरलंकंठेबबंधचहनूमतः ॥ २५ ॥ तेनोरसिनिबद्धेनहारेणमहता
कपिः ॥ रराजहेमशैलेंद्रश्चंद्रेणाक्रांतमस्तकः ॥ २६ ॥ श्रुत्वातुराघवस्यैतदुत्थायोत्थायवानराः ॥ प्रणम्यशिरसापादौनिर्जग्मुस्ते
महाबलाः ॥ २७ ॥ सुग्रीवःसचरामेणनिरंतरमुरोगतः ॥ विभीषणश्चधर्मात्मासर्वेतेबाष्पविक्लवाः ॥ २८ ॥ सर्वेचतेबाष्पकलाः
साश्रुनेत्राविचेतसः ॥ संमूढाइवदुःखेनत्यजंतोराघवंतदा ॥ २९ ॥ कृतप्रसादास्तेनैवराघवेणमहात्मना ॥ जग्मुःस्वंस्वंगृहं
सर्वेदेहीदेहमिवत्यजन् ॥ ३० ॥ ततस्तुतेराक्षसऋक्षवानराःप्रणम्यरामंरघुवंशवर्धनम् ॥ वियोगजाश्रुप्रतिपूर्णलोचनाःप्रतिप्रयाता
स्तुयथानिवासिनः ॥ ३१ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा० वाल्मी० आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे चत्वारिंशः सर्गः ॥ ४० ॥ विसृज्यचम
हाबाहुर्ऋक्षवानरराक्षसान् ॥ भ्रातृभिःसहितोरामःप्रमुमोदसुखंसुखी ॥ १ ॥ अथापराह्णसमयेभ्रातृभिःसहराघवः ॥ शुश्रावमधुरांवा
णीमंतरिक्षान्महाप्रभुः ॥ २ ॥ सौम्यरामनिरीक्षस्वसौम्येनवदनेनमाम् ॥ कुबेरभवनात्प्राप्तंविद्धिमांपुष्पकंप्रभो ॥ ३ ॥ तवशास
नमाज्ञायगतोऽस्मिभवनंप्रति ॥ उपस्थातुंनरश्रेष्ठसचमांप्रत्यभाषत ॥ ४ ॥ निर्जितस्त्वंनरेंद्रेणराघवेणमहात्मना ॥ निहत्ययुधिदुर्ध
र्षंरावणंराक्षसेश्वरम् ॥ ५ ॥ ममापिपरमाप्रीतिर्हतेतस्मिन्दुरात्मनि ॥ रावणेसगणेचैवसपुत्रेसहबांधवे ॥ ६ ॥ सत्वंरामेणलंकायांनि

तश्वशरीरंभ्रातरस्तथा ॥ २३ ॥ युष्माभिरुद्धतश्चाहंव्यसनात्काननौकसः ॥ धन्योराजाचसुग्रीवोभवद्भिःसुहृदांवरैः ॥ २४ ॥
एवमुक्त्वाददौतेभ्योभूषणानियथार्हतः ॥ वज्राणिचमहार्हाणिसस्वजेचनरर्षभः ॥ २५ ॥ तेपिबंतःसुगंधीनिमधूनिमधुपिंगलाः ॥
मांसानिचसुमृष्टानिमूलानिचफलानिच ॥ २६ ॥ एवंतेषांनिविसतांमासःसाग्रोययौतदा ॥ मुहूर्तमिवतेसर्वेरामभक्त्याचमेनिरे
॥ २७ ॥ रामोऽपिरेमेतैः सार्धंवानरैःकामरूपिभिः ॥ राक्षसैश्चमहावीर्यैऋक्षैश्चैवमहाबलैः ॥ २८ ॥ एवंतेषांययौमासोद्वितीयः
शिशिरःसुखम् ॥ वानराणांप्रहृष्टानांराक्षसानांचसर्वशः ॥ २९ ॥ इक्ष्वाकुनगरेरम्येपरांप्रीतिमुपासताम् ॥ रामस्यप्रीतिकरणैः
कालस्तेषांसुखंययौ ॥३०॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे एकोनचत्वारिंशः सर्गः ॥ ३९ ॥
तथास्मतेषांवसतामृक्षवानररक्षसाम् ॥ राघवस्तुमहातेजाः सुग्रीवमिदमब्रवीत् ॥ १ ॥ गम्यतांसौम्यकिष्किंधांदुराधर्षां
सुरासुरैः ॥ पालयस्वसहामात्यैराज्यंनिहतकंटकम् ॥ २ ॥ अंगदंचमहाबाहोप्रीत्यापरमयायुतः ॥ पश्यत्वंहनुमंतंचनलंच
सुमहाबलम् ॥ ३ ॥ सुषेणंश्वशुरंवीरंतारंचबलिनांवरम् ॥ कुमुदंचैवदुर्धर्षंनीलंचैवमहाबलम् ॥ ४ ॥ वीरंशतबलिंचैवमैंदंद्विविदमे
वच ॥ गजंगवाक्षंगवयंशरभंचमहाबलम् ॥५॥ ऋक्षराजंचदुर्धर्षंजांबवंतंमहाबलम् ॥ पश्यप्रीतिसमायुक्तोगंधमादनमेवच ॥६॥ ऋषभं
चसुविक्रांतंप्लवंगंचसुपाटलम् ॥ केसरिंशरभंशुंभंशंखचूडंमहाबलम् ॥ ७ ॥ येयेमेसुमहात्मानोमदर्थेत्यक्तजीविताः ॥ पश्यत्वंप्रीति
संयुक्तोमाचैषांविप्रियंकृथाः ॥८॥ एवमुक्त्वाचसुग्रीवमाश्लिष्यचपुनःपुनः ॥ विभीषणमुवाचाथरामोमधुरयागिरा ॥ ९ ॥ लंकांप्रशाधि
धर्मेणधर्मज्ञस्त्वंमतोमम ॥ पुरस्यराक्षसानांचभ्रातुर्वैश्रवणस्यच ॥ १० ॥ माचबुद्धिमधर्मेत्वंकुर्याराजन्कथंचन ॥ बुद्धिमंतोहिराजानो
ध्रुवमश्नंतिमेदिनीम् ॥ ११॥ अहंचनित्यशोराजन्सुग्रीवसहितस्त्वया ॥ स्मर्तव्यःपरयाप्रीत्यागच्छत्वंविगतज्वरः ॥ १२ ॥ रामस्य
भाषितंश्रुत्वाऋक्षवानरराक्षसाः ॥ साधुसाध्वितिकाकुत्स्थंप्रशशंसुःपुनःपुनः ॥ १३ ॥ तवबुद्धिर्महाबाहोवीर्यमद्भुतमेवच ॥ माधुर्यं
परमंरामस्वयंभोरिवनित्यदा ॥ १४ ॥ तेषांमेवंब्रुवाणानांवानराणांचरक्षसाम् ॥ हनूमान्प्रणतोभूत्वाराघवंवाक्यमब्रवीत् ॥ १५ ॥

यंतोवसुंधराम् ॥ १ ॥ अक्षौहिण्योहितत्रासन्राघवार्थेसमुद्यताः ॥ भरतस्याज्ञयानेकाःप्रहृष्टबलवाहनाः ॥ २ ॥ ऊचुस्तेचमहीपालाब
लदर्पसमन्विताः ॥ नरामरावणेयुद्धेपश्यामःपुरतःस्थितम् ॥ ३ ॥ भरतेनवयंपश्चात्समानीतानिरर्थकम् ॥ हताहिराक्षसाःक्षिप्रंपा
र्थिवैःस्युर्नसंशयः ॥ ४ ॥ रामस्यबाहुवीर्येणरक्षितालक्ष्मणस्यच ॥ सुखंपारेसमुद्रस्ययुध्येमविगतज्वराः ॥ ५ ॥ एताश्चान्याश्चरा
जानःकथास्तत्रसहस्रशः ॥ कथयंतःस्वराज्यानिजग्मुर्हर्षसमन्विताः ॥ ६ ॥ स्वानिराज्यानिमुख्यानिऋद्धानिमुदितानिच ॥
समृद्धधनधान्यानिपूर्णानिवसुमंतिच ॥ ७ ॥ यथापुराणितेगत्वारत्नानिविविधान्यथ ॥ रामस्यप्रियकामार्थमुपहारंनृपाददुः ॥ ८ ॥
अश्वान्यानानिरत्नानिहस्तिनश्चमदोत्कटान् ॥ चंदनानिचमुख्यानिदिव्यान्याभरणानिच ॥ ९ ॥ मणिमुक्ताप्रवालांस्तुदास्योरू
पसमन्विताः ॥ अजाविकंचविविधंरथांस्तुविविधान्बहून् ॥ १० ॥ भरतोलक्ष्मणश्चैवशत्रुघ्नश्चमहाबलः ॥ आदायतानिरत्नानि
स्वांपुरींपुनरागताः ॥ ११ ॥ आगम्यचपुरींरम्यामयोध्यांपुरुषर्षभाः ॥ तानिरत्नानिचित्राणिरामायसमुपानयन् ॥ १२ ॥ प्रतिगृह्य
चतत्सर्वंरामःप्रीतिसमन्वितः ॥ सुग्रीवायददौराज्ञेमहात्माकृतकर्मणे ॥ १३ ॥ विभीषणायचददौतथान्येभ्योऽपिराघवः ॥ राक्षसेभ्यः
कपिभ्यश्चयैर्वृतोजयमाप्तवान् ॥ १४ ॥ तेसर्वेरामदत्तानिरत्नानि कपिराक्षसाः ॥ शिरोभिर्धारयामासुर्भुजेषुचमहाबलाः ॥ १५ ॥
हनूमंतंचनृपतिरिक्ष्वाकूणांमहारथाः ॥ अंगदंचमहाबाहुमंकमारोप्यवीर्यवान् ॥ १६ ॥ रामःकमलपत्राक्षःसुग्रीवमिदमब्रवीत् ॥ अंग
दस्तेसुपुत्रोऽयंमंत्रीचाप्यनिलात्मजः ॥ १७ ॥ सुग्रीवमंत्रितेयुक्तौममचापिहितेरतौ ॥ अर्हतोविविधांपूजांत्वत्कृतेवैहरीश्वर ॥ १८ ॥
इत्युक्त्वाव्यपमुच्यांगाद्भूषणानिमहायशाः ॥ सबबंधमहार्हाणितदांगदहनूमतोः ॥ १९ ॥ आभाष्यच महावीर्यान्राघवोयूथपर्षभान् ॥
नीलंनलंकेसरिणंकुमुदंगंधमादनम् ॥ २० ॥ सुषेणंपनसंवीरंमैंदंद्विविदमेवच ॥ जांबवंतंगवाक्षंचविनतंधूम्रमेवच ॥ २१ ॥ वलीमु
खंप्रजंघंचसन्नादंचमहाबलम् ॥ दरीमुखंदधिमुखमिंद्रजानुंचयूथपम् ॥ २२ ॥ मधुरंश्लक्ष्णयावाचानेत्राभ्यामापिबन्निव ॥ सुहृदोमेभवं

राजाहिवृद्धः संतापंत्वदर्थमुपयास्यति ॥ तस्माद्गमनमद्यैवरोचतेतवपार्थिव ॥ १० ॥ लक्ष्मणेनानुयात्रेणपृष्ठतोऽनुगमिष्यते ॥ धन
मादायबहुलंरत्नानिविविधानिच ॥ ११ ॥ युधाजित्तुतथेत्याहगमनंप्रतिराघव ॥ रत्नानिचधनंचैवत्वय्येवाक्षय्यमस्त्विति ॥ १२ ॥
प्रदक्षिणंचराजानंकृत्वाकेकयवर्धनः ॥ रामेणचकृतः पूर्वमभिवाद्यप्रदक्षिणम् ॥ १३ ॥ लक्ष्मणेनसहायेनप्रयातःकेकयेश्वरः ॥ हतेऽ
सुरेयथावृत्रेविष्णुनासहवासवः ॥ १४ ॥ तंविसृज्यततोरामोवयस्यमकुतोभयम् ॥ प्रतर्दनंकाशिपतिंपरिष्वज्येदमब्रवीत् ॥ १५ ॥
दर्शिताभवताप्रीतिर्दर्शितंसौहृदंपरम् ॥ उद्योगश्चत्वयाराजन्भरतेनकृतःसह ॥ १६ ॥ तद्भवानद्यकाशेयपुरीं वाराणसींव्रज ॥ रम
णीयांत्वयागुप्तांसुप्राकारांसुतोरणाम् ॥ १७ ॥ एतावदुक्त्वाचोत्थायकाकुत्स्थःपरमासनात् ॥ पर्यष्वजतधर्मात्मानिरंतरमुरोगतम्
॥ १८ ॥ विसर्जयामासतदाकौसल्याप्रीतिवर्धनः ॥ राघवेणकृतानुज्ञःकाशेयोह्यकुतोभयः ॥ १९ ॥ वाराणसींययौतूर्णंराघवेणविस
र्जितः ॥ विसृज्यतंकाशिपतिंत्रिशतंपृथिवीपतीन् ॥२०॥ प्रहसन्राघवोवाक्यमुवाचमधुराक्षरम् ॥ भवतांप्रीतिरव्यग्रातेजसापरिरक्षिता
॥ २१ ॥ धर्मश्चनियतोनित्यंसत्यंचभवतांसदा ॥ युष्माकंचानुभावेनतेजसाचमहात्मनाम् ॥ २२ ॥ हतोदुरात्मादुर्बुद्धीरावणोराक्षसा
धमः ॥ हेतुमात्रमहंतत्रभवतांतेजसाहतः ॥२३॥ रावणःसगणोयुद्धेसपुत्रामात्यबांधवः ॥ भवंतश्चसमानीताभरतेनमहात्मना ॥ २४ ॥
श्रुत्वाजनकराजस्यकाननात्तनयांहृताम् ॥ उद्युक्तानांचसर्वेषांपार्थिवानांमहात्मनाम् ॥ २५ ॥ कालोऽप्यतीतःसुमहान्गमनंरोचया
म्यतः ॥ प्रत्यूचुस्तंचराजानोहर्षेणमहतावृताः ॥ २६ ॥ दिष्ट्यात्वंविजयीरामराज्यंचापिप्रतिष्ठितम् ॥ दिष्ट्याप्रत्याहृतासीतादि
ष्ट्याशत्रुःपराजितः ॥ २७ ॥ एषनःपरमःकामएषानःप्रीतिरुत्तमा ॥ यत्त्वांविजयिनंरामपश्यामोहतशात्रवम् ॥ २८ ॥ एतत्त्वय्युप
पन्नंचयदस्मांस्त्वंप्रशंससे ॥ प्रशंसार्हनजानीमःप्रशंसांवक्तुमीदृशीम् ॥ २९ ॥ अपृच्छामोगमिष्यामोहृदिस्थोनःसदाभवान् ॥
वर्तामहेमहाबाहोप्रीत्यात्रमहतावृताः ॥ ३० ॥ भवेच्चतेमहाराजप्रीतिरस्मासुनित्यदा ॥ बाढमित्येवराजानोहर्षेणपरमान्विताः ॥३१॥
ऊचुःप्रांजलयःसर्वेराघवंगमनोत्सुकाः ॥ पूजितास्तेचरामेणजग्मुर्देशान्स्वकान्स्वकान् ॥ ३२ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणेवाल्मीकीये
आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे अष्टत्रिंशः सर्गः ॥ ३८ ॥ तेप्रयातामहात्मानःपार्थिवास्तेप्रहृष्टवत् ॥ गजवाजिसहस्रौघैःकंप

अदित्यागर्भसंभूतोविष्णुस्त्वंहिसनातनः ॥ लोकाननुग्रहीतुंवैप्रविष्टोमानुषींतनुम् ॥ १११ ॥ तदिदंसाधितंकार्यंसुराणांसुरसत्तम
॥ निहतो रावणः पापः सपुत्रगणबांधवः ॥ ११२ ॥ प्रहृष्टाश्चसुराःसर्वेंऋषयश्चतपोधनाः ॥ प्रशांतंचजगत्सर्वंत्वत्प्रसादात्सुरेश्वर
॥ ११३ ॥ सीतालक्ष्मीर्महाभागा संभूतावसुधातलात् ॥ त्वदर्थमिहचोत्पन्नाजनकस्यगृहेप्रभो ॥११४॥ लंकामानीययत्नेनमातेव
परिरक्षिता ॥ एवमेतत्समाख्यातंतवराममहायशः ॥ ११५ ॥ ममापिनारदेनोक्तमृषिणादीर्घजीविना ॥ यथासनत्कुमारेणव्याख्या
तंतस्यरक्षसः ॥ ११६ ॥ तेनापिचतदेवाशुकृतंसर्वमशेषतः ॥ यश्चैतच्छ्रावयेच्छ्राद्धेविद्वान्ब्राह्मणसन्निधौ ॥ ११७ ॥ अन्नंतमक्षयंदत्तं
पितॄणामुपतिष्ठति ॥ एतांश्रुत्वाकथांदिव्यांरामोराजीवलोचनः ॥ ११८ ॥ परंविस्मयमापन्नोभ्रातृभिःसहराघवः॥वानराःसहसुग्रीवारा
क्षसाःसविभीषणाः ॥ ११९ ॥ राजानश्चसहामात्यायेचान्येऽपिसमागताः ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याशूद्राधर्मसमन्विताः ॥ १२० ॥
सर्वेंचोत्फुल्लनयनाःसर्वेंहर्षसमन्विताः ॥ राममेवानुपश्यंतिभृशमत्यंतहर्षिताः ॥ १२१ ॥ ततोऽगस्त्योमहातेजाराघवंचेदमब्रवीत् ॥
दृष्टाःसभाजिताश्चापिरामयास्यामहेवयम् ॥ एवमुक्त्वागताःसर्वेंपूजितास्तेयथागतम् ॥ १२२ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये
आदिकाव्ये उत्तरकांडे अगस्त्यवाक्यं नाम पञ्चमः सर्गः ॥ ५ ॥ ॥ क्षेपकाः समाप्ताः ॥ ॥ ॥
एवमास्तेमहाबाहुरहन्यहनिराघवः ॥ अशासत्सर्वकार्याणिपौरजानपदेषुच ॥ १ ॥ ततःकतिपयाहस्सुवैदेहंमिथिलाधिपम् ॥
राघवःप्रांजलिर्भूत्वावाक्यमेतदुवाचह ॥ २ ॥ भवान्हिगतिरव्यग्राभवतापालितावयम् ॥ भवतस्तेजसोग्रेणरावणोनिहतोमया ॥ ३ ॥
इक्ष्वाकूणांचसर्वेंषांमैथिलानांचसर्वशः ॥ अतुलःप्रीतयोराजन्संबंधकपुरोगमाः ॥ ४ ॥ तद्भवान्स्वपुरंयातुरत्नान्यादायपार्थिव ॥
भरतश्चसहायार्थंपृष्ठतश्चानुयास्यति ॥ ५ ॥ सतथेतिततःकृत्वाराघवंवाक्यमब्रवीत् ॥ प्रीतोऽस्मिभवतोराजन्दर्शनेननयेनच ॥ ६ ॥
यान्येतानितुरत्नानिमदर्थंसंचितानिवै ॥ दुहित्रेतान्यहंराजन्सर्वाण्यवददामिवै ॥ ७ ॥ ततःप्रयातेजनकेकेकयंमातुलंप्रभुम् ॥ राघवः
प्रांजलिर्भूत्वाविनयाद्वाक्यमब्रवीत् ॥ ८ ॥ इदंराज्यमहंचैवभरतश्चसलक्ष्मणः ॥ आयत्तास्त्वंहिनोराजन्गतिश्चपुरुषर्षभ ॥ ९ ॥

विभिन्नहृदयःक्षणंदीनःकृताञ्जलिः ॥ ८९ ॥ तप्तहाटककेशान्तज्वलत्पावकलोचन ॥ वज्रायुधनखस्पर्शदिव्यसिंहनमोऽस्तुते ॥ ९० ॥
कैटभारेहरेदेवविष्णोविपुलविक्रम ॥ त्राहिमांभूतभव्येशशरणागतवत्सल ॥ ९१ ॥ त्वद्धतेराराक्षसेभावेमानुषेचपदेविभो ॥ प्राप्नुयां
त्वन्मयोलोकंलोकनाथप्रसीदमे ॥ ९२ ॥ एवमुक्तस्तथेत्युक्त्वाययौदैत्यपतिंहरिः ॥ हंसयुक्तविमानेनकिंकिणीजालमालिना ॥ ९३ ॥
सएवचपुनस्तत्रराक्षसोऽभून्महासुरः ॥ राक्षसेननिधानेनसदातद्भावभावितः ॥ ९४ ॥ मानुषत्वमुपागम्यलोकान्हन्तुंकृतोद्यमम् ॥
तृतीयंचहतंतेनश्वेतद्वीपंप्रवेक्ष्यति ॥ ९५ ॥ वैष्णवंतेजआविश्ययथोक्तंब्रह्मवादिना ॥ मयापिचेहसंस्थेनदृष्टमेवाक्षदर्शनात् ॥ ९६ ॥
मयावलम्बितंसर्वंदेवस्यपरमात्मनः ॥ यस्त्विदंपठतेनित्यंपुण्यमाख्यानमादितः ॥ ९७ ॥ नारदोक्तंमनुष्योवैसयातिपरमांगतिम् ॥
वैष्णवंपरमाख्यानंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ ९८ ॥ नित्यंचशृणुयाद्यश्चसोऽपिपापात्प्रमुच्यते ॥ जातिस्मरत्वंविप्रत्वंकुलेमहतिसंभवम् ॥
॥ ९९ ॥ सर्वज्ञतांचलभतेनात्रकार्याविचारणा ॥ सचसंस्तूयचहरिंप्रविष्टःकमलोद्भवः ॥ १०० ॥ अनुभाव्यसुरान्सर्वान्ययौस्वं
लोकमीश्वरः ॥ नारदस्तुततस्तस्मान्मेरुपृष्ठंपरिभ्रमम् ॥ १०१ ॥ सतुमामाजगामाशुदिदृक्षुर्द्वादशात्मकम् ॥ समयाशाश्वतःसम्यग
भिवाद्याभिपूजितः ॥ १०२ ॥ आख्यानमिदमाचष्टममानुग्रहकाम्यया ॥ मयाप्येतत्सदस्स्येवपावनार्थंमनोहरम् ॥ १०३ ॥ भक्त्यात
वमहाबाहोकथामृतमुदाहृतम् ॥ एतदर्थंमहाबाहोरावणेनदुरात्मना ॥ विज्ञायापहृतासीतात्वत्तोमरणकांक्षया ॥ १०४ ॥ भवान्नाराय
णोदेवःशंखचक्रगदाधरः ॥ शार्ङ्गपद्मायुधोवज्रीसर्वदेवनमस्कृतः ॥ १०५ ॥ श्रीवत्साङ्कोहृषीकेशःसर्वदेवाभिपूजितः ॥ पद्मनाभोमहा
योगीभक्तानामभयप्रदः ॥ १०६ ॥ वधार्थंरावणस्यत्वंप्रविष्टोमानुषींतनुम् ॥ किंनवेत्सित्वमात्मानंयथानारायणोह्यहम् ॥ १०७ ॥
मामुह्यस्वमहाभागस्मरचात्मानमात्मना॥ गुह्याद्गुह्यतरस्त्वंहिह्येवमाहपितामहः ॥१०८॥ त्रिगुणश्चत्रिवेदीचत्रिधामात्रिपदात्मक॥त्रिका
लकर्मात्रैविद्यत्रिदशारिप्रमर्दन॥१०९॥ त्वयाक्रांतास्त्रयोलोकाःपुराणैर्विक्रमैस्त्रिभिः॥त्वंमहेन्द्रानुजःश्रीमान्बलिबंधनकारणात् ॥११०॥

कथंचदृश्यतेदेवःकथंचश्रूयतेभुवि ॥ कथंचक्रीडतेलोकेद्रष्टुंवाशक्यतेकथम् ॥ ६७ ॥ कियत्कालेनवाब्रह्मँल्लोकोऽयंतपसामया ॥ शक्यः
प्रवेष्टुंतद्ब्रूहिसर्वंहिविदितंतव ॥ ६८ ॥ आकर्ण्यसस्पृहंतस्यवाक्यंवाक्यविशारद ॥ प्रत्युवाचपुनर्धीमांस्तत्सर्वमनुपूर्वशः ॥ ६९ ॥
सहिसर्वगतोदेवःसूक्ष्मोऽव्यक्तःसनातनः ॥ येनसर्वमिदंव्याप्तंत्रैलोक्यंसचराचरम् ॥ ७० ॥ सभूमौदिविपातालेपर्वतेषुवनेषुच
सागरेषुचसर्वेषुवसतीहसरित्सुच ॥ ७१ ॥ अहश्चरात्रिश्चउभेचसन्ध्येदिवाकरश्चैवयमश्चसोमः ॥ सएवकालोवरुणःसएवसब्रह्मरुद्रे
न्द्रमुखःसचाग्निः ॥ ७२ ॥ ओंकारोभूर्भुवःस्वश्चगायत्रीसन्ध्यएवच ॥ धराधरधरोदेवःसोऽनंतइतिविश्रुतः ॥ ७३ ॥ विद्योतति
ज्वलतिवर्षतिवातिपातिगर्जत्युपैतितपतेदहतेसचैव ॥ लोकान्सृजत्यवतिसंहरतेसदैवदैत्यान्सएवदहतेजगतिप्रसह्य ॥ ७४ ॥ सन
शक्यःसुरैर्द्रष्टुंनासुरैर्नचपन्नगैः ॥ प्रसादंकुरुतेयस्यसवैतंद्रष्टुमर्हति ॥ ७५ ॥ तद्गतैस्तद्गतप्राणैःशुचिभिस्तत्परायणैः ॥ शक्यःप्रवे
ष्टुंलोकोऽयंज्ञाननिर्धूतकिल्बिषैः ॥ ७६ ॥ एवंविधैरयंलोकःप्राप्यतेपुरुषोत्तमैः ॥ अकामकारिभिर्दिव्यैरक्रोधैर्दग्धतामसैः ॥ ७७ ॥
यश्चैवसुमहाकायःप्रविष्टोलोकमव्ययम् ॥ आस्तेतथैवहरिणाकृतातेनमहापुरी ॥ ७८ ॥ अष्टाविंशेयुगेप्राप्तेमनोरस्यविवस्वतः ॥
वैष्णवींमूर्तिमाविश्यलोकमेनंप्रवेक्ष्यसि ॥ ७९ ॥ नातःपरतरंश्रोतुंमत्तोवैराक्षसेश्वर ॥ उत्तिष्ठगच्छभद्रंतेप्राप्स्यतेगतिमीप्सि
ताम् ॥ ८० ॥ एवमुक्तस्तथेत्युक्तातं प्रणम्याभिपूज्यच ॥ समासाद्यमहत्सैन्यंययौलङ्कामशङ्कितः॥८१॥नारदोऽपिप्रहृष्टात्माहृष्ट्वासर्व
मशेषतः ॥ द्रुतंमेरुमुपागम्यविशतेमांशुभांसभाम् ॥ ८२ ॥ तस्यांब्रह्माणमासीनमभिवाद्यकृताञ्जलिः ॥ देवान्संश्रावयामाससमी
पेपद्मजन्मनः ॥ ८३ ॥ निशम्यसुमहत्पुण्यमाख्यानंपद्मसंभवः ॥ नारदंसंपरिष्वज्यप्राहभूतभविष्यवित् ॥ ८४ ॥ हिरण्यकशिपुः
पूर्वंबभूवैषनिशाचरः ॥ अवध्योबहुभिर्योगैर्वरदानान्महाबलः ॥ ८५ ॥ सकदाचिन्महात्मानंपद्मनाभमधोक्षजम् ॥ सभायांगर्हयन्द
र्पान्नृसिंहवपुषंहरिम् ॥ ८६ ॥ समुद्भ्रहन्नखैस्तेनदीर्यमाणस्यसंयुगे ॥ रक्तसंस्पर्शजंदिव्यंचक्षुर्दैत्यपतेरभूत् ॥ ८७ ॥ सतुतद्राक्षसंज
न्मतस्मान्मानुषजन्मनः ॥ भाविनींनिधनप्राप्तिंपश्यन्दिव्येनचक्षुषा ॥ ८८ ॥ श्रीवत्साङ्कतदङ्कस्थःप्राहदैत्यःशनैरिदम् ॥ नवै

लक्किन्नशिरोरुहः ॥ ४३ ॥ दक्षिणंतीरमासाद्यचिन्तयामासविस्मितः ॥ येमयानिर्जितालोकानतेषुभयमीदृशम् ॥ ४४ ॥ स्वभाव
तोऽल्पवीर्याणांविरुद्धंयोषितामिदम् ॥ नूनमेतस्यलोकस्यमानवाःप्रभविष्णवः ॥ ४५ ॥ स्त्रीरूपविग्रहधरायन्ममाचष्टनारदः ॥
बलवद्भिस्तुसंधेयमितिसञ्चिन्त्यनिश्चितम ॥ ४६ ॥ भूयस्तासांप्रवृत्त्यर्थंतद्वनंसमलोडयत् ॥ अथापश्यन्महात्मानंपितामहसुतं
प्रभुम् ॥ ४७ ॥ सनत्कुमारमासीनंसर्वयोगवतांवरम् ॥ जाज्वल्यमानंतपसासमिद्भिरिवपावकम् ॥ ४८ ॥ अपश्यद्दक्षिणेपा
र्श्वेविचरन्तंगुहाश्रयम् ॥ सतंदृष्ट्वातपोवृद्धमभिवाद्यकृताञ्जलिः ॥ ४९ ॥ व्रीडितःपरिपप्रच्छब्रह्मर्षिंसत्यवादिनम् ॥ भगवन्केन
लोकोऽयंकल्पितःसुमहात्मना ॥ ५० ॥ केवालोकेवसन्त्यस्मिन्सर्वज्ञानवतांवर ॥ किंचत्वंध्यायसेब्रह्मञ्छंसमेसुसमाधिना ॥५१ ॥
एतन्मेब्रूहितत्सर्वंसर्वज्ञोह्यसिविश्रुतः ॥ एवमुक्तोमहातेजाविदित्वातस्यहृद्गतम् ॥ ५२ ॥ उवाचवाक्यंप्रहसञ्छ्रूयतामितिपुत्रक ॥ योहि
वैसर्वमेवेदंबिभर्त्तिसचराचरम् ॥५३॥ त्रैलोक्यंसर्वभूतात्मायस्योत्पत्तिंनविद्महे ॥ यमाहुर्वेदविदुषःपुरुषंतमसःपरम् ॥ ५४ ॥ आदि
त्यरूपमजरंपरमात्मानमीश्वरम् ॥ यस्यानाभिभवोब्रह्मापितामममपितामहः ॥ ५५ ॥ कैलासनिलयःश्रीमान्भवश्चक्रोधसंभवः ॥ यंस
माश्रित्यविबुधाविधिनाहविरध्वरे ॥ ५६ ॥ पिबन्तिचामृतंहृष्टाः परिभूयदितेःसुतान् ॥ यस्यश्वासानिलोद्धूताःस्त्रियस्त्वामपराजि
तम् ॥ ५७ ॥ गृहीत्वासुमहावेगाश्चिक्षिपुःसागराम्भसि ॥ येनदैत्यामहावीर्यादानवाश्चसनैर्ऋताः ॥ ५८ ॥ निहताबहुरूपेणबह
वोबाहुशालिना ॥ तेनायंलोकनाथेनकल्पितःसुमहात्मना ॥ ५९ ॥ अर्चयन्तिजगन्नाथंनारायणपरायणाः ॥ ६० ॥ अद्वेषाःस
र्वभूतेषुमहायोगबलाश्रयाः ॥ यजन्तिपञ्चभिर्यज्ञैःसततंमधुसूदनम् ॥ ६१ ॥ एकान्तिनोमहासत्त्वावसन्तिसुसमाहिताः ॥ यःपुराणे
चवेदेचपांचरात्रेचपठ्यते ॥ ६२ ॥ सांख्ययोगेचमुनिभिर्ध्यायतेचेज्यतेचयः ॥ मुनिभिर्देवसंघैश्चस्थाप्यतेभगवान्हरिः ॥ ६३ ॥
मधुकैटभयोर्हन्तायस्तमन्वेष्टुमर्हति ॥ पितामहोऽपितंदेवंनचजानातिरावण ॥ ६४ ॥ यस्तुनित्यंविजानातिहरिंनारायणंविभुम् ॥
जगदाभरणंपुण्यंतस्यमोक्षोनसंशयः ॥ ६५ ॥ एतच्छ्रुत्वामुनेर्वाक्यंप्रसन्नेनान्तरात्मना ॥ पुनरेवततोरक्षःपप्रच्छमुनिपुङ्गवम् ॥ ६६ ॥

रमाश्चर्यंतत्रैवत्वरितंययौ ॥ सहिकेलिकरोविप्रोनित्यंचसमरप्रियः ॥ २० ॥ रावणोऽपिययौतत्रराक्षसैःसहराघव ॥ महतासिंहनादे
नदारयन्सदिशोदश ॥ २१ ॥ गतेतुनारदेतत्ररावणोऽपिमहायशाः ॥ प्राप्यश्वेतंमहाद्वीपंदुर्लभंयत्सुरैरपि ॥ २२ ॥ तेजसातस्यद्वी
पस्यरावणस्यबलीयसः ॥ तत्तस्यपुष्पकंयानंवातवेगसमाहतम् ॥ २३ ॥ अवस्थातुंनशक्नोतिवाताहतइवांबुदः ॥ सचिवाराक्षसेन्द्र
स्यद्वीपमासाद्यदुर्दृशम् ॥ २४ ॥ अब्रुवन्रावणंभीताराक्षसाजातसाध्वसाः ॥ राक्षसेंद्रवयंमूढा भ्रष्टसंज्ञाविचेतसः ॥ २५ ॥ अव
स्थातुंनशक्ष्यामोयुद्धंकर्तुंकथंचन ॥ एवमुक्त्वादुद्रुवुस्तेसर्वएव निशाचराः ॥ २६ ॥ रावणोऽपिहितद्यानंपुष्पकंहेमभूषितम् ॥ विस
र्जयामासतदासहतैःक्षणदाचरैः ॥ २७ ॥ गतंतुपुष्पकंरामरावणोराक्षसाधिपः ॥ कृत्वारूपंमहाभीमंसर्वराक्षसवर्जितः ॥ २८ ॥
प्रविवेशतदातस्मिञ्छ्वेतद्वीपेसरावणः ॥ प्रविशन्नेवतत्राशुनारीभिरुपलक्षितः ॥ २९ ॥ एकयासस्मितंकृत्वाहस्तेगृह्यदशाननम् ॥
पृष्टश्चागमनंब्रूहिकिमर्थमिहचागतः ॥ ३० ॥ कोवात्वंकस्यवापुत्रः केनवाप्रहितोवद ॥ इत्युक्तोरावणोराजन्क्रुद्धोवचनमब्रवीत् ॥
॥ ३१ ॥ अहंविश्रवसःपुत्रो रावणोनामराक्षसः ॥ युद्धार्थमिहसंप्राप्तोनचपश्यामिकंचन ॥ ३२ ॥ एवंकथयतस्यरावणस्यदुरा
त्मनः ॥ प्राहसंस्तेततःसर्वैसुस्वनंयुवतीजनाः ॥ ३३ ॥ तासामेकाततःक्रुद्धाबालवद्गृह्यलीलया ॥ भ्रामितस्तुसखीमध्येमध्येगृह्यद
शाननम् ॥ ३४ ॥ सखीमन्यांसमाहूयपश्यत्वंकीटकंधृतम् ॥ दशास्यंविंशतिभुजंकृष्णांजनसमप्रभम् ॥ ३५ ॥ हस्ताद्धस्तंस
चक्षितोभ्राम्यतेश्रमलालसः ॥ भ्राम्यमाणेनबलिनाराक्षसेनविपश्चिता ॥ ३६ ॥ पाणावेकाथसंदष्टारोषेणवनिताशुभा ॥ मुक्तस्त
याशुभःकीटोधुन्वंत्याहस्तवेदनात् ॥ ३७ ॥ गृहीत्वान्यातुरक्षेंद्रमुत्पपातविहायसा ॥ ततस्तामपिसंक्रुद्धोविददारनखैर्भृशम् ॥
॥ ३८ ॥ तयासहविनिर्धूतःसहसैवनिशाचरः ॥ पपातसोऽम्भसोमध्येसागरस्यभयातुरः ॥ ३९ ॥ पर्वतस्येवशिखरंयथावज्रविदारि
तम् ॥ प्रापतत्सागरजलेतथासौविनिपातितः ॥ ४० ॥ एवंसरावणोरामश्वेतद्वीपनिवासिभिः ॥ युवतीभिर्विगृह्याशुभ्रामितश्वत
तस्ततः ॥ ४१ ॥ नारदोऽपिमहातेजारावणंप्राप्यधर्षितम् ॥ विस्मयंसुचिरंकृत्वाप्रजहासननर्तच ॥ ४२ ॥ ततःससागरजलाज्

न्निवमानद ॥ तांकथांशृणुराजेंद्रमहापापप्रणाशनीम् ॥ ७ ॥ यांतुश्रुत्वामहाबाहोऋषयोदैवतैः सह ॥ ऊचुस्तंनारदंसर्वेहर्षपर्याकुलेक्ष
णम् ॥ ८ ॥ यश्चेमांश्रावयेन्नित्यंशृणुयाद्वापिभक्तितः ॥ सपुत्रपौत्रवान्रामस्वर्गलोकेमहीयते ॥ ९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मी
कीये आदिकाव्ये उत्तरकांडे चतुर्थः सर्गः ॥ ४ ॥ ततःसराक्षसोरामपर्यटन्पृथिवीतले ॥ विजयार्थीमहाशूरैराक्षसैः परिवारितः ॥
॥ १ ॥ दैत्यदानवरक्षस्सु यं शृणोतिबलाधिकम् ॥ तमाह्वयतियुद्धार्थीरावणोबलदर्पितः ॥ २ ॥ एवंसपर्यटन्सर्वांपृथिवींपृथिवी
पते ॥ ब्रह्मलोकान्निवर्तंतंसमासाद्याथरावणः ॥ ३ ॥ व्रजंतंमेघपृष्ठस्थमंशुमंतमिवापरम् ॥ तमभिसृत्यप्रीतात्माह्यभिवाद्यकृतांजलिः॥
॥ ४ ॥ उवाचहृष्टमनसानारदंरावणस्तदा ॥ आब्रह्मभवनंलोकास्त्वयादृष्टाह्यनेकशः ॥ ५ ॥ कस्मिँल्लोकेमहाभागमानवाबलव
त्तराः ॥ योद्धुमिच्छामितैःसार्धंयथाकामंयदृच्छया ॥ ६ ॥ (तच्छ्रुत्वानारदोवाक्यंरावणस्यदुरात्मनः ॥) चिंतयित्वामुहूर्ततुनार
दःप्रत्युवाचतम् ॥ अस्तिराजन्महाद्वीपंक्षीरोदस्यसमीपतः ॥ ७ ॥ तत्रतेचंद्रसंकाशामानवाःसुमहाबलाः ॥ महाकायामहावीर्यामे
घस्तनितनिःस्वनाः ॥ ८ ॥ महामात्राधैर्यवंतोमहापरिघबाहवः ॥ श्वेतद्वीपेमयादृष्टामानवाराक्षसाधिप ॥ ९ ॥ बलवीर्यसमोपेता
न्यादृशांस्त्वमिहेच्छसि ॥ नारदस्यवचःश्रुत्वारावणःप्रत्युवाचह ॥ १० ॥ कथंनारदजायंतेतस्मिन्द्वीपेमहाबलाः ॥ श्वेतद्वीपे
कथंवासःप्राप्तस्तैस्तुमहात्मभिः ॥ ११ ॥ एतन्मेसर्वमाख्याहिप्रभोनारदतत्त्वतः ॥ त्वयादृष्टंजगत्सर्वंहस्तामलकवत्सदा ॥ १२ ॥
रावणस्यवचःश्रुत्वानारदःप्रत्युवाचह ॥ अनन्यमनसोनित्यंनारायणपरायणाः ॥ १३ ॥ तदाराधनसक्ताश्चतच्चित्तास्तत्परायणाः ॥
एकांतभावानुगतास्तेनराराक्षसाधिप ॥ १४ ॥ तच्चित्तास्तद्गतप्राणानरानारायणंसदा ॥ श्वेतद्वीपेतुतेवासअर्जितःसुमहात्मभिः॥ १५॥
येहतालोकनाथेनशार्ङ्गमानम्यसंयुगे ॥ चक्रायुधेनदेवेनतेषांवासस्त्रिविष्टपे ॥ १६ ॥ नहियज्ञफलैस्तातनतपोभिर्नसंयमैः ॥ नच
दानफलैर्मुख्यैः सलोकः प्राप्यते सुखम् ॥ नारदस्यवचः श्रुत्वादशग्रीवः सुविस्मितः ॥ ध्यात्वातुसुचिरंकालंतेनयोत्स्यामि
संयुगे ॥ १८ ॥ आपृच्छ्यनारदंप्रायाच्छ्वेतद्वीपायरावणः ॥ नारदोऽपिचिरंध्यात्वा कौतूहलसमन्वितः ॥ १९ ॥ दिदृक्षुःप

स्तातनतपोभिस्तुसंचितैः ॥ शक्यतेभगवान्द्रष्टुंनदानेननचेज्यया ॥ १५ ॥ तद्भक्तैस्तद्गतप्राणैस्तच्चित्तैस्तत्परायणैः ॥ शक्यतेभगवा
न्द्रष्टुंज्ञाननिर्दग्धकिल्बिषैः ॥ १६ ॥ अथवापृच्छचरक्षेंद्रयदितंद्रष्टुमिच्छसि ॥ कथयिष्यामितेसर्वंश्रूयतां यदिरोचते ॥ १७ ॥ कृते
युगेव्यतीतेवैमुखेत्रेतायुगस्यतु ॥ हितार्थंदेवमर्त्यानांभवितानृपविग्रहः ॥ १८ ॥ इक्ष्वाकूणांचयोराजाभाव्योदशरथोभुवि ॥ तस्य
सूनुर्महातेजारामोनामभविष्यति ॥ १९ ॥ महातेजामहाबुद्धिर्महाबलपराक्रमः ॥ महाबाहुर्महासत्वःक्षमयापृथिवीसमः ॥ २० ॥
आदित्यइवदुष्प्रेक्षःसमरेशत्रुभिस्सदा ॥ भविताहितदारामोनरोनारायणःप्रभुः ॥ २१ ॥ पितुर्नियोगात्सविभुर्दंडकेविविधेवने ॥
विचरिष्यतिधर्मात्माभ्रात्रासहमहामनाः ॥ २२ ॥ तस्यपत्नीमहाभागालक्ष्मीःसीतेतिविश्रुता ॥ दुहिताजनकस्यैषाउत्थितावसुधात
लात ॥ २३ ॥ रूपेणाप्रतिमालोकेसर्वलक्षणलक्षिता ॥ छायेवानुगतारामंनिशाकरमिवप्रभा ॥ २४ ॥ शीलाचारगुणोपेतासाध्वी
धैर्यसमन्विता ॥ सहस्रांशोरश्मिरिवह्येकामूर्तिरिवस्थिता ॥ २५ ॥ एवंतेसर्वमाख्यातंमयारावणविस्तरात् ॥ महतोदेवदेवस्यशाश्वत
स्याव्ययस्यच ॥ २६ ॥ एवं श्रुत्वामहाबाहूराक्षसेंद्रःप्रतापवान् ॥ त्वयासहविरोधेच्छुश्चिंतयामासराघव ॥ २७ ॥ सनत्कुमारात्तद्रा
क्यंचिंतयानोमुहुर्मुहुः ॥ रावणोमुमुदेश्रीमान्युद्धार्थंविचचारह ॥ २८ ॥ श्रुत्वाचतांकथांरामो विस्मयोत्फुल्ललोचनः ॥
शिरसश्चालनंकृत्वा विस्मयं परमं गतः ॥ २९ ॥ श्रुत्वातुवाक्यं सनरेश्वरस्तदामुदा युतोविस्मयमानचक्षुः ॥ पुनश्चतंज्ञा
नवतांप्रधानमुवाचवाक्यं वदमेपुरातनम् ॥ ३० ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा० वाल्मी० आदि० उत्तरकांडे तृतीयः सर्गः ॥ ३ ॥
ततःपुनर्महातेजाःकुंभयोनिर्महायशाः ॥ उवाचरामंप्रणतंपितामहइवेश्वरम् ॥१॥ श्रूयतामितिचोवाचरामंसत्यपराक्रमम् ॥ कथाशेषं
महातेजाःकथयामाससप्रभुः ॥ २ ॥ यथाख्यानंश्रुतंचैवयथावृत्तंयथातथा ॥ प्रीतात्माकथयामासराघवायमहामतिः ॥ ३ ॥ एतदर्थं
महाबाहोरावणेनदुरात्मना ॥ सुताजनकराजस्यहृतारामममहामते ॥ ४ ॥ एतांकथांमहाबाहोनारदःसुमहायशाः॥कथयामासदुर्धर्षमेरौ
गिरिवरोत्तमे॥५॥देवगंधर्वसिद्धानामृषीणांचमहात्मनाम् ॥ कथाशेषंपुनःसोऽथकथयामासराघव ॥ ६ ॥ नारदःसुमहातेजाः प्रहस

नित्यंक्रतुभिश्चयजंतितम् ॥ १६ ॥ दैत्यदानवरक्षांसियेचान्येचामरद्विषः ॥ सर्वाञ्जयतिसंग्रामेसदासर्वैःसपूज्यते ॥ १७ ॥ श्रुत्वा
महर्षेस्तद्वाक्यंरावणोराक्षसाधिपः ॥ उवाचप्रणतोभूत्वापुनरेवमहामुनिम् ॥ १८ ॥ दैत्यदानवरक्षांसियेहताःसमरेऽरयः ॥ कांगतिं
प्रतिपद्यंतेकिंचतेहरिणाहताः ॥ १९ ॥ रावणस्यवचःश्रुत्वाप्रत्युवाचमहामुनिः ॥ दैवतैर्निहतानित्यंप्राप्नुवंतिदिवःस्थलम् ॥ २० ॥
पुनस्तस्मात्परिभ्रष्टाजायंतेवसुधातले ॥ पूर्वार्जितैःसुखैर्दुःखैर्जायंतेचम्रियंतिच ॥ २१ ॥ येयेहताश्चक्रधरेणराजंस्त्रैलोक्यनाथेनजना
र्दनेन ॥ तेतेगतास्तन्निलयंनरेंद्राःक्रोधोऽपिदेवस्यवरेणतुल्यः ॥ २२ ॥ श्रुत्वाततस्तद्वचनंनिशाचरःसनत्कुमारस्यमुखाद्विनिर्गतम् ॥
तथाप्रहृष्टःसबभूवविस्मितःकथंनुयास्यामिहरिंमहाहवे ॥ २३ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये उत्तरकांडे द्वितीयः
सर्गः ॥ २ ॥ एवंचिंतयस्तस्यरावणस्यदुरात्मनः ॥ पुनरेवापरंवाक्यंव्याजहारमहामुनिः ॥ १ ॥ मनसश्चेप्सितंयत्तद्भविष्यति
महाहवे ॥ सुखीभवमहाबाहोकंचित्कालमुदीक्षय ॥ २ ॥ एवं श्रुत्वामहाबाहुस्तमृषिंप्रत्युवाचसः ॥ कीदृशंलक्षणंतस्यब्रूहिसर्वमशे
षतः ॥ ३ ॥ राक्षसस्यवचःश्रुत्वासमुनिःप्रत्यभाषत ॥ श्रूयतांसर्वमाख्यास्येतवराक्षसपुंगव ॥ ४ ॥ सहिसर्वगतोदेवःसूक्ष्मोऽव्यक्त
सनातनः ॥ तेनसर्वमिदंव्याप्तंत्रैलोक्यंसचराचरम् ॥५॥ सभूमौदिविपातालेपर्वतेषुवनेषुच ॥ स्थावरेषुचसर्वेषुनदीषुनगरीषुच ॥६ ॥
ओंकारश्चैवसत्यश्चसावित्रीपृथिवीचसः ॥ धराधरधरोदेवोह्यनंतइतिविश्रुतः ॥ ७ ॥ अहश्चरात्रिश्चउभेचसंध्येदिवाकरश्चैवयमश्च
सोमः ॥ सएवकालोह्यनिलोनलश्चसब्रह्मरुद्रेंद्रसएवचापः ॥ ८ ॥ विद्योततिज्वलतिभातिचकास्तिलोकान्सृजत्ययंसंहरतिप्रशास्ति ॥
क्रीडांकरोत्यव्ययलोकनाथोविष्णुःपुराणोभवनाशकैकः ॥ ९ ॥ अथवाबहुनाऽनेनकिमुक्तेनदशानन ॥ तेनसर्वमिदंव्याप्तंत्रैलोक्यंस
चराचरम् ॥ १० ॥ नीलोत्पलदलश्यामःकिंजल्कारुणवाससा ॥ प्रावृट्कालेयथाव्योम्निसतडित्तोयदोयथा ॥ ११ ॥ श्रीमान्मेघ
वपुःश्यामःशुभःपंकजलोचनः ॥ श्रीवत्सेनोरसायुक्तःशशांककृतलक्षणः ॥ १२ ॥ तस्यनित्यंशरीरस्थामेघस्येवशतह्रदाः ॥ संग्रामरू
पिणीलक्ष्मीर्देहमावृत्यतिष्ठति ॥ १३ ॥ नशक्यःससुरैर्द्रष्टुंनासुरैर्नचपन्नगैः ॥ यस्यप्रसादंकुरुतेसवैतंद्रष्टुमर्हति ॥ १४ ॥ नहियज्ञफलै

पुरतःकृत्यदूतोऽसौप्रययौतांपुरींशुभाम् ॥ ५३ ॥ सप्रविश्यानिलगतिस्तांगुहांवानरोत्तमम् ॥ स्थापयामासराजानंपितामहनियो
गतः ॥ ५४ ॥राज्याभिषेकविधिनास्नातोऽथाभ्यर्चितस्तथा ॥ सबद्धमुकुटःश्रीमानभिषिक्तःस्वलंकृतः ॥ ५५ ॥ आज्ञापयामासहरी
न्सर्वान्मुदितमानसः ॥ सप्तद्वीपसमुद्रायांपृथिव्यांयेप्लवंगमाः ॥ ५६ ॥ वालिसुग्रीवयोरेषएषचर्क्षरजाःपिता ॥ जननीचैषतुहरिरि
त्येतद्भद्रमस्तुते ॥ ५७ ॥ यश्चैतच्छ्रावयेद्विद्वान्यश्चैतच्छृणुयान्नरः ॥ सिध्यंतितस्यकार्यार्थामनसोहर्षवर्धनाः ॥५८॥ एतच्चसर्वंकथितं
मयाविभोप्रविस्तरेणेहयथार्थतस्तव ॥ उत्पत्तिरेषारजनीचराणाम्नुक्तातथैवेहहरीश्वराणाम् ॥ ५९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये
आदिकाव्ये उत्तरकांडे प्रथमः सर्गः ॥ १ ॥ एतांश्रुत्वाकथांदिव्यांपौराणींराघवस्तदा ॥ भ्रातृभिःसहितोवीरोविस्मयंपरमंययौ ॥
॥ १ ॥ राघवोऽथऋषेर्वाक्यंश्रुत्वावचनमब्रवीत् ॥ कथेयंमहतीपुण्यात्वत्प्रसादाच्छ्रुतामया ॥ २ ॥ बृहत्कौतूहलेचास्मिन्संवृत्तोमु
निपुंगव ॥ उत्पत्तिर्यादृशीदिव्यावालिसुग्रीवयोर्द्विज ॥ ३ ॥ किंचित्रंममब्रह्मर्षेसुरेंद्रतपनावुभौ ॥ जातौवानरशार्दूलौबलेनबलि
नांवरौ ॥ ४ ॥ एवमुक्तेतुरामेणकुंभयोनिरभाषत ॥ एवमेतन्महाबाहोवृत्तमासीत्पुराकिल ॥ ५ ॥ अथापरांकथांदिव्यांशृणुराजन्स
नातनीम् ॥ यदर्थंरामवैदेहीरावणेनपुराहृता ॥ ६ ॥ तत्तेऽहंकीर्तयिष्यामिसमाधिंश्रवणेकुरु ॥ पुराकृतयुगेरामप्रजापतिसुतंप्रभुम् ॥
॥ ७ ॥ सनत्कुमारमासीनंरावणोराक्षसाधिपः ॥ वपुषासूर्यसंकाशंज्वलंतमिवतेजसा ॥ ८॥ विनयावनतोभूत्वाह्यभिवाद्यकृतांजलिः॥
उक्तवान्रावणोरामतमृषिंसत्यवादिनम् ॥ ९ ॥ कोह्यस्मिन्प्रवरोलोकेदेवानांबलवत्तरः ॥ यंसमाश्रित्यविबुधाजयंतिसमरेरिपून् ॥ १० ॥
कंयजंतिद्विजानित्यंकंध्यायंतिचयोगिनः ॥ एतन्मेशंसभगवन्विस्तरेण तपोधन ॥ ११ ॥ विदित्वा हृद्गतं तस्य ध्यानदृष्टिर्महा
यशाः ॥ उवाचरावणंप्रेम्णाश्रूयतामितिपुत्रक ॥ १२ ॥ योवैभर्ताजगत्कृत्स्नंयस्योत्पत्तिंनविद्महे ॥ सुरासुरैर्नतोनित्यंहरिर्नारा
यणःप्रभुः ॥ १३ ॥ यस्यनाभ्यद्भवोब्रह्माविश्वस्यजगतःपतिः ॥ येनसर्वमिदंसृष्टंविश्वंस्थावरजंगमम् ॥ १४ ॥ तंसमाश्रित्यवि
बुधाविधिनाहरिमध्वरे ॥ पिबंतिह्यमृतंचैवमानिताश्चयजंतितम् ॥ १५ ॥ पुराणैश्चैव वेदैश्च पंचरात्रैस्तथैवच ॥ ध्यायंतियोगिनो

रहिताचंद्रज्योत्स्नेवनिर्मला ॥ २९ ॥ रूपेणाभ्यभवत्सातुश्रियंदेवीमुमायथा ॥ द्योतयंतीदिशःसर्वास्तत्राभूत्सावरांगना ॥ ३०
एतस्मिन्नंतरेदेवोनिवृत्तःसुरनायकः ॥ पादावुपास्यदेवस्यब्रह्मणस्तेनवैपथा ॥ ३१ ॥ तस्यामेवचवेलायामादित्योऽपिपरिभ्रमन् ॥
तस्मिन्नेवपदेसोऽभूद्यस्मिन्सातनुमध्यमा ॥ ३२ ॥ युगपत्सातदादृष्टादेवाभ्यांसुरसुंदरी ॥ कंदर्पवशगौतौतुदृष्ट्वातांसंबभूवतुः ॥ ३३ ॥
ततःक्षुभितसर्वांगौसुरेंद्रौपन्नगाविव ॥ तद्रूपमद्भुतंदृष्ट्वात्याजितौधैर्यमात्मनः ॥३४॥ ततस्तस्यांसुरेंद्रेणस्कन्नंशिरसिपातितम् ॥ अना
साद्यैवतांनारींसन्निवृत्तमथाभवत् ॥ ३५ ॥ ततःसावानरपतिंजज्ञेवानरमीश्वरम् ॥ अमोघरेतसस्तस्यवासवस्यमहात्मनः ॥ ३६ ॥
वालेषुपतितंवीजंवालीनामबभूवसः ॥ भास्करेणापितस्यांवैकंदर्पवशवर्तिना ॥ ३७ ॥ बीजंनिषिक्तंग्रीवायांविधानमनुवर्तत ॥ तेना
पिसावरतनुर्नोक्ताकिंचिद्वचःशुभम् ॥ ३८ ॥ निवृत्तमदनश्चाथसूर्योऽपिसमपद्यत ॥ ग्रीवायांपतितंबीजंसुग्रीवःसमजायत ॥ ३९ ॥
एवमुत्पाद्यतौवीरौवानरेंद्रौमहाबलौ ॥ दत्त्वातुकांचनींमालांवानरेंद्रस्यवालिनः ॥ ४० ॥ अक्षय्यांगुणसंपूर्णां शक्रस्तुत्रिदिवंययौ ॥
सूर्योऽपिस्वसुतस्यैवनिरूप्यपवनात्मजम् ॥४१॥ कृत्येषुव्यवसायेषुजगामसवितांऽबरम् ॥तस्यांनिशायांव्युष्टायामुदितेचदिवाकरे ॥
॥ ४२ ॥ सतद्वानररूपंतु प्रतिपेदेपुनर्नृप ॥ सएववासरोभूत्वापुत्रौस्वस्यप्लवंगमौ ॥ ४३ ॥ पिंगेक्षणौहरिवरौबलिनौकामरूपिणौ ॥
मधून्यमृतकल्पानिपायितौतेनतौतदा ॥ ४४ ॥ गृह्यऋक्षरजास्तौतुब्रह्मणोंऽतिकमागमत् ॥ दृष्ट्वार्क्षरजसंपुत्रंब्रह्मालोकपितामहः॥४५॥
बहुशःसांत्वयामासपुत्राभ्यांसहितंहरिम् ॥ सांत्वयित्वाततःपश्चाद्देवदूतमथादिशत् ॥४६॥गच्छमद्वचनाद्दूतकिष्किंधांनामवैशुभाम् ॥
साह्यस्यगुणसंपन्नामहतीचपुरीशुभा ॥ ४७ ॥ तत्रवानरयूथानिसुबहूनिवसंतिच ॥ बहुरत्नसमाकीर्णावानरैःकामरूपिभिः ॥ ४८ ॥
पुण्यापण्यवतीदुर्गांचातुर्वर्ण्यपुरस्कृता ॥ विश्वकर्मकृतादिव्यामन्नियोगाच्चशोभना ॥४९॥ तत्रर्क्षरजसंदृष्ट्वासपुत्रंवानरर्षभम् ॥ यूथ
पालान्समाहूययांश्चान्यान्प्राकृतान्हरीन् ॥ ५० ॥ तेषांसंभाव्यसर्वेषांमदीयंजनसंसदि ॥ अभिषेचयराजानमारोप्यमहदासने ॥
॥ ५१ ॥ दृष्टमात्राश्चतेसर्वेवानरेणचधीमता ॥ अस्यर्क्षरजसोनित्यंभविष्यंतिवशानुगाः ॥५२॥इत्येवमुक्तेवचनेब्रह्मणातंहरीश्वरम् ॥

र्मणा ॥ ५ ॥ सुखासीनःकथामेनांमयापृष्टःसकौतुकात् ॥ कथयामासधर्मात्मामहर्षेश्रूयतामिति ॥ ६ ॥ मेरुर्नगवरःश्रीमाञ्जांबूनदम
यःशुभः ॥ तस्ययन्मध्यमंशृंगंसर्वदैवतपूजितम् ॥ ७ ॥ तस्मिन्दिव्यासभारम्याब्रह्मणःशतयोजना ॥ तस्यामास्तेसदादेवःपद्मयोनि
श्चतुर्मुखः ॥ ८ ॥ योगमभ्यसतस्तस्यनेत्राभ्यांयद्रसोऽस्रवत् ॥ तद्गृहीतंभगवतापाणिनार्चार्चितंतुतत् ॥९॥ निक्षिप्तमात्रंतद्भूमौब्रह्मणा
लोककर्तृणा ॥ तस्मिन्नश्रुकणेरामवानरःसंबभूवह ॥ १० ॥ उत्पन्नमात्रस्तुतदावानरश्चनरोत्तम ॥ समाश्वास्यप्रियैर्वाक्यैरुक्तःकिलम
हात्मना ॥ ११ ॥ पश्यशैलंसुविस्तीर्णंसुरैरध्युषितंसदा ॥ तस्मिन्रम्येगिरिवरेबहुमूलफलाशनः ॥ १२ ॥ ममांतिकचरोनित्यंभववा
नरपुंगव ॥ कंचित्कालमिहास्स्वत्वंततःश्रेयोभविष्यति ॥ १३ ॥ एवमुक्तःसचैतनब्रह्मणावानरोत्तमः ॥ प्रणम्यशिरसापादौदेवदेवस्य
राघव ॥ १४ ॥ उक्तवाँल्लोककर्तारमादिदेवंजगत्पतिम् ॥ यथाज्ञापयसेदेवस्थितोऽहंतवशासने ॥ १५ ॥ एवमुक्त्वाहरिर्देवंययौहृष्टम
नास्तदा ॥ सतदाद्रुमखंडेषुफलपुष्पघनेषुच ॥ १६ ॥ ब्रह्मन्प्रतिबलःशीघ्रंवनेफलकृताशनः ॥ चिन्वन्मधूनिमुख्यानिचिन्वन्पुष्पा
ण्यनेकशः ॥ १७ ॥ दिनेदिनेचसायाह्नेब्रह्मणोऽतिकमागमत् ॥ गृहीत्वाराममुख्यानिपुष्पाणिचफलानिच ॥ १८ ॥ ब्रह्मणोदेवदेव
स्यपादमूलेन्यवेदयत् ॥ एवंतस्यगतःकालोबहुपर्यटतोगिरिम् ॥ १९ ॥ कस्यचित्त्वथकालस्यसमतीतस्यराघव ॥ ऋक्षराड्वानरश्रे
ष्ठस्तृषयापरिपीडितः ॥ २० ॥ उत्तरंमेरुशिखरंगतस्तत्रचदृष्टवान् ॥ नानाविहगसंघुष्टंप्रसन्नसलिलंसरः ॥ २१ ॥ चलत्केसरमात्मा
नंकृत्वातस्यतटेस्थितः ॥ ददर्शतस्मिन्सरसिवक्त्रच्छायामथात्मनः ॥ २२ ॥ कोऽयमस्मिन्ममरिपुर्वसत्यंतर्जलेमहान् ॥ ह्रुपंचांतर्गतंत
त्रवीक्ष्यतत्पश्यतोहरिः ॥ २३ ॥ क्रोधाविष्टमनाह्येपनियतंमावमन्यते ॥ तदस्यदुष्टभावस्यपुष्कलंकुमतेर्गृहम् ॥२४ ॥ एवंसंचिंत्य
मनसासवैवानरचापलात् ॥ आप्लुत्यचापतत्तस्मिन्ह्रदेवानरसत्तमः ॥ २५ ॥ उप्लुत्यतस्मात्सह्रदादुत्थितःप्लवगःपुनः ॥ तस्मिन्नेव
क्षणेरामस्त्रीत्वंप्रापसवानरः ॥ २६ ॥ मनोज्ञरूपासानारीलावण्यललिताशुभा ॥ विस्तीर्णजघनासुभ्रूर्नीलकुंतलमूर्धजा ॥ २७ ॥ मुग्ध
सस्मितवक्त्राचपीनस्तनतटाशुभा॥ह्रदतीरेचसाभातिऋजुयष्टिर्लतायथा ॥२८॥ त्रैलोक्यसुंदरीकांतासर्वचित्तप्रमाथिनी ॥ लक्ष्मीवपद्म

यथात्वमसिदुर्धर्षोधर्मनित्यःप्रजाहितः ॥ नत्वांजहातिकीर्तिश्चलक्ष्मीश्चपुरुषर्षभ ॥ ८ ॥ श्रीश्चधर्मश्चकाकुत्स्थत्वयिनित्यंप्रतिष्ठितौ ॥
एताश्चान्याश्चमधुराबंदिभिःपरिकीर्तिताः ॥ ९ ॥ सूताश्चसंस्तवैर्दिव्यैर्बोधयंतिस्मराघवम् ॥ स्तुतिभिःस्तूयमानाभिःप्रत्यबुध्यतरा
घवः ॥ १० ॥ सतद्विहायशयनंपांडुराच्छादनास्तृतम् ॥ उत्तस्थौनागशयनाद्धरिर्नारायणोयथा ॥ ११ ॥ समुत्थितंमहात्मानंप्र
ह्वाःप्रांजलयोनराः ॥ सलिलंभाजनैःशुभ्रैरुपतस्थुःसहस्रशः ॥ १२ ॥ कृतोदकःशुचिर्भूत्वाकालेहुतहुताशनः ॥ देवागारंजगामाशु
पुण्यमिक्ष्वाकुसेवितम् ॥ १३ ॥ तत्रदेवान्पितॄन्विप्रानर्चयित्वायथाविधि ॥ बाह्यकक्षांतरंरामोनिर्जगामजनैर्वृतः ॥ १४ ॥ उप
तस्थुर्महात्मानोमंत्रिणःसपुरोहिताः ॥ वसिष्ठप्रमुखाःसर्वेदीप्यमानाइवाग्नयः ॥ १५ ॥ क्षत्रियाश्चमहात्मानोनानाजनपदेश्वराः ॥
रामस्योपाविशन्पार्श्वेशक्रस्येवयथामराः ॥ १६ ॥ भरतोलक्ष्मणश्चात्रशत्रुघ्नश्चमहायशाः ॥ उपासांचक्रिरेहृष्टावेदास्त्रयइवाध्वरम् ॥
॥ १७ ॥ याताःप्रांजलयोभूत्वाकिंकरामुदिताननाः ॥ मुदितानामपार्श्वस्थावहवःसमुपाविशन् ॥ १८ ॥ वानराश्चमहावीर्याविंश
तिःकामरूपिणः ॥ सुग्रीवप्रमुखारामसुपासंतेमहौजसः ॥ १९ ॥ विभीषणश्चरक्षोभिश्चतुर्भिःपरिवारितः ॥ उपासतेमहात्मानंधने
शमिवगुह्यकाः ॥ २० ॥ तथानिगमवृद्धाश्चकुलीनायेचमानवाः ॥ शिरसावंद्यराजानमुपासंतेविचक्षणाः ॥ २१ ॥ तथापरिवृतोराजा
श्रीमद्भिर्ऋषिभिर्वरैः ॥ राजभिश्चमहावीर्यैर्वानरैश्चसराक्षसैः ॥ २२ ॥ यथादेवेश्वरोनित्यमृषिभिःसमुपास्यते ॥ अधिकस्तेनरूपेण
सहस्राक्षाद्विरोचते ॥ २३ ॥ तेषांसमुपविष्टानांतास्ताःसुमधुराःकथाः ॥ कथ्यंतेधर्मसंयुक्ताःपुराणज्ञैर्महात्मभिः ॥ २४ ॥
इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे सप्तत्रिंशः सर्गः ॥ ३७ ॥ एतच्छ्रुत्वातुनिखिलंराघवोऽगस्त्य
मब्रवीत् ॥ यएषर्क्षरजानामवालिसुग्रीवयोः पिता ॥ १ ॥ जननीकाचभगवान्नत्वयापरिकीर्तिता ॥ वालिसुग्रीवयोश्चापिनामनीकेनहे
तुना ॥ २ ॥ एतद्ब्रह्मन्समाचक्ष्वकौतूहलमिदंहिनः ॥ सप्रोक्तोराघवेणैवमगस्त्योवाक्यमब्रवीत् ॥ ३ ॥ शृणुरामकथामेतांयथापूर्वंस
मासतः ॥ नारदःकथयामाससममाश्रमसुपागतः ॥ ४ ॥ कदाचिदटमानोऽसावतिथित्वमुपागतः ॥ आर्चितस्तुयथान्यायंविधिदृष्टेनक

सतारतारेयनलाःसरंभास्त्वत्कारणाद्रामसुरैर्हिसृष्टाः ॥ ४७ ॥ गजोगवाक्षोगवयःसदंष्ट्रोमैंदःप्रभोज्योतिमुखोनलश्च ॥ एतेचऋक्षाः
सहवानरेंद्रैस्त्वत्करणाद्रामसुरैर्हिसृष्टाः ॥ ४८ ॥ तदेतत्कथितंसर्वंयन्मांत्वंपरिपृच्छसि ॥ हनूमतोबालभावेकर्मैतत्कथितंमया ॥४९॥
श्रुत्वागस्त्यस्यकथितंरामःसौमित्रिरेवच ॥ विस्मयंपरमंजग्मुर्वानराराक्षसैःसह ॥ ५० ॥ अगस्त्यस्त्वब्रवीद्रामंसर्वमेतच्छ्रुतंत्वया
दृष्टःसंभाषितश्चासिरामगच्छामहेवयम् ॥ ५१ ॥ श्रुत्वैतद्राघवोवाक्यमगस्त्यस्योग्रतेजसः ॥ प्रांजलिःप्रणतश्चापिमहर्षिमिदमब्र
वीत् ॥ ५२ ॥ अद्यमेदेवतास्तुष्टाःपितरःप्रपितामहाः ॥ युष्माकंदर्शनादेवनित्यंतुष्टाःसबांधवाः ॥ ५३ ॥ विज्ञाप्यंतुममैतद्धियद्ब
दाम्यागतस्पृहः ॥ तद्भवद्भिर्ममकृतेकर्तव्यमनुकंपया ॥ ५४ ॥ पौरजानपदान्स्थाप्यस्वकार्येष्वहमागतः ॥ क्रतूनहंकरिष्यामिप्रभा
वाद्भवतांसताम् ॥ ५५ ॥ सदस्याममयज्ञेषुभवंतोनित्यमेवतु ॥ भविष्यथमहावीर्याममानुग्रहकांक्षिणः ॥ ५६ ॥ अहंयुष्मान्समा
श्रित्यतपोनिर्धूतकल्मषान् ॥ अनुगृहीतःपितृभिर्भविष्यामिसुनिर्वृतः ॥ ५७ ॥ तदागंतव्यमनिशंभवद्भिरिहसंगतैः ॥ अगस्त्याद्या
स्तुतच्छ्रुत्वाऋषयःसंशितव्रताः ॥ ५८ ॥ एवमस्त्वितितंप्रोच्यप्रयातुमुपचक्रमुः ॥ एवमुक्त्वागताःसर्वेऋषयस्तेयथागतम् ॥ ५९ ॥
राघवश्चतमेवार्थंचिंतयामासविस्मितः ॥ ततोऽस्तंभास्करेयातेविसृज्यनृपवानरान् ॥ ६० ॥ संध्यामुपास्यविधिवत्तदानरवरोत्तमः ॥
प्रवृत्तायांरजन्यांतुसोंऽतःपुरचरोऽभवत् ॥ ६१ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे षट्त्रिंशः
सर्गः ॥ ३६ ॥ अभिषिक्तेतुकाकुत्स्थेधर्मेणविदितात्मनि ॥ व्यतीतायानिशापूर्वापौराणांहर्षवर्धिनी ॥ १ ॥ तस्यांरजन्यांव्यु
ष्टायांप्रातर्नृपतिबोधकाः ॥ बंदिनः समुपातिष्ठन्सौम्यानृपतिवेश्मनि ॥ २ ॥ तेरक्तकंठिनःसर्वेकिन्नराइवशिक्षिताः ॥ तुष्टुवुर्नृपतिं
वीरंयथावत्संप्रहर्षिणः ॥ ३ ॥ वीरसौम्यप्रबुध्यस्वकौसल्याप्रीतिवर्धन ॥ जगद्धिसर्वंस्वपितित्वयिसुप्तेनराधिप ॥ ४ ॥ विक्रमस्ते
यथाविष्णोरूपंचैवाश्विनोरिव ॥ बुद्ध्याबृहस्पतेस्तुल्यःप्रजापतिसमोह्यसि ॥ ५ ॥ क्षमातेपृथिवीतुल्यातेजसाभास्करोपमः॥वेगस्ते
वायुनातुल्योगांभीर्यमुदधेरिव ॥ ६ ॥ अप्रकंप्योयथास्थाणुश्चंद्रेसौम्यत्वमीदृशम् ॥ नेदृशाःपार्थिवाःपूर्वंभवितारोनराधिप ॥ ७ ॥

गंतः ॥२६॥ प्राप्यरामवरानेषवरदानबलान्वितः ॥ जवेनात्मनिसंस्थेनसोऽसौपूर्णइवार्णवः ॥ २७ ॥ तरसापूर्यमाणोऽपितदावानरपुं
गवः ॥ आश्रमेषुमहर्षीणामपराध्यतिनिर्भयः ॥ २८ ॥ स्रुग्भांडान्यग्निहोत्राणिवल्कलानांचसंचयान् ॥ भग्नविच्छिन्नविध्वस्तान्सं
शांतानांकरोत्ययम् ॥ २९ ॥ एवंविधानिकर्माणिप्रावर्ततमहाबलः ॥ सर्वेषांब्रह्मदंडानामवध्यःशंभुनाकृतः ॥ ३० ॥ जानंतऋषयः
सर्वेसहंतेतस्यशक्तितः ॥ तथाकेसरिणात्वेषवायुनासोंऽजनीसुतः ॥ ३१ ॥ प्रतिषिद्धोऽपिमर्यादांलंघयत्येववानरः ॥ ततोमहर्षयः
क्रुद्धाभृग्वंगिरसवंशजाः ॥ ३२ ॥ शेपुरेनंरघुश्रेष्ठनातिक्रुद्धातिमन्यवः ॥ बाधसेयत्समाश्रित्यबलमस्मान्प्लवंगम ॥ ३३ ॥ तद्दीर्घका
लंवेत्तासिनास्माकंशापमोहितः ॥ यदातेस्मार्यतेकीर्तिस्तदातेवर्धतेबलम् ॥ ३४ ॥ ततस्तुहततेजौजामहर्षिवचनौजसा ॥ एषोश्र
माणितान्येवमृदुभावंगतोऽचरत् ॥ ३५ ॥ अथर्क्षरजसोनामवालिसुग्रीवयोःपिता ॥ सर्ववानरराजासीत्तेजसाइवभास्करः ॥ ३६ ॥
सतुराज्यंचिरंकृत्वावानराणांमहेश्वरः ॥ ततस्त्वर्क्षरजानामकालधर्मेणयोजितः ॥ ३७॥ तस्मिन्नस्तमितेचाथमंत्रिभिर्मंत्रकोविदैः ॥
पित्र्येपदेकृतोवालीसुग्रीवोवालिनःपदे ॥ ३८ ॥ सुग्रीवेणसमंत्वस्यअद्वैधंछिद्रवर्जितम् ॥ आबाल्यंसख्यमभवदनिलस्याग्निनायथा ॥
॥ ३९ ॥ एषशापवशादेवनवेदबलमात्मनः ॥ वालिसुग्रीवयोर्वैरंयदारामसमुत्थितम् ॥ ४० ॥ नह्येषरामसुग्रीवोभ्राम्यमाणोऽपिवा
लिना ॥ देवजानातिनह्येषबलमात्मनिमारुतिः ॥ ४१ ॥ ऋषिशापाहृतबलस्तदैवकपिसत्तमः ॥ सिंहःकुंजररुद्धोवाआस्थितःसहितो
रणे ॥४२॥ पराक्रमोत्साहमतिप्रतापसौशील्यमाधुर्यनयानयैश्च ॥ गांभीर्यचातुर्यसुवीर्यधैर्यैर्हनूमतःकोऽप्यधिकोऽस्तिलोके ॥ ४३ ॥
असौपुनर्व्याकरणंग्रहीष्यन्सूर्योन्मुखःप्रष्टुमनाःकपींद्रः ॥ उद्यद्गिरेरस्तगिरिंजगामग्रंथंमहद्धारयनप्रमेयः ॥ ४४ ॥ ससूत्रवृत्त्यर्थपदंम
हार्थससंग्रहंसिध्यतिवैकपींद्रः ॥ नह्यस्यकश्चित्सदृशोऽस्तिशास्त्रेवैशारदेछंदगतौतथैव ॥ ४५ ॥ सर्वासुविद्यासुतपोविधानेप्रस्पर्धतेऽयं
हिगुरुंसुराणाम् ॥ (सोऽयंनवव्याकरणार्थवेत्ताब्रह्माभविष्यत्यपितेप्रसादात् ॥) प्रवीविविक्षोरिवसागरस्यलोकान्दिधक्षोरिवपाव
कस्य ॥ लोकक्षयेष्वेवयथांतकस्यहनूमतःस्थास्यतिकःपुरस्तात् ॥ ४६ ॥ एषेवचान्येचमहाकपींद्राःसुग्रीवमैंदद्विविदाःसनीलाः ॥

सोऽथसलीलंपद्मजन्मना ॥ जलसिक्तंयथासस्यंपुनर्जीवितमाप्तवान् ॥ ४ ॥ प्राणवंतमिमंदृष्ट्वाप्राणोगंधवहोमुदा ॥ चचारसर्वभूते
षुसन्निरुद्धंयथापुरा ॥ ५ ॥ मरुद्रोधाद्विनिर्मुक्तास्ताःप्रजामुदिताभवन् ॥ शीतवातविनिर्मुक्ताःपद्मिन्यइवसांबुजाः ॥ ६ ॥ ततस्त्रि
युग्मस्त्रिककुत्रिधामात्रिदशार्चितः ॥ उवाचदेवताब्रह्मामारुतप्रियकाम्यया ॥ ७ ॥ भोमहेंद्राग्निवरुणामहेश्वरधनेश्वराः ॥ जानता
मपिवःसर्ववक्ष्यामिश्रूयतांहितम् ॥ ८ ॥ अनेनशिशुनाकार्यंकर्तव्यंवोभविष्यति ॥ तद्ददध्वंवरान्सर्वेमारुतस्यास्यतुष्टये ॥ ९ ॥
ततःसहस्रनयनःप्रीतियुक्तःशुभाननः ॥ कुशेशयमयींमालामुत्क्षिप्येदंवचोऽब्रवीत् ॥ १० ॥ मत्करोत्सृष्टवज्रेणहनुरस्ययथाहतः ॥
नाम्नावैकपिशार्दूलोभविताहनुमानिति ॥ ११ ॥ अहमस्यप्रदास्यामिपरमंवरमद्भुतम् ॥ इतःप्रभृतिवज्रस्यममावध्योभविष्यति ॥
॥ १२ ॥ मार्तंडस्त्वब्रवीत्तत्रभगवांस्तिमिरापहः ॥ तेजसोऽस्यमदीयस्यददामिशतिकांकलाम् ॥ १३ ॥ यदाचशास्त्राण्यध्येतुंशक्तिर
स्यभविष्यति ॥ तदास्यशास्त्रंदास्यामियेनवाग्मीभविष्यति ॥ १४ ॥ (नचास्यभविताकश्चित्सदृशःशास्त्रदर्शने) वरुणश्चवरंप्रा
दान्नास्यमृत्युर्भविष्यति ॥ वर्षायुतशतेनापिमत्पाशादुदकादपि ॥ १५ ॥ यमोदंडादवध्यत्वमरोगित्वंचदत्तवान् ॥ वरंददामिसंतुष्ट
अविषादंचसंयुगे ॥ १६ ॥ गदेयंमामिकानैनंसंयुगेषुवधिष्यति ॥ इत्येवंधनदःप्राहतदाह्येकाक्षिपिंगलः ॥ १७ ॥ मत्तोमहायुधानांच
अवध्योऽयंभविष्यति ॥ इत्येवंशंकरेणापिदत्तोऽस्यपरमोवरः ॥ १८ ॥ विश्वकर्माचदृष्ट्वेमंबालंप्रतिमहारथः ॥ मत्कृतानिचशस्त्राणि
यानिदिव्यानितानिच ॥ तैरवध्यत्वमापन्नश्चिरजीवीभविष्यति ॥ १९ ॥ दीर्घायुश्चमहात्माचब्रह्मातंप्राब्रवीद्वचः ॥ सर्वेषांब्रह्मदंडाना
मवध्यत्वंभविष्यति ॥२०॥ ततःसुराणांतुवरैर्दृष्ट्वाह्येनमलंकृतम् ॥ चतुर्मुखस्तुष्टमनावायुमाहजगद्गुरुः ॥ २१ ॥ अमित्राणांभयकरोमि
त्राणामभयंकरः ॥ अजेयोभवितापुत्रस्तवमारुतमारुतिः ॥ २२ ॥ कामरूपःकामचारीकामगःप्लवतांवरः ॥ भवत्यव्याहतगतिःकीर्ति
मांश्चभविष्यति ॥ २३ ॥ रावणोत्सादनार्थानिरामप्रीतिकराणिच ॥ रोमहर्षकराण्येवकर्ताकर्माणिसंयुगे ॥ २४ ॥ एवमुक्त्वातमामंत्र्य
मारुतंत्वमरैःसह ॥ यथागतं ययुःसर्वेपितामहपुरोगमाः ॥२५॥सोऽपिगंधवहःपुत्रंप्रगृह्यगृहमानयत् ॥ अंजनायास्तमाख्यायवरदत्तंविनि

यपवनःप्रजानामहितायसः ॥ ४८ ॥ प्रचारंसतुसंगृह्यप्रजास्वंतर्गतःप्रभुः ॥ गुहांप्रविष्टःस्वसुतंशिशुमादायमारुतः ॥ ४९ ॥ विण्मूत्रा
शयमावृत्यप्रजानांपरमार्तिकृत् ॥ रुरोधसर्वभूतानियथावर्षाणिवासवः ॥ ५० ॥ वायुप्रकोपाद्भूतानिनिरुच्छ्वासानिसर्वतः ॥
संधिभिर्भिद्यमानैश्चकाष्ठभूतानिजज्ञिरे ॥ ५१ ॥ निस्वाध्यायवषट्कारंनिष्क्रियंधर्मवर्जितम् ॥ वायुप्रकोपात्त्रैलोक्यंनिरयस्थमि
वाभवत् ॥ ५२ ॥ ततःप्रजाःसगंधर्वाःसदेवासुरमानुषाः ॥ प्रजामतिंसमाधावन्दुःखिताश्चसुखेच्छया ॥ ५३ ॥ ऊचुःप्रांजलयोदे
वामहोदरनिभोदराः ॥ त्वयातुभगवन्सृष्टाःप्रजानाथचतुर्विधाः ॥ ५४ ॥ त्वयादत्तोऽयमस्माकमायुषःपवनःपतिः ॥ सोऽस्मान्प्राणे
श्वरोभूत्वाकस्मादेषोऽद्यसत्तम ॥ ५५ ॥ रुरोधदुःखंजनयन्नंतःपुरइवस्त्रियः ॥ तस्मात्त्वांशरणंप्राप्तावायुनोपहता वयम् ॥ ५६ ॥
वायुसंरोधजंदुःखमिदंनोनुददुखःहन् ॥ एतत्प्रजानांश्रुत्वातुप्रजानाथःप्रजापतिः ॥ ५७ ॥ कारणादितिचोक्त्वासौप्रजाःपुनरभाषत ॥
यस्मिंश्चकारणेवायुश्चुक्रोधचरुरोधच ॥ ५८ ॥ प्रजाःशृणुध्वंतत्सर्वंश्रोतव्यंचात्मनःक्षमम् ॥ पुत्रस्तस्यामरेशेनइंद्रेणाद्यनिपातितः॥
॥ ५९ ॥ राहोर्वचनमास्थायततःसकुपितोऽनिलः ॥ अशरीरःशरीरेषुवायुश्चरतिपालयन् ॥ ६० ॥ शरीरंहिविनावायुंसमतांयाति
दारुभिः ॥ वायुःप्राणःसुखंवायुर्वायुःसर्वमिदंजगत् ॥ ६१ ॥ वायुना संपरित्यक्तंनसुखंविंदतेजगत् ॥ अद्यैवचपरित्यक्तंवायुना
जगदायुषा ॥ ६२ ॥ अद्यैवतेनिरुच्छ्वासाःकाष्ठकुड्योपमाःस्थिताः ॥ तद्यामस्तत्रयत्रास्तेमारुतोरुक्प्रदोहिनः ॥ माविनाशंगमि
ष्यामअप्रसाद्यादितेःसुतम् ॥ ६३ ॥ ततःप्रजाभिःसहितःप्रजापतिःसदेवगंधर्वभुजंगगुह्यकैः ॥ जगामयत्रास्यतितत्रमारुतःसुतंसुरें
द्राभिहतंप्रगृह्यसः ॥ ६४ ॥ ततोऽर्कवैश्वानरकांचनप्रभंसुतंतदोत्संगगतंसदागतेः ॥ चतुर्मुखोवीक्ष्यकृपामथाकरोत्सदेवगंधर्वऋषिय
क्षराक्षसैः ॥ ६५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे पंचत्रिंशः सर्गः ॥ ३५ ॥ ततः पिता
महंदृष्ट्वावायुःपुत्रवधार्दितः ॥ शिशुकंतंसमादायउत्तस्थौधातुरग्रतः ॥ १ ॥ चलत्कुंडलमौलिस्रक्तपनीयविभूषणः ॥ पादयोर्न्यपत
द्वायुस्त्रिरुपस्थायवेधसे ॥ २ ॥ तंतुवेदविदातेनलंबाभरणशोभिना ॥ वायुमुत्थाप्यहस्तेनशिशुंतंपरिमृष्टवान् ॥ ३ ॥ स्पृष्टमात्रस्ततः

लार्कंप्लवतेंऽबरमध्यगः ॥ २४ ॥ एतस्मिन्प्लवमानेतुशिशुभावेहनूमति ॥ देवदानवयक्षाणांविस्मयःसुमहानभूत् ॥ २५ ॥ नाप्येवं
वेगवान्वायुर्गरुडोनमनस्तथा ॥ यथायंवायुपुत्रस्तुक्रमतेंऽबरमुत्तमम् ॥ २६ ॥ यदितावच्छिशोरस्यईदृशोगतिविक्रमः ॥ यौवनंबल
मासाद्यकथंवेगोभविष्यति ॥ २७ ॥ तमनुप्लवतेवायुःप्लवंतंपुत्रमात्मनः ॥ सूर्यदाहभयाद्रक्षंस्तुषारचयशीतलः ॥ २८ ॥ बहुयोज
नसाहस्रंक्रामन्नेवगतोंऽबरम् ॥ पितुर्बलाच्चबाल्याच्चभास्कराभ्याशमागतः ॥ २९ ॥ शिशुरेषत्वदोषज्ञइतिमत्वादिवाकरः ॥ कार्यंचा
स्मिन्समायत्तमित्येवंनददाहसः ॥ ३० ॥ यमेवदिवसंह्येषग्रहीतुंभास्करंप्लुतः ॥ तमेवदिवसंराहुर्जिघृक्षतिदिवाकरम् ॥ ३१ ॥ अनेन
चपरामृष्टोराहुः सूर्यरथोपरि ॥ अपक्रांतस्ततस्त्रस्तोराहुश्चंद्रार्कमर्दनः ॥ ३२ ॥ इंद्रस्यभवनंगत्वासरोषःसिंहिकासुतः ॥ अब्रवीद्भ्रुकुटिं
कृत्वादेवंदेवगणैर्वृतम् ॥३३॥ बुभुक्षापनयंदत्त्वाचंद्रार्कौममवासव ॥ किमिदंतत्त्वयादत्तमन्यस्यबलवृत्रहन् ॥ ३४ ॥ अद्याहंपर्वकाले
तुजिघृक्षुःसूर्यमागतः ॥ अथान्योराहुरासाद्यजग्राहसहसारविम् ॥ ३५ ॥ सराहोर्वचनंश्रुत्वावासवःसंभ्रमान्वितः ॥ उत्पपाता
सनंहित्वाउद्वहन्कांचनींस्रजम् ॥ ३६ ॥ ततःकैलासकूटाभंचतुर्दंतमदस्रवम् ॥ शृंगारधारिणंप्रांशुंस्वर्णघंटाट्टहासिनम् ॥ ३७ ॥
इंद्रःकरींद्रमारुह्यराहुंकृत्वापुरःसरम् ॥ प्रायाद्यत्राभवत्सूर्यःसहानेनहनूमता ॥ ३८ ॥ अथातिरभसेनागाद्राहुरुत्सृज्यवासवम् ॥
अनेन चसवैदृष्टःप्रधावन्शैलकूटवत् ॥ ३९ ॥ ततःसूर्यंसमुत्सृज्यराहुंफलमवेक्ष्यच ॥ उत्पपातपुनर्व्योमग्रहीतुंसिंहिकासुतम् ॥४०॥
उत्सृज्यार्कमिमंरामप्रधावंतंप्लवंगमम् ॥ अवेक्ष्यैवंपरावृत्तोमुखशेषःपराङ्मुखः ॥ ४१ ॥ इंद्रमाशंसमानस्तुत्रातारंसिंहिकासुतः ॥
इंद्रइंद्रेतिसंत्रासान्मुहुर्मुहुरभाषत ॥ ४२ ॥ राहोर्विक्रोशमानस्यप्रागेवालक्षितंस्वरम् ॥ श्रुत्वेंद्रोवाचमाभैषीरहमेनंनिषूदये ॥ ४३ ॥
ऐरावतंततोदृष्ट्वामहत्तदिदमित्यपि ॥ फलंतंहस्तिराजानमभिदुद्रावमारुतिः ॥ ४४ ॥ तथास्यधावतोरूपमैरावतजिघृक्षया ॥ मुहूर्त
मभवद्घोरमिंद्राग्न्युपरिभास्वरम् ॥ ४५ ॥ एवमाधावमानंतुनातिक्रुद्धःशचीपतिः ॥हस्तांतादतिमुक्तेनकुलिशेनाभ्यताडयत् ॥ ४६ ॥
ततोगिरौपपातैषइंद्रवज्राभिताडितः ॥ पतमानस्यचैतस्यवामाहनुरभज्यत ॥ ४७ ॥ तस्मिंस्तुपतितेबालेवज्रताडनविह्वले ॥ चुक्रोधेंद्रा

अपृच्छततदारामोदक्षिणाशाश्रयंमुनिम् ॥ प्रांजलिर्विनयोपेतइदमाहवचोऽर्थवत् ॥ १ ॥ अतुलंबलमेतद्वैवालिनोरावणस्यच ॥ नत्वे
ताभ्यांहनुमतासमंत्वितिमतिर्मम ॥ २ ॥ शौर्यंदाक्ष्यंबलंधैर्यंप्राज्ञतानयसाधनम् ॥ विक्रमश्चप्रभावश्चहनूमतिकृतालयाः ॥ ३ ॥ दृष्ट्वैव
सागरंवीक्ष्यसीदंतींकपिवाहिनीम् ॥ समाश्वास्यमहाबाहुर्योजनानांशतंप्लुतः ॥ ४ ॥ धर्षयित्वापुरींलंकांरावणांतःपुरंतदा ॥ दृष्टासंभा
षिताचापिसीताह्याश्वासितातथा ॥ ५ ॥ सेनाग्रगामंत्रिसुताःकिंकरारावणात्मजः ॥एतेहनुमतातत्रएकेनविनिपातिताः ॥६ ॥ भूयोबं
धाद्विमुक्तेनभाषयित्वादशाननम् ॥ लंकाभस्मीकृतायेनपावकेनेवमेदिनी ॥ ७ ॥ नकालस्यनशक्रस्यनविष्णोर्वित्तपस्यच॥ कर्माणि
तानिश्रूयंतेयानियुद्धेहनूमतः ॥ ८ ॥ एतस्यबाहुवीर्येणलंकासीताचलक्ष्मणः ॥ प्राप्तामयाजयश्चैव राज्यं मित्राणिबांधवाः ॥ ९ ॥
हनुमान्यदिमेनस्याद्वानराधिपतेःसखा ॥ प्रवृत्तिमपिकोवेत्तुंजानक्याःशक्तिमान्भवेत् ॥ १० ॥ किमर्थंवालयनेनैवसुग्रीवप्रियका
म्यया ॥ तदावैरेसमुत्पन्नेनदग्धोवीरुधोयथा ॥ ११ ॥ नहिवेदितवान्मन्येहनूमानात्मनोबलम् ॥ यद्दृष्टवान्जीवितेष्टंक्लिश्यंतंवानरा
धिपम् ॥ १२ ॥ एतन्मेभगवन्सर्वंहनूमतिमहामुने ॥ विस्तरेणयथातत्त्वंकथयामरपूजित ॥ १३ ॥ राघवस्यवचःश्रुत्वाहेतुयुक्तमृषि
स्ततः ॥ हनूमतःसमक्षंतमिदंवचनमब्रवीत् ॥ १४ ॥ सत्यमेतद्रघुश्रेष्ठयद्ब्रवीषिहनूमति ॥ नबलेविद्यतेतुल्यो नगतौनमतौपरः ॥
॥ १५ ॥ अमोघशापैःशापस्तुदत्तोऽस्यमुनिभिःपुरा ॥ नवेत्ताहिबलंसर्वंबलीसन्नरिमर्दन ॥ १६ ॥ बाल्येऽप्येतेनयत्कर्मकृतंराममहा
बल ॥ तन्नवर्णयितुंशक्यमितिबाल्यतयास्यते ॥ १७ ॥ यदिवास्तित्वभिप्रायःसंश्रोतुंतवराघव ॥ समाधायमतिंरामनिशामयवदाम्य
हम् ॥ १८ ॥ सूर्यदत्तवरःस्वर्णःसुमेरुर्नामपर्वतः ॥ यत्रराज्यंप्रशास्त्यस्यकेसरीनामवैपिता ॥ १९ ॥ तस्यभार्याबभूवेष्टाह्यंजनेति
परिश्रुता ॥ जनयामासतस्यांवैवायुरात्मजमुत्तमम् ॥ २० ॥ शालिशूकनिभाभासंप्रासूतेमंतदांजना ॥ फलान्याहर्तुकामवैनिष्क्रा
न्तागहनेवरा ॥ २१ ॥ एषमातुर्वियोगाच्चक्षुधयाचभृशार्दितः ॥ रुरोदशिशुरत्यर्थंशिशुःशरवणेयथा ॥ २२ ॥ तदोद्यंतंविवस्वन्तंजपा
पुष्पोत्करोपमम् ॥ ददर्शफललोभाच्चह्युत्पपातरविंप्रति ॥ २३ ॥ बालार्काभिमुखोबालोबालार्कइवमूर्तिमान् ॥ ग्रहीतुकामोबा

वालिनंराक्षसोत्तमाः ॥ तस्यबाहूरुवेगेनपरिश्रांताव्यवस्थिताः ॥ २५ ॥ वालिमार्गांदपाक्रामन्पर्वतेंद्राहिगच्छतः ॥ किंपुनर्जीवन
प्रेप्सुर्बिभ्रद्वैमांसशोणितम् ॥ २६ ॥ अपक्षिगणसंपातान्वानरेन्द्रोमहाजवः ॥ क्रमशःसागरान्सर्वान्संध्याकालमवंदत ॥ २७ ॥ संपू
ज्यमानोयातस्तुखेचरैःखेचरोत्तमः ॥ पश्चिमंसागरंवालीआजगामसरावणः ॥ २८ ॥ तस्मिन्संध्यामुपासित्वास्नात्वाजप्त्वाचवानरः ॥
उत्तरंसागरंप्रायाद्वहमानोदशाननम् ॥ २९ ॥ बहुयोजनसाहस्रंवहमानोमहाहरिः ॥ वायुवच्चमनोवच्चजगामसहशत्रुणा ॥ ३० ॥
उत्तरेसागरेसंध्यामुपासित्वादशाननम् ॥ वहमानोगमद्वालीपूर्वंवैसमहोदधिम् ॥ ३१ ॥ तत्रापिसंध्यामन्वास्यवासविःसहरीश्वरः ॥
किष्किंधामभितोगृह्यरावणंपुनरागमत् ॥ ३२ ॥ चतुर्ष्वपिसमुद्रेषुसंध्यामन्वास्यवानरः ॥ रावणोद्वहनश्रांतःकिष्किंधोपवनेऽप
तत् ॥ ३३ ॥ रावणंतुमुमोचाथस्वकक्षात्कपिसत्तमः ॥ कुतस्त्वमितिचोवाचप्रहसन्रावणंमुहुः ॥ ३४ ॥ विस्मयंतुमहद्गत्वाश्रम
लोलनिरीक्षणः ॥ राक्षसेंद्रोहरींद्रंतमिदंवचनमब्रवीत् ॥ ३५ ॥ वानरेंद्रमहेंद्राभराक्षसेंद्रोऽस्मिरावणः ॥ युद्धेप्सुरिहसंप्राप्तःसचाद्या
सादितस्त्वया ॥ ३६ ॥ अहोबलमहोवीर्यमहोगांभीर्यमेवच ॥ येनाहंपशुवद्गृह्यभ्रमितश्चतुरोऽर्णवान् ॥ ३७ ॥ एवमश्रांतवद्वीर
शीघ्रमेवचवानर ॥ मांचैवोद्वहमानस्तुकोऽन्योवीरभविष्यति ॥ ३८ ॥ त्रयाणामेवभूतानांगतिरेषाप्लवंगम ॥ मनोनिलसुपर्णानांतव
चात्रनसंशयः ॥ ३९ ॥ सोऽहंदृष्टबलस्तुभ्यमिच्छामिहरिपुंगव ॥ त्वयासहचिरंसख्यंसुस्निग्धंपावकाग्रतः ॥ ४० ॥ दाराःपुत्राः
पुरंराष्ट्रंभोगाच्छादनभोजनम् ॥ सर्वमेवाविभक्तंनौभविष्यतिहरीश्वर ॥ ४१ ॥ ततःप्रज्वालयित्वाग्निंतावुभौहरिराक्षसौ ॥ भ्रातृत्व
मुपसंपन्नौपरिष्वज्यपरस्परम् ॥ ४२ ॥ अन्योन्यंलंबितकरौततस्तौहरिराक्षसौ ॥ किष्किंधांविशतुर्हृष्टौसिंहौगिरिगुहामिव ॥ ४३ ॥
सतत्रमासमुषितःसुग्रीवइवरावणः ॥ अमात्यैरागतैर्नीतस्त्रैलोक्योत्सादनार्थिभिः ॥ ४४ ॥ एवमेतत्पुरावृत्तंवालिनारावणःप्रभो ॥
धर्षितश्चकृतश्चापिभ्राततापावकसन्निधौ ॥ ४५ ॥ बलमप्रतिमंरामवालिनोऽभवदुत्तमम् ॥ सोऽपित्वयाविनिर्दग्धःशलभोवह्निना
यथा ॥ ४६ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे चतुस्त्रिंशः सर्गः ॥ ३४ ॥ ॥

चचारपृथिवींसर्वामनिर्विण्णस्तथाकृतः ॥ १ ॥ राक्षसंवामनुष्यंवाशृणुतेयंबलाधिकम् ॥ रावणस्तंसमासाद्ययुद्धेह्वयतिदर्पितः॥ २॥
ततःकदाचित्किष्किंधांनगरींवालिपालिताम् ॥ गत्वाह्वयतियुद्धायवालिनंहेममालिनम् ॥ ३ ॥ ततस्तुवानरामात्यास्तारस्तारापिता
प्रभुः ॥ उवाचवानरोवाक्यंयुद्धप्रेप्सुमुपागतम् ॥४॥ राक्षसेन्द्रगतोवालीयस्तेप्रतिबलोभवेत्॥कोऽन्यःप्रमुखतःस्थातुंतवशक्तःप्लवंगमः॥
॥ ५ ॥ चतुर्भ्योऽपिसमुद्रेभ्यःसंध्यामन्वास्यरावण ॥ इमंमुहूर्तमायातिवालीतिष्ठमुहूर्तकम् ॥ ६ ॥ एतानस्थिचयान्पश्ययएतेशंखपां
डुराः ॥ युद्धार्थिनामिमेराजन्वानराधिपतेजसा ॥ ७ ॥ यद्वामृतरसःपीतस्त्वयारावणराक्षस ॥ तदावालिनमासाद्यतदंततवजीवि
तम् ॥ ८ ॥ पश्येदानींजगच्चित्रमिमंविश्रवसःसुत ॥ इदंमुहूर्तंतिष्ठस्वदुर्लभंतेभविष्यति ॥ ९ ॥ अथवात्वरसेमर्तुंगच्छदक्षिणसागरम् ॥
वालिनंद्रक्ष्यसेतत्रभूमिष्ठमिवपावकम् ॥१०॥ सतुतारंविनिर्भर्त्स्यरावणोलोकरावणः ॥ पुष्पकंतत्समारुह्यप्रययौदक्षिणार्णवम् ॥ ११॥
तत्रहेमगिरिप्रख्यंतरुणार्कनिभाननम् ॥ रावणोवालिनंदृष्ट्वासंध्योपासनतत्परम् ॥ १२ ॥ पुष्पकादवरुह्याथरावणोऽजनसन्निभः ॥
ग्रहीतुंवालिनंतूर्णंनिःशब्दपदमव्रजत् ॥ १३ ॥ यदृच्छयातदादृष्टोवालिनापिसरावणः ॥ पापाभिप्रायकंदृष्ट्वाचकारनतुसंभ्रमम् ॥१४॥
शशमालक्ष्यसिंहोवापन्नगंगरुडोयथा ॥ नचिंतयतितंवालीरावणंपापनिश्चयम् ॥ १५ ॥ जिघृक्षमाणमायांतंरावणंपापचेतसम् ॥
कक्षावलंबिनंकृत्वागमिष्येत्रीन्महार्णवान् ॥ १६ ॥ द्रक्ष्यंत्यरिंममांकस्थंस्रंसदूरुकरांबरम् ॥ लंबमानंदशग्रीवंगरुडस्येवपन्नगम् ॥
॥ १७ ॥ इत्येवंमतिमास्थायवालीमौनमुपास्थितः ॥ जपन्वैनैगमान्मंत्रांस्तस्थौपर्वतराडिव ॥ १८ ॥ तावन्योन्यंजिघृक्षंतौहरिराक्षस
पार्थिवौ ॥ प्रयत्नवंतौतत्कर्मईहतुर्बलदर्पितौ ॥ १९ ॥ हस्तग्राहंतुतंमत्वापादशब्देनरावणम् ॥ पराङ्मुखोऽपिजग्राहवालीसर्पमिवां
डजः ॥ २० ॥ ग्रहीतुकामंतंगृह्यरक्षसामीश्वरंहरिः ॥ खमुत्पपातवेगेनकृत्वाकक्षावलंबिनम् ॥ २१ ॥ तंचपीडयमानंतुवितुदंतंन
खैर्मुहुः ॥ जहाररावणंवालीपवनस्तोयदंयथा ॥ २२ ॥ अथतेराक्षसामात्याह्रियमाणेदशानने ॥ मुमोक्षयिषवोवालिंरवमाणाअभि
द्रुताः ॥ २३ ॥ अन्वीयमानस्तैर्वालीभ्राजतेऽबरमध्यगः ॥ अन्वीयमानोमेघौघैरंबरस्थइवांशुमान् ॥ २४॥ तेशक्नुवंतःसंप्राप्तुं

दैवतैः ॥ १ ॥ ततःपुत्रकृतस्नेहात्कंप्यमानोमहाधृतिः ॥ माहिष्मतीपतिंद्रष्टुमाजगाममहानृपिः ॥ २ ॥ सवायुमार्गमास्थायवायु
तुल्यगतिर्द्विजः ॥ पुरींमाहिष्मतींप्राप्तोमनःसंपातविक्रमः ॥ ३ ॥ सोऽमरावतिसंकाशांहृष्टपुष्टजनावृताम् ॥ प्रविवेशपुरींब्रह्माइंद्रस्ये
वामरावतीम् ॥ ४ ॥ पादाचारमिवादित्यंनिष्पतंतंसुदुर्दशम् ॥ ततस्तेप्रत्यभिज्ञायअर्जुनायन्यवेदयन् ॥ ५ ॥ पुलस्त्यइतिविज्ञा
यवचनाद्धैहयाधिपः ॥ शिरस्यंजलिमाधायप्रत्युद्गच्छत्तपस्विनम् ॥ ६ ॥ पुरोहितोऽस्यगृह्यार्घ्यमधुपर्कंतथैवच ॥ पुरस्तात्प्रययौ
राज्ञःशक्रस्येवबृहस्पतिः ॥ ७ ॥ ततस्तमृषिमायांतमुद्यंतमिवभास्करम्॥अर्जुनोदृश्यसंभ्रांतोववंदेंद्रइवेश्वरम्॥८॥ सतस्यमधुपर्कंगांपाद्य
मर्घ्यंनिवेद्यच ॥ पुलस्त्यमाहराजेंद्रोहर्षगद्गदयागिरा ॥ ९ ॥ अद्यैवममरावत्यातुल्यामाहिष्मतीकृता ॥ अद्याहंतुद्विजेंद्रत्वांयस्मात्प
श्यामिदुर्दशम् ॥ १० ॥ अद्यमेकुशलंदेवअद्यमेकुशलंव्रतम् ॥ अद्यमेसफलंजन्मअद्यमेसफलंतपः ॥ ११ ॥ यत्तेदेवगणैर्वंद्योवंदेऽहं
चरणौतव ॥ इदंराज्यमिमेपुत्राइमेदाराइमेवयम् ॥ ब्रह्मन्किंकुर्मिकिंकार्यमाज्ञापयतुनोभवान् ॥ १२ ॥ तंधर्मेऽग्निषुपुत्रेषुशिवंपृष्ट्वाच
पार्थिवम् ॥ पुलस्त्योवाचराजानंहैहयानांतथार्जुनम् ॥ १३ ॥ नरेंद्रांबुजपत्राक्षपूर्णचंद्रनिभानन ॥ अतुलंतेबलंयेनदशग्रीवस्त्वया
जितः ॥ १४ ॥ भयाद्यस्योपतिष्ठेतांनिष्पंदौसागरानिलौ ॥ सोऽयंमृधेत्वयाबद्धःपौत्रोमेरणदुर्जयः ॥ १५ ॥ पुत्रकस्ययशःपीतंनाम
विश्रावितंत्वया ॥ मद्वाक्याद्याच्यमानोऽद्यमुंचवत्सदशाननम् ॥ १६ ॥ पुलस्त्याज्ञांप्रगृह्याथनकिंचनवचोऽर्जुनः ॥ मुमोचैवपार्थि
वेंद्रोराक्षसेन्द्रंप्रहृष्टवत् ॥ १७ ॥ सतंप्रमुच्यत्रिदशारिमर्जुनःप्रपूज्यदिव्याभरणस्रगंबरैः ॥ अहिंसकंसख्यमुपेत्यसाग्निकंप्रणम्यतंब्रह्मसुतं
गृहंययौ ॥ १८ ॥ पुलस्त्येनापिसंत्यक्तोराक्षसेन्द्रःप्रतापवान् ॥ परिष्वक्तःकृतातिथ्योलज्जमानोविनिर्जितः ॥ १९ ॥ पितामहसु
तश्चापिपुलस्त्योमुनिपुंगवः ॥ मोचयित्वादशग्रीवंब्रह्मलोकंजगामह ॥ २० ॥ एवंसरावणःप्राप्तःकार्तवीर्यात्प्रधर्षणम् ॥ पुलस्त्य
वचनाच्चापिपुनर्मुक्तोमहाबलः ॥ २१ ॥ एवंबलिभ्योबलिनःसंतिराघवनंदन ॥ नावज्ञाहिपरेकार्यायइच्छेच्छ्रेयआत्मनः ॥ २२ ॥
ततःसराजापिशिताशनानांसहस्रबाहोरुपलभ्यमैत्रीम् ॥ पुनर्नृपाणांकदनंचकारचचारसर्वांपृथिवींचदर्पात् ॥ २३ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा
मायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे त्रयस्त्रिंशः सर्गः ॥ ३३ ॥ अर्जुनेनविमुक्तस्तुरावणोराक्षसाधिपः ॥

मेघाविवनर्दंतौसिंहाविवबलोत्कटौ ॥ ५२ ॥ रुद्रकालाविवक्रुद्धौतौतदाराक्षसार्जुनौ ॥ परस्परंगदांगृह्यताडयामासतुर्भृशम् ॥ ५३ ॥
वज्रप्रहारानचलायथाघोरान्विषेहिरे ॥ गदाप्रहारांस्तौतत्रसेहातेनरराक्षसौ ॥ ५४ ॥ यथाशनिरवेभ्यस्तुजायतेऽथमतिश्रुतिः ॥ तथा
तयोर्गदापोथैर्दिशःसर्वाःप्रतिश्रुताः ॥५५॥ अर्जुनस्यगदासातुपात्यमानाऽहितोरसि ॥ कांचनाभंनभश्चक्रेविद्युत्सौदामनीयथा ॥५६॥
तथैवरावणेनापिपात्यमानामुहुर्मुहुः ॥ अर्जुनोरसिनिर्भातिगदोल्केवमहागिरौ ॥५७॥ नार्जुनःखेदमायातिनराक्षसगणेश्वरः ॥ सममा
सीत्तयोर्युद्धंयथापूर्वंबलींद्रयोः ॥५८॥ शृंगैरिववृषायुध्यन्दंताग्रैरिवकुंजरौ ॥ परस्परंविनिघ्नंतौनरराक्षससत्तमौ ॥ ५९ ॥ ततोऽर्जुने
नक्रुद्धेनसर्वप्राणेनसागदा ॥ स्तनयोरंतरेमुक्तारावणस्यमहोरसि ॥ ६० ॥ वरदानकृतत्राणेसागदारावणोरसि ॥ दुर्बलेवयथावेगं
द्विधाभूतापतत्क्षितौ ॥ ६१ ॥ सत्वर्जुनयुक्तेनगदाघातेनरावणः ॥ अपासर्पद्धनुर्मात्रंनिषसादचनिष्टनन् ॥ ६२ ॥ सविह्वलंतदालक्ष्य
दशग्रीवंततोऽर्जुनः ॥ सहसोत्पत्यजग्राहगरुत्मानिवपन्नगम् ॥ ६३ ॥ सतुबाहुसहस्रेणबलाद्गृह्यदशाननम् ॥ बबंधबलवान्राजाब
लिंनारायणोयथा ॥ ६४ ॥ वध्यमानेदशग्रीवेसिद्धचारणदेवताः ॥ साध्वीतिवादिनःपुष्पैःकिरंत्यर्जुनमूर्धनि ॥ ६५ ॥ व्याघ्रो
मृगमिवादायमृगराडिवकुंजरम् ॥ ररासहैहयोराजाहर्षादंबुदवन्मुहुः ॥ ६६ ॥ प्रहस्तस्तुसमाश्वस्तोदृष्ट्वाबद्धंदशाननम् ॥ सहसा
राक्षसःक्रुद्धअभिदुद्रावहैहयम् ॥ ६७ ॥ नक्तंचराणांवेगस्तुतेषामापततांबभौ ॥ उद्धूतआतपापायेपयोदानामिवांबुधौ ॥ ६८ ॥
मुंचमुंचेतिभाषंतस्तिष्ठतिष्ठेतिचासकृत् ॥ मुसलानिचशूलानिसोत्ससर्जतदारणे ॥ ६९ ॥ अप्राप्तान्येवतान्याशुअसंभ्रांतस्त
दार्जुनः ॥ आयुधान्यमरारीणांजग्राहारिनिषूदनः ॥ ७० ॥ ततस्तान्येवरक्षांसिदुर्धरैः प्रवरायुधैः ॥ भित्त्वाविद्रावयामासवायुरंबु
धरानिव ॥ ७१ ॥ राक्षसांस्त्रासयामासकार्तवीर्योऽर्जुनस्तदा ॥ रावणंगृह्यनगरंप्रविवेशसुहृद्वृतः ॥ ७२ ॥ सकीर्यमाणःकुसुमाक्षतोत्क
रैर्द्विजैःसपौरैःपुरुहूतसन्निभः ॥ ततोऽर्जुनःस्वांप्रविवेशतांपुरींबलिंनिगृह्येवसहस्रलोचनः ॥ ७३ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये
आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे द्वात्रिंशः सर्गः ॥ ३२ ॥ रावणग्रहणंतत्तुवायुग्रहणसन्निभम् ॥ ततःपुलस्त्यः शुश्रावकथितंदिवि

स्त्रीसमक्षगतंयत्त्वंयोद्धुमुत्सहसेनृपम् ॥ २९ ॥ (वाशितामध्यगंमत्तंशार्दूलइवकुंजरम् ॥) क्षमस्वाद्यदशग्रीवउष्यतांरजनीत्वया ॥
युद्धश्रद्धातुयद्यस्तिश्वस्तातसमरेऽर्जुनम् ॥ ३० ॥ यदिवापित्वरातुभ्यंयुद्धतृष्णासमावृता ॥ निपात्यास्मान्रणेयुद्धमर्जुनेनोपया
स्यसि ॥ ३१ ॥ ततस्तैरावणामात्यैरमात्यास्तेनृपस्यतु ॥ सूदिताश्चापितेयुद्धेभक्षिताश्चबुभुक्षितैः ॥ ३२ ॥ ततोहलहलाशब्दो
नर्मदातीरगोबभौ ॥ अर्जुनस्यानुयात्राणांरावणस्यचमंत्रिणाम् ॥ ३३ ॥ इषुभिस्तोमरैःप्रासैस्त्रिशूलैर्वज्रकर्षणैः ॥ सरावणानर्दयंतः
समंतात्समभिद्रुतः ॥ ३४ ॥ हैहयाधिपयोधानांवेगआसीत्सुदारुणः ॥ सनक्रमीनमकरस्समुद्रस्येवनिःस्वनः ॥ ३५ ॥ रावणस्य
तुतेऽमात्याःप्रहस्तशुकसारणाः ॥ कार्तवीर्यबलंक्रुद्धानिर्हंतिस्मस्वतेजसा ॥ ३६ ॥ अर्जुनायतुतत्कर्मरावणस्यसमंत्रिणः ॥ क्रीडमा
नायकथितंपुरुषैर्भयविह्वलैः ॥ ३७ ॥ श्रुत्वानभेतव्यमितिस्त्रीजनंसतदार्जुनः ॥ उत्ततारजलात्तस्माद्गंगातोयादिवांजनः ॥ ३८ ॥
क्रोधदूषितनेत्रस्तुसतदार्जुनपावकः ॥ प्रजज्वालमहाघोरोयुगांतइवपावकः ॥ ३९ ॥ सतूर्णतरमादायवरहेमांगदोगदाम् ॥ अभिदु
द्रावरक्षांसितमांसीवदिवाकरः ॥ ४० ॥ बाहुविक्षेपकरणांसमुद्यम्यमहागदाम् ॥ गारुडंवेगमास्थायआपपातैवसोऽर्जुनः ॥ ४१ ॥
तस्यमार्गंसमारुध्यविंध्योऽर्कस्येवपर्वतः ॥ स्थितोविंध्यइवाकंप्यःप्रहस्तोमुसलायुधः ॥४२ ॥ ततोऽस्यमुसलंघोरंलोहबद्धंमदोद्धतः ॥
प्रहस्तःप्रेषयन्क्रुद्धोररासचयथांतकः ॥ ४३ ॥ तस्याग्रेमुसलस्याग्निरशोकापीडसन्निभः ॥ प्रहस्तकरमुक्तस्यबभूवप्रदहन्निव ॥ ४४ ॥
आधावमानंमुसलंकार्तवीर्यस्तदार्जुनः ॥ निपुणंवंचयामासगदयागतविक्लवः ॥ ४५ ॥ ततस्तमभिदुद्रावसगदोहैहयाधिपः ॥
भ्रामयाणोगदांगुर्वींपंचबाहुशतोच्छ्रयाम् ॥४६॥ ततोहतोऽतिवेगेनप्रहस्तोगदयातदा ॥ निपपातस्थितःशैलोवज्रिवज्रहतोयथा ॥४७॥
प्रहस्तंपतितंदृष्ट्वामारीचशुकसारणाः ॥ समहोदरधूम्राक्षाअपसृष्टारणाजिरात् ॥ ४८ ॥ अपक्रांतेष्वमात्येषुप्रहस्तेचनिपातिते ॥
रावणोऽभ्यद्रवत्तूर्णमर्जुनंनृपसत्तमम् ॥ ४९ ॥ सहस्रबाहोस्तद्युद्धंविंशद्बाहोश्चदारुणम् ॥ नृपराक्षसयोस्तत्रआरब्धंरोमहर्षणम् ॥५०॥
सागराविवसंक्षुब्धौचलमूलाविवाचलौ ॥ तेजोयुक्ताविवादित्यौप्रदहंताविवानलौ ॥ ५१ ॥ बलोद्धतौयथानागौवाशितार्थेयथावृषौ ॥

प्रधावति ॥ ५ ॥ समीननक्रमकरःसपुष्पकुशसंस्तरः ॥ सनर्मदांभसोवेगःप्रावृट्कालइवाबभौ ॥ ६ ॥ सवेगःकार्तवीर्येणसंप्रेषित
इवांभसः ॥ पुष्पोपहारंसकलंरावणस्यजहारह ॥ ७ ॥ रावणोऽर्धसमाप्तंतमुत्सृज्यनियमंतदा ॥ नर्मदांपश्यतेकांतांप्रतिकूलांयथाप्रि
याम् ॥८॥ पश्चिमेनतुतंदृष्ट्वासागरोद्गारसन्निभम्॥वर्धतमंभसोवेगंपूर्वामाशांप्रविश्यतु ॥ ९ ॥ ततोनुद्भ्रांतशकुनांस्वभावेपरमेस्थिताम् ॥
निर्विकारांगनाभासामपश्यद्रावणोनदीम् ॥ १० ॥ सव्येतरकरांगुल्याह्यशब्दास्योदशाननः ॥ वेगप्रभवमन्वेष्टुंसोदिशच्छुकसारणौ ॥
॥ ११ ॥ तौतुरावणसंदिष्टौभ्रातरौशुकसारणौ ॥ व्योमांतरगतौवीरौप्रस्थितौपश्चिमामुखौ ॥ १२ ॥ अर्धयोजनमात्रंतुगत्वातौरज
नीचरौ ॥ पश्येतांपुरुषंतोयेक्रीडंतंसहयोषितम् ॥ १३ ॥ बृहत्सालप्रतीकाशंतोयव्याकुलमूर्धजम् ॥ मदरक्तांतनयनंमदव्याकुलचे
तसम् ॥ १४ ॥ नदींबाहुसहस्रेणरुंधंतमरिमर्दनम् ॥ गिरिंपादसहस्रेणरुंधंतमिवमेदिनीम् ॥ १५ ॥ बालानांवरनारीणांसहस्रेणसमा
वृतम्॥समदानांकरेणूनांसहस्रेणेवकुंजरम् ॥ १६ ॥ तमद्भुततरंदृष्ट्वाराक्षसौशुकसारणौ ॥ सन्निवृत्तावुपागम्यरावणंतमथोचतुः ॥ १७ ॥
बृहत्सालप्रतीकाशःकोऽप्यसौराक्षसेश्वर ॥ नर्मदांरोधवद्रुद्ध्वाक्रीडापयतियोषितः ॥ १८ ॥ तेनबाहुसहस्रेणसन्निरुद्धजलानदी ॥
सगरोद्गारसंकाशानुद्गारान्सृजतेमुहुः ॥ १९ ॥ इत्येवंभाषमाणौतौनिशम्यशुकसारणौ ॥ रावणोऽर्जुनइत्युक्त्वासययौयुद्धला
लसः ॥ २० ॥ अर्जुनाभिमुखेतस्मिन्रावणेराक्षसाधिपे ॥ चंडःप्रवातिपवनःसनादःसरजस्तथा ॥ २१ ॥ सकृदेवकृतोरावःसरक्त
पृषतोघनैः ॥ महोदरमहापार्श्वधूम्राक्षशुकसराणैः ॥ २२ ॥ संवृतोराक्षसेंद्रस्तुतत्रागाद्यत्रचार्जुनः ॥ अदीर्घेणैवकालेनसतदाराक्षसो
बली ॥ २३ ॥ तंनर्मदाह्रदंभीममाजगामांजनप्रभः ॥ सतत्रस्त्रीपरिवृतंवासिताभिरिवद्विपम् ॥ २४ ॥ नरेंद्रंपश्यतेराजाराक्षसानां
तदार्जुनम् ॥ सरोषाद्रक्तनयनोराक्षसेंद्रोबलोद्धतः ॥ २५ ॥ इत्येवमर्जुनामात्यानाहगंभीरयागिरा ॥ अमात्याः क्षिप्रमाख्यातहै
हयस्यनृपस्यवै ॥ २६ ॥ युद्धार्थसमनुप्राप्तोरावणोनामनामतः ॥ रावणस्यवचःश्रुत्वामंत्रिणोऽथार्जुनस्यते ॥ २७ ॥ उत्तस्थुः सायु
धास्तंचरावणंवाक्यमब्रुवन् ॥ युद्धस्यकालोविज्ञातःसाधुभोःसाधुरावण ॥ २८ ॥ यःक्षीबंस्त्रीगतंचैवयोद्धुमुत्सहसेनृपम् ॥

एषरश्मिसहस्रेणजगत्कृत्वैवकांचनम् ॥ २७ ॥ तीक्ष्णतापकरःसूर्योनभसोमध्यमास्थितः ॥ मामासीनंविदित्वैवचंद्रायतिदिवा
करः ॥ २८ ॥ नर्मदाजलशीतश्चसुगंधिःश्रमनाशनः ॥ मद्भयादनिलोह्येषवात्यसौसुसमाहितः ॥ २९ ॥ इयंचापिसरिच्छ्रेष्ठानर्मदाश
र्मवर्धिनी ॥ नक्रमीनविहंगोर्मिःसभयेवांगनास्थिता ॥ ३० ॥ तद्भवंतःक्षताःशस्त्रैर्नृपैरिंद्रसमैर्युधि ॥ चंदनस्यरसेनेवरुधिरेणसमु
क्षिताः ॥ ३१ ॥ तेयूयमवगाहध्वंनर्मदांशर्मदांशुभाम् ॥ सार्वभौममुखामत्तागंगामिवमहागजाः ॥ ३२ ॥ अस्यांस्नात्वामहानद्यां
पाप्मानंविप्रमोक्ष्यथ ॥ अहमप्यद्यपुलिनेशरदिंदुसमप्रभे ॥ ३३ ॥ पुष्पोपहारंशनकैःकरिष्यामिकपर्दिनः ॥ रावणेनैवमुक्तास्तुप्रहस्त
शुकसारणाः ॥ ३४ ॥ समहोदरधूम्राक्षानर्मदांविजगाहिरे ॥ राक्षसेंद्रगजैस्तैस्तुक्षोभितानर्मदानदी ॥ ३५ ॥ वामनांजनपद्माद्यैर्गंगाइव
महागजैः ॥ ततस्तेराक्षसाःस्नात्वानर्मदायांमहाबलाः ॥ ३६ ॥ उत्तीर्यपुष्पाण्याजह्रुबल्यर्थंरावणस्यतु ॥ नर्मदापुलिनेहृद्येशुभ्राभ्रसदृ
शप्रभे ॥ ३७ ॥ राक्षसैस्तुमुहूर्तेनकृतःपुष्पमयोगिरिः ॥ पुष्पेषूपहृतेष्वेवरावणोराक्षसेश्वरः ॥ ३८ ॥ अवतीर्णोनदींस्नातुंगंगामि
वमहागजः ॥ तत्रस्नात्वाचविधिवज्जप्त्वाजप्यमनुत्तमम् ॥ ३९ ॥ नर्मदासलिलात्तस्मादुत्ततारसरावणः ॥ ततःक्लिन्नांबरंत्यक्त्वाशुक्ल
वस्त्रसमावृतम् ॥ ४० ॥ रावणंप्रांजलिंयांतमन्वयुःसर्वराक्षसाः ॥ तद्गतीवशमापन्नामूर्तिमंतइवाचलाः ॥ ४१ ॥ यत्रयत्रचयातिस्म
रावणोराक्षसेश्वरः ॥ जाम्बूनदमयंलिंगंतत्रतत्रस्मनीयते ॥४२ ॥ वालुकावेदिमध्येतुतल्लिंगंस्थाप्यरावणः॥ अर्चयामासगंधैश्चपुष्पैश्चा
मृतगंधिभिः ॥ ४३ ॥ ततः सतामार्तिहरंपरंवरंप्रदंचंद्रमयूखभूषणम् ॥ समर्चयित्वासनिशाचरोजगौप्रसार्यहस्तान्प्रणनर्तचाग्रतः ॥
॥ ४४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे एकत्रिंशःसर्गः ॥ ३१ ॥ नर्मदापुलिनेयत्रराक्षसेंद्रः
सदारुणः ॥ पुष्पोपहारंकुरुतेतस्माद्देशाददूरतः ॥ १ ॥ अर्जुनोजयतांश्रेष्ठोमाहिष्मत्याःपतिःप्रभुः ॥ क्रीडतेसहनारीभिर्नर्मदातोय
माश्रितः ॥ २ ॥ तासांमध्यगतोराजाराजचतदार्जुनः ॥ करेणूनांसहस्रस्यमध्यस्थइवकुंजरः ॥ ३ ॥ जिज्ञासुःसतुबाहूनांसहस्र
स्योत्तमंबलम् ॥ रुरोधनर्मदावेगंबाहुभिर्बहुभिर्वृतः ॥ ४ ॥ कार्तवीर्यभुजासक्तंतज्जलंप्राप्यनिर्मलम् ॥ कूलोपहारंकुर्वाणंप्रतिस्रोतः

राघवस्यवचःश्रुत्वाअगस्त्योभगवानृषिः ॥ उवाचरामंप्रह
वुःपृथिवीक्षितः ॥ बहिष्कृतावराास्त्रैश्चबहवोनिर्जितानृपाः ॥ ४ ॥ ततोमाहिष्मतींनाम
सन्पितामहइवेश्वरम् ॥५॥ इत्येवंबाधमानस्तुपार्थिवान्पार्थिवर्षभ ॥ चचाररावणोगमपृथिवींपृथिवीपते ॥ ६ ॥ ततोमाहिष्मतींनाम
पुरींस्वर्गपुरीप्रभाम् ॥ संप्राप्तोयत्रसान्निध्यंसदासीद्वसुरेतसः ॥ ७ ॥ तुल्यआसीन्नृपस्तस्यप्रभावाद्वसुरेतसः ॥ अर्जुनोनामयत्राग्निः
शरकुंडेशयःसदा ॥ ८ ॥ तमेवदिवसंसोथहैहयाधिपतिर्बली ॥ अर्जुनोनर्मदांरंतुंगतःस्त्रीभिःसहेश्वरः ॥ ९ ॥ तमेवदिवसंसोथरावण
णस्तत्रआगतः ॥ रावणोराक्षसेंद्रस्तुतस्यामात्यानपृच्छत ॥ १० ॥ क्वार्जुनोनृपतिःशीघ्रंसम्यगाख्यातुमर्हथ ॥ रावणोहमनुप्राप्तो
युद्धेप्सुर्नृवरेणह ॥ ११ ॥ ममागमनमप्यग्रेयुष्माभिःसन्निवेद्यताम् ॥ इत्येवंरावणेनोक्तास्तेमात्याःसुविपश्चितः ॥ १२ ॥ अब्रुवन्राक्षस
पतिमसान्निध्यंमहीपतेः ॥ श्रुत्वाविश्रवसःपुत्रःपौराणामर्जुनंगतम् ॥ १३ ॥ अपसृत्यागतोविंध्यंहिमवत्सन्निभंगिरिम् ॥ सतमभ्रमि
वाविष्टमुद्भ्रांतमिवमेदिनीम् ॥ १४ ॥ अपश्यद्रावणोविंध्यमालिखंतमिवांबरम् ॥ सहस्रशिखरोपेतंसिंहाध्युषितकंदरम् ॥ १५ ॥
प्रपातपतितैःशीतैःसाट्टहासमिवांबुभिः ॥ देवदानवगंधर्वैःसाप्सरोभिःसकिन्नरैः ॥ १६ ॥ स्वस्त्रीभिःक्रीडमानैश्चस्वर्गभूतंमहोच्छ्रयम् ॥
नदीभिःस्यंदमानाभिःस्फटिकप्रतिमंजलम् ॥ १७ ॥ फणाभिश्चलजिह्वाभिरनंतमिवविष्ठितम् ॥ उत्क्रामंतंदरीवंतंहिमवत्सन्निभं
गिरिम् ॥ १८ ॥ पश्यमानस्ततोविंध्यंरावणोनर्मदांययौ ॥ चलोपलजलांपुण्यांपश्चिमोदधिगामिनीम् ॥ १९ ॥ महिषैःसृमरैः
सिंहैःशार्दूलर्क्षगजोत्तमैः ॥ उष्णाभितप्तैस्तृषितैःसंक्षोभितजलाशयाम् ॥ २० ॥ चक्रवाकैःसकारंडैःसहंसजलकुक्कुटैः ॥ सारसैश्चस
दामत्तैःकूजद्भिःसुसमावृताम् ॥ २१ ॥ फुल्लद्रुमकृतोत्तंसांचक्रवाकयुगस्तनीम् ॥ विस्तीर्णपुलिनश्रोणींहंसावलिसुमेखलाम् ॥ २२ ॥
पुष्परेण्वनुलिप्तांगींजलफेनामलांशुकाम् ॥ जलावगाहसुस्पर्शांफुल्लोत्पलशुभेक्षणाम् ॥ २३ ॥ पुष्पकादवरुह्याशुनर्मदांसरितांवराम् ॥
इष्टामिववरांनारीमवगाह्यदशाननः ॥ २४ ॥ सतस्याःपुलिनेरम्येनानामुनिनिषेविते ॥ उपोपविष्टःसचिवैःसार्धंराक्षसपुंगवः ॥ २५ ॥
प्रख्यायनर्मदांसोथगंगेयमितिरावणः ॥ नर्मदादर्शनेहर्षमाप्तवान्सदशाननः ॥ २६ ॥ उवाचसचिवांस्तत्रसलीलंशुकसारणौ ॥

तांतुभार्यांसुनिर्भर्त्स्यसोऽब्रवीत्सुमहातपाः ॥ दुर्विनीतेविनिध्वंसममाश्रमसमीपतः ॥ ३६ ॥ रूपयौवनसंपन्नायस्मात्त्वमनवस्थिता ॥
तस्माद्रूपवतीलोकेनत्वमेकाभविष्यति ॥ ३७ ॥ ॥ रूपंचतेप्रजाःसर्वागमिष्यतिनसंशयः ॥ यत्तदेकंसमाश्रित्यविभ्रमोऽयमुपस्थितः ॥
॥ ३८ ॥ तदाप्रभृतिभूयिष्ठंप्रजारूपसमन्विता ॥ सातंप्रसादयामासमहर्षिंगौतमंतदा ॥ ३९ ॥ अज्ञानाद्धर्षिताविप्रत्वद्रूपेणदिवौ
कसा ॥ नकामकाराद्विप्रर्षेप्रसादंकर्तुमर्हसि ॥ ४० ॥ अहल्ययात्वेवमुक्तःप्रत्युवाचसगौतमः ॥ उत्पत्स्यतिमहातेजाइक्ष्वाकूणां
महारथः ॥ ४१ ॥ रामोनामश्रुतोलोकेवनंचाप्युपयास्यति ॥ ब्राह्मणार्थेमहाबाहुर्विष्णुर्मानुषविग्रहः ॥ ४२ ॥ तंद्रक्ष्यसितदाभद्रे
ततःपूताभविष्यसि ॥ सहिपावयितुंशक्तस्त्वयायद्दुष्कृतंकृतम् ॥ ४३ ॥ तस्यातिथ्यंचकृत्वावैमत्समीपंगमिष्यसि ॥ वत्स्य
सित्वंमयासार्धंतदाहिवरवर्णिनि ॥ ४४ ॥ एवमुक्त्वासविप्रर्षिराजगामस्वमाश्रमम् ॥ तपश्चचारसुमहत्सापत्नीब्रह्मवादिनः ॥ ४५ ॥
पापोत्सर्गाद्धितस्येदंमुनेःसर्वमुपस्थितम् ॥ तत्स्मरत्वंमहाबाहोदुष्कृतंयत्त्वयाकृतम् ॥ ४६ ॥ तेनत्वंग्रहणंशत्रोर्यातोनान्येनवासव ॥
शीघ्रंवैयजयज्ञंत्वंवैष्णवंसुमसमाहितः ॥ ४७ ॥ पावितस्तेनयज्ञेनयास्यसेत्रिदिवंततः ॥ पुत्रश्चतवदेवेंद्रनविनष्टोमहारणे ॥४८॥ नीतः
सन्निहितश्चैवआर्यकेणमहोदधौ ॥ एतच्छ्रुत्वामहेंद्रस्तुयज्ञमिष्ट्वाचवैष्णवम् ॥ ४९ ॥ पुनस्त्रिदिवमाक्रामदन्वशासच्चदेवराट् ॥ एत
दिंद्रजितोनामबलंयत्कीर्तितंमया ॥५०॥ निर्जितस्तेनदेवेंद्रःप्राणिनोऽन्येतुकिंपुनः ॥ आश्चर्यमितिरामश्चलक्ष्मणश्चाब्रवीत्तदा ॥५१ ॥
अगस्त्यवचनंश्रुत्वावानरराक्षसास्तदा ॥ विभीषणस्तुरामस्यपार्श्वस्थोवाक्यमब्रवीत् ॥ ५२ ॥ आश्चर्यंस्मारितोस्म्यद्ययत्तद्दृष्टं
पुरातनम् ॥ अगस्त्यंत्वब्रवीद्रामःसत्यमेतच्छ्रुतंचमे ॥ ५३ ॥ एवंरामसमुद्भूतोरावणोलोककंटकः ॥ सपुत्रोयेनसंग्रामेजितःशक्रः
सुरेश्वरः ॥५४॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च॰सा॰ उत्तरकांडे त्रिंशः सर्गः ॥ ३० ॥ ततोरामोमहातेजाविस्मया
त्पुनरेवहि ॥ उवाचप्रणतोवाक्यमगस्त्यमृषिसत्तमम् ॥ १ ॥ भगवन्राक्षसःक्रूरोयदाप्रभृतिमेदिनीम् ॥ पर्यटत्किंतदालोकाःशून्या
आसन्द्विजोत्तम ॥ २ ॥ राजावाराजमात्रोवाकिंतदामात्रकश्चन ॥ धर्षणंयत्रनप्राप्तोरावणोराक्षसेश्वरः ॥ ३ ॥ उताहोहतवीर्यास्तेबभू

संग्राममवतर्तुंचशत्रुनिर्जयकांक्षिणः ॥१२॥ अश्वयुक्तोरथोमह्यमुत्तिष्ठेत्तुविभावसोः॥तत्स्थस्यामरतास्यान्मेएषमेनिश्चितोवरः ॥ १३ ॥
तस्मिन्यद्यसमाप्तेचजप्यहोमेविभावसौ ॥ युध्येयंदेवसंग्रामेतदामेस्याद्विनाशनम् ॥ १४ ॥ सर्वोहितपसादेववृणोत्यमरतांपुमान् ॥
विक्रमेणमयात्वेतदमरत्वंप्रवर्तितम् ॥ १५ ॥ एवमस्त्वितितंचाहवाक्यंदेवःपितामहः ॥ मुक्तश्चेंद्रजिताशक्रोगताश्चत्रिदिवंसुराः ॥१६॥
एतस्मिन्नंतरेरामदीनोभ्रष्टामरद्युतिः ॥ इंद्रश्चिंतापरीतात्माध्यानतत्परतांगतः ॥ १७ ॥ तंतुदृष्ट्वातथाभूतंप्राहदेवःपितामहः ॥ शतक्रतो
किमुपुराकरोतिस्मसुदुष्कृतम् ॥ १८ ॥ अमरेंद्रमयाबुद्ध्याप्रजाःसृष्टास्तथाप्रभो ॥ एकवर्णाःसमाभाषाएकरूपाश्चसर्वशः ॥ १९ ॥
तासांनास्तिविशेषोहिदर्शनेलक्षणेपिवा ॥ ततोहमेकाग्रमनास्ताःप्रजाःसमचिंतयम् ॥ २० ॥ सोहंतासांविशेषार्थंस्त्रियमेकांविनिर्ममे ॥
यद्यत्प्रजानांप्रत्यंगंविशिष्टंतत्तदुद्धृतम् ॥ २१ ॥ ततोमयारूपगुणैरहल्यास्त्रीविनिर्मिता ॥ हलंनामेहवैरूप्यंहलयंतत्प्रभवंभवेत् ॥२२ ॥
यस्यानविद्यतेहल्यंतेनाहल्येतिविश्रुता ॥ अहल्येत्येवचमयातस्यानामप्रकीर्तितम् ॥ २३ ॥ निर्मितायांचदेवेंद्रतस्यांनार्यांसुरर्षभ ॥
भविष्यतीतिकस्यैषाममचिंताततोऽभवत् ॥२४॥ त्वंतुशक्रतदानारींजानीषेमनसाप्रभो ॥ स्थानाधिकतयापत्नीममैषेतिपुरंदर ॥ २५ ॥
सामयान्यासभूतातुगौतमस्यमहात्मना ॥ न्यस्ताबहूनिवर्षाणितेननिर्यातिताचह ॥ २६ ॥ ततस्तस्यपरिज्ञायमहास्थैर्यंमहामुनेः ॥
ज्ञात्वातपसिसिद्धिंचपत्न्यर्थंस्पर्शितातदा ॥ २७ ॥ सतयासहधर्मात्मारमतेस्ममहामुनिः ॥ आसन्निराशादेवास्तुगौतमेदत्तयातया ॥
॥ २८ ॥ त्वंक्रुद्धस्त्विहकामात्मागत्वातस्याश्रमंमुनेः ॥ दृष्टवांश्चतदातांस्त्रींदीप्तामग्निशिखामिव ॥ २९ ॥ सात्वयाधर्षिताशक्रका
मार्तेनसमन्युना ॥ दृष्टस्त्वंसतदातेनआश्रमेपरमर्षिणा ॥ ३० ॥ ततःक्रुद्धेनतेनासिशप्तःपरमतेजसा ॥ गतोसियेनदेवेंद्रदशाभागवि
पर्ययम् ॥ ३१ ॥ यस्मान्मेधर्षितापत्नीत्वयावासवनिर्भयात् ॥ तस्मात्त्वंसमरेशक्रशत्रुहस्तंगमिष्यसि ॥ ३२ ॥ अयंतुभावो
दुर्बुद्धेयस्त्वयेहप्रवर्तितः ॥ मानुषेष्वपिलोकेषुभविष्यतिनसंशयः ॥ ३३ ॥ तत्रार्धंतस्ययःकर्तात्वय्यर्धंनिपतिष्यति ॥ नचतेस्था
वरंस्थानंभविष्यतिनसंशयः ॥ ३४ ॥ यश्चयश्चसुरेंद्रःस्याद्ध्रुवःसनभविष्यति ॥ एषशापोमयामुक्तइत्यसौत्वांतदाब्रवीत् ॥ ३५ ॥

जितंनोविदितंतेऽस्तुस्वस्थोभवगतज्वरः ॥ ३३ ॥ अयंहिसुरसैन्यस्यत्रैलोक्यस्यचयःप्रभुः ॥ सगृहीतोदेवबलाद्भग्नदर्पाःसुराः
कृताः ॥ ३४ ॥ यथेष्टंभुंक्ष्वलोकांस्त्रीन्निगृह्यारातिमोजसा ॥ वृथाकिंतेश्रमेणेहयुद्धमद्यतुनिष्फलम् ॥ ३५ ॥ ततस्तेदैवतगणानिवृत्ता
रणकर्मणः ॥ तच्छ्रुत्वारावणेर्वाक्यंशक्रहीनाःसुरागताः ॥ ३६ ॥ अथसरणविगतमुत्तमौजास्त्रिदशरिपुःप्रथितोनिशाचरेंद्रः ॥ स्वसुत
वचनमादृतः प्रियंतत्समनुनिशम्यजगादचैवसूनुम् ॥३७॥ अतिबलसदृशैःपराक्रमैस्त्वंममकुलवंशविवर्धनःप्रभो ॥ यदयमतुलबलस्त्व
याद्यवैत्रिदशपतिस्त्रिदशाश्चनिर्जिताः॥३८॥नयरथमधिरोप्यवासवंनगरमितोव्रजसेनयावृतस्त्वम् ॥ अहमपितवपृष्ठतोद्रुतंसहसचिवैर
नुयामिहृष्टवत् ॥ ३९ ॥ अथसबलवृतःसवाहनस्त्रिदशपतिंपरिगृह्यरावणिः ॥ स्वभवनमधिगम्यवीर्यवान्कृतसमरान्विससर्जराक्ष
सान् ॥ ४० ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे एकोनत्रिंशः सर्गः ॥ २९ ॥ जितेमहेंद्रेऽति
बलेरावणस्यसुतेनवै ॥ प्रजापतिंपुरस्कृत्यययुर्लंकांसुरास्तदा ॥१॥ तत्ररावणमासाद्यपुत्रभ्रातृभिरावृतम् ॥ अब्रवीद्गगनेतिष्ठन्सामपूर्वं
प्रजापतिः ॥२॥ वत्सरावणतुष्टोऽस्मिपुत्रस्यतवसंयुगे ॥ अहोऽस्यविक्रमौदार्यंतवतुल्योऽधिकोऽपिवा ॥३॥ जितंहिभवतासर्वंत्रैलोक्यं
स्वेनतेजसा ॥ कृताप्रतिज्ञासफलाप्रीतोस्मिससुतस्यते ॥ ४ ॥ अयंचपुत्रोतिबलस्तवरावणवीर्यवान् ॥ जगतींद्रजिदित्येवपरिख्या
तोभविष्यति ॥ ५ ॥ बलवान्दुर्जयश्चैवभविष्यत्येवराक्षसः ॥ यंसमाश्रित्यतेराजन्स्थापितास्त्रिदशावशे ॥ ६ ॥ तन्मुच्यतांमहाबाहो
महेंद्रःपाकशासनः ॥ किंचास्यमोक्षणार्थायप्रायच्छंतुदिवौकसः ॥७॥ अथाब्रवीन्महातेजाइन्द्रजित्समितिंजयः ॥ अमरत्वमहंदेववृणे
यद्येषमुच्यते ॥ ८ ॥ (चतुष्पदांखेचराणामन्येषांचमहौजसाम् ॥ वृक्षगुल्मक्षुपलतातृणोपलमहीभृताम् ॥ १ ॥ सर्वेपिजन्तवोन्यो
न्यंभेतव्येसतिबिभ्यति ॥ अतोत्रलोकेसर्वेषांसर्वस्माच्चभवेद्भयम् ॥ २ ॥) ततोब्रवीन्महातेजामेघनादंप्रजापतिः ॥ नास्तिसर्वामरत्वं
हिकस्यचित्प्राणिनोभुवि ॥ ९ ॥ पक्षिणश्चतुष्पदोवाभूतानांवामहौजसाम् ॥ श्रुत्वापितामहेनोक्तमिंद्रजित्प्रभुणाव्ययम् ॥ १० ॥
अथाब्रवीत्सतत्रस्थंमेघनादोमहाबलः ॥ श्रूयतांवाभवेत्सिद्धिःशतक्रतुविमोक्षणे ॥ ११ ॥ ममेष्टंनित्यशोहव्यैर्मंत्रैःसंपूज्यकपावकम् ॥

रथस्थः समरस्थांस्तान्देवान्वाक्यमथाब्रवीत् ॥ १० ॥ सुराः शृ
मध्यैनैवचसारथिः ॥ ९ ॥ तस्यतंनिश्चयंज्ञात्वाशक्रोदेवेश्वरस्तदा ॥ रथस्थःसमरस्थांस्तान्देवान्वाक्यमथाब्रवीत् ॥ १० ॥ सुराःशृ
णुतमद्वाक्यंयत्तावन्ममरोचते ॥ जीवन्नेवदशग्रीवःसाधुरक्षोनिगृह्यताम् ॥ ११ ॥ एषह्यतिबलःसैन्यैरथेनपवनौजसा ॥ गमिष्यति
प्रवृद्धोर्मिःसमुद्रइवपर्वणि ॥ १२ ॥ नह्येषहंतुंशक्योऽद्यवरदानात्सुनिर्भयः ॥ तद्ग्रहीष्यामहेरक्षोयत्ताभवतसंयुगे ॥ १३ ॥ यथाबलौ
निरुद्धेचत्रैलोक्यंभुज्यतेमया ॥ एवमेतस्यपापस्यनिरोधोममरोचते ॥ १४ ॥ ततोऽन्यंदेशमास्थायशक्रःसंत्यज्यरावणम् ॥ आयुध्य
तमहाराजराक्षसांस्त्रासयन्रणे ॥१५ ॥ उत्तरेणदशग्रीवःप्रविवेशानिवर्तकः ॥ दक्षिणेनतुपार्श्वेणप्रविवेशशतक्रतुः ॥ १६ ॥ ततःसयोज
नशतंप्रविष्टोराक्षसाधिपः ॥ देवतानांबलंसर्वंशरवर्षैरवाकिरत् ॥ १७ ॥ ततःशक्रोनिरीक्ष्याथप्रनष्टंतुस्वकंबलम् ॥ न्यवर्तयदसंभ्रांतः
समावृत्यदशाननम् ॥ १८ ॥ एतस्मिन्नंतरेनादोमुक्तोदानवराक्षसैः ॥ हाहताःस्मइतिग्रस्तंदृष्ट्वाशक्रेणरावणम् ॥ १९ ॥ ततोरथंस
मास्थायरावणिःक्रोधमूर्च्छितः ॥ तत्सैन्यमतिसंक्रुद्धःप्रविवेशसुदारुणम् ॥ २० ॥ तांप्रविश्यमहामायांप्राप्तांपशुपतेःपुरा ॥ प्रविवेश
सुसंरब्धस्तत्सैन्यंसमभिद्रवत् ॥ २१ ॥ ससर्वादेवतास्त्यक्त्वाशक्रमेवाभ्यधावत ॥ महेंद्रश्चमहातेजानापश्यच्चसुतंरिपोः ॥ २२ ॥
विमुक्तकवचस्तत्रावध्यमानोपिरावणिः ॥ त्रिदशैःसुमहावीर्यैर्नचकारचकिंचन ॥ २३ ॥ समातलिंसमायांतंताडयित्वाशरोत्तमैः ॥
महेंद्रंबाणवर्षेणभूयएवाभ्यवाकिरत् ॥ २४ ॥ ततस्त्यक्त्वारथंशक्रोविससर्जचसारथिम् ॥ ऐरावतंसमारुह्यमृगयामासरावणिम् ॥२५॥
सतत्रमायाबलवानदृश्योऽथांतरिक्षगः ॥ इंद्रंमायापरिक्षिप्तंकृत्वासप्राद्रवच्छरैः ॥ २६ ॥ सतंयदापरिश्रांतमिंद्रंजज्ञेथरावणिः ॥
तदैनंमाययाबद्ध्वास्वसैन्यमभितोनयत् ॥२७॥ तंतुदृष्ट्वाबलात्तेननीयमानंमहारणात् ॥ महेंद्रममराःसर्वेकिंनुस्यादित्यचिंतयन् ॥२८॥
दृश्यतेनसमायावीशक्रजित्समितिंजयः ॥ विद्यावानपियेनेंद्रोमाययाऽपहृतोबलात् ॥ २९ ॥ एतस्मिन्नंतरेक्रुद्धाःसर्वेसुरगणास्तदा ॥
रावणंविमुखीकृत्यशरवर्षैरवाकिरन् ॥ ३० ॥ रावणस्तुसमासाद्यआदित्यांश्चवसूंस्तदा ॥ नशशाकससंग्रामेयोद्धुंशत्रुभिरर्दितः ॥३१॥
सतंदृष्ट्वापरिम्लानंप्रहारैर्जर्जरीकृतम् ॥ रावणिः पितरंयुद्धेऽदर्शनस्थोऽब्रवीदिदम् ॥ ३२ ॥ आगच्छतातगच्छामोरणकर्मनिवर्ततान्

॥ ३५ ॥

ततनुः कुंभकर्णः क्षरन्नसृक् ॥ विद्युत्स्तनितनिर्घोषोधारावानिवतोयदः ॥ १ ॥) ततस्तद्राक्षससैन्यंप्रयुद्धंसमरुद्गणैः ॥ रणेविद्रावितंस
र्वंनानाप्रहरणैस्तदा ॥ ३७ ॥ केचिद्विनिहताःकृत्ताश्चेष्टंतिस्ममहीतले ॥ वाहनेष्ववसक्ताश्चस्थिताएवापरेरणे ॥ ३८ ॥ रथान्नागा
न्खरानुष्ट्रान्पन्नगांस्तुरगांस्तथा ॥ शिशुमारान्वराहांश्चपिशाचवदनानपि ॥ ३९ ॥ तान्समालिंग्यबाहुभ्यांविष्टब्धाःकेचिदुत्थिताः॥
देवैस्तुशस्त्रसंभिन्नामम्रिरेचनिशाचराः ॥४०॥ चित्रकर्मइवाभातिसर्वेषांरणसंप्लवः ॥ निहतानांप्रसुप्तानांराक्षसानांमहीतले ॥ ४१ ॥
शोणितोदकनिष्पंदाकाकगृध्रसमाकुला ॥ प्रवृत्तासंयुगमुखेशस्त्रग्राहवतीनदी ॥४२॥ एतस्मिन्नंतरेक्रुद्धोदशग्रीवः प्रतापवान् ॥ निरी
क्ष्यतुबलंसर्वंदैवतैर्विनिपातितम् ॥४३ ॥ सूतंप्रतिविगाह्याशुप्रवृद्धंसैन्यसागरम् ॥ त्रिदशान्समरेनिघ्नञ्शक्रमेवाभ्यवर्तत ॥ ४४ ॥
ततःशक्रोमहच्चापंविस्फार्यसुमहास्वनम् ॥ यस्यविस्फारनिर्घोषैःस्तनंतिस्मदिशोदश ॥ ४५ ॥ तद्विकृष्यमहच्चापमिंद्रोरावणमूर्धनि ॥
पातयामाससशरान्पावकादित्यवर्चसः ॥ ४६ ॥ तथैवचमहाबाहुर्दशग्रीवोनिशाचरः ॥ शक्रंकार्मुकविभ्रष्टैःशरवर्षैरवाकिरत् ॥
॥ ४७ ॥ प्रयुध्यतोरथतयोर्बाणवर्षैःसमंततः ॥ नाज्ञायततदाकिंचित्सर्वंहितमसावृतम् ॥ ४८ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मी
कीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे अष्टाविंशः सर्गः ॥ २८ ॥ ततस्तमसिसंजातेसर्वेतेदेवराक्षसाः ॥ अयुद्ध्यंतबलोन्मत्ताः सूद
यंतः परस्परम् ॥ १ ॥ (ततस्तुदेवसैन्येनराक्षसानांमहद्बलम् ॥ दशांशंस्थापितंयुद्धेशेषंनीतंयमक्षयम् ॥ १ ॥) इंद्रश्चरावणश्चैवराव
णिश्चमहाबलः ॥ तस्मिंस्तमोजालवृतेमोहमीयुर्नतेत्रयः ॥ २ ॥ सतुदृष्ट्वाबलंसर्वंरावणोनिहतंक्षणात् ॥ क्रोधमभ्यागमत्तीव्रंमहानादं
चमुक्तवान् ॥ ३ ॥ क्रोधात्सूतंचदुर्धर्षःस्यंदनस्थमुवाचह ॥ परसैन्यस्यमध्येनयावदंतोनयस्वमाम् ॥ ४ ॥ अद्यैवत्रिदशान्सर्वान्वि
क्रमैःसमरेस्वयम् ॥ नानाशस्त्रैर्महासारैर्नयामियमसादनम् ॥ ५ ॥ अहमिंद्रंवधिष्यामिधनदंवरुणंयमम् ॥ त्रिदशान्विनिहत्याशुस्व
यंस्थास्याम्यथोपरि ॥ ६ ॥ विषादोनैवकर्तव्यःशीघ्रंवाहयमेरथम् ॥ द्विः खलुत्वांब्रवीम्यद्ययावदंतंनयस्वमाम् ॥ ७ ॥ अयंसनंद
नोदेशोयत्रवर्तामहेवयम् ॥ नयमामद्यतत्रत्वमुदयोयत्रपर्वतः ॥ ८ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वातुरगान्समनोजवान् ॥ आदिदेशाथशत्रूणां

संक्रुद्धःसुरसैन्येषुरावणिः ॥ १३॥ शतघ्नीमुसलप्रासगदाखड्गपरश्वधान् ॥ महांतिगिरिशृंगाणिपातयामासरावणिः॥१४॥ ततःप्रव्य
थितालोकाःसजज्ञेचतमस्ततः ॥ तस्यरावणपुत्रस्यशत्रुसैन्यानिनिघ्नतः ॥ १५ ॥ ततस्तद्दैवतबलंसमंतात्तंशचीसुतम् ॥ बहुप्रकार
मस्वस्थमभवच्छरपीडितम् ॥ १६ ॥ नाभ्यजानंतचान्योन्यंरक्षोवादेवताथवा ॥ तत्रतत्रविपर्यस्तंसमंतात्परिधवात ॥ १७ ॥ देवा
देवान्निजघ्नुस्तेराक्षसाराक्षसास्तथा ॥ संमूढास्तमसाच्छन्नाव्यद्रवन्नपरेतथा ॥ १८ ॥ एतस्मिन्नंतरेवीरःपुलोमानामवीर्यवान् ॥
दैत्येंद्रस्तेनसंगृह्यशचीपुत्रोपवाहितः ॥ १९ ॥ संगृह्यतंतुदौहित्रंप्रविष्टःसागरंतदा ॥ आर्यकःसहितस्यासीत्पुलोमायेनसाशची ॥
॥ २० ॥ ज्ञात्वाप्रणाशंतुतदाजयंतस्याथदेवताः ॥ अप्रहृष्टास्ततःसर्वाव्यथिताःसंप्रदुद्रुवुः ॥ २१ ॥ रावणिस्त्वथसंक्रुद्धोबलैःपरि
वृतःस्वकैः ॥ अभ्यधावतदेवांस्तान्मुमोचचमहास्वनम् ॥ २२ ॥ दृष्ट्वाप्रणाशंपुत्रस्यदैवतेषुचविद्रुतम् ॥ मातलिंचाहदेवेशोरथःसमुप
नीयताम् ॥ २३ ॥ सतुदिव्योमहाभीमःसज्जएवमहारथः ॥ उपस्थितोमातलिनावाह्यमानोमहाजवः ॥ २४ ॥ ततोमेघारथेतस्मिंस्त
डित्त्वंतोमहाबलाः ॥ अग्रतोवायुचपलानेदुःपरमनिःस्वनाः ॥ २५ ॥ नानावाद्यानिवाद्यंतगंधर्वाश्चसमाहिताः ॥ ननृतुश्चाप्सरःसं
घानिर्यातेत्रिदशेश्वरे ॥ २६॥ रुद्रैर्वसुभिरादित्यैरश्विभ्यांसमरुद्गणैः ॥ वृतोनानाप्रहरणैर्निर्ययौत्रिदशाधिपः ॥ २७ ॥ निर्गच्छतस्तु
शक्रस्यपरुषःपवनोववौ ॥ भास्करोनिष्प्रभश्चैवमहोल्काश्चप्रपेदिरे ॥ २८ ॥ एतस्मिन्नंतरेशूरोदशग्रीवःप्रतापवान् ॥ आरुरोहरथंदिव्यं
निर्मितंविश्वकर्मणा ॥ २९ ॥ पन्नगैःसुमहाकायैर्वेष्टितंलोमहर्षणैः ॥ येषांनिःश्वासवातेनप्रदीप्तमिवसंयुगे ॥ ३० ॥ दैत्यैर्निशाचरैश्चै
वसरथःपरिवारितः ॥ समराभिमुखोदिव्योमहेंद्रंसोऽभ्यवर्तत ॥ ३१ ॥ पुत्रंतंवारयित्वातुस्वयमेवव्यवस्थितः ॥ सोऽपियुद्धाद्विनिष्क्र
म्यरावणिःसमुपाविशत् ॥ ३२ ॥ ततोयुद्धंप्रवृत्तंतुसुराणांराक्षसैःसह ॥ शस्त्राणिवर्षतांतेषांमेघानामिवसंयुगे ॥ ३३ ॥ कुंभकर्णस्तु
दुष्टात्मानानाप्रहरणोद्यतः ॥ नाज्ञायततदाराजन्युद्धंकेनाभ्यपद्यत ॥ ३४ ॥ दंतैःपादैर्भुजैर्हस्तैःशक्तितोमरमुद्गरैः ॥ येनतेनैवसंक्रुद्ध
स्ताडयामासदेवताः ॥३५॥ सतुरुद्रैर्महाघोरैःसंगम्याथनिशाचरः ॥ प्रयुद्धस्तैश्चसंग्रामेक्षतःशस्त्रैर्निरंतरम् ॥ ३६ ॥ (बभौशस्त्राचि

सुराःसर्वैनव्यतिष्ठंतसंहताः ॥ ४२ ॥ ततोविद्राव्यमाणेषुदैवतेषुसुमालिना ॥ वसूनामष्टमःक्रुद्धःसावित्रोवैव्यवस्थितः ॥ ४३ ॥
संवृतःस्वैरथानीकैःप्रहरंतंनिशाचरम् ॥ विक्रमेणमहातेजावारयामाससंयुगे ॥ ४४ ॥ ततस्तयोर्महद्युद्धमभवल्लोमहर्षणम् ॥ सुमा
लिनोवसोश्चैवसमरेष्वनिवर्तिनोः ॥ ४५ ॥ ततस्तस्यमहाबाणैर्वसुनासुमहात्मना ॥ निहतःपन्नगरथःक्षणेनविनिपातितः ॥ ४६ ॥
हत्वातुसंयुगेतस्यरथंबाणशतैश्चितम् ॥ गदांतस्यवधार्थायवसुर्जग्राहपाणिना ॥ ४७ ॥ ततःप्रगृह्यदीप्ताग्रांकालदंडोपमांगदाम् ॥
तांमूर्ध्निपातयामाससावित्रोवैसुमालिनः ॥ ४८ ॥ सातस्योपरिचोल्काश्चापतंतीविबभौगदा ॥ इन्द्रप्रमुक्तागर्जंतीगिराविवमहा
शनिः ॥ ४९ ॥ तस्यनैवास्थिनशिरोनमांसंददृशेतदा ॥ गदयाभस्मतांनीतंनिहतस्यरणाजिरे ॥ ५० ॥ तंदृष्ट्वानिहतंसंख्येराक्षसा
स्तेसमंततः ॥ व्यद्रवन्सहिताःसर्वेक्रोशमानाःपरस्परम् ॥ विद्राव्यमाणावसुनाराक्षसानावतस्थिरे ॥ ५१ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे
वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे सप्तविंशः सर्गः ॥ २७ ॥ सुमालिनंहतंदृष्ट्वावसुनाभस्मसात्कृतम् ॥ स्वसैन्यंवि
द्रुतंचापिलक्षयित्वार्दितंसुरैः ॥ १ ॥ ततःसबलवान्क्रुद्धोरावणस्यसुतस्तदा ॥ निवर्त्यराक्षसान्सर्वान्मेघनादोव्यवस्थितः ॥ २ ॥
सरथेनमदार्हेणकामगेनमहारथः ॥ अभिदुद्रावसेनांतांवनान्यग्निरिवज्वलन् ॥ ३ ॥ ततःप्रविशतस्तस्यविविधायुधधारिणः ॥ विदुद्रु
वुर्दिशःसर्वादर्शनादेवदेवताः ॥ ४ ॥ नबभूवतदाकश्चिद्युयुत्सोरस्यसंमुखे ॥ सर्वानाविद्धचवित्रस्तांस्ततःशक्रोब्रवीत्सुरान् ॥ ५ ॥
नभेतव्यंनगंतव्यंनिवर्तध्वंरणेसुराः ॥ एषगच्छतिपुत्रोमेयुद्धार्थमपराजितः ॥ ६ ॥ ततःशक्रसुतोदेवोजयंतइतिविश्रुतः ॥ रथेनाद्भुत
कल्पेनसंग्राममेसोभ्यवर्तत ॥ ७ ॥ ततस्तेत्रिदशाःसर्वेपरिवार्यशचीसुतम् ॥ रावणस्यसुतंयुद्धेसमासाद्यप्रजघ्निरे ॥ ८ ॥ तेषांयुद्धंस
मभवत्सदृशंदेवरक्षसाम् ॥ महेंद्रस्यचपुत्रस्यराक्षसेंद्रसुतस्यच ॥ ९ ॥ ततोमातलिपुत्रस्यगोमुखस्यसरावणिः ॥ सारथेःपातयामासंश
रान्कनकभूषणान् ॥ १० ॥ शचीसुतश्चापितथाजयंतस्तस्यसारथिम् ॥ तंचापिरावणिःक्रुद्धःसमंतात्प्रत्यविध्यत ॥ ११ ॥ सहिक्रो
धसमाविष्टोबलीविस्फारितेक्षणः ॥ रावणिःशक्रतनयंशरवर्षैरवाकिरत् ॥ १२॥ततोनानाप्रहरणाञ्छितधारान्सहस्रशः॥ पातयामास

थास्याहंरक्षसोमृत्युकारणम् ॥ १९ ॥ अहमेवनिहंतास्मिरावणंसपुरःसरम् ॥ देवतानंदयिष्यामिज्ञात्वाकालमुपागतम् ॥२०॥ एतत्ते
कथितंतत्त्वंदेवराजशचीपते ॥ युद्धचस्वविगतत्रासःसुरैःसार्धमहाबल ॥ २१ ॥ ततोरुद्राःसहादित्यावसवोमरुतोऽश्विनौ ॥ सन्न
द्धानिर्ययुस्तूर्णंराक्षसानभितःपुरात् ॥ २२ ॥ एतस्मिन्नंतरेनादःशुश्रावरजनीक्षये ॥ तस्यरावणसैन्यस्यप्रयुद्धस्यसमंततः ॥ २३ ॥
तेप्रबुद्धामहावीर्याअन्योन्यमभिवीक्ष्यवै ॥ संग्राममेवाभिमुखाअभ्यवर्ततहृष्टवत् ॥ २४ ॥ ततोदैवतसैन्यानांसंक्षोभः समजायत ॥
तदक्षयंमहासैन्यंदृष्ट्वासमरमूर्धनि ॥ २५ ॥ ततोयुद्धंसमभवद्देवदानवरक्षसाम् ॥ घोरंतुमुलनिर्ह्रादंनानाप्रहरणोद्यतम् ॥ २६ ॥
एतस्मिन्नंतरेशूराराक्षसाघोरदर्शनाः ॥ युद्धार्थंसमवर्ततसचिवारावणस्यते ॥ २७ ॥ मारीचश्चप्रहस्तश्चमहापार्श्वमहोदरौ ॥
अकंपनोनिकुंभश्चशुकःसारणएव च ॥ २८ ॥ संह्रादो धूमकेतुश्चमहादंष्ट्रो घटोदरः ॥ जंबुमाली महाह्रादोविरूपाक्षश्चरा
क्षसः ॥ २९ ॥ सुप्तघ्नोयज्ञकोपश्चदुर्मुखोदूषणः खरः ॥ त्रिशिराःकरवीराक्षःसूर्यशत्रुश्चराक्षसः ॥ ३० ॥ महाकायोऽतिकायश्चदे
वांतकनरांतकौ ॥ एतैःसर्वैःपरिवृतोमहावीर्यैर्महाबलः ॥ ३१ ॥ रावणस्यार्यकःसैन्यंसुमालीप्रविवेशह ॥ सदैवतगणान्स
र्वान्नानाप्रहरणैःशितैः ॥ ३२ ॥ व्यध्वंसयत्समंक्रुद्धोवायुर्जलधरानिव ॥ तद्दैवतबलंरामहन्यमानंनिशाचरैः ॥ ३३ ॥ प्रणु
न्नंसर्वतोदिग्भ्यःसिंहनुन्नामृगाइव ॥ एतस्मिन्नंतरेशूरोवसूनामष्टमोवसुः ॥ सावित्रइतिविख्यातःप्रविवेशरणाजिरम् ॥ ३४ ॥ सैन्यैः
परिवृतोहृष्टैर्नानाप्रहरणोद्यतैः ॥ त्रासयञ्छत्रुसैन्यानिप्रविवेशरणाजिरम् ॥ ३५ ॥ तथादित्यौमहावीर्यौत्वष्टापूषाचतौसमम् ॥
निर्भयौसहसैन्येनतदाप्राविशतांरणे ॥ ३६ ॥ ततोयुद्धंसमभवत्सुराणांसहराक्षसैः ॥ क्रुद्धानांरक्षसांकीर्तिंसमरेष्वनिवर्तिनाम् ॥३७॥
ततस्तेराक्षसाःसर्वेविबुधान्समरेस्थितान् ॥ नानाप्रहरणैर्घोरैर्जघ्नुःशतसहस्रशः ॥ ३८ ॥ देवाश्चराक्षसान्घोरान्महाबलपराक्रमान् ॥
समरेविमलैःशस्त्रैरुपनिन्युर्यमक्षयम् ॥ ३९ ॥ एतस्मिन्नंतरेरामसुमालीनामराक्षसः ॥ नानाप्रहरणैःक्रुद्धस्तत्सैन्यंसोभ्यवर्तत ॥४०॥
सदैवतबलंसर्वंनानाप्रहरणैःशितैः ॥ व्यध्वंसयतसक्रुद्धोवायुर्जलधरंयथा ॥ ४१ ॥ तेमहाबाणवर्षैश्चशूलप्रासैः सुदारुणैः ॥ हन्यमानाः

कलीभवितातदा ॥ तस्मिन्नुदाहृतेशापेज्वलिताग्निसमप्रभे ॥५६॥ देवदुंदुभयोनेदुःपुष्पवृष्टिश्चखाच्युता ॥ पितामहमुखाश्चैवसर्वेदेवाः
प्रहर्षिताः ॥५७॥ ज्ञात्वालोकगतिंसर्वांतस्यमृत्युंचरक्षसः ॥(ऋषयःपितरश्चैवप्रीतिमापुरनुत्तमाम् ॥) श्रुत्वातुसदशग्रीवस्तंशापंरोमहर्ष
णम् ॥५८॥ नारीषुमैथुनीभावंनाकामास्वभ्यरोचयत् ॥ तेननीताःस्त्रियःप्रीतिमापुःसर्वाःपतिव्रताः ॥ नलकूबरनिर्मुक्तंशापंश्रुत्वामनः
प्रियम् ॥ ५९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदि० च०सा० उत्तरकांडे षड्विंशः सर्गः॥२६॥कैलासंलंघयित्वातुससैन्य
बलवाहनः ॥ आससादमहातेजाइन्द्रलोकंदशाननः ॥१॥ तस्यराक्षससैन्यस्यसमंतादुपयास्यतः ॥ देवलोकेबभौशब्दोभिद्यमानार्णवो
पमः॥२॥श्रुत्वातुरावणंप्राप्तमिंद्रश्चलितआसनात् ॥ देवानथाब्रवीत्तत्रसर्वानेवसमागतान् ॥३॥ आदित्यांश्चवसून्रुद्रान्साध्यांश्चसमरुद्ग
णान्॥सज्जाभवतयुद्धार्थंरावणस्यदुरात्मनः ॥४॥ एवमुक्तास्तुशक्रेणदेवाःशक्रसमायुधि॥सन्नह्यन्तमहासत्त्वायुद्धश्रद्धासमन्विताः ॥५॥
सतुदीनःपरित्रस्तोमहेंद्रोरावणंप्रति॥विष्णोःसमीपमागत्यवाक्यमेतदुवाचह ॥६॥ विष्णोकथंकरिष्यामिरावणंराक्षसंप्रति ॥ अहोतिब
लवद्रक्षोयुद्धार्थमभिवर्तते ॥७॥ वरप्रदानाद्बलवान्नखल्वन्येनहेतुना ॥ ततुसत्यंवचःकार्यंयदुक्तंपद्मयोनिना ॥ ८ ॥ तद्यथानमुचि
र्वृत्रोबलिर्नरकशंबरौ ॥ त्वद्बलंसमवष्टभ्यमयादग्धास्तथाकुरु ॥ ९ ॥ नह्यन्योदेवदेवेशत्वदृतेमधुसूदन ॥ गतिःपरायणंचापित्रैलो
क्येसचराचरे ॥ १० ॥ त्वंहिनारायणःश्रीमान्पद्मनाभःसनातनः ॥ त्वयेमेस्थापितालोकाःशक्रश्चाहंसुरेश्वरः ॥ ११ ॥ त्वयासृष्टमि
दंसर्वंत्रैलोक्यंसचराचरम् ॥ त्वामेवभगवन्सर्वेप्रविशंतियुगक्षये ॥ १२ ॥ तदाचक्ष्वयथातत्त्वंदेवदेवममस्वयम् ॥ असिचक्रसहाय
स्त्वंयोत्स्यसेरावणंप्रति ॥ १३ ॥ एवमुक्तःसशक्रेणदेवोनारायणःप्रभुः ॥ अब्रवीन्नपरित्रासः कर्तव्यःश्रूयतांचमे ॥ १४ ॥ नतावदेष
दुष्टात्माशक्योजेतुंसुरासुरैः ॥ हंतुंचापिसमासाद्यवरदानेनदुर्जयः ॥ १५ ॥ सर्वथातुमहत्कर्मकरिष्यतिबलोत्कटः ॥ राक्षसःपुत्रस
हितोदृष्टमेतन्निसर्गतः ॥ १६ ॥ यत्तुमांत्वमभाषिष्ठायुध्यस्वेतिसुरेश्वर ॥ नाहंतंप्रतियोत्स्यामिरावणंराक्षसंयुधि ॥ १७ ॥ नाहत्वास
मरेशत्रुंविष्णुःप्रतिनिवर्तते ॥ दुर्लभश्चैवकामोऽद्यवरगुप्ताद्धिरावणात् ॥ १८ ॥ प्रतिजानेचदेवेंद्रत्वत्समीपेशतक्रतो ॥ भवितास्मिय

क्रोधाद्यश्च भवेदग्निःक्षां
वणस्यते ॥ ३२ ॥ विख्यातस्त्रिषुलोकेषुनलकूबरइत्ययम् ॥ धर्मतोयोभवेद्विप्रःक्षत्रियोवीर्यतोभवेत् ॥ ३३ ॥ क्रोधाद्यश्चभवेदग्निःक्षां
त्याचवसुधासमः ॥ तस्यास्मिकृतसंकेतालोकपालसुतस्यवै ॥ ३४ ॥ तमुद्दिश्यतुमेसर्वंविभूषणमिदंकृतम् ॥ यथातस्यहिनान्यस्य
भावोमांप्रतितिष्ठति ॥ ३५ ॥ तेनसत्येनमांराजन्मोक्तुमर्हस्यरिंदम ॥ सहितिष्ठतिधर्मात्मामांप्रतीक्ष्यसमुत्सुकः ॥ ३६ ॥ तत्रविघ्नंतुत
स्येहकर्तुंनार्हसिमुंचमाम् ॥ सद्भिराचरितंमार्गंगच्छराक्षसपुंगव ॥ ३७ ॥ माननीयोममत्वंहिपालनीयातथास्मिते ॥ एवमुक्तोदशग्री
वःप्रत्युवाचविनीतवत् ॥ ३८ ॥ स्नुषास्मियदवोचस्त्वमेकपत्नीष्वयंक्रमः ॥ देवलोकस्थितिरियंसुराणांशाश्वतीमता ॥ ३९ ॥
पतिरप्सरसांनास्तिनचैकस्त्रीपरिग्रहः ॥ एवमुक्त्वासतांरक्षोनिवेश्यचशिलातले ॥ ४० ॥ कामभोगाभिसंरक्तोमैथुनायोपचक्रमे ॥
साविमुक्ताततोरंभाभ्रष्टमाल्यविभूषणा ॥ ४१ ॥ गजेंद्राक्रीडमथितानदीवाकुलतांगता ॥ लुलिताकुलकेशांताकरवेपितपल्लवा ॥४२ ॥
पवनेनावधूतेवलताकुसुमशालिनी ॥ सावेपमानालज्जंतीभीताकरकृतांजलिः ॥ ४३ ॥ नलकूबरमासाद्यपादयोर्निपपातह ॥ तदवस्थां
चतांदृष्ट्वामहात्मानलकूबरः ॥ ४४ ॥ अब्रवीत्किमिदंभद्रेपादयोःपतितासिमे ॥ सावैनिःश्वसमानातुवेपमानाकृतांजलिः ॥ ४५ ॥
तस्मैसर्वंयथातत्त्वमाख्यातुमुपचक्रमे ॥ एषदेवदशग्रीवःप्राप्तोगंतुंत्रिविष्टपम् ॥४६॥ तेनसैन्यसहायेननिशेयंपरिणामिता ॥ आयांतीते
नदृष्टास्मित्वत्सकाशमरिंदम ॥ ४७ ॥ गृहीतातेनपृष्टास्मिकस्यत्वमितिरक्षसा ॥ मयातुसर्वंयत्सत्यंतस्मैसर्वंनिवेदितम् ॥ ४८ ॥
काममोहाभिभूतात्मानाश्रौषीत्तद्वचोमम ॥ याच्यमानोमयादेवस्नुषातेऽहमितिप्रभो ॥ ४९ ॥ तत्सर्वंपृष्ठतःकृत्वाबलात्तेनास्मिध
र्षिता ॥ एवंत्वमपराधंमेक्षंतुमर्हसिसुव्रत ॥ ५० ॥ नहितुल्यंबलंसौम्यस्त्रियाश्चपुरुषस्यहि ॥ एतच्छ्रुत्वातुसंक्रुद्धस्तदावैश्रवणात्मजः
॥ ५१ ॥ धर्षणांतांपरांश्रुत्वाध्यानंसंप्रविवेशह ॥ तस्यतत्कर्मविज्ञायतदावैश्रवणात्मजः ॥ ५२ ॥ मुहूर्तात्क्रोधताम्राक्षस्तोयंजग्राहपा
णिना ॥ गृहीत्वासलिलंसर्वमुपस्पृश्ययथाविधि ॥ ५३ ॥ उत्ससर्जतदाशापंराक्षसेंद्रायदारुणम् ॥ अकामातेनयस्मात्त्वंबलाद्भद्रेप्रध
र्षिता ॥ ५४ ॥ तस्मात्सयुवतीमन्यांनाकामामुपयास्यति ॥ यदाह्यकामांकामार्तोधर्षयिष्यतियोषितम् ॥५५॥ मूर्धातुसप्तधातस्यश

धनदालये ॥ ९ ॥ पुष्पवर्षाणिमुंचंतोनगाःपवनताडिताः ॥ शैलंतंवासयंतीवमधुमाधवगंधिनः ॥ १० ॥ मधुपुष्परजःपृक्तंगंधमादाय
पुष्कलम् ॥ प्रववौवर्धयन्कामंरावणस्यसुखोऽनिलः ॥ ११ ॥ गेयात्पुष्पसमृद्ध्याचशैत्याद्वायोर्गिरेर्गुणात् ॥ प्रवृत्तायांरजन्यांच
चंद्रस्योदयनेनच ॥ १२ ॥ रावणःसमहावीर्यःकामस्यवशमागतः ॥ विनिःश्वस्यविनिःश्वस्यशशिनंसमवैक्षत ॥ १३ ॥ एतस्मिन्नं
तरेतत्रदिव्याभरणभूषिता ॥ सर्वाप्सरोवरारंभापूर्णचंद्रनिभानना ॥ १४ ॥ दिव्यचंदनलिप्तांगीमंदारकृतमूर्धजा ॥ दिव्योत्सवकृता
रंभादिव्यपुष्पविभूषिता ॥ १५ ॥ चक्षुर्मनोहरंपीनंमेखलादामभूषितम् ॥ समुद्वहंतीजघनंरतिप्राभृतमुत्तमम् ॥ १६ ॥ कृतैर्विशेष
केरार्द्रैःषडर्तुकुसुमोद्भवैः ॥ बभावन्यतमेवश्रीःकांतिश्रीद्युतिकीर्तिभिः ॥ १७ ॥ नीलंसतोयमेघाभंवस्त्रंसमवगुंठिता ॥ यस्यावक्त्रं
शशिनिभंभ्रुवौचापनिभेशुभे ॥ १८ ॥ ऊरूकरिकराकारौकरौपल्लवकोमलौ ॥ सैन्यमध्येनगच्छंतीरावणेनोपलक्षिता ॥ १९ ॥
तांसमुत्थायगच्छंतींकामबाणवशंगतः ॥ करेगृहीत्वालज्जंतींस्मयमानोभ्यभाषत ॥ २० ॥ क्वगच्छसिवरारोहेकांसिद्धिंभजसेस्वयम् ॥
कस्याभ्युदयकालोऽयंयस्त्वांसमुपभोक्ष्यते ॥ २१ ॥ त्वदाननरसस्याद्यपद्मोत्पलसुगंधिनः ॥ सुधामृतरसस्येवकोऽद्यतृप्तिंगमि
ष्यति ॥ २२ ॥ स्वर्णकुंभनिभौपीनौशुभौभीरुनिरंतरौ ॥ कस्योरःस्थलसंस्पर्शंदास्यतस्तेकुचाविमौ ॥ २३ ॥ सुवर्णचक्रप्रतिमं
स्वर्णदामचितंपृथु ॥ अध्यारोक्ष्यतिकस्तेऽद्यजघनंस्वर्गरूपिणम् ॥ २४ ॥ मद्विशिष्टःपुमान्कोऽद्यशक्रोविष्णुरथाश्विनौ ॥ मामतीत्य
हियच्चत्वंयासिभीरुनशोभनम् ॥ २५ ॥ विश्रमत्वंपृथुश्रोणिशिलातलमिदंशुभम् ॥ त्रैलोक्येयःप्रभुश्चैवमदन्योनैवविद्यते ॥ २६ ॥
तदेवंप्रांजलिःप्रह्वोयाचतेत्वांदशाननः ॥ भर्तुर्भर्ताविधाताचत्रैलोक्यस्यभजस्वमाम् ॥ २७ ॥ एवमुक्ताऽब्रवीद्रंभावेपमानाकृतां
जलिः ॥ प्रसीदनार्हसेवक्तुमीदृशंत्वंहिमेगुरुः ॥ २८ ॥ अन्येभ्योपित्वयारक्ष्याप्राप्नुयांधर्षणंयदि ॥ तद्धर्मतःस्नुषातेऽहंतत्त्वमेतद्ब्रवी
मिते ॥ २९ ॥ अथाब्रवीद्दशग्रीवश्चरणाधोमुखींस्थिताम् ॥ रोमहर्षमनुप्राप्तांदृष्टमात्रेणतांतदा ॥ ३० ॥ सुतस्ययदिमेभार्याततस्त्वं
हिस्नुषाभवेः ॥ बाढमित्येवसारंभाप्राहरावणमुत्तरम् ॥ ३१ ॥ धर्मतस्तेसुतस्याहंभार्याराक्षसपुंगव ॥ पुत्रःप्रियतरःप्राणैर्भ्रातुर्वैश्र

प्रह्वांजलिर्भूत्वाशिरसाचरणौगता ॥ ३९ ॥ तस्यराक्षसराजस्यत्रस्ताकुंभीनसीतदा ॥ तांसमुत्थापयामासनभेतव्यमितिब्रुवन् ॥४०॥
रावणोराक्षसश्रेष्ठःकिंचापिकरवाणिते ॥ साब्रवीद्यदिमेराजन्प्रसन्नस्त्वंमहाभुज ॥ ४१ ॥ भर्तारंनममेहाद्यहंतुमर्हसिमानद ॥ नही
दृशंभयंकिंचित्कुलस्त्रीणामिहोच्यते ॥ ४२ ॥ भयानामपिसर्वेषांवैधव्यंव्यसनंमहत् ॥ सत्यवाग्भवराजेंद्रमामवेक्षस्वयाचतीम् ॥४३॥
त्वयाप्युक्तंमहाराजनभेतव्यमितिस्वयम् ॥ रावणस्त्वब्रवीद्धृष्टःस्वसारंतत्रसंस्थिताम् ॥ ४४॥ क्वचासौतवभर्तावैममशीघ्रंनिवेद्यताम् ॥
सहतेनगमिष्यामिसुरलोकंजयायहि ॥ ४५ ॥ तवकारुण्यसौहार्दान्निवृत्तोस्मिमधोर्वधात् ॥ इत्युक्तासासमुत्थाप्यप्रसुप्तंतंनिशाच
रम् ॥ ४६ ॥ अब्रवीत्संप्रहृष्टेवराक्षसीसापतिंवचः ॥ एषप्राप्तोदशग्रीवोममभ्रातामहाबलः ॥ ४७ ॥ सुरलोकजयाकांक्षीसाहाय्येत्वांवृ
णोतिच ॥ तदस्यत्वंसहायार्थंसबंधुर्गच्छराक्षस ॥४८॥ स्निग्धस्यभजमानस्ययुक्तमर्थायकल्पितुम् ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वातथेत्या
हमधुर्वचः ॥ ४९ ॥ ददर्शराक्षसश्रेष्ठंयथान्यायमुपेत्यसः ॥ पूजयामासधर्मेणरावणंराक्षसाधिपम् ॥ ५० ॥ प्राप्यपूजांदशग्रीवोमधु
वेश्मनिवीर्यवान् ॥ तत्रचैकांनिशामुष्यगमनायोपचक्रमे ॥ ५१ ॥ ततःकैलासमासाद्यशैलंवैश्रवणालयम् ॥ राक्षसेंद्रोमहेंद्राभःसेना
मुपनिवेशयत् ॥ ५२ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च०सा० उत्तरकांडे पंचविंशः सर्गः ॥२५॥ सतुतत्रदशग्रीवः
सहसैन्यंनवीर्यवान् ॥ अस्तंप्राप्तेदिनकरेनिवासंसमरोचयत् ॥ १ ॥ उदितेविमलेचंद्रेतुल्यपर्वतवर्चसि ॥ प्रसुप्तंसुमहत्सैन्यंनानाप्रह
रणायुधम् ॥ २ ॥ रावणस्तुमहावीर्योनिषण्णःशैलमूर्धनि ॥ सददर्शगुणांस्तत्रचंद्रपादपशोभितान् ॥ ३ ॥ कर्णिकारवनैर्दीप्तैः
कदंबबकुलैस्तथा ॥ पद्मिनीभिश्चफुल्लाभिर्मंदाकिन्याजलैरपि ॥ ४ ॥ चंपकाशोकपुन्नागमंदारतरुभिस्तथा ॥ चूतपाटललोध्रैश्च
प्रियंग्वजुनकेतकैः ॥५ ॥ तगरैर्नारिकेरैश्चप्रियालपनसैस्तथा ॥ (आरग्वधैस्तमालैश्चप्रियालबकुलैरपि ॥) एतैरन्यैश्चतरुभिरुद्भा
सितवनांतरे ॥ ६ ॥ किन्नरामदनेनार्तारक्तामधुरकंठिनः ॥ समंसंप्रजगुर्यत्रमनस्तुष्टिविवर्धनम् ॥ ७ ॥ विद्याधरामदक्षीबामदरक्तां
तलोचनः ॥ योषिद्भिःसहसंक्रांताश्चिक्रीडुर्जहृषुश्चवै ॥ ८ ॥ घंटानामिवसन्नादःशुश्रुवेमधुरस्वनः ॥ अप्सरोगणसंघानांगायतां

द्रुदाः ॥ १६ ॥ लक्षिण्योरत्नभूताश्चदेवदानवरक्षसाम् ॥ तस्यतासुमतिंज्ञात्वाधर्मात्मावाक्यमब्रवीत् ॥ १७ ॥ ईदृशैस्त्वंसमाचारैर्य
शोऽर्थकुलनाशनैः ॥ धर्षणंप्राणिनांज्ञात्वास्वमतेनविचेष्टसे ॥ १८ ॥ ज्ञातींस्तान्धर्षयित्वेमास्त्वयानीतावरांगनाः ॥ त्वामतिक्रम्य
मधुनाराजन्कुंभीनसीहृता ॥ १९ ॥ रावणस्त्वब्रवीद्वाक्यंनावगच्छामिकिंत्विदम् ॥ कोयंयस्तुत्वयाख्यातोमधुरित्येवनामतः ॥ २० ॥
विभीषणस्तुसंक्रुद्धोभ्रातरंवाक्यमब्रवीत् ॥ श्रूयतामस्यपापस्यकर्मणःफलमागतम् ॥ २१ ॥ मातामहस्ययोस्माकंज्येष्ठोभ्रातासुमा
लिनः ॥ माल्यवानितिविख्यातोवृद्धःप्राज्ञोनिशाचरः ॥ २२ ॥ पिताज्येष्ठोजनन्यानोह्यस्माकंचार्यकोभवत् ॥ तस्यकुंभीनसीनामदु
हितुर्दुहिताऽभवत् ॥ २३ ॥ मातृष्वसुरथास्माकंसाचकन्यानलोद्भवा ॥ भवत्यस्माकमेवैषाभ्रातॄणांधर्मतःस्वसा ॥ २४ ॥
साहृतामधुनाराजन्राक्षसेनबलीयसा ॥ यज्ञप्रवृत्तेपुत्रेतुमयिचांतर्जलोषिते ॥ २५ ॥ कुंभकर्णेमहाराजनिद्रामनुभवत्यथ ॥ निहत्य
राक्षसश्रेष्ठानमात्यानिहसंमतान् ॥ २६ ॥ धर्षयित्वाहृताराजन्गुप्ताप्यंतःपुरेतव ॥ श्रुत्वापितन्महाराजक्षांतमेवहतोनसः ॥ २७ ॥
यस्मादवश्यंदातव्याकन्याभर्त्रेहिभ्रातृभिः ॥ तदेतत्कर्मणोह्यस्यफलंपापस्यदुर्मते ॥ २८ ॥ अस्मिन्नेवाभिसंप्राप्तंलोकेविदितमस्तुते ॥
विभीषणवचःश्रुत्वाराक्षसेंद्रःसरावणः ॥ २९ ॥ दौरात्म्येनात्मनोद्धूतस्तप्तांभाइवसागरः ॥ ततोऽब्रवीद्दशग्रीवःक्रुद्धःसंरक्तलोचनः ॥
॥ ३० ॥ कल्प्यतांमेरथःशीघ्रंशूराःसज्जीभवंतुनः ॥ भ्रातामेकुंभकर्णश्चयेचमुख्यानिशाचराः ॥ ३१ ॥ वाहनान्यधिरोहंतुनानाप्र
हरणायुधाः ॥ अद्यतंसमरेहत्वामधुंरावणनिर्भयम् ॥ ३२ ॥ सुरलोकंगमिष्यामियुद्धाकांक्षीसुहृद्वृतः ॥ अक्षौहिणीसहस्राणिच
त्वार्यग्र्याणिरक्षसाम् ॥ ३३ ॥ नानाप्रहरणान्याशुनिर्ययुर्युद्धकांक्षिणाम् ॥ इंद्रजित्त्वग्रतःसैन्यात्सैनिकान्परिगृह्यच ॥ ३४ ॥
जगामरावणोमध्येकुंभकर्णश्चपृष्ठतः ॥ विभीषणश्चधर्मात्मालंकायांधर्ममाचरन् ॥ ३५ ॥ शेषाःसर्वेमहाभागाययुर्मधुपुरंप्रति ॥
खरैरुष्ट्रैर्हयैर्दीप्तैःशिशुमारैर्महोरगैः ॥ ३६ ॥ राक्षसाःप्रययुःसर्वेकृत्वाकाशंनिरंतरम् ॥ दैत्याश्चशतशस्तत्रकृतवैराश्चदैवतैः ॥ ३७ ॥
रावणंप्रेक्ष्यगच्छंतमन्वगच्छन्हिपृष्ठतः ॥ सतुगत्वामधुपुरंप्रविश्यचदशाननः ॥ ३८ ॥ नददर्शमधुंतत्रभगिनींतत्रदृष्टवान् ॥ साच

तसहस्राणांभविष्यति ॥ ३६ ॥ प्रभुःप्रयाणेदानेचराक्षसानांमहाबलः ॥ तत्रमातृष्वसेयस्तेभ्रातायंवैखरःप्रभुः ॥ ३७ ॥ भविष्यति
तवादेशंसदाकुर्वन्निशाचरः ॥ शीघ्रंगच्छत्वयंवीरोदंडकान्परिरक्षितुम् ॥ ३८ ॥ दूषणोस्यबलाध्यक्षोभविष्यतिमहाबलः ॥ तत्रतेवचनं
शूरःकरिष्यतितदाखरः ॥ ३९॥ रक्षसांकामरूपाणांप्रभुरेषभविष्यति ॥ एवमुक्त्वादशग्रीवःसैन्यमस्यादिदेशह ॥४०॥ चतुर्दशसहस्रा
णिरक्षसांवीर्यशालिनाम् ॥ सतैःपरिवृतांसर्वैराक्षसैर्घोरदर्शनैः ॥ ४१ ॥ आगच्छतखरःशीघ्रंदंडकानकुतोभयः ॥ सतत्रकारयामास
राज्यंनिहतकंटकम् ॥ साचशूर्पणखातत्रन्यवसद्दंडकेवने ॥ ४२ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तर
कांडे चतुर्विंशः सर्गः ॥ २४ ॥ सतुदत्त्वादशग्रीवोबलंघोरंखरस्यतत् ॥ भगिनींचसमाश्वास्यहृष्टःस्वस्थतरोभवत् ॥ १ ॥ ततोनिकुं
भिलानामलंकोपवनमुत्तमम् ॥ तद्राक्षसेंद्रोबलवान्प्रविवेशसहानुगः ॥ २ ॥ ततोयूपशताकीर्णंसौम्यचैत्योपशोभितम् ॥ ददर्शवि
ष्ठितंयज्ञंश्रियासंप्रज्वलन्निव ॥ ३ ॥ ततःकृष्णाजिनधरंकमंडलुशिखाध्वजम् ॥ ददर्शस्वसुतंतत्रमेघनादंभयावहम् ॥ ४ ॥ तंसमा
साद्यलंकेशःपरिष्वज्याथबाहुभिः ॥ अब्रवीत्किमिदंवत्सवर्तसेब्रूहितत्त्वतः ॥ ५ ॥ उशनात्वब्रवीत्तत्रयज्ञसंपत्समृद्धये ॥ रावणंराक्षस
श्रेष्ठंद्विजश्रेष्ठोमहातपाः ॥ ६ ॥ अहमाख्यामितेराजञ्छ्रूयतांसर्वमेवतत् ॥ यज्ञास्तेसप्तपुत्रेणप्राप्तास्तेबहुविस्तराः ॥ ७ ॥ अग्निष्टो
मोश्वमेधश्चयज्ञोबहुसुवर्णकः ॥ राजसूयस्तथायज्ञोगोमेधोवैष्णवस्तथा ॥ ८ ॥ माहेश्वरेप्रवृत्तेतुयज्ञेपुंभिःसुदुर्लभे ॥ वरांस्तेलब्धवा
न्पुत्रःसाक्षात्पशुपतेरिह ॥ ९ ॥ कामगंस्यंदनंदिव्यमंतरिक्षचरंध्रुवम् ॥ मायांचतामसींनामययासंपद्यतेतमः ॥ १० ॥ एतयाकि
लसंग्रामेमाययाराक्षसेश्वर ॥ प्रयुक्तयागतिःशक्यानहिज्ञातुंसुरासुरैः ॥ ११ ॥ अक्षयाविषुधीबाणैश्चापंचापिसुदुर्जयम् ॥ अस्त्रंचब
लवद्राजञ्छत्रुविध्वंसनंरणे ॥ १२ ॥ एतान्सर्वान्वराँल्लब्ध्वापुत्रस्तेऽयंदशानन ॥ अद्ययज्ञसमाप्तौचत्वांदिदृक्षन्स्थितोह्यहम् ॥ १३ ॥
ततोऽब्रवीद्दशग्रीवोनशोभनमिदंकृतम् ॥ पूजिताःशत्रवोयस्माद्द्रव्यैरिंद्रपुरोगमाः ॥ १४ ॥ एहीदानींकृतंयद्धिसुकृतंतन्नसंशयः ॥
आगच्छसौम्यगच्छामःस्वमेवभवनंप्रति ॥ १५ ॥ ततोगत्वादशग्रीवःसपुत्रःसविभीषणः ॥ स्त्रियोवतारयामाससर्वास्ताबाष्पग

कथंमाताकथंभ्रातानिमग्नाःशोकसागरे ॥ हाकथंनुकरिष्यामिभर्तुस्तस्मादहंविना ॥ १४ ॥ मृत्योप्रसादयामि त्वांनयमांदुःखभागि
नीम् ॥ किंनुतद्दुष्कृतंकर्मपुरादेहांतरेकृतम् ॥ १५ ॥ एवंस्मदुःखिताःसर्वाःपतिताःशोकसागरे ॥ नखल्विदानींपश्यामोदुःखस्या
स्यांतमात्मनः ॥ १६ ॥ अहोधिङ्मानुषंलोकंनास्तिखल्वधमःपरः ॥ यद्दुर्बलाबलवताभर्तारोरावणेननः ॥ १७ ॥ सूर्येणोदयता
कालेनक्षत्राणीवनाशिता ॥ अहोसुबलवद्रक्षोवधोपायेषुरज्यते ॥ १८ ॥ अहोदुर्वृत्तमास्थायनात्मानंवैजुगुप्सते ॥ सर्वथासदृशस्ता
वद्विक्रमोस्यदुरात्मनः ॥ १९ ॥ इदंत्वसदृशंकर्मपरदाराभिमर्शनम् ॥ यस्मादेषपरक्यासुरमतेराक्षसाधमः ॥ २० ॥ तस्माद्वैस्त्री
कृतेनैववधंप्राप्स्यतिदुर्मतिः ॥ सतीभिर्वरनारीभिरेवंवाक्येभ्युदीरिते ॥ २१ ॥ नेदुर्दुंदुभयःखस्थाःपुष्पवृष्टिःपपातच ॥ शप्तःस्त्रीभिः
सतुसमंहतौजाइवनिष्प्रभः ॥ २२ ॥ पतिव्रताभिःसाध्वीभिर्बभूवविमनाइव ॥ एवंविलपितंतासांशृण्वन्राक्षसपुंगवः ॥ २३ ॥ प्रवि
वेशपुरींलंकांपूज्यमानोनिशाचरैः ॥ एतस्मिन्नंतरेघोराराक्षसीकामरूपिणी ॥ २४ ॥ सहसापतिताभूमौभगिनीरावणस्यसा ॥ तांस्व
सारंसमुत्थाप्यरावणःपरिसांत्वयन् ॥ २५ ॥ अब्रवीत्किमिदंभद्रेवक्तुकामासिमांद्रुतम् ॥ साबाष्पपरिरुद्धाक्षीरक्ताक्षीवाक्यमब्र
वीत् ॥ २६ ॥ कृतास्मिविधवाराजंस्त्वयाबलवताबलात् ॥ एतेराजंस्त्वयावीर्याद्दैत्याविनिहतारणे ॥ २७ ॥ कालकेयाइतिख्याताः
सहस्राणिचतुर्दश ॥ प्राणेभ्योपिगरीयान्मेतत्रभर्तामहाबलः ॥ २८ ॥ सोपित्वयाहतस्तातरिपुणाभ्रातृगंधिना ॥ त्वयास्मिनिहता
राजन्स्वयमेवहिबंधुना ॥ २९ ॥ राजन्वैधव्यशब्दंचभोक्ष्यामित्वत्कृतंह्यहम् ॥ ननुनामत्वयारक्ष्योजामातासमरेष्वपि ॥ ३० ॥
सत्वयानिहतोयुद्धेस्वयमेवनलज्जसे ॥ एवमुक्तोदशग्रीवोभगिन्याक्रोशमानया ॥ ३१ ॥ अब्रवीत्सांत्वयित्वातांसामपूर्वमिदंवचः ॥
अलंवत्सेरुदित्वातेनभेतव्यंचसर्वशः ॥ ३२ ॥ दानमानप्रसादैस्त्वांतोषयिष्यामियत्नतः ॥ युद्धप्रमत्तोव्याक्षिप्तोजयकांक्षीक्षिपञ्श
रान् ॥ ३३ ॥ नाहमज्ञासिषंयुध्यन्स्वान्परान्वापिसंयुगे ॥ जामातरंनजानेस्मप्रहरन्युद्धदुर्मदः ॥ ३४ ॥ तेनासौनिहतःसंख्येमया
भर्तातवस्वसः ॥ अस्मिन्कालेतुयत्प्राप्तंतत्करिष्यामितेहितम् ॥ ३५ ॥ भ्रातुरैश्वर्ययुक्तस्यखरस्यवसपार्श्वतः ॥ चतुर्दशानांभ्राता

विद्यास्त्रयोग्नयः ॥ ६३ ॥ ग्रहास्तारागणाव्योमसिद्धागंधर्वचारणाः ॥ महर्षयोवेदविदोगरुडोथभुजंगमाः ॥ ६४ ॥ येचान्येदेवता
संघाःसंस्थितादैत्यराक्षसाः ॥ गात्रेषुशयनस्थस्यदृश्यंतेसूक्ष्ममूर्तयः ॥ ६५ ॥ आहरामोथधर्मात्माह्यगस्त्यंमुनिसत्तमम् ॥ द्वीपस्थः
पुरुषःकोसौतिस्रःकोटचस्तुकाश्वताः ॥ ६६ ॥ शयानःपुरुषःकोसौदैत्यदानवदर्पहा ॥ रामस्यवचनंश्रुत्वाह्यगस्त्योवाक्यमब्रवीत् ॥
॥ ६७ ॥ श्रूयतामभिधास्यामिदेवदेवसनातन॥भगवान्कपिलोनामद्वीपस्थोनरउच्यते ॥ ६८ ॥ येतुनृत्यंतिवैतत्रस्वरास्तेतस्यधीमतः॥
तुल्यतेजःप्रभावास्तेकपिलस्यनरस्यवै ॥ ६९ ॥ नासौक्रुद्धेनदृष्टस्तुराक्षसःपापनिश्चयः ॥ नबभूवतदातेनभस्मसाद्रामरावणः ॥ ७० ॥
खिन्नगात्रोनरप्रख्योरावणःपतितोभुवि ॥ वाक्छरैस्तंबिभेदाशुरहस्यंपिशुनोयथा ॥ ७१ ॥ अथदीर्घेणकालेनलब्धसंज्ञःसराक्षसः ॥
आजगाममहातेजायत्रतेसचिवाःस्थिताः ॥ ७२ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे पंचमः
सर्गः ॥ ५ ॥ निवर्तमानःसंहृष्टोरावणःसदुरात्मवान् ॥ जह्रेपथिनरेंद्रर्षिदेवदानवकन्यकाः ॥ १ ॥ दर्शनीयांहियांरक्षःकन्यांस्त्रींवा
थपश्यति ॥ हत्वाबंधुजनंतस्याविमानेतांरुरोधसः ॥ २ ॥ एवंपन्नगकन्याश्चराक्षसासुरमानुषीः ॥ यक्षदानवकन्याश्चविमानेसोध्यरोप
यत् ॥ ३ ॥ ताह्विसर्वाःसमंदुःखान्मुमुचुर्बाष्पजंजलम् ॥ तुल्यमग्न्यार्चिषांतत्रशोकाग्निभयसंभवम् ॥ ४ ॥ ताभिःसर्वानवद्याभिर्नदीभि
रिवसागरः ॥ आपूरितंविमानंतद्भयशोकाशिवाश्रुभिः ॥ ५ ॥ नागगंधर्वकन्याश्चमहर्षितनयाश्चयाः ॥ दैत्यदानवकन्याश्चविमानेश
तशोऽरुदन् ॥ ६ ॥ दीर्घकेश्यःसुचार्वंग्यःपूर्णचंद्रनिभाननाः ॥ पीनस्तननतटामध्येवज्रवेदिसमप्रभाः ॥ ७ ॥ रथकूबरसंकाशैःश्रोणी
देशैर्मनोहराः ॥ स्त्रियःसुरांगनाप्रख्यानिष्टप्तकनकप्रभाः ॥ ८ ॥ शोकदुःखभयत्रस्ताविह्वलाश्चसुमध्यमाः ॥ तासांनिःश्वासवातेनसर्वतः
संप्रदीपितम् ॥ ९ ॥ अग्निहोत्रमिवाभातिसन्निरुद्धाग्निपुष्पकम् ॥ दशग्रीववशंप्राप्तास्तास्तुशोकाकुलाःस्त्रियः ॥ १० ॥ दीनवक्रेक्षणा
श्यामामृग्यःसिंहवशाइव ॥ काचिच्चिंतयतीतत्रकिंनुमांभक्षयिष्यति ॥ ११ ॥ काचिद्दध्यौसुदुःखार्ताअपिमांमारयेदयम् ॥ इतिमातॄः
पितॄन्स्मृत्वाभर्तॄन्भ्रातॄंस्तथैवच ॥१२॥ दुःखशोकसमाविष्टाविलेपुःसहिताःस्त्रियः ॥ कथंनुखलुमेपुत्रोभविष्यतिमयाविना ॥ १३ ॥

सर्वशः ॥ एकवर्णानेकवेषानेकरूपान्महौजसः ॥ ४० ॥ चतुर्भुजान्महोत्साहांस्तत्रापश्यत्सराक्षसः ॥ तांस्तुदृष्ट्वादशग्रीवऊर्ध्वरोमाबभू
वह ॥ ४१ ॥ स्वयंभुवादत्तवरस्ततःशीघ्रंविनिर्ययौ ॥ अथापश्यत्परंतत्रपुरुषंशयनेस्थितम् ॥ ४२ ॥ पांडुरेणमहार्हेणशयनासन
वेश्मना ॥ शेतेसपुरुषस्तत्रपावकेनावगुंठितः ॥ ४३ ॥ दिव्यस्रगनुलेपाचदिव्याभरणभूषिता ॥ दिव्यांबरधरासाध्वीत्रैलोक्यस्यैक
भूषणम् ॥ ४४ ॥ बालव्यजनहस्ताचदेवीतत्रव्यवस्थिता ॥ लक्ष्मीदेवीसपद्मावैभ्राजतेलोकसुन्दरी ॥ ४५ ॥ प्रविष्टःसतुलंकेशो
दृष्ट्वातांचारुहासिनीम् ॥ जिघृक्षुःसहसासाध्वींसिंहासनसमास्थिताम् ॥ ४६ ॥ विनापिसचिवैस्तत्ररावणोदुर्मतिस्तदा ॥ हस्तेग्रहीतु
मन्विच्छन्मन्मथेनवशीकृतः ॥ ४७ ॥ सुप्तमाशीविषंयद्वद्रावणःकालनोदितः॥अथसुप्तोमहाबाहुःपावकेनावगुंठितः॥४८॥ग्रहीतुकामंतं
ज्ञात्वाव्यपविद्धपटंतदा ॥ जहासोच्चैर्भृशंदेवस्तंदृष्ट्वाराक्षसाधिपम् ॥ ४९ ॥ तेजसासहसादीप्तोरावणोलोकरावणः ॥ कृत्तमूलो
यथाशाखीनिपपातमहीतले ॥५०॥ पतितंराक्षसंज्ञात्वावचनंचेदमब्रवीत् ॥ उत्तिष्ठराक्षसश्रेष्ठमृत्युस्तेनाद्यविद्यते ॥ ५१ ॥ प्रजापति
वरोरक्ष्यस्तेनजीवसिराक्षस ॥ गच्छरावणविस्रब्धोनाधुनामरणंतव ॥ ५२ ॥ लब्धसंज्ञोमुहूर्तेनरावणोभयमाविशत् ॥ एवमुक्तस्तदो
त्थायरावणोदेवकंटकः ॥ ५३ ॥ लोमहर्षणमापन्नोह्यब्रवीत्तंमहाद्युतिम् ॥ कोभवान्वीर्यसंपन्नोयुगांतानलसन्निभः ॥ ५४ ॥ ब्रूहित्वं
कोभवान्देवकुतोभूत्वाव्यवस्थितः ॥ एवमुक्तस्ततोदेवोरावणेनदुरात्मना ॥ ५५ ॥ प्रत्युवाचहसन्देवोमेघगंभीरयागिरा ॥ किंतेमया
दशग्रीववध्योसिनचिरान्मम ॥ ५६ ॥ एवमुक्तोदशग्रीवःप्राञ्जलिर्वाक्यमब्रवीत् ॥ प्रजापतेस्तुवचनान्नाहंमृत्युपथंगतः ॥ ५७ ॥
नसजातोजनिष्योवाममतुल्यःसुरेष्वपि ॥ प्रजापतिवरंयोहिलंघयेद्वीर्यमाश्रितः ॥ ५८ ॥ नतत्रपरिहारोस्तिप्रयत्नश्चापिदुर्बलः ॥
त्रैलोक्येतंनपश्यामियोमेकुर्याद्वरंवृथा ॥ ५९ ॥ अमरोऽहंसुरश्रेष्ठतेनमांनाविशङ्कयम् ॥ अथापिचभवेन्मृत्युस्त्वद्धस्तान्नान्यतःप्रभो ॥
॥ ६० ॥ यशस्यंश्लाघनीयंचत्वद्धस्तान्मरणंमम ॥ अथास्यगात्रेसंपश्यद्रावणोभीमविक्रमः ॥ ६१ ॥ तस्यदेवस्यसकलंत्रैलोक्यंस
चराचरम् ॥ आदित्यामरुतःसाध्यावसवोथाश्विनावपि ॥ ६२ ॥ रुद्राश्चपितरश्चैवयमोवैश्रवणस्तथा ॥ समुद्रागिरयोनद्योवेदा

कभयंकरः ॥१६॥ तथावेगसहस्राणिसंश्रितानितमेवहि॥ धर्मस्तस्यतपश्चैवजगतःसिद्धिहेतुकौ ॥ १७ ॥ ऊरुह्याश्रित्यतस्थातेमन्मथः
शिश्नमाश्रितः ॥ विश्वेदेवाःकटीभागेमारुतोबस्तिपार्श्वयोः ॥१८॥ मध्येऽष्टौवसवस्तस्यसमुद्राःकुक्षितःस्थिताः॥पार्श्वादिषुदिशःसर्वाः
सर्वसंधिषुमारुतः ॥ १९ ॥ पृष्ठंचभगवान्रुद्रोहृदयंचपितामहः ॥ पितरश्चश्रिताःपृष्ठंहृदयंचपितामहाः ॥२० ॥ गोदानानिपवित्राणिभू
मिदानानियानिच ॥ सुवर्णवरदानानिकक्षलोमानुगानिच॥२१॥हिमवान्हेमकूटश्चमंदरोमेरुरेवच ॥ नरंतुतंसमाश्रित्यअस्थिभूतान्यव
स्थिताः ॥ २२ ॥ पाणिर्वज्रोभवत्तस्यशरीरेद्यौरवस्थिता ॥ कृकाटिकायांसंध्याचजलवाहाश्चयेघनाः ॥२३॥ बाहूधाताविधाताचतथा
विद्याधरादयः ॥ शेषश्चवासुकिश्चैवविशालाक्षइरावतः ॥ २४ ॥ कंबलाश्वतरौचोभौकर्कोटकधनंजयौ ॥ सचघोरविषोनागस्तक्षकः
सोपतक्षकः ॥ २५ ॥ करजानाश्रिताश्चैवविषवीर्यमुमुक्षवः ॥ अग्निरास्यमभूत्तस्यस्कंधौरुद्रैरधिष्ठितौ ॥ २६ ॥ पक्षमासर्तवश्चैवदं
ष्ट्रयोरुभयोःस्थितः ॥ नासेकुहूरमावास्याछिद्रेषुवायवः स्थितः ॥ २७ ॥ ग्रीवातस्याभवद्देवीवाणीचापिसरस्वती ॥ नासत्यौश्रव
णचोभौनेत्रेचशशिभास्करौ ॥ २८ ॥ वेदांगानिचयज्ञाश्चताराह्रूपाणियानिच ॥ सुवृत्तानिचवाक्यानितेजांसिचतपांसिच ॥ २९ ॥
एतानिनररूपस्यतस्यदेहाश्रितानिवै ॥ तेनवज्रप्रहारेणलब्धमात्रेणलीलया ॥ ३० ॥ पाणिनापीडितंरक्षोनिपपातमहीतले ॥ पतितं
राक्षसंज्ञात्वाविद्राव्यसनिशाचरान् ॥ ३१ ॥ ऋग्वेदप्रतिमःसोथपद्ममालाविभूषितः ॥ प्रविवेशचपातालंनिजंपर्वतसन्निभः ॥ ३२ ॥
उत्थायचदशग्रीवआहूयसचिवान्स्वयम् ॥ क्वगतःसहसाब्रूतप्रहस्तशुकसारणाः ॥ ३३ ॥ एवमुक्तारावणेनराक्षसास्तेतदाब्रुवन् ॥ प्रवि
ष्टःसनरोऽत्रैवदेवदानवदर्पहा ॥ ३४ ॥ अथसंगृह्यवेगेनगरुत्मानिवपन्नगम् ॥ सतुशीघ्रंबिलद्वारंसंप्रविश्यचदुर्मतिः ॥ ३५ ॥ प्रविवेश
चतद्द्वारंरावणोनिर्भयस्तदा ॥ सम्प्रविश्यचपश्यद्वैनीलांजनचयोपमान् ॥ ३६ ॥ केयूरधारिणंशूरान्रक्तमाल्यानुलेपनान् ॥ वरहाटकर
त्नाद्यैर्विविधैश्चविभूषितान् ॥३७॥ दृश्यंतेतत्रनृत्यंत्यस्तिस्रःकोटचोमहात्मनाम् ॥ नृत्योत्सवावीतभयाविमलाःपावकप्रभाः ॥ ३८ ॥
नृत्यंत्यःपश्यतेतांस्तुरावणोभीममविक्रमः ॥ द्वारस्थोरावणस्तत्रतासुकोटिषु निर्भयः ॥ ३९ ॥ यथादृष्टः सतुनरस्तुल्यांस्तानपि

कालोमधुर्मधुकलोचनः ॥ वानस्पत्योवाजसनोनित्यमाश्रमपूजितः ॥ ४४ ॥ जगद्धाताचकर्ताचपुरुषःशाश्वतोध्रुवः ॥ धर्माध्यक्षो
विरूपाक्षस्त्रिधर्माभूतभावनः ॥ ४५ ॥ त्रिनेत्रोबहुरूपश्चसूर्यायुतसमप्रभः ॥ देवदेवोतिदेवश्चचंद्रांकितजटस्तथा॥४६॥ नर्तकोलासकश्चै
वपूर्णेंदुसदृशाननः ॥ ब्रह्मण्यश्चशरण्यश्चसर्वजीवमयस्तथा ॥४७॥ सर्वतूर्यनिनादीचसर्वबंधविमोक्षकः ॥ मोहनोबंधनश्चैवसर्वदानिधनो
त्तमः॥४८॥ पुष्पदंतोविभागश्चमुख्यःसर्वहरस्तथा ॥ हरिश्मश्रुर्धनुर्धारीभीमोभीमपराक्रमः ॥४९॥ (भक्ताभीष्टप्रदःस्थाणुः परमात्मा
सनातनः॥) मयाप्रोक्तमिदंपुण्यंनाम्नामष्टोत्तरंशतम् ॥ सर्वपापहरंपुण्यंशरण्यंशरणार्थिनाम् ॥५०॥ जपमेतद्दशग्रीवकुर्याच्छत्रुविनाश
नम् ॥५१॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये उत्तरकांडे प्रक्षिप्तश्चतुर्थः सर्गः॥४॥दत्त्वातुरावणस्यैवंवरंसकमलोद्भवः ॥
पुनरेवागमत्क्षिप्रंब्रह्मलोकंपितामहः ॥ १ ॥ रावणोपिवरंलब्ध्वापुनरेवागमत्तथा ॥ केनचित्त्वथकालेनरावणोलोकरावणः ॥ २ ॥ पश्चि
मार्णवमागच्छत्सचिवैः सहराक्षसैः ॥ द्वीपस्थोदृश्यतेतत्रपुरुषःपावकप्रभः ॥३॥ महाजांबूनदप्रख्यएकएवव्यवस्थितः ॥ दृश्यतेभीष
णाकारोयुगांतानलसन्निभः ॥ ४॥देवानामिवदेवेशोग्रहाणामिवभास्करः ॥ शरभाणांयथासिंहोहस्तिष्वैरावतोयथा ॥ ५ ॥ पर्वतानांय
थामेरुःपारिजातश्चशाखिनाम् ॥ तथातंपुरुषंदृष्ट्वास्थितंमध्येमहाबलम् ॥ ६ ॥ अब्रवीच्चदशग्रीवोयुद्धंमेदीयतामिति ॥ अभवत्तस्यसा
दृष्टिर्ग्रहमालाइवाकुला ॥७॥ दंतान्संदशतःशब्दोयंत्रस्येवाभिभिद्यतः ॥ जगर्जोच्चैःसबलवान्सहामात्योदशाननः ॥ ८ ॥ सगर्जान्वि
विधैर्नादैर्लंबहस्तंभयानकम् ॥ दंष्ट्रालंविकटंचैवकंबुग्रीवंमहोरसम् ॥ ९ ॥ मंडूककुक्षिंसिंहास्यंकैलासशिखरोपमम् ॥ पद्मपादतलंभीमं
रक्ततालुकरांबुजम् ॥ १० ॥ महानादंमहाकायंमनोनिलसमंजवे ॥ भीममाबद्धतूणीरंसघंटंबद्धचामरम् ॥ ११॥ ज्वालामालापरिक्षिप्तं
किंकिणीजालनिःस्वनम् ॥ मालयास्वर्णपद्मानांकंठदेशेऽवलंबया ॥ १२ ॥ ऋग्वेदमिवशोभंतंपद्ममालाविभूषितम् ॥ सोंजनाचलसंका
शंकांचनाचलसन्निभम् ॥ १३ ॥ प्राहरद्राक्षसपतिःशूलशक्त्यृष्टिपट्टिशैः ॥ द्वीपिनासःसिंहइवऋषभेणेवकुंजरः॥१४॥सुमेरुरिवनागेंद्रैर्न
दीवेगैरिवार्णवः ॥ अकंपमानःपुरुषोराक्षसंवाक्यमब्रवीत् ॥ १५ ॥ युद्धश्रद्धांहितेरक्षोनाशयिष्यामिदुर्मते ॥ रावणस्यचयोवेगःसर्वलो

र्दहनात्मकः ॥ २० ॥ एतच्छ्रुत्वाप्रहस्तस्यरावणःक्रोधमूर्च्छितः ॥ विस्फार्यधनुरुग्रम्यनाराचैस्तमपीडयत् ॥ २१ ॥ अथब्रह्मातदाग
च्छत्सोमलोकंत्वरान्वितः ॥ दशग्रीवमहाबाहोसाक्षाद्विश्रवसःसुत ॥ २२ ॥ गच्छशीघ्रमितःसौम्यमाचंद्रंपीडयस्ववै ॥ लोकस्यहित
कामोवैद्विजराजोमहाद्युतिः ॥ २३ ॥ मंत्रंचसंप्रदास्यामिप्राणात्ययगतिर्यदा ॥ यस्त्वेतंसंस्मरेन्मंत्रंनासौमृत्युमवाप्नुयात् ॥ २४ ॥
एवमुक्तोदशग्रीवःप्रांजलिर्देवमब्रवीत् ॥ यदितुष्टोसिमेदेवलोकनाथमहाव्रत ॥ २५ ॥ यदिमंत्रश्चमेदेयोदीयतांममधार्मिक ॥ यंजप्त्वाहं
महाभागसर्वदेवेषुनिर्भयः ॥ २६ ॥ असुरेषुचसर्वेषुदानवेषुपतत्रिषु ॥ त्वत्प्रसादात्तुदेवेशस्यामजेयोनसंशयः ॥२७॥ एवमुक्तोदशग्रीवं
ब्रह्मावचनमब्रवीत् ॥ प्राणात्ययेषुजप्तव्योननित्यंराक्षसाधिप ॥ २८ ॥ अक्षसूत्रंगृहीत्वातुजपेन्मंत्रमिमंशुभम् ॥ जप्त्वातुराक्षसपतेत्व
मजेयोभविष्यसि ॥ २९ ॥ अजप्त्वाराक्षसपतेनतेसिद्धिर्भविष्यति ॥ शृणुमंत्रंप्रवक्ष्यामियेनराक्षसपुंगव ॥ ३० ॥ मंत्रस्यकीर्तनादेवप्रा
प्स्यसेसमरेजयम् ॥ नमस्तेदेवदेवेशसुरासुरनमस्कृत ॥ ३१ ॥ भूतभव्यमहादेवहरिपिंगललोचन ॥ बालस्त्वंवृद्धरूपीचवैयाघ्रवसन
च्छद ॥ ३२ ॥ अर्चनीयोसिदेवत्वंत्रैलोक्यप्रभुरीश्वरः ॥ हरोहरितनेमीचयुगांतदहनोबलः ॥ ३३ ॥ गणेशोलोकशंभुश्चलोकपालोमहा
भुजः ॥ महाभागोमहाशालीमहादंष्ट्रीमहेश्वरः ॥ ३४ ॥ कालश्चबलरूपीचनीलग्रीवोमहोदरः ॥ देवान्तगस्तपोंतश्चपशूनांपतिर
व्ययः ॥ ३५ ॥ शूलपाणिर्वृषःकेतुर्नेतागोप्ताहरोहरिः ॥ जटीमुंडीशिखंडीचलकुटीचमहायशाः ॥३६॥ भूतेश्वरोगणाध्यक्षःसर्वात्मास
र्वभावनः ॥ सर्वगःसर्वहारीसस्रष्टाचगुरुरव्ययः ॥ ३७ ॥ कमंडलुधरोदेवःपिनाकीधूर्जटिस्तथा ॥ माननीयश्चओंकारोवरिष्ठोज्येष्ठसा
मगः ॥ मृत्युश्चमृत्युभूतश्चपारियात्रश्चसुव्रतः ॥ ३८ ॥ ब्रह्मचारीगुहावासीवीणापणवतूणवान् ॥ अमरोदर्शनीयश्चबालसूर्यनिभ
स्तथा ॥ ३९ ॥ श्मशानवासीभगवानुमापतिरनिंदितः ॥ भगस्याक्षिनिपातीचपूष्णोदशननाशनः ॥ ४० ॥ ज्वरहर्तापाशहस्तःप्रल
यःकालएवच ॥ उल्कामुखोग्निकेतुश्चमुनिर्दीप्तोविशांपतिः ॥ ४१ ॥ उन्मादोवेपनकरश्चतुर्थोलोकसत्तमः ॥ वामनोवामदेवश्चप्राक्प्रद
क्षिणवामनः ॥ ४२ ॥ भिक्षुश्चभिक्षुरूपीचत्रिजटीकुटिलःस्वयम् ॥ शक्रहस्तप्रतिष्टंभीवसूनांस्तंभनस्तथा ॥ ४३ ॥ ऋतुर्ऋतुकरः

क्यंसचराचरम् ॥ देवाःसंकंपिताःसर्वेलयंनागाश्चसंगताः ॥ ९४ ॥ अथतौमुनिशार्दूलौध्यानयोगादपश्यताम् ॥ पुलस्त्योगालवश्चै
ववारयामासतंनृपम् ॥ ९५ ॥ सोपालंभैश्चविविधैर्वाक्यैराक्षससत्तमम् ॥ तौतुकृत्वातदाप्रीतिंनरराक्षसयोस्तदा ॥ संप्रस्थितौसुसंहृष्टौ
पथायेनैवचागतौ ॥ ९६ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये उत्तरकांडे प्रक्षिप्तस्तृतीयःसर्गः ॥ ३ ॥ गताभ्यामथवि
प्राभ्यांरावणोराक्षसाधिपः ॥ दशयोजनसाहस्रंप्रथमंतुमरुत्पथम् ॥ १ ॥ (अत्यक्रामन्महातेजाःपुष्पकेणमहाबलः ॥) यत्रतिष्ठंतिनि
त्यंहिहंसःसर्वगुणान्विताः ॥ अतऊर्ध्वंतुगत्वावैमरुत्पथमनुत्तमम् ॥ २ ॥ दशयोजनसाहस्रंतदेवपरिगण्यते ॥ तत्रसन्निहितामेघास्त्रि
विधानित्यशःस्थिताः ॥ ३ ॥ आग्नेयाःपक्षिणोब्राह्मास्त्रिविधास्तत्रतेस्थिताः ॥ अथगत्वातृतीयंतुवायोःपंथानमुत्तमम् ॥ ४ ॥ नित्यं
यत्रस्थिताःसिद्धाश्चारणाश्चमनस्विनः ॥ दशैवतुसहस्राणियोजनानांतथैवच ॥ ५ ॥ चतुर्थंवायुमार्गंतुशीघ्रंगत्वापरंतप ॥ वसंतियत्र
नित्यस्थाभूताश्चसविनायकाः ॥ ६ ॥ अथगत्वासवैशीघ्रंपंचमंवायुगोचरम् ॥ दशैवचसहस्राणियोजनानांतथैवच ॥ ७ ॥ गंगायत्रसरि
च्छ्रेष्ठानागावैकुमुदादयः ॥ कुंजरास्तत्रतिष्ठंतियेतुमुंचंतिसीकरम् ॥८॥ गंगातोयेषुक्रीडंतिपुण्यंवर्षंतिसर्वशः ॥ ततोरविकरभ्रष्टंवायुनापे
शलीकृतम् ॥९॥ जलंपुण्यंप्रपततिहिमंवर्षतिराघव ॥ ततोजगामषष्ठंसवायुमार्गंमहाद्युते ॥१०॥ योजनानांसहस्राणिदशैवतुसराक्षसः॥
यत्रस्तंगरुडोनित्यंज्ञातिबांधवसत्कृतः ॥११॥ दशैवतुसहस्राणियोजनानांतथोपरि ॥ सप्तमेवायुमार्गंचयत्रैतेऋषयःस्मृताः ॥१२॥ अत
ऊर्ध्वंतुगत्वावैसहस्राणिदशैवतु ॥ अष्टमंवायुमार्गंतुयत्रगंगाप्रतिष्ठिता॥१३॥आकाशगंगाविख्याताआदित्यपथसंस्थिता॥वायुनाधार्य
माणासामहावेगामहास्वना॥१४॥अतऊर्ध्वंप्रवक्ष्यामिचंद्रमायत्रतिष्ठति ॥ अशीतिंतुसहस्राणियोजनानांप्रमाणतः॥१५॥ चंद्रमास्तिष्ठते
यत्रनक्षत्रग्रहसंयुतः ॥ शतंशतसहस्राणिरश्मयश्चंद्रमंडलात् ॥१६॥ प्रकाशयंतिलोकांस्तुसर्वसत्त्वसुखावहाः ॥ ततोदृष्ट्वादशग्रीवंचंद्रमा
निर्दहन्निव ॥ १७ ॥ सतुशीताग्निनाशीघ्रंप्रादहद्रावणंतदा ॥ नासहंस्तस्यसचिवाःशीताग्निभयपीडिताः ॥१८॥ रावणंजयशब्देनप्रह
स्तोऽथैनमब्रवीत् ॥ राजन्शीतेनवध्यामोनिवर्तामइतोवयम् ॥१९॥ चंद्ररश्मिप्रतापेनरक्षसांभयमाविशत् ॥ स्वभावएषराजेंद्रशीतांशो

मांधातुर्वचनंश्रुत्वारावणोवाक्यमब्रवीत् ॥ वरुणस्यकुबेरस्ययमस्यापिनविव्यथे ॥ ३० ॥ किंपुनर्मानुषात्त्वत्तोरावणोभयमाविशेत् ॥
एवमुक्त्वाराक्षसेंद्रःक्रोधात्संप्रज्वलन्निव ॥ ३१ ॥ आज्ञापयामासतदाराक्षसान्युद्धदुर्मदान् ॥ अथक्रुद्धास्तुसचिवारावणस्यदुरात्मनः ॥
॥ ३२ ॥ ववर्षुःशरजालानिक्रुद्धायुद्धविशारदाः ॥ अथराज्ञाबलवताकंकपत्रैःशिलाशितैः ॥ ३३ ॥ इषुभिस्ताडिताःसर्वेप्रहस्तशुकसा
रणाः ॥ महोदरविरूपाक्षाह्यकंपनपुरोगमाः ॥ ३४ ॥ अथप्रहस्तस्तुनृपमिषुवर्षैरवाकिरत् ॥ अप्राप्तानवतान्सर्वान्प्रचिच्छेदनृपोत्तमः
॥ ३५ ॥ भुशुंडीभिश्चभल्लैश्चभिंदिपालैश्चतोमरैः ॥ नरराजेनदह्यंतेतृणभाराइवाग्निना ॥ ३६ ॥ ततोनृपवरःक्रुद्धःपंचभिःप्रबिभेदतम् ॥
तोमरैश्चमहावेगैःपुनःक्रौंचमिवाग्निजः ॥ ३७ ॥ ततोमुहुर्भ्रामयित्वामुद्गरंयमसन्निभम् ॥ प्राहरत्सोऽतिवेगेनराक्षसस्यरथंप्रति ॥ ३८ ॥
सपपातमहावेगोमुद्गरोवज्रसन्निभः ॥ सतूर्णंपातितस्तेनरावणःशक्रकेतुवत् ॥ ३९ ॥ तदासनृपतिःप्रीत्याहर्षोद्गतबलोबभौ ॥
सकलेंदुकलाःस्पृष्ट्वायथांबुलवणांभसः ॥ ४० ॥ ततोरक्षोबलंसर्वंहाहाभूतमचेतनम् ॥ परिवार्याथतंतस्थौराक्षसेंद्रंसमंततः ॥ ४१ ॥
ततश्चिरात्समाश्वस्यरावणोलोकरावणः ॥ मांधातुःपीडयामासदेहंलंकेश्वरोभृशम् ॥ ४२ ॥ मूर्च्छितंतुनृपंदृष्ट्वाप्रहृष्टास्तेनिशाचराः ॥
चुक्रुशुःसिंहनादांश्चप्रक्ष्वेलंतोमहाबलाः ॥ ४३ ॥ लब्धसंज्ञोमुहूर्तेनअयोध्याधिपतिस्तदा ॥ दृष्ट्वातंमंत्रिभिःशत्रुंपूज्यमानंनिशाचरैः ॥
॥ ४४ ॥ जातकोपोदुराधर्षश्चंद्रार्कसदृशद्युतिः ॥ महताशरवर्षेणपातयद्राक्षसंबलम् ॥४५॥ चापस्यैवनिनादेनतस्यबाणरवेणच ॥ संच
चालततःसैन्यमुद्धूतइवसागरः ॥ ४६ ॥ तद्युद्धमभवद्घोरंनरराक्षससंकुलम् ॥ अथाविष्टौमहात्मानौनरराक्षससत्तमौ ॥४७॥ कार्मुका
सिधरौवीरौवीरासनगतौतदा ॥ मांधातारावणंचैवरावणश्चैवतंनृपम् ॥ ४८ ॥ क्रोधेनमहताविष्टौशरवर्षंमुमोचतुः ॥ तौपरस्परसंक्षोभा
त्प्रहारैःक्षतविक्षतौ ॥ ४९ ॥ कार्मुकेऽस्त्रंसमाधायरौद्रमस्त्रममुंचत ॥ आग्नेयेनतुमांधातातदस्त्रंपर्यवारयत् ॥५०॥ गांधर्वेणदशग्रीवोवा
रुणेनचराजराट् ॥ गृहीत्वासतुब्रह्मास्त्रंसर्वभूतभयावहम् ॥ ५१ ॥ वेदयामासमांधातादिव्यंपाशुपतंमहत् ॥ तदस्त्रंघोररूपंतुत्रैलोक्य
भयवर्धनम् ॥ ५२ ॥ दृष्ट्वात्रस्तानिभूतानिस्थावराणिचराणिच ॥ वरदानात्तुरुद्रस्यतपसाराधितंमहत् ॥ ५३ ॥ ततःसंकंपतेसर्वंत्रैलो

रावणेनैवमुक्तस्तुपर्वतोवाक्यमब्रवीत् ॥ शृणुवत्सयथातत्त्वंवक्ष्येचाहंमहामते ॥ ६ ॥ अनेननिर्जितालोकाब्रह्माचैवाभितोषितः ॥ एष
गच्छतिमोक्षायसुसुखंस्थानमुत्तमम् ॥ ७ ॥ तपसानिर्जितायद्वद्भवताराक्षसाधिप ॥ प्रयातिपुण्यकृत्तद्वत्सोमंपीत्वानसंशयः ॥ ८ ॥
त्वंतुराक्षसशार्दूलशूरःसत्यपराक्रमः ॥ नैवेदृशेषुक्रुध्यंतिबलिनोधर्मचारिषु ॥ ९ ॥ अथापश्यद्रथवरंमहाकायंमहौजसम् ॥ जाज्वल्य
मानंवपुषागीतवादित्रनिःस्वनैः ॥ १० ॥ क्वेषगच्छतिदेवर्षेभ्राजमानोमहाद्युतिः ॥ किन्नरैश्चप्रगायद्भिर्नृत्यद्भिश्चमनोरमम् ॥११॥ श्रुत्वा
चैनमुवाचाथपर्वतोमुनिसत्तमः ॥ एषशूरोरणेयोद्धासंग्रामेष्वनिवर्तकः ॥ १२ ॥ युद्ध्यमानस्तथैवैषप्रहारैर्जर्जरीकृतः ॥ कृतीशूरो
रणेजेतास्वाम्यर्थेत्यक्तजीवितः ॥ १३ ॥ संग्रामेनिहतोऽमित्रैर्हत्वाचसमरेबहून् ॥ इंद्रस्यातिथिरेवैषअथवायत्रगच्छति ॥ १४ ॥
नृत्यगीतपरैर्लोकैःसेव्यतेनरसत्तमः ॥ पप्रच्छरावणोभूयःकोयंयात्यर्कसन्निभः ॥ १५ ॥ रावणस्यवचःश्रुत्वापर्वतोवाक्यमब्रवीत् ॥
यएषदृश्यतेराजन्विमानेसर्वकांचने ॥ १६ ॥ अप्सरोगणसंयुक्तेपूर्णचंद्रनिभाननः ॥ सुवर्णदोमहाराजविचित्राभरणांबरः ॥ १७ ॥
एषगच्छतिशीघ्रेणयानेनतुमहाद्युतिः ॥ पर्वतस्यवचःश्रुत्वारावणोवाक्यमब्रवीत् ॥१८॥ एतेवैयांतिराजानोब्रूहित्वमृषिसत्तम ॥ कोह्य
त्रयाचितोदद्याद्युद्धातिथ्यंममाद्यवै ॥ १९ ॥ तंममाख्याहिधर्मज्ञपितामेत्वंहिधर्मतः ॥ एवमुक्तःप्रत्युवाचरावणंपर्वतस्तदा ॥ २० ॥
स्वर्गार्थिनोमहाराजनैतेयुद्धार्थिनोनृपाः ॥ वक्ष्यामितेमहाभागयस्तेयुद्धंप्रदास्यति ॥ २१ ॥ सतुराजामहातेजाःसप्तद्वीपेश्वरोमहान् ॥
मांधातेत्यभिविख्यातःसतेयुद्धंप्रदास्यति ॥ २२ ॥ पर्वतस्यवचःश्रुत्वारावणोवाक्यमब्रवीत् ॥ कुतोऽसौतिष्ठतेराजातत्समाचक्ष्वसु
व्रत ॥२३॥ सोऽहंयास्यामितत्रैवयत्रासौनरपुंगवः ॥ रावणस्यवचःश्रुत्वामुनिर्वचनमब्रवीत् ॥ २४ ॥ युवनाश्वसुतोराजामांधाताराजस
त्तमः ॥ सप्तद्वीपसमुद्रांतांजित्वेहाभ्यागमिष्यति ॥ २५ ॥ अथापश्यन्महाबाहुस्त्रैलोक्येवरदर्पितः ॥ अयोध्यायाःपतिंवीरंमांधातारं
नृपोत्तमम् ॥२६॥ सप्तद्वीपाधिपंयांतंस्यन्दनेनविराजता ॥ कांचनेनविचित्रेणमाहेंद्राभेणभास्वता॥२७॥जाज्वल्यमानंरूपेणदिव्यगंधा
नुलेपनम्॥तमुवाचदशग्रीवोयुद्धंमेदीयतामिति ॥२८॥ एवमुक्तोदशग्रीवंप्रहस्येदमुवाचह ॥ यदितेजीवितंनेष्टंततोयुध्यस्वराक्षस ॥२९॥

क्प्रभुः ॥ ८६ ॥ नैनंहन्म्यधुनापापंचिंतयित्वेतिरूपधृक् ॥ अंतर्धानंगतोरामब्रह्मणःप्रियकाम्यया ॥ ८७ ॥ नचतंपुरुषंतत्रपश्यतेर
जनीचरः ॥ हर्षान्नादंविमुंचन्वैनिष्क्रामन्वरुणालयात् ॥ ८८ ॥ येनैवसंप्रविष्टःसपथातेनैवनिर्ययौ ॥ ८९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे
वाल्मीकीये आदिकाव्ये उत्तरकांडे प्रक्षिप्तः प्रथमः सर्गः ॥ १ ॥ अथसंचिंत्यलंकेशःसूर्यलोकंजगामह ॥ मेरुशृंगेवरेरम्येउषित्वात
त्रशर्वरीम् ॥ १ ॥ पुष्पकंतत्समारुह्यरवेस्तुरगसन्निभम् ॥ नानापातगतिर्दिव्यंविहारवियतिस्थितम् ॥२॥ यत्रापश्यद्रविंदेवंसर्वतेजोम
यंशुभम् ॥ वरकांचनकेयूररत्नांबरविभूषितम् ॥ ३ ॥ कुंडलाभ्यांशुभाभ्यांतुभ्राजन्मुखविकासितम् ॥ केयूरनिष्काभरणंरक्तमालावलं
बिनम् ॥४॥ रक्तचंदनदिग्धांगंसहस्रकिरणोज्ज्वलम्॥तमादिदेवमादित्यमुच्चैःश्रवसवाहनम् ॥ ५ ॥ अनाद्यंतममध्यंचलोकसाक्षिणमी
श्वरम् ॥ तंदृष्ट्वाप्रवरंदेवंरावणोरक्षसांवरः ॥ ६ ॥ सप्रहस्तमुवाचाथरवितेजोबलार्दितः ॥ गच्छामात्यवदस्वैनंनिदेशान्ममशासनम् ॥
॥ ७ ॥ युद्धार्थंरावणःप्राप्तोयुद्धंतस्यप्रदीयताम् ॥ निर्जितोस्मीतिवाब्रूहिपक्षमेकतरंकुरु ॥ ८ ॥ तस्यतद्वचनाद्रक्षःसूर्यस्यांतिकमाग
मत् ॥ पिंगलंदंडिनंचैवसोऽपश्यद्द्वारपालकौ ॥ ९ ॥ ताभ्यामाख्यायतत्सर्वंरावणस्यविनिश्चयम् ॥ तूष्णीमास्तेप्रहस्तस्तुतत्रतेजोंशदी
पितः ॥ १० ॥ दंडीगतोरवेःपार्श्वंप्रणम्याख्यातवान्रवेः ॥ श्रुत्वातुसूर्यस्तद्वृत्तंदंडिनोरावणस्यह ॥ ११ ॥ उवाचवचनंधीमान्बुद्धिपूर्वं
क्षपापहः ॥ गच्छदंडिञ्जयस्वैनंनिर्जितोस्मीतिवावद॥१२॥यतेऽभिकांक्षितंकार्षीःकंचित्कालंक्षपाचरम् ॥ सगत्वावचनात्तस्यराक्षस
स्यमहात्मनः ॥ १३ ॥ कथयामासतत्सर्वंसूर्योक्तवचनंतदा ॥ सश्रुत्वावचनंतस्यदंडिनोराक्षसेश्वरः ॥ घोषयित्वाजगामाथस्वजयंराक्ष
साधिपः ॥१४॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये उत्तरकांडे प्रक्षिप्तो द्वितीयः सर्गः ॥२॥ अथसंचिंत्यलंकेशःसोमलोकं
जगामह॥मेरुशृंगवरेरम्येरजनीमुष्यवीर्यवान् ॥ १ ॥ अथस्यंदनमारूढोदिव्यस्रगनुलेपनः ॥ अप्सरोगणमुख्येनसेव्यमानस्तुगच्छति
॥२॥ रतिश्रांतोप्सरोंकेषुचुंबितःसविबुध्यते ॥ दृष्टस्तुपुरुषस्तेनदृष्ट्वाकौतूहलान्वितः ॥ ३ ॥ अथापश्यद्दर्षितत्रदृष्ट्वाचैवमुवाचतम् ॥
स्वागतंतवदेवर्षेकालेनैवागतोह्यसि ॥ ४ ॥ कोयस्यदनमारूढोह्यप्सरोगणसेवितः ॥ निर्लज्जइवसंयातिभयस्थानंनविंदति ॥ ५ ॥

पतितंकुंडलादद्नु ॥ मुकुटंवेदिसामीप्येपतितंयुध्यतोभुवि ॥ ६३ ॥ हिरण्यकशिपोःपूर्वंममपूर्वपितामहात् ॥ नतस्यकालोमृत्युर्वानव्या
धिर्नविहिंसकः ॥ ६४ ॥ नदिवामरणंतस्यनरात्रौसंध्ययोर्नहि ॥ नशुष्केणनचार्द्रेणनचशस्त्रेणकेनचित् ॥ ६५ ॥ विद्यतेराक्षस
श्रेष्ठतस्यनास्त्रेणकेनचित् ॥ प्रह्लादेनसमंचक्रेवादंपरमदारुणम् ॥ ६६ ॥ तस्यवादेसमुत्पन्नेधीरोलोकभयंकरः ॥ सर्ववर्यस्यवीरस्यप्र
ह्लादस्यमहात्मनः ॥ ६७ ॥ उत्पन्नोराक्षसश्रेष्ठनृसिंहाकृतिरूपधृक् ॥ दृष्टंचतेनरौद्रेणक्षुब्धंसर्वमशेषतः ॥ ६८ ॥ ततउद्धृत्यबाहुभ्यां
नखैर्निन्येयमक्षयम् ॥ एषतिष्ठतिद्वारस्थोवासुदेवोनिरंजनः ॥ ६९ ॥ तस्यदेवाधिदेवस्यगदतोमेशृणुष्वह ॥ वाक्यंपरमभावेनयदिते
वर्ततेहृदि ॥ ७० ॥ इंद्राणांचसहस्राणिसुराणामयुतानिच ॥ ऋषीणांचैवमुख्यानांशतान्यब्दसहस्रशः ॥ ७१ ॥ वशंनीतानिसर्वाणिय
एषद्वारितिष्ठति ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वारावणोवाक्यमब्रवीत्॥७२॥मयाप्रेतेश्वरोदृष्टःकृतांतःसहमृत्युना ॥ पाशहस्तोमहाज्वालऊर्ध्वरो
माभयानकः ॥ ७३ ॥ दंष्ट्रालोविद्युज्जिह्वश्चसर्पवृश्चिकरोमवान् ॥ रक्ताक्षोभीमवेगश्चसर्वसत्त्वभयंकरः ॥ ७४ ॥ आदित्यइवदुष्प्रे
क्ष्यःसमरेष्वनिवर्तकः ॥ पापानांजासिताचैवसमयायुधिनिर्जितः ॥ ७५ ॥ नचमेतत्रभीःकाचिद्व्यथावादानवेश्वर ॥ एनंतुनाभिजा
नामितद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ ७६ ॥ रावणस्यवचःश्रुत्वाबलिर्वैरोचनोऽब्रवीत् ॥ एषत्रैलोक्यधाताचहरिर्नारायणःप्रभुः ॥ ७७ ॥
अनंतःकपिलोजिष्णुर्नरसिंहोमहाद्युतिः ॥ क्रतुधामासुधामाचपाशहस्तोभयानकः ॥ ७८ ॥ द्वादशादित्यसदृशःपुराणपुरुषो
त्तमः ॥ नीलजीमूतसंकाशःसुरनाथःसुरोत्तमः ॥ ७९ ॥ ज्वालामालीमहाबाहोयोगीभक्तजनप्रियः ॥ एषधारयतेलोकानेषवैसृज
तेप्रभुः ॥ ८० ॥ एषसंहरतेचैवकालोभूत्वामहाबलः ॥ एषयज्ञश्चयाज्यश्चचक्रायुधधरोहरिः ॥ ८१ ॥ सर्वदेवमयश्चैवसर्वभूतमय
स्तथा ॥ सर्वलोकमयश्चैवसर्वज्ञानमयस्तथा ॥८२॥ सर्वरूपीमहारूपीबलदेवोमहाभुजः ॥ वीरहावीरचक्षुष्मांस्त्रैलोक्यगुरुरव्ययः ॥
॥ ८३ ॥ एनंमुनिगणाःसर्वेचिंतयंतीहमोक्षिणः ॥ यएनंवेत्तिपुरुषंनचपापैर्विलिप्यते ॥ ८४ ॥ स्मृत्वास्तुत्वातथेष्ट्वाचसर्वमस्मादवा
प्यते ॥ एतच्छ्रुत्वातुवचनंरावणोनिर्ययौतदा ॥ ८५ ॥ क्रोधसंरक्तनयनउद्यतास्त्रोमहाबलः ॥ तथाभूतंचतंदृष्ट्वाहरिर्मुसलधृ

चान्येपूर्ववत्तराः ॥ नेताह्येषांमहद्भूतंपशुंरशनयायथा ॥ ४० ॥ वृत्रोदनुःशुकःशंभुर्निशुंभःशुभएवच ॥ कालेनेमिश्चप्राह्लादिःकूटोवै
रोचनोमृदुः ॥ ४१ ॥ (कालकेयास्तारकाख्योमुचुकुन्दोविवर्धनः ॥ हिरण्याक्षोमधुश्चैवकैटभोधूमशम्बरौ ॥ १ ॥) यमलार्जुनौच
कंसश्चकैटभोमधुनासह ॥ एतेतपंतियोतंतिवांतिवर्षंतिचैवहि ॥ ४२ ॥ सर्वैःक्रतुशतैरिष्टंमर्वैस्तप्तंमहत्तपः ॥ सर्वेतेसुमहात्मानःसर्वेवै
योगधार्मिणः ॥ ४३ ॥ सर्वैरैश्वर्यमासाद्यभुक्तंभोगैर्महत्तरैः ॥ दत्तमिष्टमधीतंचप्रजाश्चपरिपालिताः ॥ ४४ ॥ स्वपक्षेष्वनुगोतारःप्र
हंतारःपरेष्वपि ॥ सामरेष्वपिलोकेषुनैतेषांविद्यतेसमम् ॥ ४५ ॥ शूरास्त्वभिजनोपेताःसर्वशास्त्रार्थपारगाः ॥ सर्वविद्याप्रवक्तारःसंग्रा
मेष्वनिवर्तकाः ॥४६॥ सर्वैस्त्रिदशराज्यानिकारितानिमहात्मभिः ॥ युद्धेसुरगणाःसर्वेनिर्जिताश्चसहस्रशः ॥ ४७ ॥ देवानामप्रियेसक्ताः
स्वपक्षपरिपालकाः ॥ प्रमत्ताश्चोपसक्ताश्चबालार्कसमतेजसः॥४८॥यस्तुदेवान्प्रधर्षैततदेषांविष्णुरीश्वरः ॥ उपायपूर्वकंनाशंसवेत्ताभग
वान्हरिः ॥ ४९ ॥ प्रादुर्भावंविकुरुतेयेनैतन्निधनंनयेत् ॥ पुनरेवात्मनात्मानमधिष्ठायसतिष्ठति ॥ ५० ॥ एवमेतेनदेवेनदानवेंद्रामहा
त्मना ॥ तेहिसर्वेक्षयंनीताबालिनःकामरूपिणः ॥ ५१ ॥समरेष्वदुराधर्षाःश्रूयंतेयेऽपराजिताः ॥ तेपिनीतामहद्भूताः कृतांतबलचो
दिताः ॥ ५२ ॥ एवमुक्ताथप्रोवाचराक्षसंदानवेश्वरः ॥ यदेतद्दृश्यतेवीरचक्रंदीप्तानलोपमम् ॥५३॥ एतद्गृहीत्वागच्छत्वंममपार्श्वंमहा
बल ॥ ततोहंतवव्याख्यास्येमुक्तिकारणमव्ययम् ॥ ५४ ॥ तत्कुरुष्वमहाबाहोमाविलंबस्वरावण ॥ एतच्छ्रुत्वागतोरक्षःप्रहसंश्चमहा
बलः ॥ ५५ ॥ यत्रस्थितंमहादिव्यंकुंडलंरघुनंदन ॥ लीलयोत्पाटनंचक्रेरावणोबलदर्पितः ॥ ५६ ॥ नचचालयितुंशक्तोरावणोभूत्क
थंचन ॥ लज्जयासपुनर्भूयोयत्नंचक्रेमहाबलः ॥ ५७ ॥ उत्क्षिप्तमात्रेदिव्येचपपातभुविराक्षसः ॥ छिन्नमूलोयथाशालोरुधिरौघपरि
प्लुतः ॥५८॥ एतस्मिन्नंतरेजज्ञेशब्दःपुष्पकसंभवः ॥ राक्षसेंद्रस्यसचिवैर्मुक्तोहाहाकृतोमहान् ॥ ५९ ॥ ततोरक्षोमुहूर्तेनचेतनांलभ्यचो
त्थितम् ॥ लज्जयावनतीभूतंबलिर्वाक्यमुवाचह ॥ ६० ॥ आगच्छराक्षसश्रेष्ठवाक्यंशृणुमयोदितम् ॥ यत्त्वयाचोद्यतंवीरकुंडलंम
णिभूषितम् ॥ ६१ ॥ एतद्धिपूर्वजस्यासीत्कर्णाभरणमीक्ष्यताम् ॥ एतत्पतितवच्चैवमत्रभूमौमहाबल ॥ ६२ ॥ अन्यत्पर्वतसानौहि

हंवीरकरिष्येरजनीचर ॥ १६ ॥ एवमुक्त्वासतद्रक्षः पुनर्वचनमब्रवीत् ॥ योत्स्यसेबलिनासार्धमथवामन्यसेकथम् ॥ १७ ॥ रावणोभि
हतोभूयऊर्ध्वंरोमाव्यजायत ॥ अथधैर्यंसमालंब्यरावणोवाक्यमब्रवीत् ॥ १८ ॥ गृहेषुतिष्ठतेकोहितद्ब्रूहिवदतांवर ॥ तेनैवसार्धंयो
त्स्यामियथावामन्यतेभवान् ॥ १९ ॥ सएनंपुनरप्याहदानवेंद्रोत्रतिष्ठति ॥ एषवैपरमोदारःशूरःसत्यपराक्रमः ॥ २० ॥ वीरोबहुगु
णोपेतःपाशहस्तइवांतकः ॥ बालार्कइवतेजस्वीसमरेष्वनिवर्तकः ॥ २१ ॥ अमर्षीदुर्जयोजेताबलवान्गुणसागरः ॥ प्रियंवदःसं
विभागीगुरुविप्रप्रियःसदा ॥ २२ ॥ कालाकांक्षीमहासत्त्वःसत्यवाक्सौम्यदर्शनः ॥ दक्षःसर्वगुणोपेतःशूरःस्वाध्यायतत्परः ॥ २३ ॥
एषगच्छतिवात्येषज्वलतेतपतेतथा ॥ देवैश्चभूतसंघैश्चपन्नगैश्चपतत्रिभिः ॥ २४ ॥ भयंयोनाभिजानातितेनत्वंयोद्धुमिच्छसि ॥
बलिनायदितेयोद्धुंरोचतेराक्षसेश्वर ॥ २५ ॥ प्रविशत्वंमहासत्त्वसंग्रामंकुरुमाचिरम् ॥ एवमुक्तोदशग्रीवःप्रविवेशयतोबलिः ॥ २६ ॥
सविलोक्याथलंकेशंजहासदहनोपमः ॥ आदित्यइवदुष्प्रेक्ष्यःस्थितोदानवसत्तमः ॥ २७ ॥ अथसंदर्शनादेवबलिर्वैविश्वरूपवान् ॥
सगृहीत्वाचतद्रक्षउत्संगेस्थाप्यचाब्रवीत् ॥ २८ ॥ दशग्रीवमहाबाहोकंतेकामंकरोम्यहम् ॥ किमागमनकृत्यंतेब्रूहित्वंराक्षसेश्वर ॥ २९ ॥
एवमुक्तस्तुबलिनारावणोवाक्यमब्रवीत् ॥ श्रुतंमयामहाभागबद्धस्त्वंविष्णुनापुरा ॥ ३० ॥ सोहंमोक्षयितुंशक्तोबंधनात्त्वांनसंशयः ॥
एवमुक्तेततोहासंबलिर्मुक्त्वैनमब्रवीत् ॥ ३१ ॥ श्रूयतामभिधास्यामियत्त्वंपृच्छसिरावण ॥ यएषपुरुषःश्यामोद्वारेतिष्ठतिनित्यदा ॥
॥ ३२ ॥ एतेनदानवेंद्राश्चतथान्येबलवत्तराः ॥ वशंनीताबलवतापूर्वैःपूर्वतराश्चये ॥ ३३ ॥ बद्धःसोहमनेनैवंकृतांतोदुरतिक्रमः ॥
कएनंपुरुषोलोकेवंचयिष्यतिमानवः ॥ ३४ ॥ सर्वभूतापहर्तावैयएषद्वारितिष्ठति ॥ कर्ताकारयिताचैवधाताचभुवनेश्वरः ॥ ३५ ॥
नत्वंवेदनचैवाहंभूतभव्यभवत्प्रभुः ॥ कलिश्चैवैषकालश्चसर्वभूतापहारकः ॥ ३६ ॥ लोकत्रयस्यसर्वस्यहर्तास्रष्टातथैवच ॥ संहरत्येषभू
तानिस्थावराणिचराणिच ॥ ३७ ॥ पुनश्चसृजतेसर्वमनाद्यंतंमहेश्वरः ॥ (करणंकारणंकर्तासोयंपुरुषसत्तमः ॥) इष्टंचैवहिदत्तंचहुतं
चैवनिशाचर ॥ ३८ ॥ सर्वमेवहिलोकेशोधातागोप्तानसंशयः ॥ नैवंविधंमहद्भूतंविद्यतेभुवनत्रये ॥ ३९ ॥ अहंत्वंचैवपौलस्त्यये

पुरुषैःशीघ्रंगृहाण्येवप्रवेशिताः ॥ ४८ ॥ तानब्रवीत्ततोरक्षोवरुणायनिवेद्यताम् ॥ रावणंत्वब्रवीन्मंत्रीप्रहासोनामवारुणः ॥ ४९ ॥
गतःखलुमहाराजोब्रह्मलोकंजलेश्वरः ॥ गांधर्ववरुणःश्रोतुंयंत्वमाह्वयसेयुधि ॥ ५० ॥ तत्किंतवयथावीरपरिश्रम्यगतेनृपे ॥ येतुस
न्निहितावीराःकुमारास्तेपराजिताः ॥ ५१ ॥ राक्षसेंद्रस्तुतच्छ्रुत्वानामविश्राव्यचात्मनः ॥ हर्षान्नादंविमुंचन्वैनिष्क्रांतोवरुणाल
यात् ॥ ५२ ॥ आगतस्तुपथायेनतेनैवविनिवृत्यसः ॥ लंकामभिमुखोरक्षोनभस्तलगतोययौ ॥ ५३ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे
वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे त्रयोविंशः सर्गः ॥ २३ ॥(हर्षन्नादांस्तुविसृजन्निष्क्रान्तोवरुणालयात् ॥ महोदरेण
संयुक्तोहर्षगद्गदभाषिणा ॥१॥) ततोश्मनगरंभूयोविचेरुर्युद्धदुर्मदाः ॥ यात्रापश्यद्दशग्रीवोगृहंपरमभास्वरम् ॥ १ ॥ वैदूर्यतोरणाकीर्णं
मुक्ताजालविभूषितम्॥सुवर्णस्तंभगहनंवेदिकाभिः समंततः ॥२॥ वज्रस्फटिकसोपानकिंकिणीजालसंवृतम् ॥ बह्वासनयुतंरम्यंमहेंद्र
भवनोपमम्॥३॥दृष्ट्वागृहवरंरम्यंदशग्रीवः प्रतापवान् ॥ कस्येदंभवनंरम्यंमेरुमंदरसन्निभम् ॥ ४ ॥ गच्छप्रहस्तशीघ्रंत्वंजानीष्वभव
नोत्तमम् ॥ एवमुक्तःप्रहस्तस्तुप्रविवेशगृहोत्तमम् ॥ ५ ॥ निःशून्यंप्रैक्षतवरंपुनःकक्ष्यांतरेययौ ॥ सप्तकक्ष्यांतरंगत्वाततोज्वालामप
श्यत ॥ ६ ॥ ततोदृष्टःपुमांस्तत्रहृष्टोहासंमुमोचसः ॥ श्रुत्वासतुमहाहासमूर्ध्वरोमाभवत्तदा ॥७॥ ज्वालामध्येस्थितस्तत्रहेममालीवि
मोहितः॥आदित्यइवदुष्प्रेक्ष्यःसाक्षादिवयमःस्थितः ॥८ ॥ तथादृष्ट्वातुवृत्तांतंत्वरमाणोविनिर्गतः ॥ बिनिर्गम्याब्रवीत्सर्वंरावणायनि
शाचरः ॥ ९ ॥ अथरामदशग्रीवःपुष्पकादवरुह्यसः ॥ प्रवेष्टुमिच्छन्वेश्माथभिन्नांजनचयोममः ॥ १० ॥ चंद्रमौलिवपुष्मांश्चपुरुषो
स्याग्रतःस्थितः ॥ द्वारमावृत्यसहसाज्वालाजिह्वोभयानकः ॥ ११ ॥ रक्ताक्षश्चारुदशनोबिंबोष्ठश्चारुदर्शनः ॥ महाभीषणनासश्च
कंबुग्रीवोमहाहनुः ॥ १२ ॥ रूढश्मश्रुर्निगूढास्थिर्दंष्ट्रालोलोमहर्षणः ॥ (एतादृशंवैपुरुषंददर्शसतुरावणः ॥) गृहीत्वालोहमुसलंद्वा
रंविष्टभ्यतिष्ठति ॥ १३ ॥ अथसंदर्शनात्तस्यऊर्ध्वरोमाबभूवसः ॥ हृदयंकंपतेचास्यवेपथुश्चाप्यजायत ॥ १४ ॥ निमित्तान्यमनो
ज्ञानिदृष्ट्वारामव्यचिंतयत् ॥ अथचिंतयतस्तस्यसएवपुरुषोऽब्रवीत् ॥१५॥ किंत्वंचिन्तयसेरक्षोब्रूहिविस्रब्धमानसः ॥ युद्धातिथ्यम

हत्वाबलाध्यक्षान्समरेतैश्चताडितः ॥ अब्रवीच्चततोयोधान्राजाशीघ्रंनिवेद्यताम् ॥ २६ ॥ युद्धार्थीरावणःप्राप्तस्तस्ययुद्धंप्रदीयताम् ॥
वदवानभयंतेऽस्तिनिर्जितोस्मीतिसांजलिः ॥ २७ ॥ एतस्मिन्नंतरेक्रुद्धावरुणस्यमहात्मनः ॥ पुत्राःपौत्राश्चनिष्क्रामन्गौश्चपुष्करए
वच ॥ २८ ॥ तेतुतत्रगुणोपेताबलैःपरिवृताःस्वकैः ॥ युक्त्वारथान्कामगमानुद्यद्भास्करवर्चसः ॥ २९ ॥ ततोयुद्धंसमभवद्दारुणंरोमह
र्षणम् ॥ सलिलेंद्रस्यपुत्राणांरावणस्यचधीमतः ॥ ३० ॥ अमात्यैश्चमहावीर्यैर्दशग्रीवस्यरक्षसः ॥ वारुणंतद्बलंसर्वंक्षणेनविनिपा
तितम् ॥ ३१ ॥ समीक्ष्यस्वबलंसंख्येवरुणस्यसुतास्तदा ॥ अर्दिताःशरजालेननिवृत्तारणकर्मणः ॥ ३२ ॥ महीतलगतास्तेतुरा
वणंदृश्यपुष्पके ॥ आकाशमाशुविविशुःस्यंदनैःशीघ्रगामिभिः ॥ ३३ ॥ महदासीत्ततस्तेषांतुल्यंस्थानमवाप्यतत् ॥ आकाशयुद्धं
तुमुलंदेवदानवयोरिव ॥ ३४ ॥ ततस्तेरावणंयुद्धेशरैःपावकसन्निभैः ॥ विमुखीकृत्यसंहृष्टाविनेदुर्विविधान्रवान् ॥ ३५ ॥ ततोमहो
दरःक्रुद्धोराजानंवीक्ष्यधर्षितम् ॥ त्यक्त्वामृत्युभयंक्रुद्धोयुद्धाकांक्षीव्यलोकयत् ॥ ३६ ॥ तेनतेवारुणायुद्धेकामगाःपवनोपमाः ॥
महोदरेणगदयाहतास्तेप्रययुःक्षितिम् ॥ ३७ ॥ तेषांवरुणसूनूनांहत्वायोधान्हयांश्चतान् ॥ मुमोचाशुमहानादंविरथान्प्रेक्ष्यतान्स्थ
तान् ॥ ३८ ॥ तेतुतेषांरथाःसाश्वाःसहसारथिभिर्वरैः ॥ महोदरेणनिहताःपतिताःपृथिवीतले ॥ ३९ ॥ तेतुत्यक्त्वारथान्पुत्रावरुणस्यम
हात्मनः ॥ आकाशेविष्ठिताःशूराःस्वप्रभावान्नविव्यथुः ॥ ४० ॥ धनूंषिकृत्वासज्जानिविनिर्भिद्यमहोदरम् ॥ रावणंसमरेक्रुद्धाःसंहि
ताःसमवारयन् ॥ ४१ ॥ सायकैश्चापविभ्रष्टैर्वज्रकल्पैःसुदारुणैः ॥ दारयंतिस्मसंक्रुद्धामेघाइवमहागिरिम् ॥ ४२ ॥ ततःक्रुद्धोदशग्री
वःकालाग्निरिवमूर्च्छितः ॥ शरवर्षंमहाघोरंतेषांमर्मस्वपातयत् ॥ ४३ ॥ मुसलानिविचित्राणिततोभल्लशतानिच ॥ पट्टिशांश्चैवशक्ती
श्चशतघ्नीर्महतीरपि ॥ पातयामासदुर्धर्षस्तेषामुपरिविष्ठितः ॥ ४४ ॥ ततस्तेनैवसहसासीदंतिस्मपदातयः ॥ महापंकमिवासाद्यकुं
जराःषष्टिहायनाः ॥ ४५ ॥ सीदमानान्सुतान्दृष्ट्वाविह्वलान्समहाबलः ॥ ननादरावणोहर्षान्महानंबुधरोयथा ॥ ४६ ॥ ततोरक्षो
महानादान्मुक्त्वाहंतिस्मवारुणान् ॥ नानाप्रहरणोपेतैर्धारापातैरिवांबुदः ॥ ४७ ॥ ततस्तेविमुखाःसर्वेपतिताधरणीतले ॥ रणात्स्व

मन् ॥ २ ॥ जयेनवर्धयित्वाचमारीचप्रमुखास्ततः ॥ पुष्पकंभेजिरेसर्वेसांत्विताराणवेनतु ॥ ३ ॥ ततोरसातलंरक्षःप्रविष्टःपयसांनि
धिम् ॥ दैत्योरगगणाध्युष्टंवरुणेनसुरक्षितम् ॥४॥ सतुभोगवतींगत्वापुरींवासुकिपालिताम् ॥ कृत्वानागान्वशेहृष्टोययौमणिमयीपुरीम्
॥ ५ ॥ निवातकवचास्तत्रदैत्यालब्धवरावसन् ॥ राक्षसस्तान्समागम्ययुद्धायसमुपाह्वयत् ॥ ६ ॥ तेतुसर्वेसुविक्रांतादैतेयाबलशा
लिनः ॥ नानाप्रहरणास्तत्रप्रहृष्टायुद्धदुर्मदाः ॥ ७ ॥ शूलैस्त्रिशूलैःकुलिशैःपट्टिशासिपरश्वधैः ॥ अन्योन्यंबिभिदुःक्रुद्धाराक्षसादानवा
स्तथा ॥ ८ ॥ तेषांतुयुध्यमानानांसाग्रःसंवत्सरोगतः ॥ नचान्यतरतस्तत्रविजयोवाक्षयोपिवा ॥ ९ ॥ ततःपितामहस्तत्रत्रैलोक्य
गतिरव्ययः ॥ आजगामद्रुतंदेवोविमानवरमास्थितः ॥ १० ॥ निवातकवचानांतुनिवार्यरणकर्मतत् ॥ वृद्धःपितामहोवाक्यमुवाचवि
दितार्थवत् ॥ ११ ॥ नह्ययंरावणोयुद्धेशक्योजेतुंसुरासुरैः ॥ नभवंतःक्षयंनेतुमपिसामरदानवैः ॥ १२ ॥ राक्षसस्यसखित्वंचभवद्भिः
सहरोचते ॥ अविभक्ताश्चसर्वार्थाःसुहृदांनात्रसंशयः ॥ १३ ॥ ततोग्निसाक्षिकंसख्यंकृतवांस्तत्ररावणः ॥ निवातकवचैः सार्धंप्रीति
मानभवत्तदा ॥ १४ ॥ अर्चितस्तैर्यथान्यायंसंवत्सरमथोषितः ॥ स्वपुरान्निर्विशेषंचप्रियंप्राप्तोदशाननः ॥ १५ ॥ तत्रोपधार्यमाया
नांशतमेकंसमाप्तवान् ॥ सलिलेंद्रपुरान्वेषीभ्रमतिस्मरसातलम् ॥ १६ ॥ ततोश्मनगरंनामकालकेयैरधिष्ठितम् ॥ गत्वातुकालकेयांश्च
हत्वातत्रबलोत्कटान् ॥ १७ ॥ शूर्पणख्याश्चभर्तारमसिनाप्राच्छिनत्तदा ॥ श्यालंचबलवंतंचविद्युज्जिह्वंबलोत्कटम् ॥ १८ ॥ जिह्वया
संलिहंतंचराक्षसःसमरेतदा ॥ तंविजित्यमुहूर्तेनजघ्नेदैत्यांश्चतुःशतम् ॥ १९ ॥ ततःपांडुरमेघाभंकैलासमिवभास्वरम् ॥ वरुणस्यालयं
दिव्यमपश्यद्राक्षसाधिपः ॥ २० ॥ क्षरतींचपयस्तत्रसुरभिंगामवस्थिताम् ॥ यस्याःपयोभिनिष्यंदात्क्षीरोदोनामसागरः ॥ २१ ॥
ददर्शरावणस्तत्रगोवृषेंद्रवरारणिम् ॥ यस्माच्चंद्रःप्रभवतिशीतरश्मिर्निशाकरः ॥ २२ ॥ यंसमाश्रित्यजीवंतिफेनपाःपरमर्षयः ॥ अमृ
तंयत्रचोत्पन्नंस्वधाचस्वधभोजिनाम् ॥ २३ ॥ यांब्रुवंतिनरालोकेसुरभिंनामनामतः ॥ प्रदक्षिणंतुतांकृत्वारावणःपरमाद्भुताम् ॥ प्रवि
वेशमहाघोरंगुप्तंबहुविधैर्बलैः ॥ २४ ॥ ततोधाराशताकीर्णंशारदाभ्रनिभंतदा ॥ नित्यप्रहृष्टंददृशेवरुणस्यगृहोत्तमम् ॥ २५ ॥ ततो

गतः ॥ सद्दष्टोनमयाकालमुहूर्तमपिजीवति ॥ ३० ॥ तस्यैवंवचनंश्रुत्वाधर्मराजःप्रतापवान् ॥ अब्रवीत्तत्रतंमृत्युंत्वंतिष्ठेनंनिहन्म्य
हम् ॥ ३१ ॥ ततःसंरक्तनयनःक्रुद्धोवैवस्वतःप्रभुः ॥ कालदंडममोघंतुतोलयामासपाणिना ॥ ३२ ॥ यस्यपार्श्वेषुनिहिताःकालपा
शाःप्रतिष्ठिताः ॥ पावकाशनिसंकाशोमुद्गरोमूर्तिमान्स्थितः ॥ ३३ ॥ दर्शनादेवयःप्राणान्प्राणिनामपकर्षति ॥ किंपुनःस्पृशमान
स्यपात्यमानस्यवापुनः ॥ ३४ ॥ सज्वालापरिवारस्तुनिर्दहन्निवराक्षसम् ॥ तेनस्पृष्टोबलवतामहाप्रहरणोस्फुरत् ॥ ३५ ॥ ततोवि
दुद्रुवुःसर्वेतस्मात्त्रस्तारणाजिरे ॥ सुराश्चक्षुभिताःसर्वेदृष्ट्वादंडोद्यतंयमम् ॥ ३६ ॥ तस्मिन्प्रहर्तुकामेतुयमेदंडेनरावणम्॥यमंपितामहः
साक्षाद्दर्शयित्वेदमब्रवीत् ॥३७॥ वैवस्वतमहाबाहोनखल्वमितविक्रम ॥ नहंतव्यस्त्वयैतेनदंडेनैषनिशाचरः ॥ ३८ ॥ वरःखलुमयै
तस्मैदत्तस्त्रिदशपुंगव ॥ सत्वयानानृतःकार्योयन्मयाव्याहृतंवचः ॥ ३९ ॥ योहिमामनृतंकुर्याद्देवोवामानुषोपिवा ॥ त्रैलोक्यमनृतंते
नकृतंस्यान्नात्रसंशयः ॥ ४० ॥ क्रुद्धेनविप्रमुक्तोयंनिर्विशेषंप्रियाप्रिये ॥ प्रजाःसंहरतेरौद्रोलोकत्रयभयावहः ॥ ४१ ॥ अमोघोह्येष
सर्वेषांप्राणिनाममितप्रभः ॥ कालदंडोमयासृष्टःसर्वमृत्युपुरस्कृतः ॥ ४२ ॥ तन्नखल्वेषतेसौम्यपात्योरावणमूर्धनि ॥ नह्यस्मिन्पतिते
कश्चिन्मुहूर्तमपिजीवति ॥ ४३ ॥ यदिह्यस्मिन्निपतितेनम्रियेतैषराक्षसः ॥ म्रियतेवादशग्रीवस्तदाप्युभयतोऽनृतम् ॥ ४४ ॥ तन्निवर्त
यलंकेशाद्दण्डमेतंसमुद्यतम् ॥ सत्यंचमांकुरुष्वाद्यलोकांस्त्वंयद्यवेक्षसे ॥ ४५ ॥ एवमुक्तस्तुधर्मात्माप्रत्युवाचयमस्तदा ॥ एषव्याव
र्तितोदण्डःप्रभविष्णुर्हिनोभवान् ॥ ४६ ॥ किंत्विदानींमयाशक्यंकर्तुंरणगतेनहि ॥ नमयायद्ययंशक्योहंतुंवरपुरस्कृतः ॥ ४७ ॥
एषतस्मात्प्रणश्यामिदर्शनादस्यरक्षसः ॥ इत्युक्त्वासरथःसाश्वस्तत्रैवांतरधीयत ॥ ४८ ॥ दशग्रीवस्तुतंजित्वानामविश्राव्यचात्मनः ॥
आरुह्यपुष्पकंभूयोनिष्क्रांतोयमसादनात् ॥ ४९ ॥ सतुवैवस्वतोदेवैःसहब्रह्मपुरोगमैः ॥ जगामत्रिदिवंहृष्टोनारदश्चमहामुनिः ॥ ५० ॥
इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे द्वाविंशः सर्गः ॥ २२ ॥ ततोजित्वादशग्रीवोयमंत्रिदशपुंग
वम् ॥ रावणस्तुरणश्लाघीस्वसहायान्ददर्शह ॥ १ ॥ ततोरुधिरसिक्तांगंप्रहारैर्जर्जरीकृतम् ॥ रावणंराक्षसाद्दृष्ट्वाविस्मयंसमुपाग

क्रुद्धंसर्वलोकभयावहम् ॥ ६ ॥ ततस्त्वचोदयत्सूतस्तानश्वांस्तुचिरप्रभान् ॥ प्रययौभीमसन्नादोयत्ररक्षःपतिःस्थितः ॥ ७ ॥ मुहूर्तेनय
मंतेतुहयाहरिहयोपमाः ॥ प्रापयन्मनसस्तुल्यायत्रतत्प्रस्तुतंरणम् ॥ ८ ॥ दृष्ट्वातथैवविकृतंरथंमृत्युसमन्वितम् ॥ सचिवाराक्षसेंद्रस्य
सहसाविप्रदुद्रुवुः ॥ ९ ॥ लघुसत्त्वतयातेहिनष्टसंज्ञाभयार्दिताः ॥ नेहयोद्धुंसमर्थाःस्मइत्युक्त्वाप्रययुर्दिशः ॥ १० ॥ सतुतंतादृशंदृष्ट्वा
रथंलोकभयावहम् ॥ नाक्षुभ्यतदशग्रीवोनचापिभयमाविशत् ॥ ११ ॥ सतुरावणमासाद्यव्यसृजच्छक्तितोमरान् ॥ यमोमर्माणिसंक्रुद्धो
रावणस्यन्यकृंतत ॥ १२ ॥ रावणस्तुततःस्वस्थःशरवर्षंमुमोचह ॥ तस्मिन्वैवस्वतरथेतोयवर्षमिवांबुदः ॥ १३ ॥ ततोमहाशक्ति
शतैःपात्यमानैर्महोरसि ॥ नाशक्नोत्प्रतिकर्तुंसराक्षसःस्वल्पपीडितः ॥ १४ ॥ एवंनानाप्रहरणैर्यमेनामित्रकर्षिणा ॥ सप्तरात्रंकृतःसंख्ये
विसंज्ञोविमुखोरिपुः ॥ १५ ॥ तदासीत्तुमुलंयुद्धंयमराक्षसयोर्द्वयोः ॥ जयमाकांक्षतोर्वीरसमरेष्वनिवर्तिनोः ॥ १६ ॥ ततोदेवाःसंग
धर्वाःसिद्धाश्चपरमर्षयः ॥ प्रजापतिंपुरस्कृत्यसमेतास्तद्रणाजिरे ॥ १७ ॥ संवर्तइवलोकानांयुध्यतोरभवत्तदा ॥ राक्षसानांचमुख्यस्य
प्रेतानामीश्वरस्यच ॥ १८ ॥ राक्षसेंद्रोऽपिविस्फार्यचापमिंद्राशनिप्रभम् ॥ निरंतरमिवाकाशंकुर्वन्बाणांस्ततोऽसृजत् ॥ १९ ॥ मृत्युं
चतुर्भिर्विशिखैःसूतंसप्तभिरार्दयत् ॥ यमंशतसहस्रेणशीघ्रंमर्मस्वताडयत् ॥ २० ॥ ततःक्रुद्धस्यवदनाद्यमस्यसमजायत ॥ ज्वाला
मालीसनिःश्वासःसधूमःकोपपावकः ॥ २१ ॥ तदाश्चर्यमथोदृष्ट्वादेवदानवसन्निधौ ॥ प्रहर्षितौसुसंरब्धौमृत्युकालौबभूवतुः ॥ २२ ॥
ततोमृत्युःक्रुद्धतरोवैवस्वतमभाषत ॥ मुंचमांसमरेयावद्धन्मीमंपापराक्षसम् ॥ २३ ॥ नैषारक्षोभवेदद्यमर्यादाहिनिसर्गतः ॥ हिर
ण्यकशिपुःश्रीमान्नमुचिःशंबरस्तथा ॥ २४ ॥ विसंदिर्धूमकेतुश्चबलिर्वैरोचनोपिच ॥ शंभुर्दैत्योमहाराजोवृत्रोबाणस्तथैवच ॥
॥ २५ ॥ राजर्षयःशास्त्रविदोगंधर्वाःसमहोरगाः ॥ ऋषयःपन्नगादैत्यायक्षाश्चह्यप्सरोगणाः ॥ २६ ॥ युगांतपरिवर्तेचपृथिवीसमहा
र्णवा ॥ क्षयंनीतामहाराजसपर्वतसरिद्द्रुमा ॥ २७ ॥ एतेचान्येचबहवोबलवंतोदुरासदाः ॥ विनिपन्नामयादृष्टाःकिमुतायंनिशाचरः ॥
॥ २८ ॥ मुंचमांसाधुधर्मज्ञयावदेनंनिहन्म्यहम् ॥ नहिकश्चिन्मयादृष्टोबलवानपिजीवति ॥ २९ ॥ बलंममनखल्वेतन्मर्यादैषानिस

अमात्याराक्षसेंद्रस्यचक्रुरायोधनंमहत् ॥ अन्योन्यंतेमहाभागाजघ्नुःप्रहरणैर्भृशम् ॥ ३१ ॥ यमस्यचमहाबाहोरावणस्यचमंत्रिणः ॥
अमात्यांस्तांस्तुसंत्यज्ययमयोधामहाबलाः ॥ ३२ ॥ तमेवचाभ्यधावंतशूलवर्षैर्दशाननम् ॥ ततःशोणितदिग्धांगःप्रहारैर्जर्जरीकृतः॥
फुल्लाशोकइवाभातिपुष्पकेराक्षसाधिपः ॥ ३३ ॥ सतुशूलगदाप्रासान्छक्तितोमरसायकान् ॥ मुमोचचशिलावृक्षान्मुमोचास्त्रंबला
द्बली ॥ ३४ ॥ तरूणांचशिलानांचशस्त्राणांचातिदारुणम् ॥ यमसैन्येषुतद्वर्षंपपातधरणीतले ॥ ३५ ॥ तांस्तुसर्वान्विनिर्भिद्यतदस्त्र
मपहत्यच ॥ जघ्नुस्तेराक्षसंघोरमेकंशतसहस्रशः ॥ ३६ ॥ परिवार्यचतंसर्वेशैलंमेघोत्कराइव ॥ भिंदिपालैश्चशूलैश्चनिरुच्छ्वास
मपोथयन् ॥ ३७ ॥ विमुक्तकवचःक्रुद्धःसिद्धःशोणितविस्रवैः ॥ ततःसपुष्पकंत्यक्त्वापृथिव्यामवतिष्ठत ॥ ३८ ॥ ततःसकार्मुकीबा
णीसमरेचाभिवर्धत ॥ लब्धसंज्ञोमुहूर्तेनक्रुद्धस्तस्थौयथांतकः ॥ ३९ ॥ ततःपाशुपतंदिव्यमस्त्रंसंधायकार्मुके ॥ तिष्ठतिष्ठेतितानुक्त्वात
च्चापंव्यपकर्षत ॥ ४० ॥ आकर्णात्सविकृष्याथचापमिंद्रारिराहवे ॥ मुमोचतंशरंक्रुद्धस्त्रिपुरेशंकरोयथा ॥ ४१ ॥ तस्यरूपंशर
स्यासीत्सधूमज्वालमंडलम् ॥ वनंदहिष्यतोघर्मेदावाग्नेरिवमूर्च्छतः ॥ ४२ ॥ ज्वालामालीसतुशरःक्रव्यादानुगतोरणे ॥ मुक्तोगु
ल्मान्द्रुमांश्चापिभस्मकृत्वाप्रधावति ॥ ४३ ॥ तेतस्यतेजसादग्धाःसैन्यावैवस्वतस्यतु ॥ बलेतस्मिन्निपतितामाहेंद्राइवकेतवः॥ ४४ ॥
ततस्तुसचिवैःसार्धंराक्षसोभीमविक्रमः ॥ ननादसुमहानादंकंपयन्निवमेदिनीम् ॥ ४५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदि
काव्ये च० सा० उत्तरकांडे एकविंशः सर्गः ॥ २१ ॥ सतस्यतुमहानादंश्रुत्वावैवस्वतःप्रभुः ॥ शत्रुंविजयिनंमेनेस्वबलस्यचसंक्ष
यम् ॥ १ ॥ सहियोधान्हतान्मत्वाक्रोधसंरक्तलोचनः ॥ अब्रवीत्त्वरितःसूतंरथोमेउपनीयताम् ॥ २ ॥ तस्यसूतस्तदादिव्यमुपस्था
प्यमहारथम् ॥ स्थितःसचमहातेजाअध्यरोहततंरथम् ॥ ३ ॥ प्रासमुद्गरहस्तस्यमृत्युस्तस्याग्रतःस्थितः ॥ येनसंक्षिप्यितेसर्वंत्रैलोक्य
मिदमव्ययम् ॥ ४ ॥ कालदंडस्तुपार्श्वस्थोमूर्तिमानस्यचाभवत् ॥ यमप्रहरणंदिव्यंतेजसाज्वलदग्निवत् ॥ ५ ॥ (तस्यपार्श्वेषुनिश्छि
द्राःकालपाशाः प्रतिष्ठिताः ॥ पावकस्पर्शसंकाशस्थितोमूर्तश्चमुद्गरः ॥ १ ॥) ततोलोकत्रयंक्षुब्धमकंपंतदिवौकसः ॥ कालंदृष्ट्वातथा

॥ दद्दशुर्दीप्तमायांतंविमानंतस्यरक्षसः ॥ ८ ॥ तंदेशंप्रभयातस्यपुष्पकस्यमहाबलः ॥ कृत्वावि
एतस्मिन्नंतरेदूरादंशुमंतमिवोदितम् ॥दद्दशुर्दीप्तमायांतंविमानंतस्यरक्षसः ॥ प्राणिनःसुकृतंचैवभुंजानांश्चैवदुष्कृतम् ॥ १० ॥
तिमिरंसर्वंसमीपमभ्यवर्तत ॥ ९ ॥ सोऽपश्यत्समहाबाहुर्दशग्रीवस्ततस्ततः ॥ प्राणिनःसुकृतंचैवभुंजानांश्चैवदुष्कृतम् ॥ १० ॥
तिमिरंसर्वंसमीपमभ्यवर्तत ॥ ९ ॥ सोऽपश्यत्समहाबाहुर्दशग्रीवस्ततस्ततः ॥ ११ ॥ ददर्शबध्यमानांश्चक्लिश्यमानांश्चदेहिनः ॥
अपश्यत्सैनिकांश्चास्ययमस्यानुचरैःसह ॥ यमस्यपुरुषैरुग्रैर्घोररूपैर्भयानकैः ॥ ११ ॥ ददर्शबध्यमानांश्चक्लिश्यमानांश्चदेहिनः ॥
क्रोशतश्चमहानादंतीव्रनिष्टनतत्परान् ॥ १२ ॥ कृमिभिर्भक्ष्यमाणांश्चसारमेयैश्चदारुणैः ॥ श्रोत्रायासकरावाचोवदतश्चभयावहाः
॥ १३ ॥ संतार्यमाणान्वैतरणींबहुशःशोणितोदकाम् ॥ वालुकासुचतप्तासुतप्यमानान्मुहुर्मुहुः ॥ १४ ॥ असिपत्रवनेचैवभिद्यमानान
धार्मिकान् ॥ रौरवेक्षारनद्यांचक्षुरधारासुचैवहि ॥ १५ ॥ पानीयंयाचमानांश्चतृषितान्क्षुधितानपि ॥ शवभूतान्कृशान्दीनान्विवर्णा
न्मुक्तमूर्धजान् ॥ १६ ॥ मलपंकधरान्दीनान्रूक्षांश्चपरिधावतः ॥ ददर्शरावणोमार्गेशतशोथसहस्रशः ॥१७॥कांश्चिच्चगृहमुख्येषुगीतवा
दित्रनिःस्वनैः ॥ प्रमोदमानानद्राक्षीद्रावणःसुकृतैःस्वकैः ॥ १८ ॥ गोरसंगोप्रदातारोअन्नंचैवान्नदायिनः ॥ गृहांश्चगृहदातारःस्वकर्म
फलमश्नुतः ॥ १९ ॥ सुवर्णमणिमुक्ताभिःप्रमदाभिरलंकृतान् ॥ धार्मिकानपरांस्तत्रदीप्यमानान्स्वतेजसा ॥ २० ॥ ददर्शसमहा
बाहूरावणोराक्षसाधिपः ॥ ततस्तान्भिद्यमानांश्चकर्मभिर्दुष्कृतैःस्वकैः ॥ २१ ॥ रावणोमोचयामासविक्रमेणबलाद्बली ॥ प्राणिनोमो
क्षितास्तेनदशग्रीवेणरक्षसा ॥२२॥ सुखमापुर्मुहूर्तंतेह्यतर्कितमचिंतितम् ॥ प्रेतेषुमुच्यमानेषुराक्षसेनमहीयसा ॥ २३ ॥ प्रेतगोपाःसुसं
क्रुद्धाराक्षसेंद्रमभिद्रवन् ॥ ततोहलहलाशब्दःसर्वदिग्भ्यःसमुत्थितः ॥ धर्मराजस्ययोधानांशूराणांसंप्रधावताम् ॥ २४ ॥ तेप्रासैः परि
घैःशूलैर्मुसलैःशक्तितोमरैः ॥ पुष्पकंसमवर्षंत शूराःशतसहस्रशः ॥ २५ ॥ तस्यासनानिप्रासादान्वेदिकास्तोरणानिच ॥ पुष्पक
स्यबभंजुस्तेशीघ्रंमधुकराइव ॥ २६ ॥ देवनिष्ठानभूतंतद्विमानंपुष्पकंमृधे ॥ भज्यमानंतथैवासीदक्षयंब्रह्मतेजसा ॥ २७ ॥ असंख्यासु
महत्यासीत्तस्यसेनामहात्मनः ॥ शूराणामग्रयातॄणांसहस्राणिशतानिच ॥ २८ ॥ ततोवृक्षैश्चशैलैश्चप्रासादानांशतैस्तथा ॥ ततस्तेस
चिवास्तस्ययथाकामंयथाबलम् ॥ २९ ॥ आयुध्यंतमहावीराःसचराजादशाननः ॥ तेतुशोणितदिग्धांगाःसर्वशस्त्रसमाहताः ॥ ३० ॥

अब्रवीन्नारदंतत्रसंप्रहस्याभिवाद्यच ॥ महर्षेदेवगंधर्वविहारसमरप्रिय ॥ १८ ॥ अहंसमुद्यतोगंतुंविजयार्थंरसातलम् ॥ ततोलोकत्रयं
जित्वास्थाप्यनागान्सुरान्वशे ॥ समुद्रममृतार्थंचमथिष्यामिरसालयम् ॥ १९ ॥ अथाब्रवीद्दशग्रीवंनारदोभगवानृषिः ॥ क्वखल्वि
दानीं मार्गेणत्वयेहान्येनगम्यते ॥ २० ॥ अयंखलुसुदुर्गम्यःप्रेतराजपुरंप्रति ॥ मार्गोगच्छतिदुर्धर्षयमस्यामित्रकर्शन ॥ २१ ॥ सतुशा
रदमेघाभंहासंमुक्त्वादशाननः ॥ उवाचकृतमित्येववचनंचेदमब्रवीत् ॥ २२ ॥ तस्मादेवंमहाब्रह्मन्वैवस्वतवधोद्यतः ॥ गच्छामिदक्षिणा
माशांयत्रसूर्यात्मजोनृपः ॥ २३ ॥ मयाहिभगवन्क्रोधात्प्रतिज्ञातंरणार्थिना ॥ अवजेष्यामिचतुरोलोकपालानितिप्रभो ॥२४॥ तदि
हप्रस्थितोहंवैपितृराजपुरंप्रति ॥ प्राणिसंक्लेशकर्तारंयोजयिष्यामिमृत्युना ॥ २५ ॥ एवमुक्त्वादशग्रीवोमुनिंतमभिवाद्यच॥प्रययौदक्षि
णामाशांप्रविष्टःसहमंत्रिभिः ॥ २६ ॥ नारदस्तुमहातेजामुहूर्तंध्यानमास्थितः ॥ चिंतयामासविप्रेंद्रोविधूमइवपावकः ॥ २७ ॥ येन
लोकास्त्रयःसेन्द्राःक्लिश्यंतेसचराचराः ॥ क्षीणेचायुषिधर्मेणसकलोजेष्यतेकथम् ॥ २८ ॥ स्वदत्तकृतसाक्षीयोद्वितीयइवपावकः ॥
लब्धसंज्ञाविचेष्टंतेलोकायस्यमहात्मनः ॥ २९ ॥ यस्यनित्यंत्रयोलोकाविद्रवंतिभयार्दिताः ॥ तंकथंराक्षसेंद्रोसौस्वयमेवगमिष्यति
॥ ३० ॥ योविधाताचधाताचसुकृतंदुष्कृतंतथा ॥ त्रैलोक्यंविजितंयेनतंकथंविजयिष्यते ॥ अपरंकिंतुकृत्वैवंविधानंसंविधास्यति
॥ ३१ ॥ कौतूहलंसमुत्पन्नोयास्यामियमसादनम् ॥ विमर्दंद्रष्टुमनयोर्यमराक्षसयोःस्वयम् ॥३२॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये
आदिकाव्ये च०सा० उत्तरकांडे विंशः सर्गः ॥ २० ॥ एवंसंचिंत्यविप्रेंद्रोजगामलघुविक्रमः ॥ आख्यातुंतद्यथावृत्तंयमस्यसदनंप्रति
॥ १ ॥अपश्यत्सयमंतत्रदेवमग्निपुरस्कृतम् ॥ विधानमनुतिष्ठंतंप्राणिनोयस्ययादृशम् ॥ २ ॥ सतुदृष्ट्वायमःप्राप्तंमहर्षितत्रनारदम् ॥
अब्रवीत्सुखमासीनमर्घ्यमावेद्यधर्मतः ॥ ३ ॥ कच्चित्क्षेमंनुदेवर्षेकच्चिद्धर्मोननश्यति ॥ किमागमनकृत्यंतेदेवगंधर्वसेवित ॥ ४ ॥
अब्रवीत्तुतदावाक्यंनारदोभगवानृषिः ॥ श्रूयतामभिधास्यामिविधानंचविधीयताम् ॥ ५ ॥ एषनाम्नादशग्रीवःपितृराजनिशाचरः ॥
उपयातिवशंनेतुंविक्रमैस्त्वांसुदुर्जयम् ॥ ६ ॥ एतेनकारणेनाहंत्वरितोह्यागतःप्रभो ॥ दंडप्रहरणस्याद्यतवकिंनुभविष्यति ॥ ७ ॥

इक्ष्वाकुपरिभावित्वाद्वचोवक्ष्यामिरा
किंत्विदानींमयाशक्यंकर्तुंप्राणपरिक्षये ॥ नह्यहंविमुखोरक्षोयुध्यमानस्त्वयाहतः ॥ २८ ॥ इक्ष्वाकुपरिभावित्वाद्वचोवक्ष्यामिरा
क्षस ॥ यदिदत्तंयदिहुतंयदिमेसुकृतंतपः ॥ यदिगुप्ताःप्रजाःसम्यक्तदासत्यंवचोऽस्तुमे ॥ २९ ॥ उत्पत्स्यतेकुलेह्यस्मिन्निक्ष्वाकूणां
महात्मनाम् ॥ रामोदाशरथिर्नामयस्तेप्राणान्हरिष्यति ॥३०॥ ततोजलधरोदग्रस्ताडितोदेवदुंदुभिः ॥ तस्मिन्नुदाहृतेशापेपुष्पवृष्टिश्च
खाच्युता ॥ ३१ ॥ ततःसराजाराजेंद्रगतःस्थानंत्रिविष्टपम् ॥ स्वर्गतेचनृपेतस्मिन्राक्षसःसोपसर्पत ॥ ३२ ॥ इत्यार्षे श्रीद्रामायणे
वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा०उत्तकांडे एकोनविंशः सर्गः ॥ १९ ॥ ततोवित्रासयन्मर्त्यान्पृथिव्यांराक्षसाधिपः ॥ आससा
दघनेतस्मिन्नारदंमुनिपुंगवम् ॥ १ ॥ तस्याभिवादनंकृत्वादशग्रीवोनिशाचरः ॥ अब्रवीत्कुशलंपृष्ट्वाहेतुमागनमस्यच ॥ २ ॥ नार
दस्तुमहातेजादेवर्षिरमितप्रभः ॥ अब्रवीन्मेघपृष्ठस्थोरावणंपुष्पकेस्थितम् ॥ ३ ॥ राक्षसाधिपतेसौम्यतिष्ठविश्रवसःसुत ॥ प्रीतो
स्म्यभिजनोपेतविक्रमैरूर्जितैस्तव ॥ ४ ॥ विष्णुनादैत्यघातैश्चगंधर्वोरगधर्षणैः ॥ त्वयासमंविमर्दैश्चभृशंहिपरितोषितः ॥ ५ ॥
किंचिद्वक्ष्यामितावत्तुश्रोतव्यंश्रोष्यसेयदि ॥ तन्मेनिगदतस्तातसमाधिंश्रवणेकुरु ॥ ६ ॥ किमयंवध्यतेतातत्वयाऽवध्येनदैवतैः ॥
हतएवह्ययंलोकोयदामृत्युवशंगतः ॥ ७ ॥ देवदानवदैत्यानांयक्षगंधर्वरक्षसाम् ॥ अवध्येनत्वयालोकःक्लेष्टुंयोग्योनमानुषः ॥ ८ ॥
नित्यंश्रेयसिसंमूढंमहद्भिर्व्यसनैर्वृतम् ॥ हन्यात्कस्तादृशंलोकंजराव्याधिशतैर्युतम् ॥ ९ ॥ तैस्तैरनिष्टोपगमैरजस्रंयत्रकुत्रकः ॥
मतिमान्मानुषेलोकेयुद्धेनप्रणयीभवेत् ॥१०॥ क्षीयमाणंदैवहतंक्षुत्पिपासाजरादिभिः ॥ विषादशोकसंमूढलोकंत्वंक्षपयस्वमा ॥ ११ ॥
पश्यतावन्महाबाहोराक्षसेश्वरमानुषम् ॥ मूढमेवंविचित्रार्थंयस्यनज्ञायतेगतिः ॥ १२ ॥ क्वचिद्वादित्रनृत्यादिसेव्यतेमुदितैर्जनैः॥
रुद्यतेचापरैरार्तैर्धाराश्रुनयनाननैः ॥ १३ ॥ मातापितृसुतस्नेहभार्याबंधुमनोरमैः ॥ मोदितोयंजनोध्वस्तःक्लेशंस्वंनावबुध्यते ॥ १४ ॥
तत्किमेवंपरिक्लिश्यलोकंमोहनिराकृतम् ॥ जितएवत्वयासौम्यमर्त्यलोकोनसंशयः ॥ १५ ॥ अवश्यमेभिःसर्वैश्चगंतव्यंयमसादनम् ॥
तन्निगृह्णीष्वपौलस्त्ययमंपरपुरंजय ॥ १६ ॥ तस्मिञ्जितेजितंसर्वंभवत्येवनसंशयः ॥ एवमुक्तस्तुलंकेशोदीप्यमानंस्वतेजसा ॥ १७ ॥

जानःसुमहाबलाः ॥ ४ ॥ निर्जिताःस्मेत्यभाषंतज्ञात्वावरबलंरिपोः ॥ दुष्यंतःसुरथोगाधिर्गयोराजपुरूरवाः ॥ ५ ॥ एतेसर्वेऽब्रुवं
स्तातनिर्जिताःस्मेतिपार्थिवाः ॥ अथायोध्यांसमासाद्यरावणोराक्षसाधिपः॥ ६ ॥ सुगुप्तामनरण्येनशक्रेणवामरावतीम् ॥ सतंपुरुषशार्दू
लंपुरंदरसमंबले ॥ ७ ॥ प्राहराजानमासाद्ययुद्धंदेहीतिरावणः ॥ निर्जितोस्मीतिवाब्रूहित्वमेवंममशासनम् ॥ ८ ॥ अयोध्याधिप
तिस्तस्यश्रुत्वापापात्मनोवचः ॥ अनरण्यस्तुसंक्रुद्धोराक्षसेंद्रमथाब्रवीत् ॥ ९ ॥ दीयतेद्वंद्वयुद्धंतेराक्षसाधिपतेमया ॥ संति
ष्ठक्षिप्रमायत्तोभवचैवंभवाम्यहम् ॥ १० ॥ अथपूर्वंश्रुतार्थेननिर्जितंसुमहद्बलम् ॥ निष्क्रामत्तन्नरेंद्रस्यबलंरक्षोवधोद्यतम् ॥ ११ ॥
नागानांदशसाहस्रंवाजिनांनियुतंतथा ॥ रथानांबहुसाहस्रंपत्तीनांचनरोत्तम ॥ १२ ॥ महींसंछाद्यनिष्क्रांतंसपदातिरथंरणे ॥ ततःप्रवृ
त्तंसुमहद्युद्धंयुद्धविशारद ॥ १३ ॥ अनरण्यस्यनृपतेराक्षसेंद्रस्यचाद्भुतम् ॥ तद्रावणबलंप्राप्यबलंतस्यमहीपतेः ॥ १४ ॥ प्राणश्य
ततदासर्वंहव्यंहुतमिवानले ॥ युद्ध्वाचसुचिरंकालंकृत्वाविक्रममुत्तमम् ॥ १५ ॥ प्रज्वलंतंतमासाद्यक्षिप्रमेवावशेषितम् ॥ प्राविशत्सं
कुलंतत्रशलभाइवपावकम् ॥ १६ ॥ (नश्यतिस्मबलंतत्रहव्यंहुतमिवानले ॥) सोऽपश्यत्तन्नरेंद्रस्तुनश्यमानंमहाबलम् ॥ महार्णवंस
मासाद्यवनापगशतंयथा ॥१७॥ ततःशक्रधनुःप्रख्यंधनुर्विस्फारयन्स्वयम् ॥ आससादनरेंद्रस्तंरावणंक्रोधमूर्च्छितः॥ १८ ॥ अनरण्ये
नतेऽमात्यामारीचशुकसारणाः ॥ प्रहस्तसहिताभग्नाव्यद्रवंतमृगाइव ॥ १९ ॥ ततोबाणशतान्यष्टौपातयामासमूर्धनि ॥ तस्यराक्षसरा
जस्यइक्ष्वाकुकुलनंदनः ॥ २० ॥ तस्यबाणाःपतंतस्तेचक्रिरेनक्षतंक्वचित् ॥ वारिधाराइवाभ्रेभ्यःपतंत्योगिरिमूर्धनि ॥ २१ ॥ ततो
राक्षसराजेनक्रुद्धेननृपतिस्तदा ॥ तलेनाभिहतोमूर्ध्निसरथान्निपपातह ॥ २२ ॥ सराजापतितोभूमौविह्वलःप्रविवेपितः ॥ वज्रदग्धइवा
रण्येसालोनिपतितोयथा ॥ २३ ॥ तंप्रहस्याब्रवीद्रक्षइक्ष्वाकुंपृथिवीपतिम् ॥ किमिदानींफलंप्राप्तंत्वयामांप्रतियुद्ध्यता ॥ २४ ॥
त्रैलोक्येनास्तियोद्वंद्वंममदद्यान्नराधिप ॥ शंकेप्रसक्तोभोगेषुनश्रृणोषिबलंमम ॥२५॥ तस्यैवंब्रुवतोराजामंदासुर्वाक्यमब्रवीत ॥ किंश
क्यमिहकर्तुंवैकालोहिदुरतिक्रमः ॥ २६ ॥ नह्यहंनिर्जितोरक्षस्त्वयाचात्मप्रशंसिना ॥ कालेनैवविपन्नोहंहेतुभूतस्तुमेभवान् ॥ २७ ॥

सनिवृत्तोगुरोर्वाक्यान्मरुत्तःपृथिवीपतिः॥विसृज्यसशरंचापंस्वस्थोमखमुखोऽभवत् ॥१७॥ ततस्तंनिर्जितंमत्वाघोषयामासवैशुकः ॥
रावणोजयतीत्युच्चैर्हर्षान्नादंविमुक्तवान् ॥ १८ ॥ तान्भक्षयित्वातत्रस्थान्महर्षीन्यज्ञमागतान् ॥वितृप्तोरुधिरैस्तेषांपुनःसंप्रययौमहीम् ॥
॥ १९॥रावणेतुगतेदेवाःसेंद्राश्चैवदिवौकसः ॥ ततःस्वांयोनिमासाद्यतानिसत्त्वानिचाब्रुवन् ॥ २० ॥ हर्षात्तदाब्रवीदिन्द्रोमयूरंनीलबर्हि
णम् ॥ प्रीतोऽस्मितवधर्मज्ञभुजंगाद्धिनतेभयम् ॥२१॥इदंनेत्रसहस्रंतुयत्तद्बर्हेभविष्यति॥वर्षमाणेमयिमुदंप्राप्स्यसेप्रीतिलक्षणम् ॥२२॥
एवमिंद्रोवरंप्रादान्मयूरस्य सुरेश्वरः ॥ २३ ॥नीलाःकिलपुराबर्हामयूराणांनराधिप ॥ सुराधिपाद्वरंप्राप्यगताःसर्वेऽपिबर्हिणः ॥२४॥
धर्मराजोऽब्रवीद्रामप्राग्वंशेवायसंप्रति ॥ पक्षिंस्तवास्मिसुप्रीतःप्रीतस्यवचनंशृणु ॥ २५ ॥ यथान्येविविधैरोगैःपीड्यंतेप्राणिनोमया ॥
तेनतेप्रभविष्यंतिमयिप्रीतेनसंशयः ॥ २६ ॥ मृत्युतस्तेभयंनास्तिवरान्ममविहंगम ॥ यावत्त्वांनवधिष्यंतिनरास्तावद्भविष्यसि॥२७॥
येचमद्विषयस्थावैमानवाःक्षुधयार्दिताः ॥ त्वयिभुक्तेसुतृप्तास्तेभविष्यंतिसबांधवाः ॥ २८ ॥ वरुणस्त्वब्रवीद्धंसंगंगातोयविचारि
णम् ॥ श्रूयतांप्रीतिसंयुक्तंततःपत्ररथेश्वरम् ॥ २९ ॥ वर्णोमनोरमःसौम्यश्चंद्रमंडलसन्निभः ॥ भविष्यतितवोदग्रःशुद्धफेनसमप्रभः ॥
॥ ३० ॥ मच्छरीरंसमासाद्यकांतोनित्यंभविष्यसि ॥ प्राप्स्यसेचातुलांप्रीतिमेतन्मे प्रीतिलक्षणम् ॥ ३१ ॥ हंसानांहिपुरारामनवर्णः
सर्वपांडुरः ॥ पक्षानीलाग्रसंवीताःक्रोडाःशष्पाग्रनिर्मलाः ॥ ३२ ॥ अथाब्रवीद्वैश्रवणःकृकलासंगिरौस्थितम् ॥ हैरण्यंसंप्रयच्छा
मिवर्णंप्रीतस्तवाप्यहम् ॥ ३३ ॥ सद्रव्यंचशिरोनित्यंभविष्यतितवाक्षयम् ॥ एषकांचनकोवर्णोमत्प्रीत्यातेभविष्यति ॥ ३४ ॥ एवं
दत्त्वावरांस्तेभ्यस्तस्मिन्यज्ञोत्सवेसुराः ॥ निवृत्तेसहराज्ञातेपुनःस्वभवनंगता ॥ ३५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदि
काव्ये च० सा० उत्तरकांडेऽष्टादशः सर्गः ॥ १८ ॥ अथजित्वामरुत्तंसप्रययौराक्षसाधिपः ॥ नगराणिनरेंद्राणांयुद्धाकांक्षीदशा
ननः ॥ १ ॥ समासाद्यतुराजेंन्द्रान्महेन्द्रवरुणोपमान् ॥ अब्रवीद्राक्षसेंद्रस्तुयुद्धंमेदीयतामिति ॥ २ ॥ निर्जिताःस्मेतिवाब्रूतएषमेहि
सुनिश्चयः ॥ अन्यथाकुर्वतामेवंमोक्षोनैवोपपद्यते ॥ ३ ॥ ततस्त्वभीरवःप्राज्ञाःपार्थिवाधर्मनिश्चयाः ॥ मंत्रयित्वाततोऽन्योन्यंर

सती ॥ ४ ॥) सैषाजनकराजस्यप्रसूतातनयाप्रभो ॥ तवभार्यामहाबाहोविष्णुस्त्वंहिसनातनः ॥ ३५ ॥ पूर्वंक्रोधहतःशत्रुर्ययासौ
निहतस्तया ॥ उपाश्रयित्वाशैलाभस्तववीर्यममानुषम् ॥ ३६ ॥ एवमेषामहाभागामर्त्येषूत्पत्स्यतेपुनः ॥ क्षेत्रेहलमुखोत्कृष्टेवेद्यामग्निशिखोपमा ॥ ३७ ॥ एषावेदवतीनामपूर्वमासीत्कृतेयुगे ॥ त्रेतायुगमनुप्राप्यवधार्थंतस्यरक्षसः ॥ उत्पन्नामैथिलकुलेजनकस्यमहात्मनः ॥ ३८ ॥ (सीतोत्पन्नातुसीतेतिमानुषैःपुनरुच्यते ॥) इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे सप्तदशः सर्गः ॥१७॥ प्रविष्टायांहुताशंतुवेदवत्यांसरावणः ॥ पुष्पकंतुसमारुह्यपरिचक्राममेदिनीम् ॥ १ ॥ ततोमरुत्तंनृपतियजंतंसहदैवतैः ॥ उशीरबीजमासाद्यददर्शसतुरावणः ॥ २ ॥ संवर्तोनामब्रह्मर्षिःसाक्षाद्भ्राताबृहस्पतेः ॥ याजयामासधर्मज्ञःसर्वैर्देवगणैर्वृतः ॥ ३ ॥ दृष्ट्वादेवास्तुतद्रक्षोवरदानेनदुर्जयम् ॥ तिर्यग्योनिंसमाविष्टास्तस्यधर्षणभीरवः ॥ ४ ॥ इंद्रोमयूरःसंवृत्तोधर्मराजस्तुवायसः ॥ कृकलासोधनाध्यक्षोहंसश्चवरुणोऽभवत् ॥ ५ ॥ अन्येष्वपिगतेष्वेवंदेवेष्वरिनिषूदन ॥ रावणःप्रविशद्यज्ञंसारमेयइवाशुचिः ॥ ६ ॥ तंचराजानमासाद्यरावणोराक्षसाधिपः ॥ प्राहयुद्धंप्रयच्छेतिनिर्जितोऽस्मीतिवावद ॥ ७ ॥ ततोमरुत्तोनृपतिःकोभवानित्युवाचतम् ॥ अपहासंततोमुक्त्वारावणोवाक्यमब्रवीत् ॥ ८ ॥ अकुतूहलभावेनप्रीतोऽस्मितवपार्थिव ॥ धनदस्यानुजंयोमांनावगच्छसिरावणम् ॥९॥ त्रिषुलोकेषुकोन्योऽस्तियोनजानातिमेबलम् ॥ भ्रातरंयेननिर्जित्यविमानमिदमाहृतम् ॥ १० ॥ ततोमरुत्तःसनृपस्तंरावणमथाब्रवीत् ॥ धन्यःखलुभवान्येनज्येष्ठोभ्रातारणेजितः ॥ नत्वयासदृशःश्लाघ्यस्त्रिषुलोकेषुविद्यते ॥ ११ ॥ " नाधर्मसहितंश्लाघ्यंनलोकप्रतिसंहितम् ॥ कर्मदौरात्म्यकंकृत्वाश्लाघसेभ्रातृनिर्जयात् ॥१॥ "कंत्वंप्राक्केवलंधर्मंचरित्वालब्धवान्वरम् ॥ श्रुतपूर्वंहिनमयाभाषसेयादृशंस्वयम् ॥ १२॥ तिष्ठेदानींनमेजीवन्प्रतियास्यसिदुर्मते ॥ अद्यत्वांनिशितैर्बाणैःप्रेषयामियमक्षयम् ॥१३॥ ततःशरासनंगृह्यसायकांश्चनराधिपः ॥ रणायनिर्ययौक्रुद्धःसंवर्तोमार्गमावृणोत् ॥१४॥ सोऽब्रवीत्स्नेहसंयुक्तंमरुत्तंतंमहानृषिः॥श्रोतव्यंयदिमद्वाक्यंसंप्रहारोनतेक्षमः ॥१५॥ माहेश्वरमिदंसत्रमसमाप्तंकुलंदहेत् ॥ दीक्षितस्यकुतोयुद्धंक्रोधित्वंदीक्षितेकुतः ॥ १६॥ संशयश्चजयोनित्यंराक्षसश्चसुदुर्जयः ॥

करोमीतितमेवाहंहृदयेनसमुद्वहे ॥ १६ ॥ इतिप्रतिज्ञामारुह्यचरामिविपुलंतपः ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंमयाराक्षसपुंगव ॥ १७ ॥ नारा
यणोममपतिर्नत्वन्यःपुरुषोत्तमात् ॥ आश्रयेनियमंघोरंनारायणपरीप्सया ॥ १८ ॥ विज्ञातस्त्वंहिमेराजन्गच्छपौलस्त्यनंदन ॥
जानामितपसासर्वंत्रैलोक्येयद्धिवर्तते ॥ १९ ॥ सोऽब्रवीद्रावणोभूयस्तांकन्यांसुमहाव्रताम् ॥ अवरुह्यविमानाग्रात्कंदर्पशरपीडितः
॥ २० ॥ अवलिप्ताऽसिसुश्रोणियस्यास्तेमतिरीदृशी ॥ वृद्धानांमृगशावाक्षिभ्राजतेपुण्यसंचयः ॥ २१ ॥ त्वंसर्वगुणसंपन्नानार्हसेव
क्तुमीदृशम् ॥ त्रैलोक्यसुंदरीभीरुयौवनंतेऽतिवर्तते ॥ २२ ॥ अहंलंकापतिर्भद्रेदशग्रीवइतिश्रुतः ॥ तस्यमेभवभार्यात्वंभुंक्ष्वभोगान्य
थासुखम् ॥ २३ ॥ कश्चतावदसौयंत्वंविष्णुरित्यभिभाषसे ॥ वीर्येणतपसाचैवभोगेनचबलेनच ॥ समयानोसमोभद्रेयंत्वंकामयसे
ऽङ्गने ॥२४॥ इत्युक्तवतितस्मिंस्तुवेदवत्यथसाऽब्रवीत् ॥ मामैवमितिसाकन्यातमुवाचनिशाचरम् ॥२५॥ त्रैलोक्याधिपतिंविष्णुंसर्व
लोकनमस्कृतम् ॥ त्वदृतेराक्षसेंद्रान्यःकोऽवमन्येतबुद्धिमान् ॥२६॥ एवमुक्तस्तयातत्रवेदवत्यानिशाचरः ॥ मूर्धजेषुतदाकन्यांकराग्रे
णपरामृशत् ॥ २७ ॥ ततोवेदवतीक्रुद्धाकेशान्हस्तेनसाच्छिनत् ॥ असिर्भूत्वाकरस्तस्याःकेशांश्छिन्नांस्तदाऽकरोत् ॥ २८ ॥ साज्व
लंतीवरोषेणदहंतीवनिशाचरम् ॥ उवाचाग्निंसमाधायमरणायकृतत्वरा ॥ २९ ॥ धर्षितायास्त्वयानाऽर्यनमेजीवितमिष्यते ॥ रक्ष
स्तस्मात्प्रवेक्ष्यामिपश्यतस्तेहुताशनम् ॥ ३० ॥ यस्मात्तुधर्षिताचाहंत्वयापापात्मनावने ॥ तस्मात्तववधार्थंहिसमुत्पत्स्याम्यहंपुनः॥
॥ ३१ ॥ नहिशक्यःस्त्रियाहंतुंपुरुषःपापनिश्चयः ॥ शापेत्वयिमयोत्सृष्टेतपसश्चव्ययोभवेत् ॥ ३२ ॥ यदित्वस्तिमयाकिंचित्कृतंद
त्तंहुतंतथा ॥ तस्मात्त्वयोनिजासाध्वीभवेयंधर्मिणःसुता ॥ ३३ ॥ एवमुक्त्वाप्रविष्टासाज्वलितंजातवेदसम् ॥ पपातचदिवोदिव्या
पुष्पवृष्टिःसमंततः ॥ ३४ ॥ (पुनरेवसमुद्भूतापद्मेपद्मसमप्रभा ॥ तस्मादपिपुनःप्राप्तापूर्ववत्तेनरक्षसा ॥ १ ॥ कन्यांकमलगर्भाभांप्रगृ
ह्यस्वगृहंययौ ॥ प्रगृह्यरावणस्त्वेतांदर्शयामाससमन्त्रिणे ॥ २ ॥ लक्षणज्ञोनिरीक्ष्यैवरावणंचैवमब्रवीत् ॥ गृहस्थैषाहिसुश्रोणीत्वद्वधायै
वदृश्यते ॥ ३ ॥ एतच्छ्रुत्वार्णवेरामतांप्रचिक्षेपरावणः ॥ साचैवक्षितिमासाद्ययज्ञायतनमध्यगा ॥ राज्ञोहलमुखोत्कृष्टापुनरप्युत्थिता

पुरांतक ॥ वांछितंचायुषःशेषंशस्त्रंत्वंचप्रयच्छमे ॥ ४२ ॥ एवमुक्तस्ततस्तेनरावणेनसशंकरः ॥ ददौखड्गंमहादीप्तंचंद्रहासमितिश्रुतम्
॥ ४३ ॥ आयुषश्चावशेषंचददौभूतपतिस्तदा ॥ ४४ ॥ दत्त्वोवाचततःशंभुर्नावज्ञेयमिदंत्वया ॥ अवज्ञातंयदिहितेमामेवैष्यत्यसं
श्रयः ॥ ४५ ॥ एवंमहेश्वरेणैवकृतनामासरावणः ॥ अभिवाद्यमहादेवमारुरोहाथपुष्पकम् ॥ ४६ ॥ ततोमहीतलंरामपर्यक्रामतरा
वणः ॥ क्षत्रियान्सुमहावीर्यान्बाधमानस्ततस्ततः ॥ ४७ ॥ केचित्तेजस्विनःशूराःक्षत्रियायुद्धदुर्मदाः ॥ तच्छासनमकुर्वंतोविनेशुः
सपरिच्छदाः ॥ ४८ ॥ अपरेदुर्जयंरक्षोजानंतःप्राज्ञसंमताः ॥ जिताःस्मइत्यभाषंतराक्षसंबलदर्पितम् ॥ ४९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे
वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे षोडशः सर्गः ॥ १६ ॥ अथराजन्महाबाहुर्विचरन्पृथिवीतले ॥ हिमवद्वनमासाद्य
परिचक्रामरावणः ॥ १ ॥ तत्रापश्यत्सवैकन्यांकृष्णाजिनजटाधराम् ॥ आर्षेणविधिनायुक्तांदीप्यंतींदेवतामिव ॥ २ ॥ सदृष्ट्वारूप
संपन्नांकन्यांतांसुमहाव्रताम् ॥ काममोहपरीतात्मापप्रच्छप्रहसन्निव ॥३॥ किमिदंवर्तसेभद्रेविरुद्धंयौवनस्यते ॥ नहियुक्तातवैतस्यरूप
स्यैवंप्रतिक्रिया ॥ ४ ॥ रूपंतेऽनुपमंभीरुकामोन्मादकरंनृणाम् ॥ नयुक्तंतपसिस्थातुंनिर्गतोह्येषनिर्णयः ॥ ५ ॥ कस्यासिकिमिदंभद्रे
कश्चभर्तावरानने ॥ येनसंभुज्यसेभीरुसनरःपुण्यभाग्भुवि ॥ ६ ॥ पृच्छतःशंसमेसर्वंकस्यहेतोःपरिश्रमः ॥ एवमुक्तातुसाकन्यारावणे
नयशस्विनी ॥ ७ ॥ अब्रवीद्विधिवत्कृत्वातस्यातिथ्यंतपोधना ॥ कुशध्वजोनामपिताब्रह्मर्षिरमितप्रभः ॥ बृहस्पतिसुतःश्रीमान्बु
द्ध्यातुल्योबृहस्पतेः ॥ ८ ॥ तस्याहंकुर्वतोनित्यंवेदाभ्यासंमहात्मनः ॥ संभूतावाङ्मयीकन्यानाम्नावेदवतीस्मृता ॥ ९ ॥ ततोदेवाः
सगंधर्वायक्षराक्षसपन्नगाः ॥ तेऽपिगत्वाहिपितरंवरणंरोचयंतिमे ॥१०॥ नचमांसपितातेभ्योदत्तवान्राक्षसेश्वर ॥ कारणंतद्वदिष्यामिनि
शामयमहाभुज ॥ ११ ॥ पितुस्तुममजामाताविष्णुःकिलसुरेश्वरः ॥ अभिप्रेतस्त्रिलोकेशस्तस्मान्नान्यस्यमेपिता ॥ १२ ॥ दातुमि
च्छतितस्मैतुतच्छ्रुत्वाबलदर्पितः ॥ दंभुर्नामततोराजादैत्यानांकुपितोऽभवत् ॥ १३ ॥ तेनरात्रौशयानोमेपितापापेनहिंसितः ॥ १४ ॥
ततोमेजननीदीनातच्छरीरंपितुर्मम ॥ परिष्वज्यमहाभागाप्रविष्टाहव्यवाहनम् ॥ १५ ॥ ततोमनोरथंसत्यंपितुर्नारायणंप्रति ॥

नहंतव्योऽहतस्त्वंहिपूर्वमेवस्वकर्मभिः ॥ २० ॥ इत्युदीरितवाक्येतुदेवेतस्मिन्महात्मनि ॥ देवदुंदुभयोनेदुःपुष्पवृष्टिश्चखाच्च्युता
॥ २१ ॥ अचिंतयित्वासतदानंदिवाक्यंमहाबलः ॥ पर्वतंतुसमासाद्यवाक्यमाहदशाननः ॥ २२ ॥ पुष्पकस्यगतिश्छिन्नायत्कृतेम
मगच्छतः ॥ तमिमंशैलमुन्मूलंकरोमितवगोपते ॥ २३ ॥ केनप्रभावेणभवोनित्यंक्रीडतिराजवत् ॥ विज्ञातव्यंनजानीतेभयस्थानमु
पस्थितम् ॥ २४ ॥ एवमुक्त्वाततोरामभुजान्विक्षिप्यपर्वते ॥ तोलयमासतंशीघ्रंसशैलःसमकंपत ॥ २५ ॥ चालनात्पर्वतस्यैवगणा
देवस्यकंपिताः ॥ चचालपार्वतीचापितदाश्लिष्टामहेश्वरम् ॥ २६ ॥ ततोराममहादेवोदेवानांप्रवरोहरः ॥ पादांगुष्ठेनतंशैलंपीडयामा
सलीलया ॥ २७ ॥ पिडितास्तुततस्तस्यशैलस्तंभोपमाभुजाः ॥ विस्मिताश्चाभवंस्तत्रसचिवास्तस्यरक्षसः ॥ २८ ॥ रक्षसातेनरो
षाच्चभुजानांपीडनात्तथा ॥ मुक्तोविरावःसहसात्रैलोक्यंयेनकंपितम् ॥ २९ ॥ मेनिरेवज्रनिष्पेषंतस्यामात्यायुगक्षये ॥ तदावर्त्मसुच
लितादेवाइंद्रपुरोगमाः ॥ ३० ॥ समुद्राश्चापिसंक्षुब्धाश्चलिताश्चापिपर्वताः ॥ यक्षाविद्याधराःसिद्धाःकिमेतदितिचाब्रुवन् ॥ ३१ ॥
(अथतेमंत्रिणस्तस्यविक्रोशंतमथाब्रुवन् ॥) तोषयस्वमहादेवंनीलकंठमुमापतिम् ॥ तमृतेशरणंनान्यंपश्यामोऽत्रदशानन ॥ ३२ ॥
स्तुतिभिःप्रणतोभूत्वातमेवशरणंव्रज ॥ कृपालुःशंकरस्तुष्टःप्रसादंतेविधास्यति ॥ ३३ ॥ एवमुक्तस्तदामात्यैस्तुष्टाववृषभध्वजम् ॥
सामभिर्विविधैःस्तोत्रैःप्रणम्यसदशाननः ॥ संवत्सरसहस्रंतुरुदतोरक्षसोगतम् ॥ ३४ ॥ ततःप्रीतोमहादेवःशैलाग्रेविष्ठितंप्रभुः ॥
मुक्त्वाचास्यभुजान्राम्प्राहवाक्यंदशाननम् ॥ ३५ ॥ प्रीतोऽस्मितववीरस्यशौंडीर्याच्चदशानन ॥ शैलाक्रांतेनयोमुक्तस्त्वयारावःसुदारुणः
॥ ३६ ॥ यस्माल्लोकत्रयंचैतद्रावितंभयमागतम् ॥ तस्मात्त्वंरावणोनामनाम्नाराजन्भविष्यसि ॥ ३७ ॥ देवतामानुषायक्षायेचान्येज
गतीतले ॥ एवंत्वामभिधास्यंतिरावणंलोकरावणम् ॥ ३८ ॥ गच्छपौलस्त्यविस्रब्धंपथायेनत्वमिच्छसि ॥ मयाचैवाभ्यनुज्ञातोराक्ष
साधिपगम्यताम् ॥ ३९ ॥ एवमुक्तस्तुलंकेशः शंभुनास्वयमब्रवीत् ॥ प्रीतोयदिमहादेववरंमेदेहियाचतः ॥ ४० ॥ अवध्यत्वंमयाप्राप्तं
देवगंधर्वदानवैः ॥ राक्षसैर्गुह्यकैर्नागैर्येचान्येबलवत्तराः ॥ ४१ ॥ मानुषान्नगणेदेवस्वल्पास्तेममसंमताः ॥ दीर्घमायुश्चमेप्राप्तंब्रह्मणस्त्रि

सतंराजासमारुह्यकामगंवीर्यनिर्जितम् ॥ जितंत्रिभुवनंमेनेदर्पोत्सेकात्सुदुर्मतिः ॥ जित्वावैश्रवणंदेवंकैलासात्समवातरत् ॥ ४० ॥
सतेजसाविपुलमवाप्यतंजयंप्रतापवान्विमलकिरीटहारवान् ॥ रराजवैपरमविमानमास्थितोनिशाचरःसदसिगतोयथानलः ॥ ४१ ॥
इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे पंचदशः सर्गः ॥१५॥ सजित्वाधनदंरामभ्रातरंराक्षसाधिपः ॥
महासेनप्रसूतिंतद्ययौशरवणंमहत् ॥ १ ॥ अथापश्यद्दशग्रीवोरौक्मंशरवणंमहत् ॥ गभस्तिजालसंवीतंद्वितीयमिवभास्करम् ॥ २ ॥
सपर्वतंसमारुह्यकंचिद्रम्यवनांतरम् ॥ प्रेक्षतेपुष्पकंतत्ररामविष्टंभितंतदा ॥ ३ ॥ विष्टब्धंकिमिदंकस्मान्नागमत्कामगंकृतम् ॥ अचिंत
यद्राक्षसेन्द्रःसचिवैस्तैः समावृतः ॥ ४ ॥ किंनिमित्तंचेच्छयामेसेदंगच्छतिपुष्पकम् ॥ पर्वतस्योपरिष्टस्यकर्मेदंकस्यचिद्भवेत् ॥ ५ ॥
ततोऽब्रवीत्तदाराममारीचोबुद्धिकोविदः ॥ नेदंनिष्कारणंराजन्पुष्पकंयन्नगच्छति ॥ ६ ॥ अथवापुष्पकमिदंधनदान्नान्यवाहनम् ॥
अतोनिस्पंदमभवद्धनाध्यक्षविनाकृतम् ॥ ७ ॥ इति वाक्यांतरेतस्यकरालःकृष्णपिंगलः ॥ वामनोविकटोमुंडीनंदीह्रस्वभुजोबली
॥ ८ ॥ ततःपार्श्वमुपागम्यभवस्यानुचरोऽब्रवीत् ॥ नंदीश्वरोवचश्चेदंराक्षसेंद्रमशंकितः ॥ ९ ॥ निवर्तस्वदशग्रीवशैलेक्रीडतिशंकरः ॥
सुपर्णनागयक्षाणांदेवगंधर्वरक्षसाम् ॥ १० ॥ सर्वेषामेवभूतानामगम्यःपर्वतःकृतः ॥ (तन्निवर्तस्वदुर्बुद्धेमाविनाशमवाप्स्यसि ॥)
इतिनंदिवचःश्रुत्वाक्रोधात्कंपितकुंडलः ॥ ११ ॥ रोषात्तुताम्रनयनःपुष्पकादवरुह्यसः ॥ कोऽयंशंकरइत्युक्त्वाशैलमूलमुपागतः ॥१२॥
सोऽपश्यन्नंदिनंतत्रदेवस्यादूरतःस्थितम् ॥ दीप्तंशूलमवष्टभ्यद्वितीयमिवशंकरम् ॥ १३ ॥ तंदृष्ट्वावानरमुखमवज्ञायसराक्षसः ॥ प्रहा
संमुमुचेतत्रसतोयइवतोयदः ॥ १४ ॥ तंक्रुद्धोभगवान्नंदीशंकरस्यापरातनुः ॥ अब्रवीत्तत्रतद्रक्षोदशाननमुपस्थितम् ॥ १५ ॥
यस्माद्वानररूपंमामवज्ञायदशानन ॥ अशनीपातसंकाशमपहासंप्रमुक्तवान् ॥ १६ ॥ तस्मान्मद्वीर्यसंयुक्तामद्रूपसमतेजसः ॥ उत्प
त्स्यंतिवधार्थंहिकुलस्यतववानराः ॥ १७ ॥ नखदंष्ट्रायुधाःक्रूरमनःसंपातरंहसः ॥ युद्धोन्मत्ताबलोद्रिक्ताःशैलाइवविसर्पिणः ॥१८॥
तेतवप्रबलंदर्पमुत्सेधंचपृथग्विधम् ॥ व्यपनेष्यंतिसंभूयसहामात्यसुतस्यच ॥ १९ ॥ किंत्विदानींमयाशक्यंहंतुंत्वांहेनिशाचर ॥

सेनिरयंगतः ॥ १८ ॥ योहिमोहाद्विषंपीत्वानावगच्छतिदुर्मतिः ॥ सतस्यपरिणामांतेजानीतेकर्मणःफलम् ॥ १९ ॥ दैवतानिननं
दंतिधर्मयुक्तेनकेनचित् ॥ येनत्वमीदृशंभावंनीतस्तच्चनबुध्यसे ॥ २० ॥ मातरंपितरंविप्रमाचार्यंचावमन्यवै ॥ सपश्यतिफलंतस्यप्रेत
राजवशंगतः ॥ २१ ॥ अध्रुवेहिशरीरेयोनकरोतितपोर्जनम् ॥ सपश्चात्तप्यतेमूढोमृतोगत्वात्मनोगतिम् ॥ २२ ॥ (धर्माद्राज्यंधनं
सौख्यमधर्माद्दुःखमेवच ॥ तस्माद्धर्मंसुखार्थायकुर्यात्पापंविसर्जयेत् ॥ १ ॥ पापस्यहिफलंदुःखंतद्भोक्तव्यमिहात्मना ॥ तस्मादात्मा
पघातार्थंमूढःपापंकरिष्यति ॥ २ ॥) कस्यचिन्नहिदुर्बुद्धेश्छंदतोजायतेमतिः ॥ यादृशंकुरुतेकर्मतादृशंफलमश्नुते ॥ २३ ॥ ऋद्धिं
रूपंबलंपुत्रान्वित्तंशूरत्वमेवच ॥ प्राप्नुवंतिनरालोकेनिर्जितंपुण्यकर्मभिः ॥ २४ ॥ एवंनिरयगामीत्वंयस्यतेमतिरीदृशी ॥ नत्वांस
मभिभाषिष्येऽसद्वृत्तेष्वेषनिर्णयः ॥ २५ ॥ एवमुक्तास्ततस्तेनतस्यामात्याःसमाहताः॥ मारीचप्रमुखाः सर्वेविमुखाविप्रदुद्रुवुः॥२६॥
ततस्तेनदशग्रीवोयक्षेंद्रेणमहात्मना ॥ गदयाभिहतोमूर्ध्निनचस्थानात्प्रकंपितः ॥ २७ ॥ ततस्तौराममनिघ्नंतौतदान्योन्यंमहामृधे ॥
नविह्वलौनचश्रांतौतावुभौयक्षराक्षसौ ॥ २८ ॥ आग्नेयमस्त्रंतस्मैससुमोचधनदस्तदा ॥ राक्षसेंद्रोवारुणेनतदस्त्रंप्रत्यवारयत् ॥ २९ ॥
ततोमायांप्रविष्टोऽसौराक्षसींराक्षसेश्वरः ॥ रूपाणांशतसाहस्रंविनाशायचकारच ॥ ३० ॥ व्याघ्रोवराहोजीमूतःपर्वतःसागरोद्रुमः ॥
यक्षोदैत्यस्वरूपीचसोऽदृश्यतदशाननः ॥ ३१ ॥ बहूनिचकरोतिस्मदृश्यंतेनत्वसौततः ॥ प्रतिगृह्यततोराममहदस्त्रंदशाननः ॥ जघा
नमूर्ध्निधनदंव्याविध्यमहतींगदाम् ॥ ३२ ॥ एवंसतेनाभिहतोविह्वलःशोणितोक्षितः ॥ कृत्तमूलइवाशोकोनिपपातधनाधिपः ॥३३॥
ततःपद्मादिभिस्तत्रनिधिभिःसतदावृतः ॥धनदोच्छ्वासितस्तैस्तुवनमानीयनंदनम् ॥ ३४ ॥ निर्जित्यराक्षसेंद्रस्तंधनदंहृष्टमानसः ॥
पुष्पकंतस्यजग्राहविमानंजयलक्षणम् ॥३५॥ कांचनस्तंभसंवीतंवैदूर्यमणितोरणम् ॥ मुक्ताजालप्रतिच्छन्नंसर्वकालफलद्रुमम् ॥३६ ॥
मनोजवंकामगमंकामरूपंविहंगमम् ॥ मणिकांचनसोपानंतप्तकांचनवेदिकम् ॥ ३७ ॥ देवोपवाह्यमक्षय्यंसदादृष्टिमनःसुखम् ॥
बह्वाश्चर्यंभक्तिचित्रंब्रह्मणापरिनिर्मितम् ॥ ३८ ॥निर्मितंसर्वकामैस्तुमनोहरमनुत्तमम् ॥ नतुशीतंनचोष्णंचसर्वर्तुसुखदंशुभम् ॥ ३९ ॥

त्पाटचतेनयक्षेणताडितः ॥ रुधिरंप्रस्रवन्भातिशैलोधातुस्रवैरिव ॥ २७ ॥ सशैलशिखराभेणतोरणेनसमाहतः ॥ जगामनक्षतिंवीरो
वरदानात्स्वयंभुवः ॥ २८ ॥ तेनैवतोरणेनाथयक्षस्तेनाभिताडितः ॥ नादृश्यततदायक्षोभस्मीकृततनुस्तदा ॥ २९ ॥ ततःप्रदुद्रुवुः
सर्वेदृष्ट्वारक्षःपराक्रमम् ॥ ततोनदीर्गुहाश्चैवविविशुर्भयपीडिताः ॥ त्यक्तप्रहरणाःश्रांताविवर्णवदनास्तदा ॥ ३० ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा०
वाल्मी० आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे चतुर्दशः सर्गः ॥ १४ ॥ ततस्ताँल्लक्ष्यवित्रस्तान्यक्षेंद्रांश्चसहस्रशः ॥ धनाध्यक्षोमहायक्षं
माणिचारमथाब्रवीत् ॥ १ ॥ रावणंजहियक्षेंद्रदुर्वृत्तंपापचेतसम् ॥ शरणंभववीराणांयक्षाणांयुद्धशालिनाम् ॥ २ ॥ एवमुक्तोमहा
बाहुर्माणिभद्रःसदुर्जयः ॥ वृतोयक्षसहस्रैस्तुचतुर्भिःसमयोधयत् ॥ ३ ॥ तेगदामुसलप्रासैःशक्तितोमरमुद्गरैः ॥ अभिघ्नंतस्तदायक्षा
राक्षसान्समुपाद्रवन् ॥ ४ ॥ कुर्वंतस्तुमुलंयुद्धंचरंतःश्येनवल्लघु ॥ बाढंप्रयच्छनेच्छामिदीयतामितिभाषिणः ॥ ५ ॥ततोदेवाःसगंध
र्वाऋषयोब्रह्मवादिनः ॥ दृष्ट्वातत्तुमुलंयुद्धंपरंविस्मयमागमन् ॥ ६ ॥ यक्षाणांतुप्रहस्तेनसहस्रंनिहतंरणे ॥ महोदरेणचानिंद्यंसहस्रमप
रंहतम् ॥ ७ ॥ क्रुद्धेनचतदाराजन्मारीचेनयुयुत्सुना ॥ निमेषांतरमात्रेणद्वेसहस्रेनिपातिते ॥ ८ ॥ क्वचयक्षार्जवंयुद्धंक्वचमायाबलाश्र
यम् ॥ रक्षसांपुरुषव्याघ्रतेनतेऽभ्यधिकायुधि ॥९॥ धूम्राक्षेणसमागम्यमाणिभद्रोमहारणे ॥ मुसलेनोरसिक्रोधात्ताडितोनचकंपितः
॥ १० ॥ ततोगदांसमाविध्यमाणिभद्रेणराक्षसः ॥ धूम्राक्षस्ताडितोमूर्ध्निविह्वलःसपपातह ॥ ११ ॥ धूम्राक्षंताडितंदृष्ट्वापतितंशोणि
तोक्षितम् ॥ अभ्यधावतसंग्रामेमाणिभद्रंदशाननः ॥ १२ ॥ संक्रुद्धमभिधावंतंमाणिभद्रोदशाननम् ॥ शक्तिभिस्ताडयामासतिसृभिर्य
क्षपुंगवः ॥ १३ ॥ ताडितोमाणिभद्रस्यमुकुटेप्राहरद्रणे ॥ तस्यतेनप्रहारेणमुकुटंपार्श्वमागतम् ॥ १४ ॥ (ततःसंयुध्यमानेनविष्टब्धो
नव्यकंपत ॥) ततःप्रभृतियक्षोऽसौपार्श्वमौलिरभूत्किल ॥ तस्मिंस्तुविमुखीभूतेमाणिभद्रेमहात्मनि ॥ सन्नादःसुमहाराजंस्तस्मिन्शै
लेव्यवर्धत ॥ १५ ॥ ततोदूरात्प्रददृशेधनाध्यक्षोगदाधरः ॥ शुक्रप्रौष्ठपदाभ्यांचपद्मशंखसमावृतः ॥१६ ॥ सदृष्ट्वाभ्रातरंसंख्येशापाद्वि
भ्रष्टगौरवम् ॥ उवाचवचनंधीमान्युक्तंपैतामहेकुले ॥ १७ ॥ यन्मयावार्यमाणस्त्वंनावगच्छसिदुर्मते ॥ पश्चादस्यफलंप्राप्यज्ञास्य

लासंगिरिमागमत् ॥ ३ ॥ सन्निविष्टंगिरौतस्मिन्राक्षसेंद्रंनिशम्यतु ॥ युद्धेप्सुंतंकृतोत्साहंदुरात्मानंसमंत्रिणम् ॥ ४ ॥ यक्षानशे
कुःसंस्थातुंप्रमुखेतस्यरक्षसः ॥ राज्ञोभ्रातेतिविज्ञायगतायत्रधनेश्वरः ॥ ५ ॥ तेगत्वासर्वमाचख्युर्भ्रातुस्तस्यचिकीर्षितम् ॥ अनु
ज्ञाताययुर्हृष्टायुद्धायधनदेनते ॥ ६ ॥ ततोबलानांसंक्षोभोव्यवर्धतइवोदधेः ॥ तस्यनैर्ऋतराजस्यशैलंसंचालयन्निव ॥ ७ ॥ ततो
युद्धंसमभवद्यक्षराक्षससंकुलम् ॥ व्यथिताश्चाभवंस्तत्रसचिवाराक्षसस्यते ॥ ८ ॥ सदृष्ट्वातादृशंसैन्यंदशग्रीवोनिशाचरः ॥ हर्षनादा
न्बहून्कृत्वासक्रोधादभ्यभाषत ॥ ९ ॥ येतुतेराक्षसेंद्रस्यसचिवाघोरविक्रमाः ॥ तेषांसहस्रमेकैकोयक्षाणांसमयोधयत् ॥ १० ॥ ततो
गदाभिर्मुसलैरसिभिःशक्तितोमरैः ॥ हन्यमानोदशग्रीवस्तत्सैन्यंसमगाहत ॥ ११ ॥ सनिरुच्छ्वासवत्तत्रवध्यमानोदशाननः ॥ वर्ष
द्भिरिवजीमूतैर्धाराभिरवरुध्यत ॥ १२ ॥ नचकारव्यथांचैवयक्षशस्त्रैःसमाहतः ॥ महीधरइवांभोदैर्धाराशतसमुक्षितः ॥ १३ ॥
समहात्मासमुद्यम्यकालदंडोपमांगदाम् ॥ प्रविवेशततःसैन्यंनयन्यक्षान्यमक्षयम् ॥१४॥ सकक्षमिवविस्तीर्णंशुष्केंधनमिवाकुलम् ॥
वातेनाग्निरिवादीप्तोयक्षसैन्यंददाहतत् ॥ १५ ॥ तैस्तुतत्रसहामात्यैर्महोदरशुकादिभिः ॥ अल्पावशेषास्तेयक्षाःकृतावातैरिवांबुदाः ॥
॥ १६ ॥ केचित्समाहताभग्नाःपतिताःसमरेक्षितौ ॥ ओष्ठांश्चदशनैस्तीक्ष्णैरदशन्कुपितारणे ॥ १७ ॥ श्रांताश्चान्योन्यमालिंग्यभ्रष्टश
स्त्रारणाजिरे ॥ सीदंतिचतदायक्षाःकूलाइवजलेनह ॥ १८ ॥ हतानांगच्छतांस्वर्गंयुध्यतामथधावताम् ॥ प्रेक्षतामृषिसंघानांबभूवनत
दांतरम् ॥ १९ ॥ भग्नांस्तुतान्समालक्ष्ययक्षेंद्रांस्तुमहाबलान् ॥ धनाध्यक्षोमहाबाहुःप्रेषयामासयक्षकान् ॥ २० ॥ एतस्मिन्नंतरेराम
विस्तीर्णबलवाहनः ॥ प्रेषितोन्यपतद्यक्षोनाम्नासंयोधकंटकः ॥ २१ ॥ तेनचक्रेणमारीचोविष्णुनेवरणेहतः ॥ पतितोभूतलेशैलात्क्षी
णपुण्यइवग्रहः ॥ २२ ॥ ससंज्ञस्तुमुहूर्तेनसविश्रम्यनिशाचरः ॥ तंयक्षंयोधयामाससचभग्नःप्रदुद्रुवे ॥ २३ ॥ ततःकांचनचित्रांगंवैदू
र्यरजतोक्षितम् ॥ मर्यादांप्रतिहाराणांतोरणान्तरमाविशत् ॥ २४ ॥ तंतुराजन्दशग्रीवंप्रविशंतंनिशाचरम् ॥ सूर्यभानुरितिख्यातोद्वा
रपालोन्यवारयत् ॥ २५ ॥ सवार्यमाणोयक्षेणप्रविवेशनिशाचरः ॥ यदातुवारितोरामनव्यतिष्ठत्सराक्षसः ॥ २६ ॥ ततस्तोरणमु

मयादैवात्तत्रदेव्यांनिपातितम् ॥ २२ ॥ कान्वेषेतिमहाराजनखल्वन्येनहेतुना ॥ रूपंचानुपमंकृत्वारुद्राणीतत्रतिष्ठति ॥ २३ ॥ देव्या
दिव्यप्रभावेणदग्धंसव्यंममेक्षणम् ॥ रेणुध्वस्तमिवज्योतिःपिंगलत्वमुपागतम् ॥ २४ ॥ ततोऽहमन्यद्विस्तीर्णंगत्वातस्यगिरेस्तटम् ॥
तूष्णींवर्षशतान्यष्टौसमधारंमहाव्रतम् ॥ २५ ॥ समाप्तेनियमेतस्मिंस्तत्रदेवोमहेश्वरः ॥ ततःप्रीतेनमनसाप्राहवाक्यमिदंप्रभुः ॥२६ ॥
प्रीतोऽस्मितवधर्मज्ञतपसानेनसुव्रत ॥ मयाचैतद्व्रतंचीर्णंत्वयाचैवधनाधिप ॥ २७ ॥ तृतीयःपुरुषोनास्तियश्चरेद्व्रतमीदृशम् ॥ व्रतंसुदु
ष्करंह्येतन्मयैवोत्पादितंपुरा ॥ २८ ॥ तत्सखित्वंमयासौम्यरोचयस्वधनेश्वर ॥ तपसानिर्जितश्चैवसखाभवममानघ ॥ २९ ॥
देव्यादग्धंप्रभावेणयच्चसव्यंतवेक्षणम् ॥ पैंगल्यंयदवाप्तंहिदेव्यारूपनिरीक्षणात् ॥ ३० ॥ एकाक्षिपिंगलीत्येवनामस्थास्यतिशाश्व
तम् ॥ एवंतेनसखित्वंचप्राप्यानुज्ञांचशंकरात् ॥ ३१ ॥ आगतेनमयाचैवंश्रुतस्तेपापनिश्चयः ॥ तदधर्मिष्ठसंयोगान्निवर्तंकुलदूषणात्
॥ ३२ ॥ चिंत्यतेहिवधोपायःसर्षिसंघैःसुरैस्तव ॥ एवमुक्तोदशग्रीवःकोपसंरक्तलोचनः ॥ ३३ ॥ हस्तान्दंतांश्चसंपिष्यवाक्यमेतदु
वाचह ॥ विज्ञातंतेमयादूतवाक्यंयत्त्वंप्रभाषसे ॥ ३४ ॥ नैवत्वमसिनैवासौभ्रात्रायेनासिचोदितः ॥ हितंनैषममैतद्धिब्रवीतिधन
रक्षकः ॥ ३५ ॥ महेश्वरसखित्वंतुमूढःश्रावयतेकिल ॥ नैवेदंक्षमणीयंमेयदेतद्भाषितंत्वया ॥ ३६ ॥ यदेतावन्मयाकालंदूतंतस्यतुम
र्षितम् ॥ नहंतव्योगुरुर्ज्येष्ठोममायमितिमन्यते ॥ ३७ ॥ तस्यत्विदानींश्रुत्वामेवाक्यमेषाकृतामतिः ॥ त्रीँल्लोकानपिजेष्यामिबा
हुवीर्यमुपाश्रितः ॥ ३८ ॥ एतन्मुहूर्तमेवाहंतस्यैकस्यतुवैकृते ॥ चतुरोलोकपालांस्तान्नयिष्यामियमक्षयम् ॥ ३९ ॥ एवमुक्त्वातु
लंकेशोदूतंखड्गेनजघ्निवान् ॥ ददौभक्षयितुंह्येनंराक्षसानांदुरात्मनाम् ॥ ४० ॥ ततःकृतस्वस्त्ययनोरथमारुह्यरावणः ॥ त्रैलोक्य
विजयाकांक्षीययौयत्रधनेश्वरः ॥ ४१ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे त्रयोदशः
सर्गः ॥ १३ ॥ ततःससचिवैःसार्धंषड्भिर्नित्यबलोद्धतः ॥ महोदरप्रहस्ताभ्यांमारीचशुकसारणैः ॥ १ ॥ धूम्राक्षेणचवीरेणनित्यं
समरगर्धिना ॥ वृतःसंप्रययौश्रीमान्क्रोधाल्लोकान्दहन्निव ॥ २ ॥ पुराणिसनदीःशैलान्वनान्युपवानिच ॥ अतिक्रम्यमुहूर्तेनकै

शुभे ॥ ३१ ॥ रक्ष्यमाणोवरस्त्रीभिश्छन्नःकाष्ठैरिवानलः॥ मातापित्रोर्महाहर्षंजनयन्रावणात्मजः ॥ ३२ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे
वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे द्वादशःसर्गः ॥ १२ ॥ अथलोकेश्वरोत्सृष्टातत्रकालेनकेनचित् ॥ निद्रासमभवत्तीव्राकुं
भकर्णस्यरूपिणी ॥ १ ॥ ततोभ्रातरमासीनंकुंभकर्णोऽब्रवीद्वचः ॥ निद्रामांबाधतेराजन्कारयस्वममालयम् ॥ २ ॥ विनियुक्तास्ततो
राज्ञाशिल्पिनोविश्वकर्मवत् ॥ विस्तीर्णंयोजनंस्निग्धंततोद्विगुणमायतम् ॥ ३ ॥ दर्शनीयंनिराबाधंकुंभकर्णस्यचक्रिरे ॥ स्फाटिकैः
कांचनैश्चित्रैःस्तंभैःसर्वत्रशोभितम् ॥ ४ ॥ वैदूर्यकृतसोपानंकिंकिणीजालकंतथा ॥ दांततोरणविन्यस्तंवज्रस्फटिकवेदिकम् ॥ ५ ॥
मनोहरंसर्वसुखंकारयामासराक्षसः ॥ सर्वत्रसुखदंनित्यंमेरोःपुण्यांगुहामिव ॥ ६ ॥ तत्रनिद्रांसमाविष्टःकुंभकर्णोमहाबलः ॥ बहून्यब्द
सहस्राणिशयानोनचबुध्यते ॥ ७ ॥ निद्राभिभूतेतुतदाकुंभकर्णेदशाननः ॥ देवर्षियक्षगंधर्वान्संजघ्नेहिनिरंकुशः ॥ ८ ॥ उद्यानानि
विचित्राणिनंदनादीनियानिच ॥ तानिगत्वासुसंक्रुद्धोभिनत्तिस्मदशाननः ॥ ९ ॥ नदींगजइवक्रीडन्वृक्षान्वायुरिवक्षिपन् ॥ नगा
न्वज्रइवोत्सृष्टोविध्वंसयतिराक्षसः ॥ १० ॥ यथावृत्तंतुविज्ञायदशग्रीवंधनेश्वरः ॥ कुलानुरूपंधर्मज्ञोवृत्तंसंस्मृत्यचात्मनः ॥ ११ ॥
सौभ्रात्रदर्शनार्थंतुदूतंवैश्रवणस्तदा ॥ लंकांसंप्रेषयामासदशग्रीवस्यवैहितम् ॥ १२ ॥ सगत्वानगरींलंकामाससादविभीषणम् ॥ मानि
तस्तेनधर्मेणपृष्टश्चागमनंप्रति ॥ १३ ॥ पृष्ट्वाचकुशलंराज्ञोज्ञातीनांचविभीषणः ॥ सभायांदर्शयामासतमासीनंदशाननम् ॥ १४ ॥
सदृष्ट्वातत्रराजानंदीप्यमानंस्वतेजसा ॥ जयेतिवाचासंपूज्यतूष्णींसमभिवर्तते ॥१५॥ सतत्रोत्तमपर्यंकेवरास्तरणशोभिते ॥ उपविष्टंदश
ग्रीवंदूतोवाक्यमथाब्रवीत् ॥ १६ ॥ राजन्वदामितेसर्वंभ्रातातवयदब्रवीत् ॥ उभयोःसदृशंवीरवृत्तस्यच कुलस्यच ॥ १७ ॥ साधुपर्या
प्तमेतावत्कृतश्चारित्रसंग्रहः ॥ साधुधर्मेव्यवस्थानंक्रियतांयदिशक्यते ॥ १८ ॥ दृष्टंमेनंदनंभग्नमृषयोनिहताः श्रुताः ॥ देवतानांस
मुद्योगस्त्वत्तोराजन्मयाश्रुतः ॥ १९ ॥ निराकृतश्चबहुशस्त्वयाहंराक्षसाधिप ॥ सापराधोऽपिबालोहिरक्षितव्यःस्वबांधवैः ॥ २० ॥
अहंतुहिमवत्पृष्ठंगतोधर्ममुपासितुम् ॥ रौद्रंव्रतंसमास्थायनियतोनियतेंद्रियः ॥ २१ ॥ तत्रदेवोमयादृष्टउमयासहितःप्रभुः ॥ सव्यंचक्षु

दशसमागता ॥ वर्षंचतुर्दशंचैवततोहेममयंपुरम् ॥ ८ ॥ वज्रवैदूर्यचित्रंचमाययानिर्मितंमया ॥ तत्राहमवसंदीनस्तयाहीनःसुदुःखि
तः ॥ ९ ॥ तस्मात्पुराद्दुहितरंगृहीत्वावनमागतः ॥ इयंममात्मजाराजंस्तस्याःकुक्षौविवर्धिता ॥ १० ॥ भर्तारमनयासार्धमस्याःप्रा
प्तोऽस्मिमार्गितुम् ॥ कन्यापितृत्वंदुःखंहिसर्वेषांमानकांक्षिणाम् ॥ ११ ॥ कन्याहिद्वेकुलेनित्यंसंशयेस्थाप्यतिष्ठति ॥ पुत्रद्वयंम
माप्यस्यांभार्यायांसंबभूवह ॥ १२ ॥ मायावीप्रथमस्तातदुंदुभिस्तदनंतरः॥एवंतेसर्वमाख्यातंयाथातथ्येनपृच्छतः ॥ १३ ॥ त्वामि
दानींकथंतातजानीयांकोभवानिति ॥ एवमुक्तंतुतद्रक्षोविनीतमिदमब्रवीत् ॥ १४ ॥ अहंपौलस्त्यतनयोदशग्रीवश्चनामतः ॥ मुने
र्विश्रवसोयस्तुतृतीयोब्रह्मणोऽभवत् ॥ १५ ॥ एवमुक्तस्तदारामराक्षसेंद्रेणदानवः ॥ महर्षेस्तनयंज्ञात्वामयोदानवपुंगवः ॥ १६ ॥ दातुं
दुहितरंतस्मैरोचयामासतत्रवै ॥ करेणतुकरंतस्याग्राहयित्वामयस्तदा॥१७॥ प्रहसन्प्राहदैत्येंद्रोराक्षसेंद्रमिदंवचः ॥ इयंममात्मजाराज
न्हेमयाप्सरसाधृता ॥ १८॥ कन्यामंदोदरीनामपत्न्यर्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ बाढमित्येवतंरामदशग्रीवोऽभ्यभाषत ॥ १९ ॥ प्रज्वाल्यत
त्रचैवाग्निमकरोत्पाणिसंग्रहम् ॥ सहितस्यमयोरामशापाभिज्ञस्तपोधनात् ॥ २० ॥ विदित्वातेनसादत्तातस्यपैतामहंकुलम् ॥
अमोघांतस्यशक्तिंचप्रददौपरमाद्भुताम् ॥ २१ ॥ परेणतपसालब्धांजघ्निवाँल्लक्ष्मणंयया ॥ एवंसकृत्वादारान्वैलंकायाईश्वरःप्रभुः ॥
॥ २२ ॥ गत्वातुनगरींभार्येभ्रातृभ्यांसमुपाहरत् ॥ वैरोचनस्यदौहित्रींवज्रज्वालेतिनामतः ॥ २३ ॥ तांभार्यांकुम्भकर्णस्यरावणःस
मकल्पयत् ॥ गंधर्वराजस्यसुतांशैलूषस्यमहात्मनः ॥ २४ ॥ सरमांनामधर्मज्ञांलेभेभार्यांविभीषणः ॥ तीरेतुसरसोवैतुसंजज्ञेमानस
स्यहि ॥ २५ ॥ सरस्तदामानसंतुववृधेजलदागमे ॥ मात्रातुतस्याःकन्यायाःस्नेहेनाक्रंदितंवचः ॥ २६ ॥ सरोमावर्धतेत्युक्तंततः
सासरमाऽभवत् ॥ एवंतेकृतदारावैरेमिरेतत्रराक्षसाः ॥ २७ ॥ स्वांस्वांभार्यामुपादायगंधर्वाइवनंदने ॥ ततोमंदोदरीपुत्रंमेघनादमजीज
नत् ॥ २८ ॥ सएषइन्द्रजिन्नामयुष्माभिरभिधीते ॥ जातमात्रेणहिपुरातेनरावणसूनुना ॥ २९ ॥ रुदतासुमहान्मुक्तोनादोजलधरो
पमः ॥ जडीकृताचसालंकातस्यनादेनराघव ॥ ३० ॥ पितातस्याकरोन्नाममेघनादइतिस्वयम् ॥ सोऽवर्धततदारामरावणांतःपुरे

बाहुरुक्तवान्ममसन्निधौ ॥ मयानिर्भर्त्सितश्चासीद्बहुशोक्तःसुदुर्मतिः ॥ ३७ ॥ सक्रोधेनमयाचोक्तोध्वंससेचपुःपुनः ॥ श्रेयोऽभियु
क्तंधर्म्यंचशृणुपुत्रवचोमम ॥ ३८ ॥ वरप्रदानसंमूढोमान्यामान्यंसुदुर्मतिः ॥ नवेत्तिममशापाच्चप्रकृतिंदारुणांगतः ॥ ३९ ॥ तस्माद्ग
च्छमहाबाहोकैलासंधरणीधरम् ॥ निवेशयनिवासार्थंत्यक्त्वालंकांसहानुगः ॥ ४० ॥ तत्रमंदाकिनीरम्यानदीनामुत्तमानदी ॥ कांचनैः
सूर्यसंकाशैःपंकजैःसंवृतोदका ॥ ४१ ॥ कुमुदैरुत्पलैश्चैवअन्यैश्चैवसुगंधिभिः ॥ तत्रदेवाःसगंधर्वाःसाप्सरोरगकिन्नराः ॥ ४२ ॥
विहारशीलाःसततंरमंतेसर्वदाश्रिताः ॥ नहिक्षमंतवानेनवैरंधनदरक्षसा ॥ जानीषेहियथानेनलब्धःपरमकोवरः ॥ ४३ ॥ एवमुक्तोगृ
हीत्वातुतद्वचःपितृगौरवात् ॥ सदारपुत्रःसामात्यःसवाहनधनोगतः ॥ ४४ ॥ प्रहस्तोऽथदशग्रीवंगत्वावचनमब्रवीत् ॥ प्रहृष्टात्मा
महात्मानंसहामात्यंसहानुजम् ॥ ४५ ॥ शून्यासानगरीलंकात्यक्त्वैनांधनदोगतः ॥ प्रविश्यतांसहास्माभिःस्वधर्मंतत्रपालय ॥ ४६ ॥
एवमुक्तोदशग्रीवःप्रहस्तेनमहाबलः ॥ विवेशनगरींलंकांभ्रातृभिःसबलानुगैः ॥ ४७ ॥ धनदेनपरित्यक्तांसुविभक्तमहापथाम् ॥ आरु
रोहसदेवारिःस्वर्गंदेवाधिपोयथा ॥ ४८ ॥ सचाभिषिक्तःक्षणदाचरैस्तदानिवेशयामासपुरींदशाननः ॥ निकामपूर्णाचबभूवसापुरी
निशाचरैर्नीलबलाहकोपमैः ॥ ४९ ॥ धनेश्वरस्त्वथपितृवाक्यगौरवान्न्यवेशयच्छशिविमलेगिरौपुरीम् ॥ स्वलंकृतैर्भवनवरैर्विभू
षितांपुरंदरःस्वरिवयथामरावतीम् ॥ ५० ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे एकादशः
सर्गः ॥ ११ ॥ राक्षसेंद्रोऽभिषिक्तस्तुभ्रातृभिःसहितस्तदा ॥ ततःप्रदानंराक्षस्याभगिन्याःसमचिंतयत् ॥ १ ॥ ददौतांकालकेंद्राय
दानवेंद्रायराक्षसीम् ॥ स्वसांशूर्पणखांनामविद्युज्जिह्वायराक्षसः ॥ २ ॥ अथदत्त्वास्वयंरक्षोमृगयामटतेस्मतत् ॥ तत्रापश्यत्ततोरामम
यंनामदितेःसुतम् ॥ ३ ॥ कन्यासहायंतंदृष्ट्वादशग्रीवोनिशाचरः ॥ अपृच्छत्कोभवानेकोनिर्मनुष्यमृगेवने ॥४॥ अनयामृगशावाक्ष्या
किमर्थंसहतिष्ठसि ॥ मयस्तदाब्रवीद्रामपृच्छंतंतंनिशाचरम् ॥ ५ ॥ श्रूयतांसर्वमाख्यास्येयथावृत्तमिदंतव ॥ हेमानामाप्सरास्तत्रश्रु
तपूर्वायदित्वया ॥ ६ ॥ दैवतैर्ममसादत्तापौलोमीवशतक्रतोः ॥ तस्यांसक्तमनाह्यासंदशवर्षशतान्यहम् ॥ ७ ॥ साचदैवतकार्येणत्रयो

दशग्रीवमहाबाहोनार्हसेवक्तुमीदृशम् ॥ १३ ॥ सौभ्रात्रंनास्तिशूराणांशृणुचेदंवचोमम ॥ अदितिश्चदितिश्चैवभगिन्यौसहितेहिते
॥ १४ ॥ भार्येपरमरूपिण्यौकश्यपस्यप्रजापतेः ॥ अदितिर्जनयामासदेवांस्त्रिभुवनेश्वरान् ॥ १५ ॥ दितिस्त्वजनयद्दैत्यान्कश्यप
स्यात्मसंभवान् ॥ दैत्यानांकिलधर्मज्ञपुरेयंसवनार्णवा ॥ १६ ॥ सपर्वतामहीवीरतेऽभवन्प्रभविष्णवः ॥ निहत्यतांस्तुसमरेविष्णुना
प्रभविष्णुना ॥ १७ ॥ देवानांवशमानीतंत्रैलोक्यमिदमव्ययम् ॥ नैतदेकोभवानेवकरिष्यतिविपर्ययम् ॥ १८ ॥ सुरासुरैराचरितं
तत्कुरुष्ववचोमम ॥ एवमुक्तोदशग्रीवःप्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ १९ ॥ चिंतयित्वामुहूर्तंवैबाढमित्येवसोऽब्रवीत् ॥ सतुतेनैवहर्षेणतस्मिन्नह
निवीर्यवान् ॥ २० ॥ वनंगतोदशग्रीवःसहतैःक्षणदाचरैः ॥ त्रिकूटस्थःसतुतदादशग्रीवोनिशाचरः ॥ २१ ॥ प्रेषयामासदौत्येनप्र
हस्तंवाक्यकोविदः ॥ प्रहस्तशीघ्रंगच्छत्वंब्रूहिनैर्ऋतपुंगव ॥ २२ ॥ वचसाममवित्तेशंसामपूर्वमिदंवचः ॥ इयंलंकापुरीराजन्राक्षसा
नांमहात्मनाम् ॥ २३ ॥ त्वयानिवेशितासौम्यनैतद्युक्तंतवानघ ॥ तद्भवान्यदिनोह्यद्यदद्यादतुलविक्रम ॥ २४ ॥ कृताभवेन्ममप्रीति
र्धर्मश्चैवानुपालितः ॥ सतुगत्वापुरींलंकांधनदेनसुरक्षिताम् ॥ २५ ॥ अब्रवीत्परमोदारंवित्तपालमिदंवचः ॥ प्रेषितोऽहंतवभ्रात्रादश
ग्रीवेणसुव्रत ॥ २६ ॥ त्वत्समीपंमहाबाहोसर्वशस्त्रभृतांवर ॥ वचनंममवित्तेशयद्ब्रवीतिदशाननः ॥ २७ ॥ इयंकिलपुरीरम्यासुमा
लिप्रमुखैःपुरा ॥ भुक्तपूर्वाविशालाक्षराक्षसैर्भीमविक्रमैः ॥ २८ ॥ तेनविज्ञाप्यतेसोऽयंसांप्रतंविश्रवात्मज ॥ तदेषादीयतांतातयाचतस्त
स्यसामतः ॥ २९ ॥ प्रहस्तादपिसंश्रुत्यदेवोवैश्रवणोवचः ॥ प्रत्युवाचप्रहस्तंतंवाक्यंवाक्यविदांवरः ॥ ३० ॥ दत्ताममेयंपित्रातुलंका
शून्यानिशाचरैः ॥ निवेशिताचमेरक्षोदानमानादिभिर्गुणैः ॥ ३१ ॥ ब्रूहिगच्छदशग्रीवंपुरीराज्यंचयन्मम ॥ तवाप्येतन्महाबाहोभुं
क्ष्वराज्यमकंटकम् ॥ ३२ ॥ अविभक्तंत्वयासार्धंराज्यंयच्चापिमेवसु ॥ एवमुक्त्वाधनाध्यक्षोजगामपितुरंतिकम् ॥ ३३ ॥ अभिवाद्य
गुरुंप्राहरावणस्यतदीप्सितम् ॥ एषतातदशग्रीवोदूतंप्रेषितवान्मम ॥ ३४ ॥ दीयतांनगरीलंकापूर्वंरक्षोगणोषिता ॥ मयात्रयदनुष्ठेयं
तन्ममाचक्ष्वसुव्रत ॥ ३५ ॥ ब्रह्मर्षिस्त्वेवमुक्तोऽसौविश्रवामुनिपुंगवः ॥ प्रांजलिंधनदंप्राहशृणुपुत्रवचोमम ॥ ३६ ॥ दशग्रीवोमहा

एवमुक्तः सुरैर्ब्रह्माचिंतयत्पद्मसंभवः ॥ ४० ॥ चिंतिताचोपतस्थेऽस्यपार्श्वंदेवीसरस्वती ॥ प्रांजलिःसातुपार्श्वस्थाप्राहवाक्यंसरस्वती ॥
॥ ४१ ॥ इयमस्म्यागतादेवकिंकार्यंकरवाण्यहम् ॥ प्रजापतिस्तुतांप्राप्तांप्राहवाक्यंसरस्वतीम् ॥४२॥ वाणित्वंराक्षसेंद्रस्यभववाग्देव
तेप्सिता ॥ तथेत्युक्त्वाप्रविष्टासाप्रजापतिरथाब्रवीत् ॥ ४३ ॥ कुंभकर्णमहाबाहोवरंवरययोमतः ॥ कुंभकर्णस्तुतद्वाक्यंश्रुत्वावचन
मब्रवीत् ॥ ४४ ॥ स्वप्तुंवर्षाण्यनेकानिदेवदेवममेप्सितम् ॥ एवमस्त्वितितंचोक्त्वाप्रायाद्ब्रह्मासुरैःसमम् ॥ ४५ ॥ देवीसरस्वतीचै
वराक्षसंतंजहौपुनः ॥ ब्रह्मणासहदेवेषुगतेषुचनभःस्थलम् ॥ ४६ ॥ विमुक्तोऽसौसरस्वत्यास्वांसंज्ञांचततोगतः ॥ कुंभकर्णस्तुदुष्टा
त्माचिंतयामासदुःखितः ॥ ४७ ॥ ईदृशंकिमिदंवाक्यंमामद्यवदनाच्च्युतम् ॥ अहंव्यामोहितोदेवैरितिमन्येतदागतैः ॥ ४८ ॥
एवंलब्धवराःसर्वेभ्रातरोदीप्ततेजसः ॥ श्लेष्मातकवनंगत्वातत्रतेन्यवसन्सुखम् ॥ ४९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा० वा० आ० च० सा०
उत्तरकांडे दशमः सर्गः ॥१०॥ सुमालीवरलब्धांस्तुज्ञात्वाचैतान्निशाचरान् ॥ उदतिष्ठद्भयंत्यक्त्वासानुगःसरसातलात् ॥ १ ॥
मारीचश्चप्रहस्तश्चविरूपाक्षोमहोदरः ॥ उदतिष्ठन्सुसंरब्धाःसचिवास्तस्यरक्षसः ॥ २ ॥ सुमालीसचिवैःसार्धंवृतोराक्षसपुंगवैः ॥
अभिगम्यदशग्रीवंपरिष्वज्येदमब्रवीत् ॥ ३ ॥ दिष्ट्यातेवत्ससंप्राप्तश्चिंतितोऽयंमनोरथः ॥ यस्त्वंत्रिभुवनश्रेष्ठाल्लब्धवान्वरमुत्त
मम् ॥ ४ ॥ यत्कृतेचवयंलंकांत्यक्त्वायातारसातलम् ॥ तद्गतंनोमहाबाहोमहद्विष्णुकृतंभयम् ॥ ५ ॥ असकृत्तद्भयाद्भग्नाःपरित्य
ज्यस्वमालयम् ॥ विद्रुताःसहिताःसर्वेप्रविष्टाःस्मरसातलम् ॥ ६ ॥ अस्मदीयाचलंकेयंनगरीराक्षसोषिता ॥ निवेशितातवभ्रात्रा
धनाध्यक्षेणधीमता ॥ ७ ॥ यदिनामात्रशक्यंस्यात्साम्नादानेनवानघ ॥ तरसावामहाबाहोप्रत्यानेतुंकृतंभवेत् ॥८॥ त्वंचलंकेश्वरस्ता
तभविष्यसिनसंशयः ॥ त्वयाराक्षसवंशोऽयंनिमग्नोऽपिसमुद्धृतः ॥ ९ ॥ सर्वेषांनःप्रभुश्चैवभविष्यसिमहाबल ॥ अथाब्रवीद्दशग्रीवो
मातामहमुपस्थितम् ॥ १० ॥ वित्तेशोगुरुरस्माकंनार्हसेवक्तुमीदृशम् ॥ साम्नाहिराक्षसेंद्रेणप्रत्याख्यातोगरीयसा ॥ ११ ॥ किंचि
न्नाहतदारक्षोज्ञात्वातस्यचिकीर्षितम् ॥ कस्यचित्त्वथकालस्यवसंतंरावणंततः ॥ १२ ॥ प्रहस्तःप्रश्रितंवाक्यमिदमाहसरावणम् ॥

एवमुक्तस्तदाब्रह्मादशग्रीवमुवाचह ॥ नास्तिसर्वामरत्वंतेवरमन्यंवृणीष्वमे ॥ १७ ॥ एवमुक्तेतदारामब्रह्मणालोककर्तृणा ॥ दशग्री
वउवाचेदंकृतांजलिरथाग्रतः ॥ १८ ॥ सुपर्णनागयक्षाणांदैत्यदानवरक्षसाम् ॥ अवध्योऽहंप्रजाध्यक्षदेवतानांचशाश्वत ॥ १९ ॥
नहिचिंताममान्येषुप्राणिष्वमरपूजित ॥ तृणभूताहितेमन्येप्राणिनोमानुषादयः ॥ २० ॥ एवमुक्तस्तुधर्मात्मादशग्रीवेणरक्षसा ॥
उवाचवचनंदेवःसहदेवैःपितामहः ॥ २१ ॥ भविष्यत्येवमेतत्तेवचोराक्षसपुंगव ॥ एवमुक्त्वातुतंरामदशग्रीवंपितामहः ॥ २२ ॥ शृणुचा
पिवरोभूयःप्रीतस्येहशुभोमम ॥ हुतानियानिशीर्षाणिपूर्वमग्नौत्वयानघ ॥ २३ ॥ पुनस्तानिभविष्यंतितथैवतवराक्षस ॥ वितरामीहते
सौम्यवरंचान्यंदुरासदम् ॥ २४ ॥ छंदतस्तवरूपंचमनसायद्यथेप्सितम् (भविष्यतिनसंदेहोमद्वरात्तवराक्षस ॥) एवंपितामहोक्तेच
दशग्रीवस्यरक्षसः ॥ २५ ॥ अग्नौहुतानिशीर्षाणिपुनस्तान्युत्थितानिवै ॥ एवमुक्त्वातुतंरामदशग्रीवंपितामहः ॥ २६ ॥ विभीषणमथो
वाचवाक्यंलोकपितामहः ॥ विभीषणत्वयावत्सधर्मसंहितबुद्धिना ॥ २७ ॥ परितुष्टोऽस्मिधर्मात्मन्वरंवरयसुव्रत ॥ विभीषणस्तु
धर्मात्मावचनंप्राहसांजलिः ॥ २८ ॥ वृतःसर्वगुणैर्नित्यंचंद्रमारश्मिभिर्यथा ॥ भगवन्कृतकृत्योऽहंयन्मेलोकगुरुःस्वयम् ॥२९॥
प्रीतेनयदिदातव्योवरोमेशृणुसुव्रत ॥ परमापद्गतस्यापिधर्मेममममतिर्भवेत् ॥ ३० ॥ अशिक्षितंचब्रह्मास्त्रंभगवन्प्रतिभातुमे ॥ यायामेजा
यतेबुद्धिर्येषुयेष्वाश्रमेषुच ॥ ३१ ॥ सासाभवतुधर्मिष्ठातंतंधर्मंचपालय ॥ एषमेपरमोदारवरःपरमकोमतः ॥ ३२ ॥ नहिधर्माभिरक्ता
नांलोकेकिंचनदुर्लभम् ॥ पुनःप्रजापतिःप्रीतोविभीषणमुवाचह ॥ ३३ ॥ धर्मिष्ठत्वंयथावत्सतथाचैतद्भविष्यति ॥ यस्माद्राक्ष
सयोनौतेजातस्यामित्रनाशन ॥ ३४ ॥ नाधर्मेजायतेबुद्धिरमरत्वंददामिते ॥ इत्युक्त्वाकुंभकर्णायवरंदातुमवस्थितम् ॥ ३५ ॥ प्रजा
पतिंसुराःसर्वेवाक्यंप्रांजलयोऽब्रुवन् ॥ नतावत्कुंभकर्णायप्रदातव्योवरस्त्वया ॥ ३६ ॥ जानीषेहियथालोकांस्त्रासयत्येषदुर्मतिः ॥
नंदनेऽप्सरसःसप्तमहेंद्रानुचरादश ॥ ३७ ॥ अनेनभक्षिताब्रह्मन्नृषयोमानुषास्तथा ॥ अलब्धवरपूर्वेणयत्कृतंराक्षसेनतु ॥ ३८ ॥
यद्येषवरलब्धःस्याद्भक्षयेद्भुवनत्रयम् ॥ वरव्याजेनमोहोऽस्मैदीयताममितप्रभ ॥ ३९ ॥ लोकानांस्वस्तिचैवंस्याद्भवेदस्यचसंमतिः ॥

पुत्रवैश्रवणपश्यभ्रातरंतेजसावृतम् ॥ भ्रातृभावेसमेचापिपश्यात्मानंत्वमीदृशम् ॥ ४२ ॥ दशग्रीवतथायत्नंकुरुष्वामितविक्रम ॥
यथात्वमपिमेपुत्रभवेर्वैश्रवणोपमः ॥ ४३ ॥ मातुस्तद्वचनंश्रुत्वादशग्रीवःप्रतापवान् ॥ अमर्षमतुलंलेभेप्रतिज्ञांचाकरोत्तदा ॥ ४४ ॥
सत्यंतेप्रतिजानामिभ्रातृतुल्योऽधिकोऽपिवा ॥ भविष्याम्योजसाचैवसतापंत्यजहृद्गतम् ॥४५॥ ततःक्रोधेनतेनैवदशग्रीवःसहानुजः ॥
चिकीर्षुर्दुष्करंकर्मतपसेधृतमानसः ॥ ४६ ॥ प्राप्स्यामितपसाकाममितिकृत्वाऽध्यवस्यच ॥ आगच्छदात्मसिद्ध्यर्थंगोकर्णस्याश्रमं
शुभम् ॥४७॥ सराक्षसस्तत्रसहानुजस्तदातपश्चचारातुलमुग्रविक्रमः ॥ अतोषयच्चापिपितामहंविभुंददौसतुष्टश्चवराञ्जयावहान् ॥४८॥
इत्यार्षे श्रीमद्रामा० वा० आ० च० सा० उत्तरकांडे नवमः सर्गः ॥९॥ अथाब्रवीन्मुनिंरामःकथंतेभ्रातरोवने ॥ कीदृशंतुतदाब्रह्मंस्त
पस्तेपुर्महाबलाः ॥१॥ अगस्त्यस्त्वब्रवीत्तत्ररामंसुप्रीतमानसम् ॥ तांस्तान्धर्मविधींस्तत्रभ्रातरस्तेसमाविशन् ॥ २ ॥ कुंभकर्णस्ततो
यत्तोनित्यंधर्मपथेस्थितः ॥ ततापग्रीष्मकालेतुपंचाग्नीन्परितःस्थितः ॥ ३ ॥ मेघांबुसिक्तोवर्षासुवीरासनमसेवत ॥ नित्यंचशिशिरे
कालेजलमध्यप्रतिश्रयः ॥ ४ ॥ एवंवर्षसहस्राणिदशतस्यापचक्रमुः ॥ धर्मेप्रयतमानस्यसत्पथेनिष्ठितस्यच ॥ ५ ॥ विभीषणस्तु
धर्मात्मानित्यंधर्मपरःशुचिः ॥ पंचवर्षसहस्राणिपादेनैकेनतस्थिवान् ॥ ६ ॥ समाप्तेनियमेतस्यननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ पपातपुष्पवर्षं
चतुष्टुवुश्चापिदेवताः ॥ ७ ॥ पंचवर्षसहस्राणिसूर्यंचैवान्ववर्तत ॥ तस्थौचोर्ध्वशिरोबाहुःस्वाध्यायेधृतमानसः ॥ ८ ॥ एवंविभीष
णस्यापिस्वर्गस्थस्येवनंदने ॥ दशवर्षसहस्राणिगतानिनियतात्मनः ॥९॥ दशवर्षसहस्रंतुनिराहारोदशाननः॥ पूर्णेवर्षसहस्रेतुशिरश्चाग्नौ
जुहावसः ॥ १० ॥ एवंवर्षसहस्राणिनवतस्यातिचक्रमुः ॥ शिरांसिनवचाप्यस्यप्रविष्टानिहुताशनम् ॥ ११ ॥ अथवर्षसहस्रेतुदशमे
दशमंशिरः ॥ छेत्तुकामेदशग्रीवेप्राप्तस्तत्रपितामहः ॥ १२ ॥ पितामहस्तुसुप्रीतःसार्धंदेवैरुपस्थितः ॥ तवतावद्दशग्रीवप्रीतोऽस्मीत्यभ्य
भाषत ॥ १३ ॥ शीघ्रंवरयधर्मज्ञवरोयस्तेऽभिकांक्षितः ॥ कंतेकामंकरोम्यद्यनवृथातेपरिश्रमः ॥१४॥ अथाब्रवीद्दशग्रीवःप्रहृष्टेनांतरा
त्मना॥प्रणम्यशिरसादेवंहर्षगद्गदयागिरा॥१५॥भगवन्प्राणिनांनित्यंनान्यत्रमरणाद्भयम् ॥ नास्तिमृत्युसमःशत्रुरमरत्वमहंवृणे ॥१६॥

जलिरथाब्रवीत् ॥ आत्मप्रभावेणमुनेज्ञातुमर्हसिमेमतम् ॥ १९ ॥ किंतुमांविद्धिब्रह्मर्षेशासनात्पितुरागताम् ॥ कैकसीनामनाम्नाहं
शेषंत्वंज्ञातुमर्हसि ॥ २० ॥ सतुगत्वामुनिर्ध्यानंवाक्यमेतदुवाचह ॥ विज्ञातंतेमयाभद्रेकारणंयन्मनोगतम् ॥ २१ ॥ सुताभिला
षोमत्तस्तेमत्तमातंगगामिनि ॥ दारुणायांतुवेलायांयस्मात्त्वंमामुपस्थिता ॥ २२ ॥ शृणुतस्मात्सुतान्भद्रेयादृशाञ्जनयिष्यसि ॥
दारुणान्दारुणाकारान्दारुणाभिजनप्रियान् ॥ २३ ॥ प्रसविष्यसिसुश्रोणिराक्षसान्क्रूरकर्मणः ॥ सातुतद्वचनंश्रुत्वाप्रणिपत्याब्रवी
द्वचः ॥ २४ ॥ भगवन्नीदृशान्पुत्रांस्त्वत्तोऽहंब्रह्मवादिनः ॥ नेच्छामिसुदुराचारान्प्रसादंकर्तुमर्हसि ॥ २५ ॥ कन्ययात्वेवमुक्तस्तुविश्र-
वामुनिपुंगवः ॥ उवाचकैकसींभूयःपूर्णेंदुरिवरोहिणीम् ॥ २६ ॥ पश्चिमोयस्तवसुतोभविष्यतिशुभानने ॥ ममवंशानुरूपःसधर्मात्मा
चनसंशयः ॥ २७ ॥ एवमुक्तातुसाकन्यारामकालेनकेनचित् ॥ जनयामासबीभत्संरक्षोरूपंसुदारुणम् ॥ २८ ॥ दशग्रीवंमहादंष्ट्रं
नीलांजनचयोपमम् ॥ ताम्रोष्ठंविंशतिभुजंमहास्यंदीप्तमूर्धजम् ॥ २९ ॥ तस्मिञ्जातेततस्तस्मिन्सज्वालकवलाःशिवाः ॥ क्रव्या
दाश्चापसव्यानिमंडलानिप्रचक्रमुः ॥ ३० ॥ ववर्षरुधिरंदेवोमेघाश्चखरनिःस्वनाः ॥ प्रबभौनचसूर्योवैमहोल्काश्चापतन्भुवि ॥ ३१ ॥
चकंपेजगतीचैववबुर्वाताःसुदारुणाः ॥ अक्षोभ्यःक्षुभितश्चैवसमुद्रःसरितांपतिः ॥ ३२ ॥ अथनामाऽकरोत्तस्यपितामहसमःपिता ॥
दशग्रीवःप्रसूतोऽयंदशग्रीवोभविष्यति ॥ ३३ ॥ तस्यत्वनंतरंजातःकुंभकर्णोमहाबलः ॥ प्रमाणाद्यस्यविपुलंप्रमाणंनेहविद्यते ॥३४॥
ततःशूर्पणखानामसंजज्ञेविकृतानना ॥ विभीषणश्चधर्मात्माकैकस्याःपश्चिमःसुतः ॥ ३५ ॥ तस्मिञ्जातेमहासत्त्वेपुष्पवर्षंपपातह ॥
नभःस्थानेदुंदुभयोदेवानांप्राणदंस्तथा ॥ वाक्यंचैवांतरिक्षेचसाधुसाध्वितितत्तदा ॥ ३६ ॥ तौतुतत्रमहारण्येववृधातेमहौजसौ ॥
कुंभकर्णदशग्रीवौलोकोद्वेगकरौतदा ॥३७॥ कुंभकर्णःप्रमत्तस्तुमहर्षीन्धर्मवत्सलान् ॥ त्रैलोक्येनित्यासंतुष्टोभक्षयन्विचचारह ॥ ३८ ॥
विभीषणस्तुधर्मात्मानित्यंधर्मव्यवस्थितः ॥ स्वाध्यायनियताहारउवासविजितेंद्रियः ॥ ३९ ॥ अथवैश्रवणोदेवस्तत्रकालेनके
नचित् ॥ आगतःपितरंद्रष्टुंपुष्पकेणधनेश्वरः ॥४०॥ तंदृष्ट्वाकैकसीतत्रज्वलंतमिवतेजसा ॥ आगम्यराक्षसीतत्रदशग्रीवमुवाचह ॥४१॥

वस्थानांकालेकालेप्रजाकरः ॥ उत्पद्यतेदस्युवधेशरणागतवत्सलः ॥ २७ ॥ एषामयातवनराधिपराक्षसानामुत्पत्तिरद्यकथितासकला यथावत् ॥ भूयोनिबोधरघुसत्तमरावणस्यजन्मप्रभावमतुलंससुतस्यसर्वम् ॥ २८ ॥ चिरात्सुमालीव्यचरद्रसातलंसराक्षसोविष्णुभयार्दितस्तदा ॥ पुत्रैश्चपौत्रैश्चसमन्वितोबलीततस्तुलंकामवसद्धनेश्वरः ॥ २९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे अष्टमः सर्गः ॥ ८ ॥ कस्यचित्त्वथकालस्यसुमालीनामराक्षसः ॥ रसातलान्मर्त्यलोकंसर्वंवैविचचारह ॥ १ ॥ नीलजीमूतसंकाशस्तप्तकांचनकुंडलः ॥ कन्यांदुहितरंगृह्यविनापद्ममिवश्रियम् ॥ २ ॥ राक्षसेंद्रःसतुतदाविचरन्वैमहीतले ॥ तदापश्यत्सगच्छंतंपुष्पकेणधनेश्वरम् ॥ ३ ॥ गच्छंतंपितरंद्रष्टुंपुलस्त्यतनयंविभुम् ॥ तंदृष्ट्वामरसंकाशंगच्छंतंपावकोपमम् ॥ ४ ॥ रसातलंप्रविष्टःसन्मर्त्यलोकात्सविस्मयः ॥ इत्येवंचिंतयामासराक्षसानांमहामतिः ॥ ५ ॥ किंकृत्वाश्रेयइत्येवंवर्धेमहिकथंवयम् ॥ नीलजीमूतसंकाशस्तप्तकांचनकुंडलः ॥ ६ ॥ राक्षसेंद्रःसतुतदाचिंतयत्सुमहामतिः ॥ अथाब्रवीत्सुतांरक्षःकैकसींनामनामतः ॥ ७ ॥ पुत्रिप्रदानकालोऽयंयौवनंव्यतिवर्तते ॥ प्रत्याख्यानाच्चभीतैस्त्वंनवरैःपरिगृह्यसे ॥ ८ ॥ त्वत्कृतेचवयंसर्वेयंत्रिताधर्मबुद्धयः ॥ त्वंहिसर्वगुणोपेताश्रीःसाक्षादिवपुत्रिके ॥ ९ ॥कन्यापितृत्वंदुःखंहिसर्वेषांमानकांक्षिणाम् ॥ नज्ञायतेचकःकन्यांवरयेदितिकन्यके ॥ १० ॥ मातुःकुलंपितृकुलंयत्रचैवचदीयते ॥ कुलत्रयंसदाकन्यासंशयेस्थाप्यतिष्ठति ॥ ११ ॥ सात्वंमुनिवरंश्रेष्ठंप्रजापतिकुलोद्भवम् ॥ भजविश्रवसंपुत्रिपौलस्त्यंवरयस्वयम् ॥ १२ ॥ ईदृशास्तेभविष्यंतिपुत्राःपुत्रिनसंशयः ॥ तेजसाभास्करसमोयादृशोऽयंधनेश्वरः ॥ १३ ॥ सातुतद्वचनंश्रुत्वाकन्यकापितृगौरवात् ॥ तत्रगत्वाचसातस्थौविश्रवायत्रतप्यते ॥ १४ ॥ एतस्मिन्नंतरेरामपुलस्त्यतनयोद्विजः ॥ अग्निहोत्रमुपातिष्ठच्चतुर्थइवपावकः ॥ १५ ॥ अविचिंत्यतुतांवेलांदारुणांपितृगौरवात् ॥ उपसृत्याग्रतस्तस्यचरणाधोमुखीस्थिता ॥ १६ ॥ विलिखंतीमुहुर्भूमिमंगुष्ठाग्रेणभामिनी ॥ सतुतांवीक्ष्यसुश्रोणींपूर्णचन्द्रनिभाननाम् ॥ १७ ॥ अब्रवीत्परमोदारोदीप्यमानांस्वतेजसा ॥ भद्रेकस्यासिदुहिताकुतोवात्वमिहागता ॥ किंकार्यंकस्यवाहेतोस्तत्त्वतोब्रूहिशोभने ॥ १८ ॥ एवमुक्तातुसाकन्याकृतां

वधंपापंयःकरोतिसुरेश्वर ॥ सहंतानगतःस्वर्गंलभतेपुण्यकर्मणाम् ॥ ४ ॥युद्धश्रद्धाथवातेऽस्तिशंखचक्रगदाधर ॥ अहंस्थितोऽस्मिप
श्यामिबलंदर्शययत्तव ॥ ५ ॥ माल्यवंतंस्थितंदृष्ट्वामाल्यवंतमिवाचलम् ॥ उवाचराक्षसेंद्रंतंदेवराजानुजोबली ॥ ६ ॥ युष्मत्तोभय
भीतानांदेवानांवैमयाऽभयम् ॥ राक्षसोत्सादनंदत्तंतदेतदनुपाल्यते ॥ ७ ॥ प्राणैरपिप्रियंकार्यंदेवानांहिसदामया ॥ सोऽहंवोनिहनि
ष्यामिरसातलगतानपि ॥ ८ ॥ देवदेवंब्रुवाणंतंरक्तांबुरुहलोचनम् ॥ शक्त्याबिभेदसंक्रुद्धोराक्षसेंद्रोभुजांतरे ॥ ९ ॥ माल्यवद्भुज
निर्मुक्ताशक्तिर्घंटाकृतस्वना ॥ हरेरुरसिबभ्राजमेघस्थेवशतह्रदा ॥ १० ॥ ततस्तामेवचोत्कृष्यशक्तिंशक्तिधरप्रियः ॥ माल्यवंतंस
मुद्दिश्यचिक्षेपांबुरुहेक्षणः ॥ ११ ॥ स्कंदोत्सृष्टेवसाशक्तिर्गोविंदकरनिःसृता ॥ कांक्षंतीराक्षसंप्रायान्महोल्केवांजनाचलम् ॥ १२ ॥
सातस्योरसिविस्तीर्णेहारभारावभासिते ॥ आपतद्राक्षसेन्द्रस्यगिरिकूटइवाशनिः ॥ १३ ॥ तयाभिन्नतनुत्राणःप्राविशद्विपुलंतमः ॥
माल्यवान्पुनराश्वस्तस्तस्थौगिरिरिवाचलः ॥१४॥ ततःकालायसंशूलंकंटकैर्बहुभिश्चितम् ॥ प्रगृह्याभ्यहनद्देवंस्तनयोरंतरेदृढम् ॥१५॥
तथैवरणरक्तस्तुमुष्टिनावासवानुजम् ॥ ताडयित्वाधनुर्मात्रमपक्रांतोनिशाचरः ॥१६॥ ततोऽम्बरेमहाञ्छब्दःसाधुसाध्वितिचोत्थितः ॥
आहत्यराक्षसोविष्णुंगरुडंचाप्यताडयत् ॥ १७ ॥ वैनतेयस्ततःक्रुद्धोपक्षवातेनराक्षसम् ॥ व्यपोहद्बलवान्वायुःशुष्कपर्णचयंयथा ॥
॥ १८ ॥ द्विजेंद्रपक्षवातेनद्रावितंदृश्यपूर्वजम् ॥ सुमालीस्वबलैःसार्धंलंकामभिमुखोययौ ॥ १९ ॥ पक्षवातबलोद्धूतोमाल्यवानपि
राक्षसः ॥ स्वबलेनसमागम्यययौलंकांह्रियावृतः ॥ २० ॥ एवंतेराक्षसारामहरिणाकमलेक्षण ॥ बहुशःसंयुगेभग्नाहतप्रवरनायकाः ॥
॥ २१ ॥ अशक्नुवंतस्तेविष्णुंप्रतियोद्धुंबलार्दिताः ॥ त्यक्त्वालंकांगतावस्तुंपातालंसहपत्नयः ॥ २२ ॥ सुमालिनंसमासाद्यराक्षसं
रघुसत्तम ॥ स्थिताःप्रख्यातवीर्यास्तेवंशेसालकटंकटे ॥ २३ ॥ येत्वयानिहतास्तेतुपौलस्त्यानामराक्षसाः ॥ सुमालीमाल्यवान्माली
येचतेषांपुरःसराः ॥ सर्वएतेमहभागारावणाद्बलवत्तराः ॥ २४ ॥ नचान्योराक्षसान्हंतासुरारीन्देवकंटकान् ॥ ऋतेनारायणंदेवं
शंखचक्रगदाधरम् ॥ २५ ॥ भवान्नारायणोदेवश्चतुर्बाहुःसनातनः ॥ राक्षसान्हंतुमुत्पन्नोह्यजय्यःप्रभुरव्ययः ॥ २६ ॥ नष्टधर्मव्य

गदयागरुडेशानमीशानमिवचांतकः ॥ ललाटदेशेऽभ्यहनद्वज्रेणेंद्रोयथाचलम् ॥ ३८ ॥ गदयाभिहतस्तेनमालिनागरुडोभृशम् ॥
रणात्पराङ्मुखंदेवंकृतवान्वेदनातुरः ॥३९॥ पराङ्मुखेकृतेदेवेमालिनागरुडेनवै ॥ उदतिष्ठन्महान्शब्दोरक्षसामभिनर्दताम् ॥ ४० ॥
रक्षसांरुवतांरावंश्रुत्वाहरिहयानुजः ॥ तिर्यगास्थायसंक्रुद्धःपक्षीशेभगवान्हरिः ॥ ४१ ॥ पराङ्मुखोऽप्युत्ससर्जमालेश्चक्रंजिघांसया ॥
तत्सूर्यमंडलाभासंस्वभासाभासयन्नभः ॥ ४२ ॥ कालचक्रनिभंचक्रंमालेःशीर्षमपातयत् ॥ तच्छिरोराक्षसेंद्रस्यचक्रोत्कृत्तंविभी
षणम् ॥ पपातरुधिरोद्गारिपुराराहुशिरोयथा ॥ ४३ ॥ ततःसुरैःसंप्रहृष्टैःसर्वप्राणसमीरितः ॥ सिंहनादरवोमुक्तःसाधुदेवेतिवादिभिः ॥
॥ ४४ ॥ मालिनंनिहतंदृष्ट्वासुमालीमाल्यवानपि ॥ सबलौशोकसंतप्तौलंकामेवप्रधावितौ ॥ ४५ ॥ गरुडस्तुसमाश्वस्तःसन्निवृत्य
यथापुरा ॥ राक्षसान्द्रावयामासपक्षवातेनकोपितः ॥ ४६ ॥ चक्रकृत्तास्यकमलागदासंचूर्णितोरसः ॥ लांगलग्लपितग्रीवामुसलै
र्भिन्नमस्तकाः ॥ ४७ ॥ केचिच्चैवासिनाछिन्नास्तथान्येशरताडिताः ॥ निपेतुरंबरात्तूर्णंराक्षसाःसागरांभसि ॥ ४८ ॥ नारायणोऽपी
षुवराशनीभिर्विदारयामासधनुर्विमुक्तैः ॥ नक्तंचरान्धूतविमुक्तकेशान्यथाशनीभिःसतडिन्महाभ्रः ॥ ४९ ॥ भिन्नातपत्रंपतमान
शस्त्रंशरैरपध्वस्तविनीतवेषम् ॥ विनिःसृतांत्रंभयलोलनेत्रंबलंतदुन्मत्ततरंबभूव ॥ ५० ॥ सिंहार्दितानामिवकुंजराणांनिशाचराणां
सहकुंजराणाम् ॥ रवाश्चवेगाश्चसमंबभूवुःपुराणसिंहेनविमर्दितानाम् ॥५१॥ तेवार्यमाणाहरिबाणजालैःस्वबाणजालानिसमुत्सृजंतः ॥
धावंतिनक्तंचरकालमेघावायुप्रणुन्नाइवकालमेघाः ॥ ५२ ॥ चक्रप्रहारैर्विनिकृत्तशीर्षाःसंचूर्णितांगाश्चगदाप्रहारैः ॥ असिप्रहारैर्द्विविधा
विभिन्नाःपतंतिशैलाइवराक्षसेंद्राः ॥ ५३ ॥ विलंबमानैर्मणिहारकुंडलैर्निशाचरैर्नीलबलाहकोपमैः ॥ निपात्यमानैर्ददृशेनिरंतरंनिपा
त्यमानैरिवनीलपर्वतैः ॥ ५४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे सप्तमः सर्गः ॥७॥ हन्यमाने
बलेतस्मिन्पद्मनाभेनपृष्ठतः ॥ माल्यवान्सन्निवृत्तोऽथवेलामेत्यइवार्णवः ॥ १ ॥ संरक्तनयनःक्रोधाच्चलन्मौलिर्निशाचरः ॥ पद्मनाभ
मिदंप्राहवचनंपुरुषोत्तमम् ॥ २ ॥ नारायणनजानीषेक्षात्रधर्मंपुरातनम् ॥ अयुद्धमनसोभीतानस्मान्हंसियथेतरः ॥ ३ ॥ पराङ्मुख

निपरगात्रेभ्योविष्णुचक्रकृतानिहि ॥ असृक्क्षरंतिधाराभिःस्वर्णधाराइवाचलाः ॥ १५ ॥ शंखराजरवश्चापिशार्ङ्गचापरवस्तथा ॥
राक्षसानांरवांश्चापिग्रसतेवैष्णवोरवः ॥ १६ ॥ तेषांशिरोधरान्धूतान्छरध्वजधनूंषिच ॥ रथान्पताकास्तूणीरांश्चिच्छेदसहरिःशरैः ॥
॥ १७ ॥ सूर्यादिवकराघोरावार्योघाइवसागरात् ॥ पर्वतादिवनागेंद्राधारौघाइवचांबुदात् ॥ १८ ॥ तथाशार्ङ्गविनिर्मुक्ताःशरा
नारायणेरिताः ॥ निर्धावंतीषवस्तूर्णंशतशोऽथसहस्रशः ॥ १९ ॥ शरभेणयथासिंहासिंहेनद्विरदायथा ॥ द्विरदेनयथाव्याघ्राव्या
घ्रेणद्वीपिनोयथा ॥ २० ॥ द्वीपिनेवयथाश्वानःशुनामार्जारकायथा ॥ मार्जारेणयथासर्पाःसर्पेणचयथाखवः ॥ २१ ॥ तथातेराक्षसाः
सर्वेविष्णुनाप्रभविष्णुना ॥ द्रवंतिद्राविताश्चान्येशयिताश्चमहीतले ॥ २२ ॥ राक्षसानांसहस्राणिनिहत्यमधुसूदनः ॥ वारिजंपूरयामा
सतोयदंसुरराडिव ॥ २३ ॥ नारायणशरत्रस्तंशंखनादसुविह्वलम् ॥ ययौलंकामभिमुखंप्रभग्नंराक्षसंबलम् ॥ २४ ॥ प्रभग्नेराक्षसबले
नारायणशराहते ॥ सुमालीशरवर्षेणनिववाररणेहरिम् ॥ २५ ॥ सतुतंछादयामासनीहारइवभास्करम् ॥ राक्षसाःसत्त्वसंपन्नाःपुनर्धैर्यं
समादधुः ॥ २६ ॥ अथसोऽभ्यपतद्रोषाद्राक्षसोबलदर्पितः ॥ महानादंप्रकुर्वाणोराक्षसाञ्जीवयन्निव ॥ २७ ॥ उत्क्षिप्यलंबाभरणं
धुन्वन्करमिवद्विपः ॥ ररासराक्षसोहर्षात्सतडित्तोयदोयथा ॥ २८ ॥ सुमालेर्नर्दतस्तस्यशिरोज्वलितकुंडलम् ॥ चिच्छेदयंतुरश्वाश्च
भ्रांतास्तस्यतुरक्षसः ॥ २९ ॥ तैरश्वैर्भ्राम्यतेभ्रांतैःसुमालीराक्षसेश्वरः ॥ इंद्रियाश्वैःपरिभ्रांतैर्धृतिहीनोयथानरः ॥ ३० ॥ ततोविष्णुं
महाबाहुंप्रपतंतंरणाजिरे ॥ हतेसुमालेरश्वैश्चरथेविष्णुरथंप्रति ॥ मालीचाभ्यद्रवद्युक्तःप्रगृह्यसशरासनम् ॥३१॥ मालेर्धनुश्च्युताबाणाः
कार्तस्वरविभूषिताः ॥ विविशुर्हरिमासाद्यक्रौंचंपत्ररथाइव ॥ ३२ ॥ अर्द्यमानःशरैःसोऽथमालिमुक्तैःसहस्रशः ॥ चुक्षुभेनरणेविष्णुर्जि
तेंद्रियइवाधिभिः ॥ ३३ ॥ अथमौर्वीस्वनंकृत्वाभगवान्भूतभावनः ॥ मालिनंप्रतिबाणौघान्ससर्जासिगदाधरः ॥ ३४ ॥ तेमालिदे
हमासाद्यवज्रविद्युत्प्रभाःशराः ॥ पिबंतिरुधिरंतस्यनागाइवसुधारसम् ॥ ३५ ॥ मालिनंविमुखंकृत्वाशंखचक्रगदाधरः ॥ मालिमौलिं
ध्वजंचापंवाजिनश्चाप्यपातयत् ॥ ३६ ॥ विरथस्तुगदांगृह्यमालीनक्तंचरोत्तमः ॥ आपुप्लुवेगदापाणिर्गिर्यग्रादिवकेसरी ॥ ३७ ॥

युधतूणीरोवैनतेयोपरिस्थितः ॥ ६३ ॥ आसाद्यकवचंदिव्यंसहस्रार्कसमद्युति ॥ आवध्यशरसंपूर्णेइषुधीविमलेतदा ॥ ६४ ॥
श्रोणिसूत्रंचखड्गंचविमलंकमलेक्षणः ॥ शंखचक्रगदाशार्ङ्गखड्गांश्चैववरायुधान् ॥ ६५ ॥ संपूर्णगिरिसंकाशंवैनतेयमथास्थितः ॥
राक्षसानामभावाययय‌ौतूर्णतरंप्रभुः ॥ ६६ ॥ सुपर्णपृष्ठेसबभौश्यामःपीतांबरोहरिः॥कांचनस्यगिरेःशृंगेसतडित्तोयदोयथा ॥ ६७ ॥
ससिद्धदेवर्षिमहोरगैश्चगंधर्वयक्षैरुपगीयमानः ॥ समाससादासुरसैन्यशत्रुश्चक्रासिशार्ङ्गायुधशंखपाणिः ॥ ६८ ॥ सुपर्णपक्षानिलनु
न्नपक्षंभ्रमत्पताकंप्रविकीर्णशस्त्रम् ॥ चचालतद्राक्षसराजसैन्यंचलोपलनीलंमिवाचलाग्रम् ॥ ६९ ॥ ततःशितैःशोणितमांसरूषितैर्यु
गांतवैश्वानरतुल्यविग्रहैः ॥ निशाचराःसंपरिवार्यमाधवंवरायुधैर्निर्बिभिदुःसहस्रशः ॥ ७० ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये
आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे षष्ठः सर्गः ॥ ६ ॥ नारायणगिरिंतेतुगर्जंतोराक्षसांबुदाः ॥ अर्दयंतोऽस्त्रवर्षेणवर्षेणेवाद्रिमंबुदाः ॥१॥
श्यामावदातस्तैर्विष्णुर्नीलैर्नक्तंचरोत्तमैः ॥ वृतोंऽजनगिरीवायंवर्षमाणैःपयोधरैः ॥ २ ॥ शलभाइवकेदारंमशकाइवपावकम् ॥
यथामृतघटंदंशामकराइवचार्णवम् ॥ ३ ॥ तथारक्षोधनुर्मुक्तावज्रानिलमनोजवाः ॥ हरिंविशंतिस्मशरालोकाइवविपर्यये ॥ ४ ॥
स्यंदनैःस्यंदनगतागजैश्चगजमूर्धगाः ॥ अश्वारोहास्तथाश्वैश्चपादाताश्चांबरेस्थिताः॥५॥राक्षसेन्द्रागिरिनिभाःशरैःशक्त्यृष्टितोमरैः॥
निरुच्छ्वासंहरिंचक्रुःप्राणायामाइवद्विजम् ॥ ६ ॥ निशाचरैस्ताड्यमानोमीनैरिवमहोदधिः ॥ शार्ङ्गमायम्यदुर्धर्षोराक्षसेभ्योऽसृज
च्छरान् ॥ ७ ॥ शरैःपूर्णायतोत्सृष्टैर्वज्रकल्पैर्मनोजवैः ॥ चिच्छेदविष्णुर्निशितैःशतशोऽथसहस्रशः ॥ ८ ॥ विद्राव्यशरवर्षेणवर्षंवायु
रिवोत्थितम् ॥ पांचजन्यंमहाशंखंप्रदध्मौपुरुषोत्तमः ॥ ९ ॥ सोऽम्बुजोहरिणाध्मातःसर्वप्राणेनशंखराट् ॥ ररासभीमनिर्ह्रादस्त्रैलोक्यं
व्यथयन्निव ॥ १० ॥ शंखराजरवःसोऽथत्रासयामासराक्षसान् ॥ मृगराजइवारण्येसमदानिवकुंजरान् ॥ ११ ॥ नशेकुरश्वाःसंस्थातुं
विमदाःकुंजराभवन् ॥ स्यंदनेभ्यश्च्युतावीराःशंखरावितदुर्बलाः ॥ १२ ॥ शार्ङ्गचापविनिर्मुक्तावज्रतुल्याननाःशराः ॥ विदार्यतानि
रक्षांसिसुपुंखाविविशुःक्षितिम् ॥ १३ ॥ भिद्यमानाःशरैःसंख्येनारायणकरच्युतैः॥निपेतूराक्षसाभूमौशैलावज्रहताइव ॥ १४ ॥ व्रणा

स्वधीतंदत्तमिष्टंचऐश्वर्यंपरिपालितम् ॥ आयुर्नीरामयंप्राप्तंसुधर्मःस्थापितःपथि ॥ ४० ॥ देवसागरमक्षोभ्यंशस्त्रैःसमवगाह्यच ॥
जिताद्विषोह्यप्रतिमास्तन्नोमृत्युकृतंभयम् ॥ ४१ ॥ नारायणश्चरुद्रश्चशक्रश्चापियमस्तथा ॥ अस्माकंप्रमुखंस्थातुंसर्वेबिभ्यतिसर्वदा ॥
॥ ४२ ॥ विष्णोर्द्वेषस्यनास्त्येवकारणंराक्षसेश्वर ॥ देवानामेवदोषेणविष्णोःप्रचलितंमनः ॥ ४३ ॥ तस्मादद्यैवसहिताःसर्वेऽन्योन्य
समावृताः ॥ देवानेवजिघांसामोयेभ्योदोषःसमुत्थितः ॥ ४४ ॥ एवंसंमन्त्र्यबलिनःसर्वसैन्यसमुपासिताः ॥ उद्योगंघोषयित्वातुसर्वे
नैर्ऋतपुंगवाः ॥ ४५ ॥ युद्धायनिर्ययुःक्रुद्धाजंभवृत्रादयोयथा ॥ इतितेरामसंमंत्र्यसर्वोद्योगेनराक्षसाः ॥ ४६ ॥ युद्धायनिर्ययुःसर्वेमहा
कायामहाबलाः ॥ स्यंदनैर्वारणैश्चैवहयैश्चकरिसन्निभैः ॥ ४७ ॥ खरैर्गोभिरथोष्ट्रैश्चशिशुमारैर्भुजंगमैः ॥ मकरैःकच्छपैर्मीनैर्विहंगै
र्गरुडोपमैः ॥ ४८ ॥ सिंहैर्व्याघ्रैर्वराहैश्चसृमरैश्चमरैरपि ॥ त्यक्त्वालंकांगताःसर्वेराक्षसाबलगर्विताः ॥४९ ॥ प्रयतादेवलोकाययोद्धुन्दैव
तशत्रवः ॥ लंकाविपर्ययंदृष्ट्वायानिलंकालयान्यथ ॥ ५० ॥ भूतानिभयदर्शीनिविमनस्कानिसर्वशः ॥ रथोत्तमैरुह्यमानाःशतशोऽ
थसहस्रशः ॥ ५१ ॥ प्रयाताराक्षसास्तूर्णंदेवलोकंप्रयत्नतः ॥ रक्षसामेवमार्गेणदैवतान्यपचक्रमुः ॥ ५२ ॥ भौमाश्चैवांतरिक्षाश्चका
लाज्ञप्ताभयावहाः ॥ उत्पाताराक्षसेंद्राणामभवायसमुत्थिताः ॥ ५३ ॥ अस्थीनिमेघाववृषुरुष्णंशोणितमेवच ॥ वेलांसमुद्राश्चोत्क्रां
ताश्चेलुश्चाप्यथभूधराः ॥ ५४ ॥ अट्टहासान्विमुंचंतोघननादसमस्वनाः ॥ वाश्यंत्यश्चशिवस्तत्रदारुणंघोरदर्शनाः ॥ ५५ ॥ संपतं
त्यथभूतानिदृश्यंतेचयथाक्रमम् ॥ गृध्रचक्रंमहच्चात्रप्रज्वालोद्गारिभिर्मुखैः ॥ ५६ ॥ रक्षोगणस्योपरिष्टात्परिभ्रमतिकालवत् ॥ कपो
तारक्तपादाश्चसारिकाविद्रुताययुः ॥५७॥ काकावाश्यंतितत्रैवबिडालावैद्विपादिकाः ॥ उत्पातांस्ताननादृत्यराक्षसाबलदर्पिताः ॥५८॥
यांत्येवननिवर्तंतेमृत्युपाशावपाशिताः ॥ माल्यवांश्चसुमालीचमालीचसुमहाबलः ॥ ५९ ॥ पुरस्सराराक्षसानांज्वलिताइवपावकाः ॥
माल्यवंतंतुतेसर्वेमाल्यवंतमिवाचलम् ॥ ६० ॥ निशाचराआश्रयंतिधातारमिवदेवताः ॥ तद्बलंराक्षसेंद्राणांमहाभ्रघननादितम् ॥६१॥
जवेप्सयादेवलोकंययौमालिवशेस्थितम् ॥ राक्षसानांसमुद्योगंतंतुनारायणःप्रभुः ॥६२॥ देवदूतादुपश्रुत्यचक्रेयुद्धेतदामनः ॥ ससज्जा

चक्रकृत्तास्यकमलान्निवेदययमायवै ॥ भयेष्वभयदोऽस्माकंनान्योऽस्तिभवताविना ॥१७॥ राक्षसान्समरेहृष्टान्सानुबंधान्मदोद्धतान् ॥
नुदत्वंनोभयंदेवनीहारमिवभास्करः ॥ १८ ॥ इत्येवंदैवतैरुक्तोदेवदेवोजनार्दनः ॥ अभयंभयदोऽरीणांदत्त्वादेवानुवाचह ॥ १९ ॥
सुकेशंराक्षसंजानेईशानवरदर्पितम् ॥ तांश्चास्यतनयाञ्जानेयेषांज्येष्ठःसमाल्यवान् ॥ २० ॥ तानहंसमतिक्रांतमर्यादान्राक्षसाध
मान् ॥ निहनिष्यामिसंक्रुद्धःसुराभवतविज्वराः ॥ २१ ॥ इत्युक्तास्तेसुराःसर्वेविष्णुनाप्रभविष्णुना ॥ यथावासंययुर्हृष्टाःप्रशंसंतो
जनार्दनम् ॥ २२ ॥ विबुधानांसमुद्योगंमाल्यवांस्तुनिशाचरः ॥ श्रुत्वातौभ्रातरौवीराविदंवचनमब्रवीत् ॥ २३ ॥ अमराऋषयश्चैव
संगम्यकिलशंकरम् ॥ अस्मद्वधंपरीप्संतइदंवचनमब्रुवन् ॥ २४ ॥ सुकेशतनयादेववरदानबलोद्धताः ॥ बाधंतेऽस्मान्समुद्दृत्ताघोर
रूपाःपदेपदे ॥ २५ ॥ राक्षसैरभिभूताःस्मोनशक्ताःस्मप्रजापते ॥ स्वेषुसद्मसुसंस्थातुंभयात्तेषांदुरात्मनाम् ॥ २६ ॥ तदस्माकं
हितार्थायजहितांश्चत्रिलोचन ॥ राक्षसान्हुंकृतेनैवदहप्रदहतांवर ॥ २७ ॥ इत्येवंत्रिदशैरुक्तोनिशम्यांधकसूदनः ॥ शिरःकरंचधुन्वान
इदंवचनमब्रवीत् ॥ २८ ॥ अवध्याममतेदेवाःसुकेशतनयारणे ॥ मंत्रंतुवःप्रदास्यामियस्तान्वैनिहनिष्यति ॥ २९ ॥ योऽसौचक्रगदा
पाणिःपीतवासाजनार्दनः ॥ हरिर्नारायणःश्रीमाञ्छरणंतंप्रपद्यथ ॥ ३० ॥ हरादवाप्यतेमंत्रंकामारिमभिवाद्यच ॥ नारायणालयं
प्राप्यतस्मैसर्वंन्यवेदयन् ॥ ३१ ॥ ततोनारायणेनोक्तादेवाइंद्रपुरोगमाः ॥ सुरारींस्तान्हनिष्यामिसुराभवतनिर्भयाः ॥ ३२ ॥ देवानां
भयभीतानांहरिणाराक्षसर्षभौ ॥ प्रतिज्ञातोवधोऽस्माकंचिंत्यतांयदिहक्षमम् ॥ ३३ ॥ हिरण्यकशिपोर्मृत्युरन्येषांचसुरद्विषाम् ॥ नमु
चिःकालनेमिश्चसंह्रादोवीरसत्तमः ॥ ३४ ॥ राधेयोबहुमायीचलोकपालोऽथधार्मिकः ॥ यमलार्जुनौचहार्दिक्यःशुंभश्चैवनिशुं
भकः ॥ ३५ ॥ असुरादानवाश्चैवसत्त्ववंतोमहाबलाः ॥ सर्वेसमरमासाद्यनश्रूयंतेऽपराजिताः ॥ ३६ ॥ सर्वैःक्रतुशतैरिष्टंसर्वेमायावि
दस्तथा ॥ सर्वेसर्वास्त्रकुशलाःसर्वेशत्रुभयंकराः ॥ ३७॥ नारायणेननिहताःशतशोऽथसहस्रशः॥एतज्ज्ञात्वातुसर्वेषांशमंकर्तुमिहार्हथ ॥
दुःखंनारायणंजेतुंयोनोहंतुमिहेच्छति ॥३८॥ ततःसुमालीमालीचश्रुत्वामाल्यवतोवचः ॥ ऊचतुर्भ्रातरंज्येष्ठमश्विनाविववासवम् ॥३९॥

सश्चैवभासकर्णश्चराक्षसः ॥ राकापुष्पोत्कटाचैवकैकसीचशुचिस्मिताः ॥ कुंभीनसीचइत्येतेसुमालेःप्रसवाःस्मृताः ॥ ४० ॥ मालेस्तु
वसुदानामगंधर्वीरूपशालिनी ॥ भार्यासीत्पद्मपत्राक्षीस्वक्षीयक्षीवरोपमा ॥ ४१ ॥ सुमालेरनुजस्तस्यांजनयामासयत्प्रभो ॥ अपत्यं
कथ्यमानंतुमयात्वंशृणुराघव ॥४२॥ अनलश्चानिलश्चैवहरःसंपातिरेवच ॥ एतेविभीषणामात्यामालेयास्तेनिशाचराः ॥४३ ॥ ततस्तु
तेराक्षसपुंगवास्त्रयोनिशाचरैःपुत्रशतैश्चसंवृताः ॥ सुरान्सहेंद्रानृषिनागयक्षान्बबाधिरेतान्बहुवीर्यदर्पिताः ॥ ४४ ॥ जगद्भ्रमंतोऽनिल
वद्दुरासदारणेषुमृत्युप्रतिमानतेजसः ॥ वरप्रदानादपिगर्विताभृशंक्रतुक्रियाणांप्रशमंकराःसदा ॥४५॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मी०
आदि० च० सा० उत्तरकांडे पंचमः सर्गः ॥५ ॥ तैर्बाध्यमानादेवाश्चऋषयश्चतपोधनाः ॥ भयार्ताःशरणंजग्मुर्देवदेवंमहेश्वरम् ॥ १ ॥
जगत्सृष्टचंतकर्तारमजमव्यक्तरूपिणम् ॥ आधारंसर्वलोकानामाराध्यंपरमंगुरुम् ॥ २ ॥ तेसमेत्यतुकाममारिंत्रिपुरारिंत्रिलोचनम् ॥
ऊचुःप्रांजलयोदेवाभयगद्गदभाषिणः ॥ ३ ॥ सुकेशपुत्रैर्भगवन्पितामहवरोद्धतैः ॥ प्रजाध्यक्षप्रजाःसर्वाबाध्यंतेरिपुबाधनैः ॥ ४ ॥
शरणान्यशरण्यानिआश्रमाणिकृतानिनः ॥ स्वर्गाच्चदेवान्प्रच्याव्यस्वर्गेक्रीडंतिदेववत् ॥ ५ ॥ अहंविष्णुरहंरुद्रोब्रह्माहंदेवराडहम् ॥
अहंयमश्चवरुणश्चंद्रोऽहंरविरप्यहम् ॥ ६ ॥ इतिमालीसुमालीचमाल्यवांश्चैवराक्षसाः ॥ बाधंतेसमरोद्धर्षायेचतेषांपुरःसराः ॥ ७ ॥
तन्नोदेवभयार्तानामभयंदातुमर्हसि ॥ अशिवंवपुरास्थायजहिवैदेवकंटकान् ॥ ८ ॥ इत्युक्तस्तुसुरैःसर्वैःकपर्दीनीललोहितः ॥ सुकेशं
प्रतिसापेक्षःप्राहदेवगणान्प्रभुः ॥ ९ ॥ अहंतान्नहनिष्यामिममावध्याहितेसुराः ॥ किंतुमंत्रंप्रदास्यामियोवैतान्निहनिष्यति ॥१०॥
एतमेवसमुद्योगंपुरस्कृत्यमहर्षयः ॥ गच्छध्वंशरणंविष्णुंहनिष्यतिसतान्प्रभुः ॥ ११ ॥ ततस्तुजयशब्देनप्रतिनंद्यमहेश्वरम् ॥ विष्णोः
समीपमाजग्मुर्निशाचरभयार्दिताः ॥ १२ ॥ शंखचक्रधरंदेवंप्रणम्यबहुमान्यच ॥ ऊचुःसंभ्रांतवद्वाक्यंसुकेशतनयान्प्रति ॥ १३ ॥
सुकेशतनयैर्देवस्त्रिभिस्त्रेताग्निसन्निभैः ॥ आक्रम्यवरदानेनस्थानान्यपहतानिनः ॥ १४ ॥ लंकानामपुरीदुर्गात्रिकूटशिखरेस्थिता ॥
तत्रस्थिताःप्रबाधंतेसर्वान्नःक्षणदाचराः॥ १५ ॥ सत्वमस्मद्धितार्थायजहितान्मधुसूदन ॥ शरणंत्वांवयंप्राप्तागतिर्भवसुरेश्वर ॥ १६ ॥

वरंलब्ध्वातुतेसर्वेरामरात्रिंचरास्तदा ॥ सुरासुरान्प्रबाधंतेवरदानसुनिर्भयाः ॥ १६ ॥ तैर्बाध्यमानास्त्रिदशाःसर्षिसंघाःसचारणाः ॥
त्रातारंनाधिगच्छंतिनिरयस्थाययथानराः ॥ १७ ॥ अथतेविश्वकर्माणंशिल्पिनांवरमव्ययम् ॥ ऊचुःसमेत्यसंहृष्टाराक्षसारघुसत्तम॥१८॥
ओजस्तेजोबलवतांमहतामात्मतेजसा ॥ गृहकर्ताभवानेवदेवानांहृदयेप्सितम् ॥१९॥ अस्माकमपितावत्त्वंगृहंकुरुमहामते ॥ हिमवंत
मुपाश्रित्यमेरुमंदरमेववा ॥ २० ॥ महेश्वरगृहप्रख्यंगृहंनःक्रियतांमहत् ॥ विश्वकर्माततस्तेषांराक्षसानांमहाभुजः ॥ २१ ॥ निवासं
कथयामासशक्रस्येवामरावतीम् ॥ दक्षिणस्योदधेस्तीरेत्रिकूटोनामपर्वतः॥२२॥सुवेलइतिचाप्यन्योद्वितीयोराक्षसेश्वर ॥ शिखरेतस्य
शैलस्यमध्यमेंऽबुदसन्निभे ॥ २३ ॥ शकुनैरपिदुष्प्रापेटंकच्छिन्नचतुर्दिशि ॥ त्रिंशद्योजनविस्तीर्णाशतयोजनमायता ॥ २४ ॥ स्वर्ण
प्राकारसंवीताहेमतोरणसंवृता॥मयालंकेतिनगरीशक्राज्ञयाज्ञतेननिर्मिता ॥ २५ ॥ तस्यांवसतदुर्धर्षायूयंराक्षसपुंगवाः ॥ अमरावतींसमा
साद्यसेंद्राइवदिवौकसः ॥२६॥ लंकादुर्गसमासाद्यराक्षसैर्बहुभिर्वृताः ॥ भविष्यथदुराधर्षाःशत्रूणांशत्रुसूदनाः ॥ २७ ॥ विश्वकर्मवचः
श्रुत्वाततस्ते राक्षसोत्तमाः ॥ सहस्रानुचराभूत्वागत्वातामवसन्पुरीम् ॥२८॥ दृढप्राकारपरिखांहैमैर्गृहशतैर्वृताम् ॥ लंकामवाप्यतंहृष्टा
न्यवसन्रजनीचराः ॥ २९ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुयथाकामंचराघव ॥ नर्मदानामगंधर्वीबभूवरघुनंदन ॥ ३० ॥ तस्याःकन्यात्रयंह्या
सीद्धीश्रीकीर्तिसमद्युति ॥ ज्येष्ठक्रमेणसातेषांराक्षसानामराक्षसी ॥ ३१ ॥ कन्यास्ताःप्रददौहृष्टापूर्णचंद्रनिभाननाः ॥ त्रयाणांराक्षसें
द्राणांतिस्रोगंधर्वकन्यकाः ॥ ३२ ॥ दत्तामात्रामहाभागानक्षत्रेभगदैवते ॥ कृतदारास्तुतेरामसुकेशतनयास्तदा ॥ ३३ ॥ चिक्रीडुःसह
भार्याभिरप्सरोभिरिवामराः ॥ ततोमाल्यवतोभार्यासुंदरीनामसुन्दरी ॥ ३४ ॥ सतस्यांजनयामासयदपत्यंनिबोध तत् ॥ वज्रमुष्टिर्वि
रूपाक्षीदुर्मुखश्चैवराक्षसः ॥ ३५॥ सुप्तघ्नोयज्ञकोपश्चमत्तोन्मत्तौतथैवच ॥ अनलाचाभवत्कन्यासुंदर्यांरामसुंदरी ॥३६॥ सुमालिनोऽपि
भार्यासीत्पूर्णचंद्रनिभानना ॥ नाम्नाकेतुमतीरामप्राणेभ्योऽपिगरीयसी ॥३७ ॥सुमालीजनयामासयदपत्यंनिशाचरः ॥ केतुमत्यांमहा
राजतन्निबोधानुपूर्वशः ॥ ३८ ॥ प्रहस्तोकंपनश्चैवविकटःकालिकामुखः ॥ धूम्राक्षश्चैवदण्डश्चसुपार्श्वश्चमहाबलः ॥ ३९ ॥ संह्रादिःप्रघ

द्युतिः ॥ निधायास्येस्वयंमुष्टिंरुरोदशनकैस्तदा ॥ २६ ॥ ततोवृषभमास्थायपार्वत्यासहितः शिवः ॥ वायुमार्गेणगच्छन्वैशुश्राव
रुदितस्वनम् ॥ २७ ॥ अपश्यदुमयासार्धंरुदंतंराक्षसात्मजम् ॥ कारुण्यभावात्पार्वत्याभवस्त्रिपुरसूदनः ॥ २८ ॥ तंराक्षसात्मजंच
क्रेमातुरेववयःसमम् ॥ अमरंचैवतंकृत्वामहादेवोऽक्षरोऽव्ययः ॥ २९ ॥ पुरमाकाशगंप्रादात्पार्वत्याः प्रियकाम्यया ॥ उमयापिवरो
दत्तोराक्षसीनांनृपात्मज ॥ ३० ॥ सद्योपलब्धिर्गर्भस्यप्रसूतिःसद्यएवच ॥ सद्यएववयःप्राप्तिंमातुरेववयःसमम् ॥ ३१ ॥ ततःसुकेशो
वरदानगर्वितःश्रियंप्रभो प्राप्यहरस्यपार्श्वतः ॥ चचारसर्वत्रमहान्महामतिःस्वर्गंपुरंप्राप्यपुरंदरोयथा ॥ ३२ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे
वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकाण्डे चतुर्थः सर्गः ॥४॥ सुकेशंधार्मिकंदृष्ट्वावरलब्धंचराक्षसम् ॥ ग्रामणीर्नामगंधर्वोविश्वाव
सुसमप्रभः ॥ १ ॥ तस्यदेववतीनामद्वितीयाश्रीरिवात्मजा ॥ त्रिषुलोकेषुविख्याताारूपयौवनशालिनी ॥२॥ तांसुकेशायधर्मात्मादद
रक्षःश्रियंयथा ॥ वरदानकृतैश्वर्यंसातंप्राप्यपतिंप्रियम् ॥ ३ ॥ आसीद्देववतीतुष्टाधनंप्राप्येवनिर्धनः ॥ सतयासहसंयुक्तोरराजरजनी
चरः॥४॥अंजनादभिनिष्क्रान्तःकरेण्वेवमहागजः ॥ ततःकालेसुकेशस्तुजनयामसराघव ॥ त्रीन्पुत्राञ्जनयामासत्रेताग्निसमविग्रहान्॥
॥५॥ माल्यवंतंसुमालिंचमालिंचबलिनांवरम् ॥ त्रींस्त्रिनेत्रसमान्पुत्रान्राक्षसान्राक्षसाधिपः ॥ ६ ॥ त्रयोलोकाइवाव्यग्राःस्थितास्त्रयइवा
ग्नयः ॥ त्रयोमंत्राइवात्युग्रास्त्रयोघोराइवामयाः ॥ ७ ॥ त्रयःसुकेशस्यसुतास्त्रेताग्निसमतेजसः ॥ विवृद्धिमगमंस्तत्रव्याधयोपेक्षिता
इव॥८॥वरप्राप्तिंपितुस्तेतुज्ञात्वैश्वर्यंतपोबलात् ॥ तपस्तप्तुंगतामेरुंभ्रातरःकृतनिश्चयाः ॥९॥ प्रगृह्यनियमान्घोरान्राक्षसान्नृपसत्तम ॥
विचेरुस्तेतपोघोरंसर्वभूतभयावहम् ॥ १० ॥ सत्यार्जवशमोपेतैस्तपोभिर्भुविदुर्लभः ॥ सतापयंतस्त्रींल्लोकान्सदेवासुरमानुषान् ॥११॥
ततोविभुश्चतुर्वक्रोविमानवरमाश्रितः ॥ सुकेशपुत्रानामंत्र्यवरदोऽस्मीत्यभाषत ॥ १२ ॥ ब्रह्माणंवरदंज्ञात्वासेंद्रैर्देवगणैर्वृतम् ॥ ऊचुः
प्राञ्जलयःसर्वेवेपमानाइवद्रुमाः ॥ १३ ॥ तपसाराधितोदेवयदिनोदिशसेवरम् ॥ अजेयाःशत्रुहंतारस्तथैवचिरजीविनः ॥ प्रभविष्णवो
भवामेतिपरस्परमनुव्रताः ॥ १४ ॥ एवंभविष्यथेत्युक्त्वासुकेशतनयान्विभुः ॥ सययौब्रह्मलोकायब्रह्माब्राह्मणवत्सलः ॥ १५ ॥

शिनाम् ॥ श्रुत्वेदंभगवद्वाक्यंजातोमेविस्मयःपरः ॥ ३ ॥ पुलस्त्यवंशादुद्भूताराक्षसाइतिनःश्रुतम् ॥ इदानीमन्यतश्चापिसंभवः
कीर्तितस्त्वया ॥ ४ ॥ रावणात्कुंभकर्णाच्चप्रहस्ताद्विकटादपि ॥ रावणस्यचपुत्रेभ्यःकिंनुतेबलवत्तराः ॥ ५ ॥ कएषांपूर्वकोब्रह्मन्किं
नामाचबलोत्कटः ॥ अपराधंचकंप्राप्यविष्णुनाद्राविताःकथम् ॥ ६ ॥ एतद्विस्तरतःसर्वंकथयस्वममानघ ॥ कुतूहलमिदंमह्यंनुद
भानुर्यथातमः ॥ ७ ॥ राघवस्यवचःश्रुत्वासंस्कारालंकृतंशुभम् ॥ अथविस्मयमानस्तमगस्त्यःप्राहराघवम् ॥ ८ ॥ प्रजापतिः
पुरासृष्ट्वाअपःसलिलसंभवः ॥ तासांगोपायनेसत्त्वानसृजत्पद्मसंभवः ॥ ९ ॥ तेसत्त्वाःसत्त्वकर्तारंविनीतवदुपस्थिताः ॥ किंकुर्म
इतिभाषंतः क्षुत्पिपासाभयार्दिताः ॥ १० ॥ प्रजापतिस्तुतान्सर्वान्प्रत्याहप्रहसन्निव ॥ आभाष्यवाचायत्नेनरक्षध्वमितिमानवाः ॥
॥ ११ ॥ रक्षामइतितत्रान्यैर्यक्षामइतिचापरैः ॥ भुंक्षिताभुंक्षितैरुक्तस्ततस्तानाहभूतकृत् ॥१२॥ रक्षामइतियैरुक्तंराक्षसास्तेभवंतुवः ॥
यक्षामइतियैरुक्तंयक्षाएवभवंतुवः ॥ १३ ॥ तत्रहेतिःप्रहेतिश्चभ्रातरौराक्षसाधिपौ ॥ मधुकैटभसंकाशौबभूवतुररिंदमौ ॥ १४ ॥ प्रहेति
र्धार्मिकस्तत्रतपोवनगतस्तदा ॥ हेतिर्दारक्रियार्थंतुपरंयत्नमथाकरोत् ॥ १५ ॥ सकालभगिनींकन्यांभयांनाममहाभयाम् ॥ उदावह
दमेयात्मास्वयमेवमहामतिः ॥ १६ ॥ स तस्यां जनयामासहेतीराक्षसपुंगवः ॥ पुत्रंपुत्रवतांश्रेष्ठोविद्युत्केशमितिश्रुतम् ॥ १७ ॥
विद्युत्केशोहेतिपुत्रःसदीप्तार्कसमप्रभः ॥ व्यवर्धतमहातेजास्तोयमध्यइवांबुजम् ॥ १८ ॥ सयदायौवनंभद्रमनुप्राप्तोनिशाचरः ॥
ततोदारक्रियांतस्यकर्तुंव्यवसितः पिता ॥ १९ ॥ संध्यादुहितरंसोऽथसंध्यातुल्यांप्रभावतः ॥ वरयामासपुत्रार्थंहेतीराक्षसपुंगवः॥२०॥
अवश्यमेवदातव्यापरस्मैसेतिसंध्यया ॥ चिंतयित्वासुतादत्ताविद्युत्केशायराघव ॥ २१ ॥ संध्यायास्तनयांलब्ध्वाविद्युत्केशोनिशा
चरः ॥ रमतेसतयासार्धंपौलोम्यामघवानिव ॥ २२ ॥ केनचित्त्वथकालेनरामसालकटंकटा ॥ विद्युत्केशाद्गर्भमापघनराजिरिवार्ण
वात् ॥ २३ ॥ ततःसाराक्षसीगर्भंघनगर्भसमप्रभम् ॥ प्रसूतामंदरंगत्वागंगागर्भमिवाग्निजम् ॥ समुत्सृज्यतुसागर्भंविद्युत्केशरतार्थिनी
॥ २४ ॥ रेमेतुसार्धंपतिनाविसृज्यसुतमात्मजम् ॥ उत्सृष्टस्तुतदागर्भोघनशब्दसमस्वनः ॥ २५ ॥ तयोत्सृष्टःसतुशिशुःशरदर्कसम

बाढमित्येवहृष्टवत् ॥ १६ ॥ अहंवैलोकपालानांचतुर्थंस्रष्टुमुद्यतः ॥ यमेंद्रवरुणानांचपदंयत्तवचेप्सितम् ॥१७॥ तद्गच्छ बतधर्मज्ञनि
धीशत्वमवाप्नुहि ॥ शक्रांबुपयमानांचचतुर्थस्त्वंभविष्यसि ॥ १८ ॥ एतच्चपुष्पकंनामविमानंसूर्यसन्निभम् ॥ प्रतिगृह्णीष्वयानार्थं
त्रिदशैःसमतांव्रज ॥१९॥ स्वस्तितेऽस्तुगमिष्यामःसर्वएवयथागतम् ॥ कृतकृत्यावयंतातदत्त्वातववरद्वयम् ॥२०॥ इत्युक्त्वासगतोब्रह्मा
स्वस्थानंत्रिदशैःसह ॥ गतेषुब्रह्मपूर्वेषुदेवेष्वथनभस्थलम् ॥ २१ ॥ धनेशःपितरंप्राहप्रांजलिःप्रयतात्मवान् ॥ भगवँल्लब्धवानस्मि
वरमिष्टंपितामहात् ॥ २२ ॥ निवासनंनमेदेवोविदधेसप्रजापतिः ॥ तंपश्यभगवन्कंचिन्निवासंसाधुमेप्रभो ॥ नचपीडाभवेद्यत्रप्राणि
नोयस्यकस्यचित् ॥ २३ ॥ एवमुक्तस्तुपुत्रेणविश्रवामुनिपुंगवः ॥ वचनंप्राहधर्मज्ञःश्रूयतामितिसत्तमः ॥ २४ ॥ दक्षिणस्योदधे
स्तीरेत्रिकूटोनामपर्वतः ॥ तस्याग्रेतुविशालासामहेंद्रस्यपुरीयथा ॥ २५ ॥ लंकानामपुरीरम्यानिर्मिताविश्वकर्मणा ॥ राक्षसानांनि
वासार्थंयथेंद्रस्यामरावती ॥ २६ ॥ तत्रत्वंवसभद्रंतेलंकायांनात्रसंशयः ॥ हेमप्राकारपरिखायंत्रशस्त्रसमावृता ॥ २७ ॥ रमणीयापुरी
साहिरुक्मवैदूर्यतोरणा ॥ राक्षसैःसापरित्यक्तापुराविष्णुभयार्दितैः ॥ २८ ॥ शून्यारक्षोगणैःसर्वैरसातलतलंगतैः ॥ शून्यासंप्रतिलं
कासाप्रभुस्तस्यानविद्यते ॥ २९ ॥ सत्वंतत्रनिवासायगच्छपुत्रयथासुखम् ॥ निर्दोषस्तत्रतेवासोनबाधास्तत्रकस्यचित् ॥ ३० ॥
एतच्छ्रुत्वासधर्मात्माधर्मिष्ठंवचनंपितुः ॥ निवासयामासतदालंकांपर्वतमूर्धनि ॥ ३१ ॥ नैर्ऋतानां सहस्रैस्तुहृष्टैःप्रमुदितैःसदा ॥
अचिरेणैवकालेनसंपूर्णातस्यशासनात् ॥ ३२ ॥ सतुतत्रावसत्प्रीतोधर्मात्मानैर्ऋतर्षभः ॥ समुद्रपरिखायांसलंकायांविश्रवात्मजः
॥ ३३ ॥ कालेकालेतुधर्मात्मापुष्पकेणधनेश्वरः ॥ अभ्यागच्छद्विनीतात्मापितरंमातरंचहि ॥ ३४ ॥ सदेवगंधर्वगणैरभिष्टुतस्तथाप्स
रोनृत्यविभूषितालयः ॥ गभस्तिभिःसूर्यइवावभासन्पितुःसमीपंप्रययौसवित्तपः ॥ ३५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदि
काव्ये च० सा० उत्तरकाण्डे तृतीयः सर्गः ॥३॥ श्रुत्वाऽगस्त्येरितंवाक्यंरामोविस्मयमागतः ॥ कथमासीत्तुलंकायांसंभवोरक्षसांपुरा॥
॥ १ ॥ ततःशिरःकंपयित्वात्रेताग्निसमविग्रहम् ॥ तमगस्त्यंमुहुर्दृष्ट्वास्मयमानोऽभ्यभाषत ॥ २ ॥ भगन्पूर्वमप्येषालंकासीत्पिशिता

श्रमपदंगतः ॥ सापितत्रावसत्कन्यातोषयंतीपतिंगुणैः ॥ २८ ॥ तस्यास्तुशीलवृत्ताभ्यांतुतोषमुनिपुंगवः ॥ प्रीतःसतुमहातेजावा
क्यमेतदुवाचह ॥ २९ ॥ परितुष्टोऽस्मिसुश्रोणिगुणानांसंपदाभृशम् ॥ तस्माद्देविददाम्यद्यपुत्रमासमंतव ॥ उभयोर्वंशकर्तारंपौल
स्त्यइतिविश्रुतम् ॥ ३० ॥ यस्मात्तुविश्रुतोवेदस्त्वयेहाध्ययतोमम ॥ तस्मात्सविश्रवानामभविष्यतिनसंशयः ॥ ३१ ॥ एवमुक्तातु
सादेवीप्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ अचिरेणैवकालेनासूतविश्रवसंसुतम् ॥ त्रिषुलोकेषुविख्यातंयशोधर्मसमन्वितम् ॥ ३२ ॥ श्रुतिमान्स
मदर्शीचव्रताचाररतस्तथा ॥ पितेवतपसायुक्तोअभवद्विश्रवामुनिः ॥ ३३ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च०सा०
उत्तरकाण्डे द्वितीयः सर्गः ॥ २ ॥ अथपुत्रःपुलस्त्यस्यविश्रवामुनिपुंगवः ॥ अचिरेणैवकालेनपितेवतपसिस्थितः ॥ १ ॥ सत्यवा
न्शीलवान्दान्तःस्वाध्यायनिरतःशुचिः ॥ सर्वभोगेष्वसंसक्तोनित्यंधर्मपरायणः ॥ २ ॥ ज्ञात्वातस्यतुतद्वृत्तंभरद्वाजोमहामुनिः ॥
ददौविश्रवसेभार्यांस्वसुतांदेववर्णिनीम् ॥ ३ ॥ प्रतिगृह्यतुधर्मेणभरद्वाजसुतांतदा ॥ प्रजान्वीक्षिकयाबुद्ध्याश्रेयोह्यस्यविचिंतयन् ॥४॥
मुदापरमयायुक्तोविश्रवामुनिपुंगवः ॥ सतस्यांवीर्यसंपन्नमपत्यंपरमाद्भुतम् ॥ ५ ॥ जनयामासधर्मज्ञःसर्वैर्ब्रह्मगुणैर्वृतम् ॥ तस्मिञ्जाते
तुसंतुष्टःसबभूवपितामहः ॥ ६ ॥ दृष्ट्वाश्रेयस्करींबुद्धिंधनाध्यक्षोभविष्यति ॥ नामचास्याकरोत्प्रीतःसार्धंदेवर्षिभिस्तदा ॥ ७ ॥
यस्माद्विश्रवसोऽपत्यंसादृश्याद्विश्रवाइव ॥ तस्माद्वैश्रवणोनामभविष्यत्येषविश्रुतः ॥ ८ ॥ सतुवैश्रवणस्तत्रतपोवनगतस्तदा ॥
अवर्धताहुतिहुतोमहातेजायथाऽनलः ॥ ९ ॥ तस्याश्रमपदस्थस्यबुद्धिर्जज्ञेमहात्मनः ॥ चरिष्येपरमंधर्मंधर्मोहिपरमागतिः ॥ १० ॥
सतुवर्षसहस्राणितपस्तप्त्वामहावने ॥ यंत्रितोनियमैरुग्रैश्चकारसुमहत्तपः ॥ ११ ॥ पूर्णेवर्षसहस्रांतेतंतंविधिमकल्पयत् ॥ जलाशी
मारुताहारोनिराहारस्तथैवच ॥ एवंवर्षसहस्राणिजग्मुस्तान्येकवर्षवत् ॥ १२ ॥ अथप्रीतोमहातेजाःसेंद्रैःसुरगणैःसह ॥ गत्वातस्या
श्रमपदंब्रह्मेदंवाक्यमब्रवीत् ॥ १३ ॥ परितुष्टोऽस्मितेवत्सकर्मणानेनसुव्रत ॥ वरंवृणीष्वभद्रंतेवरार्हस्त्वंमहामते ॥ १४ ॥ अथाब्रवीद्वै
श्रवणःपितामहमुपस्थितम् ॥ भगवँल्लोकपालत्वमिच्छेहंलोकरक्षणम् ॥ १५ ॥ अथाब्रवीद्वैश्रवणंपरितुष्टेनचेतसा ॥ ब्रह्मासुरगणैःसार्धं

प्रजापतेःपुत्रइतिवक्तुंशक्यंहिनामतः ॥ ५॥ प्रजापतिसुतत्वेन देवानांवल्लभोहिसः ॥ इष्टःसर्वस्यलोकस्य गुणैः शुभ्रैर्महामतिः ॥ ६ ॥
सतुधर्मप्रसंगेनमेरोःपार्श्वेमहागिरेः ॥ तृणबिंद्वाश्रमंगत्वाप्यवसन्मुनिपुंगवः ॥ ७ ॥ तपस्तेपेसधर्मात्मास्वाध्यायनियतेंद्रियः॥गत्वाश्र
मपदंतस्य विघ्नंकुर्वंतिकन्यकाः ॥ ८ ॥ ऋषिपन्नगकन्याश्चराजर्षितनयाश्चयाः ॥ क्रीडंत्योऽप्सरश्चैव तंदेशमुपपेदिरे ॥ ९ ॥
सर्वर्तुषूपभोग्यत्वाद्रम्यत्वात्काननस्यच ॥ नित्यशस्तास्तुतंदेशंगत्वाक्रीडंतिकन्यकाः ॥ १० ॥ देशस्यरमणीयत्वात्पुलस्त्योयत्र
सद्विजः ॥ गायंत्योवादयंत्यश्चोल्लासयंत्यस्तथैवच ॥ ११ ॥ मुनेस्तपस्विनस्तस्यविघ्नंचक्रुरनिंदिताः ॥ अथरुष्टोमहातेजाव्या
जहारमहामुनिः ॥ १२ ॥ यामेदर्शनमागच्छेत्सागर्भंधारयिष्यति ॥ तास्तुसर्वाःप्रतिश्रुत्यतस्यवाक्यंमहात्मनः ॥ १३ ॥ ब्रह्मशाप
भयाद्भीतास्तंदेशंनोपचक्रमुः ॥ तृणबिंदोस्तुराजर्षेस्तनयानशृणोतितत् ॥ १४ ॥ गत्वाश्रमपदंतत्रविचचारसुनिर्भया॥ नचापश्यच्च
सातत्रकांचिदभ्यागतांसखीम् ॥ १५ ॥ तस्मिन्कालेमहातेजाःप्राजापत्योमहानृषिः ॥ स्वाध्यायमकरोत्तत्रतपसाभावितःस्वयम् ॥
॥ १६ ॥ सातुवेदश्रुतिंश्रुत्वादृष्ट्वावैतपसोनिधिम् ॥ अभवत्पांडुदेहासासुव्यंजितशरीरजा ॥ १७ ॥ बभूवचसमुद्विग्नादृष्ट्वातद्दोष
मात्मनः ॥ इदंमेकिंत्वितिज्ञात्वापितुर्गत्वाश्रमेस्थिता ॥ १८ ॥ तांतुदृष्ट्वातथाभूतां तृणबिंदुरथाब्रवीत् ॥ किंत्वमेतत्त्वसदृशंधार
यस्यात्मनोवपुः ॥ १९ ॥ सातुकृत्वांजलिंदीनाकन्योवाचतपोधनम् ॥ नजानेकारणंतातयेनमेरूपमीदृशम् ॥ २० ॥ किंतुपूर्वंग
तास्म्येकामहर्षेर्भावितात्मनः ॥ पुलस्त्यस्याश्रमंदिव्यमन्वेष्टुंस्वसखीजनम् ॥ २१ ॥ नचपश्याम्यहंतत्रकांचिदभ्यागतांसखीम् ॥
रूपस्यतुविपर्यासंदृष्ट्वात्रासादिहागता ॥ २२ ॥ तृणबिंदुस्तुराजर्षिस्तपमाद्योतितप्रभः ॥ ध्यानंविवेशतच्चापिअपश्यदृषिकर्मजम् ॥
॥ २३ ॥ सतुविज्ञायतंशापंमहर्षेर्भावितात्मनः ॥ गृहीत्वातनयांगत्वापुलस्त्यमिदमब्रवीत् ॥ २४ ॥ भगवंस्तनयांमेत्वंगुणैःस्वैरेव
भूषिताम् ॥ भिक्षांप्रतिगृहाणेमांमहर्षेस्वयमुद्यताम् ॥ २५ ॥ तपश्चरणयुक्तस्यश्राम्यमाणेंद्रियस्यते ॥ शुश्रूषणपरानित्यंभविष्यतिन
संशयः ॥ २६ ॥ तंब्रुवाणंतुतद्वाक्यंराजर्षिंधार्मिकंतदा॥जिघृक्षुरब्रवीत्कन्यांबाढमित्येवसद्विजः ॥ २७ ॥ दत्त्वातुतनयांराजा स्वमा

शाचराः ॥ २३ ॥ (कुंभश्चैवनिकुंभश्च राक्षसौभीमदर्शनौ ॥ दिष्ट्यातौनिहतौरामकुम्भकर्णसुतौमृधे ॥ १ ॥ युद्धोन्मत्तश्चमत्तश्च
कालान्तकयमोपमौ ॥ यक्षकोपश्चगुणवान्धूम्राक्षोनामराक्षसः ॥ २ ॥ कुर्वन्तःकदनंघोरमेतेशस्त्रास्त्रपारगाः ॥ अन्तकप्रतिमैर्बाणैर्दि
ष्ट्याविनिहतास्त्वया ॥ ३ ॥) दिष्ट्यात्वंराक्षसेंद्रेणद्वंद्वयुद्धमुपागतः ॥ देवतानामवध्येनविजयंप्राप्तवानसि ॥ २४॥ संख्येतस्यनकिं
चित्तुरावणस्यपराभवः ॥ द्वंद्वयुद्धमनुप्राप्तोदिष्ट्यातेरावणिर्हतः ॥ २५ ॥ दिष्ट्यातस्यमहाबाहोकालस्येवाभिधावतः ॥ मुक्तःसुर
रिपोर्वीरप्राप्तश्चविजयस्त्वया ॥ २६ ॥ अभिनंदामतेसर्वेसंश्रुत्येंद्रजितोवधम् ॥ अवध्यः सर्वभूतानांमहामायाधरोयुधि ॥ २७ ॥
विस्मयस्त्वेषचास्माकंतंश्रुत्वेंद्रजितंहतम् ॥ दत्त्वापुण्यामिमांवीरसौम्याभयदक्षिणाम् ॥ दिष्ट्यावर्धसिकाकुत्स्थजयेनामित्रकर्शन
॥ २८ ॥ श्रुत्वातुवचनंतेषांमुनीनांभावितात्मनाम् ॥ विस्मयंपरमंगत्वारामः प्रांजलिरब्रवीत् ॥ २९ ॥ भगवंतःकुंभकर्णंरावणंच
निशाचरम् ॥ अतिक्रम्यमहावीर्यौकिंप्रशंसथरावणिम् ॥ ३० ॥ महोदरंप्रहस्तंचविरूपाक्षंचराक्षसम् ॥ मत्तोन्मत्तौचदुर्धर्षौदेवांतक
नरांतकौ ॥ अतिक्रम्यमहावीरान्किंप्रशंसथरावणिम् ॥ ३१ ॥ अतिकायंत्रिशिरसंधूम्राक्षंचनिशाचरम् ॥ अतिक्रम्यमहावीर्यान्किं
प्रशंसथरावणिम् ॥ ३२ ॥ कीदृशोवैप्रभावोऽस्यकिंबलंकःपराक्रमः ॥ केनवाकारणेनैषरावणादतिरिच्यते ॥ ३३ ॥ शक्यंयदिम
याश्रोतुंनखल्वाज्ञापयामिवः ॥ यदिगुह्यंनचेद्वक्तुंश्रोतुमिच्छामिकथ्यताम् ॥ ३४ ॥ शक्रोऽपिविजितस्तेनकथंलब्धवरश्चसः ॥ कथंच
बलवान्पुत्रोनपितातस्यरावणः ॥३५॥ कथंपितुश्चाप्यधिकोमहाहवेशक्रस्यजेताहिकथंसराक्षसः ॥ वराश्चलब्धाःकथयस्वमेऽद्यपाप्रच्छ
तश्चास्यमुनींद्रसर्वम् ॥ ३६ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० उत्तरकांडे प्रथमः सर्गः ॥ १ ॥
तस्यतद्वचनंश्रुत्वाराघवस्यमहात्मनः ॥ कुंभयोनिर्महातेजावाक्यमेतदुवाचह ॥ १ ॥ शृणुरामतथावृत्तंतस्यतेजोबलंमहत् ॥
जघानशत्रून्येनासौनचवध्यःसशत्रुभिः ॥ २ ॥ तावत्तेरावणस्येदंकुलंजन्मचराघव ॥ वरप्रदानंचतथातस्मैदत्तंब्रवीमिते ॥ ३ ॥
पुराकृतयुगेरामप्रजापतिसुतःप्रभुः ॥ पुलस्त्योनामब्रह्मर्षिःसाक्षादिवपितामहः ॥ ४ ॥ नानुकीर्त्यागुणास्तस्यधर्मतःशीलतस्तथा ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ प्राप्तराज्यस्यरामस्यराक्षसानांवधेकृते ॥ आजग्मुर्मुनयःसर्वेराघवंप्रतिनंदितुम् ॥१॥ कौशिकोऽथयवक्रीतोगार्ग्योगा
लवएवच ॥ कण्वोमेधातिथेःपुत्रःपूर्वस्यांदिशियेश्रिताः ॥ २ ॥ स्वस्त्यात्रेयश्चभगवान्नमुचिःप्रमुचिस्तथा ॥ अगस्त्योऽत्रिश्चभगवान्सु
मुखोविमुखस्तथा ॥ ३ ॥ आजग्मुस्तेसहागस्त्यायेश्रितादक्षिणांदिशम् ॥ नृषङ्गुःकवषीधौम्यःकौषेयश्चमहानृषिः ॥४॥ तेऽप्याजग्मुः
सशिष्यावैयेश्रिताःपश्चिमांदिशम् ॥ वसिष्ठःकश्यपोऽथात्रिर्विश्वामित्रःसगौतमः ॥५॥ जमदग्निर्भरद्वाजस्तेऽपिसप्तर्षयस्तथा ॥ उदीच्यां
दिशिसप्तैतेनित्यमेवनिवासिनः ॥ ६ ॥ संप्राप्यैते महात्मानोराघवस्यनिवेशनम् ॥ विष्ठिताःप्रतिहारार्थंहुताशनसमप्रभाः ॥ ७ ॥
वेदवेदांगविदुषोनानाशास्त्रविशारदाः ॥ द्वाःस्थंप्रोवाचधर्मात्माअगस्त्योमुनिसत्तमः ॥ ८ ॥ निवेद्यतांदाशरथेर्ऋषयोवयमागताः ॥
प्रतीहारस्ततस्तूर्णमगस्त्यवचनाद्द्रुतम् ॥ ९ ॥ समीपंराघवस्याशुप्रविवेशमहात्मनः ॥ नयेंगितज्ञःसद्वृत्तोदक्षोधैर्यसमन्वितः ॥ १० ॥
सरामंदृश्यसहसापूर्णचंद्रसमद्युतिम् ॥ अगस्त्यंकथयामाससंप्राप्तमृषिसत्तमम् ॥ ११ ॥ श्रुत्वाप्राप्तान्मुनींस्तांस्तुबालसूर्यसमप्रभान् ॥
प्रत्युवाचततोद्वाःस्थंप्रवेशयययथासुखम् ॥ १२ ॥ दृष्ट्वाप्राप्तान्मुनींस्तांस्तुप्रत्युत्थायकृतांजलिः ॥ पाद्यार्घ्यादिभिरानर्चगांनिवेद्यच
सादरम् ॥ १३ ॥ रामोऽभिवाद्यप्रयतआसनान्यादिदेशह ॥ तेषुकांचनचित्रेषुमहत्सुचवरेषुच ॥१४॥ कुशांतर्धानदत्तेषुमृगचर्मयुतेषुच
यथार्हमुपविष्टास्तेआसनेष्वृषिपुंगवाः ॥ १५ ॥ रामेणकुशलंपृष्टाःसशिष्याःसपुरोगमाः॥महर्षयोवेदविदोरामंवचनमब्रुवन् ॥ कुशलं
नोमहाबाहोसर्वत्ररघुनंदन ॥ १६ ॥ त्वांतुदिष्ट्याकुशलिनंपश्यामोहतशात्रवम् ॥ दिष्ट्यात्वयाहतोराजन्रावणोलोकरावणः ॥ १७ ॥
नहिभारःसतेरामरावणःपुत्रपौत्रवान् ॥ सधनुस्त्वंहिलोकांस्त्रीन्विजयेथानसंशयः ॥ १८ ॥ दिष्ट्यात्वयाहतोरामरावणःपुत्रपौत्रवान् ॥
दिष्ट्याविजयिनंत्वाद्यपश्यामःसहसीतया ॥ १९ ॥ लक्ष्मणेनचधर्मात्मन्भ्रात्रात्वद्धितकारिणा ॥ मातृभिर्भ्रातृसहितंपश्यामोऽद्यवयंनृप
॥ २० ॥ दिष्ट्याप्रहस्तोविकटोविरूपाक्षोमहोदरः ॥ अकंपनश्चदुर्धर्षोनिहतास्तेनिशाचराः ॥ २१ ॥ यस्यप्रमाणाद्विपुलंप्रमाणंनेह
विद्यते ॥ दिष्ट्यातेसमरेरामकुंभकर्णोनिपातितः ॥ २२ ॥ त्रिशिराश्चातिकायश्चदेवांतकनरांतकौ ॥ दिष्ट्यातेनिहतारामममहावीर्यानि

उत्तर

काण्डम्-७.

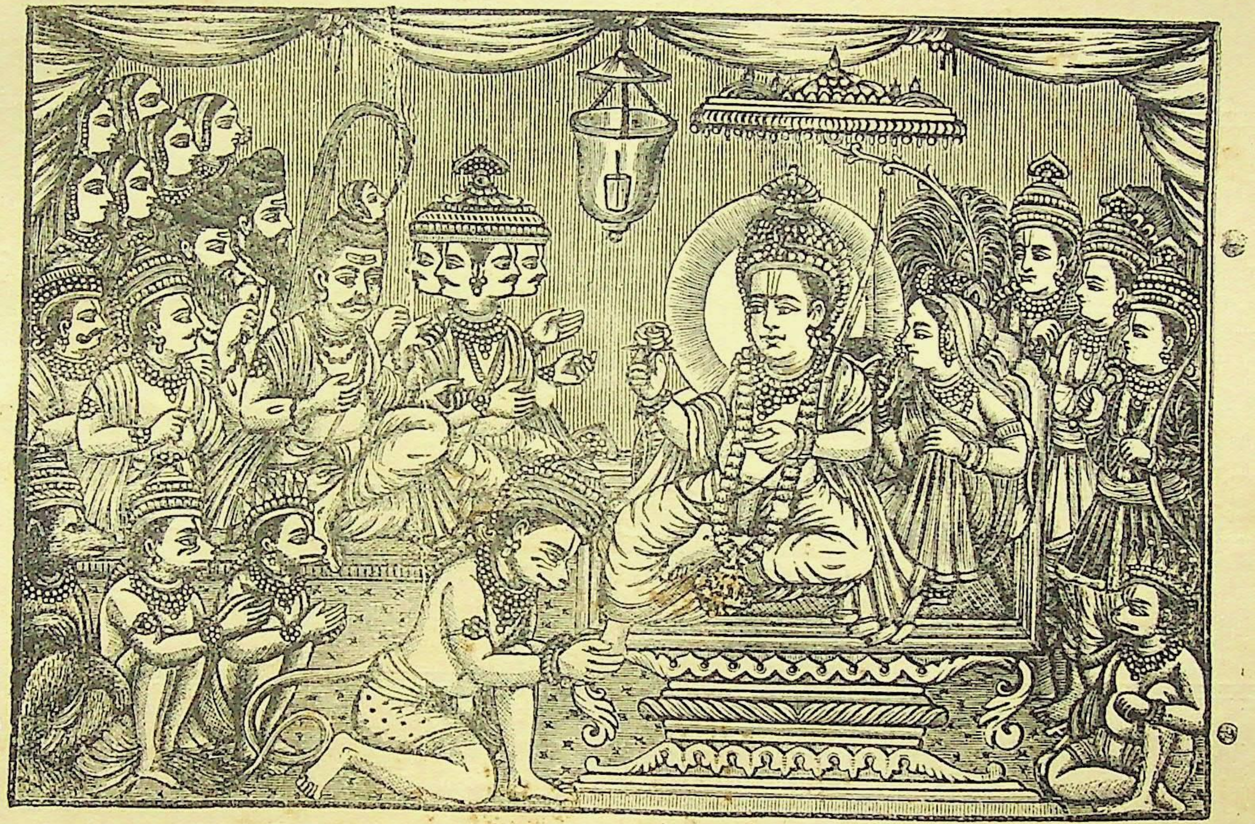

॥ अथ श्रीवाल्मीकिरामायणे उत्तरकाण्डं प्रारभ्यते ॥

॥ इति श्रीवाल्मीकिरामायणे युद्धकाण्डं समाप्तम् ॥

इदं पुस्तकं वाल्मीकीये रामायणे युद्धकाण्डात्मकं मुम्बय्यां
क्षेमराज-श्रीकृष्णदासश्रेष्ठिना स्वकीये "श्रीवेंकटेश्वर"
(स्टीम्) मुद्रणालये मुद्रयित्वा प्रकाशितम्।

संवत् १९९०, शके १८५५.

(साक्षाद्रामोरघुश्रेष्ठःशेषोलक्ष्मणउच्यते ॥) एवमेतत्पुरावृत्तमाख्यानंभद्रमस्तुवः ॥ प्रव्याहरतविस्रब्धंबलंविष्णोःप्रवर्धताम् ॥१८॥ देवाश्चसर्वेतुष्यंतिग्रहणाच्छ्रवणात्तथा ॥ रामायणस्यश्रवणेतृप्यंतिपितरःसदा ॥ १९ ॥ भक्त्यारामस्ययेचेमांसंहितामृषिणाकृताम् ॥ येलिखंतीहचनरास्तेषांवासस्त्रिविष्टपे ॥ २० ॥ कुटुंबवृद्धिंधनधान्यवृद्धिंस्त्रियाश्चमुख्याःसुखमुत्तमं च ॥ श्रुत्वाशुभंकाव्यमिदंमहार्थं प्राप्नोतिसर्वांभुविचार्थसिद्धिम्॥१२१॥आयुष्यमारोग्यकरंयशस्यंसौभ्रातृकंबुद्धिकरंशुभंच ॥ श्रोतव्यमेतन्नियमेनसद्भिराख्यानमोजस्करमृद्धिकामैः ॥ १२२ ॥ हरिःओम् ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये चतुर्विंशतिसाहस्र्यां संहितायां युद्धकांडे सर्वपरिवृतस्यराजाधिराजस्यश्रीरामचंद्रस्यपट्टाभिषेकभद्राख्यंनाम त्रिंशदधिकशततमः सर्गः॥ १३० ॥ इति श्रीगोमतीतीरनैमिषारण्याश्वमेधसततंतुवाटगतमुनींद्रद्विजेंद्रादिवसुधाधिपेंद्रपरिवृतस्य मुनिवृंदारकवृंदवंद्यमानकोरकाकारचरणयुगलस्य सद्भ्रातृसन्मित्रसन्मंत्रिसहितस्य साकेतपुरवराधीश्वरस्य दीनानांदैन्यहरण उदीर्णवीर्योत्सिक्तस्यरावणवधार्थंदेवैः प्रार्थितस्य रघुकुलतिलकसंभूतस्यश्रीसीताविशेषकस्यलक्ष्मीपतेःसाम्यांशस्यलक्ष्मीवतो राजाधिराजस्यलोकाभिरामस्य निकटोक्तयोः श्रीरामात्मजयोरादिकविशिष्ययोः कुशलवयोराख्याने श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये चतुर्विंशतिसाहस्रिकायां संहितायां श्रीमद्युद्धकाण्डेपंचविंशेऽह्निवर्तमानकथाप्रसंगः समाप्तः ॥ अतः परमुत्तरकांडम् । तस्यायमाद्यः श्लोकः ॥ प्राप्तराज्यस्यरामस्यराक्षसानांवधेकृते ॥ आजग्मुर्मुनयःसर्वेराघवंप्रतिनंदितुम् ॥ १ ॥ ७ ॥

इति युद्धकाण्डं समाप्तम् ॥

दक्षिणान् ॥ ९५ ॥ आजानुलंबिबाहुः समहावक्षाःप्रतापवान् ॥ लक्ष्मणानुचरोरामः शशासपृथिवीमिमाम् ॥ ९६ ॥ राघवश्चापि
धर्मात्माप्राप्यराज्यमनुत्तमम् ॥ ईजेबहुविधैर्यज्ञैः ससुतभ्रातृबांधवः ॥ ९७ ॥ नपर्यदेवन्विधवानचव्यालकृतंभयम् ॥ नव्याधिजंभयं
चासीद्रामेराज्यंप्रशासति ॥ ९८ ॥ निर्दस्युरभवल्लोकोनानर्थंकश्चिदस्पृशत् ॥ नचस्मवृद्धाबालानांप्रेतकार्याणिकुर्वते ॥ ९९ ॥
सर्वंमुदितमेवासीत्सर्वोधर्मपरोऽभवत् ॥ राममेवानुपश्यंतोनाभ्यहिंसन्परस्परम् ॥ १०० ॥ आसन्वर्षसहस्राणितथापुत्रसहस्रिणः ॥
निरामयाविशोकाश्चरामेराज्यंप्रशासति ॥ १०१ ॥ नित्यमूलानित्यफलास्तरवस्तत्रपुष्पिताः ॥ कामवर्षीचपर्जन्यः सुखस्पर्शश्चमा
रुतः ॥ २ ॥ स्वकर्मसुप्रवर्तंतेतुष्टाः स्वैरेवकर्मभिः ॥ आसन्प्रजाधर्मपरारामेशासतिनानृताः ॥ ३ ॥ सर्वेलक्षणसंपन्नाः सर्वेधर्मपरा
यणाः ॥ दशवर्षसहस्राणिदशवर्षशतानिच ॥ भ्रातृभिः सहितः श्रीमान्रामोराज्यमकारयत् ॥ ४ ॥ धर्म्यंयशस्यमायुष्यंराज्ञांचविजया
वहम् ॥ आदिकाव्यमिदंचार्षंपुरावाल्मीकिनाकृतम् ॥ ५ ॥ यः शृणोतिसदालोकेनरः पापात्प्रमुच्यते ॥ पुत्रकामश्चपुत्रान्वैधनकामो
धनानिच ॥ ६ ॥ लभतेमनुजोलोकेश्रुत्वारामाभिषेचनम् ॥ महींविजयतेराजारिपूंश्चाप्यधितिष्ठति ॥ ७ ॥ राघवेणयथामातासुमि
त्रालक्ष्मणेनच ॥ भरतेनचकैकेयीजीवत्पुत्रास्तथास्त्रियः ॥८॥ (भविष्यन्तिसदानंदाः पुत्रपौत्रसमन्विताः ॥) श्रुत्वारामायणमिदंदीर्घ
मायुश्चविंदति ॥ रामस्यविजयंचेमंसर्वमक्लिष्टकर्मणः ॥ ९ ॥ शृणोतियइदंकाव्यंपुरावाल्मीकिनाकृतम् ॥ श्रद्दधानोजितक्रोधोदुर्गा
ण्यतितरत्यसौ ॥ ११० ॥ समागम्यप्रवासांतेरमंतेसहबांधवैः ॥ शृण्वंतियइदंकाव्यंपुरावाल्मीकिनाकृतम् ॥ ११ ॥ तेप्रार्थितान्व
रान्सर्वान्प्राप्नुवंतीहराघवात् ॥ श्रवणेनसुराः सर्वेप्रीयंतेसंप्रशृण्वताम् ॥ १२ ॥ विनायकाश्चशाम्यंतिगृहेतिष्ठतियस्यवै ॥ विजयेतम
हींराजाप्रवासीस्वस्तिमान्भवेत् ॥ १३ ॥ स्त्रियोरजस्वलाः श्रुत्वापुत्रान्सूयुरनुत्तमान् ॥ पूजयंश्चपठंश्चैनमितिहासंपुरातनम् ॥ १४ ॥
सर्वपापैः प्रमुच्येतदीर्घमायुरवाप्नुयात् ॥ प्रणम्यशिरसानित्यंश्रोतव्यंक्षत्रियैर्द्विजात् ॥ १५ ॥ ऐश्वर्यंपुत्रलाभश्चभविष्यतिनसंशयः ॥
रामायणमिदंकृत्स्नंशृण्वतः पठतः सदा ॥ १६ ॥ प्रीयतेसततंरामः सहिविष्णुः सनातनः ॥ आदिदेवोमहाबाहुर्हरिर्नारायणः प्रभुः ॥ १७ ॥

धेनूनांचगवांतथा ॥ ७३ ॥ ददौशतवृषान्पूर्वंद्विजेभ्योमनुजर्षभः ॥ त्रिंशत्कोटीर्हिरण्यस्यब्राह्मणेभ्योददौपुनः ॥ ७४ ॥ नानाभरण
वस्त्राणिमहार्हाणिचराघवः ॥ अर्करश्मिप्रतीकाशांकांचनींमणिविग्रहाम् ॥ ७५ ॥ सुग्रीवायस्रजंदिव्यांप्रायच्छन्मनुजाधिपः ॥
वैदूर्यमयचित्रेचचंद्ररश्मिविभूषिते ॥ ७६ ॥ वालिपुत्रायधृतिमानंगदायांगदेददौ ॥ मणिप्रवरजुष्टंतंमुक्ताहारमनुत्तमम् ॥ ७७ ॥
सीतायैप्रददौरामश्चन्द्ररश्मिसमप्रभम् ॥ अरजेवाससी दिव्ये शुभान्याभरणानिच ॥ ७८ ॥ अवेक्षमाणावैदेहीप्रददौवायुसूनवे ॥
अवमुच्यात्मनःकंठाद्धारंजनकनंदिनी ॥ ७९ ॥ अवैक्षतहरीन्सर्वान्भर्तारंचमुहुर्मुहुः ॥ तामिंगितज्ञःसंप्रेक्ष्यबभाषेजनकात्मजाम्
॥ ८० ॥ प्रदेहिसुभगेहारंयस्यतुष्टासिभामिनि ॥ अथसावायुपुत्रायतंहारमसितेक्षणा ॥ ८१ ॥ तेजोधृतिर्यशोदाक्ष्यंसामर्थ्यंविनयो
नयः ॥ पौरुषंविक्रमोबुद्धिर्यस्मिन्नेतानिनित्यदा ॥ ८२ ॥ हनूमांस्तेनहारेणशुशुभेवानरर्षभः ॥ चंद्रांशुचयगौरेणश्वेताभ्रेणयथाचलः
॥ ८३ ॥ सर्वेवानरवृद्धाश्चयेनान्येवानरोत्तमाः ॥ वासोभिर्भूषणैश्चैवयथार्हंप्रतिपूजिताः ॥ ८४ ॥ विभीषणोऽथसुग्रीवोहनूमाञ्जांबवां
स्तथा ॥ सर्वेवानरमुख्याश्चरामेणाक्लिष्टकर्मणा ॥ ८५ ॥ यथार्हंपूजिताःसर्वैःकामैरत्नैश्चपुष्कलैः ॥ प्रहृष्टमनसः सर्वेजग्मुरेवयथागतम्॥
॥ ८६ ॥ ततोद्विविदमैंदाभ्यांनीलायचपरंतपः ॥ सर्वान्कामगुणान्वीक्ष्यप्रददौवसुधाधिपः ॥ ८७ ॥ दृष्ट्वासर्वेमहात्मानस्ततस्तेवा
नरर्षभाः ॥ विसृष्टाःपार्थिवेंद्रेणकिष्किंधांसमुपागमन् ॥ ८८ ॥ सुग्रीवोवानरश्रेष्ठोदृष्ट्वारामाभिषेचनम् ॥ पूजितश्चैवरामेणकिष्किं
धांप्राविशत्पुरीम् ॥ ८९ ॥ विभीषणोऽपिधर्मात्मासहतैर्नैर्ऋतर्षभैः ॥ लब्ध्वाकुलधनंराजालंकांप्रायान्महायशाः ॥ ९० ॥ सराज्य
मखिलंशासन्निहतारिर्महायशाः ॥ राघवःपरमोदारःशशासपरयामुदा ॥ उवाचलक्ष्मणंरामोधर्म्मज्ञंधर्मवत्सलः ॥ ९१ ॥ आतिष्ठधर्म
ज्ञमयासहेमांगांपूर्वराजाध्युषितांबलेन ॥ तुल्यंयथात्वांपितृभिःपुरस्तात्तैयौंवराज्येधुरमुद्वहस्व ॥ ९२ ॥ सर्वात्मनापर्यनुनीयमानोय
दानसौमित्रिरुपैतियोगम् ॥ नियुज्यमानोभुवियौवराज्येततोऽभ्यषिंचद्भरतंमहात्मा ॥ ९३ ॥ पौंडरीकाश्वमेधाभ्यां वाजिमेधेनचा
सकृत् ॥ अन्यैश्चविविधैर्यज्ञैरयजत्पार्थिवात्मजः ॥ ९४ ॥ राज्यंदशसहस्राणिप्राप्यवर्षाणिराघवः ॥ दशाश्वमेधानाजह्रेसदश्वान्भूरि

तथाप्रत्यूषसमयेचतुर्णांसागरांभसाम् ॥ पूर्णैर्घटैः प्रतीक्षध्वंतथाकुरुतवानराः ॥ ५० ॥ एवमुक्तामहात्मानोवानरावार
णोपमाः ॥ उत्पेतुर्गगनंशीघ्रंगरुडाइवशीघ्रगाः ॥ ५१ ॥ जांबवांश्चहनूमांश्चवेगदर्शीचवानरः ॥ ऋषभश्चैवकलशाञ्जलपूर्णानथानयन्॥
॥ ५२ ॥ नदीशतानांपंचानांजलंकुंभैरुपाहरन् ॥ पूर्वात्समुद्रात्कलशंजलपूर्णमथानयत् ॥५३॥ सुषेणःसत्त्वसंपन्नःसर्वरत्नविभूषितम्॥
ऋषभोदक्षिणात्तूर्णंसमुद्राज्जलमानयत् ॥ ५४ ॥ रक्तचंदनकर्पूरैःसंवृतंकांचनंघटम् ॥ गवयःपश्चिमात्तोयमाजहारमहार्णवात् ॥ ५५ ॥
रत्नकुंभेनमहताशीतंमारुतविक्रमः ॥ उत्तराच्चजलंशीघ्रंगरुडानिलविक्रमः ॥ ५६ ॥ आजहारसधर्मात्मानीलःसर्वगुणान्वितः ॥
ततस्तैर्वानरश्रेष्ठैरानीतंप्रेक्ष्यतज्जलम् ॥ ५७ ॥ अभिषेकायरामस्यशत्रुघ्नःसचिवैःसह ॥ पुरोहितायश्रेष्ठायसुहृद्भ्यश्चन्यवेदयत् ॥५८॥
ततःसंप्रयतोवृद्धोवसिष्ठोब्राह्मणैःसह ॥ रामंरत्नमयेपीठेससीतंसंन्यवेशयत् ॥ ५९ ॥ वसिष्ठोविजयश्चैव जाबालिरथकाश्यपः ॥
कात्यायनोगौतमश्चवामदेवस्तथैवच ॥ ६० ॥ अभ्यषिंचन्नरव्याघ्रंप्रसन्नेनसुगंधिना ॥ सलिलेनसहस्राक्षंवसवोवासवंयथा ॥ ६१ ॥
ऋत्विग्भिर्ब्राह्मणैःपूर्वंकन्याभिर्मन्त्रिभिस्तथा ॥ योधैश्चैवाभ्यषिंचंस्तेसंप्रहृष्टैःसनैगमैः ॥ ६२ ॥ सर्वौषधिरसैश्चापिदैवतैर्नभसि
स्थितैः ॥ चतुर्भिर्लोकपालैश्चसर्वैर्देवैश्चसंगतैः ॥ ६३ ॥ ब्रह्मणानिर्मितंपूर्वंकिरीटंरत्नशोभितम् ॥ अभिषिक्तःपुरायेनमनुस्तंदीप्ततेज
सम् ॥ ६४ ॥ तस्यान्ववायेराजानःक्रमाद्येनाभिषेचिताः ॥ सभायांहेमक्लृप्तायांशोभितायांमहाधनैः ॥ ६५ ॥ रत्नैर्नानाविधैश्चैवचि
त्रितायांसुशोभनैः ॥ नानारत्नमयेपीठेकल्पयित्वायथाविधि ॥ ६६ ॥ किरीटेनततःपश्चाद्वसिष्ठेनमहात्मना ॥ ऋत्विग्भिर्भूषणैश्चैव
समयोक्ष्यतराघवः ॥ ६७ ॥ छत्रंतस्यचजग्राहशत्रुघ्नःपांडुरंशुभम् ॥ श्वेतंचवालव्यजनंसुग्रीवोवानरेश्वरः ॥ ६८॥ अपरंचंद्रसंका
शंराक्षसेंद्रोविभीषणः ॥ मालांज्वलंतींवपुषाकांचनींशतपुष्कराम् ॥ ६९ ॥ राघवायददौवायुर्वासवेनप्रचोदितः ॥ सर्वरत्नसमायुक्तं
मणिभिश्चविभूषितम् ॥ ७० ॥ मुक्ताहारंनरेंद्रायददौशक्रप्रचोदितः ॥ प्रजगुर्देवगंधर्वाननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ ७१ ॥ अभिषेकेतदर्हस्य
तदारामस्यधीमतः ॥ भूमिःसस्यवतीचैवफलवंतश्चपादपाः ॥ ७२ ॥ गंधवंतिचपुष्पाणिबभूवूराघवोत्सवे ॥ सहस्रशतमश्वानां

न्निर्ययुस्तूर्णंरामदर्शनबुद्धयः ॥ २६ ॥ हरियुक्तंसहस्राक्षोरथमिंद्रइवानघः ॥ प्रययौरथमास्थायरामोनगरमुत्तमम् ॥ २७ ॥ जग्रा
हभरतोरश्मीञ्शत्रुघ्नश्छत्रमाददे ॥ लक्ष्मणोव्यजनंतस्यमूर्ध्निसंवीजयंस्तदा ॥ २८ ॥ श्वेतंचवालव्यजनंजगृहेपरितःस्थितः ॥
अपरंचंद्रसंकाशंराक्षसेंद्रोविभीषणः ॥ २९ ॥ ऋषिसंघैस्तदाकाशेदेवैश्चसमरुद्गणैः ॥ स्तूयमानस्यरामस्यशुश्रुवेमधुरध्वनिः ॥ ३० ॥
ततःशत्रुंजयंनामकुंजरंपर्वतोपमम् ॥ आरुरोहमहातेजाःसुग्रीवःप्लवगर्षभः ॥ ३१ ॥ नवनागसहस्राणिययुरास्थायवानराः ॥ मानु
षंविग्रहंकृत्वासर्वाभरणभूषिताः ॥ ३२ ॥ शंखशब्दप्रणादैश्चदुंदुभीनांचनिःस्वनैः ॥ प्रययौपुरुषव्याघ्रस्तांपुरींहर्म्यमालिनीम् ॥
॥ ३३ ॥ ददृशुस्तेसमायांतंराघवंसपुरःसरम् ॥ विराजमानंवपुषारथेनातिरथंतदा ॥ ३४ ॥ तेवर्धयित्वाकाकुत्स्थंरामेणप्रति
नंदिताः ॥ अनुजग्मुर्महात्मानंभ्रातृभिःपरिवारितम् ॥ ३५ ॥ अमात्यैर्ब्राह्मणैश्चैवतथाप्रकृतिभिर्वृतः ॥ श्रियाविरुरुचेरामोनक्षत्रैरिव
चंद्रमाः ॥ ३६ ॥ सपुरोगामिभिस्तूर्यैस्तालस्वस्तिकपाणिभिः ॥ प्रव्याहरद्भिर्मुदितैर्मंगलानिवृतोययौ ॥ ३७ ॥ अक्षतंजातरूपंचगा
वःकन्याःसहद्विजाः ॥ नरामोदकहस्ताश्चरामस्यपुरतोययुः ॥ ३८ ॥ सख्यंचरामःसुग्रीवेप्रभावंचानिलात्मजे ॥ वानराणांचतत्कर्म
ह्याचचक्षेऽथमंत्रिणाम् ॥ ३९ ॥ श्रुत्वाचविस्मयंजग्मुरयोध्यापुरवासिनः ॥ वानराणांचतत्कर्मराक्षसानांचतद्बलम् ॥ ४० ॥ द्युति
मानेतदाख्यायरामोवानरसंयुतः ॥ हृष्टपुष्टजनाकीर्णामयोध्यांप्रविवेशसः ॥ ४१ ॥ ततोह्यभ्युच्छ्रयन्पौराःपताकाश्चगृहेगृहे ॥ ऐक्ष्वा
काध्युषितंरम्यमाससादपितुर्गृहम् ॥ ४२ ॥ अथाब्रवीद्राजपुत्रोभरतंधर्मिणांवरम् ॥ अर्थोपहितयावाचामधुरंरघुनंदनः ॥ ४३ ॥
पितुर्भवनमासाद्यप्रवेश्यचमहात्मनः ॥ कौसल्यांचसुमित्रांचकैकेयीमभिवादय ॥ ४४ ॥ तच्चमद्भवनंश्रेष्ठंसाशोकवनिकंमहत् ॥
मुक्तावैदूर्यसंकीर्णंसुग्रीवायनिवेदय ॥ ४५ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाभरतःसत्यविक्रमः ॥ हस्तेगृहीत्वासुग्रीवंप्रविवेशतमालयम् ॥ ४६ ॥
ततस्तैलप्रदीपांश्चपर्यंकास्तरणानिच ॥ गृहीत्वाविविशुःक्षिप्रंशत्रुघ्नेनप्रचोदिताः ॥ ४७ ॥ उवाचचमहातेजाःसुग्रीवंराघवानुजः ॥
अभिषेकायरामस्यदूतानाज्ञापयप्रभो॥४८॥सौवर्णान्वानरेंद्राणांचतुर्णांचतुरोघटान् ॥ ददौक्षिप्रंससुग्रीवःसर्वरत्नविभूषितान् ॥ ४९ ॥

मददामम ॥ २ ॥ धुरमेकाकिनान्यस्तांवृषभेणबलीयसा ॥ किशोरवद्गुरुंभारंनवोढुमहमुत्सहे ॥ ३ ॥ वारिवेगेनमहताभिन्नःसेतुरिव
क्षरन् ॥ दुर्बंधनमिदंमन्येराज्यच्छिद्रमसंवृतम् ॥ ४ ॥ गतिंखरइवाश्वस्यहंसस्येवचवायसः ॥ नान्वेतुमुत्सहेवीरतवमार्गमरिंदम ॥
॥ ५ ॥ यथाचारोपितोवृक्षोजातश्चांतर्निवेशने ॥ महानपिदुरारोहोमहास्कंधःप्रशाखवान् ॥ ६ ॥ शीर्येतपुष्पितोभूत्वानफलानिप्र
दर्शयन् ॥ तस्यनानुभवेदर्थंयस्यहेतोःसरोपितः ॥ ७ ॥ एषोपमामहाबाहोत्वमर्थंवेत्तुमर्हसि ॥ यद्यस्मान्मनुजेंद्रत्वंभर्ताभृत्यान्नशा
धिहि ॥ ८ ॥ जगदद्याभिषिक्तंत्वामनुपश्यतुराघव ॥ प्रतपंतमिवादित्यंमध्याह्नेदीप्ततेजसम् ॥ ९ ॥ तूर्यसंघातनिर्घोषैःकांचीनूपुरनिः
स्वनैः ॥ मधुरैर्गीतशब्दैश्चप्रतिबुध्यस्वशेष्वच ॥ १० ॥ यावदावर्ततेचक्रंयावतीचवसुंधरा ॥ तावत्त्वमिहलोकस्यस्वामित्वमनु
वर्तय ॥ ११ ॥ भरतस्यवचःश्रुत्वारामःपरपुरंजयः ॥ तथेतिप्रतिजग्राहनिषसादासनेशुभे ॥ १२ ॥ ततःशत्रुघ्नवचनान्निपुणाःश्मश्रुव
र्धनाः ॥ सुखहस्ताःसुशीघ्राश्चराघवंपर्यवारयन् ॥ १३ ॥ पूर्वंतुभरतेस्नातेलक्ष्मणेचमहाबले ॥ सुग्रीवेवानरेंद्रेचराक्षसेंद्रेविभीषणे ॥
॥ १४ ॥ विशोधितजटःस्नातश्चित्रमाल्यानुलेपनः ॥ महार्हवसनोपेतस्तस्थौतत्रश्रियाज्वलन् ॥ १५ ॥ प्रतिकर्मचरामस्यकारयामास
वीर्यवान् ॥ लक्ष्मणस्यचलक्ष्मीवानिक्ष्वाकुकुलवर्धनः ॥ १६ ॥ प्रतिकर्मचसीतायाःसर्वादशरथस्त्रियः ॥ आत्मनैवतदाचक्रुर्मनस्वि
न्योमनोहरम् ॥ १७ ॥ ततोवानरपत्नीनांसर्वासामेवशोभनम् ॥ चकारयत्नात्कौसल्याप्रहृष्टापुत्रवत्सला ॥ १८ ॥ ततःशत्रुघ्नवच
नात्सुमंत्रोनामसारथिः ॥ योजयित्वाभिचक्रामरथंसर्वांगशोभनम् ॥ १९ ॥ अभ्यर्कामलसंकाशंदिव्यंदृष्ट्वारथंस्थितम् ॥ आरुरो
हमहाबाहूरामःपरपुरंजयः ॥ २० ॥ सुग्रीवोहनुमांश्चैवमहेंद्रसदृशद्युती ॥ स्नातौदिव्यनिभैर्वस्त्रैर्जग्मतुःशुभकुंडलौ ॥ २१ ॥ सर्वाभ
रणजुष्टाश्चययुस्ताःशुभकुंडलाः ॥ सुग्रीवपत्न्यःसीताचद्रष्टुंनगरमुत्सुकाः ॥ २२ ॥ अयोध्यायांचसचिवाराज्ञोदशरथस्यच ॥ पुरो
हितंपुरस्कृत्यमंत्रयामासुरर्थवत् ॥ २३ ॥ अशोकोविजयश्चैवसिद्धार्थश्चसमाहिताः ॥ मंत्रयन्रामवृद्ध्यर्थंवृत्त्यर्थंनगरस्यच ॥ २४ ॥
सर्वमेवाभिषेकार्थंजयार्हस्यमहात्मनः ॥ कर्तुमर्हथरामस्ययद्यन्मंगलपूर्वकम् ॥ २५ ॥ इतितेमंत्रिणःसर्वेसंदिश्यचपुरोहितः ॥ नगरा

प्रत्युद्ययौतदारामंमहात्मासचिवैःसह ॥ अश्वानांखुरशब्दैश्चरथनेमिस्वनेनच ॥ २० ॥ शंखदुंदुभिनादेनसंचचालेवमेदिनी ॥ गजानां
बृंहितैश्चापिशंखदुंदुभिनिःस्वनैः ॥ २१ ॥ कृत्स्नंतुनगरंतत्तुनंदिग्राममुपागमत ॥ समीक्ष्यभरतोवाक्यमुवाचपवनात्मजम् ॥ २२ ॥
कच्चिन्नखलुकापेयीसेव्यतेचलचित्तता ॥ नहिपश्यामिकाकुत्स्थंराममार्यंपरंतपम् ॥ २३ ॥ कच्चिन्नचानुदृश्यंतेकपयःकामरूपिणः ॥
अथैवमुक्तेवचनेहनुमानिदमब्रवीत् ॥२४॥ अर्थ्यंविज्ञापयन्नेवभरतंसत्यविक्रमम् ॥ सदाफलान्कुसुमितान्वृक्षान्प्राप्यमधुस्रवान् ॥२५॥
भरद्वाजप्रसादेनमत्तभ्रमरनादितान् ॥ तस्यचैववरोदत्तोवासवेनपरंतप ॥ २६ ॥ ससैन्यस्यतदातिथ्यंकृतंसर्वगुणान्वितम् ॥ निःस्व
नःश्रूयतेभीमःप्रहृष्टानांवनौकसाम् ॥ २७ ॥ मन्येवानरसेनासानदींतरतिगोमतीम् ॥ रजोवर्षसमुद्भूतंपश्यसालवनंप्रति ॥ २८ ॥
मन्येसालवनंरम्यंलोलयंतिप्लवंगमाः ॥ तदेतद्दृश्यतेदूराद्विमानंचंद्रसन्निभम् ॥ २९ ॥ विमानंपुष्पकंदिव्यंमनसाब्रह्मनिर्मितम् ॥
रावणंबांधवैःसार्धंहत्वालब्धंमहात्मना ॥ ३० ॥ तरुणादित्यसंकाशंविमानंरामवाहनम् ॥ धनदस्यप्रसादेनदिव्यमेतन्मनोजवम् ॥
॥ ३१ ॥ एतस्मिन्भ्रातरौवीरौवैदेह्यासहराघवौ ॥ सुग्रीवश्चमहातेजाराक्षसश्चविभीषणः ॥ ३२ ॥ ततोहर्षसमुद्भूतोनिःस्वनोदि
वमस्पृशत् ॥ स्त्रीबालयुववृद्धानांरामोऽयमितिकीर्तिते ॥ ३३ ॥ रथकुंजरवाजिभ्यस्तेवतीर्यमहींगताः ॥ ददृशुस्तंविमानस्थंनराःसोम
मिवांबरे ॥ ३४ ॥ प्रांजलिर्भरतोभूत्वाप्रहृष्टोराघवोन्मुखः ॥ यथार्थेनार्घ्यपाद्याद्यैस्ततोराममपूजयत् ॥ ३५ ॥ मनसाब्रह्मणासृष्टे
विमानेभरताग्रजः ॥ रराजपृथुदीर्घाक्षोवज्रपाणिरिवामरः ॥ ३६ ॥ ततोविमानाग्रगतंभरतोभ्रातरंतदा ॥ ववंदेप्रणतोरामंमेरुस्थ
मिवभास्करम् ॥ ३७ ॥ ततोरामाभ्यनुज्ञातंतद्विमानमनुत्तमम् ॥ हंसयुक्तंमहावेगंनिपपातमहीतलम् ॥ ३८ ॥ आरोपितोविमानंत
द्भरतःसत्यविक्रमः ॥ राममासाद्यमुदितःपुनरेवाभ्यवादयत् ॥ ३९ ॥ तंसमुत्थाप्यकाकुत्स्थश्चिरस्याक्षिपथंगतम् ॥ अंकेभरतमा
रोप्यमुदितःपरिषस्वजे ॥ ४० ॥ ततोलक्ष्मणमासाद्यवैदेहींचपरंतपः ॥ अथाभ्यवादयत्प्रीतोभरतोनामचाब्रवीत् ॥ ४१ ॥ सुग्रीवंकै
कयीपुत्रोजाबवंतमथांगदम् ॥ मैंदंचद्विविदंनीलमृषभंचैवसस्वजे ॥४२ ॥ सुषेणंचनलंचैवगवाक्षंगंधमादनम् ॥ शरभंपनसंचैवपरितः

वसंतंमुनिसन्निधौ ॥ अविघ्नंपुष्ययोगेनश्वोरामंद्रष्टुमर्हसि ॥ ९४ ॥ ततःसवाक्यैर्मधुरैर्हनूमतोनिशम्यहृष्टोभरतःकृतांजलिः ॥ उवाच
वाणींमनसःप्रहर्षिणींचिरस्यपूर्णःखलुमेमनोरथः ॥ ९५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकाण्डे
अष्टाविंशाधिकशततमः सर्गः ॥ १२८ ॥ श्रुत्वातुपरमानंदंभरतःसत्यविक्रमः ॥ हृष्टमाज्ञापयामासशत्रुघ्नंपरवीरहा ॥ १ ॥ दैव
तानिचसर्वाणिचैत्यानिनगरस्यच ॥ सुगंधमाल्यैर्वादित्रैरर्चन्तुशुचयोनराः ॥ २ ॥ सूताःस्तुतिपुराणज्ञाः सर्वेवैतालिकास्तथा ॥
सर्वेवादित्रकुशलागणिकाश्चैवसर्वशः ॥ ३ ॥ राजदारास्तथामात्याःसैन्यःसेनांगनागणाः ॥ ब्राह्मणाश्चसराजन्याःश्रेणीमुख्यास्तथा
गणाः ॥ ४ ॥ अभिनिर्यांतुरामस्यद्रष्टुंशशिनिभंमुखम् ॥ भरतस्यवचःश्रुत्वाशत्रुघ्नःपरवीरहा ॥ ५ ॥ विष्टीरनेकसाहस्रीश्चोदया
मासभागशः ॥ समीकुरुतनिम्नानिविषमाणिसमानिच ॥ ६ ॥ स्थानानिचनिरस्यंतांनंदिग्रामादितः परम् ॥ सिंचंतुपृथिवींकृत्स्नां
हिमशीतेनवारिणा ॥ ७ ॥ ततोऽभ्यवकिरंत्वन्येलाजैःपुष्पैश्चसर्वतः ॥ समुच्छ्रितपताकास्तुरथ्याःपुरवरोत्तमे ॥ ८ ॥ शोभयंतुच
वेश्मानिसूर्यस्योदयनंप्रति ॥ स्रग्दाममुक्तपुष्पैश्चसुवर्णैःपंचवर्णकः ॥ ९ ॥ राजमार्गमसंबाधंकिरंतुशतशोनराः ॥ ततस्तच्छासनं
श्रुत्वाशत्रुघ्नस्यमुदान्विताः ॥ १० ॥ धृष्टिर्जयंतोविजयःसिद्धार्थश्चार्थसाधकः ॥ अशोकोमंत्रपालश्चसुमंत्रश्चापिनिर्ययुः ॥ ११ ॥
मत्तैर्नागसहस्रैश्चसध्वजैःसुविभूषितैः ॥ अपरेहेमकक्षाभिःसगजाभिःकरेणुभिः ॥ १२ ॥ निर्ययुस्तुरगाक्रांतारथैश्चसुमहारथाः ॥
शक्त्यृष्टिपाशहस्तानांसध्वजानांपताकिनाम् ॥ १३ ॥ तुरगाणांसहस्रैश्चमुख्यैर्मुख्यतरान्वितैः ॥ पदातीनांसहस्रैश्चवीराःपरिवृताय
युः ॥ १४ ॥ ततोयानान्युपारूढाःसर्वादशरथस्त्रियः ॥ कौसल्यांप्रमुखेकृत्वासुमित्रांचापिनिर्ययुः ॥ १५ ॥ (कैकेय्यासहिताःसर्वा
नंदिग्राममुपागमन् ॥) द्विजातिमुख्यैर्धर्मात्माश्रेणीमुख्यैःसनैगमैः ॥ माल्यामोदकहस्तैश्चमंत्रिभिर्भरतोवृतः ॥ १६ ॥ शंखभेरीनि
नादैश्चबंदिभिश्चाभिनंदितः ॥ आर्यपादौगृहीत्वातुशिरसाधर्मकोविदः ॥ १७ ॥ पांडुरंछत्रमादायशुक्लमाल्योपशोभितम् ॥ शुक्ले
चवालव्यजनेराजार्हेहेमभूषिते ॥ १८ ॥ उपवासकृशोदीनश्चीरकृष्णाजिनांबरः ॥ भ्रातुरागमनंश्रुत्वाततपूर्वंहर्षमागतः ॥ १९ ॥

तृणवद्भाषितंतस्यतंचनैर्ऋतपुंगवम् ॥ ३१ ॥ अचिंतयंतीवैदेहीह्यशोकवनिकांगता ॥ न्यवर्तततदारामोमृगहत्वातदावने ॥ ३२ ॥ निव
र्तमानःकाकुत्स्थोदृष्ट्वागृध्रंसविव्यथे ॥ गृध्रंहतंतदादृष्ट्वारामःप्रियतरंपितुः ॥ ३३ ॥ मार्गमाणस्तुवैदेहींराघवःसहलक्ष्मणः ॥ गोदाव
रीमनुचरन्वनोद्देशांश्चपुष्पितान् ॥ ३४ ॥ आसेदतुर्महारण्येकबंधंनामराक्षसम् ॥ ततःकबंधवचनाद्रामःसत्यपराक्रमः ॥३५॥ ऋष्य
मूकगिरिंगत्वासुग्रीवेणसमागतः ॥ ततःसमागमःपूर्वंप्रीत्याहार्दोंऽव्यजायत ॥ ३६ ॥ भ्रात्रानिरस्तःक्रुद्धेनसुग्रीवोवालिनापुरा ॥
इतरेतरसंवादात्प्रगाढःप्रणयस्तयोः ॥३७॥ रामःस्वबाहुवीर्येणस्वराज्यंप्रत्यपादयत् ॥ वालिनंसमरेहत्वामहाकायंमहाबलम् ॥३८॥
सुग्रीवःस्थापितोराज्येसहितःसर्ववानरैः ॥ रामायप्रतिजानीतेराजपुत्र्यास्तुमार्गणम् ॥ ३९ ॥ आदिष्टावानरेंद्रेणसुग्रीवेणमहात्मना ॥
दशकोटयःप्लवंगानांसर्वाःप्रस्थापितादिशः ॥ ४० ॥ तेषांनोविप्रणष्टानांविंध्येपर्वतसत्तमे ॥ भृशंशोकाभितप्तानांमहान्कालोत्य
वर्तत ॥ ४१ ॥ भ्रातातुगृध्रराजस्यसंपातिर्नामवीर्यवान् ॥ समाख्यातिस्मवसतींसीतांरावणमंदिरे ॥ ४२ ॥ सोऽहंदुःखपरीतानांदुः
खंतज्ज्ञातिनांनुदन् ॥ आत्मवीर्यंसमास्थाययोजनानांशतंप्लुतः ॥ तत्राहमेकामद्राक्षमशोकवनिकांगताम् ॥ ४३ ॥ कौशेयवस्त्रांमलि
नांनिरानंदांदृढव्रताम् ॥ तयासमेत्यविधिवत्पृष्ट्वासर्वमनिंदिताम् ॥ ४४ ॥ अभिज्ञानंमयादत्तंरामनामांगुलीयकम् ॥ अभिज्ञानंमणिं
लब्ध्वाचरितार्थोऽहमागतः ॥ ४५ ॥ मयाचपुनरागम्यरामस्याक्लिष्टकर्मणः ॥ अभिज्ञानंमयादत्तमार्चिष्मान्समहामणिः ॥ ४६ ॥
श्रुत्वातांमैथिलींरामस्त्वाशशंसेचजीवितम् ॥ जीवितांतमनुप्राप्तःपीत्वामृतमिवातुरः ॥ ४७ ॥ उद्योजयिष्यन्नुद्योगंदध्रेलंकावधे
मनः ॥ जिघांसुरिवलोकांतेसर्वांल्लोकान्विभावसुः ॥ ४८ ॥ ततःसमुद्रमासाद्यनलंसेतुमकारयत् ॥ अतरत्कपिवीराणांवाहिनीते
नसेतुना ॥ ४९ ॥ प्रहस्तमवधीन्नीलःकुंभकर्णंतुराघवः ॥ लक्ष्मणोरावणसुतंस्वयंरामस्तुरावणम् ॥ ५० ॥ सशक्रेणसमागम्ययमे
नवरुणेनच ॥ महेश्वरःस्वयंभूभ्यांतथादशरथेनच ॥ ५१ ॥ तैश्चदत्तवरःश्रीमानृषिभिश्चसमागतैः ॥ सुरर्षिभिश्चकाकुत्स्थोवरॉंल्लेभे
परंतपः ॥ ५२ ॥ सतुदत्तवरःप्रीत्यावानरैश्चसमागतः ॥ पुष्पकेणविमानेनकिष्किंधामभ्युपागमत् ॥ ५३ ॥ तांगंगांपुनरासाद्य

तस्त्वयाभ्राताधर्ममाचरतासताम् ॥ ७ ॥ स्थितेनराज्ञोवचनेयथारज्यंविसर्जितम् ॥ आर्यस्यपादुकेगृह्ययथासिपुनरागतः ॥ ८ ॥
सर्वमेतन्महाबाहोयथावद्विदितंतव ॥ त्वयिप्रतिप्रयातेतुयद्वृत्तंतन्निबोधमे ॥ ९ ॥ अपयातेत्वयितदासमुद्भ्रांतमृगद्विजम् ॥ परिद्यून
मिवात्यर्थंतद्वनंसमपद्यत ॥ १० ॥ तद्धस्तिमृदितंघोरंसिंहव्याघ्रमृगाकुलम् ॥ प्रविवेशाथविजनंसुमहद्दंडकावनम् ॥ ११ ॥ तेषांपु
रस्ताद्बलवान्गच्छतांगहनेवने ॥ विनदन्सुमहानादंविराधःप्रत्यदृश्यत ॥ १२ ॥ तमुत्क्षिप्यमहानादमूर्ध्वबाहुमधोमुखम् ॥ निखातेप्र
क्षिप्तंतिस्मनदंतमिवकुंजरम् ॥ १३॥ तत्कृत्वादुष्करंकर्मभ्रातरौरामलक्ष्मणौ ॥ सायाह्नेशरभंगस्यरम्यमाश्रममीयतुः ॥ १४ ॥ शरभं
गेदिवंप्राप्तेरामःसत्यपराक्रमः ॥ अभिवाद्यमुनीन्सर्वान्जनस्थानमुपागमत् ॥ १५ ॥ चतुर्दशसहस्राणिजनस्थाननिवासिनाम् ॥
हतानिवसतातत्रराघवेणमहात्मना ॥ १६ ॥ एकेनसहसंगम्यरामेणरणमूर्धनि ॥ अह्नश्चतुर्थभागेन निःशेषाराक्षसाःकृताः ॥ १७ ॥
महाबलामहावीर्यास्तपसोविघ्नकारिणः ॥ निहताराघवेणाजौदंडकारण्यवासिनः ॥ १८॥ राक्षसाश्वविनिष्पिष्टाःखरश्चनिहतोरणे ॥
दूषणंचाग्रतोहत्वात्रिशिरास्तदनंतरम् ॥ १९ ॥ पश्चाच्छूर्पणखानामरामपार्श्वमुपागता ॥ ततोरामेणसंदिष्टोलक्ष्मणःसहसोत्थितः ॥
॥ २० ॥ प्रगृह्यखड्गंचिच्छेदकर्णनासेमहाबलः॥ततस्तेनार्दिताबालारावणंसमुपागता ॥२१॥ रावणानुचरोघोरोमारीचोनामराक्षसः ॥
लोभयामासवैदेहींभूत्वारत्नमयोमृगः ॥ २२ ॥ सारामम्ब्रवीद्दृष्ट्वावैदेहीगृह्यतामिति॥ अयंमनोहरःकांतआश्रमोनोभविष्यति ॥२३॥
ततोरामोधनुष्पाणिर्मृगंतमनुधावति ॥ सतंजघानधावंतंशरेणानतपर्वणा ॥ २४ ॥ अथसौम्यदशग्रीवोमृगयांयातिराघवे ॥ लक्ष्मणे
चापिनिष्क्रांतेप्रविवेशाश्रमंतदा ॥ २५ ॥ जग्राहतरसासीतांग्रहःखेरोहिणीमिव ॥ त्रातुकामंततोयुद्धेहत्वागृध्रंजटायुषम् ॥ २६ ॥
प्रगृह्यसहसासीतांजगामाशुसराक्षसाम् ॥ ततस्त्वद्भुतसंकाशाःस्थिताःपर्वतमूर्धनि ॥ २७ ॥ सीतांगृहीत्वागच्छंतंवानराः पर्वतोपमाः ॥
ददृशुर्विस्मिताकारारावणंराक्षसाधिपम् ॥ २८ ॥ ततःशीघ्रतरंगत्वातद्विमानंमनोजवम् ॥ आरुह्यसहवैदेह्यापुष्पकंसमहाबलः ॥२९ ॥
प्रविवेशतदालंकांरावणोराक्षसेश्वरः ॥ तांसुवर्णपरिष्कारेशुभेमहतिवेश्मनि ॥ ३० ॥ प्रवेश्यमैथिलींवाक्यैःसांत्वयामासरावणः ॥

ह्मर्षिसमतेजसम् ॥ पादुकेतेपुरस्कृत्यप्रशासंतंवसुंधराम् ॥ ३२ ॥ चातुर्वर्ण्यस्यलोकस्यत्रातारंसर्वतोभयात् ॥ उपस्थितममात्यैश्च
शुचिभिश्चपुरोहितैः ॥ ३३ ॥ बलमुख्यैश्चयुक्तैश्चकाषायांबरधारिभिः ॥ नहितेराजपुत्रंतंचीरकृष्णाजिनांबरम् ॥ ३४ ॥ परिभोक्तुं
व्यवस्यंतिपौरावैधर्मवत्सलाः ॥ तंधर्ममिवधर्मज्ञंदेहबंधमिवापरम् ॥ ३५ ॥ उवाचप्रांजलिर्वाक्यंहनूमान्मारुतात्मजः ॥ वसंतंदंड
कारण्येयंत्वंचीरजटाधरम् ॥ ३६ ॥ अनुशोचसिकाकुत्स्थंसत्वंकौशलमब्रवीत् ॥ प्रियमाख्यामितेदेवशोकंत्यजसुदारुणम् ॥ ३७ ॥
अस्मिन्मुहूर्तेभ्रात्रात्वंरामेणसहसंगतः ॥ निहत्यरावणंरामःप्रतिलभ्यचमैथिलीम् ॥ ३८ ॥ उपयातिसमृद्धार्थःसहमित्रैर्महाबलैः ॥
लक्ष्मणश्चमहातेजावैदेहीचयशस्विनी ॥ सीतासमग्रारामेणमहेंद्रेणशचीयथा ॥ ३९ ॥ एवमुक्तोहनुमताभरतःकैकयीसुतः ॥ पपात
सहसाहृष्टोहर्षान्मोहमुपागमत् ॥ ४० ॥ ततोमुहूर्तादुत्थायप्रत्याश्वस्यचराघवः ॥ हनूमंतमुवाचेदंभरतः प्रियवादिनम् ॥ ४१ ॥ अशो
कजैःप्रीतिमयैःकपिमालिंग्यसंभ्रमात् ॥ सिषेचभरतःश्रीमान्विपुलैरश्रुबिंदुभिः ॥ ४२ ॥ देवोवामानुषोवात्वमनुक्रोशादिहागतः ॥
प्रियाख्यानस्यतेसौम्यददामिब्रुवतःप्रियम् ॥ ४३ ॥ गवांशतसहस्रंचग्रामाणांचशतंपरम् ॥ सकुंडलाःशुभाचाराभार्याःकन्यास्तुषो
डश ॥ ४४ ॥ हेमवर्णाःसुनासोरूःशशिसौम्याननाःस्त्रियः ॥ सर्वाभरणसंपन्नाःसंपन्नाःकुलजातिभिः ॥ ४५ ॥ निशम्यरामागम
नंनृपात्मजःकपिप्रवीरस्यतदाद्भुतोपमम् ॥ प्रहर्षितोरामदिदृक्षयाभवत्पुनश्चहर्षादिदमब्रवीद्वचः ॥ ४६ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे
वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे सप्तविंशाधिकशततमः सर्गः ॥ १२७ ॥ बहूनिनामवर्षाणिगतस्यसुमहद्वनम् ॥ शृणो
म्यहंप्रीतिकरंममनाथस्यकीर्तनम् ॥ १ ॥ कल्याणीबतगाथेयंलौकिकीप्रतिभातिमाम् ॥ एतिजीवंतमानंदोनरंवर्षशतादपि ॥ २ ॥
राघवस्यहरीणांचकथमासीत्समागमः ॥ कस्मिन्देशेकिमाश्रित्यतत्त्वमाख्याहिपृच्छतः ॥ ३ ॥ सपृष्टोराजपुत्रेणबृस्यांसमुपवेशितः ॥
आचचक्षेततःसर्वंरामस्यचरितंवने ॥ ४॥ यथाप्रव्राजितोरामोमातुर्दत्तौवरौतव ॥ यथाचपुत्रशोकेनराजादशरथोमृतः॥५॥ यथादूतैस्त्व
मानीतस्तूर्णंराजगृहात्प्रभो ॥ त्वयायोध्यांप्रविष्टेनयथाराज्यंनचेप्सितम् ॥ ६ ॥ चित्रकूटगिरिंगत्वाराज्येनामित्रकर्शन ॥ निमंत्रि

वधंरणे ॥ ८ ॥ मैथिल्यन्वेषणंचैवयथाचाधिगतात्वया ॥ लंघयित्वामहातोयमापगापतिमव्ययम् ॥ ९ ॥ उपमानंसमुद्रस्यसागरस्य
चदर्शनम् ॥ यथाचकारितःसेतूरावणश्चयथाहतः ॥ १० ॥ वरदानंमहेंद्रेणब्रह्मणावरुणेनच ॥ महादेवप्रसादाच्चपित्रामेमसमाग
मम् ॥ ११ ॥ उपायातंचमांसौम्यभरतायनिवेदय ॥ सहराक्षसराजेनहरीणामीश्वरेणच ॥ १२ ॥ जित्वाशत्रुगणान्रामः प्राप्यचानु
त्तमंयशः ॥ उपायातिसमृद्धार्थः सहमित्रैर्महाबलैः ॥ १३ ॥ एतच्छ्रुत्वायमाकारंभजतेभरतस्ततः ॥ सचतेवेदितव्यःस्यात्सर्वंय
च्चापिमांप्रति ॥ १४ ॥ ज्ञेयाःसर्वेचवृत्तांताभरतस्येंगितानिच ॥ तत्त्वेनमुखवर्णेनदृष्ट्याव्याभाषितेनच ॥ १५ ॥ सर्वकामसमृद्धं
हिहस्त्यश्वरथसंकुलम् ॥ पितृपैतामहंराज्यंकस्यनावर्तयेन्मनः ॥ १६ ॥ संगत्याभरतःश्रीमान्राज्येनार्थीस्वयंभवेत् ॥ प्रशास्तुवसु
धांसर्वामखिलांरघुनंदनः ॥ १७ ॥ तस्यबुद्धिंचविज्ञायव्यवसायंचवानर ॥ यावन्नदूरंयाताःस्मःक्षिप्रमागंतुमर्हसि ॥ १८ ॥ इति
प्रतिसमादिष्टोहनूमान्मारुतात्मजः ॥ मानुषंधारयन्रूपमयोध्यांत्वरितोययौ ॥ १९ ॥ अथोत्पपातवेगेनहनूमान्मारुतात्मजः ॥ गरु
त्मानिववेगेनजिघृक्षन्नुरगोत्तमम् ॥ २० ॥ लंघयित्वापितृपथंविहगेंद्रालयंशुभम् ॥ गंगायमुनयोर्भीमंसमतीत्यसमागमम् ॥ २१ ॥
शृंगवेरपुरंप्राप्यगुहमासाद्यवीर्यवान् ॥ सवाचाशुभयाहृष्टोहनूमानिदमब्रवीत् ॥ २२ ॥ सखातुतवकाकुत्स्थोरामःसत्यपराक्रमः ॥
ससीतःसहसौमित्रिःसत्वांकुशलमब्रवीत् ॥ २३ ॥ पंचमीमद्यरजनीमुषित्वावचनान्मुनेः ॥ भरद्वाजाभ्यनुज्ञातंद्रक्ष्यस्यत्रैवराघवम् ॥
॥ २४ ॥ एवमुक्त्वामहातेजाःसंप्रहृष्टतनूरुहः ॥ उत्पपातमहावेगाद्वेगवानविचारयन् ॥ २५ ॥ सोऽपश्यद्रामतीर्थंचनदींवालुकिनींतथा ॥
वरूथींगोमतींचैवभीमंशालवनंतथा ॥ २६ ॥ प्रजाश्चबहुसाहस्त्रीःस्फीताञ्जनपदानपि ॥ सगत्वादूरमध्वानंत्वरितःकपिकुंजरः ॥२७॥
आससादद्रुमान्फुल्लान्नंदिग्रामसमीपगान् ॥ सुराधिपस्योपवनेयथाचैत्ररथेद्रुमान् ॥ २८ ॥ स्त्रीभिःसपुत्रैःपौत्रैश्चरममाणैःस्वलंकृतैः ॥
क्रोशमात्रेत्वयोध्यायाश्चीरकृष्णाजिनांबरम् ॥ २९ ॥ ददर्शभरतंदीनंकृशमाश्रमवासिनम् ॥ जटिलंमलदिग्धांगंभ्रातृव्यसनकार्शि
तम् ॥ ३० ॥ फलमूलाशिनंदांतंतापसंधर्मचारिणम् ॥ समुन्नतजटाभारंवल्कलाजिनवाससम् ॥ ३१ ॥ नियतंभावितात्मानंब्र

॥१२६॥

याविपुलंप्राप्तंजनस्थाननिवासिना ॥ ९ ॥ ब्राह्मणार्थेनियुक्तस्यरक्षतःसर्वतापसान् ॥ रावणेनहृताभार्याबभूवेयमनिंदिता ॥ १० ॥
मारीचदर्शनंचैवसीतोन्मथनमेवच ॥ कबंधदर्शनंचैवपंपाभिगमनंतथा ११ ॥ सुग्रीवेणचतेसख्यंयत्रवालीहतस्त्वया ॥ मार्गणंचैव
वैदेह्याःकर्मवातात्मजस्यच ॥ १२ ॥ विदितायांचवैदेह्यांनलसेतुर्यथाकृतः ॥ यथाचादीपितालंकाप्रहृष्टैर्हरियूथपैः ॥ १३ ॥ सपुत्रबां
धवामात्यःसबलःसहवाहनः ॥ यथाचनिहतःसंख्येरावणोबलदर्पितः ॥ १४ ॥ यथाचनिहतेतस्मिन्रावणेदेवकंटके ॥ समागमश्चत्रिद
शैर्यथादत्तश्चतेवरः ॥ १५ ॥ सर्वंममैतद्विदितंतपसाधर्मवत्सल ॥ संपतंतिचमेशिष्याःप्रवृत्त्याख्याःपुरीमितः ॥ १६ ॥ अहमप्यत्रते
दद्मिवरंशस्त्रभृतांवर ॥ अर्घ्यंप्रतिगृहाणेदमयोध्यांश्वोगमिष्यासि ॥ १७ ॥ तस्यतच्छिरसावाक्यंप्रतिगृह्यनृपात्मजः ॥ बाढमित्येवसं
हृष्टःश्रीमान्वरमयाचत ॥ १८ ॥ अकालफलिनोवृक्षाःसर्वेचापिमधुस्रवाः ॥ फलान्यमृतगंधीनिबहूनिविविधानिच ॥ १९ ॥
भवंतुमार्गेभगवन्नयोध्यांप्रतिगच्छतः ॥ तथेतिचप्रतिज्ञातेवचनात्समनंतरम् ॥ २० ॥ अभवन्पादपास्तत्रस्वर्गपादपसन्निभाः ॥
निष्फलाःफलिताश्चासन्विपुष्पाःपुष्पशालिनः ॥ २१ ॥ शुष्काःसमग्रपत्रास्तेनगाश्चैवमधुस्रवाः ॥ सर्वतोयोजनात्रीणिगच्छतामभवं
स्तदा ॥ २२ ॥ततःप्रहृष्टाःप्लवगर्षभास्तेबहूनिदिव्यानिफलानिचैव ॥ कामादुपाश्नंतिसहस्रशस्तेमुदान्विताः स्वर्गजितोमुदेव ॥ २३ ॥
इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकाण्डे षड्विंशोत्तरशततमः सर्गः ॥ १२६ ॥ अयोध्यांतुसमालोक्यचिंत
यामासराघवः ॥ प्रियकामः प्रियंरामस्ततस्त्वरितविक्रमः ॥ १ ॥ चिंतयत्वाततोदृष्टिंवानरेषुन्यपातयत् ॥ उवाचधीमांस्तेजस्वीह
नूमंतंप्लवंगमम् ॥ २ ॥ अयोध्यांत्वरितोगत्वाशीघ्रंप्लवगसत्तम ॥ जानीहिकच्चित्कुशलीजनोनृपतिमंदिरे॥३॥शृंगवेरपुरंप्राप्यगुहंगहन
गोचरम् ॥ निषादाधिपतिंब्रूहिकुशलंवचनान्मम ॥ ४ ॥ श्रुत्वातुमांकुशलिनमरोगंविगतज्वरम् ॥ भविष्यतिगुहःप्रीतःसममात्मसमः
सखा ॥ ५ ॥ अयोध्यायाश्चतेमार्गंप्रवृत्तिंभरतस्यच ॥ निवेदयिष्यतिप्रीतोनिषादाधिपतिर्गुहः ॥ ६ ॥ भरतस्तुत्वयावाच्यःकुश
लंवचनान्मम ॥ सिद्धार्थंशंसमांतस्मैसभार्यंसहलक्ष्मणम् ॥७ ॥ हरणंचापिवैदेह्यारावणेनबलीयसा ॥ सुग्रीवेणचसंवादंवालिनश्च

एतत्पवित्रंपरमंमहापातकनाशनम् ॥ २१ ॥ अत्रराक्षसराजोऽयमाजगामविभीषणः ॥ एषासादृश्यतेसीतेकिष्किंधाचित्रकानना ॥
॥ २२ ॥ सुग्रीवस्यपुरीरम्यायत्रवालीमयाहतः ॥ अथदृष्ट्वापुरींसीताकिष्किंधांवालिपालिताम् ॥ २३ ॥ अब्रवीत्प्रश्रितंवाक्यंरामंप्र
णयसाध्वसा ॥ सुग्रीवप्रियभार्याभिस्ताराप्रमुखतोनृप ॥ २४ ॥ अन्येषांवानरेंद्राणांस्त्रीभिःपरिवृताह्यहम् ॥ गंतुमिच्छेसहायोध्यां
राजधानींत्वयासह ॥ २५ ॥ एवमुक्तोऽथवैदेह्याराघवःप्रत्युवाचताम् ॥ एवमस्त्वितिकिष्किंधांप्राप्यसंस्थाप्यराघवः ॥ २६ ॥
विमानंप्रेक्ष्यसुग्रीवंवाक्यमेतदुवाचह ॥ ब्रूहिवानरशार्दूलसर्वान्वानरपुंगवान् ॥ २७ ॥ स्त्रीभिःपरिवृताःसर्वेह्ययोध्यांयान्तुसीतया ॥
तथात्वमेभिःसर्वाभिःस्त्रीभिःसहमहाबल ॥ २८ ॥ अभित्वरयसुग्रीवगच्छामःप्लवगाधिप ॥ एवमुक्तस्तुसुग्रीवोरामेणामिततेजसा ॥
॥ २९ ॥ वानराधिपतिःश्रीमांस्तैश्चसर्वैःसमावृतः ॥ प्रविश्यांतःपुरंशीघ्रंतारामुद्वीक्ष्यसोऽब्रवीत् ॥ ३० ॥ प्रियेत्वंसहनारीणांवानरा
णांमहात्मनाम् ॥ राघवेणाभ्यनुज्ञातामैथिलीप्रियकाम्यया ॥ ३१ ॥ त्वरत्वमभिगच्छामोगृह्यवानरयोषितः ॥ अयोध्यांदर्शयिष्या
मःसर्वादशरथस्त्रियः ॥ ३२ ॥ सुग्रीवस्यवचःश्रुत्वातारासर्वांगशोभना ॥ आहूयचाब्रवीत्सर्वावानराणांतुयोषितः ॥ ३३ ॥ सुग्री
वेणाभ्यनुज्ञातागंतुंसर्वैश्चवानरैः ॥ ममचापिप्रियंकार्यमयोध्यादर्शनेनच ॥ ३४ ॥ प्रवेशंचैवरामस्यपौरजानपदैःसह ॥ विभूतिंचैवस
र्वासांस्त्रीणांदशरथस्यच ॥ ३५ ॥ तारयाचाभ्यनुज्ञाताःसर्वावानरयोषितः ॥ नेपथ्यविधिपूर्वंतुकृत्वाचापिप्रदक्षिणम् ॥ ३६ ॥
अध्यारोहन्विमानंतत्सीतादर्शनकांक्षया ॥ ताभिःसहोत्थितंशीघ्रंविमानंप्रेक्ष्यराघवः ॥ ३७ ॥ ऋष्यमूकसमीपेतुवैदेहींपुनरब्रवीत् ॥
दृश्यतेऽसौमहान्सीतेसविद्युदिवतोयदः ॥ ३८ ॥ ऋष्यमूकोगिरिधरःकांचनैर्धातुभिर्वृतः ॥ अत्राहंवानरेंद्रेणसुग्रीवेणसमागतः ॥ ३९ ॥
समयश्चकृतःसीतेवधार्थंवालिनोमया ॥ एषासादृश्यतेपंपानलिनीचित्रकानना ॥ ४० ॥ त्वयाविहीनोयत्राहंविललापसुदुःखितः ॥
अस्यास्तीरेमयादृष्टाशबरीधर्मचारिणी ॥ ४१ ॥ अत्रयोजनबाहुश्चकबंधोनिहतोमया ॥ दृश्यतेऽसौजनस्थानेश्रीमान्सीतेवनस्पतिः ॥
॥ ४२ ॥ (यत्रयुद्धंमहद्वृत्तंतवहेतोर्विलासिनि ॥ रावणस्यनृशंसस्यजटायोश्चमहात्मनः ॥ १ ॥ खरश्चनिहतोयत्रदूषणश्चनिपातितः ॥

त्रिशिराश्चमहावीर्योमयाबाणेनजिह्मगैः ॥ २ ॥) जटायुश्चमहातेजास्तवहेतोर्विलासिनि ॥ रावणेनहतोयत्रपक्षिणांप्रवरोबली ॥ ४३ ॥
एतत्तदाश्रमपदमस्माकंवरवर्णिनि ॥ पर्णशालातथाचित्राहश्यतेशुभदर्शने ॥ ४४ ॥ यत्रत्वंराक्षसेंद्रेणरावणेनहताबलात् ॥ एषागोदा
वरीरम्याप्रसन्नसलिलाशुभा ॥ ४५ ॥ अगस्त्यस्याश्रमश्चैवहश्यतेकदलीवृतः ॥ (दीप्तश्चैवाश्रमोह्येषसुतीक्ष्णस्यमहात्मनः ॥)
हश्यतेचैववैदेहिशरभंगाश्रमोमहान् ॥ ४६ ॥ उपयातःसहस्राक्षोयत्रशक्रःपुरंदरः ॥ एतेतेतापसादेविहश्यंतेतनुमध्यमे ॥ ४७ ॥
अत्रिःकुलपतिर्यत्रसूर्यवैश्वानरोपमः ॥ अस्मिन्देशेमहाकायोविराधोनिहतोमया ॥ ४८ ॥ अत्रसीतेत्वयाहष्टातापसीधर्मचारिणी ॥
असौसुतनुशैलेंद्रश्चित्रकूटःप्रकाशते ॥ ४९ ॥ अत्रमांकैकयीपुत्रःप्रसादयितुमागतः ॥ एषासायमुनारम्याहश्यतेचित्रकानना ॥ ५० ॥
भरद्वाजाश्रमःश्रीमान्हश्यतेचैषमैथिलि ॥ इयंचहश्यतेगंगापुण्यात्रिपथगानदी ॥ ५१ ॥ शृंगवेरपुरंचैतद्गुहोयत्रसखामम ॥ एषासाह
श्यतेसीतेराजधानीपितुर्मम ॥ अयोध्यांकुरुवैदेहिप्रणामंपुनरागता ॥ ५२ ॥ ततस्तेवानराःसर्वेराक्षसाःसविभीषणाः ॥ उत्पत्योत्प
त्यसंहृष्टास्तांपुरींदहशुस्तदा ॥ ५३ ॥ ततस्तुतांपांडुरहर्म्यमालिनींविशालकक्ष्यांगजवाजिभिर्वृताम् ॥ पुरीमपश्यन्प्लवगाःसराक्ष
साःपुरींमहेंद्रस्ययथामरावतीम् ॥ ५४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे पंचविंशोत्तरशततमः
सर्गः ॥ १२५ ॥ पूर्णेचतुर्दशेवर्षेपंचम्यांलक्ष्मणाग्रजः ॥ भरद्वाजाश्रमंप्राप्यववंदेनियतोमुनिम् ॥ १ ॥ सोपृच्छदभिवाद्यैनंभरद्वाजंतपो
धनम् ॥ शृणोषिकच्चिद्भगवन्सुभिक्षानामयंपुरे ॥ २ ॥ कच्चित्सयुक्तोभरतोजीवंत्यपिचमातरः ॥ एवमुक्तस्तुरामेणभरद्वाजोमहा
मुनिः ॥ प्रत्युवाचरघुश्रेष्ठंस्मितपूर्वंप्रहृष्टवत् ॥३॥ आज्ञावशत्वेभरतोजटिलस्त्वांप्रतीक्षते ॥ पादुकेतेपुरस्कृत्यसर्वंचकुशलंगृहे ॥ ४ ॥
त्वांपुराचीरवसनंप्रविशंतंमहावनम् ॥ स्त्रीतृतीयंच्युतंराज्याद्धर्मकामंचकेवलम् ॥ ५ ॥ पदातिंत्यक्तसर्वस्वंपितृनिर्देशकारिणम् ॥
सर्वभोगैःपरित्यक्तंस्वर्गच्युतमिवामरम् ॥ ६ ॥ दृष्ट्वातुकरुणापूर्वंममासीत्समितिंजय ॥ कैकेयीवचनेयुक्तंवन्यमूलफलाशिनम् ॥ ७ ॥
सांप्रतंतुसमृद्धार्थंसमित्रगणबांधवम् ॥ समीक्ष्यविजितारिंचममाभूत्प्रीतिरुत्तमा ॥ ८ ॥ सर्वंचसुखदुःखंतेविदितंममराघव ॥ यत्त्व

भ्यनुज्ञातमुत्पपातविहायसम् ॥ २५ ॥ खगतेनविमानेनहंसयुक्तेनभास्वता ॥ प्रहृष्टश्चप्रतीतश्चबभौरामःकुबेरवत् ॥ २६ ॥ तेसर्वे
वानरर्क्षाश्चराक्षसाश्चमहाबलाः ॥ यथासुखमसंबाधंदिव्येतस्मिन्नुपाविशन् ॥ २७ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये
च०सा० युद्धकांडे चतुर्विंशाधिकशततमः सर्गः ॥ १२४ ॥ अनुज्ञातंतुरामेणतद्विमानमनुत्तमम् ॥ हंसयुक्तंमहानादमुत्पपातविहाय
सम् ॥ १ ॥ पातयित्वाततश्चक्षुःसर्वतोरघुनंदनः ॥ अब्रवीन्मैथिलींसीतांरामःशशिनिभाननाम् ॥ २ ॥ कैलासशिखराकारेत्रिकूट
शिखरेस्थिताम् ॥ लंकामीक्षस्ववैदेहिनिर्मितांविश्वकर्मणा ॥ ३ ॥ एतदायोधनंपश्यमांसशोणितकर्दमम् ॥ हरीणांराक्षसानांचसीते
विशसनेमहत् ॥ ४ ॥ एषदत्तवरःशेतेप्रमाथीराक्षसेश्वरः॥ तवहेतोर्विशालाक्षिनिहतोरावणोमया ॥ ५ ॥ कुंभकर्णोऽत्रनिहतः प्रहस्त
श्चनिशाचरः ॥ धूम्राक्षश्चात्रनिहतोवानरेणहनूमता ॥ ६ ॥ विद्युन्मालीहतश्चात्रसुषेणेनमहात्मना ॥ लक्ष्मणेनेंद्रजिच्चात्ररावणिर्निह
तोरणे ॥ ७ ॥ अंगदेनात्रनिहतोविकटोनामराक्षसः ॥ विरूपाक्षश्चदुष्प्रेक्षोमहापार्श्वमहोदरौ ॥ ८ ॥ अकंपनश्चनिहतोबलिनो
ऽन्येचराक्षसाः ॥ त्रिशिराश्चातिकायश्चदेवांतकनरांतकौ ॥ ९ ॥ युद्धोन्मत्तश्चमत्तश्चराक्षसप्रवरावुभौ ॥ निकुंभश्चैवकुंभश्चकुंभकर्णात्म
जोबली ॥ १० ॥ वज्रदंष्ट्रश्चदंष्ट्रश्चबहवोराक्षसाहताः ॥ मकराक्षश्चदुर्धर्षोमयायुधिनिपातितः ॥ ११ ॥ अकंपनश्चनिहतःशोणिताक्ष
श्चवीर्यवान् ॥ यूपाक्षश्चप्रजंघश्चनिहतौतुमहाहवे ॥ १२ ॥ विद्युज्जिह्वोऽत्रनिहतोराक्षसोभीमदर्शनः ॥ यज्ञशत्रुश्चनिहतःसुप्तघ्नश्चम
हाबलः ॥ १३ ॥ सूर्यशत्रुश्चनिहतोब्रह्मशत्रुस्तथापरः ॥ अत्रमंदोदरीनामभार्यातंपर्यदेवयत् ॥ १४ ॥ सपत्नीनांसहस्रेणसाग्रेणपरि
वारिता ॥ एतत्तुदृश्यतेतीर्थंसमुद्रस्यवरानने॥१५॥यत्रसागरमुत्तीर्यतांरात्रिमुषितावयम् ॥ एषसेतुर्मयाबद्धःसागरेलवणार्णवे ॥ १६ ॥
तवहेतोर्विशालाक्षिनलसेतुःसुदुष्करः ॥ पश्यसागरमक्षोभ्यंवैदेहिवरुणालयम् ॥ १७ ॥ अपारमिवगर्जंतंशंखशुक्तिसमाकुलम् ॥
हिरण्यनाभंशैलेंद्रंकांचनंपश्यमैथिलि ॥ १८ ॥ विश्रमार्थंहनुमतोभित्त्वासागरमुत्थितम् ॥ एतत्कुक्षौसमुद्रस्यस्कंधावारनिवेशनम् ॥
॥ १९ ॥ अत्रपूर्वंमहादेवःप्रसादमकरोद्विभुः ॥ एतत्तुदृश्यतेतीर्थंसागरस्यमहात्मनः ॥२०॥ सेतुबंधइतिख्यातंत्रैलोक्येनचपूजितम् ॥

अब्रवीत्त्वरयोपेतः किंकरोमीतिराघवम् ॥ २ ॥ तमब्रवीन्महातेजालक्ष्णस्योपशृण्वतः ॥ विमृश्यराघवोवाक्यमिदंस्नेहपुरस्कृतम् ॥
॥ ३ ॥ कृतप्रयत्नकर्माणःसर्वएववनौकसः ॥ रत्नैरर्थैश्चविविधैःसंपूज्यंतांविभीषण ॥ ४ ॥ सहामीभिस्त्वयालंकानिर्जिताराक्षसे
श्वर ॥ हृष्टैःप्राणभयंत्यक्त्वासंग्रामेष्वनिवर्तिभिः ॥ ५ ॥ तइमेकृतकर्माणःसर्वएववनौकसः ॥ धनरत्नप्रदानैश्चकर्मैषांसफलंकुरु ॥ ६ ॥
एवंसंमानिताश्चैतेनंद्यमानायथात्वया ॥ भविष्यंतिकृतज्ञेननिर्वृताहरियूथपाः ॥ ७ ॥ त्यागिनंसंग्रहीतारंसानुक्रोशंजितेंद्रियम् ॥ सर्वे
त्वामभिगच्छंतिततःसंबोधयामिते ॥ ८ ॥ हीनंरतिगुणैःसर्वैरभिहंतारमाहवे ॥ सेनात्यजतिसंविग्नानृपतिंतंनरेश्वर ॥ ९ ॥ एवमुक्तस्तु
रामेणवानरांस्तान्विभीषणः ॥ रत्नार्थसंविभागेनसर्वानेवाभ्यपूजयत् ॥ १० ॥ ततस्तान्पूजितान्दृष्ट्वारत्नार्थैर्हरियूथपान् ॥ आरुरो
हतदारामस्तद्विमानमनुत्तमम् ॥ ११ ॥ अंकेनादायवैदेहींलज्जमानांमनस्विनीम् ॥ लक्ष्मणेनसहभ्रात्राविक्रांतेनधनुष्मता ॥ १२ ॥
अब्रवीत्सविमानस्थःपूजयन्सर्ववानरान् ॥ सुग्रीवंचमहावीर्यंकाकुत्स्थःसविभीषणम् ॥ १३ ॥ मित्रकार्यंकृतमिदंभवद्भिर्वानरर्षभाः ॥
अनुज्ञातामयासर्वेयथेष्टंप्रतिगच्छत ॥ १४ ॥ यत्तुकार्यंवयस्येनस्निग्धेनचहितेनच ॥ कृतंसुग्रीवतत्सर्वंभवताऽधर्मभीरुणा ॥ १५ ॥
किष्किंधांप्रतियाह्याशुस्वसैन्येनाभिसंवृतः ॥ स्वराज्येवसलंकायांमयादत्तेविभीषण ॥ नत्वांधर्षयितुंशक्ताःसेंद्राअपिदिवौकसः ॥
॥ १६ ॥ अयोध्यांप्रतियास्यामिराजधानींपितुर्मम ॥ अभ्यनुज्ञातुमिच्छामिसर्वानामंत्रयामिवः ॥ १७ ॥ एवमुक्तास्तुरामेणहरींद्रा
हरयस्तथा ॥ ऊचुःप्रांजलयःसर्वेराक्षसश्चविभीषणः ॥ १८ ॥ अयोध्यांगंतुमिच्छामःसर्वान्नयतुनोभवान् ॥ मुद्युक्ताविचरिष्यामोवना
न्युपवनानिच॥ १९ ॥ दृष्ट्वात्वामभिषेकार्हंकौसल्यामभिवाद्यच ॥ अचिरादागमिष्यामःस्वगृहान्नृपसत्तम ॥ २० ॥ एवमुक्तस्तुधर्मा
त्मावानरैःसविभीषणैः ॥ अब्रवीद्वानरान्रामःससुग्रीवविभीषणान् ॥ २१ ॥ प्रियात्प्रियतरंलब्धंयदहंससुहृज्जनः ॥ सर्वैर्भवद्भिः
सहितःप्रीतिंलप्स्येपुरींगतः ॥ २२ ॥ क्षिप्रमारोहसुग्रीवविमानंसहवानरैः ॥ त्वमप्यारोहसामात्योराक्षसेंद्रविभीषण ॥ २३ ॥ ततः
सपुष्पकंदिव्यंसुग्रीवःसहवानरैः ॥ आरुरोहमुदायुक्तःसामात्यश्चविभीषणः ॥ २४ ॥ तेष्वारूढेषुसर्वेषुकौबेरंपरमासनम् ॥ राघवेणा

दिव्यमुत्तमम् ॥ त्वदर्थंपालितंचेदंतिष्ठत्यतुलविक्रम ॥ १० ॥ तदिदंमेघसंकाशंविमानमिहतिष्ठति ॥ येनयास्यसियानेनत्वमयोध्यां
गतज्वरः ॥ ११ ॥ अहंतेयद्यनुग्राह्योयदिस्मरसिमेगुणान् ॥ वसतावदिहप्राज्ञयद्यस्तिमयिसौहृदम् ॥ १२ ॥ लक्ष्मणेनसहभ्रात्रावै
देह्याभार्ययासह ॥ अर्चितःसर्वकामैस्त्वंततोरामगमिष्यसि ॥ १३ ॥ प्रीतियुक्तस्यविहितांससैन्यःससुहृद्गणः ॥ सत्क्रियांराममे
तावद्गृहाणत्वंमयोद्यताम् ॥ १४ ॥ प्रणयाद्बहुमानाच्चसौहार्देनचराघव ॥ प्रसादयामिप्रेष्योऽहंनखल्वाज्ञापयामिते ॥ १५ ॥एवमुक्त
स्ततोरामःप्रत्युवाचविभीषणम् ॥ रक्षसांवानराणांचसर्वेषामेवशृण्वताम् ॥ १६ ॥ पूजितोऽस्मित्वयावीरसाचिव्येनपरेणच ॥ सर्वात्म
नाचचेष्टाभिः सौहार्देनपरेणच ॥ १७ ॥ नखल्वेतन्नकुर्यांतेवचनंराक्षसेश्वर ॥ तंतुमेभ्रातरंद्रष्टुंभरतंत्वरतेमनः ॥ १८ ॥ मांनिवर्तयितुं
योऽसौचित्रकूटमुपागतः ॥ शिरसायाचतोयस्यवचनंनकृतंमया ॥ १९ ॥ कौसल्यांचसुमित्रांचकैकेयींचयशस्विनीम् ॥ गुहंचसुहृ
दंचैवपौराञ्जानपदैःसह ॥ २० ॥ अनुजानीहिमांसौम्यपूजितोऽस्मिविभीषण ॥ मन्युर्नखलुकर्तव्यःसखेत्वांचानुमानये ॥ २१ ॥
उपस्थापयमेशीघ्रंविमानंराक्षसेश्वर ॥ कृतकार्यस्यमेवासःकथंस्यादिहसंमतः ॥ २२ ॥ एवमुक्तस्तुरामेणराक्षसेंद्रोविभीषणः ॥ विमा
नंसूर्यसंकाशमाजुहावत्वरान्वितः ॥ २३ ॥ ततःकांचनचित्रांगंवैदूर्यमणिवेदिकम् ॥ कूटागारैःपरिक्षिप्तंसर्वतोरजतप्रभम् ॥ २४ ॥
पांडुराभिःपताकाभिर्ध्वजैश्चसमलंकृतम् ॥ कांचनंकांचनैर्हर्म्यैर्हेमपद्मविभूषितैः ॥ २५ ॥ प्रकीर्णंकिंकिणीजालैर्मुक्तामणिगवाक्षकम् ॥
घंटाजालैःपरिक्षिप्तंसर्वतोमधुरस्वनम् ॥२६ ॥ तंमेरुशिखराकारंनिर्मितंविश्वकर्मणा ॥ बृहद्भिर्भूषितंहर्म्यैर्मुक्तारजतशोभितैः ॥ २७ ॥
तलैःस्फटिकचित्रांगैर्वैदूर्यैश्चवरासनैः ॥ महार्हास्तरणोपेतैरुपपन्नंमहाधनैः ॥ २८ ॥ उपस्थितमनाधृष्यंतद्विमानंमनोजवम् ॥ निवे
दयित्वारामायतस्थौतत्रविभीषणः ॥ २९ ॥ तत्पुष्पकंकामगमंविमानमुपस्थितंभूधरसन्निकाशम् ॥ दृष्ट्वातदाविस्मयमाजगामरामः
ससौमित्रिरुदारसत्त्वः॥३०॥इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च०सा० युद्धकांडे त्रयोविंशाधिकशततमः सर्गः॥१२३॥
उपस्थितंतुतंकृत्वापुष्पकंपुष्प्यभूषितम् ॥ अविदूरेस्थितोराममित्युवाचविभीषणः ॥ १ ॥ सतुबद्धांजलिपुटोविनीतोराक्षसेश्वरः ॥

र्वैहतायेयुधिराक्षसैः ॥ ऋक्षाश्वसहगोपुच्छैर्निकृत्तानबाहवः ॥ १३ ॥ नीरुजोनिर्व्रणाश्चैवसंपन्नबलपौरुषाः ॥ समुत्थास्यंतिहरयः
सुतानिद्राक्षयेयथा ॥ १४ ॥ सुहृद्भिर्बान्धवैश्चैवज्ञातिभिःस्वजनेनच ॥ सर्वएवसमेष्यंतिसंयुक्ताःपरयामुदा ॥ १५ ॥ अकालेपुष्प
शबलाःफलवंतश्चपादपाः ॥ भविष्यंतिमहेष्वासनद्यश्चसलिलायुताः ॥ १६ ॥ सव्रणैःप्रथमंगात्रैरिदानींनिर्व्रणैःसमैः ॥ ततःसमुत्थि
ताःसर्वेसुप्त्वेवहरिसत्तमाः ॥ १७ ॥ बभूवुर्वानराःसर्वेकिंत्वेतदितिविस्मिताः ॥ काकुत्स्थंपरिपूर्णार्थंदृष्ट्वासर्वेसुरोत्तमाः ॥ १८ ॥
अब्रुवन्परमप्रीताःस्तुत्वारामंसलक्ष्मणम् ॥ गच्छायोध्यामितोराजन्विसर्जयचवानरान् ॥ १९ ॥ मैथिलींसांत्वयस्वैनामनुरक्तांयश
स्विनीम् ॥ भ्रातरंभरतं पश्यत्वच्छोकाद्व्रतचारिणम् ॥ २० ॥ शत्रुघ्नंचमहात्मानंमातॄःसर्वाःपरंतप ॥ अभिषेचयचात्मानंपौरान्गत्वा
प्रहर्षय ॥ २१ ॥ एवमुक्त्वासहस्राक्षोरामंसौमित्रिणासह ॥ विमानैःसूर्यसंकाशैर्ययौहृष्टःसुरैःसह ॥ २२ ॥ अभिवाद्यचकाकुत्स्थः
सर्वांस्तांस्त्रिदशोत्तमान् ॥ लक्ष्मणेनसहभ्रात्रावासमाज्ञापयत्तदा ॥ २३॥ ततस्तुसालक्ष्मणरामपालितामहाचमूर्हृष्टजनायशस्विनी ॥
श्रियाज्वलंतीविरराजसर्वतोनिशाप्रणीतेवहिशीतरश्मिना ॥२४॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे
द्वाविंशाधिकशततमः सर्गः ॥१२२॥ तांरात्रिमुषितंरामंसुखोदितमरिंदमम् ॥ अब्रवीत्प्रांजलिर्वाक्यंजयंपृष्ट्वाविभीषणः ॥ १ ॥ स्नाना
निचांगरागाणिवस्त्राण्याभरणानिच ॥ चंदनानिचमाल्यानिदिव्यानिविविधानिच ॥ २ ॥ अलंकारविदश्चैतानार्यःपद्मनिभेक्षणाः ॥
उपस्थितास्त्वांविधिवत्स्नपयिष्यंतिराघव ॥ ३ ॥ (प्रतिगृह्णीष्वतत्सर्वंमदनुग्रहकाम्यया ॥ एवमुक्तस्तुकाकुत्स्थःप्रत्युवाचविभीष
णम् ॥ हरीन्सुग्रीवमुख्यांस्त्वंस्नानेनोपनिमंत्रय ॥ ४ ॥ सतुताम्यतिधर्मात्माममहेतोःसुखोचितः ॥ सुकुमारोमहाबाहुर्भरतःसत्यसं
श्रयः ॥ ५ ॥ तंविनाकैकयीपुत्रंभरतंधर्मचारिणम् ॥ नमेस्नानंबहुमतंवस्त्राण्याभरणानिच ॥ ६ ॥ एतत्पश्ययथाक्षिप्रंप्रतिगच्छामतांपु
रीम् ॥ अयोध्यांगच्छतोह्येषपंथाःपरमदुर्गमः ॥ ७ ॥ एवमुक्तस्तुकाकुत्स्थंप्रत्युवाचविभीषणः ॥ अह्नात्वांप्रापयिष्यामितांपुरींपा
र्थिवात्मज ॥ ८ ॥ पुष्पकंनामभद्रंतेविमानंसूर्यसन्निभम् ॥ ममभ्रातुःकुबेरस्यरावणेनबलीयसा ॥ ९ ॥ हतंनिर्जित्यसंग्रामेकामगं

रामेप्रसन्नेस्वर्गंचमहिमानंतथोत्तमम् ॥ २७ ॥ रामंशुश्रूषभद्रंतेसुमित्रानंदवर्धन ॥ रामःसर्वस्यलोकस्यहितेष्वभिरतःसदा ॥ २८ ॥
एतेसेंद्रास्त्रयोलोकाःसिद्धाश्चपरमर्षयः ॥ अभिवाद्यमहात्मानमर्चंतिपुरुषोत्तमम् ॥ २९ ॥ एतत्तदुक्तमव्यक्तमक्षरंब्रह्मसंमितम् ॥ देवा
नांहृदयंसौम्यगुह्यंरामःपरंतपः ॥ ३० ॥ अवाप्तंधर्माचरणंयशश्चविपुलंत्वया ॥ एनंशुश्रूषताव्यग्रंवैदेह्यासहसीतया ॥ ३१ ॥ इत्युक्त्वा
लक्ष्मणंराजास्नुषांबद्धांजलिंस्थिताम् ॥ पुत्रीत्याभाष्यमधुरंशनैरेनामुवाचह ॥ ३२ ॥ कर्तव्योनतुवैदेहिमन्युस्त्यागमिमंप्रति ॥
रामेणेदंविशुद्ध्यर्थंकृतंवैत्वद्धितैषिणा ॥३३॥ सुदुष्करमिदंपुत्रितवचारित्रलक्षणम् ॥ कृतंयत्तेऽन्यनारीणांयशोह्यभिभविष्यति॥ ३४ ॥
नत्वंकामंसमाधेयाभर्तृशुश्रूषणंप्रति ॥ अवश्यंतुमयावाच्यमेषतेदैवतंपरम् ॥ ३५ ॥ इतिप्रतिसमादिश्यपुत्रौसीतांचराघवः ॥ इंद्रलो
कंविमानेनययौदशरथोनृपः ॥ ३६ ॥ विमानमास्थायमहानुभावःश्रियाचसंहृष्टतनुर्नृपोत्तमः ॥ आमंत्र्यपुत्रौसहसीतयाचजगामदेवप्रव
रस्यलोकम् ॥ ३७ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे एकविंशाधिकशततमः सर्गः ॥ १२१॥ ॥
प्रतिप्रयातेकाकुत्स्थेमहेंद्रःपाकशासनः ॥ अब्रवीत्परमप्रीतोराघवंप्रांजलिंस्थितम् ॥ १ ॥ अमोघंदर्शनंरामतवास्माकंनरर्षभ ॥ प्रीति
युक्ताःस्मतेनत्वंब्रूहियन्मनसेप्सितम् ॥ २ ॥ एवमुक्तोमहेन्द्रेणप्रसन्नेनमहात्मना ॥ सुप्रसन्नमनाहृष्टोवचनंप्राहराघवः ॥ ३ ॥ यदिप्री
तिःसमुत्पन्नामयितेविबुधेश्वर ॥ वक्ष्यामिकुरुमेसत्यंवचनंवदतांवर ॥ ४ ॥ ममहेतोःपराक्रांतायेगतायमसादनम् ॥ तेसर्वेजीवितंप्रा
प्यसमुत्तिष्ठंतुवानराः ॥ ५ ॥ मत्कृतेविप्रयुक्तायेपुत्रैर्दारैश्चवानराः ॥ तान्प्रीतमनसःसर्वान्द्रष्टुमिच्छामिमानद ॥ ६ ॥ विक्रान्ताश्चा
पिशूराश्चनमृत्युंगणयंतिच ॥ कृतयत्नाविपन्नाश्चजीवयैतान्पुरंदर ॥ ७ ॥ मत्प्रियेष्वभिरक्ताश्चनमृत्युंगणयंतिये ॥ त्वत्प्रसादात्समेयु
स्तेवरमेतमहंवृणे ॥ ८ ॥ नीरुजोनिर्व्रणांश्चैवसंपन्नबलपौरुषान् ॥ गोलांगूलांस्तथर्क्षांश्चद्रष्टुमिच्छामिमानद ॥ ९ ॥ अकालेचापिपु
ष्पाणिमूलानिचफलानिच ॥ नद्यश्चविमलास्तत्रतिष्ठेयुर्यत्रवानराः ॥ १० ॥ श्रुत्वातुवचनंतस्यराघवस्यमहात्मनः ॥ महेंद्रःप्रत्युवा
चेदंवचनंप्रीतिसंयुतम् ॥ ११ ॥ महानयंवरस्तातयस्त्वयोक्तोरघूत्तम ॥ द्विर्मयानोक्तपूर्वंचतस्मादेतद्भविष्यति ॥ १२ ॥ समुत्तिष्ठंतुतेस

मित्रांचदृष्ट्वालक्ष्मणमातरम् ॥४॥ प्राप्यराज्यमयोध्यांचनंदयित्वासुहृज्जनम् ॥ इक्ष्वाकूणांकुलेवंशंस्थापयित्वामहाबलः ॥ ५ ॥ इष्ट्वा
तुरगमेधेनप्राप्यचानुत्तमंयशः ॥ ब्राह्मणेभ्योधनंदत्त्वात्रिदिवंगंतुमर्हसि ॥ ६ ॥ एषराजादशरथोविमानस्थःपितातव ॥ काकुत्स्थमानुषे
लोकेगुरुस्तवमहायशाः ॥ ७ ॥ इंद्रलोकंगतःश्रीमांस्त्वयापुत्रेणतारितः ॥ लक्ष्मणेनसहभ्रात्रात्वमेनमभिवादय॥८॥महादेववचःश्रुत्वारा
घवःसहलक्ष्मणः॥ विमानशिखरस्थस्यप्रणाममकरोत्पितुः ॥९॥ दीप्यमानंस्वयालक्ष्म्याविरजोऽम्बरधारिणम् ॥ लक्ष्मणेनसहभ्रात्राददर्
र्शपितरंप्रभुः ॥१०॥ हर्षेणमहताविष्टोविमानस्थोमहीपतिः ॥ प्राणैःप्रियतरंदृष्ट्वापुत्रंदशरथस्तदा ॥११॥ आरोप्यांकेमहाबाहुर्वरासनगतः
प्रभुः॥बाहुभ्यांसंपरिष्वज्यततोवाक्यंसमाददे ॥ १२ ॥ नमेस्वर्गोबहुमतःसमानश्चसुरर्षभैः ॥ त्वयारामविहीनस्यसत्यंप्रतिशृणोमिते ॥
॥ १३ ॥ (अद्यत्वांनिहतामित्रंदृष्ट्वासंपूर्णमानसम् ॥ निस्तीर्णवनवासञ्चप्रीतिरासीत्परामम ॥ १) कैकेय्यायानिचोक्तानिवाक्या
निवदतांवर ॥ तवप्रव्राजनार्थानिस्थितानिहृदयेमम ॥ १४ ॥ त्वांतुदृष्ट्वाकुशलिनंपरिष्वज्यसलक्ष्मणम् ॥ अद्यदुःखाद्विमुक्तोऽस्मिनी
हारादिवभास्करः ॥१५॥ तारितोऽहंत्वयापुत्रसुपुत्रेणमहात्मना ॥ अष्टावक्रेणधर्मात्माकहोलोब्राह्मणोयथा ॥ १६ ॥ इदानींचविजाना
मियथासौम्यसुरेश्वरैः ॥ वधार्थंरावणस्येहपिहितंपुरुषोत्तमम् ॥ १७ ॥ सिद्धार्थाखलुकौसल्यायात्वांरामगृहंगतम् ॥ वनान्निवृत्तंसं
हृष्टाद्रक्ष्यतेशत्रुसूदनम् ॥ १८ ॥ सिद्धार्थाःखलुतेरामनरायेत्वांपुरींगतम् ॥ राज्येचैवाभिषिक्तंचद्रक्ष्यंतेवसुधाधिपम् ॥ १९ ॥ अनु
रक्तेनबलिनाशुचिनाधर्मचारिणा ॥ इच्छेयंत्वामहंद्रष्टुंभरतेनसमागतम् ॥ २० ॥ चतुर्दशसमाःसौम्यवनेनिर्यापितास्त्वया ॥ वस
तासीतयासार्धंमत्प्रीत्यालक्ष्मणेनच ॥ २१ ॥ निवृत्तवनवासोऽसिप्रतिज्ञापूरितात्वया ॥ रावणंचरणेहत्वादेवताःपरितोषिताः ॥ २२ ॥
कृतंकर्मयशःश्लाघ्यंप्राप्तंतेशत्रुसूदन ॥ भ्रातृभिःसहराज्यस्थोदीर्घमायुरवाप्नुहि ॥ २३ ॥ इतिब्रुवाणंराजानंरामःप्रांजलिरब्रवीत् ॥ कुरु
प्रसादंधर्मज्ञकैकेय्याभरतस्यच ॥ २४ ॥ सपुत्रांत्वांत्यजामीतियदुक्ताकैकयीत्वया ॥ सशापःकैकयींघोरःसपुत्रांनस्पृशेत्प्रभो ॥ २५ ॥
तथेतिसमहाराजोराममुक्त्वाकृतांजलिम् ॥ लक्ष्मणंचपरिष्वज्यपुनर्वाक्यमुवाचह ॥ २६ ॥ धर्मंप्राप्स्यसिधर्मज्ञयशश्चविपुलंभुवि ॥

वसुः ॥ ४ ॥ अब्रवीत्तुतदारामंसाक्षीलोकस्यपावकः ॥ एषातेरामवैदेहीपापमस्यांनविद्यते ॥ ५ ॥ नैववाचानमनसानैवबुद्ध्यानच
क्षुषा ॥ सुवृत्तावृत्तशौंडीर्यंनत्वामत्यचरच्छुभा ॥ ६ ॥ रावणेनापनीतैषावीर्योत्सिक्तेनरक्षसा ॥ त्वयाविरहितादीनाविवशानिर्जने
सती ॥ ७ ॥ रुद्धाचांतःपुरेगुप्तात्वच्चित्तात्वत्परायणा ॥ रक्षितराक्षसीभिश्चघोराभिर्घोरबुद्धिभिः ॥ ८ ॥ प्रलोभ्यमानाविविधंतर्ज्य
मानाचमैथिली ॥ नाचिंतयततद्रक्षस्त्वद्गतेनांतरात्मना ॥ ९ ॥ विशुद्धभावांनिष्पापांप्रतिगृह्णीष्वमैथिलीम् ॥ नकिंचिदभिधात
व्याअहमाज्ञापयामिते ॥ १० ॥ ततःप्रीतमनारामःश्रुत्वैवंवदतांवरः ॥ दध्यौमुहूर्तंधर्मात्माहर्षव्याकुललोचनः ॥ ११ ॥ एवमु
क्तोमहातेजाधृतिमानुरुविक्रमः ॥ उवाचत्रिदशश्रेष्ठंरामोधर्मभृतांवरः ॥ १२ ॥ अवश्यंचापिलोकेषुसीतापावनमर्हति ॥ दीर्घकालो
षिताहीयंरावणांतःपुरेशुभा ॥ १३ ॥ बालिशोबतकामात्मारामोदशरथात्मजः ॥ इतिवक्ष्यतिमांलोकोजानकीमविशोध्यहि ॥
॥ १४ ॥ अनन्यहृदयांसीतांमच्चित्तपरिरक्षिणीम् ॥ अहमप्यवगच्छामिमैथिलींजनकात्मजाम् ॥ १५ ॥ (प्रत्ययार्थंतुलोकानां
त्रयाणांसत्यसंश्रयः ॥ उपेक्षेचापिवैदेहींप्रविशन्तींहुताशनम् ॥ १ ॥ (इमामपिविशालाक्षींरक्षितांस्वेनतेजसा ॥ रावणोनातिवर्तेतवे
लामिवमहोदधिः ॥ १६ ॥ नचशक्तःसुदुष्टात्मामनसापिहिमैथिलीम् ॥ प्रधर्षयितुमप्राप्यांदीप्तामग्निशिखामिव ॥ १७ ॥ नेयमर्हति
वैक्लव्यंरावणांतःपुरेसती ॥ अनन्याहिमयासीताभास्करस्यप्रभायथा ॥ १८ ॥ विशुद्धात्रिषुलोकेषुमैथिलीजनकात्मजा ॥ नविहातुं
मयाशक्याकीर्तिरात्मवतायथा ॥ १९ ॥ अवश्यंचमयाकार्यंसर्वेषांवोवचोहितम् ॥ स्निग्धानांलोकनाथानामेवंचवदतांहितम् ॥२०॥
इत्येवमुक्त्वाविजयीमहाबलःप्रशस्यमानःस्वकृतेनकर्मणा ॥ समेत्यरामःप्रिययामहायशाःसुखंसुखार्होऽनुबभूवराघवः ॥ २१ ॥
इत्यार्षे श्रीमद्रा० वाल्मी० आदि० च० सा० युद्धकांडे विंशोत्तरशततमः सर्गः ॥१२०॥ एतच्छ्रुत्वाशुभंवाक्यंराघवेणानुभाषितम् ॥
ततःशुभतरंवाक्यंव्याजहारमहेश्वरः ॥१॥ पुष्कराक्षमहाबाहोमहावक्षःपरंतप ॥ दिष्ट्याकृतमिदंकर्मत्वयाधर्मभृतांवर ॥२॥ दिष्ट्यासर्व
स्यलोकस्यप्रवृद्धंदारुणंतमः ॥ अपावृत्तंत्वयासंख्येरामरावणजंभयम् ॥३॥ आश्वास्यभरतंदीनंकौसल्यांचयशस्विनीम् ॥ कैकेयींचसु

पुरुषोत्तमः ॥ अजितःखड्गधृग्विष्णुःकृष्णश्चैवबृहद्बलः ॥ १५ ॥ सेनानीर्ग्रामणीःसर्वत्वंबुद्धिस्त्वंक्षमादमः ॥ प्रभावश्चव्ययश्चत्वमु
पेंद्रोमधुसूदनः ॥ १६ ॥ इंद्रकर्मामहेंद्रस्त्वंपद्मनाभोरणांतकृत् ॥ शरण्यंशरणंचत्वामाहुर्दिव्यामहर्षयः ॥ १७ ॥ सहस्रशृंगोवेदा
त्मशतशीर्षोमहर्षभः ॥ त्वंत्रयाणांहिलोकानामादिकर्तास्वयंप्रभुः ॥ १८ ॥ सिद्धानामपिसाध्यानामाश्रयश्चासिपूर्वजः ॥ त्वंयज्ञ
स्त्वंवषट्कारस्त्वमोंकारःपरात्परः ॥ १९ ॥ प्रभवंनिधनंचापिनोविदुःकोभवानिति ॥ दृश्यसेसर्वभूतेषुगोषु चब्राह्मणेषुच ॥ २० ॥
दिक्षुसर्वासुगगनेपर्वतेषुनदीषुच ॥ सहस्रचरणःश्रीमाञ्शतशीर्षःसहस्रदृक् ॥ २१ ॥ त्वंधारयसिभूतानिपृथिवींसर्वपर्वतान् ॥ अंते
पृथिव्याःसलिलेदृश्यसेत्वंमहोरगः ॥ २२ ॥ त्रीँल्लोकान्धारयन्रामदेवगंधर्वदानवान् ॥ अहंतेहृदयंरामजिह्वादेवीसरस्वती ॥ २३ ॥
देवारोमाणिगात्रेषुब्राह्मणानिर्मिताःप्रभो ॥ निमेषस्तेस्मृतारात्रिरुन्मेषोदिवसस्तथा ॥ २४ ॥ संस्कारास्त्वभवन्वेदानैतदस्तित्वया
विना ॥ जगत्सर्वंशरीरंतेस्थैर्यंतेवसुधातलम् ॥ २५ ॥ अग्निःकोपःप्रसादस्तेसोमःश्रीवत्सलक्षणः ॥ त्वयालोकस्त्रयःक्रांताःपुरास्वै
र्विक्रमैस्त्रिभिः ॥ २६ ॥ महेंद्रश्चकृतोराजाबलिंबद्ध्वासुदारुणम् ॥ सीता लक्ष्मीर्भवान्विष्णुर्देवः कृष्णः प्रजापतिः ॥ २७ ॥ वधा
र्थंरावणस्येहप्रविष्टोमानुषींतनुम् ॥ तदिदंनस्त्वयाकार्यंकृतंधर्मभृतांवर ॥ २८ ॥ निहतोरावणोरामप्रहृष्टोदिवमाक्रम ॥ अमोघंदे
ववीर्यंतेनतेमोघाःपराक्रमाः ॥ २९ ॥ अमोघंदर्शनंरामअमोघस्तवसंस्तवः ॥ अमोघास्तेभविष्यंति भक्तिमंतोनराभुवि ॥ ३० ॥
येत्वांदेवंध्रुवंभक्ताःपुराणंपुरुषोत्तमम् ॥ प्राप्नुवंतितथाकामानिहलोकेपरत्रच ॥ ३१ ॥ इममार्षस्तवंदिव्यमितिहासंपुरातनम् ॥ येन
राःकीर्तयिष्यंतिनास्तितेषांपराभवः ॥ ३२ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे एकोनविंशाधि
कशततमः सर्गः ॥ ११९ ॥ एतच्छ्रुत्वाशुभंवाक्यंपितामहसमीरितम् ॥ अंकेनादायवैदेहीमुत्पपातविभावसुः ॥ १ ॥ विधूयाथ
चितांतांतुवैदेहींहव्यवाहनः ॥ उत्तस्थौमूर्तिमानाशुगृहीत्वाजनकात्मजाम् ॥ २ ॥ तरुणादित्यसंकाशांतप्तकांचनभूषणाम् ॥ रक्ता
म्बरधराम्बालांनीलकुंचितमूर्धजाम् ॥ ३ ॥ अक्लिष्टमाल्याभरणांतथारूपामनिंदिताम् ॥ ददौरामायवैदेहींमंकेकृत्वाविभा

कम्यहुताशनम् ॥ विवेशज्वलनंदीप्तंनिःशंकेनांतरात्मना ॥ २७ ॥ जनश्चसुमहांस्तत्रबालवृद्धसमाकुलः ॥ ददर्शमैथिलींदीप्तांप्रवि
शंतींहुताशनम् ॥ २८ ॥ सातप्तनवहेमाभातप्तकांचनभूषणा ॥ पपातज्वलनंदीप्तंसर्वलोकस्यसन्निधौ ॥ २९ ॥ ददृशुस्तांविशाला
क्षींपतंतींहव्यवाहनम् ॥ सीतांसर्वाणिरूपाणिरुक्मवेदिनिभांतदा ॥ ३० ॥ ददृशुस्तांमहाभागांप्रविशंतींहुताशनम् ॥ ऋषयोदेव
गंधर्वायज्ञेपूर्णाहुतीमिव ॥ ३१ ॥ प्रचुक्रुशुःस्त्रियःसर्वास्तांदृष्ट्वाहव्यवाहने ॥ पतंतींसंस्कृतांमंत्रैर्वसोर्धारामिवाध्वरे ॥ ३२ ॥
ददृशुस्तांत्रयोलोकादेवगंधर्वदानवाः ॥ शप्तांपतंतींनिरयेत्रिदिवाद्देवतामिव ॥ ३३ ॥ तस्यामग्निंविशंत्यांतुहाहेतिविपुलःस्वनः ॥
रक्षसांवानराणांचसंबभूवाद्भुतोपमः ॥ ३४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वा० आदि० च० सा० युद्धकांडे अष्टादशाधिकशततमः
सर्गः ॥ ११८ ॥ ततोहिदुर्मनारामःश्रुत्वैववदतांगिरः ॥ दध्यौमुहूर्तंधर्मात्माबाष्पव्याकुललोचनः ॥ १ ॥ ततोवैश्रवणोराजायमश्चपि
तृभिःसह ॥ सहस्राक्षश्चदेवेशोवरुणश्चजलेश्वरः ॥ २ ॥ षडर्धनयनःश्रीमान्महादेवोवृषध्वजः ॥ कर्तासर्वस्यलोकस्यब्रह्माब्रह्मवि
दांवरः ॥ ३ ॥ एतेसर्वेसमागम्यविमानैःसूर्यसन्निभैः ॥ आगम्यनगरींलंकामभिजग्मुश्चराघवम् ॥ ४ ॥ ततःसहस्ताभरणान्प्रगृह्य
विपुलान्भुजान् ॥ अब्रुवंस्त्रिदशश्रेष्ठाराघवंप्रांजलिंस्थितम् ॥ ५ ॥ कर्तासर्वस्यलोकस्यश्रेष्ठोज्ञानविदांविभुः ॥ उपेक्षसेकथंसीतांपतंतीं
हव्यवाहने ॥ कथंदेवगणश्रेष्ठमात्मानंनावबुध्यसे ॥ ६ ॥ ऋतधामावसुःपूर्वंवसूनांचप्रजापतिः ॥ त्रयाणामपिलोकानामादिकर्तास्वयं
प्रभुः ॥ ७ ॥ रुद्राणामष्टमोरुद्रःसाध्यानामपिपंचमः ॥ अश्विनौचापिकर्णौतेसूर्याचंद्रमसौदृशौ ॥ ८ ॥ अंतेचादौचमध्येचदृश्यसेच
परंतप ॥ उपेक्षसेचवैदेहींमानुषःप्राकृतोयथा ॥ ९ ॥ इत्युक्तोलोकपालैस्तैःस्वामीलोकस्यराघवः ॥ अब्रवीत्त्रिदशश्रेष्ठान्रामोधर्मभृतां
वरः ॥ १० ॥ आत्मानंमानुषंमन्येरामंदशरथात्मजम् ॥ सोऽहंयश्चयतश्चाहंभगवांस्तद्ब्रवीतुमे ॥११॥ इतिब्रुवाणंकाकुत्स्थंब्रह्माब्रह्मवि
दांवरः ॥ अब्रवीच्छृणुमेवाक्यंसत्यंसत्यपराक्रम ॥ १२ ॥ भवान्नारायणोदेवःश्रीमांश्चक्रायुधःप्रभुः ॥ एकशृंगोवराहस्त्वंभूतभव्यसप
त्नजित्॥१३॥ अक्षरंब्रह्मसत्यंचमध्येचांतेचराघव ॥ लोकानांत्वंपरोधर्मोविष्वक्सेनश्चतुर्भुजः ॥ १४ ॥ शार्ङ्गधन्वाहृषीकेशःपुरुषः

च्छसि ॥ प्रत्ययंगच्छमेस्वेनचारित्रेणैवतेशपे ॥६॥ पृथक्स्त्रीणांप्रचारेणजातिंत्वंपरिशंकसे ॥ परित्यजैनांशंकांतुयदितेऽहंपरीक्षिता ॥
॥ ७ ॥ यदहंगात्रसंस्पर्शंगतास्मिविवशाप्रभो ॥ कामकारोनमेतत्रदैवंतत्रापराध्यति ॥ ८ ॥ मदधीनंतुयत्तन्मेहृदयंत्वयिवर्तते ॥
पराधीनेषुगात्रेषुकिंकरिष्याम्यनीश्वरी ॥ ९ ॥ सहसंवृद्धभावेनसंसर्गेणचमानद ॥ यदितेऽहंनविज्ञाताहतातेनास्मिशाश्वतम् ॥१०॥
प्रेषितस्तेमहावीरोहनूमानवलोककः ॥ लंकास्थाहंत्वयाराजन्किंतदानविसर्जिता ॥ ११ ॥ प्रत्यक्षंवानरस्यास्यतद्वाक्यसमनंत
रम् ॥ त्वयासंत्यक्तयावीरत्यक्तंस्याज्जीवितंमया ॥ १२ ॥ नवृथातेश्रमोऽयंस्यात्संशयेन्यस्यजीवितम् ॥ सुहृज्जनपरिक्लेशोनचायं
विफलस्तव ॥ १३ ॥ त्वयातुनृपशार्दूलरोषमेवानुवर्तता ॥ लघुनेवमनुष्येणस्त्रीत्वमेवपुरस्कृतम् ॥ १४ ॥ अपदेशोमेजनकान्नोत्पत्ति
र्वसुधातलात् ॥ ममवृत्तंचवृत्तज्ञबहुतेनपुरस्कृतम् ॥ १५ ॥ नप्रमाणीकृतःपाणिर्बाल्येममनिपीडितः ॥ ममभक्तिश्चशीलंचसर्वंतेपृ
ष्ठतःकृतम् ॥ १६ ॥ इतिब्रुवंतीरुदतीबाष्पगद्गदभाषिणी ॥ उवाचलक्ष्मणंसीतादीनंध्यानपरायणम् ॥ १७ ॥ चितांमेकुरुसौमित्रेव्य
सनस्यास्यभेषजम् ॥ मिथ्यापवादोपहतानाहंजीवितुमुत्सहे ॥ १८ ॥ अप्रीतेनगुणैर्भर्त्रात्यक्तायाजनसंसदि ॥ याक्षमामेगतिर्गंतुं
प्रवेक्ष्येहव्यवाहनम् ॥ १९ ॥ एवमुक्तस्तुवैदेह्यालक्ष्मणःपरवीरहा ॥ अमर्षवशमापन्नोराघवंसमुदैक्षत ॥ २० ॥ सविज्ञायमनश्छं
दंरामस्याकारसूचितम् ॥ चितांचकारसौमित्रिर्मतेरामस्यवीर्यवान् ॥ २१ ॥ नहिरामंतदाकश्चित्कालांतकयमोपमम् ॥ अनुनेतुम
थोवक्तुंद्रष्टुंवाप्यशकत्सुहृत् ॥ २२ ॥ अधोमुखंस्थितंरामंततःकृत्वाप्रदक्षिणम् ॥ उपावर्ततवैदेहीदीप्यमानंहुताशनम् ॥ २३ ॥
प्रणम्यदैवतेभ्यश्चब्राह्मणेभ्यश्चमैथिली ॥ बद्धांजलिपुटाचेदमुवाचाग्निसमीपतः ॥ २४ ॥ यथामेहृदयंनित्यंनापसर्पतिराघवात् ॥
तथालोकस्यसाक्षीमांसर्वतःपातुपावकः ॥ २५ ॥ यथामांशुद्धचारित्रांदुष्टांजानातिराघवः ॥ तथालोकस्यसाक्षीमांसर्वतःपातुपा
वकः ॥ २६ ॥ (कर्मणामनसावाचायथानातिचराम्यहम् ॥ राघवंसर्वधर्मज्ञंतथामांपातुपावकः ॥ १ ॥ आदित्योभगवान्वायुर्दिशश्चं
द्रस्तथैवच ॥ अहश्चापितथासंध्येरात्रिश्चपृथिवीतथा ॥ यथान्येऽपिविजानंतितथाचारित्रसंयुताम् ॥ २ ॥) एवमुक्त्वातुवैदेहीपरि

इत्येवंवदतः श्रुत्वासीतारामस्यतद्वचः ॥ मृगीवोत्फुल्लनयनाबभूवाश्रुपरिप्लुता ॥ १० ॥ पश्यतस्तांतुरामस्यसमीपेहृदयप्रियाम् ॥
(प्रभूताज्यावसिक्तस्यपावकस्येवदीप्यतः ॥ सबद्धाभ्रुकुटींवक्रेतिर्यक्प्रेक्षितलोचनः ॥ १ ॥) जनवादभयाद्राज्ञोबभूवहृदयंद्विधा
॥ ११ ॥ सीतामुत्पलपत्राक्षींनीलकुंचितमूर्धजाम् ॥ अवदद्वैवरारोहांमध्येवानररक्षसाम् ॥ १२ ॥ यत्कर्तव्यंमनुष्येणधर्षणांप्रति
मार्जता ॥ तत्कृतंरावणंहत्वामयेदंमानकांक्षिणा ॥ १३ ॥ निर्जिताजीवलोकस्यतपसाभावितात्मना ॥ अगस्त्येनदुराधर्षामुनिनाद
क्षिणेवदिक् ॥१४ ॥ विदितश्चास्तुभद्रंतेयोऽयंरणपरिश्रमः ॥ सुतीर्णःसुहृदांवीर्यान्नत्वदर्थंमयाकृतः ॥ १५ ॥ रक्षतातुमयावृत्तमपवादं
चसर्वतः ॥ प्रख्यातस्यात्मवंशस्यन्यंगंचपरिमार्जता ॥ १६ ॥ प्राप्तचारित्रसंदेहाममप्रतिमुखेस्थिता ॥ दीपोनेत्रातुरस्येवप्रतिकूला
सिमेदृढा॥१७॥तद्गच्छत्वाऽनुजानेऽद्ययथेष्टंजनकात्मजे॥एतादशादिशोभद्रेकार्यमस्तिनमेत्वया ॥ १८ ॥ कःपुमांस्तुकुलेजातः स्त्रियंपर
गृहोषिताम् ॥ तेजस्वीपुनरादद्यात्सुहृल्लोभेनचेतसा ॥ १९ ॥ रावणांकपरिक्लिष्टांदृष्टांदुष्टेनचक्षुषा ॥ कथंत्वांपुनरादद्यांकुलंव्यपदिश
न्महत् ॥ २० ॥ यदर्थंनिर्जितामेत्वंसोऽयमासादितोमया ॥ नास्तिमेत्वय्यभिष्वंगोयथेष्टंगम्यतामिति ॥२१॥ तदद्यव्याहृतंभद्रेमयैत
त्कृतबुद्धिना ॥ लक्ष्मणेवाथभरतेकुरुबुद्धिंयथासुखम् ॥ २२ ॥ शत्रुघ्नेवाथसुग्रीवेराक्षसेवाविभीषणे ॥ निवेशयमनःसीतेयथावासुखमा
त्मनः ॥२३॥ नहित्वांरावणोदृष्ट्वादिव्यरूपांमनोरमाम् ॥ मर्षयत्यचिरंसीतेस्वगृहेपर्यवस्थिताम्॥२४॥ततःप्रियार्हश्रवणातदाप्रियंप्रिया
दुपश्रुत्यचिरस्यमानिनी ॥ मुमोचबाष्पंरुदतीतदाभृशंगजेंद्रहस्ताभिहतेववल्लरी ॥ २५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मी० आदिकाव्ये
च० सा० युद्धकांडे सप्तदशाधिकशततमः सर्गः ॥११७॥ एवमुक्तातुवैदेहीपरुषंरोमहर्षणम् ॥ राघवेणसरोषेणश्रुत्वाप्रव्यथिताभवत्॥
॥ १ ॥ सातदाऽश्रुतपूर्वंहिजनेमहतिमैथिली ॥ श्रुत्वाभर्तुर्वचोघोरंलज्जयावनताभवत् ॥ २ ॥ प्रविशंतीवगात्राणिस्वानिसाजनका
त्मजा ॥ वाक्छरैस्तैःसशल्येवभृशमश्रूण्यवर्तयत ॥ ३ ॥ ततोबाष्पपरिक्लिन्नंप्रमार्जंतीस्वमाननम् ॥ शनैर्गद्गदयावाचाभर्तारमिदब्र
वीत् ॥ ४ ॥ किंमामसदृशंवाक्यमीदृशंश्रोत्रदारुणम् ॥ रूक्षंश्रावयसेवीरप्राकृतःप्राकृतामिव ॥ ५ ॥ नतथास्मिमहाबाहोयथामावग

संरंभाच्चाब्रवीद्रामश्चक्षुषाप्रदहन्निव ॥ विभीषणंमहाप्राज्ञंसोपालंभमिदंवचः ॥ २५ ॥ किमर्थंमामनादृत्यक्लिश्यतेऽयंत्वयाजनः ॥
निवर्तयैनमुद्वेगंजनोऽयं स्वजनोमम ॥ २६ ॥ नगृहाणिनवस्त्राणिनप्रकारस्तिरस्क्रिया ॥ नेदृशाराजसत्काराावृत्तमावरणंस्त्रियः ॥
॥ २७ ॥ व्यसनेषु न कृच्छ्रेषु न युद्धेषु स्वयंवरे ॥ नक्रतौनोविवाहेवादर्शनंदूष्यतेस्त्रियः ॥ २८ ॥ सैषाविपद्गताचैवकृच्छ्रेणचसम
न्विता ॥ दर्शनेनास्तिदोषोऽस्यामत्समीपेविशेषतः ॥ २९ ॥ (तदानयसमीपंमेशीघ्रमेनांविभीषण ॥ सीतापश्यतुमामेषासुहृद्गणवृतं
स्थितम् ॥ १ ॥) विसृज्यशिबिकांतस्मात्पद्भ्यामेवापसर्पतु ॥ समीपेममवैदेहींपश्यंत्वेतेवनौकसः ॥ ३० ॥ एवमुक्तास्तुरामेणसविम
र्शोविभीषणः ॥ रामस्योपानयत्सीतांसन्निकर्षंविनीतवत् ॥३१॥ ततोलक्ष्मणसुग्रीवौ हनूमांश्चप्लवंगमः ॥ निशम्यवाक्यंरामस्यबभूवु
र्व्यथिताभृशम् ॥ ३२ ॥ (कलत्रनिरपेक्षैश्चइंगितैरस्यदारुणैः ॥ अप्रीतमिवसीतायांतर्कयन्तिस्मराघवम् ॥ १ ॥) लज्जयात्ववलीयंती
स्वेषुगात्रेषुमैथिली ॥ विभीषणेनानुगताभर्तारंसाऽभ्यवर्तत ॥३३॥(सावस्त्रसंरुद्धमुखीलज्जयाजनसंसदि ॥ १ ॥) विस्मयाच्चप्रहर्षाच्च
स्नेहाच्चपतिदेवता ॥ उदैक्षतमुखंभर्तुःसौम्यंसौम्यतरानना ॥ ३४ ॥ अथसमपनुदन्मनःक्लमंसासुचिरमदृष्टमुदीक्ष्यवैप्रियस्य ॥ वदनमु
दितपूर्णचंद्रकांतंविमलशशांकनिभाननातदासीत ॥३५॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे षोड
शाधिकशततमः सर्गः ॥११६॥ तांतुपार्श्वेस्थितांप्रह्वांरामःसंप्रेक्ष्यमैथिलीम् ॥ हृदयांतर्गतं भावंव्याहर्तुमुपचक्रमे ॥ १ ॥ एषासिनिर्जिता
भद्रेशत्रुंजित्वारणाजिरे ॥ पौरुषाद्यदनुष्ठेयंमयैतदुपपादितम् ॥ २ ॥ गतोऽस्म्यंतममर्षस्यधर्षणासंप्रमार्जिता ॥ अवमानश्चशत्रुश्चयु
गपन्निहतौमया ॥ ३ ॥ अद्यमेपौरुषंदृष्टमद्यमेसफलःश्रमः॥अद्यतीर्णप्रतिज्ञोऽहंप्रभवाम्यद्यचात्मनः ॥ ४ ॥ यात्वंविरहितानीताचलचि
त्तेनरक्षसा ॥ दैवसंपादितोदोषोमानुषेणमयाजितः ॥ ५ ॥ संप्राप्तमवमानंयस्तेजसानप्रमार्जति ॥ कस्तस्यपौरुषेणार्थोमहताप्यल्पचे
तसः ॥६ ॥ लंघनंचसमुद्रस्यलंकायाश्चापिमर्दनम् ॥ सफलंतस्यचश्लाघ्यमद्यकर्महनूमतः ॥७॥ युद्धेविक्रमतश्चैवहितंमंत्रयतस्तथा ॥
सुग्रीवस्यससैन्यस्यसफलोऽद्यपरिश्रमः ॥८॥ विभीषणस्य चतथासफलोऽद्यपरिश्रमः ॥ विगुणंभ्रातरंत्यक्त्वायोमांस्वयमुपस्थितः ॥९॥

यन्निमित्तोऽयमारंभःकर्मणां यःफलोदयः ॥ तांदेवींशोकसंतप्तांद्रष्टुमर्हसिमैथिलीम् ॥ २ ॥ साहिशोकसमाविष्टाबाष्पपर्याकुलेक्षणा ॥
मैथिलीविजयंश्रुत्वाद्रष्टुंत्वामभिकांक्षति ॥ ३ ॥ पूर्वकात्प्रत्ययाच्चाहमुक्तोविश्वस्तयातया ॥ द्रष्टुमिच्छामिभर्तारमितिपर्याकुलेक्षणा ॥
॥ ४ ॥ एवमुक्तोहनुमतारामोधर्मभृतांवरः ॥ आगच्छत्सहसाध्यानमीषद्बाष्पपरिप्लुतः ॥ ५ ॥ सदीर्घमभिनिःश्वस्यजगतीमवलोक
यन् ॥ उवाचमेघसंकाशंविभीषणमवस्थितम् ॥ ६ ॥ दिव्यांगरागांवैदेहींदिव्याभरणभूषिताम् ॥ इहसीतांशिरःस्नातामुपस्थापय
माचिरम् ॥७॥ एवमुक्तस्तुरामेणत्वरमाणोविभीषणः ॥ प्रविश्यांतःपुरःसीतांस्त्रीभिःस्वाभिरचोदयत् ॥ ८ ॥ ॥ ततःसीतांमहाभागां
दृष्ट्वोवाचविभीषणः ॥ मूर्ध्निबद्धांजलिःश्रीमान्विनीतोराक्षसेश्वरः ॥९॥ दिव्यांगरागावैदेहिदिव्याभरणभूषिता ॥ यानमारोहभद्रंतेभर्ता
त्वांद्रष्टुमिच्छति ॥ १० ॥ एवमुक्तातुवैदेहीप्रत्युवाचविभीषणम् ॥ अस्नात्वाद्रष्टुमिच्छामिभर्तारंराक्षसेश्वर ॥ ११ ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रु
त्वाप्रत्युवाचविभीषणः ॥ यथाहरामोभर्तातेतत्तथाकर्तुमर्हसि ॥ १२ ॥ तस्यद्वचनंश्रुत्वामैथिलीपतिदेवता ॥ भर्तृभक्त्यावृतासा
ध्वीतथेतिप्रत्यभाषत ॥ १३ ॥ ततःसीतांशिरःस्नातांसंयुक्तांप्रतिकर्मणा ॥ महार्हाभरणोपेतांमहार्हांबरधारिणीम् ॥ १४ ॥ आरो
प्यशिबिकांसीतांराक्षसैर्वहनोचितैः ॥ राक्षसैर्बहुभिर्गुप्तामाजहारविभीषणः ॥ १५ ॥ सोऽभिगम्यमहात्मानंज्ञात्वापिध्यानमास्थितम् ॥
प्रणतश्चप्रहृष्टश्चप्राप्तांसीतांन्यवेदयत् ॥ १६ ॥ तामागतामुपश्रुत्यरक्षोगृहचिरोषिताम् ॥ रोषंहर्षंचदैन्यंचराघवःप्रापशत्रुहा ॥ १७ ॥
ततोयानगतांसीतांसविमर्शंविचारयन् ॥ विभीषणमिदंवाक्यंप्रहृष्टोराघवोऽब्रवीत् ॥ १८ ॥ राक्षसाधिपतेसौम्यनित्यंमद्विजये
रत ॥ वैदेहीसन्निकर्षंमेक्षिप्रंसमभिगच्छतु ॥ १९ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाराघवस्याविभीषणः ॥ तूर्णमुत्सारणंतत्रकारयामासधर्म
वित् ॥ २० ॥ कंचुकोष्णीषिणस्तत्रवेत्रझर्झरपाणयः ॥ उत्सारयंतस्तान्योधान्समंतात्परिचक्रमुः ॥ २१ ॥ ऋक्षाणांवानराणांच
राक्षसानांचसर्वशः ॥ वृंदान्युत्सार्यमाणानिदूरमुत्तस्थुरंततः ॥ २२ ॥ तेषामुत्सार्यमाणानांनिःस्वनःसुमहानभूत् ॥ वायुनोद्धूयमा
नस्यसागरस्येवनिःस्वनः ॥ २३ ॥ उत्सार्यमाणान्दृष्ट्वाथजगत्यांजातसंभ्रान् ॥ दाक्षिण्यात्तदमर्षाच्चवारयामासराघवः ॥ २४ ॥

इच्छामिविविधैर्घातैर्हंतुमेताःसुदारुणाः ॥ ३१ ॥ राक्षस्योदारुणकथावरमेतत्प्रयच्छमे ॥ मुष्टिभिःपार्ष्णिघातैश्चविशालैश्चैवबा
हुभिः ॥ ३२ ॥ जंघाजानुप्रहारैश्चदंतानांचैवपीडनैः ॥ भक्षणैःकर्णनासानांकेशानांलुंचनैस्तथा ॥ ३३ ॥ निपात्यहंतुमिच्छामित
वविप्रियकारिणीः ॥ एवंप्रहारैर्बहुभिःसंप्रहार्ययशस्विनि ॥ ३४ ॥ घातयेतीव्ररूपाभिर्याभिस्त्वंतर्जितापुरा ॥ इत्युक्तासाहनुमता
कृपणादीनवत्सला ॥ ३५ ॥ हनूमंतमुवाचेदंचिंतयित्वाविमृश्यच ॥ राजसंश्रयवश्यानांकुर्वतीनांपराज्ञया ॥ ३६ ॥ विधेयानांचदा
सीनांकःकुप्येद्वानरोत्तम ॥ भाग्यवैषम्यदोषेणपुरस्ताद्दुष्कृतेनच ॥ ३७ ॥ मयैतत्प्राप्यतेसर्वंस्वकृतंह्युपभुज्यते ॥ मैवंवदमहाबाहोदै
वीह्येषापरागतिः ॥ ३८ ॥ प्राप्तव्यंतुदशायोगान्मयैतदितिनिश्चितम् ॥ दासीनांरावणस्याहंमर्षयामीहदुर्बला ॥ ३९ ॥ आज्ञप्तारा
क्षसेनेहराक्षस्यस्तर्जयंतिमाम् ॥ ४१ ॥ हतेतस्मिन्नकुर्वंतितर्जनंमारुतात्मज ॥४०॥ अयंव्याघ्रसमीपेतुपुराणोधर्मसंहितः ॥ ऋक्षेणगीतः
श्लोकोऽस्तितंनिबोधप्लवंगम ॥४१॥ नपरःपापमादत्तेपरेषांपापकर्मणाम् ॥ समयोरक्षितव्यस्तुसंतश्चारित्रभूषणाः ॥ ४२ ॥ पापानां
वाशुभानांवावधार्हाणामथापिवा ॥ कार्यंकारुण्यमार्येणनकश्चिन्नापराध्यति ॥ ४३ ॥ लोकहिंसाविहाराणांक्रूराणांपापकर्मणाम् ॥
कुर्वतामपिपापानिनैवकार्यमशोभनम् ॥ ४४ ॥ एवमुक्तस्तुहनुमान्सीतयावाक्यकोविदः ॥ प्रत्युवाचततःसीतांरामपत्नीमनिंदि
ताम् ॥ ४५ ॥ युक्तारामस्यभवतीधर्मपत्नीगुणान्विता ॥ प्रतिसंदिशमांदेविगमिष्येयत्रराघवः ॥ ४६ ॥ एवमुक्ताहनुमतावैदेहीजन
कात्मजा ॥ साब्रवीद्द्रष्टुमिच्छामिभर्तारंभक्तवत्सलम् ॥ ४७ ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वाहनूमान्मारुतात्मजः ॥ हर्षयन्मैथिलींवाक्य
मुवाचेदंमहामतिः ॥ ४८ ॥ पूर्णचंद्रमुखंरामंद्रक्ष्यस्यद्यसलक्ष्मणम् ॥ स्थितमित्रंहतामित्रंशचीवेन्द्रंसुरेश्वरम् ॥ ४९ ॥ तामेवमुक्त्वा
भ्राजंतींसीतांसाक्षादिवश्रियम् ॥ आजगाममहातेजाहनूमान्यत्रराघवः ॥ ५० ॥ सपदिहरिवरस्ततोहनूमान्प्रतिवचनंजनकेश्वरात्म
जायाः ॥ कथितमकथयद्यथाक्रमेणत्रिदशवरप्रतिमायराघवाय ॥ ५१ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा०
युद्धकांडे पंचदशाधिकशततमः सर्गः ॥ ११५ ॥ तमुवाचमहाप्राज्ञःसोऽभिवाद्यप्लवंगमः ॥ रामंकमलपत्राक्षंवरंसर्वधनुष्मताम् ॥ १ ॥

रावणश्चहतःशत्रुर्लंकाचैववशीकृता ॥ १० ॥ मयाह्यलब्धनिद्रेणधृतेनतवनिर्जये ॥ प्रतिज्ञैषाविनिस्तीर्णाबद्ध्वासेतुंमहोदधौ ॥ ११ ॥
संभ्रमश्चनकर्तव्योवर्तंत्यारावणालये ॥ विभीषणविधेयंहिलंकैश्वर्यमिदंकृतम् ॥ १२ ॥ तदाश्वसिहिविस्रब्धंस्वगृहेपरिवर्तसे ॥
अयंचाभ्येतिसंहृष्टस्त्वद्दर्शनसमुत्सुकः ॥ १३ ॥ एवमुक्तातुसादेवीसीताशशिनिभानना ॥ प्रहर्षेणावरुद्धासाव्याहर्तुंनशशाकह ॥
॥ १४ ॥ ततोऽब्रवीद्धरिवरःसीतामप्रतिजल्पतीम् ॥ किंत्वंचिंतयसेदेविकिंचमांनाभिभाषसे ॥ १५ ॥ एवमुक्ताहनुमतासीताधर्म
पथेस्थिता ॥ अब्रवीत्परमप्रीताबाष्पगद्गदयागिरा ॥ १६ ॥ प्रियमेतदुपश्रुत्यभर्तुर्विजयसंश्रितम् ॥ प्रहर्षवशमापन्नानिर्वाक्या
स्मिक्षणान्तरम् ॥ १७ ॥ नहिपश्यामिसदृशंचिन्तयंतीप्लवंगम ॥ आख्यानकस्यभवतोदातुंप्रत्यभिनंदनम् ॥ १८ ॥ नचप
श्यामिसदृशंपृथिव्यांतवकिंचन ॥ सदृशंमत्प्रियाख्यानेतवदत्त्वाभवेत्सुखम् ॥ १९ ॥ हिरण्यंवासुवर्णंवारत्नानिविविधानिच ॥
राज्यंवात्रिषुलोकेषुएतन्नार्हतिभाषितम् ॥ २० ॥ एवमुक्तस्तुवैदेह्याप्रत्युवाचप्लवंगमः ॥ प्रगृहीतांजलिर्हर्षात्सीतायाःप्रमुखेस्थितः ॥
॥ २१ ॥ भर्तुःप्रियहितेयुक्तेभर्तुर्विजयकांक्षिणि ॥ स्निग्धमेवंविधंवाक्यंत्वमेवार्हस्यनिंदिते ॥ २२ ॥ "तवैतद्वचनंदेवित्वत्तोऽर्हामिप्रियंम
हत् ॥ रत्नौघाद्विविधाच्चापिदेवराज्याद्विशिष्यते ॥ १ ॥ अर्थतश्चमयाप्राप्तादेवराज्यादयोगुणाः ॥ हतशत्रुंविजयिनंरामंपश्यसिसुस्थि
रम् ॥२॥" तस्यतद्वचनंश्रुत्वामैथिलीजनकात्मजा ॥ ततःशुभतरंवाक्यमुवाचपवनात्मजम् ॥ २३ ॥ अतिलक्षणसंपन्नंमाधुर्यगुणभूष
णम् ॥ बुद्ध्याह्यष्टांगयायुक्तंत्वमेवार्हसिभाषितुम् ॥ २४ ॥ श्लाघनीयोऽनिलस्यत्वंसुतःपरमधार्मिकः ॥ बलंशौर्यंश्रुतंसत्त्वंविक्रमोदा
क्ष्यमुत्तमम् ॥ २५ ॥ तेजःक्षमाधृतिःस्थैर्यंविनीतत्वंनसंशयः ॥ एतेचान्येचबहवोगुणास्त्वय्येवशोभनाः ॥ २६ ॥ अथोवाचपुनःसी
तामसंभ्रांतोविनीतवत् ॥ प्रगृहीतांजलिर्हर्षात्सीतायाःप्रमुखेस्थितः ॥ २७ ॥ इमास्तुखलुराक्षस्योयदित्वमनुमन्यसे ॥ हंतुमि
च्छामिताःसर्वायाभिस्त्वंतर्जितापुरा ॥२८॥ क्लिश्यतींपतिदेवांत्वामशोकवनिकांगताम् ॥ घोररूपसमाचाराःक्रूराः क्रूरतरेक्षणाः॥२९॥
इहश्रुतामयादेविराक्षस्योविकृताननाः ॥ असकृत्परुषैर्वाक्यैर्वदंत्योरावणाज्ञया ॥ ३० ॥ विकृताविकृताकाराःक्रूराः क्रूरकचेक्षणाः ॥

लंकायांरक्षसांमध्येराजानंरामशासनात् ॥ १९ ॥ विधिनामंत्रदृष्टेनसुहृद्गणसमावृतः ॥ अभ्यषिंचंस्तदासर्वेराक्षसावानरास्तथा ॥
॥ १६ ॥ प्रहर्षमतुलंगत्वातुष्टुवूराममेवहि ॥ तस्यामात्याजहृषिरेभक्तायेचास्यराक्षसाः ॥ १७ ॥ दृष्ट्वाभिषिक्तंलंकायांराक्षसेंद्रंविभी
षणम् ॥ राघवःपरमांप्रीतिंजगामसहलक्ष्मणः ॥ १८ ॥ सांत्वयित्वाप्रकृतयस्ततोराममुपागमत् ॥ दध्यक्षतान्मोदकांश्चलाजाःसुमनस
स्तथा ॥१९॥ आजह्रुरथसंहृष्टाःपौरास्तस्मैनिशाचराः ॥ सतान्गृहीत्वादुर्धर्षोराघवायन्यवेदयत् ॥२०॥ मांगल्यंमंगलंसर्वंलक्ष्मणायच
वीर्यवान् ॥ कृतकार्यंसमृद्धार्थंदृष्ट्वारामोविभीषणम् ॥ प्रतिजग्राहतत्सर्वंतस्यैवप्रीतिकाम्यया ॥२१॥ ततःशैलोपमंवीरंप्राञ्जलिंप्रणतंस्थि
तम् ॥ उवाचेदंवचोरामोहनूमंतंप्लवंगम् ॥२२॥अनुज्ञाप्यमहाराजमिमंसौम्यविभीषणम्॥ (गच्छसौम्यपुरींलंकामनुज्ञाप्ययथाविधि ॥
प्रविश्यरावणगृहंविजयेनाभिनंद्यच ॥१॥) प्रविश्यनगरींलंकांकौशलंब्रूहिमैथिलीम् ॥ २३ ॥ वैदेह्यैमांकुशलिनंसुग्रीवंसहलक्ष्मणम् ॥
आचक्ष्ववदतांश्रेष्ठरावणंचहतंरणे ॥ २४ ॥ प्रियमेतदिहाख्याहिवैदेह्यास्त्वंहरीश्वर ॥ प्रतिगृह्यतुसंदेशमुपावर्तितुमर्हसि ॥ २५ ॥
इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च०सा० युद्धकांडे चतुर्दशाधिकशततमः सर्गः ॥ ११४ ॥ इति प्रतिसमादिष्टोहनूमा
न्मारुतात्मजः ॥ प्रविवेशपुरींलंकांपूज्यमानोनिशाचरैः ॥ १ ॥ प्रविश्यचपुरींलंकामनुज्ञाप्यविभीषणम् ॥ ततस्तेनाभ्यनुज्ञातो
हनूमान्वृक्षवाटिकाम् ॥ २ ॥ संप्रविश्ययथान्यायंसीतायाविहितोहरिः ॥ ददर्शमृजयाहीनांसतंकांरोहिणीमिव ॥ ३ ॥ वृक्षमू
लेनिरानंदांराक्षसीभिःपरीवृताम् ॥ निभृतःप्रणतःप्रह्वःसोऽभिगम्याभिवाद्यच ॥ ४ ॥ दृष्ट्वासमागतंदेवीहनूमंतंमहाबलम् ॥ तूष्णी
मास्ततदादृष्ट्वास्मृत्वाहृष्टाभवत्तदा ॥ ५ ॥ सौम्यंतस्यामुखंदृष्ट्वाहनूमान्प्लवगोत्तमः ॥ रामस्यवचनंसर्वमाख्यातुमुपचक्रमे ॥ ६ ॥
वैदेहिकुशलीरामःसुग्रीवःसहलक्ष्मणः ॥ कुशलंत्वाहसिद्धार्थोहतशत्रुरमित्रजित् ॥ ७ ॥ विभीषणसहायेनरामेणहरिभिः सह ॥ निह
तोरावणोदेविलक्ष्मणेनचवीर्यवान्॥८॥ (पृष्ट्वातुकुशलंरामोवीरस्त्वांरघुनन्दनः ॥ अब्रवीत्परमप्रीतःकृतार्थेनान्तरात्मना ॥ १ ॥)
प्रियमाख्यामितेदेविभूयश्चत्वांसभाजये ॥ तवप्रभावाद्धर्मज्ञेमहान्रामेणसंयुगे ॥ ९ ॥ लब्धोऽयंविजयःसीतेस्वस्थाभवगतज्वरा ॥

रावणश्चहतःशत्रुर्लंकाचैववशीकृता ॥ १० ॥ मयाह्यलब्धनिद्रेणधृतेनतवनिर्जये ॥ प्रतिज्ञैषाविनिस्तीर्णाबद्ध्वासेतुंमहोदधौ ॥ ११ ॥
संभ्रमश्चनकर्तव्योवर्तंत्यारावणालये ॥ विभीषणविधेयंहिलंकैश्वर्यमिदंकृतम् ॥ १२ ॥ तदाश्वसिहिविस्रब्धंस्वगृहेपरिवर्तसे ॥
अयंचाभ्येतिसंहृष्टस्त्वद्दर्शनसमुत्सुकः ॥ १३ ॥ एवमुक्तातुसादेवीसीताशशिनिभानना ॥ प्रहर्षेणावरुद्धासाव्याहर्तुंनशशाकह ॥
॥ १४ ॥ ततोऽब्रवीद्धरिवरःसीतामप्रतिजल्पतीम् ॥ किंत्वंचिंतयसेदेविकिंचमांनाभिभाषसे ॥ १५ ॥ एवमुक्ताहनुमतासीताधर्म
पथेस्थिता ॥ अब्रवीत्परमप्रीताबाष्पगद्गदयागिरा ॥ १६ ॥ प्रियमेतदुपश्रुत्यभर्तुर्विजयसंश्रितम् ॥ प्रहर्षवशमापन्नानिर्वाक्या
स्मिक्षणान्तरम् ॥ १७ ॥ नहिपश्यामिसदृशंचिन्तयंतीप्लवंगम ॥ आख्यानकस्यभवतोदातुंप्रत्यभिनंदनम् ॥ १८ ॥ नचप
श्यामिसदृशंपृथिव्यांतवकिंचन ॥ सदृशंमत्प्रियाख्यानेतवदत्त्वाभवेत्सुखम् ॥ १९ ॥ हिरण्यंवासुवर्णंवारत्नानिविविधानिच ॥
राज्यंवात्रिषुलोकेषुएतन्नार्हतिभाषितम् ॥ २० ॥ एवमुक्तस्तुवैदेह्याप्रत्युवाचप्लवंगमः ॥ प्रगृहीतांजलिर्हर्षात्सीतायाःप्रमुखेस्थितः ॥
॥ २१ ॥ भर्तुःप्रियहितेयुक्तेभर्तुर्विजयकांक्षिणि ॥ स्निग्धमेवंविधंवाक्यंत्वमेवार्हस्यनिंदिते ॥ २२ ॥ "तवैतद्वचनंदेवित्वत्तोऽर्हामिप्रियंम
हत् ॥ रत्नौघाद्विविधाच्चापिदेवराज्याद्विशिष्यते ॥ १ ॥ अर्थतश्चमयाप्राप्तादेवराज्यादयोगुणाः ॥ हतशत्रुंविजयिनंरामंपश्यसिसुस्थि
रम् ॥२॥" तस्यतद्वचनंश्रुत्वामैथिलीजनकात्मजा ॥ ततःशुभतरंवाक्यमुवाचपवनात्मजम् ॥ २३ ॥ अतिलक्षणसंपन्नंमाधुर्यगुणभूष
णम् ॥ बुद्ध्याह्यष्टांगयायुक्तंत्वमेवार्हसिभाषितुम् ॥ २४ ॥ श्लाघनीयोऽनिलस्यत्वंसुतःपरमधार्मिकः ॥ बलंशौर्यंश्रुतंसत्त्वंविक्रमोदा
क्ष्यमुत्तमम् ॥ २५ ॥ तेजःक्षमाधृतिःस्थैर्यंविनीतत्वंनसंशयः ॥ एतेचान्येचबहवोगुणास्त्वय्येवशोभनाः ॥ २६ ॥ अथोवाचपुनःसी
तामसंभ्रांतोविनीतवत् ॥ प्रगृहीतांजलिर्हर्षात्सीतायाःप्रमुखेस्थितः ॥ २७ ॥ इमास्तुखलुराक्षस्योयदित्वमनुमन्यसे ॥ हंतुमि
च्छामिताःसर्वायाभिस्त्वंतर्जितापुरा ॥२८॥ क्लिश्यतींपतिदेवांत्वामशोकवनिकांगताम् ॥ घोररूपसमाचाराःक्रूराः क्रूरतरेक्षणाः॥२९॥
इहश्रुतामयादेविराक्षस्योविकृताननाः ॥ असकृत्परुषैर्वाक्यैर्वदंत्योरावणाज्ञया ॥ ३० ॥ विकृताविकृताकाराःक्रूराः क्रूरकचेक्षणाः ॥

वक्ष्यंतिमनुजाभुवि ॥ ९५ ॥ श्रुत्वातस्यागुणान्सर्वैवक्ष्यंतिसुकृतंपुनः ॥ तच्छ्रुत्वापरमप्रीतोरामोधर्मभृतांवरः ॥ ९६ ॥ विभीष
णमुवाचेदंवाक्यज्ञंवाक्यकोविदः ॥ तवापिमेप्रियंकार्यंत्वत्प्रभावान्मयाजितम् ॥ ९७ ॥ अवश्यंतुक्षमंवाच्योमयात्वंराक्षसेश्वर ॥
अधर्मानृतसंयुक्तःकामंत्वेषनिशाचरः ॥ ९८ ॥ तेजस्वीबलवाञ्छूरःसंग्रामेषुचनित्यशः ॥ शतक्रतुमुखैर्देवैःश्रूयतेनपराजितः ॥
॥ ९९ ॥ महात्माबलसंपन्नोरावणोलोकरावणः ॥ मरणांतानिवैराणिनिर्वृत्तंनःप्रयोजनम् ॥ १०० ॥ क्रियतामस्यसंस्कारोममा
प्येषयथातव ॥ त्वत्सकाशान्महाबाहोसंस्कारंविधिपूर्वकम् ॥ १ ॥ क्षिप्रमर्हतिधर्मेणत्वंयशोभाग्भविष्यसि ॥ राघवस्यवचःश्रुत्वात्व
रमाणोविभीषणः ॥ २ ॥ संस्कारयितुमारेभेभ्रातरंरावणंहतम् ॥ सप्रविश्यपुरींलंकांराक्षसेंद्रोविभीषणः ॥ ३ ॥ रावणस्याग्निहोत्रं
तुनिर्यापयतिसत्वरम् ॥ शकटान्दारुरूपाणिअग्नीन्वैयाजकांस्तथा ॥ ४ ॥ तथाचंदनकाष्ठानिकाष्ठानिविविधानिच ॥ अगुरूणि
सुगंधीनिगंधांश्चसुरभींस्तथा ॥ ५ ॥ मणिमुक्ताप्रवालानिनिर्यापयतिराक्षसः ॥ आजगाममुहूर्तेनराक्षसैःपरिवारितः ॥६॥ ततोमाल्यव
तासार्धंक्रियामेवचकारसः ॥ सौवर्णींशिबिकांदिव्यामारोप्यक्षौमवाससम् ॥ ७ ॥ रावणंराक्षसाधीशमश्रुपूर्णमुखाद्विजाः ॥ तूर्यघो
षैश्चविविधैःस्तुवद्भिश्चाभिनंदितम् ॥ ८ ॥ पताकाभिश्चचित्राभिःसुमनोभिश्चचित्रिताम् ॥ उत्क्षिप्यशिबिकांतांतुविभीषणपुरो
गमाः ॥ ९ ॥ दक्षिणाभिमुखाःसर्वेगृह्यकाष्ठानिभेजिरे ॥ अग्नयोदीप्यमानास्तेतदाध्वर्युसमीरिताः ॥ ११० ॥ शरणाभिगताःसर्वेपु
रस्तात्तस्यतेययुः ॥ अंतःपुराणिसर्वाणिरुदमानानिसत्वरम् ॥ ११ ॥ पृष्ठतोनुययुस्तानिप्लवमानानिसर्वतः ॥ रावणंप्रयतेदेशेस्था
प्यतेभृशदुःखिताः ॥ १२ ॥ चितांचंदनकाष्ठैश्चपद्मकोशीरचंदनैः ॥ ब्राह्म्यासंवर्तयामासूरांकवास्तरणावृताम् ॥ १३ ॥ (वर्ततेवेदवि
हितोराज्ञोवैपश्चिमःक्रतुः ॥) प्रचक्रूराक्षसेंद्रस्यपितृमेधमनुत्तमम् ॥ वेदिंचदक्षिणाप्राचीयथास्थानंचपावकम् ॥ १४ ॥ पृषदाज्येनसं
पूर्णंस्रुवंस्कंधेप्रचिक्षिपुः ॥ पादयोः शकटंप्रादुरूर्वोश्चोलूखलंतदा ॥ १५ ॥ दारुपात्राणिसर्वाणिअरणिंचोत्तरारणिम् ॥ दत्त्वातुमुसलं
चान्यंयथास्थानंविचक्रमुः ॥ १६ ॥ शास्त्रदृष्टेनविधिनामहर्षिविहितेनच ॥ तत्रमेध्यंपशुंहत्वाराक्षसेंद्रस्यराक्षसाः ॥ १७ ॥ परिस्तरणि

नार्थःसोऽयंमूलहरोमहान् ॥ त्वयाकृतमिदंसर्वमनाथंराक्षसंकुलम् ॥ ७३ ॥ नहित्वंशोचितव्योमेप्रख्यातबलपौरुषः ॥ स्त्रीस्वभा
वात्तुमेबुद्धिःकारुण्येपरिवर्तते ॥ ७४ ॥ सुकृतंदुष्कृतंचत्वंगृहीत्वास्वांगतिंगतः ॥ आत्मानमनुशोचामित्वद्विनाशेनदुःखि
ताम् ॥ ७५ ॥ सुहृदांहितकामानांनश्रुतंवचनंत्वया ॥ भ्रातृणांचैवकात्स्न्र्येनहितमुक्तंदशानन ॥ ७६ ॥ हेत्वर्थयुक्तंविधिव
च्छ्रेयस्करमदारुणम् ॥ विभीषणेनाभिहितंनकृतंहेतुमत्त्वया ॥ ७७ ॥ मारीचकुंभकर्णाभ्यांवाक्यंममपितुस्तथा ॥ नकृतंवी
र्यमत्तेनतस्येदंफलमीदृशम् ॥ ७८ ॥ नीलजीमूतसंकाशपीतांबरशुभांगद ॥ स्वगात्राणिविनिक्षिप्यकिंशेषेरुधिरावृतः ॥ ७९ ॥
प्रसुप्तइवशोकार्तांकिंमांनप्रतिभाषसे ॥ महावीर्यस्यदक्षस्यसंयुगेष्वपलायिनः ॥ ८० ॥ यातुधानस्यदौहित्रींकिंमांनप्रतिभाषसे ॥
उत्तिष्ठोत्तिष्ठकिंशेषेनवेपरिभवेकृते ॥ ८१ ॥ अद्यवैनिर्भयालंकांप्रविष्टाःसूर्यरश्मयः ॥ येनसूदयसेशत्रून्समरेसूर्यवर्चसा ॥ ८२ ॥
वज्रंवज्रधरस्येवसोऽयंतेसततार्चितः ॥ रणेबहुप्रहरणोहेमजालपरिष्कृतः ॥८३॥ परिघोव्यवकीर्णस्तेबाणैश्छिन्नःसहस्रधा ॥ प्रियामि
वोपसंगृह्यकिंशेषेरणमेदिनीम् ॥ ८४ ॥ अप्रियामिवकस्माच्चमांनेच्छस्यभिभाषितुम् ॥ धिगस्तुहृदयंयस्यममेदंनसहस्रधा ॥ ८५ ॥
त्वयिपंचत्वमापन्नेफलतेशोकपीडितम् ॥ इत्येवंविलपंतीसाबाष्पपर्याकुलेक्षणा ॥ ८६ ॥ स्नेहोपस्कन्नहृदयातदामोहमुपागमत् ॥
कश्मलाभिहतासन्नाबभौसारावणोरसि ॥ ८७ ॥ संध्यानुरक्तेजलदेदीप्ताविद्युदिवोज्ज्वला ॥ तथागतांसमुत्थाप्यसपत्न्यस्तांभृशा
तुराः ॥ ८८ ॥ पर्यवस्थापयामासूरुदत्योरुदतींभृशम् ॥ किंतेनविदितादेविलोकानांस्थितिरध्रुवा ॥ ८९ ॥ दशाविभागपर्यायेरा
ज्ञांवैचंचलाःश्रियः ॥ इत्येवमुच्यमानासासशब्दंप्ररुरोदह ॥ ९० ॥ स्नपयंतीतदास्रेणस्तनौवक्त्रंसुनिर्मलम् ॥ एतस्मिन्नंतरेरामो
विभीषणमुवाचह ॥ ९१ ॥ संस्कारःक्रियतांभ्रातुःस्त्रीगणःपरिसांत्व्यताम् ॥ तमुवाचततोधीमान्विभीषणइदंवचः ॥ ९२ ॥ विमृश्य
प्रश्रितंबुद्ध्याधर्मार्थसहितंहितम् ॥ (रामस्यैवानुवृत्त्यर्थमुत्तरंप्रत्यभाषत ॥) त्यक्तधर्मव्रतंक्रूरंनृशंसमनृतंतथा ॥ ९३ ॥ नाहमर्होस्मिसं
स्कर्तुंपरदाराभिमर्शनम् ॥ भ्रातृरूपोहिमेशत्रुरेषसर्वाहितेरतः ॥ ९४ ॥ रावणोनार्हतेपूजांपूज्योऽपिगुरुगौरवात् ॥ नृशंसइतिमांराम

विदारणम् ॥ ओजसाहृतवाक्यानांवक्तारंरिपुसन्निधौ ॥५०॥ स्वयूथभृत्यगोप्तारंहंतारंभीमकर्मणाम् ॥ हंतारंदानवेंद्राणांयक्षाणांचसह
स्रशः ॥ ५१ ॥ निवातकवचानांतुनिग्रहीतारमाहवे ॥ नैकयज्ञविलोप्तारंत्रातारंस्वजनस्यच ॥ ५२ ॥ धर्मव्यवस्थाभेत्तारंमायास्रष्टार
माहवे ॥ देवासुरनृकन्यानामाहर्तारंततस्ततः ॥ ५३ ॥ शत्रुस्त्रीशोकदातारंनेतारंस्वजनस्यच ॥ लंकाद्वीपस्यगोप्तारंकर्तारंभीमकर्म
णाम् ॥ ५४ ॥ अस्माकंकामभोगानांदातारंरथिनांवरम् ॥ एवंप्रभावंभर्तारंदृष्ट्वारामेणपातितम् ॥ ५५ ॥ स्थिरास्मियादेहमिमंधारया
मिहतप्रिया ॥ शयनेषुमहार्हेषुशयित्वाराक्षसेश्वर ॥ ५६ ॥ इहकस्मात्प्रसुप्तोऽसिधरण्यांरेणुगुंठितः ॥ यदामेतनयःशस्तोलक्ष्मणेनें
द्रजिद्युधि ॥ ५७ ॥ तदात्वभिहतातीव्रमद्यत्वस्मिन्निपातिता ॥ साहंबंधुजनैर्हीनाहीनानाथेनचत्वया ॥ ५८ ॥ विहीनाकामभोगैश्च
शोचिष्येशाश्वतीःसमाः ॥ प्रपन्नोदीर्घमध्वानंराजन्नद्यसुदुर्गमम् ॥५९॥ नयमामपिदुःखार्तांनवर्तिष्येत्वयाविना ॥ कस्मात्त्वंमांविहाये
हकृपणांगंतुमिच्छसि ॥ ६० ॥ दीनांविलपतींमंदांकिंचमांनाभिभाषसे ॥ दृष्ट्वानखल्वभिक्रुद्धोमामिहानवगुंठिताम् ॥ ६१ ॥
निर्गतांनगरद्वारात्पद्भ्यामेवागतांप्रभो ॥ पश्येष्टदारदारांस्तेभ्रष्टलज्जावगुंठनान् ॥ ६२ ॥ बहिर्निष्पतितान्सर्वान्कथंदृष्ट्वानकुप्यसि ॥
अयंक्रीडासहायस्तेऽनाथोलालप्यतेजनः ॥ ६३ ॥ नचैनमाश्वासयसिकिंवानबहुमन्यसे ॥ यास्त्वयाविधवाराजन्कृतानैकाःकुल
स्त्रियः ॥ ६४ ॥ पतिव्रताधर्मरतागुरुशुश्रूषणेरताः ॥ ताभिःशोकाभितप्ताभिःशप्तःपरवशंगतः ॥ ६५ ॥ त्वयाविप्रकृताभिश्चतदा
शप्तस्तदागतम् ॥ प्रवादःसत्यमेवायंत्वांप्रतिप्रायशोनृप ॥ ६६ ॥ पतिव्रतानांनाकस्मात्पतंत्यश्रूणिभूतले ॥ कथंचनामतेराजँल्लोका
नाक्रम्यतेजसा ॥ ६७ ॥ नारीचौर्यमिदंक्षुद्रंकृतंशौंडीर्यमानिना ॥ अपनीयाश्रमाद्रामंयन्मृगच्छद्मनात्वया ॥ ६८ ॥ आनी
तारामपत्नीसाअपनीयचलक्ष्मणम् ॥ कातर्यंचनतेयुद्धेकदाचित्संस्मराम्यहम् ॥ ६९ ॥ तत्तुभाग्यविपर्यासान्नूनंतेपक्वलक्षणम् ॥
अतीतानागतार्थज्ञोवर्तमानविचक्षणः ॥ ७० ॥ मैथिलीमाहृतांदृष्ट्वाध्यात्वानिश्वास्यचायतम् ॥ सत्यवाक्समहाबाहोदेवरोमेयद
ब्रवीत् ॥ ७१ ॥ कथंराक्षसमुख्यानांविनाशःप्रत्युपस्थितः ॥ कामक्रोधसमुत्थेनव्यसनेनप्रसंगिना ॥ ७२ ॥ निवृत्तस्त्वत्कृते

पापमीदृशम् ॥ २६ ॥ संत्यन्याः प्रमदास्तुभ्यंरूपेणाभ्यधिकास्ततः ॥ अनंगवशमापन्नस्त्वंतुमोहान्नबुध्यसे ॥ २७ ॥ नकुलेननरूपेण
नदाक्षिण्येनमैथिली ॥ मयाऽधिकावातुल्यावातत्तुमोहान्नबुध्यसे ॥ २८ ॥ सर्वदासर्वभूतानांनास्तिमृत्युरलक्षणः ॥ तववतद्धदयंमृ
त्युर्मैथिलीकृतलक्षणः ॥ २९ ॥ सीतानिमित्तजोमृत्युस्त्वयादूरादुपाहृतः ॥ मैथिलीसहरामेणविशोकाविहरिष्यति ॥ ३० ॥ अल्प
पुण्यात्वहंघोरेपतिताशोकसागरे ॥ कैलासेमंदरेमेरौतथाचैत्ररथेवने ॥ ३१ ॥ देवोद्यानेषुसर्वेषुविहृत्यसहितात्वया ॥ विमानेनानुरू
पेणयायाम्यतुलयाश्रिया ॥ ३२ ॥ पश्यंतीविविधान्देशांस्तांस्तांश्चित्रस्रगंबरा ॥ भ्रंशिताकामभोगेभ्यःसास्मिवीरवधात्तव ॥ ३३ ॥
सैवान्येवास्मिसंवृत्ताधिग्राज्ञांचंचलांश्रियम् ॥ हाराजन्सुकुमारंतेसुभ्रुसुत्वक्समुन्नसम् ॥ ३४ ॥ कांतिश्रीद्युतिभिस्तुल्यमिंदुपद्मदिवा
करैः ॥ किरीटकूटोज्ज्वलितंताम्रास्यंदीप्तकुंडलम् ॥ ३५ ॥ मदव्याकुललोलाक्षंभूत्वायत्पानभूमिषु ॥ विविधस्रग्धरंचारुवल्गुस्मित
कथंशुभम् ॥३६॥ तदेवाद्यतवैवंहिवक्त्रंनभ्राजतेप्रभो ॥ रामसायकनिर्भिन्नंरक्तंरुधिरविस्रवैः ॥ ३७ ॥ विशीर्णमेदोमस्तिष्कंरूक्षंस्यंदनरे
णुभिः ॥ हापश्चिमामेसंप्राप्तादशावैधव्यदायिनी॥३८॥यामयासीन्नसंबुद्धाकदाचिदपिमंदया ॥ पितादानवराजोमेभर्तामेराक्षसेश्वरः ॥
॥३९॥ पुत्रोमेशक्रनिर्जेताइत्यहंगर्विताभृशम् ॥ दृप्तारिमथनाःक्रूराःप्रख्यातबलपौरुषाः ॥ ४० ॥ अकुतश्चिद्भयानाथाममेत्यासीन्मति
र्ध्रुवा ॥ तेषामेवंप्रभावाणांयुष्माकंराक्षसर्षभाः ॥ ४१ ॥ कथंभयमसंबुद्धंमानुषादिदमागतम् ॥ स्निग्धेंद्रनीलनीलंतुप्रांशुशैलोपमं
महत् ॥ ४२ ॥ केयूरांगदवैदूर्यमुक्ताहारस्रगुज्ज्वलम् ॥ कांतंविहारेष्वधिकंदीप्तंसंग्रामभूमिषु ॥४३॥ भात्याभरणभाभिर्यद्विद्युद्भिरिवतो
यदः ॥ तदेवाद्यशरीरंतेतीक्ष्णैर्नैकशरैश्चितम् ॥ ४४ ॥ पुनर्दुर्लभसंस्पर्शंपरिष्वक्तुंनशक्यते ॥ श्वाविधःशललैर्युक्तंलग्नैर्बाणैर्निरंतरम् ॥
॥ ४५ ॥ स्वर्पितैर्मर्मसुभृशंसंछिन्नस्नायुबंधनम् ॥ क्षितौनिपतितंराजञ्श्यामंवैरुधिरच्छवि ॥ ४६ ॥ वज्रप्रहारमभितोविकीर्णइव
पर्वतः ॥ हास्वप्नःसत्यमेवेदंत्वंरामेणकथंहतः ॥ ४७ ॥ त्वंमृत्योरपिमृत्युःस्याःकथंमृत्युवशंगतः ॥ त्रैलोक्यवसुभोक्तारंत्रैलोक्योद्वेगदंम
हत् ॥ ४८ ॥ जेतारंलोकपालानांक्षेप्तारंशंकरस्यच ॥ दृप्तानांनिग्रहीतारमाविष्कृतपराक्रमम् ॥ ४९ ॥ लोकक्षोभयितारंचसाधुभूत

वैश्रवणानुज ॥ क्रुद्धस्यप्रमुखेस्थातुंत्रस्यत्यपिपुरंदरः ॥ ३ ॥ ऋषयश्चमहांतोऽपिगंधर्वाश्चयशस्विनः ॥ ननुनामतवोद्वेगाच्चारणा
श्चदिशोगताः ॥ ४ ॥ सत्वंमानुषमात्रेणरामेणयुधिनिर्जितः ॥ नव्यपत्रपसेराजन्किमिदंराक्षसेश्वर ॥ ५ ॥ कथंत्रैलोक्यमाक्रम्यश्रि
यावीर्येणचान्वितम् ॥ अविषह्यंजघानत्वांमानुषोवनगोचरः ॥ ६ ॥ मानुषाणामविषयेचरतःकामरूपिणः ॥ विनाशस्तवरामेण
संयुगेनोपपद्यते ॥ ७ ॥ नचैतत्कर्मरामस्यश्रद्दधामिचमूमुखे ॥ सर्वतःसमुपेतस्यतवतेनाभिमर्षणम् ॥ ८ ॥ अथवारामरूपेणकृतांतः
स्वयमागतः ॥ मायांतवविनाशायविधायाप्रतितर्किताम् ॥ ९ ॥ अथवावासवेनत्वंधर्षितोऽसिमहाबल ॥ वासवस्यतुकाशक्तिस्त्वांद्र
ष्टुमपिसंयुगे ॥ १० ॥ महाबलंमहावीर्यंदेवशत्रुंमहौजसम् ॥ व्यक्तमेषमहायोगीपरमात्मासनातनः ॥ ११ ॥ अनादिमध्यनिधनोम
हतःपरमोमहान् ॥ तमसःपरमोधाताशंखचक्रगदाधरः ॥ १२ ॥ श्रीवत्सवक्षानित्यश्रीरजय्यःशाश्वतोध्रुवः ॥ मानुषंरूपमास्थायवि
ष्णुःसत्यपराक्रमः ॥ १३ ॥ सर्वैःपरिवृतोदेवैर्वानरत्वमुपागतैः ॥ सर्वलोकेश्वरःश्रीमाँल्लोकानांहितकाम्यया ॥ १४ ॥ सराक्षसपरीवा
रंदेवशत्रुंभयावहम् ॥ इन्द्रियाणिपुराजित्वाजितंत्रिभुवनंत्वया ॥ १५ ॥ स्मरद्भिरिवतद्वैरमिंद्रियैरेवनिर्जितः ॥ यदैवहिजनस्थानेराक्षसै
र्बहुभिर्वृतः ॥ १६ ॥ खरस्तुनिहतोभ्राातातदारामोनमानुषः ॥ यदैवनगरींलंकांदुष्प्रवेशांसुरैरपि ॥ १७ ॥ प्रविष्टोहनुमान्वीर्यात्तदैव
व्यथितावयम् ॥ क्रियतामविरोधश्चराघवेणेतियन्मया ॥ १८ ॥ उच्यमानंनगृह्णासितस्येयंव्युष्टिरागता ॥ अकस्माच्चाभिकामोऽसि
सीतांराक्षसपुंगव ॥ १९ ॥ ऐश्वर्यस्यविनाशायदेहस्यस्वजनस्यच ॥ अरुंधत्याविशिष्टांतांरोहिण्याश्चापिदुर्मते ॥ २० ॥ सीतांध
र्षयतामान्यांत्वयाह्यसदृशंकृतम् ॥ वसुधायाहिवसुधांश्रियाःश्रींभर्तृवत्सलाम् ॥ २१ ॥ सीतांसर्वानवद्यांगीमरण्येविजनेशुभाम् ॥
आनयित्वातुतांदीनांछद्मनात्मस्वदूषणम् ॥ २२ ॥ अप्राप्यतंचैवकामंमैथिलीसंगमेकृतम् ॥ पतिव्रतायास्तपसानूनंदग्धोऽसिमे
प्रभो ॥ २३ ॥ तदैवयन्नदग्धस्त्वंधर्षयंस्तनुमध्यमाम् ॥ देवाबिभ्यतितेसर्वेसेंद्राःसाग्निपुरोगमाः ॥ २४ ॥ अवश्यमेवलभतेफलंपापस्य
कर्मणः ॥ भर्तःपर्यागतेकालेकर्तानास्त्यत्रसंशयः ॥ २५ ॥ शुभकृच्छुभमाप्नोतिपापकृत्पापमश्नुते ॥ विभीषणःसुखंप्राप्तस्त्वंप्राप्तः

स्यगात्रेषुच्छिन्नावनलताइव ॥ ७ ॥ बहुमानात्परिष्वज्यकाचिदेनंरुरोदह ॥ चरणौकाचिदालंब्यकाचित्कंठेऽवलंब्यच ॥ ८ ॥
उत्क्षिप्यचभुजौकाचिद्भूमौसुपरिवर्तते ॥ हतस्यवदनंदृष्ट्वाकाचिन्मोहमुपागमत् ॥ ९ ॥ काचिदंकेशिरःकृत्वारुरोदमुखमीक्षती ॥
स्नापयंतीमुखंबाष्पैस्तुषारैरिवपंकजम् ॥ १० ॥ एवमार्ताःपतिंदृष्ट्वारावणंनिहतंभुवि ॥ चुक्रुशुर्बहुधाशोकाद्भूयस्ताःपर्यदेवयन् ॥
॥ ११ ॥ येनवित्रासितःशक्रोयेनवित्रासितोयमः ॥ येनवैश्रवणोराजापुष्पकेणवियोजितः ॥ १२ ॥ गंधर्वाणामृषीणांचसुराणांचमहा
त्मनाम् ॥ भयंयेनरणेदत्तंसोऽयंशेतेरणेहतः ॥ १३ ॥ असुरेभ्यःसुरेभ्योऽपिपन्नगेभ्योऽपिवातथा ॥ भयंयोनविजानातितस्येदंमानुषाद्भ
यम् ॥ १४ ॥ अवध्योदेवतानांयस्तथादानवरक्षसाम् ॥ हतःसोऽयंरणेशेतेमानुषेणपदातिना ॥ १५ ॥ योनशक्यःसुरैर्हन्तुंनयक्षैर्ना
सुरैस्तथा ॥ सोऽयंकश्चिदिवासत्त्वोमृत्युंमर्त्यैनलंभितः ॥ १६ ॥ एवंवदंत्योरुरुदुस्तस्यतादुःखिताःस्त्रियः ॥ भूयएवचदुःखार्ता
विलेपुश्चपुनःपुनः ॥ १७ ॥ अशृण्वतातुसुहृदांसततंहितवादिनाम् ॥ मरणायाहृतासीताराक्षसाश्चनिपातिताः ॥ एताःसममिदानीं
तेवयमात्माचपातितः ॥ १८ ॥ ब्रुवाणोऽपिहितंवाक्यमिष्टोभ्राताविभीषणः ॥ दृष्टंपरुषितोमोहात्त्वयात्मवधकांक्षिणा ॥ १९ ॥
यदिनिर्यातितातेस्यात्सीतारामायमैथिली ॥ ननःस्याद्व्यसनंघोरमिदंमूलहरंमहत् ॥ २० ॥ वृत्तकामोभवेद्भ्रातारामोमित्रकुलंभवेत् ॥
वयंचाविधवाःसर्वाःसकामानचशत्रवः ॥ २१ ॥ त्वयापुनर्नृशंसेनसीतांसंरुंधताबलात् ॥ राक्षसावयमात्माचत्रयंतुल्यंनिपातितम् ॥
॥ २२ ॥ नकामकारःकामंवातवराक्षसपुंगव ॥ दैवंचेष्टयतेसर्वंहतंदैवेनहन्यते ॥ २३ ॥ वानराणांविनाशोऽयंराक्षसानांचतेरणे ॥
तवचैवमहाबाहोदैवयोगादुपागतः ॥ २४ ॥ नैवार्थेनचकामेनविक्रमेणनचाज्ञया ॥ शक्यादैवगतिर्लोकेनिवर्तयितुमुद्यता ॥ २५ ॥
विलेपुरेवंदीनास्ताराक्षसाधिपयोषितः ॥ कुरर्यइवदुःखार्ताबाष्पपर्याकुलेक्षणाः ॥ २६ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये
आदिकाव्ये च० सा०युद्धकांडे द्वादशाधिकशततमः सर्गः ॥ ११२ ॥ तासांविलपमानानांतदाराक्षसयोषिताम् ॥ ज्येष्ठपत्नीप्रिया
दीनाभर्तारंसमुदैक्षत ॥ १ ॥ दशग्रीवंहतंदृष्ट्वारामेणाचिंत्यकर्मणा ॥ पतिंमंदोदरीतत्रकृपणापर्यदेवयत् ॥ २ ॥ ननुनाममहाबाहोत

रामपयोधरेण ॥११॥ सिंहर्क्षलांगूलककुद्विषाणःपराभिजिद्गंधनगंधवाहः ॥ रक्षोवृषश्चापलकर्णचक्षुःक्षितीश्वरव्याघ्रहतोऽवसन्नः ॥१२॥
वदंतंहेतुमद्वाक्यंपरिदृष्टार्थनिश्चयम् ॥ रामःशोकसमाविष्टमित्युवाचविभीषणम् ॥ १३ ॥ नायंविनष्टोनिश्चेष्टःसमरेचंडविक्रमः ॥ अत्यु
न्नतमहोत्साहःपतितोऽयमशंकितः ॥ १४ ॥ नैवंविनष्टाःशोच्यंतेक्षत्रधर्मव्यवस्थिताः ॥ वृद्धिमाशंसमानायेनिपतंतिरणाजिरे ॥ १५ ॥
येनसेंद्रास्त्रयोलोकास्त्रासितायुधिधीमता ॥ अस्मिन्कालसमायुक्तेनकालःपरिशोचितुम् ॥ १६ ॥ नैकांतविजयोयुद्धेभूतपूर्वःकदाचन ॥
परैर्वाहन्यतेवीरःपरान्वाहंतिसंयुगे ॥ १७ ॥ इयंहिपूर्वैःसंदिष्टागतिःक्षत्रियसंमता ॥ क्षत्रियोनिहतःसंख्येनशोच्यइतिनिश्चयः ॥ १८ ॥
तदेवंनिश्चयंदृष्ट्वातत्त्वमास्थायविज्वरः ॥ यदिहानंतरंकार्यंकल्प्यंतदनुचिंतय ॥ १९ ॥ तमुक्तवाक्यंविक्रांतंराजपुत्रंविभीषणः ॥ उवा
चशोकसंतप्तोभ्रातुर्हितमनंतरम् ॥ २० ॥ योयंविमर्देष्वविभग्नपूर्वःसुरैःसमस्तैरपिवासवेन ॥ भवंतमासाद्यरणेविभग्नोवेलामिवासाद्य
यथासमुद्रः ॥ २१ ॥ अनेनदत्तानिवनीपकेषुभुक्ताश्चभोगानिभृताश्चभृत्याः ॥ धनानिमित्रेषुसमर्पितानिवैराण्यमित्रेषुनिपाति
तानि ॥ २२ ॥ एषोहिताग्निश्चमहातपाश्चवेदांतगःकर्मसुचाग्र्यशूरः ॥ एतस्ययत्प्रेतगतस्यकृत्यंतत्कर्तुमिच्छामितवप्रसादात् ॥ २३ ॥
सतस्यवाक्यैःकरुणैर्महात्मासंबोधितःसाधुविभीषणेन ॥ आज्ञापयामासनरेंद्रसूनुःस्वर्गीयमाधानमदीनसत्त्वः ॥ २४ ॥ मरणांता
निवैराणिनिवृत्तंनःप्रयोजनम् ॥ क्रियतामस्यसंस्कारोममाप्येषयथातव ॥ २५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदि
काव्ये च० सा० युद्धकाण्डे एकादशाधिकशततमः सर्गः ॥ १११ ॥ रावणंनिहतंदृष्ट्वाराघवेणमहात्मना ॥ अंतःपुराद्विनिष्पेतूरा
क्षस्यःशोककर्शिताः ॥ १ ॥ वार्यमाणाःसुबहुशोवेष्टंत्योरणपांसुषु ॥ विमुक्तकेश्यःशोकार्तागावोवत्सहतायथा ॥ २ ॥ उत्तरेणवि
निष्क्रम्यद्वारेणसहराक्षसैः ॥ प्रविश्यायोधनंघोरंविचिन्वंत्योहतंपतिम् ॥ ३ ॥ आर्यपुत्रेतिवादिन्योहानाथेतिचसर्वशः ॥ परिपे
तुःकबंधांकांमहींशोणितकर्दमाम् ॥ ४ ॥ ताबाष्पपरिपूर्णाक्ष्योभर्तृशोकपराजिताः ॥ करिण्यइवनर्दंत्यःकरेण्वोहतयूथपाः ॥ ५ ॥
ददृशुस्तामहाकायंमहावीर्यंमहाद्युतिम् ॥ रावणंनिहतंभूमौनीलांजनचयोपमम् ॥६॥ ताःपतिंसहसादृष्ट्वाशयानंरणपांसुषु ॥ निपेतुस्त

काशिनः ॥ वदंतोराघवजयंरावणस्यचतद्वधम् ॥ २६ ॥ अथान्तरिक्षेव्यनदत्सौम्यस्त्रिदशदुंदुभिः ॥ दिव्यगंधवहस्तत्रमारुतःसु
सुखोववौ ॥ २७ ॥ निपपातांतरिक्षाच्चपुष्पवृष्टिस्तदाभुवि ॥ किरंतीराघवरथंदुरवापामनोहरा ॥ २८ ॥ राघवस्तवसंयुक्तागगने
चविशुश्रुवे ॥ साधुसाध्वितिवागग्र्यादेवतानांमहात्मनाम् ॥ २९ ॥ आविवेशमहान्हर्षोदेवानांचारणैःसह ॥ रावणेनिहतेरौद्रेसर्वलोक
भयंकरे ॥ ३० ॥ ततःसकामंसुग्रीवमंगदंचविभीषणम् ॥ चकारराघवःप्रीतोहत्वाराक्षसपुंगवम् ॥ ३१ ॥ ततःप्रजग्मुःप्रशमंमरुद्गणा
दिशःप्रसेदुर्विमलंनभोऽभवत् ॥ महीचकंपेनचमारुतोववौस्थिरप्रभश्चाप्यभवद्दिवाकरः ॥ ३२ ॥ ततस्तुसुग्रीवविभीषणांगदाःसुहृ
द्विशिष्टाःसहलक्ष्मणास्तदा ॥ समेत्यहृष्टाविजयेनराघवंरणेऽभिरामंविधिनाभ्यपूजयन् ॥ ३३ ॥ सतुनिहतरिपुःस्थिरप्रतिज्ञःस्वजन
बलाभिवृतोरणेबभूव ॥ रघुकुलनृपनंदनोमहौजास्त्रिदशगणैरभिसंवृतोमहेंद्रः ॥ ३४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदि
काव्ये च० सा० युद्धकांडे दशाधिकशततमःसर्गः ॥ ११० ॥ भ्रातरंनिहतंदृष्ट्वाशयानंनिर्जितंरणे ॥ शोकवेगपरीतात्माविललाप
विभीषणः ॥ १ ॥ वीरविक्रांतविख्यातप्रवीणनयकोविद ॥ महार्हशयनोपेतकिंशेषेनिहतोभुवि ॥ २ ॥ निक्षिप्यदीर्घौनिश्चेष्टौभु
जावंगदभूषितौ ॥ मुकुटेनापवृत्तेनभास्कराकारवर्चसा ॥ ३ ॥ तदिदंवीरसंप्राप्तंयन्मयापूर्वमीरितम् ॥ काममोहपरीतस्ययत्तन्नरु
चितंतव ॥ ४ ॥ यन्नदर्पात्प्रहस्तोवानेन्द्रजिन्नापरेजनाः ॥ नकुंभकर्णोऽतिरथोनातिकायोनरांतकः ॥ नस्वयंबहुमन्येथास्तस्योद
र्कोऽयमागतः ॥ ५ ॥ गतःसेतुःसुनीतानांगतोधर्मस्यविग्रहः ॥ गतःसत्त्वस्यसंक्षेपःसुहस्तानांगतिर्गता ॥ ६ ॥ आदित्यःपतितो
भूमौमग्नस्तमसिचंद्रमाः ॥ चित्रभानुःप्रशांतार्चिर्व्यवसायोनिरुद्यमः ॥ अस्मिन्निपतितेवीरेभूमौशस्त्रभृतांवरे ॥ ७ ॥ किंशेषमिह
लोकस्यगतसत्त्वस्यसंप्रति ॥ रणेराक्षसशार्दूलेप्रसुप्तइवपांसुषु ॥ ८ ॥ धृतिप्रवालःप्रसभाग्र्यपुष्पस्तपोबलःशौर्यनिबद्धमूलः ॥ रणेम
हान्राक्षसराजवृक्षःसंमर्दितोराघवमारुतेन ॥ ९ ॥ तेजोविषाणःकुलवंशवंशःकोपप्रसादापरगात्रहस्तः ॥ इक्ष्वाकुसिंहावगृहीतदेहः
सुप्तःक्षितौरावणगंधहस्ती ॥ १० ॥ पराक्रमोत्साहविजृंभितार्चिर्निःश्वासधूमःस्वबलप्रतापः ॥ प्रतापवान्संयतिराक्षसाग्निर्निर्वापितो

कालःकथितोयःसुरैःसोऽद्यवर्तते ॥ २ ॥ ततःसंस्मारितोरामस्तेनवाक्येनमातलेः ॥ जग्राहसशरंदीप्तंनिश्वसंतमिवोरगम् ॥ ३ ॥
यंतस्मैप्रथमंप्रादादगस्त्योभगवानृषिः ॥ ब्रह्मदत्तंमहद्बाणममोघंयुधिवीर्यवान् ॥ ४ ॥ ब्रह्मणानिर्मितंपूर्वमिंद्रार्थममितौजसा ॥ दत्तं
सुरपतेःपूर्वंत्रिलोकजयकांक्षिणः ॥ ५ ॥ यस्यवाजेषुपवनःफलेपावकभास्करौ ॥ शरीरमाकाशमयंगौरवेमेरुमंदरौ ॥ ६ ॥ जाज्व
ल्यमानंवपुषासुपुंखंहेमभूषितम् ॥ रजसासर्वभूतानांकृतंभास्करवर्चसम् ॥ ७ ॥ सधूममिवकालाग्निंदीप्तमाशीविषोपमम् ॥ नरनागा
श्ववृन्दानांभेदनंक्षिप्रकारिणम् ॥ ८ ॥ द्वाराणांपरिघाणांचगिरीणांचापिभेदनम् ॥ नानारुधिरदिग्धांगंमेदोदिग्धंसुदारुणम् ॥ ९ ॥
वज्रसारंमहानादंनानासमितिदारुणम् ॥ सर्ववित्रासनंभीमंश्वसंतमिवपन्नगम् ॥ १० ॥ कंकगृध्रबकानांचगोमायुगणरक्षसाम् ॥
नित्यंभक्ष्यप्रदंयुद्धेयमरूपंभयावहम् ॥ ११ ॥ नंदनंवानरेंद्राणांरक्षसामवसादनम् ॥ वाजितंविविधैर्वाजैश्चारुचित्रैर्गरुत्मतः ॥ १२ ॥
तमुत्तमेषुंलोकानामिक्ष्वाकुभयनाशनम् ॥ द्विषतांकीर्तिहरणंप्रहर्षकरमात्मनः ॥ १३ ॥ अभिमंत्र्यततोरामस्तंमहेषुंमहाबलः ॥
वेदप्रोक्तेनविधिनासंदधेकार्मुकेबली ॥ १४ ॥ तस्मिन्संधीयमानेतुराघवेणशरोत्तमे ॥ सर्वभूतानिसंत्रेसुश्चचालचवसुंधरा ॥ १५ ॥
सरावणायसंक्रुद्धोभृशमायम्यकार्मुकम् ॥ चिक्षेपपरमायत्तःशरंमर्मविदारणम् ॥ १६ ॥ सवज्रइवदुर्धर्षोवज्रिबाहुविसर्जितः ॥ कृतांत
इवचावार्योन्यपतद्रावणोरसि ॥ १७ ॥ सविसृष्टोमहावेगःशरीरांतकरःपरः ॥ बिभेदहृदयंतस्यरावणस्यदुरात्मनः ॥ १८ ॥ रुधिरा
क्तःसवेगेनशरीरांतकरःशरः ॥ रावणस्यहरन्प्राणान्विवेशधरणीतलम् ॥ १९ ॥ सशरोरावणंहत्वारुधिरार्द्रकृतच्छविः ॥ कृतकर्मानि
भृतवत्सतूणींपुनराविशत् ॥ २० ॥ तस्यहस्ताद्धतस्याशुकार्मुकंचापिसायकम् ॥ निपपातसहप्राणैर्भ्रश्यमानश्चजीवितात् ॥ २१ ॥
गतासुर्भीमवेगस्तुनैर्ऋतेंद्रोमहाद्युतिः ॥ पपातस्यंदनाद्भूमौवृत्रोवज्रहतोयथा ॥ २२ ॥ तंदृष्ट्वापतितंभूमौहतशेषानिशाचराः ॥
हतनाथाभयत्रस्ताःसर्वतःसंप्रदुद्रुवुः ॥ २३ ॥ सर्वतश्चाभिपेतुस्तान्वानराद्रुमयोधिनः ॥ दशग्रीववधंदृष्ट्वाविजयंराघवस्यच ॥
॥ २४ ॥ आर्दितावानरैर्भ्रष्टालंकामभ्यपतन्भयात् ॥ हताश्रयत्वात्करुणैर्बाष्पप्रस्रवणैर्मुखैः ॥ २५ ॥ ततोविनेदुःसंहृष्टावानराजित

मारुतः ॥ ४८ ॥ ततोदेवाःसगंधर्वाःसिद्धाश्चपरमर्षयः ॥ चिंतामापेदिरेसर्वेसकिन्नरमहोरगाः ॥ ४९ ॥ स्वस्तिगोब्राह्मणेभ्योऽस्तुलो
कास्तिष्ठंतुशाश्वताः ॥ जयतांराघवःसंख्येरावणंराक्षसेश्वरम् ॥ ५० ॥ एवंजपंतोऽपश्यंस्तेदेवाःसर्षिगणास्तदा ॥ रामरावणयोर्युद्धं
सुघोरंरोमहर्षणम् ॥ ५१ ॥ गंधर्वाप्सरसांसंघाद्दृष्ट्वायुद्धमनूपमम् ॥ (गगनंगगनाकारंसागरःसागरोपमः ॥) सागरंचांबरप्रख्यमं
बरंसागरोपमम् ॥ ५२ ॥ रामरावणयोर्युद्धंरामरावणयोरिव ॥ एवंब्रुवंतोददृशुस्तद्युद्धंरामरावणम् ॥ ५३ ॥ ततःक्रोधान्महाबाहूरघू
णांकीर्तिवर्धनः ॥ संधायधनुषारामःशरमाशीविषोपमम् ॥ ५४ ॥ रावणस्यशिरोच्छिदच्छ्रीमज्ज्वलितकुंडलम् ॥ तच्छिरःपतितंभू
मौदृष्टंलोकैस्त्रिभिस्तदा ॥ ५५ ॥ तस्यैवसदृशंचान्यद्रावणस्योत्थितंशिरः ॥ तत्क्षिप्रंक्षिप्रहस्तेनरामेणक्षिप्रकारिणा ॥ ५६ ॥
द्वितीयंरावणशिरश्छिन्नंसंयतिसायकैः ॥ छिन्नमात्रंचतच्छीर्षंपुनरेवप्रदृश्यते ॥ ५७ ॥ तदप्यशनिसंकाशैश्छिन्नंरामस्यसायकैः ॥
एवमेवशतंछिन्नंशिरसांतुल्यवर्चसाम् ॥ ५८ ॥ नचैवरावणस्यांतोदृश्यतेजीवितक्षये ॥ ततःसर्वास्त्रविद्वीरःकौसल्यानंदवर्धनः ॥
॥ ५९ ॥ मार्गणैर्बहुभिर्युक्तश्चिंतयामासराघवः ॥ मारीचोनिहतोयैस्तुखरोयैस्तुसदूषणः ॥ ६० ॥ क्रौंचावटेविराधस्तुकबंधोदंडका
वने ॥ यैःसालागिरयोभग्नावालीचक्षुभितोऽम्बुधिः ॥ ६१ ॥ तइमेसायकाःसर्वेयुद्धेप्रात्ययिकामम ॥ किंतुतत्कारणंयेनरावणेमंदते
जसः ॥ ६२ ॥ इतिचिंतापरश्चासीदप्रमत्तश्चसंयुगे ॥ ववर्षशरवर्षाणिराघवोरावणोरसि ॥ ६३ ॥ रावणोऽपिततःक्रुद्धोरथस्थोराक्ष
सेश्वरः ॥ गदामुसलवर्षेणरामंप्रत्यर्दयद्रणे ॥ ६४ ॥ तत्प्रवृत्तंमहद्युद्धंतुमुलंरोमहर्षणम् ॥ अंतरिक्षेचभूमौचपुनश्चगिरिमूर्धनि ॥ ६५ ॥
देवदानवयक्षाणांपिशाचोरगरक्षसाम् ॥ पश्यतांतन्महद्युद्धंसर्वरात्रमवर्तत ॥ ६६ ॥ नैवरात्रिंनदिवसंनमुहूर्तंनचक्षणम् ॥ रामरावणयो
र्युद्धंविराममुपगच्छति ॥ ६७ ॥ दशरथसुतराक्षसेंद्रयोस्तयोर्जयमनवेक्ष्यरणेसराघवस्य ॥ सुरवररथसारथिर्महात्मारणरतराममुवाच
वाक्यमाशु ॥ ६८ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे नवोत्तरशततमः सर्गः ॥ १०९ ॥
अथसंस्मारयामासमातलीराघवंतदा ॥ अजानन्निवकिंवीरत्वमेनमनुवर्तसे ॥ १ ॥ विसृजास्मैवधायत्वमस्त्रंपैतामहंप्रभो ॥ विनाश

प्रायुध्येतामविच्छिन्नमस्यंतौसव्यदक्षिणम् ॥ चक्रतुश्चशरैर्घोरैर्निरुच्छ्वासमिवांबरम् ॥ २६ ॥ रावणस्यहयान्रामोहयान्रामस्यरा
वणः ॥ जघ्नतुस्तौतदान्योन्यंकृतानुकृतकारिणौ ॥ २७ ॥ एवंतुतौसुसंक्रुद्धौचक्रतुर्युद्धमुत्तमम् ॥ मुहूर्तमभवद्युद्धंतुमुलंरोमहर्ष
णम् ॥ २८ ॥ प्रयुध्यमानौसमरेमहाबलौशितैःशरैरावणलक्ष्मणाग्रजौ ॥ ध्वजावपातेनसराक्षसाधिपोभृशंप्रचुक्रोधतदारघूत्तमे ॥२९॥
सर्गः ॥ १०८ ॥ तौतथायुध्यमानौतुसमरेरामरावणौ ॥ ददृशुःसर्वभूतानिविस्मितेनांतरात्मना ॥ ३० ॥ अर्दयंतौतुसमरेतयो
स्तौस्यंदनोत्तमौ ॥ परस्परमभिक्रुद्धौपरस्परमभिद्रुतौ ॥ ३१ ॥ परस्परवधेयुक्तौघोररूपौबभूवतुः ॥ मंडलानिचवीथीश्चगतप्रत्या
गतानिच ॥ ३२ ॥ दर्शयंतौबहुविधांसूतौसारथ्यजांगतिम् ॥ अर्दयन्रावणंरामोराघवंचापिरावणः ॥ ३३ ॥ गतिवेगंसमापन्नौप्रतिवेगे
निवर्तने ॥ क्षिपतोःशरजालानितयोस्तौस्यंदनोत्तमौ ॥ ३४ ॥ चेरतुःसंयुगमहींसासारौजलदाविव ॥ दर्शयित्वातदातौतुगतिंबहु
विधांरणे ॥ ३५ ॥ परस्परस्याभिमुखौपुनरेवचतस्थतुः ॥ धुरंधुरेणरथयोर्वक्त्रंवक्त्रेणवाजिनाम् ॥ ३६ ॥ पताकाश्चपताकाभिःसमी
युःस्थितयोस्तदा ॥ रावणस्यततोरामोधनुर्मुक्तैःशितैःशरैः ॥ ३७ ॥ चतुर्भिश्चतुरोदीप्तान्हयान्प्रत्यपसर्पयत् ॥ सक्रोधवशमापन्नोह
यानामपसर्पणे ॥ ३८ ॥ मुमोचनिशितान्बाणान्राघवायदशाननः ॥ सोऽतिविद्धोबलवतादशग्रीवेणराघवः ॥ ३९ ॥ जगामनविका
रंचनचापिव्यथितोऽभवत् ॥ चिक्षेपचपुनर्बाणान्वज्रसारसमस्वनान् ॥ ४० ॥ सारथिंवज्रहस्तस्यसमादिश्यदशाननः ॥ मातलेस्तु
महावेगाःशरीरेपतिताःशराः ॥ ४१ ॥ नसूक्ष्ममपिसंमोहंव्यथांवाप्रददुर्युधि ॥ तयाधर्षणयाक्रुद्धोमातलेर्नतथात्मनः ॥ ४२ ॥
चकारशरजालेनराघवोविमुखंरिपुम् ॥ विंशतिंत्रिंशतंषष्टिंशतशोऽथसहस्रशः ॥ ४३ ॥ मुमोचराघवोवीरःसायकान्स्यंदनेरिपोः ॥
रावणोऽपिततःक्रुद्धोरथस्थोराक्षसेश्वरः ॥ ४४ ॥ गदामुसलवर्षेणरामंप्रत्यर्दयद्रणे ॥ तत्प्रयुक्तंपुनर्युद्धंतुमुलंरोमहर्षणम् ॥ ४५ ॥
गदानांमुसलानांचपरिघाणांचनिःस्वनैः ॥ शराणांपुंखवातैश्चक्षुभिताःसप्तसागराः ॥ ४६ ॥ क्षुब्धानांसागराणांचपातालतलवा
सिनः ॥ व्यथितादानवाःसर्वेपन्नगाश्चसहस्रशः ॥ ४७ ॥ चकंपेमेदिनीकृत्स्नासशैलवनकानना ॥ भास्करोनिष्प्रभश्चासीन्नववौचापि

तौदृष्ट्वावलवन्नरराक्षसौ ॥ व्याक्षिप्तहृदयाःसर्वेपरंविस्मयमागताः ॥ ३ ॥ नानाप्रहरणैर्व्यग्रैर्भुजैर्विस्मितबुद्धयः ॥ तस्थुःप्रेक्ष्यचसर्वेते
नाभिजग्मुःपरस्परम् ॥ ४ ॥ रक्षसांरावणंचापिवानराणांचराघवम् ॥ पश्यतांविस्मिताक्षाणांसैन्यंचित्रमिवाबभौ ॥ ५ ॥ तौतु
तत्रनिमित्तानिदृष्ट्वाराघवरावणौ ॥ कृतबुद्धीस्थिरामर्षौयुयुधातेह्यभीतवत् ॥ ६ ॥ जेतव्यमितिकाकुत्स्थोमर्तव्यमितिरावणः ॥
धृतौस्ववीर्यसर्वस्वंयुद्धेऽदर्शयतांतदा ॥७॥ ततःक्रोधाद्दशग्रीवःशरान्संधायवीर्यवान् ॥ मुमोचध्वजमुद्दिश्यराघवस्यरथेस्थितम् ॥ ८ ॥
तेशरास्तमनासाद्यपुरंदररथध्वजम् ॥ रथशक्तिंपरामृश्यनिपेतुर्धरणीतले ॥ ९ ॥ ततोरामोऽपिसंक्रुद्धश्चापमाकृष्यवीर्यवान् ॥ कृत
प्रतिकृतंकर्तुंमनसासंप्रचक्रमे ॥ १० ॥ रावणध्वजमुद्दिश्यमुमोचनिशितंशरम् ॥ महासर्पमिवासह्यंज्वलंतंस्वेनतेजसा ॥ ११ ॥
रामश्चिक्षेपतेजस्वीकेतुमुद्दिश्यसायकम् ॥ जगामसमहींभित्त्वादशग्रीवध्वजंशरः ॥ १२ ॥ सनिकृत्तोऽपतद्भूमौरावणस्यंदनध्वजः ॥
ध्वजस्योन्मथनंदृष्ट्वारावणःसमहाबलः ॥ १३ ॥ संप्रदीप्तोऽभवत्क्रोधादमर्षात्प्रदहन्निव ॥ सरोषवशमापन्नःशरवर्षंववर्षह ॥ १४ ॥
रामस्यतुरगान्दीप्तैःशरैर्विव्याधरावणः ॥ तेदिव्याहरयस्तत्रनास्खलन्नापिबभ्रमुः ॥ १५ ॥ बभूवुःस्वस्थहृदयाःपद्मनालैरिवाहताः ॥
तेषामसंभ्रमंदृष्ट्वावाजिनांरावणस्तदा ॥ १६ ॥ भूयएवसुसंक्रुद्धःशरवर्षंमुमोचह ॥ गदाश्चपरिघांश्चैवचक्राणिमुसलानिच ॥ १७ ॥
गिरिशृंगाणिवृक्षांश्चतथाशूलपरश्वधान् ॥ मायाविहितमेतत्तुशस्त्रवर्षमपातयत् ॥ सहस्रशस्तदाबाणानश्रांतहृदयोद्यमः ॥ १८ ॥
तुमुलंत्रासजननंभीमंभीमप्रतिस्वनम् ॥ तद्वर्षमभवद्युद्धेनैकशस्त्रमयंमहत् ॥ १९ ॥ विमुच्यराघवरथंसमंताद्वानरेबले ॥ सायकैरंतरि
क्षंचचकारसुनिरंतरम् ॥ २० ॥ (सहस्रशस्ततोबाणानश्रांतहृदयोद्यमः ॥) मुमोचचदशग्रीवोनिःसंगेनांतरात्मना ॥ व्यायच्छमानंतं
दृष्ट्वातत्परंरावणंरणे ॥ २१ ॥ प्रहसन्निवकाकुत्स्थःसंदधेनिशितान्छरान् ॥ समुमोचततोबाणाञ्छतशोऽथसहस्रशः ॥ २२ ॥ तान्दृष्ट्वा
रावणश्चक्रेस्वशरैःखंनिरंतरम् ॥ ताभ्यांनियुक्तेनतदाशरवर्षेणभास्वता ॥ २३ ॥ शरबद्धमिवाभातिद्वितीयंभास्वदंबरम् ॥ नानिभि
त्तोऽभवद्बाणोनानिर्भेत्तानिष्फलः ॥ २४ ॥ अन्योन्यमभिसंहत्यनिपेतुर्धरणीतले ॥ तथाविसृजतोर्बाणान्रामरावणयोर्मृधे ॥ २५ ॥

धर्षणामर्षितोरामोधैर्यरोषेणलंभयन् ॥ जग्राहसुमहावेगमैंद्रंयुधिशरासनम् ॥१७॥ शरांश्चसुमहावेगान्सूर्यरश्मिसमप्रभान् ॥ तदुपोढंम
हद्युद्धमन्योन्यवधकांक्षिणोः ॥ परस्पराभिमुखयोर्दृप्तयोरिवसिंहयोः ॥ १८ ॥ ततोदेवाःसगंधर्वाःसिद्धाश्चपरमर्षयः ॥ समीयुर्द्वै
रथंद्रष्टुंरावणक्षयकांक्षिणः ॥१९॥ समुत्पेतूरथोत्पातादारुणारोमहर्षणाः ॥ रावणस्यविनाशायराघवस्योदयायच ॥ २० ॥ ववर्षरुधिरं
देवोरावणस्यरथोपरि ॥ वातामंडलिनस्तीव्राव्यपसव्यंप्रचक्रमुः ॥ २१ ॥ महद्गृध्रकुलंचास्यभ्रममाणंनभस्थले ॥ येनयेनरथोयाति
तेनतेनप्रधावति ॥ २२ ॥ संध्ययाचावृतालंकाजपापुष्पनिकाशया ॥ दृश्यतेसंप्रदीप्तेवदिवसेऽपिवसुंधरा ॥ २३ ॥ सनिर्घातामहोल्का
श्चसंप्रपेतुर्महास्वनाः ॥ विषादयंस्तेरक्षांसिरावणस्यतदाहिताः ॥ २४ ॥ रावणश्चयतस्तत्रप्रचचालवसुंधरा ॥ रक्षसांचप्रहरतांगृहीता
इवबाहवः ॥ २५ ॥ ताम्राःपीताःसिताःश्वेताःपतिताःसूर्यरश्मयः ॥ दृश्यंतेरावणस्याग्रेपर्वतस्येवधातवः ॥ २६ ॥ गृध्रैरनुगताश्चा
स्यवमंतोज्वलनंमुखैः ॥ प्रणेदुर्मुखमीक्षंत्यःसंरब्धमशिवंशिवाः ॥ २७ ॥ प्रतिकूलंववौवायूरणेपांसून्समुत्किरन् ॥ तस्यराक्षसरा
जस्यकुर्वन्दृष्टिविलोपनम् ॥ २८ ॥ निपेतुरिंद्राशनयःसैन्येचास्यसमंततः ॥ दुर्विषह्यस्वराघोरंविनाजलधरोदयम् ॥ २९ ॥
दिशश्चप्रदिशःसर्वाबभूवुस्तिमिरावृताः ॥ पांसुवर्षेणमहतादुर्दर्शंचनभोऽभवत् ॥ ३० ॥ कुर्वंत्यःकलहंघोरंसारिकास्तद्रथंप्रति ॥ निपे
तुःशतशस्तत्रदारुणादारुणारुताः ॥ ३१ ॥ जघनेभ्यःस्फुलिंगाश्चनेत्रेभ्योऽश्रूणिसंततम् ॥ मुमुचुस्तस्यतुरगास्तुल्यमग्निंचवा
रिच ॥ ३२ ॥ एवंप्रकाराबहवःसमुत्पाताभयावहाः ॥ रावणस्यविनाशायदारुणाःसंप्रजज्ञिरे ॥ ३३ ॥ रामस्यापिनिमित्तानिसौम्या
निचशिवानिच ॥ बभूवुर्जयशंसीनिप्रादुर्भूतानिसर्वशः ॥ ३४ ॥ निमित्तानीहसौम्यानिराघवस्यजयायवै ॥ दृष्ट्वापरमसंहृष्टोहतंमेनेच
रावणम् ॥ ३५ ॥ ततोनिरीक्ष्यात्मगतानिराघवोरणेनिमित्तानिनिमित्तकोविदः ॥ जगामहर्षंचपरांचनिर्वृतिंचकारयुद्धेह्यधिकंचविक्र
मम् ॥ ३६ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा० वा० आ० च० सा० यु० सप्तोत्तरशततमः सर्गः ॥ १०७ ॥ ततःप्रवृत्तंसुक्रूरंरामरावणयोस्तदा ॥
सुमहद्द्वैरथंयुद्धंसर्वलोकभयावहम् ॥ १ ॥ ततोराक्षससैन्यंचहरीणांचमहद्बलम् ॥ प्रगृहीतप्रहरणंनिश्चेष्टंसमवर्तत ॥ २ ॥ संप्रयुद्धौतु

षुभयेषुच ॥ कीर्तयन्पुरुषःकश्चिन्नावसीदतिराघव ॥ २५ ॥ पूजयस्वैनमेकाग्रोदेवदेवंजगत्पतिम् ॥ एतत्रिगुणितंजप्त्वायुद्धेषुविजयि
ष्यति ॥ २६ ॥ अस्मिन्क्षणेमहाबाहोरावणंत्वंजहिष्यसि ॥ एवमुक्त्वाततोऽगस्त्योजगामसयथागतम् ॥ २७ ॥ एतच्छ्रुत्वामहातेजा
नष्टशोकोऽभवत्तदा ॥ धारयामाससुप्रीतोराघवःप्रयतात्मवान् ॥२८॥ आदित्यंप्रेक्ष्यजप्त्वेदंपरंहर्षमवाप्तवान् ॥ त्रिराचम्यशुचिर्भूत्वा
धनुरादायवीर्यवान् ॥ २९ ॥ रावणंप्रेक्ष्यहृष्टात्माजयार्थंसमुपागमत् ॥ सर्वयत्नेनमहतावृतस्तस्यवधेऽभवत् ॥ ३० ॥ अथरविर
वदन्निरीक्ष्यरामंमुदितमनाःपरमंप्रहृष्यमाणः ॥ निशिचरपतिसंक्षयंविदित्वासुरगणमध्यगतोवचस्त्वरेति ॥ ३१ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा०
वा० आ० च० सा० यु० षडुत्तरशततमः सर्गः ॥ १०६ ॥ सारथिःसरथंहृष्टः परसैन्यप्रधर्षणम् ॥ गंधर्वनगराकारंसमुच्छ्रितपता
किनम् ॥ १ ॥ युक्तंपरमसंपन्नैर्वाजिभिर्हेममालिभिः ॥ युद्धोपकरणैःपूर्णंपताकाध्वजमालिनम् ॥ २ ॥ ग्रसंतमिवचाकाशंनादयंतंवसु
धराम् ॥ प्रणाशंपरसैन्यानांस्वसैन्यस्यप्रहर्षणम् ॥ ३ ॥ रावणस्यरथंक्षिप्रंचोदयामाससारथिः ॥ तमापतंतंसहसास्वनवंतंमहाध्व
जम् ॥ ४ ॥ रथंराक्षसराजस्यनरराजोददर्शह ॥ कृष्णवाजिसमायुक्तंयुक्तंरौद्रेणवर्चसा ॥ ५ ॥ दीप्यमानमिवाकाशेविमानंसूर्यवर्च
सम् ॥ तडित्पताकागहनंदर्शितेंद्रायुधप्रभम् ॥६॥ शरधारांविमुंचंतंधाराधरमिवांबुदम् ॥ सदृष्ट्वामेघसंकाशमापतंतंरथंरिपोः ॥ ७ ॥
गिरेर्वज्राभिमृष्टस्यदीर्यतःसदृशस्वनम् ॥ विस्फारयन्वैवेगेनबालचन्द्रानतंधनुः ॥ ८ ॥ उवाचमातलिंरामःसहस्राक्षस्यसारथिम् ॥
मातलेपश्यसंरब्धमापतंतंरथंरिपोः ॥ ९ ॥ यथापसव्यंपततावेगेनमहतापुनः ॥ समरेहंतुमात्मानंतथाऽनेनकृतामतिः ॥ १० ॥ तदप्र
मादमातिष्ठप्रत्युद्गच्छरथंरिपोः ॥ विध्वंसयितुमिच्छामिवायुर्मेघमिवोत्थितम् ॥ ११ ॥ अविक्लवमसंभ्रांतमव्यग्रहृदयेक्षणम् ॥
रश्मिसंचारनियतंप्रचोदयरथंद्रुतम् ॥ १२ ॥ कामंनत्वंसमाधेयःपुरंदररथोचितः ॥ युयुत्सुरहमेकाग्रःस्मारयेत्वांनशिक्षये ॥ १३ ॥
परितुष्टःसरामस्यतेनवाक्येनमातलिः ॥ प्रचोदयामासरथंसुरसारथिरुत्तमः ॥ १४ ॥ अपसव्यंततःकुर्वन्रावणस्यमहारथम् ॥
चक्रसंभूतरजसारावणंव्यवधूनयत् ॥ १५ ॥ ततःक्रुद्धोदशग्रीवस्ताम्रविस्फारितेक्षणः ॥ रथप्रतिमुखंरामंसायकैरवधूनयत् ॥ १६ ॥

युद्धायसमुपस्थितम् ॥१॥ दैवतैश्चसमागम्यद्रष्टुमभ्यागतोरणम् ॥ उपगम्याब्रवीद्राममगस्त्योभगवांस्तदा ॥२॥ रामराममहाबाहोशृणु
गुह्यंसनातनम् ॥ येनसर्वानरीन्वत्ससमरेविजयिष्यसि ॥ ३ ॥ आदित्यहृदयंपुण्यंसर्वशत्रुविनाशनम् ॥ जयावहंजपन्नित्यमक्षय्यंपरमंशि
वम् ॥ ४ ॥ सर्वमंगलमांगल्यंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ चिंताशोकप्रशमनमायुर्वर्धनमुत्तमम् ॥ ५ ॥ रश्मिमंतंसमुद्यंतंदेवासुरनमस्कृतम् ॥
पूजयस्वविवस्वंतंभास्करंभुवनेश्वरम् ॥ ६ ॥ सर्वदेवात्मकोह्येषतेजस्वीरश्मिभावनः ॥ एषदेवासुरगणाँल्लोकान्पातिगभस्तिभिः ॥ ७ ॥
एषब्रह्माचविष्णुश्चशिवःस्कंदःप्रजापतिः ॥ महेंद्रोधनदःकालोयमःसोमोह्यपांपतिः ॥ ८ ॥ पितरोवसवःसाध्याअश्विनौमरुतोमनुः ॥
वायुर्वह्निःप्रजाःप्राणऋतुकर्ताप्रभाकरः ॥ ९ ॥ आदित्यःसवितासूर्यःखगःपूषागभस्तिमान् ॥ सुवर्णसदृशोभानुर्हिरण्यरेतादि
वाकरः ॥ १० ॥ हरिदश्वःसहस्रार्चिस्सप्तसप्तिर्मरीचिमान् ॥ तिमिरोन्मथनःशंभुस्त्वष्टामार्तंडकोंऽशुमान् ॥ ११ ॥ हिरण्यगर्भःशि
शिरस्तपनोहस्करोरविः ॥ अग्निगर्भोदितेःपुत्रःशंखःशिशिरनाशनः ॥ १२ ॥ व्योमनाथस्तमोभेदीऋग्यजुःसामपारगः ॥
घनवृष्टिरपांमित्रोविंध्यवीथीप्लवंगमः ॥ १३ ॥ आतपीमंडलीमृत्युःपिंगलःसर्वतापनः ॥ कविर्विश्वोमहातेजारक्तःसर्वभवोद्भवः ॥१४॥
नक्षत्रग्रहताराणामधिपोविश्वभावनः ॥ तेजसामपितेजस्वीद्वादशात्मन्नमोऽस्तुते ॥ १५ ॥ नमःपूर्वायगिरयेपश्चिमायाद्रयेनमः ॥
ज्योतिर्गणानांपतयेदिनाधिपतयेनमः ॥ १६ ॥ जयायजयभद्रायहर्यश्वायनमोनमः ॥ नमोनमःसहस्रांशोआदित्यायनमोनमः ॥
॥ १७ ॥ नमउग्रायवीरायसारंगायनमोनमः ॥ नमःपद्मप्रबोधायप्रचंडायनमोऽस्तुते ॥ १८ ॥ ब्रह्मेशानाच्युतेशायसूरायादित्यव
र्चसे ॥ भास्वतेसर्वभक्षायरौद्रायवपुषेनमः ॥ १९ ॥ तमोघ्नायहिमघ्नायशत्रुघ्नायामितात्मने ॥ कृतघ्नघ्नायदेवायज्योतिषांपतये
नमः ॥ २० ॥ तप्तचामीकराभायहरयेविश्वकमण ॥ नमस्तमोऽभिनिघ्नायरुचयेलोकसाक्षिणे ॥ २१ ॥ नाशयत्येषवैभूतंतमेवसृ
जतिप्रभुः ॥ पायत्येषतपत्येषवर्षत्येषगभस्तिभिः ॥२२॥ एषसुप्तेषुजागर्तिभूतेषुपरिनिष्ठितः ॥ एषचैवाग्निहोत्रंचफलंचैवाग्निहो
त्रिणाम् ॥ २३ ॥ देवाश्चक्रतवश्चैवक्रतूनांफलमेवच ॥ यानिकृत्यानिलोकेषुसर्वेषुपरमप्रभुः ॥ २४ ॥ एनमापत्सुकृच्छ्रेषुकांतारे

वीर्यंचतेजश्चप्रत्ययश्चविनाशितः ॥ ५ ॥ शत्रोःप्रख्यातवीर्यस्यरंजनीयस्यविक्रमैः ॥ पश्यतोयुद्धलुब्धोऽहंकृतःकापुरुषस्त्वया ॥ ६ ॥
यत्त्वंकथमिदंमोहान्नचेद्वहसिदुर्मते ॥ सत्योऽयंप्रतितर्कोमेपरेणत्वमुपस्कृतः ॥७ ॥ नहितद्विद्यतेकर्मसुहृदोहितकांक्षिणः ॥ रिपूणांसदृशं
त्वेतद्यत्त्वयैतदनुष्ठितम् ॥ ८॥ निवर्तयरथंशीघ्रंयावन्नापैतिमेरिपुः ॥ यदिवाध्युषितोऽसित्वंस्मर्यंतेयदिमेगुणः ॥ ९॥ एवंपरुषमुक्तस्तु
हितबुद्धिरबुद्धिना॥अब्रवीद्रावणंसूतोहितंसानुनयंवचः ॥१०॥ नभीतोऽस्मिनमूढोऽस्मिनोपजप्तोऽस्मिशत्रुभिः ॥ नप्रमत्तोननिःस्नेहोवि
स्मृतानचसत्क्रिया ॥ ११ ॥ मयातुहितकामेनयशश्चपरिरक्षता ॥ स्नेहप्रसन्नमनसाहितमित्यप्रियंकृतम्॥१२ ॥ नास्मिन्नर्थेमहाराजत्वं
मांप्रियहितेरतम् ॥ कश्चिल्लघुरिवानार्योदोषतोगंतुमर्हसि ॥१३॥ श्रूयतांप्रतिदास्यामियन्निमित्तंमयारथः ॥ नदीवेगइवांभोभिःसंयुगेवि
निवर्तितः ॥१४॥ श्रमंतवावगच्छामिमहतारणकर्मणा ॥ नहितेवीर्यसौमुख्यंप्रकर्षंनोपधारये ॥ १५॥ रथोद्वहनखिन्नाश्चभग्नामेरथवाजि
नः॥ दीनाघर्मपरिश्रांतागावोवर्षहताइव ॥१६॥ निमित्तानिचभूयिष्ठंयानिप्रादुर्भवंतिनः ॥ तेषुतेष्वभिपन्नेषुलक्षयाम्यप्रदक्षिणम्॥१७॥
देशकालौचविज्ञेयौलक्षणानींगितानिच ॥ दैन्यंहर्षश्चखेदश्चरथिनश्चमहाबल ॥ १८ ॥स्थलनिम्नानिभूमेश्चसमानिविषमाणिच ॥ युद्ध
कालश्चविज्ञेयःपरस्यांतरदर्शनम् ॥१९॥ उपयानापयानेचस्थानंप्रत्यवसर्पणम् ॥ सर्वमेतद्रथस्थेनज्ञेयंरथकुटुंबिना ॥२०॥ तवविश्राम
हेतोस्तुतथैषांरथवाजिनाम् ॥ रौद्रंवर्जयताखेदंक्षमंकृतमिदंमया॥२१॥स्वेच्छयानमयावीररथोऽयमपवाहितः ॥ भर्तुःस्नेहपरीतेनमयेदंय
त्कृतंप्रभो ॥२२॥ आज्ञापययथातत्त्वंवक्ष्यस्यरिनिषूदन ॥ तत्करिष्याम्यहंवीरगतानृण्येनचेतसा ॥२३॥ संतुष्टस्तेनवाक्येनरावणस्तस्य
सारथेः ॥ प्रशस्यैनंबहुविधंयुद्धलुब्धोऽब्रवीदिदम् ॥२४॥ रथंशीघ्रमिमंसूतराघवाभिमुखंनय ॥ नाहत्वासमरेशत्रून्निवर्तिष्यतिरावणः॥
॥२५॥ एवमुक्त्वारथस्थस्यरावणोराक्षसेश्वरः॥ददौतस्यशुभंह्येकंहस्ताभरणमुत्तमम् ॥ श्रुत्वारावणवाक्यानिसारथिःसंन्यवर्तत ॥२६ ॥
ततोद्रुतंरावणवाक्यचोदितःप्रचोदयामासहयान्ससारथिः ॥ सराक्षसेंद्रस्यततोमहारथःक्षणेनरामस्यरणाग्रतोऽभवत् ॥ २७ ॥ इत्यार्षे
श्रीमद्रा०वाल्मी० आदि०च०सा० युद्धकांडे पंचाधिकशततमःसर्गः॥१०५॥ततोयुद्धपरिश्रांतंसमरेचिंतयास्थितम्॥रावणंचाग्रतोदृष्ट्वा

रोऽहमितिमन्यसे ॥ १४ ॥ शूरेणधनदभ्रात्राबलैःसमुदितेनच ॥ श्लाघनीयंमहत्कर्मयशस्यंचकृतंत्वया ॥ १५ ॥ उत्सेकेनाभिपन्नस्य
गर्हितस्याहितस्यच ॥ कर्मणःप्राप्नुहीदानींतस्याद्यसुमहत्फलम् ॥ १६ ॥ शूरोऽहमितिचात्मानमवगच्छसिदुर्मते ॥ नैवलज्जास्तिते
सीतांचौरवद्व्यपकर्षतः ॥ १७ ॥ यदिमत्सन्निधौसीताधर्षितास्यात्त्वयाबलात् ॥ भ्रातरंतुखरंपश्येस्तदामत्सायकैर्हतः ॥ १८ ॥
दिष्ट्यासिममंदात्मंश्चक्षुर्विषयमागतः ॥ अद्यत्वांसायकैस्तीक्ष्णैर्नयामियमसादनम् ॥ १९ ॥ अद्यतेमच्छरैश्छिन्नंशिरोज्वलितकुं
डलम् ॥ क्रव्यादाव्यपकर्षंतुविकीर्णंरणपांसुषु ॥ २० ॥ निपत्योरसिगृध्रास्तेक्षितौक्षिप्तस्यरावण ॥ पिबंतुरुधिरंतर्षाद्बाणशल्यांत
रोत्थितम् ॥ २१ ॥ अद्यमद्बाणभिन्नस्यगतासोःपतितस्यते ॥ कर्षंत्वंत्राणिपतगागरुत्मंतइवोरगान् ॥ २२ ॥ इत्येवंसवदन्वीरोरामः
शत्रुनिबर्हणः ॥ राक्षसेंद्रंसमीपस्थंशरवर्षैरवाकिरत् ॥ २३ ॥ बभूवद्विगुणंवीर्यंबलंहर्षश्चसंयुगे ॥ रामस्यास्त्रबलंचैवशत्रोर्निधनकां
क्षिणः ॥ २४ ॥ प्रादुर्बभूवुरस्त्राणिसर्वाणिविदितात्मनः ॥ प्रहर्षाच्चमहातेजाःशीघ्रहस्ततरोऽभवत् ॥ २५ ॥ शुभान्येतानिचिह्नानिवि
ज्ञायात्मगतानिसः ॥ भूयएवार्दयद्रामोरावणंराक्षसांतकृत् ॥ २६ ॥ हरीणांचाश्मनिकरैःशरवर्षैश्चराघवात् ॥ हन्यमानोदश
ग्रीवोविघूर्णहृदयोऽभवत् ॥ २७ ॥ यदाचशस्त्रंनारेभेनचकर्षशरासनम् ॥ नास्यप्रत्यकरोद्वीर्यंविक्लवेनांतरात्मना ॥ २८ ॥ क्षिप्ताश्चा
शुशरास्तेनशस्त्राणिविविधानिच ॥ मरणार्थायवर्तंतेमृत्युकालोभ्यवर्तत ॥ २९ ॥ सूतस्तुरथनेतास्यतदवस्थंनिरीक्ष्यतम् ॥ शनैर्यु
द्धादसंभ्रांतोरथंतस्यापवाहयत् ॥ ३० ॥ रथंचतस्याथजवेनसारथिर्निवार्यभीमंजलदस्वनंतदा ॥ जगामभीत्यासमरान्महीपतिंनिर
स्तवीर्यंपतितंसमीक्ष्य ॥ ३१ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे चतुरधिकशततमः सर्गः ॥१०४॥
सतुमोहात्सुसंबुद्धःकृतांतबलचोदितः ॥ क्रोधसंरक्तनयनोरावणःसूतमब्रवीत् ॥ १ ॥ हीनवीर्यमिवाशक्तंपौरुषेणविवर्जितम् ॥
भीरुंलघुमिवासत्त्वंविहीनमिवतेजसा ॥ २ ॥ विमुक्तमिवमायाभिरस्त्रैरिवबहिष्कृतम् ॥ मामवज्ञायदुर्बुद्धेस्वयाबुद्ध्याविचेष्टसे ॥ ३ ॥
किमर्थंमामवज्ञायमच्छंदमनवेक्ष्यच ॥ त्वयाशत्रुसमक्षंमेरथोऽयमपवाहितः ॥ ४ ॥ त्वयाद्यहिममानार्यचिरकालमुपार्जितम् ॥ यशो

वक्रः ॥ ६२ ॥ तान्दृष्ट्वाभस्मसाद्भूताञ्छूलसंस्पर्शचूर्णितान् ॥ सायकानंतरिक्षस्थान्राघवः क्रोधमूर्च्छितः॥ ६३ ॥ सतांमातलिनानीतां
शक्तिंवासवसंमताम् ॥ जग्राहपरमक्रुद्धोराघवोरघुनंदनः ॥ ६४ ॥ सातोलिताबलवताशक्तिर्घंटाकृतस्वना ॥ नभःप्रज्वालयामा
सयुगांतोल्केवसप्रभा ॥ ६५ ॥ साक्षिप्ताराक्षसेंद्रस्यतस्मिञ्छूलेपपातह ॥ भिन्नःशक्त्यामहाञ्शूलोनिपपातगतद्युतिः ॥ ६६ ॥
निर्बिभेदततोबाणैर्हयानस्यमहाजवान् ॥ रामःक्षिप्तैर्महावेगैर्बाणवद्भिरजिह्मगैः ॥ ६७ ॥ निर्बिभेदोरसितदारावणंनिशितैःशरैः ॥
राघवःपरमायत्तोललाटेपत्रिभिस्त्रिभिः ॥ ६८ ॥ सशरैर्भिन्नसर्वांगोगात्रप्रस्रुतशोणितः॥राक्षसेंद्रसमूहस्थःफुल्लाशोकइवाबभौ ॥ ६९ ॥
सरामबाणैरतिविद्धगात्रोनिशाचरेंद्रःक्षतजार्द्रगात्रः ॥ जगामखेदंचसमाजमध्येक्रोधंचचक्रेसुभृशंतदानीम् ॥ ७० ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा
मायणे वाल्मीकीये आदि० च० सा० युद्धकांडे त्र्यधिकशततमःसर्गः ॥ १०३ ॥ सतुतेनतदाक्रोधात्काकुत्स्थेनार्दितोभृशम् ॥
रावणःसमरश्लाघीमहाक्रोधमुपागमत् ॥ १ ॥ सदीप्तनयनोमर्षाच्चापमुद्यम्यवीर्यवान् ॥ अभ्यर्दयत्सुसंक्रुद्धोराघवंपरमाहवे ॥ २ ॥
बाणधारासहस्रैस्तुसतोयदइवांबरात् ॥ राघवंरावणोबाणैस्तटाकमिवपूरयन् ॥ ३ ॥ पूरितःशरजालेनधनुर्मुक्तेनसंयुगे ॥ महागिरि
रिवाकंप्यःकाकुत्स्थोनप्रकंपते ॥ ४ ॥ सशरैःशरजालानिवारयन्समरेस्थितः ॥ गभस्तीनिवसूर्यस्यप्रतिजग्राहवीर्यवान् ॥ ५ ॥
ततःशरसहस्राणिक्षिप्रहस्तोनिशाचरः ॥ निजघानोरसिक्रुद्धोराघवस्यमहात्मनः ॥ ६ ॥ सशोणितसमादिग्धःसमरेलक्ष्मणाग्रजः ॥
दृष्टःफुल्लइवारण्येसुमहान्किंशुकद्रुमः ॥ ७ ॥ शराभिघातसंरब्धःसोऽभिजग्राहसायकान् ॥ काकुत्स्थःसुमहातेजायुगांतादित्यव
र्चसः ॥८ ॥ ततोन्योन्यंसुसंरब्धौताबुभौरामरावणौ ॥ शरांधकारेसमरेनोपलक्षयतांतदा ॥ ९ ॥ ततःक्रोधसमाविष्टोरामोदशरथा
त्मजः ॥ उवाचरावणंवीरःप्रहस्यपरुषंवचः ॥ १० ॥ ममभार्याजनस्थानादज्ञानाद्राक्षसाधम ॥ हतातेविवशायस्मात्तस्मात्त्वंना
सिवीर्यवान् ॥ ११ ॥ मयाविरहितांदीनांवर्तमानांमहावने ॥ वैदेहींप्रसभंहत्वाशूरोहमितिमन्यसे ॥ १२ ॥ स्त्रीषुशूरविनाथासु
परदाराभिमर्शनम् ॥ कृत्वाकापुरुषंकर्मशूरोऽहमितिमन्यसे ॥ १३ ॥ भिन्नमर्यादनिर्लज्जचारित्रेष्वनवस्थित ॥ दर्पान्मृत्युमुपादायशू

तस्यक्रुद्धस्यवदनंदृष्ट्वारामस्यधीमतः ॥ सर्वभूतानिवित्रेसुःप्राकंपतचमेदिनी ॥ ३९ ॥ सिंहशार्दूलवाञ्छैलःसंचचालचलद्द्रुमः ॥
बभूवचापिक्षुभितःसमुद्रःसरितांपतिः ॥ ४० ॥ खराश्चखरनिर्घोषागगनेपरुषाघनाः॥औत्पातिकाश्चनर्दंतःसमन्तात्परिचक्रमुः ॥ ४१ ॥
रामंदृष्ट्वासुसंक्रुद्धमुत्पातांश्चैवदारुणान् ॥ वित्रेसुःसर्वभूतानिरावणस्याभवद्भयम् ॥ ४२ ॥ विमानस्थास्तदादेवागंधर्वाश्चमहोरगाः ॥
ऋषिदानवदैत्याश्चगरुत्मंतश्चखेचराः॥४३॥ददृशुस्तेतदायुद्धंलोकसंवर्तसंस्थितम्॥नानाप्रहरणैर्भीमैःशूरयोःसंप्रयुध्यतोः ॥ ४४ ॥
ऊचुःसुरासुराःसर्वेतदाविग्रहमागताः ॥ प्रेक्षमाणामहायुद्धंवाक्यंभक्त्याप्रहृष्टवत् ॥ ४५ ॥ दशग्रीवंजयेत्याहुरसुराःसमवस्थिताः ॥
देवारामंमथोचुस्तेत्वंजयेतिपुनःपुनः ॥४६॥ एतस्मिन्नंतरेक्रोधाद्राघवस्यचरावणः ॥ प्रहर्तुकामोदुष्टात्मास्पृशन्प्रहरणंमहत् ॥ ४७ ॥
वज्रसारंमहानादंसर्वशत्रुनिबर्हणम् ॥ शैलशृंगनिभैःकूटैश्चित्तदृष्टिभयावहम् ॥ ४८ ॥ सधूममिवतीक्ष्णाग्रंयुगांताग्निचयोपमम् ॥
अतिरौद्रमनासाद्यंकालेनापिदुरासदम् ॥ ४९ ॥ त्रासनंसर्वभूतानांदारणंभेदनंतथा ॥ प्रदीप्तइवरोषेणशूलंजग्राहरावणः ॥ ५० ॥
तच्छूलंपरमक्रुद्धोजग्राहयुधिवीर्यवान् ॥ अनीकैःसमरेशूरैराक्षसैःपरिवारितः ॥ ५१ ॥ समुद्यम्यमहाकायोननादयुधिभैरवम् ॥ संर
क्तनयनोरोषात्स्वसैन्यमभिहर्षयन् ॥५२॥ पृथिवींचान्तरिक्षंचदिशश्चप्रदिशस्तथा ॥ प्राकंपयत्तदाशब्दोराक्षसेंद्रस्यदारुणः ॥ ५३ ॥
अतिकायस्यनादेनतेनतस्यदुरात्मनः॥सर्वभूतानिवित्रेसुःसागरश्चप्रचुक्षुभे ॥ ५४ ॥ सगृहीत्वामहावीर्यःशूलंतद्रावणोमहत् ॥ विन
द्य सुमहानादंरामंपरुषमब्रवीत् ॥ ५५ ॥ शूलोऽयंवज्रसारस्तेरामरोषान्मयोद्यतः ॥ तवभ्रातृसहायस्यसम्यक्प्राणान्हरिष्यति ॥५६॥
रक्षसामद्यशूराणांनिहतानांचमूमुखे ॥ त्वांनिहत्यरणश्लाघीकरोमितरसासमम् ॥ ५७ ॥ तिष्ठदानींनिहन्मित्वामेषशूलेनराघव ॥ एव
मुक्त्वासचिक्षेपतच्छूलंराक्षसाधिपः ॥ ५८ ॥ तद्रावणकरान्मुक्तंविद्युन्मालासमावृतम् ॥ अष्टघंटंमहानादंवियद्गतमशोभत ॥ ५९ ॥
तच्छूलंराघवोदृष्ट्वाज्वलंतंघोरदर्शनम् ॥ ससर्जविशिखान्रामश्चापमायम्यवीर्यवान् ॥ ६० ॥ आपतंतंशरौघेणवारयामासराघवः ॥
उत्पतंतंयुगांताग्निंजलौघैरिववासवः ॥ ६१ ॥ निर्ददाहसतान्बाणान्रामकार्मुकनिःसृतान् ॥ रावणस्यमहाञ्शूलःपतंगानिवपा

मयासारथिनादेवमहेंद्रइवदानवान् ॥ १६ ॥ इत्युक्तःसंपरिक्रम्यरथंतमभिवाद्यच ॥ आरुरोहतदारामोलोकाँल्लक्ष्म्याविराजयन् ॥ १७ ॥
तद्बभौचाद्भुतंयुद्धंद्वैरथंरोमहर्षणम् ॥ रामस्यचमहाबाहोरावणस्यचरक्षसः ॥ १८ ॥ सगांधर्वेणगांधर्वंदैवंदैवेनराघवः ॥ अस्त्रंराक्षसरा
जस्यजघानपरमास्त्रवित् ॥ १९ ॥ अस्त्रंतुपरमंघोरंराक्षसंराक्षसाधिपः ॥ ससर्जपरमक्रुद्धःपुनरेवनिशाचरः ॥ २० ॥ तेरावणध
नुर्मुक्ताःशराःकांचनभूषणाः ॥ अभ्यवर्तंतकाकुत्स्थंसर्पाभूत्वामहाविषाः ॥ २१ ॥ तेदीप्तवदनादीप्तंवमंतोज्वलनंमुखैः ॥ राममेवा
भ्यवर्तंतव्यादितास्याभयानकाः ॥ २२ ॥ तैर्वासुकिसमस्पर्शैर्दीप्तभोगैर्महाविषैः ॥ दिशश्चसंतताःसर्वाविदिशश्चसमावृताः ॥ २३ ॥
तान्दृष्ट्वापन्नगान्रामः समापततआहवे ॥ अस्त्रंगारुत्मतंघोरंप्रादुश्चक्रेभयावहम् ॥ २४ ॥ तेराघवधनुर्मुक्तारुक्मपुंखाःशिखिप्रभाः ॥
सुपर्णाःकांचनाभूत्वाविचेरुःसर्पशत्रवः ॥ २५ ॥ तेतान्सर्वाञ्शराञ्जघ्नुःसर्परूपान्महाजवान् ॥ सुपर्णरूपारामस्यविशिखाःकामरू
पिणः ॥ २६ ॥ अस्त्रेप्रतिहतेक्रुद्धोरावणोराक्षसाधिपः ॥ अभ्यवर्षत्तदारामंघोराभिःशरवृष्टिभिः ॥ २७ ॥ ततःशरसहस्रेणराममक्लि
ष्टकारिणम् ॥ अर्दयित्वाशरौघेणमातलिंप्रत्यविध्यत ॥ २८ ॥ चिच्छेदकेतुमुद्दिश्यशरेणैकेनरावणः ॥ पातयित्वारथोपस्थेरथात्के
तुंचकांचनम् ॥ २९ ॥ ऐंद्रानपिजघानाश्वाञ्छरजालेनरावणः ॥ (तद्दृष्ट्वासुमहत्कर्मरावणस्यदुरात्मनः) विषेदुर्देवगंधर्वचारणादान
वैःसह ॥ ३० ॥ राममार्तंतदादृष्ट्वासिद्धाश्चपरमर्षयः ॥ व्यथितावानरेंद्राश्चबभूवुःसविभीषणाः ॥ ३१ ॥ रामचंद्रमसंदृष्ट्वाग्रस्तंरावण
राहुणा ॥ प्राजापत्यंचनक्षत्रंरोहिणींशशिनःप्रियाम् ॥ ३२ ॥ समाक्रम्यबुधस्तस्थौप्रजानामहितावहः ॥ सधूमपरिवृत्तोर्मिःप्रज्व
लन्निवसागरः ॥ ३३ ॥ उत्पपाततदाक्रुद्धःस्पृशन्निवदिवाकरम् ॥ शस्त्रवर्णःसुपरुषोमंदरश्मिर्दिवाकरः ॥ ३४ ॥ अदृश्यतकबंधां
कःसंसक्तोधूमकेतुना ॥ कोसलानांचनक्षत्रंव्यक्तमिंद्राग्निदैवतम् ॥ ३५ ॥ आहत्यांगारकस्तस्थौविशाखामपिचांबरे ॥ दशास्यो
विंशतिभुजःप्रगृहीतशरासनः ॥ ३६ ॥ अदृश्यतदशग्रीवोमैनाकइवपर्वतः ॥ निरस्यमानोरामस्तुदशग्रीवेणरक्षसा ॥ ३७ ॥
नाशक्नोदभिसंधातुंसायकान्रणमूर्धनि ॥ सकृत्वाभ्रुकुटिंक्रुद्धःकिंचित्संरक्तलोचनः ॥ ३८ ॥ जगामसुमहाक्रोधंनिर्दहन्निवराक्षसान् ॥

लघुःकश्चिदिवासत्त्वोनैवंत्वंवक्तुमर्हसि ॥ ९० ॥ नहिप्रतिज्ञांकुर्वंतिवितथांसत्यवादिनः ॥ लक्षणंहिमहत्त्वस्यप्रतिज्ञापरिपाल
नम् ॥ ९१ ॥ नैराश्यमुपगंतुंचनालंतेमत्कृतेऽनघ ॥ वधेनरावणस्याद्यप्रतिज्ञामनुपालय ॥ ९२ ॥ नजीवन्यास्यतेशत्रुस्तवबाण
वशंगतः ॥ नर्दतस्तीक्ष्णदंष्ट्रस्यसिंहस्येवमहागजः ॥ ९३ ॥ अहंतुवधमिच्छामिशीघ्रमस्यदुरात्मनः ॥ यावदस्तंनयात्येषकृतक
र्मादिवाकरः ॥ ९४ ॥ यदिवधमिच्छसिरावणस्यसंख्येयदिचकृतांहितवेच्छसिप्रतिज्ञाम् ॥ यदितवराजसुताभिलाषआर्यकुरुचवचो
ममशीघ्रमद्यवीर ॥ ९५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे द्व्यधिकशततमः सर्गः ॥ १०२ ॥
लक्ष्मणेनतुतद्वाक्यमुक्तंश्रुत्वासराघवः ॥ संदधेपरवीरघ्नोधनुरादायवीर्यवान् ॥ १ ॥ रावणायशरान्घोरान्विससर्जचमूमुखे ॥
अथान्यंरथमास्थायरावणोराक्षसाधिपः ॥ २ ॥ अभ्यधावतकाकुत्स्थंस्वर्भानुरिवभास्करम् ॥ दशग्रीवोरथस्थस्तुरामंवज्रोपमैःशरैः ॥
आजघानमहाशैलंधाराभिरिवतोयदः ॥ ३ ॥ दीप्तपावकसंकाशैःशरैःकांचनभूषणैः ॥ अभ्यवर्षद्रणेरामोदशग्रीवंसमाहितः ॥ ४ ॥
भूमौस्थितस्यरामस्यरथस्थस्यचरक्षसः ॥ नसमंयुद्धमित्याहुर्देवगंधर्वकिन्नराः ॥ ५ ॥ ततोदेववरःश्रीमाञ्श्रुत्वातेषांवचोऽमृतम् ॥
आहूयमातलिंशक्रोवचनंचेदमब्रवीत् ॥ ६ ॥ रथेनममभूमिष्ठंशीघ्रंयाहिरघूत्तमम् ॥ आहूयभूतलंयातःकुरुदेवहितंमहत् ॥ ७ ॥
इत्युक्तोदेवराजेनमातलिर्देवसारथिः ॥ प्रणम्यशिरसादेवंततोवचनमब्रवीत् ॥ ८ ॥ शीघ्रंयास्यामिदेवेंद्रसारथ्यंचकरोम्यहम् ॥
ततोहयैश्चसंयोज्यहरितैःस्यंदनोत्तमम् ॥ ततःकांचनचित्रांगःकिंकिणीशतभूषितः ॥ ९ ॥ तरुणादित्यसंकाशोवैदूर्यमयकूबरः ॥
सदश्वैःकांचनापीडैर्युक्तःश्वेतप्रकीर्णकैः ॥ १० ॥ हरिभिःसूर्यसंकाशैर्हेमजालविभूषितैः ॥ रुक्मवेणुध्वजःश्रीमान्देवराजरथोवरः ॥११॥
देवराजेनसंदिष्टोरथमारुह्यमातलिः ॥ अभ्यवर्ततकाकुत्स्थमवतीर्यत्रिविष्टपात् ॥ १२ ॥ अब्रवीच्चतदारामंसप्रतोदोरथेस्थितः ॥ प्रांज
लिर्मातलिर्वाक्यंसहस्राक्षस्यसारथिः ॥ १३ ॥ सहस्राक्षेणकाकुत्स्थरथोऽयंविजयायते ॥ दत्तस्तवमहासत्त्वश्रीमञ्छत्रुनिबर्हण ॥ १४ ॥
इदमैन्द्रंमहच्चापंकवचंचाग्निसन्निभम् ॥ शराश्चादित्यसंकाशाःशक्तिश्चविमलाशिवा ॥ १५ ॥ आरुह्येमंरथंवीरराक्षसंजहिरावणम् ॥

मुहुर्मुहुः ॥ एवमुक्त्वामहाप्राज्ञःसुषेणोराघवंवचः ॥ २८ ॥ समीपस्थमुवाचेदंहनूमंतंमहाकपिम् ॥ सौम्यशीघ्रमितोगत्वापर्वतंहिम
होदयम् ॥ २९ ॥ पूर्वंतुकथितोयोऽसौवीरजांबवतातव ॥ दक्षिणेशिखरेजातांमहौषधिमिहानय ॥ ३० ॥ विशल्यकरणींनाम्नासाव
र्ण्यकरणींतथा ॥ संजीवकरणींवीरसंधानींचमहौषधीम् ॥ ३१ ॥ संजीवनार्थंवीरस्यलक्ष्मणस्यत्वमानय ॥ इत्येवमुक्तोहनुमा
न्गत्वाचौषधिपर्वतम् ॥ चिंतामभ्यगमच्छ्रीमानजानंस्तामहौषधीः ॥ ३२ ॥ तस्यबुद्धिःसमुत्पन्नामारुतेरमितौजसः ॥ इदमेवगमि
ष्यामिगृहीत्वाशिखरंगिरेः ॥ ३३ ॥ अस्मिंस्तुशिखरेजातामोषधींतांसुखावहाम् ॥ प्रतर्केणावगच्छामिसुषेणोह्येवमब्रवीत् ॥ ३४ ॥
अगृह्ययदिगच्छामिविशल्यकरणीमहम् ॥ कालात्ययेनदोषः स्याद्वैक्लव्यंचमहद्भवेत् ॥ ३५ ॥ इतिसंचिंत्यहनुमान्गत्वाक्षिप्रंम
हाबलः ॥ आसाद्यपर्वतश्रेष्ठंत्रिःप्रकंप्यगिरेस्तटम् ॥ ३६ ॥ फुल्लनानातरुगणंसमुत्पाट्यमहाबलः ॥ गृहीत्वाहरिशार्दूलोहस्ताभ्यां
समतोलयत् ॥ ३७ ॥ सनीलमिवजीमूतंतोयपूर्णंनभस्तलात् ॥ उत्पपातगृहीत्वातुहनूमाञ्छिखरंगिरेः ॥ ३८ ॥ समागम्यमहा
वेगःसंन्यस्यशिखरंगिरेः ॥ विश्रम्यकिंचिद्धनुमान्सुषेणमिदमब्रवीत् ॥ ३९ ॥ ओषधीर्नावगच्छामिताअहंहरिपुंगव ॥ तदिदंशिख
रंकृत्स्नंगिरेस्तस्याहृतंमया ॥ ४० ॥ एवंकथयमानंतुप्रशस्यपवनात्मजम् ॥ सुषेणोवानरश्रेष्ठोजग्राहोत्पाट्यचौषधीः ॥ ४१ ॥
विस्मितास्तुबभूवुस्तेसर्वेवानरपुंगवाः ॥ दृष्ट्वातुहनुमत्कर्मसुरैरपिसुदुष्करम् ॥ ४१ ॥ ततःसंक्षोदयित्वातामोषधींवानरोत्तमः ॥
लक्ष्मणस्यददौनस्तःसुषेणःसुमहाद्युतिः ॥ ४३ ॥ सशल्यः ससमाघ्रायलक्ष्मणःपरवीरहा ॥ विशल्योविरुजःशीघ्रमुदतिष्ठन्महीत
लात् ॥ ४४ ॥ तमुत्थितंतुहरयोभूतलात्प्रेक्ष्यलक्ष्मणम् ॥ साधुसाध्वितिसुप्रीतालक्ष्मणंप्रत्यपूजयन् ॥ ४५ ॥ एह्येहीत्यब्रवीद्रामो
लक्ष्मणंपरवीरहा ॥ सस्वजेगाढमालिंग्यबाष्पपर्याकुलेक्षणः ॥ ४६ ॥ अब्रवीच्चपरिष्वज्यसौमित्रिंराघवस्तदा ॥ दिष्ट्यात्वांवीरप
श्यामिमरणात्पुनरागतम् ॥ ४७ ॥ नहिमेजीवितेनार्थःसीतयाचजयेनवा ॥ कोहिमेजीवितेनार्थस्त्वयिपंचत्वमागते ॥ ४८ ॥
इत्येवंब्रुवतस्तस्यराघवस्यमहात्मनः ॥ खिन्नःशिथिलयावाचालक्ष्मणोवाक्यमब्रवीत् ॥ ४९ ॥ तांप्रतिज्ञांप्रतिज्ञायपुरासत्यपराक्रम ॥

श्लाघीभ्रातामेशुभलक्षणः ॥ यदिपंचत्वमापन्नःप्राणैर्मेकिंसुखेनवा ॥ ५ ॥ लज्जतीवहिमेवीर्यंभ्रश्यतीवकराद्धनुः ॥ सायकाव्यवसीदं
तिदृष्टिर्बाष्पवशंगता ॥ ६ ॥ अवसीदंतिगात्राणिस्वप्नयानेनृणामिव ॥ चिंतामेवर्ततेतीव्रामुमूर्षापिचजायते ॥ ७ ॥ भ्रातरंनिहतंदृ
ष्ट्वारावणेनदुरात्मना ॥ विष्टनंततुदुःखार्तमर्मण्यभिहतंभृशम् ॥ ८ ॥ परंविषादमापन्नोविललापाकुलेंद्रियः ॥ (नहियुद्धेनमेकार्यं
नचप्राणैर्नसीतया ॥) भ्रातरंनिहतंदृष्ट्वालक्ष्मणंरणपांसुषु ॥ ९ ॥ विजयोऽपिहिमेशूरनप्रियायोपकल्पते ॥ अचक्षुर्विषयश्चंद्रःकां
प्रीतिंजनयिष्यति ॥ १० ॥ किंमेयुद्धेनकिंप्राणैर्युद्धकार्यंनविद्यते ॥ यत्रायंनिहतःशेतेरणमूर्धनिलक्ष्मणः ॥ ११ ॥ यथैवमांवनंयान्तम
नुयातिमहाद्युतिः ॥ अहमप्यनुयास्यामितथैवैनंयमक्षयम् ॥१२ ॥ इष्टबंधुजनोनित्यंमांसनित्यमनुव्रतः ॥ इमामवस्थांगमितोराक्ष
सैःकूटयोधिभिः ॥ १३ ॥ देशेदेशेकलत्राणिदेशेदेशेचबांधवाः ॥ तंतुदेशंनपश्यामियत्रभ्रातासहोदरः ॥१४॥ किंनुराज्येनदुर्धर्षलक्ष्म
णेनविनामम ॥ कथंवक्ष्याम्यहंत्वंबांसुमित्रांपुत्रवत्सलाम् ॥ १५ ॥ उपालंभंनशक्ष्यामिसोढुंदत्तंसुमित्रया ॥ किंनुवक्ष्यामिकौस
ल्यांमातरंकिंनुकैकयीम् ॥ १६ ॥ भरतंकिंनुवक्ष्यामिशत्रुघ्नंचमहाबलम् ॥ सहतेनवनंयातोविनातेनागतःकथम् ॥ १७ ॥ इहैवमर
णंश्रेयोनतुबंधुविगर्हणम् ॥ किंमयादुष्कृतंकर्मकृतमन्यत्रजन्मनि ॥ १८ ॥ येनमेधार्मिकोभ्रातानिहतश्चाग्रतःस्थितः ॥ हाभ्रातर्मनुज
श्रेष्ठशूराणांप्रवरप्रभो ॥ १९ ॥ एकाकीकिंनुमांत्यक्त्वापरलोकायगच्छसि ॥ विलपंतंचमांभ्रातः किमर्थंनावभाषसे ॥ २० ॥
उत्तिष्ठपश्यकिंशेषेदीनंमांपश्यचक्षुषा ॥ शोकार्तस्यप्रमत्तस्यपर्वतेषुवनेषुच ॥ २१ ॥ विषण्णस्यमहाबाहोसमाश्वासयितामम ॥
राममेवंब्रुवाणंतुशोकव्याकुलितेंद्रियम् ॥२२॥ आश्वासयन्नुवाचेदंसुषेणःपरमंवचः ॥ त्यजेमांनरशार्दूलबुद्धिंवैक्लव्यकारिणीम् ॥२३॥
शोकसंजननींचिंतांतुल्यांबाणैश्चमूमुखे ॥ नैवपंचत्वमापन्नोलक्ष्मणोलक्ष्मिवर्धनः ॥ २४ ॥ नह्यस्यविकृतंवक्रंनचश्यामत्वमा
गतम् ॥ सुप्रभंचप्रसन्नंचमुखमस्यनिरीक्ष्यताम् ॥ २५ ॥ पद्मपत्रतलौहस्तौसुप्रसन्नेचलोचने ॥ नेदृशंदृश्यतेरूपंगतासूनांविशां
पते ॥ २६ ॥ विषादंमाकृथावीरसप्राणोऽयमरिंदम ॥ आख्यातितुप्रसुप्तस्यस्रस्तगात्रस्यभूतले ॥ २७ ॥ सोच्छ्वासंहृदयंवीरकंपमानं

लक्ष्मणंपरिवार्यैवंतिष्ठध्वंवानरोत्तमाः ॥ पराक्रमस्यकालोऽयंसंप्राप्तोमेचिरेप्सितः ॥ ४६ ॥ पापात्मायंदशग्रीवोवध्यतांपापनिश्चयः ॥
कांक्षितंचातकस्येवघर्मांतेमेघदर्शनम् ॥ ४७ ॥ अस्मिन्मुहूर्तेनचिरात्सत्यंप्रतिशृणोमिवः ॥ अरावणमरामंवाजगद्द्रक्ष्यथवानराः ॥
॥ ४८ ॥ राज्यनाशंवनेवासंदंडकेपरिधावनम् ॥ वैदेह्याश्चपरामर्शंरक्षोभिश्चसमागमम् ॥ ४९ ॥ प्राप्तंदुःखंमहद्घोरंक्लेशश्चनिरयो
पमः ॥ अद्यसर्वमहंत्यक्ष्येनिहत्वारावणंरणे ॥ ५० ॥ यदर्थंवानरंसैन्यंसमानीतमिदंमया ॥ सुग्रीवश्चकृतोराज्येनिहत्वावालिनंरणे
॥ ५१ ॥ यदर्थंसागरःक्रांतःसेतुर्बद्धश्चसागरे ॥ ५२ ॥ सोऽयमद्यरणेपापश्चक्षुर्विषयमागतः ॥ चक्षुर्विषयमागम्यनायंजीवितुमर्हति ॥
॥ ५३ ॥ दृष्टिंदृष्टिविषस्येवसर्पस्यममरावणः ॥ यथावावैनतेयस्यदृष्टिंप्राप्तोभुजंगमः ॥ ५४ ॥ सुखंपश्यथदुर्धर्षायुद्धंवानरपुंग
वाः ॥ आसीनाःपर्वताग्रेषुममेदंरावणस्यच ॥ ५५ ॥ अद्यपश्यंतुरामस्यरामत्वंममसंयुगे ॥ त्रयोलोकाःसगंधर्वाःसिद्धगंधर्वचार
णाः ॥ ५६ ॥ अद्यकर्मकरिष्यामियल्लोकाःसचराचराः ॥ सदेवाःकथयिष्यंतियावद्भूमिर्धरिष्यति ॥ ५७ ॥ (समागम्यसदालो
केयथायुद्धंप्रवर्तितम् ॥) एवमुक्त्वाशितैर्बाणैस्तप्तकांचनभूषणैः ॥ आजघानरणेरामोदशग्रीवंसमाहितः ॥ ५८ ॥ तथाप्रविद्धैर्नाराचै
र्मुसलैश्चापिरावणः ॥ अभ्यवर्षत्तदारामंधाराभिरिवतोयदः ॥ ५९ ॥ रामरावणमुक्तानामन्योन्यमभिनिघ्नताम् ॥ वराणांचशरा
णांचबभूवतुमुलःस्वनः ॥ ६० ॥ विच्छिन्नाश्चविकीर्णाश्चरामरावणयोःशराः ॥ अंतरिक्षात्प्रदीप्ताग्रान्निपेतुर्धरणीतले ॥ ६१ ॥ तयो
र्ज्यातलनिर्घोषोरामरावणयोर्महान् ॥ त्रासनःसर्वभूतानांबभूवाद्भुतदर्शनः ॥ ६२ ॥ विकीर्यमाणःशरजालवृष्टिभिर्महात्मनादीप्तधनु
ष्मतार्दितः ॥ भयात्प्रदुद्रावसमेत्यरावणोयथानिलेनाभिहतोबलाहकः ॥ ६३ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा० वा० आ० च० सा० यु० एका
धिकशततमः सर्गः ॥ १०१ ॥ शक्त्यानिपातितंदृष्ट्वारावणेनबलीयसा ॥ लक्ष्मणंसमरेशूरंशोणितौघपरिप्लुतम् ॥ १ ॥ सदत्त्वातु
मुलंयुद्धंरावणस्यदुरात्मनः ॥ विसृजन्नेवबाणौघान्सुषेणमिदमब्रवीत् ॥ २ ॥ एषरावणवीर्येणलक्ष्मणःपतितोभुवि ॥ सर्पवच्चेष्टते
वीरोममशोकमुदीरयन् ॥ ३ ॥ शोणितार्द्रमिमंवीरंप्राणैःप्रियतरंमम ॥ पश्यतोममकाशक्तिर्योद्धुंपर्याकुलात्मनः ॥ ४ ॥ अयंससमर

रावणेनदुरात्मना ॥ जज्वालसुमहातेजादीप्ताशनिसमप्रभा ॥ २३ ॥ एतस्मिन्नंतरेवीरोलक्ष्मणस्तंविभीषणम् ॥ प्राणसंशयमापन्नंतूर्ण
मभ्यवपद्यत ॥ २४ ॥ तंविमोक्षयितुंवीरश्चापमायम्यलक्ष्मणः ॥ रावणंशक्तिहस्तंवैशरवर्षैरवाकिरत् ॥ २५ ॥ कीर्यमाणःशरौघेण
विसृष्टेनमहात्मना ॥ सप्रहर्तुंमनश्चक्रेविमुखीकृतविक्रमः ॥ २६ ॥ मोक्षितंभ्रातरंदृष्ट्वालक्ष्मणेनसरावणः ॥ लक्ष्मणाभिमुखस्तिष्ठन्निदं
वचनमब्रवीत् ॥ २७ ॥ मोक्षितस्तेबलश्लाघिन्यस्मादेवंविभीषणः ॥ विमुच्यराक्षसंशक्तिस्त्वयीयंविनिपात्यते ॥ २८ ॥ एषातेहृदयं
भित्त्वाशक्तिर्लोहितलक्षणा ॥ मद्बाहुपरिघोत्सृष्टाप्राणानादाययास्यति ॥ २९ ॥ इत्येवमुक्त्वातांशक्तिमष्टघंटांमहास्वनाम् ॥ मयेनमा
याविहिताममोघांशत्रुघातिनीम् ॥ ३० ॥ लक्ष्मणायसमुद्दिश्यज्वलंतीमिवतेजसा ॥ रावणःपरमक्रुद्धश्चिक्षेपचननादच ॥ ३१ ॥
साक्षिप्ताभीमवेगेनशक्राशनिसमस्वना ॥ शक्तिरभ्यपतद्वेगाल्लक्ष्मणंरणमूर्धनि ॥ ३२ ॥ तामनुव्याहरच्छक्तिमापतंतींसराघवः ॥ स्व
स्त्यस्तुलक्ष्मणायेतिमोघाभवहतोद्यमा ॥ ३३ ॥ रावणेनरणेशक्तिःक्रुद्धेनाशीविषोपमा ॥ मुक्ताशूरस्यभीतस्यलक्ष्मणस्यममज्जसा ॥
॥ ३४ ॥ न्यपतत्सामहावेगालक्ष्मणस्यमहोरसि ॥ जिह्वेवोरगराजस्यदीप्यमानामहाद्युतिः ॥ ३५ ॥ ततोरावणवेगेनसुदूरमवगा
ढया ॥ शक्त्याविभिन्नहृदयःपपातभुविलक्ष्मणः ॥ ३६ ॥ तदवस्थंसमीपस्थोलक्ष्मणंप्रेक्ष्यराघवः ॥ भ्रातृस्नेहान्महातेजाविषण्ण
हृदयोऽभवत् ॥ ३७ ॥ समुहूर्तमिवध्यात्वाबाष्पपर्याकुलेक्षणः ॥ बभूवसंरब्धतरोयुगांतइवपावकः ॥ ३८ ॥ नविषादस्यकालो
ऽयमितिसंचिंत्यराघवः ॥ चक्रेसुतुमुलंयुद्धंरावणस्यवधेधृतः ॥ सर्वयत्नेनमहतालक्ष्मणंपरिवीक्ष्यच ॥ ३९ ॥ सददर्शततोरामःश
क्त्याभिन्नंमहाहवे ॥ लक्ष्मणंरुधिरादिग्धंसपन्नगमिवाचलम् ॥ ४० ॥ तामपिप्रहितांशक्तिंरावणेनबलीयसा ॥ यत्नतस्तेहरिश्रेष्ठान
शेकुरवमर्दितुम् ॥ ४१ ॥ अर्दिताश्चैवबाणौघैस्तेप्रवेकेणरक्षसाम् ॥ सौमित्रेःसाविनिर्भिद्यप्रविष्टाधरणीतलम् ॥ ४२ ॥ तांकरा
भ्यांपरामृश्यरामःशक्तिंभयावहाम् ॥ बभंजसमरेक्रुद्धोबलवान्विचकर्षच ॥ ४३ ॥ तस्यनिष्कर्षतःशक्तिंरावणेनबलीयसा ॥ शराः
सर्वेषुगात्रेषुपातितामर्मभेदिनः ॥४४॥ अचिंतयित्वातान्बाणान्समाश्लिष्यचलक्ष्मणम् ॥ अब्रवीच्चहनूमंतंसुग्रीवंचमहाकपिम् ॥४५॥

मुंदिताःकपीश्वराः ॥ ९१ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च०सा०युद्धकांडे शततमःसर्गः ॥ १००॥ तस्मिन्प्र
तिहतेऽस्त्रेतुरावणोराक्षसाधिपः॥ क्रोधंचद्विगुणंचक्रेक्रोधाच्चास्त्रमनंतरम् ॥ १ ॥ मयेनविहितंरौद्रमन्यदस्त्रंमहाद्युतिः ॥ उत्स्रष्टुंरावणो
भीमंराघवायप्रचक्रमे ॥ २ ॥ ततःशूलानिनिश्चेरुर्गदाश्चमुसलानिच ॥ कार्मुकाद्दीप्यमानानिवज्रसाराणिसर्वशः॥ ३ ॥ मुद्गराःकूट
पाशाश्चदीप्ताश्चाशनयस्तथा ॥ निष्पेतुर्विविधास्तीक्ष्णावाताइवयुगक्षये ॥ ४ ॥ तदस्त्रंराघवःश्रीमानुत्तमास्त्रविदांवरः ॥ जघानपरमा
स्त्रेणगांधर्वेणमहाद्युतिः ॥ ५ ॥ तस्मिन्प्रतिहतेऽस्त्रेतुराघवेणमहात्मना ॥ रावणःक्रोधताम्राक्षःसौरमस्त्रमुदीरयत् ॥ ६ ॥ ततश्चक्राणि
निष्पेतुर्भास्वराणिमहांतिच ॥ कार्मुकाद्भीमवेगस्यदशग्रीवस्यधीमतः ॥ ७ ॥ तैरासीद्गगनंदीप्तंसंपतद्भिःसमंततः ॥ पतद्भिश्चदिशो
दीप्तैश्चंद्रसूर्यग्रहैरिव ॥ ८ ॥तानिचिच्छेदबाणौघैश्चक्राणितुसराघवः ॥ आयुधानिचचित्राणिरावणस्यचमूमुखे ॥ ९ ॥ तदस्त्रंतुहतं
दृष्ट्वारावणोराक्षसाधिपः ॥ विव्याधदशभिर्बाणैरामंसर्वेषुमर्मसु ॥ १० ॥ सविद्धोदशभिर्बाणैर्महाकार्मुकनिःसृतैः ॥ रावणेनमहाते
जानप्राकंपतराघवः ॥ ११ ॥ ततोविव्याधगात्रेषुसर्वेषुसमितिंजयः ॥ राघवस्तुसुसंक्रुद्धोरावणंबहुभिःशरैः ॥ १२ ॥ एतस्मिन्नंतरे
क्रुद्धोराघवस्यानुजोबली ॥ लक्ष्मणःसायकान्सप्तजग्राहपरवीरहा ॥ १३ ॥ तैःसायकैर्महावेगैरावणस्यमहाद्युतिः ॥ ध्वजंमनुष्यशीर्षं
तुतस्यचिच्छेदनैकधा ॥ १४ ॥ सारथेश्चापिबाणेनशिरोज्वलितकुंडलम् ॥ जहारलक्ष्मणःश्रीमान्नैर्ऋतस्यमहाबलः ॥ १५ ॥ तस्य
बाणैश्चचिच्छेदधनुर्गजकरोपमम् ॥ लक्ष्मणोराक्षसेंद्रस्यपंचभिर्निशितैस्तदा ॥ १६ ॥ नीलमेघनिभांश्चास्यसदश्वान्पर्वतोपमान् ॥
जघानाप्लुत्यगदयारावणस्यविभीषणः॥ १७ ॥ हताश्वात्तुतदावेगादवप्लुत्यमहारथात् ॥ कोपमाहारयत्तीव्रंभ्रातरंप्रतिरावणः ॥१८॥
ततःशक्तिंमहाशक्तिःप्रदीप्तामशनीमिव ॥ विभीषणायचिक्षेपराक्षसेंद्रःप्रतापवान् ॥ १९ ॥ अप्राप्तामेवतांबाणैस्त्रिभिश्चिच्छेदलक्ष्मणः॥
अथोदतिष्ठत्सन्नादोवानराणांमहारणे ॥ २० ॥ संपपातत्रिधाछिन्नाशक्तिःकांचनमालिनी ॥ सविस्फुलिंगाज्वलितामहोल्केव
दिवश्च्युता ॥ २१ ॥ ततःसंभावितत्तरांकालेनापिदुरासदाम् ॥ जग्राहविपुलांशक्तिंदीप्यमानांस्वतेजसा ॥ २२ ॥ सावेगिताबलवता

गवाक्षितमिवाकाशंबभूवशरवृष्टिभिः ॥ महावेगैःसुतीक्ष्णाग्रैर्गृध्रपत्रैःसुवाजितैः ॥ २९ ॥ शरांधकारमाकाशंचक्रतुःप्रथमंतदा ॥ गते
ऽस्तंतपनेचापिमहामेघाविवोत्थितौ ॥३०॥ तयोरभून्महायुद्धमन्योन्यवधकांक्षिणोः ॥ अनासाद्यमचिंत्यंचवृत्रवासवयोरिव ॥ ३१ ॥
उभौहिपरमेष्वासावुभौयुद्धविशारदौ ॥ उभावस्त्रविदांमुख्यावुभौयुद्धेविचेरतुः ॥ ३२ ॥ उभौहियेनव्रजतस्तेनतेनशरोर्मयः ॥ ऊर्म
योवायुनाविद्धाजग्मुःसागरयोरिव ॥ ३३ ॥ ततःसंसक्तहस्तस्तुरावणोलोकरावणः ॥ नाराचमालांरामस्यललाटेप्रत्यमुंचत ॥ ३४ ॥
रौद्रचापप्रयुक्तांतांनीलोत्पलदलप्रभाम् ॥ शिरसाधारयद्रामोनव्यथामभ्यपद्यत ॥ ३५ ॥ अथमंत्रानपिजपन्रौद्रमस्त्रमुदीरयन् ॥
शरान्भूयःसमादायरामःक्रोधसमन्वितः ॥ ३६ ॥ मुमोचचमहातेजाश्चापमायम्यवीर्यवान् ॥ तान्छरान्राक्षसेंद्रायचिक्षेपाच्छिन्नसा
यकः ॥ ३७ ॥ तेमहामेघसंकाशेकवचेपातिताःशराः ॥ अवध्येराक्षसेंद्रस्यनव्यथांजनयंस्तदा ॥ ३८ ॥ पुनरेवाथतंरामोरथस्थंरा
क्षसाधिपम् ॥ ललाटेपरमास्त्रेणसर्वास्त्रकुशलोऽभिनत् ॥ ३९ ॥ तेभित्त्वाबाणरूपाणिपंचशीर्षाइवोरगाः ॥ श्वसंतोविविशुर्भूमिंरा
वणप्रतिकूलिताः ॥ ४० ॥ निहत्यराघवस्यास्त्रंरावणःक्रोधमूर्च्छितः ॥ आसुरंसुमहाघोरमन्यदस्त्रंचकारसः ॥ ४१ ॥ सिंहव्याघ्रमु
खांश्चापिकंककोकमुखानपि ॥ गृध्रश्येनमुखांश्चापिशृगालवदनांस्तथा ॥ ४२ ॥ ईहामृगमुखांश्चापिव्यादितास्यान्भयावहान् ॥
पंचास्याँल्लेलिहानांश्चससर्जनिशितान्छरान् ॥४३॥ शरान्खरमुखांश्चान्यान्वराहमुखसंश्रितान् ॥ श्वानकुक्कुटवक्त्रांश्चमकराशीविषा
ननान् ॥४४॥ एतांश्चान्यांश्चमायाभिःससर्जनिशितान्छरान् ॥ रामंप्रतिमहातेजाःक्रुद्धःसर्पइवश्वसन् ॥ ४५ ॥ आसुरेणसमावि
ष्टःसोऽस्त्रेणरघुपुंगवः ॥ ससर्जास्त्रंमहोत्साहंपावकंपावकोपमः ॥ ४६ ॥ अग्निदीप्तमुखान्बाणांस्तत्रसूर्यमुखानपि ॥ ग्रहनक्षत्रवर्णांश्चम
होल्कामुखसंस्थितान् ॥ ४७ ॥ विद्युज्जिह्वोपमांश्चापिससर्जविविधान्छरान् ॥ तेरावणशराघोराराघवास्त्रसमाहताः ॥ ४८ ॥ विल
यंजग्मुराकाशेजघ्नुश्चैवसहस्रशः ॥ तदस्त्रंनिहतंदृष्ट्वारामेणाक्लिष्टकर्मणा ॥ ४९ ॥ हृष्टानेदुस्ततःसर्वेकपयःकामरूपिणः॥ सुग्रीवाभिमु
खावीराःसंपरिक्षिप्यराघवम् ॥५०॥ ततस्तदस्त्रंविनिहत्यराघवःप्रसह्यतद्रावणबाहुनिःसृतम् ॥ मुदान्वितोदाशरथिर्महात्माविनेदुरुच्चै

षेणश्चसर्वेचहरियूथपाः ॥ ५ ॥ सदिशोदशघोषेणरथस्यातिरथोमहान् ॥ नादयन्प्रययौतूर्णंराघवंचाभ्यधावत ॥ ६ ॥ पूरितातेनशब्देन
सनदीगिरिकानना ॥ संचचालमहीसर्वात्रस्तसिंहमृगद्विजा ॥ ७ ॥ तामसंसुमहाघोरंचकारास्त्रंसुदारुणम् ॥ निर्ददाहकपीन्सर्वां
स्तेप्रपेतुःसमंततः ॥ ८ ॥ उत्पपातरजोभूमौतैर्भग्नैःसंप्रधावितैः ॥ नहितत्सहितुंशेकुर्ब्रह्मणानिर्मितंस्वयम् ॥ ९ ॥ तान्यनीकान्यनेका
निरावणस्यशरोत्तमैः ॥ दृष्ट्वाभग्नानिशतशोराघवःपर्यवस्थितः ॥ १० ॥ ततोराक्षसशार्दूलोविद्राव्यहरिवाहिनीम् ॥ सददर्शततोरा
मंतिष्ठंतमपराजितम् ॥ ११ ॥ लक्ष्मणेनसहभ्रात्राविष्णुनावासवंयथा ॥ आलिखंतमिवाकाशमवष्टभ्यमहद्धनुः ॥ १२ ॥ पद्मपत्रविशा
लाक्षंदीर्घबाहुमरिंदमम् ॥ ततोरामोमहातेजाःसौमित्रिसहितोबली ॥ १३ ॥ वानरांश्चरणेभग्नानापतंतंचरावणम् ॥ समीक्ष्यराघवोहृष्टो
मध्येजग्राहकार्मुकम् ॥ १४ ॥ विस्फारयितुमारेभेततःसधनुरुत्तमम् ॥ महावेगंमहानादंनिर्भिंदन्निवमेदिनीम् ॥१५॥ रावणस्यचबाणौ
घैरामविस्फारितेनच ॥ शब्देनराक्षसास्तेनपेतुश्चशतशस्तदा ॥ १६ ॥ तयोःशरपथंप्राप्यरावणोराजपुत्रयोः ॥ सबभौचयथाराहुः
समीपेशशिसूर्ययोः ॥ १७ ॥ तमिच्छन्प्रथमंयोद्धुंलक्ष्मणोनिशितैःशरैः ॥ मुमोचधनुरायम्यशरानग्निशिखोपमान् ॥ १८ ॥ तान्मु
क्तमात्रानाकाशेलक्ष्मणेनधनुष्मता ॥ बाणान्बाणैर्महातेजारावणःप्रत्यवारयत् ॥ १९ ॥ एकमेकेनबाणेनत्रिभिस्त्रीन्दशभिर्दश ॥
लक्ष्मणस्यप्रचिच्छेददर्शयन्पाणिलाघवम् ॥ २० ॥ अभ्यतिक्रम्यसौमित्रिंरावणःसमितिंजयः ॥ आससादरणेरामंस्थितंशैलमि
वापरम् ॥ २१ ॥ सराघवंसमासाद्यक्रोधसंरक्तलोचनः ॥ व्यसृजच्छरवर्षाणिरावणोराक्षसेश्वरः ॥ २२ ॥ शरधारास्ततोरामोराव
णस्यधनुश्च्युताः ॥ दृष्ट्वैवापतिताःशीघ्रंभल्लाञ्जग्राहसत्वरम् ॥ २३ ॥ ताञ्छरौघांस्ततोभल्लैस्तीक्ष्णैश्चिच्छेदराघवः ॥ दीप्यमाना
न्महाघोराञ्छरानाशीविषोपमान् ॥ २४ ॥ राघवोरावणंतूर्णंरावणोराघवंतथा ॥ अन्योन्यंविविधैस्तीक्ष्णैःशरवर्षैर्ववर्षतुः ॥ २५ ॥
चेरतुश्चचिरंचित्रंमंडलंसव्यदक्षिणम् ॥ बाणवेगात्समुत्क्षिप्तावन्योन्यमपराजितौ ॥ २६ ॥ तयोर्भूतानिवित्रेसुर्युगपत्संप्रयुध्यतोः ॥
रौद्रयोःसायकमुचोर्यमांतकनिकाशयोः ॥ २७ ॥ संततंविविधैर्बाणैर्बभूवगगनंतदा ॥ घनैरिवातपापायेविद्युन्मालासमाकुलैः ॥ २८ ॥

वीर्यःस्वयूथान्मेघसन्निभात् ॥ ८ ॥ प्रगृह्यगिरिशृंगाभांक्रुद्धःसविपुलांशिलाम् ॥ अश्वाञ्जघानतरसाबभंजस्यंदनंचतम् ॥ ९ ॥ मुहू
र्ताल्लब्धसंज्ञस्तुमहापार्श्वोमहाबलः ॥ अंगदंबहुभिर्बाणैर्भूयस्तंप्रत्यविध्यत ॥ १० ॥ जांबवंतंत्रिभिर्बाणैराजघानस्तनांतरे ॥ ऋक्ष
राजंगवाक्षंचजघानबहुभिःशरैः ॥ ११ ॥ गवाक्षंजांबवंतंचसदृष्ट्वाशरपीडितौ ॥ जग्राहपरिघंघोरमंगदःक्रोधमूर्च्छितः ॥ १२ ॥
तस्यांगदःसरोषाक्षोराक्षसस्यतमायसम् ॥ दूरस्थितस्यपरिघंरविरश्मिसमप्रभम् ॥ १३ ॥ द्वाभ्यांभुजाभ्यांसंगृह्यभ्रामयित्वाचवेग
वत् ॥ महापार्श्वायचिक्षेपवधार्थंवालिनःसुतः ॥ १४ ॥ सतुक्षिप्तोबलवतापरिघस्तस्यरक्षसः ॥ धनुश्चसशरंहस्ताच्छिरस्त्राणंचपात
यत् ॥ १५ ॥ तंसमासाद्यवेगेनवालिपुत्रःप्रतापवान् ॥ तलेनाभ्यहनत्क्रुद्धःकर्णमूलेसकुंडले ॥ १६ ॥ सतुक्रुद्धोमहावेगोमहापार्श्वो
महाद्युतिः ॥ करेणैकेनजग्राहसुमहांतंपरश्वधम् ॥ १७ ॥ तंतैलधौतंविमलंशैलसारमयंदृढम् ॥ राक्षसःपरमक्रुद्धोवालिपुत्रेन्यपात
यत् ॥ १८ ॥ तेनवामांसफलकेभृशंप्रत्यवपातितम् ॥ अंगदोमोक्षयामाससरोषःसपरश्वधम् ॥ १९ ॥ सवीरोवज्रसंकाशमंगदोमु
ष्टिमात्मनः ॥ संवर्तयत्ससंक्रुद्धःपितुस्तुल्यपराक्रमः ॥ २० ॥ राक्षसस्यस्तनाभ्याशेमर्मज्ञोहृदयंप्रति ॥ इंद्राशनिसमस्पर्शंसमुष्टिं
विन्यपातयत् ॥ २१ ॥ तेनतस्यनिपातेनराक्षसस्यमहामृधे ॥ पफालहृदयंचास्यसपपातहतोभुवि ॥ २२ ॥ तस्मिन्विनिहतेभूमौत
त्सैन्यंसंप्रचुक्षुभे ॥ अभवच्चमहान्क्रोधःसमरेरावणस्यतु ॥ २३ ॥ वानराणांप्रहृष्टानांसिंहनादःसुपुष्कलः ॥ स्फोटयन्निवशब्देनलंकां
साट्टालगोपुराम् ॥ सहेंद्रेणेवदेवानांनादःसमभवन्महान् ॥ २४ ॥ अथेंद्रशत्रुस्त्रिदशालयानांवनौकसांचैवमहाप्रणादम् ॥ श्रुत्वासरो
षंयुधिराक्षसेंद्रःपुनश्चयुद्धाभिमुखोऽवतस्थे ॥ २५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा० वा० आ० च० सा० युद्धकाण्डे नवनवतितमः सर्गः ॥ ९९ ॥
महोदरमहापार्श्वौहतौदृष्ट्वासरावणः ॥ तस्मिंश्चनिहतेवीरेविरूपाक्षेमहाबले ॥ १ ॥ आविवेशमहान्क्रोधोरावणंतुमहामृधे ॥ सूतंसंचोद
यामासवाक्यंचेदमुवाचह ॥ २ ॥ निहतानाममात्यानांरुद्धस्यनगरस्यच ॥ दुःखमेवापनेष्यामिहत्वातौरामलक्ष्मणौ ॥ ३ ॥ राम
वृक्षंरणेहन्मिसीतापुष्पफलप्रदम् ॥ प्रशाखायस्यसुग्रीवोजांबवान्कुमुदोनलः ॥ ४ ॥ द्विविदश्चैवमैंदश्चअंगदोगंधमादनः ॥ हनूमांश्चसु

तेजोबलसमाविष्टौदीप्ताविवहुताशनौ ॥ २५ ॥ जघ्नतुस्तौतदान्योन्यंनदंतौचपुनःपुनः ॥ तलैश्चान्योन्यमासाद्यपेततुश्चमहीतले ॥
॥ २६ ॥ उत्पेततुस्तदातूर्णंजघ्नतुश्चपरस्परम् ॥ भुजैश्चिक्षिपतुर्वीरावन्योन्यमपराजितौ ॥ २७ ॥ जग्मतुस्तौश्रमंवीरौबाहुयुद्धेपरं
तपौ ॥ जहारचतदाखड्गमदूरपरिवर्तिनम् ॥२८॥(राक्षसश्चर्मणासार्धंमहावेगोमहोदरः ॥ तथैवचमहाखड्गंचर्मणापतितंसह॥जग्रा
हवानरश्रेष्ठःसुग्रीवोवेगवत्तरः ॥ १ ॥) ततोरोषपरीतांगौनदंतावभ्यधावताम् ॥ उद्यतासीरणेहृष्टौयुद्धेशस्त्रविशारदौ ॥ २९ ॥
दक्षिणंमंडलंचोभौसुतूर्णंसंपरीयतुः ॥ अन्योन्यमभिसंक्रुद्धौजयेप्रणिहिताबुभौ ॥ ३० ॥ सतुशूरोमहावेगोवीर्यश्लाघीमहोदरः ॥
महावर्मणितंखड्गंपातयामासदुर्मतिः ॥ ३१ ॥ लग्नमुत्कर्षतःखड्गंखड्गेनकपिकुंजरः ॥ जहारसशिरस्त्राणंकुंडलोपगतंशिरः ॥ ३२ ॥
निकृत्तशिरसस्तस्यपतितस्यमहीतले ॥ तद्बलंराक्षसेंद्रस्यदृष्ट्वातत्रनदृश्यते ॥ ३३ ॥ हत्वातंवानरैःसार्धंननादमुदितोहरिः ॥ चुक्रोध
चदशग्रीवोबभौहृष्टश्चराघवः ॥ ३४ ॥ विषण्णवदनाःसर्वेराक्षसादीनचेतसः ॥ विद्रवंतिततः सर्वेभयवित्रस्तचेतसः ॥ ३५ ॥ महो
दरंतंविनिपात्यभूमौमहागिरेः कीर्णमिवैकदेशम् ॥ सूर्यात्मजस्तत्रराजलक्ष्म्यासूर्यःस्वतेजोभिरिवाप्रधृष्यः ॥ ३६ ॥ अथविजयम
वाप्यवानरेंद्रःसमरमुखेसुरसिद्धयक्षसंघैः ॥ अवनितलगतैश्चभूतसंघैर्हरुषसमाकुलितैर्निरीक्ष्यमाणः ॥ ३७ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामा०
वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे अष्टनवतितमःसर्गः ॥ ९८ ॥ महोदरेतुनिहतेमहापार्श्वोमहाबलः ॥ सुग्रीवेणसमीक्ष्या
थक्रोधात्संरक्तलोचनः ॥ १ ॥ अंगदस्यचमूंभीमांक्षोभयामासमार्गणैः ॥ सवानराणांमुख्यानामुत्तमांगानिराक्षसः ॥ २ ॥ पात
यामासकायेभ्यःफलंवृंतादिवानिलः ॥ केषांचिदिषुभिर्बाहूंश्चिच्छेदाथसराक्षसः ॥ ३ ॥ वानराणांसुसंरब्धःपार्श्वंकेषांचिदाक्षिपत् ॥
तेऽर्दिताबाणवर्षेणमहापार्श्वेनवानराः ॥ ४ ॥ विषादविमुखाःसर्वेबभूवुर्गतचेतसः ॥ निशम्यबलमुद्विग्नमंगदोराक्षसार्दितम् ॥ ५ ॥
वेगंचक्रेमहावेगःसमुद्रइवपर्वसु ॥ आयसंपरिघंगृह्यसूर्यरश्मिसमप्रभम् ॥६॥ समरेवानरश्रेष्ठोमहापार्श्वेन्यपातयत ॥ सतुतेनप्रहारेण
महापार्श्वोविचेतनः ॥ससूतःस्यंदनात्तस्माद्विसंज्ञश्चापतद्भुवि ॥ ७ ॥ तस्यर्क्षराजस्तेजस्वीनीलांजनचयोपमः ॥ निष्पत्यसुमहा

बभूवतुः ॥ १ ॥ स्वबलस्यतुघातेनविरूपाक्षवधेनच ॥ बभूवद्विगुणंक्रुद्धोरावणोराक्षसाधिपः ॥ २ ॥ प्रक्षीणंस्वबलंदृष्ट्वावध्यमानंवली
मुखैः ॥ बभूवास्यव्यथायुद्धेदृष्ट्वादैवविपर्ययम् ॥ ३ ॥ उवाचचसमीपस्थंमहोदरमनंतरम् ॥ अस्मिन्कालेमहाबाहोजयाशात्वयिमे
स्थिता ॥ ४ ॥ जहिशत्रुचमूंवीरदर्शयाद्यपराक्रमम् ॥ भर्तृपिंडस्यकालोऽयंनिर्वेष्टुंसाधुयुध्यताम् ॥ ५ ॥ एवमुक्तस्तथेत्युक्काराक्षसेंद्रो
महोदरः ॥ प्रविवेशारिसेनांसपतंगइवपावकम् ॥ ६ ॥ ततःसकदनंचक्रेवानराणांमहाबलः ॥ भर्तृवाक्येनतेजस्वीस्वेनवीर्येणचोदि
तः ॥ ७ ॥ वानराश्चमहासत्त्वाःप्रगृह्यविपुलाःशिलाः ॥ प्रविश्यारिबलंभीमंजघ्नुस्तेसर्वराक्षसान् ॥ ८ ॥ महोदरःसुसंक्रुद्धःशरैःकां
चनभूषणैः ॥ चिच्छेदपाणिपादोरुवानराणांमहाहवे ॥ ९ ॥ ततस्तेवानराःसर्वैराक्षसानांमहामृधे ॥ दिशोदशद्रुताःकेचित्केचित्सु
ग्रीवमाश्रिताः ॥ १० ॥ प्रभग्नंसमरेदृष्ट्वावानराणांमहाबलम् ॥ अभिदुद्रावसुग्रीवोमहोदरमनंतरम् ॥ ११ ॥ प्रगृह्यविपुलांघोरांमही
धरसमांशिलाम् ॥ चिक्षेपचमहातेजास्तद्वधायहरीश्वरः ॥ १२ ॥ तामापतंतींसहसाशिलांदृष्ट्वामहोदरः ॥ असंभ्रान्तस्ततोबाणैर्नि
र्बिभेदततःशिलाम् ॥ १३ ॥ रक्षसातेनबाणौघैर्निकृत्तासासहस्रधा ॥ निपपाततदाभूमौगृध्रचक्रमिवाकुलम् ॥ १४ ॥ तांतुभिन्नां
शिलांदृष्ट्वासुग्रीवःक्रोधमूर्च्छितः ॥ सालमुत्पाट्यचिक्षेपतंसचिच्छेदनैकधा ॥ १५ ॥ शरैश्चविददारैनंशूरःपरबलार्दनः ॥ सददर्श
ततःक्रुद्धःपरिघंपतितंभुवि ॥ १६ ॥ आविध्यतुसतंदीप्तंपरिघंतस्यदर्शयन् ॥ परिघेणोग्रवेगेनजघानास्यहयोत्तमान् ॥ १७ ॥ तस्मा
द्धतहयाद्वीरः सोपप्लुत्यमहारथात् ॥ गदांजग्राहसंक्रुद्धोराक्षसोऽथमहोदरः ॥ १८ ॥ गदापरिघहस्तौतौयुधिवीरौसमीयतुः ॥ नर्दंतौ
गोवृषप्रख्यौघनाविवसविद्युतौ ॥ १९ ॥ ततःक्रुद्धोगदांतस्यचिक्षेपरजनीचरः ॥ ज्वलंतींभास्कराभासांसुग्रीवायमहोदरः ॥ २० ॥
गदांतांसुमहाघोरामापतंतींमहाबलः ॥ सुग्रीवोरोषताम्राक्षःसमुद्यम्यमहाहवे ॥ २१ ॥ आजघानगदांतस्यपरिघेणहरीश्वरः ॥ पपात
तरसाभिन्नःपरिघस्तस्यभूतले ॥ २२ ॥ ततोजग्राहतेजस्वीसुग्रीवोवसुधातलात् ॥ आयसंमुसलंघोरंसर्वतोहेमभूषितम् ॥ २३ ॥
सतमुद्यम्यचिक्षेपसोऽप्यस्यप्राक्षिपद्गदाम् ॥ भिन्नावन्योन्यमासाद्यपेततुस्तौमहीतले ॥ २४ ॥ ततोभिन्नप्रहरणौमुष्टिभ्यांतौसमीयतुः॥

दाप्लुत्यदुर्धर्षोगजस्कंधमुपारुहत् ॥ १४ ॥ सतंद्विपमथारुह्यविरूपाक्षोमहाबलः ॥ ननर्दभीमनिर्ह्रादंवानरानभ्यधावत ॥ १५ ॥
सुग्रीवेसशरान्घोरान्विससर्जचमूमुखे ॥ स्थापयामासचोद्विग्नान्राक्षसान्संप्रहर्षयन् ॥१६॥ सोऽतिविद्धःशितैर्बाणैःकपींद्रस्तेनरक्षसा ॥
चुक्रोशचमहाक्रोधोवधेचास्यमनोदधे ॥ १७ ॥ ततःपादपमुद्धृत्यशूरःसंप्रधनोहरिः ॥ अभिपत्यजघानास्यप्रमुखेतंमहागजम् ॥
॥ १८ ॥ सतुप्रहाराभिहतःसुग्रीवेणमहागजः ॥ अपासर्पद्धनुर्मात्रंनिषसादननादच ॥ १९ ॥ गजात्तुमथितात्तूर्णमपक्रम्यसवीर्य
वान् ॥ राक्षसोऽभिमुखःशत्रुंप्रत्युद्गम्यततःकपिम् ॥ २० ॥ आर्षभंचर्मखड्गंचप्रगृह्यलघुविक्रमः ॥ भर्त्सयन्निवसुग्रीवमाससादव्यव
स्थितम् ॥ २१ ॥ सहितस्यापिसंगृह्यप्रगृह्यविपुलांशिलाम् ॥ विरूपाक्षस्यचिक्षेपसुग्रीवोजलदोपमाम् ॥ २२ ॥ सतांशिलामा
पतंतींदृष्ट्वाराक्षसपुंगवः ॥ अपक्रम्यसुविक्रांतःखड्गेनप्राहरत्तदा ॥ २३ ॥ तेनखड्गप्रहारेणरक्षसाबलिनाहतः ॥ मुहूर्तमभवद्वीरोविसं
ज्ञइववानरः ॥ २४ ॥ सहसासतदोत्पत्यराक्षसस्यमहाहवे ॥ मुष्टिंसंवर्त्यवेगेनपातयामासवक्षसि ॥ २५ ॥ मुष्टिप्रहाराभिहतोविरू
पाक्षोनिशाचरः ॥ तेनखड्गेनसंक्रुद्धःसुग्रीवस्यचमूमुखे ॥ २६ ॥ कवचंपातयामासपद्भ्यामभिहतोऽपतत् ॥ ससमुत्थायपतितःकपि
स्तस्यव्यसर्जयत् ॥ २७ ॥ तलप्रहारमशनेःसमानंभीमनिःस्वनम् ॥ तलप्रहारंतद्रक्षःसुग्रीवेणसमुद्यतम् ॥ २८ ॥ नैपुण्यान्मोच
यित्वैनंमुष्टिनोरस्यताडत् ॥ ततस्तुसंक्रुद्धतरःसुग्रीवोवानरेश्वरः ॥ २९ ॥ मोक्षितंचात्मनोदृष्ट्वाप्रहारंतेनरक्षसा ॥ सददर्शांतरं
स्यविरूपाक्षस्यवानरः ॥ ३० ॥ ततोऽन्यंपातयत्क्रोधाच्छंखदेशेमहातलम् ॥ महेंद्राशनिकल्पेनतलेनाभिहतःक्षितौ ॥ ३१ ॥ पपात
रुधिरक्लिन्नःशोणितंहिसमुद्गिरन् ॥ स्रोतोभ्यस्तुविरूपाक्षोजलंप्रस्रवणादिव ॥ ३२ ॥ विवृत्तनयनंक्रोधात्सफेनंरुधिराप्लुतम् ॥ ददृ
शुस्तेविरूपाक्षंविरूपाक्षतरंकृतम् ॥ ३३ ॥ स्फुरंतंपरिवर्तंतंपार्श्वेनरुधिरोक्षितम् ॥ करुणंचविनर्दंतंददृशुःकपयोरिपुम् ॥ ३४ ॥
तथातुतौसंयतिसंप्रयुक्तौतरस्विनौवानरराक्षसानाम् ॥ बलार्णवौसस्वनतुश्चभीमौमहार्णवौद्वाविवभिन्नसेतू ॥ ३५ ॥ विनाशितंप्रेक्ष्य
विरूपनेत्रंमहाबलंतंहरिपार्थिवेन ॥ बलंसमेतंकपिराक्षसानामुद्वृत्तगंगाप्रतिमंबभूव ॥ ३६ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये
आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे सप्तनवतितमःसर्गः ॥ ९७ ॥ हन्यमानेबलेतूर्णमन्योन्यंतेमहामृधे ॥ सरसीवमहाघर्मेसूपक्षीणे

शंसीनिरूपाण्येतानिजज्ञिरे ॥ ४६ ॥ अंतरिक्षात्पपातोल्कानिर्घातसमनिःस्वना ॥ विनेदुरशिवागृध्रावायसैरभिमिश्रिताः ॥ ४७ ॥
एतानचिंतयन्घोरानुत्पातान्समवस्थितान् ॥ निर्ययौरावणोमोहाद्वधार्थकालचोदितः ॥ ४८ ॥ तेषांतुरथघोषेणराक्षसानांमहात्म
नाम् ॥ वानराणामपिचमूर्युद्धायैवाभ्यवर्तत ॥ अन्योन्यमाह्वयानानांक्रुद्धानांजयमिच्छताम् ॥ ४९ ॥ ततःक्रुद्धोदशग्रीवःशरैःकां
चनभूषणैः ॥ वानराणामनीकेषुचकारकदनंमहत् ॥ ५० ॥ निकृत्तशिरसःकेचिद्रावणेनवलीमुखाः ॥ केचिद्विच्छिन्नहृदयाःकेचिच्छ्रो
त्रविवर्जिताः ॥ ५१ ॥ निरुच्छ्वासाहताःकेचित्केचित्पार्श्वेषुदारिताः ॥ केचिद्विभिन्नशिरसःकेचिच्चक्षुर्विनाकृताः ॥ ५२ ॥ दशा
ननःक्रोधविवृत्तनेत्रोयतोयतोऽभ्येतिरथेनसंख्ये ॥ ततस्ततस्तस्यशरप्रवेगंसोढुंनशेकुर्हरियूथपास्ते ॥ ५३ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे
वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे षण्णवतितमः सर्गः ॥ ९६ ॥ तथातैःकृत्तगात्रैस्तुदशग्रीवेणमार्गणैः ॥ बभूववसुधा
तत्रप्रकीर्णाहरिभिस्तदा ॥ १ ॥ रावणस्याप्रसह्यंतंशरसंपातमेकतः ॥ नशेकुःसहितुंदीप्तंपतंगाज्वलनंयथा ॥ २ ॥ तेऽर्दितानिशितै
र्बाणैःक्रोशंतोविप्रदुद्रुवुः ॥ पावकार्चिःसमाविष्टादह्यमानायथागजाः ॥ ३ ॥ प्लवंगानामनीकानिमहाभ्राणीवमारुतः ॥ संययौ
समरेतस्मिन्विधमन्रावणःशरैः ॥ ४ ॥ कदनंतरसाकृत्वाराक्षसेंद्रोवनौकसाम् ॥ आससादततोयुद्धेत्वरितंराघवंरणे ॥ ५ ॥
सुग्रीवस्तान्कपीन्दृष्ट्वाभग्नान्विद्रावितान्रणे ॥ गुल्मे सुषेणंनिक्षिप्य चक्रेयुद्धेद्रुतंमनः ॥ ६ ॥ आत्मनः सदृशंवीरं सतंनिक्षि
प्यवानरम् ॥ सुग्रीवोभिमुखंशत्रुं प्रतस्थेपादपायुधः ॥ ७ ॥ पार्श्वतःपृष्ठतश्चास्यसर्वे वानरयूथपाः ॥ अनुजग्मुर्महाशैला
न्विविधांश्चवनस्पतीन् ॥ ८ ॥ ननर्दयुधिसुग्रीवःस्वरेणमहतामहान् ॥ पोथयन्विविधांश्चान्यान्ममंथोत्तमराक्षसान् ॥ ९ ॥
ममर्दचमहाकायोराक्षसान्वानरेश्वरः ॥ युगांतसमयेवायुःप्रवृद्धानगमानिव ॥ १० ॥ राक्षसानामनीकेषुशैलवर्षंववर्षह ॥ अश्म
वर्षंयथामेघःपक्षिसंघेषुकानने ॥ ११ ॥ कपिराजविमुक्तैस्तैःशैलवर्षैस्तुराक्षसाः ॥ विकीर्णशिरसःपेतुर्विकीर्णाइवपर्वताः ॥ १२ ॥
अथसंक्षीयमाणेषुराक्षसेषुसमंततः ॥ सुग्रीवेणप्रभग्नेषुनदत्सुचपतत्सुच ॥ १३ ॥ विरूपाक्षःस्वकंनामधन्वीविश्राव्यराक्षसः ॥ रथा

युर्लंकांलघुपराक्रमाः ॥ २३ ॥ ततोमुहूर्तान्निष्पेतूराक्षसाभीमदर्शनाः ॥ नदंतोभीमवदनानानाप्रहरणैर्भुजैः ॥ २४ ॥ असिभिःपट्टि
शैःशूलैर्गदाभिर्मुसलैर्हलैः ॥ शक्तिभिस्तीक्ष्णधाराभिर्महद्भिःकूटमुद्गरैः ॥ २५ ॥ यष्टिभिर्विविधैश्चक्रैर्निशितैश्चपरश्वधैः ॥ भिंदिपा
लैःशतघ्नीभिरन्यैश्चापिवरायुधैः ॥ २६ ॥ अथानयन्बलाध्यक्षाश्चत्वारोरावणाज्ञया ॥ रथानांनियुतंसाग्रंनागानांनियुतत्रयम् ॥
॥ २७ ॥ अश्वानांषष्टिकोटयस्तुखरोष्ट्राणांतथैवच ॥ पदातयस्त्वसंख्याताजग्मुस्तेराजशासनात् ॥ २८ ॥ बलाध्यक्षाश्चसंस्थाप्य
राज्ञःसेनांपुरःस्थिताम् ॥ एतस्मिन्नंतरेसूतःस्थापयामासतंरथम् ॥ २९ ॥ दिव्यास्त्रवरसंपन्नंनानालंकारभूषितम् ॥ नानायुधसमाकी
र्णंकिंकिणीजालसंयुतम् ॥ ३० ॥ नानारत्नपरिक्षिप्तंरत्नस्तंभैर्विराजितम् ॥ जांबूनदमयैश्चैवसहस्रकलशैर्वृतम् ॥ ३१ ॥ तंदृष्ट्वा
राक्षसाःसर्वेविस्मयंपरमंगताः ॥ तंदृष्ट्वासहसोत्थायरावणोराक्षसेश्वरः ॥ ३२ ॥ कोटिसूर्यप्रतीकाशंज्वलंतमिवपावकम् ॥ द्रुतंसूतसमा
युक्तंयुक्ताष्टतुरगंरथम् ॥ आरुरोहतदाभीमंदीप्यमानंस्वतेजसा ॥ ३३ ॥ ततःप्रयातःसहसाराक्षसैर्बहुभिर्वृतः ॥ रावणःसत्त्वगांभीर्या
द्दारयन्निवमेदिनीम् ॥ ३४ ॥ ततश्चासीन्महानादस्तूर्याणांचततस्ततः ॥ मृदंगैःपटहैःशंखैःकलहैःसहरक्षसाम् ॥ ३५ ॥ आगतोरक्षसांरा
जाछत्रचामरसंयुतः ॥ सीतापहारीदुर्वृत्तोब्रह्मघ्नोदेवकंटकः ॥ योद्धुंरघुवरेणेतिशुश्रुवेकलहध्वनिः ॥ ३६ ॥ तेननादेनमहतापृथिवीसमकं
पत ॥ तंशब्दंसहसाश्रुत्वावानराद्रुद्रुवुर्भयात् ॥ ३७ ॥ रावणस्तुमहाबाहुःसचिवैःपरिवारितः ॥ आजगाममहातेजाजयायविजयंप्रति ॥ ३८ ॥
रावणेनाभ्यनुज्ञातौमहापार्श्वमहोदरौ ॥ विरूपाक्षश्चदुर्धर्षौरथानारुरुहुस्तदा ॥ ३९ ॥ तेतुहृष्टाभिनर्दंतोभिंदंतइवमेदिनीम् ॥ नादंघोरं
विमुंचंतोनिर्ययुर्जयकांक्षिणः ॥ ४० ॥ ततोयुद्धायतेजस्वीरक्षोगणबलैर्वृतः ॥ निर्ययावुद्यतधनुःकालांतकयमोपमः ॥ ४१ ॥ ततः
प्रजविताश्वेनरथेनसमहारथः ॥ द्वारेणनिर्ययौतेनयत्रतौरामलक्ष्मणौ ॥ ४२ ॥ ततोनष्टप्रभःसूर्योदिशश्चतिमिरावृताः ॥ द्विजाश्चनेदुर्घोरा
श्चसंचचालचमेदिनी ॥ ४३ ॥ ववर्षरुधिरंदेवश्चस्खलुश्चतुरंगमाः ॥ ध्वजाग्रेन्यपतद्गृध्रोविनेदुश्चाशिवाःशिवाः ॥ ४४ ॥ नयनंचा
स्फुरद्वामंवामोबाहुरकंपत ॥ विवर्णवदनश्चासीत्किंचिदभ्रश्यतस्वनः ॥ ४५ ॥ ततोनिष्पततोयुद्धेदशग्रीवस्यरक्षसः ॥ रणेनिधन

सतुदीर्घंविनिःश्वस्यमुहूर्तंध्यानमास्थितः ॥ बभूवपरमक्रुद्धोरावणोभीमदर्शनः ॥ २ ॥ संदश्यदशनैरोष्ठंक्रोधसंरक्तलो
चनः ॥ राक्षसैरपिदुर्दर्शःकालाग्निरिवमूर्तिमान् ॥ ३ ॥ उवाचचसमीपस्थान्राक्षसान्राक्षसेश्वरः ॥ क्रोधाव्यक्तकथस्तत्रनिर्दहन्नि
वचक्षुषा ॥ ४ ॥ महोदरंमहापार्श्वंविरूपाक्षंचराक्षसम् ॥ शीघ्रंवदतसैन्यानिनिर्यातेतिममाज्ञया ॥ ५ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाराक्षसा
स्तेभयार्दिताः ॥ चोदयामासुरव्यग्रान्राक्षसांस्तान्नृपाज्ञया ॥ ६ ॥ तेतुसर्वेतथेत्युक्त्वाराक्षसाभीमदर्शनाः ॥ कृतस्वस्त्ययनाःसर्वे
तेरणाभिमुखाययुः ॥ ७ ॥ प्रतिपूज्ययथान्यायंरावणंतेमहारथाः ॥ तस्थुःप्रांजलयःसर्वेभर्तुर्विजयकांक्षिणः ॥ ८ ॥ ततोवाचप्रहस्यै
तान्रावणःक्रोधमूर्च्छितः ॥ महोदरमहापार्श्वौविरूपाक्षंचराक्षसम् ॥ ९ ॥ अद्यबाणैर्धनुर्मुक्तैर्युगांतादित्यसन्निभैः ॥ राघवंलक्ष्मणंचैवने
ष्यामियमसादनम् ॥ १० ॥ खरस्यकुंभकर्णस्यप्रहस्तेंद्रजितोस्तथा ॥ करिष्यामिप्रतीकारमद्यशत्रुवधादहम् ॥ ११ ॥ नैवांतरि
क्षंनदिशोनचद्यौर्नापिसागराः ॥ प्रकाशत्वंगमिष्यंतिमद्बाणजलदावृताः ॥ १२ ॥ अद्यवानरमुख्यानांतानियूथानिभागशः ॥
धनुपाशरजालेनवधिष्यामिपतत्रिणा ॥ १३ ॥ अद्यवामरसैन्यानिरथेनपवनौजसा ॥ धनुःसमुद्रादुद्भूतैर्मथिष्यामिशरोर्मिभिः ॥
॥ १४ ॥ व्याकोशपद्मवक्त्राणिपद्मकेसरवर्चसाम् ॥ अद्ययूथतटाकानिगजवत्प्रमथाम्यहम् ॥ १५ ॥ सशरैरद्यवदनैःसंख्येवानरयू
थपाः ॥ मंडयिष्यंतिवसुधांसनालैरिवपंकजैः ॥१६॥ अद्ययूथप्रचंडानांहरीणांद्रुमयोधिनाम् ॥ मुक्तेनैकेषुणायुद्धेभेत्स्यामि च शतंश
तम् ॥ १७ ॥ हतोभ्राताचयेषांवैयेषांचतनयोहतः ॥ वधेनाद्यरिपोस्तेषांकरोम्यश्रुप्रमार्जनम् ॥ १८ ॥ अद्यमद्बाणनिर्भिन्नैःप्रस्तीर्णैर्गत
चेतनैः ॥ करोमिवानरैर्युद्धेयत्नावेक्ष्यतलांमहीम् ॥ १९ ॥ अद्यकाकाश्चगृध्राश्चयेचमांसाशिनोपरे ॥ सर्वांस्तांस्तर्पयिष्यामिशत्रुमां
सैःशराहतैः ॥ २० ॥ कल्प्यतांमेरथःशीघ्रंक्षिप्रमानीयतांधनुः ॥ अनुप्रयांतुमांयुद्धेयेत्रशिष्टानिशाचराः ॥ २१ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाम
हापार्श्वोऽब्रवीद्वचः ॥ बलाध्यक्षान्स्थितांस्तत्रबलंसंत्वर्यतामिति ॥ २२ ॥ बलाध्यक्षास्तुसंयुक्ताराक्षसांस्तान्गृहेगृहे ॥ चोदयंतःपरिय

धर्मार्थसहितंवाक्यंसर्वेषांरक्षसांहितम् ॥ युक्तंविभीषणेनोक्तंमोहात्तस्यनरोचते ॥ १९ ॥ विभीषणवचःकुर्यात्यदिस्मधनदानुजः ॥
श्मशानभूताडुःखार्तानेयंलंकाभविष्यति ॥२०॥ कुंभकर्णंहतंश्रुत्वाराघवेणमहाबलम् ॥ अतिकायंचदुर्मर्षंलक्ष्मणेनहतंतदा ॥ २१ ॥
प्रियंचेंद्रजितंपुत्रंरावणोनावबुध्यते ॥ २२ ॥ ममपुत्रोममभ्राताममभर्तारणेहतः ॥इत्येपश्रूयतेशब्दोराक्षसीनांकुलेकुले ॥ २३ ॥ रथा
श्वनागाश्चहतास्तत्रतत्रसहस्रशः ॥ रणेरामेणशूरेणहताश्चापिपदातयः ॥२४॥ रुद्रोवायदिवाविष्णुर्महेंद्रोवाशतक्रतुः॥ हंतिनोरामरूपे
णयदिवास्वयमंतकः ॥ २५ ॥ हतप्रवीरारामेणनिराशाजीवितेवयम् ॥ अपश्यंतोभयस्यांतमनाथाविलपामहे ॥ २६ ॥ रामहस्ता
दशग्रीवःशूरोदत्तमहावरः ॥ इदंभयंमहाघोरंसमुत्पन्नंनबुद्ध्यते ॥ २७ ॥ तंनदेवानगंधर्वानपिशाचानराक्षसाः ॥ उपसृष्टंपरित्रातुं
शक्तारामेणसंयुगे ॥ २८ ॥ उत्पाताश्चापिदृश्यंतेरावणस्यरणेरणे ॥ कथयंतिहिरामेणरावणस्यनिबर्हणम् ॥ २९ ॥ पितामहेनप्री
तेनदेवदानवराक्षसैः ॥ रावणस्याभयंदत्तंमनुष्येभ्योनयाचितम् ॥३०॥ तदिदंमानुषंमन्येप्राप्तंनिःसंशयंभयम् ॥ जीवितांतकरंघोरं
रक्षसांरावणस्यच ॥३१॥ पीड्यमानास्तुबलिनावरदानेनरक्षसा ॥ दीप्तैस्तपोभिर्विबुधाःपितामहमपूजयन् ॥ ३२ ॥ देवतानांहितार्था
यमहात्मावैपितामहः ॥ उवाचदेवतास्तुष्टइदंसर्वामहद्वचः ॥३३॥ अद्यप्रभृतिलोकांस्त्रीन्सर्वेदानवराक्षसाः॥भयेनप्रभृतानित्यंविचरि
ष्यंतिशाश्वतम् ॥ ३४॥दैवतैस्तुसमागम्यसर्वैश्चेंद्रपुरोगमैः ॥ वृषध्वजस्त्रिपुरहामहादेवःप्रतोषितः ॥ ३५॥ प्रसन्नस्तुमहादेवोदेवानेतद्व
चोऽब्रवीत् ॥ उत्पत्स्यतिहितार्थंवोनारीरक्षःक्षयावहा ॥३६॥ एषादेवैःप्रयुक्तातुक्षुद्यथादानवान्पुरा ॥ भक्षयिष्यतिनःसर्वान्राक्षसघ्नीसरा
वणान्॥३७॥रावणस्यापनीतेनदुर्विनीतस्यदुर्मतेः ॥ अयंनिष्टानकोघोरःशोकेनसमभिप्लुतः ॥ ३८ ॥ तंनपश्यामहेलोकेयोनःशरण
दोभवेत्॥राघवेणोपसृष्टानांकालेनेवयुगक्षये ॥ ३९ ॥ नास्तिनःशरणंकिंचिद्भयेमहतितिष्ठताम् ॥ दावाग्निवेष्टितानांहिकरेणूनांयथा
वने ॥ ४० ॥ प्राप्तकालंकृतंतेनपौलस्त्येनमहात्मना ॥ यतएवभयंदृष्टंतमेवशरणंगतः ॥ ४१ ॥ इतीवसर्वारजनीचरस्त्रियःपरस्परंसंप
रिरभ्यबाहुभिः ॥ विषेदुरार्तातिभयाभिपीडिताविनेदुरुच्चैश्चतदासुदारुणम् ॥ ४२ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये
च० सा० युद्धकांडे पंचनवतितमःसर्गः ॥९५॥ आर्तानांराक्षसीनांतुलंकायांवैकुलेकुले ॥ रावणःकरुणंशब्दंशुश्रावपरिदेवितम् ॥१॥

महात्मनः ॥ ३५ ॥ ततोदेवाःसगंधर्वाःसिद्धाश्चपरमर्षयः ॥ साधुसाध्वितिरामस्यतत्कर्मसमपूजयन् ॥ ३६ ॥ अब्रवीच्चतदारामः
सुग्रीवंप्रत्यनंतरम् ॥ विभीषणंचधर्मात्माहनूमंतंचवानरम् ॥ ३७ ॥ जांबवंतंहरिश्रेष्ठंमैंदंद्विविदमेवच ॥ एतदस्त्रबलंभीमंममवात्र्यं
बकस्यवा ॥ ३८ ॥ निहत्यतांराक्षसराजवाहिनींरामस्तदाशक्रसमोमहात्मा ॥ अस्त्रेषुशस्त्रेषुजितक्लमश्चसंस्तूयतेदेवगणैःप्रहृष्टैः॥३९॥
इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वा० आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे चतुर्नवतितमःसर्गः ॥ ९४॥ तानिनागसहस्राणिसारोहाणिचवाजि
नाम् ॥ रथानांत्वग्निवर्णानांसध्वजानांसहस्रशः ॥ १ ॥ राक्षसानांसहस्राणिगदापरिघयोधिनाम् ॥ कांचनध्वजचित्राणांशूराणांकाम
रूपिणाम् ॥ २ ॥ निहतानिशरैर्दीप्तैस्तप्तकांचनभूषणैः ॥ रावणेनप्रसक्तानिरामेणाक्लिष्टकर्मणा ॥३॥ दृष्ट्वाश्रुत्वाचसंभ्रांताहतशेषा
निशाचराः ॥ राक्षस्यश्चसमागम्यदीनाश्चितापरिप्लुताः ॥ ४ ॥ विधवाहतपुत्राश्चक्रोशंत्योहतबांधवाः ॥ राक्षस्यःसहसंगम्यदुः
खार्ताःपर्यदेवयन् ॥ ५ ॥ कथंशूर्पणखावृद्धाकरालानिर्णतोदरी ॥ आससादवनेरामंकंदर्पसमरूपिणम् ॥६॥ सुकुमारंमहासत्त्वंसर्व
भूतहितेरतम् ॥ तंदृष्ट्वालोकवध्यासाहीनरूपाप्रकाशिता ॥ ७ ॥ कथंसर्वगुणैर्हीनागुणवंतंमहौजसम् ॥ सुमुखंदुर्मुखीरामंकामया
मासराक्षसी ॥ ८ ॥ जनस्यास्याल्पभाग्यत्वाद्वलिनीश्वेतमूर्धजा ॥ अकार्यमपहास्यंचसर्वलोकविगर्हितम् ॥ ९ ॥ राक्षसानांविना
शायदूषणस्यखरस्यच ॥ चकाराप्रतिरूपासाराघवस्यप्रधर्षणम् ॥ १० ॥ तन्निमित्तमिदंवैरंरावणेनकृतंमहत् ॥ वधायसीतासानी
तादशग्रीवेणरक्षसा ॥ ११ ॥ नचसीतांदशग्रीवःप्राप्नोतिजनकात्मजाम् ॥ बद्धंबलवतावैरमक्षयंराघवेणच ॥ १२ ॥ वैदेहींप्रार्थयाा
नंतंविराधंप्रेक्ष्यराक्षसम् ॥ हतमेकेनरामेणपर्याप्तंतन्निदर्शनम् ॥ १३ ॥ चतुर्दशसहस्राणिरक्षसांभीमकर्मणाम् ॥ निहतानिजनस्था
नेशरैरग्निशिखोपमैः ॥ १४ ॥ खरश्चनिहतःसंख्येदूषणस्त्रिशिरास्तथा ॥ शरैरादित्यसंकाशैःपर्याप्तंतन्निदर्शनम् ॥ १५ ॥ हतोयो
जनबाहुश्चकबंधोरुधिराशनः ॥ क्रोधान्नादंनदन्सोथपर्याप्तंतन्निदर्शनम् ॥ १६ ॥ जघानबलिनंरामःसहस्रनयनात्मजम् ॥ वालिनं
मेघसंकाशंपर्याप्तंतन्निदर्शनम् ॥ १७॥ ऋष्यमूकेवसंश्चैवदीनोभग्नमनोरथः ॥ सुग्रीवःप्रापितोराज्यंपर्याप्तंतन्निदर्शनम् ॥ १८ ॥

रसंघाटवहाःप्रसस्रुःशोणितापगाः ॥ १२ ॥ ततस्तेवानराःसर्वेशोणितौघपरिप्लुताः ॥ ध्वजवर्मरथानश्वान्नानाप्रहरणानिच ॥ आ
प्लुत्याप्लुत्यसमरेवानरेंद्राबभंजिरे ॥ १३ ॥ केशान्कर्णललाटंचनासिकाश्चप्लवंगमाः ॥ रक्षसांदशनैस्तीक्ष्णैर्नखैश्चापिव्यकर्तयन् ॥
॥ १४ ॥ एकैकंराक्षसंसंख्येशतंवानरपुंगवाः ॥ अभ्यधावंतपतितंवृक्षंशकुनयोयथा ॥ १५ ॥ तदागदाभिर्गुर्वीभिःप्रासैःखड्गैःपरश्व
धैः ॥ निर्जघ्नुर्वानरान्घोरान्राक्षसाःपर्वतोपमाः ॥ १६ ॥ राक्षसैर्वध्यमानानांवानराणांमहाचमूः ॥ शरण्यंशरणंयातारामंदशरथात्म
जम् ॥ १७ ॥ ततोरामोमहातेजाधनुरादायवीर्यवान् ॥ प्रविश्यराक्षसंसैन्यंशरवर्षंववर्षच ॥१८॥ प्रविष्टंतुतदारामंमेघाःसूर्यमिवांबरे ॥
नाधिजग्मुर्महाघोरानिर्दहंतंशराग्निना ॥ १९ ॥ कृतान्येवसुघोराणिरामेणरजनीचरः ॥ रणेरामस्यदद‍ृशुःकर्माण्यसुकराणिते ॥ २० ॥
चलयंतंमहासैन्यंविधमंतंमहारथान् ॥ दद‍ृशुस्तेनवैरामंवातंवनगतंयथा ॥ २१ ॥ छिन्नंभिन्नंशरैर्दग्धंप्रभग्नंशस्त्रपीडितम् ॥ बलंरामे
णदद‍ृशुर्नरामंशीघ्रकारिणम् ॥ २२ ॥ प्रहरंतंशरीरेषुनतेपश्यंतिराघवम् ॥ इंद्रियार्थेषुतिष्ठंतंभूतात्मानमिवप्रजाः ॥२३॥ एषहंतिगजा
नीकमेषहंतिमहारथान् ॥ एषहंतिशरैस्तीक्ष्णैःपदातीन्वाजिभिःसह ॥ २४ ॥ इतितेराक्षसाःसर्वेरामस्यसद‍ृशान्रणे ॥ अन्योन्यंकुपि
ताजघ्नुःसाद‍ृश्याद्राघवस्यतु ॥ २५ ॥ नतेदद‍ृशिरेरामंदहंतमपिवाहिनीम् ॥ मोहिताःपरमास्त्रेणगांधर्वेणमहात्मना ॥ २६ ॥ तेतु
रामसहस्राणिरणेपश्यंतिराक्षसाः ॥ पुनःपश्यंतिकाकुत्स्थमेकमेवमहाहवे ॥ २७ ॥ भ्रमंतींकांचनींकोटिंकार्मुकस्यमहात्मनः ॥ अला
तचक्रप्रतिमांदद‍ृशुस्तेनराघवम् ॥ २८ ॥ शरीरनाभिसत्त्वार्चिःशरीरंनेमिकार्मुकम् ॥ ज्याघोषतलनिर्घोषंतेजोबुद्धिगुणप्रभम् ॥ २९ ॥
दिव्यास्त्रगुणपर्यंतंनिघ्नंतंयुधिराक्षसान् ॥ दद‍ृशूरामचक्रंतत्कालचक्रमिवप्रजाः ॥ ३० ॥ अनीकंदशसाहस्रंरथानांवातरंहसाम् ॥
अष्टादशसहस्राणिकुंजराणांतरस्विनाम् ॥ ३१ ॥ चतुर्दशसहस्राणिसारोहाणांचवाजिनाम् ॥ पूर्णेशतसहस्रेद्वेराक्षसानांपदातिनाम् ॥
॥ ३२ ॥ दिवसस्याष्टभागेनशरैरग्निशिखोपमैः ॥ हतान्येकेनरामेणरक्षसांकामरूपिणाम् ॥ ३३ ॥ तेहताश्वाहतरथाःशांताविमथि
तध्वजाः ॥ अभिपेतुःपुरींलंकांहतशेषानिशाचराः ॥ ३४ ॥ हतैर्गजपदात्यश्वैस्तद्बभूवरणाजिरम् ॥ आक्रीडभूमिःक्रुद्धस्यरुद्रस्येव

कार्याणिरूपंचरुदतीसंस्मरिष्यति ॥ ५४ ॥ निराशानिहतेपुत्रेदत्त्वाश्राद्धमचेतना ॥ अग्निमावेक्ष्यतेनूनमपोवापिप्रवेक्ष्यति ॥ ५५ ॥
धिगस्तुकुब्जामसतींमंथरांपापनिश्चयाम् ॥ यन्निमित्तमिमंशोकंकौसल्याप्रतिपत्स्यते ॥ ५६ ॥ इत्येवंमैथिलींदृष्ट्वाविलपंतींतपस्वि
नीम् ॥ रोहिणीमिवचंद्रेणविनाग्रहवशंगताम् ॥ ५७ ॥ एतस्मिन्नंतरेतस्यअमात्यःशीलवाञ्छुचिः ॥ सुपार्श्वोनाममेधावीरावणंरक्षसां
वरम् ॥ निवार्यमाणःसचिवैरिदंवचनमब्रवीत् ॥ ५८ ॥ कथंनामदशग्रीवसाक्षाद्वैश्रवणानुज ॥ हंतुमिच्छसिवैदेहींक्रोधाद्धर्ममपा
स्यच ॥ ५९ ॥ वेदविद्याव्रतस्नातःस्वकर्मनिरतस्तथा ॥ स्त्रियःकस्माद्वधंवीरमन्यसेराक्षसेश्वर ॥ ६० ॥ मैथिलींरूपसंपन्नांप्रत्यवे
क्षस्वपार्थिव ॥ तस्मिन्नेवसहास्माभिराहवेक्रोधमुत्सृज ॥ ६१ ॥ अभ्युत्थानंत्वमद्यैवकृष्णपक्षचतुर्दशीम् ॥ कृत्वानिर्याह्यमावास्यां
विजयायबलैर्वृतः ॥ ६२ ॥ शूरोधीमान्रथीखड्गीरथप्रवरमास्थितः ॥ हत्वादाशरथिंभीमंभवान्प्राप्स्यतिमैथिलीम् ॥ ६३ ॥ सत
द्दुरात्मासुहृदानिवेदितंवचःसुधर्म्यंप्रतिगृह्यरावणः ॥ गृहंजगामाथततश्चवीर्यवान्पुनःसभांचप्रययौसुहृद्वृतः ॥६४॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा०
वाल्मी० आदि० च० सा० युद्धकांडे त्रिनवतितमः सर्गः ॥ ९३ ॥ सप्रविश्यसभांराजादीनःपरमदुःखितः ॥ निषसादासनेमुख्येसिं
हःक्रुद्धइवश्वसन् ॥ १ ॥ अब्रवीच्चसतान्सर्वान्बलमुख्यान्महाबलः ॥ रावणःप्रांजलिर्वाक्यंपुत्रव्यसनकर्शितः ॥ २ ॥ सर्वेभवंतःसर्वे
णहस्त्यश्वेनसमावृताः ॥ निर्यातरथसंघैश्चहस्त्यश्वोश्चोपशोभिताः ॥ ३ ॥ एकंरामंपरिक्षिप्यसमरेहंतुमर्हथ ॥ प्रहृष्टाःशरवर्षाणिप्रावृट्
कालइवांबुदाः ॥ ४ ॥ अथवाहंशरैस्तीक्ष्णैर्भिन्नगात्रंमहाहवे ॥ भवद्भिःश्वोनिहंतास्मिरामंलोकस्यपश्यतः ॥ ५ ॥ इत्येतद्वाक्य
मादायराक्षसेंद्रस्यराक्षसाः ॥ निर्ययुस्तेरथैःशीघ्रैर्नानानीकैश्चसंयुताः ॥ ६ ॥ परिघान्पट्टिशांश्चैवशरखड्गपरश्वधान् ॥ शरीरांतकरा
न्सर्वेचिक्षिपुर्वानरान्प्रति ॥ ७ ॥ वानराश्चद्रुमाञ्छैलान्राक्षसान्प्रतिचिक्षिपुः ॥ ८ ॥ ससंग्रामोमहाभीमःसूर्यस्योदयनंप्रति ॥ रक्षसां
वानराणांचतुमुलःसमपद्यत ॥ ९ ॥ तेगदाभिश्चचित्राभिःप्रासैःखड्गैःपरश्वधैः ॥ अन्योन्यंसमरेजघ्नुस्तदावानरराक्षसाः ॥ १० ॥
एवंप्रवृत्तेसंग्रामेह्युद्धूतंसुमहद्रजः ॥ रक्षसांवानराणांचशांतंशोणितविस्रवैः ॥ ११ ॥ मातंगरथकूलाश्चशरमत्स्याध्वजद्रुमाः ॥ शरी

स्यत ॥ ३२ ॥ प्रत्यवेक्ष्यतुताम्राक्षःसुघोरोघोरदर्शनः ॥ दीनोदीनस्वरान्सर्वांस्तानुवाचनिशाचरान् ॥ ३३ ॥ माययाममवत्सेनवं
चनार्थंवनौकसाम् ॥ किंचिदेवहतंतत्रसीतेयमितिदर्शितम् ॥ ३४ ॥ तदिदंतथ्यमेवाहंकरिष्येप्रियमात्मनः ॥ वैदेहींनाशयिष्यामिक्ष
त्रबंधुमनुव्रताम् ॥ इत्येवमुक्त्वासचिवान्खड्गमाशुपरामृशत् ॥ ३५ ॥ उद्धृत्यगुणसंपन्नंविमलांबरवर्चसम् ॥ निष्पपातसवेगेनसभार्यः
सचिवैर्वृतः ॥ ३६ ॥ रावणःपुत्रशोकेनभृशमाकुलचेतनः ॥ संक्रुद्धःखड्गमादायसहसायत्रमैथिली ॥ ३७ ॥ व्रजंतंराक्षसंप्रेक्ष्यसिंहनादं
विचुक्रुशुः ॥ ऊचुश्चान्योन्यमालिंग्यसंक्रुद्धंप्रेक्ष्यराक्षसम् ॥ ३८ ॥ अद्यैनंतावुभौदृष्ट्वाभ्रातरौप्रव्यथिष्यतः ॥ लोकपालाहिचत्वारःक्रु
द्धेनानेननिर्जिताः ॥ बहवःशत्रवश्चान्येसंयुगेष्वभिपातिताः ॥ ३९ ॥ त्रिषुलोकेषुरत्नानिभुंक्तेचाहृत्यरावणः ॥ विक्रमेचबलेचैवना
स्त्यस्यसदृशोभुवि ॥ ४० ॥ तेषांसंजल्पमानानामशोकवनिकांगताम् ॥ अभिदुद्राववैदेहींरावणःक्रोधमूर्च्छितः ॥ ४१ ॥ वार्यमा
णःसुसंक्रुद्धःसुहृद्भिर्हितबुद्धिभिः ॥ अभ्यधावतसंक्रुद्धःखेग्रहोरोहिणीमिव ॥ ४२ ॥ मैथिलीरक्ष्यमाणातुराक्षसीभिरनिंदिता ॥
ददर्शराक्षसंक्रुद्धंनिस्त्रिंशवरधारिणम् ॥ ४३ ॥ तंनिशम्यसनिस्त्रिंशंव्यथिताजनकात्मजा ॥ निवार्यमाणंबहुशःसुहृद्भिरनिवर्तिनम् ॥
॥ ४४ ॥ सीतादुःखसमाविष्टाविलपंतीदमब्रवीत् ॥ यथायंमामभिक्रुद्धःसमभिद्रवतिस्वयम् ॥ वधिष्यतिसनाथांमामनाथामिवदु
र्मतिः ॥ ४५ ॥ बहुशश्चोदयामासभर्तारंमामनुव्रताम् ॥ भार्याममभवस्वेतिप्रत्याख्यातोध्रुवंमया ॥ ४६ ॥ सोऽयंममानुपस्थानेव्यक्तं
नैराश्यमागतः ॥ क्रोधमोहसमाविष्टोव्यक्तंमांहंतुमुद्यतः ॥ ४७ ॥ अथवातौनरव्याघ्रौभ्रातरौरामलक्ष्मणौ ॥ मन्निमित्तमनार्येणसमरे
ऽद्यनिपातितौ ॥ ४८ ॥ भैरवोहिमहान्नादोराक्षसानांश्रुतोमया ॥ बहूनामिहहृष्टानांतथाविक्रोशतांप्रियम् ॥ ४९ ॥ अहोधिङ्मन्निमि
त्तोऽयंविनाशोराजपुत्रयोः ॥ अथवापुत्रशोकेनअहत्वारामलक्ष्मणौ ॥ ५० ॥ विधमिष्यतिमांरौद्रोराक्षसःपापनिश्चयः ॥ हनूमतस्तु
तद्वाक्यंनकृतंक्षुद्रयामया ॥ ५१ ॥ यद्यहंतस्यपृष्ठेनतदायासमनिर्जिता ॥ नाद्यैवमनुशोचेयंभर्तुरंकगतासती ॥ ५२ ॥ मन्येतुहृदयं
तस्याःकौसल्यायाःफलिष्यति ॥ एकपुत्रायदापुत्रंविनष्टंश्रोष्यतेयुधि ॥ ५३ ॥ साहिजन्मचबाल्यंचयौवनंचमहात्मनः ॥ धर्म

स्त्रयः कृत्स्नापृथिवीचसकानना ॥ एकेनेंद्रजिताहीनाशून्येवप्रतिभातिमे ॥ ११ ॥ अद्यनैर्ऋतकन्यानांश्रोष्याम्यंतःपुरेरवम् ॥ करेणुसं
घस्ययथानिनादंगिरिगह्वरे ॥ १२ ॥ यौवराज्यंचलंकांचरक्षांसिचपरंतप ॥ मातरंमांचभार्याश्चक्कगतोऽसिविहायनः ॥ १३ ॥ ममनाम
त्वयावीरगतस्ययमसादनम् ॥ प्रेतकार्याणिकार्याणिविपरीतेहिवर्तसे ॥ १४ ॥ सत्वंजीवतिसुग्रीवेलक्ष्मणेनचराघवे ॥ ममशल्यमनुद्ध
त्यक्कगतोऽसिविहायनः ॥ १५ ॥ एवमादिविलापार्तंरावणंराक्षसाधिपम् ॥ आविवेशमहान्कोपःपुत्रव्यसनसंभवः ॥ १६ ॥ प्रकृत्या
कोपनंह्येनंपुत्रस्यपुनराधयः ॥ दीप्तंसंदीपयामासुर्घर्मेऽर्कमिवरश्मयः ॥ १७ ॥ (ललाटेभृकुटीभिश्चसंगताभिर्व्यरोचत ॥ युगान्ते
सहनक्रैस्तुमहोर्मिभिरिवोदधिः ॥ १ ॥) कोपाद्विजृंभमाणस्यवक्त्राद्व्यक्तमिवज्वलन् ॥ उत्पपातसधूमाग्निर्वृत्रस्यवदनादिव ॥ १८ ॥
सपुत्रवधसंतप्तःशूरःक्रोधवशंगतः ॥ समीक्ष्यरावणोबुद्ध्यावैदेह्यारोचयद्वधम् ॥ १९ ॥ तस्यप्रकृत्यारक्तेचरक्तेक्रोधाग्निनापिच ॥
रावणस्यमहाघोरेदीप्तेनेत्रेबभूवतुः ॥ २० ॥ घोरंप्रकृत्यारूपंतत्तस्यक्रोधाग्निमूर्च्छितम् ॥ बभूवरूपंकुद्धस्यरुद्रस्येवव्यवस्थितम् ॥
॥ २१ ॥ तस्यक्रुद्धस्यनेत्राभ्यांप्रापतन्नश्रुबिंदवः ॥ दीपाभ्यामिवदीप्ताभ्यांसार्चिषःस्नेहबिंदवः ॥ २२ ॥ दंतान्विदशतस्तस्यश्रूय
तेदशनस्वनः ॥ यंत्रस्याकृष्यमाणस्यमथ्नतोदानवैरिव ॥ २३ ॥ (कालाग्निरिवसंक्रुद्धोयांयांदिशमवैक्षत ॥ तस्यांतस्यांभयत्रस्ता
राक्षसाःसंविलिल्यिरे ॥ १ ॥) तमंतकमिवक्रुद्धंचराचरचिखादिषुम् ॥ वीक्षमाणंदिशःसर्वाराक्षसानोपचक्रमुः ॥ २४ ॥ ततःपरमसं
क्रुद्धोरावणोराक्षसाधिपः ॥ अब्रवीद्रक्षसांमध्येसंस्तंभयिषुराहवे ॥ २५ ॥ मयावर्षसहस्राणिचरित्वापरमंतपः ॥ तेषुतेष्ववकाशेषुस्व
यंभूः परितोषितः ॥ २६ ॥ तस्यैवतपसोव्युष्ट्याप्रसादाच्चस्वयंभुवः ॥ नासुरेभ्योनदेवेभ्योभयंममकदाचन ॥ २७ ॥ कवचंब्रह्मदत्तंमे
यदादित्यसमप्रभम् ॥ देवासुरविमर्देषुनच्छिन्नंवज्रमुष्टिभिः ॥ २८ ॥ तेनमामद्यसंयुक्तंरथस्थमिहसंयुगे ॥ प्रतीयात्कोऽद्यमामाजौसा
क्षादपिपुरंदरः ॥ २९ ॥ यत्तदाभिप्रसन्नेनसशरंकार्मुकंमहत् ॥ देवासुरविमर्देषुममदत्तंस्वयंभुवा ॥ ३० ॥ अद्यतूर्यशतैर्भीमंधनुरु
त्थाप्यतांमम ॥ रामलक्ष्मणयोरेववधायपरमाहवे ॥ ३१ ॥ सपुत्रवधसंतप्तःक्रूरःक्रोधवशंगतः ॥ समीक्ष्यरावणोबुद्ध्यासीतांहंतुंव्यव

नाथेनसीताचपृथिवीचमे ॥ नदुष्प्रापाहतेतस्मिन्शक्रजेतरिचाहवे ॥ १९ ॥ सतंभ्रातरमाश्वास्यपरिष्वज्यचराघवः ॥ रामःसुषे
णंमुदितःसमाभाष्येदमब्रवीत् ॥२०॥ विशल्योऽयंमहाप्राज्ञःसौमित्रिर्मित्रवत्सलः ॥ यथाभवतिसुस्वस्थस्तथात्वंसमुदाचर ॥ २१ ॥
विशल्यःक्रियतांक्षिप्रंसौमित्रिर्मित्रवत्सलः ॥ ऋक्षवानरसैन्यानांशूराणांद्रुमयोधिनाम् ॥ २२ ॥ येचाप्यन्येऽत्रयुध्यंतिसशल्याव्रणिन
स्तथा ॥ तेऽपिसर्वेंप्रयत्नेनक्रियंतांसुखिनस्तथा ॥ २३ ॥ एवमुक्तस्तुरामेणमहात्माहरियूथपः ॥ लक्ष्मणायददौनस्तःसुषेणःपरमौ
षधम् ॥ २४ ॥ सतस्यगंधमाघ्रायविशल्यःसमपद्यत ॥ तदानिर्वेदनश्चैवसंरुद्धव्रणएवच ॥ २५ ॥ विभीषणमुखानांचसुहृदांराघवा
ज्ञया ॥ सर्ववानरमुख्यानांचिकित्सामकरोत्तदा ॥ २६ ॥ ततःप्रकृतिमापन्नोहतशल्योगतक्लमः ॥ सौमित्रिर्मुमुदेतत्रक्षणेनविगत
ज्वरः ॥ २७ ॥ तदैवरामःप्लवगाधिपस्तथाविभीषणश्चर्क्षपतिश्चवीर्यवान् ॥ अवेक्ष्यसौमित्रिमरोगमुत्थितंमुदाससैन्याःसुचिरंजह
र्षिरे ॥ २८ ॥ अपूजयत्कर्मसलक्ष्मणस्यसुदुष्करंदाशरथिर्महात्मा ॥ बभूवहृष्टोयुधिवानरेंद्रोनिशम्यतंशक्रजितंनिपातितम् ॥ २९ ॥
इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे द्विनवतितमः सर्गः ॥ ९२ ॥ ततःपौलस्त्यसचिवाःश्रुत्वाचेंद्र
जितोवधम् ॥ आचचक्षुरवज्ञायदशग्रीवायसत्वराः ॥ १ ॥ युद्धेहतोमहाराजलक्ष्मणेनतवात्मजः ॥ विभीषणसहायेनमिषतांनोम
हाद्युतिः ॥ २ ॥ शूरःशूरेणसंगम्यसंयुगेष्वपराजितः ॥ लक्ष्मणेनहतःशूरःपुत्रस्तेविबुधेंद्रजित् ॥ ३ ॥ गतःसपरमाँल्लोकान्शरैःसं
तप्यलक्ष्मणम् ॥ सतंप्रतिभयंश्रुत्वावधंपुत्रस्यदारुणम् ॥ ४ ॥ घोरमिंद्रजितःसंख्येकश्मलंप्राविशन्महत् ॥ उपलभ्यचिरात्संज्ञांरा
जाराक्षसपुंगवः ॥ ५ ॥ पुत्रशोकाकुलोदीनो विललापाकुलेंद्रियः ॥ हाराक्षसचमूमुख्यममवत्समहाबल ॥ ६ ॥ जित्वेंद्रंकथमद्यत्वं
लक्ष्मणस्यवशंगतः ॥ ननुत्वमिषुभिःक्रुद्धोभिंद्याःकालांतकावपि ॥ ७ ॥ मंदरस्यापिशृंगाणिकिंपुनर्लक्ष्मणंयुधि ॥ अद्यवैवस्व
तोराजाभूयोबहुमतोमम ॥ ८ ॥ येनाद्यत्वंमहाबाहोसंयुक्तःकालधर्मणा ॥ एषपंथाःसुयोधानांसर्वामरगणेष्वपि ॥ यःकृतेहन्यतेभर्तुः
सपुमान्स्वर्गमृच्छति ॥ ९ ॥ अद्यदेवगणाःसर्वेलोकपालामहर्षयः ॥ हतमिंद्रजितंदृष्ट्वासुखंस्वप्स्यंतिनिर्भयाः ॥ १० ॥ अद्यलोका

णम्॥९१॥ क्ष्वेडंतश्चप्लुवंतश्चगर्जन्तश्चप्लवंगमाः ॥ लब्धलक्षारघुसुतंपरिवार्योपतस्थिरे ॥ ९२ ॥ लांगूलानिप्रविध्यंतःस्फोटयंतश्चवा
नराः ॥ लक्ष्मणोजयतीत्येवंवाक्यंविश्रावयंस्तदा ॥९३॥ अन्योन्यंचसमाश्लिष्यहरयोहृष्टमानसाः॥ चक्रुरुच्चावचगुणाराघवाश्रयस
त्कथाः ॥९४॥ तदसुकरमथाभिवीक्ष्यहृष्टाःप्रियसुहृदोयुधिलक्ष्मणस्यकर्म ॥ परममुपलभन्मनःप्रहर्षंविनिहतमिंद्ररिपुंनिशम्यदेवाः ॥
॥ ९५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा० वाल्मी० आदि० च० सा० युद्धकांडे एकनवतितमःसर्गः ॥ ९१ ॥ रुधिरक्लिन्नगात्रस्तुलक्ष्मणःशुभल
क्षणः॥बभूवहृष्टस्तंहत्वाशत्रुजेतारमाहवे ॥१॥ ततःसजांबवंतंचहनूमंतंचवीर्यवान् ॥ सन्निपत्यमहातेजास्तांश्चसर्वान्वनौकसः ॥२॥
आजगामततःशीघ्रंयत्रसुग्रीवराघवौ ॥ विभीषणमवष्टभ्यहनूमंतंचलक्ष्मणः ॥ ३ ॥ ततोराममभिक्रम्यसौमित्रिरभिवाद्यच ॥ तस्थौ
भ्रातृसमीपस्थःशक्रस्येंद्रानुजोयथा ॥ ४ ॥ निष्टनन्निवचागत्यराघवायमहात्मने ॥ आचचक्षेतदावीरोघोरमिंद्रजितोवधम् ॥ ५ ॥
रावणेस्तुशिरश्छिन्नंलक्ष्मणेनमहात्मना ॥ न्यवेदयतरामायतदाहृष्टोविभीषणः ॥ ६ ॥ श्रुत्वैवतुमहावीर्योलक्ष्मणेनेंद्रजिद्वधम् ॥
प्रहर्षमतुलंलेभेवाक्यंचेदमुवाचह ॥७॥ साधुलक्ष्मणतुष्टोऽस्मिकर्मचासुकरंकृतम् ॥ रावणेर्हिविनाशेनजितमित्युपधारय ॥ ८ ॥
सतंशिरस्युपाघ्रायलक्ष्मणंकीर्तिवर्धनम् ॥ लज्जमानंबलात्स्नेहादंकमारोप्यवीर्यवान् ॥ ९ ॥ उपवेश्यतमुत्संगेपरिष्वज्यावपीडितम् ॥
भ्रातरंलक्ष्मणंस्निग्धंपुनःपुनरुदैक्षत ॥ १० ॥ शल्यसंपीडितंशस्तंनिःश्वसंतंतुलक्ष्मणम् ॥ रामस्तुदुःखसंतप्तंतंतुनिःश्वासपीडितम् ॥
॥ ११ ॥ मूर्ध्निचैनमुपाघ्रायभूयःसंस्पृश्यचत्वरन् ॥ उवाचलक्ष्मणंवाक्यमाश्वास्यपुरुषर्षभः ॥ १२ ॥ कृतंपरमकल्याणंकर्मदुष्कर
कर्मणा ॥ अद्यमन्येहतेपुत्रेरावणंनिहतंयुधि ॥ १३ ॥ अद्याहंविजयीशत्रौहतेतस्मिन्दुरात्मनि ॥ रावणस्यनृशंसस्यदिष्ट्यावीरत्व
यारणे ॥ १४ ॥ छिन्नोहिदक्षिणोबाहुःसहितस्यव्यपाश्रयः॥ विभीषणहनूमद्भ्यांकृतंकर्ममहद्रणे ॥ १५॥ अहोरात्रैस्त्रिभिर्वीरःकथं
चिद्विनिपातितः ॥ निरमित्रःकृतोऽस्म्यद्यनिर्यास्यतिहिरावणः ॥ १६ ॥ बलव्यूहेनमहतानिर्यास्यतिहिरावणः ॥ बलव्यूहेनमहता
श्रुत्वापुत्रंनिपातितम् ॥ १७ ॥ तंपुत्रवधसंतप्तंनिर्यांतंराक्षसाधिपम् ॥ बलेनावृत्यमहतानिहनिष्यामिदुर्जयम् ॥ १८ ॥ त्वयालक्ष्मण

यथा ॥ संधायधनुषिश्रेष्ठेविकर्षन्निदमब्रवीत् ॥ १ ॥) लक्ष्मीवाँल्लक्ष्मणोवाक्यमर्थसाधकमात्मनः ॥ धर्मात्मासत्यसंधश्चरामोदा
शरथिर्यदि ॥ पौरुषेचाप्रतिद्वंद्वस्तदैनंजहिरावणिम् ॥ ६९ ॥ इत्युक्त्वाबाणमाकर्णंविकृष्यतमजिह्मगम् ॥ लक्ष्मणःसमरेवीरःससर्जेंद्र
जितंप्रति ॥ ७० ॥ ऐंद्रास्त्रेणसमायुज्यलक्ष्मणःपरवीरहा ॥ ७१ ॥ तच्छिरःसशिरस्त्राणंश्रीमज्ज्वलितकुंडलम् ॥ प्रमथ्येंद्रजितःका
यात्पातयामासभूतले ॥ ७२ ॥ तद्राक्षसतनूजस्यभिन्नस्कंधंशिरोमहत् ॥ तपनीयनिभंभूमौददृशेरुधिरोक्षितम् ॥ ७३ ॥ हतःसनि
पपाताथधरण्यांरावणात्मजः ॥ कवचीसशिरस्त्राणोविप्रविद्धशरासनः ॥ ७४ ॥ चुक्रुशुस्तेततःसर्वेवानराःसविभीषणाः ॥ हृष्यंतेनिहते
तस्मिन्देवावृत्रवधेयथा ॥ ७५ ॥ अथांतरिक्षेभूतानामृषीणांचमहात्मनाम् ॥ जज्ञेऽथजयसन्नादोगंधर्वाप्सरसामपि ॥ ७६ ॥ पतितंसम
भिज्ञायराक्षसीसामहाचमूः ॥ वध्यमानादिशोभेजेहरिभिर्जितकाशिभिः ॥ ७७ ॥ वानरैर्वध्यमानास्तेशस्त्राण्युत्सृज्यराक्षसाः ॥
लंकामभिमुखाःसस्रुर्नष्टसंज्ञाःप्रधाविताः ॥ ७८ ॥ दुद्रुवुर्बहुधाभीताराक्षसाःशतशोदिशः ॥ त्यक्त्वाप्रहरणान्सर्वेपट्टिशासिपरश्वधान्
॥ ७९ ॥ केचिल्लंकांपरित्रस्ताःप्रविष्टावानरार्दिताः ॥ समुद्रेपतिताःकेचित्केचित्पर्वतमाश्रिताः ॥ ८० ॥ हतमिंद्रजितंदृष्ट्वाशयानंचरण
क्षितौ ॥ राक्षसानांसहस्रेषुनकश्चित्प्रत्यदृश्यत ॥ ८१ ॥ यथास्तंगतआदित्येनावतिष्ठंतिरश्मयः ॥ तथातस्मिन्निपतितेराक्षसास्तेगता
दिशः ॥ ८२ ॥ शांतरश्मिरिवादित्योनिर्वाणइवपावकः ॥ बभूवसमहाबाहुर्व्यपास्तगतजीवितः ॥ ८३ ॥ प्रशांतपीडाबहुलोविनष्टारिः
प्रहर्षवान् ॥ बभूवलोकःपतितेराक्षसेंद्रसुतेतदा ॥ ८४ ॥ हर्षंचशक्रोभगवान्सहसर्वैर्महर्षिभिः ॥ जगामनिहतेतस्मिन्राक्षसेपापकर्मणि ॥
॥ ८५ ॥ आकाशेचापिदेवानांशुश्रुवेदुंदुभिस्वनः ॥ नृत्यद्भिरप्सरोभिश्चगंधर्वैश्चमहात्मभिः ॥ ८६ ॥ ववर्षुःपुष्पवर्षाणितदद्भुतमिवा
भवत् ॥ प्रशशामहतेतस्मिन्राक्षसेक्रूरकर्मणि ॥ ८७ ॥ शुद्धाआपोनभश्चैवजहृषुर्देवदानवाः ॥ आजग्मुःपतितेतस्मिन्सर्वलोकभया
वहे ॥ ८८ ॥ ऊचुश्चसहितास्तुष्टादेवगंधर्वदानवाः ॥ विज्वराःशांतकलुषाब्राह्मणाविचरंत्विति ॥ ८९ ॥ ततोऽभ्यनंदन्संहृष्टाःसमरेहरि
यूथपाः ॥ तमप्रतिबलंदृष्ट्वाहतंनैर्ऋतपुंगवम् ॥ ९० ॥ विभीषणोहनूमांश्चजांबवांश्चर्क्षयूथपः ॥ विजयेनाभिनंदंतस्तुष्टुवुश्चापिलक्ष्म

मंरक्षसांमध्येयमदत्तंमहाबलम् ॥ ४६ ॥ तंसमीक्ष्यमहातेजामहेषुंतेनसंधितम् ॥ लक्ष्मणोप्यादद्देबाणमन्यद्भीमपराक्रमः ॥ ४७ ॥
कुबेरेणस्वयंस्वप्नेयद्दत्तममितात्मना ॥ दुर्जयंदुर्विषह्यंचसेंद्रैरपिसुरासुरैः ॥ ४८ ॥ तयोस्तुधनुषीश्रेष्ठेबाहुभिःपरिघोपमैः ॥ विकृष्य
माणेबलवत्क्रौंचाविवचुकूजतुः ॥ ४९ ॥ ताभ्यांतुधनुषिश्रेष्ठेसंहितौसायकोत्तमौ ॥ विकृष्यमाणौवीराभ्यांभृशंजज्वलतुःश्रिया ॥
॥ ५० ॥ तौभासयंतावाकाशंधनुर्भ्यांविशिखौच्युतौ ॥ मुखेनमुखमाहत्यसन्निपेततुरोजसा ॥ ५१ ॥ सन्निपातस्तयोश्चासीच्छरयो
र्घोररूपयोः ॥ सधूमविस्फुलिंगश्चतज्जोऽग्निर्दारुणोऽभवत् ॥ ५२ ॥ तौमहाग्रहसंकाशावन्योन्यंसन्निपत्यच ॥ संग्रामेशतधायातौमेदि
न्यांचैवपेततुः ॥ ५३ ॥ शरौप्रतिहतौदृष्ट्वातावुभौरणमूर्धनि ॥ व्रीडितौजातरोषौचलक्ष्मणेंद्रजितौतदा ॥ ५४ ॥ ससंरब्धस्तुसौमित्रि
रस्त्रंवारुणमाददे ॥ रौद्रंमहेंद्रजिद्युद्धेव्यसृजद्युद्धविष्ठितः ॥ ५५ ॥ तेनतद्विहतंशस्त्रंवारुणंपरमाद्भुतम् ॥ ततःक्रुद्धोमहातेजाइंद्रजित्स
मितिंजयः ॥ आग्नेयंसंदधेदीप्तंसलोकंसंक्षिपन्निव ॥ ५६ ॥ सौर्येणास्त्रेणतंवीरोलक्ष्मणःपर्यवारयत् ॥ अस्त्रंनिवारितंदृष्ट्वारावणिःक्रो
धमूर्च्छितः ॥ ५७ ॥ आददेनिशितंबाणमासुरंशत्रुदारुणम् ॥ तस्माच्चापाद्विनिष्पेतुर्भास्वराःकूटमुद्गराः ॥५८॥ शूलानिचभुशुंडयश्च
गदाःखड्गाःपरश्वधाः ॥ तदृष्ट्वालक्ष्मणःसंख्येघोरमस्त्रंसुदारुणम् ॥ ५९ ॥ अवार्यंसर्वभूतानांसर्वशस्त्रविदारणम् ॥ माहेश्वरेणद्युतिमां
स्तदस्त्रंप्रत्यवारयत् ॥ ६० ॥ तयोःसमभवद्युद्धमद्भुतंरोमहर्षणम् ॥ गगनस्थानिभूतानिलक्ष्मणंपर्यवारयन् ॥ ६१ ॥ भैरवाभिरुतेभी
मैर्युद्धेवानररक्षसाम् ॥ भूतैर्बहुभिराकाशंविस्मितैरावृतंबभौ ॥ ६२ ॥ ऋषयःपितरोदेवागंधर्वगरुडोरगाः ॥ शतक्रतुंपुरस्कृत्यररक्षुर्लक्ष्म
णंरणे ॥ ६३ ॥ अथान्यंमार्गणश्रेष्ठंसंदधेराघवानुजः ॥ हुताशनसमस्पर्शंरावणात्मजदारणम् ॥ ६४ ॥ सुपत्रमनुवृत्तांगंसुपर्वाणंसुसं
स्थितम् ॥ सुवर्णविकृतंवीरःशरीरांतकरंशरम् ॥ ६५ ॥ दुरावारंदुर्विषमंराक्षसानांभयावहम् ॥ आशीविषविषप्रख्यंदेवसंघैःसमर्चि
तम् ॥ ६६ ॥ येनशक्रोमहातेजादानवानजयत्प्रभुः ॥ पुरादेवासुरेयुद्धेवीर्यवान्हरिवाहनः ॥ ६७ ॥ अथैंद्रमस्त्रंसौमित्रिःसंयुगेष्वप
राजितम् ॥ शरश्रेष्ठंधनुःश्रेष्ठेविकर्षन्निदमब्रवीत् ॥ ६८ ॥ (संधायामित्रदमनंविचकर्षशरासनम् ॥ सज्यमायम्यदुर्धर्षंकालोलोकक्षये

असंभ्रांतोमहातेजास्तदद्भुतमिवाभवत् ॥ २४ ॥ ततस्तान्राक्षसान्सर्वांस्त्रिभिरेकैकमाहवे ॥ अविध्यत्परमक्रुद्धःशीघ्रास्त्रंसंप्रदर्शयन् ॥
राक्षसेंद्रस्तुतंचापिबाणौघैःसमताडयत् ॥ २५ ॥ सोऽतिविद्धोबलवताशत्रुणाशत्रुघातिना ॥ असक्तंप्रेषयामासलक्ष्मणायबहूञ्छ
रान् ॥ २६ ॥ तानप्राप्तान्छितैर्बाणैश्चिच्छेदपरवीरहा ॥ सारथेरस्यचरणेरथिनोरथसत्तमः ॥ २७ ॥ शिरोजहारधर्मात्माभल्लेना
नतपर्वणा ॥ असूतास्तेहयास्तत्ररथमूहुरविक्लवाः ॥ २८ ॥ मंडलान्यभिधावंतितदद्भुतमिवाभवत् ॥ अमर्षवशमापन्नःसौमित्रि
र्दृढविक्रमः ॥ २९ ॥ प्रत्यविध्यद्धयांस्तस्यशरैर्वित्रासयन्रणे ॥ अमर्षमाणस्तत्कर्मरावणस्यसुतोरणे ॥ ३० ॥ विव्याधदशभि
र्बाणैःसौमित्रिंरोमहर्षणम् ॥ तेतस्यवज्रप्रतिमाःशराःसर्पविषोपमाः ॥ विलयंजग्मुरागत्यकवचंकांचनप्रभम् ॥ ३१ ॥ अभेद्यकवचंम
त्वालक्ष्मणंरावणात्मजः ॥ ललाटेलक्ष्मणंबाणैःसुपुंखैस्त्रिभिरिंद्रजित् ॥ ३२ ॥ अविध्यत्परमक्रुद्धःशीघ्रमस्त्रंप्रदर्शयन् ॥ तैःपृषत्कैर्ल
लाटस्थैःशुशुभेरघुनंदनः ॥ ३३ ॥ रणाग्रेसमरश्लाघीत्रिशृंगइवपर्वतः ॥ सतथाप्यर्दितोबाणैराक्षसेनतदामृधे ॥ ३४ ॥ तमाशुप्रति
विव्याधलक्ष्मणःपंचभिःशरैः ॥ विकृष्येंद्रजितोयुद्धेवदनेशुभकुंडले ॥ ३५ ॥ लक्ष्मणेंद्रजितौवीरौमहाबलशरासनौ ॥ अन्यो
न्यंजघ्नतुर्वीरौविशिखैर्भीमविक्रमौ ॥ ३६ ॥ ततःशोणितदिग्धांगौलक्ष्मणेंद्रजितावुभौ ॥ रणेतौरेजतुर्वीरौपुष्पिताविवकिंशुकौ ॥
॥ ३७ ॥ तौपरस्परमभ्येत्यसर्वगात्रेषुधन्विनौ ॥ घोरैर्विव्यधतुर्बाणैःकृतभावावुभौजये ॥ ३८ ॥ ततःसमरकोपेनसंयुतोरावणा
त्मजः ॥ विभीषणंत्रिभिर्बाणैर्विव्याधवदनेशुभे ॥ ३९ ॥ अयोमुखैस्त्रिभिर्विद्ध्वाराक्षसेंद्रंविभीषणम् ॥ एकैकानभिविव्याधतान्सर्वा
न्हरियूथपान् ॥ ४० ॥ तस्मैदृढतरंक्रुद्धोजघानगदयाहयान् ॥ विभीषणोमहातेजारावणेःसुदुरात्मनः ॥ ४१ ॥ सहताश्वादवप्लुत्य
रथान्मथितसारथिः ॥ अथशक्तिंमहातेजाःपितृव्यायमुमोचह ॥ ४२ ॥ तामापतंतींसंप्रेक्ष्यसुमित्रानंदवर्धनः ॥ चिच्छेदनिशितै
र्बाणैर्दशधापातयद्भुवि ॥ ४३ ॥ तस्मैदृढधनुःक्रुद्धोहताश्वायविभीषणः ॥ वज्रस्पर्शसमान्पंचससर्जोरसिमार्गणान् ॥ ४४ ॥ तेतस्य
कायंभित्त्वातुरुक्मपुंखानिमित्तगाः ॥ बभूवुर्लोहितादिग्धारक्ताइवमहोरगाः ॥ ४५ ॥ सपितृव्यस्यसंक्रुद्धइंद्रजिच्छरमाददे ॥ उत्त

सहताश्वोमहातेजाभूमौतिष्ठन्निशाचरः ॥ इंद्रजित्परमक्रुद्धःसंप्रजज्वालतेजसा ॥ १ ॥ तौधन्विनौजिघांसंतावन्योन्यमिषुभिर्भृशम् ॥
विजयेनाभिनिष्क्रांतौवनेगजवृषाविव ॥ २ ॥ निबर्हयंतश्चान्योन्यंतेराक्षसवनौकसः ॥ भर्तारंनजहुर्युद्धेसंपतंतस्ततस्ततः ॥ ३ ॥
ततस्तान्राक्षसान्सर्वान्हर्षयन्रावणात्मजः ॥ स्तुन्वानोहर्षमाणश्चइदंवचनमब्रवीत् ॥ ४ ॥ तमसाबहुलेनेमाःसंसक्ताःसर्वतोदिशः ॥
नेहविज्ञायतेस्वोवापरोवाराक्षसोत्तमाः ॥ ५ ॥ धृष्टंभवंतोयुध्यंतुहरीणांमोहनायवै ॥अहंतुरथमास्थायआगमिष्यामिसंयुगे ॥ ६ ॥
तथाभवंतःकुर्वंतुयथेमेहिवनौकसः ॥ नयुध्येयुर्महात्मानःप्रविष्टेनगरंमयि ॥ ७ ॥ इत्युक्त्वारावणसुतोवंचयित्वावनौकसः ॥ प्रविवेशपु
रींलंकांरथहेतोरुमित्रहा ॥ ८ ॥ सरथंभूषयित्वाथरुचिरंहेमभूषितम् ॥ प्रासासिशरसंयुक्तंयुक्तंपरमवाजिभिः ॥ ९ ॥ अधिष्ठितंहयज्ञे
नसूतेनाप्तोपदेशिना ॥ आरुरोहमहातेजारावणिःसमितिंजयः ॥१०॥ सराक्षसगणैर्मुख्यैर्वृतोमंदोदरीसुतः ॥ निर्ययौनगराद्वीरःकृतां
तबलचोदितः ॥ ११ ॥ सोऽभिनिष्क्रम्यनगरादिंद्रजित्परमौजसा ॥ अभ्यययाज्जवनैरश्वैर्लक्ष्मणंसविभीषणम् ॥ १२ ॥ ततोरथस्थ
मालोक्यसौमित्रीरावणात्मजम् ॥ वानराश्चमहावीर्याराक्षसश्चविभीषणः ॥ १३ ॥ विस्मयंपरमंजग्मुर्लाघवात्तस्यधीमतः ॥ रावणि
श्चापिसंक्रुद्धोरणेवानरयूथपान् ॥ १४ ॥ पातयामासबाणौघैःशतशोऽथसहस्रशः ॥ समंडलीकृतधनूरावणिःसमितिंजयः ॥ १५ ॥
हरीनभ्याहनत्क्रुद्धःपरंलाघवमास्थितः ॥ तेवध्यमानाहरयोनाराचैर्भीमविक्रमैः ॥ १६ ॥ सौमित्रिंशरणंप्राप्ताःप्रजापतिमिवप्रजाः ॥
ततःसमरकोपेनज्वलितोरघुनंदनः ॥ चिच्छेदकार्मुकंतस्यदर्शयन्पाणिलाघवम् ॥ १७ ॥ सोऽन्यत्कार्मुकमादायसज्जंचक्रेत्वरन्निव ॥
तदप्यस्यत्रिभिर्बाणैर्लक्ष्मणोनिरकृंतत ॥१८॥ अथैनंछिन्नधन्वानमाशीविषविषोपमैः ॥ विव्याधोरसिसौमित्रीरावणिंपंचभिःशरैः ॥
॥ १९ ॥ तेतस्यकायंनिर्भिद्यमहाकार्मुकनिःसृताः ॥ निपेतुर्धरणींबाणारक्ताइवमहोरगाः ॥ २० ॥ सच्छिन्नधन्वारुधिरंवमन्वक्त्रेण
रावणिः ॥ जग्राहकार्मुकश्रेष्ठंदृढज्यंबलवत्तरम् ॥ २१ ॥ सलक्ष्मणंसमुद्दिश्यपरंलाघवमास्थितः ॥ ववर्षशरवर्षाणिवर्षाणीवपुरं
दरः ॥२२॥ मुक्तमिंद्रजितातत्तुशरवर्षमरिंदमः ॥ अवारयदसंभ्रांतोलक्ष्मणःसुदुरासदम् ॥ २३ ॥ संदर्शयामासतदारावणिंरघुनंदनः ॥

चकाशिरे ॥ लक्ष्मणोरावणिंप्राप्यरावणिश्चापिलक्ष्मणम् ॥ ३२ ॥ अव्यवस्थाभवत्युग्राताभ्यामन्योन्यविग्रहे ॥ ताभ्यामुभाभ्यांतरसा
प्रसृष्टैर्विशिखैःशितैः ॥ ३३ ॥ निरंतरमिवाकाशंबभूवतमसावृतम् ॥ तैःपतद्भिश्चबहुभिस्तयोःशरशतैःशितैः ॥३४॥ दिशश्चप्रदिशश्चैव
बभूवुःशरसंकुलाः ॥ तमसापिहितंसर्वमासीत्प्रतिभयंमहत् ॥ ३५ ॥ अस्तंगतेसहस्रांशौसंवृतेतमसाचवै ॥ रुधिरौघामहानद्यःप्रावर्तंतस
हस्रशः ॥ ३६ ॥ क्रव्यादादारुणावाग्भिश्चिक्षिपुर्भीमनिःस्वनान् ॥ नतदानींववौवायुर्नचजज्वालपावकः ॥ ३७ ॥ स्वस्त्यस्तुलोकेभ्य
इतिजजल्पुस्तेमहर्षयः ॥ संपेतुश्चात्रसंतप्तागंधर्वाःसहचारणैः ॥३८॥ अथराक्षससिंहस्यकृष्णान्कनकभूषणान् ॥ शरैश्चतुर्भिःसौमित्रि
र्विव्याधचतुरोहयान् ॥३९॥ ततोपरेणभल्लेनपीतेननिशितेनच ॥ संपूर्णायतमुक्तेनसुपत्रेणसुवर्चसा ॥ ४० ॥ महेंद्राशनिकल्पेनसूतस्य
विचरिष्यतः ॥ सतेनबाणाशनिनातलशब्दानुनादिना ॥ ४१ ॥ लाघवाद्राघवःश्रीमाञ्छिरःकायादपाहरत् ॥ सयंतरिमहातेजाहते
मंदोदरीसुतः ॥ ४२ ॥ स्वयंसारथ्यमकरोत्पुनश्चधनुरस्पृशत् ॥ तदद्भुतमभूत्तत्रसारथ्यंपश्यतांयुधि ॥ ४३ ॥ हयेषुव्यग्रहस्तंतंविव्या
धनिशितैःशरैः ॥ धनुष्यथपुनर्व्यग्रंहयेषुमुमुचेशरान् ॥ ४४ ॥ छिद्रेषुतेषुबाणौघैर्विचरंतमभीतवत् ॥ अर्दयामाससमरेसौमित्रिःशी
घ्रकृत्तमः ॥ ४५ ॥ निहतंसारथिंदृष्ट्वासमरेरावणात्मजः ॥ प्रजहौसमरोद्धर्षंविषण्णःसबभूवह ॥ ४६ ॥ विषण्णवदनंदृष्ट्वाराक्षसंह
रियूथपाः ॥ ततःपरमसंहृष्टालक्ष्मणंचाभ्यपूजयन् ॥ ४७ ॥ ततःप्रमाथीरभसःशरभोगंधमादनः ॥ अमृष्यमाणाश्चत्वारश्चक्रुर्वेगंह
रीश्वराः ॥ ४८ ॥ तेचास्यहयमुख्येषुतूर्णमुत्पत्यवानराः ॥ चतुर्षुसुमहावीर्यानिपेतुर्भीमविक्रमाः ॥ ४९ ॥ तेषामधिष्ठितानांतैर्वा
नरैःपर्वतोपमैः ॥ मुखेभ्योरुधिरंव्यक्तंहयानांसमवर्तत ॥ ५० ॥ तेहयामथिताभग्नाव्यसवोधरणिंगताः ॥ तेनिहत्यहयांस्तस्यप्रम
थ्यचमहारथम् ॥ ५१ ॥ पुनरुत्पत्यवेगेनतस्थुर्लक्ष्मणपार्श्वतः ॥ ५२ ॥ सहताश्वादवप्लुत्यरथान्मथितसारथिः ॥ शरवर्षेणसौमि
त्रिमभ्यधावतरावणिः ॥ ५३ ॥ ततोमहेंद्रप्रतिमःसलक्ष्मणःपदातिनंतंनिहतैर्हयोत्तमैः ॥ सृजंतमाजौनिशिताञ्छरोत्तमान्भृशंतदा
बाणगणैर्व्यदारयत् ॥ ५४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे नवतितमः सर्गः ॥ ९० ॥

रावणंवर्जयित्वातुशेषमस्यबलंहतम् ॥९॥ प्रहस्तोनिहतोवीरोनिकुंभश्चमहाबलः ॥ कुंभकर्णश्चकुंभश्चधू
निहतेपापेराक्षसेरणमूर्धनि ॥ रावणंवर्जयित्वातुशेषमस्यबलंहतम् ॥९॥ प्रहस्तोनिहतोवीरोनिकुंभश्चमहाबलः ॥ सुप्तघ्नोयज्ञकोपश्चवज्रदंष्ट्रश्चराक्षसः ॥११॥ संह्रादीविकटोऽरि
घ्नाक्षश्चनिशाचरः ॥ १० ॥ जंबुमालीमहामाली तीक्ष्णवेगोशनिप्रभः ॥ अग्निकेतुश्चदुर्धर्षोरश्मिकेतुश्चवीर्यवान् ॥ विद्युज्जिह्वोद्विजिह्वश्चसूर्यश
त्रुस्तपनोमंदएवच ॥ प्रघासःप्रघसश्चैवप्रजंघोजंघएवच ॥ १२ ॥ अग्निकेतुश्चदुर्धर्षोरश्मिकेतुश्चवीर्यवान् ॥
त्रुश्चराक्षसः ॥ १३ ॥ अकंपनःसुपार्श्वश्चचक्रमालीचराक्षसः ॥ कंपनःसत्त्ववंतश्चदेवांतकनरांतकौ ॥ १४ ॥ एतान्निहत्यातिबलान्बहू
न्राक्षससत्तमान् ॥ बाहुभ्यांसागरंतीर्त्वालंघ्यतांगोष्पदंलघु ॥ १५ ॥ एतावदेवशेषंवोजेतव्यमितिवानराः ॥ हताःसर्वेसमागम्यराक्ष
सावलदर्पिताः ॥ १६ ॥ अयुक्तंनिधनंकर्तुंपुत्रस्यजनितुर्मम ॥ घृणामपास्यरामार्थेनिहन्यांभ्रातुरात्मजम् ॥ १७ ॥ हंतुकामस्यमेबा
ष्पंचक्षुश्चैवनिरुध्यति ॥ तमेवैषमहाबाहुर्लक्ष्मणःशमयिष्यति ॥ १८ ॥ वानराघ्नतसंभूयभृत्यानस्यसमीपगान् ॥ इतितेनातियशसारा
क्षसेनाभिचोदिताः ॥ १९ ॥ वानरेंद्राजहर्षिरेलांगूलानिचविव्यधुः ॥ ततस्तुकपिशार्दूलाःक्ष्वेडंतश्चपुनःपुनः ॥ मुमुचुर्विविधान्ना
दान्मेघान्दृष्ट्वेवबर्हिणः ॥ २० ॥ जांबवानपितैःसर्वैःस्वयूथ्यैरभिसंवृतः ॥ तेऽश्मभिस्ताडयामासुर्नखैर्दंतैश्चराक्षसान् ॥ २१ ॥ निघ्नं
तमृक्षाधिपतिंराक्षसास्तेमहाबलाः ॥ परिभत्स्र्यभयंत्यक्त्वातमनेकविधायुधाः ॥ २२ ॥ शरैःपरशुभिस्तीक्ष्णैःपट्टिशैर्यष्टितोमरैः ॥
जांबवंतंमृधेजघ्नुर्निघ्नंतंराक्षसींचमूम् ॥ २३ ॥ ससंप्रहारस्तुमुलःसंजज्ञेकपिरक्षसाम् ॥ देवासुराणांक्रुद्धानांयथाभीमोमहास्वनः ॥
॥ २४ ॥ हनूमानपिसंक्रुद्धःसानुमुत्पाट्यपर्वतात् ॥ सलक्ष्मणंस्वयंपृष्ठादवरोप्यमहामनाः ॥ २५ ॥ रक्षसांकदनंचक्रेदुरासादःसह
स्रशः ॥ सदत्त्वातुमुलंयुद्धंपितृव्यस्येंद्रजिद्बली ॥ २६ ॥ लक्ष्मणंपरवीरघ्नःपुनरेवाभ्यधावत ॥ तौप्रयुद्धौतदावीरौमृधेलक्ष्मणरा
क्षसौ ॥ २७ ॥ शरौघानभिवर्षंतौजघ्नतुस्तौपरस्परम् ॥ अभीक्ष्णमंतर्दधतुःशरजालैर्महाबलौ ॥ २८ ॥ चंद्रादित्याविवोष्णांतेय
थामेघैस्तरस्विनौ ॥ नह्यादाननसंधानंधनुषोवापरिग्रहः ॥ २९ ॥ नविप्रमोक्षोबाणानांनविकर्षोनविग्रहः ॥ नमुष्टिप्रतिसंधानंनलक्ष्य
प्रतिपादनम् ॥३०॥ अदृश्यततयोस्तत्रयुध्यतोःपाणिलाघवात् ॥चापवेगप्रयुक्तैश्चबाणजालैःसमंततः ॥३१॥ अंतरिक्षेऽभिसंपन्नेनरूपाणि

दोषमस्यंतौलघुचित्रंचसुष्ठुच ॥ उभौतुतुमुलंघोरंचक्रतुर्नरराक्षसौ ॥ ६५ ॥ तयोःपृथक्पृथग्भीमःशुश्रुवेतुमुलःस्वनः ॥ सकंपंजन
यामासनिर्घातइवदारुणः ॥ ६६ ॥ तयोःसभ्राजतेशब्दस्तथासमरयत्तयोः ॥ सुघोरयोर्निःस्तनतोर्गगनेमेघयोरिव ॥६७॥ सुवर्णपुंखै
र्नाराचैर्बलवंतौकृतव्रणौ ॥ प्रसुस्रुवातेरुधिरंकीर्तिमंतौजयेधृतौ ॥ ६८ ॥ तेगात्रयोर्निपतितारुक्मपुंखाःशरायुधि ॥ असृग्दिग्धावि
निष्पेतुर्विविशुर्धरणीतलम् ॥ ६९ ॥ अन्येसुनिशितैःशस्त्रैराकाशेसंजघट्टिरे ॥ बभंजुश्चिच्छिदुश्चैवतयोर्बाणाःसहस्रशः ॥ ७० ॥
सबभूवरणेघोरस्तयोर्बाणमयश्चयः ॥ अग्निभ्यामिवदीप्ताभ्यांसत्रेकुशमयश्चयः ॥ ७१ ॥ तयोःकृतव्रणौदेहौशुशुभातेमहात्मनोः ॥
सुपुष्पाविवनिष्पत्रौवनेकिंशुकशाल्मली ॥ ७२ ॥ चक्रतुस्तुमुलंघोरंसन्निपातंमुहुर्मुहुः ॥ इन्द्रजिल्लक्ष्मणश्चैवपरस्परजयैषिणौ ॥
॥ ७३ ॥ लक्ष्मणोरावणिंयुद्धेरावणिश्चापिलक्ष्मणम् ॥ अन्योन्यंतावभिघ्नंतौनश्रमंप्रतिपद्यताम् ॥ ७४ ॥ बाणजालैःशरीरस्थैरव
गाढैस्तरस्विनौ ॥ शुशुभातेमहावीर्यौप्ररूढाविवपर्वतौ ॥ ७५ ॥ ततोरुधिरसिक्तानिसंवृतानिशरैर्भृशम् ॥ बभ्राजुःसर्वगात्राणिज्वलं
तइवपावकाः ॥ ७६ ॥ तयोरथमहान्कालोव्यतीयाद्युध्यमानयोः ॥ नचतौयुद्धवैमुख्यंश्रमंचाप्यभिजग्मतुः ॥ ७७ ॥ अथसमरप
रिश्रमंनिहंतुसमरमुखेष्वजितस्यलक्ष्मणस्य ॥ प्रियहितमुपपादयन्महात्मासमरमुपेत्यविभीषणोऽवतस्थे ॥७८॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे
वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकाण्डे एकोननवतितमः सर्गः ॥ ८९ ॥ युध्यमानौततोदृष्ट्वाप्रसक्तौनरराक्षसौ ॥ प्रभिन्नाविव
मातंगौपरस्परजयैषिणौ ॥ १ ॥ तयोर्युद्धंद्रष्टुकामोवरचापधरोबली ॥ शूरःसरावणभ्रातातस्थौसंग्राममूर्धनि ॥ २ ॥ ततोविस्फारया
मासमहद्धनुरवस्थितः ॥ उत्ससर्जचतीक्ष्णाग्रान्राक्षसेषुमहाशरान् ॥ ३ ॥ तेशराःशिखिसंस्पर्शानिपतंतःसमाहिताः ॥ राक्षसान्दा
रयामासुर्वज्राइवमहागिरीन् ॥ ४ ॥ विभीषणस्यानुचरास्तेऽपिशूलासिपट्टिशैः ॥ चिच्छिदुःसमरेवीरान्राक्षसान्राक्षसोत्तमाः ॥५॥
राक्षसैस्तैःपरिवृतःसतदातुविभीषणः ॥ बभौमध्येप्रधृष्टानांकलभानामिवद्विपः ॥ ६ ॥ ततःसंचोदमानेवैहरीन्रक्षोवधप्रियान् ॥ उवा
चवचनंकालेकालज्ञोरक्षसांवरः ॥ ७ ॥ एकोयंराक्षसेंद्रस्यपरायणमवस्थितः ॥ एतच्छेषंबलंतस्यकिंतिष्ठतहरीश्वराः ॥ ८ ॥ तस्मिंश्च

समस्पर्शैर्लक्ष्मणेनाहतःशरैः ॥ मुहूर्तमभवन्मूढःसर्वसंक्षुभितेंद्रियः ॥ उपलभ्यमुहूर्तेनसंज्ञांप्रत्यागतेन्द्रियः ॥ ४३ ॥ ददर्शावस्थि
तंवीरमाजौदशरथात्मजम् ॥ सोऽभिचक्रामसौमित्रिंरोषात्संरक्तलोचनः ॥ ४४ ॥ अब्रवीच्चैनमासाद्यपुनःसपरुषंवचः ॥ किंनस्म
रसितद्युद्धेप्रथमेमत्पराक्रमम् ॥ निबद्धस्त्वंसहभ्रात्रायदायुधिविचेष्टसे ॥ ४५ ॥ युवांखलुमहायुद्धेशक्राशनिसमैःशरैः ॥ शायितौप्रथमं
भूमौविसंज्ञौसपुरःसरौ ॥ ४६ ॥ स्मृतिर्वानास्तितेमन्येव्यक्तंवायमसादनम् ॥ गंतुमिच्छसियन्मांत्वमाधर्षयितुमिच्छसि ॥ ४७ ॥
यदितेप्रथमेयुद्धेनदृष्टोमत्पराक्रमः ॥ अद्यत्वांदर्शयिष्यामितिष्ठेदानींव्यवस्थितः ॥४८॥इत्युक्त्वासप्तभिर्बाणैरभिविव्याधलक्ष्मणम् ॥
दशभिस्तुहनूमंतंतीक्ष्णधारैःशरोत्तमैः ॥ ४९ ॥ ततःशरशतेनैवसुप्रयुक्तेनवीर्यवान्॥क्रोधाद्द्विगुणसंरब्धोनिर्बिभेदविभीषणम् ॥ ५० ॥
तद्दृष्ट्वेंद्रजिताकर्मकृतंरामानुजस्तदा ॥ अचिंतयित्वाप्रहसन्नैतत्किंचिदितिब्रुवन् ॥ ५१ ॥ मुमोचचशरान्घोरान्संगृह्यनरपुंगवः ॥
अभीतवदनःक्रुद्धोरावणिंलक्ष्मणोयुधि ॥ ५२ ॥ नैवंरणगताःशूराःप्रहरंतिनिशाचर ॥ लघवश्चाल्पवीर्याश्चशराहीमेसुखास्तव ॥ ५३ ॥
नैवंशूरास्तुयुध्यंतेसमरेयुद्धकांक्षिणः ॥ इत्येवंतंब्रुवन्धन्वीशरैरभिववर्षह ॥ ५४ ॥ तस्यबाणैःसुविध्वस्तंकवचंकाञ्चनंमहत् ॥
व्यशीर्यतरथोपस्थेताराजालमिवांबरात् ॥ ५५ ॥ विधूतवर्मानाराचैर्बभूवसकृतव्रणः ॥ इंद्रजित्समरेवीरःप्रत्यूषेभानुमानिव ॥
॥ ५६ ॥ ततःशरसहस्रेणसंक्रुद्धोरावणात्मजः ॥ बिभेदसमरेवीरोलक्ष्मणंभीमविक्रमः ॥ ५७ ॥ व्यशीर्यतमहद्दिव्यंकवचंलक्ष्मण
स्यतु ॥ कृतप्रतिकृतान्योन्यंबभूवतुरभिद्रुतौ ॥ ५८ ॥ अभीक्ष्णंनिःश्वसंतौवैयुध्येतांतुमुलौयुधि ॥ शरसंकृत्तसर्वांगौसर्वतोरुधिरो
क्षितौ ॥ सुदीर्घकालंतौवीरावन्योन्यंनिशितैःशरैः ॥ ५९ ॥ ततक्षतुर्महात्मानौरणकर्मविशारदौ ॥ बभूवतुश्चात्मजयेयत्तौभीमपरा
क्रमौ ॥ ६० ॥ तौशरौघैस्तथाकीर्णौनिकृत्तकवचध्वजौ ॥ सृजन्तौरुधिरंचोष्णंजलंप्रस्रवणाविव ॥ ६१ ॥ शरवर्षंततोघोरंमुंचतो
र्भीमनिःस्वनम् ॥ सासारयोरिवाकाशेनीलयोःकालमेघयोः ॥ ६२ ॥ तयोरथमहान्कालोव्यतीयाद्युध्यमानयोः ॥ नचतौयुद्धवै
मुख्यंश्रमंचाप्युपजग्मतुः ॥ ६३ ॥ अस्त्राण्यस्त्रविदांश्रेष्ठौदर्शयंतौपुनःपुनः ॥ शरानुच्चावचाकारानंतरिक्षेबबंधतुः ॥ ६४ ॥ व्यपेत

आदास्यंतेऽद्यसौमित्रेजीवितंजीवितांतकाः ॥ २२ ॥ अद्यगोमायुसंघाश्चश्येनसंघाश्चलक्ष्मण ॥ गृध्राश्चनिपतंतुत्वांगतासुंनिहतंमया ॥
॥२३॥ क्षत्रबंधुंसदानार्यंरामःपरमदुर्मतिः ॥ भक्तंभ्रातरमद्यैवत्वांद्रक्ष्यतिहतंमया ॥२४॥ विस्रस्तकवचंभूमौव्यपविद्धशरासनम् ॥ हृतो
त्तमांगंसौमित्रेत्वामद्यनिहतंमया ॥ २५ ॥ इतिब्रुवाणंसंक्रुद्धःपरुषंरावणात्मजम् ॥ हेतुमद्वाक्यमर्थज्ञोलक्ष्मणःप्रत्युवाचह ॥ २६ ॥
वाग्बलंत्यजदुर्बुद्धेक्रूरकर्मन्नहिराक्षस ॥ अथकस्माद्वदस्येतत्संपादयसुकर्मणा ॥ २७ ॥ अकृत्वाकत्थसेकर्मकिमर्थमिहराक्षस ॥ कुरुत
त्कर्मयेनाहंश्रद्दध्यांतवकत्थनम् ॥ २८ ॥ अनुक्त्वापरुषंवाक्यंकिंचिदप्यनवक्षिपन् ॥ अविकत्थन्वधिष्यामित्वांपश्यपुरुषादन ॥२९॥
इत्युक्त्वापंचनाराचानाकर्णापूरिताञ्छितान् ॥ विजघानमहावेगाल्लँक्ष्मणोराक्षसोरसि ॥ ३० ॥ सुपत्रवाजिताबाणाज्वलिताइवपन्नगाः ॥
नैर्ऋतोरस्यभासंतसवितूरश्मयोयथा ॥ ३१ ॥ सशरैराहतस्तेनसरोषोरावणात्मजः ॥ सुप्रयुक्तैस्त्रिभिर्बाणैःप्रतिविव्याधलक्ष्मणम् ॥
॥ ३२ ॥ सबभूवमहाभीमोनरराक्षससिंहयोः ॥ विमर्दस्तुमुलोयुद्धेपरस्परजयैषिणोः ॥३३॥ विक्रांतौबलसंपन्नावुभौविक्रमशालिनौ ॥
(उभावपिसुविक्रान्तौसर्वशस्त्रास्त्रकोविदौ ॥) उभौपरमदुर्जयावतुल्यबलतेजसौ ॥ ३४ ॥ युयुधातेतदावीरौग्रहाविवनभोगतौ ॥
बलवृत्राविवहितौयुधिवैदुष्प्रधर्षणौ ॥ ३५ ॥ युयुधातेमहात्मानौतदाकेसरिणाविव ॥ बहूनवसृजंतौहिमार्गणौघानवस्थितौ ॥ ३६ ॥
नरराक्षसमुख्यौतौप्रहृष्टावभ्ययुध्यताम् ॥ ३७ ॥ (सुसंप्रहृष्टौनरराक्षसोत्तमौजयैषिणौमार्गणचापधारिणौ ॥ परस्परंतौप्रववर्षतुर्भृ
शंशरौघवर्षेणबलाहकाविव ॥ १ ॥ अभिप्रवृद्धौयुधियुद्धकोविदौशरासिचण्डौशितशस्त्रधारिणौ ॥ अभीक्ष्णमाविव्यधतुर्महाबलौ
महाहवेशंबरवासवाविव ॥ २ ॥) सर्गः ॥ ८८ ॥ ततःशरान्दाशरथिःसंधायामित्रकर्षणः ॥ ससर्जराक्षसेंद्रायक्रुद्धःसर्पइवश्वसन् ॥
॥ ३८ ॥ तस्यज्यातलनिर्घोषंसश्रुत्वाराक्षसाधिपः ॥ विवर्णवदनोभूत्वालक्ष्मणंसमुदैक्षत ॥ ३९ ॥ विषण्णवदनंदृष्ट्वाराक्षसंरावणा
त्मजम् ॥ सौमित्रिंयुद्धसंयुक्तंप्रत्युवाचविभीषणः ॥ ४० ॥ निमित्तान्युपपश्यामियान्यस्मिन्रावणात्मजे ॥ त्वरतेनमहाबाहोभग्नएष
नसंशयः ॥ ४१ ॥ ततःसंधायसौमित्रिःशरानाशीविषोपमान् ॥ मुमोचविशिखांस्तस्मिन्सर्पानिवविषोल्बणान् ॥ ४२ ॥ शक्राशनि

ष्यसि ॥३०॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे सप्ताशीतितमः सर्गः ॥८७॥ विभीषणवचः श्रुत्वारावणिः क्रोधमूर्च्छितः ॥ अब्रवीत्परुषंवाक्यंक्रोधेनाभ्युत्पपातच ॥ १ ॥ उद्यतायुधनिस्त्रिंशोरथेसुसमलंकृते ॥ कालाश्वयुक्तेमहतिस्थितः कालांतकोपमः ॥ २ ॥ महाप्रमाणमुद्यम्यविपुलंवेगवद्दृढम् ॥ धनुर्भीमबलोभीमंशरांश्चामित्रनाशनान् ॥ ३ ॥ तंददर्शमहेष्वासो रथस्थःसमलंकृतः ॥ अलंकृतममित्रघ्नोरावणस्यात्मजोबली ॥ ४ ॥ हनूमत्पृष्ठमारूढमुदयस्थरविप्रभम् ॥ उवाचैनंसुसंरब्धःसौमित्रिंसविभीषणम् ॥ ५ ॥ तांश्चवानरशार्दूलान्पश्यध्वंमेपराक्रमम् ॥ अद्यमत्कार्मुकोत्सृष्टंशरवर्षंदुरासदम् ॥ ६ ॥ मुक्तवर्षमिवाकाशेधारयिष्यथसंयुगे ॥ अद्यवोमामकाबाणामहाकार्मुकनिःसृताः ॥ विधमिष्यंतिगात्राणितूलराशिमिवानलः ॥ ७ ॥ तीक्ष्णसायकनिर्भिन्नाञ्छूलशक्त्यृष्टिसायकैः ॥ अद्यवोगमयिष्यामिसर्वानेवयमक्षयम् ॥ ८ ॥ सृजतःशरवर्षाणिक्षिप्रहस्तस्यसंयुगे ॥ जीमूतस्येवनदतःकःस्थास्यतिममाग्रतः ॥ ९ ॥ रात्रियुद्धेतदापूर्वंवज्राशनिसमैःशरैः ॥ शायितौतौमयाभूयोविसंज्ञौसपुरःसरौ ॥ १० ॥ स्मृतिर्नतेऽस्तिवामन्येव्यक्तंयातोयमक्षयम् ॥ आशीविषसमंक्रुद्धंयन्मांयोद्धुमुपस्थितः ॥ ११ ॥ तच्छ्रुत्वाराक्षसेंद्रस्यगर्जितंराघवस्तदा ॥ अभीतवदनःक्रुद्धोरावणिंवाक्यमब्रवीत् ॥ १२ ॥ उक्तश्चदुर्गमःपारःकार्याणांराक्षसत्वया ॥ कार्याणांकर्मणापारंयोगच्छतिसबुद्धिमान् ॥ १३ ॥ सत्वमर्थस्यहीनार्थोदुरवापस्यकेनचित् ॥ वाचाव्याहृत्यजानीषेकृतार्थोऽस्मीतिदुर्मते ॥ १४ ॥ अंतर्धानगतेनाजौयत्त्वयाचरितस्तदा ॥ तस्कराचरितोमार्गोनैषवीरनिषेवितः ॥ १५ ॥ यथाबाणपथंप्राप्यस्थितोऽस्मितवराक्षस ॥ दर्शयस्वाद्यतत्तेजोवाचात्वंकिंविकत्थसे ॥ १६ ॥ एवमुक्तोधनुर्भीमंपरामृश्यमहाबलः ॥ ससर्जनिशितान्बाणानिंद्रजित्समितिंजयः ॥ १७ ॥ तेनसृष्टामहावेगाःशराःसर्वविषोपमाः ॥ संप्राप्यलक्ष्मणंपेतुःश्वसंतइवपन्नगाः ॥ १८ ॥ शरैरतिमहावेगैर्वेगवान्रावणात्मजः ॥ सौमित्रिमिंद्रजिद्युद्धेविव्याधशुभलक्षणम् ॥ १९ ॥ सशरैरतिविद्धांगोरुधिरेणसमुक्षितः ॥ शुशुभेलक्ष्मणःश्रीमान्विधूमइवपावकः ॥ २० ॥ इन्द्रजित्त्वात्मनःकर्मप्रसमीक्ष्याभिगम्यच ॥ विनद्यसुमहानादमिदंवचनमब्रवीत् ॥ २१ ॥ पत्रिणःशितधारास्तेशरामत्कार्मुकच्युताः ॥

जःप्रत्यदृश्यत ॥ ८ ॥ तमुवाचमहातेजाःपौलस्त्यमपराजितम् ॥ समाह्वयेत्वांसमरेसम्यग्युद्धंप्रयच्छमे ॥ ९ ॥ एवमुक्तोमहातेजा
मनस्वीरावणात्मजः ॥ अब्रवीत्परुषंवाक्यंतत्रदृष्ट्वाविभीषणम् ॥ १० ॥ इहत्वंजातसंवृद्धःसाक्षाद्भ्रातापितुर्मम ॥ कथंद्रुह्यसिपुत्र
स्यपितृव्योममराक्षस ॥ ११ ॥ नजातित्वंनसौहार्दंनजातिस्तवदुर्मते ॥ प्रमाणंनचसौदर्यंनधर्मोधर्मदूषण ॥ १२ ॥ शोच्यस्त्वमसि
दुर्बुद्धेनिंदनीयश्चसाधुभिः ॥ यस्त्वंस्वजनमुत्सृज्यपरभृत्यत्वमागतः ॥ १३ ॥ नैतच्छिथिलयाबुद्ध्यात्वंवेत्सिमहदंतरम् ॥ क्वचस्व
जनसंवासःक्वचनीचपराश्रयः ॥ १४ ॥ गुणवान्वापरजनःस्वजनोनिर्गुणोऽपिवा ॥ निर्गुणःस्वजनः श्रेयान्यःपरःपरएवसः ॥ १५ ॥
यःस्वपक्षंपरित्यज्यपरपक्षंनिषेवते ॥ सस्वपक्षेक्षयंयातेपश्चात्तैरेवहन्यते ॥ १६ ॥ निरनुक्रोशताचेयंयादृशीतेनिशाचर ॥ स्वजनेनत्व
याशक्यंपौरुषंरावणानुज ॥ १७ ॥ इत्युक्तोभ्रातृपुत्रेणप्रत्युवाचविभीषणः ॥ अजानन्निवमच्छीलंकिंराक्षसविकत्थसे ॥ १८ ॥
राक्षसेंद्रसुतासाधोपारुष्यंत्यजगौरवात् ॥ कुलेयद्यप्यहंजातोरक्षसांक्रूरकर्मणाम् ॥ गुणोयःप्रथमोनॄणांतन्मेशीलमराक्षसम् ॥ १९ ॥
नरमेदारुणेनाहंनचाधर्मेणवैरमे ॥ भ्रात्राविषमशीलोऽपिकथंभ्रातानिरस्यते ॥२०॥ धर्मात्प्रच्युतशीलंहिपुरुषंपापनिश्चयम् ॥ त्यक्त्वा
सुखमवाप्नोतिहस्तादाशीविषंयथा ॥ २१ ॥ परस्वहरणेयुक्तंपरदाराभिमर्शकम् ॥ त्याज्यमाहुर्दुरात्मानंवेश्मप्रज्वलितंयथा ॥ २२ ॥
परस्वानांचहरणंपरदाराभिमर्शनम् ॥ सुहृदामतिशंकाचत्रयोदोषाःक्षयावहाः ॥ २३ ॥ महर्षीणांवधोघोरःसर्वदेवैश्वविग्रहः ॥
अभिमानश्चरोषश्चवैरत्वंप्रतिकूलता ॥ २४ ॥ एतेदोषाममभ्रातुर्जीवितैश्वर्यनाशनाः ॥ गुणान्प्रच्छादयामासुःपर्वतानिवतोयदाः ॥
॥ २५ ॥ दोषैरेतैःपरित्यक्तोमयाभ्रातापितातव ॥ नेयमस्तिपुरीलंकानचत्वंनचतेपिता ॥ २६ ॥ अतिमानश्चबालश्चदुर्विनीतश्चरा
क्षस ॥ बद्धस्त्वंकालपाशेनब्रूहिमांयद्यदिच्छसि ॥ २७ ॥ अद्यहव्यसनंप्राप्तंयन्मांपरुषमुक्तवान् ॥ प्रवेष्टुंनत्वयाशक्यंन्यग्रोधंराक्ष
साधम ॥२८॥ धर्षयित्वाचकाकुत्स्थंनशक्यंजीवितुंत्वया ॥ युध्यस्वनरदेवेनलक्ष्मणेनरणेसह ॥ हतस्त्वंदेवताकार्यंकरिष्यसियम
क्षयम् ॥ २९ ॥ निदर्शयित्वात्मबलंसमुद्यतंकुरुष्वसर्वायुधसायकव्ययम् ॥ नलक्ष्मणस्यैत्यहिबाणगोचरंत्वमद्यजीवन्सबलोगमि

शक्तिहस्ताश्चशक्तीभिःपट्टिशैःपट्टिशायुधाः ॥ २१ ॥ परिघैश्चगदाभिश्चकुंतैश्चशुभदर्शनैः ॥ शतशश्चशतघ्नीभिरायसैरपिमुद्गरैः ॥
॥ २२ ॥ घोरैःपरशुभिश्चैवभिंदिपालैश्चराक्षसाः ॥ मुष्टिभिर्वज्रकल्पैश्चतलैरशनिसन्निभैः ॥ २३ ॥ अभिजघ्नुःसमासाद्यसमंतात्पर्व
तोपमम् ॥ तेषामपिचसंक्रुद्धश्चकारकदनंमहत् ॥ २४ ॥ सददर्शकपिश्रेष्ठमचलोपममिंद्रजित् ॥ सूदमानमसंत्रस्तममित्रान्पवनात्म
जम् ॥ २५ ॥ ससारथिमुवाचेदंयाहियत्रैषवानरः ॥ क्षयमेवहिनःकुर्याद्राक्षसानामुपेक्षितः ॥ २६ ॥ इत्युक्तःसारथिस्तेनययौयत्रसमा
रुतिः ॥ वहन्परमदुर्धर्षंस्थितमिंद्रजितंरथे ॥ २७ ॥ सोऽभ्युपेत्यशरान्खड्गान्पट्टिशासिपरश्वधान् ॥ अभ्यवर्षतदुर्धर्षःकपिमूर्धनिरा
क्षसः ॥२८॥ तानिशस्त्राणिघोराणिप्रतिगृह्यसमारुतिः ॥ रोषेणमहताविष्टोवाक्यंचेदमुवाचह ॥ २९ ॥ युध्यस्वयदिशूरोऽसिराव
णात्मजदुर्मते ॥ वायुपुत्रंसमासाद्यनजीवन्प्रतियास्यसि ॥ ३० ॥ बाहुभ्यांसंप्रयुध्यस्वयदिमेद्वंद्वमाहवे ॥ वेगंसहस्वदुर्बुद्धेततस्त्वं
रक्षसांवरः ॥ ३१ ॥ हनूमंतंजिघांसंतंसमुद्यतशरासनम् ॥ रावणात्मजमाचष्टेलक्ष्मणायविभीषणः ॥ ३२ ॥ यःसवासवनिर्जितारावण
स्यात्मसंभवः ॥ सएषरथमास्थायहनूमंतंजिघांसति ॥ ३३ ॥ तमप्रतिमसंस्थानैःशरैःशत्रुनिवारणैः ॥ जीवितांतकरैर्घोरैःसौमित्रेराव
णिंजहि ॥ ३४ ॥ इत्येवमुक्तस्तुतदामहात्माविभीषणेनारिविभीषणेन ॥ ददर्शतंपर्वतसन्निकाशंरथस्थितंभीमबलंदुरासदम् ॥ ३५ ॥
इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे षडशीतितमः सर्गः ॥ ८६ ॥ एवमुक्त्वातुसौमित्रिंजातहर्षोवि
भीषणः ॥ धनुष्पाणिंतमादायत्वरमाणोजगामसः ॥ १ ॥ अविदूरंततोगत्वाप्रविश्यतुमहद्वनम् ॥ अदर्शयततत्कर्मलक्ष्मणायवि
भीषणः ॥ २ ॥ नीलजीमूतसंकाशंन्यग्रोधंभीमदर्शनम् ॥ तेजस्वीरावणभ्रातालक्ष्मणायन्यवेदयत् ॥ ३ ॥ इहोपहारंभूतानांब
लवान्रावणात्मजः ॥ उपहृत्यततःपश्चात्संग्राममभिवर्तते ॥ ४ ॥ अदृश्यःसर्वभूतानांततोभवतिराक्षसः ॥ निहंतिसमरेशत्रून्बध्नाति
चशरोत्तमैः ॥ ५ ॥ तमप्रविष्टंन्यग्रोधंबलिनंरावणात्मजम् ॥ विध्वंसयशरैर्दीप्तैःसरथंसाश्वसारथिम् ॥ ६ ॥ तथेत्युक्त्वामहातेजाःसौमि
त्रिर्मित्रनंदनः ॥ बभूवावस्थितस्तत्रचित्रंविस्फारयन्धनुः ॥ ७ ॥ सरथेनाग्निवर्णेनबलवान्रावणात्मजः ॥ इंद्रजित्कवचीखड्गीसध्व

दनः ॥ ३४ ॥ विभीषणेनसहितोराजपुत्रःप्रतापवान् ॥ अंगदेनचवीरेणतथानिलसुतेनच ॥ ३५ ॥ विविधममलशस्त्रभास्वरंतद्ध्वजग
हनंगहनंमहारथैश्च ॥ प्रतिभयतममप्रमेयवेगंतिमिरमिवद्विषतांबलंविवेश ॥ ३६ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा० वाल्मी० आदिकाव्ये च०
सा० युद्धकांडे पंचाशीतितमःसर्गः ॥ ८५ ॥ अथतस्यामवस्थायांलक्ष्मणंरावणानुजः ॥ परेषामहितंवाक्यमर्थसाधकमब्रवीत् ॥१॥
यदेतद्राक्षसानीकंमेघश्यामंविलोक्यते ॥ एतदायोध्यतांशीघ्रंकपिभिश्चशिलायुधैः ॥ २ ॥ तस्यानीकस्यमहतोभेदनेयतलक्ष्मण ॥
राक्षसेंद्रसुतोऽप्यत्रभिन्नेदृश्योभविष्यति ॥ ३ ॥ सत्वमिंद्राशनिप्रख्यैःशरैरवकिरन्परान् ॥ अभिद्रवाशुयावद्वैनैतत्कर्मसमाप्यते ॥ ४ ॥
जहिवीरदुरात्मानंमायापरमधार्मिकम् ॥ रावणिंक्रूरकर्माणंसर्वलोकभयावहम् ॥ ५ ॥ विभीषणवचःश्रुत्वालक्ष्मणःशुभलक्षणः ॥
ववर्षशरवर्षेणराक्षसेंद्रसुतंप्रति ॥ ६ ॥ ऋक्षाःशाखामृगाश्चैवद्रुमप्रवरयोधिनः ॥ अभ्यधावंतसहितास्तदनीकमवस्थितम् ॥ ७ ॥
राक्षसाश्चशितैर्बाणैरसिभिःशक्तितोमरैः ॥ अभ्यवर्ततसमरेकपिसैन्यजिघांसवः ॥ ८ ॥ ससंप्रहारस्तुमुलःसंजज्ञेकपिरक्षसाम् ॥ शब्दे
नमहतालंकांनादयन्वैसमंततः ॥ ९ ॥ शस्त्रैश्चविविधाकारैःशितैर्बाणैश्चपादपैः ॥ उद्यतैर्गिरिशृंगैश्चघोरैराकाशमावृतम् ॥ १० ॥ राक्ष
सावानरेंद्रेषुविकृताननबाहवः ॥ निवेशयंतःशस्त्राणिचक्रुस्तेसुमहद्भयम् ॥ ११ ॥ तथैवसकलैर्वृक्षैर्गिरिशृंगैश्चवानराः ॥ अभिजघ्नुर्नि
जघ्नुश्चसमरेसर्वराक्षसान् ॥ १२ ॥ ऋक्षवानरमुख्यैश्चमहाकायैर्महाबलैः ॥ रक्षसांयुध्यमानानांमहद्भयमजायत ॥ १३ ॥ स्वमनीकंवि
षण्णंतुश्रुत्वाशत्रुभिरर्दितम् ॥ उदतिष्ठतदुर्धर्षःसकर्मण्यननुष्ठिते ॥ १४ ॥ वृक्षांधकारान्निर्गम्यजातक्रोधःसरावणिः ॥ आरुरोहरथंसज्जं
पूर्वयुक्तंसुसंयतम् ॥ १५ ॥ सभीमकार्मुकशरःकृष्णांजनचयोपमः ॥ रक्तास्यनयनोभीमोबभौमृत्युरिवांतकः ॥ १६ ॥ दृष्ट्वैवतुरथ
स्थंतंपर्यवर्ततद्बलम् ॥ रक्षसांभीमवेगानांलक्ष्मणेनयुयुत्सताम् ॥ १७ ॥ तस्मिंस्तुकालेहनुमानरुजत्सदुरासदम् ॥ धरणीधरसंका
शोमहावृक्षमरिंदमः ॥ १८ ॥ सराक्षसानांतत्सैन्यंकालाग्निरिवनिर्दहन् ॥ चकारबहुभिर्वृक्षैर्निःसंज्ञंयुधिवानरः ॥ १९ ॥
विध्वंसयंतंतरसादृष्ट्वैवपवनात्मजम् ॥ राक्षसानांसहस्राणिहनूमंतमवाकिरन् ॥ २० ॥ शितशूलधराःशूलैरसिभिश्चासिपाणयः ॥

तेनवीरेणतपसावरदानात्स्वयंभुवः ॥ अस्त्रंब्रह्मशिरःप्राप्तंकामगाश्वतुरंगमाः ॥ १२ ॥ सएषकिलसैन्येनप्रातःकिलनिकुंभिलाम् ॥
यद्युत्तिष्ठेत्कृतंकर्महतान्सर्वांश्वविद्धिनः ॥ १३ ॥ निकुंभिलामसंप्राप्तमकृताग्निंचयोरिपुः ॥ त्वामाततायिनंहन्यादिंद्रशत्रोसते
वधः ॥ १४ ॥ वरोदत्तोमहाबाहोसर्वलोकेश्वरेणवै ॥ इत्येवंविहितोराजन्वधस्तस्यैषधीमतः ॥ १५ ॥ वधायेंद्रजितोरामसंदिश
स्वमहाबलम् ॥ हतेतस्मिन्हतंविद्धिरावणंससुहृद्गणम् ॥ १६ ॥ विभीषणवचःश्रुत्वारामोवाक्यमथाब्रवीत् ॥ जानामितस्यरौद्र
स्यमायांसत्यपराक्रम ॥ १७ ॥ सहिब्रह्मास्त्रवित्प्राज्ञोमहामायोमहाबलः ॥ करोत्यसंज्ञान्संग्रामेदेवान्सवरुणानपि ॥ १८ ॥
तस्यांतरिक्षेचरतःसरथस्यमहायशः ॥ नगतिर्ज्ञायतेवीरसूर्यस्येवाभ्रसंप्लुवे ॥ १९ ॥ राघवस्तुरिपोर्ज्ञात्वामायावीर्यंदुरात्मनः ॥
लक्ष्मणंकीर्तिसंपन्नमिदंवचनमब्रवीत् ॥ २० ॥ यद्वानरेंद्रस्यबलंतेनसर्वेणसंवृतः ॥ हनूमत्प्रमुखैश्चैवयूथपैःसहलक्ष्मण ॥ २१ ॥
जांबवेनर्क्षपतिनासहसैन्येनसंवृतः ॥ जहितंराक्षससुतंमायाबलसमन्वितम् ॥ २२ ॥ अयंत्वांसचिवैःसार्धंमहात्मारजनीचरः ॥
अभिज्ञस्तस्यमायानांपृष्ठतोऽनुगमिष्यति ॥ २३ ॥ राघवस्यवचःश्रुत्वालक्ष्मणःसविभीषणः ॥ जग्राहकार्मुकश्रेष्ठमन्यद्भीमपराक्रमः ॥
॥ २४ ॥ सन्नद्धःकवचीखड्गीसशरीवामचापभृत् ॥ रामपादावुपस्पृश्यहृष्टःसौमित्रिरब्रवीत् ॥ २५ ॥ अद्यमत्कार्मुकोन्मुक्ताःशरानिर्भि
द्यरावणिम् ॥ लंकामभिपतिष्यंतिहंसाःपुष्करिणीमिव ॥ २६ ॥ अद्यैवतस्यरौद्रस्यशरीरंमामकाःशराः ॥ विधमिष्यंतिभित्त्वातंम
हाचापगुणच्युताः ॥ २७ ॥ एवमुक्त्वातुवचनंद्युतिमान्भ्रातुरग्रतः ॥ सरावणिवधाकांक्षीलक्ष्मणस्त्वरितंययौ ॥ २८ ॥ सोऽभिवाद्य
गुरोःपादौकृत्वाचापिप्रदक्षिणम् ॥ निकुंभिलामभिययौचैत्यंरावणिपालितम् ॥ २९ ॥ विभीषणेनसहितोराजपुत्रःप्रतापवान् ॥
कृतस्वस्त्ययनोभ्रात्रालक्ष्मणस्त्वरितोययौ ॥ ३० ॥ वानराणांसहस्रैस्तुहनूमान्बहुभिर्वृतः ॥ विभीषणश्चसामात्योलक्ष्मणंत्वरितं
ययौ ॥ ३१ ॥ महताहरिसैन्येनसवेगमभिसंवृतः ॥ ऋक्षराजबलंचैवददर्शपथिविष्ठितम् ॥ ३२ ॥ सगत्वादूरमध्वानंसौमित्रिर्मित्रनं
दनः ॥ राक्षसेंद्रबलंदूरादपश्यद्व्यूहमाश्रितम् ॥ ३३ ॥ ससंप्राप्यधनुष्पाणिर्मायायोगमरिंदमः ॥ तस्थौब्रह्मविधानेनविजेतुंरघुनं

॥ १३ ॥ चैत्यंनिकुंभिलामद्यप्राप्यहोमंकरिष्यति ॥ हुतवानुपयातोहिदेवैरपिसवासवैः ॥ १४ ॥ दुराधर्षोभवत्येषसंग्रामेरावणा
त्मजः ॥ तेनमोहयतानूनमेषामायाप्रयोजिता ॥ विघ्नमन्विच्छतातत्रवानराणांपराक्रमे ॥ १५ ॥ ससैन्यास्तत्रगच्छामोयावत्तन्नसमा
प्यते ॥ त्यजैनंनरशार्दूलमिथ्यासंतापमागतम् ॥ १६ ॥ सीदतेहिबलंसर्वंदृष्ट्वात्वांशोककर्शितम् ॥ इहत्वंस्वस्थहृदयस्तिष्ठसत्त्व
समुच्छ्रितः ॥ १७ ॥ लक्ष्मणंप्रेषयास्माभिःसहसैन्यानुकर्षिभिः ॥ १८ ॥ एषतंनरशार्दूलोरावणिंनिशितैःशरैः ॥ त्याजयि
ष्यतितत्कर्मततोवध्योभविष्यति ॥ १९ ॥ तस्यैतेनिशितास्तीक्ष्णाःपत्रिपत्रांगवाजिनः ॥ पतत्रिणइवासौम्याःशराःपास्यंतिशोणि
तम् ॥ २० ॥ तत्संदिशमहाबाहोलक्ष्मणंशुभलक्षणम् ॥ राक्षसस्यविनाशायवज्रंवज्रधरोयथा ॥ २१ ॥ मनुजवरनकालविप्रकर्षोरि
पुनिधनंप्रतियत्क्षमोऽद्यकर्तुम् ॥ त्वमतिसृजरिपोर्वधायवज्रंदिविजरिपुमथनेयथामहेंद्रः ॥ २२ ॥ समाप्तकर्माहिसराक्षसर्षभोभवत्यदृ
श्यःसमरेसुरासुरैः ॥ युयुत्सतातेनसमाप्तकर्मणाभवेत्सुराणामपिसंशयोमहान् ॥ २३ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा० वाल्मी० आदि० च० सा०
युद्धकांडे चतुरशीतितमःसर्गः ॥८४॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाराघवःशोककर्षितः ॥ नोपधारयतेव्यक्तंयदुक्तंतेनरक्षसा ॥ १ ॥ ततोधैर्यम
वष्टभ्यरामःपरपुरंजयः ॥ विभीषणमुपासीनमुवाचकपिसन्निधौ ॥ २ ॥ नैर्ऋताधिपतेवाक्यंयदुक्तंतेविभीषण ॥ भूयस्तच्छ्रोतुमि
च्छामिब्रूहियत्तेविवक्षितम् ॥ ३ ॥ राघवस्यवचःश्रुत्वावाक्यंवाक्यविशारदः ॥ यत्तत्पुनरिदंवाक्यंबभाषेऽथविभीषणः ॥ ४ ॥ यथाज्ञ
प्तंमहाबाहोत्वयागुल्मनिवेशनम् ॥ तत्तथानुष्ठितंवीरत्वद्वाक्यसमनंतरम् ॥ ५ ॥ तान्यनीकानिसर्वाणिविभक्तानिसमंततः ॥ विन्य
स्तायूथपाश्चैवयथान्यायंविभागशः ॥ ६ ॥ भूयस्तुममविज्ञाप्यंतच्छृणुष्वमहाप्रभो ॥ त्वय्यकारणसंतप्तेसंतप्तहृदयावयम् ॥ ७ ॥
त्यजराजन्निमंशोकंमिथ्यासंतापमागतम् ॥ यदियंत्यज्यतांचिंताशत्रुहर्षविवर्धिनी ॥ ८ ॥ उद्यमःक्रियतांवीरहर्षःसमुपसेव्यताम् ॥
प्राप्तव्यायदितेसीताहंतव्याश्चनिशाचराः ॥ ९ ॥ रघुनंदनवक्ष्यामिश्रूयतांमेहितंवचः ॥ साध्वयंयातुसौमित्रिर्बलेनमहतावृतः ॥ १० ॥
निकुंभिलायांसंप्राप्तंहंतुंरावणिमाहवे ॥ धनुर्मंडलनिर्मुक्तैराशीविषविषोपमैः ॥ (शरैर्हन्तुंमहेष्वासोरावणिंसमितिंजयः ॥) ॥ ११ ॥

विक्रांतोयस्यार्थाःसचबुद्धिमान् ॥ यस्यार्थाःसमहाबाहुर्यस्यार्थाःसगुणाधिकः ॥ ३६ ॥ अर्थस्यैतेपरित्यागेदोषाःप्रव्याहृतामया ॥
राज्यमुत्सृजताधीरयेनबुद्धिस्त्वयाकृता ॥ ३७ ॥ यस्यार्थाधर्मकामार्थास्तस्यसर्वंप्रदक्षिणम् ॥ अधनेनार्थकामेननार्थःशक्यंविचि
न्वता ॥ ३८ ॥ हर्षःकामश्चदर्पश्चधर्मःक्रोधःशमोदमः ॥ अर्थादेतानिसर्वाणिप्रवर्तंतेनराधिप ॥ ३९ ॥ येषांनश्यत्ययंलोकश्चरतांधर्म
चारिणाम् ॥ तेऽर्थास्त्वयिनदृश्यंतेदुर्दिनेषुयथाग्रहाः ॥ ४० ॥ त्वयिप्रव्रजितेवीरगुरोश्चवचनेस्थिते ॥ रक्षसापहृताभार्याप्राणैःप्रियतरा
तव ॥ ४१ ॥ तदद्यविपुलंवीरदुःखमिंद्रजिताकृतम् ॥ कर्मणाव्यपनेष्यामितस्मादुत्तिष्ठराघव ॥ ४२ ॥ उत्तिष्ठनरशार्दूलदीर्घबाहोधृत
व्रत ॥ किमात्मानंमहात्मानमात्मानंनावबुध्यसे ॥ ४३ ॥ अयमनघतवोदितःप्रियार्थंजनकसुतानिधनंनिरीक्ष्यरुष्टः ॥ सरथगजह
यांसराक्षसेंद्रांभृशमिषुभिर्विनिपातयामिलंकाम् ॥ ४४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे
त्र्यशीतितमः सर्गः ॥ ८३ ॥ राममाश्वासमानेतुलक्ष्मणेभ्रातृवत्सले ॥ निक्षिप्यगुल्मान्स्वस्थानेतत्रागच्छद्विभीषणः ॥ १ ॥ नाना
प्रहरणैर्वीरैश्चतुर्भिरभिसंवृतः ॥ नीलांजनचयाकारैर्मातंगैरिवयूथपैः ॥ २ ॥ सोभिगम्यमहात्मानंराघवंशोकलालसम् ॥ वानरांश्चा
पिदृदृशेवाष्पपर्याकुलेक्षणान् ॥ ३ ॥ राघवंचमहात्मानमिक्ष्वाकुकुलनंदनम् ॥ ददर्शमोहमापन्नंलक्ष्मणस्यांकमाश्रितम् ॥ ४ ॥
व्रीडितंशोकसंतप्तंदृष्ट्वारामंविभीषणः ॥ अंतर्दुःखेनदीनात्माकिमेतदितिसोऽब्रवीत् ॥ ५ ॥ विभीषणमुखंदृष्ट्वासुग्रीवंतांश्चवानरान् ॥
लक्ष्मणोवाचमंदार्थमिदंबाष्पपरिप्लुतः ॥ ६ ॥ हताइंद्रजितासीताइतिश्रुत्वैवराघवः ॥ हनूमद्वचनात्सौम्यततोमोहमुपाश्रितः ॥ ७ ॥
कथयंतंतुसौमित्रिंसन्निवार्यविभीषणः ॥ पुष्कलार्थमिदंवाक्यंविसंज्ञंराममब्रवीत् ॥ ८ ॥ मनुजेंद्रार्तरूपेणयदुक्तस्त्वंहनूमता ॥ तदयुक्त
महंमन्येसागरस्येवशोषणम् ॥ ९ ॥ अभिप्रायंतुजानामिरावणस्यदुरात्मनः ॥ सीतांप्रतिमहाबाहोनचघातंकरिष्यति ॥ १० ॥
याच्यमानःसुबहुशोमयाहितचिकीर्षुणा ॥ वैदेहीमुत्सृजस्वेतिनचतत्कृतवान्वचः ॥ ११ ॥ नैवसाम्नानदानेननभेदेनकुतोयुधा ॥ साद्र
ष्टुमपिशक्येतनैवचान्येनकेनचित् ॥ १२ ॥ वानरान्मोहयित्वातुप्रतियातःसराक्षसः ॥ मायामयींमहाबाहोतांविद्धिजनकात्मजाम् ॥

तम् ॥ १२ ॥ तंलक्ष्मणोऽथबाहुभ्यांपरिष्वज्यसुदुःखितः ॥ उवाचराममस्वस्थंवाक्यंहेत्वर्थसंयुतम् ॥ १३ ॥ शुभेवर्त्मनितिष्ठंतंत्वा
मार्यविजितेंद्रियम् ॥ अनर्थेभ्योनशक्नोतित्रातुंधर्मोनिरर्थकः ॥ १४ ॥ भूतानांस्थावराणांचजंगमानांचदर्शनम् ॥ यथास्तिनतथा
धर्मस्तेननास्तीतिमेमतिः ॥ १५ ॥ यथैवस्थावरंव्यक्तंजंगमंचतथाविधम् ॥ नायमर्थस्तथायुक्तस्त्वद्विधोनविपद्यते ॥ १६ ॥ यद्यध
र्मोभवेद्भूतोरावणोनरकंव्रजेत् ॥ भवांश्चधर्मसंयुक्तोनैवंव्यसनमाप्नुयात् ॥ १७ ॥ तस्यचव्यसनाभावाद्व्यसनंचागतेत्वयि ॥ धर्मो
भवत्यधर्मश्चपरस्परविरोधिनौ ॥ १८ ॥ धर्मेणोपलभेद्धर्ममधर्मंचाप्यधर्मतः ॥ यद्यधर्मेणयुज्येयुर्येष्वधर्मःप्रतिष्ठितः ॥ १९ ॥ नध
र्मेणवियुज्येरन्नाधर्मरुचयोजनाः ॥ धर्मेणाचरतांतेषांतथाधर्मफलंभवेत् ॥ २० ॥ यस्मादर्थाविवर्धंतेयेष्वधर्मःप्रतिष्ठितः ॥ क्लिश्यंते
धर्मशीलाश्चतस्मादेतौनिरर्थकौ ॥ २१ ॥ वध्यंतेपापकर्माणोयद्यधर्मेणराघव ॥ वधकर्महतोऽधर्मःसहतःकंवधिष्यति ॥ २२ ॥
अथवाविहितेनायंहन्यतेहंतिचापरम् ॥ विधिःसलिप्यतेतेननसपापेनकर्मणा ॥ २३ ॥ अदृष्टप्रतिकारेणअव्यक्तेनासतासता ॥
कथंशक्यंपरंप्राप्तुंधर्मेणारिविकर्षण ॥२४॥ यदिसत्स्यात्सतांमुख्यनासत्स्यात्तवकिंचन ॥ त्वयायदीदृशंप्राप्तंतस्मात्तन्नोपपद्यते ॥
॥ २५ ॥ अथवादुर्बलःक्लीबोबलंधर्मोनुवर्तते ॥ दुर्बलोहृतमर्यादोनसेव्यइतिमेमतिः ॥ २६ ॥ बलस्ययदिचेद्धर्मोगुणभूतःपराक्रमैः ॥
धर्ममुत्सृज्यवर्तस्वयथाधर्मेतथाबले॥२७॥ अथचेत्सत्यवचनंधर्मःकिलपरंतप ॥ अनृतंत्वय्यकरुणेकिंनबद्धस्त्वयाविना ॥ २८ ॥
यदिधर्मोभवेद्भूतअधर्मोवापरंतप ॥ नस्महत्वामुनिंवज्रीकुर्यादिज्यांशतक्रतुः ॥ २९ ॥ अधर्मसंश्रितोधर्मोविनाशयतिराघव ॥ सर्व
मेतद्यथाकामंकाकुत्स्थकुरुतेनरः ॥ ३० ॥ ममचेदंमतंतातधर्मोऽयमितिराघव ॥ धर्ममूलंत्वयाछिन्नंराज्यमुत्सृजतातदा ॥ ३१ ॥
अर्थेभ्योऽथप्रवृद्धेभ्यःसंवृत्तेभ्यस्ततस्ततः ॥ क्रियाःसर्वाःप्रवर्तंतेपर्वतेभ्यइवापगाः ॥ ३२ ॥ अर्थेनहिवियुक्तस्यपुरुषस्याल्पचेतसः ॥
विच्छिद्यंतेक्रियाःसर्वाग्रीष्मेकुसरितोयथा ॥ ३३ ॥ सोयमर्थंपरित्यज्यसुखकामःसुखैधितः ॥ पापमाचरतेकर्तुंतदादोषःप्रवर्तते ॥
॥ ३४ ॥ यस्यार्थास्तस्यमित्राणियस्यार्थास्तस्यबांधवाः ॥ यस्यार्थाःसपुमाँल्लोकेयस्यार्थाःसचपंडितः ॥ ३५ ॥ यस्यार्थाःसच

शूलमुद्गरैः ॥ १७ ॥ तेचाप्यनुचरांस्तस्यवानराजघ्नुराहवे ॥ १८ ॥ सुस्कंधविटपैःशैलैःशिलाभिश्चमहाबलः ॥ हनूमान्क
दनंचक्रेरक्षसांभीमकर्मणाम् ॥ १९ ॥ सन्निवार्यपरानीकमब्रवीत्तान्वनौकसः ॥ हनूमान्संन्निवर्तध्वंननःसाध्यमिदंबलम् ॥ २० ॥
त्यक्त्वाप्राणान्विचेष्टंतोरामप्रियचिकीर्षवः ॥ यन्निमित्तंहियुध्यामोहतासाजनकात्मजा ॥ २१ ॥ इममर्थंहिविज्ञाप्यरामंसुग्रीवमेवच ॥
तौयत्प्रतिविधास्येतेतत्करिष्यामहेवयम् ॥ २२ ॥ इत्युक्त्वावानरश्रेष्ठोवारयन्सर्ववानरान् ॥ शनैःशनैरसंत्रस्तःसबलःसंन्यवर्तत ॥
॥ २३ ॥ ततःप्रेक्ष्यहनूमंतंव्रजंतंयत्रराघवः ॥ सहोतुकामोदुष्टात्मागतश्चैत्यंनिकुंभिलाम् ॥ २४ ॥ निकुंभिलामधिष्ठायपावकंजुह
वेंद्रजित ॥ यज्ञभूम्यांततोगत्वापावकस्तेनरक्षसा ॥ २५ ॥ हूयमानःप्रजज्वालहोमशोणितभुक्तदा ॥ सार्चिःपिनद्धोददृशेहोमशोणि
ततर्पितः ॥ संध्यागतइवादित्यःसुतीव्रोऽग्निःसमुत्थितः ॥ २६ ॥ अथेंद्रजिद्राक्षसभूतयेतुजुहावहव्यंविधिनाविधानवित् ॥ दृष्ट्वाव्य
तिष्ठंतचराक्षसास्तेमहासमूहेषुनयानयज्ञाः ॥ २७ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे द्व्यशीति
तमः सर्गः ॥ ८२ ॥ राघवश्चापिविपुलंतंराक्षसवनौकसाम् ॥ श्रुत्वासंग्रामनिर्घोषंजांबवंतमुवाचह ॥ १ ॥ सौम्यनूनंहनुमताकृतंक
र्मसुदुष्करम् ॥ श्रूयतेचयथाभीमःसुमहानायुधस्वनः ॥ २ ॥ तद्गच्छकुरुसाहाय्यंस्वबलेनाभिसंवृतः ॥ क्षिप्रमृक्षपतेतस्यकपिश्रेष्ठस्य
युध्यतः ॥ ३ ॥ ऋक्षराजस्तथेत्युक्त्वास्वेनानीकेनसंवृतः ॥ आगच्छत्पश्चिमंद्वारंहनूमान्यत्रवानरः ॥ ४ ॥ अथायांतंहनूमंतंददर्शर्क्षप
तिस्तदा ॥ वानरैःकृतसंग्रामैःश्वसद्भिरभिसंवृतम् ॥५॥ दृष्ट्वापथिहनूमांश्चतदृक्षबलमुद्यतम् ॥ नीलमेघनिभंभीमंसन्निवार्यन्यवर्तत ॥
॥ ६ ॥ सतेनसहसैन्येनसन्निकर्षंमहायशाः ॥ शीघ्रमागम्यरामायदुःखितोवाक्यमब्रवीत् ॥ ७ ॥ समरेयुध्यमानानामस्माकंप्रेक्षतां
चसः ॥ जघानरुदतींसीतामिंद्रजिद्रावणात्मजः ॥८॥ उद्भ्रांतचित्तस्तांदृष्ट्वाविषण्णोऽहमरिंदम ॥ तदहंभवतोवृत्तंविज्ञापयितुमागतः
॥ ९ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाराघवःशोकमूर्च्छितः ॥ निपपाततदाभूमौछिन्नमूलइवद्रुमः ॥१०॥ तंभूमौदेवसंकाशंपतितंदृश्यराघवम्॥
अभिपेतुःसमुत्पत्यसर्वतःकपिसत्तमाः ॥ ११ ॥ आसिंचन्सलिलैश्चैनंपद्मोत्पलसुगंधिभिः ॥ प्रदहंतमसंहार्यंसहसाग्निमिवोत्थि

तामिंद्रजित्स्त्रियंहत्वाहनुमंतमुवाचह ॥ मयारामस्यपश्येमांप्रियांशस्त्रनिषूदिताम् ॥ ३१ ॥ एषाविशस्तावैदेहीनिष्फलोवःपरिश्रमः ॥
॥ ३२ ॥ ततःखड्गेनमहताहत्वातामिंद्रजित्स्वयम् ॥ हृष्टःसरथमास्थायननादचमहास्वनम् ॥ ३३ ॥ वानराःशुश्रुवुःशब्दमदूरेप्रत्य
वस्थिताः ॥ व्यादितास्यस्यनदतस्तद्दुर्गंसंश्रितस्यतु ॥ ३४ ॥ तथातुसीतांविनिहत्यदुर्मतिःप्रहृष्टचेताःसबभूवरावणिः ॥ तंहृष्टरूपं
समुदीक्ष्यवानराविषण्णरूपाःसमभिप्रदुद्रुवुः ॥ ३५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे एकाशी
तितमः सर्गः ॥ ८१ ॥ श्रुत्वातंभीमनिर्ह्रादंशक्राशनिसमस्वनम् ॥ वीक्षमाणादिशःसर्वादुद्रुवुर्वानराभृशम् ॥ १ ॥ तानुवाचततः
सर्वान्हनूमान्मारुतात्मजः ॥ विषण्णवदनान्दीनांस्त्रस्तान्विद्रवतःपृथक् ॥ २ ॥ कस्माद्विषण्णवदनाविद्रवध्वंप्लवंगमाः ॥ त्यक्तयुद्ध
समुत्साहाःशूरत्वंक्वनुवोगतम् ॥ पृष्ठतोनव्रजध्वंमामग्रतोयांतमाहवे ॥ ३ ॥ एवमुक्ताःसुसंक्रुद्धावायुपुत्रेणधीमता ॥ शैलशृंगान्द्रुमां
श्चैवजगृहुर्हृष्टमानसाः ॥ ४ ॥ अभिपेतुश्चगर्जंतोराक्षसान्वानरर्षभाः ॥ परिवार्यहनूमंतमन्वयुश्चमहाहवे ॥ ५ ॥ सतैर्वानरमुख्यैस्तु
हनूमान्सर्वतोवृतः ॥ हुताशनइवार्चिष्मानदहच्छत्रुवाहिनीम् ॥ ६ ॥ सराक्षसानांकदनंचकारसुमहाकपिः ॥ वृतोवानरसैन्येनका
लांतकयमोपमः ॥ ७ ॥ सतुशोकेनचाविष्टःकोपेनमहताकपिः ॥ हनूमान्रावणिरथेमहतींपातयच्छिलाम् ॥ ८ ॥ तामापतंतींदृष्ट्वैव
रथंसारथिनातदा ॥ विधेयाश्वसमायुक्तोविदूरमपवाहितः ॥ ९ ॥ तमिंद्रजितमप्राप्यरथस्थंसहसारथिम् ॥ विवेशधरणींभित्त्वा
साशिलाव्यर्थमुद्यता ॥ १० ॥ पतितायांशिलायांतुव्यथितारक्षसांचमूः ॥ निपतंत्याचशिलयाराक्षसामथिताभृशम् ॥ ११ ॥
तमभ्यधावन्शतशोनदंतःकाननौकसः ॥ तेद्रुमांश्चमहाकायागिरिशृंगाणिचोद्यताः ॥ १२ ॥ क्षिपंतींद्रजितंसंख्येवानराभीमवि
क्रमाः ॥ वृक्षशैलमहावर्षंविसृजंतःप्लवंगमाः ॥ १३ ॥ शत्रूणांकदनंचक्रुर्नेदुश्चविविधैःस्वनैः ॥ वानरैस्तैर्महाभीमैर्घोररूपानिशा
चराः ॥ १४ ॥ वीर्यादभिहतावृक्षैर्व्यचेष्टंतरणक्षितौ ॥ ससैन्यमभिवीक्ष्याथवानरार्दितमिंद्रजित् ॥ १५ ॥ प्रगृहीतायुधःक्रुद्धःपरा
नभिमुखोययौ ॥ सशरौघानवसृजन्स्वसैन्येनाभिसंवृतः ॥ १६ ॥ जघानकपिशार्दूलान्सुबहून्दृढविक्रमः ॥ शूलैरशनिभिःखड्गैःपट्टिशैः

तामिंद्रजितोरथे ॥ एकवेणीधरांदीनामुपवासकृशाननाम् ॥ ९ ॥ परिक्लिष्टैकवसनाममृजांराघवप्रियाम् ॥ रजोमलाभ्यामालिप्तैःसर्व
गात्रैर्वरस्त्रियम् ॥ १० ॥ तांनिरीक्ष्यमुहूर्ततुमैथिलीमध्यवस्यच ॥ बभूवाचिरदृष्टाहितेनसाजनकात्मजा ॥ ११ ॥ (तांदीनांमलदिग्धां
गीरथस्थांदृश्यमैथिलीम् ॥ बाष्पपर्याकुलमुखोहनुमान्व्यथितोऽभवत् ॥ १ ॥) अब्रवीत्तांतुशोकार्तांनिरानंदांतपस्विनीम् ॥ दृष्ट्वा
रथस्थितांदीनांराक्षसेंद्रसुताश्रिताम् ॥ १२ ॥ किंसमर्थितमस्येतिचिंतयन्समहाकपिः ॥ सहतैर्वानरश्रेष्ठैरभ्यधावतरावणिम् ॥१३॥
तद्वानरबलंदृष्ट्वारावणिःक्रोधमूर्च्छितः ॥ कृत्वाविकोशंनिस्त्रिंशंमूर्ध्निसीतामकर्षयत् ॥ १४ ॥ तांस्त्रियंपश्यतांतेषांताडयामासरा
क्षसः ॥ क्रोशंतींरामरामेतिमाययायोजितांरथे ॥ १५ ॥ गृहीतमूर्धजांदृष्ट्वाहनूमान्दैन्यमागतः ॥ दुःखजंवारिनेत्राभ्यामुत्सृजन्मारुता
त्मजः ॥ १६ ॥ तांदृष्ट्वाचारुसर्वांगींरामस्यमहिषींप्रियाम् ॥ अब्रवीत्परुषंवाक्यंक्रोधाद्रक्षोऽधिपात्मजम् ॥१७॥ दुरात्मन्नात्मनाशाय
केशपक्षेपरामृशः ॥ ब्रह्मर्षीणांकुलेजातोराक्षसींयोनिमाश्रितः ॥ १८ ॥ धिक्त्वांपापसमाचारंयस्यतेमतिरीदृशी ॥ नृशंसानार्यदुर्वृत्त
क्षुद्रपापपराक्रम ॥ अनार्यस्येदृशंकर्मघृणातेनास्तिनिर्घृण ॥ १९ ॥ च्युतागृहाच्चराज्याच्चरामहस्ताच्चमैथिली ॥ कितवैषापराद्धाहियदे
नांहंसिनिर्दय ॥ २० ॥ सीतांहत्वातुनचिरंजीविष्यसिकथंचन ॥ वधार्हकर्मणातेनममहस्तगतोह्यसि ॥ २१ ॥ येचस्त्रीघातिनांलोकालो
कवध्यैश्चकुत्सिता ॥ इहजीवितमुत्सृज्यप्रेत्यतान्प्रतिलप्स्यसे ॥ २२ ॥ इतिब्रुवाणोहनुमान्सायुधैर्हरिभिर्वृतः ॥ अभ्यधावत्सुसंक्रुद्धो
राक्षसेंद्रसुतंप्रति ॥ २३ ॥ आपतंतंमहावीर्यंतदनीकंवनौकसाम् ॥ रक्षसांभीमकोपानामनीकेनन्यवारयत् ॥ २४ ॥ सतांबाणसहस्रे
णविक्षोभ्यहरिवाहिनीम् ॥ हनूमंतंहरिश्रेष्ठमिंद्रजित्प्रत्युवाचह ॥ २५ ॥ सुग्रीवस्त्वंचरामश्चयन्निमित्तमिहागताः ॥ तांवधिष्यामिवैदे
हीमद्यैवतवपश्यतः ॥ २६ ॥ इमांहत्वाततोरामंलक्ष्मणंत्वांचवानर ॥ सुग्रीवंचवधिष्यामितंचानार्यंविभीषणम् ॥ २७ ॥ नहंतव्याः
स्त्रियश्चेतियद्ब्रवीषिप्लवंगम ॥ पीडाकरममित्राणांयच्चकर्तव्यमेवतत् ॥ २८ ॥ तमेवमुक्त्वारुदतींसीतांमायामयींचताम् ॥ शितधा
रेणखड्गेननिजघानेंद्रजित्स्वयम् ॥ २९ ॥ यज्ञोपवीतमार्गेणच्छिन्नातेनतपस्विनी ॥ सापृथिव्यांपृथुश्रोणीपपातप्रियदर्शना ॥३०॥

पत्रिणः ॥ निकृत्यपतगाभूमौपेतुस्तेशोणिताप्लुताः ॥ ३० ॥ अतिमात्रंशरौघेणदीप्यमानौनरोत्तमौ ॥ तानिषूून्पततोभल्लैरनेकैर्विच
कर्ततुः ॥ ३१ ॥ यतोहिददृशातेतौशरान्निपतिताञ्छितान् ॥ ततस्तुतौदाशरथीससृजातेऽस्त्रमुत्तमम् ॥ ३२ ॥ रावणिस्तुदिशःसर्वार
थेनातिरथोऽपतत् ॥ विव्याधतौदाशरथीलघ्वस्त्रौनिशितैःशरैः ॥ ३३ ॥ तेनातिविद्धौतौवीरौरुक्मपुंखैःसुसंहतैः ॥ बभूवतुर्दाशरथी
पुष्पिताविवकिंशुकौ ॥ ३४ ॥ नास्यवेगगतिंकश्चिन्नचरूपंधनुःशरान् ॥ नचास्यविदितंकिंचित्सूर्यस्येवाभ्रसंप्लवे ॥ ३५ ॥ तेनवि
द्धाश्चहरयोनिहताश्चगतासवः ॥ बभूवुःशतशस्तत्रपतिताधरणीतले ॥ ३६ ॥ लक्ष्मणस्तुततःक्रुद्धोभ्रातरंवाक्यमब्रवीत् ॥ ब्राह्मम
स्त्रंप्रयोक्ष्यामिवधार्थंसर्वरक्षसाम् ॥ ३७ ॥ तमुवाचततोरामोलक्ष्मणंशुभलक्षणम् ॥ नैकस्यहेतोरक्षांसिपृथिव्यांहंतुमर्हसि ॥ ३८ ॥
अयुध्यमानंप्रच्छन्नंप्रांजलिंशरणागतम् ॥ पलायमानंमत्तंवानहंतुंत्वमिहार्हसि ॥ ३९ ॥ तस्यैवतुवधेयत्नंकरिष्यामिमहाभुज ॥ आदे
क्ष्यावोमहावेगानस्त्रानाशीविषोपमान् ॥ ४० ॥ तमेनंमायिनंक्षुद्रमंतर्हितरथंबलात् ॥ राक्षसंनिहनिष्यंतिदृष्ट्वावानरयूथपाः ॥ ४१ ॥
यद्येषभूमिंविशतेदिवंवारसातलंवापिनभस्तलंवा ॥ एवंविगूढोऽपिममास्त्रदग्धःपतिष्यतेभूमितलेगतासुः ॥ ४२ ॥ इत्येवमुक्त्वावचनं
महार्थंरघुप्रवीरःप्लवगर्षभैर्वृतः ॥ वधायरौद्रस्यनृशंसकर्मणस्तदामहात्मात्वरितंनिरीक्षते ॥ ४३ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मी०
आदि० च० सा० युद्धकाण्डे अशीतितमःसर्गः ॥ ८० ॥ विज्ञायतुमनस्तस्यराघवस्यमहात्मनः ॥ सनिवृत्याहवात्तस्मात्प्रविवेशपु
रंततः ॥ १ ॥ सोनुस्मृत्यवधंतेषांराक्षसानांतरस्विनाम् ॥ क्रोधताम्रेक्षणःशूरोनिर्जगामाथरावणिः ॥ २ ॥ सपश्चिमेनद्वारेणनि
र्ययौराक्षसैर्वृतः ॥ इन्द्रजित्तुमहावीर्यःपौलस्त्योदेवकंटकः ॥ ३ ॥ इन्द्रजित्तुततोदृष्ट्वाभ्रातरौरामलक्ष्मणौ ॥ रणायात्युद्यतौवीरौमा
यांप्रादुष्करोत्तदा ॥ ४ ॥ इंद्रजित्तुरथेस्थाप्यसीतांमायामयींतदा ॥ बलेनमहतावृत्यतस्यावधमरोचयत् ॥ ५ ॥ मोहनार्थंतुसर्वेषां
बुद्धिंकृत्वासुदुर्मतिः ॥ हंतुंसीतांव्यवसितोवानराभिमुखोययौ ॥ ६ ॥ तंदृष्ट्वात्वभिनिर्यांतंसर्वेतेकाननौकसः ॥ उत्पेतुरभिसंक्रुद्धाः
शिलाहस्तायुयुत्सवः ॥ ७ ॥ हनूमान्पुरतस्तेषांजगामकपिकुंजरः ॥ प्रगृह्यसुमहच्छृंगंपर्वतस्यदुरासदम् ॥ ८ ॥ सददर्शहतानंदांसी

त्रसंभ्रांताराक्षस्योयत्ररावणिः ॥ ६ ॥ शस्त्राणिशरपत्राणिसमिधोऽथविभीतकाः ॥ लोहितानिचवासांसिस्त्रुवंकार्ष्णायसंतथा ॥ ७ ॥
सर्वतोऽग्निंसमास्तीर्यशरपत्रैःसतोमरैः ॥ छागस्यसर्वकृष्णस्यगलंजग्राहजीवतः ॥ ८ ॥ शरहोमसमिद्धस्यविधूमस्यमहार्चिषः ॥
बभूवुस्तानिलिंगानिविजयंदर्शयंतिच ॥ ९ ॥ प्रदक्षिणावर्तशिखस्तप्तहाटकसन्निभः ॥ हविस्तत्प्रतिजग्राहपावकःस्वयमुत्थितः ॥१०॥
हुत्वाग्नितर्पयित्वाथदेवदानवराक्षसान् ॥ आरुरोहरथश्रेष्ठमंतर्धानगतंशुभम् ॥ ११ ॥ सवाजिभिश्चतुर्भिस्तुबाणैस्तुनिशितैर्युतः ॥
आरोपितमहाचापःशुशुभेस्यंदनोत्तमे ॥ १२ ॥ जाज्वल्यमानोवपुषातपनीयपरिच्छदः ॥ मृगैश्चंद्रार्धचंद्रैश्चसरथःसमलंकृतः ॥ १३ ॥
जांबूनदमहाकंबुर्दीप्तपावकसन्निभः ॥ बभूवेंद्रजितःकेतुर्वैदूर्यसमलंकृतः ॥ १४ ॥ तेनचादित्यकल्पेनब्रह्मास्त्रेणचपालितः ॥ सबभूवदु
राधर्षोरावणिःसुमहाबलः ॥ १५ ॥ सोऽभिनिर्यायनगरादिंद्रजित्समितिंजयः ॥ हुत्वाग्निंराक्षसैर्मंत्रैरंतर्धानगतोऽब्रवीत् ॥ १६ ॥
अद्यहत्वारणेयौतौमिथ्याप्रव्रजितौवने ॥ जयंपित्रेप्रदास्यामिरावणायरणेऽधिकम् ॥ १७ ॥ अद्यनिर्वानरामुर्वींहत्वारामंचलक्ष्मणम् ॥
करिष्येपरमांप्रीतिमित्युक्त्वांतरधीयत ॥ १८ ॥ आपपाताथसंक्रुद्धोदशग्रीवेणचोदितः ॥ तीक्ष्णकार्मुकनाराचैस्तीक्ष्णास्त्विंद्ररिपूरणे ॥
॥ १९ ॥ सददर्शमहावीर्यौनागौत्रिशिरसाविव ॥ सृजंताविषुजालानिवीरौवानरमध्यगौ ॥ २० ॥ इमौताविितिसंचिंत्यसज्यंकृत्वाच
कार्मुकम् ॥ संततानिषुधाराभिःपर्जन्यइववृष्टिमान् ॥ २१ ॥ सतुवैहायसरथोयुधितौरामलक्ष्मणौ ॥ अचक्षुर्विषयेतिष्ठन्विव्याधनि
शितैःशरैः ॥ २२ ॥ तौतस्यशरवेगेनपरीतौरामलक्ष्मणौ ॥ धनुषीसशरेकृत्वादिव्यमस्त्रंप्रचक्रतुः ॥ २३ ॥ प्रच्छादयंतौगगनंशर
जालैर्महाबलौ ॥ तमस्त्रैःसूर्यसंकाशैर्नैवपस्पर्शतुःशरैः ॥ २४ ॥ सहिधूमांधकारंचचक्रेप्रच्छादयन्नभः ॥ दिशश्चांतर्दधेश्रीमान्नीहारत
मसावृतः ॥ २५ ॥ नैवज्यातलनिर्घोषोनचनेमिखुरस्वनः ॥ शुश्रुवेचरतस्तस्यनचरूपंप्रकाशते ॥ २६ ॥ घनांधकारेतिमिरेशिलावर्षमि
वाद्भुतम् ॥ सववर्षमहाबाहुर्नाराचशरवृष्टिभिः ॥ २७ ॥ सरामंसूर्यसंकाशैःशरैर्दत्तवरैर्भृशम् ॥ विव्याधसमरेक्रुद्धःसर्वगात्रेषुरावणिः ॥
॥ २८ ॥ तौहन्यमानौनाराचैर्धाराभिरिवपर्वतौ ॥ हेमपुंखान्नरव्याघ्रौतिग्मान्मुमुचतुःशरान् ॥ २९ ॥ अंतरिक्षेसमासाद्यरावणिंकंक

मास्तदद्भुतम् ॥ २५ ॥ विद्धमन्योन्यगात्रेषुद्विगुणंवर्धतेबलम् ॥ कृतप्रतिकृतान्योन्यंकुरुतांतौरणाजिरे ॥ २६ ॥ राममुक्तांस्तुबा
णौघान्राक्षसस्त्वच्छिनद्रणे ॥ रक्षोमुक्तांस्तुरामोवैनैकधाप्राच्छिनच्छरैः ॥ २७ ॥ बाणौघवितताःसर्वादिशश्चप्रदिशस्तथा ॥ संच्छ
न्नावसुधाचैवसमंतान्नप्रकाशते ॥ २८ ॥ ततः क्रुद्धोमहाबाहुर्धनुश्चिच्छेदसंयुगे ॥ अष्टाभिरथनाराचैःसूतंविव्याधराघवः ॥ २९ ॥
भित्त्वारथंशरैरामोहत्वाअश्वानपातयत् ॥ विरथोवसुधास्थःसमकराक्षोनिशाचरः ॥ ३० ॥ तत्तिष्ठद्वसुधांरक्षःशूलंजग्राहपाणिना ॥
त्रासनंसर्वभूतानांयुगांताग्निसमप्रभम् ॥३१॥ दुरवापंमहच्छूलंरुद्रदत्तंभयंकरम् ॥ जाज्वल्यमानमाकाशेसंहारास्त्रमिवापरम् ॥ ३२ ॥
यंदृष्ट्वादेवताःसर्वाभयार्ताविद्रुतादिशः ॥ विभ्राम्यचमहच्छूलंप्रज्वलंतंनिशाचरः ॥ ३३ ॥ सक्रोधात्प्राहिणोत्तस्मैराघवायमहात्मने ॥
तमापतंतंज्वलितंखरपुत्रकराच्युतम् ॥ ३४ ॥ बाणैश्चतुर्भिराकाशेशूलंचिच्छेदराघवः ॥ सभिन्नोनैकधाशूलोदिव्यहाटकमंडितः ॥
व्यशीर्यतमहोल्केवरामबाणार्दितोभुवि ॥ ३५ ॥ तच्छूलंनिहतंदृष्ट्वारामेणाक्लिष्टकर्मणा ॥ साधुसाध्वितिभूतानिव्याहरंतिनभोगताः
॥ ३६ ॥ तंदृष्ट्वानिहतंशूलंमकराक्षोनिशाचरः ॥ मुष्टिमुद्यम्यकाकुत्स्थंतिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ ३७ ॥ सतंदृष्ट्वापतंतंतुप्रहस्यरघुनं
दनः ॥ पावकास्त्रंततोरामःसंदधेतुशरासने ॥ ३८ ॥ तेनास्त्रेणहतंरक्षःकाकुत्स्थेनतदारणे ॥ संच्छिन्नहृदयंतत्रपपातचममारच ॥ ३९ ॥
दृष्ट्वातेराक्षसाःसर्वेमकराक्षस्यपातनम् ॥ लंकामेवप्रधावंतरामबाणभयार्दिताः ॥ ४० ॥ दशरथनृपसूनुबाणवेगैरजनिचरंनिहतंखरा
त्मजंतम् ॥ प्रददृशुरथदेवताःप्रहृष्टागिरिमिववज्रहतंतथाविकीर्णम् ॥ ४१ ॥ इत्यार्षे श्रीम० वाल्मी० आदि० च० सा० युद्धकांडे
नवसप्ततितमः सर्गः ॥ ७९ ॥ मकराक्षंहतंश्रुत्वारावणःसमितिंजयः ॥ रोषेणमहताविष्टोदंतान्कटकटाय्यच ॥ १ ॥ कुपितश्चतदातत्र
किंकार्यमितिचिंतयन् ॥ आदिदेशाथसंक्रुद्धोरणायेंद्रजितंसुतम् ॥ २ ॥ जहिवीरमहावीर्यौभ्रातरौरामलक्ष्मणौ ॥ अदृश्योदृश्यमानो
वासर्वथात्वंबलाधिकः ॥ ३ ॥ त्वमप्रतिमकर्माणमिन्द्रंजयसिसंयुगे ॥ किंपुनर्मानुषौदृष्ट्वानवधिष्यसिसंयुगे ॥ ४ ॥ तथोक्तोरा
क्षसेन्द्रेणप्रतिगृह्यपितुर्वचः ॥ यज्ञभूमौसविधिवत्पावकंजुहवेंद्रजित् ॥ ५ ॥ जुह्वतश्चापितत्राग्निंरक्तोष्णीषधराःस्त्रियः ॥ आजग्मुस्त

र्षणम् ॥ निशाचरैःप्लवंगानांदेवानांदानवैरिव ॥ २ ॥ वृक्षशूलनिपातैश्चगदापरिघपातनैः ॥ अन्योन्यंमर्दयंतिस्मतदाकपिनिशा
चराः ॥ ३ ॥ शक्तिखड्गगदाकुंतैस्तोमरैश्चनिशाचराः ॥ पट्टिशैर्भिन्दिपालैश्चबाणपातैःसमंततः ॥ ४ ॥ पाशमुद्गरदंडैश्चनिर्घातैश्चापरै
स्तथा ॥ कदनंकपिसिंहानांचक्रुस्तेरजनीचराः ॥ ५ ॥ बाणौघैरर्दिताश्चापिखरपुत्रेणवानराः ॥ संभ्रांतमनसःसर्वेदुद्रुवुर्भयपीडिताः ॥
॥ ६ ॥ तान्दृष्ट्वाराक्षसाःसर्वेद्रवमाणान्वनौकसः ॥ नेदुस्तेसिंहवद्दृप्ताराक्षसाजितकाशिनः ॥ ७ ॥ विद्रवत्सुतदातेषुवानरेषुसमंततः ॥
रामस्तान्वारयामासशरवर्षेणराक्षसान् ॥ ८ ॥ वारितान्राक्षसान्दृष्ट्वामकराक्षोनिशाचरः ॥ कोपानलसमाविष्टोवचनंचेदमब्रवीत् ॥ ९ ॥
तिष्ठराममयासार्धंद्वंद्वयुद्धंभविष्यति ॥ त्याजयिष्यामितेप्राणान्धनुर्मुक्तैःशितैःशरैः ॥ १० ॥ यत्तदादंडकारण्येपितरंहतवान्मम ॥
तदग्रतःस्वकर्मस्थंस्मृत्वारोषोऽभिवर्धते ॥ ११ ॥ दह्यंतेभृशमंगानिदुरात्मन्ममराघव ॥ यन्मयासिनदृष्टस्त्वंतस्मिन्कालेमहावने ॥
॥ १२ ॥ दिष्ट्यासिदर्शनंराममममत्वंप्राप्तवानिह ॥ कांक्षितोऽसिक्षुधार्तस्यसिंहस्येवेतरोमृगः ॥ १३ ॥ अद्यमद्बाणवेगेनप्रेतराड्विष
यंगतः ॥ येत्वयानिहताःशूराःसहतैश्चवसिष्यसि ॥ १४ ॥ बहुनात्रकिमुक्तेनशृणुरामवचोमम ॥ पश्यंतुसकलालोकास्त्वांमांचैवर
णाजिरे ॥ १५ ॥ अस्त्रैर्वागदयावापिबाहुभ्यांवारणाजिरे ॥ अभ्यस्तंयेनवारामवर्ततांतेनवामृधम् ॥ १६ ॥ मकराक्षवचःश्रुत्वारामो
दशरथात्मजः ॥ अब्रवीत्प्रहसन्वाक्यमुत्तरोत्तरवादिनम् ॥ १७ ॥ कत्थसेकिंवृथारक्षोबहून्यसदृशानिते ॥ नरणेशक्यतेजेतुंविनायु
द्धेनवाग्बलात् ॥ १८ ॥ चतुर्दशसहस्राणिरक्षसांत्वत्पिताचयः ॥ त्रिशिरादूषणश्चापिदंडकेनिहतोमया ॥ १९ ॥ स्वाशिताश्चापि
मांसेनगृध्रगोमायुवायसाः ॥ भविष्यंत्यद्यवैपापतीक्ष्णतुंडनखांकुशाः ॥ २० ॥ राघवेणैवमुक्तस्तुमकराक्षोमहाबलः ॥ बाणौघान
मुचत्तस्मैराघवायरणाजिरे ॥ २१ ॥ तान्छरान्छरवर्षेणरामश्चिच्छेदनैकधा ॥ निपेतुर्भुविविच्छिन्नारुक्मपुंखाःसुवाससः ॥
॥ २२ ॥ तद्युद्धमभवत्तत्रसमेत्यान्योन्यमोजसा ॥ खरराक्षसपुत्रस्यसूनोर्दशरथस्यच ॥ २३ ॥ जीमूतयोरिवाकाशेशब्दोज्यात
लयोरिव ॥ धनुर्मुक्तस्वनोन्योन्यंश्रूयतेचरणाजिरे ॥ २४ ॥ देवदानवगंधर्वाःकिन्नराश्चमहोरगाः ॥ अन्तरिक्षगताःसर्वेद्रष्टुका

प्रजज्वालानलोयथा ॥ १ ॥ नैर्ऋतःक्रोधशोकाभ्यांद्वाभ्यांतुपरिमूर्च्छितः ॥ खरपुत्रंविशालाक्षंमकराक्षमचोदयत् ॥ २ ॥
गच्छपुत्रमयाज्ञप्तोबलेनाभिसमन्वितः ॥ राघवंलक्ष्मणंचैवजहितौसवनौकसौ ॥ ३ ॥ रावणस्यवचःश्रुत्वाशूरमानीखरात्मजः ॥
बाढमित्यब्रवीद्धृष्टोमकराक्षोनिशाचरम् ॥ ४ ॥ सोऽभिवाद्यदशग्रीवंकृत्वाचापिप्रदक्षिणम् ॥ निर्जगामगृहाच्छुभ्राद्रावणस्याज्ञया
बली ॥ ५ ॥ समीपस्थंबलाध्यक्षंखरपुत्रोऽब्रवीद्वचः ॥ रथमानीयतांतूर्णंसैन्यंत्वानीयतांत्वरात् ॥ ६ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाबलाध्यक्षो
निशाचरः ॥ स्यंदनंचबलंचैवसमीपंप्रत्यपादयत् ॥ ७ ॥ प्रदक्षिणंरथंकृत्वासमाहूयनिशाचरः ॥ सूतंतंचोदयामासशीघ्रंवैरथमावह ॥
॥ ८ ॥ अथतान्राक्षसान्सर्वान्मकराक्षोऽब्रवीदिदम् ॥ यूयंसर्वेप्रयुध्यध्वंपुरस्तान्ममराक्षसाः ॥ ९ ॥ अहंराक्षसराजेनरावणेनमहा
त्मना ॥ आज्ञप्तःसमरेहंतुंतावुभौरामलक्ष्मणौ ॥ १० ॥ अद्यरामंवधिष्यामिलक्ष्मणंचनिशाचराः ॥ शाखामृगंचसुग्रीवंवानरांश्चश
रोत्तमैः ॥ ११ ॥ अद्यशूलनिपातैश्चवानराणांमहाचमूम् ॥ प्रदहिष्यामिसंप्राप्तःशुष्केंधनमिवानलः ॥ १२ ॥ मकराक्षस्यतच्छ्रुत्वा
वचनंतेनिशाचराः ॥ सर्वेनानायुधोपेताबलवंतःसमाहिताः ॥ १३ ॥ तेकामरूपिणःक्रूरादंष्ट्रिणःपिंगलेक्षणाः ॥ मातंगाइवनर्दंतोध्व
स्तकेशाभयावहाः ॥ १४ ॥ परिवार्यमहाकायामहाकायंखरात्मजम् ॥ अभिजग्मुस्ततोहृष्टाश्चालयंतोनभस्तलम् ॥ १५ ॥ शंख
भेरीसहस्राणामाहतानांसमंततः ॥ क्ष्वेलितास्फोटितानांचतत्रशब्दोमहानभूत् ॥ १६ ॥ प्रभ्रष्टोऽथकरात्तस्यप्रतोदःसारथेस्तदा ॥
पपातसहसादैवाद्ध्वजस्तस्यतुरक्षसः ॥ १७ ॥ तस्यतेरथसंयुक्ताहयाविक्रमवर्जिताः ॥ चरणैराकुलैर्गत्वादीनाःसाश्रुमुखाययुः॥१८॥
प्रवातिपवनस्तस्मिन्सपांसुःखरदारुणः ॥ निर्याणेतस्यरौद्रस्यमकराक्षस्यदुर्मतेः ॥ १९ ॥ तानिदृष्ट्वानिमित्तानिराक्षसावीर्यवत्तमाः ॥
अचिंत्यनिर्गताःसर्वेयत्रतौरामलक्ष्मणौ ॥ २० ॥ घनगजमहिषांगतुल्यवर्णाःसमरमुखेष्वसकृद्गदासिभिन्नाः ॥ अहमहमितियुद्धकौ
शलास्तेरजनिचराःपरिबभ्रमुर्मुहुस्ते ॥ २१ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे अष्टसप्ततितमः
सर्गः ॥७८॥ निर्गतंमकराक्षंतेदृष्ट्वावानरपुंगवाः ॥ आप्लुत्यसहसासर्वेयोद्धुकामाव्यवस्थिताः ॥ १ ॥ ततःप्रवृत्तंसुमहत्तद्युद्धंलोमह

ननिष्केणभुजस्थैरंगदैरपि ॥ कुण्डलाभ्यांचचित्राभ्यांमालयाचसचित्रया ॥ ५ ॥ निकुंभोभूषणैर्भातितेनस्मपरिघेणच ॥ यथेंद्रध
नुषामेघःसविद्युत्स्तनयित्नुमान् ॥ ६ ॥ परिघाग्रेणपुस्फोटवातग्रंथिर्महात्मनः ॥ प्रजज्वालसघोषश्चविधूमइवपावकः ॥७॥ नगर्या
विटपावत्यागंधर्वभवनोत्तमैः ॥ (सहचैवामरावत्यासर्वैश्चभवनैःसह ॥)सतारागणनक्षत्रंसचंद्रंसमहाग्रहम् ॥ निकुम्भपरिघाघूर्णंभ्रम
तीवनभःस्थलम् ॥ ८ ॥ दुरासदश्चसंजज्ञेपरिघाभरणप्रभः ॥ क्रोधेंधनोनिकुंभाग्निर्युगान्ताग्निरिवोत्थितः ॥९॥ राक्षसावानराश्चापि
नशेकुःस्पंदितुंभयात् ॥ हनूमांस्तुविवृत्योरस्तस्थौप्रमुखतोबली ॥ १० ॥ परिघोपमबाहुस्तुपरिघंभास्करप्रभम् ॥ बलीबलवतस्त
स्यपातयामासवक्षसि ॥ ११ ॥ स्थिरेतस्योरसिव्यूढेपरिघःशतधाकृतः ॥ विकीर्यमाणःसहसाउल्काशतमिवांबरे ॥ १२ ॥ सतुते
नप्रहारेणनचचालमहाकपिः ॥ परिघेणसमाधूतोयथाभूमिचलेऽचलः ॥१३॥ सतथाभिहतस्तेनहनूमान्प्लवगोत्तमः ॥ मुष्टिंसंवर्त
यामासबलेनातिमहाबलः ॥ १४ ॥ तमुद्यम्यमहातेजानिकुंभोरसिवीर्यवान् ॥ अभिचिक्षेपवेगेनवेगवान्वायुविक्रमः ॥ १५ ॥
तत्रपुस्फोटचर्मास्यप्रसुस्रावचशोणितम् ॥ मुष्टिनातेनसंजज्ञेमेघेविद्युदिवोत्थिता ॥ १६ ॥ सतुतेनप्रहारेणनिकुंभोविचचालच ॥
स्वस्थश्चापिनिजग्राहहनूमंतंमहाबलम् ॥ १७ ॥ चुक्रुशुश्चतदासंख्येभीमंलंकानिवासिनः ॥ निकुंभेनोद्यतंदृष्ट्वाहनूमंतंमहाबलम् ॥
॥ १८ ॥ सतथाह्रियमाणोऽपिहनूमांस्तेनरक्षसा ॥ आजघानानिलसुतोवज्रकल्पेनमुष्टिना ॥ १९ ॥ आत्मानंमोक्षयित्वाथक्षिताव
भ्यवपद्यत ॥ हनूमानुन्ममाथाशुनिकुंभंमारुतात्मजः ॥ २० ॥ निक्षिप्यपरमायत्तोनिकुंभंनिष्पिपेषच ॥ उत्पत्यचास्यवेगेनपपातो
रसिवेगवान् ॥ २१ ॥ परिगृह्यचबाहुभ्यांपरिवृत्यशिरोधराम् ॥ उत्पाटयामासशिरोभैरवंनदतोमहत् ॥ २२ ॥ अथनिनदतिसादि
तेनिकुंभेपवनसुतेनरणेबभूवयुद्धम् ॥ दशरथसुतराक्षसेंद्रसून्वोर्भृशतरमागतरोषयोःसुभीमम् ॥ २३ ॥ व्यपेतेतुजीवेनिकुंभस्यहृष्टा
विनेदुःप्लवंगादिशःसस्वनुश्च ॥ चचालेवचोर्वीपपातेवसाद्यौर्बलंराक्षसानांभयंचाविवेश ॥ २४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मी
कीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे सप्तसप्ततितमः सर्गः ॥ ७७ ॥ निकुंभंनिहतंदृष्ट्वाकुंभंचविनिपातितम् ॥ रावणःपरमामर्षी

वणस्यच ॥ त्वमद्यरक्षसांलोकेश्रेष्ठोऽसिबलवीर्यतः ॥ ७६ ॥ महाविमर्दंसमरेमयासहतवाद्भुतम् ॥ अद्यभूतानिपश्यंतुशक्रशंबरयोरिव ॥
॥७७॥ कृतमप्रतिमंकर्मदर्शितंचास्त्रकौशलम् ॥ पातिताहरिवीराश्चत्वयैतेभीमविक्रमाः ॥७८॥ उपालंभभयाच्चैवनासिवीरमयाहतः ॥
कृतकर्मपरिश्रांतोविश्रान्तःपश्यमेबलम् ॥ ७९ ॥ तेनसुग्रीववाक्येनसावमानेनमानितः ॥ अग्नेराज्यहुतस्येवतेजस्तस्याभ्यवर्धत ॥८०॥
ततःकुंभस्तुसुग्रीवंबाहुभ्यांजगृहेतदा ॥ गजाविवावीतमदौनिःश्वसंतौमुहुर्मुहुः ॥ ८१ ॥ अन्योन्यगात्रग्रथितौघर्षंतावितरेतरम् ॥
सधूमांमुखतोज्वालांविसृजंतौपरिश्रमात् ॥ ८२ ॥ तयोःपादाभिघाताच्चनिमग्नाचाभवन्मही ॥ व्याघूर्णिततरंगश्चचुक्षुभेवरुणालयः ॥
॥ ८३ ॥ ततःकुम्भंसमुत्क्षिप्यसुग्रीवोलवणांभसि ॥ पातयामासवेगेनदर्शयन्नुदधेःस्थलम् ॥ ८४ ॥ ततःकुंभनिपातेनजलराशिःसमु
त्थितः ॥ विंध्यमंदरसंकाशोविससर्पसमंततः ॥ ८५ ॥ ततःकुंभःसमुत्पत्यसुग्रीवमभिपात्यच ॥ आजघानोरसिक्रुद्धोवज्रकल्पेनमु
ष्टिना ॥ ८६ ॥ तस्यचर्मचपुस्फोटसंजज्ञेचापिशोणितम् ॥ तस्यमुष्टिर्महावेगःप्रतिजघ्नेऽस्थिमंडले ॥ ८७ ॥ तस्यवेगेनतत्रासीत्तेजः
प्रज्वलितंमहत् ॥ वज्रनिष्पेषसंजाताज्वालामेरोर्यथागिरेः ॥ ८८ ॥ सतत्राभिहतस्तेनसुग्रीवोवानरर्षभः ॥ मुष्टिंसंवर्तयामासवज्र
कल्पंमहाबलः ॥ ८९ ॥ अर्चिःसहस्रविकचरविमंडलवर्चसम् ॥ समुष्टिंपातयामासकुम्भस्योरसिवीर्यवान् ॥ ९० ॥ सतुतेनप्रहारेण
विह्वलोभृशपीडितः ॥ निपपाततदाकुम्भोगतार्चिरिवपावकः ॥ ९१ ॥ मुष्टिनाभिहतस्तेननिपपाताशुराक्षसः ॥ लोहितांगइवाकाशा
द्दीप्तरश्मिर्यदृच्छया ॥ ९२ ॥ कुंभस्यपततोरूपंभग्नस्योरसिमुष्टिना ॥ बभौरुद्राभिपन्नस्ययथारूपंगवांपतेः ॥ ९३ ॥ तस्मिन्हतेभी
मपराक्रमेणप्लवंगमानामृषभेणयुद्धे ॥ महीसशैलासवनाचचालभयंचरक्षांस्यधिकंविवेश ॥ ९४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये
आदिकाव्ये युद्धकांडे षट्सप्ततितमः सर्गः ॥ ७६ ॥ निकुंभोभ्रातरंदृष्ट्वासुग्रीवेणनिपातितम् ॥ प्रदहन्निवकोपेनवानरेंद्रमुदैक्षत ॥ १ ॥
ततःस्रग्दामसन्नद्धंदत्तपंचांगुलंशुभम् ॥ आददेपरिघंधीरोमहेंद्रशिखरोपमम् ॥ २ ॥ हेमपट्टपरिक्षिप्तंवज्रविद्रुमभूषितम् ॥ यमदंडोपमं
भीमंरक्षसांभयनाशनम् ॥ ३ ॥ तमाविध्यमहातेजाःशक्रध्वजसमौजसम् ॥ विननादविवृत्तास्योनिकुंभोभीमविक्रमः ॥ ४ ॥ उरोगते

॥ ८१ ॥

तस्यसुस्रावरुधिरंपिहितेचास्यलोचने ॥ ५२ ॥ अंगदःपाणिनानेत्रेपिधायरुधिरोक्षिते ॥ सालमासन्नमेकेनपरिजग्राहपाणिना ॥ ५३ ॥
संपीड्योरसिसस्कंधंकरेणाभिनिवेश्यच ॥ किंचिदभ्यवनम्यैनमुन्ममाथमहारणे ॥ ५४ ॥ तमिंद्रकेतुप्रतिमंवृक्षंमंदरसन्निभम् ॥
समुत्सृजतवेगेनमिषतांसर्वरक्षसाम् ॥ ५५ ॥ सचिच्छेदशितैर्बाणैःसप्तभिःकायभेदनैः ॥ अंगदोविव्यथेभीक्ष्णंसपपातमुमोहच ॥५६॥
अंगदंपतितंदृष्ट्वासीदंतमिवसागरम् ॥ दुरासदंहरिश्रेष्ठाराघवायान्यवेदयन् ॥५७॥ रामस्तुव्यथितंश्रुत्वावालिपुत्रंमहाहवे ॥ व्यादिदेशह
रिश्रेष्ठाञ्जांबवत्प्रमुखांस्ततः ॥ ५८ ॥ तेतुवानरशार्दूलाःश्रुत्वारामस्यशासनम् ॥ अभिपेतुःसुसंक्रुद्धाःकुम्भमुद्यतकार्मुकम् ॥ ५९ ॥
ततोद्रुमशिलाहस्ताःकोपसंरक्तलोचनाः ॥ रिरक्षिषंतोऽभ्यपतन्नंगदंवानरर्षभाः ॥ ६० ॥ जांबवांश्चसुषेणश्चवेगदर्शीचवानरः ॥ कुंभ
कर्णात्मजंवीरंक्रुद्धाःसमभिदुद्रुवुः ॥ ६१ ॥ समीक्ष्यापततस्तांस्तुवानरेंद्रान्महाबलान् ॥ आववारशरौघेणनगेनेवजलाशयम् ॥ ६२ ॥
तस्यबाणपथंप्राप्यनशेकुरपिवीक्षितुम् ॥ वानरेंद्रामहात्मानोवेलामिवमहोदधिः ॥ ६३ ॥ तांस्तुदृष्ट्वाहरिगणाञ्छरवृष्टिभिरर्दितान् ॥
अंगदंपृष्ठतःकृत्वाभ्रातृजंप्लवगेश्वरः ॥ ६४ ॥ अभिदुद्रावसुग्रीवःकुम्भकर्णात्मजंरणे ॥ शैलसानुचरंनागंवेगवानिवकेसरी ॥६५॥ उत्पा
ट्यचमहावृक्षानश्वकर्णादिकान्बहून् ॥ अन्यांश्चविविधान्वृक्षांश्चिक्षेपसमहाकपिः ॥ ६६ ॥ तांछादयंतीमाकाशंवृक्षवृष्टिंदुरासदाम् ॥
कुंभकर्णात्मजःश्रीमांश्चिच्छेदस्वशरैःशितैः ॥ ६७ ॥ अर्दितास्तेद्रुमारेजुर्यथाघोराःशतघ्नयः ॥ द्रुमावर्षंतुतच्छिन्नंदृष्ट्वाकुंभेनवीर्यवान् ॥
॥ ६८ ॥ वानराधिपतिःश्रीमान्महासत्त्वोनविव्यथे ॥ सविध्यमानःसहसासहमानस्तुताञ्छरान् ॥ ६९ ॥ कुम्भस्यधनुराक्षिप्यबभं
जेंद्रधनुःप्रभम् ॥ अवप्लुत्यधनुःशीघ्रंकृत्वाकर्मसुदुष्करम् ॥ ७० ॥ अब्रवीत्कुपितःकुंभंभग्नशृंगमिवद्विपम् ॥ निकुम्भाग्रजवीर्यंतेबा
णवेगंतदद्भुतम् ॥ ७१ ॥ सन्नतिश्चप्रभावश्चतववारावणस्यवा ॥ प्रह्लादबलिवृत्रघ्नकुबेरवरुणोपमम् ॥७२॥ एकस्त्वमनुजातोऽसिपितरं
बलवत्तरम् ॥ त्वामेवैकंमहाबाहुंशूलहस्तमरिंदमम् ॥ ७३ ॥ त्रिदशानातिवर्ततेजितेंद्रियमिवाधयः ॥ विक्रमस्वमहाबुद्धेकर्माणिमम
पश्यच ॥ ७४ ॥ वरदानात्पितृव्यस्तेसहतेदेवदानवान् ॥ कुम्भकर्णस्तुवीर्येणसहतेचसुरासुरान् ॥ ७५ ॥ धनुषीन्द्रजितस्तुल्यःप्रतापेरा

तमापतंतंसंप्रेक्ष्ययूपाक्षंद्विविदस्त्वरन् ॥ आजघानोरसिक्रुद्धोजग्राहचबलाद्बली ॥ २९ ॥ गृहीतंभ्रातरंदृष्ट्वाशोणिताक्षोमहाबलम् ॥
आजघानमहातेजावक्षसिद्विविदंततः ॥ ३० ॥ सततोऽभिहतस्तेनचचालचमहाबलः ॥ उद्यतांचपुनस्तस्यजहारद्विविदोगदाम् ॥३१॥
एतस्मिन्नंतरेमैंदोद्विविदाभ्याशमागमत् ॥ तौशोणिताक्षयूपाक्षौप्लवंगाभ्यांतरस्विनौ ॥ चक्रतुः समरेतीव्रमाकर्षोत्पाटनंभृशम् ॥ ३२ ॥
द्विविदःशोणिताक्षंतुविददारनखैर्मुखे ॥ निष्पिपेषसवीर्येणक्षितावाविध्यवीर्यवान् ॥ ३३ ॥ यूपाक्षमभिसंक्रुद्धोमैंदोवानरपुंगवः ॥ पीड
यामासबाहुभ्यांपपातसहतःक्षितौ ॥ ३४ ॥ हतप्रवीराव्यथितारक्षसेंद्रचमूस्तथा ॥ जगामाभिमुखीसातुकुंभकर्णात्मजोयतः ॥३५॥
आपतंतींचवेगेनकुम्भस्तांसांत्वयच्चमूम् ॥ अथोत्कृष्टंमहावीर्यैर्लब्धलक्षैःप्लवंगमैः ॥ ३६ ॥ निपातितमहावीरांदृष्ट्वारक्षश्चमूंतदा॥ कुम्भः
प्रचक्रेतेजस्वीरणेकर्मसुदुष्करम् ॥ ३७ ॥ सधनुर्धन्विनांश्रेष्ठःप्रगृह्यसुसमाहितः ॥ मुमोचाशीविषप्रख्याञ्छरान्देहविदारणान् ॥
॥ ३८ ॥ तस्यतच्छुशुभेभूयःसशरंधनुरुत्तमम् ॥ विद्युदैरावतार्चिष्मद्द्वितीयेंद्रधनुर्यथा ॥ ३९ ॥ आकर्णकृष्टमुक्तेनजघानद्विविदं
तदा ॥ तेनहाटकपुंखेनपत्रिणापत्रवाससा ॥ ४० ॥ सहसाभिहतस्तेनविप्रमुक्तमदःस्फुरन् ॥ निपपातत्रिकूटाभोविह्वलन्प्लवगोत्तमः ॥
॥ ४१ ॥ मैंदस्तुभ्रातरंतत्रभग्नंदृष्ट्वामहाहवे ॥ अभिदुद्राववेगेनप्रगृह्यविपुलांशिलाम् ॥ ४२ ॥ तांशिलांतत्रचिक्षेपराक्षसायमहा
बलः ॥ बिभेदतांशिलांकुंभःप्रसन्नैःपञ्चभिःशरैः ॥ ४३ ॥ संधायचान्यंसुमुखंशरमाशीविषोपमम् ॥ आजघानमहातेजावक्षसिद्वि
विदाग्रजम् ॥ ४४ ॥ सतुतेनप्रहारेणमैंदोवानरयूथपः ॥ मर्मण्यभिहतस्तेनपपातभुविमूर्च्छितः ॥ ४५ ॥ अंगदोमातुलौदृष्ट्वामथितौ
तुमहाबलौ ॥ अभिदुद्राववेगेनकुंभमुद्यतकार्मुकम् ॥ ४६ ॥ तमापतंतंविव्याधकुंभःपंचभिरायसैः ॥ त्रिभिश्चान्यैस्त्रिभिर्बाणैर्मातंग
मिवतोमरैः ॥ ४७ ॥ सोऽङ्गदंबहुभिर्बाणैःकुंभोविव्याधवीर्यवान् ॥ ४८ ॥ अकुंठधारैर्निशितैस्तीक्ष्णैःकनकभूषणैः ॥ अंगदःप्रतिविद्धां
गोवालिपुत्रोनकंपते ॥ ४९ ॥ शिलापादपवर्षाणितस्यमूर्ध्निववर्षह ॥ सप्रचिच्छेदतान्सर्वान्बिभेदचपुनःशिलाः ॥ ५० ॥ कुंभ
कर्णात्मजःश्रीमान्वालिपुत्रसमीरितान् ॥ आपतंतंचसंप्रेक्ष्यकुम्भोवानरयूथपम् ॥५१॥ भ्रुवौविव्याधबाणाभ्यामुल्काभ्यामिवकुंजरम्॥

स्तदाविव्याधवेगितः ॥ शरीरदारणैस्तीक्ष्णैःकालाग्निसमविग्रहैः ॥ ५ ॥ क्षुरक्षुरप्रनाराचैर्वत्सदंतैःशिलीमुखैः ॥ कर्णीशल्यविपाटै
श्चबहुभिर्निशितैःशरैः ॥ ६ ॥ अंगदःप्रतिविद्धांगोवालिपुत्रःप्रतापवान् ॥ धनुरुग्रंरथंबाणान्ममर्दतरसाबली ॥ ७ ॥ शोणिताक्षस्त
तःक्षिप्रमसिचर्मसमाददे ॥ उत्पपाततदाक्रुद्धोवेगवानविचारयन् ॥ ८ ॥ तंक्षिप्रतरमाप्लुत्यपरामृश्यांगदोबली ॥ करेणतस्यतंखड्गं
समाच्छिद्यननादच ॥९॥ तस्यांसफलकेखड्गंनिजघानततोऽङ्गदः ॥ यज्ञोपवीतवच्चैनंचिच्छेदकपिकुंजरः ॥१०॥ तंप्रगृह्यमहाखड्गंविनद्य
चपुनःपुनः ॥ वालिपुत्रोऽभिदुद्रावरणशीर्षपरानरीन् ॥ ११ ॥ प्रजंघसहितोवीरोयूपाक्षस्तुततोबली ॥ रथेनाभिययौक्रुद्धोवालिपुत्रंम
हाबलम् ॥ १२ ॥ आयसींतुगदांगृह्यसवीरःकनकांगदः ॥ शोणिताक्षःसमाश्वस्यतमेवानुपपातह ॥ १३ ॥ प्रजंघस्तुमहावीरोयूपाक्ष
सहितोबली ॥ गदयाभिययौक्रुद्धोवालिपुत्रंमहाबलम् ॥ १४ ॥ तयोर्मध्येकपिश्रेष्ठःशोणिताक्षप्रजंघयोः ॥ विशाखयोर्मध्यगतः
पूर्णचंद्रइवाबभौ ॥ १५ ॥ अंगदंपरिरक्षंतौमैंदोद्विविदएवच ॥ तस्यतस्थतुरभ्याशेपरस्परदिदृक्षया ॥ १६ ॥ अभिपेतुर्महाकायाः
प्रतियत्तामहाबलाः ॥ राक्षसावानरान्रोषादसिबाणगदाधराः ॥ १७ ॥ त्रयाणांवानरेंद्राणांत्रिभीराक्षसपुंगवैः ॥ संसक्तानांमहद्युद्धमभव
द्रोमहर्षणम् ॥ १८ ॥ तेतुवृक्षान्समादायसंप्रचिक्षिपुराहवे ॥ खड्गेनप्रतिचिच्छेदतान्प्रजंघोमहाबलः ॥ १९ ॥ रथान्सर्वान्द्रुमाञ्छै
लान्प्रतिचिक्षिपुराहवे ॥ शरौघैःप्रतिचिच्छेदतान्यूपाक्षोमहाबलः ॥ २० ॥ सृष्टान्द्विविदमैंदाभ्यांद्रुमानुत्पाट्यवीर्यवान् ॥ बभंजगद
यामध्येशोणिताक्षःप्रतापवान् ॥ २१ ॥ उद्यम्यविपुलंखड्गंपरमर्मविदारणम् ॥ प्रजंघोवालिपुत्रायअभिदुद्राववेगितः ॥ २२ ॥ तम
भ्याशगतंदृष्ट्वावानरेंद्रोमहाबलः ॥ आजघानाश्वकर्णेनद्रुमेणातिबलस्तदा ॥ २३ ॥ बाहुंचास्यसनिस्त्रिंशमाजघानसमुष्टिना ॥
वालिपुत्रस्यघातेनसपपातक्षिताविसिः ॥ २४ ॥ तंदृष्ट्वापतितंभूमौखड्गंमुसलसन्निभम् ॥ मुष्टिंसंवर्तयामासवज्रकल्पंमहाबलः ॥ २५ ॥
सललाटेमहावीर्यमंगदंवानरर्षभम् ॥ आजघानमहातेजाःसमुहूर्तंचचालह ॥ २६ ॥ ससंज्ञांप्राप्यतेजस्वीवालिपुत्रःप्रतापवान् ॥
प्रजंघस्यशिरःकायात्पातयामाससमुष्टिना ॥ २७ ॥ सयूपाक्षोऽश्रुपूर्णाक्षःपितृव्येनिहतेरणे ॥ अवरुह्यरथात्क्षिप्रंक्षीणेषुःखड्गमाददे॥२८॥

ज्वलिताचभा ॥ हरिराक्षससैन्यानिभ्राजयामाससर्वतः ॥ ५२ ॥ तत्रचार्धप्रदीप्तानांगृहाणांसागरःपुनः ॥ भाभिःसंसक्तसलिलश्च
लोर्मिःशुशुभेध्रुवम्॥५३॥ पताकाध्वजसंयुक्तमुत्तमासिपरश्वधम् ॥ भीमाश्वरथमातंगनानापत्तिसमाकुलम् ॥ ५४ ॥ दीप्तशूलगदा
खड्गप्रासतोमरकार्मुकम् ॥ तद्राक्षसबलंभीमंघोरविक्रमपौरुषम् ॥ ५५ ॥ ददृशेज्वलितप्रासंकिंकिणीशतनादितम् ॥ हेमजालाचि
तभुजंव्यावेष्टितपरश्वधम् ॥ ५६ ॥ व्याघूर्णितमहाशस्त्रंबाणसंसक्तकार्मुकम् ॥ गंधमाल्यमधूत्सेकसंमोदितमहानिलम् ॥ ५७ ॥
घोरंशूरजनाकीर्णमहांबुधरनिःस्वनम् ॥ तद्दृष्ट्वाबलमायातंराक्षसानांदुरासदम् ॥ ५८ ॥ संचचालप्लवंगानांबलमुच्चैर्ननादच ॥
जवेनाप्लुत्यचपुनस्तद्बलंरक्षसांमहत् ॥ ५९ ॥ अभ्ययात्प्रत्यरिबलंपतंगाइवपावकम् ॥ तेषांभुजपरामर्शव्यामृष्टपरिघाशनि ॥ ६० ॥
राक्षसानांबलंश्रेष्ठंभूयःपरमशोभत ॥ तत्रोन्मत्ताइवोत्पेतुर्हरयोथयुयुत्सवः ॥ ६१ ॥ तरुशैलैरभिघ्नंतोमुष्टिभिश्चनिशाचरान् ॥
तथैवापततांतेषांहरीणांनिशितैःशरैः ॥ ६२ ॥ शिरांसिसहसाजह्रूराक्षसाभीमविक्रमाः ॥ दशनैर्हृतकर्णाश्चमुष्टिभिर्भिन्नमस्तकाः ॥
शिलाप्रहारभग्नांगाविचेरुस्तत्रराक्षसाः ॥ ६३ ॥ तथैवाप्यपरेतेषांकपीनामसिभिःशितैः ॥ प्रवरानभितोजघ्नुर्घोररूपानिशाचराः
॥ ६४ ॥ घ्नंतमन्यंजघानान्यःपातयंतमपातयत् ॥ गर्हमाणंजगर्हान्योदशंतमपरोदशत् ॥ ६५ ॥ देहीत्यन्योददात्यन्योददामी
त्यपरःपुनः ॥ किंक्लेशयसितिष्ठेतितत्रान्योन्यंबभाषिरे ॥ ६६ ॥ विप्रलंभितशस्त्रंचविमुक्तकवचायुधम् ॥ समुद्यतमहाप्रासंमुष्टि
शूलासिकुंतलम् ॥ ६७ ॥ प्रावर्ततमहारौद्रंयुद्धंवानररक्षसाम् ॥ वानरान्दशसप्तेतिराक्षसाजघ्नुराहवे ॥ ६८ ॥ विप्रलंभितवस्त्रं
चविमुक्तकवचध्वजम् ॥ बलंराक्षसमालंब्यवानराःपर्यवारयन् ॥ ६९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा०
युद्धकांडे पंचसप्ततितमःसर्गः ॥ ७५ ॥ प्रवृत्तेसंकुलेतस्मिन्वीरघोरजनक्षये ॥ अंगदःकंपनंवीरमाससादरणोत्सुकः ॥ १ ॥ आहूय
सोऽङ्गदंकोपात्ताडयामासवेगितः॥ गदायाकंपनःपूर्वंसचचालभृशाहतः ॥२॥ ससंज्ञांप्राप्यतेजस्वीचिक्षेपशिखरंगिरेः ॥ अर्दितश्चप्रहा
रेणकंपनःपतितोभुवि ॥ ३ ॥ ततस्तुकंपनंदृष्ट्वाशोणिताक्षोहतंरणे ॥ रथेनाभ्यपतत्क्षिप्रंतत्रांगदमभीतवत् ॥ ४ ॥ सोऽङ्गदंनिशितैर्बाणै

होदधिः ॥ छायासंसक्तसलिलोलोहितोदइवार्णवे ॥ २९ ॥ साबभूवमुहूर्तेनहरिभिर्दीपितापुरी ॥ लोकस्यास्यक्षयेघोरेप्रदीप्तेव
वसुंधरा ॥ ३० ॥ नारीजनस्यधूमेनव्याप्तस्योच्चैर्विनेदुषः ॥ स्वनोज्वलनतप्तस्यशुश्रुवेशतयोजनम् ॥ ३१ ॥ प्रदग्धकायानपरान्रा
क्षसान्निर्गतान्बहिः ॥ सहसाह्युत्पततिस्महरयोथयुयुत्सवः ॥ ३२ ॥ उद्घुष्टंवानराणांचराक्षसानांचनिःस्वनम् ॥ दिशोदशसमुद्रंच
पृथिवींचव्यनादयत् ॥ ३३ ॥ विशल्यौचमहात्मानौतावुभौरामलक्ष्मणौ ॥ असंभ्रांतौजगृहतुस्तेउभेधनुषीवरे ॥ ३४ ॥ ततोविस्फा
रयामासरामश्चधनुरुत्तमम् ॥ बभूवतुमुलःशब्दोराक्षसानांभयावहः ॥ ३५ ॥ अशोभतततदारामोधनुर्विस्फारयन्महत् ॥ भगवा
निवसंक्रुद्धोभवोवेदमयंधनुः ॥ ३६ ॥ उद्घुष्टंवानराणांचराक्षसानांचनिःस्वनम् ॥ ज्याशब्दस्तावुभौशब्दावतिरामस्यशुश्रुवे ॥ ३७ ॥
वानरोद्घुष्टघोषश्चराक्षसानांचनिःस्वनः ॥ ज्याशब्दश्चापिरामस्यत्रयंव्यापदिशोदश ॥३८॥ तस्यकार्मुकनिर्मुक्तैःशरैस्तत्पुरगोपुरम् ॥
कैलासशृंगप्रतिमंविकीर्णमभवद्भुवि ॥ ३९ ॥ ततोरामशरान्दृष्ट्वाविमानेषुगृहेषुच ॥ सन्नाहोराक्षसेंद्राणांतुमुलःसमपद्यत ॥ ४० ॥
तेषांसन्नह्यमानानांसिंहनादंचकुर्वताम् ॥ शर्वरीराक्षसेंद्राणांरौद्रीवसमपद्यत ॥ ४१ ॥ आदिष्टावानरेंद्रास्तेसुग्रीवेणमहात्मना ॥
आसन्नंद्वारमासाद्ययुध्यध्वंचप्लवंगमाः ॥ ४२ ॥ यश्चवोवितथंकुर्यात्तत्रतत्राप्युपस्थितः ॥ सहंतव्योऽभिसंप्लुत्यराजशासनदूषकः ॥
॥ ४३ ॥ तेषुवानरमुख्येषुदीप्तोल्कोज्ज्वलपाणिषु ॥ स्थितेषुद्वारमाश्रित्यरावणंक्रोधआविशत् ॥ ४४ ॥ तस्यजृंभितविक्षेपाद्व्यामि
श्रावैदिशोदश ॥ रूपवानिवरुद्रस्यमन्युर्गात्रेष्वदृश्यत ॥ ४५ ॥ सकुंभंचनिकुंभंचकुंभकर्णात्मजावुभौ ॥ प्रेषयामाससंक्रुद्धोरा
क्षसैर्बहुभिःसह ॥ ४६ ॥ यूपाक्षःशोणिताक्षश्चप्रजंघःकंपनस्तथा ॥ निर्ययुःकौंभकर्णाभ्यांसहरावणशासनात् ॥ ४७ ॥ शशासचैव
तान्सर्वान्राक्षसान्समहाबलान् ॥ राक्षसागच्छताद्यैवसिंहनादंचनादयन् ॥ ४८ ॥ ततस्तुचोदितास्तेनराक्षसाज्वलितायुधाः ॥
लंकायानिर्ययुर्वीराःप्रणदंतःपुनःपुनः ॥ ४९ ॥ रक्षसांभूषणस्थाभिर्भाभिःस्वाभिश्चसर्वशः ॥ चक्रुस्तेसप्रभंव्योमहरयश्चाग्निभिःसह ॥
॥ ५० ॥ तत्रताराधिपस्याभाताराणांभातथैवच ॥ तयोराभरणाभाचज्वलिताद्यामभासयत् ॥ ५१ ॥ चंद्राभाभूषणाभाचगृहाणां

प्रतोलीषुचर्यासुविविधासुच ॥ प्रासादेषुचसंहृष्टाःससृजुस्तेहुताशनम् ॥ ६ ॥ तेषांगृहसहस्राणिददाहहुतभुक्तदा ॥ प्रासादाःपर्वताका
राःपतंतिधरणीतले ॥ ७ ॥ अगुरुर्दह्यतेतत्रपरंचैवसुचंदनम् ॥ मौक्तिकामणयःस्निग्धावज्रंचापिप्रवालकम् ॥ ८ ॥ क्षौमंचदह्यतेतत्र
कौशेयंचापिशोभनम् ॥ आविकंविविधंचौर्णंकांचनंभांडमायुधम् ॥ ९ ॥ नानाविकृतसंस्थानंवाजिभांडपरिच्छदम् ॥ गजग्रैवेयक
क्ष्याश्चरथभांडांश्चसंस्कृतान् ॥ १० ॥ तनुत्राणिचयोधानांहस्त्यश्वानांचचर्मच ॥ खड्गाधनूंषिज्याबाणास्तोमरांकुशशक्तयः ॥ ११ ॥
रोमजंवालजंचर्मव्याघ्रजंचांडजंबहु ॥ मुक्तामणिविचित्रांश्चप्रासादांश्चसमंततः ॥ १२ ॥ विविधानस्त्रसंघातानग्निर्दहतितत्रवै ॥ नाना
विधान्गृहांश्चित्रान्ददाहहुतभुक्तदा ॥ १३॥ आवासान्राक्षसानांचसर्वेषांगृहगृध्नुनाम् ॥ हेमचित्रतनुत्राणांस्रग्भांडांबरधारिणाम् ॥१४॥
सीधुपानचलाक्षाणांमदविह्वलगामिनाम् ॥ कांतालंबितवस्त्राणांशत्रुसंजातमन्युनाम् ॥१५॥ गदाशूलासिहस्तानांखादतांपिबतामपि ॥
शयनेषुमहार्हेषुप्रसुप्तानांप्रियैस्सह ॥ १६ ॥ त्रस्तानांगच्छतांतूर्णंपुत्रानादायसर्वतः ॥ तेषांशतसहस्राणितदालंकानिवासिनाम् ॥१७॥
अदहत्पावकस्तत्रजज्वालचपुनःपुनः ॥ सारवंतिमहार्हाणिगंभीरगुणवंतिच ॥ १८ ॥ हेमचंद्रार्धचन्द्राणिचंद्रशालोत्तमानिच ॥ तत्रचि
त्रगवाक्षाणिसाधिष्ठानानिसर्वशः ॥ १९॥ मणिविद्रुमचित्राणिस्पृशंतीवदिवाकरम् ॥ क्रौंचबर्हिणवर्णानांभूषणानांचनिःस्वनैः ॥२० ॥
नादितान्यचलाभानिवेश्मान्यग्निर्ददाहसः ॥ ज्वलनेनपरीतानितोरणानिचकाशिरे ॥ २१ ॥ विद्युद्भिरिवनद्धानिमेघजालानिघर्मगे ॥
ज्वलनेनपरीतानिगृहाणिप्रचकाशिरे ॥ २२ ॥ दवाग्निदीप्तानियथाशिखराणिमहागिरेः ॥ विमानेषुप्रसुप्ताश्चदह्यमानावरांगनाः ॥२३॥
त्यक्ताभरणसंयोगाहाहेत्युच्चैर्विचुक्रुशुः ॥ तत्रचाग्निपरीतानिनिपेतुर्भवनान्यपि ॥ २४ ॥ वज्रिवज्रहतानीवशिखराणिमहागिरेः ॥
तानिनिर्दह्यमानानिदूरतःप्रचकाशिरे ॥ २५ ॥ हिमवच्छिखराणीवदह्यमानानिसर्वशः ॥ हर्म्याग्रैर्दह्यमानैश्चज्वालाप्रज्वालितैरपि ॥
॥ २६ ॥ रात्रौसादृश्यतेलंकापुष्पितैरिवकिंशुकैः ॥ हस्त्यध्यक्षैर्गजैर्मुक्तैर्मुक्तैश्चतुरगैरपि ॥ बभूवलंकालोकांतेभ्रांतग्राहइवार्णवः ॥
॥ २७ ॥ अश्वंमुक्तंगजोदृष्ट्वाक्वचिद्भीतोपसर्पति ॥ भीतोभीतंगजंदृष्ट्वाक्वचिदश्वोनिवर्तते ॥ २८ ॥ लंकायांदह्यमानायांशुशुभेचम

महौषध्यस्ततः सर्वास्तस्मिन्पर्वतसत्तमे ॥ विज्ञायार्थिनमायांतंततोजग्मुरदर्शनम् ॥ ६० ॥ सतामहात्माहनुमानपश्यंश्चुकोपरोषाच्च
भृशंननाद ॥ अमृष्यमाणोऽग्निसमानचक्षुर्महीधरेंद्रंतमुवाचवाक्यम् ॥ ६१ ॥ किमेतदेवंसुविनिश्चितंतेयद्राघवेनासिकृतानुकंपः ॥
पश्याद्यमद्बाहुबलाभिभूतोविकीर्णमात्मानमथोनगेंद्र ॥ ६२ ॥ सतस्यशृंगंसनगंसनागंसकांचनंधातुसहस्रजुष्टम् ॥ विकीर्णकूटंज्व
लिताग्रसानुंप्रगृह्यवेगात्सहसोन्ममाथ ॥ ६३ ॥ सतंसमुत्पाट्यखमुत्पपातवित्रास्यलोकान्ससुरासुरेंद्रान् ॥ संस्तूयमानःखचरैरनेकै
र्जगामवेगाद्गरुडोग्रवेगः ॥ ६४ ॥ सभास्कराध्वानमनुप्रपन्नस्तंभास्करार्भशिखरंप्रगृह्य ॥ बभौतदाभास्करसन्निकाशोरवेःसमीपेप्रतिभा
स्कराभः ॥ ६५ ॥ सतेनशैलेनभृशंरराजशैलोपमोगंधवहात्मजस्तु ॥ सहस्रधारेणसपावकेनचक्रेणखेविष्णुरिवार्पितेन ॥ ६६ ॥
तंवानराः प्रेक्ष्यतदाविनेदुःसतानपिप्रेक्ष्यमुदाननाद ॥ तेषांसमुत्कृष्टरवंनिशम्यलंकालयाभीमतरंविनेदुः ॥ ६७ ॥ ततोमहात्मानि
पपाततस्मिन्शैलोत्तमेवानरसैन्यमध्ये ॥ हर्युत्तमेभ्यःशिरसाभिवाद्यविभीषणंतत्रचसस्वजेसः ॥ ६८ ॥ तावप्युभौमानुषराजपुत्रौतंगं
धमाघ्रायमहौषधीनाम् ॥ बभूवतुस्तत्रतदाविशल्यावुत्तस्थुरन्येचहरिप्रवीराः ॥ ६९ ॥ सर्वेविशल्याविरुजाःक्षणेनहरिप्रवीराश्चहता
श्चयेस्युः ॥ गंधेनतासांप्रवरौषधीनांसुप्तानिशांतेष्विवसंप्रबुद्धाः ॥ ७० ॥ यदाप्रभृतिलंकायांयुध्यंतेहरिराक्षसाः ॥ तदाप्रभृतिमाना
र्थमाज्ञयाराघवस्यच ॥ ७१ ॥ येहन्यंतेरणेतत्रराक्षसाःकपिकुंजरैः ॥ हताहतास्तुक्षिप्यंतेसर्वएवतुसागरे ॥ ७२ ॥ ततोहरिर्गंधवहा
त्मजस्तुतमोषधीशैलमुदग्रवेगः ॥ निनायवेगाद्धिमवंतमेवपुनश्चरामेणसमाजगाम ॥ ७३ ॥ इत्यार्षे श्रीम० वा० आ० च० सा०
युद्धकांडे चतुःसप्ततितमःसर्गः॥७४॥ततोऽब्रवीन्महातेजाःसुग्रीवोवानरेश्वरः ॥ अर्थ्यंविज्ञापयंश्चापिहनूमंतमिदंवचः ॥१॥ यतोहतःकुं
भकर्णःकुमाराश्चनिषूदिताः ॥ नेदानीमुपनिर्हाररंरावणोदातुमर्हति ॥ २ ॥ येयेमहाबलाःसंतिलघवश्चप्लवंगमाः ॥ लंकामभिपतंत्वाशुगृ
ह्योल्काःप्लवगर्षभाः ॥ ३ ॥ (हरयोहरिसंकाशाःप्रदग्धुंरावणालयम् ॥) ततोऽस्तंगतआदित्येरौद्रेतस्मिन्निशामुखे ॥ लंकामभिमुखाः
सोल्काजग्मुस्तेप्लवगर्षभाः ॥ ४ ॥ उल्काहस्तैर्हरिगणैःसर्वतःसमभिद्रुताः ॥ आरक्षस्थाविरूपाक्षाःसहसाविप्रदुद्रुवुः ॥ ५ ॥ गोपुराट्ट

॥ २ ॥ विद्याधरैर्मुनिगणैरप्सरोभिर्निषेवितम् ॥ नानामृगगणाकीर्णंबहुकन्दलशोणितम् ॥ ३ ॥ सर्वानाकुलयंस्तत्रयक्षगन्धर्व
किन्नरान् ॥ हनुमान्मेघसंकाशोववृधेमारुतात्मजः ॥ ४ ॥) पद्भ्यांतुशैलमाविध्यवडवामुखवन्मुखम् ॥ विवृत्योग्रंननादोच्चैस्त्रासय
न्रजनीचरान् ॥ ४२ ॥ तस्यनानद्यमानस्यश्रुत्वानिनदमुत्तमम् ॥ लंकास्थाराक्षसव्याघ्रानशेकुःस्पंदितुंक्वचित् ॥ ४३ ॥ नमस्कृत्वा
थरामायमारुतिर्भीमविक्रमः ॥ राघवार्थेपरंकर्मसमीहतपरंतपः ॥ ४४ ॥ सपुच्छमुद्यम्यभुजंगकल्पंविनम्यपृष्ठंश्रवणेनिकुच्य ॥
विवृत्यवक्त्रंवडवामुखाभमापुप्लुवेव्योम्निसचंडवेगः ॥ ४५ ॥ सवृक्षखंडांस्तरसाजहारशैलाच्छिलाःप्राकृतवानरांश्च ॥ बाहूरुवेगो
ऽद्धुतसंप्रणुन्नास्तेक्षीणवेगाःसलिलेनिपेतुः ॥ ४६ ॥ सतौप्रसार्योरगभोगकल्पौभुजौभुजंगारिनिकाशवीर्यः ॥ जगामशैलंनगराजमग्र्यं
दिशःप्रकर्षन्निववायुसूनुः ॥ ४७ ॥ ससागरंघूर्णितवीचिमालंतदंभसाभ्रामितसर्पसत्त्वम् ॥ समीक्ष्यमाणःसहसाजगामचक्रंयथाविष्णुक
राग्रमुक्तम् ॥ ४८ ॥ सपर्वतान्पक्षिगणान्सरांसिनदीस्तटाकानिपुरोत्तमानि ॥ स्फीताञ्जनांस्तानपिसंप्रवीक्ष्यजगामवेगात्पितृतुल्य
वेगः ॥४९॥ आदित्यपथमाश्रित्यजगामसगतश्रमः ॥ हनूमांस्त्वरितोवीरःपितुस्तुल्यपराक्रमः ॥ ५० ॥ जवेनमहतायुक्तोमारुतिर्वातरं
हसा ॥ जगामहरिशार्दूलोदिशःशब्देननादयन् ॥ ५१ ॥ स्मरञ्जांबवतोवाक्यंमारुतिर्भीमविक्रमः ॥ ददर्शसहसाचापिहिमवंतंमहा
कपिः ॥ ५२ ॥ नानाप्रस्रवणोपेतंबहुकंदरनिर्झरम् ॥ श्वेताभ्रचयसंकाशैःशिखरैश्चारुदर्शनैः ॥ शोभितंविविधैर्वृक्षैरगमत्पर्वतोत्तमम् ॥
॥५३॥ सतंसमासाद्यमहानगेंद्रमतिप्रवृद्धोत्तमहेमशृंगम् ॥ ददर्शपुण्यानिमहाश्रमाणिसुरर्षिसंघोत्तमसेवितानि ॥५४॥ सब्रह्मकोशंरजता
लयंचशक्रालयंरुद्रशरप्रमोक्षम् ॥ हयाननंब्रह्मशिरश्चदीप्तंददर्शवैवस्वतकिंकरांश्च ॥ ५५ ॥ वह्न्यालयंवैश्रवणालयंचसूर्यप्रभंसूर्यनिबंध
नंच ॥ ब्रह्मालयंशंकरकार्मुकंचददर्शनाभिंचवसुंधरायाः ॥ ५६ ॥ कैलासमुग्रंहिमवच्छिलांचतंवैवृषंकांचनशैलमग्र्यम् ॥ प्रदीप्तस
र्वौषधिसंप्रदीप्तंददर्शसर्वौषधिपर्वतेंद्रम् ॥ ५७ ॥ सतंसमीक्ष्यानलराशिदीप्तंविसिष्मियेवासवदूतसूनुः ॥ आप्लुत्यतंचौषधिप
र्वतेंद्रंतत्रौषधीनांविचयंचकार ॥ ५८ ॥ सयोजनसहस्राणिसमतीत्यमहाकपिः ॥ दिव्यौषधिधरंशैलंव्यचरन्मारुतात्मजः ॥ ५९ ॥

स्नेहोयथावायुसुतेपरः ॥ २० ॥ विभीषणवचःश्रुत्वाजांबवान्वाक्यमब्रवीत् ॥ शृणुनैर्ऋतशार्दूलयस्मात्पृच्छामिमारुतिम् ॥ २१ ॥
अस्मिञ्जीवतिवीरेतुहतमप्यहतंबलम् ॥ हनूमत्युज्झितप्राणेजीवंतोऽपिमृतावयम् ॥ २२ ॥ धरतेमारुतिस्तातमारुतप्रतिमोयदि ॥
वैश्वानरसमोवीर्येजीविताशाततोभवेत् ॥ २३ ॥ ततोवृद्धमुपागम्यविनयेनाभ्यवादयत् ॥ गृह्यजांबवतःपादौहनूमान्मारुतात्मजः ॥
॥ २४ ॥ श्रुत्वाहनूमतोवाक्यंतदाविव्यथितेंद्रियः ॥ पुनर्जातमिवात्मानंमन्यतेप्लवगोत्तमः ॥ २५ ॥ ततोऽब्रवीन्महातेजाहनूमंतंस
जांबवान् ॥ आगच्छहरिशार्दूलवानरांस्त्रातुमर्हसि ॥ २६ ॥ नान्योविक्रमपर्याप्तस्त्वमेषांपरमःसखा ॥ त्वत्पराक्रमकालोऽयंनान्यं
पश्यामिकंचन ॥ २७ ॥ ऋक्षवानरवीराणामनीकानिप्रहर्षय ॥ विशल्यौकुरुचाप्येतौसादितौरामलक्ष्मणौ ॥ २८ ॥ गत्वापरम
मध्वानमुपर्युपरिसागरम् ॥ हिमवंतंनगश्रेष्ठंहनूमन्गंतुमर्हसि ॥ २९ ॥ ततःकांचनमत्युग्रमृषभंपर्वतोत्तमम् ॥ कैलासशिखरंचात्रद्र
क्ष्यस्यरिनिषूदन ॥ ३० ॥ तयोःशिखरयोर्मध्येप्रदीप्तमतुलप्रभम् ॥ सर्वौषधियुतंवीरद्रक्ष्यस्योषधिपर्वतम् ॥ ३१ ॥ तस्यवानर
शार्दूलचतस्रोमूर्ध्निसंभवाः ॥ द्रक्ष्यस्योषधयोदीप्तादीपयंतीर्दिशोदश ॥ ३२ ॥ मृतसंजीवनींचैवविशल्यकरणीमपि ॥ सवर्णकर
णींचैवसंधानींचमहौषधीम् ॥ ३३ ॥ ताःसर्वाहनुमन्गृह्यक्षिप्रमागंतुमर्हसि ॥ आश्वासयहरीन्प्राणैर्योज्यगंधवहात्मज ॥ ३४ ॥
श्रुत्वाजांबवतोवाक्यंहनूमान्मारुतात्मजः ॥ आपूर्यतबलोद्धर्षैर्वायुवेगैरिवार्णवः ॥ ३५ ॥ सपर्वततटाग्रस्थःपीडयन्पर्वतोत्तमम् ॥ हनू
मान्दृश्यतेवीरोद्वितीयइवपर्वतः ॥ ३६ ॥ हरिपादविनिर्भग्नोनिषसादसपर्वतः ॥ नशशाकतदात्मानंवोढुंभृशनिपीडितः ॥ ३७ ॥
तस्यपेतुर्नगाभूमौहरिवेगाच्चजज्वलुः ॥ शृंगाणिचव्यकीर्यंतपीडितस्यहनूमता ॥३८॥ तस्मिन्संपीड्यमानेतुभग्नद्रुमशिलातले ॥ नशे
कुर्वानराःस्थातुंघूर्णमानेनगोत्तमे ॥ ३९ ॥ साघूर्णितमहाद्वाराप्रभग्नगृहगोपुरा ॥ लंकात्रासाकुलारात्रौप्रनृत्यैवाभवत्तदा ॥ ४० ॥ पृथि
वीधरसंकाशोनिपीड्यपृथिवीधरम् ॥ पृथिवींक्षोभयामाससार्णवांमारुतात्मजः ॥ ४१ ॥ (आरुरोहतदातस्माद्धरिर्मलयपर्वतम् ॥
मेरुमन्दरसंकाशंनानाप्रस्रवणाकुलम् ॥ १ ॥ नानाद्रुमलताकीर्णंविकासिकमलोत्पलम् ॥ सेवितंदेवगन्धर्वैःषष्टियोजनमुच्छ्रितम् ॥

चसंख्येसहलक्ष्मणेन ॥ निषूदयित्वासहसाविवेशपुरींदशग्रीवभुजाभिगुप्ताम् ॥ संस्तूयमानःसतुयातुधानैःपित्रेचसर्वंहर्षितोऽभ्यु
वाच ॥ ७० ॥ इत्यार्षे श्रीम० वा० आ० च० सा० युद्धकांडे त्रिसप्ततितमः सर्गः ॥ ७३ ॥ तयोस्तदासादितयोरणाग्रेमुमोहसैन्यं
हरियूथपानाम् ॥ सुग्रीवनीलांगदजांबवंतोनचापिकिंचित्प्रतिपेदिरेते ॥ १ ॥ ततोविषण्णंसमवेक्ष्यसर्वंविभीषणोबुद्धिमतांवरिष्ठः ॥
उवाचशाखामृगराजवीरानाश्वासयन्नप्रतिमैर्वचोभिः ॥ २ ॥ माभैष्टनास्त्यत्रविषादकालोयदार्यपुत्रौह्यवशौविषण्णौ ॥ स्वयंभुवो
वाक्यमथोद्वहंतौयत्सादिताविंद्रजितास्त्रजालैः ॥ ३ ॥ तस्मैतुदत्तंपरमास्त्रमेतत्स्वयंभुवाब्राह्मममोघवीर्यम् ॥ तन्मानयंतौयुधिराजपु
त्रौनिपातितौकोऽत्रविषादकालः ॥ ४ ॥ ब्राह्ममस्त्रंततोधीमान्मानयित्वातुमारुतिः ॥ विभीषणवचःश्रुत्वाहनूमानिदमब्रवीत् ॥ ५ ॥
अस्मिन्नस्त्रहतेसैन्येवानराणांतरस्विनाम् ॥ योयोधारयतेप्राणांस्तंतमाश्वासयावहे ॥ ६ ॥ तावुभौयुगपद्वीरौहनूमद्राक्षसोत्तमौ ॥
उल्काहस्तौतदारात्रौरणशीर्षेविचेरतुः ॥ ७ ॥ भिन्नलांगूलहस्तोरुपादांगुलिशिरोधरैः ॥ स्रवद्भिःक्षतजंगात्रैःप्रस्रवद्भिःसमंततः ॥ ८ ॥
पतितैःपर्वताकारैर्वानरैरभिसंवृताम् ॥ शस्त्रैश्चपतितैर्दीप्तैर्ददृशातेवसुंधराम् ॥ ९ ॥ सुग्रीवमंगदंनीलंशरभंगंधमादनम् ॥ जांबवंतंसु
षेणंचवेगदर्शिनमेवच ॥ १० ॥ मैंदंनलंज्योतिमुखंद्विविदंचापिवानरम् ॥ विभीषणोहनूमांश्चददृशातेहतान्रणे ॥ ११ ॥ सप्तष
ष्टिर्हताःकोट्योवानराणांतरस्विनाम् ॥ अह्नःपंचमशेषेणवल्लभेनस्वयंभुवः ॥ १२ ॥ सागरौघनिभंभीमंदृष्ट्वाबाणार्दितंबलम् ॥
मार्गतेजांबवंतंचहनूमान्सविभीषणः ॥ १३ ॥ स्वभावजरयायुक्तंवृद्धंशरशतैश्चितम् ॥ प्रजापतिसुतंवीरंशाम्यंतमिवपावकम् ॥ १४ ॥
दृष्ट्वासमभिसंक्रम्यपौलस्त्योवाक्यमब्रवीत् ॥ कच्चिदार्यशरैस्तीक्ष्णैर्नप्राणाध्वंसितास्तव ॥ १५ ॥ विभीषणवचःश्रुत्वाजांबवानृक्ष
पुंगवः ॥ कृच्छ्रादभ्युद्गिरन्वाक्यमिदंवचनमब्रवीत् ॥ १६ ॥ नैर्ऋतेंद्रमहावीर्यस्वरेणत्वाभिलक्षये ॥ विद्धगात्रःशितैर्बाणैर्नत्वांपश्या
मिचक्षुषा ॥ १७ ॥ अंजनासुप्रजायेनमातरिश्वाचसुव्रत ॥ हनूमान्वानरश्रेष्ठःप्राणान्धारयतेक्वचित् ॥ १८ ॥ श्रुत्वाजांबवतोवा
क्यमुवाचेदंविभीषणः ॥ आर्यपुत्रावतिक्रम्यकस्मात्पृच्छसिमारुतिम् ॥ १९ ॥ नैवराजनिसुग्रीवेनांगदेनापिराघवे ॥ आर्यसंदर्शितः

जिद्वली ॥ ५० ॥ स्वसैन्यमुत्सृज्यसमेत्यतूर्णंमहाहवेवानरवाहिनीषु ॥ अदृश्यमानःशरजालमुग्रंववर्षनीलांबुधरो यथांबु ॥ ५१ ॥
तेशक्रजिद्वाणविशीर्णदेहामायाहताविस्वरमुन्नदंतः ॥ रणेनिपेतुर्हरयोऽद्रिकल्पायथेंद्रवज्राभिहतानगेंद्राः ॥ ५२ ॥ तेकेवलंसंददृशुः
शिताग्रान्बाणान्रणेवानरवाहिनीषु ॥ मायाविगूढंचसुरेंद्रशत्रुंनचात्रतंराक्षसमप्यपश्यन् ॥ ५३ ॥ ततःसरक्षोऽधिपतिर्महात्मासर्वादिशो
बाणगतैःशिताग्रैः ॥ प्रच्छादयामासरविप्रकाशैर्विदारयामासचवानरेंद्रान् ॥ ५४ ॥ सशूलनिस्त्रिंशपरश्वधानिव्याविद्धदीतानलसप्र
भाणि ॥ सविस्फुलिंगोज्ज्वलपावकानिववर्षतीव्रंप्लुवगेंद्रसैन्ये ॥ ५५ ॥ ततोज्वलनसंकाशैर्बाणैर्वानरयूथपाः ॥ ताडिताःशक्रजिद्वाणैः
प्रफुल्लाइवकिंशुकाः ॥ ५६ ॥ उदीक्षमाणागगनंकेचिन्नेत्रेषुताडिताः ॥ शनैर्विविशुरन्योन्यंपेतुश्चजगतीतले ॥ ५७ ॥ हनूमंतंचसु
ग्रीवमंगदंगंधमादनम् ॥ जांबवंतंसुषेणंचवेगदर्शिनमेवच ॥ ५८ ॥ मैंदंचद्विविदंनीलंगवाक्षंगवयंतथा ॥ केसरिंहरिलोमानंविद्युद्दं
ष्ट्रंचवानरम् ॥ ५९ ॥ सूर्याननंज्योतिमुखंतथादधिमुखंहरिम् ॥ पावकाक्षंनलंचैवकुमुदंचैववानरम् ॥ ६० ॥ प्रासैःशूलैःशितैर्बा
णैरिंद्रजिन्मंत्रसंहितैः ॥ विव्याधहरिशार्दूलान्सर्वांस्तान्राक्षसोत्तमः ॥ ६१ ॥ सवैगदाभिर्हरियूथमुख्यान्निर्भिद्यबाणैस्तपनीयवर्णैः ॥
ववर्षरामंशरवृष्टिजालैःसलक्ष्मणंभास्कररश्मिकल्पैः ॥ ६२ ॥ सबाणवर्षैरभिवृष्यमाणोधारानिपातानिवतानचिंत्य ॥ समीक्षमाणः
परमाद्भुतश्रीरामस्तदालक्ष्मणमित्युवाच ॥ ६३ ॥ असौपुनर्लक्ष्मणराक्षसेंद्रोमहास्त्रमाश्रित्यसुरेंद्रशत्रुः ॥ निपातयित्वाहरिसैन्यमस्मा
न्छितैःशरैरर्दयतिप्रसक्तम् ॥ ६४ ॥ स्वयंभुवादत्तवरोमहात्मासमाहितोऽन्तर्हितभीमकायः ॥ कथंनुशक्योयुधिनष्टदेहोनिहंतुमद्येन्द्र
जिदुद्यतास्त्रः ॥ ६५ ॥ मन्येस्वयंभूर्भगवानचिंत्यस्तस्यैतदस्त्रंप्रभवश्चयोऽस्य ॥ बाणावपातंत्वमिहाद्यधीमन्मयासहाव्यग्रमनाःस
हस्व ॥ ६६ ॥ प्रच्छादयत्वेषहिराक्षसेंद्रःसर्वाधिकःसायकवृष्टिजालैः ॥ एतच्चसर्वंपतिताग्र्यशूरंनभ्राजतेवानरराजसैन्यम् ॥ ६७ ॥
आवांतुदृष्ट्वापतितौविसंज्ञौनिवृत्तयुद्धौहतहर्षरोषौ ॥ ध्रुवंप्रवेक्ष्यत्यमरारिवासमसौसमासाद्यरणाग्र्यलक्ष्मीम् ॥ ६८ ॥ ततस्तुताविंद्र
जितोऽस्त्रजालैर्बभूवतुस्तत्रतदाविशस्तौ ॥ सचापितौतत्रविशादयित्वाननादहर्षाद्युधिराक्षसेंद्रः ॥ ६९ ॥ ततस्तदावानरसैन्यमेवंरामं

पताकाध्वजशोभितम् ॥ निर्ययौराक्षसबलंनर्दमानंयुयुत्सया ॥ २७ ॥ तेशरैर्बहुभिश्चित्रैस्तीक्ष्णवेगैरलंकृतैः ॥ तोमरैरंकुशैश्चापिवा
नराञ्जघ्नुराहवे ॥ २८ ॥ रावणिस्तुसुसंक्रुद्धस्तान्निरीक्ष्यनिशाचरान् ॥ हृष्टाभवंतोयुध्यंतुवानराणांजिघांसया ॥ २९ ॥ ततस्तेरा
क्षसाःसर्वेगर्जंतोजयकांक्षिणः ॥ अभ्यवर्षंस्ततोघोरान्वानराञ्छरवृष्टिभिः ॥ ३० ॥ सतुनालीकनाराचैर्गदाभिर्मुसलैरपि ॥ रक्षोभिः
संवृतःसंख्येवानरान्विचकर्षह ॥ ३१ ॥ तेवध्यमानाःसमरेवानराःपादपायुधाः ॥ अभ्यवर्षंतसहसारावणिंशैलपादपैः ॥ ३२ ॥ इंद्र
जित्तुतदाक्रुद्धोमहातेजामहाबलः ॥ वानराणांशरीराणिव्यधमद्रावणात्मजः ॥ ३३ ॥ शरेणैकेनचहरीन्नवपंचचसतच ॥ बिभेदसमरे
क्रुद्धोराक्षसान्संप्रहर्षयन् ॥ ३४ ॥ सशरैःसूर्यसंकाशैःशातकुंभविभूषणैः ॥ वानरान्समरेवीरःप्रममाथसुदुर्जयः ॥ ३५ ॥ तेभिन्न
गात्राःसमरेवानराःशरपीडिताः ॥ पेतुर्मथितसंकल्पाःसुरैरिवमहासुराः ॥ ३६ ॥ तेतपंतमिवादित्यंघोरैर्बाणगभस्तिभिः ॥ अभ्यधावं
तसंक्रुद्धाःसंयुगेवानरर्षभाः ॥ ३७ ॥ ततस्तुवानराःसर्वेभिन्नदेहाविचेतसः ॥ व्यथिताविद्रवंतिस्मरुधिरेणसमुक्षिताः ॥ ३८ ॥ राम
स्यार्थेपराक्रम्यवानरास्त्यक्तजीविताः ॥ नर्दंतस्तेनिवृत्तास्तुसमरेसशिलायुधाः ॥ ३९ ॥ तेद्रुमैःपर्वताग्रैश्चशिलाभिश्चप्लवंगमाः ॥
अभ्यवर्षंतसमरेरावणिंसमवस्थिताः ॥ ४० ॥ तंद्रुमाणांशिलानांचवर्षंप्राणहरंमहत् ॥ व्यपोहतमहातेजारावणिःसमितिंजयः ॥ ४१ ॥
ततःपावकसंकाशैःशरैराशीविषोपमैः ॥ वानराणामनीकानिबिभेदसमरेप्रभुः ॥ ४२ ॥ अष्टादशशरैस्तीक्ष्णैःसविद्धागंधमादनम् ॥
विव्याधनवभिश्चैवनलंदूरादवस्थितम् ॥ ४३ ॥ सप्तभिस्तुमहावीर्योमैंदंमर्मविदारणैः ॥ पंचभिर्विशिखैश्चैवगजंविव्याधसंयुगे ॥ ४४ ॥
जांबवंतंतुदशभिर्नीलंत्रिंशद्भिरेवच ॥ सुग्रीवमृषभंचैवसोऽङ्गदंद्विविदंतथा ॥ ४५ ॥ घोरैर्दत्तवरैस्तीक्ष्णैर्निष्प्राणानकरोत्तदा ॥ अन्या
नपितदामुख्यान्वानरान्बहुभिःशरैः ॥ ४६ ॥ अर्दयामाससंक्रुद्धःकालाग्निरिवमूर्च्छितः ॥ सशरैःसूर्यसंकाशैःसुमुक्तैःशीघ्रगामिभिः ॥
॥ ४७ ॥ वानराणामनीकानिनिर्ममंथमहारणे ॥ आकुलांवानरींसेनांशरजालेनपीडिताम् ॥ ४८ ॥ हृष्टःसपरयाप्रीत्याददर्शक्षत
जोक्षिताम् ॥ पुनरेवमहातेजाराक्षसेंद्रात्मजोबली ॥ ४९ ॥ संसृज्यबाणवर्षंचशस्त्रवर्षंचदारुणम् ॥ ममर्दवानरानीकंपरितरिंत्वद्र

विष्णुरुद्रसाध्याश्चवैश्वानरचन्द्रसूर्याः ॥ द्रक्ष्यंतुमेविक्रममप्रमेयंविष्णोरिवोग्रंबलियज्ञवाटे ॥७॥ सएवमुक्त्वात्रिदशेंद्रशत्रुरापृच्छ्यराजान
मदीनसत्त्वः ॥ समारुरोहानिलतुल्यवेगंरथंखरश्रेष्ठसमाधियुक्तम् ॥ ८ ॥ समास्थायमहातेजारथंहरिरथोपमम् ॥ जगामसहसातत्र
यत्रयुद्धमरिंदमः ॥ ९ ॥ तंप्रस्थितंमहात्मानमनुजग्मुर्महाबलाः ॥ संहर्षमाणाबहवोधनुःप्रवरपाणयः ॥ १० ॥ गजस्कंधगताःकेचि
त्केचित्परमवाजिभिः ॥ व्याघ्रवृश्चिकमार्जारखरोष्ट्रैश्चभुजंगमैः ॥ ११ ॥ वराहैःश्वापदैःसिंहैर्जंबुकैःपर्वतोपमैः ॥ काकहंसमयूरैश्चराक्ष
साभीमविक्रमाः ॥ प्रासमुद्गरनिस्त्रिंशपरश्वधगदाधराः ॥ १२ ॥ सशंखनिनदैःपूर्णैर्भेरीणांचापिनिःस्वनैः ॥ जगामत्रिदशेंद्रारिराजि
वेगेनवीर्यवान् ॥ १३ ॥ सशंखशशिवर्णेनच्छत्रेणारिपुसूदनः ॥ रराजप्रतिपूर्णेननभश्चंद्रमसायथा ॥ १४ ॥ वीज्यमानस्ततोवीरोहैमै
र्हैमविभूषणः ॥ चारुचामरमुख्यैश्चमुख्यःसर्वधनुष्मताम् ॥ १५ ॥ (सतुदृष्ट्वाविनिर्यान्तंबलेनमहतावृतम् ॥ राक्षसाधिपतिःश्रीमान्रा
वणःपुत्रमब्रवीत् ॥ १ ॥ त्वमप्रतिरथःपुत्रोत्वयावैवासवोजितः ॥ किंपुनर्मानुषंधृष्यंनिहनिष्यसिराघवम् ॥ २ ॥ तथोक्तोराक्षसेन्द्रेण
प्रत्यगृह्णान्महाशिषः ॥) ततस्त्विन्द्रजितालंकासूर्यप्रतिमतेजसा ॥ रराजाप्रतिवीर्येणद्यौरिवार्केणभास्वता ॥ १६ ॥ ससंप्राप्यमहा
तेजायुद्धभूमिमरिंदमः ॥ स्थापयामासरक्षांसिरथंप्रतिसमंततः ॥ १७ ॥ ततस्तुहुतभोक्तारंहुतभुक्सदृशप्रभः ॥ जुहुवेराक्षसश्रेष्ठोविधि
वन्मंत्रसत्तमैः ॥ १८ ॥ सहविर्लाजसत्कारैर्माल्यगंधपुरस्कृतैः ॥ जुहुवेपावकंतत्रराक्षसेंद्रःप्रतापवान् ॥ १९ ॥ शस्त्राणिशरपत्राणिस
मिधोऽथविभीतकः ॥ लोहितानिचवासांसिस्रुवंकार्ष्णायसंतथा ॥ २० ॥ सतत्राग्निंसमास्तीर्यशरपत्रैःसतोमरैः ॥ छागस्यकृष्ण
वर्णस्यगलंजग्राहजीवतः ॥ २१ ॥ सकृदेवसमिद्धस्यविधूमस्यमहार्चिषः ॥ बभूवुस्तानिलिंगानिविजयायान्यदर्शयन् ॥ २२ ॥ प्रद
क्षिणावर्तशिखस्तप्तकांचनसन्निभः ॥ हविस्तत्प्रतिजग्राहपावकःस्वयमुत्थितः ॥ २३ ॥ सोऽस्त्रमाहारयामासब्राह्ममस्त्रविशारदः ॥
धनुश्चात्मरथंचैवसर्वंतत्राभ्यमंत्रयत् ॥ २४ ॥ तस्मिन्नाहूयमानेऽस्त्रेहूयमानेचपावके ॥ सार्कग्रहेंदुनक्षत्रंवितत्रासनभःस्थलम् ॥२५॥
सपावकंपावकदीप्ततेजाहुत्वामहेन्द्रप्रतिमप्रभावः ॥ सचापबाणासिरथाश्वसूतःखेऽन्तर्दधेत्मानमचिंत्यवीर्यः ॥२६॥ ततोहयरथाकीर्णं

प्रख्यातबलवीर्येणपुत्रेणेंद्रजितामम ॥ ५ ॥ तौभ्रातरौतदाबद्धौघोरैर्दत्तवरैःशरैः ॥ यन्नशक्यंसुरैःसर्वैरसुरैर्वामहाबलैः ॥ ६ ॥ मोक्तंतद्बं
धनंघोरंयक्षगंधर्वपन्नगैः ॥ तन्नजानेप्रभावैर्वामाययामोहनेनवा ॥ ७ ॥ शरबंधाद्विमुक्तौतौभ्रातरौरामलक्ष्मणौ ॥ येयोधानिर्गताःशूरा
राक्षसाममशासनात् ॥ ८ ॥ तेसर्वैर्निहतायुद्धेवानरैःसुमहाबलैः ॥ तंनपश्याम्यहंयुद्धेयोऽद्यरामंसलक्ष्मणम् ॥ नाशयेत्सबलंवीरंससु
ग्रीवविभीषणम् ॥ ९ ॥ अहोसुबलवान्रामोमहदस्त्रबलंचवै ॥ यस्यविक्रममासाद्यराक्षसानिधनंगताः ॥ १० ॥ (तंमन्येराघवंवीरं
नारायणमनामयम् ॥ तद्भयाद्धिपुरीलंकापिहितद्वारतोरणा ॥ १ ॥) अप्रमत्तैश्चसर्वत्रगुल्मैरक्ष्यापुरी वयम् ॥ अशोकवनिकाचैव
यत्रसीताभिरक्ष्यते ॥ ११ ॥ निष्कामोवाप्रवेशोवाज्ञातव्यःसर्वदैवनः ॥ यत्रयत्रभवेद्गुल्मस्तत्रतत्रपुनःपुनः ॥ १२ ॥ सर्वतश्चापितिं
ष्ठध्वंसैन्यैःपरिवृताबलैः ॥ द्रष्टव्यंचपदंतेषांवानराणांनिशाचराः ॥ १३ ॥ प्रदोषेवार्धरात्रेवाप्रत्यूषेवापिसर्वशः ॥ नावज्ञातत्रकर्तव्या
वानरेषुकदाचन ॥ १४ ॥ द्विषतांबलमुद्युक्तमापतत्किंस्थितंयथा ॥ ततस्तेराक्षसाःसर्वेश्रुत्वालंकाधिपस्यतत् ॥ १५ ॥ वचनंसर्व
मातिष्ठन्यथावत्तुमहाबलाः ॥ १६ ॥ तान्सर्वान्हिसमादिश्यरावणोराक्षसाधिपः ॥ मन्युशल्यंवहन्दीनःप्रविवेशस्वमालयम् ॥ १७ ॥
ततःससंदीपितकोपवह्निर्निशाचराणामधिपोमहाबलः ॥ तदेवपुत्रव्यसनंविचिंतयन्मुहुर्मुहुश्चैवतदाविनिःश्वसन् ॥ १८ ॥ इत्यार्षे
श्रीम० वा० आदि० च० सा० युद्धकांडे द्विसप्ततितमः सर्गः ॥ ७२ ॥ ततोहतान्राक्षसपुंगवांस्तान्देवांतकादित्रिशिरोऽतिकायान् ॥
रक्षोगणास्तत्रहतावशिष्टास्तेरावणायत्वरिताःशशंसुः ॥ १ ॥ ततोहतांस्तान्सहसानिशम्यराजामहाबाष्पपरिप्लुताक्षः ॥ पुत्रक्षयंभ्रातृ
वधंचघोरंविचिंत्यराजाविपुलंप्रदध्यौ ॥ २ ॥ ततस्तुराजानमुदीक्ष्यदीनंशोकार्णवेसंपरिपुप्लुवानम् ॥ रथर्षभोराक्षसराजसूनुस्तमिन्द्र
जिद्वाक्यमिदंबभाषे ॥ ३ ॥ नतातमोहंपरिगंतुमर्हसेयत्रेंद्रजिज्जीवतिनैर्ऋतेश ॥ नेंद्रारिबाणाभिहतोहिकश्चित्प्राणान्समर्थःसमरेऽभि
पातुम् ॥ ४ ॥ पश्याद्यरामंसहलक्ष्मणेनमद्बाणनिर्भिन्नविकीर्णदेहम् ॥ गतायुषंभूमितलेशयानंशितैःशरैराचितसर्वगात्रम् ॥ ५ ॥
इमांप्रतिज्ञांशृणुशक्रशत्रोःसुनिश्चितांपौरुषदैवयुक्ताम् ॥ अद्यैवरामंसहलक्ष्मणेनसंतर्पयिष्यामिशरैरमोघैः ॥ ६ ॥ अद्येंद्रवैवस्वत

मभ्युपागम्यवायुर्वाक्यमुवाचह ॥ ९६ ॥ ब्रह्मदत्तवरोह्येषअवध्यकवचावृतः ॥ ब्राह्मेणास्त्रेणभिंध्येनमेषवध्योहिनान्यथा ॥ अवध्यएष
ह्यन्येषामस्त्राणांकवचीबली ॥ ९७ ॥ ततस्तुवायोर्वचनंनिशम्यसौमित्रिरिंद्रप्रतिमानवीर्यः ॥ समादधेबाणमथोग्रवेगंतद्ब्राह्ममस्त्रंसह
सानियुज्य ॥ ९८ ॥ तस्मिन्वरास्त्रेतुनियुज्यमानेसौमित्रिणाबाणवरेशिताग्रे ॥ दिशश्चचंद्रार्कमहाग्रहाश्चनभश्चतत्रासररासचोर्वी ॥
॥ ९९ ॥ तंब्रह्मणोऽस्त्रेणनियुज्यचापेशरंसुपुंखंयमदूतकल्पम् ॥ सौमित्रिरिंद्रारिसुतस्यतस्यससर्जबाणंयुधिवज्रकल्पम् ॥ १०० ॥
तंलक्ष्मणोत्सृष्टविवृद्धवेगंसमापतंतंश्वसनोग्रवेगम् ॥ सुपर्णवज्रोत्तमचित्रपुंखंतदातिकायःसमरेददर्श ॥ १०१ ॥ तंप्रेक्षमाणःसहसाति
कायोजघानबाणैर्निशितैरनेकैः ॥ ससायकस्तस्यसुपर्णवेगस्तदातिवेगेनजगामपार्श्वम् ॥ १०२ ॥ तमागतंप्रेक्ष्यतदातिकायोबाणंप्र
दीप्तांतककालकल्पम् ॥ जघानशक्त्यृष्टिगदाकुठारैःशूलैःशरैश्चाप्यविपन्नचेष्टः ॥ १०३ ॥ तान्यायुधान्यद्भुतविग्रहाणिमोघानिकृत्वा
सशरोऽग्निदीप्तः ॥ प्रगृह्यतस्यैवकिरीटजुष्टंतदातिकायस्यशिरोजहार ॥ १०४ ॥ तच्छिरःसशिरस्त्राणंलक्ष्मणेषुप्रमर्दितम् ॥ पपात
सहसाभूमौशृंगंहिमवतोयथा ॥ १०५ ॥ तंभूमौपतितंदृष्ट्वाविक्षिप्तांबरभूषणम् ॥ बभूवुर्व्यथिताःसर्वेहतशेषानिशाचराः ॥ १०६ ॥
तेविषण्णमुखादीनाःप्रहारजनितश्रमाः ॥ विनेदुरुच्चैर्बहवःसहसाविस्वरैःस्वरैः ॥ १०७ ॥ ततस्तत्परितोयातानिरपेक्षानिशाचराः ॥
पुरीमभिमुखाभीताद्रवंतोनायकेहते ॥ १०८ ॥ प्रहर्षयुक्ताबहवस्तुवानराःप्रफुल्लपद्मप्रतिमाननास्तदा ॥ अपूजयँल्लक्ष्मणमिष्टभागिनं
हतेरिपौभीमबलेदुरासदे ॥१०९ ॥ (अतिबलमतिकायमभ्रकल्पंयुधिविनिपात्यसलक्ष्मणःप्रहृष्टः ॥ त्वरितमथतदासरामपार्श्वंकपि
निवहैश्चसुपूजितोजगाम ॥ १)इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे एकसप्ततितमः सर्गः ॥ ७१ ॥
अतिकायंहतंश्रुत्वालक्ष्मणेनमहात्मना ॥ उद्वेगमगमद्राजावचनंचेदमब्रवीत् ॥ १ ॥ धूम्राक्षःपरमामर्षीसर्वशस्त्रभृतांवरः ॥ अकंपनः
प्रहस्तश्चकुम्भकर्णस्तथैवच ॥ २ ॥ एतेमहाबलावीराराक्षसायुद्धकांक्षिणः ॥ जेतारःपरसैन्यानांपरैर्नित्यापराजिताः ॥ ३ ॥ ससै
न्यास्तेहतावीरारामेणाक्लिष्टकर्मणा ॥ राक्षसाःसुमहाकायानानाशस्त्रविशारदाः ॥ ४ ॥ अन्येचबहवःशूरामहात्मानोनिपातिताः ॥

ततस्तान्राक्षसोत्सृष्टाञ्छरौघान्राघवानुजः ॥ असंभ्रान्तःप्रचिच्छेदनिशितर्बहुभिःशरैः ॥ ७८ ॥ ताञ्छरान्युधिसंप्रेक्ष्यनिकृत्तान्रा
वणात्मजः॥ चुकोपत्रिदशेन्द्रारिर्जग्राहनिशितंशरम् ॥ ७९ ॥ ससंधायमहातेजास्तंबाणंसहसोत्सृजत् ॥ तेनसौमित्रिमायांतमाजघा
नस्तनांतरे ॥ ८० ॥ अतिकायेनसौमित्रिस्ताडितोयुधिवक्षसि ॥ सुस्रावरुधिरंतीव्रंमदंमत्तइवद्विपः ॥ ८१ ॥ सचकारतदात्मानंवि
शल्यंसहसाविभुः ॥ जग्राहचशरंतीक्ष्णमस्त्रेणापिसमादधे ॥ ८२ ॥ आग्नेयेनतदास्त्रेणयोजयामाससायकम् ॥ सजज्वालतदाबाणो
धनुश्चास्यतदात्मनः ॥ ८३ ॥ अतिकायोऽतितेजस्वीरौद्रमस्त्रंसमादधे ॥ तेनबाणंभुजंगाभंहेमपुंखमयोजयत् ॥ ८४ ॥ तदस्त्रंज्वलितं
घोरंलक्ष्मणःशरमाहितम् ॥ अतिकायायचिक्षेपकालदण्डमिवान्तकः ॥ ८५ ॥ आग्नेयास्त्राभिसंयुक्तंदृष्ट्वाबाणंनिशाचरः ॥ उत्ससर्ज
तदाबाणंरौद्रंसूर्यास्त्रयोजितम् ॥ ८६ ॥ तावुभावंबरेबाणावन्योन्यमभिजघ्नतुः ॥ तेजसासंप्रदीप्ताग्रौक्रुद्धाविवभुजंगमौ ॥ तावन्योन्यं
विनिर्दह्यपेततुःपृथिवीतले ॥ ८७ ॥ निरर्चिषौभस्मकृतौनभ्राजेतेशरोत्तमौ ॥ तावुभौदीप्यमानौस्मनभ्राजेतेमहीतले ॥ ८८ ॥
ततोऽतिकायःसंक्रुद्धस्त्वाष्ट्रमैषीकमुत्सृजत् ॥ ततश्चिच्छेदसौमित्रिरस्त्रमैंद्रेणवीर्यवान् ॥ ८९ ॥ ऐषीकंनिहतंदृष्ट्वाकुमारोरावणात्मजः॥
याम्येनास्त्रेणसंक्रुद्धोयोजयामाससायकम् ॥ ९० ॥ ततस्तदस्त्रंचिक्षेपलक्ष्मणायनिशाचरः ॥ वायव्येनतदस्त्रेणनिजघानसलक्ष्मणः ॥
॥ ९१ ॥ अथैनंशरधाराभिर्धाराभिरिवतोयदः ॥ अभ्यवर्षतसंक्रुद्धोलक्ष्मणोरावणात्मजम् ॥ ९२ ॥ तेऽतिकायंसमासाद्यकवचेवज्रभू
षिते ॥ भग्नाग्रशल्याःसहसापेतुर्बाणामहीतले ॥ ९३ ॥ तान्मोघानभिसंप्रेक्ष्यलक्ष्मणःपरवीरहा ॥ अभ्यवर्षतबाणानांसहस्रेणमहा
यशाः ॥ ९४ ॥ सवृष्यमाणोबाणौघैरतिकायोमहाबलः ॥ अवध्यकवचःसंख्येराक्षसोनैवविव्यथे ॥ ९५ ॥ (शरंचाशीविषाकारं
लक्ष्मणायव्यपासृजत् ॥ सतेनविद्धःसौमित्रिर्मर्मदेशेशरेणह ॥ १ ॥ मुहूर्तमात्रंनिःसंज्ञोह्यभवच्छत्रुतापनः ॥ ततःसंज्ञामुपालभ्यच
तुर्भिःसायकोत्तमैः ॥ २ ॥ निजघानहयान्संख्येसारथिंचमहाबलः ॥ ध्वजस्योन्मथनंकृत्वाशरवर्षैररिंदमः ॥ ३ ॥ असंभ्रान्तःस
सौमित्रिस्ताञ्छरानभिलक्षितान् ॥ मुमोचलक्ष्मणोबाणान्वधार्थंतस्यरक्षसः ॥ ४ ॥) नशशाकरुजंकर्तुंयुधितस्यनरोत्तमः ॥ अथैन

षिसंदधे ॥ ५६ ॥ श्रुत्वातिकायस्यवचःसरोषंसगर्वितंसंयतिराजपुत्रः ॥ ससंचुकोपातिबलोमनस्वीउवाचवाक्यंचततोबृहच्छ्रीः ॥
॥ ५७ ॥ नवाक्यमात्रेणभवान्प्रधानोनकत्थनात्सत्पुरुषाभवंति ॥ मयिस्थितेधन्विनिबाणपाणौनिदर्शयस्वात्मबलंदुरात्मन् ॥५८॥
कर्मणासूचयात्मानंनविकत्थितुमर्हसि ॥ पौरुषेणतुयोयुक्तःसतुशूरइतिस्मृतः ॥ ५९ ॥ सर्वायुधसमायुक्तोधन्वीत्वंरथमास्थितः ॥
शरैर्वायदिवाप्यस्त्रैर्दर्शयस्वपराक्रमम् ॥ ६० ॥ ततःशिरस्तेनिशितैःपातयिष्याम्यहंशरैः ॥ मारुतःकालसंयुक्तंवृंतात्तालफलंयथा ॥
॥ ६१ ॥ अद्यतेमामकाबाणास्तप्तकांचनभूषणाः ॥ पास्यंतिरुधिरंगात्राद्बाणशल्यांतरोत्थितम् ॥ ६२ ॥ बालोऽयमितिविज्ञायनचा
वज्ञातुमर्हसि ॥ बालोवायदिवावृद्धोमृत्युंजानीहिसंयुगे ॥ ६३ ॥ बालेनविष्णुनालोकास्त्रयःक्रांतास्त्रिविक्रमैः ॥ लक्ष्मणस्यवचः
श्रुत्वाहेतुमत्परमार्थवत् ॥ अतिकायःप्रचुक्रोधबाणंचोत्तममाददे ॥६४ ॥ ततोविद्याधराभूतादेवादैत्यामहर्षयः ॥ गुह्यकाश्चमहात्मान
स्तद्युद्धंददृशुस्तदा ॥ ६५ ॥ ततोऽतिकायःकुपितश्चापमारोप्यसायकम् ॥ लक्ष्मणायप्रचिक्षेपसंक्षिपन्निवचांबरम् ॥ ६६ ॥ तमापतंतं
निशितंशरमाशीविषोपमम् ॥ अर्धचंद्रेणचिच्छेदलक्ष्मणःपरवीरहा ॥ ६७ ॥ तंनिकृत्तंशरंदृष्ट्वाकृत्तभोगमिवोरगम् ॥ अतिकायोभृशं
क्रुद्धः पंचबाणान्समादधे ॥ ६८ ॥ तान्शरान्सम्प्रचिक्षेपलक्ष्मणायनिशाचरः ॥ तानप्राप्तांश्छितैर्बाणैश्चिच्छेदभरतानुजः ॥ ६९ ॥
सतांश्छित्त्वाशितैर्बाणैर्लक्ष्मणःपरवीरहा ॥ आददेनिशितंबाणंज्वलंतमिवतेजसा ॥ ७० ॥ तमाधायधनुःश्रेष्ठेयोजयामासलक्ष्मणः ॥
विचकर्षचवेगेनविससर्जचसायकम् ॥ ७१ ॥ पूर्णायतविसृष्टेनशरेणानतपर्वणा ॥ ललाटेराक्षसश्रेष्ठमाजघानसवीर्यवान् ॥ ७२ ॥
सललाटेशरोमग्नस्तस्यभीमस्यरक्षसः ॥ ददृशेशोणितेनाक्तःपन्नगेंद्रइवाचले ॥ ७३ ॥ राक्षसःप्रचकंपेऽथलक्ष्मणेषुप्रपीडितः ॥ रुद्रबा
णहतंघोरंयथात्रिपुरगोपुरम् ॥ चिंतयामासचाश्वस्यविमृश्यचमहाबलः ॥ ७४ ॥ साधुबाणनिपातेनश्लाघनीयोऽसिमेरिपुः ॥ विधायैवं
विदार्यास्यंविनम्यचमहाभुजौ ॥ सरथोपस्थमास्थायरथेनप्रचचारह ॥ ७५ ॥ एकंत्रीन्पंचसप्तेतिसायकान्राक्षसर्षभः ॥ आददेसंदधे
चापिविचकर्षोत्ससर्जच ॥ ७६ ॥ तेबाणाःकालसंकाशाराक्षसेंद्रधनुश्च्युताः ॥ हेमपुंखारविप्रख्याश्चक्रुर्दीप्तमिवांबरम् ॥ ७७ ॥

न्राक्षसानामथर्षभः ॥ सरावणसुतोधीमान्देवदानवदर्पहा ॥ ३५ ॥ तदस्मिन्क्रियतांयत्नःक्षिप्रंपुरुषपुंगवाः ॥ पुरावानरसैन्यानिक्षयंन
यतिसायकैः ॥ ३६ ॥ ततोऽतिकायोबलवान्प्रविश्यहरिवाहिनीम् ॥ विस्फारयामासधनुर्ननादचपुनः पुनः ॥ ३७ ॥ तंभीमवपुषं
दृष्ट्वारथस्थंरथिनांवरम् ॥ अभिपेतुर्महात्मानःप्रधानायेवनौकसः ॥ ३८ ॥ कुमुदोद्विविदोमैंदोनीलःशरभएवच ॥ पादपैर्गिरिशृंगैश्च
युगपत्समभिद्रवन् ॥ ३९ ॥ तेषांवृक्षांश्चशैलांश्चशरैःकनकभूषणैः ॥ अतिकायोमहातेजाश्चिच्छेदास्त्रविदांवरः ॥ ४० ॥ तांश्चैवसर्वा
न्सहरीन्शरैःसर्वायसैर्बली ॥ विव्याधाभिमुखान्संख्ये भीमकायोविशारदः ॥ ४१ ॥ तेऽर्दिताबाणवर्षेण भिन्नगात्राःपराजिताः ॥
नशेकुरतिकायस्यप्रतिकर्तुंमहाहवे ॥ ४२ ॥ तत्सैन्यंहरिवीराणांत्रासयामासराक्षसः ॥ मृगयूथमिवक्रुद्धोहरियौंवनदार्पितः ॥ ४३ ॥
सराक्षसेंद्रोहरियूथमध्येनायुध्यमानंनिजघानकंचित् ॥ उत्पत्यरामंसधनुःकलापीसगर्वितंवाक्यमिदंबभाषे ॥ ४४ ॥ रथेस्थितोऽहं
शरचापपाणिर्नप्राकृतंकंचनयोधयामि ॥ यस्यास्तिशक्तिर्व्यवसाययुक्तोददातुमेशीघ्रमिहाद्ययुद्धम् ॥ ४५ ॥ तत्तस्यवाक्यंब्रुवतोनिश
म्यचुकोपसौमित्रिरमित्रहंता ॥ अमृष्यमाणश्चसमुत्पपातजग्राहचापंचततःस्मयित्वा ॥ ४६ ॥ क्रुद्धःसौमित्रिरुत्पत्यतूणादाक्षिप्यसा
यकम् ॥ पुरस्तादतिकायस्यविचकर्षमहद्धनुः ॥ ४७ ॥ पूरयन्समहींसर्वामाकाशंसागरंदिशः ॥ ज्याशब्दोलक्ष्मणस्योग्रस्त्रासयन्नज
नीचरान् ॥ ४८ ॥ सौमित्रेश्चापिनिर्घोषंश्रुत्वाप्रतिभयंतदा ॥ विसिष्मियेमहातेजाराक्षसेंद्रात्मजोबली ॥ ४९ ॥ तदातिकायःकुपितो
दृष्ट्वालक्ष्मणमुत्थितम् ॥ आदायनिशितंबाणमिदंवचनमब्रवीत् ॥ ५० ॥ बालस्त्वमसिसौमित्रेविक्रमेष्वविचक्षणः ॥ गच्छकिंकालसं
काशंमांयोधयितुमिच्छसि ॥ ५१ ॥ नहिमद्बाहुसृष्टानांबाणानांहिमवानपि ॥ सोढुमुत्सहतेवेगमंतरिक्षमथोमही ॥ ५२ ॥ सुखप्र
सुप्तंकालाग्निंविबोधयितुमिच्छसि ॥ न्यस्यचापंनिवर्तस्वप्राणान्नजहिमद्गतः ॥ ५३ ॥ अथवात्वंप्रतिस्तब्धोननिवर्तितुमिच्छसि ॥
तिष्ठप्राणान्परित्यज्यगमिष्यसियमक्षयम् ॥ ५४ ॥ पश्यमेनिशितान्बाणान्रिपुदर्पनिषूदनान् ॥ ईश्वरायुधसंकाशांस्तप्तकांचनभूष
णान् ॥ ५५ ॥ एषतेसर्पसंकाशोबाणःपास्यतिशोणितम् ॥ मृगराजइवक्रुद्धोनागराजस्यशोणितम् ॥ इत्येवमुक्त्वासंक्रुद्धःशरंधनु

कोऽसोपर्वतसंकाशोधनुष्मान्हरिलोचनः ॥ युक्तेहयसहस्रेणविशालेस्यंदनेस्थितः ॥ १२ ॥ सएषनिशितैः शूलैःसुतीक्ष्णैःप्रासतो
मरैः ॥ अर्चिष्मद्भिर्वृतोभातिभूतैरिवमहेश्वरः ॥ १३ ॥ कालजिह्वाप्रकाशाभिर्यएषोभिविराजते ॥ आवृतोरथशक्तीभिर्विद्युद्भिरिवतो
यदः ॥ १४ ॥ धनूंषिचास्यसज्जानिहेमपृष्ठानिसर्वशः ॥ शोभयंतिरथश्रेष्ठंशक्रचापमिवांबरम् ॥ १५ ॥ यएषरक्षःशार्दूलोरणभूमिंवि
राजयन् ॥ अभ्येतिरथिनांश्रेष्ठोरथेनादित्यवर्चसा ॥ १६ ॥ ध्वजशृंगप्रतिष्ठेनराहुणाभिविराजते ॥ सूर्यरश्मिप्रभैर्बाणैर्दिशोदशविरा
जयन् ॥ १७ ॥ त्रिनतंमेघनिर्ह्रादंहेमपृष्ठमलंकृतम् ॥ शतक्रतुधनुष्प्रख्यंधनुश्चास्यविराजते ॥ १८ ॥ सध्वजःसपताकश्चसानुकर्षो
महारथः ॥ चतुःसादिसमायुक्तोमेघस्तनितनिःस्वनः ॥ १९ ॥ विंशतिर्दशचाष्टौचतूणास्यरथमास्थिताः ॥ कार्मुकाणिचभीमानि
ज्याश्चकांचनपिंगलाः ॥ २० ॥ द्वौचखड्गौचपार्श्वस्थौप्रदीप्तौपार्श्वशोभितौ ॥ चतुर्हस्तत्सरुचितौव्यक्तहस्तदशायतौ ॥ २१ ॥ रक्त
कंठगुणोधीरोमहापर्वतसन्निभः ॥ कालःकालमहावक्रोमेघस्थइवभास्करः ॥ २२ ॥ कांचनांगदनद्धाभ्यांभुजाभ्यामेषशोभते ॥ शृंगा
भ्यामिवतुंगाभ्यांहिमवान्पर्वतोत्तमः ॥ २३ ॥ कुंडलाभ्यामुभाभ्यांचभातिवक्रंसुभीषणम् ॥ पुनर्वस्वंतरगतःपरिपूर्णोनिशाकरः ॥
॥ २४ ॥ आचक्ष्वमेमहाबाहोत्वमेनंराक्षसोत्तमम् ॥ यंदृष्ट्वावानराःसर्वेभयार्ताविद्रुतादिशः ॥ २५ ॥ सपृष्टोराजपुत्रेणरामेणामित
तेजसा ॥ आचचक्षेमहातेजाराघवायविभीषणः ॥ २६ ॥ दशग्रीवोमहातेजाराजावैश्रवणानुजः ॥ भीमकर्मामहात्माहिरावणोराक्षसे
श्वरः ॥ २७ ॥ तस्यासीद्वीर्यवान्पुत्रोरावणप्रतिमोबले ॥ वृद्धसेवीश्रुतबलःसर्वास्त्रविदुषांवरः ॥ २८ ॥ अश्वपृष्ठेनागपृष्ठेखड्गेधनुषि
कर्षणे ॥ भेदेसांत्वेचदानेचनयेमंत्रेचसंमतः ॥ २९ ॥ यस्यबाहुंसमाश्रित्यलंकाभवतिनिर्भया ॥ तनयंधान्यमालिन्याअतिकायमिमं
विदुः ॥ ३० ॥ एतेनाराधितोब्रह्मातपसाभावितात्मना ॥ अस्त्राणिचाप्यवाप्तानिरिपवश्चपराजिताः ॥ ३१ ॥ सुरासुरैरवध्यत्वंदत्तम
स्मैस्वयंभुवा ॥ एतच्चकवचंदिव्यंरथश्चरविभास्वरः ॥ ३२ ॥ एतेनशतशोदेवादानवाश्चपराजिताः ॥ रक्षितानिचरक्षांसियक्षाश्चापि
निषूदिताः ॥ ३३ ॥ वज्रंविष्टंभितंयेनबाणैरिंद्रस्यधीमता ॥ पाशःसलिलराजस्ययुद्धेप्रतिहतस्तथा ॥ ३४ ॥ एषोऽतिकायोबलवा

गतायुषः ॥ पतितेराक्षसेतस्मिन्विद्रुतंराक्षसंबलम् ॥ ६२ ॥ (उन्मत्तस्तुतदादृष्ट्वागतासुंभ्रातरंरणे ॥ चुकोपपरमक्रुद्धःप्रलयाग्निसम
द्युतिः ॥ १ ॥ ततःसमादायगदांसवीरोवित्रासयन्वानरसैन्यमुग्रम् ॥ दुद्राववेगेनतुसैन्यमध्येदहन्यथावह्निरतिप्रचण्डः ॥ २ ॥
आपतन्तंतदादृष्ट्वाराक्षसंभीमविक्रमम् ॥ शैलमादायदुद्रावगवाक्षःपर्वतोपमः ॥ ३ ॥ जिघांसूराक्षसंभीमंतंशैलेनमहाबलः ॥ आपत
न्तंतदादृष्ट्वाउन्मत्तोऽपिमहागिरिम् ॥ ४ ॥ चिच्छेदगदयावीरःशतधातत्रसंयुगे ॥ चूर्णीकृतंगिरिंदृष्ट्वारक्षसाकपिकुंजरः ॥ ५ ॥ विस्मि
तोऽभून्महाबाहुर्जगर्जचमुहुर्मुहुः ॥ उन्मत्तस्तुसुसंक्रुद्धोज्वलन्तींराक्षसोत्तमः ॥ ६ ॥ गदामादायवेगेनकपेर्वक्षस्यताडयत् ॥ सतयागद
यावीरस्ताडितःकपिकुंजरः ॥ पपातभूमौनिःसंज्ञःसुस्रावरुधिरंबहु ॥ ७ ॥ पुनःसंज्ञामथास्थायवानरःससमुत्थितः ॥ तलेनताडया
मासततस्तस्यशिरःकपिः ॥ ८ ॥ तेनप्रताडितोवीरोराक्षसःपर्वतोपमः ॥ विस्रस्तदन्तनयनोनिपपातमहीतले ॥९॥ सुस्रावरुधिरंसोष्णं
गतासुश्चततोऽभवत् ॥) तस्मिन्हतेभ्रातरिरावणस्यतन्नैर्ऋतानांबलमर्णवाभम् ॥ त्यक्त्वायुधंकेवलजीवितार्थंदुद्रावभिन्नार्णवसन्निका
शम् ॥१६३॥❀ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वा० आ० च० सा० यु० सप्ततितमः सर्गः ॥ ७० ॥ स्वबलंव्यथितंदृष्ट्वातुमुलंलोमहर्षणम्॥
भ्रातॄंश्चनिहतान्दृष्ट्वाशक्रतुल्यपराक्रमान् ॥ १ ॥ पितृव्यौचापिसंदृश्यसमरेसंनिपातितौ ॥ युद्धोन्मत्तंचमत्तंचभ्रातरौराक्षसोत्तमौ ॥ २ ॥
चुकोपचमहातेजाब्रह्मदत्तवरोयुधि ॥ अतिकायोऽद्रिसंकाशोदेवदानवदर्पहा ॥ ३ ॥ सभास्करसहस्रस्यसंघातमिवभास्वरम् ॥ रथमारु
ह्यशक्रारिरभिदुद्राववानरान् ॥ ४ ॥ सविस्फार्यतदाचापंकिरीटीमृष्टकुंडलः ॥ नामसंश्रावयामासननादचमहास्वनम् ॥ ५ ॥ तेन
सिंहप्रणादेननामविश्रावणेनच ॥ ज्याशब्देनचभीमेनत्रासयामासवानरान् ॥ ६ ॥ तेदृष्ट्वादेहमाहात्म्यंकुम्भकर्णोऽयमुत्थितः ॥ भयार्ता
वानराःसर्वेसंश्रयंतेपरस्परम् ॥ ७ ॥ तेतस्यरूपमालोक्ययथाविष्णोस्त्रिविक्रमे ॥ भयाद्वानरयोधास्तेविद्रवंतिततस्ततः ॥ ८ ॥ तेऽति
कायंसमासाद्यवानरामूढचेतसः ॥ शरण्यंशरणंजग्मुर्लक्ष्मणाग्रजमाहवे ॥ ९ ॥ ततोऽतिकायंकाकुत्स्थोरथस्थंपर्वतोपमम् ॥ ददर्शध
न्विनंदूराद्गर्जंतंकालमेघवत् ॥ १० ॥ सतंदृष्ट्वामहाकायंराघवस्तुसुविस्मितः ॥ वानरान्सांत्वयित्वाचविभीषणमुवाचह ॥ ११ ॥

* अस्मिन्सर्गे ९७ श्लोकान्ते ६९ सर्गसमाप्तिष्टीकाकारैः प्रतिपादिता ।

यामासमुष्टिना ॥ ४१ ॥ तेनमुष्टिप्रहारेणसंचुकोपमहाकपिः ॥ कुपितश्चनिजग्राहकिरीटेराक्षसर्षभम् ॥ ४२ ॥ सतस्यशीर्षाण्यसि
नाशितेनकिरीटजुष्टानिसकुंडलानि ॥ क्रुद्धःप्रचिच्छेदसुतोऽनिलस्यत्वष्टुःसुतस्येवशिरांसिशक्रः ॥ ४३ ॥ तान्यायताक्षाण्यगसन्निभा
निप्रदीप्तवैश्वानरलोचनानि ॥ पेतुःशिरांसींद्ररिपोःपृथिव्यांज्योतींषिमुक्तानियथेंद्रमार्गात् ॥ ४४ ॥ तस्मिन्हतेदेवरिपौत्रिशीर्षेहनूमता
शक्रपराक्रमेण ॥ नेदुःप्लवंगाःप्रचचालभूमीरक्षांस्यथोदुद्रुविरेसमंतात् ॥ ४५ ॥ हतंत्रिशिरसंदृष्ट्वायुद्धोन्मत्तंतथैवच ॥ हतौप्रेक्ष्यदुरा
धर्षौदेवांतकनरांतकौ ॥ ४६ ॥ चुकोपपरमामर्षीमत्तोराक्षसपुंगवः ॥ जग्राहार्चिष्मतींचापिगदांसर्वायसींतदा ॥४७॥ हेमपट्टपरिक्षि
तांमांसशोणितफेनिलाम् ॥ विराजमानांविपुलांशत्रुशोणिततर्पिताम् ॥ ४८ ॥ तेजसासंप्रदीप्ताग्रांरक्तमाल्यविभूषिताम् ॥ ऐरावतमहा
पद्मसार्वभौमभयावहाम् ॥ ४९ ॥ गदामादायसंक्रुद्धोमत्तोराक्षसपुंगवः ॥ हरीन्समभिदुद्रावयुगांताग्निरिवज्वलन् ॥ १५० ॥ अथ
र्षभःसमुत्पत्यवानरोरावणानुजम् ॥ मत्तानीकमुपागम्यतस्थौतस्याग्रतोबली ॥ ५१ ॥ तंपुरस्तात्स्थितंदृष्ट्वावानरंपर्वतोपमम् ॥
आजघानोरसिक्रुद्धोगदयावज्रकल्पया ॥ ५२ ॥ सतयाभिहतस्तेनगदयावानरर्षभः ॥ भिन्नवक्षाःसमाधूतःसुस्रावरुधिरंबहु ॥ ५३ ॥
ससंप्राप्यचिरात्संज्ञामृषभोवानरेश्वरः ॥ क्रुद्धोविस्फुरमाणौष्ठोमहापार्श्वमुदैक्षत ॥ ५४ ॥ सवेगवान्वेगवदभ्युपेत्यतंराक्षसंवानरवीर
मुख्यः ॥ संवर्त्यमुष्टिंसहसाजघानबाह्वंतरेशैलनिकाशरूपः ॥ ५५ ॥ सकृत्तमूलःसहसेववृक्षःक्षितौपपातक्षतजोक्षितांगः ॥ तांचास्य
घोरांयमदंडकल्पांगदांप्रगृह्याशुतदाननाद ॥ ५६ ॥ मुहूर्तमासीत्सगतासुकल्पःप्रत्यागतात्मासहसासुरारिः ॥ उत्पत्यसंध्याभ्रसमा
नवर्णस्तंवारिराजात्मजमाजघान ॥ ५७ ॥ समूर्च्छितोभूमितलेपपातमुहूर्तमुत्पत्यपुनःससंज्ञः ॥ तामेवतस्याद्रिवराद्रिकल्पांगदांस
माविध्यजघानसंख्ये ॥ ५८ ॥ सातस्यरौद्रासमुपेत्यदेहंरौद्रस्यदेवाध्वरविप्रशत्रोः ॥ बिभेदवक्षःक्षतजंचभूरिसुस्रावधात्वंभइवाद्रि
राजः ॥ ५९ ॥ अभिदुद्राववेगेनगदांतस्यमहात्मनः ॥ तांगृहीत्वागदांभीमामाविध्यचपुनःपुनः ॥ १६० ॥ मत्तानीकंमहात्मासज
घानरणमूर्धनि ॥ सस्वयागदयाभग्नोविशीर्णदशनेक्षणः ॥ ६१ ॥ निपपाततदामत्तोवज्राहतइवाचलः ॥ विशीर्णनयनोभूमौगतसत्त्वो

भिदुद्राववमारुतात्मजमाहवे ॥ तमापतंतमुत्पत्यहनूमान्कपिकुंजरः ॥ १२० ॥ आजघानतदामूर्ध्निवज्रकल्पेनमुष्टिना ॥ शिरसिप्राहरद्वीर
स्तदावायुसुतोबली ॥ नादेनाकंपयच्चैवराक्षसान्समहाकपिः ॥ २१ ॥ समुष्टिनिष्पिष्टविभिन्नमूर्धानिर्वांतदंताक्षिविलंबिजिह्वः ॥
देवांतकोराक्षसराजसूनुर्गतासुरुर्व्यांसहसापपात ॥ २२ ॥ तस्मिन्हतेराक्षसयोधमुख्येमहाबलेसंयतिदेवशत्रौ ॥ क्रुद्धस्त्रिशीर्षानिशिता
स्त्रमुग्रंववर्षनीलोरसिबाणवर्षम् ॥ २३ ॥ महोदरस्तुसंक्रुद्धःकुंजरंपर्वतोपमम् ॥ भूयःसमधिरुह्याशुमंदरंरश्मिवानिव ॥ २४ ॥ ततोबा
णमयंवर्षंनीलस्योपर्यपातयत् ॥ गिरौवर्षंतडिच्चक्रंसगर्जन्निवतोयदः ॥ २५ ॥ ततःशरौघैरभिवृष्यमाणोविभिन्नगात्रःकपिसैन्यपालः ॥
नीलोबभूवाथविसृष्टगात्रोविष्टंभितस्तेनमहाबलेन ॥ २६ ॥ ततस्तुनीलःप्रतिलब्धसंज्ञःशैलंसमुत्पाट्यसवृक्षखंडम् ॥ ततःसमुत्पत्यम
होग्रवेगोमहोदरंतेनजघानमूर्ध्नि ॥ २७ ॥ ततःसशैलाभिनिपातभग्नोमहोदरस्तेनमहाद्विपेन ॥ व्यामोहितोभूमितलेगतासुःपपातवज्रा
भिहतोयथाद्रिः ॥ २८ ॥ पितृव्यंनिहतंदृष्ट्वात्रिशिराश्चापमाददे ॥ हनुमंतंचसंक्रुद्धोविव्याधनिशितैःशरैः ॥ २९ ॥ सवायुसूनुःकुपित
श्चिक्षेपशिखरंगिरेः ॥ त्रिशिरास्तच्छरैस्तीक्ष्णैर्बिभेदबहुधाबली ॥ १३० ॥ तद्व्यर्थंशिखरंदृष्ट्वाद्रुमवर्षंतदाकपिः ॥ विससर्जरणेत
स्मिन्रावणस्यसुतंप्रति ॥ ३१ ॥ तमापतंतमाकाशेद्रुमवर्षंप्रतापवान् ॥ त्रिशिरानिशितैर्बाणैश्चिच्छेदचननादच ॥ ३२ ॥ हनूमांस्तु
समुत्पत्यहयंत्रिशिरसस्तदा ॥ विददारनखैःक्रुद्धोनागेंद्रंमृगराडिव ॥ ३३ ॥ अथशक्तिंसमासाद्यकालरात्रिमिवांतकः ॥ चिक्षे
पानिलपुत्रायत्रिशिरारावणात्मजः ॥ ३४ ॥ दिवःक्षिप्तामिवोल्कांतांशक्तिंक्षिप्तामसंगताम् ॥ गृहीत्वाहरिशार्दूलोबभंजचनना
दच ॥ ३५ ॥ तांदृष्ट्वाघोरसंकाशांशक्तिंभग्नांहनूमता ॥ प्रहृष्टावानरगणाविनेदुर्जलदायथा ॥ ३६ ॥ ततःखङ्गंसमुद्यम्यत्रिशिराराक्ष
सोत्तमः ॥ निचखानतदाखङ्गंवानरेंद्रस्यवक्षसि ॥ ३७ ॥ खङ्गप्रहाराभिहतोहनूमान्मारुतात्मजः ॥ आजघानत्रिमूर्धानंतलेनोरसिवीर्य
वान् ॥ ३८ ॥ सतलाभिहतस्तेनस्रस्तहस्तांबरोभुवि ॥ निपपातमहातेजास्त्रिशिरास्त्यक्तचेतनः ॥३९॥ सतस्यपततःखङ्गंतमाच्छि
द्यमहाकपिः ॥ ननादगिरिसंकाशस्त्रासयन्सर्वराक्षसान् ॥ १४० ॥ अमृष्यमाणस्तंघोषमुत्पपातनिशाचरः ॥ उत्पत्यचहनूमंतंताड

वालिसुतेनसंख्ये ॥ ९६ ॥ अथांगदोराममनःप्रहर्षणंसुदुष्करंतंकृतवान्हिविक्रमम् ॥ विसिष्मियेसोप्यथभीमकर्मापुनश्चयुद्धेसबभूव
हर्षितः ॥ ९७ ॥ नरांतकंहतंदृष्ट्वाचुकुशुर्नैर्ऋतर्षभाः ॥ देवांतकस्त्रिमूर्धाचपौलस्त्यश्चमहोदरः ॥ ९८ ॥ आरूढोमेघसंकाशंवारणेंद्रं
महोदरः ॥ वालिपुत्रंमहावीर्यमभिदुद्राववेगवान् ॥ ९९ ॥ भ्रातृव्यसनसंतप्तस्तदादेवांतकोबली ॥ आदायपरिघंघोरमंगदंसमभिद्र
वत् ॥ १०० ॥ रथमादित्यसंकाशंयुक्तंपरमवाजिभिः ॥ आस्थायत्रिशिरावीरोवालिपुत्रमथाभ्यगात् ॥ १ ॥ सत्रिभिर्देवदर्पघ्नैरा
क्षसेंद्रैरभिद्रुतः ॥ वृक्षमुत्पाटयामासमहाविटपमंगदः ॥ २ ॥ देवांतकायतंवीरश्चिक्षेपसहसांगदः ॥ महावृक्षंमहाशाखंशक्रोदीप्तमि
वाशनिम् ॥ ३ ॥ त्रिशिरास्तंप्रचिच्छेदशरैराशीविषोपमैः ॥ सवृक्षंकृत्तमालोक्यउत्पपाततदांगदः ॥ ४ ॥ सववर्षततोवृक्षाञ्शि
लाश्चकपिकुंजरः ॥ तान्प्रचिच्छेदसंक्रुद्धस्त्रिशिरानिशितैःशरैः ॥ ५ ॥ परिघाग्रेणतान्वृक्षान्बभंजसमहोदरः ॥ त्रिशिराश्चांगदंवीरम
भिदुद्रावसायकैः ॥ ६ ॥ गजेनसमभिद्रुत्यवालिपुत्रंमहोदरः ॥ जघानोरसिसंक्रुद्धस्तोमरैर्वज्रसन्निभैः ॥ ७ ॥ देवांतकश्चसंक्रुद्धःपरिघे
णतदांगदम् ॥ उपगम्याभिहत्याशुव्यपचक्रामवेगवान् ॥ ८ ॥ सत्रिभिर्नैर्ऋतश्रेष्ठैर्युगपत्समभिद्रुतः ॥ नविव्यथेमहातेजावालिपुत्रः
प्रतापवान् ॥ ९ ॥ सवेगवान्महावेगंकृत्वापरमदुर्जयः ॥ तलेनसमभिद्रुत्यजघानास्यमहागजम् ॥ ११० ॥ पेततुर्नयनेतस्याविन
नाशसकुंजरः ॥ विषाणंचास्यनिष्कृष्यवालिपुत्रोमहाबलः ॥ ११ ॥ देवांतकमभिद्रुत्यताडयामाससंयुगे ॥ सविह्वलस्तुतेजस्वीवा
तोद्धूतइवद्रुमः ॥ १२ ॥ लाक्षारससवर्णंचसुस्रावरुधिरंमहत् ॥ अथाश्वस्यमहातेजाःकृच्छ्राद्देवांतकोबली ॥ १३ ॥ आविध्यपरिघंवे
गादाजघानतदांगदम् ॥ परिघाभिहतश्चापिवानरेंद्रात्मजस्तदा ॥ १४ ॥ जानुभ्यांपतितोभूमौपुनरेवोत्पपातह ॥ तमुत्पतंतंत्रिशिरा
स्त्रिभिर्बाणैरजिह्मगैः ॥ १५ ॥ घोरैर्हरिपतेःपुत्रंललाटेऽभिजघानह ॥ ततोऽङ्गदंपरिक्षिप्तंत्रिभिर्नैर्ऋतपुंगवैः ॥ १६ ॥ हनूमानथविज्ञाय
नीलश्चापिप्रतस्थतुः ॥ ततश्चिक्षेपशैलाग्रंनीलस्त्रिशिरसेतदा ॥ १७ ॥ तद्रावणसुतोधीमान्बिभेदनिशितैःशरैः ॥ तद्बाणशतनिर्भिन्नं
विदारितशिलातलम् ॥ १८ ॥ सविस्फुलिंगंसज्वालंनिपपातगिरेःशिरः ॥ सविजृंभितमालोक्यहर्षाद्देवांतकोबली ॥ १९ ॥ परिघेणा

एकेनांतककल्पेनप्रासेनादित्यतेजसा ॥ भग्नानिहरिसैन्यानिनिपेतुर्धरणीतले ॥ ७६ ॥ वज्रनिष्पेषसदृशंप्रासस्याभिनिपातनम् ॥ नशे
कुर्वानराःसोढुंतंविनेदुर्महास्वनम् ॥ ७७ ॥ पततांहरिवीराणांरूपाणिप्रचकाशिरे ॥ वज्रभिन्नाग्रकूटानांशैलानांपततामिव ॥ ७८ ॥
येतुपूर्वंमहात्मानःकुम्भकर्णेनपातिताः ॥ तेस्वस्थावानरश्रेष्ठाःसुग्रीवमुपतस्थिरे ॥ ७९ ॥ प्रेक्षमाणःससुग्रीवोददृशेहरिवाहिनीम् ॥
नरांतकभयत्रस्तांविद्रवंतींयतस्ततः ॥ ८० ॥ विद्रुतांवाहिनींदृष्ट्वासददर्शनरांतकम् ॥ गृहीतप्रासमायांतंहयपृष्ठप्रतिष्ठितम् ॥ ८१ ॥
दृष्ट्वोवाचमहातेजाःसुग्रीवोवानराधिपः ॥ कुमारमंगदंवीरंशक्रतुल्यपराक्रमम् ॥ ८२ ॥ गच्छैनंराक्षसंवीरंयोऽसौतुरगमास्थितः ॥ भक्षयं
तंपरबलंक्षिप्रंप्राणैर्वियोजय ॥ ८३ ॥ सभर्तुर्वचनंश्रुत्वानिष्पपातांगदस्तदा ॥ अनीकान्मेघसंकाशादंशुमानिववीर्यवान् ॥ ८४ ॥
शैलसंघातसंकाशोहरीणामुत्तमोऽङ्गदः ॥ रराजांगदसन्नद्धःसधातुरिवपर्वतः ॥ ८५ ॥ निरायुधोमहातेजाःकेवलंनखदंष्ट्रवान् ॥ नरांत
कमभिक्रम्यवालिपुत्रोऽब्रवीद्वचः ॥ ८६ ॥ तिष्ठकिंप्राकृतैरेभिर्हरिभिस्त्वंकरिष्यसि ॥ अस्मिन्वज्रसमस्पर्शंप्रासंक्षिपममोरसि ॥ ८७ ॥
अंगदस्यवचःश्रुत्वाप्रचुक्रोधनरांतकः ॥ संदश्यदशनैरोष्ठंनिःश्वस्यचभुजंगवत् ॥ अभिगम्यांगदंक्रुद्धोवालिपुत्रंनरांतकः ॥ ८८ ॥
सप्रासमाविध्यतदांगदायसमुज्वलंतंसहसोत्ससर्ज ॥ सवालिपुत्रोरसिवज्रकल्पेबभूवभग्नोन्यपतच्चभूमौ ॥ ८९ ॥ तंप्रासमालोक्यत
दाविभग्नंसुपर्णकृत्तोरगवीर्यकल्पम् ॥ तलंसमुद्यम्यसवालिपुत्रस्तुरंगमस्याभिजघानमूर्ध्नि ॥ ९० ॥ निमग्नपादःस्फुटिताक्षितारो
निष्क्रांतजिह्वोचलसन्निकाशः ॥ सतस्यवाजीनिपपातभूमौतलप्रहारेणविकीर्णमूधा ॥ ९१ ॥ नरांतकःक्रोधवशंजगामहतंतुरंगंपतितं
समीक्ष्य ॥ समुष्टिमुद्यम्यमहाप्रभावोजघानशीर्षेयुधिवालिपुत्रम् ॥ ९२ ॥ अथांगदोमुष्टिविशीर्णमूर्धासुस्रावतीव्रंरुधिरंभृशोष्णम् ॥
मुहुर्विजज्वालमुमोहचापिसंज्ञांसमासाद्यविसिष्मियेच ॥ ९३ ॥ अथांगदोमृत्युसमानवेगंसंवर्त्यमुष्टिंगिरिश‍ृंगकल्पम् ॥ निपातया
मासतदामहात्मानरांतकस्योरसिवालिपुत्रः ॥ ९४ ॥ समुष्टिनिर्भिन्ननिमग्नवक्षाज्वालावमञ्शोणितदिग्धगात्रः ॥ नरांतकोभूमितले
पपातयथाऽचलोवज्रनिपातभग्नः ॥ ९५ ॥ तदान्तरिक्षेत्रिदशोत्तमानांवनौकसांचैवमहाप्रणादः ॥ बभूवतस्मिन्निहतेऽग्र्यवीर्येनरांतके

खड्गैश्चविसृष्टैर्हरिराक्षसैः ॥ ५५ ॥ मुहूर्तेनावृताभूमिरभवच्छोणितोक्षिता ॥ विकीर्णैःपर्वताकारैरक्षोभिरभिमर्दितैः ॥ आसीद्वसुम
तीपूर्णातदायुद्धमदान्वितैः ॥ ५६ ॥ आक्षिप्ताःक्षिप्यमाणाश्चभग्नशैलैश्चवानरैः ॥ पुनरंगैस्तदाचक्रुर्वानरायुद्धमद्भुतम् ॥ ५७ ॥
वानरान्वानरैरेवजघ्नुस्तेनैर्ऋतर्षभाः ॥ राक्षसान्राक्षसैरेवजघ्नुस्तेवानराअपि ॥ ५८ ॥ आक्षिप्यचशिलाःशैलाञ्जघ्नुस्तेराक्षसा
स्तदा ॥ तेषांचाच्छिद्यशस्त्राणिजघ्नूरक्षांसिवानराः ॥ ५९ ॥ निर्जघ्नुःशैलशृंगैश्चबिभिदुश्चपरस्परम् ॥ सिंहनादान्विनेदुश्चरणेरा
क्षसवानराः ॥ ६० ॥ छिन्नवर्मतनुत्राणाराक्षसावानरैर्हताः ॥ रुधिरंप्रस्रुतास्तत्ररससारमिवद्रुमाः ॥ ६१ ॥ रथेनचरथंचापिवारणेना
पिवारणम् ॥ हयेनचहयंकेचिन्निर्जघ्नुर्वानरारणे ॥ ६२ ॥ (प्रहृष्टमनसःसर्वेप्रगृहीतमनःशिलाः ॥ हरयोराक्षसाञ्जघ्नुर्द्रुमैश्चबहुशा
खिभिः ॥ तद्युद्धमभवद्घोररक्षोवानरसंकुलम् ॥ १ ॥) क्षुरप्रैरर्धचंद्रैश्चभल्लैश्चनिशितैःशरैः ॥ राक्षसावानरेन्द्राणांबिभिदुःपादपा
ञ्छिलाः ॥ ६३ ॥ विकीर्णाःपर्वतास्तैश्चद्रुमच्छिन्नैश्चसंयुगे ॥ हतैश्चकपिरक्षोभिर्दुर्गमावसुधाभवत् ॥ ६४ ॥ तेवानरागर्वितहृष्ट
चेष्टाःसंग्राममासाद्यभयंविमुच्य ॥ युद्धंस्मसर्वेसहराक्षसैस्तेनानायुधाश्चक्रुरदीनसत्त्वाः ॥ ६५ ॥ तस्मिन्प्रवृत्तेतुमुलेविमर्देप्रहृष्य
माणेषुवलीमुखेषु ॥ निपात्यमानेषुचराक्षसेषुमहर्षयोदेवगणाश्चनेदुः ॥ ६६ ॥ ततोहयंमारुततुल्यवेगमारुह्यशक्तिंनिशितांप्रगृह्य ॥
नरांतकोवानरसैन्यमुग्रंमहार्णवंमीनइवाविवेश ॥ ६७ ॥ सवानरान्सप्तशतानिवीरःप्रासेनदीप्तेनविनिर्बिभेद ॥ एकक्षणेनेंद्ररिपुर्महा
त्माजघानसैन्यंहरिपुंगवानाम् ॥ ६८ ॥ ददृशुश्चमहात्मानंहयपृष्ठप्रतिष्ठितम् ॥ चरंतंहरिसैन्येषुविद्याधरमहर्षयः ॥ ६९ ॥ सतस्यद
दृशेमार्गोमांसशोणितकर्दमः ॥ पतितैःपर्वताकारैर्वानरैरभिसंवृतः ॥ ७० ॥ यावद्विक्रमितुंबुद्धिंचक्रुःप्लवगपुंगवाः ॥ तावदेतानति
क्रम्यनिर्बिभेदनरांतकः ॥ ७१ ॥ ददाहहरिसैन्यानिवनानीवविभावसुः ॥ यावदुत्पाटयामासुर्वृक्षाञ्शैलान्वनौकसः ॥ ७२ ॥ ताव
त्प्रासहताःपेतुर्वज्रकृत्ताइवाचलाः ॥ ज्वलंतंप्रासमुद्यम्यसंग्रामांतेनरांतकः ॥ ७३ ॥ दिक्षुसर्वासुबलवान्विचचारनरांतकः ॥ प्रमृद्नन्स
र्वतोयुद्धेप्रावृट्कालेयथानिलः ॥ ७४ ॥ नशेकुर्धावितुंवीरानस्थातुंस्पंदितुंकुतः ॥ उत्पतंतंस्थितंयांतंसर्वान्विव्याधवीर्यवान् ॥ ७५ ॥

महापार्श्वोमहातेजागदामादायवीर्यवान् ॥ विरराजगदापाणिःकुबेरइवसंयुगे ॥ ३३ ॥ तेप्रतस्थुर्महात्मानोऽमरावत्याःसुराइव ॥
तान्गजैश्चतुरंगैश्चरथैश्चांबुदनिःस्वनैः ॥ ३४ ॥ अनूत्पेतुर्महात्मानोराक्षसाःप्रवरायुधाः ॥ तेविरेजुर्महात्मानःकुमाराःसूर्यवर्चसः ॥
॥ ३५ ॥ किरीटिनःश्रियाजुष्टाग्रहादीप्ताइवांबरे ॥ प्रगृहीताबभौतेषांवस्त्राणामावलिःशिवा ॥ ३६ ॥ शरदभ्रप्रतीकाशाहंसावलि
रिवांबरे ॥ मरणंवापिनिश्चित्यशत्रूणांवापराजयम् ॥ ३७ ॥ इतिकृत्वामतिंवीराःसंजग्मुःसंयुगार्थिनः ॥ जगर्जुश्चप्रणेदुश्चचिक्षिपु
श्चापिसायकान् ॥ ३८ ॥ जगृहुश्चमहात्मानोनिर्यातायुद्धदुर्मदाः ॥ क्ष्वेडितास्फोटितानांवैसंचचालेवमेदिनी ॥ ३९ ॥ रक्षसांसिंह
नादैश्चसंस्फोटितमिवांबरम् ॥ तेभिनिष्क्रम्यमुदिताराक्षसेंद्रामहाबलाः ॥ ४० ॥ ददृशुर्वानरानीकंसमुद्यतशिलानगम् ॥ हरयोऽपि
महात्मानोददृशूराक्षसंबलम् ॥ ४१ ॥ हस्त्यश्वरथसंबाधंकिंकिणीशतनादितम् ॥ नीलजीमूतसंकाशंसमुद्यतमहायुधम् ॥ ४२ ॥
दीप्तानलरविप्रख्यैर्नैर्ऋतैःसर्वतोवृतम् ॥ तद्दृष्ट्वाबलमायातंलब्धलक्षाःप्लवंगमाः ॥ ४३ ॥ समुद्यतमहाशैलाःसंप्रणेदुर्मुहुर्मुहुः ॥ अमृ
ष्यमाणारक्षांसिप्रतिनर्दंतवानराः ॥ ४४ ॥ ततःसमुत्कृष्टरवंनिशम्यरक्षोगणावानरयूथपानाम् ॥ अमृष्यमाणाःपरहर्षमुग्रंमहाबला
भीमतरंप्रणेदुः ॥ ४५ ॥ तेराक्षसबलंघोरंप्रविश्यहरियूथपाः ॥ विचेरुरुद्यतैःशैलैर्नगाःशिखरिणोयथा ॥ ४६ ॥ केचिदाकाशमा
विश्यकेचिदुर्व्यांप्लवंगमाः ॥ रक्षःसैन्येषुसंक्रुद्धाःकेचिद्द्रुमशिलायुधाः ॥ ४७ ॥ द्रुमांश्चविपुलस्कंधान्गृह्यवानरपुंगवाः ॥ तद्युद्धम
भवद्घोरंरक्षोवानरसंकुलम् ॥ ४८ ॥ तेपादपशिलाशैलैश्चक्रुर्वृष्टिमनूपमाम् ॥ बाणौघैर्वार्यमाणाश्चहरयोभीमविक्रमाः ॥ ४९ ॥
सिंहनादान्विनेदुश्चरणेराक्षसवानराः ॥ शिलाभिश्चूर्णयामासुर्यातुधानान्प्लवंगमाः ॥ ५० ॥ निर्जघ्नुःसंयुगेक्रुद्धाःकवचाभरणावृ
तान् ॥ केचिद्रथगतान्वीरान्गजवाजिगतानपि ॥ ५१ ॥ निर्जघ्नुःसहसावीरान्यातुधानान्प्लवंगमाः ॥ शैलशृंगान्वितांगास्तेमुष्टि
भिर्वांतलोचनाः ॥ ५२ ॥ चेलुःपेतुश्चनेदुश्चतत्रराक्षसपुंगवाः ॥ राक्षसाश्चशरैस्तीक्ष्णैर्बिभिदुःकपिकुंजरान् ॥ ५३ ॥ शूलमुद्गरखड्गै
श्चजघ्नुःप्रासैश्चशक्तिभिः ॥ अन्योन्यंपातयामासुःपरस्परजयैषिणः ॥ ५४ ॥ रिपुशोणितदिग्धांगास्तत्रवानरराक्षसाः ॥ ततःशैलैश्च

अतिकायश्चतेजस्वीबभूवुर्युद्धहर्षिताः ॥ ९ ॥ ततोऽहमहमित्येवगर्जंतोनैर्ऋतर्षभाः ॥ रावणस्यसुतावीराःशक्रतुल्यपराक्रमाः ॥ १० ॥
अंतरिक्षगताःसर्वेसर्वेमायाविशारदाः ॥ सर्वेत्रिदशदर्पघ्नाःसर्वेसमरदुर्मदाः ॥ ११ ॥ सर्वेसुबलसंपन्नाःसर्वेविस्तीर्णकीर्तयः ॥ सर्वेसमर
मासाद्यनश्रूयंतेस्मनिर्जिताः ॥ १२ ॥ देवैरपिसगंधर्वैःसकिन्नरमहोरगैः ॥ सर्वेऽस्त्रविदुषोवीराःसर्वेयुद्धविशारदाः ॥ १३ ॥ सर्वेप्रवर
विज्ञानाःसर्वेलब्धवरास्तथा ॥ १४ ॥ सतैस्तथाभास्करतुल्यदर्शनैःसुतैर्वृतःशत्रुबलश्रियार्दनैः ॥ रराजराजामघवान्यथामरैर्वृतोमहा
दानवदर्पनाशनैः ॥ १५ ॥ सपुत्रान्संपरिष्वज्यभूषयित्वाचभूषणैः ॥ आशीर्भिश्चप्रशस्ताभिःप्रेषयामासवैरणे ॥ १६ ॥ युद्धोन्मत्तं
चमत्तंचभ्रातरौचापिरावणः ॥ रक्षणार्थंकुमाराणांप्रेषयामाससंयुगे ॥ १७ ॥ तेऽभिवाद्यमहात्मानंरावणंलोकरावणम् ॥ कृत्वाप्रद
क्षिणंचैवमहाकायाःप्रतस्थिरे ॥ १८ ॥ सर्वौषधीभिर्गंधैश्चसमालभ्यमहाबलाः ॥ निर्जग्मुर्नैर्ऋतश्रेष्ठाः षडेते युद्धकांक्षिणः ॥ १९ ॥
त्रिशिराश्चातिकायश्चदेवांतकनरांतकौ ॥ महोदरमहापार्श्वौनिर्जग्मुःकालचोदिताः ॥ २० ॥ ततःसुदर्शनंनागंनीलजीमूतसन्नि
भम् ॥ ऐरावतकुलेजातमारुरोहमहोदरः ॥ २१ ॥ सर्वायुधसमायुक्तस्तूणीभिश्चाप्यलंकृतः ॥ रराजगजमास्थायसवितेवास्तमू
र्धनि ॥ २२ ॥ हयोत्तमसमायुक्तंसर्वायुधसमाकुलम् ॥ आरुरोहरथश्रेष्ठंत्रिशिरारावणात्मजः ॥ २३ ॥ त्रिशिरारथमास्थायविरराज
धनुर्धरः ॥ सविद्युदुल्कःसज्वालःसेंद्रचापइवांबुधः ॥ २४ ॥ त्रिभिःकिरीटैस्त्रिशिराःशुशुभेसरथोत्तमे ॥ हिमवानिवशैलेंद्रस्त्रिभिः
कांचनपर्वतैः ॥ २५ ॥ अतिकायोऽतितेजस्वीराक्षसेंद्रसुतस्तदा ॥ आरुरोहरथश्रेष्ठंश्रेष्ठःसर्वधनुष्मताम् ॥ २६ ॥ सुचक्राक्षंसुसंयुक्तं
सानुकर्षसकूबरम् ॥ तूणीबाणासनैर्दीप्तंप्रासासिपरिघाकुलम् ॥ २७ ॥ सकांचनविचित्रेणकिरीटेनविराजता ॥ भूषणैश्चबभौमेरुः
प्रभाभिरिवभासयन् ॥ २८ ॥ सरराजरथेतस्मिन्राजसूनुर्महाबलः ॥ वृतोनैर्ऋतशार्दूलैर्वज्रपाणिरिवामरैः ॥ २९ ॥ हयमुच्चैःश्रवः
प्रख्यंश्वेतंकनकभूषणम् ॥ मनोजवंमहाकायमारुरोहनरांतकः ॥ ३० ॥ गृहीत्वाप्रासमुल्काभंविरराजनरांतकः ॥ शक्तिमादायतेज
स्वीगुहःशिखिगतोयथा ॥ ३१ ॥ देवांतकःसमादायपरिघंहेमभूषणम् ॥ परिगृह्यगिरिंदोर्भ्यांवपुर्विष्णोर्विडंबयन् ॥ ३२ ॥

प्रताप्यैकः क्वमांसत्यज्यगच्छसि ॥११॥ इदानींखल्वहंनास्मियस्यमेपतितोभुजः ॥ दक्षिणोयंसमाश्रित्यनबिभेमिसुरासुरान् ॥ १२ ॥
कथमेवंविधोवीरोदेवदानवदर्पहा ॥ कालाग्निप्रतिमोह्यद्यराघवेणरणेहतः ॥ १३ ॥ यस्यतेवज्रनिष्पेषोनकुर्याद्व्यसनंसदा ॥ सकथंरा
मबाणार्तःप्रसुप्तोऽसिमहीतले ॥ १४ ॥ एतेदेवगणाःसार्धमृषिभिर्गगनेस्थिताः ॥ निहतंत्वांरणेदृष्ट्वानिनदंतिप्रहर्षिताः ॥ १५ ॥ ध्रुव
मद्यैवसंहृष्टालब्धलक्षाःप्लवंगमाः ॥ आरोक्ष्यंतीहदुर्गाणिलंकाद्वाराणिसर्वशः ॥ १६ ॥ राज्येननास्तिमेकार्यंकिंकरिष्यामिसीतया ॥
कुम्भकर्णविहीनस्यजीवितेनास्तिमेमतिः ॥१७॥ यद्यहंभ्रातृहंतारंनहन्मियुधिराघवम् ॥ ननुमेमरणंश्रेयोनचेदंव्यर्थजीवितम् ॥ १८ ॥
अद्यैवतंगमिष्यामिदेशंयत्रानुजोमम ॥ नहिभ्रातॄन्समुत्सृज्यक्षणंजीवितुमुत्सहे ॥ १९ ॥ देवाहिमांहसिष्यंतिदृष्ट्वापूर्वापकारिणम् ॥
कथमिंद्रंजयिष्यामिकुंभकर्णहतेत्वयि ॥ २० ॥ तदिदंमामनुप्राप्तंविभीषणवचःशुभम् ॥ यदज्ञानान्मयातस्यनगृहीतंमहात्मनः ॥
॥ २१ ॥ विभीषणवचस्तावत्कुंभकर्णप्रहस्तयोः ॥ विनाशोऽयंसमुत्पन्नोमांव्रीडयतिदारुणः ॥ २२ ॥ तस्यायंकर्मणःप्राप्तोविपाको
ममशोकदः ॥ यन्मयाधार्मिकःश्रीमान्सनिरस्तोविभीषणः ॥ २३ ॥ इतिबहुविधमाकुलांतरात्माकृपणमतीवविलप्यकुम्भकर्णम् ॥
न्यपतदपिदशाननोभृशार्तस्तमनुजमिंद्ररिपुंहतंविदित्वा ॥२४॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे
अष्टषष्टितमः सर्गः ॥ ६८ ॥ एवंविलपमानस्यरावणस्यदुरात्मनः ॥ श्रुत्वाशोकाभिभूतस्यत्रिशिरावाक्यमब्रवीत् ॥ १ ॥ एवमेव
महावीर्योहतोनस्तातमध्यमः ॥ नतुसत्पुरुषाराजन्विलपंतियथाभवान् ॥ २ ॥ नूनंत्रिभुवनस्यापिपर्याप्तस्त्वमसिप्रभो ॥ सक
स्मात्प्राकृतइवशोचस्यात्मानमीदृशम् ॥ ३ ॥ ब्रह्मदत्तास्तितेशक्तिःकवचंसायकोधनुः ॥ सहस्रखरसंयुक्तोरथोमेघसमस्वनः ॥ ४ ॥
त्वयाऽसकृद्धिशस्त्रेणविशस्तादेवदानवाः ॥ ससर्वायुधसंपन्नोराघवंशास्तुमर्हसि ॥ ५ ॥ कामंतिष्ठमहाराजनिर्गमिष्याम्यहंरणे ॥
उद्धरिष्यामितेशत्रून्गरुडःपन्नगानिव ॥ ६ ॥ शंबरोदेवराजेननरकोविष्णुनायथा ॥ तथाद्यशयितारामोमयायुधिनिपातितः ॥ ७ ॥
श्रुत्वात्रिशिरसोवाक्यंरावणोराक्षसाधिपः ॥ पुनर्जातमिवात्मानंमन्यतेकालचोदितः ॥ ८ ॥ श्रुत्वात्रिशिरसोवाक्यंदेवांतकनरांतकौ ॥

कुंडलालंकृतंमहत् ॥ आदित्येऽभ्युदितेरात्रौमध्यस्थइवचंद्रमाः ॥ ६९ ॥ तद्रामबाणाभिहतंपपातरक्षःशिरःपर्वतसन्निकाशम् ॥ बभं
जचर्यागृहगोपुराणिप्राकारमुच्चंतमपातयच्च ॥ १७० ॥ (न्यपतत्कुम्भकर्णोऽथस्वकायेननिपातयन् ॥ प्लवंगमानांकोटचश्चपरितःसंप्र
धावताम् ॥ १ ॥) तच्चातिकायंहिमवत्प्रकाशंरक्षस्तदातोयनिधौपपात ॥ ग्राहान्परान्मीनवरान्भुजंगमान्ममर्दभूमिंचतथावि
वेश ॥ ७१ ॥ तस्मिन्हतेब्राह्मणदेवशत्रौमहाबलेसंयतिकुम्भकर्णे ॥ चचालभूर्भूमिधराश्चसर्वेहर्षाच्चदेवास्तुमुलंप्रणेदुः ॥ ७२ ॥ ततस्तु
देवर्षिमहर्षिपन्नगाःसुराश्चभूतानिसुपर्णगुह्यकाः ॥ सयक्षगंधर्वगणानभोगताःप्रहर्षितारामपराक्रमेण ॥ ७३ ॥ ततस्तुतेतस्यवधेनभूरि
णामनस्विनोनैर्ऋतराजबांधवाः ॥ विनेदुरुच्चैर्व्यथितारघूत्तमंहरिंसमीक्ष्यैवयथामतंगजाः ॥ ७४ ॥ सदेवलोकस्यतमोनिहत्यसूर्यो
यथाराहुमुखाद्विमुक्तः ॥ तथाव्यभासीद्धरिसैन्यमध्येनिहत्यरामोयुधिकुम्भकर्णम् ॥ १७५ ॥ प्रहर्षमीयुर्बहवश्चवानराःप्रबुद्धपद्मप्रति
मैरिवाननैः ॥ अपूजयन्राघवमिष्टभागिनंहतेरिपौभीमबलेनृपात्मजम् ॥ ७६ ॥ सकुंभकर्णंसुरसैन्यमर्दनंमहत्सुयुद्धेषुकदाचनाजि
तम् ॥ ननंदहत्वाभरताग्रजोरणेमहासुरंवृत्रमिवामराधिपः ॥ १७७ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा० वाल्मी० आदि० च० सा० युद्धकांडे सप्त
षष्टितमः सर्गः ॥ ६७ ॥ कुंभकर्णंहतंदृष्ट्वाराघवेणमहात्मना ॥ राक्षसाराक्षसेंद्रायरावणायन्यवेदयन् ॥ १ ॥ राजन्सकालसंकाशः सं
युक्तःकालकर्मणा ॥ विद्राव्यवानरींसेनांभक्षयित्वाचवानरान् ॥२॥ प्रतपित्वामुहूर्तंतुप्रशांतोरामतेजसा ॥ कायेनार्धप्रविष्टेनसमुद्रंभीम
दर्शनम् ॥ ३ ॥ निकृत्तनासाकर्णेनविक्षरद्रुधिरेणच ॥ रुद्ध्वाद्वारंशरीरेणलंकायाःपर्वतोपमः ॥४॥ कुम्भकर्णस्तवभ्राताकाकुत्स्थशरपी
डितः ॥ अगंडभूतोविवृतोदावदग्धइवद्रुमः ॥५॥ श्रुत्वाविनिहतंसंख्येकुंभकर्णंमहाबलम् ॥ रावणःशोकसंततोमुमोहचपपातच ॥६॥
पितृव्यंनिहतंश्रुत्वादेवांतकनरांतकौ ॥ त्रिशिराश्चातिकायश्चरुरुदुःशोकपीडिताः ॥ ७ ॥ भ्रातरंनिहतंश्रुत्वारामेणाक्लिष्टकर्मणा ॥ महो
दरमहापार्श्वौशोकाक्रान्तौबभूवतुः ॥ ८ ॥ ततःकृच्छ्रात्समासाद्यसंज्ञांराक्षसपुंगवः ॥ कुम्भकर्णवधाद्दीनोविललापाकुलेंद्रियः ॥ ९ ॥
हावीररिपुदर्पघ्नकुम्भकर्णमहाबल ॥ त्वंमांविहायवैदैवाद्यातोऽसियमसादनम् ॥१०॥ ममशल्यमनुद्धृत्यबांधवानांमहाबल ॥ शत्रुसैन्यं

सकुम्भकर्णस्यवचोनिशम्यरामःसपुंखान्विससर्जबाणान् ॥ तैराहतोवज्रसमप्रवेगैर्नचुक्षुभेनव्यथतेसुरारिः ॥ ९१ ॥ यैःसायकैःसाल
वरानिकृत्तावालीहतोवानरपुंगवश्च ॥ तेकुम्भकर्णस्यतदाशरीरंवज्रोपमानव्यथयांप्रचक्रुः ॥ ९२ ॥ सवारिधाराइवसायकांस्तान्पिबञ्श
रीरेणमहेंद्रशत्रुः ॥ जघानरामस्यशरप्रवेगंव्याविध्यतंमुद्गरमुग्रवेगम् ॥ ९३ ॥ ततस्तुरक्षःक्षतजावलिप्तंवित्रासनंदेवमहाचमूनाम् ॥
व्याविध्यतंमुद्गरमुग्रवेगंविद्रावयामासचमूंहरीणाम् ॥ ९४ ॥ वायव्यमादायततोपरास्त्रंरामःप्रचिक्षेपनिशाचराय ॥ समुद्गरंतेनजहारबा
हुंसकृत्तबाहुस्तुमुलंननाद ॥ ९५ ॥ सतस्यबाहुर्गिरिशृंगकल्पःसमुद्गरोराघवबाणकृत्तः ॥ पपाततस्मिन्हरिराजसैन्येजघानतांवानर
वाहिनींच ॥ ९६ ॥ तेवानराभग्नहतावशेषाःपर्यंतमाश्रित्यतदाविषण्णाः ॥ प्रपीडितांगाददृशुःसुघोरंनरेंद्ररक्षोऽधिपसन्निपातम् ॥
॥ ९७ ॥ सकुम्भकर्णोऽस्त्रनिकृत्तबाहुर्महासिकृत्ताग्रइवाचलेंद्रः ॥ उत्पाटयामासकरेणवृक्षंततोऽभिदुद्रावरणेनरेंद्रम् ॥ ९८ ॥ तंतस्य
बाहुंसहतालवृक्षंसमुद्यतंपन्नगभोगकल्पम् ॥ ऐंद्रास्त्रयुक्तेनजघानरामोबाणेनजांबूनदचित्रितेन ॥ ९९ ॥ सकुम्भकर्णस्यभुजोनिकृत्तः
पपातभूमौगिरिसन्निकाशः ॥ विचेष्टमानोनिजघानवृक्षाञ्शैलाञ्शिलावानरराक्षसांश्च ॥ १६० ॥ तंछिन्नबाहुंसमवेक्ष्यरामःसमापतं
तंसहसानदंतम् ॥ द्वावर्धचंद्रौनिशितौप्रगृह्यचिच्छेदपादौयुधिराक्षसस्य ॥ ६१ ॥ तौतस्यपादौप्रदिशोदिशश्चगिरीन्गुहाश्चैवमहार्ण
वंच ॥ लंकांचसेनांकपिराक्षसानांविनादयंतौविनिपेततुश्च ॥ ६२ ॥ निकृत्तबाहुर्विनिकृत्तपादोविदार्यवक्त्रंवडवामुखाभम् ॥ दुद्राव
रामंसहसाभिगर्जन्राहुर्यथाचंद्रमिवांतरिक्षे ॥ ६३ ॥ अपूरयत्तस्यमुखंशिताग्रैरामःशरैर्हेमपिनद्धपुंखैः ॥ संपूर्णवक्त्रोनशशाकवक्तुंचुकू
जकृच्छ्रेणमुमूर्च्छचापि ॥ ६४ ॥ अथाददेसूर्यमरीचिकल्पंसब्रह्मदंडांतककालकल्पम् ॥ अरिष्टमैंद्रंनिशितंसुपुंखंरामःशरंमारुततुल्यवे
गम् ॥ ६५ ॥ तंवज्रजांबूनदचारुपुंखंप्रदीप्तसूर्यज्वलनप्रकाशम् ॥ महेंद्रवज्राशनितुल्यवेगंरामःप्रचिक्षेपनिशाचराय ॥ ६६ ॥ ससाय
कोराघवबाहुचोदितोदिशःस्वभासादशसंप्रकाशयन् ॥ विधूमवैश्वानरभीमदर्शनोजगामशक्राशनिभीमविक्रमम् ॥ ६७ ॥ सतन्म
हापर्वतकूटसन्निभंसुवृत्तदंष्ट्रंचलचारुकुंडलम् ॥ चकर्तरक्षोऽधिपतेःशिरस्तदायथैववृत्रस्यपुरापुरंदरः ॥ ६८ ॥ कुंभकर्णशिरोभाति

वानरर्षभाः ॥ यूथपाश्चयथामुख्यास्तिष्ठंत्वस्मिन्समंततः ॥ २८ ॥ अद्यायंदुर्मतिःकालेगुरुभारप्रपीडितः ॥ प्रचरन्राक्षसोभूमौना
न्यान्हन्यात्प्लवंगमान् ॥ २९ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाराजपुत्रस्यधीमतः ॥ तेसमारुरुहुर्हृष्टाःकुंभकर्णमहाबलाः ॥ १३० ॥ कुंभकर्ण
स्तुसंक्रुद्धःसमारूढैःप्लवंगमैः ॥ व्यधूनयत्तान्वेगेनदुष्टहस्तीवहस्तिपान् ॥ ३१ ॥ तान्दृष्ट्वानिर्धुतान्रामोरुष्टोऽयमितिराक्षसम् ॥ समुत्प
पातवेगेनधनुरुत्तममाददे ॥ ३२ ॥ क्रोधरक्तेक्षणोधीरोनिर्दहन्निवचक्षुषा ॥ राघवोराक्षसंवेगादभिदुद्राववेगितः ॥ ३३ ॥ यूथपान्हर्ष
यन्सर्वान्कुंभकर्णबलार्दितान् ॥ ३४ ॥ सचापमादायभुजंगकल्पंदृढज्यमुग्रंतपनीयचित्रम् ॥ हरीन्समाश्वास्यसमुत्पपातरामोनिब
द्धोत्तमतूणबाणः ॥ ३५ ॥ सवानरगणैस्तैस्तुवृतःपरमदुर्जयैः ॥ लक्ष्मणानुचरोवीरःसंप्रतस्थेमहाबलः ॥ ३६ ॥ सददर्शमहात्मानंकि
रीटिनमरिंदमम् ॥ शोणिताप्लुतरक्ताक्षंकुंभकर्णमहाबलम् ॥ ३७ ॥ सर्वान्समभिधावंतंयथारुष्टंदिशागजम् ॥ मार्गमाणंहरीन्क्रुद्धंरा
क्षसैःपरिवारितम् ॥ ३८ ॥ विंध्यमंदरसंकाशंकांचनांगदभूषणम् ॥ स्रवंतंरुधिरंवक्त्राद्वर्षमेघमिवोत्थितम् ॥ ३९ ॥ जिह्वयापरिलिह्यंतं
सृक्किणीशोणितोक्षिते ॥ मृद्नंतंवानरानीकंकालांतकयमोपमम् ॥ १४० ॥ तंदृष्ट्वाराक्षसश्रेष्ठंप्रदीप्तानलवर्चसम् ॥ विस्फारयामासतदा
कार्मुकंपुरुषर्षभः ॥ ४१ ॥ सतस्यचापनिर्घोषात्कुपितोराक्षसर्षभः ॥ अमृष्यमाणस्तंघोषमभिदुद्रावराघवम् ॥ ४२ ॥ ततस्तुवातो
द्धतमेघकल्पंभुजंगराजोत्तमभोगबाहुः ॥ तमापतंतंधरणीधराभमुवाचरामोयुधिकुंभकर्णम् ॥ ४३ ॥ आगच्छरक्षोऽधिपमाविषादमव
स्थितोऽहंप्रगृहीतचापः ॥ अवेहिमांराक्षसवंशनाशनंयस्त्वंमुहूर्ताद्भविताविचेताः ॥ ४४ ॥ रामोऽयमितिविज्ञायजहासविकृतस्वनम् ॥
अभ्यधावतसंक्रुद्धोहरीन्विद्रावयन्रणे ॥ ४५ ॥ दारयन्निवसर्वेषांहृदयानिवनौकसाम् ॥ प्रहस्यविकृतंभीमंसमेघस्तनितोपमम् ॥ ४६ ॥
कुंभकर्णोमहातेजाराघवंवाक्यमब्रवीत् ॥ नाहंविराधोविज्ञेयोनकबंधःखरोनच ॥ नवालीनचमारीचःकुंभकर्णःसमागतः ॥ ४७ ॥
पश्यमेमुद्गरंभीमंसर्वकालायसंमहत् ॥ अनेननिर्जितादेवादानवाश्चपुरामया ॥ ४८ ॥ विकर्णनासइतिमांनावज्ञातुंत्वमर्हसि ॥ स्वल्पापि
हिनमेपीडाकर्णनासाविनाशनात् ॥ ४९ ॥ दर्शयेक्ष्वाकुशार्दूलवीर्यंगात्रेषुमेऽनघ ॥ ततस्त्वांभक्षयिष्यामिदृष्टपौरुषविक्रमम् ॥१५०॥

घनिःस्वनः ॥ ५ ॥ अंतकस्याप्यकष्टेनयुधिजेतारमाहवे ॥ युध्यतामामभीतेनख्यापितावीरतात्वया ॥ ६ ॥ प्रगृहीतायुधस्येहमृत्यो
रिवमहामृधे ॥ तिष्ठन्नप्यग्रतःपूज्यःकिमुयुद्धप्रदायकः ॥ ७ ॥ ऐरावतंसमारूढोवृतःसर्वामरैःप्रभुः ॥ नैवशक्रोऽपिसमरेस्थितपूर्वःकदा
चन ॥ ८ ॥ अद्यत्वयाहंसौमित्रेबालेनापिपराक्रमैः ॥ तोषितोगंतुमिच्छामित्वामनुज्ञाप्यराघवम् ॥ ९ ॥ यत्तुवीर्यबलोत्साहैस्तोषि
तोऽहंरणेत्वया ॥ राममेवैकमिच्छामिहंतुंयस्मिन्हतेहतम् ॥ ११० ॥ रामेमयात्रनिहतेयेऽन्येस्थास्यंतिसंयुगे ॥ तानहंयोधयिष्यामि
स्वबलेनप्रमाथिना ॥ ११ ॥ इत्युक्तवाक्यंतद्रक्षःप्रोवाचस्तुतिसंहितम् ॥ मृधेघोरतरंवाक्यंसौमित्रिःप्रहसन्निव ॥ १२ ॥ यस्त्वंशक्रा
दिभिर्देवैरसह्यःप्राप्यपौरुषम् ॥ तत्सत्यंनान्यथावीरदृष्टस्तेऽद्यपराक्रमः ॥ १३ ॥ एषदाशरथीरामस्तिष्ठत्यद्रिरिवाचलः ॥ इतिश्रुत्वा
ह्यनादृत्यलक्ष्मणंसनिशाचरः ॥ १४ ॥ अतिक्रम्यचसौमित्रिंकुंभकर्णोमहाबलः ॥ राममेवाभिदुद्रावकंपयन्निवमेदिनीम् ॥ १५ ॥
अथदाशरथीरामोरौद्रमस्त्रंप्रयोजयन् ॥ कुंभकर्णस्यहृदयेससर्जनिशिताञ्छरान् ॥ १६ ॥ तस्यरामेणविद्धस्यसहसाभिप्रधावतः ॥ अंगा
रमिश्राःक्रुद्धस्यमुखान्निश्चेरुरर्चिषः ॥ १७ ॥ रामास्त्रविद्धोघोरंवैनर्दन्राक्षसपुंगवः ॥ अभ्यधावततंक्रुद्धोहरीन्विद्रावयन्रणे ॥ १८ ॥
तस्योरसिनिमग्नास्तेशराबर्हिणवाससः ॥ हस्ताच्चास्यपरिभ्रष्टागदाचोर्व्यांपपातह ॥ १९ ॥ आयुधानिचसर्वाणिविप्रकीर्यंतभूतले ॥
सनिरायुधमात्मानंयदामेनेमहाबलः ॥ १२० ॥ मुष्टिभ्यांचकराभ्यांचचकारकदनंमहत् ॥ सबाणैरतिविद्धांगःक्षतजेनसमुक्षितः ॥
रुधिरंपरिसुस्रावगिरिःप्रस्रवणंयथा ॥ २१ ॥ सतीव्रेणचकोपेनरुधिरेणचमूर्च्छितः ॥ वानरान्राक्षसानृक्षान्खादन्सपरिधावति ॥ २२ ॥
अथशृंगंसमाविध्यभीमंभीमपराक्रमः ॥ चिक्षेपराममुद्दिश्यबलवानंतकोपमः ॥ अप्राप्तमंतरारामःसप्तभिस्तमजिह्मगैः ॥ २३ ॥ तत
स्तुरामोधर्मात्मातस्यशृंगंमहत्तदा ॥ शरैःकांचनचित्रांगैश्चिच्छेदभरताग्रजः ॥ २४ ॥ तन्मेरुशिखराकारंद्योतमानमिवश्रिया ॥
द्वेशतेवानराणांचपतमानमपातयत् ॥ २५ ॥ तस्मिन्कालेसधर्मात्मालक्ष्मणोराममब्रवीत् ॥ कुम्भकर्णवधेयुक्तोयोगान्परिमृशन्ब
हून् ॥ २६ ॥ नैवायंवानरान्राजन्नविजानातिराक्षसान् ॥ मत्तःशोणितगंधेनस्वान्परांश्चैवखादते ॥ २७ ॥ साध्वेनमधिरोहंतुसर्वतो

तथाकरिष्यामियथाहरीणांभविष्यतीष्टंचहितंचकार्यम् ॥ ८५ ॥ ततःकराग्रैःसहसासमेत्यराजाहरीणाममरेंद्रशत्रोः ॥ खरैश्चकर्णौद
शनैश्चनासांददंशपार्श्वैर्विददारपार्श्वौ ॥ ८६ ॥ सकुंभकर्णोहतकर्णनासोविदारितस्तेनरदैर्नखैश्च ॥ रोषाभिभूतःक्षतजार्द्रगात्रःसुग्रीव
माविध्यपिपेषभूमौ ॥ ८७ ॥ सभूतलेभीमबलाभिपिष्टःसुरारिभिस्तैरभिहन्यमानः ॥ जगामखंकंदुकवज्जवेनपुनश्चरामेणसमाज
गाम ॥ ८८ ॥ कर्णनासाविहीनस्तुकुंभकर्णोमहाबलः ॥ रराजशोणितोत्सिक्तोगिरिःप्रस्रवणैरिव ॥ ८९ ॥ शोणितार्द्रोमहाकायो
राक्षसोभीमदर्शनः ॥ अमर्षाच्छोणितोद्गारीशुशुभेरावणानुजः ॥ ९० ॥ नीलांजनचयप्रख्यःससंध्यइवतोयदः ॥ युद्धायाभिमुखो
भीमोमनश्चक्रेनिशाचरः ॥ ९१ ॥ गतेचतस्मिन्सुरराजशत्रुःक्रोधात्प्रदुद्रावरणायभूयः ॥ अनायुधोऽस्मीतिविचिंत्यरौद्रोघोरंतदामुद्गरमा
ससाद ॥ ९२ ॥ ततःसपुर्याःसहसामहात्मानिष्क्रम्यतद्वानरसैन्यमुग्रम् ॥ बभक्षरक्षोयुधिकुंभकर्णःप्रजायुगांताग्निरिवप्रवृद्धः ॥ ९३ ॥
बुभुक्षितः शोणितमांसगृध्नुःप्रविश्यतद्वानरसैन्यमुग्रम् ॥ चखादरक्षांसिहरीन्पिशाचानृक्षांश्चमोहाद्युधिकुंभकर्णः ॥ यथैवमृत्युर्हरतेयुगां
तेसभक्षयामासहरींश्चमुख्यान् ॥ ९४ ॥ एकंद्वौत्रीन्बहून्क्रुद्धोवानरान्सहराक्षसैः ॥ समादायैकहस्तेन प्रचिक्षेप त्वरन्मुखे ॥ ९५ ॥
संप्रस्रवत्तदामेदः शोणितंचमहाबलः ॥ वध्यमानोनगेंद्राग्रैर्भक्षयामासवानरान् ॥ ९६ ॥ तेभक्ष्यमाणाहरयोरामंजग्मुस्तदागतिम् ॥
कुंभकर्णोभृशंक्रुद्धःकपीन्खादन्प्रधावति ॥ ९७ ॥ शतानिसप्तचाष्टौचविंशत्त्रिंशत्तथैवच ॥ संपरिष्वज्यबाहुभ्यांखादन्विपरिधा
वति ॥ ९८ ॥ मेदोवसाशोणितदिग्धगात्रःकर्णावसक्तग्रथितांत्रमालः ॥ ववर्षशूलानिसुतीक्ष्णदंष्ट्रःकालोयुगांतस्थइवप्रवृद्धः ॥ ९९ ॥
तस्मिन्कालेसुमित्रायाः पुत्रः परबलार्दनः ॥ चकारलक्ष्मणःक्रुद्धोयुद्धंपरपुरंजयः ॥ १०० ॥ सकुंभकर्णस्यशरान्शरीरेसप्तवीर्यवान्॥
निचखानाददेचान्यान्विससर्जचलक्ष्मणः ॥ १ ॥ पीड्यमानस्तदस्त्रंतुविशेषंतत्सराक्षसः ॥ ततश्चुकोपबलवान्सुमित्रानंदवर्धनः ॥
॥ २ ॥ अथास्यकवचंशुभ्रंजांबूनदमयंशुभम् ॥ प्रच्छादयामासशरैःसंध्याभ्रमिवमारुतः ॥ ३ ॥ नीलांजनचयप्रख्यः शरैः कांचन
भूषणैः ॥ आपीड्यमानःशुशुभेमेघैःसूर्यइवांशुमान् ॥ ४ ॥ ततःसराक्षसोभीमःसुमित्रानंदवर्धनम् ॥ सावज्ञमेवप्रोवाचवाक्यंमेघौ

गोचराः ॥ मारुतिंपूजयांचक्रुर्दृष्ट्वाशूलंतथागतम् ॥ ६५ ॥ सतत्तथाभग्नमवेक्ष्यशूलंचुकोपरक्षोधिपतिर्महात्मा ॥ उत्पाट्यलंकामल
यात्सशृंगंजघानसुग्रीवमुपेत्यतेन ॥ ६६ ॥ सशैलशृंगाभिहतोविसंज्ञःपपातभूमौयुधिवानरेंद्रः ॥ तंवीक्ष्यभूमौपतितंविसंज्ञंनेदुःप्रहृष्टा
युधियातुधानाः ॥ ६७ ॥ समभ्युपेत्याद्भुतघोरवीर्यसकुंभकर्णोयुधिवानरेंद्रम् ॥ जहारसुग्रीवमभिप्रगृह्ययथानिलोमेघमिवप्रचंडः ॥
॥ ६८ ॥ सतंमहामेघनिकाशरूपमुत्पाट्यगच्छन्युधिकुंभकर्णः ॥ रराजमेरुप्रतिमानरूपोमेरुर्यथाव्युच्छ्रितघोरशृंगः ॥ ६९ ॥
ततस्तमादायजगामवीरःसंस्तूयमानोयुधिराक्षसेंद्रः ॥ शृण्वन्निनादंत्रिदिवालयानांप्लवंगराजग्रहविस्मितानाम् ॥ ७० ॥ ततस्तमादायत
दासमेनेहरींद्रमिंद्रोपममिंद्रवीर्यः ॥ अस्मिन्हतेसर्वमिदंहतंस्यात्सराघवंसैन्यमितींद्रशत्रुः ॥ ७१ ॥ विद्रुतांवाहिनींदृष्ट्वावानराणामित
स्ततः ॥ कुंभकर्णेनसुग्रीवंगृहीतंचापिवानरम् ॥ ७२ ॥ हनूमांश्चिंतयामाससमतिमान्मारुतात्मजः ॥ एवंगृहीतेसुग्रीवेकिंकर्तव्यंमया
भवेत् ॥ ७३ ॥ यद्धिन्याय्यंमयाकर्तुंतत्करिष्याम्यसंशयम् ॥ भूत्वापर्वतसंकाशोनाशयिष्यामिराक्षसम् ॥ ७४ ॥ मयाहतेसंयति
कुंभकर्णेमहाबलेमुष्टिविशीर्णदेहे ॥ विमोचितेवानरपार्थिवेचभवंतुहृष्टाःप्लवगाःसमग्राः ॥ ७५ ॥ अथवास्वयमप्येषमोक्षंप्राप्स्यति
वानरः ॥ गृहीतोऽयंयदिभवेत्त्रिदशैःसासुरोरगैः ॥ ७६ ॥ मन्येनतावदात्मानंबुध्यतेवानराधिपः ॥ शैलप्रहाराभिहतःकुंभकर्णेनसं
युगे ॥ ७७ ॥ अयंमुहूर्तात्सुग्रीवोलब्धसंज्ञोमहाहवे ॥ आत्मनोवानराणांचयत्पथ्यंतत्करिष्यति ॥ ७८ ॥ मयातुमोक्षितस्यास्यसु
ग्रीवस्यमहात्मनः ॥ अप्रीतिश्चभवेत्कष्टाकीर्तिनाशश्चशाश्वतः ॥ ७९ ॥ तस्मान्मुहूर्तंकांक्षिष्येविक्रमंमोक्षितस्यतु ॥ भिन्नंचवानरा
नीकंतावदाश्वासयाम्यहम् ॥ ८० ॥ इत्येवंचिंतयित्वाथहनूमान्मारुतात्मजः ॥ भूयःसंस्तंभयामासवानराणांमहाचमूम् ॥ ८१ ॥
सकुंभकर्णोथविवेशलंकांस्फुरंतमादायमहाहरिंतम् ॥ विमानचर्यागृहगोपुरस्थैःपुष्पाग्र्यवर्षैरभिपूज्यमानः ॥ ८२ ॥ लाजगंधोद
वर्षैस्तुसेव्यमानःशनैःशनैः ॥ राजवीथ्यास्तुशीतत्वात्संज्ञांप्रापमहाबलः ॥ ८३ ॥ ततःससंज्ञामुपलभ्यकृच्छ्राद्बलीयसस्तस्य
भुजांतरस्थः ॥ अवेक्षमाणःपुरराजमार्गंविचिंतयामासमुहुर्महात्मा ॥ ८४ ॥ एवंगृहीतेनकथंनुनामशक्यंमयासंप्रतिकर्तुमद्य ॥

दन्समुहुर्मुहुः ॥ त्रासयन्राक्षसान्सर्वान्कुंभकर्णपदानुगान् ॥ ४३ ॥ चिक्षेपशैलशिखरंकुंभकर्णस्यमूर्धनि ॥ सतेनाभिहतोमूर्ध्नैशैलेनेंद्र
रिपुस्तदा ॥ ४४ ॥ कुंभकर्णःप्रजज्वालक्रोधेनमहतातदा ॥ सोभ्यधावतवेगेनवालिपुत्रममर्षणम् ॥ ४५ ॥ कुंभकर्णोमहानादस्त्रासय
न्सर्ववानरान् ॥ शूलंससर्जवैरोषादंगदेतुमहाबलः ॥ ४६ ॥ तदापतंतंबलवान्युद्धमार्गविशारदः ॥ लाघवान्मोक्षयामासबलवान्वा
नरर्षभः ॥ ४७ ॥ उत्पत्यचैनंतरसातलेनोरस्यताडयत् ॥ सतेनाभिहतःकोपात्प्रमुमोहाचलोपमः ॥ ४८ ॥ सलब्धसंज्ञोऽतिबलो
मुष्टिंसंगृह्यराक्षसः ॥ अपहासेनचिक्षेपविसंज्ञःसपपातह ॥ ४९ ॥ तस्मिन्प्लवगशार्दूलेविसंज्ञेपतितेभुवि ॥ तच्छूलंसमुपादायसुग्रीव
मभिदुद्रुवे ॥ ५० ॥ तमापतंतंसंप्रेक्ष्यकुंभकर्णमहाबलम् ॥ उत्पपाततदावीरःसुग्रीवोवानराधिपः ॥ ५१ ॥ सपर्वताग्रमुत्क्षिप्यसमा
विध्यमहाबलः ॥ अभिदुद्राववेगेनकुंभकर्णमहाबलम् ॥ ५२ ॥ तमापतंतंसंप्रेक्ष्यकुंभकर्णःप्लवंगमम् ॥ तस्थौविवृत्तसर्वांगोवानरेंद्रस्य
संमुखः ॥ ५३ ॥ कपिशोणितदिग्धांगंभक्षयंतंमहाकपीन् ॥ कुंभकर्णंस्थितंदृष्ट्वासुग्रीवोवाक्यमब्रवीत् ॥ ५४ ॥ पातिताश्चत्वया
वीराःकृतंकर्मसुदुष्करम् ॥ भक्षितानिचसैन्यानिप्राप्तंतेपरमंयशः ॥ ५५ ॥ त्यजतद्वानरानीकंप्राकृतैःकिंकरिष्यसि ॥ सहस्वैकंनिपातं
मेपर्वतस्यास्यराक्षस ॥ ५६ ॥ तद्वाक्यंहरिराजस्यसत्त्वधैर्यसमन्वितम् ॥ श्रुत्वाराक्षसशार्दूलःकुंभकर्णोऽब्रवीद्वचः ॥ ५७ ॥ प्रजा
पतेस्तुपौत्रस्त्वंतथैवर्क्षरजःसुतः ॥ धृतिपौरुषसंपन्नस्तस्माद्गर्जसिवानर ॥ ५८ ॥ सकुंभकर्णस्यवचोनिशम्यव्याविध्यशैलंसहसामु
मोच ॥ तेनाजघानोरसिकुंभकर्णंशैलेनवज्राशनिसन्निभेन ॥ ५९ ॥ तच्छैलशृंगंसहसाविभिन्नंभुजांतरेतस्यतदाविशाले ॥ ततोविषेदुः
सहसाप्लवंगारक्षोगणाश्चापिमुदाविनेदुः ॥ ६० ॥ सशैलशृंगाभिहतश्चुकोपननादरोषाच्चविवृत्यवक्रम् ॥ व्याविध्यशूलंचतडित्प्रका
शंचिक्षेपहर्यृक्षपतेर्वधाय ॥ ६१ ॥ तत्कुंभकर्णस्यभुजप्रणुन्नंशूलंशितंकांचनदामयष्टिम् ॥ क्षिप्रंसमुत्पत्यनिगृह्यदोर्भ्यांबभंजवेगेनसु
तोऽनिलस्य ॥ ६२ ॥ कृतंभारसहस्रस्यशूलंकालायसंमहत् ॥ बभंजजानुमारोप्यतदाहृष्टःप्लवंगमः ॥ ६३ ॥ शूलंभग्नंहनुमतादृष्ट्वा
वानरवाहिनी ॥ हृष्टाननादबहुशःसर्वतश्चापिदुद्रुवे ॥ ६४ ॥ बभूवाथपरित्रस्तोराक्षसोविमुखोऽभवत् ॥ सिंहनादंचतेचक्रुःप्रहृष्टावन

न्महाहवेयुगांतमेघस्तनितस्वनोपमम् ॥ २० ॥ ततोविनेदुःसहसाप्रहृष्टारक्षोगणास्तंव्यथितंसमीक्ष्य ॥ प्लवंगमास्तुव्यथिताभयार्ताः
प्रदुद्रुवुःसंयतिकुम्भकर्णात् ॥ २१ ॥ ततस्तुनीलोबलवान्पर्यवस्थापयन्बलम् ॥ प्रविचिक्षेपशैलाग्रंकुम्भकर्णायधीमते ॥२२॥ तदा
पतंतंसंप्रेक्ष्यमुष्टिनाभिजघानह ॥ मुष्टिप्रहाराभिहतंतच्छैलाग्रंव्यशीर्यत ॥ सविस्फुलिंगंसज्वालंनिपपातमहीतले ॥ २३ ॥ ऋषभः
शरभोनीलोगवाक्षोगंधमादनः ॥ पंचवानरशार्दूलाःकुम्भकर्णमुपाद्रवन् ॥ २४ ॥ शैलैर्वृक्षैस्तलैःपादैर्मुष्टिभिश्चमहाबलाः ॥ कुम्भकर्णं
महाकायंनिजघ्नुःसर्वतोयुधि ॥ २५ ॥ स्पर्शानिवप्रहारांस्तान्वेदयानोनविव्यथे ॥ ऋषभंतुमहावेगंबाहुभ्यांपरिषस्वजे ॥ २६ ॥
कुंभकर्णभुजाभ्यांतुपीडितोवानरर्षभः ॥ निपपातर्षभोभीमःप्रमुखागतशोणितः ॥ २७ ॥ मुष्टिनाशरभंहत्वाजानुनानीलमाहवे ॥
आजघानगवाक्षंतुतलेनेंद्ररिपुस्तदा ॥ २८ ॥ दत्तप्रहारव्यथितामुमुहुःशोणितोक्षिताः ॥ निपेतुस्तेतुमेदिन्यांनिकृत्ताइवकिंशुकाः ॥
॥ २९ ॥ तेषुवानरमुख्येषुपातितेषुमहात्मसु ॥ वानराणांसहस्राणिकुंभकर्णंप्रदुद्रुवुः ॥ ३० ॥ तंशैलमिवशैलाभाःसर्वेतुप्लवगर्षभाः ॥
समारुह्यसमुत्पत्यदद्दशुःप्लवगर्षभाः ॥३१॥ तंनखैर्दशनैश्चापिमुष्टिभिर्बाहुभिस्तथा ॥ कुम्भकर्णंमहाबाहुंनिजघ्नुःप्लवगर्षभाः ॥ ३२ ॥
सवानरसहस्रैस्तुविचितःपर्वतोपमः ॥ रराजराक्षसव्याघ्रोगिरिरात्मरुहैरिव ॥ ३३ ॥ बाहुभ्यांवानरान्सर्वान्प्रगृह्यसमहाबलः ॥ भक्षया
मासंसंक्रुद्धोगरुडःपन्नगानिव ॥ ३४ ॥ प्रक्षिप्ताःकुम्भकर्णेनवक्रेपातालसन्निभे ॥ नासापुटाभ्यांसंजग्मुःकर्णाभ्यांचैववानराः ॥ ३५ ॥
भक्षयन्भृशसंक्रुद्धोहरीन्पर्वतसन्निभः ॥ बभंजवानरान्सर्वान्संक्रुद्धोराक्षसोत्तमः ॥ ३६ ॥ मांसशोणितसंक्लेदांकुर्वन्भूमिंसराक्षसः ॥
चचारहरिसैन्येषुकालाग्निरिवमूर्च्छितः ॥ ३७ ॥ वज्रहस्तोयथाशक्रःपाशहस्तइवांतकः ॥ शूलहस्तोबभौयुद्धेकुम्भकर्णोमहाबलः ॥
॥ ३८ ॥ यथाशुष्काण्यरण्यानिग्रीष्मेदहतिपावकः ॥ तथावानरसैन्यानिकुम्भकर्णोददाहसः ॥ ३९ ॥ ततस्तेवध्यमानास्तुहतयूथाः
प्लवंगमाः ॥ वानराभयसंविग्नाविनेदुर्विकृतैःस्वरैः ॥ ४० ॥ अनेकशोवध्यमानाःकुम्भकर्णेनवानराः ॥ राघवंशरणंजग्मुर्व्यथिता
भिन्नचेतसः ॥४१॥ प्रभग्नान्वानरान्दृष्ट्वावज्रहस्तात्मजात्मजः ॥ अभ्यधावतवेगेनकुम्भकर्णंमहाहवे ॥ ४२ ॥ शैलशृंगंमहद्गृह्यविन

कुमुदसुषेणगवाक्षरंभताराः ॥ द्विविदपनसवायुपुत्रमुख्यास्त्वरिततराभिमुखंरणंप्रयाताः ॥ १ ॥) इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मी
कीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे षट्षष्टितमः सर्गः ॥६६॥ तेनिवृत्तामहाकायाःश्रुत्वांगदवचस्तदा ॥ नैष्ठिकींबुद्धिमास्थाय
सर्वेसंग्रामकांक्षिणः ॥ १ ॥ समुदीरितवीर्यास्तेसमारोपितविक्रमाः ॥ पर्यवस्थापितावाक्यैरंगदेनबलीयसा ॥ २ ॥ प्रयाताश्चगताहर्षं
मरणेकृतनिश्चयाः ॥ चक्रुःसुतुमुलंयुद्धंवानरास्त्यक्तजीविताः ॥ ३ ॥ अथवृक्षान्महाकायाःसानूनिसुमहांतिच ॥ वानरास्तूर्णमुद्यम्य
कुंभकर्णमभिद्रवन् ॥ ४ ॥ कुंभकर्णःसुसंक्रुद्धोगदामुद्यम्यवीर्यवान् ॥ धर्षयन्समहाकायःसमंताद्व्यक्षिपद्रिपून् ॥५॥ शतानिसप्तचा
ष्टौचसहस्राणिचवानराः ॥ प्रकीर्णाःशेरतेभूमौकुंभकर्णेनताडिताः ॥ ६ ॥ षोडशाष्टौचदशचविंशत्त्रिंशत्तथैवच ॥ परिक्षिप्यचबाहुभ्यां
खादन्सपरिधावति ॥ भक्षयन्भृशसंक्रुद्धोगरुडःपन्नगानिव ॥७॥ कृच्छ्रेणचसमाश्वस्ताःसंगम्यचततस्ततः॥ वृक्षाद्रिहस्ताहरयस्तस्थुः
संग्राममूर्धनि ॥८॥ ततःपर्वतमुत्पाट्यद्विविदःप्लवगर्षभः ॥ दुद्रावगिरिशृंगाभंविलंबइवतोयदः ॥ ९ ॥ तंसमुत्पाट्यचिक्षेपकुम्भकर्णा
यवानरः ॥ तमप्राप्यमहाकायंतस्यसैन्येपतत्ततः ॥ १० ॥ ममर्दाश्वान्गजांश्चापिरथांश्चापिगजोत्तमान् ॥ तानिचान्यानिरक्षांसिएवं
चान्यद्गिरेःशिरः ॥ ११ ॥ तच्छैलवेगाभिहतंहताश्वंहतसारथिम् ॥ रक्षसांरुधिरक्लिन्नंबभूवायोधनंमहत् ॥ १२ ॥ रथिनोवानरेंद्राणां
शरैःकालांतकोपमैः ॥ शिरांसिनदतांजह्रुःसहसाभीमनिःस्वनाः ॥ १३ ॥ वानराश्चमहात्मानः समुत्पाट्यमहाद्रुमान् ॥ रथानश्वा
न्गजानुष्ट्रान्राक्षसानभ्यसूदयन् ॥ १४ ॥ हनूमाञ्छैलशृंगाणिशिलाश्चविविधान्द्रुमान् ॥ ववर्षकुम्भकर्णस्यशिरस्यंबरमास्थितः ॥
॥ १५ ॥ तानिपर्वतशृंगाणिशूलेनसबिभेदह ॥ बभंजवृक्षवर्षंचकुंभकर्णोमहाबलः ॥ १६ ॥ ततोहरीणांतदनीकमुग्रंदुद्रावशूलंनि
शितंप्रगृह्य ॥ तस्थौसतस्यापततःपुरस्तान्महीधराग्रंहनुमान्प्रगृह्य ॥ १७ ॥ सकुंभकर्णंकुपितोजघानवेगेनशैलोत्तमभीमकायम् ॥
संचुक्षुभेतेनतदाभिभूतोमेदार्द्रगात्रोरुधिरावसिक्तः ॥ १८ ॥ सशूलमाविध्यतडित्प्रकाशंगिरिंयथाप्रज्वलिताग्निशृंगम् ॥ बाह्वंतरे
मारुतिमाजघानगुहोचलंक्रौंचमिवोग्रशक्त्या ॥ १९ ॥ सशूलनिर्भिन्नमहाभुजांतरःप्रविह्वलः शोणितमुद्वमन्मुखा ॥ ननादभीमंहनुमा

भग्नाःपेतुर्महीतले ॥ ११ ॥ सोपिसैन्यानिसंक्रुद्धोवानराणांमहौजसाम् ॥ ममंथपरमायत्तोवनान्यग्निरिवोत्थितः ॥ १२ ॥ लोहिता
र्द्रास्तुबहवःशेरतेवानरर्षभाः ॥ निरस्ताःपतिताभूमौताम्रपुष्पाइवद्रुमाः ॥ १३ ॥ लंघयन्तःप्रधावंतोवानरानावलोकयन् ॥ केचित्स
मुद्रेपतिताःकेचिद्गगनमास्थिताः ॥ १४ ॥ वध्यमानास्तुतेवीरारा राक्षसेनचलीलया ॥ सागरंयेनतेतीर्णाःपथातेनैवदुद्रुवुः ॥ १५ ॥
तेस्थलानितदानिम्नंविवर्णवदनाभयात् ॥ ऋक्षावृक्षान्समारूढाःकेचित्पर्वतमाश्रिताः ॥ १६ ॥(ममज्जुरर्णवेकेचिद्गुहाःकेचित्स
माश्रिताः ॥) निपेतुःकेचिदपरेकेचिन्नैवावतस्थिरे ॥ केचिद्भूमौनिपतिताःकेचित्सुप्तामृताइव ॥ १७ ॥ तान्समीक्ष्यांगदोभग्नान्वा
नरानिदमब्रवीत् ॥ अवतिष्ठतयुध्यामोनिवर्तध्वंप्लवंगमाः ॥ १८ ॥ भग्नानांवोनपश्यामिपरिक्रम्यमहीमिमाम् ॥ स्थानंसर्वेनिवर्त
ध्वंकिंप्राणान्परिरक्षथ ॥ १९ ॥ निरायुधानांक्रमतामसंगगतिपौरुषाः ॥ दाराह्युपहसिष्यंतिसवैघातःसुजीवताम् ॥ २० ॥ कुलेषु
जाताःसर्वेस्मिन्विस्तीर्णेषुमहत्सुच ॥ क्वगच्छतभयत्रस्ताःप्राकृताहरयोयथा ॥ अनार्याःखलुयद्भीतास्त्यक्त्वावीर्यंप्रधावत ॥ २१ ॥
विकत्थनानिवायानिभवद्भिर्जनसंसदि ॥ तानिवःक्वनुयातानिसोदग्राणिहतानिच ॥ २२ ॥ भीरोःप्रवादाःश्रूयंतेयस्तुजीवतिधि
क्कृतः ॥ मार्गःसत्पुरुषैर्जुष्टःसेव्यतांत्यज्यतांभयम् ॥ २३ ॥ शयामहेवानिहताःपृथिव्यामल्पजीविताः ॥ प्राप्नुयामोब्रह्मलोकंदुष्प्रा
पंचकुयोधिभिः ॥ २४ ॥ अवाप्नुयामःकीर्तिंवानिहत्वाशत्रुमाहवे ॥ निहतावीरलोकस्यभोक्ष्यामोवसुवानराः ॥ २५ ॥ नकुंभकर्णः
काकुत्स्थंदृष्ट्वाजीवन्गमिष्यति ॥ दीप्यमानमिवासाद्यपतंगोज्वलनंयथा ॥ २६ ॥ पलायनेनचोद्दिष्टाःप्राणान्रक्षामहेवयम् ॥ एकेन
बहवोभग्नायशोनाशंगमिष्यति ॥ २७ ॥ एवंब्रुवाणंतंशूरमंगदंकनकांगदम् ॥ द्रवमाणास्ततोवाक्यमूचुःशूरविगर्हितम् ॥ २८ ॥
कृतंनःकदनंघोरंकुम्भकर्णेनरक्षसा ॥ नस्थानकालोगच्छामोदयितंजीवितंहिनः ॥ २९ ॥ एतावदुक्त्वावचनंसर्वेतेभेजिरेदिशः ॥
भीमंभीमाक्षमायांतंदृष्ट्वावानरयूथपाः ॥ ३० ॥ द्रवमाणास्तुतेवीराअंगदेनवलीमुखाः ॥ सांत्वनैश्चानुमानैश्चततःसर्वेनिवर्तिताः ॥
॥ ३१ ॥ प्रहर्षमुपनीताश्चवालिपुत्रेणधीमता ॥ आज्ञाप्रतीक्षास्तस्थुश्चसर्वेवानरयूथपाः ॥ ३२ ॥ (ऋषभशरभमैन्दधूम्रनीलाः

धीमतः ॥ बभूवुर्घोररूपाणिनिमित्तानिसमंततः ॥ ४७ ॥ उल्काशनियुतामेघावभूवुर्गर्दभारुणाः ॥ ससागरवनाचैववसुधासमकं
पत ॥ ४८ ॥ घोररूपाःशिवानेदुःसज्वालकवलैर्मुखैः ॥ मंडलान्यपसव्यानिबबंधुश्चविहंगमाः ॥ ४९ ॥ निष्पपातचगृध्रोस्यशूले
वैपथिगच्छतः ॥ प्रास्फुरन्नयनंचास्यसव्योबाहुरकंपत ॥ ५० ॥ निष्पपाततदाचोल्काज्वलंतीभीमनिःस्वना ॥ आदित्योनिष्प्रभश्चा
सीन्नवातिचसुखोऽनिलः ॥ ५१ ॥ अचिंतयन्महोत्पातानुदितान्रोमहर्षणान् ॥ निर्ययौकुंभकर्णस्तुकृतांतबलचोदितः ॥ ५२ ॥ सलं
घयित्वाप्राकारंपद्भ्यांपर्वतसन्निभः ॥ सददर्शघनप्रख्यंवानरानीकमद्भुतम् ॥ ५३ ॥ तेदृष्ट्वाराक्षसश्रेष्ठंवानराःपर्वतोपमम् ॥ वायु
नुन्नाइवघनाययुःसर्वदिशस्तदा ॥ ५४ ॥ तद्वानरानीकमतिप्रचंडंदिशोद्रवच्छिन्नमिवाभ्रजालम् ॥ सकुंभकर्णःसमवेक्ष्यहर्षान्ननादभू
योघनवद्घनाभः ॥ ५५ ॥ तेतस्यघोरंनिनदंनिशम्ययथानिनादंदिविवारिदस्य ॥ पेतुर्धरण्यांबहवःप्लवंगानिकृत्तमूलाइवशाल
वृक्षाः ॥ ५६ ॥ विपुलपरिघवान्सकुंभकर्णोरिपुनिधनायविनिःसृतोमहात्मा ॥ कपिगणभयमाददत्सुभीमंप्रभुरिवकिंकरदंडवान्यु
गांते ॥ ५७ ॥ इत्यार्षे श्रीम० वा० आ० च० सा० युद्धकांडे पंचषष्टितमः सर्गः ॥ ६५ ॥ सलंघयित्वाप्राकारंगिरिकूटोपमोम
हान् ॥ निर्ययौनगरात्तूर्णंकुंभकर्णोमहाबलः ॥ १ ॥ ननादचमहानादंसमुद्रमभिनादयन् ॥ विजयन्निवनिर्घातान्विधमन्निवपर्व
तान् ॥ २ ॥ तमवध्यंमघवतायमेनवरुणेनवा ॥ प्रेक्ष्यभीमाक्षमायांतंवानराविप्रदुद्रुवुः ॥३॥ तांस्तुविप्रद्रुतान्दृष्ट्वाराजपुत्रोंगदोऽब्रवीत्॥
नलंनीलंगवाक्षंचकुमुदंचमहाबलम् ॥ ४ ॥ आत्मनस्तानिविस्मृत्यवीर्याण्यभिजनानिच ॥ क्वगच्छतभयत्रस्ताःप्राकृताहरयो
यथा ॥ ५ ॥ साधुसौम्यानिवर्तध्वंकिंप्राणान्परिरक्षथ ॥ नालंयुद्धायवैरक्षोमहतीयंविभीषिका ॥ ६ ॥ महतीमुत्थितामेनांराक्षसानां
विभीषिकाम् ॥ विक्रमाद्विधमिष्यामोनिवर्तध्वंप्लवंगमाः ॥ ७ ॥ कृच्छ्रेणतुसमाश्वस्यसंगम्यचततस्ततः ॥ वृक्षान्गृहीत्वाहरयःसंप्र
तस्थूरणाजिरे ॥८॥ तेनिवर्त्यतुसंरब्धाःकुंभकर्णवनौकसः ॥ निर्जघ्नुःपरमक्रुद्धाःसमदाइवकुंजराः ॥ ९ ॥ प्रांशुभिर्गिरिशृंगैश्चशि
लाभिश्चमहाबलाः ॥ पादपैःपुष्पिताग्रैश्चहन्यमानोनकंपते ॥ १० ॥ तस्यगात्रेषुपतिताभिद्यंतेबहवःशिलाः ॥ पादपाःपुष्पिताग्राश्च

शत्रुपक्षंनिषूदय ॥ २४ ॥ अथासनात्समुत्पत्यस्रजंमणिकृतांतराम् ॥ आबबंधमहातेजाःकुंभकर्णस्यरावणः ॥ २५ ॥ अंगदान्यंगुली
वेष्टान्वराण्याभरणानिच ॥ हारंचशशिसंकाशमाबबंधमहात्मनः ॥ २६ ॥ दिव्यानिचसुगंधीनिमाल्यदामानिरावणः ॥ गात्रेषुसज्ज
यामासश्रोत्रयोश्चास्यकुंडले ॥ २७ ॥ कांचनांगदकेयूरनिष्काभरणभूषितः ॥ कुंभकर्णोबृहत्कर्णःसुहुतोग्निरिवाबभौ ॥ २८ ॥ श्रोणी
सूत्रेणमहतामेचकेनविराजता ॥ अमृतोत्पादनेनद्धोभुजंगेनेवमंदरः ॥ २९ ॥ सकांचनंभारसहंनिवातविद्युत्प्रभंदीप्तमिवात्मभासा ॥
आबध्यमानःकवचंरराजसंध्याभ्रसंवीतइवाद्रिराजः ॥ ३० ॥ सर्वाभरणसर्वांगःशूलपाणिःसराक्षसः ॥ त्रिविक्रमकृतोत्साहोनारायण
इवाबभौ ॥ ३१ ॥ भ्रातरंसंपरिष्वज्यकृत्वाचापिप्रदक्षिणम् ॥ प्रणम्यशिरसातस्मैप्रतस्थेसमहाबलः ॥ ३२ ॥ तमाशीर्भिःप्रशस्ता
भिःप्रेषयामासरावणः ॥ शंखदुंदुभिनिर्घोषैःसैन्यैश्चापिवरायुधैः ॥ ३३ ॥ तंगजैश्चतुरंगैश्चस्यंदनैश्चांबुदस्वनैः ॥ अनुजग्मुर्महात्मा
नोरथिनोरथिनांवरम् ॥ ३४ ॥ सर्पैरुष्ट्रैःखरैश्चैवसिंहद्विपमृगद्विजैः ॥ अनुजग्मुश्चतंघोरंकुंभकर्णमहाबलम् ॥ ३५ ॥ सपुष्पवर्षैरवकीर्य
माणोधृतातपत्रःशितशूलपाणिः ॥ महोत्कटःशोणितगंधमत्तोविनिर्ययौदानवदेवशत्रुः ॥ ३६ ॥ पदातयश्चबहवोमहासारामहा
बलाः ॥ अन्वयूराक्षसाभीमाभीमाक्षाःशस्त्रपाणयः ॥ ३७ ॥ रक्ताक्षाःसुबहुव्यामानीलांजनचयोपमाः ॥ शूलानुद्यम्यखड्गांश्चनि
शितांश्चपरश्वधान् ॥ ३८ ॥ भिंदिपालांश्चपरिघान्गदाश्चमुसलानिच ॥ तालस्कंधांश्चविपुलान्क्षेपणीयान्दुरासदान्॥ ३९ ॥अथा
न्यद्वपुरादायदारुणंघोरदर्शनम् ॥ निष्पपातमहातेजाःकुंभकर्णोमहाबलः ॥ ४० ॥ धनुःशतपरीणाहःसषट्शतसमुच्छ्रितः ॥ रौद्रः
शकटचक्राक्षोमहापर्वतसन्निभः ॥ ४१ ॥ सन्निपत्यचरक्षांसिदग्धशैलोपमोमहान् ॥ कुंभकर्णोमहावक्त्रःप्रहसन्निदमब्रवीत् ॥ ४२ ॥
अद्यवानरमुख्यानांतानियूथानिभागशः ॥ निर्दहिष्यामिसंक्रुद्धःपतंगानिवपावकः ॥ ४३ ॥ नापराध्यंतिमेकामंवानरावनचा
रिणः ॥ जातिरस्मद्विधानांसापुरोद्यानविभूषणम् ॥ ४४ ॥ पुररोधस्यमूलंतुराघवःसहलक्ष्मणः ॥ हतेतस्मिन्हतंसर्वंतंवधिष्यामि ॥ ६१ ॥
संयुगे ॥ ४५ ॥ एवंतस्यब्रुवाणस्यकुंभकर्णस्यरक्षसः ॥ नादंचक्रुर्महाघोरंकंपयंतइवार्णवम् ॥ ४६ ॥ तस्यनिष्पततस्तूर्णंकुंभकर्णस्य

अब्रवीद्राक्षसश्रेष्ठंभ्रातरंरावणंततः ॥ १ ॥ सोऽहंतवभयंघोरंवधात्तस्यदुरात्मनः ॥ रामस्याद्यप्रमार्ज्यामिनिर्वैरोहिसुखीभव ॥ २ ॥
गर्जंतिनवृथाशूरानिर्जलाइवतोयदाः ॥ पश्यसंपद्यमानंतुगर्जितंयुधिकर्मणा ॥ ३ ॥ नमर्षयंतिचात्मानंसंभावयितुमात्मना ॥ अदर्शयि
त्वाशूरास्तुकर्मकुर्वंतिदुष्करम् ॥ ४ ॥ विक्लवानांह्यबुद्धीनांराज्ञांपंडितमानिनाम् ॥ रोचतेत्वद्वचोनित्यंकथ्यमानंमहोदर ॥ ५ ॥ युद्धे
कापुरुषैर्नित्यंभवद्भिःप्रियवादिभिः ॥ राजानमनुगच्छद्भिःसर्वंकृत्यंविनाशितम् ॥ ६ ॥ राजशेषाकृतालंकाक्षीणःकोशोबलंहतम् ॥
राजानमिममासाद्यसुहृच्चिह्नममित्रकम् ॥ ७ ॥ एषनिर्याम्यहंयुद्धमुद्यतःशत्रुनिर्णये ॥ दुर्नयंभवतामद्यसमीकर्तुंमहाहवे ॥ ८ ॥ एव
मुक्तवतोवाक्यंकुंभकर्णस्यधीमतः ॥ प्रत्युवाचततोवाक्यंप्रहसन्राक्षसाधिपः ॥ ९ ॥ महोदरोऽयंरामात्तुपरित्रस्तोनसंशयः ॥ नहिरो
चयतेतातयुद्धंयुद्धविशारद ॥ १० ॥ कश्चिन्मेत्वत्समोनास्तिसौहृदेनबलेनच ॥ गच्छशत्रुवधायत्वंकुंभकर्णजयायच ॥ ११ ॥
शयानःशत्रुनाशार्थंभवान्संबोधितोमया ॥ अयंहिकालःसुमहान्राक्षसानामरिंदम ॥ १२ ॥ संगच्छशूलमादायपाशहस्तइवांतकः ॥
वानरान्राजपुत्रौचभक्षयादित्यतेजसौ ॥ १३ ॥ समालोक्यतुतेरूपंविद्रविष्यंतिवानराः ॥ रामलक्ष्मणयोश्चापिहृदयेप्रस्फुटिष्यतः
॥ १४ ॥ एवमुक्त्वामहातेजाःकुंभकर्णंमहाबलम् ॥ पुनर्जातमिवात्मानंमेनेराक्षसपुंगवः ॥ १५ ॥ कुंभकर्णबलाभिज्ञोजानंस्तस्य
पराक्रमम् ॥ बभूवमुदितोराजाशशांकइवनिर्मलः ॥ १६ ॥ इत्येवमुक्तःसंहृष्टोनिर्जगाममहाबलः ॥ राज्ञस्तुवचनंश्रुत्वायोद्धुमुद्युक्तवां
स्तदा ॥ १७ ॥ आददेनिशितंशूलंवेगाच्छत्रुनिबर्हणः ॥ सर्वंकालायसंदीप्तंतप्तकांचनभूषणम् ॥ १८ ॥ इन्द्राशनिसमप्रख्यंवज्रप्रतिम
गौरवम् ॥ देवदानवगंधर्वयक्षपन्नगसूदनम् ॥ १९ ॥ रक्तमाल्यमहादामंस्वतश्चोद्गतपावकम् ॥ आदायविपुलंशूलंशत्रुशोणितरंजि
तम् ॥ २० ॥ कुंभकर्णोमहातेजारावणंवाक्यमब्रवीत् ॥ गमिष्याम्यहमेकाकीतिष्ठत्विहबलंमहत् ॥ २१ ॥ अद्यतान्क्षुधितःक्रुद्धोभ
क्षयिष्यामिवानरान् ॥ कुंभकर्णवचःश्रुत्वारावणोवाक्यमब्रवीत् ॥ २२ ॥ सैन्यैःपरिवृतोगच्छशूलमुद्गरपाणिभिः ॥ वानराहिमहा
त्मानःशूराःसुव्यवसायिनः ॥ २३ ॥ एकाकिनंप्रमत्तंवानयेयुर्दशनैःक्षयम् ॥ तस्मात्परमदुर्धर्षःसैन्यैःपरिवृतोव्रज ॥ रक्षसामहितंसर्वं

यितुमर्हति ॥ १५ ॥ संशयस्थमिदंसर्वंशत्रोःप्रतिसमासने ॥ एकस्यगमनंतातनहिमेरोचतेभृशम् ॥ १६ ॥ हीनार्थस्तुसमृद्धार्थंकोरिपुं
प्राकृतंयथा ॥ निश्चितंजीवितत्यागेवशमानेतुमिच्छति ॥ १७ ॥ यस्यनास्तिमनुष्येषुसदृशोराक्षसोत्तम ॥ कथमाशंससेयोद्धुंतुल्येनें
द्रविवस्वतोः ॥ १८ ॥ एवमुक्त्वातुसंरब्धंकुंभकर्णंमहोदरः ॥ उवाचरक्षसांमध्येरावणंलोकरावणम् ॥ १९ ॥ लब्ध्वापुरस्ताद्वैदेहींकि
मर्थंत्वंविलंबसे ॥ यदीच्छसितदासीतावशगातेभविष्यति ॥ २० ॥ दृष्टःकश्चिदुपायोमेसीतोपस्थानकारकः ॥ रुचितश्चेत्स्वयाबुद्ध्या
राक्षसेंद्रततःशृणु ॥ २१ ॥ अहंद्विजिह्वःसंह्रादीकुंभकर्णोवितर्दनः ॥ पंचरामवधायैतेनिर्यांतीत्यवघोषय ॥ २२ ॥ ततोगत्वावयं
युद्धंदास्यामस्तस्ययत्नतः ॥ जेष्यामोयदितेशत्रून्नोपायैःकार्यमस्तिनः ॥ २३ ॥ अथजीवतिनःशत्रुर्वयंचकृतसंयुगाः ॥ ततःसमभि
पत्स्यामोमनसायत्समीक्षितम् ॥ २४ ॥ वयंयुद्धादिहैष्यामोरुधिरेणसमुक्षिताः ॥ विदार्यस्वतनुंबाणैरामनामांकितैःशरैः ॥ २५ ॥
भक्षितोराघवोस्माभिर्लक्ष्मणश्चेतिवादिनः ॥ ततःपादौग्रहीष्यामस्त्वन्नःकामंप्रपूरय ॥ २६ ॥ ततोऽवघोषयपुरेगजस्कंधेनपार्थिव ॥
हतोरामःसहभ्रात्रासंसैन्यइतिसर्वतः ॥ २७ ॥ प्रीतोनामततोभूत्वाभृत्यानांत्वमरिंदम ॥ भोगांश्चपरिवारांश्चकामान्वसुचदापय ॥ २८ ॥
ततोमाल्यानिवासांसिवीराणामनुलेपनम् ॥ देयंचबहुयोधेभ्यःस्वयंचमुदितःपिब ॥ २९ ॥ ततोस्मिन्बहुलीभूतेकौलीनेसर्वतोगते ॥
भक्षितःससुहृद्रामोराक्षसैरितिविश्रुते ॥ ३० ॥ प्रविश्याश्वास्यचापित्वंसीतांरहसिसांत्वयन् ॥ धनधान्यैश्चकामैश्चरत्नैश्चैनांप्रलो
भय ॥ ३१ ॥ अनयोपधयाराजन्भूयःशोकानुबंधया ॥ अकामात्वद्वशंसीतानष्टनाथागमिष्यति ॥ ३२ ॥ रमणीयंहिभर्तारंविनष्ट
मधिगम्यसा ॥ नैराश्यात्स्त्रीलघुत्वाच्चत्वद्वशंप्रतिपत्स्यते ॥ ३३ ॥ सापुरासुखसंवृद्धासुखार्हादुःखकर्षिता ॥ त्वय्यधीनंसुखंज्ञात्वा
सर्वथैवागमिष्यति ॥ ३४ ॥ एतत्सुनीतंममदर्शनेनरामंहिदृष्ट्वैवभवेदनर्थः ॥ इहैवतेसेत्स्यतिमोत्सुकोभूर्महानयुद्धेनसुखस्यलाभः ॥
॥ ३५ ॥ अनष्टसैन्योह्यनवाप्तसंशयोरिपुंत्वयुद्धेनजयञ्जनाधिप ॥ यशश्चपुण्यंचमहान्महीपतिःश्रियंचकीर्तिंचचिरंसमश्नुते ॥ ३६ ॥
इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मी० आदि० च० सा० युद्धकांडे चतुःषष्टितमःसर्गः ॥ ६४ ॥ सतथोक्तस्तुनिर्भर्त्स्यकुंभकर्णोमहोदरम् ॥

महद्यशः ॥ ९० ॥ यदिचेंद्राद्भयंराजन्यदिचापिस्वयंभुवः ॥ अपिदेवाःशयिष्यंतेमयिक्रुद्धेमहीतले ॥ ९१ ॥ यमंचशमयिष्यामिभ
क्षयिष्यामिपावकम् ॥ आदित्यंपातयिष्यामिसनक्षत्रंमहीतले ॥ ९२ ॥ शतक्रतुंवधिष्यामिपास्यामिवरुणालयम् ॥ पर्वतांश्चूर्णयि
ष्यामिदारयिष्यामिमेदिनीम् ॥ ९३ ॥ दीर्घकालंप्रसुप्तस्यकुंभकर्णस्यविक्रमम् ॥ अद्यपश्यंतुभूतानिभक्ष्यमाणानिसर्वशः ॥ नत्विदं
त्रिदिवंसर्वमाहारोममपूर्यते ॥ ९४ ॥ वधेनतेदाशरथेःसुखावहंसुखंसमाहर्तुमहंव्रजामि ॥ निहत्यरामंसहलक्ष्मणेनखादामिसर्वान्हरि
यूथमुख्यान् ॥ ९५ ॥ रमस्वराजन्पिबचाद्यवारुणींकुरुष्वकृत्यानिविनीयदुःखम् ॥ मयाद्यरामेगमितेयमक्षयंचिरायसीतावशगाभवि
ष्यति ॥ ९६ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे त्रिषष्टितमःसर्गः ॥ ६३ ॥ तदुक्तमतिकाय
स्यबलिनोबाहुशालिनः ॥ कुंभकर्णस्यवचनंश्रुत्वोवाचमहोदरः ॥ १ ॥ कुंभकर्णकुलेजातोधृष्टःप्राकृतदर्शनः ॥ अवलिप्तोनशक्नोषि
कृत्यंसर्वत्रवेदितुम् ॥ २ ॥ नहिराजानजानीतेकुंभकर्णनयानयौ ॥ त्वंतुकैशोरकाद्धृष्टःकेवलंवक्तुमिच्छसि ॥ ३ ॥ स्थानंवृद्धिंचहानिं
चदेशकालविधानवित् ॥ आत्मनश्चपरेषांचबुध्यतेराक्षसर्षभः ॥ ४ ॥ यत्त्वशक्यंबलवतावक्तुंप्राकृतबुद्धिना ॥ अनुपासितवृद्धेनकः
कुर्यात्तादृशंनरः ॥ ५ ॥ यांस्तुधर्मार्थकामांस्त्वंब्रवीषिपृथगाश्रयान् ॥ अवबोद्धुंस्वभावेननहिलक्षणमस्तितान् ॥ ६ ॥ कर्मचैवहि
सर्वेषांकारणानांप्रयोजनम् ॥ श्रेयःपापीयसांचात्रफलंभवतिकर्मणाम् ॥ ७ ॥ निःश्रेयसफलावेवधर्मार्थावितरावपि ॥ अधर्मानर्थ
योःप्राप्तंफलंचप्रात्यवायिकम् ॥ ८ ॥ ऐहलौकिकपारक्यंकर्मपुंभिर्निषेव्यते ॥ कर्माण्यपितुकल्पानिलभतेकाममास्थितः ॥ ९ ॥
तत्रक्लृप्तमिदंराज्ञाहृदिकार्यमतंचनः ॥ शत्रौहिसाहसंयत्तत्किमिवात्रापनीयते ॥ १० ॥ एकस्यैवाभियानेतुहेतुर्यःप्राहृतस्त्वया ॥
तत्राप्यनुपपन्नंतेवक्ष्यामियदसाधुच ॥ ११ ॥ येनपूर्वंजनस्थानेबहवोतिबलास्तदा ॥ राक्षसाराघवंध्वस्ताःकथमेकोजयिष्यसि ॥
॥ १२ ॥ येपूर्वंनिर्जितास्तेनजनस्थानेमहौजसः ॥ राक्षसांस्तान्पुरेसर्वान्भीतानद्यनपश्यसि ॥ १३ ॥ तंसिंहमिवसंक्रुद्धंरामंदश
रथात्मजम् ॥ सर्पंसुप्तमहोबुद्ध्याप्रबोधयितुमिच्छसि ॥ १४ ॥ ज्वलंतंतेजसानित्यंक्रोधेनचदुरासदम् ॥ कस्तंमृत्युमिवासह्यमासाद

साहाय्यायोपकल्पते ॥ २७ ॥ तमथैवंब्रुवाणंसवचनंधीरदारुणम् ॥ रुष्टोऽयमितिविज्ञायशनैःश्लक्ष्णमुवाचह ॥ २८ ॥ अतीवहिस
मालक्ष्यभ्रातरंक्षुभितेंद्रियम् ॥ कुंभकर्णःशनैर्वाक्यंबभाषेपरिसांत्वयन् ॥ २९ ॥ शृणुराजन्नवहितोममवाक्यमरिंदम ॥ अलंराक्षस
राजेंद्रसंतापमुपपद्यते ॥ रोषंचसंपरित्यज्यस्वस्थोभवितुमर्हसि ॥ ३० ॥ नैतन्मनसिकर्तव्यंमयिजीवतिपार्थिव ॥ तमहंनाशयिष्या
मियत्कृतेपरितप्यते ॥ ३१ ॥ अवश्यंचहितंवाच्यं सर्वावस्थागतंमया ॥ बंधुभावादभिहितंभ्रातृस्नेहाच्चपार्थिव ॥ ३२ ॥ सदृशंयच्च
कालेस्मिन्कर्तुं स्नेहेनबंधुना ॥ शत्रूणांकदनंपश्यक्रियमाणंमयारणे ॥ ३३ ॥ अद्यपश्यमहाबाहोमयासमरमूर्धनि ॥ हतेरामेसहभ्रा
त्राद्रवंतींहरिवाहिनीम् ॥ ३४ ॥ अद्यरामस्यतद्दृष्ट्वामयानीतंरणाच्छिरः ॥ सुखीभवमहाबाहोसीताभवतुदुःखिता ॥ ३५ ॥ अद्य
रामस्यपश्यंतुनिधनंसुमहत्प्रियम् ॥ लंकायांराक्षसाःसर्वेयेतेनिहतबांधवाः ॥ ३६ ॥ अद्यशोकपरीतानांस्वबंधुवधशोचिनाम् ॥ शत्रो
र्युधिविनाशेनकरोम्यश्रुप्रमार्जनम् ॥ ३७ ॥ अद्यपर्वतसंकाशंससूर्यमिवतोयदम् ॥ विकीर्णंपश्यसमरेसुग्रीवंप्लवगेश्वरम् ॥ ३८ ॥
कथंचराक्षसैरेभिर्मयाचपरिसांत्वितः ॥ जिघांसुभिर्दाशरथिंव्यथसेत्वंसदानघ ॥ ३९ ॥ मांनिहत्यकिलत्वांहिनिहनिष्यतिराघवः ॥
नाहमात्मनिसंतापंगच्छेयंराक्षसाधिप ॥ ४० ॥ कामंत्विदानीमपिमांव्यादिशत्वंपरंतप ॥ नपरःप्रेक्षणीयस्तेयुद्धायातुलविक्रम ॥४१॥
अहमुत्सादयिष्यामिशत्रूंस्तवमहाबलान् ॥ यदिशक्रोयदियमोयदिपावकमारुतौ ॥ ४२ ॥ तानहंयोधयिष्यामिकुबेरवरुणावपि ॥
गिरिमात्रशरीरस्यशितशूलधरस्यमे ॥४३॥ नर्दतस्तीक्ष्णदंष्ट्रस्यबिभीयाद्वैपुरंदरः ॥ अथवात्यक्तशस्त्रस्यमृद्नतस्तरसारिपून् ॥ ४४ ॥
नमेप्रतिमुखःकश्चित्स्थातुंशक्तोजिजीविषुः ॥ नैवशक्त्यानगदयानासिनानिशितैःशरैः ॥ ४५ ॥ हस्ताभ्यामेवसंरभ्यहनिष्यामिसव
ज्रिणम् ॥ यदिमेमुष्टिवेगंसराघवोद्यसहिष्यति ॥ ४६ ॥ ततःपास्यंतिबाणौघारुधिरंराघवस्यमे ॥ चिंतयातप्यसेराजन्किमर्थंमयिति
ष्ठति ॥ ४७ ॥ सोहंशत्रुविनाशायतवनिर्यातुमुद्यतः ॥ मुंचरामाद्भयंघोरंनिहनिष्यामिसंयुगे ॥ ४८ ॥ राघवंलक्ष्मणंचैवसुग्रीवंच
महाबलम् ॥ हनूमंतंचरक्षोघ्नंयेनलंकाप्रदीपिता ॥ ४९ ॥ हरींश्चभक्षयिष्यामिसंयुगेसमुपस्थिते ॥ असाधारणमिच्छामितवदातुं

यःपश्चात्पूर्वकार्याणिकुर्यादैश्वर्यमास्थितः ॥ पूर्वंचोत्तरकार्याणिनसवेदनयानयौ ॥ ५ ॥ देशकालविहीनानिकर्माणिविपरीतवत् ॥
क्रियमाणानिदुष्यंतिहवींष्यप्रयतेष्विव ॥ ६ ॥ त्रयाणांपंचधायोगंकर्मणांयःप्रपद्यते ॥ सचिवैःसमयंकृत्वाससम्यग्वर्ततेपथि ॥७॥
यथागमंचयोराजासमयंचचिकीर्षति ॥ बुध्यतेसचिवैर्बुद्ध्यासुहृदश्चानुपश्यति ॥ ८ ॥ धर्ममर्थंहिकामंवासर्वान्वारक्षसांपते ॥ भज
तेपुरुषःकालेत्रीणिद्वंद्वानिवापुनः ॥ ९ ॥ त्रिषुचैतेषुयच्छ्रेष्ठंश्रुत्वातन्नाववुध्यते ॥ राजावाराजमात्रोवाव्यर्थंतस्यबहुश्रुतम् ॥ १० ॥
उपप्रदानंसांत्वंचभेदंकालेचविक्रमम् ॥ योगंचरक्षसांश्रेष्ठतावुभौचनयानयौ ॥ ११ ॥ कालेधर्मार्थकामान्यःसंमंत्र्यसचिवैःसह ॥
निषेवेतात्मवाँल्लोकेनसव्यसनमाप्नुयात् ॥ १२ ॥ हितानुबंधमालोक्यकुर्यात्कार्यमिहात्मनः ॥ राजासहार्थतत्त्वज्ञैःसचिवैर्बुद्धिजी
विभिः ॥ १३ ॥ अनभिज्ञायशास्त्रार्थान्पुरुषाःपशुबुद्धयः ॥ प्रागल्भ्याद्वक्तुमिच्छंतिमंत्रिष्वभ्यंतरीकृताः ॥ १४ ॥ अशास्त्रविदुषां
तेषांकार्यंनाभिहितंवचः ॥ अर्थशास्त्रानभिज्ञानांविपुलांश्रियमिच्छताम् ॥ १५ ॥ अहितंचहिताकारंधाष्टर्याज्जल्पंतियेनराः॥अवश्यं
मंत्रबाह्यास्तेकर्तव्याःकृत्यदूषकाः ॥ १६ ॥ विनाशयंतोभर्तारंसहिताःशत्रुभिर्बुधैः ॥ विपरीतानिकृत्यानिकारयंतीहमंत्रिणः ॥ १७ ॥
तान्भर्तामित्रसंकाशानमित्रान्मंत्रनिर्णये ॥ व्यवहारेणजानीयात्सचिवानुपसंहितान् ॥ १८ ॥ चपलस्येहकृत्यानिसहसानुप्रधावतः ॥
क्षिप्रमन्येप्रपद्यंतेक्रौंचस्यखमिवद्विजाः ॥ १९ ॥ योहिशत्रुमवज्ञायआत्मानंनाभिरक्षति ॥ अवाप्नोतिहिसोऽनर्थान्स्थानाच्चव्यवरो
प्यते ॥ २० ॥ यदुक्तमिहतेपूर्वंप्रिययामेनुजेनच ॥ तदेवनोहितंवाक्यंयथेच्छसितथाकुरु ॥ २१ ॥ तत्तुश्रुत्वादशग्रीवःकुंभकर्णस्य
भाषितम् ॥ भ्रुकुटिंचैवसंचक्रेक्रुद्धश्चैनमभाषत ॥ २२ ॥ मान्योगुरुरिवाचार्यः किंमांत्वमनुशाससि ॥ किमेवंवाक्छ्रमंकृत्वायद्युक्तंत
द्विधीयताम् ॥ २३ ॥ विभ्रमाच्चित्तमोहाद्वाबलवीर्याश्रयेणवा ॥ नाभिपन्नमिदानींयद्व्यर्थातस्यपुनःकथा ॥ २४ ॥ अस्मिन्कालेतुय
द्युक्तंतदिदानींविचिंत्यताम् ॥ (गतंतुनानुशोचन्तिगतन्तुगतमेवहि ॥) ममापनयजंदुःखंविक्रमेणसमीकुरु ॥ २५ ॥ यदिखल्वस्ति
मेस्नेहोविक्रमंवाधिगच्छसि ॥ यदिकार्यंममैतत्तेहृदिकार्यतमंमतम् ॥ २६ ॥ ससुहृद्योविपन्नार्थंदीनमभ्युपपद्यते ॥ सबंधुर्योपनीतेषु

सोभिगम्यगृहंभ्रातुःकक्ष्यामभिविगाह्यच ॥ ददर्शोद्विग्नमासीनंविमानेपुष्पकेगुरुम् ॥ ६ ॥ अथदृष्ट्वादशग्रीवः कुंभकर्णमुपस्थितम् ॥
तूर्णमुत्थायसंहृष्टःसन्निकर्षमुपानयत् ॥ ७ ॥ अथासीनस्यपर्यंकेकुम्भकर्णोमहाबलः ॥ भ्रातुर्ववंदेचरणौकिंकृत्यमितिचाब्रवीत् ॥ ८ ॥
पुनःसमुदितोत्पत्यरावणःपरिषस्वजे ॥ सभ्रात्रासंपरिष्वक्तोयथावच्चाभिनंदितः ॥ ९ ॥ कुंभकर्णःशुभंदिव्यंप्रतिपेदेवरासनम् ॥ सत
दासनमाश्रित्यकुंभकर्णोमहाबलः ॥ १० ॥ संरक्तनयनःक्रोधाद्रावणंवाक्यमब्रवीत् ॥ किमर्थमहमादृत्यत्वयाराजन्प्रबोधितः ॥११ ॥
शंसकस्माद्भयंतेत्रयोवाप्रेतोभविष्यति ॥ भ्रातरंरावणःक्रुद्धंकुम्भकर्णमवस्थितम् ॥ रोषेणपरिवृत्ताभ्यांनेत्राभ्यांवाक्यमब्रवीत् ॥ १२ ॥
अयंतेसुमहान्कालःशयानस्यमहाबल ॥ सुषुप्तस्त्वंनजानीषेममरामकृतंभयम् ॥ १३ ॥ एषदाशरथिःश्रीमान्सुग्रीवसहितोबली ॥
समुद्रंलंघयित्वातुकुलंनःपरिकृंतति ॥ १४ ॥ हंतपश्यस्वलंकायांवनान्युपवनानिच ॥ सेतुनासुखमागत्यवानरैकार्णवंकृतम् ॥ १५ ॥
येराक्षसामुख्यतमाहतास्तेवानरैर्युधि ॥ वानराणांक्षयंयुद्धेनपश्यामिकथंचन ॥ नचापिवानरायुद्धेजितपूर्वाःकदाचन ॥ १६ ॥ तदेत
द्भयमुत्पन्नंत्रायस्वेहमहाबल ॥ नाशयत्वमिमानद्यतदर्थंबोधितोभवान् ॥ १७ ॥ सर्वक्षपितकोशंचसत्त्वमभ्युपपद्यमाम् ॥ त्रायस्वेमां
पुरींलंकांबालवृद्धावशेषिताम् ॥ १८ ॥ भ्रातुरर्थेमहाबाहोकुरुकर्मसुदुष्करम् ॥ मयैवंनोक्तपूर्वोहिभ्राताकश्चित्परंतप ॥ १९ ॥ त्वय्य
स्तिममचस्नेहःपरासंभावनाचमे ॥ देवासुरेषुयुद्धेषुबहुशोराक्षसर्षभ ॥ त्वयादेवाःप्रतिव्यूह्यनिर्जिताश्चामरायुधि ॥ २० ॥ तदेतत्सर्वमा
तिष्ठवीर्यंभीमपराक्रम ॥ नहितेसर्वभूतेषुदृश्यतेसदृशोबली ॥ २१ ॥ कुरुष्वमेप्रियहितमेतदुत्तमंयथाप्रियंप्रियरणबांधवप्रिय ॥ स्वते
जसाव्यथयसपत्नवाहिनींशरद्घनंपवनइवोद्यतोमहान् ॥ २२ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्ध
कांडे द्विषष्टितमः सर्गः ॥ ६२ ॥ तस्यराक्षसराजस्यनिशम्यपरिदेवितम् ॥ कुंभकर्णोबभाषेदंवचनंप्रजहासच ॥ १ ॥ दृष्टोदो
षोहियोस्माभिःपुरामंत्रविनिर्णये ॥ हितेष्वनभियुक्तेनसोयमासादितस्त्वया ॥ २ ॥ शीघ्रंखल्वभ्युपेतंत्वांफलंपापस्यकर्मणः ॥
निरयेष्वेवपतनंयथादुष्कृतकर्मणः ॥ ३ ॥ प्रथमंवैमहाराजकृत्यमेतदचिंतितम् ॥ केवलंवीर्यदर्पेणनानुबंधोविचारितः ॥ ४ ॥

शायपौलस्त्येनासिनिर्मितः ॥ तस्मात्त्वमद्यप्रभृतिमृतकल्पःशयिष्यसे ॥ २३ ॥ ब्रह्मशापाभिभूतोथनिपपाताग्रतःप्रभोः ॥ ततःपरम
संभ्रांतोरावणोवाक्यमब्रवीत् ॥ २४ ॥ प्रवृद्धःकांचनोवृक्षःफलकालेनिकृत्यते ॥ ननप्तारंस्वकंन्याय्यंशप्तुमेवंप्रजापते ॥ २५ ॥ नमि
थ्यावचनश्चत्वंस्वप्स्यत्येवनसंशयः ॥ कालस्तुक्रियतामस्यशयनेजागरणेतथा ॥ २६ ॥ रावणस्यवचःश्रुत्वास्वयंभूरिदमब्रवीत् ॥
शयिताह्येषषण्मासमेकाहंजागरिष्यति ॥ २७ ॥ एकेनाह्नात्वसौवीरश्चरन्भूमिंबुभुक्षितः ॥ व्यात्तास्योभक्षयेल्लोकान्संवृद्धइवपा
वकः ॥ २८ ॥ सोसौव्यसनमापन्नःकुंभकर्णमबोधयत् ॥ त्वत्पराक्रमभीतश्चराजासंप्रतिरावणः ॥ २९ ॥ सएषनिर्गतोवीरःशिबिरा
द्भीमविक्रमः ॥ वानरान्भृशसंक्रुद्धोभक्षयन्परिधावति ॥ ३० ॥ कुंभकर्णंप्रतीक्ष्यैवहरयोद्यप्रदुद्रुवुः ॥ कथमेनंरणेक्रुद्धंवारयिष्यं
तिवानराः ॥ ३१ ॥ उच्यंतांवानराःसर्वेयंत्रमेतत्समुच्छ्रितम् ॥ इतिविज्ञायहरयोभविष्यंतीहनिर्भयाः ॥ ३२ ॥ विभीषणवचःश्रुत्वा
हेतुमत्सुमुखोद्गतम् ॥ उवाचराघवोवाक्यंनीलंसेनापतिंतदा ॥ ३३ ॥ गच्छसैन्यानिसर्वाणिव्यूह्यतिष्ठस्वपावके ॥ द्वाराण्यादायलं
कायाश्चर्याश्चास्याथसंक्रमान् ॥ ३४ ॥ शैलशृंगाणिवृक्षांश्चशिलाश्चाप्युपसंहरन् ॥ भवंतःसायुधाःसर्वेवानराःशैलपाणयः ॥ ३५ ॥
राघवेणसमादिष्टोनीलोहरिचमूपतिः ॥ शशासवानरानीकंयथावत्कपिकुंजरः ॥ ३६ ॥ ततोगवाक्षःशरभोहनूमानंगदस्तथा ॥ शैल
शृंगाणिशैलाभागृहीत्वाद्वारमभ्ययुः ॥ ३७ ॥ रामवाक्यमुपश्रुत्यहरयोजितकाशिनः ॥ पादपैरर्दयन्वीरावानराःपरवाहिनीम् ॥३८॥
ततोहरीणांतदनीकमुग्रंरराजशैलोद्यतवृक्षहस्तम् ॥ गिरेःसमीपानुगतंयथैवमहन्महांभोधरजालमुग्रम् ॥ ३९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे
वाल्मी० आदि० च० सा० युद्धकांडे एकषष्टितमःसर्गः ॥ ६१ ॥ सतुराक्षसशार्दूलोनिद्रामदसमाकुलः ॥ राजमार्गंश्रियाजुष्टंययौ
विपुलविक्रमः ॥ १ ॥ राक्षसानांसहस्रैश्चवृतःपरमदुर्जयः ॥ गृहेभ्यःपुष्पवर्षेणकीर्यमाणस्तदाययौ ॥ २ ॥ सहेमजालविततंभानुभा
स्वरदर्शनम् ॥ ददर्शविपुलंरम्यंराक्षसेन्द्रनिवेशनम् ॥ ३ ॥ सतत्तदासूर्यइवाभ्रजालंप्रविश्यरक्षोधिपतेर्निवेशनम् ॥ ददर्शदूरेग्रजमास
नस्थंस्वयंभुवंशक्रइवासनस्थम् ॥ ४ ॥ भ्रातुःसभवनंगत्वारक्षोगणसमन्वितः ॥ कुंभकर्णःपदन्यासैरकंपयतमेदिनीम् ॥ ५ ॥

किरीटिनंमहाकायंकुंभकर्णंददर्शह ॥ १ ॥ तंदृष्ट्वाराक्षसश्रेष्ठंपर्वताकारदर्शनम् ॥ क्रममाणमिवाकाशंपुरानारायणंयथा ॥ २ ॥ सतो
यांबुदसंकाशंकांचनांगदभूषणम् ॥ दृष्ट्वापुनःप्रदुद्राववानराणांमहाचमूः ॥ ३ ॥ विद्रुतांवाहिनींदृष्ट्वावर्धमानंचराक्षसम् ॥ सविस्मितमिदं
रामोविभीषणमुवाचह ॥ ४ ॥ कोऽसौपर्वतसंकाशःकिरीटीहरिलोचनः ॥ लंकायांदृश्यतेवीरःसविद्युदिवतोयदः ॥ ५ ॥ पृथिव्यांके
तुभूतोऽसौमहानेकोऽत्रदृश्यते ॥ यंदृष्ट्वावानराःसर्वेविद्रवंतियतस्ततः ॥ ६ ॥ आचक्ष्वसुमहान्कोऽसौरक्षोवायदिवासुरः ॥ नमयैवंविधं
भूतंदृष्टपूर्वंकदाचन ॥ ७ ॥ संपृष्टोराजपुत्रेणरामेणाक्लिष्टकर्मणा ॥ विभीषणोमहाप्राज्ञःकाकुत्स्थमिदमब्रवीत् ॥ ८ ॥ येनवैवस्वतोयुद्धे
वासवश्चपराजितः ॥ सैषविश्रवसःपुत्रःकुंभकर्णःप्रतापवान् ॥ अस्यप्रमाणसदृशोराक्षसोऽन्योनविद्यते ॥ ९ ॥ एतेनदेवायुधिदानवा
श्चयक्षाभुजंगाः पिशिताशनाश्च ॥ गंधर्वविद्याधरपन्नगाश्चसहस्रशोराघवसंप्रभग्नाः ॥ १० ॥ शूलपाणिंविरूपाक्षंकुंभकर्णंमहाब
लम् ॥ हंतुंनशेकुस्त्रिदशाःकालोऽयमितिमोहिताः ॥ ११ ॥ प्रकृत्याह्येषतेजस्वीकुंभकर्णोमहाबलः ॥ अन्येषांराक्षसेंद्राणांवरदानकृतं
बलम् ॥ १२ ॥ बालेनजातमात्रेणक्षुधार्तेनमहात्मना ॥ भक्षितानिसहस्राणिप्रजानांसुबहून्यपि ॥ १३ ॥ तेषुसंभक्ष्यमाणेषुप्रजाभ
यनिपीडिताः ॥ यांतिस्मशरणंशक्रंतमप्यर्थंन्यवेदयन् ॥ १४ ॥ सकुंभकर्णंकुपितोमहेंद्रोजघानवज्रेणशितेनवज्री ॥ सशक्रवज्राभिह
तोमहात्माचचालकोपाच्चभृशंननाद ॥ १५ ॥ तस्यनानद्यमानस्यकुंभकर्णस्यरक्षसः ॥ श्रुत्वानिनादंवित्रस्ताःप्रजाभूयोवितत्रसुः ॥
॥ १६ ॥ ततःक्रुद्धोमहेंद्रस्यकुंभकर्णोमहाबलः ॥ निष्कृष्यैरावताद्दंतंजघानोरसिवासवम् ॥ १७ ॥ कुंभकर्णप्रहारार्तोविजज्वालस
वासवः ॥ ततोविषेदुःसहसादेवब्रह्मर्षिदानवाः ॥ प्रजाभिःसहशक्रश्चययौस्थानंस्वयंभुवः ॥ १८ ॥ कुंभकर्णस्यदौरात्म्यंशशंसुस्ते
प्रजापतेः ॥ प्रजानांभक्षणंचापिशशंसुस्तेदिवौकसाम् ॥ आश्रमध्वंसनंचापिपरस्त्रीहरणंतथा ॥ १९ ॥ एवंप्रजायदित्वेषभक्षयिष्य
तिनित्यशः ॥ अचिरेणैवकालेनशून्योलोकोभविष्यति ॥ २० ॥ वासवस्यवचःश्रुत्वासर्वलोकपितामहः ॥ रक्षांस्यावाहयामास
कुंभकर्णंददर्शह ॥ २१ ॥ कुंभकर्णंसमीक्ष्यैववितत्रासप्रजापतिः ॥ कुंभकर्णमथाश्वस्तःस्वयंभूरिदमब्रवीत् ॥ २२ ॥ ध्रुवंलोकविना

राघवंचरणेजित्वाततोद्रक्ष्यामिरावणम् ॥ ७९ ॥ राक्षसांस्तर्पयिष्यामिहरीणांमांसशोणितैः ॥ रामलक्ष्मणयोश्चापिस्वयंपास्यामिशो
णितम् ॥ ८० ॥ तत्तस्यवाक्यंब्रुवतोनिशम्यसगर्वितंरोषविवृद्धदोषम् ॥ महोदरोनैर्ऋतयोधमुख्यःकृतांजलिर्वाक्यमिदंबभाषे ॥
॥ ८१ ॥ रावणस्यवचःश्रुत्वागुणदोषौविमृश्यच ॥ पश्चादपिमहाबाहोशत्रून्युधिविजेष्यसि ॥ ८२ ॥ महोदरवचःश्रुत्वाराक्षसैःपरि
वारितः ॥ कुंभकर्णोमहातेजाःसंप्रतस्थेमहाबलः ॥ ८३ ॥ सुप्तमुत्थाप्यभीमाक्षंभीमरूपपराक्रमम् ॥ राक्षसास्त्वरिताजग्मुर्दशग्रीवनि
वेशनम् ॥ ८४ ॥ तेभिगम्यदशग्रीवमासीनंपरमासने ॥ ऊचुर्बद्धांजलिपुटाःसर्वएवनिशाचराः ॥ ८५ ॥ कुंभकर्णःप्रबुद्धोऽसौभ्राताते
राक्षसेश्वर ॥ कथंतत्रैवनिर्यातुद्रक्ष्यसेतमिहागतम् ॥ ८६ ॥ रावणस्त्वब्रवीद्धृष्टोराक्षसांस्तानुपस्थितान् ॥ द्रष्टुमेनमिहेच्छामियथा
न्यायंचपूज्यताम् ॥ ८७ ॥ तथेत्युक्त्वातुतेसर्वेपुनरागम्यराक्षसाः ॥ कुंभकर्णमिदंवाक्यमूचूरावणचोदिताः ॥ ८८ ॥ द्रष्टुंत्वांकांक्षते
राजासर्वराक्षसपुंगवः ॥ गमनेक्रियतांबुद्धिर्भ्रातरंसंप्रहर्षय ॥ ८९ ॥ कुम्भकर्णस्तुदुर्धर्षोभ्रातुराज्ञायशासनम् ॥ तथेत्युक्त्वामहावीर्यः
शयनादुत्पपातह ॥ ९० ॥ प्रक्षाल्यवदनंहृष्टःस्नातःपरमहर्षितः ॥ पिपासुस्त्वरयामासपानंबलसमीरणम् ॥ ९१ ॥ ततस्तेत्वरिता
स्तत्रराक्षसारावणाज्ञया ॥ मद्यंभक्ष्यांश्चविविधान्क्षिप्रमेवोपहारयन् ॥ ९२ ॥ पीत्वाघटसहस्रेद्वेगमनायोपचक्रमे ॥ ईषत्समुत्कटोमत्त
स्तेजोबलसमन्वितः ॥ ९३ ॥ कुंभकर्णोबभौरुष्टःकालांतकयमोपमः ॥ भ्रातुःसभवनंगच्छन्रक्षोबलसमन्वितः ॥ कुंभकर्णःपदन्यासैर
कंपयतमेदिनीम् ॥ ९४ ॥ सराजमार्गंवपुषाप्रकाशयन्सहस्ररश्मिर्धरणीमिवांशुभिः ॥ जगामतत्रांजलिमालयावृतःशतक्रतुर्गेहमि
वस्वयंभुवः ॥ ९५ ॥ तंराजमार्गस्थममित्रघातिनंवनौकसस्तेसहसाबहिःस्थिताः ॥ दृष्ट्वाप्रमेयंगिरिशृंगकल्पंवितत्रसुस्तेसहयूथ
पालैः ॥ ९६ ॥ केचिच्छरण्यंशरणंस्मरामंव्रजंतिकेचिद्व्यथिताः पतंति ॥ केचिद्दिशश्चव्यथिताःपतंतिकेचिद्भयार्ताभुविशेरतेस्म ॥
॥ ९७ ॥ तमद्रिशृंगप्रतिमंकिरीटिनंस्पृशंतमादित्यमिवात्मतेजसा ॥ वनौकसःप्रेक्ष्यविवृद्धमद्भुतंभयार्दितादुद्रुविरेयतस्ततः ॥ ९८ ॥
इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे षष्टितमः सर्गः ॥ ६० ॥ ततोरामोमहातेजाधनुरादायवीर्यवान् ॥

हारात् ॥ निद्राक्षयात्क्षुद्भयपीडितश्च विजृंभमाणःसहसोत्पपात ॥ ५६ ॥ सनागभोगाचलशृंगकल्पौ विक्षिप्यबाहूजितवज्रसारौ ॥
विवृत्यवक्त्रंवडवामुखाभंनिशाचरोसौविकृतंजजृंभे ॥ ५७ ॥ तस्यजाजृंभमाणस्यवक्त्रंपातालसन्निभम् ॥ ददृशेमेरुशृंगाग्रेदिवाकरइवो
दितः ॥५८॥ सजृंभमाणोतिबलःप्रबुद्धस्तुनिशाचरः ॥ निःश्वासश्चास्यसंजज्ञेपर्वतादिवमारुतः ॥ ५९ ॥ रूपमुत्तिष्ठतस्तस्यकुंभकर्ण
स्यतद्बभौ ॥ युगांतेसर्वभूतानिकालस्येवदिधक्षतः ॥ ६० ॥ तस्याग्निदीप्तसदृशेविद्युत्सदृशवर्चसी ॥ ददृशातेमहानेत्रेदीप्ताविवमहा
ग्रहौ ॥ ६१ ॥ ततस्त्वदर्शयन्सर्वान्भक्ष्यांश्चविविधान्बहून् ॥ वराहान्महिषांश्चैवबभक्षसमहाबलः ॥ ६२ ॥ आदद्बुभुक्षितोमांसंशो
णितंतृषितोपिबत् ॥ मेदःकुंभांश्चमद्यांश्चपपौशक्ररिपुस्तदा ॥ ६३ ॥ ततस्तृप्तइतिज्ञात्वासमुत्पेतुर्निशाचराः ॥ शिरोभिश्चप्रणम्यैनं
सर्वतःपर्यवारयन् ॥ ६४ ॥ निद्राविशदनेत्रस्तुकलुषीकृतलोचनः ॥ चारयन्सर्वतोदृष्टिंतानुवाचनिशाचरान् ॥ ६५ ॥ ससर्वान्सांत्व
यामासनैर्ऋतान्नैर्ऋतर्षभः ॥ बोधनाद्विस्मितश्चापिराक्षसानिदमब्रवीत् ॥ ६६ ॥ किमर्थमहमादृत्यभवद्भिःप्रतिबोधितः ॥ कच्चित्सुकु
शलंराज्ञोभयंवानेहकिंचन ॥ ६७ ॥ अथवाध्रुवमन्येभ्योभयंपरमुपस्थितम् ॥ यदर्थमेवंत्वरितैर्भवद्भिःप्रतिबोधितः ॥ ६८ ॥ अद्य
राक्षसराजस्यभयमुत्पाटयाम्यहम् ॥ दारयिष्येमहेंद्रंवाशीतयिष्येतथानलम् ॥ ६९ ॥ नह्यल्पेकारणेसुप्तंबोधयिष्यतिमादृशम् ॥ तदा
ख्यातार्थतत्त्वेनमत्प्रबोधनकारणम् ॥ ७० ॥ एवंब्रुवाणंसंरब्धंकुंभकर्णमरिंदमम् ॥ यूपाक्षःसचिवोराज्ञःकृतांजलिरभाषत ॥ ७१ ॥
ननोदेवकृतंकिंचिद्भयमस्तिकदाचन ॥ मानुषान्नोभयंराजंस्तुमुलंसंप्रबाधते ॥ ७२ ॥ नदैत्यदानवेभ्योवाभयमस्तिननःक्वचित् ॥
यादृशंमानुषंराजन्भयमस्मानुपस्थितम् ॥७३॥ वानरैःपर्वताकारैर्लंकेयंपरिवारिता ॥ सीताहरणसंतप्ताद्रामान्नस्तुमुलंभयम् ॥ ७४ ॥
एकेनवानरेणेयंपूर्वंदग्धामहापुरी ॥ कुमारोनिहतश्चाक्षःसानुयात्रःसकुंजरः ॥ ७५ ॥ स्वयंरक्षोधिपश्चापिपौलस्त्योदेवकंटकः ॥
व्रजेतिसंयुगेमुक्तोरामेणादित्यवर्चसा ॥ ७६ ॥ यन्नदेवैःकृतोराजानापिदैत्यैर्नदानवैः ॥ कृतःसइहरामेणविमुक्तःप्राणसंशयात् ॥ ७७ ॥
सयूपाक्षवचःश्रुत्वाभ्रातुर्युधिपराभवम् ॥ कुंभकर्णोविवृत्ताक्षोयूपाक्षमिदमब्रवीत् ॥ ७८ ॥ सर्वमद्यैवयूपाक्षहरिसैन्यंसलक्ष्मणम् ॥

पराध्यैंनचंदनेनपरंतपम् ॥ दिव्यैराश्वासयामासुर्माल्यैगंधैश्चगंधिभिः ॥ ३४ ॥ धूपंगंधांश्चससृजुस्तुष्टुवुश्चपरंतपम् ॥ जलदाइवचाने
दुर्यातुधानास्ततस्ततः ॥ ३५ ॥ शंखांश्चपूरयामासुःशशांकसदृशप्रभान् ॥ तुमुलंयुगपच्चापिविनेदुश्चाप्यमर्षिताः ॥ ३६ ॥ नेदुरा
स्फोटयामासुश्चिक्षिपुस्तेनिशाचराः ॥ कुंभकर्णविबोधार्थंचक्रुस्तेविपुलंस्वरम् ॥ ३७ ॥ सशंखभेरीपणवप्रणादंसास्फोटितक्ष्वेलित
सिंहनादम् ॥ दिशोद्रवंतस्त्रिदिवंकिरंतःश्रुत्वाविहंगाःसहसानिपेतुः ॥ ३८ ॥ यदाभृशार्तैर्निनदैर्महात्मानकुंभकर्णोबुबुधेप्रसुप्तः ॥
ततोभुशुंडीर्मुसलानिसर्वेरक्षोगणास्तेजगृहुर्गदाश्च ॥ ३९ ॥ तंशैलशृंगैर्मुसलैर्गदाभिर्वक्षःस्थलेमुद्गरमुष्टिभिश्च ॥ सुखप्रसुप्तंभुविकुंभ
कर्णंरक्षांस्युदग्राणितदानिजघ्नुः ॥ ४० ॥ तस्यनिःश्वासवातेनकुम्भकर्णस्यरक्षसः ॥ राक्षसाबलवंतोपिस्थातुंशेकुर्नचाग्रतः ॥ ४१ ॥
ततःपरिहितागाढंराक्षसाभीमविक्रमाः ॥ मृदंगपणवान्भेरीःशंखकुम्भगणांस्तथा ॥ ४२ ॥ दशराक्षससाहस्रंयुगपत्पर्यवारयत् ॥
नीलांजनचयाकारंतेतुतंप्रत्यबोधयन् ॥ ४३ ॥ अभिघ्नंतोनदंतश्चनचसंबुबुधेतदा ॥ यदाचैनंनशेकुस्तेप्रतिबोधयितुंतदा ॥ ४४ ॥
ततोगुरुतरंयत्नंदारुणंसमुपाक्रमन् ॥ अश्वानुष्ट्रान्खरान्नागाञ्जघ्नुर्दंडकशांकुशैः ॥ ४५ ॥ भेरीशंखमृदंगांश्चसर्वप्राणैरवादयन् ॥ निज
घ्नुश्चास्यगात्राणिमहाकाष्ठकटंकरैः ॥ ४६ ॥ मुद्गरैर्मुसलैश्चापिसर्वप्राणसमुद्यतैः ॥ तेननादेनमहतालंकासवाप्रपूरिता ॥ सपर्वतवना
सर्वासोपिनैवप्रबुध्यते ॥ ४७ ॥ ततोभेरीसहस्रंतुयुगपत्समहन्यत ॥ मृष्टकांचनकोणानामसक्तानांसमंततः ॥ ४८ ॥ एवमप्यतिनिद्र
स्तुयदानैवप्रबुध्यते ॥ शापस्यवशमापन्नस्ततःक्रुद्धानिशाचराः ॥ ४९ ॥ ततःकोपसमाविष्टाःसर्वेभीमपराक्रमाः ॥ तद्रक्षोबोधयिष्यं
तश्चक्रुरन्येपराक्रमम् ॥ ५० ॥ अन्येभेरीःसमाजघ्नुरन्येचक्रुर्महास्वनम् ॥ केशानन्येप्रलुलुपुःकर्णानन्येदशंतिच ॥ ५१ ॥ उदकुंभ
शतान्यन्येसमसिंचंतकर्णयोः ॥ नकुंभकर्णःपस्पंदेमहानिद्रावशंगतः ॥ ५२ ॥ अन्येचबलिनस्तस्यकूटमुद्गरपाणयः ॥ मूर्ध्निवक्षसि
गात्रेषुपातयन्कूटमुद्गरान् ॥ ५३ ॥ रज्जुबंधनबद्धाभिःशतघ्नीभिश्चसर्वशः ॥ वध्यमानोमहाकायोनप्राबुध्यतराक्षसः ॥ ५४ ॥ वार
णानांसहस्रंचशरीरेस्यप्रधावितम् ॥ कुंभकर्णस्तदाबुद्धास्पर्शंपरमबुध्यत ॥ ५५ ॥ सपात्यमानैर्गिरिशृंगवृक्षैरचिंतयंस्तान्विपुलान्प्र

तापुरा ॥ १० ॥ सेयंसीतामहाभागाजाताजनकनंदिनी ॥ उमानंदीश्वरश्चापिरंभावरुणकन्यका ॥ ११ ॥ यथोक्तास्तन्मयाप्राप्तंनमि
थ्याऋषिभाषितम् ॥ एतदेवसमागम्ययत्नंकर्तुमिहार्हथ ॥ १२ ॥ राक्षसाश्चापितिष्ठंतुचर्यागोपुरमूर्धसु ॥ सचाप्रतिमगांभीर्योदेवदान
वदर्पहा ॥ १३ ॥ ब्रह्मशापाभिभूतस्तुकुंभकर्णोविबोध्यताम् ॥ समरेजितमात्मानंप्रहस्तंचनिषूदितम् ॥ १४ ॥ ज्ञात्वारक्षोभीमबल
मादिदेशमहाबलः ॥ द्वारेषुयत्नःक्रियतांप्राकारश्चाधिरुह्यताम् ॥ १५ ॥ निद्रावशसमाविष्टःकुंभकर्णोविबोध्यताम् ॥ सुखंस्वपिति
निश्चितःकामोपहतचेतनः ॥ १६ ॥ नवसप्तदशाष्टौचमासान्स्वपितिराक्षसः ॥ मंत्रंकृत्वाप्रसुप्तोयमितस्तुनवमेहनि ॥ १७ ॥ सहि
संख्येमहाबाहुःककुदंसर्वरक्षसाम् ॥ वानरान्राजपुत्रौचक्षिप्रमेवहनिष्यति ॥ १८ ॥ एषकेतुःपरंसंख्येमुख्योवैसर्वरक्षसाम् ॥ कुंभकर्णः
सदाशेतेमूढोग्राम्यसुखेरतः ॥ १९ ॥ रामेणाभिनिरस्तस्यसंग्रामेस्मिन्सुदारुणे ॥ भविष्यतिनमेशोकःकुंभकर्णेविबोधिते ॥ २० ॥
किंकरिष्याम्यहंतेनशक्रतुल्यबलेनहि ॥ ईदृशेव्यसनेघोरेयोनसाह्यायकल्पते ॥ २१ ॥ तेतुतद्वचनंश्रुत्वाराक्षसेंद्रस्यराक्षसाः ॥ जग्मुः
परमसंभ्रांताःकुंभकर्णनिवेशनम् ॥ २२ ॥ तेरावणसमादिष्टामांसशोणितभोजनाः ॥ गंधमाल्यंमहद्भक्ष्यमादायसहसाययुः ॥ २३ ॥
तांप्रविश्यमहाद्वारांसर्वतोयोजनायताम् ॥ कुंभकर्णगुहांरम्यांपुष्पगंधप्रवाहिनीम् ॥ २४ ॥ कुंभकर्णस्यनिःश्वासादवधूतामहाबलाः ॥
प्रतिष्ठमानाःकृच्छ्रेणयत्नात्प्रविविशुर्गुहाम् ॥ २५ ॥ तांप्रविश्यगुहांरम्यांरत्नकांचनकुट्टिमाम् ॥ ददृशुर्नैर्ऋतव्याघ्राःशयानंभीमविक्र
मम् ॥ २६ ॥ तेतुतंविकृतंसुप्तंविकीर्णमिवपर्वतम् ॥ कुंभकर्णंमहानिद्रंसमेताःप्रत्यबोधयन् ॥ २७ ॥ ऊर्ध्वलोमांचिततनुंश्वसंतमिव
पन्नगम् ॥ भ्रामयंतंविनिश्वासैःशयानंभीमविक्रमम् ॥ २८ ॥ भीमनासापुटंतंतुपातालविपुलाननम् ॥ शयनेन्यस्तसर्वांगंमेदोरुधिर
गंधिनम् ॥ २९ ॥ कांचनांगदनद्धांगंकिरीटेनार्कवर्चसम् ॥ ददृशुर्नैर्ऋतव्याघ्रंकुम्भकर्णमरिंदमम् ॥ ३० ॥ ततश्चक्रुर्महात्मानःकुम्भ
कर्णस्यचाग्रतः ॥ भूतानांमेरुसंकाशंराशिंपरमतर्पणम् ॥ ३१ ॥ मृगाणांमहिषाणांचवराहाणांचसंचयान् ॥ चक्रुर्नैर्ऋतशार्दूलाराशि
मन्नस्यचाद्भुतम् ॥ ३२ ॥ ततःशोणितकुम्भांश्चमांसानिविविधानिच ॥ पुरस्तात्कुंभकर्णस्यचक्रुस्त्रिदशशत्रवः ॥ ३३ ॥ लिलिपुश्च

चक्रंसाश्वध्वजच्छत्रमहापताकम् ॥ससारथिंसाशनिशूलखड्गंरामःप्रचिच्छेदशितैःशराग्रैः ॥ ३५ ॥ अथेंद्रशत्रुंतरसाजघानबाणेन
वज्राशनिसन्निभेन ॥ भुजांतरेव्यूढसुजातरूपेवज्रेणमेरुंभगवानिवेंद्रः ॥ ३६ ॥ योवज्रपाताशनिसन्निपातान्नचुक्षुभेनापिचचालराजा ॥
सरामबाणाभिहतोभृशार्तश्चचालचापंचमुमोचवीरः ॥ ३७ ॥ तंविह्वलंतंप्रसमीक्ष्यरामःसमाददेदीप्तमथार्धचंद्रम् ॥ तेनार्कवर्णंसह
साकिरीटंचिच्छेदरक्षोधिपतेर्महात्मा ॥ ३८ ॥ तंनिर्विषाशीविषसन्निकाशंशांतार्चिपंसूर्यमिवाप्रकाशम् ॥ गतश्रियंकृत्तकिरीटकूटमु
वाचरामोयुधिराक्षसेंद्रम् ॥ ३९ ॥ कृतंत्वयाकर्ममहत्सुभीमंहतप्रवीरश्चकृतस्त्वयाहम् ॥ तस्मात्परिश्रांतइतिव्यवस्यनत्वांशरैर्मृत्युव
शंनयामि ॥ १४० ॥ प्रयाहिजानामिरणार्दितस्त्वंप्रविश्यरात्रिंचरराजलंकाम् ॥ आश्वास्यनिर्याहिरथीसधन्वीतदाबलंप्रेक्ष्यसिमेर
थस्थः ॥ ४१ ॥ सएवमुक्तोहतदर्पहर्षोनिकृत्तचापःसहताश्वसूतः ॥ शरार्दितोभग्नमहाकिरीटोविवेशलंकांसहसास्मराजा ॥ ४२ ॥
तस्मिन्प्रविष्टेरजनीचरेंद्रेमहाबलेदानवदेवशत्रौ ॥ हरीन्विशल्यान्सहलक्ष्मणेनचकाररामःपरमाहवाग्रे ॥ ४३ ॥ तस्मिन्प्रभग्नेत्रिदशें
द्रशत्रौसुरासुराभूतगणादिशश्च ॥ ससागराःसर्वमहोरगाश्चतथैवभूम्यंबुचराःप्रहृष्टाः ॥ १४४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये
आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे एकोनषष्टितमः सर्गः ॥ ५९ ॥ सप्रविश्यपुरींलंकांरामबाणभयार्दितः ॥ भग्नदर्पस्तदाराजाबभूवव्य
थितेंद्रियः ॥ १ ॥ मातंगइवसिंहेनगरुडेनेवपन्नगः ॥ अभिभूतोभवद्राजाराघवेणमहात्मना ॥ २ ॥ ब्रह्मदंडप्रतीकानांविद्युच्चलितवर्च
साम् ॥ स्मरन्राघवबाणानांविव्यथेराक्षसेश्वरः ॥ ३ ॥ सकांचनमयंदिव्यमाश्रित्यपरमासनम् ॥ विप्रेक्षमाणोरक्षांसिरावणोवाक्यमब्र
वीत् ॥ ४ ॥ सर्वंतत्खलुमेमोघंयत्ततंपरमंतपः ॥ यत्समानोमहेंद्रेणमानुषेणविनिर्जितः ॥ ५ ॥ इदंतद्ब्रह्मणोघोरंवाक्यंमामभ्युपस्थि
तम् ॥ मानुषेभ्योविजानीहिभयंत्वमितितत्तथा ॥ ६ ॥ देवदानवगंधर्वैर्यक्षराक्षसपन्नगैः ॥ अवध्यत्वंमयाप्रोक्तंमानुषेभ्योनयाचि
तम् ॥ ७ ॥ तमिमंमानुषंमन्येरामंदशरथात्मजम् ॥ इक्ष्वाकुकुलजातेनअनरण्येनयत्पुरा ॥ ८ ॥ उत्पत्स्यतिहि मद्वंशेपुरुषोराक्षसा
धम ॥ यस्त्वांसपुत्रंसामात्यंसबलंसाश्वसारथिम् ॥ ९ ॥ निहनिष्यतिसंग्रामेत्वांकुलाधमदुर्मते ॥ शप्तोहंवेदवत्याचयथासाधर्षि

द्रूमौचचालचपपातच ॥ १३ ॥ आस्यैश्चनेत्रैःश्रवणैःपपातरुधिरंबहु ॥ विघूर्णमानोनिश्चेष्टोरथोपस्थउपाविशत् ॥ १४ ॥ विसंज्ञो
मूर्च्छितश्चासीन्नचस्थानंसमालभत् ॥ विसंज्ञंरावणंदृष्ट्वासमरेभीमविक्रमम् ॥ १५ ॥ ऋषयोवानराश्चैवनेदुर्देवाश्चसासुराः ॥ हनू
मानथतेजस्वीलक्ष्मणंरावणार्दितम् ॥ १६ ॥ आनयद्राघवाभ्याशंबाहुभ्यांपरिगृह्यतम् ॥ वायुसूनोःसुहृत्त्वेनभक्त्यापरमयाचसः ॥
शत्रूणामप्यकंप्योपिलघुत्वमगमत्कपेः ॥ १७ ॥ तंसमुत्सृज्यसाशक्तिःसौमित्रिंयुधिनिर्जितम् ॥ रावणस्यरथेतस्मिन्स्थानंपुनरुपा
गमत् ॥ १८ ॥ रावणोपिमहातेजाःप्राप्यसंज्ञांमहाहवे ॥ आददेनिशितान्बाणाञ्जग्राहचमहद्धनुः ॥ १९ ॥ आश्वस्तश्चविशल्यश्च
लक्ष्मणःशत्रुसूदनः ॥ विष्णोर्भागममीमांस्यमात्मानंप्रत्यनुस्मरन् ॥ १२० ॥ निपातितमहावीरांवानराणांमहाचमूम् ॥ राघवस्तुरणे
दृष्ट्वारावणंसमभिद्रवत् ॥ २१ ॥ अथैनमनुसंक्रम्यहनूमान्वाक्यमब्रवीत् ॥ ममपृष्ठंसमारुह्यराक्षसंशास्तुमर्हसि ॥ २२ ॥ विष्णुर्यथा
गरुत्मंतमारुह्यामरवैरिणम् ॥ तच्छ्रुत्वाराघवोवाक्यंवायुपुत्रेणभाषितम् ॥ २३ ॥ अथारुरोहसहसाहनूमंतंमहाकपिम् ॥ रथस्थंरावणं
संख्येददर्शमनुजाधिपः ॥ २४ ॥ तमालोक्यमहातेजाःप्रदुद्रावसरावणम् ॥ वैरोचनमिवक्रुद्धोविष्णुरभ्युद्यतायुधः ॥ २५ ॥ ज्याश
ब्दमकरोत्तीव्रंवज्रनिष्पेषनिष्ठुरम् ॥ गिरागंभीरयारामोराक्षसेंद्रमुवाचह ॥ २६ ॥ तिष्ठतिष्ठममत्वंहिकृत्वाविप्रियमीदृशम् ॥ क्वनुराक्ष
सशार्दूलगत्वामोक्षमवाप्स्यसि ॥ २७ ॥ यदींद्रवैवस्वतभास्करान्वास्वयंभुवैश्वानरशंकरान्वा ॥ गमिष्यसित्वंदशधादिशोवातथा
पिमेनाद्यगतोविमोक्ष्यसे ॥ २८ ॥ यश्चैषशक्त्यानिहतस्त्वयाद्यगच्छन्विषादंसहसाभ्युपेत्य ॥ सएषरक्षोगणराजमृत्युःसपुत्रपौत्रस्यत
वाद्ययुद्धे ॥ २९ ॥ एतेनचात्यद्भुतदर्शनानिशरैर्जनस्थानकृतालयानि ॥ चतुर्दशान्यात्तवरायुधानिरक्षःसहस्राणिनिषूदितानि ॥
॥ १३० ॥ राघवस्यवचःश्रुत्वाराक्षसेंद्रोमहाबलः ॥ वायुपुत्रंमहावेगंवहंतंराघवंरणे ॥ ३१ ॥ रोषेणमहताविष्टःपूर्ववैरमनुस्म
रन् ॥ आजघानशरैर्दीप्तैःकालानलशिखोपमैः ॥ ३२ ॥ राक्षसेनाहतेतस्यताडितस्यापिसायकैः ॥ स्वभावतेजोयुक्तस्यभूयस्तेजो
भ्यवर्धत ॥ ३३ ॥ ततोरामोमहातेजारावणेनकृतव्रणम् ॥ दृष्ट्वाप्लवगशार्दूलंक्रोधस्यवशमेयिवान् ॥ ३४ ॥ तस्याभिसंक्रम्यरथंस

गर्जंतमुद्वृत्तशिताग्रदंष्ट्रम् ॥ राजन्नगर्जंति महाप्रभावा विकत्थसेपापकृतांवरिष्ठ ॥ ९५ ॥ जानामिवीर्यंतवराक्षसेंद्रबलंप्रतापंचपराक्र
मंच ॥ अवस्थितोहंशरचापपाणिरागच्छ किंमोघविकत्थनेन ॥ ९६ ॥ सएवमुक्तःकुपितःससर्जरक्षोधिपःसप्तशरान्सुपुंखान् ॥ ताँल्ल
क्ष्मणःकांचनचित्रपुंखैश्चिच्छेदबाणैर्निशिताग्रधारैः ॥ ९७ ॥ तान्प्रेक्षमाणःसहसानिकृत्तान्निकृत्तभोगानिव पन्नगेंद्रान् ॥ लंकेश्वरः
क्रोधवशंजगाम ससर्ज चान्यान्निशितान्पृषत्कान् ॥ ९८ ॥ सबाणवर्षंतुववर्षतीव्रं रामानुजःकार्मुकसंप्रयुक्तम् ॥ क्षुरार्धचंद्रोत्तमकर्ण
भल्लैःशरांश्चचिच्छेदनचुक्षुभेच ॥ ९९ ॥ सबाणजालान्यपितानितानिमोघानिपश्यंस्त्रिदशारिराजः ॥ विसिष्मियेलक्ष्मणलाघवेनपुन
श्चबाणान्निशितान्मुमोच ॥ १०० ॥ सलक्ष्मणश्चाशुशरान्शिताग्रान्महेंद्रतुल्योशनिभीमवेगान् ॥ संधायचापेज्वलनप्रकाशान्ससर्ज
रक्षोधिपतेर्वधाय ॥ १ ॥ सतान्प्रचिच्छेदहिराक्षसेंद्रःशितान्छराँल्लक्ष्मणमाजघान ॥ शरेणकालाग्निसमप्रभेणस्वयंभुदत्तेनललाट
देशे ॥ २ ॥ सलक्ष्मणोरावणसायकार्तश्चचालचापंशिथिलंप्रगृह्य ॥ पुनश्चसंज्ञांप्रतिलभ्यकृच्छ्राच्चिच्छेदचापंत्रिदशेन्द्रशत्रोः ॥ ३ ॥
निकृत्तचापंत्रिभिराजघानबाणैस्तदादाशरथिःशिताग्रैः ॥ ससायकार्तोविचचालराजाकृच्छ्राच्चसंज्ञांपुनराससाद ॥ ४ ॥ सकृत्तचापः
शरताडितश्चमेदार्द्रगात्रोरुधिरावसिक्तः ॥ जग्राहशक्तिंस्वयमुग्रशक्तिःस्वयंभुदत्तांयुधिदेवशत्रुः ॥ ५ ॥ सतांसधूमानलसन्निकाशांवि
त्रासनींसंयतिवानराणाम् ॥ चिक्षेपशक्तिंतरसाज्वलंतींसौमित्रयेराक्षसराष्ट्रनाथः ॥ ६ ॥ तामापतंतींभरतानुजोस्त्रैर्जघानबाणैश्चहुता
ग्निकल्पैः ॥ तथापिसातस्यविवेशशक्तिर्भुजांतरंदाशरथेर्विशालम् ॥ ७ ॥ सशक्तिमाञ्छक्तिसमाहतःसञ्जज्वालभूमौसरघुप्रवीरः ॥
तंविह्वलंतंसहसाभ्युपेत्यजग्राहराजातरसाभुजाभ्याम् ॥ ८ ॥ हिमवान्मंदरोमेरुस्त्रैलोक्यंवासहामरैः ॥ शक्यंभुजाभ्यामुद्धर्तुंनशक्यो
भरतानुजः ॥ ९ ॥ शक्त्याब्राह्म्यातुसौमित्रिस्ताडितोपिस्तनांतरे ॥ विष्णोरमीमांस्यभागमात्मानंप्रत्यनुस्मरत् ॥ ११० ॥ ततो
दानवदर्पघ्नंसौमित्रिंदेवकंटकः ॥ तंपीडयित्वाबाहुभ्यांनप्रभुर्लंघनेभवत् ॥ ११ ॥ अथैववैष्णवंभागंमानुषंदेहमास्थितम् ॥ ततःक्रुद्धो
वायुसुतोरावणंसमभिद्रवत् ॥ आजघानोरसिक्रुद्धोवज्रकल्पेनमुष्टिना ॥ १२ ॥ तेनमुष्टिप्रहारेणरावणोराक्षसेश्वरः ॥ जानुभ्यामगम

शृंगंसप्तभिःशरैः ॥ आजघानसुतीक्ष्णाग्रैस्तद्विशीर्णंपपातह ॥ ७३ ॥ तद्विशीर्णंगिरेःशृंगंदृष्ट्वाहरिचमूपतिः ॥ कालाग्निरिवजज्वाल
कोपेनपरवीरहा ॥ ७४ ॥ सोश्वकर्णद्रुमान्शालांश्चूतांश्चापिसुपुष्पितान् ॥ अन्यांश्चविविधान्वृक्षान्नीलश्चिक्षेपसंयुगे ॥ ७५ ॥ सता
न्वृक्षान्समासाद्यप्रतिचिच्छेदरावणः ॥ अभ्यवर्षच्चघोरेणशरवर्षेणपावकिम् ॥ ७६ ॥ अभिवृष्टःशरौघेणमेघेनेवमहाबलः ॥ ह्रस्वं
कृत्वाततोरूपंध्वजाग्रेनिपपातह ॥ ७७ ॥ पावकात्मजमालोक्यध्वजाग्रेसमवस्थितम् ॥ जज्वालरावणःक्रोधात्ततोनीलोननादच ॥
॥ ७८ ॥ ध्वजाग्रेधनुषश्चाग्रेकिरीटाग्रेचतंहरिम् ॥ लक्ष्मणोथहनूमांश्चरामश्चापिसुविस्मिताः ॥ ७९ ॥ रावणोपिमहातेजाःकपिला
घवविस्मितः ॥ अस्त्रमाहारयामासदीप्तमाग्नेयमद्भुतम् ॥ ८० ॥ ततस्तेचुक्रुशुर्हृष्टालब्धलक्षाःप्लवंगमाः ॥ नीललाघवसंभ्रांतंदृष्ट्वा
रावणमाहवे ॥ ८१ ॥ वानराणांचनादेनसंरब्धोरावणस्तदा ॥ संभ्रमाविष्टहृदयोनकिंचित्प्रत्यपद्यत ॥ ८२ ॥ आग्नेयेनापिसंयुक्तं
गृहीत्वारावणःशरम् ॥ ध्वजशीर्षस्थितंनीलमुदैक्षतनिशाचरः ॥ ८३ ॥ ततोऽब्रवीन्महातेजारावणोराक्षसेश्वरः ॥ कपेलाघवयुक्तोसि
माययापरयासह ॥ ८४ ॥ जीवितंखलुरक्षस्वयदिशक्तोसिवानर ॥ तानितान्यात्मरूपाणिसृजसित्वमनेकशः ॥ ८५ ॥ तथापित्वां
मयामुक्तःसायकोस्त्रप्रयोजितः ॥ जीवितंपरिरक्षंतंजीविताद्भ्रंशयिष्यति ॥ ८६ ॥ एवमुक्त्वामहाबाहूरावणोराक्षसेश्वरः ॥ संधायबाण
मस्त्रेणचमूपतिमताडयत् ॥ ८७ ॥ सोस्त्रमुक्तेनबाणेननीलोवक्षसिताडितः ॥ निर्दह्यमानःसहसासपपातमहीतले ॥ ८८ ॥ पितृमा
हात्म्यसंयोगादात्मनश्चापितेजसा ॥ जानुभ्यामपतद्भूमौनतुप्राणैर्व्ययुज्यत ॥ ८९ ॥ विसंज्ञंवानरंदृष्ट्वादशग्रीवोरणोत्सुकः ॥ रथेनां
बुदनादेनसौमित्रिमभिदुद्रुवे ॥ ९० ॥ आसाद्यरणमध्येतुवारयित्वास्थितोज्वलन् ॥ धनुर्विस्फारयामासराक्षसेंद्रःप्रतापवान् ॥ ९१ ॥
तमाहसौमित्रिरदीनसत्त्वोविस्फारयंतंधनुरप्रमेयम् ॥ अवेहिमामद्यनिशाचरेंद्रनवानरांस्त्वंप्रतियोद्धुमर्हसि ॥ ९२ ॥ सतस्यवाक्यं
प्रतिपूर्णघोषंज्याशब्दमुग्रंचनिशम्यराजा ॥ आसाद्यसौमित्रिमुपस्थितंतंरोषान्वितंवाचमुवाचरक्षः ॥ ९३ ॥ दिष्ट्यासिमेराघवदृष्टि
मार्गंप्राप्तोंतगामीविपरीतबुद्धिः ॥ अस्मिन्क्षणेयास्यसिमृत्युलोकंसंसाद्यमानोममबाणजालैः ॥ ९४ ॥ तमाहसौमित्रिरविस्मयानो

सरावणंवारणहस्तबाहुंददर्शभीमोद्यतदीप्तचापम् ॥ प्रच्छादयंतंशरवृष्टिजालैस्तान्वानरान्भिन्नविकीर्णदेहान् ॥ ५१ ॥ तमालोक्यमहा
तेजाहनूमान्मारुतात्मजः ॥ निवार्यशरजालानिविदुद्रावसरावणम् ॥ ५२ ॥ रथंतस्यसमासाद्यबाहुमुद्यम्यदक्षिणम् ॥ त्रासयन्रावणं
धीमान्हनूमान्वाक्यमब्रवीत् ॥ ५३ ॥ देवदानवगंधर्वैर्यक्षैश्चसहराक्षसैः ॥ अवध्यत्वंत्वयाप्राप्तंवानरेभ्यस्तुतेभयम् ॥ ५४ ॥ एषमे
दक्षिणोबाहुःपंचशाखःसमुद्यतः ॥ विधमिष्यतितेदेहेभूतात्मानंचिरोषितम् ॥ ५५ ॥ श्रुत्वाहनूमतोवाक्यंरावणोभीमविक्रमः ॥ संर
क्तनयनःक्रोधादिदंवचनमब्रवीत् ॥ ५६ ॥ क्षिप्रंप्रहरनिःशंकंस्थिरांकीर्तिमवाप्नुहि ॥ ततस्त्वांज्ञातविक्रांतंनाशयिष्यामिवानर ॥५७॥
रावणस्यवचःश्रुत्वावायुसूनुर्वचोब्रवीत् ॥ प्रहतंहिमयापूर्वमक्षंतवसुतंस्मर ॥ ५८ ॥ एवमुक्तोमहातेजारावणोराक्षसेश्वरः ॥ आजघा
नानिलसुतंतलेनोरसिवीर्यवान् ॥ सतलाभिहतस्तेनचचालचमुहुर्मुहुः ॥ ५९ ॥ स्थितोमुहूर्तंतेजस्वीस्थैर्यंकृत्वामहामतिः ॥ आज
घानचसंक्रुद्धस्तलेनैवामरद्विषम् ॥ ६० ॥ ततःसतेनाभिहतोवानरेणमहात्मना ॥ दशग्रीवःसमाधूतोयथाभूमिचलेऽचलः ॥ ६१ ॥
संग्रामेंततथादृष्ट्वारावणंतलताडितम् ॥ ऋषयोवानराःसिद्धानेदुर्देवाःसुरासुरैः ॥ ६२ ॥ अथाश्वास्यमहातेजारावणोवाक्यमब्रवीत् ॥
साधुवानरवीर्येणश्लाघनीयोसिमेरिपुः ॥ ६३ ॥ रावणेनैवमुक्तस्तुमारुतिर्वाक्यमब्रवीत् ॥ धिगस्तुममवीर्यस्ययत्त्वंजीवसिरावण ॥
॥ ६४ ॥ सकृत्तुप्रहरेदानींदुर्बुद्धेकिंविकत्थसे ॥ ततस्त्वामामकोमुष्टिर्नयिष्यतियमक्षयम् ॥ ६५ ॥ ततो मारुतिवाक्येनकोपस्तस्य
प्रजज्वले ॥ संरक्तनयनोयत्नान्मुष्टिमावृत्यदक्षिणम् ॥ पातयामासवेगेनवानरोरसिवीर्यवान् ॥ ६६ ॥ हनूमान्वक्षसिव्यूढेसंचचाल
पुनःपुनः ॥ विह्वलंतंतदादृष्ट्वाहनूमंतंमहाबलम् ॥ ६७ ॥ रथेनातिरथःशीघ्रंनीलंप्रतिसमभ्यगात् ॥ राक्षसानामधिपतिर्दशग्रीवःप्रता
पवान् ॥ ६८ ॥ पन्नगप्रतिमैर्भीमैःपरमर्माभिभेदनैः ॥ शरैरादीपयामासनीलंहरिचमूपतिम् ॥ ६९ ॥ सशरौघसमायस्तोनीलोहरि
चमूपतिः ॥ करेणैकेनशैलाग्रंरक्षोधिपतयेसृजत् ॥ ७० ॥ हनूमानपितेजस्वीसमाश्वस्तोमहामनाः ॥ विप्रेक्षमाणोयुद्धेप्सुःसरोषमिद
मब्रवीत् ॥ ७१ ॥ नीलेनसहसंयुक्तंरावणंराक्षसेश्वरम् ॥ अन्येनयुध्यमानस्यनयुक्तमभिधावनम् ॥ ७२ ॥ रावणोथमहातेजास्तं

ततःसरक्षोधिपतिर्महात्मारक्षांसितान्याहमहाबलानि ॥ द्वारेषुचर्यागृहगोपुरेषुसुनिर्वृतास्तिष्ठतनिर्विशंकाः ॥ ३३ ॥ इहागतंमांस
हितंभवद्भिर्वनौकसश्छिद्रमिदंविदित्वा ॥ शून्यांपुरींदुष्प्रसहांप्रमथ्यप्रधर्षयेयुःसहसासमेताः ॥ ३४ ॥ विसर्जयित्वासचिवांस्ततस्ता
न्गतेषुरक्षःसुयथानियोगम् ॥ व्यदारयद्वानरसागरौघंमहाझषःपूर्णमिवार्णवौघम् ॥ ३५ ॥ तमापतंतंसहसासमीक्ष्यदीप्तेषुचापंयुधिरा
क्षसेंद्रम् ॥ महत्समुत्पाट्यमहीधराग्रंदुद्रावरक्षोधिपतिंहरीशः ॥ ३६ ॥ तच्छैलशृंगंबहुवृक्षसानुंप्रगृह्यचिक्षेपनिशाचराय ॥ तमापतंतं
सहसासमीक्ष्यचिच्छेदबाणैस्तपनीयपुंखैः ॥ ३७ ॥ तस्मिन्प्रवृद्धोत्तमसानुवृक्षेशृंगेविदीर्णेपतितेपृथिव्याम् ॥ महाहिकल्पंशरमंतकाभं
समादधेराक्षसलोकनाथः ॥ ३८ ॥ सतंगृहीत्वाऽनिलतुल्यवेगंसविस्फुलिंगज्वलनप्रकाशम् ॥ बाणंमहेंद्राशनितुल्यवेगंचिक्षेपसुग्री
ववधायरुष्टः ॥ ३९ ॥ ससायकोरावणबाहुमुक्तःशक्राशनिस्पर्शवपुःप्रकाशम् ॥ सुग्रीवमासाद्यबिभेदवेगाद्गुहेरिताक्रौंचमिवोग्रशक्तिः ॥
॥ ४० ॥ ससायकार्तोविपरीतचेताःकूजन्पृथिव्यांनिपपातवीरः ॥ तंवीक्ष्यभूमौपतितंविसंज्ञंनेदुःप्रहृष्टायुधियातुधानाः ॥ ४१ ॥
ततोगवाक्षोगवयःसुषेणस्त्वथर्षभोज्योतिमुखोनलश्च ॥ शैलान्समुत्पाट्यविवृद्धकायाःप्रदुद्रुवुस्तंप्रतिराक्षसेंद्रम् ॥४२॥ तेषांप्रहारान्स
चकारमोघान्रक्षोधिपोबाणशतैःशिताग्रैः ॥ तान्वानरेंद्रानपिबाणजालैर्बिभेदजांबूनदचित्रपुंखैः ॥ तेवानरेंद्रास्त्रिदशारिबाणैर्भिन्नानिपे
तुर्भुविभीमकायाः ॥ ४३ ॥ ततस्तुतद्वानरसैन्यमुग्रंप्रच्छादयामाससबाणजालैः ॥ तेवध्यमानाःपतिताश्चवीरानानद्यमानाभयशल्य
विद्धाः ॥ शाखामृगारावणसायकार्ताजग्मुःशरण्यंशरणंस्मरामम् ॥ ४४ ॥ ततोमहात्मासधनुर्धनुष्मानादायरामःसहसाजगाम ॥
तंलक्ष्मणःप्रांजलिरभ्युपेत्यउवाचरामंपरमार्थयुक्तम् ॥ ४५ ॥ काममार्यसुपर्याप्तोवधायास्यदुरात्मनः ॥ विधमिष्याम्यहंचैतमनुजा
नीहिमांविभो ॥४६॥ तमब्रवीन्महातेजारामःसत्यपराक्रमः ॥ गच्छयत्नपरश्चापिभवलक्ष्मणसंयुगे ॥ ४७ ॥ रावणोहिमहावीर्योरणे
ऽद्भुतपराक्रमः॥त्रैलोक्येनापिसंक्रुद्धोदुष्प्रसह्योनसंशयः ॥ ४८ ॥ तस्यच्छिद्राणिमार्गस्वस्वच्छिद्राणिचलक्षय ॥ चक्षुषाधनुषा
त्मानंगोपायस्वसमाहितः ॥ ४९ ॥ राघवस्यवचःश्रुत्वासंपरिष्वज्यपूज्यच ॥ अभिवाद्यचरामायययौसौमित्रिराहवे ॥ ५० ॥

बलप्रवेकंमहात्मनांराक्षसपुंगवानाम् ॥ १३ ॥ योसौगजस्कंधगतोमहात्मानवोदिताकोंपमताम्रवक्त्रः ॥ संकंपयन्नागशिरोभ्युपैतिह्यकं
पनंत्वेनमवेहिराजन् ॥ १४ ॥ योसौरथस्थोमृगराजकेतुर्धुन्वन्धनुःशक्रधनुःप्रकाशम् ॥ करीवभात्युग्रविवृत्तदंष्ट्रःसइंद्रजिन्नामवरप्र
धानः ॥ १५ ॥ यश्चैषविंध्यास्तमहेंद्रकल्पोधन्वीरथस्थोऽतिरथोतिवीरः ॥ विस्फारयंश्चापमतुल्यमानंनाम्नातिकायोतिविवृद्धकायः ॥
॥ १६ ॥ योसौनवार्कोदितताम्रचक्षुरारुह्यघंटानिनदप्रणादम् ॥ गजंखरंगर्जतिवैमहात्मामहोदरोनामसएषवीरः ॥ १७ ॥ योसौहयं
कांचनचित्रभांडमारुह्यसंध्याभ्रगिरिप्रकाशः ॥ प्रासंसमुद्यम्यमरीचिनद्धंपिशाचएषोशनितुल्यवेगः ॥ १८ ॥ यश्चैषशूलंनिशितंप्रगृह्य
विद्युत्प्रभंकिंकरवज्रवेगम् ॥ वृषेंद्रमास्थायशशिप्रकाशमायातियोसौत्रिशिरायशस्वी ॥ १९ ॥ असौचजीमूतनिकाशरूपःकुंभः
पृथुव्यूढसुजातवक्षाः ॥ समाहितःपन्नगराजकेतुर्विस्फारयन्यातिधनुर्विधुन्वन् ॥ २० ॥ यश्चैषजांबूनदवज्रजुष्टंदीप्तंसधूमंपरिघंप्रगृह्य ॥
आयातिरक्षोबलकेतुभूतोयोसौनिकुंभोऽद्भुतवीरकर्मा ॥ २१ ॥ यश्चैषचापासिशरौघजुष्टंपताकिनंपावकदीप्तरूपम् ॥ रथंसमास्थाय
विभात्युदग्रोनरांतकोसौनगशृंगयोधी ॥ २२ ॥ यश्चैषनानाविधघोररूपैर्व्याघ्रोष्ट्रनागेंद्रमृगाश्ववक्त्रैः ॥ भूतैर्वृतोभातिविवृत्तनेत्रैर्यो
सौसुराणामपिदर्पहंता ॥ २३ ॥ यत्रैतदिंदुप्रतिमंविभातिच्छत्रंसितंसूक्ष्मशलाकमग्र्यम् ॥ अत्रैवरक्षोधिपतिर्महात्माभूतैर्वृतोरुद्रइवा
वभाति ॥ २४ ॥ असौकिरीटीचलकुंडलास्योनगेंद्रविंध्योपमभीमकायः ॥ महेंद्रवैवस्वतदर्पहंतारक्षोधिपःसूर्यइवावभाति ॥
॥ २५ ॥ प्रत्युवाचततोरामोविभीषणमरिंदमः ॥ अहोदीप्तमहातेजारावणोराक्षसेश्वरः ॥ २६ ॥ आदित्यइवदुष्प्रेक्ष्योरश्मिभिर्भाति
रावणः ॥ नव्यक्तंलक्षयेह्यस्यरूपंतेजःसमावृतम् ॥ २७ ॥ देवदानववीराणांवपुर्नैवंविधंभवेत् ॥ यादृशंराक्षसेंद्रस्यवपुरेतद्विरा
जते ॥ २८ ॥ सर्वेपर्वतसंकाशाःसर्वेपर्वतयोधिनः ॥ सर्वेदीप्तायुधधरायोधास्तस्यमहात्मनः ॥ २९ ॥ विभातिरक्षोराजोसौप्र
दीप्तैर्भीमदर्शनैः ॥ भूतैःपरिवृतैस्तीक्ष्णैर्देहवद्भिरिवांतकः ॥ ३० ॥ दिष्ट्यायमद्यपापात्माममदृष्टिपथंगतः ॥ अद्यक्रोधंविमोक्ष्या
मिसीताहरणसंभवम् ॥ ३१ ॥ एवमुक्त्वाततो रामोधनुरादायवीर्यवान् ॥ लक्ष्मणानुचरस्तस्थौसमुद्धृत्यशरोत्तमम् ॥ ३२ ॥

सगतासुर्गतश्रीकोगतसत्त्वोगतेंद्रियः ॥ पपातसहसाभूमौछिन्नमूलइवद्रुमः ॥ ५४ ॥ विभिन्नशिरसस्तस्यबहुसुस्रावशोणितम् ॥ शरीरा
दपिसुस्रावगिरेःप्रस्रवणोयथा ॥ ५५ ॥ हतेप्रहस्तेनीलेनतदकंप्यंमहाबलम् ॥ राक्षसानामहृष्टानांलंकामभिजगामह ॥ ५६ ॥ नशेकुः
समवस्थातुंनिहतेवाहिनीपतौ ॥ सेतुबंधंसमासाद्यविशीर्णसलिलंयथा ॥ ५७ ॥ हतेतस्मिंश्चमूमुख्येराक्षसास्तेनिरुद्यमाः ॥ रक्षःपति
गृहंगत्वाध्यानमूकत्वमागताः ॥ प्राप्ताःशोकार्णवंतीव्रंविसंज्ञाइवतेऽभवन् ॥ ५८ ॥ ततस्तुनीलोविजयीमहाबलःप्रशस्यमानःसुकृतेन
कर्मणा ॥ समेत्यरामेणसलक्ष्मणेनप्रहृष्टरूपस्तुबभूवयूथपः ॥ ५९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा०
युद्धकांडे अष्टपंचाशः सर्गः ॥ ५८ ॥ तस्मिन्हतेराक्षससैन्यपालेप्लवंगमानामृषभेणयुद्धे ॥ भीमायुधंसागरवेगतुल्यंविदुद्रुवेराक्षस
राजसैन्यम् ॥ १ ॥ गत्वातुरक्षोधिपतेःशशंसुःसेनापतिंपावकसूनुशस्तम् ॥ तच्चापितेषांवचनंनिशम्यरक्षोधिपःक्रोधवशंजगाम ॥ २ ॥
संख्येप्रहस्तंनिहतंनिशम्यक्रोधार्दितःशोकपरीतचेताः ॥ उवाचतान्राक्षसयूथमुख्यानिंद्रोयथानिर्जरयूथमुख्यान् ॥ ३ ॥ नावज्ञारिप
वेकार्यायैरिंद्रबलसादनः ॥ सूदितःसैन्यपालोमेसानुयात्रःसकुंजरः ॥ ४ ॥ सोऽहंरिपुविनाशायविजयायाविचारयन् ॥ स्वयमेवगमि
ष्यामिरणशीर्षंतदद्भुतम् ॥ ५ ॥ अद्यतद्वानरानीकंरामंचसहलक्ष्मणम् ॥ निर्दहिष्यामिबाणौघैर्वनंदीप्तैरिवाग्निभिः (अद्यसंतर्पयि
ष्यामिपृथिवींकपिशोणितैः) ॥ ६ ॥ सएवमुक्त्वाज्वलनप्रकाशंरथंतुरंगोत्तमराजियुक्तम् ॥ प्रकाशमानंवपुषाज्वलंतंसमारुरोहामर
राजशत्रुः ॥७॥ सशंखभेरीपणवप्रणादैरास्फोटितक्ष्वेडितसिंहनादैः ॥ पुण्यैःस्तवैश्चापिसुपूज्यमानस्तदाययौराक्षसराजमुख्यः ॥ ८ ॥
सशैलजीमूतनिकाशरूपैर्मांसाशनैःपावकदीप्तनेत्रैः ॥ बभौवृतोराक्षसराजमुख्योभूतैर्वृतोरुद्रइवामरेशः ॥ ९ ॥ ततोनगर्याःसहसामहौ
जानिष्क्रम्यतद्वानरसैन्यमुग्रम् ॥ महार्णवाभ्रस्तनितंददर्शसमुद्यतंपादपशैलहस्तम् ॥ १० ॥ तद्राक्षसानीकमतिप्रचंडमालोक्यरामो
भुजगेंद्रबाहुः ॥ विभीषणंशस्त्रभृतांवरिष्ठमुवाचसेनानुगतःपृथुश्रीः ॥ ११ ॥ नानापताकाध्वजछत्रजुष्टंप्रासासिशूलायुधशस्त्रजुष्टम् ॥
कस्येदमक्षोभ्यमभीरुजुष्टंसैन्यंमहेंद्रोपमनागजुष्टम् ॥ १२ ॥ ततस्तुरामस्यनिशम्यवाक्यंविभीषणःशक्रसमानवीर्यः ॥ शशंसरामस्य

तांकापुरुषदुस्तारांयुद्धभूमिमयींनदीम् ॥ नदीमिवघनापायेहंससारससेविताम् ॥ ३२ ॥ राक्षसाःकपिमुख्यास्तेतेरुस्तांदुस्तरांन
दीम् ॥ यथापद्मरजोध्वस्तांनलिनींगजयूथपाः ॥ ३३ ॥ ततःसृजंतंबाणौघान्प्रहस्तंस्यंदनेस्थितम् ॥ ददर्शतरसानीलोविधमंतंप्लवं
गमान् ॥ ३४ ॥ उद्धूतइववायुःखेमहदभ्रबलंबलात् ॥ समीक्ष्याभिद्रुतंयुद्धेप्रहस्तोवाहिनीपतिः ॥ ३५ ॥ रथेनादित्यवर्णेननीलमेवा
भिदुद्रुवे ॥ सधनुर्धन्विनांश्रेष्ठोविकृष्यपरमाहवे ॥ ३६ ॥ नीलायव्यसृजद्बाणान्प्रहस्तोवाहिनीपतिः ॥ तेप्राप्यविशिखानीलंविनिर्भि
द्यसमाहिताः ॥ ३७ ॥ महींजग्मुर्महावेगारोषिताइवपन्नगाः ॥ नीलःशरैरभिहतोनिशितैर्ज्वलनोपमैः ॥ ३८ ॥ सतंपरमदुर्धर्षमापतं
तंमहाकपिः ॥ प्रहस्तंताडयामासवृक्षमुत्पाट्यवीर्यवान् ॥ ३९ ॥ सतेनाभिहतःक्रुद्धोनर्दन्राक्षसपुंगवः ॥ ववर्षशरवर्षाणिप्लवंगानां
चमूपतौ ॥ ४० ॥ तस्यबाणगणानेवराक्षसस्यदुरात्मनः ॥ अपारयन्वारयितुंप्रत्यगृह्णान्निमीलितः ॥ यथैवगोवृषोवर्षंशारदंशीघ्रमा
गतम् ॥ ४१ ॥ एवमेवप्रहस्तस्यशरवर्षान्दुरासदान् ॥ निमीलिताक्षःसहसानीलःसेहेदुरासदान् ॥ ४२ ॥ रोषितःशरवर्षेणसालेन
महतामहान् ॥ प्रजघानहयान्नीलःप्रहस्तस्यमहाबलः ॥ ४३ ॥ ततोरोषपरीतात्माधनुस्तस्यदुरात्मनः ॥ बभंजतरसानीलोननादच
पुनःपुनः ॥ ४४ ॥ विधनुःसकृतस्तेनप्रहस्तोवाहिनीपतिः ॥ प्रगृह्यमुसलंघोरंस्यंदनादवपुप्लुवे ॥ ४५ ॥ तावुभौवाहिनीमुख्यौजा
तवैरौतरस्विनौ ॥ स्थितौक्षतजसिक्तांगौप्रभिन्नाविवकुंजरौ ॥ ४६ ॥ उल्लिखंतौसुतीक्ष्णाभिर्दंष्ट्राभिरितरेतरम् ॥ सिंहशार्दूलसदृशौ
सिंहशार्दूलचेष्टितौ ॥ ४७ ॥ विक्रांतविजयौवीरौसमरेष्वनिवर्तिनौ ॥ कांक्षमाणौयशःप्राप्तुंवृत्रवासवयोरिव ॥ ४८ ॥ आजघान
तदानीलंललाटेमुसलेनसः ॥ प्रहस्तःपरमायत्तस्ततःसुस्रावशोणितम् ॥ ४९ ॥ ततःशोणितदिग्धांगःप्रगृह्यचमहातरुम् ॥ प्रहस्त
स्योरसिक्रुद्धोविससर्जमहाकपिः ॥ ५० ॥ तमचिंत्यप्रहारंसप्रगृह्यमुसलंमहत् ॥ अभिदुद्रावबलिनंबलान्नीलंप्लवंगमम् ॥ तमुग्रवेगं
संरब्धमापतंतंमहाकपिः ॥ ५१ ॥ ततःसंप्रेक्ष्यजग्राहमहावेगोमहाशिलाम् ॥ तस्ययुद्धाभिकामस्यमृधेमुसलयोधिनः ॥ ५२ ॥ प्रह
स्तस्यशिलांनीलोमूर्ध्नितूर्णमपातयत् ॥ नीलेनकपिमुख्येनविमुक्तामहतीशिला ॥ बिभेदबहुधाघोराप्रहस्तस्यशिरस्तदा ॥ ५३ ॥

नभिधावताम् ॥ ८ ॥ जगृहुःपादपांश्चापिपुष्पितांस्तुगिरींस्तथा ॥ शिलाश्चविपुलादीर्घायोद्धुकामाःप्लवंगमाः ॥ ९ ॥ तेषामन्यो
न्यमासाद्यसंग्रामःसुमहानभूत् ॥ बहूनामश्मवृष्टिंचशरवर्षंचवर्षताम् ॥ १० ॥ बहवोराक्षसायुद्धेबहून्वानरपुंगवान् ॥ वानरराक्षसांश्चा
पिनिजघ्नुर्बहवोबहून् ॥ ११ ॥ शूलैःप्रमथिताःकेचित्केचित्तुपरमायुधैः ॥ परिघैराहताःकेचित्केचिच्छिन्नाःपरश्वधैः ॥१२॥ निरुच्छ्वा
साःपुनःकेचित्पतिताजगतीतले ॥ विभिन्नहृदयाःकेचिदिषुसंधानसादिताः ॥ १३ ॥ केचिद्द्विधाकृताःखड्गैःस्फुरंतःपतिताभुवि ॥
वानरराक्षसैःशूरैःपार्श्वतश्चविदारिताः ॥ १४ ॥ वानरैश्चापिसंक्रुद्धैराक्षसौघाःसमंततः ॥ पादपैर्गिरिशृंगैश्चसंपिष्टावसुधातले ॥१५॥
वज्रस्पर्शतलैर्हस्तैर्मुष्टिभिश्चहताभृशम् ॥ वमञ्छोणितमास्येभ्योविशीर्णवदनेक्षणाः ॥ १६ ॥ आर्तस्वनंचस्वनतांसिंहनादंचनर्दताम् ॥
बभूवतुमुलःशब्दोहरीणांरक्षसामपि ॥ १७ ॥ वानरराक्षसाःक्रुद्धावीरमार्गमनुव्रताः ॥ विवृत्तवदनाःक्रूराश्चक्रुःकर्माण्यभीतवत् ॥
॥ १८ ॥ नरांतकःकुंभहनुर्महानादःसमुन्नतः ॥ एतेप्रहस्तसचिवाःसर्वेजघ्नुर्वनौकसः ॥ १९ ॥ तेषांनिपततांशीघ्रंनिघ्नतांचापिवान
रान् ॥ द्विविदोगिरिशृंगेणजघानैकंनरांतकम् ॥ २० ॥ दुर्मुखःपुनरुत्थायकपिःसविपुलद्रुमम् ॥ राक्षसंक्षिप्रहस्तंतुसमुन्नतमपोथ
यत् ॥ २१ ॥ जांबवांस्तुसुसंक्रुद्धःप्रगृह्यमहतींशिलाम् ॥ पातयामासतेजस्वीमहानादस्यवक्षसि ॥ २२ ॥ अथकुंभहनुस्तत्रतारेणा
साद्यवीर्यवान् ॥ वृक्षेणमहतासद्यःप्राणान्संत्याजयद्रणे ॥ २३ ॥ अमृष्यमाणस्तत्कर्मप्रहस्तोरथमाश्रितः ॥ चकारकदनंघोरंधनुष्पा
णिर्वनौकसाम् ॥ २४ ॥ आवर्तइवसंजज्ञेसेनयोरुभयोस्तदा ॥ क्षुभितस्याप्रमेयस्यसागरस्येवनिःस्वनः ॥ २५ ॥ महताहिशरौघे
णराक्षसोरणदुर्मदः ॥ अर्दयामाससंक्रुद्धोवानरान्परमाहवे ॥ २६ ॥ वानराणांशरीरैस्तुराक्षसानांचमेदिनी ॥ बभूवातिचिताघोरैःपर्व
तैरिवसंवृता ॥ २७ ॥ सामहीरुधिरौघेणप्रच्छन्नासंप्रकाशते ॥ संछन्नामाधवेमासिपलाशैरिवपुष्पितैः ॥ २८ ॥ हतवीरौघवप्रांतुभग्नायु
धमहाद्रुमाम् ॥ शोणितौघमहातोयांयमसागरगामिनीम् ॥ २९ ॥ यकृत्प्लीहमहापंकांविनिकीर्णांत्रशैवलाम् ॥ भिन्नकायशिरो
मीनामंगावयवशाद्वलाम् ॥ ३० ॥ गृध्रहंसवराकीर्णांकंकसारससेविताम् ॥ मेदःफेनसमाकीर्णामावर्तस्वननिःस्वनाम् ॥ ३१ ॥

तावृतः ॥ ३१ ॥ सागरप्रतिमौघेनवृतस्तेनबलेनसः ॥ प्रहस्तोनिर्ययौक्रुद्धःकालांतकयमोपमः ॥ ३२ ॥ तस्यनिर्याणघोषेणराक्षसा
नांचनर्दताम् ॥ लंकायांसर्वभूतानिनिनेदुर्विकृतैःस्वरैः ॥ ३३ ॥ व्यभ्रमाकाशमाविश्यमांसशोणितभोजनाः ॥ मंडलान्यपसव्यानि
खगाश्चक्रूरथंप्रति ॥ ३४ ॥ वमंतिपावकज्वालाःशिवाघोरावबाशिरे ॥ अंतरिक्षात्पपातोल्कावायुश्चपरुषंववौ ॥ ३५ ॥ अन्योन्यम
भिसंरब्धाग्रहाश्चनचकाशिरे ॥ मेघाश्चखरनिर्घोषारथस्योपरिरक्षसः ॥ ३६ ॥ ववर्षूरुधिरंचास्यसिषिचुश्चपुरःसरान् ॥ केतुमूर्धनिगृ
ध्रस्तुविलीनोदक्षिणामुखः ॥ ३७ ॥ नदन्नुभयतःपार्श्वसमग्रांश्रियमाहरत् ॥ सारथेर्बहुशश्चात्रसंग्राममनिवर्तिनः ॥ ३८ ॥ प्रतोदो
न्यपतद्धस्तात्सूतस्यहयसादिनः ॥ निर्याणश्रीश्चयाचस्याद्भास्वराचसुदुर्लभा ॥ ३९ ॥ साननाशमुहूर्तेनसमेचस्खलिताहयाः ॥
प्रहस्तंतंहिनिर्यांतंप्रख्यातगुणपौरुषम् ॥ युधिनानाप्रहरणाकपिसेनाऽभ्यवर्तत ॥ ४० ॥ अथघोषःसुतुमुलोहरीणांसमजायत ॥ वृक्षा
नारुजतांचैवगुर्वीर्वैगृह्णतांशिलाः ॥ ४१ ॥ नदतांराक्षसानांचवानराणांचगर्जताम् ॥ उभेप्रमुदितेसैन्येरक्षोगणवनौकसाम् ॥ ४२ ॥
वेगितानांसमर्थानामन्योन्यवधकांक्षिणाम् ॥ परस्परंचाह्वयतांनिनादःश्रूयतेमहान् ॥ ४३ ॥ ततःप्रहस्तःकपिराजवाहिनीमभिप्रत
स्थेविजयायदुर्मतिः ॥ विवृद्धवेगश्चविवेशितांचमूंयथामुमूर्षुःशलभोविभावसुम् ॥ ४४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदि
काव्ये च० सा० युद्धकांडे सप्तपंचाशः सर्गः ॥ ५७ ॥ ततःप्रहस्तंनिर्यांतंदृष्ट्वारणकृतोद्यमम् ॥ उवाचसस्मितंरामोविभीषणमरिं
दमः ॥ १ ॥ कएषसुमहाकायोबलेनमहतावृतः ॥ आगच्छतिमहावेगःकिंरूपबलपौरुषः ॥ २ ॥ आचक्ष्वमेमहाबाहोवीर्यवंतंनिशा
चरम् ॥ राघवस्यवचः श्रुत्वाप्रत्युवाचविभीषणः ॥ ३ ॥ एषसेनापतिस्तस्यप्रहस्तोनामराक्षसः ॥ लंकायांराक्षसेंद्रस्यत्रिभागबलसं
वृतः ॥ वीर्यवानस्त्रविच्छूरःसुप्रख्यातपराक्रमः ॥ ४ ॥ ततःप्रहस्तंनिर्यांतंभीमंभीमपराक्रमम् ॥ गर्जंतंसुमहाकायंराक्षसैरभिसंवृ
तम् ॥ ५ ॥ ददर्शमहतीसेनावानराणांबलीयसाम् ॥ अभिसंजातघोषाणांप्रहस्तमभिगर्जताम् ॥ ६ ॥ खड्गशक्त्यृष्टिशूलाश्चबाणानि
मुसलानिच ॥ गदाश्चपरिघाःप्रासाविविधाश्चपरश्वधाः ॥ ७ ॥ धनूंषिचविचित्राणिराक्षसानांजयैषिणाम् ॥ प्रगृहीतान्यराजंतवानरा

॥ अवशस्तुनिरालंबः
चलचित्ताश्चवानराः ॥ नसहिष्यंतितेनादंसिंहनादमिवद्विपाः ॥ ९ ॥ विद्रुतेचबलेतस्मिन्नामःसौमित्रिणासह ॥ अवशस्तुनिरालंबः
प्रहस्तवशमेष्यति ॥ १० ॥ आपत्संशयिताश्रेयोनात्रनिःसंशयीकृता ॥ प्रतिलोमानुलोमंवायत्तुनोमन्यसेहितम् ॥ ११ ॥ रावणेनैव
मुक्तस्तुप्रहस्तोवाहिनीपतिः ॥ राक्षसेंद्रमुवाचेदमसुरेंद्रमिवोशना ॥ १२ ॥ राजन्मंत्रितपूर्वंनःकुशलैःसहमंत्रिभिः ॥ विवादश्चापिनो
वृत्तःसमवेक्ष्यपरस्परम् ॥ १३ ॥ प्रदानेनतुसीतायाःश्रेयोव्यवसितंमया ॥ अप्रदानेपुनर्युद्धंदृष्टमेवतथैवनः ॥ १४ ॥ सोऽहंदानैश्चमा
नैश्चसततंपूजितस्त्वया ॥ सांत्वैश्चविविधैःकालेकिंनकुर्यांहितंतव ॥ १५ ॥ नहिमेजीवितंरक्ष्यंपुत्रदारधनानिच ॥ त्वंपश्यमांजुहू
र्षंतंत्वदर्थेजीवितंयुधि ॥ १६ ॥ एवमुक्त्वातुभर्तारंरावणंवाहिनीपतिः ॥ उवाचेदंबलाध्यक्षान्प्रहस्तःपुरतःस्थितान् ॥ १७ ॥ समा
नयतमेशीघ्रंराक्षसानांमहाबलम् ॥ मद्बाणानांतुवेगेनहतानांतुरणाजिरे ॥ १८ ॥ अद्यतृप्यंतुमांसादाःपक्षिणःकाननौकसः ॥ तस्यत
द्वचनंश्रुत्वाबलाध्यक्षामहाबलाः ॥ १९ ॥ बलमुद्योजयामासुस्तस्मिन्राक्षसमंदिरे ॥ साबभूवमुहूर्तेनभीमैर्नानाविधायुधैः ॥ २० ॥
लंकाराक्षसवीरैस्तैर्गजैरिवसमाकुला ॥ हुताशनंतर्पयतांब्राह्मणांश्चनमस्यताम् ॥ २१ ॥ आज्यगंधप्रतिवहःसुरभिर्मारुतोववौ ॥
स्रजश्चविविधाकाराजगृहुस्त्वभिमंत्रिताः ॥ २२ ॥ संग्रामसज्जाःसंहृष्टाधारयन्राक्षसास्तदा ॥ सधनुष्काःकवचिनोवेगादुत्सृज्यरा
क्षसाः ॥ २३ ॥ रावणंप्रेक्ष्यराजानंप्रहस्तंपर्यवारयन् ॥ अथामंत्र्यतुराजानंभेरीमाहत्यभैरवाम् ॥ २४ ॥ आरुरोहरथंयुक्तःप्रहस्तः
सज्जकल्पितम् ॥ हयैर्महाजवैर्युक्तंसम्यक्सूतसुसंयुतम् ॥ २५ ॥ महाजलदनिर्घोषंसाक्षाच्चंद्रार्कभास्वरम् ॥ उरगध्वजदुर्धर्षंसुवरूथं
स्वपस्करम् ॥ २६ ॥ सुवर्णजालसंयुक्तंप्रहसंतमिवश्रिया ॥ ततस्तंरथमास्थायरावणार्पितशासनः ॥ २७ ॥ लंकायानिर्ययौतूर्णंबले
नमहतावृतः ॥ ततोदुंदुभिनिर्घोषःपर्जन्यनिनदोपमः ॥ वादित्राणांचनिनदःपूरयन्निवमेदिनीम् ॥ २८ ॥ शुश्रुवेशंखशब्दश्चप्रयाते
वाहिनीपतौ ॥ निनदंतःस्वरान्घोरान्राक्षसाजग्मुरग्रतः ॥ २९ ॥ भीमरूपामहाकायाःप्रहस्तस्यपुरःसराः ॥ नरांतकःकुंभहनुर्महा
नादःसमुन्नतः ॥ प्रहस्तसचिवाह्येतेनिर्ययुःपरिवार्यतम् ॥ ३० ॥ व्यूढेनैवसुघोरेणपूर्वद्वारात्सनिर्ययौ ॥ गजयूथनिकाशेनबलेनमह

हनूमंतमकंपनः ॥ २६ ॥ सतथाविप्रकीर्णस्तुनाराचैःशितशक्तिभिः ॥ हनूमान्ददृशेवीरःप्ररूढइवसानुमान् ॥ २७ ॥ विरराजमहावी
र्योमहाकायोमहाबलः ॥ पुष्पिताशोकसंकाशोविधूमइवपावकः ॥ २८ ॥ ततोऽन्यंवृक्षमुत्पाट्यकृत्वावेगमनुत्तमम् ॥ शिरस्यभिजघा
नाशुराक्षसेंद्रमकंपनम् ॥ २९ ॥ सवृक्षेणहतस्तेनसक्रोधेनमहात्मना ॥ राक्षसोवानरेंद्रेणपपातचममारच ॥ ३० ॥ तंदृष्ट्वानिहतंभूमौ
राक्षसेंद्रमकंपनम् ॥ व्यथिताराक्षसाःसर्वेक्षितिकंपइवद्रुमाः ॥ ३१ ॥ त्यक्तप्रहरणाःसर्वेराक्षसास्तेपराजिताः ॥ लंकामभिययुस्त्रासा
द्वानरैस्तैरभिद्रुताः ॥ ३२ ॥ तेमुक्तकेशाःसंभ्रांताभग्नमानाःपराजिताः ॥ भयाच्छ्रमजलैरंगैःप्रस्रवद्भिर्विदुद्रुवुः ॥ ३३ ॥ अन्योऽन्यंते
प्रमथ्नंतोविविशुर्नगरंभयात् ॥ पृष्ठतस्तेतुसंमूढाःप्रेक्षमाणामुहुर्मुहुः ॥ ३४ ॥ तेषुलंकांप्रविष्टेषुराक्षसेषुमहाबलाः ॥ समेत्यहरयः
सर्वेहनूमंतमपूजयन् ॥ ३५ ॥ सोऽपिप्रवृद्धस्तान्सर्वान्हरीन्संप्रत्यपूजयत् ॥ हनूमान्सत्त्वसंपन्नोयथार्हमनुकूलतः ॥ ३६ ॥ विनेदुश्च
यथाप्राणंहरयोजितकाशिनः ॥ चकृषुश्चपुनस्तत्रसप्राणानेवराक्षसान् ॥ ३७ ॥ सवीरशोभामभजन्महाकपिःसमेत्यरक्षांसिनिहत्य
मारुतिः ॥ महासुरंभीममभित्रनाशनंविष्णुर्यथैवोरुबलंचमूमुखे ॥ ३८ ॥ अपूजयन्देवगणास्तदाकपिंस्वयंचरामोतिबलश्चलक्ष्मणः ॥
तथैवसुग्रीवमुखाःप्लवंगमाविभीषणश्चैवमहाबलस्तदा ॥ ३९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे
षट्पंचाशः सर्गः ॥ ५६ ॥ अकंपनवधंश्रुत्वाक्रुद्धोवैराक्षसेश्वरः ॥ किंचिद्दीनमुखश्चापिसचिवांस्तानुदैक्षत ॥ १ ॥ सतुध्यात्वामुहूर्तं
तुमंत्रिभिःसंविचार्यच ॥ ततस्तुरावणःपूर्वदिवसेराक्षसाधिपः ॥ पुरींपरिययौलंकांसर्वान्गुल्मानवेक्षितुम् ॥ २ ॥ तांराक्षसगणैर्गुप्तां
गुल्मैर्बहुभिरावृताम् ॥ ददर्शनगरींराजापताकाध्वजमालिनीम् ॥ ३ ॥ रुद्धांतुनगरींदृष्ट्वारावणोराक्षसेश्वरः ॥ उवाचात्महितंकालेप्रह
स्तंयुद्धकोविदम् ॥ ४ ॥ पुरस्योपनिविष्टस्यसहसापीडितस्यह ॥ नान्यंयुद्धात्प्रपश्यामिमोक्षंयुद्धविशारद ॥ ५ ॥ अहंवाकुंभकर्णो
वात्वंवासेनापतिर्मम ॥ इंद्रजिद्वानिकुंभोवावहेयुर्भारमीदृशम् ॥ ६ ॥ सत्वंबलमतःशीघ्रमादायपरिगृह्यच ॥ विजयायाभिनिर्याहि
यत्रसर्वेवनौकसः ॥ ७ ॥ निर्याणादेवतूर्णंचचलिताहरिवाहिनी ॥ नर्दतांराक्षसेंद्राणांश्रुत्वानादंद्रविष्यति ॥ ८ ॥ चपलाह्यविनीताश्च

कार्मुकम् ॥ दृष्ट्वातुकर्मशत्रूणांसारथिंवाक्यमब्रवीत् ॥ २ ॥ तत्रैवतावत्त्वरितोरथंप्रापयसारथे ॥ एतेचबलिनोघ्नंतिसुबहून्राक्षसा
न्रणे ॥ ३ ॥ एतेचबलवंतोवाभीमकोपाश्चवानराः ॥ द्रुमशैलप्रहरणास्तिष्ठंतिप्रमुखेमम ॥ ४ ॥ एतान्निहंतुमिच्छामिसमरश्लाघिनोह्य
हम् ॥ एतैःप्रमथितंसर्वंरक्षसांदृश्यतेबलम् ॥ ५ ॥ ततःप्रचलिताश्वेनरथेनरथिनांवरः ॥ हरीनभ्यपतद्दूराच्छरजालैरकंपनः ॥ ६ ॥
नस्थातुंवानराःशेकुःकिंपुनर्योद्धुमाहवे ॥ अकंपनशरैर्भग्नाःसर्वएवाभिदुद्रुवुः ॥७॥ तान्मृत्युवशमापन्नानकंपनशरानुगान् ॥ समीक्ष्य
हनुमाञ्ज्ञातीनुपतस्थेमहाबलः ॥ ८ ॥ तंमहाप्लवगंदृष्ट्वासर्वेतेप्लवगर्षभाः ॥ समेत्यसमरेवीराःसहिताःपर्यवारयन् ॥ ९ ॥ व्यवस्थितंह
नूमंतंतेदृष्ट्वाप्लवगर्षभाः ॥ बभूवुर्बलवंतोहिबलवंतमुपाश्रिताः ॥ १० ॥ अकंपनस्तुशैलाभंहनूमंतमवस्थितम् ॥ महेंद्रइवधाराभिःशरै
रभिववर्षह ॥ ११ ॥ अचिंतयित्वाबाणौघाञ्शरीरेपातितान्कपिः ॥ अकंपनवधार्थायमनोदध्रेमहाबलः ॥ १२ ॥ सप्रहस्यमहातेजा
हनुमान्मारुतात्मजः ॥ अभिदुद्रावतद्रक्षःकंपयन्निवमेदिनीम् ॥ १३ ॥ तस्याथनर्दमानस्यदीप्यमानस्यतेजसा ॥ बभूवरूपंदुर्धर्षंदी
प्तस्येवविभावसोः ॥ १४ ॥ आत्मानंत्वप्रहरणंज्ञात्वाक्रोधसमन्वितः ॥ शैलमुत्पाटयामासवेगेनहरिपुंगवः ॥ १५ ॥ गृहीत्वासुमहा
शैलंपाणिनैकेनमारुतिः ॥ सविनद्यमहानादंभ्रामयामासवीर्यवान् ॥ १६ ॥ ततस्तमभिदुद्रावराक्षसेंद्रमकंपनम् ॥ पुराहिनमुचिंसंख्ये
वज्रेणेवपुरंदरः ॥ १७ ॥ अकंपनस्तुतद्दृष्ट्वागिरिशृंगंसमुद्यतम् ॥ दूरादेवमहाबाणैरर्धचंद्रैरदारयत् ॥ १८ ॥ तंपर्वताग्रमाकाशेरक्षो
बाणविदारितम् ॥ विकीर्णंपतितंदृष्ट्वाहनूमान्क्रोधमूर्च्छितः ॥ १९ ॥ सोऽश्वकर्णंसमासाद्यरोषदर्पान्वितोहरिः ॥ तूर्णमुत्पाटयामास
महागिरिमिवोच्छ्रितम् ॥२०॥ तंगृहीत्वामहास्कंधंसोऽश्वकर्णंमहाद्युतिः ॥ प्रगृह्यपरयाप्रीत्याभ्रामयामासभूतले ॥२१॥ प्रधावन्नुरुवे
गेनबभंजतरसाद्रुमान् ॥ हनूमान्परमक्रुद्धश्चरणैर्दारयन्महीम् ॥ २२ ॥ गजांश्चसगजारोहान्सरथान्रथिनस्तथा ॥ जघानहनुमान्भी
मान्राक्षसांश्चपदातिगान् ॥ २३ ॥ तमंतकमिवक्रुद्धंसद्रुमंप्राणहारिणम् ॥ हनूमंतमभिप्रेक्ष्यराक्षसाविप्रदुद्रुवुः ॥ २४ ॥ तमापतंतंसं
क्रुद्धंराक्षसानांभयावहम् ॥ ददर्शाकंपनोवीरश्चुक्षोभचननादच ॥ २५ ॥ सचतुर्दशभिर्बाणैर्निशितैर्देहदारणैः ॥ निर्बिभेदमहावीर्यं

गद्गदश्चाभवत्स्वनः ॥ अभवत्सुदिनेकालेदुर्दिनंरूक्षमारुतम् ॥ ११ ॥ ऊचुःखगमृगाःसर्वेवाचःक्रूराभयावहाः ॥ ससिंहोपचितस्कंधः
शार्दूलसमविक्रमः ॥ १२ ॥ तानुत्पातानचिंत्यैवनिर्जगामरणाजिरम् ॥ तथानिर्गच्छतस्तस्यरक्षसःसहराक्षसैः ॥ १३॥ बभूवसुमहा
न्नादःक्षोभयन्निवसागरम् ॥ तेनशब्देनवित्रस्तावानराणांमहाचमूः ॥ १४ ॥ द्रुमशैलप्रहाराणांयोद्धुंसमुपतिष्ठताम् ॥ तेषांयुद्धंमहारौद्रं
संजज्ञेकपिरक्षसाम् ॥ १५ ॥ रामरावणयोरर्थेसमभित्यक्तदेहिनः ॥ सर्वेह्यतिबलाःशूराःसर्वेपर्वतसन्निभाः ॥ १६ ॥ हरयोराक्षसाश्चै
वपरस्परजिघांसया ॥ तेषांविनर्दतांशब्दःसंयुगेऽतितरस्विनाम् ॥ १७॥ शुश्रावसुमहान्कोपादन्योन्यमभिगर्जताम् ॥ रजश्चारुण
वर्णाभंसुभीममभवद्भृशम् ॥ १८ ॥ उद्धतंहरिरक्षोभिःसंरुरोधदिशोदश ॥ अन्योन्यंरजसातेनकौशेयोद्धतपांडुना ॥ १९ ॥ संवृतानि
चभूतानिददृशुर्नरणाजिरे ॥ नध्वजोनपताकावाचर्मवातुरगोपिवा ॥ २० ॥ आयुधंस्यंदनोवापिददृशेतेनरेणुना ॥ शब्दश्चसुमहांस्ते
षांनर्दतामभिधावताम् ॥ २१ ॥ श्रूयतेतुमुलोयुद्धेनरूपाणिचकाशिरे ॥ हरीनेवसुसंरुष्टाहरयोजघ्नुराहवे ॥ २२ ॥ राक्षसाराक्षसांश्चा
पिनिजघ्नुस्तिमिरेतदा ॥ तेपरांश्चविनिघ्नंतःस्वांश्चवानरराक्षसाः ॥ २३ ॥ रुधिरार्द्रांतदाचक्रुर्महींपंकानुलेपनाम् ॥ ततस्तुरुधिरौघे
णसिक्तंव्यपगतंरजः ॥ २४ ॥ शरीरशवसंकीर्णाबभूवचवसुंधरा ॥ द्रुमशक्तिगदाप्रासैःशिलापरिघतोमरैः ॥ २५॥ राक्षसाहरयस्तूर्णंज
घ्नुरन्योन्यमोजसा ॥ बाहुभिःपरिघाकारैर्युध्यंतःपर्वतोपमान् ॥ २६ ॥ हरयोभीमकर्माणोराक्षसाञ्जघ्नुराहवे ॥ राक्षसास्त्वभिसंक्रु
द्धाःप्रासतोमरपाणयः ॥ २७॥ कपीन्निजघ्निरेतत्रशस्त्रैःपरमदारुणैः ॥ अकंपनःसुसंक्रुद्धोराक्षसानांचमूपतिः ॥ २८॥ संहर्षयतिता
न्सर्वान्राक्षसान्भीमविक्रमान् ॥ हरयस्त्वपिरक्षांसिमहाद्रुममहाश्मभिः ॥ २९ ॥ विदारयंत्यभिक्रम्यशस्त्राण्याच्छिद्यवीर्यतः ॥ एत
स्मिन्नंतरेवीराहरयःकुमुदोनलः ॥ ३० ॥ मैंदश्चपरमक्रुद्धश्चक्रुर्वेगमनुत्तमम् ॥ तेतुवृक्षैर्महावीराराक्षसानांचमूमुखे ॥ ३१ ॥ कदनंसुम
हच्चक्रुर्लीलयाहरिपुंगवाः ॥ ममंथूराक्षसान्सर्वेनानाप्रहरणैर्भृशम् ॥ ३२ ॥ इत्यार्षे श्रीम० वा०आ० च०सा० युद्धकांडे पंचपंचाशः
सर्गः ॥ ५५ ॥ तद्दृष्ट्वासुमहत्कर्मकृतंवानरसत्तमैः ॥ क्रोधमाहारयामासयुधितीव्रमकंपनः ॥ १ ॥ क्रोधमूर्च्छितरूपस्तुधुन्वन्परम

लिपुत्रमवस्थितम् ॥ जघानपरमक्रुद्धोवक्षोदेशेनिशाचरः ॥ २६ ॥ गदांत्यक्त्वाततस्तत्रमुष्टियुद्धमकुर्वत ॥ अन्योन्यंजघ्नतुस्तत्रतावु
भौहरिराक्षसौ ॥ २७ ॥ रुधिरोद्गारिणौतौतुप्रहारैर्जनितश्रमौ ॥ बभूवतुःसुविक्रांतावंगारकबुधाविव ॥ २८ ॥ ततःपरमतेजस्वीअं
गदःप्लवगर्षभः॥उत्पाट्यवृक्षंस्थितत्रानासीत्पुष्पफलैर्युतः ॥ २९ ॥ जग्राहचार्षभंचर्मखड्गंचविपुलंशुभम् ॥ किंकिणीजालसंछन्नंचर्मणा
चपरिष्कृतम् ॥ ३० ॥ चित्रांश्चरुचिरान्मार्गांश्चेरतुःकपिराक्षसौ ॥ जघ्नतुश्चतदान्योन्यंनर्दंतौजयकांक्षिणौ ॥ ३१ ॥ व्रणैःसमुत्थैः
शोभेतांपुष्पिताविवकिंशुकौ ॥ युध्यमानौपरिश्रांतौजानुभ्यामवनींगतौ ॥ ३२ ॥ निमेषांतरमात्रेणअंगदःकपिकुंजरः ॥ उदतिष्ठतदी
प्ताक्षोदंडाहतइवोरगः ॥ ३३ ॥ निर्मलेनसुधौतेनखड्गेनास्यमहच्छिरः ॥ जघानवज्रदंष्ट्रस्यवालिसूनुर्महाबलः ॥ ३४ ॥ रुधिरोक्षित
गात्रस्यबभूवपतितंद्विधा ॥ तच्चतस्यपरीताक्षंशुभंखड्गहतंशिरः ॥ ३५ ॥ वज्रदंष्ट्रंहतंदृष्ट्वाराक्षसाभयमोहिताः ॥ त्रस्ताह्यभ्यद्रवल्लँकांव
ध्यमानाः प्लवंगमैः ॥ विषण्णवदनादीनाह्रियाकिंचिदवाङ्मुखाः ॥ ३६ ॥ निहत्यतंवज्रधरःप्रतापवान्सवालिसूनुःकपिसैन्यमध्ये ॥
जगामहर्षंमहितोमहाबलःसहस्रनेत्रस्त्रिदशैरिवावृतः ॥ ३७ ॥ इत्यार्षे श्रीम० वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्ध० चतुष्पंचाशः
सर्गः ॥ ५४ ॥ वज्रदंष्ट्रंहतंश्रुत्वावालिपुत्रेणरावणः ॥ बलाध्यक्षमुवाचेदंकृतांजलिमुपस्थितम् ॥ १ ॥ शीघ्रंनिर्यांतुदुर्धर्षाराक्षसाभीम
विक्रमाः ॥ अकंपनंपुरस्कृत्यसर्वशस्त्रास्त्रकोविदम् ॥ २ ॥ एषशास्ताचगोप्ताचनेताचयुधिसत्तमः ॥ भूतिकामश्चमेनित्यंनित्यंचस
मरप्रियः ॥ ३ ॥ एषजेष्यतिकाकुत्स्थौसुग्रीवंचमहाबलम् ॥ वानरांश्चपरान्घोरान्हनिष्यतिनसंशयः ॥ ४ ॥ परिगृह्यसतामाज्ञांराव
णस्यमहाबलः ॥ स्वबलंप्रेरयामासतदालघुपराक्रमः ॥ ५ ॥ ततोनानाप्रहरणाभीमाक्षाभीमदर्शनाः ॥ निष्पेतूराक्षसामुख्याबलाध्य
क्षप्रचोदिताः ॥ ६ ॥ रथमास्थायविपुलंतप्तकांचनभूषणम् ॥ मेघाभोमेघवर्णश्चमेघस्वनमहास्वनः ॥ ७ ॥ राक्षसैःसंवृतोघोरैस्तदा
निर्यात्यकंपनः ॥नहिकंपयितुंशक्यःसुरैरपिमहामृधे ॥ ८ ॥ अकंपनस्ततस्तेषामादित्यइवतेजसा ॥ तस्यनिर्धावमानस्यसंरब्धस्य
युयुत्सया ॥ ९ ॥ अकस्माद्दैन्यमागच्छद्धयानांरथवाहिनाम् ॥ विस्फुरन्नयनंचास्यसव्यंयुद्धाभिनंदिनः ॥ १० ॥ विवर्णोमुखवर्णश्च

प्राकिरच्छरवृष्टिभिः ॥ २ ॥ राक्षसाश्चापिमुख्यास्तेरथैश्चसमवस्थिताः ॥ नानाप्रहरणाःशूराःप्रायुध्यंततदारणे ॥ ३ ॥ वानराणांच
शूरास्तुतेसर्वेप्लवगर्षभाः ॥ अयुध्यंतशिलाहस्ताःसमवेताःसमंततः ॥ ४ ॥ तत्रायुधसहस्राणितस्मिन्नायोधनेभृशम् ॥ राक्षसाःकपि
मुख्येषुपातयांचक्रिरेतदा ॥ ५ ॥ वानराश्चैवरक्षःसुगिरिवृक्षान्महाशिलाः ॥ प्रवीराःपातयामासुर्मत्तवारणसन्निभाः ॥६॥ शूराणांयुध्य
मानानांसमरेष्वनिवर्तिनाम् ॥ तद्राक्षसगणानांचसुयुद्धंसमवर्तत ॥ ७ ॥ अभग्नशिरसःकेचिच्छिन्नैःपादैश्चबाहुभिः ॥ शस्त्रैरर्दितदेहा
स्तुरुधिरेणसमुक्षिताः ॥८॥ हरयोराक्षसाश्चैवशेरतेगांसमाश्रिताः ॥ कंकगृध्रबलाढ्याश्चगोमायुकुलसंकुलाः ॥ ९ ॥ कबंधानिसमु
त्पेतुर्भीरूणांभीषणानिवै ॥ भुजपाणिशिरश्छिन्नश्छिन्नाकायाश्चभूतले ॥ १० ॥ वानराराक्षसाश्चापिनिपेतुस्तत्रभूतले ॥ ततोवानरसै
न्येनहन्यमाननिशाचरम् ॥ ११ ॥ प्राभज्यतबलंसर्ववज्रदंष्ट्रस्यपश्यतः ॥ राक्षसान्भयवित्रस्तान्हन्यमानान्प्लवंगमैः॥ १२ ॥ दृष्ट्वा
सरोषताम्राक्षोवज्रदंष्ट्रःप्रतापवान् ॥ प्रविवेशधनुष्पाणिस्त्रासयन्हरिवाहिनीम् ॥ १३ ॥ शरैर्विदारयामासकंकपत्रैरजिह्मगैः ॥ बिभेद
वानरांस्तत्रसप्ताष्टौनवपंचच ॥ विव्याधपरमक्रुद्धोवज्रदंष्ट्रःप्रतापवान् ॥ १४ ॥ त्रस्ताःसर्वेहरिगणाःशरैःसंकृत्तदेहिनः ॥ अंगदंसंप्र
धावंतिप्रजापतिमिवप्रजाः ॥ १५ ॥ ततोहरिगणान्भग्नान्दृष्ट्वावालिसुतस्तदा ॥ क्रोधेनवज्रदंष्ट्रंतमुदीक्षंतमुदैक्षत ॥ १६ ॥ वज्रदंष्ट्रोऽग
दश्चोभौयोयुध्येतेपरस्परम् ॥ चेरतुःपरमक्रुद्धौहरिमत्तगजाविव ॥ १७ ॥ ततःशरसहस्रेणहरिपुत्रंमहाबलम् ॥ जघानमर्मदेशेषुशरैरग्नि
शिखोपमैः ॥ १८ ॥ रुधिरोक्षितसर्वांगोवालिसूनुर्महाबलः ॥ चिक्षेपवज्रदंष्ट्रायवृक्षंभीमपराक्रमः ॥ १९ ॥ दृष्ट्वापतंतंतंवृक्षमसंभ्रांत
श्चराक्षसः ॥ चिच्छेदबहुधासोऽपिमथितःप्रापतद्भुवि ॥ २० ॥ तंदृष्ट्वावज्रदंष्ट्रस्यविक्रमंप्लवगर्षभः ॥ प्रगृह्यविपुलंशैलंचिक्षेपचनना
दच ॥ २१ ॥ तमापतंतंदृष्ट्वासरथादाप्लुत्यवीर्यवान् ॥ गदापाणिरसंभ्रांतःपृथिव्यांसमतिष्ठत ॥ २२ ॥ अंगदेनशिलाक्षिप्तागत्वातुर
णमूर्धनि ॥ सचक्रकूबरंसाश्वंप्रममाथरथंतदा ॥ २३ ॥ ततोऽन्यच्छिखरंगृह्यविपुलंद्रुमभूषितम् ॥ वज्रदंष्ट्रस्यशिरसिपातयामास
वानरः ॥ २४ ॥ अभवच्छोणितोद्गारीवज्रदंष्ट्रःसुमूर्च्छितः ॥ मुहूर्तमभवन्मूढोगदामालिंग्यनिःश्वसन् ॥ २५ ॥ सलब्धसंज्ञोगदयावा

प्रावृट्कालेयथामेघानर्दमानाःसविद्युतः ॥ १२ ॥ निःसृतादक्षिणद्वारादंगदोयत्रयूथपः ॥ तेषांनिष्क्रममाणानामशुभंसमजायत ॥
॥ १३ ॥ आकाशाद्विघनात्तीव्राउल्काःकान्यपतंस्तदा ॥ वमंतःपावकज्वालाःशिवाघोरावमवाशिरे ॥ १४ ॥ व्याहरंतमृगाघोरारक्षसां
निधनंतदा ॥ समापतंतोयोधास्तुप्रास्खलंस्तत्रदारुणम् ॥ १५ ॥ एतानौत्पातिकान्दृष्ट्वावज्रदंष्ट्रोमहाबलः ॥ धैर्यमालंब्यतेजस्वी
निर्जगाम रणोत्सुकः ॥ १६ ॥ तांस्तुविद्रवतोदृष्ट्वावानराजितकाशिनः ॥ प्रणेदुःसुमहानादान्दिशःशब्देनपूरयन् ॥ १७ ॥ ततःप्रवृत्तं
तुमुलंहरीणांराक्षसैःसह ॥ घोराणांभीमरूपाणामन्योन्यवधकांक्षिणाम् ॥ १८ ॥ निष्पतंतोमहोत्साहाभिन्नदेहशिरोधराः॥ रुधिरोक्षि
तसर्वांगान्यपतन्धरणीतले ॥१९॥ केचिदन्योन्यमासाद्यशूराःपरिघबाहवः ॥ चिक्षिपुर्विविधाञ्छस्त्रान्समरेष्वनिवर्तिनः ॥ २० ॥
द्रुमाणांचशिलानांचशस्त्राणांचापिनिःस्वनः ॥ श्रूयतेसुमहांस्तत्रघोरोहृदयभेदनः ॥ २१ ॥ रथनेमिस्वनस्तत्रधनुषश्चापिघोरवत् ॥
शंखभेरीमृदंगानांबभूवतुमुलःस्वनः ॥ २२ ॥ केचिदस्त्राणिसंत्यज्यबाहुयुद्धमकुर्वत ॥ तलैश्चचरणैश्चापिमुष्टिभिश्चद्रुमैरपि ॥ २३ ॥
जानुभिश्चहताःकेचिद्भग्नदेहाश्चराक्षसाः ॥ शिलाभिश्चूर्णिताःकेचिद्वानरैर्युद्धदुर्मदैः ॥ २४ ॥ वज्रदंष्ट्रोथतंदृष्ट्वारणेवित्रासयन्हरीन् ॥
चचारलोकसंहारेपाशहस्तइवांतकः ॥२५॥ बलवंतोऽस्त्रविदुषोनानाप्रहरणारणे ॥ जघ्नुर्वानरसैन्यानिराक्षसाःक्रोधमूर्च्छिताः॥ २६ ॥
जघ्नेतान्राक्षसान्सर्वान्धृष्टोवायुसुतोरणे ॥ क्रोधेनद्विगुणाविष्टःसंवर्तकइवानलः ॥ २७ ॥ तान्राक्षसगणान्सर्वान्वृक्षमुद्यम्यवीर्यवान् ॥
अंगदःक्रोधताम्राक्षःसिंहःक्षुद्रमृगानिव ॥ २८ ॥ चकारकदनंघोरंशक्रतुल्यपराक्रमः ॥ अंगदाभिहतास्तत्रराक्षसाभीमविक्रमाः ॥२९ ॥
विभिन्नशिरसःपेतुर्निकृत्ताइवपादपाः ॥ रथैश्चित्रैर्ध्वजैरश्वैःशरीरैर्हरिरक्षसाम् ॥ ३० ॥ रुधिरौघेणसंछन्नाभूमिर्भयकरीतदा ॥ हार
केयूरवस्त्रैश्चच्छत्रैश्चसमलंकृता ॥३१॥भूमिर्भातिरणेतत्रशारदीवयथानिशा ॥ अंगदस्यचवेगेनतद्राक्षसबलंमहत् ॥ प्राकंपततदातत्रप
वनेनाम्बुदोयथा ॥३२॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा० वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकाण्डे त्रिपंचाशः सर्गः ॥ ५३ ॥ स्वबलस्यचघा
तेनअंगदस्यबलेनच ॥ राक्षसःक्रोधमाविष्टोवज्रदंष्ट्रोमहाबलः ॥१ ॥ विस्फार्यचधनुर्घोरंशक्राशनिसमप्रभम् ॥ वानराणामनीकानि

सुद्यम्यसंभ्रमात् ॥ रथादाप्लुत्यवेगेनवसुधायांव्यतिष्ठत ॥ २८ ॥ साप्रमथ्यरथंतस्यनिपपातशिलाभुवि ॥ सचक्रकूबरमुखंसध्वजंस
शरासनम् ॥ २९ ॥ सत्यक्त्वातुरथंतस्यहनूमान्मारुतात्मजः ॥ रक्षसांकदनंचक्रे सस्कंधविटपैर्द्रुमैः ॥ ३० ॥ विभिन्नशिरसो भूत्वारा
क्षसारुधिरोक्षिताः ॥ द्रुमैःप्रमथिताश्चान्यैर्निपेतुर्धरणीतले ॥ ३१ ॥ विद्राव्यराक्षसंसैन्यंहनूमान्मारुतात्मजः ॥ गिरेःशिखरमादाय
धूम्राक्षमभिदुद्रुवे ॥ ३२ ॥ तमापतंतंधूम्राक्षोगदामुद्यम्यवीर्यवान् ॥ विनर्दमानःसहसाहनूमंतमभिद्रवत् ॥ ३३ ॥ तस्यक्रुद्धस्यरोषे
णगदांतांबहुकंटकाम् ॥ पातयामासधूम्राक्षोमस्तकेऽथहनूमतः ॥ ३४ ॥ ताडितःसतयातत्रगदयाभीमवेगया ॥ सकपिर्मारुतबलस्तं
प्रहारमचिंतयन् ॥ ३५ ॥ धूम्राक्षस्यशिरोमध्येगिरिशृंगमपातयत् ॥ सविस्फारितसर्वांगोगिरिशृंगेणताडितः ॥ ३६ ॥ पपातसहसा
भूमौविकीर्णइवपर्वतः ॥ धूम्राक्षंनिहतंदृष्ट्वाहतशेषानिशाचराः ॥ त्रस्ताःप्रविविशुर्लंकांवध्यमानाःप्लवंगमैः ॥ ३७ ॥ सतुपवनसुतोनि
हत्यशत्रून्क्षतजवहाःसरितश्चसंविकीर्य ॥ रिपुवधजनितश्रमोमहात्मामुदमगमत्कपिभिः सुपूज्यमानः ॥ ३८ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे
वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकाण्डे द्विपंचाशः सर्गः ॥ ५२ ॥ धूम्राक्षंनिहतंश्रुत्वारावणोराक्षसेश्वरः ॥ क्रोधेनमहताविष्टो
निःश्वसन्नुरगोयथा ॥१॥ दीर्घमुष्णंविनिःश्वस्यक्रोधेनकलुषीकृतः ॥ अब्रवीद्राक्षसंक्रूरंवज्रदंष्ट्रंमहाबलम् ॥ २ ॥ गच्छत्वंवीरनिर्याहि
राक्षसैःपरिवारितः ॥ जहिदाशरथिंरामंसुग्रीवंवानरैःसह ॥३॥ तथेत्युक्त्वाद्रुततरंमायावीराक्षसेश्वरः ॥ निर्जगामबलैःसार्धंबहुभिःपरि
वारितः ॥ ४ ॥ नागैरश्वैःखरैरुष्ट्रैःसंयुक्तःसुसमाहितः ॥ पताकाध्वजचित्रैश्चबहुभिःसमलंकृतः ॥ ५ ॥ ततोविचित्रकेयूरमुकुटेनविभू
षितः ॥ तनुत्रंचसमावृत्यसधनुर्निर्ययौद्रुतम् ॥ ६ ॥ पताकालंकृतंदीप्तंतप्तकांचनभूषितम् ॥ रथंप्रदक्षिणंकृत्वासमारोहच्चमूपतिः ॥७॥
ऋष्टिभिस्तोमरैश्चित्रैःश्लक्ष्णैश्चमुसलैरपि ॥ भिंदिपालैश्चचापैश्चशक्तिभिःपट्टिशैरपि ॥ ८ ॥ खड्गैश्चक्रैर्गदाभिश्चनिशितैश्चपरश्वधैः ॥
पदातयश्चनिर्यांतिविविधाःशस्त्रपाणयः ॥ ९ ॥ विचित्रवाससःसर्वेदीप्ताराक्षसपुंगवाः ॥ गजामदोत्कटाःशूराश्चलंतइवपर्वताः ॥१०॥
तेयुद्धकुशलारूढास्तोमरांकुशपाणिभिः ॥ अन्येलक्षणसंयुक्ताःशूरारूढामहाबलाः ॥ ११ ॥ तद्राक्षसबलंसर्वंविप्रस्थितमशोभत ॥

पट्टिशैः कूटमुद्गरैः ॥ घोरैश्चपरिघैश्चित्रैस्त्रिशूलैश्चापिसंश्रितैः ॥ ५ ॥ विदार्यमाणारक्षोभिर्वानरास्तेमहाबलाः ॥ अमर्षजनितोद्ध
र्षाश्चक्रुः कर्माण्यभीतवत् ॥ ६ ॥ शरनिर्भिन्नगात्रास्तेशूलनिर्भिन्नदेहिनः ॥ जगृहुस्तेद्रुमांस्तत्रशिलाश्चहरियूथपाः ॥ ७ ॥ तेभीमवे
गाहरयोनर्दमानास्ततस्ततः ॥ ममंथूराक्षसान्वीरान्नामानिचबभाषिरे ॥ ८ ॥ तद्बभूवाद्भुतंघोरंयुद्धंवानररक्षसाम् ॥ शिलाभिर्विविधा
भिश्चबहुशाखैश्चपादपैः ॥ ९ ॥ राक्षसामथिताः केचिद्वानरैर्जितकाशिभिः ॥ ववमूरुधिरंकेचिन्मुखैरुधिरभोजनाः ॥ १० ॥ पार्श्वेषु
दारिताः केचित्केचिद्राशीकृताद्रुमैः ॥ शिलाभिश्चूर्णिताः केचित्केचिद्दंतैर्विदारिताः ॥ ११ ॥ ध्वजैर्विमथितैर्भग्नैः खड्गैश्चविनिपातितैः ॥
रथैर्विध्वंसिताः केचिद्व्यथितारजनीचराः ॥ १२ ॥ गजेंद्रैः पर्वताकारैः पर्वताग्रैर्वनौकसाम् ॥ मथितैर्वाजिभिः कीर्णंसारोहैर्वसुधात
लम् ॥ १३ ॥ वानरैर्भीमविक्रांतैराप्लुत्योत्प्लुत्यवेगितैः ॥ राक्षसाः करजैस्तीक्ष्णैर्मुखेषुविनिदारिताः ॥ १४ ॥ विषण्णवदनाभूयोवि
प्रकीर्णशिरोरुहाः ॥ मूढाः शोणितगंधेननिपेतुर्धरणीतले ॥ १५ ॥ अन्येतुपरमक्रुद्धाराक्षसाभीमविक्रमाः ॥ तलैरेवाभिधावंतिवज्रस्प
र्शसमैर्हरीन् ॥ १६ ॥ वानरैः पातयंतस्तेवेगितावेगवत्तरैः ॥ मुष्टिभिश्चरणैर्दंतैः पादपैश्चावपोथिताः ॥ १७ ॥ सैन्यंतुविद्रुतंदृष्ट्वाधूम्रा
क्षोराक्षसर्षभः ॥ रोषेणकदनंचक्रेवानराणांयुयुत्सताम् ॥ १८ ॥ प्रासैः प्रमथिताः केचिद्वानराः शोणितस्रवाः ॥ मुद्गरैराहताः केचित्पति
ताधरणीतले ॥ १९ ॥ परिघैर्मथिताः केचिद्भिंदिपालैश्चदारिताः ॥ पट्टिशैर्मथिताः केचिद्विह्वलंतोगतासवः ॥ २० ॥ केचिद्विनिह
ताभूमौरुधिरार्द्रावनौकसः ॥ केचिद्विद्राविताननष्टाः संक्रुद्धैराक्षसैर्युधि ॥ २१ ॥ विभिन्नहृदयाः केचिदेकपार्श्वेनशायिताः ॥ विदारि
तास्त्रिशूलैश्चकेचिदांत्रैर्विनिःसृताः ॥ २२ ॥ तत्सुभीमंमहद्युद्धंहरिराक्षससंकुलम् ॥ प्रबभौशस्त्रबहुलंशिलापादपसंकुलम् ॥ २३ ॥
धनुर्ज्यातंत्रिमधुरंहिक्कातालसमन्वितम् ॥ मंदस्तनितगीतंतद्युद्धंगांधर्वमाबभौ ॥ २४ ॥ धूम्राक्षस्तुधनुष्पाणिर्वानरान्रणमूर्धनि ॥
हसन्विद्रावयामासदिशस्ताञ्छरवृष्टिभिः ॥ २५ ॥ धूम्राक्षेणार्दितंसैन्यंव्यथितंप्रेक्ष्यमारुतिः ॥ अभ्यवर्ततसंक्रुद्धः प्रगृह्यविपुलांशि
लाम् ॥ २६ ॥ क्रोधाद्द्विगुणताम्राक्षः पितुस्तुल्यपराक्रमः ॥ शिलांतांपातयामासधूम्राक्षस्यरथंप्रति ॥ २७ ॥ आपतंतींशिलांदृष्ट्वागदा

याशुनिर्याहिरामस्यसहवानरैः ॥ १९ ॥ एवमुक्तस्तुधूम्राक्षोराक्षसेंद्रेणधीमता ॥ परिक्रम्यततःशीघ्रंनिर्जगामनृपालयात् ॥ २० ॥
अभिनिष्क्रम्यतद्द्वारंबलाध्यक्षमुवाचह ॥ त्वरयस्वबलंशीघ्रंकिंचिरेणयुयुत्सतः ॥ २१ ॥ धूम्राक्षवचनंश्रुत्वाबलाध्यक्षोबलानुगः ॥
बलमुद्योजयामासरावणस्याज्ञयाभृशम् ॥ २२ ॥ तेबद्धघंटाबलिनोघोररूपानिशाचराः ॥ विनर्दमानाःसंहृष्टाधूम्राक्षंपर्यवारयन् ॥
॥ २३ ॥ विविधायुधहस्ताश्चशूलमुद्गरपाणयः ॥ गदाभिःपट्टिशैर्दंडैरायसैर्मुसलैरपि ॥२४॥ परिघैर्भिंदिपालैश्चभल्लैःपाशैःपरश्वधैः ॥
निर्ययूराक्षसाघोरानर्दंतोजलदायथा ॥ २५ ॥ रथैःकवचिनस्त्वन्येध्वजैश्चसमलंकृतैः ॥ सुवर्णजालविहितैःखरैश्चविविधाननैः ॥
॥ २६ ॥ हयैःपरमशीघ्रैश्चगजेंद्रैश्चमदोत्कटैः ॥ निर्ययुर्नैर्ऋतव्याघ्राव्याघ्राइवदुरासदाः ॥ २७ ॥ मृगसिंहमुखैर्युक्तंखरैःकनकभू
षितैः ॥ आरुरोहरथंदिव्यंधूम्राक्षःखरनिस्वनः ॥ २८ ॥ सनिर्यातोमहावीर्योधूम्राक्षोराक्षसैर्वृतः ॥ हसन्वैपश्चिमद्वाराद्धनूमान्यत्र
तिष्ठति ॥ २९ ॥ रथप्रवरमास्थायखरयुक्तंखरस्वनम् ॥ प्रयांतंतुमहाघोरंराक्षसंभीमदर्शनम् ॥ ३० ॥ अंतरिक्षगताःक्रूराःशकुनाः
प्रत्यषेधयन् ॥ रथशीर्षेमहाभीमोगृध्रश्चनिपपातह ॥३१॥ ध्वजाग्रेग्रथिताश्चैवनिपेतुःकुणपाशनाः ॥ रुधिरार्द्रोमहाञ्श्वेतःकबंधःपति
तोभुवि ॥ ३२ ॥ विस्वरंचोत्सृजन्नादान्धूम्राक्षस्यनिपातितः ॥ ववर्षरुधिरंदेवःसंचचालचमेदिनी ॥ ३३ ॥ प्रतिलोमंववौवायुर्निर्घा
तसमनिःस्वनः ॥ तिमिरौघावृतास्तत्रदिशश्चनचकाशिरे ॥ ३४ ॥ सतूत्पातांस्ततोदृष्ट्वाराक्षसानांभयावहान् ॥ प्रादुर्भूतान्सुघोरांश्च
धूम्राक्षोव्यथितोभवत् ॥ मुमुहूराक्षसाःसर्वेधूम्राक्षस्यपुरःसराः ॥ ३५ ॥ ततःसुभीमोबहुभिर्निशाचरैर्वृतोभिनिष्क्रम्यरणोत्सुकोबली ॥
ददर्शतांराघवबाहुपालितांमहौघकल्पांबहुवानरींचमूम् ॥ ३६ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे
एकपंचाशः सर्गः ॥ ५१ ॥ धूम्राक्षंप्रेक्ष्यनिर्यांतंराक्षसंभीमविक्रमम् ॥ विनेदुर्वानराःसर्वेप्रहृष्टायुद्धकांक्षिणः ॥ १ ॥ तेषांसुतुमुलंयुद्धं
संजज्ञेकपिरक्षसाम् ॥ अन्योन्यंपादपैर्घोरैर्निघ्नतांशूलमुद्गरैः ॥ २ ॥ राक्षसैर्वानराघोराविनिकृत्ताःसमंततः ॥ वानरैराक्षसाश्चापिद्रुमै
र्भूमिसमीकृताः ॥ ३ ॥ राक्षसास्त्वभिसंक्रुद्धावानरान्निशितैःशरैः ॥ विव्यधुर्घोरसंकाशैःकंकपत्रैरजिह्मगैः ॥४॥ तेगदाभिश्चभीमाभिः

वादयन् ॥ दध्मुःशंखान्संप्रहृष्टाःक्ष्वेलंत्यपियथापुरम् ॥ ६२ ॥ अपरेस्फोटयविक्रांतावानरानगयोधिनः ॥ द्रुमानुत्पाट्यविविधांस्त
स्थुःशतसहस्रशः ॥ ६३ ॥ विसृजंतोमहानादांस्त्रासयंतोनिशाचरान् ॥ लंकाद्वाराण्युपाजग्मुर्युद्धकामाःप्लवंगमाः ॥ ६४ ॥ तेषांसुभी
मस्तुमुलोनिनादोबभूवशाखामृगयूथपानाम् ॥ क्षयेनिदाघस्ययथाघनानांनादःसुभीमोनदतांनिशीथे ॥ ६५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे
वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे पंचाशः सर्गः ॥ ५० ॥ तेषांतुतुमुलंशब्दंवानराणांमहौजसाम् ॥ नर्दतांराक्षसैःसार्धंत
दाशुश्रावरावणः ॥ १ ॥ स्निग्धगंभीरनिर्घोषंश्रुत्वातंनिनदंभृशम् ॥ सचिवानांततस्तेषांमध्येवचनमब्रवीत् ॥ २ ॥ यथाऽसौसंप्रहृष्टा
नांवानराणामुपस्थितः ॥ बहूनांसुमहान्नादोमेघानामिवगर्जताम् ॥ ३ ॥ सुव्यक्तंमहतीप्रीतिरेतेषांनात्रसंशयः ॥ तथाहिविपुलैर्नादैश्चु
क्षुभेलवणार्णवः ॥ ४ ॥ तौतुबद्धौशरैस्तीक्ष्णैर्भ्रातरौरामलक्ष्मणौ ॥ अयंचसुमहान्नादःशंकांजनयतीवमे ॥ ५ ॥ एवंचवचनंचोक्त्वा
मंत्रिणोराक्षसेश्वरः ॥ उवाचनैर्ऋतांस्तत्रसमीपपरिवर्तिनः ॥ ६ ॥ ज्ञायतांतूर्णमेतेषांसर्वेषांचवनौकसाम् ॥ शोककालेसमुत्पन्नेहर्षकार
णमुत्थितम् ॥ ७ ॥ तथोक्तास्तेसुसंभ्रांताःप्राकारमधिरुह्यच ॥ ददृशुःपालितांसेनांसुग्रीवेणमहात्मना ॥ ८ ॥ तौचमुक्तौसुघोरेणशरबं
धेनराघवौ ॥ समुत्थितौमहाभागौविषेदुःसर्वराक्षसाः ॥ ९ ॥ संत्रस्तहृदयाःसर्वेप्राकारादवरुह्यते ॥ विवर्णाराक्षसाघोराराक्षसेंद्रमु
पस्थिताः ॥ १० ॥ तदप्रियंदीनमुखारावणस्यचराक्षसाः ॥ कृत्स्नंनिवेदयामासुर्यथावद्वाक्यकोविदाः ॥ ११ ॥ यौताविंद्रजिता
युद्धेभ्रातरौरामलक्ष्मणौ ॥ निबद्धौशरबंधेननिष्प्रकंपभुजौकृतौ ॥ १२ ॥ विमुक्तौशरबंधेनदृश्येतेतौरणाजिरे ॥ पाशानिवगजौच्छि
त्वागजेंद्रसमविक्रमौ ॥ १३ ॥ तच्छ्रुत्वावचनंतेषांराक्षसेंद्रोमहाबलः ॥ चिंतारोषसमाक्रांतोविवर्णवदनोऽभवत् ॥ १४ ॥ घोरैर्दत्त
वरैर्बद्धौशरैराशीविषोपमैः ॥ अमोघैःसूर्यसंकाशैःप्रमथ्येंद्रजितायुधि ॥ १५ ॥ तदस्त्रबंधमासाद्ययदिमुक्तौरिपूमम ॥ संशयस्थमिदं
सर्वमनुपश्याम्यहंबलम् ॥ १६ ॥ निष्फलाःखलुसंवृत्ताःशराःपावकतेजसः ॥ आदत्तंयैस्तुसंग्रामेरिपूणांजीवितंमम ॥ १७ ॥ एवमु
क्त्वातुसंक्रुद्धोनिःश्वसन्नुरगोयथा ॥ अब्रवीद्रक्षसांमध्येधूम्राक्षंनामराक्षसम् ॥ १८ ॥ बलेनमहतायुक्तोराक्षसैर्भीमविक्रमैः ॥ त्वंवधा

समप्रभे ॥ ३८ ॥ वैनतेयेनसंस्पृष्टास्तयोस्संरुरुहुर्व्रणाः ॥ सुवर्णेचतनूस्निग्धेतयोराशुबभूवतुः ॥ ३९ ॥ तेजोवीर्यंबलंचौजउत्साहश्च
महागुणाः ॥ प्रदर्शनंचबुद्धिश्चस्मृतिश्चद्विगुणातयोः ॥ ४० ॥ तावुत्थाप्यमहातेजागरुडोवासवोपमौ ॥ उभौचसस्वजेहृष्टोरामश्चैनमु
वाचह ॥ ४१ ॥ भवत्प्रसादाद्व्यसनंरावणिप्रभवंमहत् ॥ उपायेनव्यतिक्रांतौशीघ्रंचबलिनौकृतौ ॥ ४२ ॥ यथातातंदशरथंयथाऽजंच
पितामहम् ॥ तथाभवंतमासाद्यहृदयंमेप्रसीदति ॥ ४३ ॥ कोभवान्रूपसम्पन्नोदिव्यस्रगनुलेपनः ॥ वसानोविरजेवस्त्रेदिव्याभरणभू
षितः ॥ ४४ ॥ तमुवाचमहातेजावैनतेयोमहाबलः ॥ पतत्रिराजःप्रीतात्माहर्षपर्याकुलेक्षणम् ॥ ४५ ॥ अहंसखातेकाकुत्स्थप्रियःप्रा
णोबहिश्चरः ॥ गरुत्मानिहसंप्राप्तोयुवयोःसाह्यकारणात् ॥ ४६ ॥ असुरावामहावीर्यावानरावामहाबलाः ॥ सुराश्चापिसगंधर्वाःपु
रस्कृत्यशतक्रतुम् ॥ ४७ ॥ नेमंमोक्षयितुंशक्ताःशरबंधंसुदारुणम् ॥ मायाबलादिंद्रजितानिर्मितंक्रूरकर्मणा ॥ ४८ ॥ एतेनागाःकाद्रवे
यास्तीक्ष्णदंष्ट्राविषोल्बणाः ॥ रक्षोमायाप्रभावेणशरभूतास्त्वदाश्रयाः ॥ ४९ ॥ सभाग्यश्चासिधर्मज्ञरामसत्यपराक्रम ॥ लक्ष्मणेनस
हभ्रात्रासमरेरिपुघातिना ॥ ५० ॥ इमंश्रुत्वातुविक्रांतस्त्वरमाणोहमागतः ॥ सहसैवावयोःस्नेहात्सखित्वमनुपालयन् ॥ ५१ ॥ मोक्षि
तौचमहाघोरादस्मात्सायकबंधनात् ॥ अप्रमादश्चकर्तव्योयुवाभ्यांनित्यमेवहि ॥ ५२ ॥ प्रकृत्याराक्षसाःसर्वेसंग्रामेकूटयोधिनः ॥ शूरा
णांशुद्धभावानांभवतामार्जवंबलम् ॥ ५३ ॥ तन्नविश्वसनीयंवोराक्षसानांरणाजिरे ॥ एतेनैवोपमानेननित्यंजिह्माहिराक्षसाः ॥ ५४ ॥
एवमुक्त्वातदारामंसुपर्णःसमहाबलः ॥ परिष्वज्यचसुस्निग्धमाप्रष्टुमुपचक्रमे ॥ ५५ ॥ सखेराघवधर्मज्ञरिपूणामपिवत्सल ॥ अभ्यनु
ज्ञातुमिच्छामिगमिष्यामियथासुखम् ॥ ५६ ॥ नचकौतूहलंकार्यंसखित्वंप्रतिराघव ॥ कृतकर्मारणेवीरसखित्वंप्रतिवेत्स्यसि ॥ ५७ ॥
बालवृद्धावशेषांतुलंकांकृत्वाशरोर्मिभिः ॥ रावणंतुरिपुंहत्वासीतांत्वमुपलप्स्यसे ॥ ५८ ॥ इत्येवमुक्त्वावचनंसुपर्णःशीघ्रविक्रमः ॥
रामंचनीरुजंकृत्वामध्येतेषांवनौकसाम् ॥ ५९ ॥ प्रदक्षिणंततःकृत्वापरिष्वज्यचवीर्यवान् ॥ जगामाकाशमाविश्यसुपर्णःपवनो
यथा ॥ ६० ॥ नीरुजौराघवौदृष्ट्वाततोवानरयूथपाः ॥ सिंहनादंतदानेदुर्लांगूलंदुधुवुश्चते ॥ ६१ ॥ ततोभेरीःसमाजघ्नुर्मृदंगांश्चाप्य

राक्षस्याजिह्मयाबुद्ध्यावंचि
प्रियसंयुगौ ॥ इमामवस्थांगमितौराक्षसैःकूटयोधिभिः ॥ १५ ॥ भ्रातृपुत्रेणचैतेनदुष्पुत्रेणदुरात्मना ॥ ययोर्वीर्यमुपाश्रित्य
तावृजुविक्रमौ ॥ १६ ॥ शरैरिमावलंविद्धौरुधिरेणसमुक्षितौ ॥ वसुधायामिमौसुप्तौदृश्येतेशल्यकाविव ॥ १७ ॥ प्राप्तप्रतिज्ञश्चरिपुःसका
प्रतिष्ठाकांक्षितामया ॥ ताविमौदेहनाशायप्रसुप्तौपुरुषर्षभौ ॥१८॥ जीवन्नद्यविपन्नोऽस्मिनष्टराज्यमनोरथः ॥ राज्यंप्राप्स्य
मोरावणःकृतः ॥ १९ ॥ एवंविलपमानंतंपरिष्वज्यविभीषणम् ॥ सुग्रीवःसत्त्वसंपन्नोहरिराजोऽब्रवीदिदम् ॥ २० ॥ त्यक्तामोहंवधि
सिधर्मज्ञलंकायांनेहसंशयः ॥ रावणःसहपुत्रेणस्वकामंनेहलप्स्यते ॥ २१ ॥ गरुडाधिष्ठितावेताबुभौराघवलक्ष्मणौ ॥ सहशूरैर्हरि
ष्येतेसगणंरावणंरणे ॥ २२ ॥ तमेवंसांत्वयित्वातुसमाश्वास्यतुराक्षसम् ॥ सुषेणंश्वशुरंपार्श्वेसुग्रीवस्तमुवाचह ॥ २३ ॥ मैथिलीमानयि
गणैर्लब्धसंज्ञावरिंदमौ ॥ गच्छत्वंभ्रातरौगृह्यकिष्किंधांरामलक्ष्मणौ ॥ २४ ॥ अहंतुरावणंहत्वासपुत्रंसहबांधवम् ॥ २६ ॥ तदा
ष्यामिशक्रोनष्टामिवश्रियम् ॥ २५ ॥ श्रुत्वैतद्वानरेंद्रस्यसुषेणोवाक्यमब्रवीत् ॥ देवासुरंमहायुद्धमनुभूतंपुरातनम् ॥
स्मदानवादेवान्शरसंस्पर्शकोविदान् ॥ निजघ्नुःशस्त्रविदुषश्छादयंतोमुहुर्मुहुः ॥ २७ ॥ तानार्तान्नष्टसंज्ञांश्चगतासूंश्चबृहस्पतिः ॥
विद्याभिर्मंत्रयुक्ताभिरोषधीभिश्चिकित्सति ॥ २८ ॥ तान्यौषधान्यानयितुंक्षीरोदंयांतुसागरम् ॥ जवेनवानराःशीघ्रंसंपातिपनसा
दयः ॥ २९ ॥ हरयस्तुविजानंतिपार्वतीतेमहौषधी ॥ संजीवकरणींदिव्यांविशल्यांदेवनिर्मिताम् ॥ ३० ॥ चंद्रश्चनामद्रोणश्चक्षीरो
देसागरोत्तमे ॥ अमृतंयत्रमथितंतत्रतेपरमौषधी ॥ ३१ ॥ तौतत्रविहितौदेवैःपर्वतौतौमहोदधौ ॥ अयंवायुसुतोराजन्हनूमांस्तत्रग
च्छतु ॥ ३२ ॥ एतस्मिन्नंतरेवायुर्मेघाश्चापिसविद्युतः ॥ पर्यस्यसागरेतोयंकंपयन्निवपर्वतान् ॥ ३३ ॥ महतापक्षवातेनसर्वद्वीपमहा
द्रुमाः॥ निपेतुर्भग्नविटपाःसलिलेलवणांभसि ॥ ३४ ॥ अभवन्पन्नगास्त्रस्ताभोगिनस्तत्रवासिनः ॥ शीघ्रंसर्वाणियादांसिजग्मुश्च
लवणार्णवम् ॥ ३५ ॥ ततोमुहूर्ताद्गरुडंवैनतेयंमहाबलम् ॥ वानरादद्दृशुःसर्वेज्वलंतमिवपावकम् ॥ ३६ ॥ तमागतमभिप्रेक्ष्यनागास्ते
विप्रदुद्रुवुः ॥ यैस्तुतौपुरुषौबद्धौशरभूतैर्महाबलैः ॥ ३७ ॥ततःसुपर्णःकाकुत्स्थौस्पृष्ट्वाप्रत्यभिनंद्यच ॥ विममर्शचपाणिभ्यांमुखेचंद्र

अन्यैश्चहरिभिर्युद्धंदुर्धरंत्यक्तजीवितैः ॥ २७ ॥ नचातिक्रमितुंशक्यंदैवंसुग्रीवमानुषैः ॥ यत्तुशक्यंवयस्येनसुहृदावापरंमम ॥ २८ ॥
कृतंसुग्रीवतत्सर्वंभवताधर्मभीरुणा ॥ मित्रकार्यंकृतमिदंभवद्भिर्वानरर्षभाः ॥ २९ ॥ अनुज्ञातामयासर्वेयथेष्टंगंतुमर्हथ ॥ शुश्रुवुस्तस्य
येसर्वेवानराःपरिदेवितम् ॥ वर्तयांचक्रिरेऽश्रूणिनेत्रैःकृष्णेतरेक्षणाः ॥ ३० ॥ ततःसर्वाण्यनीकानिस्थापयित्वाविभीषणः ॥ आजगा
मगदापाणिस्त्वरितंयत्रराघवः ॥ ३१ ॥ तंदृष्ट्वात्वरितंयांतंनीलांजनचयोपमम् ॥ वानराद्रुद्रुवुःसर्वेमन्यमानास्तुरावणिम् ॥ ३२ ॥
(निश्चेष्टौविगतज्ञानौरणरेणुसमुक्षितौ ॥ शयानौशरतल्पस्थौद्रष्टुमायाद्विभीषणः ॥ १ ॥ तंराक्षसेन्द्रात्मजशंकयातेनिपातितौराजसु
तौचदृष्ट्वा ॥ विभीषणंविव्यथिरेचदृष्ट्वामेघायथावायुहताःप्लवंगमाः ॥ २ ॥) इत्यार्षे श्रीम० वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा०
युद्धकाण्डे एकोनपंचाशः सर्गः ॥ ४९ ॥ अथोवाचमहातेजाहरिराजोमहाबलः ॥ किमियंव्यथितासेनामूढवातेवनौर्जले ॥ १ ॥
सुग्रीवस्यवचः श्रुत्वावालिपुत्रोंगदोऽब्रवीत् ॥ नत्वंपश्यसिरामंचलक्ष्मणंचमहारथम् ॥ २ ॥ शरजालाचितौवीरावुभौदशरथात्मजौ ॥
शरतल्पेमहात्मानौशयानौरुधिरोक्षितौ ॥ ३ ॥ अथाब्रवीद्वानरेंद्रःसुग्रीवःपुत्रमंगदम् ॥ नानिमित्तमिदंमन्येभवितव्यंभयेनतु ॥ ४ ॥
विषण्णवदनाह्येतेत्यक्तप्रहरणादिशः ॥ पलायंतेत्रहरयस्त्रासादुत्फुल्ललोचनाः ॥ ५ ॥ अन्योन्यस्यनलज्जंतेननिरीक्षंतिपृष्ठतः ॥ विप्र
कर्षन्तिचान्योन्यंपतितंलंघयंतिच ॥ ६ ॥ एतस्मिन्नंतरेवीरोगदापाणिर्विभीषणः ॥ सुग्रीवंवर्धयामासराघवंचजयाशिषा ॥ ७ ॥ विभी
षणंचसुग्रीवोदृष्ट्वावानरभीषणम् ॥ ऋक्षराजंमहात्मानंसमीपस्थमुवाचह ॥ ८ ॥ विभीषणोयंसंप्राप्तोयंदृष्ट्वावानरर्षभाः ॥ द्रवंत्यागत
संत्रासारावणात्मजशंकया ॥ ९ ॥ शीघ्रमेतान्सुसंत्रस्तान्बहुधाविप्रधावितान् ॥ पर्यवस्थापयाख्याहिविभीषणमुपस्थितम् ॥ १० ॥
सुग्रीवेणैवमुक्तस्तुजांबवानृक्षपार्थिवः ॥ वानरान्सान्त्वयामाससन्निवर्त्यप्रधावतः ॥११॥ तेनिवृत्ताःपुनःसर्वेवानरास्त्यक्तसाध्वसाः ॥
ऋक्षराजवचःश्रुत्वातंचदृष्ट्वाविभीषणम् ॥ १२ ॥ विभीषणस्तुरामस्यदृष्ट्वागात्रंशरैश्चितम् ॥ लक्ष्मणस्यतुधर्मात्माबभूवव्यथित
स्तदा ॥ १३ ॥जलक्लिन्नेनहस्तेनतयोर्नेत्रेविमृज्यच ॥ शोकसंपीडितमनारुरोदविललापच ॥ १४ ॥ इमौतौसत्त्वसंपन्नौविक्रांतौ

ततोदृष्ट्वासरुधिरंनिषण्णंगाढमर्पितम् ॥ भ्रातरंदीनवदनंपर्यदेवयदातुरः ॥ ४ ॥ किंनुमेसीतयाकार्यंलब्धयाजीवितेनवा ॥ शयानंयो
ऽद्यपश्यामिभ्रातरंयुधिनिर्जितम् ॥ ५ ॥ शक्यासीतासमानारीमर्त्यलोकेविचिन्वता ॥ नलक्ष्मणसमोभ्राताससचिवःसांपरायिकः ॥६॥
परित्यक्ष्याम्यहंप्राणान्वानराणांतुपश्यताम् ॥ यदिपंचत्वमापन्नःसुमित्रानंदवर्धनः ॥ ७ ॥ किंनुवक्ष्यामिकौसल्यांमातरंकिंनुकैक
यीम् ॥ कथमंबांसुमित्रांचपुत्रदर्शनलालसाम् ॥ ८ ॥ विवत्सांवेपमानांचवेपंतींकुररीमिव ॥ कथमाश्वासयिष्यामियदियास्यामितं
विना ॥ ९ ॥ कथंवक्ष्यामिशत्रुघ्नंभरतंचयशस्विनम् ॥ मयासहवनंयातोविनातेनाहमागतः ॥ १० ॥ उपालंभंनशक्ष्यामिसोढुमंबासु
मित्रया ॥ इहैवदेहंत्यक्ष्यामिनहिजीवितुमुत्सहे ॥ ११ ॥ धिङ्मांदुष्कृतकर्माणमनार्यंमत्कृतेह्यसौ ॥ लक्ष्मणःपातितःशेतेशरतल्पेग
तासुवत् ॥ १२ ॥ त्वंनित्यंसुविषण्णंमामाश्वासयसिलक्ष्मण ॥ गतासुर्नाद्यशक्तोसिमामार्तमभिभाषितुम् ॥ १३ ॥ येनाद्यबहवोयुद्धे
निहताराक्षसाःक्षितौ ॥ तस्यामेवाद्यशूरस्त्वंशेषेविनिहतःशरैः ॥ १४ ॥ शयानःशरतल्पेऽस्मिन्सशोणितपरिप्लुतः ॥ शरभूतस्ततोभा
सिभास्करोऽस्तमिवव्रजन् ॥ १५ ॥ बाणाभिहतमर्मत्वान्नशक्नोषीहभाषितुम् ॥ रुजाचाब्रुवतोयस्यदृष्टिरागेणसूच्यते ॥ १६ ॥ यथैव
मांवनंयान्तमनुयातोमहाद्युतिः ॥ अहमप्यनुयास्यामितथैवैनंयमक्षयम् ॥ १७ ॥ इष्टबंधुजनोनित्यंमांचनित्यमनुव्रतः ॥ इमामद्यग
तोऽवस्थांममानार्यस्यदुर्नयैः ॥ १८ ॥ सुरुष्टेनापिवीरेणलक्ष्मणेननसंस्मरे ॥ परुषंविप्रियंचापिश्रावितंतुकदाचन ॥ १९ ॥ विससर्
जैकवेगेनपंचबाणशतानियः ॥ इष्वस्त्रेष्वधिकस्तस्मात्कार्तवीर्याच्चलक्ष्मणः ॥ २० ॥ अस्त्रैरस्त्राणियोहन्याच्छक्रस्यापिमहात्मनः ॥
सोयमुर्व्यांहतः शेतेमहार्हशयनोचितः ॥ २१ ॥ तत्तुमिथ्याप्रलप्तंमांप्रधक्ष्यतिनसंशयः ॥ यन्मयानकृतोराजाराक्षसानांविभीषणः ॥
॥ २२ ॥ अस्मिन्मुहूर्तेसुग्रीवप्रतियातुमिहार्हसि ॥ सत्त्वहीनंमयाराजन्रावणोभिभविष्यति ॥ २३ ॥ अंगदंतुपुरस्कृत्यससैन्यंस
परिच्छदम् ॥ सागरंतरसुग्रीवनीलेनचनलेनच ॥ २४ ॥ कृतंहिसुमहत्कर्मयदन्यैर्दुष्करंरणे ॥ ऋक्षराजेनतुष्यामिगोलांगूलाधिपे
नच ॥ २५ ॥ अंगदेनकृतंकर्ममैंदेनद्विविदेनच ॥ युद्धंकेसरिणासंख्येघोरंसंपातिनाकृतम् ॥ २६ ॥ गवयेनगवाक्षेणशरभेणगजेनच ॥

नकालस्यातिभारोस्तिकृतांतश्चसुदुर्जयः ॥ यत्ररामःसहभ्रात्राशेतेयुधिनिपातितः ॥ १९ ॥ नशोचामितथारामंलक्ष्मणंचमहारथम् ॥
नात्मानंजननींचापियथाश्वश्रूंतपस्विनीम् ॥ २० ॥ सातुचिंतयतेनित्यंसमाप्तव्रतमागतम् ॥ कदाद्रक्ष्यामिसीतांचलक्ष्मणंचसराघ
वम् ॥ २१ ॥ परिदेवयमानांतांराक्षसीत्रिजटाब्रवीत् ॥ माविषादंकृथादेविभर्तायंतवजीवति ॥ २२ ॥ कारणानिचवक्ष्यामिमहांति
सदृशानिच ॥ यथेमौजीवतोदेविभ्रातरौरामलक्ष्मणौ ॥ २३ ॥ नहिकोपपरीतानिहर्षपर्युत्सुकानिच ॥ भवंतियुधियोधानांमुखानि
निहतेपतौ ॥ २४ ॥ इदंविमानंवैदेहिपुष्पकंनामनामतः ॥ दिव्यंत्वांधारयेन्नेदंयद्येतौगतजीवितौ ॥ २५ ॥ हतवीरप्रधानाहिगतो
त्साहानिरुद्यमा ॥ सेनाभ्रमतिसंख्येषुहतकर्णेवनौर्जले ॥ २६ ॥ इयंपुनरसंभ्रान्तानिरुद्विग्नातपस्विनि ॥ सेनारक्षतिकाकुत्स्थौमयाप्री
त्यानिवेदितौ ॥ २७ ॥ सात्वंभवसुविस्रब्धाअनुमानैःसुखोदयैः ॥ अहतौपश्यकाकुत्स्थौस्नेहादेतद्ब्रवीमिते ॥ २८ ॥ अनृतंनोक्त
पूर्वंमेनचवक्ष्यामिमैथिलि ॥ चारित्रसुखशीलत्वात्प्रविष्टासिमनोमम ॥ २९ ॥ नेमौशक्यौरणेजेतुंसेंद्रैरपिसुरासुरैः ॥ तादृशंदर्शनं
दृष्ट्वामयाचोदीरितंतव ॥ ३० ॥ इदंतुसुमहच्चित्रंशरैःपश्यस्वमैथिलि ॥ विसंज्ञौपतितावेतौनैवलक्ष्मीर्विमुंचति ॥ ३१ ॥ प्रायेणगत
सत्त्वानांपुरुषाणांगतायुषाम् ॥ दृश्यमानेषुवक्त्रेषुपरंभवतिवैकृतम् ॥ ३२ ॥ त्यजशोकंचदुःखंचमोहंचजनकात्मजे ॥ रामलक्ष्मण
योरर्थेनाद्यशक्यमजीवितुम् ॥ ३३ ॥ श्रुत्वातुवचनंतस्याःसीतासुरसुतोपमा ॥ कृतांजलिरुवाचेमामेवमस्त्वितिमैथिली ॥ ३४ ॥
विमानंपुष्पकंतत्तुसन्निवर्त्यमनोजवम् ॥ दीनात्रिजटयासीतालंकामेवप्रवेशिता ॥ ३५ ॥ ततस्त्रिजटयासार्धंपुष्पकादवरुह्यसा ॥
अशोकवनिकामेवराक्षसीभिःप्रवेशिता ॥ ३६ ॥ प्रविश्यसीताबहुवृक्षखंडांतांराक्षसेंद्रस्यविहारभूमिम् ॥ संप्रेक्ष्यसंचिंत्यचराजपुत्रौ
परंविषादंसमुपाजगाम ॥ ३७ ॥ इत्यार्षे श्रीम० वा० आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे अष्टचत्वारिंशः सर्गः ॥ ४८ ॥ घोरेणशर
बंधनबद्धौदशरथात्मजौ ॥ निःश्वसंतौयथानागौशयानौरुधिरोक्षितौ ॥ १ ॥ सर्वेतेवानरश्रेष्ठाःससुग्रीवामहाबलाः ॥ परिवार्यमहा
त्मानौतस्थुःशोकपरिप्लुताः ॥ २ ॥ एतस्मिन्नंतरेरामःप्रत्यबुध्यतवीर्यवान् ॥ स्थिरत्वात्सत्त्वयोगाच्चशरैःसंदानितोपिसन् ॥ ३ ॥

तौदृष्ट्वाभ्रातरौतत्रप्रवीरौपुरुषर्षभौ ॥ शयानौपुंडरीकाक्षौकुमाराविवपावकी ॥ २० ॥ शरतल्पगतौवीरौतथाभूतौनरर्षभौ ॥ दुःखा
र्ताकरुणंसीतासुभृशंविललापह ॥ २१ ॥ भर्तारमनवद्यांगीलक्ष्मणंचासितेक्षणा ॥ प्रेक्ष्यपांसुषुचेष्टंतौरुरोदजनकात्मजा ॥ २२ ॥
सबाष्पशोकाभिहतासमीक्ष्यतौभ्रातरौदेवसुतप्रभावौ ॥ वितर्कयंतीनिधनंतयोःसादुःखान्वितावाक्यमिदंजगाद ॥ २३ ॥ इत्यार्षे
श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे सप्तचत्वारिंशः सर्गः ॥ ४७ ॥ भर्तारंनिहतंदृष्ट्वालक्ष्मणंचमहाबलम् ॥
विललापभृशंसीताकरुणंशोककर्शिता ॥ १ ॥ ऊचुर्लाक्षणिकायेमांपुत्रिण्यविधवेतिच ॥ तेऽद्यसर्वेहतेरामेज्ञानिनोऽनृतवादिनः ॥ २ ॥
यज्वनोमहिषींयेमामूचुःपत्नींचसत्रिणः ॥ तेऽद्यसर्वेहतेरामेज्ञानिनोऽनृतवादिनः ॥ ३ ॥ वीरपार्थिवपत्नीनांयेविदुर्भर्तृपूजिताम् ॥ तेऽद्य
सर्वेहतेरामेज्ञानिनोऽनृतवादिनः ॥ ४ ॥ ऊचुःसंश्रवणेयेमांद्विजाःकार्तांतिकाः शुभाम् ॥ तेऽद्यसर्वेहतेरामेज्ञानिनोऽनृतवादिनः ॥ ५ ॥
इमानिखलुपद्मानिपादयोर्वैकुलस्त्रियः ॥ अधिराज्येऽभिषिच्यंतेनरेंद्रैःपतिभिःसह ॥ ६ ॥ वैधव्यंयांतियैर्नार्योऽलक्षणैर्भाग्यदुर्लभाः ॥
नात्मनस्तानिपश्यामिपश्यंतीहतलक्षणा ॥ ७ ॥ सत्यनामानिपद्मानिस्त्रीणामुक्तानिलक्षणैः ॥ तान्यद्यनिहतेरामेवितथानिभवंतिमे ॥
॥ ८ ॥ केशाःसूक्ष्माःसमानीलाभ्रुवौचासंहतेमम ॥ वृत्तेचारोमकेजंघेदंताश्चाविरलामम ॥ ९ ॥ शंखेनेत्रेकरौपादौगुल्फावूरूसमो
चितौ ॥ अनुवृत्तनखाः स्निग्धाःसमाश्चांगुलयोमम ॥ १० ॥ स्तनौचाविरलौपीनौमामकौमग्नचूचुकौ ॥ मग्नाचोत्सेधनीनाभिःपार्श्वो
रस्कंचमेचितम् ॥ ११ ॥ ममवर्णोमणिनिभोमृदून्यंगरुहाणिच ॥ प्रतिष्ठितांद्वादशभिर्मामूचुःशुभलक्षणाम् ॥ १२ ॥ समग्रयवम
च्छिद्रंपाणिपादंचवर्णवत् ॥ मंदस्मितेत्येवचमांकन्यालाक्षणिकाविदुः ॥ १३ ॥ अधिराज्येभिषेकोमेब्राह्मणैःपतिनासह ॥ कृतांतकु
शलैरुक्तंतत्सर्वंवितथीकृतम् ॥ १४ ॥ शोधयित्वाजनस्थानंप्रवृत्तिमुपलभ्यच ॥ तीर्त्वासागरमक्षोभ्यंभ्रातरौगोष्पदेहतौ ॥ १५ ॥
ननुवारुणमाग्नेयमैंद्रंवायव्यमेवच ॥ अस्त्रंब्रह्मशिरश्चैवराघवौप्रत्यपद्यत ॥ १६ ॥ अदृश्यमानेनरणेमाययावासवोपमौ ॥ ममनाथा
वानाथायानिहतौरामलक्ष्मणौ ॥ १७ ॥ नहिदृष्टिपथंप्राप्यराघवस्यरणेरिपुः ॥ जीवन्प्रतिनिवर्तेतयद्यपिस्यान्मनोजवः ॥ १८ ॥

पृच्छतेचयथावृत्तंपित्रेतस्मैन्यवेदयत् ॥ ४७ ॥ यथातौशरबंधेननिश्चेष्टौनिष्प्रभौकृतौ ॥४८॥ सहर्षवेगानुगतांतरात्माश्रुत्वागिरंतस्य
महारथस्य ॥ जहौत्वरंदाशरथेःसमुत्थंप्रहृष्टवाचाभिननंदपुत्रम् ॥ ४९ ॥ इत्यार्षेश्रीमद्रामायणेवाल्मीकीयेआदिकाव्ये च० सा०
युद्धकांडे षट्चत्वारिंशः सर्गः ॥ ४६ ॥ तस्मिन्प्रविष्टेलंकायांकृतार्थेरावणात्मजे ॥ राघवंपरिवार्याथररक्षुर्वानरर्षभाः ॥ १ ॥ हनु
मानंगदोनीलःसुषेणःकुमुदोनलः ॥ गजोगवाक्षःपनसःसानुप्रस्थोमहाहरिः ॥ २ ॥ जांबवानृषभःसुंदोरंभःशतबलिःपृथुः ॥ व्यूढानी
काश्चयत्ताश्चद्रुमानादायसर्वतः ॥ ३ ॥ वीक्षमाणादिशःसर्वास्तिर्यगूर्ध्वंचवानराः ॥ तृणेष्वपिचचेष्टत्सुराक्षसाइतिमेनिरे ॥ ४ ॥
रावणश्चापिसंहृष्टोविसृज्येंद्रजितंसुतम् ॥ आजुहावततःसीतारक्षणीराक्षसीस्तदा ॥ ५ ॥ राक्षस्यस्त्रिजटाचापिशासनात्तमुपस्थिताः ॥
ताउवाचततोहृष्टोराक्षसीराक्षसाधिपः ॥ ६ ॥ हताविंद्रजिताख्यातवैदेह्यारामलक्ष्मणौ ॥ पुष्पकंतत्समारोप्यदर्शयध्वंरणेहतौ ॥ ७ ॥
यदाश्रयादवष्टब्धानेयंमामुपतिष्ठते ॥ सोस्याभर्तासहभ्रात्रानिहतोरणमूर्धनि ॥ ८ ॥ निर्विशंकानिरुद्विग्नानिरपेक्षाचमैथिली ॥ मामु
पस्थास्यतेसीतासर्वाभरणभूषिता ॥ ९ ॥ अद्यकालवशंप्राप्तंरणेरामंसलक्ष्मणम् ॥ अवेक्ष्यविनिवृत्तासाचान्यांगतिमपश्यती ॥ अन
पेक्षाविशालाक्षीमामुपस्थास्यतेस्वयम् ॥ १० ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वारावणस्यदुरात्मनः ॥ राक्षस्यस्तास्तथेत्युक्त्वाजग्मुर्वैयत्रपु
ष्पकम् ॥ ११ ॥ ततःपुष्पकमादायराक्षस्योरावणाज्ञया ॥ अशोकवनिकास्थांतांमैथिलींसमुपानयन् ॥ १२ ॥ तामादायतुराक्षस्यो
भर्तृशोकपराजिताम् ॥ सीतामारोपयामासुर्विमानंपुष्पकंतदा ॥१३॥ ततःपुष्पकमारोप्यसीतांत्रिजटयासह ॥ (जग्मुर्दर्शयितुंतस्यै
राक्षस्योरामलक्ष्मणौ ॥) रावणश्चारयामासपताकाध्वजमालिनीम् ॥ १४ ॥ प्राघोषयतहृष्टश्चलंकायांराक्षसेश्वरः ॥ राघवोलक्ष्मण
श्चैवहताविंद्रजितारणे ॥ १५ ॥ विमानेनापिगत्वातुसीतात्रिजटयासह ॥ ददर्शवानराणांतुसर्वंसैन्यंनिपातितम् ॥ १६ ॥ प्रहृष्टमनस
श्चापिददर्शपिशिताशनान् ॥ वानरांश्चातिदुःखार्तान्रामलक्ष्मणपार्श्वतः ॥ १७ ॥ ततःसीताददर्शोभौशयानौशरतल्पगौ ॥ लक्ष्मणंचैव
रामंचविसंज्ञौशरपीडितौ ॥ १८ ॥ विध्वस्तकवचौवीरौविप्रविद्धशरासनौ ॥ सायकैश्छिन्नसर्वांगौशरस्तंबमयौक्षितौ ॥ १९ ॥

स्तुतेसर्वैराक्षसाः कूटयोधिनः ॥ परंविस्मयमापन्नाः कर्मणातेनहर्षिताः ॥२५॥ विनेदुश्चमहानादान्सर्वैतेजलदोपमाः ॥ हतोरामइति
ज्ञात्वारावणिंसमपूजयन् ॥ २६ ॥ निष्पंदौतुतदादृष्ट्वाभ्रातरौरामलक्ष्मणौ ॥ वसुधायांनिरुच्छ्वासौहतावित्यन्वमन्यत ॥ २७ ॥
हर्षेणतुसमाविष्टइंद्रजित्समितिंजयः ॥ प्रविवेशपुरींलंकांहर्षयन्सर्वनैर्ऋतान् ॥ २८ ॥ रामलक्ष्मणयोर्दृष्ट्वाशरीरेसायकैश्चिते ॥ सर्वा
णिचांगोपांगानिसुग्रीवंभयमाविशत् ॥ २९ ॥ तमुवाचपरित्रस्तंवानरेंद्रंविभीषणः ॥ सबाष्पवदनंदीनंक्रोधव्याकुललोचनम् ॥
अलंत्रासेनसुग्रीवबाष्पवेगोनिगृह्यताम् ॥ ३० ॥ एवंप्रायाणियुद्धानिविजयोनास्तिनैष्ठिकः ॥ सभाग्यशेषतास्माकंयदिवीरभवि
ष्यति ॥ ३१ ॥ मोहमेतौप्रहास्येतेमहात्मानौमहाबलौ ॥ पर्यवस्थापयात्मानमनाथंमांचवानर ॥ सत्यधर्माभिरक्तानांनास्तिमृत्युकृ
तंभयम् ॥ ३२ ॥ एवमुक्त्वाततस्तस्यजलक्लिन्नेनपाणिना ॥ सुग्रीवस्यशुभेनेत्रेप्रममार्जविभीषणः ॥ ३३ ॥ ततःसलिलमादायवि
द्ययापरिजप्यच ॥ सुग्रीवनेत्रेधर्मात्माप्रममार्जविभीषणः ॥ ३४ ॥ विमृज्यवदनंतस्यकपिराजस्यधीमतः ॥ अब्रवीत्कालसंप्राप्तम
संभ्रांतमिदंवचः ॥ ३५ ॥ नकालःकपिराजेंद्रवैक्लव्यमवलंबितुम् ॥ अतिस्नेहोपिकालेऽस्मिन्मरणायोपकल्पते ॥ ३६ ॥ तस्मादुत्सृ
ज्यवैक्लव्यंसर्वकार्यविनाशनम् ॥ हितंरामपुरोगाणांसैन्यानामनुचिंतय ॥ ३७ ॥ अथवारक्ष्यतांरामोयावत्संज्ञाविपर्ययः ॥ लब्धसंज्ञौ
हिकाकुत्स्थौभयंनौव्यपनेष्यतः ॥ ३८ ॥ नैतत्किंचनरामस्यनचरामोमुमूर्षति ॥ नह्येनंहास्यतेलक्ष्मीर्दुर्लभायागतायुषाम् ॥ ३९ ॥
तस्मादाश्वासयात्मानंबलंचाश्वासयस्वकम् ॥ यावत्सैन्यानिसर्वाणिपुनःसंस्थापयाम्यहम् ॥ ४० ॥ एतेहिफुल्लनयनास्त्रासादागतसा
ध्वसाः ॥ कर्णेकर्णेप्रकथिताहरयोहरिसत्तम ॥ ४१ ॥ मांतुदृष्ट्वाप्रधावंतमनीकंसंप्रहर्षितम् ॥ त्यजंतुहरयस्त्रासंभुक्तपूर्वामिवस्रजम् ॥
॥ ४२ ॥ समाश्वास्यतुसुग्रीवंराक्षसेंद्रोविभीषणः ॥ विद्रुतंवानरानीकंतत्समाश्वासयत्पुनः ॥ ४३ ॥ इंद्रजित्तुमहामायःसर्वसैन्यसमा
वृतः ॥ विवेशनगरींलंकांपितरंचाभ्युपागमत्॥४४॥ तत्ररावणमासाद्यअभिवाद्यकृतांजलिः ॥ आचचक्षेप्रियंपित्रेनिहतौरामलक्ष्मणौ ॥
॥ ४५ ॥ उत्पपाततततोहृष्टः पुत्रंचपरिषस्वजे ॥ रावणोरक्षसांमध्येश्रुत्वाशत्रूनिपातितौ॥४६॥ उपाघ्रायचतंमूर्ध्निपप्रच्छप्रीतमानसः ॥

लक्ष्मणौ ॥ १ ॥ दृष्ट्वैवोपरतेदेवेकृतकर्मणिराक्षसे ॥ आजगामाथतंदेशंससुग्रीवोविभीषणः ॥ २ ॥ नीलश्चद्विविदोमैंदः सुषेणः कुमुदों
गदः ॥ तूर्णंहनुमतासार्धमन्वशोचंतराघवौ ॥ ३ ॥ अचेष्टौमंदनिःश्वासौशोणितेनपरिप्लुतौ ॥ शरजालचितौस्तब्धौशयानौशरत
ल्पगौ ॥४॥ निःश्वसंतौयथासर्पौनिश्चेष्टौदीनविक्रमौ ॥ रुधिरस्रावदिग्धांगौतपनीयाविवध्वजौ ॥ ५ ॥ तौवीरशयनेवीरौशयानौमं
दचेष्टितौ ॥ यूथपैः स्वैः परिवृतौबाष्पव्याकुललोचनैः ॥६॥ राघवौपतितौदृष्ट्वाशरजालसमन्वितौ ॥ बभूवुर्व्यथिताःसर्वेवानराः सवि
भीषणाः ॥ ७ ॥ अंतरिक्षंनिरीक्षंतोदिशः सर्वाश्चवानराः ॥ नचैनंमाययाच्छन्नंददृशूरावणिंरणे ॥८॥ तंतुमायाप्रतिच्छन्नंमाययैवविभी
षणः ॥ वीक्षमाणोददर्शाग्रेभ्रातुःपुत्रमवस्थितम् ॥ तमप्रतिमकर्माणमप्रतिद्वंद्वमाहवे ॥ ९ ॥ ददर्शांतर्हितंवीरंवरदानाद्विभीषणः ॥
तेजसायशसाचैवविक्रमेणचसंयुतः ॥ १० ॥ इंद्रजित्त्वात्मनः कर्मतौशयानौसमीक्ष्यच ॥ उवाचपरमप्रीतोहर्षयन्सर्वराक्षसान् ॥ ११ ॥
दूषणस्यचहंतारौखरस्यचमहाबलौ ॥ सादितौमामकैर्बाणैर्भ्रातरौरामलक्ष्मणौ ॥ १२ ॥ नेमौमोक्षयितुंशक्यावेतस्मादिषुबंधनात् ॥
सर्वैरपिसमागम्यसर्षिसंघैः सुरासुरैः ॥ १३ ॥ यत्कृतेचिंतयानस्यशोकार्तस्यपितुर्मम ॥ अस्पृष्ट्वाशयनं गात्रैस्त्रियामायातिशर्वरी
॥ १४ ॥ कृत्स्नेयंयत्कृतेलंकानदीवर्षास्विवाकुला ॥ सोयंमूलहरोनर्थःसर्वेषांशमितोमया ॥ १५ ॥ रामस्यलक्ष्मणस्यापिसर्वेषांच
वनौकसाम् ॥ विक्रमानिष्फलाः सर्वेयथाशरदितोयदाः ॥ १६ ॥ एवमुक्त्वातुतान्सर्वान्राक्षसान्परिपश्यतः ॥ यूथपानपितान्सर्वांस्ता
डयत्सचरावणिः ॥ १७ ॥ नीलंनवभिराहत्यमैंदंसद्विविदंतथा ॥ त्रिभिस्त्रिभिरमित्रघ्नस्ततापपरमेषुभिः ॥ १८ ॥ जांबवंतंमहेष्वा
सोविद्धाबाणेनवक्षसि ॥ हनूमतोवेगवतोविससर्जशरान्दश ॥ १९ ॥ गवाक्षंशरभंचैवतावप्यमितविक्रमौ ॥ द्वाभ्यांद्वाभ्यांमहावेगो
विव्याधयुधिरावणिः ॥ २० ॥ गोलांगूलेश्वरंचैववालिपुत्रमथांगदम् ॥ विव्याधबहुभिर्बाणैस्त्वरमाणोथरावणिः ॥ २१ ॥ तान्वान
रवरान्भित्त्वाशरैरग्निशिखोपमैः ॥ ननादबलवांस्तत्रमहासत्त्वः सरावणिः ॥ २२ ॥ तानर्दयित्वाबाणौघस्त्रासयित्वाचवानरान् ॥ प्रज
हासमहाबाहुर्वचनंचेदमब्रवीत् ॥ २३ ॥ शरबंधेनघोरेणमयाबद्धौचमूमुखे ॥ सहितौभ्रातरावेतौनिशामयतराक्षसाः ॥ २४ ॥ एवमुक्ता

क्षतविक्षताः ॥ अंधकारेनददृशुर्मेघैःसूर्यमिवावृतम् ॥ ६ ॥ रामलक्ष्मणयोरेवसर्वदेहभिदःशरान् ॥ भृशमावेशयामासरावणिःसमितिं
जयः ॥ ७ ॥ निरंतरशरीरौतुतावुभौरामलक्ष्मणौ ॥ क्रुद्धेनेंद्रजितावीरौपन्नगैःशरतांगतैः ॥ ८ ॥ तयोःक्षतजमार्गेणसुस्रावरुधिरंबहु ॥
तावुभौचप्रकाशेतेपुष्पिताविवकिंशुकौ ॥ ९ ॥ ततःपर्यंतरक्ताक्षोभिन्नांजनचयोपमः ॥ रावणिर्भ्रातरौवाक्यमंतर्धानगतोब्रवीत् ॥ १० ॥
युध्यमानमनालक्ष्यंशक्रोपित्रिदशेश्वरः ॥ द्रष्टुमासादितुंवापि नशक्तःकिंपुनर्युवाम् ॥ ११ ॥ प्रापिताविषुजालेनराघवौकंकप
त्रिणा ॥ एषरोषपरीतात्मानयामियमसादनम् ॥ १२ ॥ एवमुक्तातुधर्मज्ञौभ्रातरौरामलक्ष्मणौ ॥ निर्बिभेदशितैर्बाणैःप्रजहर्षननाद
दच ॥ १३ ॥ भिन्नांजनचयश्यामोविस्फार्यविपुलंधनुः ॥ भूयएवशरान्घोरान्विससर्जमहामृधे ॥ १४ ॥ ततोमर्मसुमर्मज्ञोमज्जयन्नि
शिताञ्छरान् ॥ रामलक्ष्मणयोर्वीरोननादचमुहुर्मुहुः ॥ १५ ॥ बद्धौतुशरबन्धेनतावुभौरणमूर्धनि ॥ निमेषांतरमात्रेणनशेकतुरवेक्षि
तुम् ॥ १६ ॥ ततोविभिन्नसर्वांगौशरशल्याचितौकृतौ ॥ ध्वजाविवमहेंद्रस्यरज्जुमुक्तौप्रकंपितौ ॥ १७ ॥ तौसंप्रचलितौवीरौमर्मभेदेन
कर्षितौ ॥ निपेततुर्महेष्वासौजगत्यांजगतीपती ॥ १८ ॥ तौवीरशयनेवीरौशयानौरुधिरोक्षितौ ॥ शरवेष्टितसर्वांगावार्तौपरमपी
डितौ ॥ १९ ॥ नह्यविद्धंतयोर्गात्रेबभूवांगुलमंतरम् ॥ नानिर्विण्णंनचाध्वस्तमाकराग्रादजिह्मगैः ॥ २० ॥ तौतुक्रूरेणनिहतौरक्षसाका
मरूपिणा ॥ असृक्सुस्रुवतुस्तीव्रंजलंप्रस्रवणाविव ॥ २१ ॥ पपातप्रथमंरामोविद्धोमर्मसुमार्गणैः ॥ क्रोधादिंद्रजितायेनपुराशक्रोविनि
र्जितः ॥ २२ ॥ रुक्मपुंखैःप्रसन्नाग्रैरजोगतिभिराशुगैः ॥ नाराचैरर्धनाराचैर्भल्लैरंजलिकैरपि ॥ विव्याधवत्सदंतैश्चसिंहदंष्ट्रैःक्षुरै
स्तथा ॥ २३ ॥ सवीरशयनेशिश्येविज्यमाविध्यकार्मुकम् ॥ भिन्नमुष्टिपरीणाहंत्रिनतंरुक्मभूषितम् ॥ २४ ॥ बाणपातांतरेरामंपातितं
तंपुरुषर्षभम् ॥ सतत्रलक्ष्मणोदृष्ट्वानिराशोजीवितेऽभवत् ॥ २५ ॥ रामंकमलपत्राक्षंशरण्यंरणतोषिणम् ॥ शुशोचभ्रातरंदृष्ट्वापतितं
धरणीतले ॥ २६ ॥ हरयश्चापितंदृष्ट्वासंतापंपरमंगताः ॥ शोकार्ताश्चुक्रुशुर्घोरमश्रुपूरितलोचनाः ॥ २७ ॥ बद्धौतुतौवीरशयेशयानौ
तेवानराःसंपरिवार्यतस्थुः ॥ समागतावायुसुतप्रमुख्याविषादमार्ताःपरमंचजग्मुः ॥ २८ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदि
काव्ये च० सा० युद्धकांडे पंचचत्वारिंशः सर्गः ॥ ४५ ॥ ततोद्यांपृथिवींचैववीक्षमाणावनौकसः ॥ ददृशुःसंततैर्बाणैर्भ्रातरौराम ॥ ३९ ॥

समंततः ॥ त्रिकूटःकंदराकीर्णःप्रव्याहरदिवाचलः ॥ २६ ॥ गोलांगूलामहाकायास्तमसातुल्यवर्चसः ॥ संपरिष्वज्यबाहुभ्यांभक्षय
न्रजनीचरान् ॥ २७ ॥ अंगदस्तुरणेशत्रून्निहंतुंसमुपस्थितः ॥ (रावणिंनिजघानाशुसारथिंचहयानपि ॥ वर्तमानेतदाघोरेसंग्रामेभृश
दारुणे ॥ १ ॥) इंद्रजित्तुरथंत्यक्त्वाहताश्वोहतसारथिः ॥ अंगदेनमहायस्तस्तत्रैवांतरधीयत ॥ २८ ॥ तत्कर्मवालिपुत्रस्यसर्वेदेवाःसह
र्षिभिः ॥ तुष्टुवुःपूजनार्हस्यतौचोभौरामलक्ष्मणौ ॥ २९ ॥ प्रभावंसर्वभूतानिविदुरिंद्रजितोयुधि ॥ (अदृश्यःसर्वभूतानांयोभवद्युधि
दुर्जयः ॥) ततस्तेनमहात्मानंदृष्ट्वातुष्टाःप्रधर्षितम् ॥ ३० ॥ ततःप्रहृष्टाःकपयःससुग्रीवविभीषणाः ॥ साधुसाध्वितिनेदुश्चदृष्ट्वाशत्रुंप
राजितम् ॥३१॥ इन्द्रजित्तुतदानेननिर्जितोभीमकर्मणा ॥ संयुगेवालिपुत्रेणक्रोधंचक्रेसुदारुणम् ॥३२॥ (एतस्मिन्नन्तरेरामोवानरान्वा
क्यमब्रवीत् ॥ सर्वेभवन्तस्तिष्ठन्तुकपिराजेनसंगताः ॥ १ ॥ सब्रह्मणादत्तवरस्त्रैलोक्यंबाधतेभृशम् ॥ भवतामर्थसिद्ध्यर्थंकालेनसस
मागतः ॥ २ ॥ अद्यैवक्षमितव्यंमेभवन्तोपिगतज्वराः ॥) सोंतर्धानगतःपापोरावणीरणकर्शितः ॥ ब्रह्मदत्तवरोवीरोरावणिः
क्रोधमूर्च्छितः ॥ ३३ ॥ अदृश्योनिशितान्बाणान्मुमोचाशनिवर्चसः ॥ रामंचलक्ष्मणंचैवघोरैर्नागमयैःशरैः ॥ ३४ ॥ बिभेदसमरे
क्रुद्धःसर्वगात्रेषुराघवौ ॥ माययासंवृतस्तत्रमोहयन्राघवौयुधि ॥ ३५ ॥ अदृश्यःसर्वभूतानांकूटयोधीनिशाचरः ॥ बबंधशरबंधेन
भ्रातरौरामलक्ष्मणौ ॥ ३६ ॥ तौतेनपुरुषव्याघ्रौक्रुद्धेनाशीविषैःशरैः ॥ सहसाभिहतौवीरौतदाप्रैक्षंतवानराः ॥ ३७ ॥ प्रकाशरूपस्तु
यदानशक्तस्तौबाधितुंराक्षसराजपुत्रः ॥ मायांप्रयोक्तुंसमुपाजगामबबंधतौराजसुतौदुरात्मा ॥ ३८ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मी
कीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे चतुश्चत्वारिंशः सर्गः ॥ ४४ ॥ सतस्यगतिमन्विच्छन्राजपुत्रःप्रतापवान् ॥ दिदेशातिबलोरा
मोदशवानरयूथपान् ॥ १ ॥ द्वौसुषेणस्यदायादौनीलंचप्लवगाधिपम् ॥ अंगदंवालिपुत्रंचशरभंचतरस्विनम् ॥ २ ॥ द्विविदंचहनूमंतं
सानुप्रस्थंमहाबलम् ॥ ऋषभंचर्षभस्कंधमादिदेशपरंतपः ॥ ३ ॥ तेसंप्रहृष्टाहरयोभीमानुद्यम्यपादपान् ॥ आकाशंविविशुःसर्वेमार्ग
माणादिशोदश ॥ ४ ॥ तेषांवेगवतांवेगमिषुभिर्वेगवत्तरैः ॥ अस्त्रवित्परमास्त्रेणवारयामासरावणिः ॥ ५ ॥ तंभीमवेगाहरयोनाराचैः

स्तमसिदारुणे ॥ ३ ॥ हतदारयचैहीतिकथंविद्रवसीतिच ॥ एवंसुतुमुलःशब्दस्तस्मिन्सैन्येतुशुश्रुवे ॥ ४ ॥ कालाःकांचनसन्नाहा
स्तस्मिंस्तमसिराक्षसाः ॥ संप्रदृश्यंतशैलेंद्रादीप्तौषधिवनाइव ॥ ५ ॥ तस्मिंस्तमसिदुष्पारेराक्षसाःक्रोधमूर्च्छिताः ॥ परिपेतुर्महावे
गाभक्षयंतःप्लवंगमान् ॥ ६ ॥ तेहयान्कांचनापीडान्ध्वजांश्चाशीविषोपमान् ॥ आप्लुत्यदशनैस्तीक्ष्णैर्भीमकोपाव्यदारयन् ॥ ७ ॥
वानराबलिनोयुद्धेऽक्षोभयन्राक्षसींचमूम् ॥ कुंजरान्कुंजरारोहान्पताकाध्वजिनोरथान् ॥ ८ ॥ चकर्षुश्चददंशुश्चदशनैःक्रोधमूर्च्छिताः ॥
लक्ष्मणश्चापिरामश्चशरैराशीविषोपमैः ॥९॥ दृश्यादृश्यानिरक्षांसिप्रवराणिनिजघ्नतुः ॥ तुरंगखुरविध्वस्तंरथनेमिसमुत्थितम् ॥ १० ॥
रुरोधकर्णनेत्राणियुध्यतांधरणीरजः ॥ वर्तमानेतथाघोरेसंग्रामेलोमहर्षणे ॥ रुधिरौघामहाघोरानद्यस्तत्रविसुस्रुवुः ॥ ११ ॥ ततोभे
रीमृदंगानांपणवानांचनिस्वनः ॥ शंखनेमिस्वनोन्मिश्रःसंबभूवाद्भुतोपमः ॥ १२ ॥ हयानांस्तनमानानांराक्षसानांचनिःस्वनः ॥
शस्तानांवारणानांचसंबभूवात्रदारुणः ॥ १३ ॥ हतैर्वानरमुख्यैश्चशक्तिशूलपरश्वधैः ॥ निहतैःपर्वताकारैराक्षसैःकामरूपिभिः ॥ १४ ॥
शस्त्रपुष्पोपहाराचतत्रासीद्युद्धमेदिनी ॥ दुर्ज्ञेयादुर्निवेशाचशोणितास्रावकर्दमा ॥ १५ ॥ साबभूवनिशा घोराहारिराक्षसहारिणी ॥ काल
रात्रीवभूतानांसर्वेषांदुरतिक्रमा ॥ १६ ॥ ततस्तेराक्षसास्तत्रतस्मिंस्तमसिदारुणे ॥ राममेवाभ्यवर्तंतसंहृष्टाःशरवृष्टिभिः ॥ १७ ॥
तेषामापततांशब्दःक्रुद्धानामपिगर्जताम् ॥ उद्वर्तइवसत्त्वानांसमुद्राणामभूत्स्वनः ॥ १८ ॥ तेषांरामःशरैः षड्भिःषड्जघाननिशाच
रान् ॥ निमेषांतरमात्रेणशरैरग्निशिखोपमैः ॥ १९ ॥ यज्ञशत्रुश्चदुर्धर्षौमहापार्श्वमहोदरौ ॥ वज्रदंष्ट्रोमहाकायस्तौचोभौशुकसारणौ
॥ २० ॥ तेतुरामेणबाणौघैःसर्वमर्मसुताडिताः ॥ युद्धादपसृतास्तत्रसावशेषायुषोभवन् ॥ २१ ॥ निमेषांतरमात्रेणघोरैरग्निशिखो
पमैः ॥ दिशश्चकारविमलाःप्रदिशश्चमहारथः ॥ २२ ॥ (रामनामांकितैर्बाणैर्व्याप्तंतद्रणमण्डलम् ॥) येत्वन्यराक्षसावीरारामस्या
भिमुखेस्थिताः ॥ तेपिनष्टाःसमासाद्यपतंगाइवपावकम् ॥ २३ ॥ सुवर्णपुंखैर्विशिखैःसंपतद्भिःसमंततः ॥ बभूवरजनीचित्राखद्योतैरिव
शारदी ॥ २४ ॥राक्षसानांचनिनदैर्भेरीणांचैवनिःस्वनैः ॥ साबभूवनिशाघोराभूयोघोरतराभवत् ॥ २५ ॥ तेनशब्देनमहताप्रवृद्धेन

मुष्टिनानिहतोरणे ॥ पपातसरथःसाश्वःसुराट्टइवभूतले ॥ २८ ॥ निकुंभस्तुरणेनीलंनीलांजनचयप्रभम् ॥ निर्बिभेदशरैस्तीक्ष्णैःकरै
र्मेघमिवांशुमान् ॥ २९ ॥ पुनःशरशतेनाथक्षिप्रहस्तोनिशाचरः ॥ बिभेदसमरेनीलंनिकुंभःप्रजहासच ॥ ३० ॥ तस्यैवरथचक्रेण
नीलोविष्णुरिवाहवे ॥ शिरश्चिच्छेदसमरेनिकुंभस्यचसारथेः ॥ ३१ ॥ वज्राशनिसमस्पर्शोद्विविदश्चसमप्रभम् ॥ जघानगिरिशृंगेण
मिषतांसर्वरक्षसाम् ॥ ३२ ॥ द्विविदंवानरेंद्रंतुद्रुमयोधिनमाहवे ॥ शरैरशनिसंकाशैःसविव्याधाशनिप्रभः ॥ ३३ ॥ सशरैरभिविद्धां
गोद्विविदःक्रोधमूर्च्छितः ॥ सालेनसरथंसाश्वंनिजघानाशनिप्रभम् ॥ ३४ ॥ विद्युन्मालीरथस्थस्तुशरैःकांचनभूषणैः ॥ सुषेणंताड
यामासननादचमुहुर्मुहुः ॥ ३५ ॥ तंरथस्थमथोदृष्ट्वासुषेणोवानरोत्तमः ॥ गिरिशृंगेणमहतारथमाशुन्यपातयत् ॥ ३६ ॥ लाघवे
नतुसंयुक्तोविद्युन्मालीनिशाचरः ॥ अपक्रम्यरथात्तूर्णंगदापाणिःक्षितौस्थितः ॥ ३७ ॥ ततःक्रोधसमाविष्टःसुषेणोहरिपुंगवः ॥
शिलांसुमहतींगृह्यनिशाचरमभिद्रवत् ॥ ३८ ॥ तमापतंतंगदयाविद्युन्मालीनिशाचरः ॥ वक्षस्यभिजघानाशुसुषेणंहरिपुंगवम् ॥३९॥
गदाप्रहारंतंघोरमचिंत्यप्लवगोत्तमः ॥ तांतूष्णींपातयामासतस्योरसिमहामृधे ॥ ४० ॥ शिलाप्रहाराभिहतोविद्युन्मालीनिशाचरः ॥
निष्पिष्टहृदयोभूमौगतासुर्निपपातह ॥ ४१ ॥ एवंतैर्वानरैःशूरैःशूरास्तेरजनीचराः ॥ द्वंद्वेविमथितास्तत्रदैत्याइवदिवौकसैः ॥ ४२ ॥
भल्लैश्चान्यैर्गदाभिश्चशक्तितोमरसायकैः ॥ अपविद्धैश्चापिरथैस्तथासांग्रामिकैर्हयैः ॥ ४३ ॥ निहतैःकुंजरैर्मत्तैस्तथावानरराक्षसैः ॥
चक्राक्षयुगदंडैश्चभग्नैर्धरणिसंश्रितैः ॥ ४४ ॥ बभूवायोधनंघोरंगोमायुगणसेवितम् ॥ कबंधानिसमुत्पेतुर्दिक्षुवानररक्षसाम् ॥ ४५ ॥
विमर्देतुमुलेतस्मिन्देवासुररणोपमे ॥ ४६ ॥ निहन्यमानाहरिपुंगवैस्तदानिशाचराःशोणितगंधमूर्च्छिताः ॥ पुनःसुयुद्धंतरसासमाश्रि
तादिवाकरस्यास्तमयाभिकांक्षिणः ॥ ४७ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकाण्डे त्रिचत्वारिंशः
सर्गः ॥ ४३ ॥ युध्यतामेवतेषांतुतदावानररक्षसाम् ॥ रविरस्तंगतोरात्रिःप्रवृत्ताप्राणहारिणी ॥ १ ॥ अन्योन्यंबद्धवैराणांघोराणां
जयमिच्छताम् ॥ संप्रवृत्तंनिशायुद्धंतदावानररक्षसाम् ॥ २ ॥ राक्षसोसीतिहरयोवानरोसीतिराक्षसाः ॥ अन्योन्यंसमरेजघ्नुस्तस्मिं

रक्षसांघोरकर्मणाम् ॥ ४ ॥ एतस्मिन्नंतरेतेषामन्योन्यमभिधावताम् ॥ रक्षसांवानराणांचद्वंद्वयुद्धमवर्तत ॥ ५ ॥ अंगदेनेंद्रजित्सार्धंवा
लिपुत्रेणराक्षसः ॥ अयुध्यतमहातेजास्त्र्यंबकेणयथान्धकः ॥ ६ ॥ प्रजंघेनचसंपातिर्नित्यंदुर्धर्षणोरणे ॥ जंबुमालिनमारब्धोहनुमान
पिवानरः ॥ ७ ॥ संगतस्तुमहाक्रोधोराक्षसोरावणानुजः ॥ समरेतीक्ष्णवेगेनशत्रुघ्नेनविभीषणः ॥ ८ ॥ तपनेनगजःसार्धंराक्षसेनमहा
बलः ॥ निकुंभेनमहातेजानीलोपिसमयुध्यत ॥ ९ ॥ वानरेंद्रस्तुसुग्रीवःप्रघसेनसुसंगतः ॥ संगतःसमरेश्रीमान्विरूपाक्षेणलक्ष्मणः
॥ १० ॥ अग्निकेतुःसुदुर्धर्षोरश्मिकेतुश्चराक्षसः ॥ मित्रघ्नोयज्ञकोपश्चरामेणसहसंगताः ॥ ११ ॥ वज्रमुष्टिश्चमैंदेनद्विविदेनाशनि
प्रभः ॥ राक्षसाभ्यांसुघोराभ्यांकपिमुख्यौसमागतौ ॥ १२ ॥ वीरःप्रतपनोघोरोराक्षसोरणदुर्धरः ॥ समरेतीक्ष्णवेगेननलेनसमयु
ध्यत ॥ १३ ॥ धर्मस्यपुत्रोबलवान्सुषेणइतिविश्रुतः ॥ सविद्युन्मालिनासार्धमयुध्यतमहाकपिः ॥ १४ ॥ वानराश्चापरेघोराराक्षसै
रपरैः सह ॥ द्वंद्वंसमीयुःसहसायुद्धाचबहुभिःसह ॥ १५ ॥ तत्रासीत्सुमहद्युद्धंतुमुलंरोमहर्षणम् ॥ रक्षसांवानराणांचवीराणांजयमि
च्छताम् ॥ १६ ॥ हरिराक्षसदेहेभ्यःप्रसृताःकेशशाद्वलाः ॥ शरीरसंघाटवहाःसुस्रुवुःशोणितापगाः ॥ १७ ॥ आजघानेंद्रजित्क्रुद्धो
वज्रेणेवशतक्रतुः ॥ अंगदंगदयावीरंशत्रुसैन्यविदारणम् ॥ १८ ॥ तस्यकांचनचित्रांगंरथंसाश्वंससारथिम् ॥ जघानगदयाश्रीमानं
गदोवेगवान्हरिः ॥ १९ ॥ संपातिस्तुप्रजंघेनत्रिभिर्बाणैःसमाहतः ॥ निजघानाश्वकर्णेनप्रजंघंरणमूर्धनि ॥ २० ॥ जंबुमालीरथ
स्थस्तुरथशक्त्यामहाबलः ॥ बिभेदसमरेक्रुद्धोहनुमंतंस्तनान्तरे ॥ २१ ॥ तस्यतंरथमास्थायहनूमान्मारुतात्मजः ॥ प्रममाथतलेना
शुसहतेनैवरक्षसा ॥ २२ ॥ नदन्प्रतपनोघोरोनलंसोभ्यनुधावत ॥ नलःप्रतपनस्याशुपातयामासचक्षुषी ॥ २३ ॥ भिन्नगात्रःशरै
स्तीक्ष्णैःक्षिप्रहस्तेनरक्षसा ॥ ग्रसंतमिवसैन्यानिप्रघसंवानराधिपः ॥ २४ ॥ सुग्रीवःसप्तपर्णेननिजघानजवेनच ॥ प्रपीड्यशरवर्षेण
राक्षसंभीमदर्शनम् ॥ २५ ॥ निजघानविरूपाक्षंशरेणैकेनलक्ष्मणः ॥ अग्निकेतुश्चदुर्धर्षोरश्मिकेतुश्चराक्षसः ॥ मित्रघ्नोयज्ञकोपश्चराम
मादीपयच्छरैः ॥ २६ ॥ तेषांचतुर्णांरामस्तुशिरांसिसमरेशरैः ॥ क्रुद्धश्चतुर्भिश्चिच्छेदघोरैरग्निशिखोपमैः ॥ २७ ॥ वज्रमुष्टिस्तुमैंदेन

कोटयामहावीर्यस्तस्थौरामस्यपार्श्वतः ॥ २९ ॥ सन्नद्धस्तुमहावीर्योगदापाणिर्विभीषणः ॥ वृतोयत्तैस्तुसचिवैस्तस्थौयत्रमहाबलः ॥
॥ ३० ॥ गजोगवाक्षोगवयःशरभोगंधमादनः ॥ समंतात्परिधावंतोररक्षुर्हरिवाहिनीम् ॥ ३१ ॥ ततःकोपपरीतात्मारावणोराक्षसे
श्वरः ॥ निर्याणंसर्वसैन्यानांद्रुतमाज्ञापयत्तदा ॥ ३२ ॥ एतच्छ्रुत्वातदावाक्यंरावणस्यमुखेरितम् ॥ सहसाभीमनिर्घोषमुद्घुष्टंरजनी
चरैः ॥ ३३ ॥ ततःप्रबोधिताभेर्यश्चंद्रपांडुरपुष्कराः ॥ हेमकोणैरभिहताराक्षसानांसमंततः ॥ ३४ ॥ विनेदुश्चमहाघोषाःशंखाःशत
सहस्रशः ॥ राक्षसानांसुघोराणांमुखमारुतपूरिताः ॥ ३५ ॥ तेबभुःशुभनीलांगाःसशंखारजनीचराः ॥ विद्युन्मंडलसन्नद्धाःसबला
काइवांबुदाः ॥ ३६ ॥ निष्पतंतिततःसैन्याहृष्टारावणचोदिताः ॥ समयेपूर्यमाणस्यवेगाइवमहोदधेः ॥ ३७ ॥ ततोवानरसैन्येनमु
क्तोनादः समंततः ॥ मलयःपूरितोयेनससानुप्रस्थकंदरः ॥ ३८ ॥ शंखदुंदुभिनिर्घोषःसिंहनादस्तरस्विनाम् ॥ पृथिवींचांतरिक्षंचसा
गरंचाभ्यनादयत् ॥ ३९ ॥ गजानांबृंहितैःसार्धंहयानांहेषितैरपि ॥ रथानांनेमिनिर्घोषैरक्षसांपदनिःस्वनैः ॥ ४० ॥ एतस्मिन्नंतरेघोरः
संग्रामःसमपद्यत ॥ रक्षसांवानराणांचयथादेवासुरेपुरा ॥ ४१ ॥ तेगदाभिःप्रदीप्ताभिःशक्तिशूलपरश्वधैः ॥ निर्जघ्नुर्वानरान्सर्वान्कथ
यंतःस्वविक्रमान् ॥ ४२ ॥ तथावृक्षैर्महाकायाः पर्वताग्रैश्चवानराः ॥ निर्जघ्नुस्तानिरक्षांसिनखैर्दन्तैश्चवेगिनः ॥ ४३ ॥ राजाजयति
सुग्रीवइतिशब्दोमहानभूत् ॥ राजञ्जयजयेत्युक्त्वास्वस्वनामकथांततः ॥ ४४ ॥ राक्षसास्त्वपरेभीमाःप्राकारस्थामहींगतान् ॥ वानरा
न्भिदिपालैश्चशूलैश्चैवव्यदारयन् ॥ ४५ ॥ वानराश्चापिसंक्रुद्धाःप्राकारस्थान्महींगताः ॥ राक्षसान्पातयामासुःखमाप्लुत्यस्वबा
हुभिः ॥ ४६ ॥ ससंप्रहारस्तुमुलोमांसशोणितकर्दमः ॥ रक्षसांवानराणांचसंबभूवाद्भुतोपमः ॥ ४७ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मी
कीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे द्विचत्वारिंशः सर्गः ॥ ४२ ॥ युध्यतांतुततस्तेषांवानराणांमहात्मनाम् ॥ रक्षसांसंबभूवाथब
लरोषःसुदारुणः ॥ १ ॥ तेहयैःकांचनापीडैर्गजैश्चाग्निशिखोपमैः ॥ रथैश्चादित्यसंकाशैःकवचैश्चमनोरमैः ॥ २ ॥ निर्ययूराक्षसावीरा
नादयंतोदिशोदश ॥ राक्षसाभीमकर्माणोरावणस्यजयैषिणः ॥ ३ ॥ वानराणामपिचमूर्बृहतीजयमिच्छताम् ॥ अभ्ययावततांसेनां

दृष्ट्वादाशरथिर्लंकांचित्रध्वजपताकिनीम् ॥ जगाममनसासीतांदूयमानेनचेतसा ॥ ७ ॥ अत्रसामृगशावाक्षी मत्कृतेजनकात्मजा ॥
पीडचतेशोकसंतप्ताकृशास्थंडिलशायिनी ॥ ८ ॥ निपीडचमानांधर्मात्मावैदेहीमनुचिंतयन् ॥ क्षिप्रमाज्ञापयद्रामोवानरान्द्विषतां
वधे ॥ ९ ॥ एवमुक्तेतुवचसिरामेणाक्लिष्टकर्मणा ॥ संघर्षमाणाःप्लवगाःसिंहनादैरपूरयन् ॥ १० ॥ शिखरैर्विकिरामैतांलंकांमुष्टिभि
रेववा ॥ इतिस्मदधिरेसर्वेमनांसिहरियूथपाः ॥ ११ ॥ उद्यम्यगिरिशृंगाणिमहांतिशिखराणिच ॥ तरूंश्चोत्पाटचविविधांस्तिष्ठंति
हरियूथपाः ॥ १२ ॥ प्रेक्षतोराक्षसेंद्रस्यतान्यनीकानिभागशः ॥ राघवप्रियकामार्थंलंकामारुरुहुस्तदा ॥ १३ ॥ तेताम्रवक्त्राहेमाभारा
मार्थेत्यक्तजीविताः ॥ लंकामेवाभ्यवर्तंतसालभूधरयोधिनः ॥ १४ ॥ तेद्रुमैःपर्वताग्रैश्चमुष्टिभिश्चप्लवंगमाः ॥ प्राकाराग्राण्यसंख्यानि
ममंथुस्तोरणानिच ॥ १५ ॥ परिखान्पूरयंतश्चप्रसन्नसलिलाशयान् ॥ पांसुभिःपर्वताग्रैश्च तृणैःकाष्ठैश्चवानराः ॥ १६ ॥ ततःसहस्रयू
थाश्चकोटियूथाश्चयूथपाः ॥ कोटियूथशताश्चान्येलंकामारुरुहुस्तदा ॥ १७ ॥ कांचनानिप्रमर्दंतस्तोरणानिप्लवंगमाः ॥ कैलासशि
खराग्राणिगोपुराणिप्रमथ्यच ॥ १८ ॥ आप्लवंतःप्लवंतश्चगर्जंतश्चप्लवंगमाः ॥ लंकांतामभिधावंतिमहावारणसन्निभाः ॥ १९ ॥ जय
त्युरुबलोरामोलक्ष्मणश्चमहाबलः ॥ राजाजयतिसुग्रीवोराघवेणाभिपालितः ॥ २० ॥ इत्येवंघोषयंतश्चगर्जंतश्चप्लवंगमाः ॥ अभ्य
धावंतलंकायाःप्राकारंकामरूपिणः ॥ २१ ॥ वीरबाहुःसुबाहुश्चनलश्चपनसस्तथा ॥ निपीडचोपनिविष्टास्तेप्राकारंहरियूथपाः ॥ एत
स्मिन्नंतरेचक्रुःस्कंधावारनिवेशनम् ॥ २२ ॥ पूर्वद्वारंतुकुमुदःकोटिभिर्दशभिर्वृतः ॥ आवृत्यबलवांस्तस्थौहरिभिर्जितकाशिभिः ॥
॥ २३ ॥ सहायार्थेतुतस्यैवनिविष्टःप्रसभोहरिः ॥ पनसश्चमहाबाहुर्वानरैरभिसंवृतः ॥ २४ ॥ दक्षिणद्वारमासाद्यवीरःशतबलिः
कपिः ॥ आवृत्यबलवांस्तस्थौविंशत्याकोटिभिर्वृतः ॥ २५ ॥ सुषेणःपश्चिमद्वारंगत्वातारापिताबली ॥ आवृत्यबलवांस्तस्थौकोटि
कोटिभिरावृतः ॥ २६ ॥ उत्तरद्वारमागम्यरामःसौमित्रिणासह ॥ आवृत्यबलवांस्तस्थौसुग्रीवश्चहरीश्वरः ॥ २८ ॥ गोलांगूलोम
हाकायोगवाक्षोभीमदर्शनः ॥ वृतःकोटचामहावीर्यस्तस्थौरामस्यपार्श्वतः ॥ २८ ॥ ऋक्षाणांभीमकोपानांधूम्रःशत्रुनिबर्हणः ॥ वृतः

स्यवचःश्रुत्वादीप्ताग्निमिवतेजसा ॥ जगृहुस्तंततोघोराश्चत्वारोरजनीचराः ॥ ८४ ॥ ग्राहयामासतारेयः स्वयमात्मानमात्मवान् ॥
बलंदर्शयितुंवीरोयातुधानगणेतदा ॥ ८५ ॥ सतान्बाहुद्वयासक्तानादायपतगानिव ॥ प्रासादंशैलसंकाशमुत्पपातांगदस्तदा ॥ ८६ ॥
तस्योत्पतनवेगेननिर्धूतास्तत्रराक्षसाः ॥ भूमौनिपतिताःसर्वेराक्षसेंद्रस्यपश्यतः ॥ ८७ ॥ ततःप्रासादशिखरंशैलशृंगमिवोन्नतम् ॥
चक्रामराक्षसेंद्रस्यवालिपुत्रःप्रतापवान् ॥ ८८ ॥ पफालचतदाक्रान्तंदशग्रीवस्यपश्यतः ॥ पुराहिमवतःशृंगंवज्रेणेवविदारितम् ॥ ८९ ॥
भंक्त्वाप्रासादशिखरंनामविश्राव्यचात्मनः ॥ विनद्यसुमहानादमुत्पपातविहायसा ॥ ९० ॥ व्यथयन्राक्षसान्सर्वान्हर्षयंश्चापिवानरान् ॥
सवानराणांमध्येतुरामपार्श्वमुपागतः ॥९१॥ रावणस्तुपरंचक्रेक्रोधंप्रासादधर्षणात् ॥ विनाशंचात्मनःपश्यन्निःश्वासपरमोभवत्॥९२॥
रामस्तुबहुभिर्हृष्टैर्विनदद्भिःप्लवंगमैः ॥ वृतोरिपुवधाकांक्षीयुद्धायैवाभिवर्तत ॥ ९३ ॥ सुषेणस्तुमहावीर्योगिरिकूटोपमोहरिः ॥ बहु
भिःसंवृतस्तत्रवानरैःकामरूपिभिः ॥ ९४ ॥ सतुद्वाराणिसंयम्यसुग्रीववचनात्कपिः ॥ पर्यक्रामत दुर्धर्षो नक्षत्राणीव चंद्रमाः ॥ ९५ ॥
तेषामक्षौहिणिशतंसमवेक्ष्यवनौकसाम् ॥ लंकामुपनिविष्टानांसागरंचाभिवर्ततास् ॥ ९६ ॥ राक्षसाविस्मयंजग्मुस्त्रासंजग्मुस्तथापरे ॥
अपरेसमरेहर्षाद्धर्षमेवोपपेदिरे ॥ ९७ ॥ कृत्स्नंहिकपिभिर्व्याप्तंप्राकारपरिखांतरम् ॥ ददृशूराक्षसादीनाःप्राकारंवानरीकृतम् ॥ ९८ ॥
हाहाकारमकुर्वंतराक्षसाभयमागताः ॥ ९९ ॥ तस्मिन्महाभीषणकेप्रवृत्तेकोलाहलेराक्षसराजयोधाः ॥ प्रगृह्यरक्षांसिमहायुधानियुगांत
वाताइवसंविचेरुः ॥ १०० ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकाण्डे एकचत्वारिंशः सर्गः ॥ ४१ ॥
ततस्तेराक्षसास्तत्रगत्वारावणमन्दिरम् ॥ न्यवेदयन्पुरींरुद्धांरामेणसहवानरैः ॥ १ ॥ रुद्धांतुनगरींश्रुत्वाजातक्रोधोनिशाचरः ॥ निधा
नंद्विगुणंश्रुत्वाप्रासादंचाप्यरोहत ॥ २ ॥ सददर्शावृतांलंकांसशैलवनकाननाम् ॥ असंख्येयैर्हरिगणैः सर्वतोयुद्धकांक्षिभिः ॥ ३ ॥
सदृष्ट्वावानरैःसर्वैर्वसुधांकपिलीकृताम् ॥ कथंक्षपयितव्याःस्युरितिचिंतापरोभवत् ॥ ४ ॥ सचिंतयित्वासुचिरंधैर्यमालंब्यरावणः ॥
राघवंहरियूथांश्चददर्शायतलोचनः ॥ ५ ॥ राघवः सहसैन्येनमुदितोनामपुप्लुवे ॥ लंकांददर्शगुप्तांवैसर्वतोराक्षसैर्वृताम् ॥ ६ ॥

नात्कपे ॥ ६० ॥ लंघयित्वापुरीलंकांभयंत्यक्त्वागतव्यथः ॥ भ्रष्टश्रीकंगतैश्वर्यंमुमूर्षानष्टचेतनम् ॥ ६१ ॥ ऋषीणांदेवतानांचगंधर्वा
प्सरसांतथा ॥ नागानामथयक्षाणांराज्ञांचरजनीचर ॥ ६२ ॥ यच्चपापंकृतंमोहादवलिप्तेनराक्षस ॥ नूनंतेविगतोदर्पःस्वयंभूवरदा
नजः ॥ ६३ ॥ यस्यदंडधरस्तेहंदाराहरणकर्शितः ॥ दंडंधारयमाणस्तुलंकाद्वारेव्यवस्थितः ॥ ६४ ॥ पदवींदेवतानांचमहर्षीणांच
राक्षस ॥ राजर्षीणांचसर्वेषांगमिष्यसियुधिस्थिरः ॥ ६५ ॥ बलेनयेनवैसीतांमाययाराक्षसाधम ॥ मामतिक्रमयित्वात्वंहृतवांस्तन्नि
दर्शय ॥ ६६ ॥ अराक्षसमिमंलोकंकर्तास्मिनिशितैःशरैः ॥ नचेच्छरणमभ्येषितामादायतुमैथिलीम् ॥ ६७ ॥ धर्मात्माराक्षसश्रेष्ठः
संप्राप्तोयंविभीषणः ॥ लंकैश्वर्यमिदंश्रीमान्ध्रुवंप्राप्नोत्यकंटकम् ॥ ६८ ॥ नहिराज्यमधर्मेणभोक्तुंक्षणमपित्वया ॥ शक्यंमूर्खसहाये
नपापेनाविदितात्मना ॥ ६९ ॥ युध्यस्वमाधृतिंकृत्वाशौर्यमालंब्यराक्षस ॥ मच्छरैस्त्वंरणेशांतस्ततःशांतोभविष्यसि ॥ ७० ॥ यद्या
विशसिलोकांस्त्रीन्पक्षीभूतोनिशाचर ॥ ममचक्षुःपथंप्राप्यनजीवन्प्रतियास्यसि ॥ ७१ ॥ ब्रवीमित्वांहितंवाक्यंक्रियतामौर्ध्वदेहि
कम् ॥ सुदृष्टाक्रियतांलंकाजीवितंतेमयिस्थितम् ॥ ७२ ॥ इत्युक्तःसतुतारेयोरामेणाक्लिष्टकर्मणा ॥ जगामाकाशमाविश्यमूर्तिमानिवह
व्यवाट् ॥ ७३ ॥ सोतिपत्यमुहूर्तेनश्रीमाद्रावणमंदिरम् ॥ ददर्शासीनमव्यग्रंरावणंसचिवैःसह ॥ ७४ ॥ ततस्तस्याविदूरेणनिपत्यह
रिपुंगवः ॥ दीप्ताग्निसदृशस्तस्थावंगदःकनकांगदः ॥ ७५ ॥ तद्रामवचनंसर्वमन्यूनाधिकमुत्तमम् ॥ सामात्यंश्रावयामासनिवेद्यात्मान
मात्मना ॥ ७६ ॥ दूतोहंकोशलेंद्रस्यरामस्याक्लिष्टकर्मणः ॥ वालिपुत्रोंगदोनामयदितेश्रोत्रमागतः ॥ ७७ ॥ आहत्वांराघवोरामः
कौसल्यानंदवर्धनः ॥ निष्पत्यप्रतियुध्यस्वनृशंसपुरुषोभव ॥ ७८ ॥ हंतास्मित्वांसहामात्यंसपुत्रज्ञातिबांधवम् ॥ निरुद्विग्नास्त्रयो
लोकाभविष्यंतिहतेत्वयि ॥ ७९ ॥ देवदानवयक्षाणांगंधर्वोरगरक्षसाम् ॥ शत्रुमद्योद्धरिष्यामित्वामृषीणांचकंटकम् ॥ ८० ॥ विभी
षणस्यचैश्वर्यंभविष्यतिहतेत्वयि ॥ नचेत्सत्कृत्यवैदेहींप्रणिपत्यप्रदास्यसि ॥ ८१ ॥ इत्येवंपरुषंवाक्यंब्रुवाणेहरिपुंगवे ॥ अमर्षवश
मापन्नोनिशाचरगणेश्वरः ॥ ८२ ॥ ततः सरोषमापन्नःशशाससचिवांस्तदा ॥ गृह्यतामितिदुर्मेधावध्यतामितिचासकृत् ॥ ८३ ॥ रावण

॥ पूर्वंतुद्वारमासाद्यनीलोहरिचमूपतिः ॥ ३८ ॥
निचयोधानांबहूनिविविधानिच ॥ ३७ ॥ ददर्शायुधजालानितथैवकवचानिच ॥ पूर्वंतुद्वारमासाद्यनीलोहरिचमूपतिः ॥ ३८ ॥ हनूमान्प
अतिष्ठत्सहमैंदेनद्विविदेनचवीर्यवान् ॥ अंगदोदक्षिणद्वारंजग्राहसुमहाबलः ॥ ३९ ॥ ऋषभेणगवाक्षेणगजेनगवयेनच ॥ हनूमान्प
श्चिमद्वारंररक्षबलवान्कपिः ॥ ४० ॥ प्रजंघतरसाभ्यांचवीरैरन्यैश्चसंगतः ॥ मध्यमेचस्वयंगुल्मेसुग्रीवःसमतिष्ठत ॥ ४१ ॥ सहसर्वै
हरिश्रेष्ठैः सुपर्णपवनोपमैः ॥ वानराणांतुषट्त्रिंशत्कोट्यःप्रख्यातयूथपाः ॥ ४२ ॥ निपीड्योपनिविष्टाश्चसुग्रीवोयत्रवानरः ॥ शासनेन
तुरामस्यलक्ष्मणःसविभीषणः ॥ ४३ ॥ द्वारेद्वारेहरीणांतुकोटिंकोटीन्र्यवेशयत् ॥ पश्चिमेनतुरामस्यसुषेणः सहजांबवान् ॥ ४४ ॥
अदूरान्मध्यमेगुल्मेतस्थौबहुबलानुगः ॥ तेतुवानरशार्दूलाःशार्दूलाइवदंष्ट्रिणः ॥ गृहीत्वाद्रुमशैलाग्रान्हृष्टायुद्धायतस्थिरे ॥ ४५ ॥
सर्वेविकृतलांगूलाःसर्वेदंष्ट्रानखायुधाः ॥ सर्वेविकृतचित्रांगाःसर्वेचविकृताननाः ॥ ४६ ॥ दशनागबलाःकेचित्केचिद्दशगुणोत्तराः ॥
केचिन्नागसहस्रस्यबभूवुस्तुल्यविक्रमाः ॥ ४७ ॥ संतिचौघबलाःकेचित्केचिच्छतगुणोत्तराः ॥ अप्रमेयबलाश्चान्येतत्रासन्हरियू
थपाः ॥ ४८ ॥ अद्भुतश्चविचित्रश्चतेषामासीत्समागमः ॥ तत्रवानरसैन्यानांशलभानामिवोद्गमः ॥ ४९ ॥ प्रतिपूर्णमिवाकाशंसंपूर्णं
वचमेदिनी ॥ लंकामुपनिविष्टैश्चसंपतद्भिश्चवानरैः ॥ ५० ॥ शतंशतसहस्राणांपृतनर्क्षवनौकसाम् ॥ लंकाद्वाराण्युपाजग्मुरन्येयोद्धुं
समंततः ॥ ५१ ॥ आवृतःसगिरिःसर्वैस्तैःसमंतात्प्लवंगमैः ॥ अयुतानांसहस्रंचपुरींतामभ्यवर्तत ॥ ५२ ॥ वानरैर्बलवद्भिश्चबभूवद्रुम
पाणिभिः ॥ सर्वतःसंवृतालंकादुष्प्रवेशापिवायुना ॥ ५३ ॥ राक्षसाविस्मयंजग्मुःसहसाभिनिपीडिताः ॥ वानरैर्मेघसंकाशैःशक्रतुल्य
पराक्रमैः ॥ ५४ ॥ महाञ्छब्दोभवत्तत्रबलौघस्याभिवर्ततः ॥ सागरस्येवभिन्नस्ययथास्यात्सलिलस्वनः ॥ ५५ ॥ तेनशब्देनमहता
सप्राकारासतोरणा ॥ लंकाप्रचलितासर्वासशैलवनकानना ॥ ५६ ॥ रामलक्ष्मणगुप्तासासुग्रीवेणचवाहिनी ॥ बभूवदुर्धर्षतरासर्वैरपि
सुरासुरैः ॥ ५७ ॥ राघवःसन्निवेश्यैवंस्वसैन्यंरक्षसांवधे ॥ संमंत्र्यमंत्रिभिःसार्धंनिश्चित्यचपुनःपुनः ॥ ५८ ॥ आनंतर्यमभिप्रेप्सुःक्रम
योगार्थतत्त्ववित् ॥ विभीषणस्यानुमतेराजधर्ममनुस्मरन् ॥५९ ॥ अंगदंवालितनयंसमाहूयेदमब्रवीत् ॥ गत्वासौम्यदशग्रीवंब्रूहिमद्वच

क्रव्यादसंकाशाःपरुषाःपरुषस्वराः ॥ क्रूराःक्रूरंप्रवर्षंतेमिश्रंशोणितबिंदुभिः ॥ १४ ॥ रक्तचंदनसंकाशासंध्यापरमदारुणा ॥ ज्वलच्चनि
पतत्येतदादित्यादग्निमंडलम् ॥ १५ ॥ आदित्यमभिवाश्यंतिजनयंतोमहद्भयम् ॥ दीनादीनस्वराःक्रूराःअप्रशस्तामृगद्विजाः ॥ १६ ॥
रजन्यामप्रशस्तश्चसंतापयतिचंद्रमाः ॥ कृष्णरक्तांशुपर्यंतोयथालोकस्यसंक्षये ॥१७॥ ह्रस्वरूक्षोऽप्रशस्तश्चपरिवेषःसुलोहितः ॥ आदि
त्यमंडलेनीलंलक्ष्मलक्ष्मणदृश्यते ॥ १८ ॥ दृश्यतेनयथावच्चनक्षत्राण्यभिवर्तंते ॥ युगांतमिवलोकस्यपश्यलक्ष्मणशंसति ॥ १९ ॥
काकाःश्येनास्तथागृध्रानीचैःपरिपतंतिच ॥ शिवाश्चाप्यशुभावाचःप्रवदंतिमहास्वनाः ॥ २० ॥ शैलैःशूलैश्चखड्गैश्चविमुक्तैःकपिरा
क्षसैः ॥ भविष्यत्यावृताभूमिर्मांसशोणितकर्दमा ॥ २१ ॥ क्षिप्रमद्यदुराधर्षांपुरींरावणपालिताम् ॥ अभियामजवेनैवसर्वतोहरिभि
र्वृताः ॥ २२ ॥ इत्येवंतुवदन्वीरोलक्ष्मणंलक्ष्मणाग्रजः ॥ तस्मादवातरच्छीघ्रंपर्वताग्रान्महाबलः ॥ २३ ॥ अवतीर्यतुधर्मात्मातस्मा
च्छैलात्सराघवः ॥ परैःपरमदुर्धर्षंददर्शबलमात्मनः ॥ २४ ॥ सन्नह्यतुससुग्रीवःकपिराजबलंमहत् ॥ कालज्ञोराघवःकालेसंयुगाया
भ्यचोदयत् ॥ २५ ॥ ततःकालेमहाबाहुर्बलेनमहतावृतः ॥ प्रविष्टःपुरतोधन्वीलंकामभिमुखःपुरीम् ॥ २६ ॥ तौविभीषणसुग्रीवौ
हनूमाञ्जांबवान्नलः ॥ ऋक्षराजस्तथानीलोलक्ष्मणश्चान्वयुस्तदा ॥ २७ ॥ ततःपश्चात्सुमहतीपृतनर्क्षवनौकसाम् ॥ प्रच्छाद्यमहतीं
भूमिमनुयातिस्मराघवम् ॥ २८ ॥ शैलशृंगाणिशतशःप्रवृद्धांश्चमहीरुहान् ॥ जगृहुःकुंजरप्रख्यावानराःपरवारणाः ॥ २९ ॥ तौत्व
दीर्घेणकालेनभ्रातरौरामलक्ष्मणौ ॥ रावणस्यपुरींलंकामासेदतुररिंदमौ ॥ ३० ॥ पताकामालिनींरम्यामुद्यानवनशोभिताम् ॥ चित्रव
प्रांसुदुष्प्रापामुच्चैःप्राकारतोरणाम् ॥ ३१ ॥ तांसुरैरपिदुर्धर्षांरामवाक्यप्रचोदिताः ॥ यथानिदेशंसंपीड्यन्यविशंतवनौकसः ॥ ३२ ॥
लंकायास्तूत्तरद्वारंशैलशृंगमिवोन्नतम् ॥ रामःसहानुजोधन्वीजुगोपचरुरोधच ॥३३॥ लंकामुपनिविष्टस्तुरामोदशरथात्मजः ॥ लक्ष्म
णानुचरोवीरःपुरींरावणपालिताम् ॥ ३४ ॥ उत्तरद्वारमासाद्ययत्रतिष्ठतिरावणः ॥ नान्योरामाद्धितद्द्वारंसमर्थःपरिरक्षितुम् ॥ ३५ ॥
रावणाधिष्ठितंभीमंवरुणेनेवसागरम् ॥ सायुधैराक्षसैर्भीमैरभिगुप्तंसमंततः ॥ ३६ ॥ लघूनांत्रासजननंपातालमिवदानवैः ॥ विन्यस्ता

मार्जाराविवभक्षार्थेऽवतस्थातेमुहुर्मुहुः ॥ २२ ॥ मंडलानिविचित्राणिस्थानानिविविधानिच ॥ गोमूत्रकाणिचित्राणिगतप्रत्यागता
निच ॥ २३ ॥ तिरश्चीनगतान्येवतथावक्रगतानिच ॥ परिमोक्षंप्रहाराणांवर्जनंपरिधावनम् ॥ २४ ॥ अभिद्रवणमाप्लावमवस्थानं
सविग्रहम् ॥ परावृत्तमपावृत्तमपद्रुतमवप्लुतम् ॥ २५ ॥ उपन्यस्तमपन्यस्तंयुद्धमार्गविशारदौ ॥ तौविचेरतुरन्योन्यंवानरेन्द्रश्च
रावणः ॥ २६ ॥ एतस्मिन्नंतरेरक्षोमायाबलमथात्मनः ॥ आरब्धुमुपसंपेदेज्ञात्वातंवानराधिपः ॥ २७ ॥ उत्पपाततदाकाशंजितका
शीजितक्लमः ॥ रावणःस्थितएवात्रहरिराजेनवंचितः ॥ २८ ॥ अथहरिवरनाथःप्राप्तसंग्रामकीर्तिर्निशिचरपतिमाजौयोजयित्वाश्र
मेण ॥ गगनमतिविशालंलंघयित्वार्कसूनुर्हरिगणबलमध्येरामपार्श्वंजगाम ॥ २९ ॥ सइतिसवितृसूनुस्तत्रतत्कर्मकृत्वापवनगतिरनी
कंप्राविशत्संप्रहृष्टः ॥ रघुवरनृपसूनोर्वर्धयन्युद्धहर्षंतरुमृगगणमुख्यैःपूज्यमानोहरींद्रः ॥ ३० ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये
आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे चत्वारिंशः सर्गः ॥ ४० ॥ अथतस्मिन्निमित्तानिदृष्ट्वालक्ष्मणपूर्वजः ॥ सुग्रीवंसंपरिष्वज्यरामोवचन
मब्रवीत् ॥ १ ॥ असंमंत्र्यमयासार्धंतदिदंसाहसंकृतम् ॥ एवंसाहसयुक्तानिनकुर्वंतिजनेश्वराः ॥ २ ॥ संशयेस्थाप्यमांचेदंबलंचेमंवि
भीषणम् ॥ कष्टंकृतमिदंवीरसाहसंसाहसप्रिय ॥ ३ ॥ इदानींमाकृथावीरएवंविधमरिंदम ॥ त्वयिकिंचित्समापन्नेकिंकार्यंसीतया
मम ॥ ४ ॥ भरतेनमहाबाहोलक्ष्मणेनयवीयसा ॥ शत्रुघ्नेनचशत्रुघ्नस्वशरीरेणवापुनः ॥५॥ त्वयिचानागतेपूर्वमितिमेनिश्चितामतिः॥
जानतश्चापितेवीर्यंमहेंद्रवरुणोपम ॥ ६ ॥ हत्वाहंरावणंयुद्धेसपुत्रबलवाहनम् ॥ अभिषिच्यचलंकायांविभीषणमथापिच ॥ ७ ॥
भरतेराज्यमारोप्यत्यक्ष्येदेहंमहाबल ॥ तमेवंवादिनंरामंसुग्रीवःप्रत्यभाषत ॥ ८ ॥ तवभार्यापहर्तारंदृष्ट्वाराघवरावणम् ॥ मर्षयामि
कथंवीरजानन्विक्रममात्मनः ॥ ९ ॥ इत्येवंवादिनंवीरमभिनंद्यचराघवः ॥ लक्ष्मणंलक्ष्मिसंपन्नमिदंवचनमब्रवीत् ॥ १० ॥ परिगृ
ह्योदकंशीतंवनानिफलवंतिच ॥ बलौघंसंविभज्येमंव्यूह्यातिष्ठामलक्ष्मण ॥ ११ ॥ लोकक्षयकरंभीमंभयंपश्याम्युपस्थितम् ॥ निब
र्हणंप्रवीराणामृक्षवानररक्षसाम् ॥ १२ ॥ वाताहिपरुषंवांतिकंपतेचवसुंधरा ॥ पर्वताग्राणिवेपंतेनदंतिधरणीधराः ॥ १३ ॥ मेघाः

ततोरामःसुवेलाग्रंयोजनद्वयमंडलम् ॥ उपारोहत्ससुग्रीवोहरियूथैःसमन्वितः ॥ १ ॥ स्थित्वामुहूर्तंतत्रैवदिशोदशविलोकयन् ॥ त्रिकू
टशिखरेरम्येनिर्मितांविश्वकर्मणा ॥ २ ॥ ददर्शलंकांसुन्यस्तांरम्यकाननशोभिताम् ॥ तस्यांगोपुरशृंगस्थंराक्षसेंद्रदुरासदम् ॥ ३ ॥
श्वेतचामरपर्यंतंविजयच्छत्रशोभितम् ॥ रक्तचंदनसंलिप्तंरक्ताभरणभूषितम् ॥ ४ ॥ नीलजीमूतसंकाशंहेमसंछादितारम्बम् ॥ ऐरावत
विषाणाग्रैरुत्कृष्टकिणवक्षसम् ॥ ५ ॥ शशलोहितरागेणसंवीतंरक्तवाससा ॥ संध्यातपेनसंछन्नंमेघराशिमिवांबरे ॥ ६ ॥ पश्यतांवानरें
द्राणांराघवस्यापिपश्यतः ॥ दर्शनाद्राक्षसेंद्रस्यसुग्रीवःसहसोत्थितः ॥ ७ ॥ क्रोधवेगेनसंयुक्तःसत्त्वेनचबलेनच ॥ अचलाग्रादथोत्था
यपुप्लुवेगोपुरस्थले ॥ ८ ॥ स्थित्वामुहूर्तंसंप्रेक्ष्यनिर्भयेनांतरात्मना ॥ तृणीकृत्यचतद्रक्षःसोऽब्रवीत्परुषंवचः ॥ ९ ॥ लोकनाथस्य
रामस्यसखादासोऽस्मिराक्षस ॥ नमयामोक्ष्यसेऽद्यत्वंपार्थिवेंद्रस्यतेजसा ॥ १० ॥ इत्युक्त्वासहसोत्पत्यपुप्लुवेतस्यचोपरि ॥ आकृ
ष्यमुकुटंचित्रंपातयामासतद्भुवि ॥ ११ ॥ समीक्ष्यतूर्णमायांतंबभाषेतंनिशाचरः ॥ सुग्रीवस्त्वंपरोक्षंमेहीनग्रीवोभविष्यसि ॥ १२ ॥
इत्युक्त्वोत्थायतंक्षिप्रंबाहुभ्यामाक्षिपत्तले ॥ कंदुवत्ससमुत्थायबाहुभ्यामाक्षिपद्धरिः ॥ १३ ॥ परस्परंस्वेदविदिग्धगात्रौपरस्परंशोणि
तरक्तदेहौ ॥ परस्परंश्लिष्टनिरुद्धचेष्टौपरस्परंशाल्मलिकिंशुकाविव ॥ १४ ॥ मुष्टिप्रहारैश्चतलप्रहारैररत्निघातैश्चकराग्रघातैः ॥ तौच
क्रतुर्युद्धमसह्यरूपंमहाबलौराक्षसवानरेंद्रौ ॥ १५ ॥ कृत्वानियुद्धंभृशमुग्रवेगौकालंचिरंगोपुरवेदिमध्ये ॥ उत्क्षिप्यचोत्क्षिप्यविनम्य
देहौपादक्रमाद्गोपुरवेदिलग्नौ ॥ १६ ॥ अन्योन्यमापीड्यविलग्नदेहौतौपेततुःसालनिखातमध्ये ॥ उत्पेततुर्भूमितलंस्पृशंतौस्थित्वामु
हूर्तंत्वविनिःश्वसंतौ ॥ १७ ॥ आलिंग्यचालिंग्यचबाहुयोक्त्रैःसंयोजयामासतुराहवेतौ ॥ संरंभशिक्षाबलसंप्रयुक्तौसुचेरतुःसंप्रतियुद्ध
मार्गे ॥ १८ ॥ शार्दूलसिंहाविवजातदंष्ट्रौगजेंद्रपोताविवसंप्रयुक्तौ ॥ संहत्यसंवेद्यचतौकराभ्यांतौपेततुर्वैयुगपद्धरायाम् ॥ १९ ॥
उद्यम्यचान्योन्यमधिक्षिपंतौसंचक्रमातेबहुयुद्धमार्गे ॥ व्यायामशिक्षाबलसंप्रयुक्तौक्लमंनतौजग्मतुराशुवीरौ ॥ २० ॥ बाहूत्तमैर्वारण
वारणाभैर्निवारयंतौपरवारणाभौ ॥ चिरेणकालेनभृशंप्रयुद्धौसंचेरतुर्मंडलमार्गमाशु ॥ २१ ॥ तौपरस्परमासाद्ययत्तावन्योन्यसूदने ॥

णिपुष्पाणिचफलानिच ॥ धारयंत्यागमास्तत्रभूषणानीवमानवाः ॥ ७ ॥ तच्चैत्ररथसंकाशंमनोज्ञंनंदनोपमम् ॥ वनंसर्वर्तुकंरम्यंशुशु
भेषट्पदायुतम् ॥ ८ ॥ दात्यूहकोयष्टिभकैर्नृत्यमानैश्चबर्हिणैः ॥ रुतंपरभृतानांचशुश्रुवेवननिर्झरे ॥ ९ ॥ नित्यमत्तविहंगानिभ्रमराच
रितानिच ॥ कोकिलाकुलखंडानिविहंगाभिरुतानिच ॥ १० ॥ भृङ्गराजाधिगीतानिकुररस्वनितानिच ॥ (कोणालकविघुष्टानिसा
रसाभिरुतानिच ॥) विविशुस्तेततस्तानिवनान्युपवनानिच ॥ ११ ॥ हृष्टाःप्रमुदितावीराहरयःकामरूपिणः ॥ तेषांप्रविशतांतत्र
वानराणांमहौजसाम् ॥ १२ ॥ पुष्पसंसर्गसुरभिर्ववौप्राणसमोऽनिलः ॥ अन्येतुहरिवीराणांयूथान्निष्क्रम्ययूथपाः ॥ सुग्रीवेणाभ्यनु
ज्ञातालंकांजग्मुःपताकिनीम् ॥ १३ ॥ वित्रासयंतोविहगान्ग्लापयंतोमृगद्विपान् ॥ कंपयंतश्चतांलंकांनादैःस्वैर्नदतांवराः ॥ १४ ॥
कुर्वंतस्तेमहावेगामहींचरणपीडिताम् ॥ रजश्चसहसैवोर्ध्वंजगामचरणोत्थितम् ॥ १५ ॥ ऋक्षाःसिंहाश्चमहिषावारणाश्चमृगाःखगाः ॥
तेनशब्देनवित्रस्ताजग्मुर्भीतादिशोदश ॥१६॥ शिखरंतुत्रिकूटस्यप्रांशुचैकंदिविस्पृशम् ॥ समंतात्पुष्पसंछन्नंमहारजतसन्निभम् ॥१७॥
शतयोजनविस्तीर्णंविमलंचारुदर्शनम् ॥ श्लक्ष्णंश्रीमन्महच्चैवदुष्प्रापंशकुनैरपि ॥ १८ ॥ मनसापिदुरारोहंकिंपुनःकर्मणाजनैः ॥
निविष्टातस्यशिखरेलंकारावणपालिता ॥ १९ ॥ दशयोजनविस्तीर्णाविंशद्योजनमायता ॥ सापुरीगोपुरैरुच्चैः पांडुरांबुदसन्निभैः ॥
कांचनेनचशालेनराजतेनचशोभते ॥ २० ॥ प्रासादैश्चविमानैश्चलंकापरमभूषिता ॥ घनैरिवातपापायेमध्यमंवैष्णवंपदम् ॥ २१ ॥
यस्यांस्तंभसहस्रेणप्रासादःसमलंकृतः ॥ कैलासशिखराकारोदृश्यतेखमिवोल्लिखन् ॥ २२ ॥ चैत्यःसराक्षसेंद्रस्यबभूवपुरभूषणम् ॥
शतेनरक्षसांनित्यंयःसमग्रेणरक्ष्यते ॥ २३ ॥ मनोज्ञांकांचनवतींपर्वतैरुपशोभिताम् ॥ नानाधातुविचित्रैश्चउद्यानैरुपशोभिताम् ॥२४॥
नानाविहगसंघुष्टांनानामृगनिषेविताम् ॥ नानाकुसुमसंपन्नांनानाराक्षससेविताम् ॥ २५ ॥ तांसमृद्धांसमृद्धार्थांलक्ष्मीवाँल्लक्ष्मणा
ग्रजः ॥ नगरींत्रिदिवप्रख्यांविस्मयंप्रापवीर्यवान् ॥ २६ ॥ तांरत्नपूर्णांबहुसंविधानांप्रासादमालाभिरलंकृतांच ॥ पुरींमहायंत्रकवाट
मुख्यांददर्शरामोमहताबलेन ॥ २७ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वा० आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे एकोनचत्वारिंशः सर्गः ॥ ३९ ॥

रोहामहेसर्वेवत्स्यामोत्रनिशामिमाम् ॥ ३ ॥ लंकांचालोकयिष्यामोनिलयंतस्यरक्षसः ॥ येनमेमरणांतायहृताभार्यादुरात्मना ॥ ४ ॥
येनधर्मोनविज्ञातोनवृत्तंनकुलंतथा ॥ राक्षस्यानीचयाबुद्ध्यायेनतद्गर्हितंकृतम् ॥ ५ ॥ (तस्मिन्मेवर्ततेरोषःकीर्तितेराक्षसाधमे ॥ यस्या
पराधान्नीचस्यवधंद्रक्ष्यामिरक्षसाम् ॥ १ ॥ एकोहिकुरुतेपापंकालपाशवशंगतः ॥ नीचेनात्मापचारेणकुलंतेनविनश्यति ॥ २)
एवंसंमंत्रयन्नेवसक्रोधोरावणंप्रति ॥ रामःसुवेलमासाद्यचित्रसानुमुपारुहत् ॥ ६ ॥ पृष्ठतोलक्ष्मणश्चैनमन्वगच्छत्समाहितः ॥ सशरं
चापमुद्यम्यसुमहद्विक्रमेरतः ॥ ७ ॥ तमन्वरोहत्सुग्रीवःसामात्यःसविभीषणः ॥ (हनुमानंगदोनीलोमैन्दोद्विविदएवच ॥ गजोगवा
क्षोगवयःशरभोगन्धमादनः ॥ १ ॥ पनसःकुमुदश्चैवहरोरंभश्चयूथपः ॥ जाम्बवांश्चसुषेणश्चऋषभश्चमहामतिः ॥ दुर्मुखश्चमहातेजास्त
थाशतबलिःकपिः ॥ २ ॥) तेवायुवेगप्रवणास्तंगिरिंगिरिचारिणः ॥ ८ ॥ अध्यारोहंतशतशःसुवेलंयत्रराघवः ॥ तेत्वदीर्घेणकालेन
गिरिमारुह्यसर्वतः ॥ ९ ॥ ददृशुःशिखरेतस्यविषक्तामिवखेपुरीम् ॥ तांशुभांप्रवरद्वारांप्राकारवरशोभिताम् ॥ १० ॥ लंकांराक्षससं
पूर्णांददृशुर्हरियूथपाः ॥ प्राकारवरसंस्थैश्चतथानीलैश्चराक्षसैः ॥ ददृशुस्तेहरिश्रेष्ठाःप्राकारमपरंकृतम् ॥ ११ ॥ तंदृष्ट्वावानराःसर्वेराक्ष
सान्युद्धकांक्षिणः ॥ मुमुचुर्विविधान्नादांस्तस्यरामस्यपश्यतः ॥ १२ ॥ ततोस्तमगमत्सूर्यःसंध्ययाप्रतिरंजितः ॥पूर्णचन्द्रप्रदीप्ताचक्षपा
समतिवर्तत ॥ १३ ॥ ततःसरामोहरिवाहिनीपतिर्विभीषणेनप्रतिनंद्यसत्कृतः ॥ सलक्ष्मणोयूथपयूथसंयुतःसुवेलपृष्ठेन्यवसद्यथासु
खम् ॥ १४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकाण्डे अष्टात्रिंशः सर्गः ॥ ३८ ॥ तांरात्रिमुषितास्त
त्रसुवेलेहरियूथपाः ॥ लंकायांददृशुर्वीरावनान्युपवनानिच ॥ १ ॥ समसौम्यानिरम्याणिविशालान्यायतानिच ॥ दृष्टिरम्याणिते
दृष्ट्वाबभूवुर्जातविस्मयाः ॥ २ ॥ चंपकाशोकबकुलशालतालसमाकुला ॥ तमालपनसच्छन्नानागमालासमावृता ॥ ३ ॥ हिंतालैरर्जुनै
र्नीपैःसप्तपर्णैःसुपुष्पितैः ॥ तिलकैःकर्णिकाकारैश्चपाटलैश्चसमंततः ॥ ४ ॥ शुशुभेपुष्पिताग्रैश्चलतापरिगतद्रुमैः ॥ लंकाबहुविधैर्दिव्यैर्य
थेन्द्रस्यामरावती ॥ ५ ॥ विचित्रकुसुमोपेतैरक्तकोमलपल्लवैः॥शाद्वलैश्चतथानीलैश्चित्राभिर्वनराजिभिः ॥ ६ ॥ गंधाढ्यान्यतिरम्या

सहस्राणांसहस्रमुपतिष्ठति ॥ १८ ॥ एतांप्रवृत्तिंलंकायांमंत्रिप्रोक्तांविभीषणः ॥ एवमुक्त्वामहाबाहूराक्षसांस्तानदर्शयत् ॥ १९ ॥ लंका
यांसचिवैः सर्वंरामायप्रत्यवेदयत् ॥ रामंकमलपत्राक्षमिदमुत्तरमब्रवीत् ॥ २० ॥ रावणावरजःश्रीमान्रामप्रियचिकीर्षया ॥ कुबेरंतुय
दारामरावणःप्रतियुध्यति ॥ २१ ॥ षष्टिःशतसहस्राणितदानिर्यांतिराक्षसाः ॥ पराक्रमेणवीर्येणतेजसासत्त्वगौरवात् ॥ सदृशाह्यत्रद
र्पेणरावणस्यदुरात्मनः ॥ २२ ॥ अत्रमन्युर्नकर्तव्यःकोपयेत्वांनभीषये ॥ समर्थोह्यसिवीर्येणसुराणामपिनिग्रहे ॥ २३ ॥ तद्भवांश्चतु
रंगेणबलेनमहतावृतम् ॥ व्यूह्येदंवानरानीकंनिर्मथिष्यसिरावणम् ॥ २४ ॥ रावणावरजेवाक्यमेवंब्रुवतिराघवः ॥ शत्रूणांप्रतिघातार्थ
मिदंवचनमब्रवीत् ॥ २५ ॥ पूर्वद्वारंतुलंकायानीलोवानरपुंगवः ॥ प्रहस्तंप्रतियोद्धास्याद्वानरैर्बहुभिर्वृतः ॥ २६ ॥ अंगदोवालिपुत्रस्तु
बलेनमहतावृतः ॥ दक्षिणेबाधतांद्वारेमहापार्श्वमहोदरौ ॥ २७ ॥ हनूमान्पश्चिमद्वारंनिष्पीड्यपवनात्मजः ॥ प्रविशत्वप्रमेयात्माबहु
भिःकपिभिर्वृतः ॥ २८ ॥ दैत्यदानवसंघानामृषीणांचमहात्मनाम् ॥ विप्रकारप्रियःक्षुद्रोवरदानबलान्वितः ॥ २९ ॥ परिक्रामतियः
सर्वांल्लोकान्संतापयन्प्रजाः ॥ तस्याहंराक्षसेंद्रस्यस्वयमेववधेधृतः ॥ ३० ॥ उत्तरंनगरद्वारमहंसौमित्रिणासह ॥ निपीड्याभिप्रवेक्ष्या
मिसबलोयत्ररावणः ॥३१॥ वानरेंद्रश्चबलवानृक्षराजश्चवीर्यवान् ॥ राक्षसेंद्रानुजश्चैवगुल्मेभवतुमध्यमे ॥ ३२ ॥ नचैवमानुषंरूपंकार्यं
हरिभिराहवे ॥ एषाभवतुनःसंज्ञायुद्धेस्मिन्वानरेबले ॥ ३३ ॥ वानराएववश्चिह्नंस्वजनेस्मिन्भविष्यति ॥ वयंतुमानुषेणैवसप्तयोत्स्या
महेपरान् ॥ ३४ ॥ अहमेवसहभ्रात्रालक्ष्मणेनमहौजसा ॥ आत्मनापंचमश्चायंसखाममविभीषणः ॥ ३५ ॥ सरामःकृत्यसिद्ध्यर्थमेव
मुक्त्वाविभीषणम् ॥ सुवेलारोहणेबुद्धिंचकारमतिमान्प्रभुः ॥ ३६ ॥ रमणीयतरंदृष्ट्वासुवेलस्यगिरेस्तटम् ॥ ३७ ॥ ततस्तुरामोमहता
बलेनप्रच्छाद्यसर्वांपृथिवींमहात्मा ॥ प्रहृष्टरूपोभिजगामलंकांकृत्वामतिंसोरिवधेमहात्मा ॥ ३८ ॥ इत्यार्षेश्रीम० वाल्मी० आदिकाव्ये
च० सा० युद्धकाण्डे सप्तत्रिंशः सर्गः ॥ ३७ ॥ सतुकृत्वासुवेलस्यमतिमारोहणंप्रति ॥ लक्ष्मणानुगतोरामःसुग्रीवमिदमब्रवीत् ॥ १ ॥
विभीषणंचधर्मज्ञमनुरक्तंनिशाचरम् ॥ मंत्रज्ञंचविधिज्ञंचश्लक्ष्णयापरयागिरा ॥ २ ॥ सुवेलंसाधुशैलेन्द्रमिमंधातुशतैश्चितम् ॥ अध्या

जितंतदा ॥ व्यादिदेशमहामायंराक्षसैर्बहुभिर्वृतम् ॥ १८ ॥ उत्तरस्यांपुरद्वारिव्यादिश्यशुकसारणौ ॥ स्वयंचात्रगमिष्यामिमंत्रिणस्ता
नुवाचह ॥ १९ ॥ राक्षसंतुविरूपाक्षंमहावीर्यपराक्रमम् ॥ मध्यमेऽस्थापयद्गुल्मेबहुभिःसहराक्षसैः ॥ २० ॥ एवंविधानंलंकायांकृत्वा
राक्षसपुंगवः ॥ कृतकृत्यमिवात्मानंमन्यतेकालचोदितः ॥ २१ ॥ विसर्जयामासततःसमंत्रिणोविधानमाज्ञाप्यपुरस्यपुष्कलम् ॥
जयाशिषामंत्रिगणेनपूजितोविवेशसोंतःपुरमृद्धिमन्महत् ॥ २२ ॥ इत्यार्षे श्रीम० वाल्मी० आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे षट्
त्रिंशः सर्गः ॥ ३६ ॥ नरवानरराजानौसतुवायुसुतःकपिः ॥ जांबवानृक्षराजश्चराक्षसश्चविभीषणः ॥ १ ॥ अंगदोवालिपुत्रश्चसौमि
त्रिःशरभःकपिः ॥ सुषेणःसहदायादोमैंदोद्विविदएवच ॥ २ ॥ गजोगवाक्षःकुमुदोनलोथपनसस्तथा ॥ अमित्रविषयंप्राताःसमवे
ताःसमर्थयन् ॥ ३ ॥ इयंसालक्ष्यतेलंकापुरीरावणपालिता ॥ ससुरोरगगंधर्वैःसर्वैरपिसुदुर्जया ॥ ४ ॥ कार्यसिद्धिंपुरस्कृत्यमंत्र
यध्वंविनिर्णये ॥ नित्यंसन्निहितोयत्ररावणोराक्षसाधिपः ॥ ५ ॥ अथतेषुब्रुवाणेषुरावणावरजोब्रवीत् ॥ वाक्यमग्राम्यपदवत्पुष्क
लार्थंविभीषणः ॥ ६ ॥ अनलःपनसश्चैवसंपातिःप्रमतिस्तथा ॥ गत्वालंकांममामात्याःपुरींपुनरिहागताः ॥ ७ ॥ भूत्वाशकुनयःसर्वे
प्रविष्टाश्चरिपोर्बलम् ॥ विधानंविहितंयच्चतद्दृष्ट्वासमुपस्थिताः ॥ ८ ॥ संविधानंयथाहुस्तेरावणस्यदुरात्मनः ॥ रामतद्ब्रुवतःसर्वंया
थातथ्येनमेशृणु ॥ ९ ॥ पूर्वंप्रहस्तःसबलोद्वारमासाद्यतिष्ठति ॥ दक्षिणंचमहावीर्यौमहापार्श्वमहोदरौ ॥ १० ॥ इंद्रजित्पश्चिमंद्वारंराक्ष
सैर्बहुभिर्वृतः ॥ पट्टिशासिधनुष्मद्भिःशूलमुद्गरपाणिभिः ॥ ११ ॥ नानाप्रहरणैःशूरैरावृतोरावणात्मजः ॥ राक्षसानांसहस्रैस्तुबहुभिः
शस्त्रपाणिभिः ॥ १२ ॥ युक्तःपरमसंविग्नोराक्षसैःसहमंत्रवित् ॥ उत्तरंनगरद्वारंरावणःस्वयमास्थितः ॥ १३ ॥ विरूपाक्षस्तुमहता
शूलखड्गधनुष्मता ॥ बलेनराक्षसैःसार्धंमध्यमंगुल्ममाश्रितः ॥ १४ ॥ एतानेवंविधान्गुल्माँल्लंकायाःसमुदीक्ष्यते ॥ मामकामंत्रिणः
सर्वेशीघ्रंपुनरिहागताः ॥ १५ ॥ गजानांदशसाहस्रंरथानामयुतंतथा ॥ हयानामयुतेद्वेचसाग्रांकोटिंचरक्षसाम् ॥ १६ ॥ विक्रांता
बलवंतश्चसंयुगेष्वाततायिनः ॥ इष्टाराक्षसराजस्यनित्यमेतेनिशाचराः ॥ १७ ॥ एकैकस्यात्रयुद्धार्थेराक्षसस्यविशांपते ॥ परीवारः

विकलोमुंडः पुरुषः कृष्णपिंगलः ॥२३॥ कालोगृहाणिसर्वेषांकालेकालेऽन्ववेक्षते ॥ एतान्यन्यानिदुष्टानिनिमित्तान्युत्पतंतिच ॥२४॥
"रामंमन्यामहेविष्णुंमानुषंरूपमास्थितम् ॥ नहिमानुषमात्रोसौराघवोदृढविक्रमः ॥ १ ॥ येनबद्धःसमुद्रेचसेतुःसपरमाद्भुतः ॥ कुरु
ष्वनरराजेनसंधिंरामेणरावण ॥ २ ॥" ज्ञात्वाऽवधार्यकर्माणिक्रियतामायतिक्षमम् ॥ ३५ ॥ इदंवचस्तस्यनिगद्यमाल्यवान्परीक्ष्यर
क्षोधिपतेर्मनःपुनः ॥ अनुत्तमेषूत्तमपौरुषोबलीबभूवतूष्णींसमवेक्ष्यरावणम् ॥ ३६ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये
च० सा० युद्धकांडे पंचत्रिंशः सर्गः ॥ ३५ ॥ तत्तुमाल्यवतोवाक्यंहितमुक्तंदशाननः ॥ नमर्षयतिदुष्टात्माकालस्यवशमागतः ॥ १ ॥
सबद्ध्वाभ्रुकुटिंवक्रेक्रोधस्यवशमागतः ॥ अमर्षात्परिवृत्ताक्षोमाल्यवंतमथाब्रवीत् ॥ २ ॥ हितबुद्ध्यायदहितंवचःपरुषमुच्यते ॥ पर
पक्षंप्रविश्यैवनैतच्छ्रोत्रगतंमम ॥ ३ ॥ मानुषंकृपणंराममेकंशाखामृगाश्रयम् ॥ समर्थंमन्यसेकेनत्यक्तंपित्रावनाश्रयम् ॥ ४ ॥ रक्ष
सामीश्वरंमांचदेवानांचभयंकरम् ॥ हीनंमांमन्यसेकेनअहीनंसर्वविक्रमैः ॥ ५ ॥ वीरद्वेषेणवाशंकेपक्षपातेनवारिपोः ॥ त्वयाहंपरुषा
ण्युक्तोममप्रोत्साहनेनवा ॥ ६ ॥ प्रभवंतंपदस्थंहिपरुषंकोऽभिभाषते ॥ पंडितःशास्त्रतत्त्वज्ञोविनाप्रोत्साहनेनवा ॥ ७ ॥ आनी
यचवनात्सीतांपद्महीनामिवश्रियम् ॥ किमर्थंप्रतिदास्यामिराघवस्यभयादहम् ॥ ८ ॥ वृतंवानरकोटीभिःससुग्रीवंसलक्ष्मणम् ॥
पश्यकैश्चिदहोभिश्चराघवंनिहतंमया ॥ ९ ॥ द्वंद्वेयस्यनतिष्ठंतिदैवतान्यपिसंयुगे ॥ सकस्माद्रावणोयुद्धेभयमाहारयिष्यति ॥ १० ॥
द्विधाभज्येयमप्येवंननमेयंतुकस्यचित् ॥ एषमेसहजोदोषःस्वभावोदुरतिक्रमः ॥ ११ ॥ यदितावत्समुद्रेतुसेतुर्बद्धोयदृच्छया ॥ रामेण
विस्मयःकोत्रयेनतेभयमागतम् ॥ १२ ॥ सतुतीर्त्वार्णवंरामःसहवानरसेनया ॥ प्रतिजानामितेसत्यंनजीवन्प्रतियास्यति ॥ १३ ॥
एवंब्रुवाणंसंरब्धंरुष्टंविज्ञायरावणम् ॥ व्रीडितोमाल्यवान्वाक्यंनोत्तरंप्रत्यपद्यत ॥ १४ ॥ जयाशिषातुराजानंवर्धयित्वायथोचितम् ॥
माल्यवानभ्यनुज्ञातोजगामस्वंनिवेशनम् ॥ १५ ॥ रावणस्तुसहामात्योमंत्रयित्वाविमृश्यच ॥ लंकायास्तुतदागुप्तिंकारयामासरा
क्षसः ॥ १६ ॥ व्यादिदेशचपूर्वस्यांप्रहस्तंद्वारिराक्षसम् ॥ दक्षिणस्यांमहावीर्यौमहापार्श्वमहोदरौ ॥ १७ ॥ पश्चिमायामथद्वारिपुत्रमिंद्र

सीतातस्मैप्रदीयताम् ॥ १० ॥ तस्यदेवर्षयःसर्वेगंधर्वाश्चजयैषिणः ॥ विरोधमागमस्तेनसंधिस्तेतेनरोचताम् ॥ ११ ॥ असृजद्भगवा
न्पक्षौद्वावेवहिपितामहः ॥ सुराणामसुराणांचधर्माधर्मौतदाश्रयौ ॥ १२ ॥ धर्मोहिश्रूयतेपक्षअमराणांमहात्मनाम् ॥ अधर्मोरक्षसांप
क्षोह्यसुराणांचराक्षस ॥ १३ ॥ धर्मोवैग्रसतेऽधर्मंयदाकृतमभूद्युगम् ॥ अधर्मोग्रसतेधर्मंतदातिष्यःप्रवर्तते ॥ १४ ॥ तत्त्वयाचरतालोका
न्धर्मोपिनिहतोमहान् ॥ अधर्मःप्रगृहीतश्चतेनास्मद्बलिनःपरे ॥ १५ ॥ सप्रमादात्प्रवृद्धस्तेऽधर्मोहिर्ग्रसतेहिनः ॥ विवर्धयतिपक्षंचसु
राणांसुरभावनः ॥ १६ ॥ विषयेषुप्रसक्तेनयत्किंचित्कारिणात्वया ॥ ऋषीणामग्निकल्पानामुद्वेगोजनितोमहान् ॥ १७ ॥ तेषांप्रभावो
दुर्धर्षःप्रदीप्तइवपावकः ॥ तपसाभावितात्मानोधर्मस्यानुग्रहेरताः ॥ १८ ॥ मुख्यैर्यज्ञैर्यजंत्येतेतैस्तैर्यत्तेद्विजातयः ॥ जुह्वत्यग्नींश्चवि
धिवद्वेदांश्चोच्चैरधीयते ॥ अभिभूयचरक्षांसिब्रह्मघोषानुदीरयन् ॥ १९ ॥ दिशोविप्रद्रुताःसर्वेस्तनयित्नुरिवोष्णगे ॥ ऋषीणामग्निक
ल्पानामग्निहोत्रसमुत्थितः ॥ २० ॥ आवृत्यरक्षसांतेजोधूमोव्याप्यदिशोदश ॥ तेषुतेषुचदेशेषुपुण्येष्टच्चवधृतव्रतैः ॥ २१ ॥ चर्यमाणं
तपस्तीव्रंसंतापयतिराक्षसान् ॥ देवदानवयक्षेभ्योगृहीतश्चवरस्त्वया ॥ २२ ॥ मनुष्यावानराऋक्षागोलांगूलामहाबलाः ॥ बलवंतइहा
गम्यगर्जंतिदृढविक्रमाः ॥ २३ ॥ उत्पातान्विविधान्दृष्ट्वाघोरान्बहुविधान्बहून् ॥ विनाशमनुपश्यामिसर्वेषांरक्षसामहम् ॥ २४ ॥
खराभिस्तनिताघोरामेघाःप्रतिभयंकराः ॥ शोणितेनाभिवर्षंतिलंकामुष्णेनसर्वतः ॥ २५ ॥ रुदतांवाहनानांचप्रपतंत्यश्रुबिंदवः ॥
रजोध्वस्ताविवर्णाश्चनप्रभांतियथापुरम् ॥ २६ ॥ व्यालागोमायवोगृध्रावाश्यंतिचसुभैरवम् ॥ प्रविश्यलंकामारामेसमवायांश्चकु
र्वते ॥ २७ ॥ कालिकाःपांडुरैर्दंतैःप्रहसंत्यग्रतःस्थिताः ॥ स्त्रियःस्वप्नेषुमुष्णंत्योगृहाणिप्रतिभाष्यच ॥ २८ ॥ गृहाणांबलिकर्माणि
श्वानःपर्युपसेवते ॥ खरागोषुप्रजायंतेमूषकानकुलेषुच ॥ २९ ॥ मार्जाराद्वीपिभिःसार्धंसूकराःशुनकैःसह ॥ किन्नराराक्षसैश्चापिसमेयु
र्मानुषैस्सह ॥ ३० ॥ पांडुरारक्तपादाश्चविहगाःकालचोदिताः ॥ राक्षसानांविनाशायकपोताविचरंतिच ॥ ३१ ॥ चीचीकूचीतिवा
शंतःशारिकावेश्मसुस्थिताः ॥ पतंतिग्रथिताश्चापिनिर्जिताःकलहैषिभिः ॥ ३२ ॥ पक्षिणश्चमृगाःसर्वेप्रत्यादित्यंरुदंतिते ॥ करालो

परिष्वज्यचसुस्निग्धंददौचस्वयमासनम् ॥ १७ ॥ इहासीनासुखंसर्वमाख्याहिममतत्त्वतः ॥ क्रूरस्यनिश्चयंतस्यरावणस्यदुरा
त्मनः ॥ १८ ॥ एवमुक्तातुसरमासीतयावेपमानया ॥ कथितंसर्वमाचष्टरावणस्यसमंत्रिणः ॥ १९ ॥ जनन्याराक्षसेंद्रोवैत्वन्मो
क्षार्थंबृहद्वचः ॥ अतिस्निग्धेनवैदेहिमंत्रिवृद्धेनचोदितः ॥ २० ॥ दीयतामभिसत्कृत्यमनुजेंद्रायमैथिली ॥ निदर्शनंतेपर्याप्तंजनस्था
नेयदद्भुतम् ॥ २१ ॥ लंघनंचसमुद्रस्यदर्शनंचहनूमतः ॥ वधंचरक्षसांयुद्धेकः कुर्यान्मानुषोयुधि ॥ २२ ॥ एवंसमंत्रिवृद्धैश्चमात्राचबहु
बोधितः ॥ नत्वामुत्सहतेमोक्तुमर्थमर्थपरोयथा ॥ २३ ॥ नोत्सहत्यमृतोमोक्तुंयुद्धेत्वामितिमैथिलि ॥ सामात्यस्यनृशंसस्यनिश्चयो
ह्येषवर्तते ॥ २४ ॥ तदेषांसुस्थिराबुद्धिर्मृत्युलोभादुपस्थिता ॥ भयान्नशक्तस्त्वांमोक्तुमनिरस्तःससंयुगे ॥ २५ ॥ राक्षसानांचसर्वेषा
मात्मनश्चवधेनहि ॥ निहत्यरावणंसंख्येसर्वथानिशितैःशरैः ॥ प्रतिनेष्यतिरामस्त्वामयोध्यामसितेक्षणे ॥ २६ ॥ एतस्मिन्नंतरेशब्दो
भेरीशंखसमाकुलः ॥ श्रुतोवैसर्वसैन्यानांकंपयन्धरणीतलम् ॥२७॥ श्रुत्वातुतंवानरसैन्यनादंलंकागताराक्षसराजभृत्याः ॥ हतौजसो
दैन्यपरीतचेष्टाःश्रेयोनपश्यन्तिनृपस्यदोषात् ॥ २८ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकाण्डे चतु
स्त्रिंशः सर्गः ॥ ३४ ॥ तेनशंखविमिश्रेणभेरीशब्देननादिना ॥ उपयातिमहाबाहूरामःपरपुरंजयः ॥ १ ॥ तंनिनादंनिशम्याथराव
णोराक्षसेश्वरः ॥ मुहूर्तंध्यानमास्थायसचिवानभ्युदैक्षत ॥ २ ॥ अथतान्सचिवांस्तत्रसर्वानाभाष्यरावणः ॥ सभांसन्नादयन्सर्वानि
त्युवाचमहाबलः ॥ ३ ॥ जगत्संतापतःक्रूरोगर्हयन्राक्षसेश्वरः ॥ तरणंसागरस्यास्यविक्रमंबलपोरुषम् ॥ ४ ॥ यदुक्तवंतोरामस्यभवंत
स्तन्मयाश्रुतम् ॥ भवतश्चाप्यहंवेद्मियुद्धेसत्यपराक्रमान् ॥ तूष्णीकानीक्षतोन्योऽन्यंविदित्वारामविक्रमम् ॥ ५ ॥ ततस्तुसुमहाप्राज्ञो
माल्यवान्नामराक्षसः ॥ रावणस्यवचःश्रुत्वाइतिमातामहोब्रवीत् ॥ ६ ॥ विद्यास्वभिविनीतोयोराजाराजन्नयानुगः ॥ सशास्तिचिर
मैश्वर्यमरींश्चकुरुतेवशे ॥ ७ ॥ संदधानोहिकालेनविगृह्णंश्चारिभिःसह ॥ स्वपक्षेवर्धनंकुर्वन्महदैश्वर्यमश्नुते ॥ ८ ॥ हीयमानेनकर्त
व्योराज्ञासंधिःसमेनच ॥ नशत्रुमवमन्येतज्यायान्कुर्वीतविग्रहम् ॥ ९ ॥ तन्मह्यंरोचतेसंधिःसहरामेणरावण ॥ यदर्थमभियुक्तोसि

परिष्वक्तातस्योरसिमहोरसः ॥ ३१ ॥ अचिरान्मोक्ष्यतेसीतेदेवितेजघनंगताम् ॥ धृतामेकांबहून्मासान्वेणींरामोमहाबलः ॥ ३२ ॥
तस्यदृष्ट्वामुखंदेविपूर्णचंद्रमिवोदितम् ॥ मोक्ष्यसेशोकजंवारिनिर्मोकमिवपन्नगी ॥ ३३ ॥ रावणंसमरेहत्वानचिरादेवमैथिलि ॥ त्वया
समग्रःप्रिययासुखार्होलप्स्यतेसुखम् ॥ ३४ ॥ सभाजितात्वंरामेणमोदिष्यसिमहात्मना ॥ सुवर्षेणसमायुक्तायथासस्येनमेदिनी ॥३५॥
गिरिवरमभितोविवर्तमानोहयइवमंडलमाशुयःकरोति ॥ तमिहशरणमभ्युपैहिदेविदिवसकरंप्रभवोह्ययंप्रजानाम् ॥ ३६ ॥ इत्यार्षे
श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे त्रयस्त्रिंशः सर्गः ॥ ३३ ॥ अथतांजातसंतापांतेनवाक्येनमोहिताम् ॥
सरमाह्लादयामासमहींदग्धामिवांभसा ॥ १ ॥ ततस्तस्याहितंसख्याचिकीर्षंतीसखीवचः ॥ उवाचकालेकालज्ञास्मितपूर्वाभिभा
षिणी ॥ २ ॥ उत्सहेयमहंगत्वात्वद्वाक्यमसितेक्षणे ॥ निवेद्यकुशलंरामेप्रतिच्छन्नानिवर्तितुम् ॥ ३ ॥ नहिमेक्रममाणायानिरालंबे
विहायसि ॥ समर्थोगतिमन्वेतुंपवनोगरुडोपिवा ॥ ४ ॥ एवंब्रुवाणांतांसीतासरमामिदमब्रवीत् ॥ मधुरंश्लक्ष्णयावाचापूर्वशोकाभि
पन्नया ॥ ५ ॥ समर्थागगनंगंतुमपिचत्वंरसातलम् ॥ अवगच्छाद्यकर्तव्यंकर्तव्यंतेमदंतरे ॥ ६ ॥ मत्प्रियंयदिकर्तव्यंयदिबुद्धिःस्थि
रातव ॥ ज्ञातुमिच्छामितंगत्वाकिंकरोतीतिरावणः ॥ ७ ॥ सहिमायाबलःक्रूरोरावणःशत्रुरावणः ॥ मांमोहयतिदुष्टात्मापीतमात्रेव
वारुणी ॥ ८ ॥ तर्जापयतिमांनित्यंभर्त्सापयतिचासकृत् ॥ राक्षसीभिःसुघोराभिर्योमांरक्षतिनित्यशः ॥ ९ ॥ उद्विग्नाशंकिताचास्मि
नस्वस्थंचमनोमम ॥ तद्भयाच्चाहमुद्विग्नाअशोकवनिकांगता ॥ १० ॥ यदिनामकथातस्यनिश्चितंवापियद्भवेत् ॥ निवेदयेथाःसर्वंत
द्दरोमेस्यादनुग्रहः ॥ ११ ॥ साप्येवंब्रुवतींसीतांसरमामृदुभाषिणी ॥ उवाचवचनंतस्याःस्पृशंतीबाष्पविक्लवम् ॥ १२ ॥ एषतेयद्यभि
प्रायस्तस्माद्गच्छामिजानकि ॥ गृह्यशत्रोरभिप्रायमुपावर्तामिमैथिलि ॥ १३ ॥ एवमुक्त्वाततोगत्वासमीपंतस्यरक्षसः ॥ शुश्रावकथि
तंतस्यरावणस्यसमंत्रिणः ॥ १४ ॥ साश्रुत्वानिश्चयंतस्यनिश्चयज्ञादुरात्मनः ॥ पुनरेवागमत्क्षिप्रमशोकवनिकांशुभाम् ॥ १५ ॥ साप्र
विष्टाततस्तत्रददर्शजनकात्मजाम् ॥ प्रतीक्षमाणांस्वामेवभ्रष्टपद्मामिवश्रियम् ॥ १६ ॥ तांतुसीतापुनःप्राप्तांसरमांप्रियभाषिणीम् ॥

धन्वीसन्नहनोपेतोधर्मात्माभुविविश्रुतः ॥ १० ॥ विक्रांतोरक्षितानित्यमात्मनश्चपरस्यच ॥ लक्ष्मणेनसहभ्रात्राकुलीनोनयशास्त्र
वित् ॥ ११ ॥ हंतापरबलौघानामचिंत्यबलपौरुषः ॥ नहतोराघवःश्रीमान्सीतेशत्रुनिबर्हणः ॥ १२ ॥ अयुक्तबुद्धिकृत्येनसर्वभूतवि
रोधिना ॥ इयंप्रयुक्तारौद्रेणमायामायाविनात्वयि ॥ १३ ॥ शोकस्तेविगतःसर्वकल्याणंत्वामुपस्थितम् ॥ ध्रुवंत्वांभजतेलक्ष्मीःप्रियं
तेभवतिशृणु ॥ १४ ॥ उत्तीर्यसागरंरामःसहवानरसेनया ॥ सन्निविष्टःसमुद्रस्यतीरमासाद्यदक्षिणम् ॥ १५ ॥ दृष्टोमेपरिपूर्णार्थःका
कुत्स्थःसहलक्ष्मणः ॥ सहितैःसागरांतस्थैर्बलैस्तिष्ठतिरक्षितः ॥ १६ ॥ अनेनप्रेषितायेचराक्षसालघुविक्रमाः ॥ राघवस्तीर्णइत्येवंप्र
वृत्तिस्तैरिहाहृता ॥ १७ ॥ सतांश्रुत्वाविशालाक्षिप्रवृत्तिंराक्षसाधिपः ॥ एषमंत्रयतेसर्वैःसचिवैःसहरावणः ॥ १८ ॥ इतिब्रुवाणासर
माराक्षसीसीतयासह ॥ सर्वोद्योगेनसैन्यानांशब्दंशुश्रावभैरवम् ॥ १९ ॥ दंडनिर्घातवादिन्याःश्रुत्वाभेर्यामहास्वनम् ॥ उवाचसरमा
सीतामिदंमधुरभाषिणी ॥ २० ॥ सन्नाहजननीह्येषाभैरवाभीरुभेरिका ॥ भेरीनादंचगंभीरंशृणुतोयदनिःस्वनम् ॥ २१ ॥ कल्प्यंतेम
त्तमातंगायुज्यंतेरथवाजिनः ॥ दृश्यंतेतुरगारूढाःप्रासहस्ताःसहस्रशः ॥ २२ ॥ तत्रतत्रचसन्नद्धाःसंपतंतिसहस्रशः ॥ आपूर्यंतेराज
मार्गाःसैन्यैरद्भुतदर्शनैः ॥ २३ ॥ वेगवद्भिर्नदद्भिश्चतोयौघैरिवसागरः ॥ शस्त्राणांचप्रसन्नानांचर्मणांवर्मणांतथा ॥ २४ ॥ रथवाजिग
जानांचराक्षसेंद्रानुयायिनाम् ॥ संभ्रमोरक्षसामेषहृषितानांतरस्विनाम् ॥ २५ ॥ प्रभांविसृजतांपश्यनानावर्णसमुत्थिताम् ॥ २६ ॥
"वनंनिर्दहतोघर्मेयथारूपंविभावसोः ॥ घंटानांशृणुनिर्घोषंरथानांनेमिनिःस्वनम् ॥ १ ॥ हयानांह्रेषमाणानांशृणुतूर्यध्वनिंतथा ॥
उद्यतायुधहस्तानांराक्षसेंद्रानुयायिनाम् ॥ २ ॥" संभ्रमोरक्षसामेषतुमुलंलोमहर्षणम् ॥ श्रीस्त्वांभजतिशोकघ्नीरक्षसांभयमागतम् ॥
॥ २७ ॥ रामःकमलपत्राक्षोदैत्यानामिववासवः ॥ अवजित्यजितक्रोधस्तमचिंत्यपराक्रमः ॥ रावणंसमरेहत्वाभर्तात्वाऽधिगमि
ष्यति ॥ २८ ॥ विक्रमिष्यतिरक्षस्सुभर्तातेसहलक्ष्मणः ॥ यथाशत्रुषुशत्रुघ्नोविष्णुनासहवासवः ॥ २९ ॥ आगतस्यहिरामस्यक्षि
प्रमंकगतांसतीम् ॥ अहंद्रक्ष्यामिसिद्धार्थांत्वांशत्रौविनिपातिते ॥ ३० ॥ अश्रूण्यानंदजानित्वंवर्तयिष्यसिजानकि ॥ समागम्य

इतीवदुःखसंतप्ताविललापायतेक्षणा ॥ भर्तुःशिरोधनुश्चैवददर्शजनकात्मजा ॥ ३३ ॥ एवंलालप्यमानायांसीतायांतत्रराक्षसः ॥
अभिचक्रामभर्तारमनीकस्थःकृतांजलिः ॥ ३४ ॥ विजयस्वार्यपुत्रेतिसोभिवाद्यप्रसाद्यच ॥ न्यवेदयदनुप्राप्तंप्रहस्तंवाहिनीपतिम् ॥
॥ ३५ ॥ अमात्यैःसहितःसर्वैःप्रहस्तस्त्वामुपस्थितः ॥ तेनदर्शनकामेनअहंप्रस्थापितःप्रभो ॥ ३६ ॥ नूनमस्तिमहाराजराजभावा
त्क्षमान्वित ॥ किंचिदात्ययिकंकार्यंतेषांत्वंदर्शनंकुरु ॥ ३७ ॥ एतच्छ्रुत्वादशग्रीवोराक्षसप्रतिवेदितम् ॥ अशोकवनिकांत्यक्त्वामंत्रि
णांदर्शनंययौ ॥ ३८ ॥ सतुसर्वंसमर्थ्यैवमंत्रिभिःकृत्यमात्मनः ॥ सभांप्रविश्यविदधेविदित्वारामविक्रमम् ॥ ३९ ॥ अंतर्धानंतुत
च्छीर्षंतच्चकार्मुकमुत्तमम् ॥ जगामरावणस्यैवनिर्याणसमनंतरम् ॥ ४० ॥ राक्षसेंद्रस्तुतैःसार्धंमंत्रिभिर्भीमविक्रमैः ॥ समर्थयामासत
दारामकार्यविनिश्चयम् ॥ ४१ ॥ अविदूरस्थितान्सर्वान्बलाध्यक्षान्हितैषिणः ॥ अब्रवीत्कालसदृशोरावणोराक्षसाधिपः ॥ ४२ ॥
शीघ्रंभेरीनिनादेनस्फुटंकोणाहतेनमे ॥ समानयध्वंसैन्यानिवक्तव्यंचनकारणम् ॥ ४३ ॥ ततस्तथेतिप्रतिगृह्यतद्वचस्तदैवदूताःसहसा
महद्बलम् ॥ समानयंश्चैवसमागतंचन्यवेदयन्भर्तरियुद्धकांक्षिणि ॥ ४४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्ध
काण्डे द्वात्रिंशः सर्गः ॥ ३२ ॥ सीतांतुमोहितांदृष्ट्वासरमानामराक्षसी ॥ आससादाथवैदेहींप्रियांप्रणयिनीसखी ॥ १ ॥ मोहितांराक्ष
सेंद्रेणसीतांपरमदुःखिताम् ॥ आश्वासयामासतदासरमामृदुभाषिणी ॥ २ ॥ साहितत्रकृतामित्रंसीतयारक्ष्यमाणया ॥ रक्षंतीरावणा
दिष्टासानुक्रोशादृढव्रता ॥ ३ ॥ साददर्शसखीसीतांसरमानष्टचेतनाम् ॥ उपावृत्योत्थितांध्वस्तांवडवामिवपांसुषु ॥ ४ ॥ तांसमा
श्वासयामाससखीस्नेहेनसुव्रताम् ॥ (समाश्वसिहिवैदेहिमाभूत्तेमनसोव्यथा ॥) उक्तायद्रावणेनत्वंप्रत्युक्तश्चस्वयंत्वया ॥ ५ ॥
लीनयागहनेशून्येभयमुत्सृज्यरावणात् ॥ तवहेतोर्विशालाक्षिनहिमेरावणाद्भयम् ॥ ६ ॥ ससंभ्रांतश्चनिष्क्रान्तोयत्कृतेराक्षसेश्वरः ॥
तत्रमेविदितंसर्वमभिनिष्क्रम्यमैथिलि ॥ ७ ॥ नशक्यंसौप्तिकंकर्तुंरामस्यविदितात्मनः ॥ वधश्चपुरुषव्याघ्रेतस्मिन्नैवोपपद्यते ॥ ८ ॥
नत्वेवंवानराहंतुंशक्याःपादपयोधिनः ॥ सुरादेवर्षभेणेवरामेणहिसुरक्षिताः ॥ ९ ॥ दीर्घवृत्तभुजःश्रीमान्महोरस्कःप्रतापवान् ॥

यथाधेनुर्विवत्सावत्सलाकृता ॥ ११ ॥ उद्दिष्टंदीर्घमायुस्तेदैवज्ञैरपिराघव ॥ अनृतंवचनंतेषामल्पायुरसिराघव ॥ १२ ॥ अथवान
श्यतिप्रज्ञाप्राज्ञस्यापिसतस्तव ॥ पचत्येनंतथाकालोभूतानांप्रभवोह्ययम् ॥ १३ ॥ अदृष्टंमृत्युमापन्नःकस्मात्त्वंनयशास्त्रवित् ॥ व्यस
नानामुपायज्ञःकुशलोह्यविसर्जने ॥ १४ ॥ यथात्वंसंपरिष्वज्यरौद्रयाऽतिनृशंसया ॥ कालरात्र्यामयाच्छिद्यहृतःकमललोचनः ॥१५॥
इहशेषेमहाबाहोमांविहायतपस्विनीम् ॥ प्रियामिवयथानारींपृथिवींपुरुषर्षभ ॥ १६ ॥ अर्चितंसततंयत्नाद्गंधमाल्यैर्मयातव ॥ इदंते
मत्प्रियंवीरधनुःकांचनभूषितम् ॥ १७ ॥ पित्रादशरथेनत्वंश्वशुरेणममानघ ॥ सर्वैश्चपितृभिःसार्धंनूनंस्वर्गेसमागतः ॥ १८ ॥ दिवि
नक्षत्रभूतंचमहत्कर्मकृतंतथा ॥ पुण्यंराजर्षिवंशंत्वमात्मनःसमुपेक्षसे ॥ १९ ॥ किंमांनप्रेक्षसेराजन्किंवानप्रतिभाषसे ॥ बालांबालेनसं
प्राप्तांभार्यांमांसहचारिणीम् ॥ २० ॥ संश्रुतंगृह्णतापाणिंचरिष्यामीतियत्त्वया ॥ स्मरतन्नामकाकुत्स्थनयमामपिदुःखिताम् ॥ २१ ॥
कस्मान्मामपहायत्वंगतोगतिमतांवर ॥ अस्माल्लोकादमुंलोकंत्यक्त्वामामतिदुःखिताम् ॥ २२ ॥ कल्याणैरुचिरंगात्रंपरिष्वक्तंमयैवतु ॥
क्रव्यादैस्तच्छरीरंतेनूनंविपरिकृष्यते ॥ २३ ॥ अग्निष्टोमादिभिर्यज्ञैरिष्टवानाप्तदक्षिणैः ॥ अग्निहोत्रेणसंस्कारंकेनत्वंनतुलप्स्यसे ॥२४॥
प्रव्रज्यामुपपन्नानांत्रयाणामेकमागतम् ॥ परिप्रक्ष्यतिकौसल्यालक्ष्मणंशोकलालसा ॥२५॥ सतस्याःपरिपृच्छंत्यावधंमित्रबलस्यते ॥
तवचाख्यास्यतेनूनंनिशायांराक्षसैर्वधम् ॥ २६ ॥सात्वांसुतंहतंज्ञात्वामांचरक्षोगृहंगताम् ॥ हृदयेनावदीर्णेननभविष्यतिराघव ॥ २७ ॥
ममहेतोरनार्यायाअनघःपार्थिवात्मजः ॥ रामःसागरमुत्तीर्यवीर्यवान्गोष्पदेहतः ॥ २८ ॥ अहंदाशरथेनोढामोहात्स्वकुलपांसनी ॥
आर्यपुत्रस्यरामस्यभार्यामृत्युरजायत ॥२९॥ नूनमन्यांमयाजातिंवारितंदानमुत्तमम् ॥ याहमद्यैवशोचामिभार्यांसर्वातिथेरिह ॥ ३०॥
साधुघातयमांक्षिप्रंरामस्योपरिरावण ॥ समानयपतिंपत्न्याकुरुकल्याणमुत्तमम् ॥ ३१ ॥ शिरसामेशिरश्चास्यकायंकायेनयोजय ॥
रावणानुगमिष्यामिगतिंभर्तुर्महात्मनः ॥ ३२ ॥ (मुहूर्तमपिनेच्छामिजीवितुंपापजीविता ॥ श्रुतंमयावेदविदांब्राह्मणानांपितुर्गृहे ॥१॥
यासांस्त्रीणांप्रियोभर्तातासांलोकामहोदयाः ॥ क्षमायस्मिन्दमस्त्यागःसत्यंधर्मःकृतज्ञता ॥ अहिंसाचैवभूतानांतमृतेकागतिर्मम ॥२॥)

ऋक्षावृक्षानुपारूढावानरैर्व्यतिमिश्रिताः ॥ ३४ ॥ सागरस्यचतीरेषुशैलेषुचवनेषुच ॥ पिंगलास्तेविरूपाक्षाराक्षसैर्बहवोहताः ॥ ३५ ॥
एवंतवहतोभर्तासंसैन्योममसेनया ॥ क्षतजार्द्ररजोध्वस्तमिदंचास्याहृतंशिरः ॥ ३६ ॥ ततःपरमदुर्धर्षोरावणोराक्षसेश्वरः ॥ सीतायामु
पशृण्वंत्यांराक्षसीमिदमब्रवीत् ॥ ३७ ॥ राक्षसंक्रूरकर्माणंविद्युज्जिह्वंसमानय ॥ येनतद्राघवशिरःसंग्रामात्स्वयमाहृतम् ॥ ३८ ॥
विद्युज्जिह्वस्तदागृह्यशिरस्तत्सशरासनम् ॥ प्रणामंशिरसाकृत्वारावणस्याग्रतःस्थितः ॥ ३९ ॥ तमब्रवीत्ततोराजारावणोराक्षसंस्थि
तम् ॥ विद्युज्जिह्वंमहाजिह्वंसमीपपरिवर्तिनम् ॥ ४० ॥ अग्रतःकुरुसीतायाःशीघ्रंदाशरथेःशिरः ॥ अवस्थांपश्चिमांभर्तुःकृपणांसाधु
पश्यतु ॥ ४१ ॥ एवमुक्तंतुतद्रक्षःशिरस्तत्प्रियदर्शनम् ॥ उपनिक्षिप्यसीतायाःक्षिप्रमंतरधीयत ॥ ४२ ॥ रावणश्चापिचिक्षेपभास्वरं
कार्मुकंमहत् ॥ त्रिषुलोकेषुविख्यातंरामस्यैतदितिब्रुवन् ॥ ४३ ॥ इदंतत्तवरामस्यकार्मुकंज्यासमावृतम् ॥ इहप्रहस्तेनानीतंतंहत्वा
निशिमानुषम् ॥ ४४ ॥ सविद्युजिह्वेनसहैवतच्छिरोधनुश्चभूमौविनिकीर्यमाणः ॥ विदेहराजस्यसुतांयशस्विनींततोऽब्रवीत्तांभवमेव
शानुगा ॥ ४५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे एकत्रिंशः सर्गः ॥ ३१ ॥ सासीतातच्छिरो
दृष्ट्वातच्चकार्मुकमुत्तमम् ॥ सुग्रीवप्रतिसंसर्गमाख्यातंचहनूमता ॥ १ ॥ नयनेमुखवर्णंचभर्तुस्तत्सदृशंमुखम् ॥ केशान्केशांतदेशंचतं
चचूडामणिंशुभम् ॥ २ ॥ एतैःसर्वैरभिज्ञानैरभिज्ञायसुदुःखिता ॥ विजगर्हेत्रकैकेयींक्रोशंतीकुररीयथा ॥ ३ ॥ सकामाभवकैकेयि
हतोऽयंकुलनंदनः ॥ कुलमुत्सादितंसर्वंत्वयाकलहशीलया ॥ ४ ॥ आर्येणकिंनुकैकेय्याःकृतंरामेणविप्रियम् ॥ यन्मयाचीरवसनंद
त्वाप्रव्राजितोवनम् ॥ ५ ॥ एवमुक्त्वातुवैदेहीवेपमानातपस्विनी ॥ जगामजगतींबालाछिन्नातुकदलीयथा ॥ ६ ॥ सामुहूर्तात्समाश्व
स्यपरिलभ्याथचेतनाम् ॥ तच्छिरःसमुपास्थायविललापायतेक्षणा ॥ ७ ॥ हाहतास्मिमहाबाहोवीरव्रतमनुव्रत ॥ इमांतेपश्चिमावस्थां
गतास्मिविधवाकृता ॥ ८ ॥ प्रथमंमरणंनार्याभर्तुर्वैगुण्यमुच्यते ॥ सुवृत्तःसाधुवृत्तायाःसंवृत्तस्त्वंममाग्रतः ॥ ९ ॥ महद्दुःखंप्रप
न्नायामग्नायाःशोकसागरे ॥ योहिमामुद्यतस्त्रातुंसोपित्वंविनिपातितः ॥ १० ॥ साश्वश्रूर्ममकौसल्यात्वयापुत्रेणराघव ॥ वत्सलाते

मिवावृताम् ॥ १ ॥ भूषणैरुत्तमैःकैश्चिन्मंगलार्थमलंकृताम् ॥ चरन्तींमारुतोद्धूतांक्षिप्तांपुष्पलतामिव ॥ २ ॥ हर्षशोकान्तरेमग्नांविषा
दस्यविलक्षणाम् ॥ स्तिमितामेवगांभीर्यान्नदींभागीरथीमिव ॥ ३ ॥) उपसृत्यततःसीतांप्रहर्षनामकीर्तयन् ॥ १३ ॥ इदंचवचनं
धृष्टमुवाचजनकात्मजाम् ॥ सांत्व्यमानामयाभद्रेयमाश्रित्यविमन्यसे ॥ १४ ॥ खरहंतासतेभर्ताराघवःसमरेहतः ॥ छिन्नंतसर्वथा
मूलंदर्पश्चनिहतोमया ॥ १५ ॥ व्यसनेनात्मनःसीतेममभार्याभविष्यसि ॥ विसृजैतांमतिंमूढेकिंमृतेनकरिष्यसि ॥ १६ ॥ भव
स्वभद्रेभार्याणांसर्वासामीश्वरीमम ॥ अल्पपुण्येनिवृत्तार्थेमूढेपंडितमानिनि ॥ शृणुभर्तृवधंसीतेघोरंवृत्रवधंयथा ॥ १७ ॥ समायातः
समुद्रांतंहंतुंमांकिलराघवः ॥ वानरेंद्रप्रणीतेनबलेनमहतावृतः ॥ १८ ॥ सन्निविष्टःसमुद्रस्यपीड्यतीरमथोत्तरम् ॥ बलेनमहतारामो
व्रजत्यस्तंदिवाकरे ॥ १९ ॥ अथाध्वनिपरिश्रांतमर्धरात्रेस्थितंबलम् ॥ सुखसुप्तंसमासाद्यचरितंप्रथमंचरैः ॥ २० ॥ तत्प्रहस्तप्रणीते
नबलेनमहताकम ॥ बलमस्यहतंरात्रौयत्ररामःसलक्ष्मणः ॥ २१ ॥ पट्टिशान्परिघांश्चक्रानृष्टीन्दंडान्महायुधान् ॥ बाणजालानिशूला
निभास्वरान्कूटमुद्गरान् ॥ २२ ॥ यष्टीश्चतोमरान्प्रासांश्चक्राणिमुसलानिच ॥ उद्यम्योद्यम्यरक्षोभिर्वानरेषुनिपातिताः ॥ २३ ॥
अथसुप्तस्यरामस्यप्रहस्तेनप्रमाथिना ॥ असक्तंकृतहस्तेनशिरश्छिन्नंमहासिना ॥ २४ ॥ विभीषणःसमुत्पत्यनिगृहीतोयदृच्छया ॥
दिशंप्रव्राजितःसैन्यैर्लक्ष्मणःप्लवगैःसह ॥ २५ ॥ सुग्रीवोग्रीवयासीतेभग्नयाप्लवगाधिपः ॥ निरस्तहनुकःसीतेहनूमान्राक्षसैर्हतः ॥ २६ ॥
जांबवानथजानुभ्यामुत्पतन्निहतोयुधि ॥ पट्टिशैर्बहुभिश्छिन्नोनिकृत्तःपादपोयथा ॥ २७ ॥ मैंदश्चद्विविदश्चोभौतौवानरवरर्षभौ ॥
निःश्वसंतौरुदंतौचरुधिरेणपरीवृतौ ॥ २८ ॥ असिनाव्यायतौछिन्नौमध्येह्यरिनिषूदनौ ॥ अनुष्वनतिमेदिन्यांपनसःपनसोयथा ॥२९॥
नाराचैर्बहुभिश्छिन्नःशेतेदर्यांदरीमुखः ॥ कुमुदस्तुमहातेजानिष्कूजन्सायकैर्हतः ॥ ३० ॥ अंगदोबहुभिश्छिन्नःशरैरासाद्यराक्षसैः ॥
परितोरुधिरोद्गारीक्षितौनिपतितोऽगदः ॥ ३१ ॥ हरयोमथितानागैरथजालैस्तथापरे ॥ शयानामृदितास्तत्रवायुवेगैरिवांबुदाः ॥ ३२ ॥
प्रसृताश्चपरेत्रस्ताहन्यमानाजघन्यतः ॥ अनुद्रुतास्तुरक्षोभिःसिंहैरिवमहाद्विपाः ॥ ३३ ॥ सागरेपतिताःकेचित्केचिद्गगनमाश्रिताः ॥

चकालांतकोपमाः ॥ गजोगवाक्षोगवयःशरभोगंधमादनः ॥ २६ ॥ दशवानरकोटचश्चशूराणांयुद्धकांक्षिणाम् ॥ श्रीमतांदेवपुत्राणांशेषं
नाख्यातुमुत्सहे ॥ २७ ॥ पुत्रोदशरथस्यैषसिंहसंहननोयुवा ॥ दूषणोनिहतोयेनखरश्चत्रिशिरास्तथा ॥ २८ ॥ नास्तिरामस्यसदृशो
विक्रमेभुविकश्चन ॥ विराधोनिहतोयेनकबंधश्चांतकोपमः ॥ २९ ॥ वक्तुंनशक्तोरामस्यगुणान्कश्चिन्नरःक्षितौ ॥ जनस्थानगतायेनतावं
तोराक्षसाहताः ॥ ३० ॥ लक्ष्मणश्चात्रधर्मात्मामातंगानामिवर्षभः ॥ यस्यबाणपथंप्राप्यनजीवेदपिवासवः ॥ ३१ ॥ श्वेतोज्योतिर्मुख
श्चात्रभास्करस्यात्मसंभवौ ॥ वरुणस्याथपुत्रोथहेमकूटःप्लवंगमः ॥ ३२ ॥ विश्वकर्मसुतोवीरोनलःप्लवगसत्तमः ॥ विक्रांतोवेगवान
त्रवसुपुत्रःसुदुर्धरः ॥ ३३ ॥ राक्षसानांवरिष्ठश्चतवभ्राताविभीषणः ॥ प्रतिगृह्यपुरींलंकांराघवस्यहितेरतः ॥ ३४ ॥ इतिसर्वंसमाख्यातं
तथावैवानरंबलम्॥सुवेलेधिष्ठितंशैलेशेषकार्येभवान्गतिः ॥३५॥ इत्यार्षे श्री० वा० आदि० च० सा० युद्धकांडे त्रिंशः सर्गः ॥३०॥
ततस्तमक्षोभ्यबलंलंकायांनृपतेश्चराः ॥ सुवेलेराघवंशैलेनिविष्टंप्रत्यवेदयन् ॥ १ ॥ चाराणांरावणःश्रुत्वाप्राप्तंराममहाबलम् ॥ जातो
द्वेगोऽभवत्किंचित्सचिवानिदमब्रवीत् ॥ २ ॥ मंत्रिणःशीघ्रमायांतुसर्वेवैसुसमाहिताः ॥ अयंनोमंत्रकालोहिसंप्राप्तइतिराक्षसाः ॥ ३ ॥
तस्यतच्छासनंश्रुत्वामंत्रिणोऽभ्यागमन्द्रुतम् ॥ ततःसमंत्रयामासराक्षसैःसचिवैःसह ॥ ४ ॥ मंत्रयित्वातुदुर्धर्षःक्षमंयत्तदनंतरम् ॥
विसर्जयित्वासचिवान्प्रविवेशस्वमालयम् ॥ ५ ॥ ततोराक्षसमादायविद्युज्जिह्वंमहाबलम् ॥ मायाविनंमहामायंप्राविशद्यत्रमैथिली ॥
॥ ६ ॥ विद्युज्जिह्वंचमायाज्ञमब्रवीद्राक्षसाधिपः ॥ मोहयिष्यावहेसीतांमाययाजनकात्मजाम् ॥ ७ ॥ शिरोमायामयंगृह्यराघवस्य
निशाचर ॥ मांत्वंसमुपतिष्ठस्वमहच्चसशरंधनुः ॥ ८ ॥ एवमुक्तस्तथेत्याहविद्युज्जिह्वोनिशाचरः ॥ दर्शयामासतांमायांसुप्रयुक्तांसरा
वणे ॥ ९ ॥ तस्यतुष्टोऽभवद्राजाप्रददौचविभूषणम् ॥ अशोकवनिकायांचसीतादर्शनलालसः ॥ १० ॥ नैर्ऋतानामधिपतिःसंविवेश
महाबलः ॥ ततोदीनामदीनार्हांददर्शधनदानुजः ॥ ११ ॥ अधोमुखींशोकपरामुपविष्टांमहीतले ॥ भर्तारंसमनुध्यांतीमशोकवनिकां
गताम् ॥ १२ ॥ उपास्यमानांघोराभीराक्षसीभिरदूरतः ॥ (राक्षसीभिर्वृतांसीतांपूर्णचन्द्रनिभाननाम् ॥ उत्पातमेघजालाभिश्चंद्ररेखा

द्वेगोभवत्किंचिच्छार्दूलंवाक्यमब्रवीत् ॥ २ ॥ अयथावच्चतेवर्णोदीनश्चासिनिशाचर ॥ नासिकच्चिदमित्राणांक्रुद्धानांवशमागतः ॥ ३ ॥
इतितेनानुशिष्टस्तुवाचंमंदमुदीरयन् ॥ तदाराक्षसशार्दूलंशार्दूलोभयविक्लवः ॥ ४ ॥ नतेचारयितुंशक्याराजन्वानरपुंगवाः ॥ विक्रां
ताबलवंतश्चराघवेणचरक्षिताः ॥ ५ ॥ नापिसंभाषितुंशक्याःसंप्रश्नोत्रनलभ्यते ॥ सर्वतोरक्ष्यतेपंथावानरैःपर्वतोपमैः ॥ ६ ॥ प्रविष्ट
मात्रेज्ञातोहंबलेतस्मिन्विचारिते ॥ बलाद्गृहीतोरक्षोभिर्बहुधाऽस्मिविचारितः ॥ ७ ॥ जानुभिर्मुष्टिभिर्दंतैस्तलैश्चाभिहतोभृशम् ॥
परिणीतोस्मिहरिभिर्बलमध्येअमर्षणैः ॥ ८ ॥ परिणीयचसर्वत्रनीतोहंरामसंसदि ॥ रुधिरस्राविदीनांगो विह्वलश्चलितेंद्रियः ॥ ९ ॥
हरिभिर्वध्यमानश्चयाचमानःकृतांजलिः ॥ राघवेणपरित्रातोमामेतिचयदृच्छया ॥ १० ॥ एषशैलशिलाभिस्तुपूरयित्वामहार्णवम् ॥
द्वारमाश्रित्यलंकायारामस्तिष्ठतिसायुधः ॥ ११ ॥ गरुडव्यूहमास्थायसर्वतोहरिभिर्वृतः ॥ मांविसृज्यमहातेजालंकामेवातिवर्तते ॥ १२ ॥
पुरप्राकारमायातिक्षिप्रमेकतरंकुरु ॥ सीतांवापिप्रयच्छाशुयुद्धंवापिप्रदीयताम् ॥ १३ ॥ मनसातत्तदाप्रेक्ष्यतच्छ्रुत्वाराक्षसाधिपः ॥
शार्दूलंसुमहद्वाक्यमथोवाचसरावणः ॥ १४ ॥ यदिमांप्रतियुद्ध्यंतेदेवगंधर्वदानवाः ॥ नैवसीतांप्रदास्यामिसर्वलोकभयादपि ॥ १५ ॥
एवमुक्त्वामहातेजारावणःपुनरब्रवीत् ॥ चरिताभवतासेनाकेत्रशूराःप्लवंगमाः ॥ १६ ॥ किंप्रभाःकीदृशाःसौम्यवानरायेदुरासदाः ॥
कस्यपुत्राश्चपौत्राश्चतत्त्वमाख्याहिसुव्रत ॥ १७ ॥ तथात्रप्रतिपत्स्यामिज्ञात्वातेषांबलाबलम् ॥ अवश्यंखलुसंख्यानंकर्तव्यंयुद्धमि
च्छता ॥ १८ ॥ अथैवमुक्तःशार्दूलोरावणेनोत्तमश्चरः ॥ इदंवचनमारेभेवक्तुंरावणसन्निधौ ॥ १९ ॥ अथर्क्षरजसःपुत्रोयुधिराजन्सुदु
र्जयः ॥ गद्गदस्याथपुत्रोत्र जांबवानितिविश्रुतः ॥ २० ॥ गद्गदस्याथपुत्रोऽन्यो गुरुपुत्रःशतक्रतोः ॥ कदनंयस्यपुत्रेणकृतमेकेनरक्ष
साम् ॥ २१ ॥ सुषेणश्चात्रधर्मात्मापुत्रोधर्मस्यवीर्यवान् ॥ सौम्यःसोमात्मजश्चात्रराजन्दधिमुखःकपिः ॥ २२ ॥ सुमुखोदुर्मुखश्चात्रवे
गदर्शीचवानरः ॥ मृत्युर्वानररूपेणनूनंसृष्टःस्वयंभुवा ॥ २३ ॥ पुत्रोहुतवहस्यात्रनीलःसेनापतिःस्वयम् ॥ अनिलस्यतुपुत्रोत्रहनूमा
नितिविश्रुतः ॥ २४ ॥ नप्ताशक्रस्यदुर्धर्षोबलवानंगदोयुवा ॥ मैंदश्चद्विविदश्चोभौबलिनावश्विसंभवौ ॥ २५ ॥ पुत्रावैवस्वतस्याथपं

चिवैर्युक्तोमूर्खैर्दृष्टचाधराम्यहम् ॥१०॥ किंनुमृत्योर्भयंनास्तिमांवक्तुंपरुषंवचः ॥ यस्यमेशासतोजिह्वाप्रयच्छतिशुभाशुभम् ॥११॥
अप्येवदहनंस्पृष्ट्वावनेतिष्ठंतिपादपाः ॥ राजदंडपरामृष्टास्तिष्ठंतेनापराधिनः ॥ १२ ॥ हन्यामहंत्विमौपापौशत्रुपक्षप्रशंसिनौ ॥ यदि
पूर्वोपकारैर्मेक्रोधोनमृदुतांव्रजेत् ॥ १३ ॥ अपध्वंसतनश्यध्वंसन्निकर्षादितोमम ॥ नहिवां हंतुमिच्छामिस्मराम्युपकृतानिवाम् ॥
हतावेवकृतघ्नौद्वौमयिस्नेहपराङ्मुखौ ॥१४॥ एवमुक्तौतुसव्रीडौतौदृष्ट्वाशुकसारणौ ॥ रावणंजयशब्देनप्रतिनंद्याभिनिःसृतौ ॥ १५ ॥
अब्रवीच्चदशग्रीवःसमीपस्थंमहोदरम् ॥ उपस्थापयमेशीघ्रंचारानितिनिशाचरः ॥ महोदरस्तथोक्तस्तुशीघ्रमाज्ञापयच्चरान् ॥ १६ ॥
ततश्चाराःसंत्वरिताःप्राप्ताःपार्थिवशासनात् ॥ उपस्थिताःप्रांजलयोवर्धयित्वाजयाशिषः ॥ १७ ॥ तानब्रवीत्ततोवाक्यंरावणोराक्षसा
धिपः ॥ चरान्प्रत्यायिकाञ्छूरान्धीरान्विगतसाध्वसान् ॥ १८ ॥ इतोगच्छतरामस्यव्यवसायंपरीक्षितुम् ॥ मंत्रेष्वभ्यंतरायेऽस्य
प्रीत्यातेनसमागताः ॥ १९ ॥ कथंस्वपितिजागर्तिकिमद्यचकरिष्यति ॥ विज्ञायनिपुणंसर्वमागंतव्यमशेषतः ॥ २० ॥ चारेणविदितः
शत्रुःपंडितैर्वसुधाधिपैः ॥ युद्धेस्वल्पेनयत्नेनसमासाद्यनिरस्यते ॥ २१ ॥ चारास्तुतेतथेत्युक्त्वाप्रहृष्टाराक्षसेश्वरम् ॥ शार्दूलमग्रतः
कृत्वाततश्चक्रुःप्रदक्षिणम् ॥ २२ ॥ ततस्तंतुमहात्मानंचाराराक्षससत्तमम् ॥ कृत्वाप्रदक्षिणंजग्मुर्यत्ररामःसलक्ष्मणः ॥ २३ ॥ तेसु
वेलस्यशैलस्यसमीपेरामलक्ष्मणौ ॥ प्रच्छन्नाददृशुर्गत्वाससुग्रीवविभीषणौ ॥ २४ ॥ प्रेक्षमाणाश्चमूंतांचबभूवुर्भयविह्वलाः ॥ तेतु
धर्मात्मनादृष्टाराक्षसेंद्रेणराक्षसाः ॥ २५ ॥ विभीषणेनतत्रस्थानिगृहीतायदृच्छया ॥ शार्दूलोग्राहितस्त्वेकःपापोयमितिराक्षसः ॥२६॥
मोक्षितःसोपिरामेणवध्यमानःप्लवंगमैः ॥ अनृशंसेनरामेणमोक्षिताराक्षसाःपरे ॥ २७ ॥ वानरैरर्दितास्तेतुविक्रांतैर्लघुविक्रमैः ॥
पुनर्लंकामनुप्राप्ताःश्वसंतोनष्टचेतसः ॥ २८ ॥ ततोदशग्रीवमुपस्थितास्तेचराबहिर्नित्यचरानिशाचराः ॥ गिरेःसुवेलस्यसमीपवासिनं
न्यवेदयन्रामबलंमहाबलाः ॥ २९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे एकोनत्रिंशः सर्गः ॥२९॥
ततस्तमक्षोभ्यबलंलंकाधिपतयेचराः ॥ सुवेलेराघवंशैलेनिविष्टंप्रत्यवेदयन् ॥ १ ॥ चाराणांरावणःश्रुत्वाप्राप्तंराममहाबलम् ॥ जातो

किष्किंधांयःसमध्यास्तेदुर्गांसुगहनद्रुमाम् ॥ दुर्गांपर्वतदुर्गम्यांप्रधानैःसहयूथपैः ॥ ३० ॥ यस्यैषाकांचनीमालाशोभतेशतपुष्करा ॥
कांतादेवमनुष्याणांयस्यांलक्ष्मीःप्रतिष्ठिता ॥ ३१ ॥ एतांमालांचतारांचकपिराज्यंचशाश्वतम् ॥ सुग्रीवोवालिनंहत्वारामेणप्रतिपा
दितः ॥ ३२ ॥ शतंशतसहस्राणांकोटिमाहुर्मनीषिणः ॥ शतंकोटिसहस्राणांशंकुरित्यभिधीयते ॥ ३३ ॥ शतंशंकुसहस्राणांमहाशंकुरि
तिस्मृतः ॥ महाशंकुसहस्राणांशतंवृंदमिहोच्यते ॥ ३४ ॥ शतंवृंदसहस्राणांमहावृंदमितिस्मृतम् ॥ महावृंदसहस्राणांशतंपद्ममिहो
च्यते ॥ ३५ ॥ शतंपद्मसहस्राणांमहापद्ममितिस्मृतम् ॥ महापद्मसहस्राणांशतंखर्वमिहोच्यते ॥३६॥ शतंखर्वसहस्राणांसमुद्रमभिधी
यते ॥ शतंसमुद्रसाहस्रंमहौघमितिविश्रुतम् ॥ ३७ ॥ एवंकोटिसहस्रेणशंकूनांचशतेनच ॥ महाशंकुसहस्रेणतथावृन्दशतेनच ॥ ३८ ॥
महावृन्दसहस्रेणतथापद्मशतेनच ॥ महापद्मसहस्रेणतथाखर्वशतेनच ॥ ३९ ॥ समुद्रेणचतेनैवमहौघेनतथैवच ॥ एषकोटीमहौघेन
समुद्रसदृशेनच ॥ ४० ॥ विभीषणेनवीरेणसचिवैःपरिवारितः ॥ सुग्रीवोवानरेंद्रस्त्वांयुद्धार्थमनुवर्त्तते ॥ महाबलवृतोनित्यंमहाबल
पराक्रमः ॥ ४१ ॥ इमांमहाराजसमीक्ष्यवाहिनीमुपस्थितांप्रज्वलितग्रहोपमाम् ॥ ततःप्रयत्नःपरमोविधीयतांयथाजयःस्यान्नपरैःपरा
भवः ॥ ४२ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वा० आ० च० सा० युद्धकांडेऽष्टाविंशः सर्गः ॥ २८ ॥ शुकेनतुसमादिष्टान्दृष्ट्वासहरियूथ
पान् ॥ लक्ष्मणंचमहावीर्यंभुजंरामस्यदक्षिणम् ॥ १ ॥ समीपस्थंचरामस्यभ्रातरंचविभीषणम् ॥ सर्ववानरराजंचसुग्रीवंभीमविक्र
मम् ॥ २ ॥ अंगदंचापिबलिनंवज्रहस्तात्मजात्मजम् ॥ हनूमंतंचविक्रांतंजांबवंतंचदुर्जयम् ॥३॥ सुषेणंकुमुदंनीलंनलंचप्लवगर्षभम्॥
गजंगवाक्षंशरभंमैंदंचद्विविदंतथा ॥ ४ ॥ किंचिदाविग्नहृदयोजातक्रोधश्चरावणः ॥ भर्त्सयामासतौवीरौकथांतेशुकसारणौ ॥ ५ ॥
अधोमुखौतौप्रणतावब्रवीच्छुकसारणौ ॥ रोषगद्गदयावाचासंरब्धंपरुषंतथा ॥ ६ ॥ नतावत्सदृशंनामसचिवैरुपजीविभिः ॥ विप्रियं
नृपतेर्वक्तुंनिग्रहेप्रग्रहेप्रभोः ॥७॥ रिपूणांप्रतिकूलानांयुद्धार्थमभिवर्ततताम् ॥ उभाभ्यांसदृशंनामवक्तुमप्रस्तवेस्तवम् ॥ ८ ॥ आचार्या
गुरवोवृद्धावृथावांपर्युपासिताः ॥ सारंयद्राजशास्त्राणामनुजीव्यंनगृह्यते ॥ ९ ॥ गृहीतोवानविज्ञातोभारोज्ञानस्यवाह्यते ॥ ईदृशैःस

पार्श्वेस्थितौपर्वतसन्निभौ ॥ सुमुखोदुर्मुखश्चैवमृत्युपुत्रौपितुःसमौ ॥ प्रेक्षन्तौनगरींलंकांकोटिभिर्दशभिर्वृतौ ॥ ७ ॥) यंतुपश्यसि
तिष्ठंतंप्रभिन्नमिवकुंजरम् ॥ योबलात्क्षोभयेत्क्रुद्धःसमुद्रमपिवानरः ॥ ८ ॥ एषोऽभिगंतालंकायांवैदेह्यास्तवचप्रभो ॥ एनंपश्यपुरादृष्टं
वानरंपुनरागतम् ॥ ९ ॥ ज्येष्ठःकेसरिणःपुत्रोवातात्मजइतिश्रुतः ॥ हनूमानितिविख्यातोलंघितोयेनसागरः ॥ १० ॥ कामरूपोह
रिश्रेष्ठोबलरूपसमन्वितः ॥ अनिवार्यगतिश्चैवयथासततगःप्रभुः ॥ ११ ॥ उद्यंतंभास्करंदृष्ट्वाबालःकिलबुभुक्षितः ॥ त्रियोजनसहस्रं
तुअध्वानमवतीर्यहि ॥ १२ ॥ आदित्यमाहरिष्यामिनमेक्षुत्प्रतियास्यति ॥ इतिनिश्चित्यमनसापुप्लुवेबलदर्पितः ॥ १३ ॥ अनाधृ
ष्यतमंदेवमपिदेवर्षिराक्षसैः ॥ अनासाद्यैवपतितोभास्करोदयनेगिरौ ॥ १४ ॥ पतितस्यकपेरस्यहनुरेकाशिलातले ॥ किंचिद्भिन्नादृढ
हनुर्हनूमानेषतेनवै ॥ १५ ॥ सत्यमागमयोगेनममैषविदितोहरिः ॥ नास्यशक्यंबलंरूपंप्रभावोवानुभाषितुम् ॥ १६ ॥ एषआशंसते
लंकामेकोमथितुमोजसा ॥ येनजाज्वल्यतेसौवैधूमकेतुस्तवाद्यवै ॥ लंकायांनिहितश्चापिकथंविस्मरसेकपिम् ॥ १७ ॥ यस्यैषोनंतरः
शूरःश्यामःपद्मनिभेक्षणः ॥ इक्ष्वाकूणामतिरथोलोकेविश्रुतपौरुषः ॥ १८ ॥ यस्मिन्नचलतेधर्मोयोधर्मंनातिवर्तते ॥ योब्राह्ममस्त्रंवेदां
श्चवेदवेदविदांवरः ॥ १९ ॥ योभिंद्याद्गगनंबाणैर्मेदिनींवापिदारयेत् ॥ यस्यमृत्योरिवक्रोधःशक्रस्येवपराक्रमः ॥ २० ॥ यस्यभार्या
जनस्थानात्सीताचापिहृतात्वया ॥ सएषरामस्त्वांराजन्योद्धुंसमभिवर्तते ॥ २१ ॥ यस्यैषदक्षिणेपार्श्वेशुद्धजांबूनदप्रभः ॥ विशालव
क्षास्ताम्राक्षोनीलकुंचितमूर्धजः ॥ २२ ॥ एषोहिलक्ष्मणोनामभ्रातुःप्रियहितेरतः ॥ नयेयुद्धेचकुशलःसर्वशस्त्रभृतांवरः ॥ २३ ॥ अम
र्षीदुर्जयोजेताविक्रांतश्चजयीबली ॥ रामस्यदक्षिणोबाहुर्नित्यंप्राणोबहिश्चरः ॥ २४ ॥ नह्येषराघवस्यार्थेजीवितंपरिरक्षति ॥ एषैवा
शंसतेयुद्धेनिहंतुंसर्वराक्षसान् ॥ २५ ॥ यस्यसव्यमसौपक्षंरामस्याश्रित्यतिष्ठति ॥ रक्षोगणपरिक्षिप्तोराजाह्येषविभीषणः ॥ २६ ॥
श्रीमताराजराजेनलंकायामभिषेचितः ॥ त्वामसौप्रतिसंरब्धोयुद्धायैषोभिवर्तते ॥ २७ ॥ यंतुपश्यसितिष्ठंतंमध्येगिरिमिवाचलम् ॥
सर्वशाखामृगेंद्राणांभर्तारममितौजसम् ॥ २८ ॥ तेजसायशसाबुद्ध्याबलेनाभिजनेनच ॥ यःकपीनतिबभ्राजहिमवानिवपर्वतः ॥२९॥

फलद्रुमाः ॥ ३४ ॥ यंसूर्यस्तुल्यवर्णाभमनुपर्येतिपर्वतम् ॥ यस्यभासासदाभांतितद्वर्णामृगपक्षिणः ॥ ३५ ॥ यस्यप्रस्थंमहात्मा
नोनत्यजंतिमहर्षयः ॥ सर्वकामफलावृक्षाःसर्वेफलसमन्विताः ॥ ३६ ॥ मधूनिचमहार्हाणियस्मिन्पर्वतसत्तमे ॥ तत्रैषरमतेराजन्रम्ये
कांचनपर्वते ॥ ३७ ॥ मुख्योवानरमुख्यानांकेसरीनामयूथपः ॥ षष्टिर्गिरिसहस्राणिरम्याःकांचनपर्वताः ॥ ३८ ॥ तेषांमध्येगिरिवर
स्त्वमिवानघरक्षसाम् ॥ तत्रैकेकपिलाःश्वेतास्ताम्रास्यामधुपिंगलाः ॥ ३९ ॥ निवसंत्यंतिमगिरौतीक्ष्णदंष्ट्रानखायुधाः ॥ सिंहाइव
चतुर्दंष्ट्राव्याघ्राइवदुरासदाः ॥ ४० ॥ सर्वेवैश्वानरसमाज्वलदाशीविषोपमाः ॥ सुदीर्घांचितलांगूलामत्तमातंगसन्निभाः ॥ ४१ ॥
महापर्वतसंकाशामहाजीमूतनिःस्वनाः ॥ वृत्तपिंगलनेत्राहिमहाभीमगतिस्वनाः ॥ ४२ ॥ मर्दयंतीवतेसर्वेतस्थुर्लंकांसमीक्ष्यते ॥
एषचैषामधिपतिर्मध्येतिष्ठतिवीर्यवान् ॥ ४३ ॥ जयार्थीनित्यमादित्यमुपतिष्ठतिवीर्यवान् ॥ नाम्नापृथिव्यांविख्यातोराजन्शतबली
तियः ॥ ४४ ॥ एषैवाशंसतेलंकांस्वेनानीकेनमर्दितुम् ॥ विक्रांतोबलवाञ्छूरःपौरुषेस्वेव्यवस्थितः ॥ ४५ ॥ रामप्रियार्थंप्राणानां
दयांनकुरुतेहरिः ॥ गजोगवाक्षोगवयोनलोनीलश्चवानरः ॥ ४६ ॥ एकैकमेवयोधानांकोटिभिर्दशभिर्वृतः ॥ तथान्येवानरश्रेष्ठाविंध्य
पर्वतवासिनः ॥ नशक्यंतेबहुत्वात्तुसंख्यातुंलघुविक्रमाः ॥ ४७ ॥ सर्वेमहाराजमहाप्रभावाःसर्वेमहाशैलनिकाशकायाः ॥ सर्वेसमर्थाः
पृथिवींक्षणेनकर्तुंप्रविध्वस्तविकीर्णशैलाम् ॥ ४८ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे सप्तविंशः
सर्गः ॥ २७ ॥ सारणस्यवचःश्रुत्वारावणंराक्षसाधिपम् ॥ बलमादिश्यतत्सर्वंशुकोवाक्यमथाब्रवीत् ॥ १ ॥ स्थितान्पश्यसियानेता
न्मत्तानिवमहाद्विपान् ॥ न्यग्रोधानिवगांगेयान्सालान्हैमवतानिव ॥ २ ॥ एतेदुष्प्रसहाराजन्बलिनःकामरूपिणः ॥ दैत्यदानवसंका
शायुद्धेदेवपराक्रमाः ॥ ३ ॥ एषांकोटिसहस्राणिनवपंचचसप्तच ॥ तथाशंकुसहस्राणितथावृंदशतानिच ॥ ४ ॥ एतेसुग्रीवसचिवाः
किष्किंधानिलयाःसदा ॥ हरयोदेवगंधर्वैरुत्पन्नाःकामरूपिणः ॥ ५ ॥ यौतौपश्यसितिष्ठंतौसमानौदेवरूपिणौ ॥ मैंदश्चद्विविदश्चैव
ताभ्यांनास्तिसमोयुधि ॥ ६ ॥ ब्रह्मणासमनुज्ञातावमृतप्राशिनावुभौ ॥ आशंसेतेयथालंकामेतौमर्दितुमोजसा ॥ ७ ॥ (यावेतावेतयोः

रूपेणविशिष्टश्चपराक्रमे ॥ १० ॥ सएषजांबवान्नामहरियूथपयूथपः ॥ प्रशांतोगुरुवर्तीचसंप्रहारेष्वमर्षणः ॥ ११ ॥ एतेनसाह्यंतुमह
त्कृतंशक्रस्यधीमता ॥ देवासुरेजांबवतालब्धाश्चवहवोवराः ॥ १२ ॥ आरुह्यपर्वताग्रेभ्योमहाभ्रविपुलाःशिलाः ॥ मुंचंतिविपुलाका
रानमृत्योरुद्विजंतिच ॥ १३ ॥ राक्षसानांचसदृशाःपिशाचानांचरोमशाः ॥ एतस्यसैन्याबहवोविचरंत्यमितौजसः ॥ १४ ॥ यएत
मभिसंरब्धंप्लवमानमवस्थितम् ॥ प्रेक्षंतेवानराःसर्वेस्थितंयूथपयूथपम् ॥ १५ ॥ एषराजन्सहस्राक्षंपर्युपास्तेहरीश्वरः ॥ बलेनबलसंयु
क्तोरंभोनामैषयूथपः ॥ १६ ॥ यःस्थितंयोजनेशैलंगच्छन्पार्श्वेनसेवते ॥ ऊर्ध्वंतथैवकायेनगतःप्राप्नोतियोजनम् ॥ १७ ॥ यस्मात्तुपर
मंरूपंचतुष्पात्सुनविद्यते ॥ श्रुतःसन्नादनोनामवानराणांपितामहः ॥ १८ ॥ येनयुद्धंतदादत्तंरणेशक्रस्यधीमता ॥ पराजयश्चनप्राप्तः
सोयंयूथपयूथपः ॥ १९ ॥ यस्यविक्रममाणस्यशक्रस्येवपराक्रमः ॥ एषगंधर्वकन्यायामुत्पन्नःकृष्णवर्त्मना ॥ २० ॥ तदादेवासुरेयुद्धे
साह्यार्थंत्रिदिवौकसाम् ॥ यत्रवैश्रवणोराजाजंबूमुपनिषेवते ॥ २१ ॥ योराजापर्वतेन्द्राणांबहुकिन्नरसेविनाम् ॥ विहारसुखदोनित्यं
भ्रातुस्तेराक्षसाधिप ॥ २२ ॥ तत्रैषरमतेश्रीमान्बलवान्वानरोत्तमः ॥ युद्धेष्वकत्थनोनित्यंक्रथनोनामयूथपः ॥ २३ ॥ वृतःकोटि
सहस्रेणहरीणांसमवस्थितः ॥ एषैवाशंसतेलंकांस्वेनानीकेनमर्दितुम् ॥ २४ ॥ योगंगामनुपर्येतित्रासयन्गजयूथपान् ॥ हस्तिनांवान
राणांचपूर्ववैरमनुस्मरन् ॥ २५ ॥ एषयूथपतिर्नेतागर्जन्गिरिगुहाशयः ॥ गजान्रोधयतेवन्यानारुजंश्चमहीरुहान् ॥ २६ ॥ हरीणांवा
हिनीमुख्योनदींहैमवतीमनु ॥ उशीरबीजमाश्रित्यमंदरंपर्वतोत्तमम् ॥ २७ ॥ रमतेवानरश्रेष्ठोदिविशक्रइवस्वयम् ॥ एनंशतसहस्राणां
सहस्रमभिवर्तते ॥ २८ ॥ वीर्यविक्रमदृप्तानांनर्दतांबाहुशालिनाम् ॥ सएषनेताचैतेषांवानराणांमहात्मनाम् ॥ २९ ॥ सएषदुर्धरो
राजन्प्रमाथीनामयूथपः ॥ वातेनेवोद्धतंमेघंयमेनमनुपश्यसि ॥ ३० ॥ अनीकमपिसंरब्धंवानराणांतरस्विनाम् ॥ उद्धूतमरुणाभासं
पवनेनसमंततः ॥ ३१ ॥ विवर्तमानंबहुशोयत्रैतद्बहुलंरजः ॥ एतेसितमुखाघोरागोलांगूलामहाबलाः ॥ ३२ ॥ शतंशतसहस्राणिदृ
ष्ट्वावैसेतुबंधनम् ॥ गोलांगूलंमहाराजगवाक्षंनामयूथपम् ॥ ३३ ॥ परिवार्याभिनर्दंतेलंकांमर्दितुमोजसा ॥ भ्रमराचरितायत्रसर्वकाल

यूथपः ॥ ३५ ॥ एतस्यबलिनःसर्वेविहारानामयूथपाः ॥ राजञ्छतसहस्राणिचत्वारिंशत्तथैवच ॥ ३६ ॥ यस्तुमेघइवाकाशंमहानावृ
त्यतिष्ठति ॥ मध्येवानरवीराणांसुराणामिववासवः ॥ ३७ ॥ भेरीणामिवसन्नादोयस्यैषश्रूयतेमहान् ॥ घोषःशाखामृगेंद्राणांसंग्राम
मभिकांक्षताम् ॥ ३८ ॥ एषपर्वतमध्यास्तेपारियात्रमनुत्तमम् ॥ युद्धेदुष्प्रसहोनित्यंपनसोनामयूथपः ॥ ३९ ॥ एनंशतसहस्राणांशता
र्धंपर्युपासते ॥ यूथपायूथपश्रेष्ठंयेषांयूथानिभागशः ॥ ४० ॥ यस्तुभीमांप्रवल्गंतींचमूंतिष्ठतिशोभयन् ॥ स्थितांतीरेसमुद्रस्यद्वितीय
इवसागरः ॥ ४१ ॥ एषदर्दुरसंकाशोविनतोनामयूथपः ॥ पिबंश्चरतियोवेणांनदीनामुत्तमांनदीम् ॥ ४२ ॥ षष्टिःशतसहस्राणिबल
मस्यप्लवंगमाः ॥ त्वामाह्वयतियुद्धायक्रथनोनामवानरः ॥ ४३ ॥ विक्रांताबलवंतश्चयथायूथानिभागशः ॥ यस्तुगैरिकवर्णाभंवपुः
पुष्यतिवानरः ॥ ४४ ॥ अवमत्यसदासर्वान्वानरान्बलदर्पितः ॥ गवयोनामतेजस्वीत्वांक्रोधादभिवर्तते ॥ ४५ ॥ एनंशतसहस्राणि
सप्ततिःपर्युपासते ॥ एषैवाशंसतेलंकांस्वेनानीकेनमर्दितुम् ॥ ४६ ॥ एतेदुष्प्रसहावीरयेषांसंख्यानविद्यते ॥ यूथपायूथपश्रेष्ठास्तेषांयू
थानिभागशः ॥ ४७ ॥ इत्यार्षे श्रीम० वा० आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे षड्विंशः सर्गः ॥ २६ ॥ तांस्तुतेसंप्रवक्ष्यामिप्रेक्षमा
णस्ययूथपान् ॥ राघवार्थेपराक्रांतायेनरक्षंतिजीवितम् ॥ १ ॥ स्निग्धायस्यबहुव्यामादीर्घलांगूलमाश्रिताः ॥ ताम्राःपीताःसिताःश्वेताः
प्रकीर्णाघोरकर्मणः ॥ २ ॥ प्रगृहीताःप्रकाशंतेसूर्यस्येवमरीचयः ॥ पृथिव्यांचानुकृष्यंतेहरोनामैषवानरः ॥ ३ ॥ यंपृष्ठतोनुगच्छंति
शतशोथसहस्रशः ॥ वृक्षानुद्यम्यसहसालंकारोहणतत्पराः ॥ ४ ॥ (एषकोटिसहस्राणांवानराणांमहौजसाम् ॥ आकांक्षतेत्वांसंग्रामे
जेतुंपरपुरञ्जय ॥ १ ॥) यूथपाहरिराजस्यकिंकराःसमुपस्थिताः ॥ नीलानिवमहामेघास्तिष्ठंतोयांस्तुपश्यसि ॥ ५ ॥ असितां
जनसंकाशान्युद्धेसत्यपराक्रमान् ॥ असंख्येयाननिर्देशान्परंपारमिवोदधेः ॥ ६ ॥ पर्वतेषुचयेकेचिद्विषयेषुनदीषुच ॥ एतेत्वामभिवर्त
न्तेराजन्नृक्षाःसुदारुणाः ॥ ७ ॥ एषांमध्येस्थितोराजाभीमाक्षोभीमदर्शनः ॥ पर्जन्यइवजीमूतैःसमंतात्परिवारितः ॥ ८ ॥ ऋक्षवंतं
गिरिश्रेष्ठमध्यास्तेनर्मदांपिबन् ॥ सर्वर्क्षाणामधिपतिर्धूम्रोनामैषयूथपः ॥ ९ ॥ यवीयानस्यतुभ्रातापश्यैनंपर्वतोपमम् ॥ भ्रात्रासमानो

मृगेंद्रस्यसुग्रीवस्यमहात्मनः ॥ १३ ॥ बलाग्रेतिष्ठतेवीरोनीलोनामैषयूथपः ॥ बाहूप्रगृह्ययःपद्भ्यांमहींगच्छतिवीर्यवान् ॥ १४ ॥
लंकामभिमुखःकोपादभीक्ष्णंचविजृंभते ॥ गिरिशृंगप्रतीकाशःपद्मकिंजलकसन्निभः ॥१५॥ स्फोटयत्यतिसंरब्धोलांगूलंचपुनःपुनः ॥
यस्यलांगूलशब्देनस्वनंतिप्रदिशोदश ॥१६॥ एषवानरराजेनसुग्रीवेणाभिषेचितः ॥ युवराजोंगदोनामत्वामाह्वयतिसंयुगे ॥ १७ ॥
वालिनःसदृशःपुत्रःसुग्रीवस्यसदाप्रियः ॥ राघवार्थेपराक्रांतःशक्रार्थेवरुणोयथा ॥ १८ ॥ एतस्यसामतिःसर्वायद्दृष्टाजनकात्मजा ॥
हनूमतावेगवताराघवस्यहितैषिणा ॥ १९ ॥ बहूनिवानरेंद्राणामेषयूथानिवीर्यवान् ॥ परिगृह्याभियातित्वांस्वेनानीकेनमर्दितुम् ॥२०॥
अनुवालिसुतस्यापिबलेनमहतावृतः ॥ वीरस्तिष्ठतिसंग्रामेसेतुहेतुरयंनलः ॥ २१ ॥ येतुविष्टभ्यगात्राणिक्ष्वेडयंतिनदंतिच ॥ (उत्था
यचविजृंभन्तेक्रोधेनहरिपुंगवाः ॥ एतेदुष्प्रसहाघोराश्चंडाश्चण्डपराक्रमाः ॥ अष्टौशतसहस्राणिदशकोटिशतानिच ॥ १ ॥) यएनम
नुगच्छंतिवीराश्चंदनवासिनः ॥ २२ ॥ एषैवाशंसतेलंकांस्वेनानीकेनमर्दितुम् ॥ श्वेतोरजतसंकाशश्चपलोभीमविक्रमः ॥ २३ ॥ बुद्धि
मान्वानरःशूरस्त्रिषुलोकेषुविश्रुतः ॥ तूर्णंसुग्रीवमागम्यपुनर्गच्छतिवानरः ॥ २४ ॥ विभजन्वानरींसेनामनीकानिप्रहर्षयन् ॥ यःपुरा
गोमतीतीरेरम्यंपर्यैतिपर्वतम् ॥ २५ ॥ नाम्नासंरोचनोनामनानानगयुतोगिरिः ॥ तत्रराज्यंप्रशास्त्येषकुमुदोनामयूथपः ॥ २६ ॥
योसौशतसहस्राणिसहस्रंपरिकर्षति ॥ यस्यवालाबहुव्यामादीर्घलांगूलमाश्रिताः ॥ २७ ॥ ताम्राःपीताःसिताःश्वेताःप्रकीर्णाघोरद
र्शनाः ॥ अदीनोवानरश्चंडःसंग्राममभिकांक्षति ॥ एषैवाशंसतेलंकांस्वेनानीकेनमर्दितुम् ॥ २८ ॥ यस्त्वेषसिंहसंकाशःकपिलोदी
र्घकेसरः ॥ निभृतःप्रेक्षतेलंकांदिधक्षन्निवचक्षुषा ॥ २९ ॥ विंध्यंकृष्णगिरिसह्यंपर्वतंचसुदर्शनम् ॥ राजन्सततमध्यास्तेसरभोनामयू
थपः ॥ ३० ॥ शतंशतसहस्राणांत्रिंशच्चहरिपुंगवाः ॥ ३१ ॥ यंयांतंवानराघोराश्चंडाश्चंडपराक्रमाः ॥ परिवार्यानुगच्छंतिलंकांमर्दि
तुमोजसा ॥ ३२ ॥ यस्तुकर्णौविवृणुतेजृंभतेचपुनःपुनः ॥ नतुसंविजतेमृत्योर्नचसेनांप्रधावति ॥ ३३ ॥ प्रकंपतेचरोषेणतिर्यक्चपु
नरीक्षते ॥ पश्यलांगूलविक्षेपंक्ष्वेडत्येषमहाबलः ॥ ३४ ॥ महौजसावीतभयोरम्यंसाल्वेयपर्वतम् ॥ राजन्सततमध्यास्तेशरभोनाम

धर्मवत्सलम् ॥ २६ ॥ आगम्यनगरीलंकामब्रूतांराक्षसाधिपम् ॥ विभीषणगृहीतौतुवधार्थंराक्षसेश्वर ॥ २७ ॥ दृष्ट्वाधर्मात्मनामुक्तौ
रामेणामिततेजसा ॥ एकस्थानगतायत्रचत्वारःपुरुषर्षभाः ॥ २८ ॥ लोकपालसमाःशूराःकृतास्त्राद्दृढविक्रमाः ॥ रामोदाशरथिःश्रीमाँ
ल्लक्ष्मणश्चविभीषणः ॥ २९ ॥ सुग्रीवश्चमहातेजामहेंद्रसमविक्रमः ॥ एतेशक्ताःपुरींलंकांसप्राकारांसतोरणाम् ॥ ३० ॥ उत्पाट्यसं
क्रामयितुंसर्वेतिष्ठंतुवानराः ॥ यादृशंतद्धिरामस्यरूपंप्रहरणानिच ॥ ३१ ॥ वधिष्यतिपुरींलंकामेकस्तिष्ठंतुतेत्रयः ॥ रामलक्ष्मणगु
प्तासासुग्रीवेणचवाहिनी ॥ बभूवदुर्धर्षतरासर्वैरपिसुरासुरैः ॥ ३२ ॥ (व्यक्तःसेतुस्तथाबद्धोदशयोजनविस्तृतः ॥ शतयोजनमायाम
स्तीर्णासेनाचसागरम् ॥ १ ॥ निविष्टोदक्षिणेतीरेरामःसचनदीपतेः ॥ तीर्णस्यतरमाणस्यबलस्यान्तोनविद्यते ॥ २ ॥)प्रहृष्टयोधाध्व
जिनीमहात्मनांवनौकसांसंप्रतियोद्धुमिच्छताम् ॥ अलंविरोधेनशमोविधीयतांप्रदीयतांदाशरथायमैथिली ॥ ३३ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा
मायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे पंचविंशः सर्गः ॥ २५ ॥ तद्वचःसत्यमक्लीबंसारणेनाभिभाषितम् ॥ निशम्यरा
वणोराजापर्यभाषतसारणम् ॥ १ ॥ यदिमामभियुंजीरन्देवगंधर्वदानवाः ॥ नैवसीतामहंदद्यांसर्वलोकभयादपि ॥ २ ॥ त्वंतुसौम्य
परित्रस्तोहरिभिःपीडितोभृशम् ॥ प्रतिप्रदानमद्यैवसीतायाःसाधुमन्यसे ॥३॥ कोहिनामसपत्नोमांसमरेजेतुमर्हति ॥ इत्युक्त्वापरुषं
वाक्यंरावणोराक्षसाधिपः ॥ ४ ॥ आरुरोहततःश्रीमान्प्रासादंहिमपांडुरम् ॥ बहुतालसमुत्सेधंरावणोथदिदृक्षया ॥ ५ ॥ ताभ्यांचरा
भ्यांसहितोरावणःक्रोधमूर्च्छितः ॥ पश्यमानःसमुद्रंतंपर्वतांश्चवनानिच ॥ ६ ॥ ददर्शपृथिवीदेशंसुसंपूर्णंप्लवंगमैः ॥ तदपारमसह्यंच
वानराणांमहाबलम् ॥ ७ ॥ आलोक्यरावणोराजापरिपप्रच्छसारणम् ॥ एषांकेवानरामुख्याःकेशूराःकेमहाबलाः ॥८॥ केपूर्वमभि
वर्ततेमहोत्साहाःसमंततः ॥ केषांशृणोतिसुग्रीवःकेवायूथपयूथपाः ॥ ९ ॥ सारणाचक्ष्वमेसर्वंकिंप्रभावाःप्लवंगमाः ॥ सारणोराक्षसें
द्रस्यवचनंपरिपृच्छतः ॥ १० ॥ आबभाषेऽथमुख्यज्ञोमुख्यांस्तत्रवनौकसः ॥ एषयोऽभिमुखोलंकांनर्दंस्तिष्ठतिवानरः ॥ ११ ॥
यूथपानांसहस्रेणशतेनपरिवारितः ॥ यस्यघोषेणमहतासप्राकारासतोरणा ॥ १२ ॥ लंकाप्रतिहतासर्वासशैलवनकानना ॥ सर्वशाखा

सागरेसेतुबंधंतंनश्रद्दध्यांकथंचन ॥ अवश्यंचापिसंख्येयंतन्मयावानरंबलम् ॥ ३ ॥ भवंतौवानरंसैन्यंप्रविश्यानुपलक्षितौ ॥ परिमा
णंचवीर्यंचयेचमुख्याःप्लवंगमाः ॥ ४ ॥ मंत्रिणोयेचरामस्यसुग्रीवस्यचसंगताः ॥ येपूर्वमभिवर्ततेयेचशूराःप्लवंगमाः ॥५॥ सचसेतुर्य
थाबद्धःसागरेसलिलार्णवे ॥ निवेशंचयथातेषांवानराणांमहात्मनाम् ॥ ६ ॥ रामस्यव्यवसायंचवीर्यंप्रहरणानिच ॥ लक्ष्मणस्यचवी
रस्यतत्त्वतोज्ञातुमर्हथः ॥ ७ ॥ कश्चसेनापतिस्तेषांवानराणांमहात्मनाम् ॥ तच्चज्ञात्वायथातत्त्वंशीघ्रमागंतुमर्हथः ॥ ८ ॥ इतिप्रति
समादिष्टौराक्षसौशुकसारणौ॥हरिरूपधरौवीरौप्रविष्टौवानरंबलम् ॥ ९ ॥ ततस्तद्वानरंसैन्यमचिंत्यंलोमहर्षणम् ॥ संख्यातुंनाध्यगच्छे
तांतदातौशुकसारणौ ॥ १० ॥ तत्स्थितंपर्वताग्रेषुनिर्झरेषुगुहासुच ॥ (समुद्रस्यचतीरेषुवनेषूपवनेषुच ॥) तरमाणंचतीर्णंचततुंकामं
चसर्वशः ॥ ११ ॥ निविष्टंनिविशच्चैवभीमनादंमहाबलम् ॥तद्बलार्णवमक्षोभ्यंददृशातेनिशाचरौ ॥ १२ ॥ तौददर्शमहातेजाःप्रति
च्छन्नौविभीषणः ॥ आचचक्षेसरामायगृहीत्वाशुकसारणौ ॥ १३ ॥ तस्यैतौराक्षसेंद्रस्यमंत्रिणौशुकसारणौ ॥ लंकायाःसमनुप्राप्तौ
चारौपरपुरंजय ॥ १४ ॥ तौदृष्ट्वाव्यथितौरामंनिराशौजीवितेतथा ॥ कृतांजलिपुटौभीतौवचनंचेदमूचतुः ॥ १५ ॥ आवामिहागतौ
सौम्यरावणप्रहिताबुभौ ॥ परिज्ञातुंबलंसर्वंतदिदंरघुनंदन ॥ १६ ॥ तयोस्तद्वचनंश्रुत्वारामोदशरथात्मजः ॥ अब्रवीत्प्रहसन्वाक्यं
सर्वभूतहितेरतः ॥ १७ ॥ यदिदृष्टंबलंसर्ववयंवासुसमाहिताः ॥ यथोक्तंवाकृतंकार्यंछंदतःप्रतिगम्यताम् ॥ १८ ॥ अथकिंचिददृष्टंवाभू
यस्तद्द्रष्टुमर्हथः ॥ विभीषणोवांकात्स्न्येनपुनःसंदर्शयिष्यति ॥ १९ ॥ नचेदंग्रहणंप्राप्यभेतव्यंजीवितंप्रति ॥ न्यस्तशस्त्रौगृहीतौच
नदूतौवधमर्हथः ॥ २० ॥ प्रच्छन्नौचविमुंचेमौचारौरात्रिंचराबुभौ॥शत्रुपक्षस्यसततंविभीषणविकर्षिणौ ॥ २१ ॥ प्रविश्यमहतींलंकांभ
वद्भ्यांधनदानुजः ॥ वक्तव्योरक्षसांराजायथोक्तंवचनंमम ॥ २२ ॥यद्बलंत्वंसमाश्रित्यसीतांमेहृतवानसि ॥ तद्दर्शययथाकामंससैन्य
श्चसबांधवः ॥२३॥ श्वःकाल्येनगरींलंकांसप्राकारांसतोरणाम् ॥ रक्षसांचबलंपश्यशरैर्विध्वंसितंमया ॥ २४ ॥ क्रोधंभीममहंमोक्ष्ये
ससैन्येत्वयिरावण ॥ श्वःकाल्येवज्रवान्वज्रंदानवेष्विववासवः ॥ २५ ॥ इतिप्रतिसमादिष्टौराक्षसौशुकसारणौ ॥ जयेतिप्रतिनंद्यैनंराघवं

किमिमौतेसितौपक्षौलूनपक्षश्चदृश्यसे ॥ २५ ॥ कच्चिन्नानेकचित्तानांतेषांत्वंवशमागतः ॥ ततः सभयसंविग्नस्तेनराज्ञाभिचोदितः ॥
वचनंप्रत्युवाचेदंराक्षसाधिपमुत्तमम् ॥ २६ ॥ सागरस्योत्तरेतीरेऽब्रुवंतेवचनंतथा ॥ यथासंदेशमक्लिष्टंसांत्वयञ्श्लक्ष्णयागिरा ॥२७ ॥
क्रुद्धैस्तैरहमुत्प्लुत्यदृष्टमात्रःप्लवंगमैः ॥ गृहीतोस्म्यपिचारब्धोहंतुंलोप्तुंचमुष्टिभिः ॥ २८ ॥ नतेसंभाषितुंशक्याःसंप्रश्नोत्रनविद्यते ॥
प्रकृत्याकोपनास्तीक्ष्णावानराराक्षसाधिप ॥२९॥ सचहंताविराधस्यकबंधस्यखरस्यच ॥ सुग्रीवसहितोरामःसीतायाःपदमागतः॥३०॥
सकृत्वासागरेसेतुंतीर्त्वाचलवणोदधिम् ॥ एषरक्षांसिनिर्धूयधन्वीतिष्ठतिराघवः ॥ ३१ ॥ ऋक्षवानरसंघानामनीकानिसहस्रशः ॥
गिरिमेघनिकाशानांछादयंतिवसुन्धराम् ॥ ३२ ॥ राक्षसानांबलौघस्यवानरेंद्रबलस्यच ॥ नैतयोर्विद्यतेसंधिर्देवदानवयोरिव ॥ ३३ ॥
पुराप्राकारमायांतिक्षिप्रमेकतरंकुरु ॥ सीतांचास्मैप्रयच्छाशुयुद्धंवापिप्रदीयताम् ॥ ३४ ॥ शुकस्यवचनंश्रुत्वारावणोवाक्यमब्रवीत् ॥
रोषसंरक्तनयनोनिर्दहन्निवचक्षुषा ॥ ३५ ॥ यदिमांप्रतियुद्ध्येरन्देवगंधर्वदानवाः ॥ नैवसीतांप्रदास्यामिसर्वलोकभयादपि ॥ ३६ ॥
कदासमभिधावंतिमामकाराघवंशराः ॥ वसंतेपुष्पितं मत्ताभ्रमराइवपादपम् ॥ ३७ ॥ कदाशोणितदिग्धांगंदीप्तैःकार्मुकविच्युतैः ॥
शरैरादीपयिष्यामिउल्काभिरिवकुंजरम् ॥३८॥ तच्चास्यबलमादास्येबलेनमहतावृतः ॥ ज्योतिषामिवसर्वेषांप्रभामुद्यन्दिवाकरः ॥३९॥
सागरस्येवमेवेगोमारुतस्येवमेबलम् ॥ नचदाशरथिर्वेदतेनमांयोद्धुमिच्छति ॥ ४० ॥ नमेतूणीशयान्बाणान्सविषानिवपन्नगान् ॥
रामःपश्यतिसंग्रामेतेनमांयोद्धुमिच्छति ॥ ४१ ॥ नजानातिपुरावीर्यंममयुद्धेसराघवः ॥ ममचापमयींवीणांशरकोणैःप्रवादिताम्॥४२॥
ज्याशब्दतुमुलांघोरामार्तगीतमहास्वनाम् ॥ नाराचतलसन्नादांनदीमहितवाहिनीम् ॥ ४३ ॥ अवगाह्यमहारंगंवादयिष्याम्यहं
रणे ॥ ४४ ॥ नवासवेनापिसहस्रचक्षुषायुद्धेऽस्मिशक्योवरुणेनवास्वयम् ॥ यमेनवाधर्षयितुंशराग्निनामहाहवेवैश्रवणेनवास्वयम् ॥
॥ ४५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च०सा० युद्धकांडे चतुर्विंशः सर्गः ॥ २४ ॥ सबलेसागरंतीर्णेरामेदशरथा
त्मजे ॥ अमात्यौरावणःश्रीमानब्रवीच्छुकसारणौ ॥१॥ समग्रंसागरंतीर्णंदुस्तरंवानरंबलम् ॥ अभूतपूर्वंरामेणसागरेसेतुबंधनम् ॥ २ ॥

प्रचचालचवेगेनत्रस्ताचैववसुंधरा ॥ पीडचमानाबलौघेनतेनसागरवर्चसा ॥ २ ॥ ततःशुश्रुवुराकुष्टंलंकायांकाननौकसः ॥ भेरीमृदंगसं
घुष्टंतुमुलंलोमहर्षणम् ॥ ३ ॥ बभूवुस्तेनघोषेणसंहृष्टाहरियूथपाः ॥ अमृष्यमाणास्तद्घोषंविनेदुर्घोषवत्तरम् ॥ ४ ॥ राक्षसास्तत्प्ल
वंगानांशुश्रुवुस्तेपिगर्जितम् ॥ नर्दतामिवदृप्तानांमेघानामंबरेस्वनम् ॥ ५ ॥ दृष्ट्वादाशरथिर्लंकांचित्रध्वजपताकिनीम् ॥ जगाममनसा
सीतांदूयमानेनचेतसा ॥ ६ ॥ अत्रसामृगशावाक्षीरावणेनोपरुध्यते ॥ अभिभूताग्रहेणेवलोहितांगेनरोहिणी ॥ ७ ॥ दीर्घमुष्णंचनिः
श्वस्यसमुद्वीक्ष्यचलक्ष्मणम् ॥ उवाचवचनंवीरस्तत्कालहितमात्मनः ॥ ८ ॥ आलिखंतीमिवाकाशमुत्थितांपश्यलक्ष्मण ॥ मनसेवकृ
तांलंकांनगाग्रेविश्वकर्मणा ॥ ९ ॥ विमानैर्बहुभिर्लंकासंकीर्णारचितापुरा ॥ विष्णोःपदमिवाकाशंछादितंपांडुभिर्घनैः ॥ १० ॥
पुष्पितैःशोभितालंकावनैश्चित्ररथोपमैः ॥ नानापतंगसंघुष्टफलपुष्पोपगैःशुभैः ॥ ११ ॥ पश्यमत्तविहंगानिप्रलीनभ्रमराणिच ॥
कोकिलाकुलखंडानिदोधवीतिशिवोऽनिलः ॥१२॥ इतिदाशरथीरामोलक्ष्मणंसमभाषत ॥ बलंचतत्रविभजच्छास्त्रदृष्टेनकर्मणा ॥१३॥
शशासकपिसेनांतांबलादादायवीर्यवान् ॥ अंगदःसहनीलेनतिष्ठेदुरसिदुर्जयः ॥ १४ ॥ तिष्ठेद्वानरवाहिन्यावानरौघसमावृतः ॥ आश्रि
तोदक्षिणंपार्श्वमृषभोनामवानरः ॥ १५ ॥ गंधहस्तीवदुर्धर्षस्तरस्वीगंधमादनः ॥ तिष्ठेद्वानरवाहिन्याःसव्यंपक्षमधिष्ठितः ॥ १६ ॥
मूर्ध्निस्थास्याम्यहंयत्तोलक्ष्मणेनसमन्वितः ॥ जांबवांश्चसुषेणश्चवेगदर्शीचवानरः ॥ १७ ॥ ऋक्षमुख्यामहात्मानःकुक्षिंरक्षंतुतेत्रयः ॥
जघनंकपिसेनायाःकपिराजोऽभिरक्षतु ॥ पश्चार्धमिवलोकस्यप्रचेतास्तेजसावृतः ॥ १८ ॥ सुविभक्तमहाव्यूहामहावानररक्षिता ॥
अनीकिनीसाविबभौयथाद्यौःसाभ्रसंप्लवा ॥१९॥ प्रगृह्यगिरिशृंगाणिमहतश्चमहीरुहान् ॥ आसेदुर्वानरालंकांविमर्दयिषवोरणे ॥२०॥
शिखरैर्विकिरामैनांलंकांमुष्टिभिरेववा ॥ इतिस्मदधिरेसर्वेमनांसिहरिपुंगवाः ॥ २१ ॥ ततोरामोमहातेजाःसुग्रीवमिदमब्रवीत् ॥ सुवि
भक्तानिसैन्यानिशुकएषविमुच्यताम् ॥ २२ ॥ रामस्यतुवचःश्रुत्वावानरेंद्रोमहाबलः ॥ मोचयामासतंदूतंशुकंरामस्यशासनात् ॥२३॥
मोचितोरामवाक्येनवानरैश्चनिपीडितः ॥ शुकःपरमसंत्रस्तोरक्षोधिपमुपागमत् ॥ २४ ॥ रावणःप्रहसन्नेवशुकंवाक्यमुवाच ह ॥

अन्येमध्येनगच्छंतिपार्श्वतोन्येप्लवंगमाः ॥ ८० ॥ सलिलंप्रपतंत्यन्येमार्गमन्येप्रपेदिरे ॥ केचिद्वैहायसगताःसुपर्णाइवपुप्लुवुः ॥८१॥
घोषेणमहताघोषंसागरस्यसमुच्छ्रितम् ॥ भीममंतर्दधेभीमातरंतीहरिवाहिनी ॥ ८२ ॥ वानराणांहिसातीर्णावाहिनीनलसेतुना ॥
तीरेनिविविशेराज्ञाबहुमूलफलोदके ॥ ८३ ॥ तदद्भुतंराघवकर्मदुष्करंसमीक्ष्यदेवाःसहसिद्धचारणैः ॥ उपेत्यरामंसहसामहर्षिभिस्तम
भ्यषिंचन्सुशुभैर्जलैःपृथक् ॥ ८४ ॥ जयस्वशत्रून्नरदेवमेदिनींससागरांपालयशाश्वतीःसमाः ॥ इतीवरामंनरदेवसत्कृतंशुभैर्वचोभिर्वि
विधैरपूजयन् ॥ ८५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदि० च० सा० युद्धकांडे द्वाविंशः सर्गः ॥२२॥ निमित्तानिनिमित्तज्ञो
दृष्ट्वालक्ष्मणपूर्वजः ॥ सौमित्रिंसंपरिष्वज्यइदंवचनमब्रवीत् ॥ १ ॥ परिगृह्योदकंशीतंवनानिफलवंतिच ॥ बलौघंसंविभज्येमंव्यूह्यति
ष्ठेमलक्ष्मण ॥ २ ॥ लोकक्षयकरंभीमंभयंपश्याम्युपस्थितम् ॥ प्रवर्हणंप्रवीराणामृक्षवानररक्षसाम् ॥ ३ ॥ वाताश्चकलुषावांतिकंपतेच
वसुंधरा ॥ पर्वताग्राणिवेपंतेपतंतिचमहीरुहाः ॥ ४ ॥ मेघाःक्रव्यादसंकाशाःपरुषाःपरुषस्वनाः ॥ क्रूराःक्रूरंप्रवर्षंतिमिश्रंशोणितविं
दुभिः ॥ ५ ॥ रक्तचंदनसंकाशासंध्यापरमदारुणा ॥ ज्वलतःप्रपतत्येतदादित्यादग्निमंडलम् ॥ ६ ॥ दीनादीनस्वराःक्रूराःसर्वतो
मृगपक्षिणः ॥ प्रत्यादित्यंविनर्दंतिजनयंतोमहद्भयम् ॥ ७ ॥ रजन्यामप्रकाशस्तुसंतापयतिचंद्रमाः ॥ कृष्णरक्तांशुपर्यंतोलोकक्षय
इवोदितः ॥ ८ ॥ ह्रस्वोरूक्षोऽप्रशस्तश्चपरिवेषस्तुलोहितः ॥ आदित्येविमलेनीलंलक्ष्मलक्ष्मणदृश्यते ॥ ९ ॥ रजसामहताचापि
नक्षत्राणिहतानिच ॥ युगांतमिवलोकानांपश्यशंसंतिलक्ष्मण ॥ १० ॥ काकाःश्येनास्तथानीचागृध्राःपरिपतंतिच ॥ शिवाश्चाप्य
शुभान्नादान्नदंतिसुमहाभयान् ॥ ११ ॥ शैलैःशूलैश्चखड्गैश्चविमुक्तैःकपिराक्षसैः ॥ भविष्यत्यावृताभूमिर्मांसशोणितकर्दमा ॥ १२ ॥
क्षिप्रमद्यैववदुर्धर्षांपुरींरावणपालिताम् ॥ अभियामजवेनैवसर्वैर्हरिभिरावृताः ॥ १३ ॥ इत्येवमुक्त्वाधन्वीसरामःसंग्राममर्षणः ॥ प्रतस्थे
पुरतोरामोलंकामभिमुखोविभुः ॥ १४ ॥ सविभीषणसुग्रीवाःसर्वेतेवानरर्षभाः ॥ प्रतस्थिरेविनर्दंतोधृतानांद्विषतांवधे ॥१५॥ राघव
स्यप्रियार्थंतुसुतरांवीर्यशालिनाम् ॥ हरीणांकर्मचेष्टाभिस्तुतोषरघुनंदनः ॥१६॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च०
सा० युद्धकांडे त्रयोविंशः सर्गः ॥ २३ ॥ सावीरसमितीराज्ञाविरराजव्यवस्थिता ॥ शशिनाशुभनक्षत्रापौर्णमासीवशारदी ॥ १ ॥

पर्वतांश्चसमुत्पाट्यचयंत्रैःपरिवहंतिच ॥ ५६ ॥ प्रक्षिप्यमाणैरचलैःसहसाजलमुद्धृतम् ॥ समुत्ससर्पचाकाशमवासर्पत्ततः पुनः ॥५७॥
समुद्रंक्षोभयामासुर्निपतंतःसमंततः ॥ सूत्राण्यन्येप्रगृह्णंतिह्यायतंशतयोजनम् ॥ ५८ ॥ नलश्चक्रेमहासेतुंमध्येनदनदीपतेः ॥ सतदा
क्रियतेसेतुर्वानरैर्घोरकर्मभिः ॥ ५९ ॥ दंडानन्येप्रगृह्णंतिविचिन्वंतितथापरे ॥ वानरैःशतशस्तत्ररामस्याज्ञापुरःसरैः ॥ ६० ॥ मेघाभैः
पर्वताभैश्चतृणैःकाष्ठैर्बबंधिरे ॥ पुष्पिताग्रैश्चतरुभिःसेतुंबध्नंतिवानराः ॥ ६१ ॥ पाषाणांश्चगिरिप्रख्यान्गिरीणांशिखराणिच ॥ दृश्यं
तेपरिधावंतोगृह्यदानवसंनिभाः ॥६२॥ शिलानांक्षिप्यमाणानांशैलानांतत्रपात्यताम् ॥ बभूवतुमुलःशब्दस्तदातस्मिन्महोदधौ ॥६३॥
कृतानिप्रथमेनाह्नायोजनानिचतुर्दश ॥ प्रहृष्टैर्गजसंकाशैस्त्वरमाणैःप्लवंगमैः ॥ ६४ ॥ द्वितीयेनतथैवाह्नायोजनानितुविंशतिः ॥
कृतानिप्लवगैस्तूर्णंभीमकायैर्महाबलैः ॥ ६५ ॥ अह्नातृतीयेनतथायोजनानितुसागरे ॥ त्वरमाणैर्महाकायैरेकविंशतिरेवच ॥ ६६ ॥
चतुर्थेनतथाचाह्नाद्वाविंशतिरथापिवा ॥ योजनानिमहावेगैःकृतानित्वरितैस्ततः ॥ ६७ ॥ पंचमेनतथाचाह्नाप्लवंगैःक्षिप्रकारिभिः ॥
योजनानित्रयोविंशत्सुवेलमधिकृत्यवै ॥६८॥ सवानरवरः श्रीमान्विश्वकर्मात्मजोबली ॥ बबंधसागरेसेतुंयथाचास्यपितातथा ॥ ६९ ॥
सनलेनकृतःसेतुःसागरेमकरालये ॥ शुशुभेसुभगःश्रीमान्स्वातीपथइवांबरे ॥ ७० ॥ ततोदेवाःसगंधर्वाःसिद्धाश्चपरमर्षयः ॥ आगम्य
गगनेतस्थुर्द्रष्टुकामास्तदद्भुतम् ॥ ७१ ॥ दशयोजनविस्तीर्णंशतयोजनमायतम् ॥ ददृशुर्देवगंधर्वानलसेतुंसुदुष्करम् ॥७२॥ आप्लवंतः
प्लवंतश्चगर्जंतश्चप्लवंगमाः ॥ तमचिंत्यमसह्यंचह्यद्भुतंलोमहर्षणम् ॥ ७३ ॥ ददृशुःसर्वभूतानिसागरेसेतुबंधनम् ॥ तानिकोटिसहस्रा
णिवानराणांमहौजसाम् ॥ ७४ ॥ बध्नंतःसागरेसेतुंजग्मुःपारंमहोदधेः ॥ विशालःसुकृतःश्रीमान्सुभूमिःसुसमाहितः ॥ ७५ ॥ अशो
भतमहान्सेतुःसीमंतइवसागरे ॥ ततःपारेसमुद्रस्यगदापाणिर्विभीषणः ॥ ७६ ॥ परेषामभियानार्थमतिष्ठत्सचिवैःसह ॥ सुग्रीवस्तु
ततःप्राहरामंसत्यपराक्रमम् ॥ ७७ ॥ हनूमंतंत्वमारोहअंगदंत्वथलक्ष्मणः ॥ अयंहिविपुलोवीरसागरोमकरालयः ॥ ७८ ॥ वैहाय
सौयुवामेतौवानरौधारयिष्यतः ॥ अग्रतस्तस्यसैन्यस्यश्रीमान्रामःसलक्ष्मणः ॥ ७९ ॥ जगामधन्वीधर्मात्मासुग्रीवेणसमन्वितः ॥

तन्मरुकांतारंपृथिव्यांकिलविश्रुतम् ॥ निपातितःशरोयत्रवज्राशनिसमप्रभः ॥ ३३ ॥ ननादचतदातत्रवसुधाशल्यपीडिता ॥ तस्मा
द्व्रणमुखात्तोयमुत्पपातरसातलात् ॥ ३४ ॥ सबभूवतदाकूपोव्रणइत्येवविश्रुतः ॥ सततंचोत्थितंतोयंसमुद्रस्येवदृश्यते ॥ ३५ ॥ अव
दारणशब्दश्चदारुणःसमपद्यत ॥ तस्मात्तद्बाणपातेनअपःकुक्षिष्वशोषयत् ॥ ३६ ॥ विख्यातंत्रिषुलोकेषुमरुकांतारमेवच ॥ शोषयि
त्वातुतंकुक्षिंरामोदशरथात्मजः ॥ वरंतस्मैददौविद्वान्मरवेऽमरविक्रमः ॥ ३७ ॥ पशव्यश्चाल्परोगश्चफलमूलरसायुतः ॥ बहुस्नेहो
बहुक्षीरःसुगंधिर्विविधौषधिः ॥ ३८ ॥ एवमेतैश्चसंयुक्तोबहुभिःसंयुतोमरुः ॥ रामस्यवरदानाच्चशिवःपंथाबभूवह ॥ ३९ ॥ तस्मि
न्दग्धेतदाकुक्षौसमुद्रःसरितांपतिः ॥ राघवंसर्वशास्त्रज्ञमिदंवचनमब्रवीत् ॥ ४० ॥ अयंसौम्यनलोनामतनयोविश्वकर्मणः ॥ पित्राद
त्तवरःश्रीमान्प्रीतिमान्विश्वकर्मणः ॥ ४१ ॥ एषसेतुंमहोत्साहःकरोतुमयिवानरः ॥ तमहंधारयिष्यामियथाह्येषपितातथा ॥ ४२ ॥
एवमुक्त्वोदधिर्नष्टःसमुत्थायनलस्ततः ॥ अब्रवीद्वानरश्रेष्ठोवाक्यंरामंमहाबलम् ॥ ४३ ॥ अहंसेतुंकरिष्यामिविस्तीर्णेमकरालये ॥
पितुःसामर्थ्यमासाद्यतत्त्वमाहमहोदधिः ॥ ४४ ॥ दंडएवपरोलोकेपुरुषस्येतिमेमतिः ॥ धिक्क्षमामकृतज्ञेषुसांत्वंदानमथापिवा ॥४५॥
अयंहिसागरोभीमःसेतुकर्मदिदृक्षया ॥ ददौदंडभयाद्गाधंराघवायमहोदधिः ॥ ४६ ॥ ममममातुर्वरोदत्तोमंदरेविश्वकर्मणा ॥ मयातु
सदृशःपुत्रस्तवदेविभविष्यति ॥ ४७ ॥ औरसस्तस्यपुत्रोऽहंसदृशोविश्वकर्मणा ॥ नचाप्यहमनुक्तोवःप्रब्रूयामात्मनोगुणान् ॥ ४८ ॥
समर्थश्चाप्यहंसेतुंकर्तुंवैवरुणालये ॥ तस्मादद्यैवबध्नंतुसेतुंवानरपुंगवाः ॥ ४९ ॥ ततोविसृष्टारामेणसर्वतोहरिपुंगवाः ॥ उत्पेततुर्महार
ण्यंहृष्टाःशतसहस्रशः ॥ ५० ॥ तेनगान्नगसंकाशाःशाखामृगगणर्षभाः ॥ बभंजुःपादपांस्तत्रप्रचकर्षुश्चसागरम् ॥ ५१ ॥ तेसालैश्चाश्व
कर्णैश्चधवैर्वंशैश्चवानराः ॥ कुटजैरर्जुनैस्तालैस्तिलकैस्तिनिशैरपि ॥ ५२ ॥ बिल्वकैःसप्तपर्णैश्चकर्णिकारैश्चपुष्पितैः ॥ चूतैश्चाशोकवृक्षै
श्चसागरंसमपूरयन् ॥ ५३ ॥ समूलांश्चविमूलांश्चपादपान्हरिसत्तमाः ॥ इंद्रकेतूनिवोद्यम्यप्रजह्रुर्वानरास्तरून् ॥ ५४ ॥ तालान्दाडि
मगुल्मांश्चनारिकेलबिभीतकान् ॥ करीरान्बकुलान्निंबान्समाजह्रुरितस्ततः ॥ ५५ ॥ हस्तिमात्रान्महाकायाःपाषाणांश्चमहाबलाः ॥

निदृश्यानिचुक्रुशुश्चाशनेःसमम् ॥ १२ ॥ अदृश्यानिचभूतानिमुमुचुर्भैरवस्वनम् ॥ शिशियरेचाभिभूतानिसंत्रस्तान्युद्विजंतिच ॥१३॥
संप्रविव्यथिरेचापिनचपस्पंदिरेभयात् ॥ सहभूतैःसतोयोर्मिःसनागःसहराक्षसः ॥ १४ ॥ सहसाभूत्ततोवेगाद्भीमवेगोमहोदधिः ॥
योजनंव्यतिचक्रामवेलामन्यत्रसंप्लवात् ॥ १५ ॥ तंतथासमतिक्रांतंनातिचक्रामराघवः ॥ तमुद्धतममित्रघ्नोरामोनदनदीपतिम् ॥१६॥
ततोमध्यात्समुद्रस्यसागरःस्वयमुत्थितः ॥ उदयाद्रिमहाशैलान्मेरोरिवदिवाकरः ॥ १७ ॥ पन्नगैःसहदीप्तास्यैःसमुद्रःप्रत्यदृश्यत ॥
स्निग्धवैदूर्यसंकाशोजांबूनदविभूषणः ॥ १८ ॥ रत्नमाल्यांबरधरःपद्मपत्रनिभेक्षणः ॥ सर्वपुष्पमयींदिव्यांशिरसाधारयन्स्रजम् ॥१९॥
जातरूपमयैश्चैवतपनीयविभूषणैः ॥ आत्मजानांचरत्नानांभूषितोभूषणोत्तमैः ॥ २० ॥ धातुभिर्मंडितःशैलोविविधैर्हिमवानिव ॥
(एकावलीमध्यगतंतरलंपाण्डुरप्रभम् ॥ विपुलेनोरसाबिभ्रत्कौस्तुभस्यसहोदरम् ॥ १ ॥) आघूर्णिततरंगौघःकालिकानिलसं
कुलः॥२१॥ (उद्वर्तितमहाग्राहःसंभ्रान्तोरगराक्षसः॥देवतानांसुरूपाणांनानारूपाभिरीश्वरः ॥ १ ॥ गंगासिंधप्रधानाभिरापगाभिः
समावृतः ॥ सागरः समुपक्रम्यपूर्वमामंत्र्यवीर्यवान् ॥ अब्रवीत्प्रांजलिर्वाक्यंराघवंशरपाणिनम् ॥ २२ ॥ पृथिवीवायुराकाशमापो
ज्योतिश्चराघव ॥ स्वभावेसौम्यतिष्ठंतिशाश्वतंमार्गमाश्रिताः ॥ २३ ॥ तत्स्वभावोममाप्येषयदगाधोहमप्लवः ॥ विकारस्तुभवेद्गाधएत
त्तेप्रवदाम्यहम् ॥ २४ ॥ नकामान्नचलोभाद्वानभयात्पार्थिवात्मज ॥ रागान्नक्राकुलजलंस्तंभयेयंकथंचन ॥ २५ ॥ विधास्येयेनगं
तासिविषहिष्येऽप्यहंतथा ॥नग्राहाविधमिष्यंतियावत्सेनातरिष्यति ॥ हरीणांतरणेरामकरिष्यामियथास्थलम् ॥ २६ ॥ तमब्रवीत्त
दारामःशृणुमेवरुणालय ॥ अमोघोऽयंमहाबाणःकस्मिन्देशेनिपात्यताम् ॥२७॥ रामस्यवचनंश्रुत्वातंचदृष्ट्वामहाशरम् ॥ महोदधिर्म
हातेजाराघववाक्यमब्रवीत् ॥ २८ ॥उत्तरेणावकाशोऽस्तिकश्चित्पुण्यतरोमम ॥ द्रुमकुल्यइतिख्यातोलोकेख्यातोयथाभवान् ॥ २९ ॥
उग्रदर्शनकर्माणोबहवस्तत्रदस्यवः ॥ आभीरप्रमुखाःपापाःपिबंतिसलिलंमम ॥ ३० ॥ तैर्नतत्स्पर्शनंपापंसहेयंपापकर्मभिः ॥ अमो
घः क्रियतांरामअयंतत्रशरोत्तमः ॥ ३१ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वासागरस्यमहात्मनः ॥ मुमोचतंशरंदीप्तंपरंसागरदर्शनात् ॥ ३२॥ तेन

ज्वलन् ॥ २५ ॥ संपीड्यचधनुर्घोरंकंपयित्वाशनैर्जगत् ॥ मुमोचविशिखानुग्रान्वज्रानिवशतक्रतुः ॥ २६ ॥ तेज्वलंतोमहावेगास्ते
जसासायकोत्तमाः ॥ प्रविशंतिसमुद्रस्यजलंवित्रस्तपन्नगम् ॥ २७ ॥ तोयवेगःसमुद्रस्यसमीनमकरोमहान् ॥ सबभूवमहाघोरःसमा
रुतरवस्तथा ॥ २८ ॥ महोर्मिजालचलितःशंखजालसमावृतः ॥ सधूमःपरिवृत्तोर्मिःसहसासीन्महोदधिः ॥ २९ ॥ व्यथिताःपन्नगा
श्चासन्दीप्तास्यादीप्तलोचनाः ॥ दानवाश्चमहावीर्याःपातालतलवासिनः ॥ ३० ॥ ऊर्मयःसिंधुराजस्यसनक्रमकरास्तथा ॥ विंध्य
मंदरसंकाशाः समुत्पेतुः सहस्रशः ॥३१॥ आघूर्णिततरंगौघःसंभ्रांतोरगराक्षसः ॥ उद्वर्तितमहाग्राहःसघोषोवरुणालयः ॥ ३२ ॥ तत
स्तुतंराघवमुग्रवेगंप्रकर्षमाणंधनुरप्रमेयम् ॥ सौमित्रिरुत्पत्यविनिःश्वसंतंमामेतिचोक्त्वाधनुराललंबे ॥ ३३ ॥ एतद्विनापिह्युदधेस्तवा
द्यसंपत्स्यतेवीरतमस्यकार्यम् ॥ भवद्विधाःक्रोधवशंनयांतिदीर्घंभवान्पश्यतुसाधुवृत्तम् ॥ ३४ ॥ अंतर्हितैश्चापितथांऽतरिक्षेब्रह्मर्षि
भिश्चैवसुरर्षिभिश्च ॥ शब्दःकृतःकष्टमितिब्रुवद्भिर्मामेतिचोक्त्वामहतास्वरेण ॥ ३५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये
च० सा० युद्धकांडे एकविंशः सर्गः ॥ २१ ॥ अथोवाचरघुश्रेष्ठःसागरंदारुणंवचः ॥ अद्याहंशोषयिष्यामिसपातालंमहार्णवम् ॥ १ ॥
शरनिर्दग्धतोयस्यपरिशुष्कस्यसागर ॥ मयानिहतसत्त्वस्यपांसुरुत्पद्यतेमहान् ॥ २ ॥ मत्कार्मुकनिसृष्टेनशरवर्षेणसागर ॥ परंतीरं
रंगमिष्यंतिपद्भिरेवप्लवंगमाः ॥ ३ ॥ विचिन्वन्नाभिजानासिपौरुषंनापिविक्रमम् ॥ दानवालयसंतापंमत्तोनामगमिष्यसि ॥ ४ ॥
ब्राह्मेणास्त्रेणसंयोज्यब्रह्मदंडनिभंशरम् ॥ संयोज्यधनुषिश्रेष्ठेविचकर्षमहाबलः ॥ ५ ॥ तस्मिन्विकृष्टेसहसाराघवेणशरासने ॥ रोद
सीसंपफालेवपर्वताश्चचकंपिरे ॥ ६ ॥ तमश्चलोकमावव्रेदिशश्चनचकाशिरे ॥ प्रतिचुक्षुभिरेचाशुसरांसिसरितस्तदा ॥ ७ ॥ तिर्यक्
चसहनक्षत्रैःसंगतौचन्द्रभास्करौ ॥ भास्करांशुभिरादीप्तंतमसाचसमावृतम् ॥८॥ प्रचकाशेतदाकाशमुल्काशतविदीपितम् ॥ अंतरिक्षा
च्चनिर्घातानिर्जग्मुस्तुमुलस्वनाः ॥ ९ ॥ वपुःप्रकर्षेणववुर्दिव्यमारुतपंक्तयः ॥ बभंजचतदावृक्षाञ्जलदानुद्वहन्मुहुः ॥ १० ॥ आरुजंश्चै
वशैलाग्राञ्छिखराणिबभंजच ॥ दिविचस्पमहावेगाःसंहताःसमहास्वनाः ॥ ११ ॥ मुमुचुर्वैद्युतानग्नींस्तेमहाशनयस्तदा ॥ यानिभूता

बाहुंभुजंगभोगाभमुपधायारिसूदनः ॥ जातरूपमयैश्चैवभूषणैर्भूषितंसदा ॥ २ ॥ मणिकांचनकेयूरमुक्ताप्रवरभूषणैः ॥ भुजैःपरमनारी
णामभिमृष्टमनेकधा ॥ ३ ॥ चंदनागुरुभिश्चैवपुरस्तादभिसेवितम् ॥ बालसूर्यप्रकाशैश्चचंदनैरुपशोभितम् ॥ ४ ॥ शयनेचोत्तमांगेन
सीतायाःशोभितंपुरा ॥ तक्षकस्येवसंभोगंगंगाजलनिषेवितम् ॥ ५ ॥ संयुगेयुगसंकाशंशत्रूणांशोकवर्धनम् ॥ सुहृदांनंदनंदीर्घंसा
गरांतव्यपाश्रयम् ॥ ६ ॥ अस्यताचपुनःसव्यंज्याघातविहतत्वचम् ॥ दक्षिणोदक्षिणंबाहुंमहापरिघसन्निभम् ॥ ७ ॥ गोसहस्रप्रदा
तारंह्युपधायभुजंमहत् ॥ अद्यमेमरणंवाथतरणंसागरस्यवा ॥ ८ ॥ इतिरामोधृतिंकृत्वामहाबाहुर्महोदधिम् ॥ अधिशिश्येचविधिव
त्प्रयतोऽत्रस्थितोमुनिः ॥ ९ ॥ तस्यरामस्यसुप्तस्यकुशास्तीर्णेमहीतले ॥ नियमादप्रमत्तस्यनिशास्तिस्रोऽभिजग्मतुः ॥ १० ॥ सत्रि
रात्रोषितस्तत्रनयज्ञोधर्मवत्सलः ॥ उपासततदारामःसागरंसरितांपतिम् ॥ ११ ॥ नचदर्शयतेरूपंमंदोरामस्यसागरः ॥ प्रयतेनापिरा
मेणयथार्हमभिपूजितः ॥ १२ ॥ समुद्रस्यततःक्रुद्धोरामोरक्तांतलोचनः ॥ समीपस्थमुवाचेदंलक्ष्मणंशुभलक्षणम् ॥ १३ ॥ अवलेपः
समुद्रस्यनदर्शयतियःस्वयम् ॥ प्रशमश्चक्षमाचैवआर्जवंप्रियवादिता ॥ १४ ॥ असामर्थ्यफलाह्येतेनिर्गुणेषुसतांगुणाः ॥ आत्मप्रशं
सिनंदुष्टंधृष्टंविपरिधावकम् ॥ १५ ॥ सर्वत्रोत्सृष्टदंडंचलोकःसत्कुरुतेनरम् ॥ नसाम्नाशक्यतेकीर्तिर्नसाम्नाशक्यतेयशः ॥ १६ ॥
प्राप्तंलक्ष्मणलोकेऽस्मिन्जयोवारणमूर्धनि ॥ अद्यमद्बाणनिर्भिन्नैर्मकरैर्मकरालयम् ॥१७॥ निरुद्धतोयंसौमित्रेप्लवद्भिःपश्यसर्वतः ॥ भोगि
नांपश्यभोगानिमयाभिन्नानिलक्ष्मण ॥१८॥ महाभोगानिमत्स्यानांकरिणांचकरानिह ॥ सशंखशुक्तिकाजालंसमीनमकरंतथा ॥ १९ ॥
अद्ययुद्धेनमहतासमुद्रंपरिशोषये ॥ क्षमयाहिसमायुक्तंमामयंमकरालयः ॥ २० ॥ असमर्थंविजानातिधिक्क्षमामीदृशेजने ॥ नदर्श
यतिसाम्नामेसागरोरूपमात्मनः ॥२१॥ चापमानयसौमित्रेशरांश्चाशीविषोपमान् ॥ समुद्रंशोषयिष्यामिपद्भ्यांयांतुप्लवंगमाः ॥२२॥
अद्याक्षोभ्यमपिक्रुद्धःक्षोभयिष्यामिसागरम् ॥ वेलासुकृतमर्यादंसहस्रोर्मिसमाकुलम् ॥ २३ ॥ निर्मर्यादंकरिष्यामिसायकैर्वरुणाल
यम् ॥ महार्णवंक्षोभयिष्येमहादानवसंकुलम् ॥ २४ ॥ एवमुक्त्वाधनुष्पाणिःक्रोधविस्फारितेक्षणः ॥ बभूवरामोदुर्धर्षोयुगांताग्निरिव

तत्प्रापयंतंवचनंतूर्णमाप्लुत्यवानराः ॥ १५ ॥ प्रापद्यंततदाक्षिप्रंलोप्तुंहंतुंचमुष्टिभिः ॥ सर्वैःप्लवंगैःप्रसभंनिगृहीतोनिशाचरः ॥ १६॥
गगनाद्भूतलेचाशुप्रतिगृह्यावतारितः ॥ वानरैःपीड्यमानस्तुशुकोवचनमब्रवीत् ॥ १७ ॥ नदूतान्घ्नंतिकाकुत्स्थवार्यंतांसाधुवानराः ॥
यस्तुहित्वामतंभर्तुःस्वमतंसंप्रधारयेत् ॥ अनुक्तवादीदूतःसन्सदूतोवधमर्हति ॥ १८ ॥ शुकस्यवचनंरामःश्रुत्वातुपरिदेवितम् ॥ उवाच
मावधिष्टेतिघ्नतःशाखामृगर्षभान् ॥ १९ ॥ सचपत्रलघुर्भूत्वाहरिभिर्दर्शितेऽभये ॥ अंतरिक्षेस्थितोभूत्वापुनर्वचनमब्रवीत् ॥ २० ॥
सुग्रीवसत्त्वसंपन्नमहाबलपराक्रम ॥ किंमयाखलुवक्तव्योरावणोलोकरावणः ॥ २१ ॥ सएवमुक्तःप्लवगाधिपस्तदाप्लवंगमानामृषभोम
हाबलः ॥ उवाचवाक्यंरजनीचरस्यचारंशुकंशुद्धमदीनसत्त्वः ॥ २२ ॥ नमेऽसिमित्रंनतथानुकंप्योनचोपकर्तासिनमेप्रियोऽसि ॥
अरिश्चरामस्यसहानुबंधस्ततोऽसिवालीववधार्हवध्यः ॥ २३ ॥ निहन्म्यहंत्वांससुतंसबंधुंसज्ञातिवर्गंरजनीचरेश ॥ लंकांचसर्वांमहता
बलेनसर्वैःकरिष्यामिसमेत्यभस्म ॥ २४ ॥ नमोक्ष्यसेरावणराघवस्यसर्वैःसहेंद्रैरपिमूढगुप्तः ॥ अन्तर्हितःसूर्यपथंगतोऽपितथैवपाताल
मनुप्रविष्टः ॥ गिरीशपादांबुजसंगतोवाहतोऽसिरामेणसहानुजस्त्वम् ॥ २५ ॥ तस्यतेत्रिषुलोकेषुनपिशाचंनराक्षसम् ॥ त्रातारंनानुप
श्यामिनगंधर्वंनचासुरम् ॥ २६ ॥ अवधीस्त्वंजरावृद्धंगृध्रराजंजटायुषम् ॥ किंनुतेरामसान्निध्येसकाशेलक्ष्मणस्यच ॥ हतासीता
विशालाक्षीयांत्वंगृह्यनबुध्यसे ॥ २७ ॥ महाबलंमहात्मानंदुराधर्षंसुरैरपि ॥ नबुध्यसेरघुश्रेष्ठंयस्तेप्राणान्हरिष्यति ॥ २८ ॥ ततोऽब्र
वीद्वालिसुतोप्यंगदोहरिसत्तमः ॥ नायंदूतोमहाप्राज्ञचारकःप्रतिभातिमे ॥ २९ ॥ तुलितंहिबलंसर्वमनेनतवतिष्ठता ॥ गृह्यतांमागमल्लं
कामेतद्धिममरोचते ॥ ३० ॥ ततोराज्ञासमादिष्टाःसमुत्पत्यवलीमुखाः ॥ जगृहुश्चबबंधुश्चविलपंतमनाथवत् ॥ ३१ ॥ शुकस्तुवानरै
श्चंडैस्तत्रतैःसंप्रपीडितः ॥ व्याचुक्रोशमहात्मानंरामंदशरथात्मजम् ॥ लुप्येतेमेबलात्पक्षौभिद्येतेमेतथाक्षिणी ॥ ३२ ॥ यांचरात्रिंमरि
ष्यामिजायेरात्रिंचयामहम् ॥ एतस्मिन्नंतरेकालेयन्मयाह्यशुभंकृतम् ॥ सर्वंतदुपपद्येथाजह्यांचेद्यदिजीवितम् ॥ ३३ ॥ नाघातयत्तदा
रामःश्रुत्वातत्परिदेवितम् ॥ वानरानब्रवीद्रामोमुच्यतांदूतआगतः ॥ ३४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च०
सा० युद्धकांडे विंशः सर्गः ॥ २० ॥ ततःसागरवेलायांदर्भानास्तीर्यराघवः ॥ अंजलिंप्राङ्मुखःकृत्वाप्रतिशिश्येमहोदधेः ॥ १ ॥

सलक्ष्मणंमहातेजाःसुग्रीवंचहरीश्वरम् ॥ ३४ ॥ सत्क्रियार्थंक्रियादक्षंस्मितपूर्वमभाषत ॥ विभीषणस्यमंत्रोऽयंममलक्ष्मणरोचते ॥३५॥
सुग्रीवःपंडितोनित्यंभवान्मंत्रविचक्षणः ॥ उभाभ्यांसंप्रधार्यार्थंरोचतेयत्तदुच्यताम् ॥ ३६ ॥ एवमुक्तौततोवीरावुभौसुग्रीवलक्ष्मणौ ॥
समुदाचारसंयुक्तमिदंवचनमूचतुः ॥ ३७ ॥ किमर्थंनौनरव्याघ्रनरोचिष्यतिराघव ॥ विभीषणेनयत्तूक्तमस्मिन्कालेसुखावहम् ॥ ३८ ॥
अबद्ध्वासागरेसेतुंघोरेऽस्मिन्वरुणालये ॥ लंकानासादितुंशक्यासेंद्रैरपिसुरासुरैः ॥ ३९ ॥ विभीषणस्यशूरस्ययथार्थंक्रियतांवचः ॥
अलंकालात्ययंकृत्वासागरायनियुज्यताम् ॥ यथासैन्येनगच्छामपुरींरावणपालिताम् ॥ ४० ॥ एवमुक्तःकुशास्तीर्णेतीरेनदनदीपतेः ॥
संविवेशतदारामोवेद्यामिवहुताशनः ॥४१॥ इत्या० श्रीम० वा० आ० च० सा० यु० एकोनविंशः सर्गः ॥१९॥ ततोनिविष्टांध्वजिनीं
सुग्रीवेणाभिपालिताम् ॥ ददर्शराक्षसोऽभ्येत्यशार्दूलोनामवीर्यवान् ॥ १ ॥ चारोराक्षसराजस्यरावणस्यदुरात्मनः ॥ तांदृष्ट्वासर्वतो
व्यग्रांप्रतिगम्यसराक्षसः ॥ २ ॥ आविश्यलंकांवेगेनराजानमिदमब्रवीत् ॥ एषवैवानरर्क्षौघोलंकांसमभिवर्तते ॥ ३ ॥ अगाधश्चाप्रमे
यश्चद्वितीयइवसागरः ॥ पुत्रौदशरथस्येमौभ्रातरौरामलक्ष्मणौ ॥ ४ ॥ उत्तमौरूपसंपन्नौसीतायाःपदमागतौ ॥ एतौसागरमासाद्यसन्नि
विष्टौमहाद्युते ॥ ५ ॥ बलंचाकाशमावृत्यसर्वतोदशयोजनम् ॥ तत्त्वभूतंमहाराजक्षिप्रंवेदितुमर्हसि ॥ ६ ॥ तवदूतामहाराजक्षिप्रमर्हंति
वेदितुम् ॥ उपप्रदानंसांत्वंवाभेदोवात्रप्रयुज्यताम् ॥ ७ ॥ शार्दूलस्यवचःश्रुत्वारावणोराक्षसेश्वरः ॥ उवाचसहसाव्यग्रःसंप्रधार्यार्थ
मात्मनः ॥ शुकंसाधुतदारक्षोवाक्यमर्थविदांवरम् ॥ ८ ॥ सुग्रीवंब्रूहिगत्वाशुराजानंवचनान्मम ॥ यथासंदेशमक्लीबंश्लक्ष्णयापरया
गिरा ॥ ९ ॥ त्वंवैमहाराजकुलप्रसूतोमहाबलश्चर्क्षरजःसुतश्च ॥ नकश्चनार्थस्तवनास्त्यनर्थस्तथापिमेभ्रातृसमोहरीश ॥ १० ॥
अहंयद्यहरंभार्यांराजपुत्रस्यधीमतः ॥ किंतत्रतवसुग्रीवकिष्किंधांप्रतिगम्यताम् ॥ ११ ॥ नहीयंहरिभिर्लंकाप्राप्तुंशक्याकथंचन ॥
देवैरपिसगंधर्वैःकिंपुनर्नरवानरैः ॥ १२ ॥ सतदाराक्षसेंद्रेणसंदिष्टोरजनीचरः ॥ शुकोविहंगमोभूत्वातूर्णमाप्लुत्यचांबरम् ॥ १३ ॥
सगत्वादूरमध्वानमुपर्युपरिसागरम् ॥ संस्थितोह्यंबरेवाक्यंसुग्रीवमिदमब्रवीत् ॥ १४ ॥ सर्वमुक्तंयथादिष्टंरावणेनदुरात्मना ॥

यदितेश्रुतः ॥ कैलासेयेनसमरेमणिभद्रःपराजितः ॥ ११ ॥ बद्धगोधांगुलित्रश्च अवध्यकवचोयुधि ॥ धनुरादाययस्तिष्ठन्नदृश्योभवतीं
द्रजित् ॥ १२ ॥ संग्रामेसुमहद्व्यूहेतर्पयित्वाहुताशनम् ॥ अंतर्धानगतःश्रीमानिंद्रजिद्धंतिराघव ॥१३॥ महोदरमहापार्श्वौराक्षसश्चाप्यकं
पनः ॥ अनीकपास्तुतस्यैतेलोकपालसमायुधि ॥ १४ ॥ दशकोटिसहस्राणिरक्षसांकामरूपिणाम् ॥ मांसशोणितभक्ष्याणांलंकापुरनि
वासिनाम् ॥ १५ ॥ सतैस्तुसहितोराजालोकपालानयोधयत् ॥ सहदेवैस्तुतेभग्नारावणेनदुरात्मना ॥ १६ ॥ विभीषणस्यतुवचस्त
च्छुत्वारघुसत्तमः ॥ अन्वीक्ष्यमनसासर्वमिदंवचनमब्रवीत् ॥ १७ ॥ यानिकर्मापदानानिरावणस्यविभीषण ॥ आख्यातानिचतत्त्वे
नह्यवगच्छामितान्यहम् ॥ १८ ॥ अहंहत्वादशग्रीवंसप्रहस्तंसहात्मजम् ॥ राजानंत्वांकरिष्यामिसत्यमेतच्छृणोतुमे ॥ १९॥ रसातलं
वाप्रविशेत्पातालंवापिरावणः ॥ पितामहसकाशंवानमेजीवन्विमोक्ष्यते ॥ २० ॥ अहत्वारावणंसंख्येसपुत्रजनबांधवम् ॥ अयोध्यां
नप्रवेक्ष्यामित्रिभिस्तैर्भ्रातृभिःशपे ॥ २१ ॥ श्रुत्वातुवचनंतस्यरामस्याक्लिष्टकर्मणः ॥ शिरसावंद्यधर्मात्मावक्तुमेवंप्रचक्रमे ॥ २२ ॥
राक्षसानांवधेसाह्यंलंकायाश्चप्रधर्षणे ॥ करिष्यामियथाप्राणंप्रवेक्ष्यामिचवाहिनीम् ॥ २३ ॥ इतिब्रुवाणंरामस्तुपरिष्वज्यविभीषणम्॥
अब्रवील्लक्ष्मणंप्रीतःसमुद्राज्जलमानय ॥ २४ ॥ तेनचेमंमहाप्राज्ञमभिषिंचविभीषणम् ॥ राजानंरक्षसांक्षिप्रंप्रसन्नेमयिमानद ॥ २५ ॥
एवमुक्तस्तुसौमित्रिरभ्यषिंचद्विभीषणम् ॥ मध्येवानरमुख्यानांराजानंराजशासनात् ॥ २६ ॥ तंप्रसादंतुरामस्यदृष्ट्वासद्यःप्लवंगमाः ॥
प्रचुक्रुशुर्महात्मानंसाधुसाध्वितिचाब्रुवन् ॥ २७ ॥ अब्रवीच्चहनूमांश्चसुग्रीवश्चविभीषणम् ॥ कथंसागरमक्षोभ्यंतरामवरुणालयम् ॥
सैन्यैःपरिवृताःसर्वेवानराणांमहौजसाम् ॥ २८ ॥ उपायैरभिगच्छामयथानदनदीपतिम् ॥ तरामतरसासर्वेससैन्यावरुणालयम् ॥२९॥
एवमुक्तस्तुधर्मात्माप्रत्युवाचविभीषणः ॥ समुद्रंराघवोराजाशरणंगंतुमर्हति ॥ ३० ॥ खानितःसगरेणायमप्रमेयोमहोदधिः ॥ कर्तुमर्ह
तिरामस्यज्ञातेःकार्यंमहोदधिः ॥ ३१ ॥ एवंविभीषणेनोक्तंराक्षसेनविपश्चिता ॥ आजगामाथसुग्रीवोयत्ररामःसलक्ष्मणः ॥ ३२ ॥
ततश्चाख्यातुमारेभेविभीषणवचःशुभम् ॥ सुग्रीवोविपुलग्रीवःसागरस्योपवेशनम् ॥३३॥ प्रकृत्याधर्मशीलस्यरामस्यास्याप्यरोचत ॥

नह्यन्यादानृशंस्यार्थमपिशत्रुंपरन्तप॥ २७ ॥ आर्तोवायदिवादृप्तःपरेषांशरणंगतः ॥ अरिःप्राणान्परित्यज्यरक्षितव्यःकृतात्मना॥२८॥
सचेद्भयाद्वामोहाद्वाकामाद्वापिनरक्षति ॥ स्वयाशक्त्यायथान्यायंतत्पापंलोकगर्हितम् ॥२९॥ विनष्टःपश्यतस्तस्यरक्षिणःशरणंगतः ॥
आदायसुकृतंतस्यसर्वंगच्छेदरक्षितः ॥ ३० ॥ एवंदोषोमहानत्रप्रपन्नानामरक्षणे ॥ अस्वर्ग्यंचायशस्यंचबलवीर्यविनाशनम् ॥ ३१ ॥
करिष्यामियथार्थंतुकण्डोर्वचनमुत्तमम् ॥ धर्मिष्ठंचयशस्यंचस्वर्ग्यंस्यात्तुफलोदये ॥ ३२ ॥ सकृदेवप्रपन्नायतवास्मीतिचयाचते ॥
अभयंसर्वभूतेभ्योददाम्येतद्व्रतंमम ॥ ३३ ॥ आनयैनंहरिश्रेष्ठदत्तमस्याभयंमया ॥ विभीषणोवासुग्रीवयदिवारावणःस्वयम् ॥ ३४ ॥
रामस्यतुवचःश्रुत्वासुग्रीवःप्लवगेश्वरः ॥ प्रत्यभाषतकाकुत्स्थंसौहार्देनाभिपूरितः ॥ ३५ ॥ किमत्रचित्रंधर्मज्ञलोकनाथशिखामणे ॥
यत्त्वमार्यंप्रभाषेथाःसत्त्ववान्सत्पथेस्थितः ॥ ३६ ॥ ममचाप्यंतरात्मायंशुद्धंवेत्तिविभीषणम् ॥ अनुमानाच्चभावाच्चसर्वतःसुपरी
क्षितः ॥ ३७ ॥ तस्मात्क्षिप्रंसहास्माभिस्तुल्योभवतुराघव ॥ विभीषणोमहाप्राज्ञःसखित्वंचाभ्युपैतुनः ॥ ३८ ॥ ततस्तुसुग्रीववचो
निशम्यतद्धरीश्वरेणाभिहितंनरेश्वरः ॥ विभीषणेनाशुजगामसंगमंपतत्रिराजेनयथापुरंदरः ॥३९ ॥ इ० श्रीम० वा० आ० च० सा०
युद्ध० अष्टादशः सर्गः ॥ १८ ॥ राघवेणाभयेदत्तेसन्नतोरावणानुजः ॥ विभीषणोमहाप्राज्ञोभूमिंसमवलोकयत् ॥ १ ॥ खात्पपाताव
निंहृष्टोभक्तैरनुचरैःसह ॥ सतुरामस्यधर्मात्मानिपपातविभीषणः ॥ २ ॥ पादयोर्निपपाताथचतुर्भिःसहराक्षसैः ॥ अब्रवीच्चतदावाक्यं
रामंप्रतिविभीषणः ॥ ३ ॥ धर्मयुक्तंचयुक्तंचसांप्रतंसंप्रहर्षणम् ॥ अनुजोरावणस्याहंतेनचास्म्यवमानितः ॥ ४ ॥ भवंतंसर्वभूतानांशर
ण्यंशरणंगतः ॥ परित्यक्तामयालंकामित्राणिचधनानिच ॥ ५ ॥ भवद्गतंहिमेराज्यंजीवितंचसुखानिच ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वारामोवच
नमब्रवीत् ॥ ६ ॥ वचसासांत्वयित्वैनंलोचनाभ्यांपिबन्निव ॥ आख्याहिममतत्त्वेनराक्षसानांबलाबलम् ॥ ७ ॥ एवमुक्तस्तदारक्षोरामे
णाक्लिष्टकर्मणा ॥ रावणस्यबलंसर्वमाख्यातुमुपचक्रमे ॥ ८ ॥ अवध्यःसर्वभूतानांगंधर्वोरगपक्षिणाम् ॥ राजपुत्रदशग्रीवोवरदानात्स्व
यंभुवः ॥ ९ ॥ रावणानंतरोभ्राताममज्येष्ठश्ववीर्यवान् ॥ कुंभकर्णोमहातेजाःशक्रप्रतिबलोयुधि ॥ १० ॥ रामसेनापतिस्तस्यप्रहस्तो

नहन्यादानृशंस्यार्थमपिशत्रुंपरन्तप॥ २७ ॥ आर्तोवायदिवादृप्तःपरेषांशरणंगतः ॥ अरिःप्राणान्परित्यज्यरक्षितव्यःकृतात्मना॥२८॥
सचेद्भयाद्वामोहाद्वाकामाद्वापिनरक्षति ॥ स्वयाशक्त्यायथान्यायंतत्पापंलोकगर्हितम् ॥२९॥ विनष्टःपश्यतस्तस्यरक्षिणःशरणंगतः ॥
आदायसुकृतंतस्यसर्वंगच्छेदरक्षितः ॥ ३० ॥ एवंदोषोमहानत्रप्रपन्नानामरक्षणे ॥ अस्वर्ग्यंचायशस्यंचबलवीर्यविनाशनम् ॥ ३१ ॥
करिष्यामियथार्थंतुकण्डोर्वचनमुत्तमम् ॥ धर्मिष्ठंचयशस्यंचस्वर्ग्यंस्यात्तुफलोदये ॥ ३२ ॥ सकृदेवप्रपन्नायतवास्मीतिचयाचते ॥
अभयंसर्वभूतेभ्योददाम्येतद्व्रतंमम ॥ ३३ ॥ आनयैनंहरिश्रेष्ठदत्तमस्याभयंमया ॥ विभीषणोवासुग्रीवयदिवारावणःस्वयम् ॥ ३४ ॥
रामस्यतुवचःश्रुत्वासुग्रीवःप्लवगेश्वरः ॥ प्रत्यभाषतकाकुत्स्थंसौहार्देनाभिपूरितः ॥ ३५ ॥ किमत्रचित्रंधर्मज्ञलोकनाथशिखामणे ॥
यत्त्वमार्यंप्रभाषेथाःसत्त्ववान्सत्पथेस्थितः ॥ ३६ ॥ ममचाप्यंतरात्मायंशुद्धंवेत्तिविभीषणम् ॥ अनुमानाच्चभावाच्चसर्वतःसुपरी
क्षितः ॥ ३७ ॥ तस्मात्क्षिप्रंसहास्माभिस्तुल्योभवतुराघव ॥ विभीषणोमहाप्राज्ञःसखित्वंचाभ्युपैतुनः ॥ ३८ ॥ ततस्तुसुग्रीववचो
निशम्यतद्धरीश्वरेणाभिहितंनरेश्वरः ॥ विभीषणेनाशुजगामसंगमंपतत्रिराजेनयथापुरंदरः ॥३९ ॥ इ० श्रीम० वा० आ० च० सा०
युद्ध० अष्टादशः सर्गः ॥ १८ ॥ राघवेणाभयेदत्तेसन्नतोरावणानुजः ॥ विभीषणोमहाप्राज्ञोभूमिंसमवलोकयत् ॥ १ ॥ खात्पपाताव
निंहृष्टोभक्तैरनुचरैःसह ॥ सतुरामस्यधर्मात्मानिपपातविभीषणः ॥ २ ॥ पादयोर्निपपाताथचतुर्भिःसहराक्षसैः ॥ अब्रवीच्चतदावाक्यं
रामंप्रतिविभीषणः ॥ ३ ॥ धर्मयुक्तंचयुक्तंचसांप्रतंसंप्रहर्षणम् ॥ अनुजोरावणस्याहंतेनचास्म्यवमानितः ॥ ४ ॥ भवंतंसर्वभूतानांशर
ण्यंशरणंगतः ॥ परित्यक्तामयालंकामित्राणिचधनानिच ॥ ५ ॥ भवद्गतंहिमेराज्यंजीवितंचसुखानिच ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वारामोवच
नमब्रवीत् ॥ ६ ॥ वचसासांत्वयित्वैनंलोचनाभ्यांपिबन्निव ॥ आख्याहिममतत्त्वेनराक्षसानांबलाबलम् ॥ ७ ॥ एवमुक्तस्तदारक्षोरामे
णाक्लिष्टकर्मणा ॥ रावणस्यबलंसर्वमाख्यातुमुपचक्रमे ॥ ८ ॥ अवध्यःसर्वभूतानांगंधर्वोरगपक्षिणाम् ॥ राजपुत्रदशग्रीवोवरदानात्स्व
यंभुवः ॥ ९ ॥ रावणानंतरोभ्राताममज्येष्ठश्चवीर्यवान् ॥ कुंभकर्णोमहातेजाःशक्रप्रतिबलोयुधि ॥ १० ॥ रामसेनापतिस्तस्यप्रहस्तो

ततःशुभतरंवाक्यमुवाचहरिपुंगवः ॥ ४ ॥ सदुष्टोवाप्यदुष्टोवाकिमेषरजनीचरः ॥ ईदृशंव्यसनंप्राप्तंभ्रातरंयःपरित्यजेत् ॥ ५ ॥ कोना
मसभवेत्तस्ययमेषनपरित्यजेत् ॥ वानराधिपतेर्वाक्यंश्रुत्वासर्वानुदीक्ष्यतु ॥ ६ ॥ ईषदुत्स्मयमानस्तुलक्ष्मणंपुण्यलक्षणम् ॥ इति
होवाचकाकुत्स्थोवाक्यंसत्यपराक्रमः ॥ ७ ॥ अनधीत्यचशास्त्राणिवृद्धाननुपसेव्यच ॥ नशक्यमीदृशंवक्तुंयदुवाचहरीश्वरः ॥ ८ ॥
अस्तिसूक्ष्मतरंकिंचिद्यथात्रप्रतिभातिमा ॥ प्रत्यक्षंलौकिकंचापिवर्ततेसर्वराजसु ॥ ९ ॥ अमित्रास्तत्कुलीनाश्चप्रातिदेश्याश्चकीर्तिताः ॥
व्यसनेषुप्रहर्तारस्तस्मादयमिहागतः ॥ १० ॥ अपापास्तत्कुलीनाश्चमानयंतिस्वकान्हितान् ॥ एषप्रायोनरेंद्राणांशंकनीयस्तुशो
भनः ॥ ११ ॥ यस्तुदोषस्त्वयाप्रोक्तोह्यादानेरिबलस्यच ॥ तत्रतेकीर्तयिष्यामियथाशास्त्रमिदंशृणु ॥ १२ ॥ नवयंतत्कुलीनाश्चरा
ज्यकांक्षीचराक्षसः ॥ पंडिताहिभविष्यंतितस्माद्ग्राह्योविभीषणः ॥ १३ ॥ अव्यग्राश्चप्रहृष्टाश्चतेभविष्यंतिसंगताः ॥ प्रणादश्चमहाने
षोऽन्योन्यस्यभयमागतम् ॥ इतिभेदंगमिष्यंतितस्माद्ग्राह्योविभीषणः ॥ १४॥ नसर्वेभ्रातरस्तातभवंतिभरतोपमाः ॥ मद्विधावापितुः
पुत्राःसुहृदोवाभवद्विधाः ॥ १५ ॥ एवमुक्तस्तुरामेणसुग्रीवःसहलक्ष्मणः ॥ उत्थायेदंमहाप्राज्ञः प्रणतोवाक्यमब्रवीत् ॥ १६ ॥ रावणे
नप्रणिहितंतमवेहिनिशाचरम् ॥ तस्याहंनिग्रहंमन्येक्षमंक्षमवतांवर ॥ १७ ॥ राक्षसोजिह्मयाबुद्ध्यासंदिष्टोयमिहागतः ॥ प्रहर्तुंत्वयि
विश्वस्तेविश्वस्तेमयिवानघ ॥ १८ ॥ लक्ष्मणेवामहाबाहोसवध्यःसचिवैःसह ॥ रावणस्यनृशंसस्यभ्राताह्येषविभीषणः ॥ १९ ॥
एवमुक्त्वारघुश्रेष्ठंसुग्रीवोवाहिनीपतिः ॥ वाक्यज्ञोवाक्यकुशलंततोमौनमुपागमत् ॥ २० ॥ ससुग्रीवस्यतद्वाक्यंरामःश्रुत्वाविमृश्यच ॥
ततःशुभतरंवाक्यमुवाचहरिपुंगवम् ॥ २१ ॥ सदुष्टोवाप्यदुष्टोवाकिमेषरजनीचरः ॥ सूक्ष्ममप्यहितंकर्तुंममशक्तःकथंचन ॥ २२ ॥
पिशाचान्दानवान्यक्षान्पृथिव्यांचैवराक्षसान् ॥ अंगुल्यग्रेणतान्हन्यामिच्छन्हरिगणेश्वर ॥२३ ॥ श्रूयतेहिकपोतेनशत्रुःशरणमागतः॥
अर्चितश्चयथान्यायंस्वैश्चमांसैर्निमंत्रितः ॥२४॥ सहितंप्रतिजग्राहभार्याहर्तारमागतम् ॥ कपोतोवानरश्रेष्ठकिंपुनर्मद्विधोजनः ॥ २५ ॥
ऋषेःकण्वस्यपुत्रेणकंडुनापरमर्षिणा ॥ शृणुगाथापुरागीताधर्मिष्ठासत्यवादिना ॥ २६ ॥ बद्धांजलिपुटंदीनंयाचंतंशरणागतम् ॥

संस्कारसंपन्नोहनूमान्सचिवोत्तमः ॥ उवाचवचनंश्लक्ष्णमर्थवन्मधुरंलघु ॥५०॥ नभवंतंमतिश्रेष्ठंसमर्थंवदतांवरम् ॥ अतिशाययितुंश
क्तोबृहस्पतिरपिब्रुवन् ॥ ५१ ॥ नवादान्नापिसंघर्षान्नाधिक्यान्नचकामतः ॥ वक्ष्यामिवचनंराजन्यथार्थंरामगौरवात् ॥ ५२ ॥ अर्था
नर्थनिमित्तंहियदुक्तंसचिवैस्तव ॥ तत्रदोषंप्रपश्यामिक्रियानह्युपपद्यते ॥ ५३ ॥ ऋतेनियोगात्सामर्थ्यमवबोद्धुंनशक्यते ॥
सहसाविनियोगोऽपिदोषवान्प्रतिभातिमे ॥५४॥ चारप्रणिहितंयुक्तंयदुक्तंसचिवैस्तव ॥ अर्थस्यासंभवात्तत्रकारणंनोपपद्यते ॥ ५५ ॥
अदेशकालेसंप्राप्तइत्ययंयद्विभीषणः ॥ विवक्षातत्रमेऽस्तीयंतांनिबोधयथामति ॥ ५६ ॥ एषदेशश्चकालश्चभवतीहयथातथा ॥ पुरुषा
त्पुरुषंप्राप्यतथादोषगुणावपि ॥ ५७ ॥ दौरात्म्यंरावणेदृष्ट्वाविक्रमंचतथात्वयि ॥ युक्तमागमनंह्यत्रसदृशंतस्यबुद्धितः ॥ ५८ ॥
अज्ञातरूपैःपुरुषैःसराजन्पृच्छ्यतामिति ॥ यदुक्तमत्रमेप्रेक्षाकाचिदस्तिसमीक्षिता ॥५९॥ पृच्छ्यमानोविशंकेतसहसाबुद्धिमान्वचः ॥
तत्रमित्रंप्रदुष्येतमिथ्यापृष्टंसुखागतम् ॥ ६० ॥ अशक्यंसहसाराजन्भावोबोद्धुंपरस्यवै ॥ अंतरेणस्वरैर्भिन्नैर्नैपुण्यंपश्यतांभृशम् ॥६१॥
नत्वस्यब्रुवतोजातुलक्ष्यतेदुष्टभावता ॥ प्रसन्नंवदनंवापितस्मान्मेनास्तिसंशयः ॥ ६२ ॥ अशंकितमतिःस्वस्थोनशठःपरिसर्पति ॥
नचास्यदुष्टवागस्तितस्मान्मेनास्तिसंशयः ॥ ६३ ॥ आकारश्छाद्यमानोऽपिनशक्योविनिगूहितुम् ॥ बलाद्धिविवृणोत्येवभावमंतर्गतं
नृणाम् ॥ ६४ ॥ देशकालोपपन्नंचकार्य्यंकार्यविदांवर ॥ सफलंकुरुतेक्षिप्रंप्रयोगेणाभिसंहितम् ॥ ६५ ॥ उद्योगंतवसंप्रेक्ष्यमिथ्यावृत्तं
चरावणम् ॥ वालिनंचहतंश्रुत्वासुग्रीवंचाभिषेचितम् ॥ ६६ ॥ राज्यंप्रार्थयमानस्तुबुद्धिपूर्वमिहागतः ॥ एतावत्तुपुरस्कृत्यविद्यते
तस्यसंग्रहः ॥ ६७ ॥ यथाशक्तिमयोक्तंतुराक्षसस्यार्जवंप्रति ॥ प्रमाणंत्वंविशेषस्यश्रुत्वाबुद्धिमतांवर ॥ ६८ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे
वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकाण्डे सप्तदशः सर्गः ॥ १७ ॥ अथरामःप्रसन्नात्माश्रुत्वावायुसुतस्यह ॥ प्रत्यभाषतदुर्धर्षः
श्रुतवानात्मनिस्थितम् ॥ १ ॥ ममापिचविवक्षास्तिकाचित्प्रतिविभीषणम् ॥ श्रोतुमिच्छामितत्सर्वंभवद्भिःश्रेयसिस्थितैः ॥ २ ॥
मित्रभावेनसंप्राप्तंनत्यजेयंकथंचन ॥ दोषोयद्यपितस्यस्यात्सतामेतदगर्हितम् ॥ ३ ॥ सुग्रीवस्त्वथतद्वाक्यमाभाष्यचविमृश्यच ॥

॥ १४ ॥

चतुर्भिःसहरक्षोभिर्भवंतंशरणंगतः ॥ २६ ॥ रावणेनप्रणीतंहितमवेहिविभीषणम् ॥ तस्याहंनिग्रहंमन्येक्षमंक्षमवतांवर ॥ २७ ॥ राक्ष
सोजिह्मयाबुद्ध्यासंदिष्टोऽयमिहागतः ॥ प्रहर्तुंमाययाच्छन्नोविश्वस्तेत्वयिचानघ ॥ २८ ॥ वध्यतामेषतीव्रेणदंडेनसचिवैःसह ॥ रावण
स्यनृशंसस्यभ्राताह्येषविभीषणः ॥ २९ ॥ एवमुक्त्वातुतंरामंसंरब्धोवाहिनीपतिः ॥ वाक्यज्ञोवाक्यकुशलंततोमौनमुपागमत् ॥ ३० ॥
सुग्रीवस्यतुतद्वाक्यंश्रुत्वारामोमहाबलः ॥ समीपस्थानुवाचेदंहनूमत्प्रमुखान्कपीन् ॥ ३१ ॥ यदुक्तंकपिराजेनरावणावरजंप्रति ॥
वाक्यंहेतुमदत्यर्थंभवद्भिरपिचश्रुतम् ॥ ३२ ॥ सुहृदामर्थकृच्छ्रेषुयुक्तंबुद्धिमतासदा ॥ समर्थेनोपसंदेष्टुंशाश्वतींभूतिमिच्छता ॥ ३३ ॥
इत्येवंपरिपृष्टास्तेस्वंस्वंमतमतंद्रिताः ॥ सोपचारंतदाराममूचुःप्रियचिकीर्षवः ॥ ३४ ॥ अज्ञातंनास्तितेकिंचित्त्रिषुलोकेषुराघव ॥
आत्मानंपूजयन्रामपृच्छस्यस्मान्सुहृत्तया ॥ ३५ ॥ त्वंहिसत्यव्रतःशूरोधार्मिकोदृढविक्रमः ॥ परीक्ष्यकारीस्मृतिमान्निसृष्टात्मासुहृत्सु
च ॥ ३६ ॥ तस्मादेकैकशस्तावद्ब्रुवंतुसचिवास्तव ॥ हेतुतोमतिसंपन्नाःसमर्थाश्चपुनस्तथा ॥ ३७ ॥ इत्युक्तेराघवायाथमतिमानंग
दोऽग्रतः ॥ विभीषणपरीक्षार्थमुवाचवचनंहरिः ॥ ३८ ॥ शत्रोःसकाशात्संप्राप्तःसर्वथातर्क्यएवहि ॥ विश्वासनीयःसहसानकर्तव्यो
विभीषणः ॥ ३९ ॥ छादयित्वात्मभावंहिचरंतिशठबुद्धयः ॥ प्रहरंतिचरंध्रेषुसोऽनर्थः सुमहान्भवेत् ॥ ४० ॥ अर्थानर्थौविनि
श्चित्यव्यवसायंभजेतह ॥ गुणतःसंग्रहंकुर्याद्दोषतस्तुविसर्जयेत् ॥ ४१ ॥ यदिदोषोमहांस्तस्मिंस्त्यज्यतामविशंकितम् ॥ गुणान्वापि
बहून्ज्ञात्वासंग्रहःक्रियतांनृप ॥ ४२ ॥ शरभस्त्वथनिश्चित्यसार्थंवचनमब्रवीत् ॥ क्षिप्रमस्मिन्नरव्याघ्रचारःप्रतिविधीयताम् ॥ ४३ ॥
प्रणिधायहिचारेणयथावत्सूक्ष्मबुद्धिना ॥ परीक्ष्यचततःकार्योयथान्यायंपरिग्रहः ॥ ४४ ॥ जांबवांस्त्वथसंप्रेक्ष्यशास्त्रबुद्ध्याविचक्षणः॥
वाक्यंविज्ञापयामासगुणवद्दोषवर्जितम् ॥ ४५ ॥ बद्धवैराच्चपापाच्चराक्षसेंद्राद्विभीषणः ॥ अदेशकालेसंप्राप्तःसर्वथाशंक्यतामयम् ॥४६॥
ततोमैंदस्तुसंप्रेक्ष्यनयापनयकोविदः ॥ वाक्यंवचनसंपन्नोबभाषेहेतुमत्तरम् ॥ ४७ ॥ अनुजोनामतस्यैषरावणस्यविभीषणः ॥ पृच्छ्यत
तांमधुरेणायंशनैर्नरपतीश्वर ॥ ४८ ॥ भावमस्यतुविज्ञायतत्त्वतस्त्वंकरिष्यसि ॥ यदिदुष्टोनदुष्टोवाबुद्धिपूर्वंनरर्षभ ॥ ४९ ॥ अथ

स्थास्तेददृशुर्वानराधिपाः ॥ २ ॥ तेचाप्यनुचरास्तस्यचत्वारोभीमविक्रमाः ॥ तेपिवर्मायुधोपेताभूषणोत्तमभूषिताः ॥ ३ ॥ सचमे
घाचलप्रख्योवज्रायुधसमप्रभः ॥ वरायुधधरोवीरोदिव्याभरणभूषितः ॥ ४ ॥ तमात्मपंचमंदृष्ट्वासुग्रीवोवानराधिपः ॥ वानरैःसहदुर्धर्ष
श्चिंतयामासबुद्धिमान् ॥ ५ ॥ चिंतयित्वामुहूर्ततुवानरांस्तानुवाचह ॥ हनूमत्प्रमुखान्सर्वानिदंवचनमुत्तमम् ॥ ६ ॥ एषसर्वायुधो
पेतश्चतुर्भिःसहराक्षसैः ॥ राक्षसोऽभ्येतिपश्यध्वमस्मान्हंतुनसंशयः ॥ ७ ॥ सुग्रीवस्यवचःश्रुत्वासर्वेतेवानरोत्तमाः ॥ सालानुद्यम्य
शैलांश्चइदंवचनमब्रुवन् ॥ ८ ॥ शीघ्रंव्यादिशनोराजन्वधायैषांदुरात्मनाम् ॥ निपतंतिहतायावद्धरण्यामल्पचेतनाः ॥ ९ ॥ तेषां
संभाषमाणानामन्योन्यंसविभीषणः ॥ उत्तरंतीरमासाद्यखस्थएवव्यतिष्ठत ॥ १० ॥ सउवाचमहाप्राज्ञःस्वरेणमहतामहान् ॥ सुग्रीवं
तांश्चसंप्रेक्ष्यखस्थएवविभीषणः ॥ ११ ॥ रावणोनामदुर्वृत्तोराक्षसोराक्षसेश्वरः ॥ तस्याहमनुजोभ्राताविभीषणइतिश्रुतः ॥ १२ ॥
तेनसीताजनस्थानाद्धृताहत्वाजटायुषम् ॥ रुद्धाचविवशादीनाराक्षसीभिःसुरक्षिता ॥ १३ ॥ तमहंहेतुभिर्वाक्यैर्विविधैश्चन्यदर्शयम् ॥
साधुनिर्यात्यतांसीतारामायेतिपुनःपुनः ॥१४॥ सचनप्रतिजग्राहरावणःकालचोदितः ॥ उच्यमानंहितंवाक्यंविपरीतइवौषधम् ॥१५॥
सोहंपरुषितस्तेनदासवच्चावमानितः ॥ त्यक्त्वापुत्रांश्चदारांश्चराघवंशरणंगतः ॥ १६ ॥ सर्वलोकशरण्यायराघवायमहात्मने ॥
निवेदयतमांक्षिप्रंविभीषणमुपस्थितम् ॥ १७ ॥ एतत्तुवचनंश्रुत्वासुग्रीवोलघुविक्रमः ॥ लक्ष्मणस्याग्रतोरामंसंरब्धमिदमब्रवीत् ॥१८॥
प्रविष्टःशत्रुसैन्यंहिप्राप्तःशत्रुरतर्कितः ॥ निहन्यादंतरंलब्ध्वाउलूकोवायसानिव ॥ १९ ॥ मंत्रेव्यूहेनयेचारेयुक्तोभवितुमर्हसि ॥ वान
राणांचभद्रंतेपरेषांचपरंतप ॥ २० ॥ अंतर्धानगताह्येतेराक्षसाःकामरूपिणः ॥ शूराश्चनिकृतिज्ञाश्चतेषांजातुनविश्वसेत् ॥ २१ ॥
प्रणिधीराक्षसेन्द्रस्यरावणस्यभवेदयम् ॥ अनुप्रविश्यसोस्मासुभेदंकुर्यान्नसंशयः ॥ २२ ॥ अथवास्वयमेवैषच्छिद्रमासाद्यबुद्धिमान् ॥
अनुप्रविश्यविश्वस्तेकदाचित्प्रहरेदपि ॥ २३ ॥ मित्राटविबलंचैवमौलभृत्यबलंतथा ॥ सर्वमेतद्बलंग्राह्यंवर्जयित्वाद्विषद्बलम् ॥ २४ ॥
प्रकृत्याराक्षसोह्येषभ्राताऽमित्रस्यवैप्रभो ॥ आगतश्चरिपुःसाक्षात्कथमस्मिंश्चविश्वसेत् ॥२५॥ रावणस्यानुजोभ्राताविभीषणइतिश्रुतः ॥

तिभयंसुकृष्टंविदितंचनः ॥ ८ ॥ विद्यतेगोषुसंपन्नंविद्यतेज्ञातितोभयम् ॥ विद्यतेस्त्रीषुचापल्यंविद्यतेब्राह्मणेतपः ॥ ९ ॥ ततोनेष्टमिदं
सौम्ययदहंलोकसत्कृतः ॥ ऐश्वर्यमभिजातश्चरिपूणांमूर्ध्निचास्थितः ॥ १० ॥ यथापुष्करपत्रेषुपतितास्तोयबिंदवः ॥ नश्लेषमभिगच्छ
न्तितथानार्येषुसौहृदम् ॥ ११ ॥ यथाशरदिमेघानांसिंचतामपिगर्जताम् ॥ नभवत्यंबुसंक्लेदस्तथानार्येषुसौहृदम् ॥ १२ ॥
यथामधुकरस्तर्षाद्रसंविंदन्नतिष्ठति ॥ तथात्वमपितत्रैवतथानार्येषुसौहृदम् ॥ १३ ॥ यथामधुकरस्तर्षात्काशपुष्पंपिबन्नपि ॥ रसमत्र
नविंदेततथानार्येषुसौहृदम् ॥ १४ ॥ यथापूर्वंगजःस्नात्वागृह्यहस्तेनवैरजः ॥ दूषयत्यात्मनोदेहंतथानार्येषुसौहृदम् ॥ १५ ॥ योऽन्य
स्त्वेवंविधंब्रूयाद्वाक्यमेतन्निशाचर ॥ अस्मिन्मुहूर्तेनभवेत्त्वांतुधिक्कुलपांसन ॥ १६ ॥ इत्युक्तःपरुषंवाक्यंन्यायवादीविभीषणः ॥
उत्पपातगदापाणिश्चतुर्भिःसहराक्षसैः ॥ १७ ॥ अब्रवीच्चतदावाक्यंजातक्रोधोविभीषणः ॥ अंतरिक्षगतःश्रीमान्भ्रातावैराक्षसाधिपम् ॥
॥ १८ ॥ सत्वंभ्रांतोसिमेराजन्ब्रूहिमांयद्यदिच्छसि ॥ ज्येष्ठोमान्यःपितृसमोनचधर्मपथेस्थितः ॥ इदंहिपरुषंवाक्यंनक्षमाम्यग्रज
स्यते ॥ १९ ॥ सुनीतंहितकामेनवाक्यमुक्तंदशानन ॥ नगृह्णंत्यकृतात्मानःकालस्यवशमागताः ॥ २० ॥ सुलभाःपुरुषाराजन्सततं
प्रियवादिनः ॥ अप्रियस्यचपथ्यस्यवक्ताश्रोताचदुर्लभः ॥ २१ ॥ बद्धंकालस्यपाशेनसर्वभूतापहारिणः ॥ ननश्यंतमुपेक्षेत्वांप्रदीप्तं
शरणंयथा ॥ २२ ॥ दीप्तपावकसंकाशैःशितैःकांचनभूषणैः ॥ नत्वामिच्छाम्यहंद्रष्टुंरामेणनिहतंशरैः ॥ २३ ॥ शूराश्चबलवंतश्चकृता
स्त्राश्चनरारणे ॥ कालाभिपन्नाःसीदंतियथावालुकसेतवः ॥ २४ ॥ तन्मर्षयतुयच्चोक्तंगुरुत्वाद्धितमिच्छता ॥ आत्मानंसर्वथारक्षपुरींच
मांसराक्षसाम् ॥ स्वस्तितेऽस्तुगमिष्यामिसुखीभवमयाविना ॥ २५ ॥ (नूनंनतेरावणकश्चिदस्तिरक्षोनिकायेषुसुहृत्सखावा ॥ हितो
पदेशस्यसमन्त्रवक्तायोवारयेत्त्वांस्वयमेवपापात् ॥ १ ॥) निवार्यमाणस्यमयाहितैषिणानरोचतेतेवचनंनिशाचर ॥ परांतकालेहि
गतायुषोनराहितंनगृह्णंतिसुहृद्भिरीरितम् ॥ २६ ॥ इत्यार्षे श्रीम० वा० आ० च० सा० यु० षोडशः सर्गः ॥ १६ ॥ इत्युक्त्वाप
रुषंवाक्यंरावणंरावणानुजः ॥ आजगाममुहूर्तेनयत्ररामःसलक्ष्मणः ॥ १ ॥ तंमेरुशिखराकारंदीप्तामिवशतह्रदाम् ॥ गगनस्थंमही

क्तोविभीषणस्तातकनिष्ठएषः ॥ ३ ॥ किंनामतौमानुषराजपुत्रावस्माकमेकेनहिराक्षसेन ॥ सुप्राकृतेनापिनिहंतुमेतौशक्यौकुतोभीष
यसेस्मभीरो ॥ ४ ॥ त्रिलोकनाथोननुदेवराजःशक्रोमयाभूमितलेनिविष्टः ॥ भयार्दिताश्चापिदिशःप्रपन्नाःसर्वेतदादेवगणाःसमग्राः ॥
॥ ५ ॥ ऐरावतोनिःस्वनमुन्नदन्सनिपातितोभूमितलेमयातु ॥ विकृष्यदंतौतुमयाप्रसह्यवित्रासितादेवगणास्समग्राः ॥ ६ ॥ सोहंसु
राणामपिदर्पहंतादैत्योत्तमानामपिशोकहर्ता ॥ कथंनरेंद्रात्मजयोर्नशक्तोमनुष्ययोःप्राकृतयोःसुवीर्यः ॥ ७ ॥ अथेंद्रकल्पस्यदुरासद
स्यमहौजसस्तद्वचनंनिशम्य ॥ ततोमहार्थंवचनंबभाषेविभीषणःशस्त्रभृतांवरिष्ठः ॥ ८ ॥ नतातमंत्रेतवनिश्चयोस्तिबालस्त्वमद्याप्य
विपक्वबुद्धिः ॥ तस्मात्त्वयाप्यात्मविनाशनायवचोऽर्थहीनंबहुविप्रलप्तम् ॥ ९ ॥ पुत्रप्रवादेनतुरावणस्यत्वमिंद्रजिन्मित्रमुखोसिशत्रुः ॥
यस्येदृशंराघवतोविनाशंनिशम्यमोहादनुमन्यसेत्वम् ॥ १० ॥ त्वमेववध्यश्चसुदुर्मतिश्चसचापिवध्योयइहानयत्त्वाम् ॥ बालंदृढंसा
हसिकंचयोऽद्यप्रावेशयन्मंत्रकृतांसमीपम् ॥ ११ ॥ मूढोऽप्रगल्भोऽविनयोपपन्नस्तीक्ष्णस्वभावोल्पमतिर्दुरात्मा ॥ मूर्खस्त्वमत्यंत
सुदुर्मतिश्चत्वमिंद्रजिद्बालतयाब्रवीषि ॥ १२ ॥ कोब्रह्मदंडप्रतिमप्रकाशानर्चिष्मतःकालनिकाशरूपान् ॥ सहेतबाणान्यमदंडकल्पा
न्समक्षमुक्तान्युधिराघवेण ॥ १३ ॥ धनानिरत्नानिसुभूषणानिवासांसिदिव्यानिमणींश्चचित्रान् ॥ सीतांचरामायनिवेद्यदेवींवसेमरा
जन्निहवीतशोकाः ॥ १४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आ० च० सा० युद्धकांडे पंचदशः सर्गः ॥ १५॥ सुनिविष्टंहितं
वाक्यमुक्तवंतंविभीषणम् ॥ अब्रवीत्परुषंवाक्यंरावणःकालचोदितः ॥ १ ॥ वसेत्सहसपत्नेनक्रुद्धेनाशीविषेणच ॥ नतुमित्रप्रवादेनसं
वसेच्छत्रुसेविना ॥ २ ॥ जानामिशीलंज्ञातीनांसर्वलोकेषुराक्षस ॥ हृष्यंतिव्यसनेष्वेतेज्ञातीनांज्ञातयःसदा ॥ ३ ॥ प्रधानंसाधकंवैद्यं
धर्मशीलंचराक्षस ॥ ज्ञातयोप्यवमन्यंतेशूरंपरिभवंतिच ॥ ४ ॥ नित्यमन्योन्यसंहृष्टाव्यसनेष्वाततायिनः ॥ प्रच्छन्नहृदयाघोराज्ञातय
स्तुभयावहाः ॥ ५ ॥ श्रूयंतेहस्तिभिर्गीताःश्लोकाःपद्मवनेपुरा ॥ पाशहस्तान्नरान्दृष्ट्वाशृणुष्वगदतोमम ॥ ६ ॥ नाग्निर्नान्यानिशस्त्रा
णिननःपाशाभयावहाः ॥ घोराःस्वार्थप्रयुक्तास्तुज्ञातयोनोभयावहाः ॥ ७ ॥ उपायमेतेवक्ष्यंतिग्रहणेनात्रसंशयः ॥ कृत्स्नाद्भयाज्ज्ञा

संख्येपतगोरगेभ्यः ॥ कथंनुरामाद्भविताभयंनोनरेंद्रपुत्रात्समरेकदाचित् ॥ ८ ॥ प्रहस्तवाक्यंत्वहितंनिशम्यविभीषणोराजहितानु
कांक्षी ॥ ततोमहार्थंवचनंबभाषेधर्मार्थकामेषुनिविष्टबुद्धिः ॥ ९ ॥ प्रहस्तराजाचमहोदरश्चत्वंकुंभकर्णश्चयथार्थजातम् ॥ ब्रवीतरामंप्र
तितन्नशक्यंयथागतिःस्वर्गमधर्मबुद्धेः ॥ १० ॥ वधस्तुरामस्यमयात्वयाचप्रहस्तसर्वैरपिराक्षसैर्वा ॥ कथंभवेदर्थविशारदस्यमहार्णवं
तर्तुमिवाप्लवस्य ॥ ११ ॥ धर्मप्रधानस्यमहारथस्यइक्ष्वाकुवंशप्रवरस्यराज्ञः ॥ पुरोस्यदेवाश्चतथाविधस्यकृत्येषुशक्तस्यभवंति
मूढाः ॥ १२ ॥ तीक्ष्णानतावत्तवकंकपत्रादुरासदाराघवविप्रमुक्ताः ॥ भित्त्वाशरीरंप्रविशंतिबाणाःप्रहस्ततेनैवविकत्थसेत्वम् ॥ १३ ॥
भित्त्वानतावत्प्रविशंतिकायंप्राणांतिकास्तेशनितुल्यवेगाः ॥ शिताःशराराघवविप्रमुक्ताःप्रहस्ततेनैवविकत्थसेत्वम् ॥ १४ ॥ नराव
णोनातिबलस्त्रिशीर्षोनकुंभकर्णस्यसुतोनिकुंभः ॥ नचेंद्रजिद्दाशरथिंप्रवोढुंत्वंवारणेशक्रसमंसमर्थाः ॥ १५ ॥ देवांतकोवापिनरांतको
वातथातिकायोतिरथोमहात्मा ॥ अकंपनश्चापिसमानसारःस्थातुंनशक्तायुधिराघवस्य ॥ १६ ॥ अयंचराजाव्यसनाभिभूतोमित्रैरमि
त्रप्रतिमैर्भवद्भिः ॥ अन्वास्यतेराक्षसनाशनार्थैतीक्ष्णःप्रकृत्याह्यसमीक्ष्यकारी ॥ १७ ॥ अनंतभोगेनसहस्रमूर्ध्नानागेनभीमेनमहाबलेन ॥
बलात्परिक्षिप्तमिमंभवंतोराजानमुत्क्षिप्यविमोचयंतु ॥ १८ ॥ यावद्धिकेशग्रहणात्सुहृद्भिःसमेत्यसर्वैःपरिपूर्णकामैः ॥ निगृह्यराजापरि
रक्षितव्योभूतैर्यथाभीमबलैर्गृहीतः ॥ १९ ॥ सुवारिणाराघवसागरेणप्रच्छाद्यमानस्तरसाभवद्भिः ॥ युक्तस्त्वयंतारयितुंसमेत्यकाकुत्स्थ
पातालमुखेपतन्सः ॥ २० ॥ इदंपुरस्यास्यसराक्षसस्यराज्ञश्चपथ्यंससुहृज्जनस्य ॥ सम्यग्घिवाक्यंस्वमतंब्रवीमिनरेंद्रपुत्रायददातुमै
थिलीम् ॥ २१ ॥ परस्यवीर्यंस्वबलंचबुद्ध्वास्थानंक्षयंचैवतथैववृद्धिम् ॥ तथास्वपक्षेप्यनुमृश्यबुद्ध्यावदेत्क्षमंस्वामिहितंसमंत्री ॥ २२ ॥
इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे चतुर्दशः सर्गः ॥ १४ ॥ बृहस्पतेस्तुल्यमतेर्वचस्तन्निशम्ययत्ने
नविभीषणस्य ॥ ततोमहात्मावचनंबभाषेतत्रेंद्रजिन्नैर्ऋतयूथमुख्यः ॥ १ ॥ किंनामतेतातकनिष्ठवाक्यमनर्थकंवैबहुभीतवच्च ॥ अस्मि
न्कुलेयोपिभवेन्नजातःसोपीदृशंनैववदेन्नकुर्यात् ॥ २ ॥ सत्त्वेनवीर्येणपराक्रमेणधैर्येणशौर्येणचतेजसाच ॥ एकःकुलेस्मिन्पुरुषोविमु

महापार्श्वेनरावणः ॥ तस्यसंपूजयन्वाक्यमिदंवचनमब्रवीत् ॥ ९ ॥ महापार्श्वप्रवदतोरहस्यंकिंचिदात्मनः ॥ चिरवृत्तंतदाख्यास्येयद
वाप्तंपुरामया ॥ १० ॥ पितामहस्यभवनंगच्छंतींपुंजिकस्थलीन् ॥ चंचूर्यमाणामद्राक्षमाकाशेग्निशिखामिव ॥ ११ ॥ साप्रसह्यमया
भुक्ताकृताविवसनाततः ॥ स्वयंभूभवनंप्राप्तालोलितानलिनीयथा ॥ १२ ॥ तच्चतस्यतथामन्येज्ञानमासीन्महात्मनः ॥ अथसंकुपि
तोवेधामामिदंवाक्यमब्रवीत् ॥ १३ ॥ अद्यप्रभृतियामन्यांबलान्नारींगमिष्यसि ॥ तदातेशतधामूर्धाफलिष्यतिनसंशयः ॥ १४ ॥
इत्यहंतस्यशापस्यभीतःप्रसभमेवताम् ॥ नारोहयेबलात्सीतांवैदेहींशयनेशुभे ॥ १५ ॥ सागरस्येवमेवेगोमारुतस्येवमेगतिः ॥ नैतद्दा
शरथिर्वेदह्यासादयतितेनमाम् ॥ १६ ॥ कोहिसिंहमिवासीनंसुप्तंगिरिगुहाशये ॥ क्रुद्धंमृत्युमिवासीनंसंबोधयितुमिच्छति ॥ १७ ॥
नमत्तोनिर्गतान्बाणान्द्विजिह्वान्पन्नगानिव ॥ रामःपश्यतिसंग्रामेतेनमामभिगच्छति ॥ १८ ॥ क्षिप्रंवज्रसमैर्बाणैःशतधाकार्मुकच्युतैः ॥
राममादीपयिष्यामिउल्काभिरिवकुंजरम् ॥१९॥ तच्चास्यबलमादास्येबलेनमहतावृतः ॥ उदितःसविताकालेनक्षत्राणांप्रभामिव ॥२०॥
नवासवेनापिसहस्रचक्षुषायुधास्मिशक्योवरुणेनवायुनः ॥ मयात्वियंबाहुबलेननिर्जितापुरापुरीवैश्रवणेनपालिता ॥ २१ ॥ इत्यार्षे
श्रीम० वा० आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे त्रयोदशः सर्गः ॥ १३ ॥ निशाचरेंद्रस्यनिशम्यवाक्यंसकुंभकर्णस्यचगर्जितानि ॥
विभीषणोराक्षसराजमुख्यमुवाचवाक्यंहितमर्थयुक्तम् ॥ १ ॥ वृतोहिबाह्वंतरभोगराशिश्चिंताविषःसुस्मिततीक्ष्णदंष्ट्रः ॥ पंचांगुलीपंच
शिरोऽतिकायःसीतामहाहिस्तवकेनराजन् ॥ २ ॥ यावन्नलंकांसमभिद्रवंतिवलीमुखाःपर्वतकूटमात्राः ॥ दंष्ट्रायुधाश्चैवनखायुधाश्चप्रदी
यतांदाशरथायमैथिली ॥ ३ ॥ यावन्नगृह्णंतिशिरांसिबाणारामेरिताराक्षसपुंगवानाम् ॥ वज्रोपमावायुसमानवेगाः प्रदीयतांदाशरथाय
मैथिली ॥ ४ ॥ नकुंभकर्णेंद्रजितौचराजंस्तथामहापार्श्वमहोदरौवा ॥ निकुंभकुंभौचतथातिकायःस्थातुंसमर्थायुधिराघवस्य ॥ ५ ॥
जीवंस्तुरामस्यनमोक्ष्यसेत्वंगुप्तःसवित्राप्यथवामरुद्भिः ॥ नवासवस्यांकगतोनमृत्योर्नभोनपातालमनुप्रविष्टः ॥ ६ ॥ निशम्यवाक्यं
तुविभीषणस्यततः प्रहस्तोवचनंबभाषे ॥ ननोभयविद्मनदैवतेभ्योनदानवेभ्योप्यथवाकदाचित् ॥ ७ ॥ नयक्षगंधर्वमहोरगेभ्योभयंन

प्रसह्यसीताखलुसाइहाहृता ॥ सकृत्समीक्ष्यैवसुनिश्चितंतदाभजेतचित्तंयमुनेवयामुनम् ॥ २८ ॥ सर्वमेतन्महाराजकृतमप्रतिमंतव ॥
विधीयेतसहास्माभिरादावेवास्यकर्मणः ॥ २९ ॥ न्यायेनराजकार्याणियःकरोतिदशानन ॥ नससंतप्यतेपश्चान्निश्चितार्थमतिर्नृपः ॥
॥ ३० ॥ अनुपायेनकर्माणिविपरीतानियानिच ॥ क्रियमाणानिदुष्यंतिहवींष्यप्रयतेष्विव ॥ ३१ ॥ यःपश्चात्पूर्वकार्याणिकर्माण्य
भिचिकीर्षति ॥ पूर्वंचापरकार्याणिसनवेदनयानयौ ॥ ३२ ॥ चपलस्यतुकृत्येषुप्रसमीक्ष्याधिकंबलम् ॥ छिद्रमन्येप्रपद्यंतेक्रौंचस्यख
मिवद्विजाः ॥ ३३ ॥ त्वयेदंमहदारब्धंकार्यमप्रतिचिंतितम् ॥ दिष्ट्यात्वांनावधीद्रामोविषमिश्रमिवामिषम् ॥ ३४ ॥ तस्मात्त्वयास
मारब्धंकर्मह्यप्रतिमंपरैः ॥ अहंसमीकरिष्यामिहत्वाशत्रूंस्तवानघ ॥ ३५ ॥ अहमुत्सादयिष्यामिशत्रूंस्तवनिशाचर ॥ यदिशक्रवि
वस्वंतौयदिपावकमारुतौ ॥ तावहंयोधयिष्यामिकुबेरवरुणावपि ॥ ३६ ॥ गिरिमात्रशरीरस्यमहापरिघयोधिनः ॥ नर्दतस्तीक्ष्ण
दंष्ट्रस्यबिभीयाद्वैपुरंदरः ॥ ३७ ॥ पुनर्मांसद्वितीयेनशरेणनहनिष्यति ॥ ततोहंतस्यपास्यामिरुधिरंकाममाश्वस ॥ ३८ ॥ वधेनवै
दाशरथेःसुखावहंजयंतवाहर्तुमहंयतिष्ये ॥ हत्वाचरामंसहलक्ष्मणेनखादामिसर्वान्हरियूथमुख्यान् ॥ ३९ ॥ रमस्वकामंपिबचाग्र्य
वारुणींकुरुष्वकार्याणिहितानिविज्वरः ॥ मयातुरामेगमितेयमक्षयंचिरायसीतावशगाभविष्यति ॥ ४० ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे
वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे द्वादशः सर्गः ॥ १२ ॥ रावणंक्रुद्धमाज्ञायमहापार्श्वोमहाबलः ॥ मुहूर्तमनुसंचिंत्यप्रां
जलिर्वाक्यमब्रवीत् ॥ १ ॥ यःखल्वपिवनंप्राप्यमृगव्यालनिषेवितम् ॥ नपिबेन्मधुसंप्राप्यसनरोबालिशोभवेत् ॥ २ ॥ ईश्वरस्ये
श्वरःकोस्तितवशत्रुनिबर्हण ॥ रमस्वसहवैदेह्याशत्रूनाक्रम्यमूर्धसु ॥ ३ ॥ बलात्कुक्कुटवृत्तेनप्रवर्तस्वमहाबल ॥ आक्रम्याक्रम्यसीतां
वैतांभुंक्ष्वचरमस्वच ॥ ४ ॥ लब्धकामस्यतेपश्चादागमिष्यतिकिंभयम् ॥ प्राप्तमप्राप्तकालंवासर्वंप्रतिविधास्यते ॥ ५ ॥ कुंभकर्णः
सहास्माभिरिंद्रजिच्चमहाबलः ॥ प्रतिषेधयितुंशक्तौसवज्रमपिवज्रिणम् ॥ ६ ॥ उपप्रदानंसांत्वंवाभेदंवाकुशलैःकृतम् ॥ समतिक्रम्यदंडे
नसिद्धिमर्थेषुरोचये ॥ ७ ॥ इहप्राप्तान्वयंसर्वाञ्छत्रूंस्तवमहाबल ॥ वशंशस्त्रप्रतापेनकरिष्यामोनसंशयः ॥ ८ ॥ एवमुक्तस्तदाराजा

प्रेतमस्तिते ॥ ५ ॥ प्रहस्तस्यवचःश्रुत्वाराजाराज्यहितैषिणः ॥ सुखेप्सुःसुहृदांमध्येव्याजहारसरावणः ॥ ६ ॥ प्रियाप्रियेसुखेदुःखे
लाभालाभौहिताहिते ॥ धर्मकामार्थकृच्छ्रेषुयूयमर्हथवेदितुम् ॥ ७ ॥ सर्वकृत्यानियुष्माभिःसमारब्धानिसर्वदा ॥ मंत्रकर्मनियुक्तानि
नजातुविफलानिमे ॥ ८ ॥ ससोमग्रहनक्षत्रैर्मरुद्भिरिववासवः ॥ भवद्भिरहमत्यर्थंवृतःश्रियमवाप्नुयाम् ॥ ९ ॥ अहंतुखलुसर्वान्वः
समर्थयितुमुद्यतः ॥ कुंभकर्णस्यतुस्वप्नान्नेममर्थमचोदयम् ॥ १० ॥ अयंहिसुप्तःषण्मासान्कुंभकर्णोमहाबलः ॥ सर्वशस्त्रभृतांमुख्यः
सइदानींसमुत्थितः ॥ ११ ॥ इयंचदंडकारण्याद्रामस्यमहिषीप्रिया ॥ रक्षोभिश्चरितोद्देशादानीताजनकात्मजा ॥ १२ ॥ सामेनश
य्यामारोढुमिच्छत्यलसगामिनी ॥ त्रिषुलोकेषुचान्यामेनसीतासदृशीतथा ॥ १३ ॥ तनुमध्यापृथुश्रोणीशरदिंदुनिभानना ॥ हेमबिं
बनिभासौम्यामायेवमयनिर्मिता ॥ १४ ॥ सुलोहिततलौश्लक्ष्णौचरणौसुप्रतिष्ठितौ ॥ दृष्ट्वाताम्रनखौतस्यादीप्यतेमेशरीरजः ॥ १५ ॥
हुताग्निरर्चिःसंकाशामेनांसौरीमिवप्रभाम् ॥ (दृष्ट्वासीतांविशालाक्षींकामस्यवशमेयिवान् ॥) उन्नसंविमलंवल्गुवदनंचारुलोच
नम् ॥ १६ ॥ पश्यंस्तदवशस्तस्याःकामस्यवशमेयिवान् ॥ क्रोधहर्षसमानेनदुर्वर्णकरणेनच ॥ १७ ॥ शोकसंतापनित्येनकामेन
कलुषीकृतः ॥ सातुसंवत्सरंकालंमामयाचतभामिनी ॥ १८ ॥ प्रतीक्षमाणाभर्तारंराममायतलोचना ॥ तन्मयाचारुनेत्रायाः प्रतिज्ञातं
वचःशुभम् ॥ १९ ॥ श्रांतोहंसततंकामाद्यातोहयइवाध्वनि ॥ कथंसागरमक्षोभ्यंतरिष्यंतिवनौकसः ॥ २० ॥ बहुसत्त्वझषाकी
र्णंतौवादशरथात्मजौ ॥ अथवाकपिनैकेनकृतंनःकदनंमहत् ॥ २१ ॥ दुर्ज्ञेयाःकार्यगतयोब्रूतयस्ययथामति ॥ मानुषान्नोभयंना
स्तितथापितुविमृश्यताम् ॥ २२ ॥ तदादेवासुरेयुद्धेयुष्माभिःसहितोऽजयम् ॥ तेमेभवंतश्चतथासुग्रीवप्रमुखान्हरीन् ॥ २३ ॥ परेपा
रेसमुद्रस्यपुरस्कृत्यनृपात्मजौ ॥ सीतायाःपदवींप्राप्यसंप्राप्तौवरुणालयम् ॥ २४ ॥ अदेयाचयथासीतावध्यौदशरथात्मजौ ॥
भवद्भिर्मंत्र्यतांमंत्रःसुनीतंचाभिधीयताम् ॥ २५ ॥ नहिशक्तिंप्रपश्यामिजगत्यन्यस्यकस्यचित् ॥ सागरंवानरैस्तीर्त्वानिश्चयेनजयो
मम ॥ २६ ॥ तस्यकामपरीतस्यनिशम्यपरिदेवितम् ॥ कुंभकर्णःप्रचुक्रोधवचनंचेदमब्रवीत् ॥ २७ ॥ यदातुरामस्यसलक्ष्मणस्य

तस्याःसर्वैदूर्यमयंप्रियकाजिनसंवृतम् ॥ १६ ॥ महत्सोपाश्रयंभेजेरावणःपरमासनम् ॥ ततःशशासेश्वरवद्दूताँल्लघुपराक्रमान् ॥१७॥
समानयतमेक्षिप्रमिहैतान्राक्षसानिति ॥ कृत्यमस्तिमहज्जानेकर्तव्यमितिशत्रुभिः ॥ १८ ॥ राक्षसास्तद्वचःश्रुत्वालंकायांपरिचक्रमुः ॥
अनुगेहमवस्थायविहारशयनेषुच ॥ उद्यानेषुचरक्षांसिचोदयंतोह्यभीतवत् ॥ १९॥ तेरथांतचराएकेदृप्तानेकेदृढान्हयान् ॥ नागाने
केऽधिरुरुहुर्जग्मुश्चैकेपदातयः ॥ २० ॥ सापुरीपरमाकीर्णारथकुंजरवाजिभिः ॥ संपतद्भिर्विरुरुचेगरुत्मद्भिरिवांबरम् ॥ २१ ॥
तेवाहनान्यवस्थाययानानिविविधानिच ॥ सभांपद्भिःप्रविविशुःसिंहागिरिगुहामिव ॥२२॥ राज्ञःपादौगृहीत्वातुराज्ञातेप्रतिपूजिताः ॥
पीठेष्वन्येबृसीष्वन्येभूमौकेचिदुपाविशन् ॥ २३ ॥ तेसमेत्यसभायांवैराक्षसाराजशासनात् ॥ यथार्हमुपतस्थुस्तेरावणंराक्षसाधि
पम् ॥ २४ ॥ मंत्रिणश्चयथामुख्यानिश्चितार्थेषुपंडिताः ॥ अमात्याश्चगुणोपेताःसर्वज्ञाबुद्धिदर्शनाः ॥ २५ ॥ समीयुस्तत्रशतशः
शूराश्चबहवस्तथा ॥ सभायांहेमवर्णायांसर्वार्थस्यसुखायवै ॥ (राक्षसाराक्षसश्रेष्ठंपरिवार्योपतस्थिरे) ॥ २६ ॥ ततोमहात्माविपुलं
सुयुग्यंरथंवरंहेमविचित्रितांगम् ॥ शुभंसमास्थाययचौयशस्वीविभीषणःसंसदमग्रजस्य ॥ २७ ॥ सपूर्वजायावरजः शशंसनामाथप
श्चाच्चरणौववंदे ॥ शुकःप्रहस्तश्चतथैवतेभ्योददौयथार्हंपृथगासनानि ॥ २८ ॥ सुवर्णनानामणिभूषणानांसुवाससांसंसदिराक्षसानाम् ॥
तेषांपरार्ध्यागुरुचंदनानांस्रजांचगंधाःप्रववुःसमंतात् ॥ २९ ॥ नचुक्रुशुर्नानृतमाहकश्चित्सभासदोनापिजजल्पुरुच्चैः ॥ संसिद्धार्थाः
सर्वएवोग्रवीर्याभर्तुःसर्वेददृशुश्चाननंते ॥ ३० ॥ सरावणःशस्त्रभृतांमनस्विनांमहाबलानांसमितौमनस्वी ॥ तस्यांसभायांप्रभयाचका
शेमध्येवसूनामिववज्रहस्तः ॥ ३१ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा० वा० आदि ० च० सा० युद्धकांडे एकादशः सर्गः ॥ ११ ॥सतांपरिषदंकृ
त्स्नांसमीक्ष्यसमितिंजयः ॥ प्रबोधयामासतदाप्रहस्तंवाहिनीपतिम् ॥ १ ॥ सेनापतेयथातेस्युःकृतविद्याश्चतुर्विधाः ॥ योधानगररक्षा
यांतथाव्यादेष्टुमर्हसि ॥ २ ॥ सप्रहस्तःप्रणीतात्माचिकीर्षन्राजशासनम् ॥ विनिक्षिप्यबलंसर्वंबहिरंतश्चमंदिरे ॥ ३ ॥ ततोविनिक्षि
प्यबलंसर्वंनगरगुप्तये ॥ प्रहस्तःप्रमुखेराज्ञोनिषसादजगादच ॥ ४ ॥ विहितंबहिरंतश्चबलंबलवतस्तव ॥ कुरुष्वाविमनाःक्षिप्रंयदभि

रक्षसांराक्षसीनांचपुरस्यांतःपुरस्यच ॥ २४ ॥ प्रापणेचास्यमंत्रस्यनिवृत्ताःसर्वमंत्रिणः ॥ अवश्यंचमयावाच्यंयद्दृष्टमथवाश्रुतम् ॥
संविधाययथान्यायंतद्भवान्कर्तुमर्हति ॥ २५ ॥ इतिस्वमंत्रिणांमध्येभ्राताभ्रातरमूचिवान् ॥ रावणंरक्षसांश्रेष्ठंपथ्यमेतद्विभीषणः ॥२६ ॥
हितंमहार्थंमृदुहेतुसंहितंव्यतीतकालायतिसंप्रतिक्षमम् ॥ निशम्यतद्वाक्यमुपस्थितज्वरःप्रसंगवानुत्तरमेतदब्रवीत् ॥ २७ ॥ भयंनपश्या
मिकुतश्चिदप्यहंनराघवःप्राप्स्यतिजातुमैथिलीम् ॥ सुरैःसहेंद्रैरपिसंगरेकथंममाग्रतःस्थास्यतिलक्ष्मणाग्रजः ॥ २८ ॥ इत्येवमुक्त्वासु
रसैन्यनाशनोमहाबलःसंयतिचंडविक्रमः ॥ दशाननोभ्रातरमाप्तवादिनंविसर्जयामासतदाविभीषणम् ॥ २९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे
वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे दशमः सर्गः ॥ १० ॥ सबभूवकृशोराजामैथिलीकाममोहितः ॥ असंमानाच्चसुहृदांपापः
पापेनकर्मणा ॥ १ ॥ अतीवकामसंपन्नोवैदेहीमनुचिंतयन् ॥ अतीतसमयेकालेतस्मिन्वैयुधिरावणः ॥ अमात्यैश्चसुहृद्भिश्चप्राप्तकाल
ममन्यत ॥ २ ॥ सहेमजालविततंमणिविद्रुमभूषितम् ॥ उपगम्यविनीताश्वमारुरोहमहारथम् ॥ ३ ॥ तमास्थायरथश्रेष्ठंमहामेघसम
स्वनम् ॥ प्रययौरक्षसांश्रेष्ठोदशग्रीवःसभांप्रति ॥ ४ ॥ असिचर्मधरायोधाःसर्वायुधधरास्ततः ॥ राक्षसाराक्षसेंद्रस्यपुरस्तात्संप्रत
स्थिरे ॥ ५ ॥ नानाविकृतवेषाश्चनानाभूषणभूषिताः ॥ पार्श्वतःपृष्ठतश्चैनंपरिवार्यययुस्तदा ॥६॥ रथैश्चातिरथाःशीघ्रंमत्तैश्चवरवारणैः ॥
अनूत्पेतुर्दशग्रीवमाक्रीडद्भिश्चवाजिभिः ॥७॥ गदापरिघहस्ताश्चशक्तितोमरपाणयः ॥ ततस्तूर्यसहस्राणांसंजज्ञेनिःस्वनोमहान् ॥ ८ ॥
तुमुलःशंखशब्दश्चसभांगच्छतिरावणे ॥ सनेमिघोषेणमहान्सहसाभिनिनादयन् ॥ ९ ॥ राजमार्गंश्रियाजुष्टंप्रतिपेदेमहारथः ॥ विमलं
चातपत्रंचप्रगृहीतमशोभत ॥ १० ॥ पांडुरंराक्षसेंद्रस्यपूर्णस्ताराधिपोयथा ॥ हेममंजरिगर्भेचशुद्धस्फटिकविग्रहे ॥ ११ ॥ चामरव्य
जनेतस्यरेजतुःसव्यदक्षिणे ॥ तेकृतांजलयःसर्वेरथस्थंपृथिवीस्थिताः ॥ १२ ॥ राक्षसाराक्षसश्रेष्ठंशिरोभिस्तंववंदिरे ॥ राक्षसैःस्तू
यमानःसञ्जयाशीर्भिररिंदमः ॥ १३ ॥ आससादमहातेजाःसभांविरचितांतदा ॥ सुवर्णरजतास्तीर्णांविशुद्धस्फटिकांतराम् ॥ १४ ॥
विराजमानोवपुषारुक्मपट्टोत्तरच्छदाम् ॥ तांपिशाचशतैःषड्भिरभिगुप्तांसदाप्रभाम् ॥ १५ ॥ प्रविवेशमहातेजाःसुकृतांविश्वकर्मणा ॥

आ० च० सा० युद्धकांडे नवमः सर्गः ॥ ९ ॥ ततःप्रत्युषसिप्राप्तेप्राप्तधर्मार्थनिश्चयः ॥ राक्षसाधिपतेर्वेश्मभीमकर्माविभीषणः ॥ १ ॥
शैलाग्रचयसंकाशंशैलशृंगमिवोन्नतम् ॥ सुविभक्तमहाकक्षंमहाजनपरिग्रहम् ॥ २ ॥ मतिमद्भिर्महामात्रैरनुरक्तैरधिष्ठितम् ॥ राक्षसै
राप्तपर्याप्तैःसर्वतःपरिरक्षितम् ॥ ३ ॥ मत्तमातंगनिःश्वासैर्व्याकुलीकृतमारुतम् ॥ शंखघोषमहाघोषंतूर्यसंबाधनादितम् ॥ ४ ॥ प्रम
दाजनसंबाधंप्रजल्पितमहापथम् ॥ तप्तकांचननिर्यूहंभूषणोत्तमभूषितम् ॥ ५ ॥ गंधर्वाणामिवावासमालयंमरुतामिव ॥ रत्नसंचयसं
बाधंभवनंभोगिनामिव ॥ ६ ॥ तंमहाभ्रमिवादित्यस्तेजोविस्तृतरश्मिवान् ॥ अग्रजस्यालयंवीरःप्रविवेशमहाद्युतिः ॥ ७ ॥ पुण्या
न्पुण्याहघोषांश्चवेदविद्भिरुदाहृतान् ॥ शुश्रावसुमहातेजाभ्रातुर्विजयसंश्रितान् ॥ ८ ॥ पूजितान्दधिपात्रैश्चसर्पिर्भिःसुमनोक्षतैः ॥
मंत्रवेदविदोविप्रान्ददर्शसमहाबलः ॥ ९ ॥ सपूज्यमानोरक्षोभिर्दीप्यमानंस्वतेजसा ॥ आसनस्थंमहाबाहुर्ववंदेधनदानुजम् ॥ १० ॥
सराजदृष्टिसंपन्नमासनंहेमभूषितम् ॥ जगामससमुदाचारंप्रयुज्याचारकोविदः ॥ ११ ॥ सरावणंमहात्मानंविजनेमंत्रिसन्निधौ ॥
उवाचहितमत्यर्थंवचनंहेतुनिश्चितम् ॥ १२ ॥ प्रसाद्यभ्रातरंज्येष्ठंसांत्वेनोपस्थितक्रमः ॥ देशकालार्थसंवादिदृष्टलोकपरावरः ॥ १३ ॥
यदाप्रभृतिवैदेहीसंप्राप्तेहपरंतप ॥ तदाप्रभृतिदृश्यन्तेनिमित्तान्यशुभानिनः ॥ १४ ॥ सस्फुलिंगःसधूमार्चिःसधूमकलुषोदयः ॥
मंत्रसंधुक्षितोप्यग्निर्नसम्यगभिवर्धते ॥ १५ ॥ अग्निष्ठेष्वग्निशालासुतथाब्रह्मस्थलीषुच ॥ सरीसृपाणिदृश्यंतेहव्येषुचपिपीलिकाः ॥१६॥
गवांपयांसिस्कन्नानिविमदावरकुंजराः ॥ दीनमश्वाःप्रहेषंतेनवग्रासाभिनंदिनः ॥ १७ ॥ खरोष्ट्राश्वतराराजन्भिन्नरोमाःस्रवंतिच ॥
नस्वभावेवतिष्ठंतेविधानैरपिचिंतिताः ॥ १८॥ वायसाःसंघशःक्रूराव्याहरंतिसमंततः ॥ समवेताश्चदृश्यंतेविमानाग्रेषुसंघशः ॥ १९ ॥
गृध्राश्चपरिलीयंतेपुरीमुपरिपीडिताः ॥ उपपन्नाश्चसंध्येद्वेव्याहरंत्यशिवंशिवाः ॥ २० ॥ क्रव्यादानांमृगाणांचपुरीद्वारेषुसंघशः ॥
श्रूयंतेविपुलाघोषाःसविस्फूर्जितनिःस्वनाः ॥२१॥ तदेवंप्रस्तुतेकार्येप्रायश्चित्तमिदंक्षमम् ॥ रोचयेवीरवैदेहीराघवायप्रदीयताम् ॥ २२ ॥
इदंचयदिवामोहाल्लोभाद्वाव्याहृतंमया ॥ तत्रापिचमहाराजनदोषंकर्तुमर्हसि ॥ २३ ॥ अयंहिदोषःसर्वस्यजनस्यास्योपलक्ष्यते ॥

बलवांस्ततोवैरावणात्मजः ॥ २ ॥ प्रहस्तोथविरूपाक्षोवज्रदंष्ट्रोमहाबलः ॥ धूम्राक्षोथनिकुंभश्चदुर्मुखश्चैवराक्षसः ॥ ३ ॥ परिघान्प
ट्टिशान्छूलान्प्रासान्छक्तिपरश्वधान् ॥ चापानिचसुबाणानिखड्गांश्चविपुलांशुभान् ॥ ४ ॥ प्रगृह्यपरमक्रुद्धाःसमुत्पत्यचराक्षसाः ॥
अब्रुवन्रावणंसर्वेप्रदीप्ताइवतेजसा ॥५॥ अद्यरामंवधिष्यामःसुग्रीवंचसलक्ष्मणम् ॥ कृपणंचहनूमंतंलंकायेनप्रधर्षिता ॥ ६ ॥ तान्गृही
तायुधान्सर्वान्वारयित्वाविभीषणः ॥ अब्रवीत्प्रांजलिर्वाक्यंपुनःप्रत्युपवेश्यतान् ॥ ७ ॥ अप्युपायैस्त्रिभिस्तातयोर्थःप्राप्तुंनशक्यते ॥
तस्यविक्रमकालांस्तान्युक्तानाहुर्मनीषिणः ॥८॥ प्रमत्तेष्वभियुक्तेषुदैवेनप्रहतेषुच ॥ विक्रमास्तातसिध्यंतिपरीक्ष्यविधिनाकृताः ॥९॥
अप्रमत्तंकथंतंतुविजिगीषुंबलेस्थितम् ॥ जितरोषंदुराधर्षंतंधर्षयितुमिच्छथ ॥ १० ॥ समुद्रंलंघयित्वातुघोरंनदनदीपतिम् ॥ गतिं
हनूमतोलोकेकोविद्यात्तर्कयेतवा ॥ ११ ॥ बलान्यपरिमेयानिवीर्याणिचनिशाचराः ॥ परेषांसहसावज्ञानकर्तव्याकथंचन ॥ १२ ॥
किंचराक्षसराजस्यरामेणापकृतंपुरा ॥ आजहारजनस्थानाद्यस्यभार्यांयशस्विनः ॥ १३ ॥ खरोयद्यतिवृत्तस्तुसरामेणहतोरणे ॥
अवश्यंप्राणिनांप्राणारक्षितव्यायथाबलम् ॥ १४ ॥ (अयशस्यमनायुष्यं परदाराभिमर्शनम् ॥ अर्थक्षयकरंघोरं पापस्यच पुनर्भ
वम् ॥ १ ॥) एतन्निमित्तंवैदेहीभयंनः सुमहद्भवेत् ॥ आहृतासापरित्याज्याकलहार्थेकृतेनुकिम् ॥ १५ ॥ नतुक्षमंवीर्यवतातेनधर्मानु
वर्तिना ॥ वैरंनिरर्थकंकर्तुंदीयतामस्यमैथिली ॥१६॥ यावन्नसगजांसाश्वांबहुरत्नसमाकुलाम् ॥ पुरींदारयतेबाणैर्दीयतामस्यमैथिली ॥
॥ १७ ॥ यावत्सुघोरामहतीदुर्धर्षांहरिवाहिनी ॥ नावस्कन्दतिनोलंकांतावत्सीताप्रदीयताम् ॥ १८ ॥ विनश्येद्धिपुरीलंकाशूराःसर्वे
चराक्षसाः ॥ रामस्यदीयतांपत्नीनस्वयंयदिदीयते ॥ १९ ॥ प्रसादयेत्वांबंधुत्वात्कुरुष्ववचनं मम ॥ हितंतथ्यंत्वहंब्रूमिदीयतामस्य
मैथिली ॥ २० ॥ पुराशरत्सूर्यमरीचिसन्निभान्नवाग्रपुंखान्सुदृढान्नृपात्मजः ॥ सृजत्यमोघान्विशिखान्वधायतेप्रदीयतांदाशरथाय
मैथिली ॥ २१ ॥ त्यजाशुकोपंसुखधर्मनाशनंभजस्वधर्मंरतिकीर्तिवर्धनम् ॥ प्रसीदजीवेमसपुत्रबांधवाःप्रदीयतांदाशरथाय
मैथिली ॥ २२ ॥ विभीषणवचःश्रुत्वारावणोराक्षसेश्वरः ॥ विसर्जयित्वातान्सर्वान्प्रविवेशस्वकंगृहम् ॥ २३ ॥ इत्यार्षे श्री० वा०

काननाम् ॥ करोम्यवानरांभूमिमाज्ञापयतुमांभवान् ॥ ४ ॥ रक्षांचैवविधास्यामिवानराद्रजनीचर ॥ नागमिष्यतितेदुःखंकिंचिदा
त्मापराधजम् ॥ ५ ॥ अब्रवीत्तंसुसंक्रुद्धोदुर्मुखोनामराक्षसः ॥ इदंनक्षमणीयंहिसर्वेषांनःप्रधर्षणम् ॥ ६ ॥ अयंपरिभवोभूयःपुरस्यांतः
पुरस्यच ॥ श्रीमतोराक्षसेंद्रस्यवानरेंद्रप्रधर्षणम् ॥ ७ ॥ अस्मिन्मुहूर्तेगत्वैकोनिवर्तिष्यामिवानरान् ॥ प्रविष्टान्सागरंभीममंबरंवारसा
तलम् ॥ ८ ॥ ततोब्रवीत्सुसंक्रुद्धोवज्रदंष्ट्रोमहाबलः ॥ प्रगृह्यपरिघंघोरंमांसशोणितदूषितम् ॥ ९ ॥ किंनोहनूमताकार्यंकृपणेनतपस्वि
ना ॥ रामेतिष्ठतिदुर्धर्षेसुग्रीवेपिसलक्ष्मणे ॥ १० ॥ अद्यरामंससुग्रीवंपरिघेणसलक्ष्मणम् ॥ आगमिष्यामिहत्वैकोविक्षोभ्यहरिवाहि
नीम् ॥ ११ ॥ इदंममापरंवाक्यंशृणुराजन्यदीच्छसि ॥ उपायकुशलोह्येवजयेच्छत्रूनतंद्रितः ॥ १२ ॥ कामरूपधराःशूराःसुभीमाभी
मदर्शनाः ॥ राक्षसानांसहस्राणिराक्षसाधिपनिश्चिताः ॥ १३ ॥ काकुत्स्थमुपसंगम्यबिभ्रतंमानुषंवपुः ॥ सर्वेह्यसंभ्रमाभूत्वाब्रुवंतुरघुस
त्तमम् ॥ १४ ॥ प्रेषिताभरतेनैवभ्रात्रातवयवीयसा ॥ (तवागमनमुद्दिश्यकृतमात्यन्तिकंत्विति ॥) सहिसेनांसमुत्थाप्यक्षिप्रमेवोप
यास्यति ॥ १५ ॥ ततोवयमितस्तूर्णंशूलशक्तिगदाधराः ॥ चापबाणासिहस्ताश्चत्वरितास्तत्रयामहे ॥१६॥ आकाशेगणशःस्थित्वाह
त्वातांहरिवाहिनीम् ॥ अश्मशस्त्रमहावृष्ट्याप्रापयामयमक्षयम् ॥१७॥ एवंचेदुपसर्पेतामनयंरामलक्ष्मणौ ॥ अवश्यमपनीतेनजहतामे
वजीवितम् ॥ १८ ॥ कौंभकर्णिस्ततोवीरोनिकुंभोनामवीर्यवान् ॥ अब्रवीत्परमक्रुद्धोरावणंलोकरावणम् ॥ १९ ॥ सर्वेभवंतस्तिष्ठंतुम
हाराजेनसंगताः ॥ अहमेकोहनिष्यामिराघवंसहलक्ष्मणम् ॥ २० ॥ सुग्रीवंसहनूमंतंसर्वांश्चैवात्रवानरान् ॥ ततोवज्रहनुर्नामराक्षसः
पर्वतोपमः ॥ २१ ॥ क्रुद्धःपरिलिहन्सृक्कांजिह्वयावाक्यमब्रवीत् ॥ स्वैरंकुर्वंतुकार्याणिभवंतोविगतज्वराः ॥ २२ ॥ एकोहंभक्षयिष्या
मितांसर्वांहरिवाहिनीम् ॥ स्वस्थाःक्रीडंतुनिश्चिताःपिबंतुमधुवारुणम् ॥ २३ ॥ अहमेकोवधिष्यामिसुग्रीवंसहलक्ष्मणम् ॥ सांगदंच
हनूमंतंसर्वांश्चैवात्रवानरान् ॥ २४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे अष्टमः सर्गः ॥ ८ ॥
ततोनिकुंभोरभसःसूर्यशत्रुर्महाबलः ॥ सुप्तघ्नोयज्ञकोपश्चमहापार्श्वमहोदरौ ॥ १ ॥ अग्निकेतुश्चदुर्धर्षोरश्मिकेतुश्चराक्षसः ॥ इंद्रशत्रुश्च

त्वयाकैलासशिखराद्विमानमिदमाहृतम् ॥ ६ ॥ मयेनदानवेंद्रेणत्वद्भयात्सख्यमिच्छता ॥ दुहितातवभार्यार्थंदत्ताराक्षसपुंगव ॥ ७ ॥
दानवेंद्रोमहाबाहोवीर्योत्सिक्तोदुरासदः ॥ विगृह्यवशमानीतःकुंभीनस्याःसुखावहः ॥ ८ ॥ निर्जितास्तेमहाबाहोनागागत्वारसात
लम् ॥ वासुकिस्तक्षकःशंखोजटीचवशमाहृताः ॥ ९ ॥ अक्षयाबलवंतश्चशूरालब्धवराः पुनः ॥ त्वयासंवत्सरंयुद्ध्वासमरेदानवा
विभो ॥ १० ॥ स्वबलंसमुपाश्रित्यनीतावशमरिंदम ॥ मायाश्चाधिगतास्तत्रबह्वयोवैराक्षसाधिप ॥ ११ ॥ शूराश्चबलवंतश्चवरुण
स्यसुतारणे ॥ निर्जितास्तेमहाभागचतुर्विधबलानुगाः ॥ १२ ॥ मृत्युदंडमहाग्राहंशाल्मलीद्रुममंडितम् ॥ कालपाशमहावीचिंयम
किंकरपन्नगम् ॥ १३ ॥ महाज्वरेणदुर्धर्षंयमलोकमहार्णवम् ॥ अवगाह्यत्वयाराजन्यमस्यबलसागरम् ॥ १४ ॥ जयश्चविपुलःप्राप्तो
मृत्युश्चप्रतिषेधितः ॥ सुयुद्धेनचतेसर्वेलोकास्तत्रसुतोषिताः ॥ १५ ॥ क्षत्रियैर्बहुभिर्वीरैःशक्रतुल्यपराक्रमैः ॥ आसीद्वसुमतीपूर्णामह
द्भिरिवपादपैः ॥ १६ ॥ तेषांवीर्यगुणोत्साहैर्नसमोराघवोरणे ॥ प्रसह्यतेत्वयाराजन्हताःसमरदुर्जयाः ॥ १७ ॥ तिष्ठवाकिंमहाराजश्रमे
णतववानरान् ॥ अयमेकोमहाराजइंद्रजित्क्षपयिष्यति ॥ १८ ॥ अनेनचमहाराजमाहेश्वरमनुत्तमम् ॥ इष्ट्वायज्ञंवरोलब्धोलोकेपरमदु
र्लभः ॥ १९ ॥ शक्तितोमरमीनंचविनिकीर्णांत्रशैवलम् ॥ गजकच्छपसंबाधमश्वमण्डूकसंकुलम् ॥ २० ॥ रुद्रादित्यमहाग्राहंमरुद्व
सुमहोरगम् ॥ रथाश्वगजतोयौघंपदातिपुलिनंमहत् ॥ २१ ॥ अनेनहिसमासाद्यदेवानांबलसागरम् ॥ गृहीतोदैवतपतिर्लंकांचापिप्र
वेशितः ॥ २२ ॥ पितामहनियोगाच्चमुक्तःशंबरवृत्रहा ॥ गतस्त्रिविष्टपंराजन्सर्वदेवनमस्कृतः ॥ २३ ॥ तमेवत्वंमहाराजविसृजेन्द्रजितं
सुतम् ॥ यावद्वानरसेनांतांसरामांनयतिक्षयम् ॥ २४ ॥ राजन्नापद्युक्तेयमागताप्राकृताज्जनात् ॥ हृदिनैवत्वयाकार्यात्वंवधिष्यसिराघ
वम् ॥ २५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे सप्तमः सर्गः ॥ ७ ॥ ततोनीलांबुदप्रख्यःप्रहस्तो
नामराक्षसः ॥ अब्रवीत्प्रांजलिर्वाक्यंशूरःसेनापतिस्तदा ॥ १ ॥ देवदानवगंधर्वाःपिशाचपतगोरगाः ॥ सर्वेधर्षयितुंशक्याःकिंपुनर्मा
नवारणे ॥ २ ॥ सर्वेप्रमत्ताविश्वस्तावंचिताःस्महनूमता ॥ नहिमेजीवतोगच्छेज्जीवन्सवनगोचरः ॥ ३ ॥ सर्वांसागरपर्यंतांसशैलवन

धर्षिताचप्रदिष्टाचलंकादुष्प्रसहापुरी ॥ तेनवानरमात्रेणदृष्टासीताचजानकी ॥ २ ॥ प्रासादोधर्षितश्चैत्यःप्रवराराक्षसाहताः ॥ आवि
लाचपुरीलंकासर्वाहनुमताकृता ॥ ३ ॥ किंकरिष्यामिभद्रंवःकिंवोयुक्तमनंतरम् ॥ उच्यतांनःसमर्थंयत्कृतंचसुकृतंभवेत् ॥ ४ ॥
मंत्रमूलंचविजयंप्रवदंतिमनस्विनः ॥ तस्माद्वैरोचयेमंत्रंरामंप्रतिमहाबलाः ॥ ५ ॥ त्रिविधाःपुरुषालोकेउत्तमाधममध्यमाः ॥ तेषां
तुसमवेतानांगुणदोषौवदाम्यहम् ॥ ६ ॥ मंत्रस्त्रिभिर्हिसंयुक्तःसमर्थैर्मंत्रनिर्णये ॥ मित्रैर्वापिसमानार्थैर्बांधवैरपिवाधिकैः ॥ ७ ॥
सहितोमंत्रयित्वायःकर्मारंभान्प्रवर्तयेत् ॥ दैवेचकुरुतेयत्नंतमाहुःपुरुषोत्तमम् ॥ ८ ॥एकोर्थंविमृशेदेकोधर्मेप्रकुरुतेमनः ॥ एकःकार्याणि
कुरुतेतमाहुर्मध्यमंनरम् ॥९॥गुणदोषौननिश्चित्यत्यक्त्वादैवव्यपाश्रयम् ॥ करिष्यामीतियःकार्यमुपेक्षेत्सनराधमः ॥१०॥ यथेमे पुरुषा
नित्यमुत्तमाधममध्यमाः ॥ एवंमंत्रोपिविज्ञेयउत्तमाधममध्यमः ॥ ११ ॥ ऐकमत्यमुपागम्यशास्त्रदृष्टेनचक्षुषा ॥ मंत्रिणोयत्रनिरतास्त
माहुर्मंत्रमुत्तमम् ॥ १२ ॥ बह्वीरपिमतीर्गत्वामंत्रिणामर्थनिर्णयः ॥ पुनर्यत्रैकतांप्राप्तःसमंत्रोमध्यमःस्मृतः ॥ १३ ॥ अन्योन्यमति
मास्थाययत्रसंप्रतिभाष्यते ॥ नचैकमत्येश्रेयोस्तिमंत्रःसोऽधमउच्यते ॥१४॥ तस्मात्सुमंत्रितंसाधुभवंतोमतिसत्तमाः ॥ कार्यंसंप्रतिपद्यं
तामेतत्कृत्यंमतंमम ॥ १५ ॥ वानराणांहिधीराणांसहस्रैःपरिवारितः ॥ रामोऽभ्येतिपुरींलंकामस्माकमुपरोधकः ॥ १६ ॥ तरिष्यति
चसुव्यक्तंराघवःसागरंसुखम् ॥ तरसायुक्तरूपेणसानुजःसबलानुगः ॥ १७ ॥ समुद्रमुच्छोषयतिवीर्येणान्यत्करोतिवा ॥ तस्मिन्नेवंविधे
कार्येविरुद्धोवानरैःसह ॥ हितंपुरेचसैन्येचसर्वंसंमंत्र्यतांमम ॥१८॥इ०श्री०वाल्मी०आदि० च० सा० युद्धकांडे षष्ठः सर्गः ॥ ६ ॥
इत्युक्ताराक्षसेंद्रेणराक्षसास्तेमहाबलाः ॥ ऊचुःप्रांजलयःसर्वेरावणंराक्षसेश्वरम् ॥१॥ द्विषत्पक्षमविज्ञायनीतिबाह्यास्त्वबुद्धयः ॥ (अवि
ज्ञायात्मपक्षश्चराजानंभीषयन्तिहि ॥) राजन्परिघशक्त्यृष्टिशूलपट्टिशकुंतलम् ॥२॥ सुमहन्नोबलंकस्माद्विषादंभजतेभवान् ॥ त्वया
भोगवतींगत्वानिर्जिताःपन्नगायुधि ॥ ३ ॥ कैलासशिखरावासीयक्षैर्बहुभिरावृतः ॥ सुमहत्कदनंकृत्वावश्यस्तेधनदःकृतः ॥ ४ ॥
समहेश्वरसख्येनश्लाघमानस्त्वयाविभो ॥ निर्जितःसमरेरोषाल्लोकपालोमहाबलः ॥ ५ ॥ विनिपात्यचयक्षौघान्विक्षोभ्यविनिगृह्यच ॥

त्वयाकैलासशिखराद्विमानमिदमाहृतम् ॥ ६ ॥ मयेनदानवेंद्रेणत्वद्भयात्सख्यमिच्छता ॥ दुहितातवभार्यार्थेदत्ताराक्षसपुंगव ॥ ७ ॥
दानवेंद्रोमहाबाहोवीर्योत्सिक्तोदुरासदः ॥ विगृह्यवशमानीतःकुंभीनस्याःसुखावहः ॥ ८ ॥ निर्जितास्तेमहाबाहोनागागत्वारसात
लम् ॥ वासुकिस्तक्षकःशंखोजटीचवशमाहृताः ॥ ९ ॥ अक्षयाबलवंतश्चशूरालब्धवराः पुनः ॥ त्वयासंवत्सरंयुद्धासमरेदानवा
विभो ॥ १० ॥ स्वबलंसमुपाश्रित्यनीतावशमरिंदम ॥ मायाश्चाधिगतास्तत्रबह्व्योवैराक्षसाधिप ॥ ११ ॥ शूराश्चबलवंतश्चवरुण
स्यसुतारणे ॥ निर्जितास्तेमहाभागचतुर्विधबलानुगाः ॥ १२ ॥ मृत्युदंडमहाग्राहंशाल्मलीद्रुममंडितम् ॥ कालपाशमहावीचिंयम
किंकरपन्नगम् ॥ १३ ॥ महाज्वरेणदुर्धर्षयमलोकमहार्णवम् ॥ अवगाह्यत्वयाराजन्यमस्यबलसागरम् ॥ १४ ॥ जयश्चविपुलःप्राप्तो
मृत्युश्चप्रतिषेधितः ॥ सुयुद्धेनचतेसर्वेलोकास्तत्रसुतोषिताः ॥ १५ ॥ क्षत्रियैर्बहुभिर्वीरैःशक्रतुल्यपराक्रमैः ॥ आसीद्वसुमतीपूर्णामह
द्भिरिवपादपैः ॥ १६ ॥ तेषांवीर्यगुणोत्साहैर्नसमोराघवोरणे ॥ प्रसह्यतेत्वयाराजन्हताःसमरदुर्जयाः ॥ १७ ॥ तिष्ठवाकिंमहाराजश्रमे
णतववानरान् ॥ अयमेकोमहाराजइंद्रजित्क्षपयिष्यति ॥ १८ ॥ अनेनचमहाराजमाहेश्वरमनुत्तमम् ॥ इष्ट्वायज्ञंवरोलब्धोलोकेपरमदु
र्लभः ॥ १९ ॥ शक्तितोमरमीनंचविनिकीर्णान्त्रशैवलम् ॥ गजकच्छपसंबाधमश्वमण्डूकसंकुलम् ॥ २० ॥ रुद्रादित्यमहाग्राहंमरुद्व
सुमहोरगम् ॥ रथाश्वगजतोयौघंपदातिपुलिनंमहत् ॥ २१ ॥ अनेनहिसमासाद्यदेवानांबलसागरम् ॥ गृहीतोदैवतपतिर्लंकांचापिप्र
वेशितः ॥ २२ ॥ पितामहनियोगाच्चमुक्तःशंबरवृत्रहा ॥ गतस्त्रिविष्टपंराजन्सर्वदेवनमस्कृतः ॥ २३ ॥ तमेवत्वंमहाराजविसृजेन्द्रजितं
सुतम् ॥ यावद्वानरसेनांतांसरामांनयतिक्षयम् ॥ २४ ॥ राजन्नापद्युक्तेयमागताप्राकृताज्जनात् ॥ हृदिनैवत्वयाकार्यात्वंवधिष्यसिराघ
वम् ॥ २५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे सप्तमः सर्गः ॥ ७ ॥ ततोनीलांबुदप्रख्यःप्रहस्तो
नामराक्षसः ॥ अब्रवीत्प्रांजलिर्वाक्यंशूरःसेनापतिस्तदा ॥ १ ॥ देवदानवगंधर्वाःपिशाचपतगोरगाः ॥ सर्वेधर्षयितुंशक्याःकिंपुनर्मा
नवौरणे ॥ २ ॥ सर्वेप्रमत्ताविश्वस्तावंचिताःस्महनूमता ॥ नहिमेजीवतोगच्छेज्जीवन्सवनगोचरः ॥ ३ ॥ सर्वांसागरपर्यंतांसशैलवन

श्रुत्वासुग्रीवःसहलक्ष्मणः ॥ सेनांन्यवेशयत्तीरेसागरस्यद्रुमायुते ॥ ३ ॥ विरराजसमीपस्थंसागरस्यचतद्बलम् ॥ मधुपांडुजलःश्रीमा
न्द्वितीयइवसागरः ॥ ४ ॥ वेलावनमुपागम्यततस्तेहरिपुंगवाः ॥ निविष्टाश्चपरंपारंकांक्षमाणामहोदधेः ॥ ५ ॥ तेषांनिविशमानानां
सैन्यसन्नाहनिःस्वनः ॥ अंतर्धायमहानादमर्णवस्यप्रशुश्रुवे ॥ ६ ॥ सावानराणांध्वजिनीसुग्रीवेणाभिपालिता ॥ त्रिधानिविष्टामहती
रामस्यार्थपराऽभवत् ॥ ७ ॥ सामहार्णवमासाद्यहृष्टावानरवाहिनी ॥ वायुवेगसमाधूतंपश्यमानामहार्णवम् ॥ ८ ॥ दूरपारमसंबाधं
रक्षोगणनिषेवितम् ॥ पश्यंतोवरुणावासंनिषेदुर्हरियूथपाः ॥ ९ ॥ चंडनक्रग्राहघोरंक्षपादौदिवसक्षये ॥ हसंतमिवफेनौघैर्नृत्यंतमिव
चोर्मिभिः ॥ ११० ॥ चंद्रोदयेसमुद्धूतंप्रतिचंद्रसमाकुलम् ॥ (पिनद्धीवतरंगाग्रैरर्णवःफेनचन्दनम् ॥ तदादायकरैरिन्दुर्लिम्पतीवदिगं
गनाः ॥ १ ॥) चंडानिलमहाग्राहैःकीर्णंतिमितिमिंगिलैः ॥ ११ ॥ दीप्तभोगैरिवाकीर्णंभुजंगवरुणालयम् ॥ अवगाढंमहासत्त्वैर्नाना
शैलसमाकुलम् ॥ १२ ॥ सुदुर्गंदुर्गमार्गन्तमगाधमसुरालयम् ॥ मकरैर्नागभोगैश्चविगाढावातलोलिताः ॥ १३ ॥ उत्पेतुश्चनिपेतुश्च
प्रहृष्टाजलराशयः ॥ अग्निचूर्णमिवाविद्धंभास्करांबुमहोरगम् ॥ सुरारिनिलयंघोरंपातालविषयंसदा ॥ १४ ॥ सागरंचांबरप्रख्यमंबरं
सागरोपमम् ॥ सागरंचांबरंचेतिनिर्विशेषमदृश्यत ॥ १५ ॥ संपृक्तंनभसाप्यंभःसंपृक्तंचनभोंऽभसा ॥ तादृग्रूपेस्मदृश्येतेतारारत्नसमा
कुले ॥ १६ ॥ समुत्पतितमेघस्यवीचिमालाकुलस्यच ॥ विशेषोनद्वयोरासीत्सागरस्यांबरस्यच ॥ १७ ॥ अन्योन्यैराहताःसक्ताः
सस्वनुर्भीमनिःस्वनाः ॥ ऊर्मयःसिंधुराजस्यमहाभेर्यइवांबरे ॥ १८ ॥ रत्नौघजलसन्नादंविषक्तमिववायुना ॥ उत्पतंतमिवक्रुद्धं
यादोगणसमाकुलम् ॥ १९ ॥ ददृशुस्तेमहात्मानोवाताहतजलाशयम् ॥ अनिलोद्धूतमाकाशेप्रलपंतमिवोर्मिभिः ॥ १२० ॥ ततोवि
स्मयमापन्नाहरयोददृशुःस्थिताः ॥ भ्रांतोर्मिजालसन्नादंप्रलोलमिवसागरम् ॥१२१॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये
च० सा० युद्धकांडे चतुर्थः सर्गः ॥ ४ ॥ सातुनीलेनविधिवत्स्वारक्षासुसमाहिता ॥ सागरस्योत्तरेतीरेसाधुसाविनिवेशिता ॥ १ ॥
मैंदश्चद्विविदश्चोभौतत्रवानरपुंगवौ ॥ विचेरतुश्चतांसेनांरक्षार्थंसर्वतोदिशम् ॥ २ ॥ निविष्टायांतुसेनायांतीरेनदनदीपतेः ॥ पार्श्वस्थं

लक्ष्मणंदृष्ट्वारामोवचनमब्रवीत् ॥ ३ ॥ शोकश्चकिलकालेनगच्छताह्यपगच्छति ॥ ममचापश्यतःकांतामहन्यहनिवर्धते ॥ ४ ॥ नमेदुः
खंप्रियादूरेनमेदुःखंहृतेतिच ॥ एतदेवानुशोचामिवयोस्याह्यतिवर्तते ॥ ५ ॥ वाहिवातयतःकांतांतांस्पृष्ट्वामामपिस्पृश ॥ त्वयिमेगात्र
संस्पर्शश्चंद्रेदृष्टिसमागमः ॥ ६ ॥ तन्मेदहतिगात्राणिविषंपीतमिवाशये ॥ हानाथेतिप्रियासामांह्रियमाणायदब्रवीत् ॥ ७ ॥ तद्वियो
गेंधनवतातच्चिंताविमलार्चिषा ॥ रात्रिंदिवंशरीरंमेदह्यतेमदनाग्निना ॥ ८ ॥ अवगाह्यार्णवंस्वप्स्येसौमित्रेभवताविना ॥ एवंचप्रज्व
लन्कामोनमांसुप्तंजलेदहेत् ॥ ९ ॥ बह्वेतत्कामयानस्यशक्यमेतेनजीवितुम् ॥ यदहंसानवामोरूरेकांधरणिमाश्रितौ ॥ १० ॥ केदा
रस्येवकेदारःसोदकस्यनिरूदकः ॥ उपस्नेहेनजीवामिजीवंतींयच्छृणोमिताम् ॥ ११ ॥ कदानुखलुसुश्रोणींशतपत्रायतेक्षणाम् ॥
विजित्यशत्रून्द्रक्ष्यामिसीतांस्फीतामिवश्रियम् ॥ १२ ॥ कदासुचारुदंतोष्ठंतस्याःपद्ममिवाननम् ॥ ईषदुन्नाम्यपास्यामिरसायनमिवा
तुरः ॥ १३ ॥ तौतस्याःसहितौपीनौस्तनौतालफलोपमौ ॥ कदानुखलुसोत्कम्पौहसंत्यामांभजिष्यतः ॥ १४ ॥ सानूनमसितापांगीर
क्षोमध्यगतासती ॥ मन्नाथानाथहीनेवत्रातारंनाधिगच्छति ॥ १५ ॥ कथंजनकराजस्यदुहिताममचप्रिया ॥ राक्षसीमध्यगाशेतेस्नु
षादशरथस्यच ॥ १६ ॥ अविक्षोभ्याणिरक्षांसिसाविधूयोत्पतिष्यति ॥ विधूयजलदान्नीलाञ्शशिलेखाशरत्स्विव ॥ १७ ॥ स्वभा
वतनुकानूनंशोकेनानशनेनच ॥ भूयस्तनुतरासीतादेशकालविपर्ययात् ॥ १८ ॥ कदानुराक्षसेंद्रस्यनिधायोरसिसायकान् ॥ शोकं
प्रत्याहरिष्यामिशोकमुत्सृज्यमानसम् ॥ १९ ॥ कदानुखलुमेसाध्वीसीताऽमरसुतोपमा ॥ सोत्कंठाकंठमालंब्यमोक्ष्यत्यानंदजंज
लम् ॥ २० ॥ कदाशोकमिमंघोरंमैथिलीविप्रयोगजम् ॥ सहसाविप्रमोक्ष्यामिवासःशुक्लेतरंयथा ॥ २१ ॥ एवंविलपतस्तस्यतत्र
रामस्यधीमतः ॥ दिनक्षयान्मंदवपुर्भास्करोस्तमुपागतः ॥ २२ ॥ आश्वासितोलक्ष्मणेनरामःसंध्यामुपासत ॥ स्मरन्कमलपत्राक्षीं
सीतांशोकाकुलीकृतः ॥ २३ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे पंचमः सर्गः ॥ ५ ॥
लंकायांतुकृतंकर्मघोरंदृष्ट्वाभयावहम् ॥ राक्षसेंद्रोहनुमताशक्रेणेवमहात्मना ॥ अब्रवीद्राक्षसान्सर्वान्ह्रियाकिंचिदवाङ्मुखः ॥ १ ॥

(धवाःशाल्मलयश्चैव रक्ताः कुरबकास्तथा ॥) हिंतालास्तिनिशाश्चैवचूर्णकानीपकास्तथा ॥ नीलाशोकाश्चसरलाअंकोलाःपद्म
कास्तथा ॥ ८१ ॥ प्रीयमाणैःप्लवंगैस्तुसर्वेपर्याकुलीकृताः ॥ वाप्यस्तस्मिन्गिरौरम्याःपल्वलानितथैवच ॥ ८२ ॥ चक्रवाकानु
चरिताःकारंडवनिषेविताः ॥ प्लवैःक्रौंचैश्चसंकीर्णावराहमृगसेविताः ॥ ८३ ॥ ऋक्षैस्तरक्षुभिःसिंहैःशार्दूलैश्चभयावहैः ॥ व्यालैश्चबहु
भिर्भीमैःसेव्यमानाःसमंततः ॥ ८४ ॥ पद्मैःसौगंधिकैःफुल्लैःकुमुदैश्चोत्पलैस्तथा ॥ वारिजैर्विविधैःपुष्पैरम्यास्तत्रजलाशयाः ॥८५॥
तस्यसानुषुकूजंतिनानाद्विजगणास्तथा ॥ स्नात्वापीत्वोदकान्यत्रजलेक्रीडंतिवानराः ॥ ८६ ॥ अन्योन्यंप्लावयंतिस्मशैलमारुह्य
वानराः ॥ फलान्यमृतगंधीनिमूलानिकुसुमानिच ॥ ८७ ॥ बभंजुर्वानरास्तत्रपादपानांमदोत्कटाः ॥ द्रोणमात्रप्रमाणानिलंबमाना
निवानराः ॥ ८८ ॥ ययुःपिबंतःस्वस्थास्तेमधूनिमधुपिंगलाः ॥ पादपानवभंजंतोविकर्षंतस्तथालताः ॥ ८९ ॥ विधमंतोगिरिवरा
न्प्रययुः प्लवगर्षभाः ॥ वृक्षेभ्योऽन्येतुकपयोनंदंतोमधुदर्पिताः ॥ ९० ॥ अन्येवृक्षान्प्रपद्यंतेप्रपिबंत्यपिचापरे ॥ बभूववसुधातैस्तुसंपूर्णा
हरिपुंगवैः ॥ यथाकलमकेदारैःपक्वैरिववसुन्धरा ॥ ९१ ॥ महेंद्रमथसंप्राप्यरामोराजीवलोचनः ॥ आरुरोहमहाबाहुःशिखरंद्रुम
भूषितम् ॥ ९२ ॥ ततःशिखरमारुह्यरामोदशरथात्मजः ॥ कूर्ममीनसमाकीर्णमपश्यत्सलिलाकुलम् ॥ ९३ ॥ तेसह्यंसमतिक्रम्यम
लयंचमहागिरिम् ॥ आसेदुरानुपूर्व्येणसमुद्रंभीमनिःस्वनम् ॥ ९४ ॥ अवरुह्यजगामाशुवेलावनमनुत्तमम् ॥ रामोरमयतांश्रेष्ठःससुग्रीवः
सलक्ष्मणः ॥ ९५ ॥ अथधौतोपलतलांतोयौघैस्सरसोत्थितैः ॥ वेलामासाद्यविपुलांरामोवचनमब्रवीत् ॥ ९६ ॥ एतेवयमनुप्राप्ताः
सुग्रीववरुणालयम् ॥ इहेदानींविचिंतासायानःपूर्वमुपस्थिता ॥ ९७ ॥ अतःपरमतीरोऽयंसागरःसरितांपतिः ॥ नचायमनुपायेनशक्य
स्तरितुमर्णवः ॥ ९८ ॥ तदिहैवनिवेशोस्तु मंत्रः प्रस्तूयतामिह ॥ यथेदंवानरबलंपरंपारमवाप्नुयात् ॥ ९९ ॥ इतीवसमहाबाहुःसीता
हरणकर्शितः ॥ रामःसागरमासाद्यवासमाज्ञापयत्तदा ॥ १०० ॥ सर्वाःसेनानिवेश्यंतांवेलायांहरिपुंगव ॥ संप्राप्तोमंत्रकालोनःसा
गरस्येहलंघने ॥ १ ॥ स्वांस्वांसेनांसमुत्सृज्यमाचकश्चित्कुतोव्रजेत ॥ गच्छंतुवानराःशूराज्ञेयंछन्नंभयंचनः ॥ २ ॥ रामस्यवचनं

नायाः सततंबहुयोजनम् ॥ ५८ ॥ नदीस्रोतांसिसर्वाणिसस्यंदुर्विपरीतवत् ॥ सरांसिविमलांभांसिद्रुमाकीर्णाश्चपर्वतान् ॥ ५९ ॥
समान्भूमिप्रदेशांश्चवनानिफलवंतिच ॥ मध्येनचसमंताच्चतिर्यक्चाधश्चसाविशत् ॥ ६० ॥ समावृत्यमहींकृत्स्नांजगाममहतीचमूः ॥
तेहृष्टवदनाःसर्वेजग्मुर्मारुतरंहसः ॥ ६१ ॥ हरयोराघवस्यार्थेसमारोपितविक्रमाः ॥ हर्षवीर्यबलोद्रेकान्दर्शयंतःपरस्परम् ॥ ६२ ॥
यौवनोत्सेकजाद्दर्पाद्विविधांश्चक्रुरध्वनि ॥ तत्रकेचिद्द्रुतंजग्मुरुत्पेतुश्चतथापरे ॥ ६३ ॥ केचित्किलकिलांचक्रुर्वानरावनगोचराः ॥
प्रास्फोटयंश्चपुच्छानिसन्निजघ्नुःपदान्यपि ॥ ६४ ॥ भुजान्विक्षिप्यशैलांश्चद्रुमानन्येबभंजिरे ॥ आरोहंतश्चशृंगाणिगिरीणांगिरिगो
चराः ॥ ६५ ॥ महानादान्प्रमुंचंतिक्ष्वेडामन्येप्रचक्रिरे ॥ ऊरुवेगैश्चममृदुर्लताजालान्यनेकशः ॥ ६६ ॥ जृंभमाणाश्चविक्रांतावि
चिक्रीडुः शिलाद्रुमैः ॥ ततःशतसहस्रैश्चकोटिभिश्चसहस्रशः ॥ ६७ ॥ वानराणांसुघोराणांश्रीमत्परिवृतामही ॥ सास्मयातिदिवारा
त्रंमहतीहरिवाहिनी ॥ ६८ ॥ प्रहृष्टमुदिताःसर्वेसुग्रीवेणाभिपालिताः ॥ वानरास्त्वरितायांतिसर्वेयुद्धाभिनंदिनः ॥ प्रमोक्षयिषवः
सीतांमुहूर्तंक्वापिनावसन् ॥ ६९ ॥ ततःपादपसंबाधंनानावनसमायुतम् ॥ सह्यपर्वतमासाद्यवानरास्तेसमारुहन् ॥ ७० ॥ काननानि
विचित्राणिनदीप्रस्रवणानिच ॥ पश्यन्नपिययौरामःसह्यस्यमलयस्यच ॥ ७१ ॥ चंपकांस्तिलकांश्चूतान्प्रसेकान्सिंदुवारकान् ॥
तिनिशान्करवीरांश्चभंजंतिस्मप्लवंगमाः ॥ ७२ ॥ अशोकांश्चकरंजांश्चप्लक्षन्यग्रोधपादपान् ॥ जंबुकामलकान्नागान्भंजंतिस्मप्लवं
गमाः ॥ ७३ ॥ प्रस्तरेषुचरम्येषु विविधाः काननद्रुमाः ॥ वायुवेगप्रचलिताःपुष्पैरवकिरंतितान् ॥ ७४ ॥ मारुतःसुखसंस्पर्शोवाति
चंदनशीतलः ॥ षट्पदैरनुकूजद्भिर्वनेषुमधुगंधिषु ॥ ७५ ॥ अधिकंशैलराजस्तुधातुभिस्तुविभूषितः ॥ धातुभ्यःप्रसृतोरेणुर्वायुवेगेन
घट्टितः ॥७६॥ सुमहद्वानरानीकंछादयामाससर्वतः ॥ गिरिप्रस्थेषुरम्येषुसर्वतः संप्रपुष्पिताः ॥ ७७ ॥ केतक्यःसिंदुवाराश्चवासंत्य
श्चमनोरमाः ॥ माधव्योगंधपूर्णाश्चकुंदगुल्माश्चपुष्पिताः ॥ ७८ ॥ चिरिबिल्वामधूकाश्चवंजुलाबकुलास्तथा ॥ रंजकास्तिलकाश्चैव
नागवृक्षाश्चपुष्पिताः ॥ ७९ ॥ चूताःपाटलिकाश्चैवकोविदाराश्चपुष्पिताः ॥ मुचुलिंदार्जुनाश्चैवशिंशपाःकुटजास्तथा ॥ ८० ॥

बलीमुखः प्रजंघश्चजंभोथरभसः कपिः॥ सर्वतश्चययुर्वीरास्त्वरयंतः प्लवंगमान् ॥ ३६ ॥ एवंतेहरिशार्दूलागच्छंतिबलदर्पिताः ॥ अप
श्यंतगिरिश्रेष्ठंसह्यंगिरिशतायुतम् ॥ ३७॥ सरांसिचसुफुल्लानितटाकानिवराणिच ॥ रामस्यशासनंज्ञात्वाभीमकोपस्यभीतवत् ॥३८॥
वर्जयन्नगराभ्याशांस्तथाजनपदानपि ॥ सागरौघनिभंभीमंतद्वानरबलंमहत् ॥ ३९ ॥ निःससर्पमहाघोरंभीमघोषमिवार्णवम् ॥
तस्यदाशरथेःपार्श्वेशूरास्तेकपिकुंजराः ॥ ४० ॥ तूर्णमापुप्लुवुःसर्वेसदश्वाइवचोदिताः ॥ कपिभ्यामुह्यमानौतौशुशुभातेनरर्षभौ ॥
महद्भ्यामिवसंस्पृष्टौग्रहाभ्यांचंद्रभास्करौ ॥४१॥ ततोवानरराजेनलक्ष्मणेनसुपूजितः ॥ ४२ ॥ जगामरामोधर्मात्माससैन्योदक्षिणांदि
शम् ॥ तमंगदगतोरामंलक्ष्मणःशुभयागिरा ॥ ४३ ॥ उवाचपरिपूर्णार्थंपूर्णार्थप्रतिभानवान् ॥ हृतामवाप्यवैदेहींक्षिप्रंहत्वाचराव
णम् ॥ ४४ ॥ समृद्धार्थःसमृद्धार्थामयोध्यांप्रतियास्यसि ॥ महांतिचनिमित्तानिदिविभूमौचराघव ॥ ४५ ॥ शुभानितवपश्यामिसर्वा
ण्येवार्थसिद्धये ॥ अनुवातिशिवोवायुःसेनांमृदुहितःसुखः ॥ ४६ ॥ पूर्णवल्गुस्वराश्चेमेप्रवदंतिमृगद्विजाः ॥ प्रसन्नाश्चदिशःसर्वाविम
लश्चदिवाकरः ॥ ४७ ॥ उशनाचप्रसन्नार्चिरनुत्वांभार्गवोगतः ॥ ब्रह्मराशिर्विशुद्धश्चशुद्धाश्चपरमर्षयः ॥ अर्चिष्मंतःप्रकाशंतेध्रुवंसर्वे
प्रदक्षिणम् ॥ ४८ ॥ त्रिशंकुर्विमलोभातिराजर्षिःसपुरोहितः ॥ पितामहःपुरोस्माकमिक्ष्वाकूणांमहात्मनाम् ॥ ४९ ॥ विमलेचप्रका
शेतेविशाखेनिरुपद्रवे ॥ नक्षत्रंपरमस्माकमिक्ष्वाकूणांमहात्मनाम् ॥ ५० ॥ नैर्ऋतंनैर्ऋतानांचनक्षत्रमतिपीड्यते ॥ मूलोमूलवतास्पृष्टो
धूप्यतेधूमकेतुना ॥ ५१ ॥ सर्वंचैतद्विनाशायराक्षसानामुपस्थितम् ॥ कालेकालगृहीतानांनक्षत्रंग्रहपीडितम् ॥ ५२ ॥ प्रसन्नाःसुरसा
श्चापोवनानिफलवंतिच ॥ प्रवांतिनाधिकागंधायथर्तुकुसुमद्रुमाः ॥ ५३ ॥ व्यूढानिकपिसैन्यानिप्रकाशंतेधिकंप्रभो ॥ देवानामिवसै
न्यानिसंग्रामेतारकामये ॥ एवमार्यसमीक्ष्यैतत्प्रीतोभवितुमर्हसि ॥ ५४ ॥ इतिभ्रातरमाश्वास्यहृष्टःसौमित्रिरब्रवीत् ॥ अथावृत्यमहीं
कृत्स्नांजगामहरिवाहिनी ॥ ५५ ॥ ऋक्षवानरशार्दूलैर्नखदंष्ट्रायुधैरपि ॥ कराग्रैश्चरणाग्रैश्चवानरैरुद्धतंरजः ॥ ५६ ॥ भीममंतर्दधेलो
कंनिवार्यसवितुःप्रभाम् ॥ सपर्वतवनाकाशांदक्षिणांहरिवाहिनी ॥ ५७ ॥ छादयंतीययौभीमाद्यामिवांबुदसंततिः ॥ उत्तरंत्याश्चसे

निम्नेषुवनदुर्गेषुवनेषुचवनौकसः ॥ अभिप्लुत्याभिपश्येयुःपरेषांनिहितंबलम् ॥ १२ ॥ यत्तुफल्गुबलंकिंचित्तदत्रैवोपपद्यताम् ॥
एतद्धिकृत्यंघोरंनोविक्रमेणप्रयुज्यताम् ॥ १३ ॥ सागरौघनिभंभीममग्रानीकंमहाबलाः ॥ कपिसिंहाःप्रकर्षंतुशतशोथसहस्रशः ॥ १४ ॥
गजश्चगिरिसंकाशोगवयश्चमहाबलः ॥ गवाक्षश्चाग्रतोयातुगवांदृप्तइवर्षभः ॥ १५ ॥ यातुवानरवाहिन्यावानरःप्लवतांपतिः ॥ पालय
न्दक्षिणंपार्श्वमृषभोवानरर्षभः ॥ १६ ॥ गंधहस्तीवदुर्धर्षस्तरस्वीगंधमादनः ॥ यातुवानरवाहिन्याः सव्यंपार्श्वमधिष्ठितः ॥ १७ ॥
यास्यामिबलमध्येहंबलौघमभिहर्षयन् ॥ अधिरुह्यहनूमंतमैरावतमिवेश्वरः ॥ १८ ॥ अंगदेनैषसंयातुलक्ष्मणश्चांतकोपमः ॥ सार्वभौ
मेनभूतेशोद्रविणाधिपतिर्यथा ॥ १९ ॥ जांबवांश्चसुषेणश्चवेगदर्शीचवानरः ॥ ऋक्षराजोमहाबाहुःकुक्षिंरक्षंतुतेत्रयः ॥ २० ॥ राघव
स्यवचःश्रुत्वासुग्रीवोवाहिनीपतिः ॥ व्यादिदेशमहावीर्योवानरान्वानरर्षभः ॥ २१ ॥ तेवानरगणाःसर्वेसमुत्पत्यमहौजसः ॥ गुहाभ्यः
शिखरेभ्यश्चआशुपुप्लुविरेतदा ॥ २२ ॥ ततोवानरराजेनलक्ष्मणेनचपूजितः ॥ जगामरामोधर्मात्मासंसैन्योदक्षिणांदिशम् ॥ २३ ॥
शतैःशतसहस्रैश्चकोटिभिश्चायुतैरपि ॥ वारणाभैश्चहरिभिर्ययौपरिवृतस्तदा ॥ २४ ॥ तंयांतमनुयांतीसामहतीहरिवाहिनी ॥ हृष्टाःप्रमु
दिताःसर्वेसुग्रीवेणाभिपालिताः ॥ २५ ॥ आप्लवंतःप्लुवंतश्चगर्जंतश्चप्लवंगमाः ॥ क्ष्वेलंतोनिनदंतश्चजग्मुर्वैदक्षिणांदिशम् ॥ २६ ॥
भक्षयंतःसुगंधीनिमधूनिचफलानिच ॥ उद्वहंतोमहावृक्षान्मंजरीपुंजधारिणः ॥ २७ ॥ अन्योन्यंसहसादृप्तानिर्वहंतिक्षिपंतिच ॥ पतं
तश्चोत्पतंत्यन्येपातयंत्यपरेपरान् ॥ २८ ॥ रावणोनोनिहंतव्यःसर्वेचरजनीचराः ॥ इतिगर्जंतिहरयोराघवस्यसमीपतः ॥ २९ ॥
पुरस्तादृषभोनीलोवीरःकुमुदएवच ॥ पंथानंशोधयंतिस्मवानरैर्बहुभिःसह ॥ ३० ॥ मध्येतुराजासुग्रीवोरामोलक्ष्मणएवच ॥ बलि
भिर्बहुभिर्भीमैर्वृतःशत्रुनिबर्हणः ॥ ३१ ॥ हरिःशतबलिर्वीरःकोटिभिर्दशभिर्वृतः ॥ सर्वामेकोह्यवष्टभ्यररक्षहरिवाहिनीम् ॥ ३२ ॥
कोटीशतपरीवारःकेसरीपनसोगजः ॥ अर्कश्चबहुभिःपार्श्वमेकंतस्याभिरक्षति ॥ ३३ ॥ सुषेणोजांबवांश्चैवऋक्षैर्बहुभिरावृतौ ॥
सुग्रीवंपुरतःकृत्वाजघनंसंररक्षतुः ॥ ३४ ॥ तेषांसेनापतिर्वीरोनीलोवानरपुंगवः ॥ संयतश्चरतांश्रेष्ठस्तद्बलंपर्यवारयत् ॥ ३५ ॥

शोभयंतिपुरींलंकांरावणस्यदुरात्मनः ॥ २३ ॥ अयुतंरक्षसामत्रपूर्वद्वारंसमाश्रितम् ॥ शूलहस्तादुराधर्षाःसर्वेखड्गाग्रयोधिनः ॥ २४॥
नियुतंरक्षसामत्रदक्षिणद्वारमाश्रितम् ॥ चतुरंगेणसैन्येनयोधास्तत्राप्यनुत्तमाः ॥ २५ ॥ प्रयुतंरक्षसामत्रपश्चिमद्वारमाश्रितम् ॥ चर्म
खड्गधराःसर्वेतथासर्वास्त्रकोविदाः ॥ २६ ॥ न्यर्बुदंरक्षसामत्रउत्तरद्वारमाश्रितम् ॥ रथिनश्चाश्ववाहाश्चकुलपुत्राःसुपूजिताः ॥ २७ ॥
शतशोथसहस्राणिमध्यमंस्कंधमाश्रिताः ॥ यातुधानादुराधर्षाःसाग्रकोटिश्चरक्षसाम् ॥२८॥ तेमयासंक्रमाभग्नाःपरिखाश्चावपूरिताः॥
दग्धाचनगरीलंकाप्राकाराश्चावसादिताः ॥ २९ ॥ (बलैकदेशःक्षपितोराक्षसानांमहात्मनाम् ॥) येनकेनतुमार्गेणतरामवरुणालयम्॥
हतेतिनगरीलंकावानरैरुपधार्यताम् ॥ ३० ॥ अंगदोद्विविदोमैंदोजांबवान्पनसोनलः ॥ नीलःसेनापतिश्चैवबलशेषेणकिंतव ॥ ३१ ॥
प्लवमानाहिगत्वातांरावणस्यमहापुरीम् ॥ सपर्वतवनांभित्त्वासखातांचसतोरणाम् ॥३२॥ सप्राकारांसभवनामानयिष्यंतिराघव॥३३॥
एवमाज्ञापयक्षिप्रंबलानांसर्वसंग्रहम् ॥ मुहूर्तेनतुयुक्तेनप्रस्थानमभिरोचय ॥ ३४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये
च० सा० युद्धकांडे तृतीयः सर्गः ॥ ३ ॥ श्रुत्वाहनूमतोवाक्यंयथावदनुपूर्वशः ॥ ततोब्रवीन्महातेजारामःसत्यपराक्रमः ॥ १ ॥ यन्नि
वेदयसेलंकांपुरींभीमस्यरक्षसः ॥ क्षिप्रमेनांवधिष्यामिसत्यमेतद्ब्रवीमिते ॥ २ ॥ अस्मिन्मुहूर्तेसुग्रीवप्रयाणमभिरोचय ॥ युक्तोमुहूर्ते
विजयेप्राप्तोमध्यंदिवाकरः ॥ ३ ॥ सीतांहृत्वातुतद्यातुक्वासौयास्यतिजीवितः ॥ सीताश्रुत्वाभियानंमेआशामेष्यतिजीविते ॥ जीवि
तांतेऽमृतंस्पृष्ट्वापीत्वामृतमिवातुरः ॥ ४ ॥ उत्तराफाल्गुनीह्यद्यश्वस्तुहस्तेनयोक्ष्यते ॥ अभिप्रयामसुग्रीवसर्वानीकसमावृताः ॥ ५ ॥
निमित्तानिचपश्यामियानिप्रादुर्भवंतिवै ॥ निहत्यरावणंसीतामानयिष्यामिजानकीम् ॥ ६ ॥ उपरिष्टाद्धिनयनंस्फुरमाणमिमंमम ॥
विजयंसमनुप्राप्तंशंसतीवमनोरथम् ॥ ७ ॥ ततोवानरराजेनलक्ष्मणेनसुपूजितः ॥ उवाचरामोधर्मात्मापुनरप्यर्थकोविदः ॥ ८ ॥ अग्रे
यातुबलस्यास्यनीलोमार्गमवेक्षितुम् ॥ वृतःशतसहस्रेणवानराणांतरस्विनाम् ॥ ९ ॥ फलमूलवतानीलशीतकाननवारिणा ॥ पथा
मधुमताचाशुसेनांसेनापतेनय ॥ १० ॥ दूषयेयुर्दुरात्मानःपथिमूलफलोदकम् ॥ राक्षसाःपथिरक्षेथास्तेभ्यस्त्वंनित्यमुद्यतः ॥ ११ ॥

आदिकाव्ये च० सा० युद्धकांडे द्वितीयः सर्गः ॥ २ ॥ सुग्रीवस्यवचःश्रुत्वाहेतुमत्परमार्थवत् ॥ प्रतिजग्राहकाकुत्स्थोहनूमंतमथा
ब्रवीत् ॥ १ ॥ तपसासेतुबंधेनसागरोच्छोषणेनच ॥ सर्वथापिसमर्थोस्मिसागरस्यास्यलंघने ॥ २ ॥ कतिदुर्गाणिदुर्गायालंकायास्त
द्ब्रवीष्वमे ॥ ज्ञातुमिच्छामितत्सर्वंदर्शनादिववानर ॥ ३ ॥ बलस्यपरिमाणंचद्वारदुर्गक्रियामपि ॥ गुप्तिकर्मचलंकायारक्षसांसदना
निच ॥ ४ ॥ यथासुखंयथावच्चलंकायामसिदृष्टवान् ॥ सर्वमाचक्ष्वतत्त्वेनसर्वथाकुशलोह्यसि ॥ ५ ॥ श्रुत्वारामस्यवचनंहनुमान्मा
रुतात्मजः ॥ वाक्यंवाक्यविदांश्रेष्ठोरामंपुनरथाब्रवीत् ॥ ६ ॥ श्रूयतांसर्वमाख्यास्येदुर्गकर्मविधानतः ॥ गुप्तापुरीयथालंकारक्षिता
चयथाबलैः ॥ ७ ॥ राक्षसाश्चयथास्निग्धारावणस्यचतेजसा ॥ परांसमृद्धिंलंकायाःसागरस्यचभीमताम् ॥ ८ ॥ विभागंचबलौ
घस्यनिर्देशंवाहनस्यच ॥ एवमुक्त्वाकपिश्रेष्ठःकथयामासतत्त्ववित् ॥ ९ ॥ हृष्टप्रमुदितालंकामत्तद्विपसमाकुला ॥ महतीरथसंपूर्णा
रक्षोगणनिषेविता ॥ १० ॥ (वाजिभिश्चसुसंपूर्णासापुरीदुर्गमापरैः ॥) दृढबद्धकपाटानिमहापरिघवंतिच ॥ चत्वारिविपुलान्य
स्याद्वाराणिसुमहांतिच ॥ ११ ॥ तत्रेषूपलयंत्राणिबलवंतिमहांतिच ॥ आगतंप्रतिसैन्यंतैस्तत्रप्रतिनिवार्यते ॥ १२ ॥ द्वारेषुसंस्कृता
भीमाःकालायसमयाःशिताः ॥ शतशोरचितावीरैःशतघ्न्योरक्षसांगणैः ॥ १३ ॥ सौवर्णस्तुमहांस्तस्याःप्राकारोदुष्प्रधर्षणः ॥
मणिविद्रुमवैदूर्यमुक्ताविरचितांतरः ॥ १४ ॥ सर्वतश्चमहाभीमाःशीततोयामहाशुभाः ॥ अगाधाग्राहवत्यश्चपरिखामीनसेविताः ॥१५॥
द्वारेषुतासांचत्वारःसंक्रमाःपरमायताः ॥ यंत्रैरुपेताबहुभिर्महद्भिर्गृहपंक्तिभिः ॥ १६ ॥ त्रायंतेसंक्रमास्तत्रपरसैन्यागतेसति ॥ यंत्रैस्तै
रवकीर्यंतपरिखाःसुसमंततः ॥ १७ ॥ एकस्त्वकंप्योबलवान्संक्रमःसुमहादृढः ॥ कांचनैर्बहुभिःस्तंभैर्वेदिकाभिश्चशोभितः ॥ १८ ॥
स्वयंप्रकृतिमापन्नोयुयुत्सूरामरावणः ॥ उत्थितश्चाप्रमत्तश्चबलानामनुदर्शने ॥ १९ ॥ लंकापुनर्निरालंबादेवदुर्गाभयावहा ॥ नादेयं
पार्वतंचान्यंकृत्रिमंचचतुर्विधम् ॥ २० ॥ स्थितापारेसमुद्रस्यदूरपारस्यराघव ॥ नौपथश्चापिनास्त्यत्रनिरुद्देशश्चसर्वशः ॥ २१ ॥
शैलाग्रेरचितादुर्गासापूर्देवपुरोपमा ॥ वाजिवारणसंपूर्णालंकापरमदुर्जया ॥ २२ ॥ परिखाश्चशतघ्न्यश्चयंत्राणिविविधानिच ॥

शोभयंतिपुरींलंकांरावणस्यदुरात्मनः ॥ २३ ॥ अयुतंरक्षसामत्रपूर्वद्वारंसमाश्रितम् ॥ शूलहस्तादुराधर्षाःसर्वेखड्गाग्रयोधिनः ॥ २४॥
नियुतंरक्षसामत्रदक्षिणद्वारमाश्रितम् ॥ चतुरंगेणसैन्येनयोधास्तत्राप्यनुत्तमाः ॥ २५ ॥ प्रयुतंरक्षसामत्रपश्चिमद्वारमाश्रितम् ॥ चर्म
खड्गधराःसर्वेतथासर्वास्त्रकोविदाः ॥ २६ ॥ न्यर्बुदंरक्षसामत्रउत्तरद्वारमाश्रितम् ॥ रथिनश्चाश्ववाहाश्चकुलपुत्राःसुपूजिताः ॥ २७ ॥
शतशोथसहस्राणिमध्यमंस्कंधमाश्रिताः ॥ यातुधानादुराधर्षाःसाग्रकोटिश्चरक्षसाम् ॥२८॥ तेमयासंक्रमाभग्नाःपरिखाश्चावपूरिताः॥
दग्धाचनगरीलंकाप्राकाराश्चावसादिताः ॥ २९ ॥ (बलैकदेशःक्षपितोराक्षसानांमहात्मनाम् ॥) येनकेनतुमार्गेणतरामवरुणालयम्॥
हतेतिनगरीलंकावानरैरुपधार्यताम् ॥ ३० ॥ अंगदोद्विविदोमैंदोजांबवान्पनसोनलः ॥ नीलःसेनापतिश्चैवबलशेषेणकिंतव ॥ ३१ ॥
प्लवमानाहिगत्वातांरावणस्यमहापुरीम् ॥ सपर्वतवनांभित्त्वासखातांचसतोरणाम् ॥३२॥ सप्राकारांसभवनामानयिष्यंतिराघव॥३३॥
एवमाज्ञापयक्षिप्रंबलानांसर्वसंग्रहम् ॥ मुहूर्तेनतुयुक्तेनप्रस्थानमभिरोचय ॥ ३४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये
च० सा० युद्धकांडे तृतीयः सर्गः ॥ ३ ॥ श्रुत्वाहनूमतोवाक्यंयथावदनुपूर्वशः ॥ ततोब्रवीन्महातेजारामःसत्यपराक्रमः ॥ १ ॥ यन्नि
वेदयसेलंकांपुरींभीमस्यरक्षसः ॥ क्षिप्रमेनांवधिष्यामिसत्यमेतद्ब्रवीमिते ॥ २ ॥ अस्मिन्मुहूर्तेसुग्रीवप्रयाणमभिरोचय ॥ युक्तोमुहूर्तो
विजयेप्राप्तोमध्यंदिवाकरः ॥ ३ ॥ सीतांहृत्वातुतद्यातुक्वासौयास्यतिजीवितः ॥ सीताश्रुत्वाभियानंमेआशामेष्यतिजीविते ॥ जीवि
तांतेऽमृतंस्पृष्ट्वापीत्वामृतमिवातुरः ॥ ४ ॥ उत्तराफाल्गुनीह्यद्यश्वस्तुहस्तेनयोक्ष्यते ॥ अभिप्रयामसुग्रीवसर्वानीकसमावृताः ॥ ५ ॥
निमित्तानिचपश्यामियानिप्रादुर्भवंतिवै ॥ निहत्यरावणंसीतामानयिष्यामिजानकीम् ॥ ६ ॥ उपरिष्टाद्धिनयनंस्फुरमाणमिमंमम ॥
विजयंसमनुप्राप्तंशंसतीवमनोरथम् ॥ ७ ॥ ततोवानरराजेनलक्ष्मणेनसुपूजितः ॥ उवाचरामोधर्मात्मापुनरप्यर्थकोविदः ॥ ८ ॥ अग्रे
यातुबलस्यास्यनीलोमार्गमवेक्षितुम् ॥ वृतःशतसहस्रेणवानराणांतरस्विनाम् ॥ ९ ॥ फलमूलवतानीलशीतकाननवारिणा ॥ पथा
मधुमताचाशुसेनांसेनापतेनय ॥ १० ॥ दूषयेयुर्दुरात्मानःपथिमूलफलोदकम् ॥ राक्षसाःपथिरक्षेथास्तेभ्यस्त्वंनित्यमुद्यतः ॥ ११ ॥

श्रीरघुवीरायनमोनमः ॥ श्रुत्वाहनूमतोवाक्यंयथावदभिभाषितम् ॥ रामःप्रीतिसमायुक्तोवाक्यमुत्तरमब्रवीत् ॥ १ ॥ कृतंहनूमता
कार्यंसुमहद्भुविदुर्लभम् ॥ मनसापियदन्येननशक्यंधरणीतले ॥ २ ॥ नहितंपरिपश्यामियस्तरेतमहोदधिम् ॥ अन्यत्रगरुडाद्वायो
रन्यत्रचहनूमतः ॥ ३ ॥ देवदानवयक्षाणांगंधर्वोरगरक्षसाम् ॥ अप्रधृष्यांपुरीलंकांरावणेनसुरक्षिताम् ॥ ४ ॥ (योवीर्यबलसंपन्नोद्वि
षद्भिरनिवारितः ॥) प्रविष्टःसत्त्वमाश्रित्यजीवन्कोनामनिष्क्रमेत् ॥ कोविशेत्सुदुराधर्षांराक्षसैश्चसुरक्षिताम् ॥ ५ ॥ योवीर्यबल
संपन्नोनसमःस्याद्धनूमतः ॥ भृत्यकार्यंहनुमतासुग्रीवस्यकृतंमहत् ॥ एवंविधायस्वबलंसदृशंविक्रमस्यच ॥ ६ ॥ योहिभृत्योनियुक्तः
सन्भर्त्राकर्मणिदुष्करे ॥ कुर्यात्तदनुरागेणतमाहुःपुरुषोत्तमम् ॥ ७ ॥ योनियुक्तःपरंकार्यंनकुर्यान्नृपतेःप्रियम् ॥ भृत्योयुक्तःसमर्थ
श्चतमाहुर्मध्यमंनरम् ॥ ८ ॥ नियुक्तोनृपतेःकार्यं नकुर्याद्यः समाहितः ॥ भृत्योयुक्तःसमर्थश्चतमाहुःपुरुषाधमम् ॥ ९ ॥ तन्नियोगेनि
युक्तेनकृतंकृत्यंहनूमता ॥ नचात्मालघुतांनीतःसुग्रीवश्चापितोषितः ॥ १० ॥ अहंचरघुवंशश्चलक्ष्मणश्चमहाबलः ॥ वैदेह्यादर्शने
नाद्यधर्मतःपरिरक्षिताः ॥ ११ ॥ इदंतुममदीनस्यमनोभूयःप्रकर्षति ॥ यदिहास्यप्रियाख्यातुर्नकुर्मिसदृशंप्रियम् ॥ १२ ॥ एषसर्वस्व
भूतस्तुपरिष्वंगोहनूमतः ॥ मयाकालमिमंप्राप्यदत्तस्तस्यमहात्मनः ॥ १३ ॥ इत्युक्काप्रीतिहृष्टांगोरामस्तंपरिषस्वजे ॥ हनूमंतंकृता
त्मानंकृतवाक्यमुपागतम् ॥ १४ ॥ ध्यात्वापुनरुवाचेदंवचनंरघुसत्तमः ॥ हरीणामीश्वरस्यापिसुग्रीवस्योपशृण्वतः ॥ १५ ॥ सर्वथा
सुकृतंभावत्सीतायाःपरिमार्गणम् ॥ सागरंतुसमासाद्यपुनर्नष्टंमनोमम ॥ १६ ॥ कथंनामसमुद्रस्यदुष्पारस्यमहांभसः ॥ हरयोदक्षिणं
पारंगमिष्यंतिसमागताः ॥ १७ ॥ यद्यप्येषतुवृत्तांतोवैदेह्यागदितोमम ॥ समुद्रपारगमनेहरीणांकिमिवोत्तरम् ॥ १८ ॥ इत्युक्काशो
कसंभ्रांतोरामःशत्रुनिबर्हणः ॥ हनूमंतंमहाबाहुस्ततोध्यानमुपागमत् ॥१९॥ इत्यार्षे श्रीम० वा० आदि० च० सा० युद्धकांडे प्रथमः
सर्गः ॥ १ ॥ तंतुशोकपरिद्यूनंरामंदशरथात्मजम् ॥ उवाचवचनंश्रीमान्सुग्रीवःशोकनाशनम् ॥ १ ॥ किंत्वयातप्यतेवीरयथान्यः
प्राकृतस्तथा ॥ मैवंभूस्त्यजसंतापंकृतघ्नइवसौहृदम् ॥ २ ॥ संतापस्यचतेस्थानंनहिपश्यामिराघव ॥ प्रवृत्तावुपलब्धायांज्ञातेचनि

लयेरिपोः ॥ ३ ॥ मतिमाञ्छास्त्रवित्प्राज्ञःपंडितश्चासिराघव ॥ त्यजेमांप्राकृतांबुद्धिंकृतात्मेवार्थदूषिणीम् ॥ ४ ॥ समुद्रंलंघयित्वातु
महानक्रसमाकुलम् ॥ लंकामारोहयिष्यामोहनिष्यामश्चतेरिपुम् ॥ ५ ॥ निरुत्साहस्यदीनस्यशोकपर्याकुलात्मनः ॥ सर्वार्थाव्यवसी
दंतिव्यसनंचाधिगच्छति ॥ ६ ॥ इमेशूराःसमर्थाश्चसर्वतोहरियूथपाः ॥ त्वत्प्रियार्थंकृतोत्साहाःप्रवेष्टुमपिपावकम् ॥ ७ ॥ एषांहर्षे
णजानामितर्कश्चापिदृढोमम ॥ ८ ॥ विक्रमेणसमानेष्येसीतांहत्वायथारिपुम् ॥ रावणंपापकर्माणंतथात्वंकर्तुमर्हसि ॥ ९ ॥ सेतुरत्र
यथाबध्येद्यथापश्येमतांपुरीम् ॥ तस्यराक्षसराजस्यतथात्वं कुरुराघव ॥१०॥ दृष्ट्वातांहिपुरींलंकांत्रिकूटशिखरेस्थिताम् ॥ हतंचरावणं
युद्धेदर्शनादवधारय ॥ ११ ॥ अबद्धासागरेसेतुंघोरेचवरुणालये ॥ लंकानमर्दितुंशक्यासेंद्रैरपिसुरासुरैः ॥ १२ ॥ सेतुबंधःसमुद्रेच
यावल्लंकासमीपतः ॥ सर्वंतीर्णंचमेसैन्यंजितमित्युपधारय ॥ तथाहिसमरेवीराहरयःकामरूपिणः ॥ १३ ॥ (शक्तालंकांसमानेतुंस
मुत्पाट्यसराक्षसाम् ॥) तदलंविक्लवांबुद्धिंराजन्सर्वार्थनाशिनीम् ॥ पुरुषस्यहिलोकेस्मिञ्छोकःशौर्यापकर्षणः ॥ १४ ॥ यत्तुकार्यंमनु
ष्येणशौंडीर्यमवलंब्यताम् ॥ तदलंकरणायैवकर्तुर्भवतिसत्वरम् ॥ १५ ॥ अस्मिन्कालेमहाप्राज्ञसत्त्वमातिष्ठतेजसा ॥ शूराणांहिमनु
ष्याणांत्वद्विधानांमहात्मनाम् ॥ विनष्टेवाप्रनष्टेवाशोकःसर्वार्थनाशनः ॥ १६ ॥ तत्त्वंबुद्धिमतांश्रेष्ठःसर्वशास्त्रार्थकोविदः ॥ मद्विधैःसचि
वैःसार्धमरिंजेतुंसमर्हसि ॥ १७ ॥ नहिपश्याम्यहंकंचित्त्रिषुलोकेषुराघव ॥ गृहीतधनुषोयस्तेतिष्ठेदभिमुखोरणे ॥ १८ ॥ वानरेषुस
मासक्तंनतेकार्यंविपत्स्यते ॥ अचिराद्द्रक्ष्यसेसीतांतीर्त्वासागरमक्षयम् ॥ १९ ॥ तदलंशोकमालंब्यक्रोधमालंबभूपते ॥ निश्चेष्टाः
क्षत्रियामंदाःसर्वेचंडस्यबिभ्यति ॥ २० ॥ लंघनार्थंचघोरस्यसमुद्रस्यनदीपतेः ॥ सहास्माभिरिहोपेतः सूक्ष्मबुद्धिर्विचारय ॥ २१ ॥
लंघितेतत्रतैःसैन्यैर्जितमित्येवनिश्चिनु ॥ सर्वंतीर्णंचमेसैन्यंजितमित्यवधार्यताम् ॥ २२ ॥ इमेहिहरयःशूराःसमरेकामरूपिणः ॥
तानरीन्विधमिष्यंतिशिलापादपवृष्टिभिः ॥२३॥ कथंचित्परिपश्यामिलंघितंवरुणालयम् ॥ हतमित्येवतंमन्येयुद्धेशत्रुनिबर्हण ॥२४॥
किमुक्त्वाबहुधाचापिसर्वथाविजयीभवान् ॥ निमित्तानिचपश्यामिमनोमेसंप्रहृष्यति ॥ २५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये

युद्धकाण्डम्-६.

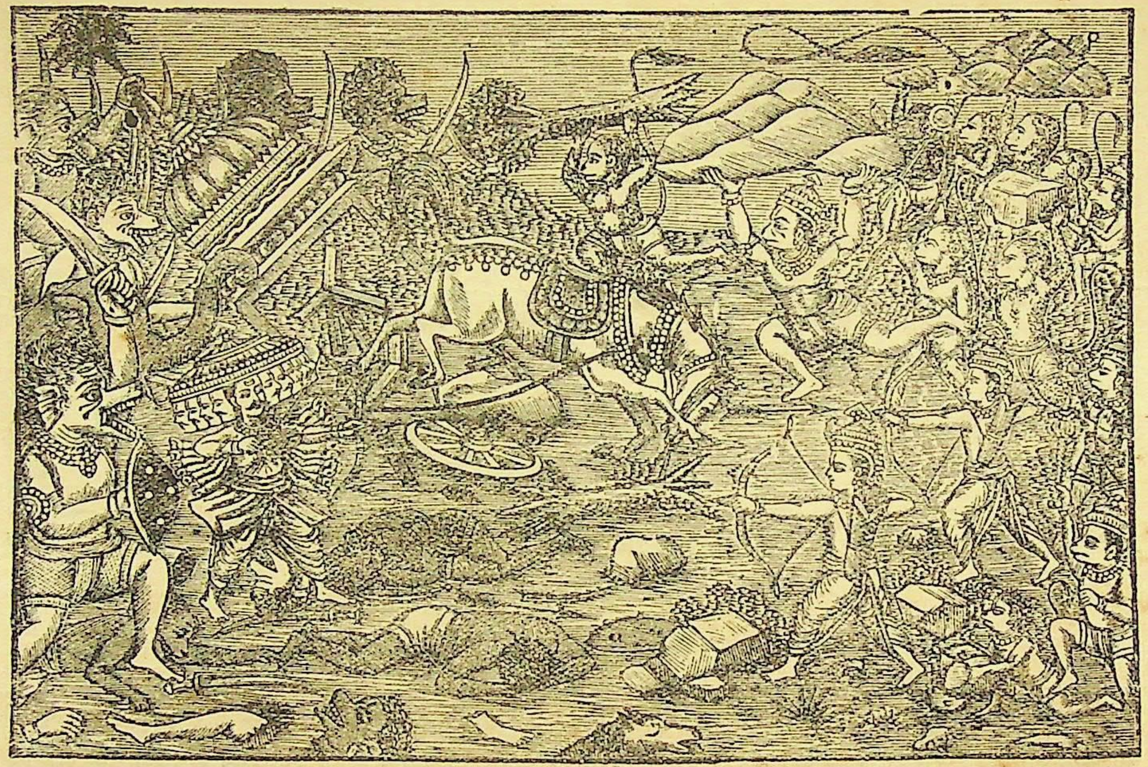

॥ अथ श्रीवाल्मीकिरामायणे युद्धकाण्डं प्रारभ्यते ॥

॥ इति श्रीवाल्मीकिरामायणे सुन्दरकाण्डं समाप्तम् ॥

इदं पुस्तकं वाल्मीकीये रामायणे सुन्दरकाण्डात्मकं मुम्बय्यां
क्षेमराज-श्रीकृष्णदासश्रेष्ठिना स्वकीये "श्रीवेंकटेश्वर"
(स्टीम्) मुद्रणालये मुद्रयित्वा प्रकाशितम्।

संवत् १९९०, शके १८५५.

क्षिणीकृताभूमिर्वायुमार्गानुसारिभिः ॥ २० ॥ मद्विशिष्टाश्चतुल्याश्चसंतितत्रवनौकसः॥मत्तःप्रत्यवरःकश्चिन्नास्तिसुग्रीवसन्निधौ ॥२१॥
अहंतावदिहप्राप्तःकिंपुनस्तेमहाबलाः ॥ नहिप्रकृष्टाःप्रेष्यंतेप्रेष्यंतेहीतरेजनाः ॥ २२ ॥ तदलंपरितापेनदेविमन्युरपैतुते ॥ एकोत्पाते
नतेलंकामेष्यंतिहरियूथपाः ॥ २३ ॥ ममपृष्ठगतौतौचचंद्रसूर्याविवोदितौ ॥ त्वत्सकाशंमहाभागेनृसिंहावागमिष्यतः ॥ २४ ॥
अरिघ्नंसिंहसंकाशंक्षिप्रंद्रक्ष्यसिराघवम् ॥ लक्ष्मणंचधनुष्मंतंलंकाद्वारमुपागतम् ॥ २५ ॥ नखदंष्ट्रायुधान्वीरान्सिंहशार्दूलविक्रमान् ॥
वानरान्वारणेंद्राभान्क्षिप्रंद्रक्ष्यसिसंगतान् ॥ २६ ॥ शैलांबुदनिकाशानांलंकामलयसानुषु ॥ नर्दतांकपिमुख्यानांनचिराच्छ्रोष्यसेस्व
नम् ॥ २७ ॥ निवृत्तवनवासंचत्वयासार्धमरिंदमम् ॥ अभिषिक्तमयोध्यायांक्षिप्रंद्रक्ष्यसिराघवम् ॥ २८ ॥ ततोमयावाग्भिरदीन
भाषिणीशिवाभिरिष्टाभिरभिप्रसादिता ॥ उवाहशांतिंममभैथिलात्मजातवातिशोकेनतथानिपीडिता ॥ २९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे
वाल्मीकीये आदिकाव्ये चतुर्विंशतिसाहस्र्यां संहितायां सुन्दरकांडे अष्टषष्टितमः सर्गः॥६८॥इति सुन्दरकांडसंपूर्णम् ॥ अतःपरंयुद्ध
कांडंभविष्यति ॥ तस्यायमाद्यः श्लोकः ॥ श्रुत्वाहनूमतोवाक्यंयथावदभिभाषितम् ॥ रामःप्रीतिसमायुक्तोवाक्यमुत्तरमब्रवीत् ॥ १ ॥

ऽध्वास्तुहरिप्रवीर ॥ ४३ ॥ एतत्तवार्यान्नृपसंयतासासीतावचःप्राहविषादपूर्वम् ॥ एतच्चबुद्ध्वागदितोयथात्वंश्रद्धत्स्वसीतांकुशलांसम
ग्राम् ॥ ४४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे सप्तषष्टितमःसर्गः ॥ ६७ ॥ अथाहमुत्तरंदेव्या
पुनरुक्तःससंभ्रमम् ॥ तवस्नेहान्नरव्याघ्रसौहार्दादनुमान्यच ॥ १ ॥ एवंबहुविधंवाच्योरामोदाशरथिस्त्वया ॥ यथामांप्राप्नुयाच्छीघ्रं
हत्वारावणमाहवे ॥ २ ॥ यदिवामन्यसेवीरवसैकाहमरिंदम ॥ कस्मिंश्चित्संवृतेदेशेविश्रांतःश्वोगमिष्यसि ॥ ३ ॥ ममचाप्यल्पभा
ग्यायाःसान्निध्यात्तववानर ॥ अस्यशोकविपाकस्यमुहूर्तंस्याद्विमोक्षणम् ॥ ४ ॥ गतेहित्वयिविक्रांतपुनरागमनायवै ॥ प्राणानाम
पिसंदेहोममस्यान्नात्रसंशयः ॥ ५ ॥ तवादर्शनजंचापिभयंमांपरितापयेत् ॥ दुःखाद्दुःखपराभूतांदुर्गतांदुःखभागिनीम् ॥ ६ ॥
अयंचवीरसंदेहस्तिष्ठतीवममाग्रतः ॥ सुमहांस्त्वत्सहायेनहर्यृक्षेषुनसंशयः ॥ ७ ॥ कथंनुखलुदुष्पारंतरिष्यंतिमहोदधिम् ॥ तानिहर्यृ
क्षसैन्यानितौवानरवरात्मजौ ॥ ८ ॥ त्रयाणामेवभूतानांसागरस्येहलंघने ॥ शक्तिःस्याद्वैनतेयस्यवायोर्वातवचानघ ॥ ९ ॥ तद
स्मिन्कार्यनिर्योगेवीरैवंदुरतिक्रमे ॥ किंपश्यसिसमाधानंब्रूहिवाक्यविदांवर ॥ १० ॥ काममस्यत्वमेवैकःकार्यस्यपरिसाधने ॥
पर्याप्तःपरवीरघ्नयशस्यस्तेबलोदयः ॥ ११ ॥ बलैःसमग्रैर्यदिमांहत्वारावणमाहवे ॥ विजयीस्वपुरींरामोनयेत्तत्स्याद्यशस्करम् ॥ १२ ॥
यथाहंतस्यवीरस्यवनादुपधिनाहृता ॥ रक्षसातद्भयादेवतथानार्हतिराघवः ॥ १३ ॥ बलैस्तुसंकुलांकृत्वालंकांपरबलार्दनः ॥ मांनये
द्यदिकाकुत्स्थस्तत्तस्यसदृशंभवेत् ॥ १४ ॥ तद्यथातस्यविक्रांतमनुरूपंमहात्मनः ॥ भवत्याहवशूरस्यतथात्वमुपपादय ॥ १५ ॥
तथार्थोपहितंवाक्यंप्रश्रितंहेतुसंहितम् ॥ निशम्याहंततःशेषंवाक्यमुत्तरमब्रवम् ॥ १६ ॥ देविहर्यृक्षसैन्यानामीश्वरःप्लवतांवरः ॥
सुग्रीवःसत्त्वसंपन्नस्त्वदर्थेकृतनिश्चयः ॥ १७ ॥ तस्यविक्रमसंपन्नाःसत्त्ववंतोमहाबलाः ॥ मनःसंकल्पसदृशानिदेशेहरयःस्थिताः ॥ १८ ॥
येषांनोपरिनाधस्तान्नतिर्यक्सज्जतेगतिः ॥ नचकर्मसुसीदंतिमहत्स्वमिततेजसः ॥ १९ ॥ असकृत्तैर्महाभागैर्वानरैर्बलसंयुतैः ॥ प्रद

भ्रातुरादेशमाज्ञायलक्ष्मणोवापरंतपः ॥ २१ ॥ सकिमर्थंनरवरोनमांरक्षतिराघवः ॥ शक्तौतौपुरुषव्याघ्रौवाय्वग्निसमतेजसौ ॥ २२ ॥
सुराणामपिदुर्धर्षौकिमर्थंमामुपेक्षतः ॥ ममैवदुष्कृतंकिंचिन्महदस्तिनसंशयः ॥ २३ ॥ समर्थौसहितौयन्मांनरक्षेतेपरंतपौ ॥ वैदेह्यावचनं
श्रुत्वाकरुणंसाधुभाषितम् ॥ २४ ॥ पुनरप्यहमार्यांतामिदंवचनमब्रवम् ॥ त्वच्छोकविमुखोरामोदेविसत्येनतेशपे ॥ २५ ॥ रामेदुः
खाभिभूतेचलक्ष्मणःपरितप्यते ॥ कथंचिद्भवतीदृष्टानकालःपरिशोचितुम् ॥ २६ ॥ इदंमुहूर्तंदुःखानामंतंद्रक्ष्यसिभामिनि ॥ तावुभौन
रशार्दूलौराजपुत्रौपरंतपौ ॥ २७ ॥ त्वद्दर्शनकृतोत्साहौलंकांभस्मीकरिष्यतः ॥ हत्वाचसमरेरौद्रंरावणंसहबांधवम् ॥ २८ ॥ राघव
स्त्वांवरारोहेस्वपुरींनयिताध्रुवम् ॥ यत्तुरामोविजानीयादभिज्ञानमनिंदिते ॥ २९ ॥ प्रीतिसंजननंतस्यप्रदातुंतत्त्वमर्हसि ॥ साभि
वीक्ष्यदिशःसर्वावेण्युद्ग्रथनमुत्तमम् ॥ ३० ॥ मुक्त्वावस्त्राद्ददौमह्यंमणिमेतंमहाबल ॥ प्रतिगृह्यमणिंदोर्भ्यांतवहेतोरघुप्रिय ॥ ३१ ॥
शिरसासंप्रणम्यैनामहमागमनेत्वरे ॥ गमनेचकृतोत्साहमवेक्ष्यवरवर्णिनी ॥ ३२ ॥ विवर्धमानंचहिमामुवाचजनकात्मजा ॥ अश्रुपूर्ण
मुखीदीनाबाष्पगद्गदभाषिणी ॥ ३३ ॥ ममोत्पतनसंभ्रांताशोकवेगसमाहता ॥ मामुवाचततःसीतासभाग्योसिमहाकपे ॥ ३४ ॥ यद्द्र
क्ष्यसिमहाबाहुंरामंकमललोचनम् ॥ लक्ष्मणंचमहाबाहुंदेवरंमेयशस्विनम् ॥ ३५ ॥ सीतयाप्येवमुक्तोहमब्रुवंमैथिलींतथा ॥ पृष्ठमारो
हमेदेविक्षिप्रंजनकनंदिनि ॥ ३६ ॥ यावत्तेदर्शयाम्यद्यससुग्रीवंसलक्ष्मणम् ॥ राघवंचमहाभागेभर्तारमसितेक्षणे ॥ ३७ ॥ साब्रवी
न्मांततोदेवीनैषधर्मोमहाकपे ॥ यत्तेपृष्ठंसिषेवेहंस्ववशाहरिपुंगव ॥ ३८ ॥ पुराचयदहंवीरस्पृष्टागात्रेषुरक्षसा ॥ तत्राहंकिंकरिष्यामि
कालेनोपनिपीडिता ॥ ३९ ॥ गच्छत्वंकपिशार्दूलयत्रतौनृपतेःसुतौ ॥ इत्येवंसासमाभाष्यभूयःसंदेष्टुमास्थिता ॥ ४० ॥ हनूमन्सिं
हसंकाशौतावुभौरामलक्ष्मणौ ॥ सुग्रीवंचसहामात्यंसर्वान्ब्रूयाअनामयम् ॥ ४१ ॥ यथाचसमहाबाहुर्मांतारयतिराघवः ॥ अस्माद्दुः
खांबुसंरोधात्तत्त्वमाख्यातुमर्हसि ॥ ४२ ॥ इदंचतीव्रंममशोकवेगंरक्षोभिरेभिःपरिभर्त्सनंच ॥ ब्रूयास्तुरामस्यगतःसमीपंशिवश्चते

रारोहाहनुमन्कथयस्वमे ॥ दुःखाद्दुःखतरंप्राप्यकथंजीवतिजानकी ॥१९॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा०
सुंदरकांडे षट्षष्टितमः सर्गः ॥ ६६ ॥ एवमुक्तस्तुहनुमान्राघवेणमहात्मना ॥ सीतायाभाषितंसर्वंन्यवेदयतराघवे ॥ १ ॥ इदमुक्तव
तीदेवीजानकीपुरुषर्षभ ॥ पूर्ववृत्तमभिज्ञानंचित्रकूटेयथातथम् ॥ २ ॥ सुखसुप्तात्वयासार्धंजानकीपूर्वमुत्थिता ॥ वायसःसहसोत्पत्य
विददारस्तनांतरम् ॥ ३ ॥ पर्यायेणचसुप्तस्त्वंदेव्यंकेभरताग्रज ॥ पुनश्चकिलपक्षीसदेव्याजनयतिव्यथाम् ॥४॥ ततःपुनरुपागम्य
विददारभृशंकिल ॥ ततस्त्वंबोधितस्तस्याःशोणितेनसमुक्षितः ॥ ५ ॥ वायसेनचतेनैवंसततंबाध्यमानया ॥ बोधितःकिलदेव्यात्वं
सुखसुप्तःपरंतप ॥ ६ ॥ तांचदृष्ट्वामहाबाहोदारितांचस्तनांतरे ॥ आशीविषइवक्रुद्धस्ततोवाक्यंत्वमूचिवान् ॥ ७ ॥ नखाग्रैःकेनतेभी
रुदारितंवैस्तनांतरम् ॥ कःक्रीडतिसरोषेणपंचवक्त्रेणभोगिना ॥ ८ ॥ निरीक्षमाणःसहसावायसंसमुदैक्षथाः ॥ नखैःसरुधिरैस्तीक्ष्णै
स्तामेवाभिमुखंस्थितम् ॥ ९ ॥ सुतःकिलसशक्रस्यवायसःपततांवरः ॥ धरांतरगतःशीघ्रंपवनस्यगतौसमः ॥ १० ॥ ततस्तस्मिन्म
हाबाहोकोपसंवर्तितेक्षणः ॥ वायसेत्वंव्यधाःक्रूरांमतिंमतिमतांवर ॥ ११ ॥ सदर्भसंस्तराद्गृह्यब्रह्मास्त्रेणन्ययोजयः ॥ सदीप्तइवकाला
ग्निर्ज्वालाभिमुखंखगम् ॥ १२ ॥ सतंप्रदीप्तंचिक्षेपदर्भंतंवायसंप्रति ॥ ततस्तुवायसंदीप्तःसदर्भोनुजगामह ॥ १३ ॥ भीतैश्चसंपरि
त्यक्तःसुरैःसर्वैश्चवायसः ॥ त्रींल्लोकान्संपरिक्रम्यत्रातारंनाधिगच्छति ॥ १४ ॥ पुनरप्यागतस्तत्रत्वत्सकाशमरिंदम ॥ त्वंतंनिपतितं
भूमौधरण्यांशरणागतम् ॥ १५ ॥ वधार्हमपिकाकुत्स्थकृपयापर्यपालयः ॥ मोघमस्त्रंनशक्यंतुकर्तुमित्येवराघव ॥ १६ ॥ ततस्तस्या
क्षिकाकस्यहिनस्तिस्मसदक्षिणम् ॥ वायसस्त्वांनमस्कृत्यराज्ञोदशरथस्यच ॥ १७ ॥ विसृष्टस्तुतदाकाकःप्रतिपेदेस्वमालयम् ॥
एवमस्त्रविदांश्रेष्ठःसत्त्ववाञ्छीलवानपि ॥ १८ ॥ किमर्थमस्त्रंरक्षस्सुनयोजयसिराघव ॥ नदानवानगंधर्वानासुरानमरुद्गणाः ॥ १९ ॥
तवरामरणेशक्तास्तथाप्रतिसमासितुम् ॥ तववीर्यवतःकच्चिन्मयियद्यस्तिसंभ्रमः ॥ २० ॥ क्षिप्रंसुनियतैर्बाणैर्हन्यतांयुधिरावणः ॥

सुग्रीवस्योपशृण्वतः ॥ २२ ॥ एषचूडामणिःश्रीमान्मयातेयत्नरक्षितः ॥ मनःशिलायास्तिलकंतत्स्मरस्वेतिचाब्रवीत् ॥ २३ ॥ एष
निर्यातितःश्रीमान्मयातेवारिसंभवः ॥ एनंदृष्ट्वाप्रमोदिष्येव्यसनेत्वामिवानघ ॥ २४ ॥ जीवितंधारयिष्यामिमासंदशरथात्मज ॥
ऊर्ध्वंमासान्नजीवेयंरक्षसांवशमागता ॥ २५ ॥ इतिमामब्रवीत्सीताकृशांगीधर्मचारिणी ॥ रावणांतःपुरेरुद्धामृगीवोत्फुल्ललोचना ॥२६॥
एतदेवमयाख्यातंसर्वंराघवयद्यथा ॥ सर्वथासागरजलेसंतारःप्रविधीयताम् ॥ २७ ॥ तौजाताश्वासौराजपुत्रौविदित्वातच्चाभिज्ञानंरा
घवायप्रदाय ॥ देव्याचाख्यातंसर्वमेवानुपूर्व्याद्वाचासंपूर्णंवायुपुत्रःशशंस ॥ २८ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये
च० सा० सुंदरकांडे पंचषष्टितमः सर्गः ॥ ६५ ॥ एवमुक्तोहनुमतारामोदशरथात्मजः ॥ तंमणिंहृदयेकृत्वारुरोदसहलक्ष्मणः ॥ १ ॥
तंतुदृष्ट्वामणिश्रेष्ठंराघवः शोककर्शितः ॥ नेत्राभ्यामश्रुपूर्णाभ्यांसुग्रीवमिदमब्रवीत् ॥ २ ॥ यथैवधेनुःस्रवतिस्नेहाद्वत्सस्यवत्सला ॥
तथाममापिहृदयंमणिश्रेष्ठस्यदर्शनात् ॥ ३ ॥ मणिरत्नमिदंदत्तंवैदेह्याःश्वशुरेणमे ॥ वधूकालेयथाबद्धमधिकंमूर्ध्निशोभते ॥ ४ ॥ अयं
हिजलसंभूतोमणिःप्रवरपूजितः ॥ यज्ञेपरमतुष्टेनदत्तःशक्रेणधीमता ॥ ५ ॥ इमंदृष्ट्वामणिश्रेष्ठंतथातातस्यदर्शनम् ॥ अद्यास्म्यवगतः
सौम्यवैदेहस्यतथाविभोः ॥ ६ ॥ अयंहिशोभतेतस्याःप्रियायामूर्ध्निमेमणिः ॥ अद्यास्यदर्शनेनाहंप्राप्तांतामिवचिंतये ॥ ७ ॥ किमा
हसीतावैदेहीब्रूहिसौम्यपुनःपुनः ॥ परासुमिवतोयेनसिंचंतीवाक्यवारिणा ॥ ८ ॥ इतस्तुकिंदुःखतरंयमिमंवारिसंभवम् ॥ मणिंपश्या
मिसौमित्रेवैदेहीमागतंविना ॥ ९ ॥ चिरंजीवतिवैदेहीयदिमासंधरिष्यति ॥ क्षणंवीरनजीवेयंविनातामसितेक्षणाम् ॥ १० ॥ नयमा
मपितंदेशंयत्रदृष्टाममप्रिया ॥ नतिष्ठेयंक्षणमपिप्रवृत्तिमुपलभ्यच ॥ ११ ॥ कथंसाममसुश्रोणीभीरुभीरुःसतीतदा ॥ भयावहानांघो
राणांमध्येतिष्ठतिरक्षसाम् ॥ १२ ॥ शारदस्तिमिरोन्मुक्तोनूनंचंद्रइवांबुदैः ॥ आवृतोवदनंतस्यानविराजतिसांप्रतम् ॥ १३ ॥ किमाह
सीताहनुमंस्तत्त्वतःकथयस्वमे ॥ एतेनखलुजीविष्येभेषजेनातुरोयथा ॥ १४ ॥ मधुरामधुरालापाकिमाहममभामिनी ॥ मद्विहीनाव

इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे चतुःषष्टितमः सर्गः ॥६४ ॥ ततःप्रस्रवणंशैलंतेगत्वाचित्रकान
नम् ॥ प्रणम्यशिरसारामंलक्ष्मणंचमहाबलम् ॥१॥ युवराजंपुरस्कृत्यसुग्रीवमभिवाद्यच ॥ प्रवृत्तिमथसीतायाःप्रवक्तुमुपचक्रमे ॥२॥
रावणांतःपुरेरोधंराक्षसीभिश्चतर्जनम्॥रामेसमनुरागंचयथाचनियमःकृतः ॥ ३ ॥ एतदाख्यायतेसर्वंहरयोरामसन्निधौ ॥ वैदेहीमक्षतां
श्रुत्वारामस्तूत्तरमब्रवीत् ॥ ४ ॥ क्वसीतावर्ततेदेवीकथंचमयिवर्तते ॥ एतन्मेसर्वमाख्यातवैदेहींप्रतिवानराः ॥ ५ ॥ रामस्यगदितंश्रुत्वा
हरयोरामसन्निधौ ॥ चोदयंतिहनूमंतंसीतावृत्तांतकोविदम् ॥ ६ ॥ श्रुत्वातुवचनंतेषांहनूमान्मारुतात्मजः ॥ प्रणम्यशिरसादेव्यैसीतायै
तांदिशंप्रति ॥ ७ ॥ उवाचवाक्यंवाक्यज्ञःसीतायादर्शनंयथा ॥ तंमणिंकांचनंदिव्यंदीप्यमानंस्वतेजसा ॥ ८ ॥ दत्त्वारामायहनुमांस्ततः
प्रांजलिरब्रवीत् ॥ समुद्रंलंघयित्वाहंशतयोजनमायतम् ॥ ९ ॥ अगच्छंजानकींसीतांमार्गमाणोदिदृक्षया ॥ तत्रलंकेतिनगरीरावणस्य
दुरात्मनः ॥ १० ॥ दक्षिणस्यसमुद्रस्यतीरेवसतिदक्षिणे ॥ तत्रसीतामयादृष्टारावणांतःपुरेसती ॥ ११ ॥ त्वयिसंन्यस्यजीवंतीरामा
राममनोरथम् ॥ दृष्टामेराक्षसीमध्येतर्ज्यमानामुहुर्मुहुः ॥ १२ ॥ राक्षसीभिर्विरूपाभीरक्षिताप्रमदावने ॥ दुःखमापद्यतेदेवीत्वयावीरसु
खोचिता ॥ १३ ॥ रावणांतःपुरेरुद्धाराक्षसीभिःसुरक्षिता ॥ एकवेणीधरादीनात्वयिचिंतापरायणा ॥ १४ ॥ अधःशय्याविवर्णांगीप
द्मिनीवहिमागमे ॥ रावणाद्विनिवृत्तार्थामर्तव्येकृतनिश्चया ॥ १५ ॥ देवीकथंचित्काकुत्स्थत्वन्मनामार्गितामया ॥ इक्ष्वाकुवंशविख्या
तिंशनैःकीर्तयतानघ ॥ १६ ॥ सामयानरशार्दूलशनैर्विश्वासितातदा ॥ ततःसंभाषितादेवीसर्वमर्थंचदर्शिता ॥ १७ ॥ रामसुग्रीवस
ख्यंचश्रुत्वाहर्षमुपागता ॥ नियतःसमुदाचारोभक्तिश्चास्याःसदात्वयि ॥ १८ ॥ एवंमयामहाभागदृष्टाजनकनंदिनी ॥ उग्रेणतपसायु
क्तात्वद्भक्त्यापुरुषर्षभ ॥ १९ ॥ अभिज्ञानंचमेदत्तंयथावृत्तंतवांतिके ॥ चित्रकूटेमहाप्राज्ञवायसंप्रतिराघव ॥ २० ॥ विज्ञाप्यःपुनरप्ये
षरामोवायुसुतत्वया ॥ अखिलेनयथादृष्टमितिमामाहजानकी ॥ २१ ॥ अयंचास्मैप्रदातव्योयत्नात्सुपरिरक्षितः ॥ ब्रुवतावचनान्येवं

मइत्युक्त्वाखमुत्पेतुर्महाबलाः ॥ २३ ॥ उत्पतन्तमनूत्पेतुःसर्वेतेहरियूथपाः ॥ कृत्वाकाशंनिराकाशंयंत्रोत्क्षिताइवोपलाः ॥ २४ ॥
अंगदंपुरतःकृत्वातहनूमंतंचवानरम् ॥ तेऽम्बरंसहसोत्पत्यवेगवंतःप्लवंगमाः ॥ २५ ॥ विनदंतोमहानादंघनावातेरितायथा ॥ अंगदेसम
नुप्रातेसुग्रीवोवानरेश्वरः ॥ २६ ॥ उवाचशोकसंतप्तंरामंकमललोचनम् ॥ समाश्वसिहिभद्रंतेदृष्टादेवीनसंशयः ॥ २७ ॥ नागंतुमिह
शक्यंतैरतीतसमयैरिह ॥ अंगदस्यप्रहर्षाच्चजानामिशुभदर्शन ॥२८॥ नमत्सकाशमागच्छेत्कृत्येहिविनिपातिते ॥ युवराजोमहाबाहुः
प्लवतामंगदोवरः ॥ २९ ॥ यद्यप्यकृतकृत्यानामीदृशःस्यादुपक्रमः ॥ भवेत्तुदीनवदनोभ्रांतविप्लुतमानसः ॥ ३० ॥ पितृपैतामहंचै
तत्पूर्वकैरभिरक्षितम् ॥ नमेमधुवनंहन्यादहृष्ट्वाजनकात्मजाम् ॥ ३१ ॥ कौसल्यासुप्रजारामसमाश्वसिहिसुव्रत ॥ दृष्टादेवीनसंदेहोन
चान्येनहनूमता ॥ ३२ ॥ नह्यस्यकर्मणोहेतुःसाधनेतद्विधोभवेत् ॥ हनूमतीहसिद्धिश्चमतिश्चमतिसत्तम ॥ ३३ ॥ व्यवसायश्चशौर्यं
चश्रुतंचापिप्रतिष्ठितम् ॥ जांबवान्यत्रनेतास्यादंगदश्चहरीश्वरः ॥ ३४ ॥ हनूमांश्चाप्यधिष्ठातानतत्रगतिरन्यथा ॥ माभूश्चिंतासमा
युक्तःसंप्रत्यमितविक्रम ॥ ३५ ॥ यदाहिहर्षितोदग्राःसंगताःकाननौकसः ॥ नैषामकृतकार्याणामीदृशःस्यादुपक्रमः ॥ ३६ ॥ वनभं
गेनजानामिमधूनांभक्षणेनच ॥ ततःकिलकिलाशब्दंशुश्रावासन्नमंबरे ॥ ३७ ॥ हनूमत्कर्मदृप्तानांनदतांकाननौकसाम् ॥ किष्किंधा
मुपयातानांसिद्धिंकथयतामिव ॥ ३८ ॥ ततःश्रुत्वानिनादंतंकपीनांकपिसत्तमः ॥ आयतांचितलांगूलःसोभवद्धृष्टमानसः ॥ ३९ ॥
आजग्मुस्तेपिहरयोरामदर्शनकांक्षिणः ॥ अंगदंपुरतःकृत्वाहनूमंतंचवानरम् ॥ ४० ॥ तेऽङ्गदप्रमुखावीराःप्रहृष्टाश्चमदान्विताः ॥
निपेतुर्हरिराजस्यसमीपेराघवस्यच ॥ ४१ ॥ हनूमांश्चमहाबाहुःप्रणम्यशिरसाततः ॥ नियतामक्षतांदेवींराघवायन्यवेदयत् ॥ ४२ ॥
दृष्टादेवीतिहनुमद्वदनादमृतोपमम् ॥ आकर्ण्यवचनंरामोहर्षमापसलक्ष्मणः ॥ ४३ ॥ निश्चितार्थंततस्तस्मिन्सुग्रीवंपवनात्मजे ॥
लक्ष्मणःप्रीतिमान्प्रीतोबहुमानादवैक्षत ॥ ४४ ॥ प्रीत्याचपरयोपेतोराघवःपरवीरहा ॥ बहुमानेनमहताहनूमंतमवैक्षत ॥ ४५ ॥

सुग्रीवेणैवमुक्तस्तुहृष्टोदधिमुखःकपिः ॥ राघवंलक्ष्मणंचैवसुग्रीवंचाभ्यवादयत् ॥ १ ॥ सप्रणम्यचसुग्रीवंराघवौचमहाबलौ ॥ वानरैः
सहितःशूरैर्दिवमेवोत्पपातह ॥ २ ॥ सयथैवागतःपूर्वंतथैवत्वरितंगतः ॥ निपत्यगगनाद्भूमौतद्वनंप्रविवेशह ॥ ३ ॥ सप्रविष्टोमधुव
नंददर्शहरियूथपान् ॥ विमदानुद्धतान्सर्वान्मेहमानान्मधूदकम् ॥ ४ ॥ सतानुपागमद्वीरोबद्ध्वाकरपुटांजलिम् ॥ उवाचवचनंश्लक्ष्ण
मिदंहृष्टवदङ्गदम् ॥ ५ ॥ सौम्यरोषोनकर्तव्योयदेभिःपरिवारणम् ॥ अज्ञानाद्रक्षिभिःक्रोधाद्भवंतःप्रतिषेधिताः ॥ ६ ॥ श्रांतोदूराद
नुप्राप्तोभक्षयस्वस्वकंमधु ॥ युवराजस्त्वमीशश्चवनस्यास्यमहाबल ॥ ७ ॥ मौर्ख्यात्पूर्वंकृतोरोषस्तद्भवान्क्षंतुमर्हति ॥ यथैवहिपिता
तेभूत्पूर्वंहरिगणेश्वरः ॥ ८ ॥ तथात्वमपिसुग्रीवोनान्यस्तुहरिसत्तम ॥ आख्यातंहिमयागत्वापितृव्यस्यतवानघ ॥ ९ ॥ इहोपयानं
सर्वेषामेतेषांवनचारिणाम् ॥ भवदागमनंश्रुत्वासहैभिर्वनचारिभिः ॥ १० ॥ प्रहृष्टोनतुरुष्टोसौवनंश्रुत्वाप्रधर्षितम् ॥ प्रहृष्टोमांपितृ
व्यस्तेसुग्रीवोवानरेश्वरः ॥ ११ ॥ शीघ्रंप्रेषयसर्वांस्तानितिहोवाचपार्थिवः ॥ श्रुत्वादधिमुखस्यैतद्वचनंश्लक्ष्णमंगदः ॥ १२ ॥
अब्रवीत्तान्हरिश्रेष्ठोवाक्यंवाक्यविशारदः ॥ शंकेश्रुतोयंवृत्तांतोरामेणहरियूथपाः ॥ १३ ॥ अयंचहर्षादाख्यातितेनजानामिहेतुना॥
तत्क्षमंनेहनःस्थातुंकृतेकार्येपरंतपाः ॥ १४ ॥ पीत्वामधुयथाकामंविक्रांतावनचारिणः ॥ किंशेषंगमनंतत्रसुग्रीवोयत्रवानरः ॥ १५ ॥
सर्वेयथामांवक्ष्यंतिसमेत्यहरिपुंगवाः ॥ तथास्मिकर्ताकर्तव्येभवद्भिःपरवानहम् ॥ १६ ॥ नाज्ञापयितुमीशोहंयुवराजोस्मियद्यपि ॥
अयुक्तंकृतकर्माणोयूयंधर्षयितुंबलात् ॥ १७ ॥ ब्रुवतश्चांगदस्यैवंश्रुत्वावचनमुत्तमम् ॥ प्रहृष्टमनसोवाक्यमिदमूचुर्वनौकसः ॥ १८ ॥
एवंवक्ष्यतिकोराजन्प्रभुःसन्वानरर्षभ ॥ ऐश्वर्यमदमत्तोहिसर्वोहमितिमन्यते ॥ १९ ॥ तवचेदंसुसदृशंवाक्यंनान्यस्यकस्यचित् ॥
सन्नतिर्हितवाख्यातिभविष्यच्छुभयोग्यताम् ॥२०॥ सर्वेवयमपिप्राप्तास्तत्रगंतुंकृतक्षणाः ॥ सयत्रहरिवीराणांसुग्रीवःपतिरव्ययः ॥२१॥
त्वयाह्यनुक्तैर्हरिभिर्नैवशक्यंपदात्पदम् ॥ कच्चिद्गंतुंहरिश्रेष्ठब्रूमःसत्यमिदंतुते ॥ २२ ॥ एवंतुवदतांतेषामंगदःप्रत्यभाषत॥साधुगच्छा

कृत्स्नंमधुवनंचैवप्रकामंतैश्चभक्ष्यते ॥ १२ ॥ एवंविज्ञाप्यमानंतंसुग्रीवंवानरर्षभम् ॥ अपृच्छत्तंमहाप्राज्ञोलक्ष्मणःपरवीरहा ॥ १३ ॥
किमयंवानरोराजन्वनपःप्रत्युपस्थितः ॥ किंचार्थमभिनिर्दिश्यदुःखितोवाक्यमब्रवीत् ॥१४॥ एवमुक्तस्तुसुग्रीवोलक्ष्मणेनमहात्मना ॥
लक्ष्मणंप्रत्युवाचेदंवाक्यंवाक्यविशारदः ॥ १५ ॥ आर्यलक्ष्मणसंप्राहवीरोदधिमुखःकपिः ॥ अंगदप्रमुखैर्वीरैर्भक्षितंमधुवानरैः ॥१६॥
नैषामकृतकार्याणामीदृशःस्याद्व्यतिक्रमः ॥ वनंयदभिपन्नास्तेसाधितंकर्मतद्ध्रुवम् ॥ १७ ॥ वारयंतोभृशंप्राप्ताःपालाजानुभिराहताः ॥
तथानगणितश्चायंकपिर्दधिमुखोबली ॥ १८ ॥ पतिर्ममवनस्यायमस्माभिःस्थापितःस्वयम्॥दृष्टादेवीनसंदेहोनचान्येनहनूमता ॥१९॥
नह्यन्यःसाधनेहेतुःकर्मणोस्यहनूमतः ॥ कार्यसिद्धिर्हनुमतिमतिश्चहरिपुंगवे ॥ २० ॥ व्यवसायश्चवीर्यंचश्रुतंचापिप्रतिष्ठितम् ॥
जांबवान्यत्रनेतास्यादंगदश्चमहाबलः ॥ २१ ॥ हनूमांश्चाप्यधिष्ठातानतत्रगतिरन्यथा ॥ अङ्गदप्रमुखैर्वीरैर्हतंमधुवनंकिल ॥ २२ ॥
विचित्यदक्षिणामाशामागतैर्हरिपुंगवैः ॥ आगतैश्चप्रहृष्टंतद्यथामधुवनंहितैः ॥ २३ ॥ धर्षितंचवनंकृत्स्नमुपयुक्तंतुवानरैः ॥ पातिता
वनपालास्तेतदाजानुभिराहताः ॥ २४ ॥ एतदर्थमयंप्राप्तोवक्तुंमधुरवागिह ॥ नाम्नादधिमुखोनामहरिःप्रख्यातविक्रमः ॥ २५ ॥
दृष्टासीतामहाबाहोसौमित्रेपश्यतत्त्वतः ॥ अभिगम्ययथासर्वेपिबंतिमधुवानराः ॥ २६ ॥ नचाप्यदृष्ट्वावैदेहींविश्रुताःपुरुषर्षभ ॥
वनंदत्तवरंदिव्यंधर्षयेयुर्वनौकसः ॥ २७ ॥ ततःप्रहृष्टोधर्मात्मालक्ष्मणःसहराघवः ॥ श्रुत्वाकर्णसुखांवाणींसुग्रीववदनाच्युताम् ॥ २८ ॥
प्राहृष्यतभृशंरामोलक्ष्मणश्चमहायशाः ॥ श्रुत्वादधिमुखस्यैवंसुग्रीवस्तुप्रहृष्यच ॥ २९ ॥ वनपालंपुनर्वाक्यंसुग्रीवःप्रत्यभाषत ॥ प्रीतो
स्मिसोहंयद्भुक्तंवनंतैःकृतकर्मभिः ॥३०॥ धर्षितंमर्षणीयंचचेष्टितंकृतकर्मणाम् ॥ गच्छशीघ्रंमधुवनंसंरक्षस्वत्वमेवहि ॥ शीघ्रंप्रेषयसर्वां
स्तान्हनूमत्प्रमुखान्कपीन् ॥ ३१ ॥ इच्छामिशीघ्रंहनुमत्प्रधानाञ्छाखामृगांस्तान्मृगराजदर्पान् ॥ प्रष्टुंकृतार्थान्सहराघवाभ्यांश्रोतुंच
सीताधिगमेप्रयत्नम् ॥ ३२ ॥ प्रीतिस्फीताक्षौसंप्रहृष्टौकुमारौदृष्ट्वासिद्धार्थौवानराणांचराजा ॥ अंगैःप्रहृष्टैःकार्यसिद्धिंविदित्वाबाह्वो
रासन्नामतिमात्रंननन्द ॥ ३३ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे त्रिषष्टितमः सर्गः ॥ ६३ ॥

महावीरोमुहूर्तंकपिकुंजरः ॥ २८ ॥ सकथंचिद्विमुक्तस्तैर्वानरैर्वानरर्षभः ॥ उवाचैकांतमागत्यस्वान्भृत्यान्समुपागतान् ॥ २९ ॥
एतागच्छतगच्छामोभर्तानोयत्रवानरः ॥ सुग्रीवोविपुलग्रीवःसहरामेणतिष्ठति ॥ ३० ॥ सर्वंचैवांगदेदोषंश्रावयिष्यामिपार्थिवे ॥ अम
र्षीवचनंश्रुत्वाघातयिष्यतिवानरान् ॥ ३१ ॥ इष्टंमधुवनंह्येतत्सुग्रीवस्यमहात्मनः ॥ पितृपैतामहंदिव्यंदेवैरपिदुरासदम् ॥ ३२ ॥
सवानरानिमान्सर्वान्मधुलुब्धान्गतायुषः ॥ घातयिष्यतिदंडेनसुग्रीवःससुहृज्जनान् ॥ ३३ ॥ बद्धाह्येतेदुरात्मानोनृपाज्ञापरिपंथिनः ॥
अमर्षप्रभवोरोषःसफलोमेभविष्यति ॥ ३४ ॥ एवमुक्त्वादधिमुखोवनपालान्महाबलः ॥ जगामसहसोत्पत्यवनपालैःसमन्वितः ॥३५॥
निमेषांतरमात्रेणसहिप्राप्तोवनालयः ॥ सहस्रांशुसुतोधीमान्सुग्रीवोयत्रवानरः ॥ ३६ ॥ रामंचलक्ष्मणंचैवदृष्ट्वासुग्रीवमेवच ॥ सम
प्रतिष्ठांजगतीमाकाशान्निपपातह ॥ ३७ ॥ सनिपत्यमहावीरःसर्वैस्तैःपरिवारितः ॥ हरिर्दधिमुखःपालैःपालानांपरमेश्वरः ॥ ३८ ॥
सदीनवदनोभूत्वाकृत्वाशिरसिचांजलिम् ॥ सुग्रीवस्याशुतौमूर्ध्नाचरणौप्रत्यपीडयत् ॥ ३९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये
आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे द्विषष्टितमः सर्गः ॥ ६२ ॥ ततोमूर्ध्नानिपतितंवानरंवानरर्षभः ॥ दृष्ट्वैवोद्विग्नहृदयोवाक्यमेतदुवा
चह ॥ १ ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठकस्मात्त्वंपादयोःपतितोमम ॥ अभयंतेप्रदास्यामिसत्यमेवाभिधीयताम् ॥ २ ॥ किंसंभ्रमाद्धितंकृत्स्नंब्रूहि
यद्वक्तुमर्हसि ॥ कच्चिन्मधुवनेस्वस्तिश्रोतुमिच्छामिवानर ॥ ३ ॥ ससमाश्वासितस्तेनसुग्रीवेणमहात्मना ॥ उत्थायसमहाप्राज्ञोवाक्यं
दधिमुखोऽब्रवीत् ॥ ४ ॥ नैवर्क्षरजसाराजन्नत्वयानचवालिना ॥ वनंनिसृष्टपूर्वंतेनाशितंतत्तुवानरैः ॥ ५ ॥ न्यवारयमहंसर्वान्सहैभिर्व
नचारिभिः ॥ अचिंतयित्वामांहृष्टाभक्षयंतिपिबंतिच ॥ ६ ॥ एभिःप्रधर्षणायांचवारितंवनपालकैः ॥ मामप्यचिंतयन्देवभक्षयंतिवनौ
कसः ॥७॥ शिष्टमत्रापविध्यंतिभक्षयंतितथापरे ॥ निवार्यमाणास्तेसर्वेभ्रुकुटिंदर्शयंतिहि ॥८॥ इमेहिसंरब्धतरास्तदातैःसंप्रधर्षिताः ॥
निवार्यंतेवनात्तस्मात्क्रुद्धैर्वानरपुंगवैः ॥ ९ ॥ ततस्तैर्बहुभिर्वीरैर्वानरैर्वानरर्षभाः ॥ संरक्तनयनैःक्रोधाद्धरयःसंप्रधर्षिताः ॥ १० ॥
पाणिभिर्निहताःकेचित्केचिज्जानुभिराहताः ॥ प्रकृष्टाश्चतदाकामंदेवमार्गंचदर्शिताः ॥ ११ ॥ एवमेतेहताःशूरास्त्वयितिष्ठतिभर्तरि ॥

नरीदृशम् ॥ अंगदस्यमुखाच्छ्रुत्वावचनंवानरर्षभाः ॥ ४ ॥ साधुसाध्वितिसंहृष्टावानराःप्रत्यपूजयन् ॥ पूजयित्वांगदंसर्वेवानरावान
रर्षभम् ॥ ५ ॥ जग्मुर्मधुवनंयत्रनदीवेगइवद्रुमम् ॥ तेप्रविष्टामधुवनंपालानाक्रम्यशक्तितः ॥ ६ ॥ अतिसर्गाच्चपटवोदृष्ट्वाश्रुत्वाचमैथि
लीम् ॥ पपुःसर्वेमधुतदारसवत्फलमाददुः ॥ ७ ॥ उत्पत्यचततःसर्वेवनपालान्समागतान् ॥ तेताडयंतःशतशःसक्तामधुवनेतदा ॥ ८ ॥
मधूनिद्रोणमात्राणिबाहुभिःपरिगृह्यते ॥ पिबंतिकपयःकेचित्संघशस्तत्रहृष्टवत् ॥ ९ ॥ घ्नंतिस्मसहिताःसर्वेभक्षयंतितथापरे ॥ केचि
त्पीत्वापविध्यंतिमधूनिमधुपिंगलाः ॥ १० ॥ मधूच्छिष्टेनकेचिच्चजघ्नुरन्योन्यमुत्कटाः ॥ अपरेवृक्षमूलेषुशाखांगृह्यव्यवस्थिताः ॥ ११ ॥
अत्यर्थंचमदग्लानाःपर्णान्यास्तीर्यशेरते ॥ उन्मत्तवेगाःप्लवगामधुमत्ताश्चहृष्टवत् ॥ १२ ॥ क्षिपंत्यपितथान्योन्यंस्खलंतिचतथापरे ॥
केचित्क्ष्वेडान्प्रकुर्वंतिकेचित्कूजंतिहृष्टवत् ॥ १३ ॥ हरयोमधुनामत्ताःकेचित्सुप्तामहीतले ॥ धृष्टाःकेचिद्धसंत्यन्येकेचित्कुर्वंतिचे
तरत् ॥ १४ ॥ कृत्वाकेचिद्वदंत्यन्येकेचिद्बुध्यंतिचेतरत् ॥ येप्यत्रमधुपालाःस्युःप्रेष्यादधिमुखस्यतु ॥ १५ ॥ तेपितैर्वानरैर्भीमैः
प्रतिषिद्धादिशोगताः ॥ जानुभिश्चप्रघृष्टाश्चदेवमार्गंचदर्शिताः ॥ १६ ॥ अब्रुवन्परमोद्विग्नागत्वादधिमुखंवचः ॥ हनूमतादत्तवरैर्हतं
मधुवनंबलात् ॥ १७ ॥ वयंचजानुभिर्घृष्टादेवमार्गंचदर्शिताः ॥ १८ ॥ तदादधिमुखःक्रुद्धोवनपस्तत्रवानरः ॥ हतंमधुवनंदृष्ट्वासांत्व
यामासतान्हरीन् ॥ १९ ॥ एतागच्छतगच्छामोवानराननतिदर्पितान् ॥ बलेनावारयिष्यामिप्रभुंजानान्मधूत्तमम् ॥ २० ॥ श्रुत्वाद
धिमुखस्येदंवचनंवानरर्षभाः ॥ पुनर्वीरामधुवनंतेनैवसहितायुयुः ॥ २१ ॥ मध्येचैषांदधिमुखःसुप्रगृह्यमहातरुम् ॥ समभ्यधावन्वेगेन
सर्वेतेचप्लवंगमाः ॥ २२ ॥ तेशिलाःपादपांश्चैवपाषाणानपिवानराः ॥ गृहीत्वाभ्यागमन्क्रुद्धायत्रतेकपिकुंजराः ॥ २३ ॥
बलान्निवारयन्तश्चआसेदुर्हरयोहरीन् ॥ संदष्टोष्ठपुटाःकुद्धाभर्त्सयंतोमुहुर्मुहुः ॥ २४ ॥ अथदृष्ट्वादधिमुखंक्रुद्धंवानरपुंगवाः ॥ अभ्य
धावंतवेगेनहनुमत्प्रमुखास्तदा ॥ २५ ॥ सवृक्षंतंमहाबाहुमापतंतंमहाबलम् ॥ वेगवंतंनिजग्राहबाहुभ्यांकुपितोंगदः ॥ २६ ॥ मदांधो
नकृपांचक्रेआर्यकोऽयंममेतिसः ॥ अथैनंनिष्पिपेषाशुवेगेनवसुधातले ॥ २७ ॥ सभग्नबाहूरुमुखोविह्वलःशोणितोक्षितः ॥ प्रमुमोह

भिरक्षितम् ॥ अधृष्यंसर्वभूतानांसर्वभूतमनोहरम् ॥ ८ ॥ यद्रक्षतिमहावीरःसदादधिमुखःकपिः ॥ मातुलःकपिमुख्यस्यसुग्रीवस्यमहा
त्मनः ॥ ९ ॥ तेतद्वनमुपागम्यबभूवुःपरमोत्कटाः ॥ वानरावानरेंद्रस्यमनःकांतंमहावनम् ॥ १० ॥ ततस्तेवानराहृष्टादृष्ट्वामधुवनं
महत् ॥ कुमारमभ्ययाचंतमधूनिमधुपिंगलाः ॥ ११ ॥ ततःकुमारस्तान्वृद्धाञ्जांबवत्प्रमुखान्कपीन् ॥ अनुमान्यददौतेषांनिसर्गंमधुभ
क्षणे ॥ १२ ॥ तेनिसृष्टाःकुमारेणधीमतावालिसूनुना ॥ हरयःसमपद्यंतद्रुमान्मधुकराकुलान् ॥ १३ ॥ भक्षयंतःसुगंधीनिमूलानिचफ
लानिच ॥ जग्मुःप्रहर्षंतेसर्वेबभूवुश्चमदोत्कटाः ॥ १४ ॥ ततश्चानुमताःसर्वेसुसंहृष्टावनौकसः ॥ मुदिताश्चततस्तेचप्रनृत्यंतितत
स्ततः ॥ १५ ॥ गायंतिकेचित्प्रहसंतिकेचिन्नृत्यंतिकेचित्प्रणमंतिकेचित् ॥ पठंतिकेचित्प्रचरंतिकेचित्प्लवंतिकेचित्प्रलपंतिके
चित् ॥ १६ ॥ परस्परंकेचिदुपाश्रयंतिपरस्परंकेचिदतिब्रुवंति ॥ द्रुमाद्द्रुमंकेचिदभिद्रवंतिक्षितौनगाग्रान्निपतंतिकेचित् ॥ १७ ॥
महीतलात्केचिदुदीर्णवेगामहाद्रुमाग्राण्यभिसंपतंति ॥ गायंतमन्यःप्रहसन्नुपैतिरुदंतमन्यःप्ररुदन्नुपैति ॥ १८ ॥ तुदंतमन्यःप्रणुदन्नुपै
तिसमाकुलंतत्कपिसैन्यमासीत् ॥ नचात्रकश्चिन्नबभूवमत्तोनचात्रकश्चिन्नबभूवतृप्तः ॥ १९ ॥ ततोवनंतत्परिभक्ष्यमाणंद्रुमांश्चविध्वं
सितपत्रपुष्पान् ॥ समीक्ष्यकोपाद्दधिवक्त्रनामानिवारयामासकपिःकपींस्तान् ॥ २० ॥ सतैःप्रवृद्धैःपरिभर्त्स्यमानोवनस्यगोप्ताहरिवृद्ध
वीरः ॥ चकारभूयोमतिमुग्रतेजावनस्यरक्षांप्रतिवानरेभ्यः ॥ २१ ॥ उवाचकांश्चित्परुषाण्यभीतमसक्तमन्यांश्चतलैर्जघान ॥ समेत्यके
श्चित्कलहंचकारतथैवसाम्नोपजगामकांश्चित् ॥ २२ ॥ सतैर्मदात्प्रतिवार्यवेगैर्बलाच्चतेनप्रतिवार्यमाणैः ॥ प्रधर्षणेत्यक्तभयैःसमेत्यप्रकृ
ष्यतेचाप्यनवेक्ष्यदोषम् ॥ २३ ॥ नखैस्तुदंतोदशनैर्दशंतस्तलैश्चपादैश्चसमापयंतः ॥ मदात्कपिंतेकपयःसमंतान्महावनंनिर्विषयंच
चक्रुः ॥ २४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे एकषष्टितमःसर्गः ॥ ६१ ॥ तानुवाचहरिश्रेष्ठो
हनूमान्वानरर्षभः ॥ अव्यग्रमनसोयूयंमधुसेवतवानराः ॥ १ ॥ अहमावर्जयिष्यामियुष्माकंपरिपंथिनः ॥ श्रुत्वाहनूमतोवाक्यंहरीणां
प्रवरोंगदः ॥ २ ॥ प्रत्युवाचप्रसन्नात्मापिबंतुहरयोमधु ॥ अवश्यंकृतकार्यस्यवाक्यंहनुमतोमया ॥ ३ ॥ अकार्यमपिकर्तव्यंकिमंगपु

तरसाहंतुंरावणं चमहाबलम् ॥ किंपुनःसहितोवीरैर्बलवद्भिःकृतात्मभिः ॥ ६ ॥ कृतास्त्रैःप्लवगैःशक्तैर्भवद्भिर्विजयैषिभिः ॥ वायुसूनोर्ब
लेनैवदग्धालंकेतिनःश्रुतम् ॥ ७ ॥ दृष्टादेवीनचानीताइतितत्रनिवेदितुम् ॥ नयुक्तमिवपश्यामिभवद्भिःख्यातपौरुषैः ॥ ८ ॥ नहिवः
प्लवनेकश्चिन्नापिकश्चित्पराक्रमे ॥ तुल्यःसामरदैत्येषुलोकेषुहरिसत्तमाः ॥९॥ जित्वालंकांसरक्षौघांहत्वातंरावणंरणे ॥ सीतामादायग
च्छामःसिद्धार्थाहृष्टमानसाः ॥ १० ॥ तेष्वेवंहतशेषेषुराक्षसेषुहनूमता ॥ किमन्यदत्रकर्तव्यंगृहीत्वायामजानकीम् ॥ ११ ॥ रामलक्ष्म
णयोर्मध्येन्यस्यामजनकात्मजाम् ॥ किंव्यलीकैस्तुतान्सर्वान्वानरान्वानरर्षभान् ॥ १२ ॥ वयमेवहिगत्वातान्हत्वाराक्षसपुंगवान् ॥
राघवंद्रष्टुमर्हामःसुग्रीवंसहलक्ष्मणम् ॥ १३ ॥ तमेवंकृतसंकल्पंजांबवान्हरिसत्तमः ॥ उवाचपरमप्रीतोवाक्यमर्थवदर्थवित् ॥ १४ ॥
नैषाबुद्धिर्महाबुद्धेयद्ब्रवीषिमहाकपे ॥ विचेतुंवयमाज्ञप्तादक्षिणांदिशमुत्तमाम् ॥१५॥ नानेतुंकपिराजेननैवरामेणधीमता ॥ कथंचिन्निर्जि
तांसीतामस्माभिर्नाभिरोचयेत् ॥ १६ ॥ राघवोनृपशार्दूलःकुलंव्यपदिशन्स्वकम् ॥ प्रतिज्ञायस्वयंराजासीताविजयमग्रतः ॥ १७ ॥
सर्वेषांकपिमुख्यानांकथंमिथ्याकरिष्यति ॥ विफलंकर्मचकृतंभवेत्तुष्टिर्नतस्यच ॥ १८ ॥ वृथाचदर्शितंवीर्यंभवेद्वानरपुंगवाः ॥ तस्माद्ग
च्छामवैसर्वेयत्ररामःसलक्ष्मणः ॥ सुग्रीवश्चमहातेजाःकार्यस्यास्यनिवेदने ॥ १९ ॥ नतावदेषामतिरक्षमानोयथाभवान्पश्यतिराजपुत्र ॥
यथातुरामस्यमतिर्निविष्टातथाभवान्पश्यतुकार्यसिद्धिम् ॥२०॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे
षष्टितमःसर्गः ॥ ६० ॥ ततोजांबवतोवाक्यमगृह्णन्तवनौकसः ॥ अंगदप्रमुखावीराहनूमांश्चमहाकपिः ॥ १ ॥ प्रीतिमंतस्ततःसर्वेवा
युपुत्रपुरःसराः ॥ महेन्द्राग्रात्समुत्पत्यपुप्लुवुः प्लवगर्षभाः २ ॥ मेरुमंदरसंकाशामत्ताइवमहागजाः ॥ छादयंतइवाकाशंमहाकायामहा
बलाः ॥ ३ ॥ सभाज्यमानंभूतैस्तमात्मवंतंमहाबलम् ॥ हनूमंतंमहावेगंवहंतइवदृष्टिभिः ॥ ४ ॥ राघवेचार्थनिर्वृत्तिंकर्तुंचपरमंयशः ॥
समाधायसमृद्धार्थाःकर्मसिद्धिभिरुन्नताः ॥ ५ ॥ प्रियाख्यानोन्मुखाःसर्वेसर्वेयुद्धाभिनंदिनः ॥ सर्वेरामप्रतीकारेनिश्चितार्थामन
स्विनः ॥ ६ ॥ प्लवमानाःखमाप्लुत्यततस्तेकाननौकसः ॥ नंदनोपममासेदुर्वनंद्रुमशतायुतम् ॥ ७ ॥ यत्तन्मधुवनंनामसुग्रीवस्या

रुवेंगेननीलस्यचमहात्मनः ॥ मंदरोप्यवशीर्येतकिंपुनर्युधिराक्षसाः ॥ १६ ॥ सदेवासुरयक्षेषुगंधर्वोरगपक्षिषु ॥ मैंदस्यप्रतियोद्धारंशंसत
द्विविदस्यवा ॥ १७ ॥ अश्विपुत्रौमहावेगावेतौप्लवगसत्तमौ ॥ एतयोःप्रतियोद्धारंनपश्यामिरणाजिरे ॥ १८ ॥ मयैवनिहतालंकादग्धा
भस्मीकृतापुरी ॥ राजमार्गेषुसर्वेषुनामविश्रावितंमया ॥ १९ ॥ जयत्यतिबलोरामोलक्ष्मणश्चमहाबलः ॥ राजाजयतिसुग्रीवोराघवे
णाभिपालितः ॥ २० ॥ अहंकोसलराजस्यदासःपवनसंभवः ॥ हनूमानितिसर्वत्रनामविश्रावितंमया ॥ २१ ॥ अशोकवनिकामध्ये
रावणस्यदुरात्मनः ॥ अधस्ताच्छिंशपामूलेसाध्वीकरुणमास्थिता ॥ २२ ॥ राक्षसीभिःपरिवृताशोकसंतापकर्शिता ॥ मेघरेखापरि
वृताचंद्ररेखेवनिष्प्रभा ॥ २३ ॥ अचिंतयंतीवैदेहीरावणंबलदर्पितम् ॥ पतिव्रताचसुश्रोणीअवष्टब्धाचजानकी ॥ २४ ॥ अनुरक्ताहिवै
देहीरामेसर्वात्मनाशुभा ॥ अनन्यचिंतारामेणपौलोमीवपुरंदरे ॥ २५ ॥ तदेकवासःसंवीतारजोध्वस्तातथैवच ॥ सामयाराक्षसीमध्ये
तर्ज्यमानामुहुर्मुहुः ॥ २६ ॥ राक्षसीभिर्विरूपाभिर्दृष्टाहिप्रमदावने ॥ एकवेणीधरादीनाभर्तृचिंतापरायणा ॥ २७ ॥ अधःशय्याविव
र्णांगीपद्मिनीवहिमोदये ॥ रावणाद्विनिवृत्तार्थामर्तव्येकृतनिश्चया ॥ २८ ॥ कथंचिन्मृगशावाक्षीविश्वासमुपपादिता ॥ ततःसंभाषि
ताचैवसर्वमर्थंप्रकाशिता ॥ २९ ॥ रामसुग्रीवसख्यंचश्रुत्वाप्रीतिमुपागता ॥ नियतःसमुदाचारोभक्तिर्भर्तरिचोत्तमा ॥ ३० ॥ यन्नहं
तिदशग्रीवंसमहात्मादशाननः ॥ निमित्तमात्रंरामस्तुवधेतस्यभविष्यति ॥ ३१ ॥ साप्रकृत्यैवतन्वंगीतद्वियोगाच्चकर्शिता ॥ प्रतिप
त्पाठशीलस्यविद्येवतनुतांगता ॥ ३२ ॥ एवमास्तेमहाभागासीताशोकपरायणा ॥ यदत्रप्रतिकर्तव्यंतत्सर्वमुपकल्प्यताम् ॥ ३३ ॥
इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च०सा० सुंदरकांडे एकोनषष्टितमः सर्गः ॥ ५९ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वावालिसूनुरभा
षत ॥ अश्विपुत्रौमहावेगौबलवंतौप्लवंगमौ ॥ १ ॥ पितामहवरोत्सेकात्परमंदर्पमास्थितौ ॥ अश्विनोर्माननार्थंहिसर्वलोकपितामहः ॥ २ ॥
सर्वावध्यत्वमतुलमनयोर्दत्तवान्पुरा ॥ वरोत्सेकेनमत्तौचप्रमथ्यमहतींचमूम् ॥ ३ ॥ सुराणाममृतंवीरौपीतवंतौमहाबलौ ॥ एतावेव
हिसंक्रुद्धौसवाजिरथकुंजराम् ॥ ४ ॥ लंकांनाशयितुंशक्तौसर्वेतिष्ठंतुवानराः ॥ अहमेकोपिपर्याप्तःसराक्षसगणांपुरीम् ॥ ५ ॥ तांलंक

जानकीनचदग्धेतिविस्मयोदंतभाषिणाम् ॥ ततोमेबुद्धिरुत्पन्नाश्रुत्वातामद्भुतांगिरम् ॥ ६२ ॥ अदग्धाजानकीत्येवनिमित्तैश्चोपलक्षि
तम् ॥ दीप्यमानेतुलांगूलेनमांदहतिपावकः ॥६३॥ हृदयंचप्रहृष्टंमेवाताःसुरभिगंधिनः ॥ तैर्निमित्तैश्चदृष्टार्थैःकारणैश्चमहागुणैः ॥६४॥
ऋषिवाक्यैश्चदृष्टार्थैरभवंहृष्टमानसः ॥ पुनर्दृष्टाचवैदेहीविसृष्टश्चतयापुनः ॥ ६५ ॥ ततःपर्वतमासाद्यतत्रारिष्टमहंपुनः ॥ प्रतिप्लवनमारे
भेयुष्मद्दर्शनकांक्षया ॥ ६६ ॥ ततःश्वसनचंद्रार्कसिद्धगंधर्वसेवितम् ॥ पंथानमहमाक्रम्यभवतोदृष्टवानिह ॥ ६७ ॥ राघवस्यप्रसादे
नभवतांचैवतेजसा ॥ सुग्रीवस्यचकार्यार्थंमयासर्वमनुष्ठितम् ॥ ६८ ॥ एतत्सर्वंमयातत्रयथावदुपपादितम् ॥ तत्रयन्नकृतंशेषंतत्सर्वंक्रि
यतामिति ॥ १६९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मी० आदि० च० सा० सुंदरकांडेऽष्टपंचाशःसर्गः ॥ ५८ ॥ एतदाख्यायतत्सर्वंहनू
मान्मारुतात्मजः ॥ भूयःसमुपचक्रामवचनंवक्तुमुत्तरम् ॥ १ ॥ सफलोराघवोद्योगःसुग्रीवस्यचसंभ्रमः ॥ शीलमासाद्यसीतायाममच
प्रीणितंमनः ॥ २ ॥ आर्यायाःसदृशंशीलंसीतायाःप्लवगर्षभाः ॥ तपसाधारयेल्लोकान्क्रुद्धावानिर्दहेदपि ॥ ३ ॥ सर्वथातिप्रकृष्टोसौ
रावणोराक्षसेश्वरः ॥ यस्यतांस्पृशतोगात्रंतपसानविनाशितम् ॥ ४ ॥ नतदग्निशिखाकुर्यात्संस्पृष्टापाणिनासती ॥ जनकस्यसुताकुर्या
द्यत्क्रोधकलुषीकृता ॥ ५ ॥ जांबवत्प्रमुखान्सर्वाननुज्ञाप्यमहाकपीन् ॥ अस्मिन्नेवंगतेकार्येभवतांचनिवेदिते ॥ न्याय्यंस्मसहवैदेह्याद्र
ष्टुंतौपार्थिवात्मजौ ॥ ६ ॥ अहमेकोपिपर्याप्तःसराक्षसगणांपुरीम् ॥ तांलंकांतरसाहंतुंरावणंचसराक्षसम् ॥ ७ ॥ किंपुनःसहितोवीरैर्ब
लवद्भिःकृतात्मभिः ॥ कृतास्त्रैःप्लवगैःशक्तैर्भवद्भिर्विजयैषिभिः ॥ ८ ॥ अहंतुरावणंयुद्धेससैन्यंसपुरःसरम् ॥ सहपुत्रंवधिष्यामिसहोदर
युतंयुधि ॥ ९ ॥ ब्राह्ममस्त्रंचरौद्रंचवायव्यंवारुणंतथा ॥ १० ॥ यदिशक्रजितोस्त्राणिदुर्निरीक्ष्याणिसंयुगे ॥ तान्यहंनिहनिष्यामिविध
मिष्यामिराक्षसान् ॥ ११ ॥ भवतामभ्यनुज्ञातोविक्रमोमेरुणद्धितम् ॥ मयाऽतुलाविसृष्टाहिशैलवृष्टिर्निरंतरा ॥ १२ ॥ देवानपिरणे
हन्यात्किंपुनस्तान्निशाचरान् ॥ भवतामननुज्ञातोविक्रमोमेरुणद्धिमाम् ॥ १३ ॥ सागरोप्यतियाद्वेलांमंदरःप्रचलेदपि ॥ नजांबवंतं
समरेकंपयेदरिवाहिनी ॥ १४ ॥ सर्वराक्षससंघानांराक्षसायेचपूर्वजाः ॥ अलमेकोपिनाशायवीरोवालिसुतःकपिः ॥ १५ ॥ प्लवगस्यो

न्भार्यामेरक्षसाहृता ॥ (तत्रसाहाय्यमस्माकंकार्यंसर्वात्मनात्वया ॥ मयाचकथितंतस्मैवालिनश्चवधंप्रति ॥ १ ॥) तत्रसाहाय्यहेतोर्मे
समयंकर्तुमर्हसि ॥ ३९ ॥ वालिनाहृतराज्येनसुग्रीवेणसहप्रभुः ॥ चक्रेग्निसाक्षिकंसख्यंराघवःसहलक्ष्मणः ॥ १४० ॥ तेनवालिनमा
हत्यशरेणैकेनसंयुगे ॥ वानराणांमहाराजःकृतःसप्लवतांप्रभुः ॥ ४१ ॥ तस्यसाहाय्यमस्माभिःकार्यंसर्वात्मनात्विह ॥ तेनप्रस्थापितस्तु
भ्यंसमीपमिहधर्मतः ॥ ४२ ॥ क्षिप्रमानीयतांसीतादीयतांराघवस्यच ॥ यावन्नहरयोवीराविधमंतिबलंतव ॥ ४३ ॥ वानराणांप्रभावो
यंनकेनविदितःपुरा ॥ देवतानांसकाशंचयेगच्छंतिनिमंत्रिताः ॥ ४४ ॥ इतिवानरराजस्त्वामाहेत्यभिहितोमया ॥ मामैक्षतततोरुष्ट
श्चक्षुषाप्रदहन्निव ॥ ४५ ॥ तेनवध्योहमाज्ञप्तोरक्षसारौद्रकर्मणा ॥ मत्प्रभावमविज्ञायरावणेनदुरात्मना ॥ ४६ ॥ ततोविभीषणोनाम
भ्रातातस्यमहामतिः ॥ तेनराक्षसराजश्चयाचितोममकारणात् ॥ ४७ ॥ नैवंराक्षसशार्दूलत्यज्यतामेषनिश्चयः ॥ राजशास्त्रव्यपेतोहि
मार्गःसँछक्ष्यतेत्वया. ॥ ४८ ॥ दूतवध्यानदृष्टाहिराजशास्त्रेषुराक्षस ॥ दूतेनवेदितव्यंचयथाभिहितवादिना ॥ ४९ ॥ सुमहत्यपराधे
पिदूतस्यातुलविक्रम ॥ विरूपकरणंदृष्टंनवधोस्तिहिशास्त्रतः ॥ १५० ॥ विभीषणेनैवमुक्तोरावणःसंदिदेशतान् ॥ राक्षसानेतदेवाद्य
लांगूलंदह्यतामिति ॥ ५१ ॥ ततस्तस्यवचःश्रुत्वाममपुच्छंसमंततः ॥ वेष्टितंशणवल्कैश्चपट्टैःकार्पासकैस्तथा ॥ ५२ ॥ राक्षसाःसि
द्धसंनाहास्ततस्तेचंडविक्रमाः ॥ तदादीप्यंतमेपुच्छंहनंतःकाष्ठमुष्टिभिः ॥ ५३ ॥ बद्धस्यबहुभिःपाशैर्यंत्रितस्यचराक्षसैः ॥ नमेपीडा
भवेत्काचिद्दिदृक्षोर्नगरींदिवा ॥ ५४ ॥ ततस्तेराक्षसाःशूराबद्धंमामग्निसंवृतम् ॥ अघोषयन्राजमार्गेनगरद्वारमागताः ॥ ५५ ॥ ततोहं
सुमहद्रूपंसंक्षिप्यपुनरात्मनः ॥ विमोचयित्वातंबंधंप्रकृतिस्थःस्थितःपुनः ॥ ५६ ॥ आयसंपरिघंगृह्यतानिरक्षांस्यसूदयम् ॥ ततस्त
न्नगरद्वारंवेगेनाप्लुतवानहम् ॥ ५७ ॥ पुच्छेनचप्रदीप्तेनतांपुरींसाट्टगोपुराम् ॥ दहाम्यहमसंभ्रांतोयुगांताग्निरिवप्रजाः ॥ ५८ ॥ विनष्टा
जानकीव्यक्तंनह्यदग्धःप्रदृश्यते ॥ लंकायाःकश्चिदुद्देशःसर्वाभस्मीकृतापुरी ॥ ५९ ॥ दहताचमयालंकांदग्धासीतानसंशयः ॥ रामस्य
चमहत्कार्यंमयेदंविफलीकृतम् ॥ १६० ॥ इतिशोकसमाविष्टश्चितामहमुपागतः ॥ ततोहंवाचमश्रौषंचारणानांशुभाक्षराम् ॥ ६१ ॥

…मयातस्मिन्वनोद्देशेपरिघेणनिषूदितम् ॥ १६ ॥
किंकरानामरावणस्यमनोनुगाः ॥ १५ ॥ तेषामशीतिसाहस्रंशूलमुद्गरपाणिनाम् ॥ मयातस्मिन्वनोद्देशेपरिघेणनिषूदितम् ॥ १६ ॥ तत्र
तेषांतुहतशिष्टायेतेगतालघुविक्रमाः ॥ निहतंचमयासैन्यंरावणायाचचक्षिरे ॥ १७ ॥ ततोमेबुद्धिरुत्पन्नाचैत्यप्रासादमुत्तमम् ॥ तत्र
स्थान्राक्षसान्हत्वाशतंस्तंभेनवैपुनः ॥ १८ ॥ ललामभूतोलंकायामयाविध्वंसितोरुषा ॥ ततःप्रहस्तस्यसुतंजंबुमालिनमादिशत् ॥
॥ १९ ॥ राक्षसैर्बहुभिःसार्धंघोररूपैर्भयानकैः ॥ तमहंबलसंपन्नंराक्षसंरणकोविदम् ॥ १२० ॥ परिघेणातिघोरेणसूदयामिसहानु
गम् ॥ तच्छ्रुत्वाराक्षसेंद्रस्तुमंत्रिपुत्रान्महाबलान् ॥ २१ ॥ पदातिबलसंपन्नान्प्रेषयामासरावणः ॥ परिघेणैवतान्सर्वान्नयामियमसाद
नम् ॥ २२ ॥ मंत्रिपुत्रान्हताञ्छ्रुत्वासमरेलघुविक्रमान् ॥ पंचसेनाग्रगाञ्छूरान्प्रेषयामासरावणः ॥ २३ ॥ तानहंसहसैन्यान्वै
सर्वानेवाभ्यसूदयम् ॥ ततःपुनर्दशग्रीवःपुत्रमक्षंमहाबलम् ॥ २४ ॥ बहुभीराक्षसैःसार्धंप्रेषयामाससंयुगे ॥ तंतुमंदोदरीपुत्रंकुमारंरणपं
डितम् ॥ २५ ॥ सहसाखंसमुत्क्रांतंपादयोश्चगृहीतवान् ॥ तमासीनंशतगुणंभ्रामयित्वाव्यपेषयम् ॥ २६ ॥ तमक्षमागतंभग्नंनिशम्यसद
शाननः ॥ ततइंद्रजितंनामद्वितीयंरावणःसुतम् ॥ २७ ॥ व्यादिदेशसुसंक्रुद्धोबलिनंयुद्धदुर्मदम् ॥ तच्चाप्यहंबलंसर्वंतंचराक्षसपुंग
वम् ॥ २८ ॥ नष्टौजसंरणेकृत्वापरंहर्षमुपागतः ॥ महतापिमहाबाहुःप्रत्ययेनमहाबलः ॥ २९ ॥ प्रहितोरावणेनैषसहवीरैर्मदो
द्धतैः ॥ सोऽविषह्यंहिमांबुद्ध्वास्वसैन्यंचावमर्दितम् ॥ ३० ॥ ब्रह्मणोऽस्त्रेणसतुमांप्रबद्ध्वाचातिवेगिनः ॥ रज्जुभिश्चापिबध्नंतिततो
मांतत्रराक्षसाः ॥ ३१ ॥ रावणस्यसमीपंचगृहीत्वामामुपागमन् ॥ दृष्ट्वासंभाषितश्चाहंरावणेनदुरात्मना ॥ ३२ ॥ पृष्टश्चलंकागमनंरा
क्षसानांचतंवधम् ॥ तत्सर्वंचरणेतत्रसीतार्थमुपजल्पितम् ॥ ३३ ॥ तस्यास्तुदर्शनाकांक्षीप्राप्तस्त्वद्भवनंविभो ॥ मारुतस्यौरसःपुत्रो
वानरोहनुमानहम् ॥ ३४ ॥ रामदूतंचमांविद्धिसुग्रीवसचिवंकपिम् ॥ सोहंदौत्येनरामस्यत्वत्सकाशमिहागतः ॥ ३५ ॥ शृणुचापिस
मादेशंयदहंप्रब्रवीमिते ॥ राक्षसेशहरीशस्त्वांवाक्यमाहसमाहितम् ॥ ३६ ॥ सुग्रीवश्चमहाभागस्त्वांकौशलमब्रवीत् ॥ धर्मार्थकामस
हितंहितंपथ्यमुवाचह ॥ ३७ ॥ वसतोऋष्यमूकेमेपर्वतेविपुलद्रुमे ॥ राघवोरणविक्रांतोमित्रत्वंसमुपागतः ॥ ३८ ॥ तेनमेकथितंराज

अवोचद्यदितत्तथ्यंभवेयंशरणंहिवः ॥ तांचाहंतादृशींदृष्ट्वासीतायादारुणांदशाम् ॥ ९२ ॥ चिंतयामासविश्रांतोनचमेनिर्वृतंमनः ॥
संभाषणार्थंचमयाजानक्याश्चिंतितोविधिः ॥ ९३ ॥ इक्ष्वाकुकुलवंशस्तुस्तुतोममपुरस्कृतः ॥ श्रुत्वातुगदितांवाचंराजर्षिगणभूषि
ताम् ॥ ९४ ॥ प्रत्यभाषतमांदेवीबाष्पैःपिहितलोचना ॥ कस्त्वंकेनकथंचेहप्राप्तोवानरपुंगव ॥ ९५ ॥ काचरामेणतेप्रीतिस्तन्मेशंसि
तुमर्हसि ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वाअहमप्यब्रवंवचः ॥ ९६ ॥ देविरामस्यभर्तुस्तेसहायोभीमविक्रमः ॥ सुग्रीवोनामविक्रांतोवानरेंद्रो
महाबलः ॥ ९७ ॥ तस्यमांविद्धिभृत्यंत्वंहनूमंतमिहागतम् ॥ भर्त्रासंप्रहितस्तुभ्यंरामेणाक्लिष्टकर्मणा ॥ ९८ ॥ इदंतुपुरुषव्याघ्रःश्रीमा
न्दाशरथिःस्वयम् ॥ अंगुलीयमभिज्ञानमदात्तुभ्यंयशस्विनि ॥ ९९ ॥ तदिच्छामित्वयाज्ञप्तंदेविकिंकरवाण्यहम् ॥ रामलक्ष्मणयोः
पार्श्वंनयामित्वांकिमुत्तरम् ॥ १०० ॥ एतच्छ्रुत्वाविदित्वाचसीताजनकनंदिनी ॥ आहरावणमुत्पाटचराघवोमांनयत्विति ॥ १ ॥
प्रणम्यशिरसादेवीमहमार्यामनिंदिताम् ॥ राघवस्यमनोह्लादमभिज्ञानमयाचिषम् ॥ २ ॥ अथमामब्रवीत्सीतागृह्यतामयमुत्तमः ॥
मणिर्येनमहाबाहूरामस्त्वांबहुमन्यते ॥ ३ ॥ इत्युक्त्वातुवरारोहामणिप्रवरमुत्तमम् ॥ प्रायच्छत्परमोद्विग्नावाचामांसंदिदेशह ॥ ४ ॥
ततस्तस्यैप्रणम्याहंराजपुत्र्यैसमाहितः ॥ प्रदक्षिणंपरिक्रामभिहाभ्युद्गतमानसः ॥ ५ ॥ उत्तरंपुनरेवाहनिश्चित्यमनसातदा ॥
हनूमन्ममवृत्तांतंवक्तुमर्हसिराघवे ॥ ६ ॥ यथाश्रुत्वैवनचिरात्ताबुभौरामलक्ष्मणौ ॥ सुग्रीवसहितौवीरावुपेयातांतथाकुरु ॥ ७ ॥ यद
न्यथाभवेदेतद्द्वौमासौजीवितंमम ॥ नमांद्रक्ष्यतिकाकुत्स्थोम्रियेसाहमनाथवत् ॥ ८ ॥ तच्छ्रुत्वाकरुणंवाक्यंक्रोधोमामभ्यवर्तत ॥ उत्तरं
चमयादृष्टंकार्यशेषमनंतरम् ॥ ९ ॥ ततोऽवर्धतमेकायस्तदापर्वतसन्निभः ॥ युद्धाकांक्षीवनंतस्यविनाशयितुमारभे ॥ ११० ॥ तद्भग्नं
वनखंडंतुभ्रांतत्रस्तमृगद्विजम् ॥ प्रतिबुध्यनिरीक्षंतेराक्षस्योविकृताननाः ॥ ११ ॥ मांचदृष्ट्वावनेतस्मिन्समागम्यततस्ततः ॥ ताःसम
भ्यागताःक्षिप्रंरावणायाचचक्षिरे ॥ १२ ॥ राजन्वनमिदंदुर्गंतवभग्नंदुरात्मना ॥ वानरेणह्यविज्ञायतववीर्यंमहाबल ॥ १३ ॥ तस्यदु
र्बुद्धिताराजंस्तवविप्रियकारिणः ॥ वधमाज्ञापयक्षिप्रंयथासौनपुनर्व्रजेत् ॥ १४ ॥ तच्छ्रुत्वाराक्षसेंद्रेणविसृष्टाबहुदुर्जयाः ॥ राक्षसाः

अवाक्शिराःप्रपतितोबहुमन्यस्वभामिनि ॥६८॥ यदिचेत्त्वंतुमांदर्पान्नाभिनंदसिगर्विते ॥ द्विमासानंतरंसीतेपास्यामिरुधिरंतव ॥६९॥
एतच्छ्रुत्वावचस्तस्यरावणस्यदुरात्मनः ॥ उवाचपरमक्रुद्धासीतावचनमुत्तमम् ॥ ७० ॥ राक्षसाधमरामस्यभार्याममिततेजसः ॥
इक्ष्वाकुवंशनाथस्यस्नुषांदशरथस्यच ॥ ७१ ॥ अवाच्यंवदतोजिह्वाकथंनपतितातव ॥ किंस्विद्वीर्यंतवानार्ययोमांभर्तुरसन्निधौ ॥७२॥
अपहृत्यागतःपापतेनादृष्टोमहात्मना ॥ नत्वंरामस्यसदृशोदास्येप्यस्यनयुज्यसे ॥ ७३ ॥ अजेयःसत्यवाक्शूरोरणश्लाघीचराघवः ॥
जानक्यापरुषंवाक्यमेवमुक्तोदशाननः ॥७४॥ जज्वालसहसाकोपाच्चितास्थइवपावकः ॥ विवृत्यनयनेक्रूरेमुष्टिमुद्यम्यदक्षिणम् ॥७५॥
मैथिलींहंतुमारब्धःस्त्रीभिर्हाहाकृतंतदा ॥ स्त्रीणांमध्यात्समुत्पत्यतस्यभार्यादुरात्मनः ॥ ७६ ॥ वरांमंदोदरीनामतयासप्रतिषेधितः ॥
उक्तश्चमधुरांवाणींतयासमदनार्दितः ॥ ७७ ॥ सीतयातवकिंकार्यंमहेंद्रसमविक्रम ॥ मयासहरमस्वाद्यमद्विशिष्टानजानकी ॥ ७८ ॥
देवगंधर्वकन्याभिर्यक्षकन्याभिरेवच ॥ सार्धंप्रभोरमस्वेतिसीतयाकिंकरिष्यसि ॥ ७९ ॥ ततस्ताभिःसमेताभिर्नारीभिःसमहाबलः ॥
उत्थाप्यसहसानीतोभवनंस्वंनिशाचरः ॥ ८० ॥ यातेतस्मिन्दशग्रीवेराक्षस्योविकृताननाः ॥ सीतांनिर्भर्त्सयामासुर्वाक्यैःक्रूरैःसुदा
रुणैः ॥ ८१ ॥ तृणवद्भाषितंतासांगणयामासजानकी ॥ गर्जितंचतथातासांसीतांप्राप्यनिरर्थकम् ॥ ८२ ॥ वृथागर्जितनिश्चेष्टाराक्षस्यः
पिशिताशनाः ॥ रावणायशशंसुस्ताःसीताव्यवसितंमहत् ॥ ८३ ॥ ततस्ताःसहिताःसर्वाविहताशानिरुद्यमाः ॥ परिक्लिश्यसमस्ता
स्तानिद्रावशमुपागताः ॥ ८४ ॥ तासुचैवप्रसुप्तासुसीताभर्तृहितेरता ॥ विलप्यकरुणंदीनाप्रशुशोचसुदुःखिता ॥ ८५ ॥ तासांमध्या
त्समुत्थायत्रिजटावाक्यमब्रवीत् ॥ आत्मानंखादतक्षिप्रंनसीतामसितेक्षणाम् ॥ ८६ ॥ जनकस्यात्मजांसाध्वींस्नुषांदशरथस्यच ॥
स्वप्नोह्यद्यमयादृष्टोदारुणोरोमहर्षणः ॥८७॥ रक्षसांचविनाशायभर्तुरस्याजयायच ॥ अलमस्मान्परित्रातुंराघवाद्राक्षसीगणम् ॥ ८८ ॥
अभियाचामवैदेहीमेतद्धिममरोचते ॥ यदिह्येवंविधःस्वप्नोदुःखितायाःप्रदृश्यते ॥ ८९ ॥ सादुःखैर्विविधैर्मुक्तासुखमाप्नोत्यनुत्तमम् ॥
प्रणिपातप्रसन्नाहिमैथिलीजनकात्मजा ॥९०॥ अलमेषापरित्रातुंराक्षस्योमहतोभयात् ॥ ततःसाह्रीमतीबालाभर्तुर्विजयहर्षिता ॥९१॥

खगतानांचवाचःसौम्यामहात्मनाम् ॥ राक्षसीसिंहिकाभीमाक्षिप्रंहनुमताहता ॥ ४५ ॥ तांहत्वापुनरेवाहंकृत्यमात्ययिकंस्मरन् ॥
गत्वाचमहदध्वानंपश्यामिनगमंडितम् ॥ ४६ ॥ दक्षिणंतीरमुदधेर्लंकायत्रगतापुरी ॥ अस्तंदिनकरेयातेरक्षसांनिलयंपुरीम् ॥ ४७ ॥
प्रविष्टोहमविज्ञातोरक्षोभिर्भीमविक्रमैः ॥ तत्रप्रविशतश्चापिकल्पांतघनसप्रभा ॥ ४८ ॥ अट्टहासंविमुंचंतीनारीकाप्युत्थितापुरः ॥
जिघांसंतींततस्तांतुज्वलदग्निशिरोरुहाम् ॥४९॥ सव्यमुष्टिप्रहारेणपराजित्यसुभैरवाम् ॥ प्रदोषकालेप्रविशंभीतयाहंतयोदितः ॥५०॥
अहंलंकापुरीवीरनिर्जिताविक्रमेणते ॥ यस्मात्तस्माद्विजेतासिसर्वरक्षांस्यशेषतः ॥ ५१ ॥ तत्राहंसर्वरात्रंतुविचरञ्जनकात्मजाम् ॥
रावणांतःपुरगतोनचापश्यंसुमध्यमाम् ॥ ५२ ॥ ततःसीतामपश्यंस्तुरावणस्यनिवेशने ॥ शोकसागरमासाद्यनपारमुपलक्षये ॥ ५३ ॥
शोचताचमयादृष्टंप्राकारेणाभिसंवृतम् ॥ कांचनेनविकृष्टेनगृहोपवनमुत्तमम् ॥ ५४ ॥ सप्राकारमवप्लुत्यपश्यामिबहुपादपम् ॥ अशो
कवनिकामध्येशिंशपापादपोमहान् ॥५५॥ तमारुह्यचपश्यामिकांचनंकदलीवनम् ॥ अदूराच्छिंशपावृक्षात्पश्यामिवरवर्णिनीम् ॥५६॥
श्यामांकमलपत्राक्षीमुपवासकृशाननाम् ॥ तदेकवासःसंवीतांरजोध्वस्तशिरोरुहाम् ॥ ५७ ॥ शोकसंतापदीनांगींसीतांभर्तृहितेस्थि
ताम् ॥ राक्षसीभिर्विरूपाभिःक्रूराभिरभिसंवृताम् ॥ ५८ ॥ मांसशोणितभक्ष्याभिर्व्याघ्रीभिर्हरिणींयथा ॥ सामयाराक्षसीमध्येतर्ज्य
मानामुहुर्मुहुः ॥ ५९ ॥ एकवेणीधरादीनाभर्तृचिंतापरायणा ॥ भूमिशय्याविवर्णांगीपद्मिनीवहिमागमे ॥ ६० ॥ रावणाद्विनिवृत्ता
र्थामर्तव्येकृतनिश्चया ॥ कथंचिन्मृगशावाक्षीतूर्णमासादितामया ॥ ६१ ॥ तांदृष्ट्वाताहृशींनारींरामपत्नींयशस्विनीम् ॥ तत्रैवशिंश
पावृक्षेपश्यन्नहमवस्थितः ॥ ६२ ॥ ततोहलहलाशब्दंकांचीनूपुरमिश्रितम् ॥ शृणोम्यधिकगंभीरंरावणस्यनिवेशने ॥ ६३ ॥ ततोहं
परमोद्विग्नःस्वरूपंप्रत्यसंहरम् ॥ अहंचशिंशपावृक्षेपक्षीवगहनेस्थितः ॥ ६४ ॥ ततोरावणदाराश्चरावणश्चमहाबलः ॥ तंदेशमनुसंप्रा
प्तोयत्रसीताऽभवत्स्थिता ॥ ६५ ॥ तंदृष्ट्वाथवरारोहासीतारक्षोगणेश्वरम् ॥ संकुच्योरूस्तनौपीनौबाहुभ्यांपरिरभ्यच ॥ ६६ ॥ वित्र
स्तांपरमोद्विग्नांवीक्षमाणामितस्ततः ॥ त्राणंकंचिदपश्यंतींवेपमानांतपस्विनीम् ॥ ६७ ॥ तामुवाचदशग्रीवःसीतांपरमदुःखिताम् ॥

मध्वानमास्थितः ॥ ततोहंसुचिरंकालंजवेनाभ्यगमंपथि ॥ २१ ॥ ततःपश्याम्यहंदेवींसुरसांनागमातरम् ॥ समुद्रमध्येसादेवीवचनंचे
दमब्रवीत् ॥ २२ ॥ ममभक्ष्यःप्रदिष्टस्त्वममरैर्हरिसत्तम ॥ ततस्त्वांभक्षयिष्यामिविहितस्त्वंहिमेसुरैः ॥ २३ ॥ एवमुक्तःसुरसयाप्रां
जलिःप्रणतःस्थितः ॥ विवर्णवदनोभूत्वावाक्यंचेदमुदीरयन् ॥ २४ ॥ रामोदाशरथिःश्रीमान्प्रविष्टोदंडकावनम् ॥ लक्ष्मणेनसहभ्रा
त्रासीतयाचपरंतपः ॥ २५ ॥ तस्यसीताहृताभार्यारावणेनदुरात्मना ॥ तस्याःसकाशंदूतोहंगमिष्येरामशासनात् ॥ २६ ॥ कर्तुमर्ह
सिरामस्यसाहाय्यंविषयेसति ॥ अथवामैथिलींदृष्ट्वारामंचाक्लिष्टकारिणम् ॥ २७ ॥ आगमिष्यामितेवक्रंसत्यंप्रतिशृणोमिते ॥ एवमु
क्तामयासातुसुरसाकामरूपिणी ॥ २८ ॥ अब्रवीन्नातिवर्ततकश्चिदेषवरोमम ॥ एवमुक्तःसुरसयादशयोजनमायतः ॥ २९ ॥ ततोर्धगु
णविस्तारोबभूवाहंक्षणेनतु ॥ मत्प्रमाणाधिकंचैवव्यादितंतुमुखंतया ॥ ३० ॥ तद्दृष्ट्वाव्यादितंत्वास्यंह्रस्वंह्यकरवंपुनः ॥ तस्मिन्मुहूर्ते
चपुनर्बभूवांगुष्ठसंमितः ॥ ३१ ॥ अभिपत्याशुतद्वक्रंनिर्गतोहंततःक्षणात् ॥ अब्रवीत्सुरसादेवीस्वेनरूपेणमांपुनः ॥ ३२ ॥ अर्थसिद्ध्यै
हरिश्रेष्ठगच्छसौम्ययथासुखम् ॥ समानयचवैदेहींराघवेणमहात्मना ॥३३॥ सुखीभवमहाबाहोप्रीतास्मितववानर ॥ ततोहंसाधुसाध्वी
तिसर्वभूतैःप्रशंसितः ॥ ३४ ॥ ततोंतरिक्षंविपुलंप्लुतोहंगरुडोयथा ॥ छायामेनिगृहीताचनचपश्यामिकिंचन ॥ ३५ ॥ सोहंविगतवे
गस्तुदिशोदशविलोकयन् ॥ नकिंचित्तत्रपश्यामियेनमेविहतागतिः ॥३६ ॥ अथमेबुद्धिरुत्पन्नाकिंनामगमनेमम ॥ ईदृशोविघ्नउत्प
न्नोरूपमत्रनदृश्यते ॥ ३७ ॥ अधोभागेतुमेदृष्टिःशोचतःपतितातदा॥तत्राद्राक्षमहंभीमांराक्षसींसलिलेशयाम् ॥ ३८ ॥ प्रहस्यचमहा
नादमुक्तोहंभीमयातया ॥ अवस्थितमसंभ्रांतमिदंवाक्यमशोभनम् ॥ ३९ ॥ क्वासिगंतामहाकायक्षुधितायाममेप्सितः ॥ भक्षःप्रीणय
मेदेहंचिरमाहारवर्जितम् ॥ ४० ॥ बाढमित्येवतांवाणींप्रत्यगृह्णामहंततः ॥ आस्यप्रमाणादधिकंतस्याःकायमपूरयम् ॥४१॥ तस्या
श्चास्यंमहद्भीमंवर्धतेममभक्षणे ॥ नतुमांसातुबुबुधेममवाविकृतंकृतम् ॥ ४२ ॥ ततोहंविपुलंरूपंसंक्षिप्यनिमिषांतरात् ॥ तस्याहृदयमा
दायप्रपतामिनभस्थलम् ॥ ४३ ॥ साविसृष्टभुजाभीमापपातलवणांभसि ॥ मयापर्वतसंकाशानिकृत्तहृदयासती ॥ ४४ ॥ शृणोमि

मद्वदनोन्मुखाः ॥ ५१ ॥ तस्थौतत्रांगदःश्रीमान्वानरैर्बहुभिर्वृतः ॥ उपास्यमानोविविधैर्दिविदेवपतिर्यथा ॥ ५२ ॥ हनूमताकीर्तिम
तायशस्विनातथांगदेनांगदनद्धबाहुना ॥ मुदातदाध्यासितमुन्नतंमहन्महीधराग्रंज्वलितंश्रियाभवत् ॥ ५३ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे
वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे सप्तपंचाशःसर्गः ॥ ५७ ॥ ततस्तस्यगिरेःशृंगंमहेंद्रस्यमहाबलाः ॥ हनूमत्प्रमुखाः
प्रीतिंहरयोजग्मुरुत्तमाम् ॥ १ ॥ प्रीतिमत्सूपविष्टेषुवानरेषुमहात्मसु ॥ तंततःप्रतिसंहृष्टःप्रीतियुक्तंमहाकपिम् ॥ २ ॥ जांबवान्कार्य
वृत्तांतमपृच्छदनिलात्मजम् ॥ कथंदृष्टात्वयादेवीकथंवातत्रवर्तते ॥ ३ ॥ तस्यांचापिकथंवृत्तःक्रूरकर्मादशाननः ॥ तत्त्वतःसर्वमेतन्नः
प्रब्रूहित्वंमहाकपे ॥ ४ ॥ संमार्गिताकथंदेवीकिंचसाप्रत्यभाषत ॥ श्रुतार्थाश्चिंतयिष्यामोभूयःकार्यविनिश्चयम् ॥ ५ ॥ यश्चार्थस्तत्र
वक्तव्योगतैरस्माभिरात्मवान् ॥ रक्षितव्यंचयत्तत्रतद्भवान्व्याकरोतुनः ॥ ६ ॥ सनियुक्तस्ततस्तेनसंप्रहृष्टतनूरुहः ॥ नमस्यञ्छिरसा
देव्यैसीतायैप्रत्यभाषत ॥ ७ ॥ प्रत्यक्षमेवभवतांमहेंद्राग्रात्खमाप्लुतः ॥ उदधेर्दक्षिणंपारंकांक्षमाणःसमाहितः ॥ ८ ॥ गच्छतश्चहिमे
घोरंविघ्नरूपमिवाभवत् ॥ कांचनंशिखरंदिव्यंपश्यामिसुमनोहरम् ॥ ९ ॥ स्थितंपंथानमावृत्यमेनेविघ्नंचतंनगम् ॥ उपसंगम्यतंदिव्यं
कांचनंनगमुत्तमम् ॥ १० ॥ कृतामेमनसाबुद्धिर्भेत्तव्योयंमयेतिच ॥ प्रहतस्यमयातस्यलांगूलेनमहागिरेः ॥ ११ ॥ शिखरंसूर्यसंकाशं
व्यशीर्यतसहस्रधा ॥ व्यवसायंचतंबुद्ध्वासहोवाचमहागिरिः ॥ १२ ॥ पुत्रेतिमधुरांवाणींमनःप्रह्लादयन्निव ॥ पितृव्यंचापिमांविद्धिस
खायंमातरिश्वनः ॥ १३ ॥ मैनाकमितिविख्यातंनिवसंतंमहोदधौ ॥ पक्षवंतःपुरातत्रबभूवुःपर्वतोत्तमाः ॥ १४ ॥ छंदतःपृथिवींचेरुर्बा
धमानाःसमंततः ॥ श्रुत्वानगानांचरितंमहेंद्रःपाकशासनः ॥ १५ ॥ वज्रेणभगवान्पक्षौचिच्छेदैषांसहस्रशः ॥ अहं तु मोचितस्तस्मा
त्तवपित्रामहात्मना ॥ १६ ॥ मारुतेनतदावत्सप्रक्षिप्तोवरुणालये ॥ राघवस्यमयासाह्येवर्तितव्यमरिंदम ॥१७॥ रामोधर्मभृतांश्रेष्ठोम
हेंद्रसमविक्रमः ॥ एतच्छ्रुत्वामयातस्यमैनाकस्यमहात्मनः ॥ १८ ॥ कार्यमावेद्यचगिरेरुद्धतंवैमनोमम ॥ तेनचाहमनुज्ञातोमैनाकेन
महात्मना ॥ १९ ॥ सचाप्यंतर्हितःशैलोमानुषेणवपुष्मता ॥ शरीरेणमहाशैलःशैलेनचमहोदधौ ॥ २० ॥ उत्तमंजवमास्थायशेष

काशमापतंतंमहाकपिम् ॥ दृष्ट्वातेवानराःसर्वेतस्थुःप्रांजलयस्तदा ॥ २८ ॥ ततस्तुवेगवान्वीरोगिरेर्गिरिनिभःकपिः ॥ निपपातगिरे
स्तस्यशिखरेपादपाकुले ॥ २९ ॥ हर्षेणापूर्यमाणोसौरम्येपर्वतनिर्झरे ॥ छिन्नपक्षइवाकाशात्पपातधरणीधरः ॥ ३० ॥ ततस्तेप्रीतम
नसस्सर्वेवानरपुंगवाः ॥ हनूमंतंमहात्मानंपरिवार्योपतस्थिरे ॥ ३१ ॥ परिवार्यचतेसर्वेपरांप्रीतिमुपागताः ॥ प्रहृष्टवदनाःसर्वेतमाग
तमुपागमन् ॥ ३२ ॥ उपायनानिचादायमूलानिचफलानिच ॥ प्रत्यर्चयन्हरिश्रेष्ठंहरयोमारुतात्मजम् ॥ ३३ ॥ विनेदुर्मुदिताःकेचि
त्केचित्किलकिलांतथा ॥ हृष्टाःपादपशाखाश्चआनिन्युर्वानरर्षभाः ॥ ३४ ॥ हनूमांस्तुगुरून्वृद्धाञ्जांबवत्प्रमुखांस्तदा ॥ कुमारमंगदंचै
वसोवंदतमहाकपिः ॥ ३५ ॥ सताभ्यांपूजितःपूज्यःकपिभिश्चप्रसादितः ॥ दृष्टादेवीतिविक्रांतःसंक्षेपेणन्यवेदयत् ॥ ३६ ॥ निषसाद
चहस्तेनगृहीत्वावालिनःसुतम् ॥ रमणीयवनोद्देशेमहेंद्रस्यगिरेस्तदा ॥ ३७ ॥ हनूमानब्रवीत्पृष्टस्तदातान्वानरर्षभान् ॥ अशोकवनि
कासंस्थादृष्टासाजनकात्मजा ॥ ३८ ॥ रक्ष्यमाणासुघोराभीराक्षसीभिरनिंदिता ॥ एकवेणीधराबालारामदर्शनलालसा ॥ ३९ ॥
उपवासपरिश्रांतामलिनाजटिलाकृशा ॥ ततोदृष्टेतिवचनंमहार्थममृतोपमम् ॥ ४० ॥ निशम्यमारुतेःसर्वेमुदितावानराभवन् ॥ क्ष्वेडं
त्यन्येनदंत्यन्येगर्जंत्यन्येमहाबलाः ॥ ४१ ॥ चक्रुःकिलकिलामन्येप्रतिगर्जंतिचापरे ॥ केचिदुच्छ्रितलांगूलाःप्रहृष्टाःकपिकुंजराः ॥४२॥
आयतांचितदीर्घाणिलांगूलानिप्रविव्यधुः ॥ अपरेतुहनूमंतंश्रीमंतंवानरोत्तमम् ॥ ४३ ॥ आप्लुत्यगिरिशृंगेषुसंस्पृशंतिस्महर्षिताः ॥
उक्तवाक्यंहनूमंतमंगदस्तुतदाब्रवीत् ॥ ४४ ॥ सर्वेषांहरिवीराणांमध्येवाचमनुत्तमाम् ॥ सत्त्वेवीर्येनतेकश्चित्समोवानरविद्यते ॥ ४५ ॥
यदवप्लुत्यविस्तीर्णंसागरंपुनरागतः ॥ जीवितस्यप्रदातानस्त्वमेकोवानरोत्तम ॥ ४६ ॥ त्वत्प्रसादात्समेष्यामः सिद्धार्थाराघवेणह ॥
अहोस्वामिनितेभक्तिरहोवीर्यमहोधृतिः ॥ ४७ ॥ दिष्ट्यादृष्टात्वयादेवीरामपत्नीयशस्विनी ॥ दिष्ट्यात्यक्ष्यतिकाकुत्स्थःशोकंसीता
वियोगजम् ॥ ४८ ॥ ततोंगदंहनूमंतंजांबवंतंचवानराः ॥ परिवार्यप्रमुदिताभेजिरेविपुलाःशिलाः ॥ ४९ ॥ उपविष्टागिरेस्तस्यशिला
सुविपुलासुते ॥ श्रोतुकामाःसमुद्रस्यलंघनंवानरोत्तमाः ॥ ५० ॥ दर्शनंचापिलंकायाःसीतायारावणस्यच ॥ तस्थुःप्रांजलयःसर्वेहनू

ग्रसमानइवाकाशंताराधिपमिवोल्लिखन् ॥ हरन्निवसनक्षत्रंगगनंसार्कमंडलम् ॥ ५ ॥ अपारम
मानपरिश्रांतःपुप्लुवेगगनार्णवम् ॥ ४ ॥ पांडुरारुणवर्णानिनीलमांजिष्ठकानिच ॥ हरितारुणव
परिश्रांतश्चांबुधिसमगाहत ॥ हनुमान्मेघजालानिविकर्षन्निवगच्छति ॥ ६ ॥ प्रकाशश्चाप्रकाशश्चचंद्रमाइवदृश्यते ॥ ८ ॥ विविधाभ्रघना
र्णानिमहाभ्राणिचकाशिरे ॥७॥ प्रविशन्नभ्रजालानिनिष्क्रमंश्चपुनःपुनः ॥ ताक्ष्यायमाणोगगनेसबभौवायुनंदनः ॥ दारयन्मेघवृन्दानिनि
पन्नगोचरोधवलांबरः ॥ दृश्यादृश्यतनुर्वीरस्तथाचंद्रायतेंबरे ॥ ९ ॥ प्रवरान्राक्षसान्हत्वानामविश्राव्यचात्मनः ॥ ११ ॥ आकुलांनगरीं
ष्पतंश्चपुनःपुनः ॥ १० ॥ नदन्नादेनमहतामेघस्वनमहास्वनः ॥ आजगाममहातेजाःपुनर्मध्येनसागरम् ॥ पर्वतेन्द्रंसुना
कृत्वाव्यथयित्वाचरावणम् ॥ अर्दयित्वामहावीरान्वैदेहीमभिवाद्यच ॥ १२ ॥ सकिंचिदारात्संप्रातःसमालोक्यमहागिरिम् ॥ १४ ॥
भंचसमुपस्पृश्यवीर्यवान् ॥ १३ ॥ ज्यामुक्तइवनाराचोमहावेगोभ्युपागमत् ॥ नदन्नादेनमहतामेघस्वनमहास्वनः ॥ सतंदेशम
महेंद्रमेघसंकाशोननादसमहाकपिः ॥ सपूरयामासकपिर्दिशोदशसमंततः ॥ १५ ॥ तस्यनानद्यमानस्यसुपर्णाचरितेपथि ॥ १७ ॥ फलती
नुप्रातःसुहृद्दर्शनलालसः ॥ १६ ॥ ननादसुमहानादंलांगूलंचाप्यकंपयत् ॥ पूर्वसंविष्ठिताःशूरावायुपुत्रदिदृक्षवः ॥ महतोवायुनु
वास्यघोषेणगगनंसार्कमंडलम् ॥ येतुतत्रोत्तरेकूलेसमुद्रस्यमहाबलाः ॥ १८ ॥ तेदीनमनसःसर्वेशुश्रुवुःकाननौकसः ॥ वानरेंद्रस्यनिर्घोषंप
न्नस्यतोयदस्येवनिःस्वनम् ॥ शुश्रुवुस्तेतदाघोषमूरुवेगंहनूमतः ॥ १९ ॥ बभूवुरुत्सुकाःसर्वेसुहृद्दर्शनकांक्षिणः ॥ २१ ॥ जांबवान्सहरिश्रेष्ठः
र्जन्यनिनदोपमम् ॥ २० ॥ निशम्यनदतोनादंवानरास्तेसमंततः ॥ सर्वथाकृतकार्योऽसौहनूमान्नात्रसंशयः ॥ नह्यस्याकृतकार्यस्यना
प्रीतिसंहृष्टमानसः ॥ उपामंत्र्यहरीन्सर्वानिदंवचनमब्रवीत् ॥ २२ ॥ निशम्यहरयोहृष्टाःसमुत्पेतुर्यतस्ततः ॥ २४ ॥ तेनगाग्रान्नगाग्राणि
दएवंविधोभवेत् ॥ २३ ॥ तस्यबाहूरुवेगंचनिनादंचमहात्मनः ॥ तेप्रीताःपादपाग्रेषुगृह्यशाखामवस्थिताः ॥ वासांसिचप्रकाशानि
शिखराच्छिखराणिच ॥ प्रहृष्टाःसमपद्यंतहनूमन्तंदिदृक्षवः ॥ २५ ॥ एवंजगर्जबलवान्हनूमान्मारुतात्मजः ॥ २७ ॥ तमभ्रघनसं
समाविध्यंतवानराः ॥ २६ ॥ गिरिगह्वरसँल्लीनोयथागर्जतिमारुतः ॥

जृंभमाणमिवाकाशेशिखरैरभ्रमालिभिः ॥ कूटैश्चबहुधाकीर्णंशोभितंबहुकंदरैः ॥ ३३ ॥
मेघपादनिभैःपादैःप्रक्रांतमिवसर्वतः ॥ ३२ ॥ जृंभमाणमिवाकाशेशिखरैरभ्रमालिभिः ॥ कूटैश्चबहुधाकीर्णंशोभितंबहुकंदरैः ॥ ३३ ॥ नानामृगगणैःकीर्णंधातुनिष्पंदभूषितम् ॥
सालतालैश्चकर्णैश्चवंशैश्चबहुभिर्वृतम् ॥ लतावितानैर्विततैःपुष्पवद्भिरलंकृतम् ॥ ३४ ॥ नानामृगगणैःकीर्णंधातुनिष्पंदभूषितम् ॥ लतापादपसंबाधंसिंहाधिष्ठितकंदरम् ॥ ३६ ॥
बहुप्रस्रवणोपेतंशिलासंचयसंकटम् ॥ ३५ ॥ महर्षियक्षगंधर्वकिन्नरोरगसेवितम् ॥ लतापादपसंबाधंसिंहाधिष्ठितकंदरम् ॥ ३६ ॥ रामदर्शनशीघ्रेणप्रहर्षेणाभिचोदितः ॥
व्याघ्रादिभिःसमाकीर्णंस्वादुमूलफलद्रुमम् ॥ आरुरोहानिलसुतःपर्वतंप्लवगोत्तमः ॥ ३७ ॥ रामदर्शनशीघ्रेणप्रहर्षेणाभिचोदितः ॥ सतमारुह्यशैलेंद्रंव्यवर्धतमहाकपिः ॥ ३९ ॥
तेनपादतलक्रांतारम्येषुगिरिसानुषु ॥३८॥ सघोषाःसमशीर्यंतशिलाश्चूर्णीकृतास्ततः ॥ सतमारुह्यशैलेंद्रंव्यवर्धतमहाकपिः ॥ ३९ ॥ समारुतइ
दक्षिणादुत्तरंपारंप्रार्थयँल्लवणांभसः ॥ अधिरुह्यततोवीरःपर्वतंपवनात्मजः ॥ ४० ॥ ददर्शसागरंभीमंभीमोरगनिषेवितम् ॥ समारुतइ
वाकाशंमारुतस्यात्मसंभवः ॥ ४१ ॥ प्रपेदेहरिशार्दूलोदक्षिणादुत्तरांदिशम् ॥ सतदापीडितस्तेनकपिनापर्वतोत्तमः ॥ ४२ ॥ ररास
विविधैर्भूतैःप्राविशद्वसुधातलम् ॥ कंपमानैश्चशिखरैःपतद्भिरपिचद्रुमैः ॥ ४३ ॥ तस्योरुवेगोन्मथिताःपादपाःपुष्पशालिनः ॥ निपे
तुर्भूतलेभग्नाःशक्रायुधहताइव ॥ ४४ ॥ कंदरोदरसंस्थानांपीडितानांमहौजसाम् ॥ सिंहानांनिनदोभीमोनभोभिंदन्हिशुश्रुवे ॥ ४५ ॥
त्रस्तव्याविद्धवसनाव्याकुलीकृतभूषणाः ॥ विद्याधर्यःसमुत्पेतुःसहसाधरणीधरात् ॥ ४६ ॥ अतिप्रमाणाबलिनोदीप्तजिह्वामहा
विषाः ॥ निपीडितशिरोग्रीवाव्यवेष्टंतमहाहयः ॥ ४७ ॥ किन्नरोरगगंधर्वयक्षविद्याधरास्तथा ॥ पीडितंतंनगवरंत्यक्त्वागगनमा
स्थिताः ॥ ४८ ॥ सचभूमिधरःश्रीमान्बलिनातेनपीडितः ॥ सवृक्षशिखरोदग्रःप्रविवेशरसातलम् ॥ ४९ ॥ दशयोजनविस्तारस्त्रिंशद्यो
जनमुच्छ्रितः ॥ धरण्यांसमतांयातःसबभूवधराधरः ॥ ५० ॥ सलिलंघयिषुर्भीमंसलीलंलवणार्णवम् ॥ कल्लोलास्फालवेलांतमुत्पपा
तनभोहरिः ॥ ५१ ॥ इत्यार्षे श्रीम० वा० आदि०च० सा० सुं० षट्पंचाशः सर्गः ॥५६॥ आप्लुत्यचमहावेगःपक्षवानिवपर्वतः ॥
भुजंगयक्षगंधर्वप्रबुद्धकमलोत्पलम् ॥ १ ॥ सचंद्रकुमुदंरम्यंसार्ककारंडवंशुभम् ॥ तिष्यश्रवणकादंबमभ्रशैवलशाद्वलम् ॥ २ ॥
पुनर्वसुमहामीनंलोहितांगमहाग्रहम् ॥ ऐरावतमहाद्वीपंस्वातीहंसविलासितम् ॥ ३ ॥ वातसंघातजालोर्मिचंद्रांशुशिशिरांबुमत् ॥ हनु

गरम् ॥ तानिहर्यृक्षसैन्यानितौवानरवरात्मजौ ॥ ८ ॥ त्रयाणामेवभूतानांसागरस्यातिलंघने ॥ शक्तिःस्याद्वैनतेयस्यतववामारुतस्
स्यवा ॥९॥ तदत्रकार्यनिर्बन्धेसमुत्पन्नेदुरासदे ॥ किंपश्यसिसमाधानंत्वंहिकार्यविशारदः ॥ १० ॥ काममस्यत्वमेवैकःकार्यस्यपरि
साधने ॥ पर्याप्तःपरवीरघ्नयशस्यस्तेबलोदयः ॥ ११ ॥ बलैस्तुसंकुलांकृत्वालंकांपरबलार्दनः ॥ मांनयेद्यदिकाकुत्स्थस्तत्तस्यसदृशं
भवेत् ॥१२॥ तद्यथातस्यविक्रांतमनुरूपंमहात्मनः ॥ भवत्याहवशूरस्यतथात्वमुपपादय ॥१३॥ तदर्थोपहितंवाक्यंप्रश्रितंहेतुसंहितम्॥
निशम्यहनुमान्वीरोवाक्यमुत्तरमब्रवीत् ॥१४॥ देविहर्यृक्षसैन्यानामीश्वरःप्लवतांवरः ॥ सुग्रीवःसत्त्वसंपन्नस्तवार्थेकृतनिश्चयः ॥ १५ ॥
सवानरसहस्राणांकोटीभिरभिसंवृतः ॥ क्षिप्रमेष्यतिवैदेहिसुग्रीवःप्लवतांवरः ॥ १६ ॥ तौचवीरौनरवरौसहितौरामलक्ष्मणौ ॥ आगम्य
नगरींलंकांसायकैर्विधमिष्यतः ॥ १७ ॥ सगणंराक्षसंहत्वानचिराद्रघुनंदनः ॥ त्वामादायवरारोहेस्वांपुरींप्रतियास्यति ॥ १८ ॥
समाश्वसिहिभद्रंतेभवत्वंकालकांक्षिणी ॥ क्षिप्रंद्रक्ष्यसिरामेणनिहतंरावणंरणे ॥ १९ ॥ निहतेराक्षसेंद्रेचसपुत्रामात्यबांधवे ॥ त्वंसमेष्य
सिरामेणशशांकेनेवरोहिणी ॥ २० ॥ क्षिप्रमेष्यतिकाकुत्स्थोहर्यृक्षप्रवरैर्युतः ॥ यस्तेयुधिविनिर्जित्यशोकंव्यपनयिष्यति ॥ २१ ॥
एवमाश्वास्यवैदेहींहनूमान्मारुतात्मजः ॥ गमनायमतिंकृत्वावैदेहीमभ्यवादयत् ॥ २२ ॥ राक्षसान्प्रवरान्हत्वानामविश्राव्यचात्मनः ॥
समाश्वास्यचवैदेहींदर्शयित्वापरंबलम् ॥ २३ ॥ नगरीमाकुलांकृत्वावंचयित्वाचरावणम्॥दर्शयित्वाबलंघोरंवैदेहीमभिवाद्यच ॥ २४ ॥
प्रतिगंतुंमनश्चक्रेपुनर्मध्येनसागरम् ॥ ततःसकपिशार्दूलःस्वामिसंदर्शनोत्सुकः ॥ २५ ॥ आरुरोहगिरिश्रेष्ठमरिष्टमरिमर्दनः ॥ तुंगपद्म
कजुष्टाभिर्नीलाभिर्वनराजिभिः ॥ २६ ॥ सोत्तरीयमिवांभोदैःशृंगांतरविलंबिभिः ॥ बोध्यमानमिवप्रीत्यादिवाकरकरैःशुभैः ॥ २७ ॥
उन्मिषंतमिवोद्धूतैर्लोचनैरिवधातुभिः ॥ तोयौघनिःस्वनैर्मंद्रैःप्राधीतमिवसर्वतः ॥ २८ ॥ प्रगीतमिवविस्पष्टंनानाप्रस्रवणस्वनैः ॥
देवदारुभिरुद्धूतैरूर्ध्वबाहुमिवस्थितम् ॥ २९ ॥ प्रपातजलनिर्घोषैःप्राक्रुष्टमिवसर्वतः ॥ वेपमानमिवश्यामैःकंपमानैःशरद्धनैः ॥ ३० ॥
वेणुभिर्मारुतोद्धूतैःकूजंतमिवकीचकैः ॥ निःश्वसंतमिवामर्षाद्घोरैराशीविषोत्तमैः ॥ ३१ ॥ नीहारकृतगंभीरैर्ध्यायंतमिवगह्वरैः ॥

रोषदोषपरीतात्माव्यक्तंलोकविनाशनः ॥२०॥ इतिचिंतयतस्तस्यनिमित्तान्युपपेदिरे ॥ पूर्वमप्युपलब्धानिसाक्षात्पुनरचिंतयत् ॥२१॥
अथवाचारुसर्वांगीरक्षितास्वेनतेजसा ॥ ननशिष्यतिकल्याणीनाग्निरग्नौप्रवर्तते ॥ २२ ॥ नहिधर्मात्मनस्तस्यभार्याममिततेजसः ॥
स्वचरित्राभिगुप्तांतां स्प्रष्टुमर्हतिपावकः ॥ २३ ॥ नूनंरामप्रभावेणवैदेह्याः सुकृतेनच ॥ यन्मांदहनकर्मायंनादहद्धव्यवाहनः ॥ २४ ॥
त्रयाणांभरतादीनांभ्रातृणांदेवताचया ॥ रामस्यचमनःकांतासाकथंविनशिष्यति ॥ २५ ॥ यद्वादहनकर्मायंसर्वत्रप्रभुरव्ययः ॥ नमेदह
तिलांगूलंकथमार्यांप्रधक्ष्यति ॥ २६ ॥ पुनश्चाचिंतयत्तत्रहनूमान्विस्मितस्तदा ॥ हिरण्यनाभस्यगिरेर्जलमध्येप्रदर्शनम् ॥ २७ ॥
तपसासत्यवाक्येनअनन्यत्वाच्चभर्तरि ॥ असौविनिर्दहेदग्निंनतामग्निःप्रधक्ष्यति ॥ २८ ॥ सतथाचिंतयंस्तत्रदेव्याधर्मपरिग्रहम् ॥
शुश्रावहनुमांस्तत्रचारणानांमहात्मनाम् ॥ २९ ॥ अहोखलुकृतंकर्मदुर्विगाहंहनूमता ॥ अग्निंविसृजतातीक्ष्णंभीमंराक्षससद्मनि ॥३०॥
प्रपलायितरक्षःस्त्रीबालवृद्धसमाकुला ॥ जनकोलाहलाध्मातांक्रंदंतीवाद्रिकंदरैः ॥ ३१ ॥ दग्धेयंनगरीलंकासाट्टप्राकारतोरणा ॥
जानकीनचदग्धेतिविस्मयोद्भुतएवनः ॥३२॥ इतिशुश्रावहनुमान्वाचंताममृतोपमाम् ॥ बभूवचास्यमनसोहर्षस्तत्कालसंभवः ॥ ३३ ॥
सनिमित्तैश्चदृष्टार्थैःकारणैश्चमहागुणैः ॥ ऋषिवाक्यैश्चहनुमानभवत्प्रीतमानसः ॥ ३४ ॥ ततःकपिःप्राप्तमनोरथार्थस्तामक्षतांराजसु
तांविदित्वा ॥ प्रत्यक्षतस्तांपुनरेवदृष्ट्वाप्रतिप्रयाणायमतिंचकार॥३५॥इ० श्री० वा० आ० च० सा० सुं० पंचपंचाशः सर्गः ॥५५॥
ततस्तुशिंशपामूलेजानकींपर्यवस्थिताम् ॥ अभिवाद्याब्रवीद्दिष्ट्यापश्यामित्वामिहाक्षताम् ॥ १ ॥ ततस्तंप्रस्थितंसीतावीक्षमाणा
पुनःपुनः॥भर्तुःस्नेहान्वितावाक्यंहनूमंतमभाषत ॥ २ ॥ यदित्वंमन्यसेतातवसैकाहमिहानघ ॥ क्वचित्सुसंवृतेदेशेविश्रांतःश्वोगमि
ष्यसि ॥ ३ ॥ ममचैवाल्पभाग्यायाःसान्निध्यात्तववानर ॥ शोकस्यास्याप्रमेयस्यमुहूर्तंस्यादपिक्षयः ॥ ४ ॥ गतेहिहरिशार्दूलपुनः
संप्राप्तयेत्वयि ॥ प्राणेष्वपिनविश्वासोममवानरपुंगव ॥ ५ ॥ अदर्शनंचतेवीरभूयोमांदारयिष्यति ॥ दुःखाद्दुःखतरंप्राप्तांदुर्मनःशोकक
र्शिताम् ॥ ६ ॥ अयंचवीरसंदेहस्तिष्ठतीवममाग्रतः ॥ सुमहत्सुसहायेषुहर्यृक्षेषुमहाबल ॥ ७ ॥ कथंनुखलुदुष्पारंसंतरिष्यंतिसा

संपीड्यलांगूलाग्निंमहाकपिः ॥ निर्वापयामासतदासमुद्रेहरिपुंगवः ॥ ४९ ॥ ततोदेवाःसगंधर्वाःसिद्धाश्चपरमर्षयः ॥ दृष्ट्वालंकांप्रद
ग्धांतांविस्मयंपरमंगताः ॥ ५० ॥ (तंदृष्ट्वावानरश्रेष्ठंहनुमंतंमहाकपिम् ॥ कालाग्निरितिसंचिन्त्यसर्वभूतानितत्रसुः ॥ १ ॥) इत्यार्षे
श्रीमद्रा० वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुन्दरकांडे चतुष्पंचाशः सर्गः ॥ ५४ ॥ संदीप्यमानांवित्रस्तांत्रस्तरक्षोगणांपुरीम् ॥
अवेक्ष्यहनुमाँल्लंकांचिंतयामासवानरः ॥ १ ॥ तस्याभूत्सुमहांस्त्रासःकुत्साचात्मन्यजायत ॥ लंकांप्रदहताकामंकिंस्वित्कृतमिदं
मया ॥ २ ॥ धन्याःखलुमहात्मानोयेबुद्ध्याकोपमुत्थितम् ॥ निरुंधंतिमहात्मानोदीप्तमग्निमिवांभसा ॥ ३ ॥ क्रुद्धःपापंनकुर्यात्कः
क्रुद्धोहन्याद्गुरूनपि ॥ क्रुद्धःपरुषयावाचानरःसाधूनधिक्षिपेत् ॥ ४ ॥ वाच्यावाच्यंप्रकुपितोनविजानातिकर्हिचित् ॥ नाकार्यमस्ति
क्रुद्धस्यनावाच्यंविद्यतेक्वचित् ॥ ५ ॥ यःसमुत्पतितंक्रोधं क्षमयैवनिरस्यति ॥ यथोरगस्त्वचंजीर्णांसवैपुरुषउच्यते ॥ ६ ॥ धिगस्तु
मांसुदुर्बुद्धिंनिर्लज्जंपापकृत्तमम् ॥ अचिंतयित्वातांसीतामग्निदंस्वामिघातकम् ॥ ७ ॥ यदिदग्धात्वियंसर्वानूनमार्यापिजानकी ॥
दग्धातेनमयाभर्तुर्हतंकार्यमजानता ॥ ८ ॥ यदर्थमयमारंभस्तत्कार्यमवसादितम् ॥ मयाहिदहतालंकांनसीतापरिरक्षिता ॥ ९ ॥
ईषत्कार्यमिदंकार्यंकृतमासीन्नसंशयः ॥ तस्यक्रोधाभिभूतेन मया मूलक्षयःकृतः ॥ १० ॥ विनष्टाजानकीव्यक्तंनह्यदग्धःप्रदृश्यते ॥
लंकायाःकश्चिदुद्देशःसर्वाभस्मीकृतापुरी ॥ ११ ॥ यदितद्विहतंकार्यंमयाप्रज्ञाविपर्ययात् ॥ इहैवप्राणसंन्यासोममापिह्यद्यरोचते ॥ १२ ॥
किमग्नौनिपताम्यद्यआहोस्विद्वडवामुखे ॥ शरीरमिहसत्त्वानांदद्मिसागरवासिनाम् ॥ १३ ॥ कथंनुजीवताशक्योमयाद्रष्टुंहरीश्वरः ॥
तौवापुरुषशार्दूलौकार्यसर्वस्वघातिना ॥ १४ ॥ मयाखलुतदेवेदंरोषदोषात्प्रदर्शितम् ॥ प्रथितंत्रिषुलोकेषुकपित्वमनवस्थितम् ॥ १५ ॥
धिगस्तुराजसंभावमनीशमनवस्थितम् ॥ ईश्वरेणापियद्रागान्मयासीतानरक्षिता ॥ १६ ॥ विनष्टायांतुसीतायांतावुभौविनशिष्यतः ॥
तयोर्विनाशेसुग्रीवःसबंधुर्विनशिष्यति ॥ १७ ॥ एतदेववचःश्रुत्वाभरतोभ्रातृवत्सलः ॥ धर्मात्मासहशत्रुघ्नःकथंशक्ष्यतिजीवितुम् ॥ १८ ॥
इक्ष्वाकुवंशेधर्मिष्ठेगतेनाशमसंशयः ॥ भविष्यंतिप्रजास्सर्वाःशोकसंतापपीडिताः ॥ १९ ॥ तदहंभाग्यरहितोलुप्तधर्मार्थसंग्रहः ॥

प्रदग्धंतद्रुद्रेणत्रिपुरंयथा ॥ ३० ॥ ततः स लंकापुरपर्वताग्रेसमुत्थितोभीमपराक्रमोग्निः ॥ प्रसार्यचूडावलयंप्रदीप्तोहनूमतावेगवतोप
सृष्टः ॥ ३१ ॥ युगांतकालानलतुल्यरूपःसमारुतोग्निर्ववृधेदिवःस्पृक् ॥ विधूमरश्मिर्भवनेषुसक्तोरक्षःशरीराज्यसमर्पितार्चिः ॥ ३२ ॥
आदित्यकोटीसदृशःसुतेजालंकांसमस्तांपरिवार्यतिष्ठन् ॥ शब्दैरनेकैरशनिप्ररूढैर्भिंदन्निवांडंप्रबभौमहाग्निः ॥ ३३ ॥ तत्रांबरादग्निरति
प्रवृद्धोरूक्षप्रभःकिंशुकपुष्पचूडः ॥ निर्वाणधूमाकुलराजयश्चनीलोत्पलाभाःप्रचकाशिरेऽभ्राः ॥ ३४ ॥ वज्रीमहेंद्रस्त्रिदशेश्वरोवासा
क्षाद्यमोवावरुणोऽनिलोवा ॥ रौद्रोग्निरर्कोधनदश्चसोमोनवानरोयंस्वयमेवकालः ॥ ३५ ॥ किंब्रह्मणःसर्वपितामहस्यलोकस्यधातुश्च
तुराननस्य ॥ इहागतोवानररूपधारीरक्षोपसंहारकरःप्रकोपः ॥ ३६ ॥ किंवैष्णवंवाकपिरूपमेत्यरक्षोविनाशायपरंसुतेजः ॥ अचिं
त्यमव्यक्तमनंतमेकंस्वमाययासांप्रतमागतंवा ॥ ३७ ॥ इत्येवमूचुर्बहवोविशिष्टारक्षोगणास्तत्रसमेत्यसर्वे ॥ सप्राणिसंघांसगृहांस
वृक्षांदग्धांपुरींतांसहसासमीक्ष्य ॥ ३८ ॥ ततस्तुलंकासहसाप्रदग्धासराक्षसासाश्वरथासनागा ॥ सपक्षिसंघासमृगासवृक्षारुरोददीनातु
मुलंसशब्दम् ॥ ३९ ॥ हातातहापुत्रककांतमित्रहाजीवितेशांगहतंसुपुण्यम् ॥ रक्षोभिरेवंबहुधाब्रुवद्भिःशब्दःकृतोघोरतरःसुभीतः ॥४०॥
हुताशनज्वालसमावृतासाहतप्रवीरापरिवृत्तयोधा ॥ हनूमतःक्रोधबलाभिभूताबभूवशापोपहतेवलंका ॥ ४१ ॥ ससंभ्रमंत्रस्तविषण्ण
राक्षसांसमुज्ज्वलज्ज्वालहुताशनांकिताम् ॥ ददर्शलंकांहनुमान्महामनाः स्वयंभुरोषोपहतामिवावनिम् ॥ ४२ ॥ भंक्त्वावनंपादपरत्न
संकुलंहत्वातुरक्षांसिमहांतिसंयुगे ॥ दग्ध्वापुरींतांगृहरत्नमालिनींतस्थौहनूमान्पवनात्मजःकपिः ॥ ४३ ॥ सराक्षसांस्तान्सुबहूंश्च
हत्वावनंचभंक्त्वाबहुपादपंतत् ॥ विसृज्यरक्षोभवनेषुचाग्निंजगामरामंमनसामहात्मा ॥ ४४ ॥ ततस्तुतंवानरवीरमुख्यंमहाबलंमारुत
तुल्यवेगम् ॥ महामतिंवायुसुतंवरिष्ठंप्रतुष्टुवुर्देवगणाश्चसर्वे ॥ ४५ ॥ देवाश्चसर्वेमुनिपुंगवाश्चगंधर्वविद्याधरपन्नगाश्च ॥ भूतानिसर्वाणि
महांतितत्रजग्मुःपरांप्रीतिमतुल्यरूपाम् ॥ ४६ ॥ भंक्त्वावनंमहातेजाहत्वारक्षांसिसंयुगे ॥ दग्ध्वालंकापुरींभीमांरराजसमहाकपिः ॥४७॥
गृहाग्र्यशृंगाग्रतलेविचित्रेप्रतिष्ठितोवानरराजसिंहः ॥ प्रदीप्तलांगूलकृतार्चिमालीव्यराजतादित्यइवार्चिमाली ॥ ४८ ॥ लंकांसमस्तां

अवप्लुत्यमहावेगःप्रहस्तस्यनिवेशनम् ॥ अग्निंतत्रविनिक्षिप्यश्वसनेनसमोबली ॥ ८ ॥ ततोन्यत्पुप्लुवेवेश्ममहापार्श्वस्यवीर्यवान् ॥
मुमोचहनुमानग्निंकालानलशिखोपमम् ॥ ९ ॥ वज्रदंष्ट्रस्यचतथापुप्लुवेसमहाकपिः ॥ शुकस्यचमहातेजाःसारणस्यचधीमतः ॥१०॥
तथाचेंद्रजितोवेश्मददाहहरियूथपः ॥ जंबुमालेःसुमालेश्चददाहभवनंततः ॥ ११ ॥ रश्मिकेतोश्चभवनंसूर्यशत्रोस्तथैवच ॥ ह्रस्वकर्ण
स्यदंष्ट्रस्यरोमशस्यचरक्षसः ॥ १२ ॥ युद्धोन्मत्तस्यमत्तस्यध्वजग्रीवस्यरक्षसः ॥ विद्युज्जिह्वस्यघोरस्यतथाहस्तिमुखस्यच ॥१३॥
करालस्यविशालस्यशोणिताक्षस्यचैवहि ॥ कुंभकर्णस्यभवनंमकराक्षस्यचैवहि ॥ १४ ॥ नरांतकस्यकुंभस्यनिकुंभस्यमहात्मनः ॥
यज्ञशत्रोश्चभवनंब्रह्मशत्रोस्तथैवच ॥ १५ ॥ वर्जयित्वामहातेजाविभीषणगृहंप्रति ॥ क्रममाणःक्रमेणैवददाहहरिपुंगवः ॥ १६ ॥
तेषुतेषुमहार्हेषुभवनेषुमहायशाः ॥ गृहेष्वृद्धिमतामृद्धिंददाहकपिकुंजरः ॥ १७ ॥ सर्वेषांसमतिक्रम्यराक्षसेंद्रस्यवीर्यवान् ॥ आससा
दाथलक्ष्मीवान्रावणस्यनिवेशनम् ॥ १८ ॥ ततस्तस्मिन्गृहेमुख्येनानारत्नविभूषिते ॥ मेरुमंदरसंकाशेनानामंगलशोभिते ॥ १९ ॥
प्रदीप्तमग्निमुत्सृज्यलांगूलाग्रप्रतिष्ठितम् ॥ ननादहनुमान्वीरोयुगांतजलदोयथा ॥ २० ॥ श्वसनेनचसंयोगादतिवेगोमहाबलः ॥ काला
ग्निरिवजज्वालप्रावर्धतहुताशनः ॥ २१ ॥ प्रदीप्तमग्निंपवनस्तेषुवेश्मसुचारयन् ॥ तानिकांचनजालानिमुक्तामणिमयानिच ॥ २२ ॥
भवनानिव्यशीर्यंतरत्नवंतिमहांतिच ॥ तानिभग्नविमानानिनिपेतुर्वसुधातले ॥ २३ ॥ भवनानीवसिद्धानामंबरात्पुण्यसंक्षये ॥
संजज्ञेतुमुलःशब्दोराक्षसानांप्रधावताम् ॥ २४ ॥ स्वेस्वेगृहपरित्राणेभग्नोत्साहोज्झितश्रियाम् ॥ नूनमेषोग्निरायातःकपिरूपेणहा
इति ॥ २५ ॥ क्रंदंत्यःसहसापेतुःस्तनंधयधराःस्त्रियः ॥ काश्चिदग्निपरीतांग्योहर्म्येभ्योमुक्तमूर्धजाः ॥ २६ ॥ पतंत्योरेजिरेऽभ्रेभ्यः
सौदामन्यइवांबरात् ॥ वज्रविद्रुमवैदूर्यमुक्तारजतसंहतान् ॥ २७ ॥ विचित्रान्भवनाद्धातून्स्यंदमानान्ददर्शसः ॥ नाग्निस्तृप्यतिकाष्ठा
नांतृणानांचयथातथा ॥२८॥ (क्वचित्किंशुकसंकाशाःक्वचिच्छाल्मलिसन्निभाः ॥ क्वचित्कुंकुमसंकाशाःशिखावह्नेश्चकाशिरे ॥१॥)
हनूमान्राक्षसेंद्राणांवधेकिंचिन्नतृप्यति ॥ नहनूमद्विशस्तानांराक्षसानांवसुंधरा ॥ २९ ॥ हनूमतावेगवतावानरेणमहात्मना ॥ लंकापुरं

सत्यसंगरः ॥ अस्माद्दुःखाम्बुसंरोधाच्छीतोभवहनूमतः ॥ ३ ॥) ततस्तीक्ष्णार्चिरव्यग्रः प्रदक्षिणशिखोनलः ॥ २७ ॥ जज्वालमृगशा
वाक्ष्याःशंसन्निवशुभंकपेः ॥ हनूमज्जनकश्चैवपुच्छानलयुतोनिलः ॥ ववौस्वास्थ्यकरोदेव्याःप्रालेयानिलशीतलः ॥ २८ ॥ दह्यमाने
चलांगूलेचिंतयामासवानरः ॥ प्रदीप्तोग्निरयंकस्मान्नमांदहतिसर्वतः ॥ २९ ॥ दृश्यतेचमहाज्वालःकरोतिचनमेरुजम् ॥ शिशिरस्येव
संपातोलांगूलाग्रेप्रतिष्ठितः ॥ ३० ॥ अथवातदिदंव्यक्तंयद्दृष्टंप्लवतामया ॥ रामप्रभावादाश्चर्यंपर्वतःसरितांपतौ ॥ ३१ ॥ यदिताव
त्समुद्रस्यमैनाकस्यचधीमतः ॥ रामार्थंसंभ्रमस्तादृक्किमग्निर्नकरिष्यति ॥ ३२ ॥ सीतायाश्चानृशंस्येनराघवस्यचतेजसा ॥ पितुश्चमम
सख्येननमांदहतिपावकः ॥३३॥ भूयःसचिंतयामासमुहूर्तंकपिकुंजरः ॥ कथमस्मद्विधस्येहबंधनंराक्षसाधमैः ॥ ३४ ॥ प्रतिक्रियास्य
युक्तास्यात्सतिमह्यंपराक्रमे ॥ ततश्छित्त्वाचतान्पाशान्वेगवान्वैमहाकपिः ॥३५॥ उत्पपाताथवेगेननानादचमहाकपिः ॥ पुरद्वारंततः
श्रीमाञ्छैलशृंगमिवोन्नतम् ॥ ३६ ॥ विभक्तरक्षःसंबाधमाससादानिलात्मजः ॥ सभूत्वाशैलसंकाशःक्षणेनपुनरात्मवान् ॥ ३७ ॥
ह्रस्वतांपरमांप्राप्तोबंधनान्यवशातयत् ॥ विमुक्तश्चाभवच्छ्रीमान्पुनःपर्वतसन्निभः ॥ ३८ ॥ वीक्षमाणश्चददृशेपरिघंतोरणाश्रितम् ॥
सतंगृह्यमहाबाहुःकालायसपरिष्कृतम् ॥ रक्षिणस्तान्पुनःसर्वान्सूदयामासमारुतिः ॥ ३९ ॥ सतान्निहत्वारणचंडविक्रमःसमीक्षमाणः
पुनरेवलंकाम् ॥ प्रदीप्तलांगूलकृतार्चिमालीप्रकाशितादित्यइवार्चिमाली ॥ ४० ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये
च० सा० सुंदरकांडे त्रिपंचाशः सर्गः ॥ ५३ ॥ वीक्षमाणस्ततोलंकांकपिःकृतमनोरथः ॥ वर्धमानसमुत्साहःकार्यशेषमचिंतयत् ॥१॥
किंनुखल्ववशिष्टंमेकर्तव्यमिहसांप्रतम् ॥ यदेषांरक्षसांभूयःसंतापजननंभवेत् ॥ २ ॥ वनंतावत्प्रमथितंप्रकृष्टाराक्षसाहताः ॥ बलैकदे
शःक्षपितःशेषंदुर्गविनाशनम् ॥ ३ ॥ दुर्गेविनाशितेकर्मभवेत्सुखपरिश्रमम् ॥ अल्पयत्नेनकार्येस्मिन्ममस्यात्सफलःश्रमः ॥ ४ ॥
योह्ययंममलांगूलेदीप्यतेहव्यवाहनः ॥ अस्यसंतर्पणंन्याय्यंकर्तुमेभिर्गृहोत्तमैः ॥ ५ ॥ ततःप्रदीप्तलांगूलःसविद्युदिवतोयदः ॥ भव
नाग्रेषुलंकाया विचचारमहाकपिः ॥ ६ ॥ गृहाद्गृहंराक्षसानामुद्यानानिचवानरः ॥ वीक्षमाणोह्यसंत्रस्तःप्रासादांश्चचचारसः ॥ ७ ॥

महाकपिः ॥ शुष्कमिंधनमासाद्यवनेष्विवहुताशनः ॥ ७ ॥ तैलेनपरिषिच्याथतेग्निंतत्रोपपादयन् ॥ लांगूलेनप्रदीप्तेनराक्षसांस्तानता
डयत् ॥८॥ रोषामर्षपरीतात्माबालसूर्यसमाननः ॥ सभूयःसंगतैःक्रूरैराक्षसैर्हरिपुंगवः ॥ ९ ॥ सहस्त्रीबालवृद्धाश्चजग्मुःप्रीतिंनिशा
चराः ॥ निबद्धःकृतवान्वीरस्तत्कालसदृशींमतिम् ॥ १० ॥ कामंखलुनमेशक्तानिबद्धस्यापिराक्षसाः ॥ छित्त्वापाशान्समुत्पत्यहन्या
महमिमान्पुनः ॥ ११ ॥ यदिभर्तृहितार्थायचरंतंभर्तृशासनात् ॥ निबध्नंतेदुरात्मानोनतुमेनिष्कृतिःकृता ॥ १२ ॥ सर्वेषामेवपर्याप्तो
राक्षसानामहंयुधि ॥ किन्तुरामस्यप्रीत्यर्थंविषहिष्येहमीदृशम् ॥ १३ ॥ लंकाचारयितव्यामेपुनरेवभवेदिति ॥ रात्रौनहिसुदृष्टामेदुर्ग
कर्मविधानतः ॥ १४ ॥ अवश्यमेवद्रष्टव्यामयालंकानिशाक्षये ॥ कामंबध्नंतुमेभूयःपुच्छस्योद्दीपनेन च ॥ १५ ॥ क्रीडांकुर्वंतिरक्षां
सिनमेस्तिमनसः श्रमः ॥ ततस्तेसंवृताकारंसत्त्ववंतंमहाकपिम् ॥ १६ ॥ परिगृह्ययथुर्हृष्टाराक्षसाःकपिकुंजरम् ॥ शंखभेरीनिनादैश्चघो
षयंतःस्वकर्मभिः ॥ १७ ॥ राक्षसाःक्रूरकर्माणश्चारयंतिस्मतांपुरीम् ॥ अन्वीयमानोरक्षोभिर्ययौसुखमरिंदमः ॥ १८ ॥ हनूमांश्चार
यामासराक्षसानांमहापुरीम् ॥ अथापश्यद्विमानानिविचित्राणिमहाकपिः ॥ १९ ॥ संवृतान्भूमिभागांश्चसुविभक्तांश्चचत्वरान् ॥
रथ्याश्चगृहसंबाधाःकपिःशृंगाटकानिच ॥ २० ॥ तथारथ्योपरथ्याश्चतथैवचगृहांतरान् ॥ चत्वरेषुचतुष्केषुराजमार्गेतथैवच ॥ २१ ॥
घोषयंतिकपिंसर्वेचारइत्येवराक्षसाः ॥ (स्त्रीबालवृद्धानिर्जग्मुस्तत्रतत्रकुतूहलात् ॥ तंप्रदीपितलांगूलंहनूमंतंदिदृक्षवः ॥ १ ॥)
दीप्यमाने ततस्तस्यलांगूलाग्रेहनूमतः ॥ २२ ॥ राक्षस्यस्ताविरूपाक्ष्यःशंसुर्देव्यास्तदप्रियम् ॥ यस्त्वयाकृतसंवादःसीतेताम्रमुखः
कपिः ॥ २३ ॥ लांगूलेनप्रदीप्तेनसएषपरिणीयते ॥ श्रुत्वातद्वचनंक्रूरमात्मापहरणोपमम् ॥ २४ ॥ वैदेहीशोकसंतप्ताहुताशनमुपाग
मत् ॥ मंगलाभिमुखीतस्यसातदासीन्महाकपेः ॥ २५ ॥ उपतस्थेविशालाक्षीप्रयताहव्यवाहनम् ॥ यद्यस्तिपतिशुश्रूषायद्यस्तिचरितं
तपः ॥ २६ ॥ यदिवात्वेकपत्नीत्वंशीतोभवहनूमतः ॥ (यदिकिञ्चिदनुक्रोशस्तस्यमय्यस्तिधीमतः ॥ यदिवाभाग्यशेषोमेशीतोभवहनू
मतः ॥ १ ॥ यदिमांवृत्तसंपन्नांतत्समागमलालसाम् ॥ सविजानातिधर्मात्माशीतोभवहनूमतः ॥ २ ॥ यदिमांतारयेदार्यःसुग्रीवः

॥ भवद्विधः कोपवशे हि तिष्ठेत्कोपंन
दंडान्वधस्तुदूतस्यन नः श्रुतोस्ति ॥ १५ ॥ कथंचधर्मार्थविनीतबुद्धिःपरावरप्रत्ययनिश्चितार्थः ॥ भवद्विधःकोपवशेहितिष्ठेत्कोपंन
दंडान्वधस्तुदूतस्यन नः श्रुतोस्ति ॥ विद्येतकश्चित्तववीरतुल्यस्त्वंह्युत्तमःसर्वसुरासुराणाम् ॥
गच्छंतिहिसत्त्ववंतः ॥ १६ ॥ नधर्मवादेनचलोकवृत्तेनशास्त्रबुद्धिग्रहणेषुवापि ॥ विद्येतकश्चित्तववीरतुल्यस्त्वंह्युत्तमःसर्वसुरासुराणाम् ॥ इत्थंवि
गच्छंतिहिसत्त्ववंतः ॥ १६ ॥ त्वयाप्रमेयेणसुरेंद्रसंघाजिताश्चयुद्धेष्वसकृन्नरेंद्राः ॥ १ ॥ इत्थंवि
॥ १७ ॥ "पराक्रमोत्साहमनस्विनांचसुरासुराणामपिदुर्जयेन ॥ त्वयाप्रमेयेणसुरेंद्रसंघाजिताश्चयुद्धेष्वसकृन्नरेंद्राः ॥ १ ॥ इत्थंवि
॥ १७ ॥ "पराक्रमोत्साहमनस्विनांचसुरासुराणामपिदुर्जयेन ॥ कुर्वंतिवीरामनसाप्यलीकंप्राणैर्विमुक्तानतुभोःपुराते ॥ २ ॥ " नचाप्यस्यकपेर्घाते
धस्यामरदैत्यशत्रोःशूरस्यवीरस्यतवाजितस्य ॥ कुर्वंतिवीरामनसाप्यलीकंप्राणैर्विमुक्तानतुभोःपुराते ॥ २ ॥ " नचाप्यस्यकपेर्घाते
धस्यामरदैत्यशत्रोःशूरस्यवीरस्यतवाजितस्य ॥ १८ ॥ साधुर्वायदिवाऽसाधुःपरैरेषसमर्पितः ॥ ब्रुवन्परार्थंपरवान्न
कंचित्पश्याम्यहंगुणम् ॥ तेष्वयंपात्यतांदंडोयैरयंप्रेषितःकपिः ॥ १८ ॥ साधुर्वायदिवाऽसाधुःपरैरेषसमर्पितः ॥ ब्रुवन्परार्थंपरवान्न
कंचित्पश्याम्यहंगुणम् ॥ तेष्वयंपात्यतांदंडोयैरयंप्रेषितःकपिः ॥ (इहयःपुनरागच्छेत्परंपारंमहोदधेः ॥) तस्मान्नास्यवधे
दूतोवधमर्हति ॥ १९ ॥ अपिचास्मिन्हतेनान्यंराजन्पश्यामिखेचरम् ॥ (इहयःपुनरागच्छेत्परंपारंमहोदधेः ॥) तस्मान्नास्यवधे
दूतोवधमर्हति ॥ १९ ॥ अपिचास्मिन्हतेनान्यंराजन्पश्यामिखेचरम् ॥ अस्मिन्विनष्टेनहिभूतमन्यंपश्यामियस्तौनरराजपुत्रौ ॥
यत्नःकार्यःपरपुरंजय ॥ भवान्सेंद्रेषुदेवेषुयत्नमास्थातुमर्हति ॥ २० ॥ अस्मिन्विनष्टेनहिभूतमन्यंपश्यामियस्तौनरराजपुत्रौ ॥
यत्नःकार्यःपरपुरंजय ॥ भवान्सेंद्रेषुदेवेषुयत्नमास्थातुमर्हति ॥ २० ॥ पराक्रमोत्साहमनस्विनांचसुरासुराणामपिदुर्जयेन ॥ त्वयामनोनंदननैर्ऋ
युद्धाययुद्धप्रियदुर्विनीतावुद्योजयेद्दैभवताविरुद्धौ ॥ २१ ॥ पराक्रमोत्साहमनस्विनांचसुरासुराणामपिदुर्जयेन ॥ त्वयामनोनंदननैर्ऋ
युद्धाययुद्धप्रियदुर्विनीतावुद्योजयेद्दैभवताविरुद्धौ ॥ २१ ॥ मनस्विनःशस्त्रभृतांवरिष्ठाःकोपप्र
तानांयुद्धायनिर्नाशयितुंनयुक्तम् ॥ २२ ॥ हिताश्चशूराश्चसमाहिताश्चकुलेषुजाताश्चमहागुणेषु ॥ मनस्विनःशस्त्रभृतांवरिष्ठाःकोपप्र
तानांयुद्धायनिर्नाशयितुंनयुक्तम् ॥ २२ ॥ हिताश्चशूराश्चसमाहिताश्चकुलेषुजाताश्चमहागुणेषु ॥ तौराजपुत्रावपगृह्यमूढौपरेषुतेभावयितुंप्रभा
शस्ताःसुभृताश्चयोधाः ॥ २३ ॥ तदेकदेशेनबलस्यतावत्केचित्तवादेशकृतोद्ययांतु ॥ तौराजपुत्रावपगृह्यमूढौपरेषुतेभावयितुंप्रभा
शस्ताःसुभृताश्चयोधाः ॥ २३ ॥ तदेकदेशेनबलस्यतावत्केचित्तवादेशकृतोद्ययांतु ॥ जग्राहबुद्ध्यासुरलोकशत्रुर्महाबलोराक्षसराजमुख्यः ॥२५॥
वम् ॥ २४ ॥ निशाचराणामधिपोनुजस्यविभीषणस्योत्तमवाक्यनिष्टम् ॥ जग्राहबुद्ध्यासुरलोकशत्रुर्महाबलोराक्षसराजमुख्यः ॥२५॥
वम् ॥ २४ ॥ निशाचराणामधिपोनुजस्यविभीषणस्योत्तमवाक्यनिष्टम् ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वादशग्रीवोमहा
इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे द्विपंचाशः सर्गः ॥ ५२ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वादशग्रीवोमहा
इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे द्विपंचाशः सर्गः ॥ ५२ ॥ अवश्यंतुवधायान्यःक्रियतामस्यनि
त्मनः ॥ देशकालहितंवाक्यंभ्रातुरुत्तरमब्रवीत् ॥ १ ॥ सम्यगुक्तंहिभवतादूतवध्याविगर्हिता ॥ अवश्यंतुवधायान्यःक्रियतामस्यनि
त्मनः ॥ देशकालहितंवाक्यंभ्रातुरुत्तरमब्रवीत् ॥ १ ॥ ततःपश्यंत्वमुंदीनमंगवैरूप्यक
ग्रहः ॥ २ ॥कपीनांकिललांगूलमिष्टंभवतिभूषणम् ॥ तदस्यदीप्यतांशीघ्रंतेनदग्धेनगच्छतु ॥ ३ ॥ ततःपश्यंत्वमुंदीनमंगवैरूप्यक
ग्रहः ॥ २ ॥कपीनांकिललांगूलमिष्टंभवतिभूषणम् ॥ लांगूलेनप्रदीप्तेनरक्षोभिः परिणीय
र्शितम् ॥ सुमित्रज्ञातयःसर्वेबांधवाःससुहृज्जनाः ॥ ४ ॥ आज्ञापयद्राक्षसेंद्रःपुरंसर्वंससत्वरम् ॥ लांगूलेनप्रदीप्तेनरक्षोभिः परिणीय
र्शितम् ॥ सुमित्रज्ञातयःसर्वेबांधवाःससुहृज्जनाः ॥ ४ ॥ संवेष्ट्यमानेलांगूलेव्यवर्धत
ताम् ॥ ५ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाराक्षसाःकोपकर्कशाः ॥ वेष्टंतेतस्यलांगूलंजीर्णैःकार्पासिकैःपटैः ॥ ६ ॥ संवेष्ट्यमानेलांगूलेव्यवर्धत
ताम् ॥ ५ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाराक्षसाःकोपकर्कशाः ॥ वेष्टंतेतस्यलांगूलंजीर्णैःकार्पासिकैःपटैः ॥ ६ ॥

नरेंद्रेषुयक्षरक्षोरगेषुच ॥ विद्याधरेषुनागेषुगंधर्वेषुमृगेषुच ॥ ४० ॥ सिद्धेषुकिन्नरेंद्रेषुपतत्रिषुचसर्वतः ॥ सर्वत्रसर्वभूतेषुसर्वकालेषुना
स्तितसः ॥ ४१ ॥ योरामंप्रतियुध्येतविष्णुतुल्यपराक्रमम् ॥ सर्वलोकेश्वरस्येहकृत्वाविप्रियमीदृशम् ॥ रामस्यराजसिंहस्यदुर्लभंतवजी
वितम् ॥ ४२ ॥ देवाश्चदैत्याश्चनिशाचरेंद्रगंधर्वविद्याधरनागयक्षाः ॥ रामस्यलोकत्रयनायकस्यस्थातुंनशक्ताःसमरेषुसर्वे ॥ ४३ ॥
ब्रह्मास्वयंभूश्चतुराननोवारुद्रस्त्रिनेत्रस्त्रिपुरांतकोवा ॥ इंद्रोमहेंद्रःसुरनायकोवास्थातुंनशक्तायुधिराघवस्य ॥ ४४ ॥ ससौष्ठवोपेतमदीन
वादिनःकपेर्निशम्याप्रतिमोऽप्रियंवचः ॥ दशाननःकोपविवृत्तलोचनःसमादिशत्तस्यवधंमहाकपेः ॥ ४५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे
वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे एकपंचाशः सर्गः ॥ ५१ ॥ सतस्यवचनंश्रुत्वावानरस्यमहात्मनः ॥ आज्ञापयद्वधंतस्य
रावणःक्रोधमूर्च्छितः ॥ १ ॥ वधेतस्यसमाज्ञप्तेरावणेनदुरात्मना ॥ निवेदितवतोदौत्यंनानुमेनेविभीषणः ॥ २ ॥ तंरक्षोधिपतिंक्रुद्धं
तच्चकार्यमुपस्थितम् ॥ विदित्वाचिंतयामासकार्यंकार्यविधौस्थितः ॥ ३ ॥ निश्चितार्थस्ततःसाम्नापूज्यंशत्रुजिदग्रजम् ॥ उवाचहित
मत्यर्थंवाक्यंवाक्यविशारदः ॥ ४ ॥ क्षमस्वरोषंत्यजराक्षसेंद्रप्रसीदमेवाक्यमिदंश्रृणुष्व ॥ वधंनकुर्वंतिपरावरज्ञादूतस्यसंतोवसुधाधि
पेंद्राः ॥ ५ ॥ राजन्धर्मविरुद्धंचलोकवृत्तेश्चगर्हितम् ॥ तवचासदृशंवीरकपेरस्यप्रमापणम् ॥६॥ धर्मज्ञश्चकृतज्ञश्चराजधर्मविशारदः॥
परावरज्ञोभूतानांत्वमेवपरमार्थवित् ॥ ७ ॥ गृह्यंतेयदिरोषेणत्वादृशोपिविचक्षणाः ॥ ततःशास्त्रविपश्चित्त्वंश्रमएवहिकेवलम् ॥ ८ ॥
तस्मात्प्रसीदशत्रुघ्नराक्षसेंद्रदुरासद ॥ युक्तायुक्तंविनिश्चित्यदूतदंडोविधीयताम् ॥ ९ ॥ विभीषणवचःश्रुत्वारावणोराक्षसेश्वरः ॥
कोपेनमहताविष्टोवाक्यमुत्तरमब्रवीत् ॥ १० ॥ नपापानांवधेपापंविद्यतेशत्रुसूदन ॥ तस्मादिमंवधिष्यामिवानरंपापकारिणम् ॥ ११ ॥
अधर्ममूलंबहुदोषयुक्तमनार्यजुष्टंवचनंनिशम्य ॥ उवाचवाक्यंपरमार्थतत्त्वंविभीषणोबुद्धिमतांवरिष्ठः ॥ १२ ॥ प्रसीदलंकेश्वरराक्षसें
द्रधर्मार्थतत्त्वंवचनंश्रृणुष्व ॥ दूतानवध्याःसमयेषुराजन्सर्वेषुसर्वत्रवदंतिसंतः ॥ १३ ॥ असंशयंशत्रुरयंप्रवृद्धःकृतंह्यनेनाप्रियमप्रमेयम् ॥
नदूतवध्यांप्रवदंतिसंतोदूतस्यदृष्टाबहवोहिदंडाः ॥ १४ ॥ वैरूप्यमंगेषुकशाभिघातोमौंड्यंतथालक्षणसन्निपातः ॥ एतान्हिदूतेप्रवदंति

तद्भवान्दृष्टधर्मार्थस्तपःकृतपरिग्रहः ॥ परदारान्महाप्राज्ञनोपरोद्धुंत्वमर्हसि ॥ १७ ॥ नहिधर्मविरुद्धेषुबह्वपायेषुकर्मसु ॥ मूलघातिषु
सज्जंतेबुद्धिमंतोभवद्विधाः ॥ १८ ॥ कश्चलक्ष्मणमुक्तानांरामकोपानुवर्तिनाम् ॥ शराणामग्रतस्स्थातुंशक्तोदेवासुरेष्वपि ॥ १९ ॥
नचापित्रिषुलोकेषुराजन्विद्येतकश्चन ॥ राघवस्यव्यलीकंयःकृत्वासुखमवाप्नुयात् ॥ २० ॥ तत्त्रिकालहितंवाक्यंधर्म्यमर्थानुयायिच ॥
मन्यस्वनरशार्दूलजानकीप्रतिदीयताम् ॥ २१ ॥ दृष्टाहीयंमयादेवीलब्धंयदिहदुर्लभम् ॥ उत्तरंकर्मयच्छेषंनिमित्तंतत्रराघवः ॥ २२ ॥
लक्षितेयंमयासीतातथाशोकपरायणा ॥ गृहेयांनाभिजानासिपंचास्यामिवपन्नगीम् ॥ २३ ॥ नेयंजरयितुंशक्यासासुरैरमरैरपि ॥
विषसंस्पृष्टमत्यर्थंभुक्तमन्नमिवौजसा ॥२४॥ तपःसंतापलब्धस्तेसोयंधर्मपरिग्रहः ॥ नसनाशयितुंन्याय्यआत्मप्राणपरिग्रहः ॥ २५ ॥
अवध्यतांतपोभिर्यांभवान्समनुपश्यति ॥ आत्मनःसासुरैर्देवैर्हेतुस्तत्राप्ययंमहान् ॥ २६ ॥ सुग्रीवोनचदेवोयंनयक्षोनचराक्षसः ॥
मानुषोराघवोराजन्सुग्रीवश्चहरीश्वरः ॥ तस्मात्प्राणपरित्राणंकथंराजन्करिष्यसि ॥ २७ ॥ नतुधर्मोपसंहारमधर्मफलसंहितम् ॥ तदेव
फलमन्वेतिधर्मश्चाधर्मनाशनः ॥ २८ ॥ प्राप्तंधर्मफलंतावद्भवतानात्रसंशयः ॥ फलमस्याप्यधर्मस्यक्षिप्रमेवप्रपत्स्यसे ॥ २९ ॥ जन
स्थानवधंबुद्ध्वावालिनश्चवधंतथा ॥ रामसुग्रीवसख्यंचबुध्यस्वहितमात्मनः ॥ ३० ॥ कामंखल्वहमप्येकःसवाजिरथकुंजराम् ॥ लंकां
नाशयितुंशक्तस्तस्यैषतुननिश्चयः ॥ ३१ ॥ रामेणहिप्रतिज्ञातंहर्यृक्षगणसन्निधौ ॥ उत्सादनममित्राणांसीतायैस्तुप्रधर्षिता ॥ ३२ ॥
अपकुर्वन्हिरामस्यसाक्षादपिपुरंदरः ॥ नसुखंप्राप्नुयादन्यःकिंपुनस्त्वद्विधोजनः ॥ ३३ ॥ यांसीतेत्यभिजानासियेयंतिष्ठतितेगृहे ॥
कालरात्रीतितांविद्धिसर्वलंकाविनाशिनीम् ॥ ३४ ॥ तदलंकालपाशेनसीताविग्रहरूपिणा ॥ स्वयंस्कंधावसक्तेनक्षेममात्मनिचिंत्य
ताम् ॥ ३५ ॥ सीतायास्तेजसादग्धांरामकोपप्रदीपिताम् ॥ दह्यमानामिमांपश्यपुरींसाट्टप्रतोलिकाम् ॥ ३६ ॥ स्वानिमित्राणिमंत्रींश्च
ज्ञातीन्भ्रातॄन्सुतान्हितान् ॥ भोगान्दारांश्चलंकांचमाविनाशमुपानय ॥ ३७ ॥ सत्यंराक्षसराजेंद्रशृणुष्ववचनंमम ॥ रामदासस्यदूत
स्यवानरस्यविशेषतः ॥ ३८ ॥ सर्वाँल्लोकान्सुसंहृत्यसभूतान्सचराचरान् ॥ पुनरेवतथास्रष्टुंशक्तोरामोमहायशाः ॥ ३९ ॥ देवासुर

एवमुक्तोहरिवरस्तदारक्षोगणेश्वरम् ॥ १२ ॥ अब्रवीन्नास्मिशक्रस्ययमस्यवरुणस्यच ॥धनदेननमेसख्यंविष्णुनानास्मिचोदितः ॥१३॥
जातिरेवममत्वेषावानरोहमिहागतः ॥ दर्शनेराक्षसेंद्रस्यतदिदंदुर्लभंमया ॥ १४ ॥ वनंराक्षसराजस्यदर्शनार्थेविनाशितम् ॥ ततस्ते
राक्षसाःप्राप्ताबलिनोयुद्धकांक्षिणः ॥ १५ ॥ रक्षणार्थंचदेहस्यप्रतियुद्धामयारणे ॥ अस्त्रपाशैर्नशक्योहंबद्धुंदेवासुरैरपि ॥ १६ ॥ पिता
महादेषवरोममापिहिसमागतः ॥ राजानंद्रष्टुकामेनमयास्त्रमनुवर्तितम् ॥ १७ ॥ विमुक्तोप्यहमस्त्रेणराक्षसैस्त्वभिवेदितः ॥ केनचिद्राम
कार्येणआगतोस्मितवांतिकम् ॥ १८ ॥ दूतोहमितिविज्ञायराघवस्यामितौजसः ॥ श्रूयतामेववचनंममपथ्यमिदंप्रभो ॥१९॥ इत्यार्षे
श्रीम०वा०आ०च०सा०सुं०पंचाशःसर्गः॥५०॥तंसमीक्ष्यमहासत्त्वंसत्त्ववान्हरिसत्तमः॥वाक्यमर्थवदव्यग्रस्तमुवाचदशाननम् ॥ १ ॥
अहंसुग्रीवसंदेशादिहप्राप्तस्तवांतिके ॥ राक्षसेशहरीशस्त्वांभ्राताकुशलमब्रवीत् ॥ २ ॥ भ्रातुःशृणुसमादेशंसुग्रीवस्यमहात्मनः ॥
धर्मार्थसहितंवाक्यमिहचामुत्रचक्षमम् ॥ ३ ॥ राजादशरथोनामरथकुंजरवाजिमान् ॥ पितेवबंधुर्लोकस्यसुरेश्वरसमद्युतिः ॥ ४ ॥
ज्येष्ठस्तस्यमहाबाहुःपुत्रःप्रियतरःप्रभुः ॥ पितुर्निदेशान्निष्क्रांतःप्रविष्टोदंडकावनम् ॥ ५ ॥ लक्ष्मणेनसहभ्रात्रासीतयासहभार्यया ॥
रामोनाममहातेजाधर्म्यंपंथानमाश्रितः ॥ ६ ॥ तस्यभार्याजनस्थानेभ्रष्टासीतेतिविश्रुता ॥ वैदेहस्यसुताराज्ञोजनकस्यमहात्मनः ॥ ७ ॥
मार्गमाणस्तुतांदेवींराजपुत्रःसहानुजः ॥ ऋष्यमूकमनुप्राप्तःसुग्रीवेणचसंगतः ॥ ८ ॥ तस्यतेनप्रतिज्ञातंसीतायाःपरिमार्गणम् ॥
सुग्रीवस्यापिरामेणहरिराज्यंनिवेदितुम् ॥ ९ ॥ ततस्तेनमृधेहत्वाराजपुत्रेणवालिनम् ॥ सुग्रीवःस्थापितोराज्येहर्यृक्षाणांगणेश्वरः ॥१०॥
त्वयाविज्ञातपूर्वश्चवालीवानरपुंगवः ॥ सतेननिहतःसंख्येशरेणैकेनवानरः ॥ ११ ॥ ससीतामार्गणेव्यग्रःसुग्रीवःसत्यसंगरः ॥ हरीन्सं
प्रेषयामासदिशःसर्वाहरीश्वरः ॥ १२ ॥ तांहरीणांसहस्राणिशतानिनियुतानिच ॥ दिक्षुसर्वासुमार्गंतेह्यधश्चोपरिचांबरे ॥ १३ ॥
वैनतेयसमाःकेचित्केचित्तत्रानिलोपमाः ॥ असंगगतयःशीघ्राहरिवीरामहाबलाः ॥ १४ ॥ अहंतुहनुमान्नाममारुतस्यौरसःसुतः ॥
सीतायास्तुकृतेतूर्णंशतयोजनमायतम् ॥ १५ ॥ समुद्रंलंघयित्वैवत्वांदिदृक्षुरिहागतः ॥ भ्रमताचमयादृष्टागृहेतेजनकात्मजा ॥ १६ ॥

जनहस्ताभिरारात्समुपसेवितम् ॥ १० ॥ दुर्धरेणप्रहस्तेनमहापार्श्वेनरक्षसा ॥ मंत्रिभिर्मंत्रतत्त्वज्ञैर्निकुंभेनचमंत्रिणा ॥ ११ ॥ उपोप
विष्टंरक्षोभिश्चतुर्भिर्बलदर्पितम् ॥ कृत्स्नंपरिवृतंलोकंचतुर्भिरिवसागरैः ॥ १२ ॥ मंत्रिभिर्मंत्रतत्त्वज्ञैरन्यैश्चशुभदर्शिभिः ॥ आश्वास्य
मानंसचिवैःसुरैरिवसुरेश्वरम् ॥ १३ ॥ अपश्यद्राक्षसपतिंहनूमानतितेजसम् ॥ वेष्टितंमेरुशिखरेसतोयमिवतोयदम् ॥ १४ ॥ सतैः
संपीडचमानोपिरक्षोभिर्भीमविक्रमैः ॥ विस्मयंपरमंगत्वारक्षोधिपमवैक्षत ॥ १५ ॥ भ्राजमानंततोदृष्ट्वाहनूमान्राक्षसेश्वरम् ॥ मनसा
चिंतयामासतेजसातस्यमोहितः ॥ १६ ॥ अहोरूपमहोधैर्यमहोसत्त्वमहोद्युतिः ॥ अहोराक्षसराजस्यसर्वलक्षणयुक्तता ॥ १७ ॥
यद्यधर्मोनबलवान्स्यादयंराक्षसेश्वरः ॥ स्यादयंसुरलोकस्यसशक्रस्यापिरक्षिता ॥ १८ ॥ अस्यक्रूरैर्नृशंसैश्चकर्मभिर्लोककुत्सितैः ॥
सर्वेबिभ्यतिखल्वस्माल्लोकाःसामरदानवाः ॥ १९ ॥ अयंह्युत्सहतेक्रुद्धःकर्तुमेकार्णवंजगत् ॥ इतिचिंतांबहुविधामकरोन्मतिमान्कपिः॥
दृष्ट्वाराक्षसराजस्यप्रभावममितौजसः ॥ २० ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुन्दरकांडे एकोनपचाशः
सर्गः ॥ ४९ ॥ तमुद्वीक्ष्यमहाबाहुःपिंगाक्षंपुरतःस्थितम् ॥ रोषेणमहताविष्टोरावणोलोकरावणः ॥ १ ॥ शंकाहतात्माद्ध्यौसकपीं
द्रंतेजसावृतम् ॥ किमेषभगवान्नंदीभवेत्साक्षादिहागतः ॥ २ ॥ येनशप्तोस्मिकैलासेमयाप्रहसितेपुरा ॥ सोयंवानरमूर्तिः स्यात्किंस्वि
द्बाणोपिवाऽसुरः ॥ ३ ॥ सराजारोषताम्राक्षः प्रहस्तंमंत्रिसत्तमम् ॥ कालयुक्तमुवाचेदंवचोविपुलमर्थवत् ॥ ४ ॥ दुरात्मापृच्छ्यता
मेषकुतःकिंवास्यकारणम् ॥ वनभंगेचकोस्यार्थोराक्षसानांचतर्जने ॥ ५ ॥ मत्पुरीमप्रधृष्यांवैगमनेकिंप्रयोजनम् ॥ आयोधनेवाकिं
कार्यंपृच्छ्यतामेषदुर्मतिः ॥ ६ ॥ रावणस्यवचःश्रुत्वाप्रहस्तोवाक्यमब्रवीत् ॥ समाश्वसिहिभद्रंतेनभीःकार्यात्त्वयाकपे ॥ ७॥ यदि
तावत्त्वमिंद्रेणप्रेषितोरावणालयम् ॥ तत्त्वमाख्याहिमातेभूद्भयंवानरमोक्ष्यसे ॥ ८ ॥ यदिवैश्रवणस्यत्वं यमस्यवरुणस्यच ॥ चारुरू
पमिदंकृत्वाप्रविष्टोनःपुरीमिमाम् ॥ ९ ॥ विष्णुनाप्रेषितोवापिदूतोविजयकांक्षिणा ॥ नहितेवानरंतेजोरूपमात्रंतुवानरम् ॥ १० ॥
तत्त्वतःकथयस्वाद्यततोवानरमोक्ष्यसे ॥ अनृतंवदतश्चापिदुर्लभंतवजीवितम् ॥ ११ ॥ अथवायन्निमित्तस्तेप्रवेशोरावणालये ॥

अहोमहत्कर्मकृतंनिरर्थंनराक्षसैर्मंत्रगतिर्विमृष्टा ॥ पुनश्चनास्त्रेविहतेऽस्त्रमन्यत्प्रवर्ततेसंशयिताःस्मसर्वे ॥ ५० ॥ अस्त्रेणहनुमान्मुक्तो
नात्मानमवबुध्यते ॥ कृष्यमाणस्तुरक्षोभिस्तैश्चबंधैर्निपीडितः ॥ ५१ ॥ हन्यमानस्ततःक्रूरैराक्षसैःकालमुष्टिभिः ॥ समीपंराक्षसेंद्र
स्यप्राकृष्यतसवानरः ॥५२॥ अथेंद्रजित्तंप्रसमीक्ष्यमुक्तमस्त्रेणबद्धंद्रुमचीरसूत्रैः ॥ व्यदर्शयत्तत्रमहाबलंतंहरिप्रवीरंसगणायराज्ञे ॥५३॥
तंमत्तमिवमातंगंबद्धंकपिवरोत्तमम् ॥ राक्षसाराक्षसेंद्रायरावणायन्यवेदयन् ॥ ५४ ॥ कोयंकस्यकुतोवापिकिंकार्यंकोभ्युपाश्रयः ॥
इतिराक्षसवीराणांदृष्ट्वासंजज्ञिरेकथाः ॥५५॥ हन्यतांदह्यतांवापिभक्ष्यतामितिचापरे ॥ राक्षसास्तत्रसंक्रुद्धाःपरस्परमथाब्रुवन् ॥ ५६ ॥
अतीत्यमार्गंसहसामहात्मासतत्ररक्षोधिपपादमूले ॥ ददर्शराज्ञःपरिचारवृद्धान्गृहंमहारत्नविभूषितंच ॥ ५७ ॥ सददर्शमहातेजारावणः
कपिसत्तमम् ॥ रक्षोभिर्विकृताकारैःकृष्यमाणमितस्ततः ॥ ५८ ॥ राक्षसाधिपतिंचापिददर्शकपिसत्तमः ॥ तेजोबलसमायुक्तंतपंतमि
वभास्करम् ॥ ५९ ॥ सरोषसंवर्तितताम्रदृष्टिर्दशाननस्तंकपिमन्ववेक्ष्य ॥ अथोपविष्टान्कुलशीलवृद्धान्समादिशत्तंप्रतिमुख्यमंत्रीन् ॥
॥ ६० ॥ यथाक्रमंतैःसकपिश्चपृष्टःकार्यार्थमर्थस्यचमूलमादौ ॥ निवेदयामासहरीश्वरस्यदूतःसकाशादहमागतोस्मि ॥ ६१ ॥ इत्यार्षे
श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुन्दरकांडे अष्टचत्वारिंशः सर्गः ॥ ४८ ॥ ततःसकर्मणातस्यविस्मितोभीमवि
क्रमः ॥ हनुमान्क्रोधताम्राक्षोरक्षोधिपमवैक्षत ॥ १ ॥ भ्राजमानंमहार्हेणकांचनेनविराजता ॥ मुक्ताजालवृतेनाथमुकुटेनमहाद्युतिम् ॥२॥
वज्रसंयोगसंयुक्तैर्महार्हमणिविग्रहैः ॥ हैमैराभरणैश्चित्रैर्मनसेवप्रकल्पितैः ॥ ३ ॥ महार्हक्षौमसंवीतंरक्तचंदनरूषितम् ॥ स्वनुलिप्तं
विचित्राभिर्विविधाभिश्चभक्तिभिः ॥ ४ ॥ विचित्रंदर्शनीयैश्चरक्ताक्षैर्भीमदर्शनैः ॥ दीप्ततीक्ष्णमहादंष्ट्रप्रलंबदशनच्छदैः ॥ ५ ॥ शिरो
भिर्दशभिर्वीरोभ्राजमानंमहौजसम् ॥ नानाव्यालसमाकीर्णैःशिखरैरिवमंदरम् ॥ ६ ॥ नीलांजनचयप्रख्यंहारेणोरसिराजता ॥
पूर्णचंद्राभवक्त्रेणसबालार्कमिवांबुदम् ॥ ७ ॥ बाहुभिर्बद्धकेयूरैश्चन्दनोत्तमरूषितैः ॥ भ्राजमानांगदैर्भीमैः पंचशीर्षैरिवोरगैः ॥ ८ ॥
महतिस्फाटिकेचित्रेरत्नसंयोगचित्रिते ॥ उत्तमास्तरणास्तीर्णेसूपविष्टंवरासने ॥ ९ ॥ अलंकृताभिरत्यर्थंप्रमदाभिःसमंततः ॥ वालव्य

ननिःस्वनंचमृदंगभेरीपटहस्वनंच ॥ विकृष्यमाणस्यचकार्मुकस्यनिशम्यघोषंपुनरुत्पपात ॥ २९ ॥ शराणामंतरेष्वाशुव्यावर्ततम
हाकपिः ॥ हरिस्तस्याभिलक्ष्यस्यमोक्षयल्लँक्ष्यसंग्रहम् ॥ ३० ॥ शराणामग्रतस्तस्यपुनःसमभिवर्तत ॥ प्रसार्यहस्तौहनुमानुत्पपाता
निलात्मजः ॥ ३१ ॥ तावुभौवेगसंपन्नौरणकर्मविशारदौ ॥ सर्वभूतमनोग्राहिचक्रतुर्युद्धमुत्तमम् ॥ ३२ ॥ हनूमतोवेदनराक्षसोंतरंन
मारुतिस्तस्यमहात्मनोंऽतरम् ॥ परस्परंनिर्विषहौबभूवतुःसमेत्यतौदेवसमानविक्रमौ ॥ ३३ ॥ ततस्तुलक्ष्येसविहन्यमानेशरेष्वमोघेषु
चसंपतत्सु ॥ जगामचिंतांमहतींमहात्मासमाधिसंयोगसमाहितात्मा ॥ ३४ ॥ ततोमतिंराक्षसराजसूनुश्चकारतस्मिन्हरिवीरमुख्ये ॥
अवध्यतांतस्यकपेःसमीक्ष्यकथंनिगच्छेदितिनिग्रहार्थम् ॥ ३५ ॥ ततःपैतामहंवीरःसोऽस्त्रमस्त्रविदांवरः ॥ संदधेसुमहातेजास्तंहरिप्र
वरंप्रति ॥ ३६ ॥ अवध्योयमितिज्ञात्वातमस्त्रेणास्त्रतत्त्ववित् ॥ निजग्राहमहाबाहुंमारुतात्मजमिंद्रजित् ॥ ३७ ॥ तेनबद्धस्ततोस्त्रेण
राक्षसेनसवानरः ॥ अभवन्निर्विचेष्टश्चपपातचमहीतले ॥ ३८ ॥ ततोथबुद्ध्वासतदस्त्रबंधंप्रभोःप्रभावाद्विगताल्पवेगः ॥ पितामहानुग्र
हमात्मनश्चविचिंतयामासहरिप्रवीरः ॥ ३९ ॥ ततःस्वायंभुवैर्मंत्रैर्ब्रह्मास्त्रंचाभिमंत्रितम्॥हनूमांश्चिंतयामासवरदानंपितामहात् ॥ ४० ॥
नमेस्यबंधस्यचशक्तिरस्तिविमोक्षणेलोकगुरोःप्रभावात् ॥ इत्येवमेवंविहितोऽस्त्रबंधोमयात्मयोनेरनुवर्तितव्यः ॥ ४१ ॥ सवीर्यमस्त्रस्य
कपिर्विचार्यपितामहानुग्रहमात्मनश्च ॥ विमोक्षशक्तिंपरिचिंतयित्वापितामहाज्ञामनुवर्ततेस्म ॥ ४२ ॥ अस्त्रेणापिहिबद्धस्यभयंममन
जायते ॥ पितामहमहेंद्राभ्यांरक्षितस्यानिलेनच ॥ ४३ ॥ ग्रहणंचापिरक्षोभिर्महन्मेगुणदर्शनम् ॥ राक्षसेंद्रेणसंवादस्तस्माद्गृह्णन्तुमां
परे ॥ ४४ ॥ सनिश्चितार्थःपरवीरहंतासमीक्ष्यकारीविनिवृत्तचेष्टः ॥ परैःप्रसह्याभिगतैर्निगृह्यननादतैस्तैःपरिभर्त्स्यमानः ॥ ४५ ॥
ततस्तेराक्षसादृष्ट्वाविनिश्चेष्टमरिंदमम् ॥ बबंधुःशणवल्कैश्चद्रुमचीरैश्चसंहतैः ॥ ४६ ॥ सरोचयामासपरैश्चबंधंप्रसह्यवीरैरभिगर्हणंच ॥
कौतूहलान्मांयदिराक्षसेंद्रोद्रष्टुंव्यवस्येदितिनिश्चितार्थः ॥ ४७ ॥ सबद्धस्तेनवल्केनविमुक्तोऽस्त्रेणवीर्यवान् ॥ अस्त्रबंधःसचान्यंहिनबं
धमनुवर्तते ॥४८॥ अथेंद्रजित्तंद्रुमचीरबद्धंविचार्यवीरः कपिसत्तमंतम् ॥ विमुक्तमस्त्रेणजगामचिंतामन्येनबद्धोप्यनुवर्ततेऽस्त्रम् ॥ ४९ ॥

सारोयस्त्वय्यरिनिषूदन ॥ ८ ॥ इदंचदृष्ट्वानिहतंमहद्बलंकपेःप्रभावंचपराक्रमंच ॥ त्वमात्मनश्चापिनिरीक्ष्यसारंकुरुष्ववेगंस्वबलानु
रूपम् ॥ ९ ॥ बलावमर्दैस्त्वयिसन्निकृष्टेयथागतेशाम्यतिशांतशत्रुः ॥ तथासमीक्ष्यात्मबलंपरंचसमारभस्वास्त्रभृतांवरिष्ठ ॥ १० ॥
नवीरसेनागणशश्च्यवंतिनवज्रमादायविशालसारम् ॥ नमारुतस्यास्तिगतिप्रमाणंनचाग्निकल्पः करणेनहंतुम् ॥ ११ ॥ तमेवमर्थंप्रस
मीक्ष्यसम्यक्स्वकर्मसाम्याद्धिसमाहितात्मा ॥ स्मरंश्चदिव्यंधनुषोस्यवीर्यंव्रजाक्षतंकर्मसमारभस्व ॥ १२ ॥ नखल्वियंमतिःश्रेष्ठाय
त्वांसंप्रेषयाम्यहम् ॥ इयंचराजधर्माणांक्षत्रस्यचमतिर्मता ॥ १३ ॥ नानाशस्त्रेषुसंग्रामेवैशारद्यमरिंदम ॥ अवश्यमेवबोद्धव्यंकाम्यश्च
विजयोरणे ॥ १४ ॥ ततःपितुस्तद्वचनंनिशम्यप्रदक्षिणंदक्षसुतप्रभावः ॥ चकारभर्तारमतित्वरेणरणायवीरःप्रतिपन्नबुद्धिः ॥ १५ ॥
ततस्तैःस्वगणैरिष्टैरिंद्रजित्प्रतिपूजितः ॥ युद्धोद्धतकृतोत्साहःसंग्रामंसंप्रपद्यत ॥ १६ ॥ श्रीमान्पद्मविशालाक्षोराक्षसाधिपतेःसुतः ॥
निर्जगाममहातेजाःसमुद्रइवपर्वणि ॥ १७ ॥ सपक्षिराजोपमतुल्यवेगैर्व्यालैश्चतुर्भिःसतुतीक्ष्णदंष्ट्रैः ॥ रथंसमायुक्तमसह्यवेगःसमारुरो
हेंद्रजिदिंद्रकल्पः ॥ १८ ॥ सरथीधन्विनांश्रेष्ठःशस्त्रज्ञोऽस्त्रविदांवरः ॥ रथेनाभिययौक्षिप्रंहनूमान्यत्रसोऽभवत् ॥ १९ ॥ सतस्यरथ
निर्घोषंज्यास्वनंकार्मुकस्यच ॥ निशम्यहरिवीरोसौसंप्रहृष्टतरोऽभवत् ॥ २० ॥ इन्द्रजिच्चापमादायशितशल्यांश्चसायकान् ॥ हनूमंत
मभिप्रेत्यजगामरणपंडितः ॥ २१ ॥ तस्मिंस्ततःसंयतिजातहर्षेरणायनिर्गच्छतिबाणपाणौ ॥ दिशश्चसर्वाःकलुषाबभूवुर्मृगाश्चरौद्राब
हुधाविनेदुः ॥ २२ ॥ समागतास्तत्रतुनागयक्षामहर्षयश्चक्रचराश्चसिद्धाः ॥ नभःसमावृत्यचपक्षिसंघाविनेदुरुच्चैःपरमप्रहृष्टाः ॥ २३ ॥
आयांतंसरथंदृष्ट्वातूर्णमिंद्रध्वजंकपिः ॥ ननादचमहानादंव्यवर्धतचवेगवान् ॥ २४ ॥ इन्द्रजित्सरथंदिव्यमाश्रितश्चित्रकार्मुकः ॥ धनुर्वि
स्फारयामासतडिदूर्जितनिःस्वनम् ॥ २५ ॥ ततःसमेतावतितीक्ष्णवेगौमहाबलौतौरणनिर्विशंकौ ॥ कपिश्चरक्षोधिपतेस्तनूजःसुरासु
रेंद्राविवबद्धवैरौ ॥ २६ ॥ सतस्यवीरस्यमहारथस्यधनुष्मतःसंयतिसंमतस्य ॥ शरप्रवेगंव्यहनत्प्रवृद्धश्चचारमार्गेपितुरप्रमेयः ॥ २७ ॥
ततःशरानायततीक्ष्णशल्यान्सुपत्रिणःकांचनचित्रपुंखान् ॥ मुमोचवीरःपरवीरहंतासुसंततान्वज्रसमानवेगान् ॥ २८ ॥ ततःसतत्स्यंद

क्षितुंक्षमः ॥ २९ ॥ इतिप्रवेगंतुपरस्यतर्कयन्स्वकर्मयोगंचविधायवीर्यवान् ॥ चकारवेगंतुमहाबलस्तदामतिंचचक्रेस्यवधेतदा
नीम् ॥ ३० ॥ सतस्यतानष्टवरान्महाहयान्समाहितान्भारसहान्विवर्तने ॥ जघानवीरःपथिवायुसेवितेतलप्रहारैःपवनात्मजः
कपिः ॥ ३१ ॥ ततस्तलेनाभिहतोमहारथःसतस्यपिंगाधिपमंत्रिनिर्जितः ॥ सभग्ननीडःपरिवृत्तकूबरःपपातभूमौहतवाजिरंबरात् ॥३२॥
सतंपरित्यज्यमहारथोरथंसकार्मुकःखड्गधरःखमुत्पतन् ॥ तपोभियोगादृषिरुग्रवीर्यवान्विहायदेहंमरुतामिवालयम् ॥ ३३ ॥ कपिस्त
तस्तंविचरंतमंबरेपतत्रिराजानिलसिद्धसेविते ॥ समेत्यतंमारुतवेगविक्रमःक्रमेणजग्राहचपादयोर्दृढम् ॥ ३४ ॥ सतंसमाविध्यसहस्रशः
कपिर्महोरगंगृह्यइवांडजेश्वरः ॥ मुमोचवेगात्पितृतुल्यविक्रमोमहीतलेसंयतिवानरोत्तमः ॥ ३५ ॥ सभग्नबाहूरुकटीपयोधरःक्षरन्नसृङ्
निर्मथितास्थिलोचनः ॥ संभिन्नसंधिःप्रविकीर्णबंधनोहतःक्षितौवायुसुतेनराक्षसः ॥ ३६ ॥ महाकपिर्भूमितलेनिपीड्यतंचकाररक्षोधि
पतेर्महद्भयम् ॥ महर्षिभिश्चक्रचरैःसमागतैःसमेत्यभूतैश्चसयक्षपन्नगैः ॥ सुरैश्चसेंद्रैर्भृशजातविस्मयैर्हतेकुमारेसकपिर्निरीक्षितः ॥ ३७ ॥
निहत्यतंवज्रिसुतोपमंरणेकुमारमक्षंक्षतजोपमेक्षणम् ॥ तदेववीरोभिजगामतोरणंकृतक्षणःकालइवप्रजाक्षये ॥ ३८ ॥ इत्यार्षे श्रीम
द्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुन्दरकांडे सप्तचत्वारिंशः सर्गः ॥ ४७ ॥ ततस्तुरक्षोधिपतिर्महात्माहनूमताक्षेनिहते
कुमारे ॥ मनःसमाधायसदेवकल्पंसमादिदेशेंद्रजितंसरोषः ॥ १ ॥ त्वमस्त्रविच्छस्त्रभृतांवरिष्ठःसुरासुराणामपिशोकदाता ॥ सुरेषुसेंद्रे
षुचदृष्टकर्मापितामहाराधनसंचितास्त्रः ॥ २ ॥ त्वदस्त्रबलमासाद्यससुराःसमरुद्गणाः ॥ नशेकुःसमरेस्थातुंसुरेश्वरसमाश्रिताः ॥३॥ नक
श्चित्त्रिषुलोकेषुसंयुगेनगतश्रमः ॥ भुजवीर्याभिगुप्तश्चतपसाचाभिरक्षितः ॥ देशकालप्रधानश्चत्वमेवमतिसत्तमः ॥ ४ ॥ नतेस्त्यशक्यं
समरेषुकर्मणांनतेस्त्यकार्यंमतिपूर्वमंत्रणे ॥ नसोस्तिकश्चित्त्रिषुसंग्रहेषुनवेदयस्तेस्त्रबलंबलंच ॥ ५ ॥ ममानुरूपंतपसोबलंचतेपराक्रम
श्चास्त्रबलंचसंयुगे ॥ नत्वांसमासाद्यरणावमर्दैमनःश्रमंगच्छतिनिश्चितार्थम् ॥ ६ ॥ निहताःकिंकराःसर्वेजंबुमालीचराक्षसः ॥ अमा
त्यपुत्रावीराश्चपंचसेनाग्रगामिनः ॥ ७ ॥ बलानिसुसमृद्धानिसाश्वनागरथानिच ॥ महोदरश्चशयितःकुमारोऽक्षश्चसूदितः ॥ नतुतेष्वेवमे

सुरासुराणामपिसंभ्रमप्रदः ॥ १२ ॥ ररासभूमिर्नततापभानुमान्ववौनवायुःप्रचचालचाचलः ॥ कपेःकुमारस्यचवीर्यसंयुगेननादचद्यौ
रुदधिश्चचुक्षुभे ॥ १३ ॥ सतस्यवीरःसुमुखान्पतत्रिणःसुवर्णपुंखान्सविषानिवोरगान् ॥ समाधिसंयोगविमोक्षतत्त्वविच्छरानथत्रीन्क
पिमूर्ध्न्यताडयत् ॥ १४ ॥ सतैःशरैर्मूर्ध्निसमंनिपातितैःक्षरन्नसृग्दिग्धविवृत्तनेत्रः ॥ नवोदितादित्यनिभःशरांशुमान्व्यराजतादित्यइवांशु
मालिकः ॥१५॥ ततःप्लवंगाधिपमंत्रिसत्तमःसमीक्ष्यतंराजवरात्मजंरणे ॥ उदग्रचित्रायुधचित्रकार्मुकंजहर्षचापूर्यतचाहवोन्मुखः ॥१६॥
समंदराग्रस्थइवांशुमालीविवृद्धकोपोबलवीर्यसंवृतः ॥ कुमारमक्षंसबलंसवाहनंददाहनेत्राग्निमरीचिभिस्तदा ॥ १७ ॥ ततःसबाणा
सनशक्रकार्मुकःशरप्रवर्षोयुधिराक्षसांबुदः ॥ शरान्मुमोचाशुहरीश्वराचलेबलाहकोवृष्टिमिवाचलोत्तमे ॥ १८ ॥ कपिस्ततस्तंरणचंड
विक्रमंप्रवृद्धतेजोबलवीर्यसायकम् ॥ कुमारमक्षंप्रसमीक्ष्यसंयुगेननादहर्षाद्घनतुल्यनिःस्वनः ॥ १९ ॥ सबालभावाद्युधिवीर्यदर्पितः
प्रवृद्धमन्युःक्षतजोपमेक्षणः ॥ समाससादाप्रतिमंरणेकपिंगजोमहाकूपमिवावृतंतृणैः ॥ २० ॥ सतेनबाणैःप्रसभंनिपातितैश्चकारनादं
घननादनिःस्वनः ॥ समुत्सहेनाशुनभःसमारुजन्भुजोरुविक्षेपणघोरदर्शनः ॥ २१ ॥ तमुत्पतंतंसमभिद्रवद्बलीसराक्षसानांप्रवरः
प्रतापवान् ॥ रथीरथिश्रेष्ठतरःकिरञ्छरैःपयोधरःशैलमिवाश्मवृष्टिभिः ॥ २२ ॥ सताञ्छरांस्तस्यहरिर्विमोक्षयंश्चचारवीरःपथिवायुसे
विते ॥ शरांतरेमारुतवद्विनिष्पतन्मनोजवःसंयतिभीमविक्रमः ॥ २३ ॥ तमात्तबाणासनमाहवोन्मुखंखमास्तृणंतंविविधैःशरोत्तमैः ॥
अवैक्षताक्षंबहुमानचक्षुषाजगामचिंतांसचमारुतात्मजः ॥ २४ ॥ ततःशरैर्भिन्नभुजांतरःकपिःकुमारवर्येणमहात्मनानदन् ॥ महाभुजः
कर्मविशेषतत्त्वविद्विचिंतयामासरणेपराक्रमम् ॥ २५ ॥ अबालवद्बालदिवाकरप्रभःकरोत्ययंकर्ममहन्महाबलः ॥ नचास्यसर्वाहवकर्म
शालिनःप्रमापणेमेमतिरत्रजायते ॥ २६ ॥ अयंमहात्माचमहांश्चवीर्यतःसमाहितश्चातिसहश्चसंयुगे ॥ असंशयंकर्मगुणोदयादयंसनाग
यक्षैर्मुनिभिश्चपूजितः ॥ २७ ॥ पराक्रमोत्साहविवृद्धमानसःसमीक्षतेमांप्रमुखोग्रतःस्थितः ॥ पराक्रमोह्यस्यमनांसिकंपयेत्सुरासुराणा
मपिशीघ्रकारिणः ॥ २८ ॥ नखल्वयंनाभिभवेदुपेक्षितःपराक्रमोह्यस्यरणेविवर्धते ॥ प्रमापणंह्यस्यममाद्यरोचतेनवर्धमानोग्निरुपे

तैर्गात्रैरसृग्दिग्धतनूरुहः ॥ अभवद्वानरः क्रुद्धोबालसूर्यसमप्रभः ॥ ३६ ॥ समुत्पाट्यगिरेःशृंगंसमृगव्यालपादपम् ॥ जघानहनुमान्वी
रोराक्षसौकपिकुंजरः ॥ गिरिशृंगसुनिष्पिष्टौतिलशस्तौबभूवतुः ॥ ३७ ॥ ततस्तेष्ववसन्नेषुसेनापतिषुपंचसु ॥ बलंतदवशेषंतुनाश
यामासवानरः ॥ ३८ ॥ अश्वैरश्वान्गजैर्नागान्योधैर्योधान्रथैरथान् ॥ सकपिर्नाशयामाससहस्राक्षइवासुरान् ॥ ३९ ॥ हतैर्नागैस्तु
रङ्गैश्चभग्नाक्षैश्चमहारथैः ॥ हतैश्चराक्षसैर्भूमीरुद्धमार्गासमंततः ॥ ४० ॥ ततःकपिस्तान्ध्वजिनीपतीन्रणेनिहत्यवीरान्सबलान्सवाह
नान् ॥ तथैववीरःपरिगृह्यतोरणंकृतक्षणःकालइवप्रजाक्षये ॥ ४१ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आ० च० सा० सुं० षट्चत्वा
रिंशः सर्गः ॥ ४६ ॥ सेनापतीन्पंचसतुप्रमापितान्हनूमतासानुचरान्सवाहनान् ॥ निशम्यराजासमरोद्धतोन्मुखंकुमारमक्षंप्रसमैक्षता
क्षमम् ॥ १ ॥ सतस्यदृष्टयर्पणसंप्रचोदितःप्रतापवान्कांचनचित्रकार्मुकः ॥ समुत्पपाताथसदस्युदीरितोद्विजातिमुख्यैर्हविषेवपावकः ॥ २ ॥
ततोमहान्बालदिवाकरप्रभंप्रतप्तजांबूनदजालसंततम् ॥ रथंसमास्थाययययौसवीर्यवान्महाहरिंतंप्रतिनैर्ऋतर्षभः ॥ ३ ॥ ततस्तपःसंग्र
हसंचयार्जितंप्रतप्तजांबूनदजालचित्रितम् ॥ पताकिनंरत्नविभूषितध्वजंमनोजवाष्टाश्ववरैःसुयोजितम् ॥ ४ ॥ सुरासुराधृष्यमसंगचा
रिणंतडित्प्रभंव्योमचरंसमाहितम् ॥ सतूणमष्टासिनिबद्धबन्धुरंयथाक्रमावेशितशक्तितोमरम् ॥ ५ ॥ विराजमानंप्रतिपूर्णवस्तुनासहेम
दाम्नाशशिसूर्यवर्चसा ॥ दिवाकराभंरथमास्थितस्ततःसनिर्जगामामरतुल्यविक्रमः ॥ ६ ॥ सपूरयन्खंचमहींचसाचलांतुरंगमातंगमहा
रथस्वनैः ॥ बलैःसमेतैःसहतोरणस्थितंसमर्थमासीनमुपागमत्कपिम् ॥ ७ ॥ सतंसमासाद्यहरिंहरीक्षणोयुगांतकालाग्निमिवप्रजाक्षये ॥
अवस्थितंविस्मितजातसंभ्रमंसमैक्षताक्षोबहुमानचक्षुषा ॥ ८ ॥ सतस्यवेगंचकपेर्महात्मनःपराक्रमंचारिषुरावणात्मजः ॥ विचारय
न्स्वंचबलंमहाबलोयुगक्षयेसूर्यइवाभिवर्धत ॥ ९ ॥ सजातमन्युःप्रसमीक्ष्यविक्रमंस्थितःस्थिरःसंयतिदुर्निवारणम् ॥ समाहितात्मा
हनुमंतमाहवेप्रचोदयामासशितैःशरैस्त्रिभिः ॥ १० ॥ ततःकपिंतंप्रसमीक्ष्यगर्वितंजितश्रमंशत्रुपराजयोचितम् ॥ अवैक्षताक्षःसमुदीर्ण
मानसंसबाणपाणिःप्रगृहीतकार्मुकः ॥ ११ ॥ सहेमनिष्कांगदचारुकुंडलःसमाससादाशुपराक्रमःकपिम् ॥ तयोर्बभूवाप्रतिमःसमागमः

सेनापतिश्चैवयेचान्येद्विविदादयः ॥ नैवतेषांगतिर्भीमानतेजोनपराक्रमः ॥ १३ ॥ नमतिर्नबलोत्साहौनरूपपरिकल्पनम् ॥ महत्स
त्त्वमिदंज्ञेयंकपिरूपंव्यवस्थितम् ॥ १४ ॥ प्रयत्नंमहदास्थायक्रियतामस्यनिग्रहः ॥ कामंलोकास्त्रयःसेंद्राःससुरासुरमानवाः ॥ १५ ॥
भवतामग्रतःस्थातुंनपर्याप्तारणाजिरे ॥ तथापितुनयज्ञेनजयमाकांक्षतारणे ॥ १६ ॥ आत्मारक्ष्यःप्रयत्नेनयुद्धसिद्धिर्हिचंचला ॥
तेस्वामिवचनंसर्वेप्रतिगृह्यमहौजसः ॥ १७ ॥ समुत्पेतुर्महावेगाहुताशसमतेजसः ॥ रथैश्चमत्तैर्नागैश्चवाजिभिश्चमहाजवैः ॥ १८ ॥
शस्त्रैश्चनिशितैस्तीक्ष्णैःसर्वैश्चोपहिताबलैः ॥ ततस्तुददृशुर्वीरादीप्यमानंमहाकपिम् ॥ १९ ॥ रश्मिमंतमिवोद्यंतंस्वतेजोरश्मिमालि
नम् ॥ तोरणस्थंमहावेगंमहासत्त्वंमहाबलम् ॥ २० ॥ महामतिंमहोत्साहंमहाकायंमहाभुजम् ॥ तंसमीक्ष्यैवतेसर्वेदिक्षुसर्वास्ववं
स्थिताः ॥ २१ ॥ तैस्तैःप्रहरणैर्भीमैरभिपेतुस्ततस्ततः ॥ तस्यपंचायसास्तीक्ष्णाःसिताःपीतमुखाःशराः ॥ शिरस्युत्पलपत्राभादुर्धरे
णनिपातिताः ॥ २२ ॥ सतैःपंचभिराविद्धःशरैःशिरसिवानरः ॥ उत्पपातनदन्व्योम्निदिशोदशविनादयन् ॥ २३ ॥ ततस्तुदुर्धरोवीरः
सरथःसज्जकार्मुकः ॥ किरञ्छरशतैर्नैकैरभिपेदेमहाबलः ॥ २४ ॥ सकपिर्वारयामासतंव्योम्निशरवर्षिणम् ॥ वृष्टिमंतंपयोदांतेपयोदमि
वमारुतः ॥ २५ ॥ अर्द्यमानस्ततस्तेनदुर्धरेणानिलात्मजः ॥ चकारनिनदंभूयोव्यवर्धतचवीर्यवान् ॥ २६ ॥ सदूरंसहसोत्पत्यदुर्ध
रस्यरथेहरिः ॥ निपपातमहावेगोविद्युद्राशिर्गिराविव ॥ २७ ॥ ततःसमथिताष्टाश्वंरथंभग्नाक्षकूबरम् ॥ विहायन्यपतद्भूमौदुर्धरस्त्यक्त
जीवितः ॥ २८ ॥ तंविरूपाक्षयूपाक्षौदृष्ट्वानिपतितंभुवि ॥ तौजातरोषौदुर्धर्षावुत्पेततुररिंदमौ ॥ २९ ॥ सताभ्यांसहसोत्प्लुत्यविष्ठि
तोविमलेंबरे ॥ मुद्गराभ्यांमहाबाहुर्वक्षस्यभिहतःकपिः ॥ ३० ॥ तयोर्वेगवतोर्वेगंनिहत्यसमहाबलः ॥ निपपातपुनर्भूमौसुपर्णइववे
गितः ॥ ३१ ॥ ससालवृक्षमासाद्यसमुत्पाट्यचवानरः ॥ तावुभौराक्षसौवीरौजघानपवनात्मजः ॥ ३२ ॥ ततस्तांस्त्रीन्हताञ्ज्ञात्वा
वानरेणतरस्विना ॥ अभिगम्यमहावेगःप्रहस्यप्रघसोबली ॥ ३३ ॥ भासकर्णश्चसंक्रुद्धःशूलमादायवीर्यवान् ॥ एकतःकपिशार्दूलं
यशस्विनमवस्थितौ ॥ ३४ ॥ पट्टिशेननशिताग्रेणप्रघसःप्रत्यपोथयत् ॥ भासकर्णश्चशूलेनराक्षसःकपिकुंजरम् ॥ ३५ ॥ सताभ्यांविक्ष

अवकीर्णस्ततस्ताभिर्हनूमाञ्शरवृष्टिभिः ॥ अभवत्संवृताकारः शैलराडिववृष्टिभिः ॥ ८ ॥ सशरान्वंचयामासतेषामाशुचरःकपिः ॥
रथवेगांश्चवीराणांविचरन्विमलेंबरे ॥ ९ ॥ सतैःक्रीडन्धनुष्मद्भिर्व्योम्निवीरःप्रकाशते ॥ धनुष्मद्भिर्यथामेघैर्मारुतःप्रभुरंबरे ॥ १० ॥
सकृत्वानिनदंघोरंत्रासयंस्तांमहाचमूम् ॥ चकारहनुमान्वेगंतेषुरक्षस्सुवीर्यवान् ॥ ११ ॥ तलेनाभिहनत्कांश्चित्पादैःकांश्चित्परंतपः ॥
मुष्टिभिश्चाहनत्कांश्चिन्नखैःकांश्चिद्व्यदारयत् ॥ १२ ॥ प्रममाथोरसाकांश्चिदूरुभ्यामपरानपि ॥ केचित्तस्यैवनादेनतत्रैवपतिता
भुवि ॥ १३ ॥ ततस्तेष्ववपन्नेषुभूमौनिपतितेषुच ॥ तत्सैन्यमगमत्सर्वंदिशोदशभयार्दितम् ॥ १४ ॥ विनेदुर्विस्वरंनागानिपेतुर्भुवि
वाजिनः ॥ भग्ननीडध्वजच्छत्रैर्भूश्चकीर्णाभवद्रथैः ॥ १५ ॥ स्रवतारुधिरेणाथस्रवंत्योदर्शिताःपथि ॥ विविधैश्चस्वनैर्लंकाननादवि
कृतंतदा ॥ १६ ॥ सतान्प्रवृद्धान्विनिहत्यराक्षसान्महाबलश्चंडपराक्रमःकपिः ॥ युयुत्सुरन्यैःपुनरेवराक्षसैस्तदेववीरोभिजगामतोर
णम् ॥ १७ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे पंचचत्वारिंशः सर्गः ॥ ४५ ॥ ॥ छ ॥
हतान्मंत्रिसुतान्बुद्ध्वावानरेणमहात्मना ॥ रावणःसंवृताकारश्चकारमतिमुत्तमाम् ॥ १ ॥ सविरूपाक्षयूपाक्षौदुर्धर्षंचैवराक्षसम् ॥ प्रघ
संभासकर्णंचपंचसेनाग्रनायकान् ॥ २ ॥ संदिदेशदशग्रीवोवीरान्नयविशारदान् ॥ हनूमद्ग्रहणेव्यग्रान्वायुवेगसमान्युधि ॥ ३ ॥
यातसेनाग्रगाःसर्वेमहाबलपरिग्रहाः ॥ सवाजिरथमातंगाःसकपिःशास्यतामिति ॥ ४ ॥ यत्तैश्चखलुभाव्यंस्यात्तमासाद्यवनालयम् ॥
कर्मचापिसमाधेयंदेशकालाविरोधितम् ॥ ५ ॥ नह्यहंतंकपिंमन्येकर्मणाप्रतितर्कयन् ॥ सर्वथातन्महद्भूतंमहाबलपरिग्रहम् ॥ ६ ॥
वानरोयमितिज्ञात्वानहिशुध्यतिमेमनः ॥ नैवाहंतंकपिंमन्येयथेयंप्रस्तुताकथा ॥ ७ ॥ भवेदिंद्रेणवासृष्टमस्मदर्थंतपोबलात् ॥ सनाग
यक्षगंधर्वदेवासुरमहर्षयः ॥ ८ ॥ युष्माभिःप्रहितैःसर्वैर्मयासहविनिर्जिताः ॥ तैरवश्यंविधातव्यंव्यलीकंकिंचिदेवनः ॥ ९ ॥ तदेव
नात्रसंदेहःप्रसह्यपरिगृह्यताम् ॥ यातसेनाग्रगाःसर्वेमहाबलपरिग्रहाः ॥ १० ॥ सवाजिरथमातंगाःसकपिःशास्यतामिति ॥ नावमन्यो
भवद्भिश्चकपिर्धीरपराक्रमः ॥ ११ ॥ दृष्टाहिहरयःशीघ्रंमयाविपुलविक्रमाः ॥ वालीचसहसुग्रीवोजांबवांश्चमहाबलः ॥ १२ ॥ नीलः

गतमुदीक्ष्यसः ॥ हनूमान्वेगसंपन्नोजहर्षचननादच ॥ ५ ॥ ततोरणविटंकस्थंहनूमंतंमहाकपिम् ॥ जंबुमालीमहातेजाविव्याधनिशितैः
शरैः ॥ ६ ॥ अर्धचंद्रेणवदनेशिरस्येकेनकर्णिना ॥ बाह्वोर्विव्याधनाराचैर्दशभिस्तुकपीश्वरम् ॥ ७ ॥ तस्यतच्छुशुभेताम्रंशरेणाभि
हतंमुखम् ॥ शरदीवांबुजंफुल्लंविद्धंभास्कररश्मिना ॥ ८ ॥ तत्तस्यरक्तंरक्तेनरंजितंशुशुभेमुखम् ॥ यथाकाशेमहापद्मंसिक्तंकांचनविं
दुभिः ॥ ९ ॥ चुकोपबाणाभिहतोराक्षसस्यमहाकपिः ॥ ततःपार्श्वेतिविपुलांददर्शमहतींशिलाम् ॥ १० ॥ तरसातांसमुत्पाट्यचिक्षेप
जववद्बली ॥ तांशरैर्दशभिःक्रुद्धस्ताडयामासराक्षसः ॥ ११ ॥ विपन्नंकर्मतद्दृष्ट्वाहनूमांश्चंडविक्रमः ॥ सालंविपुलमुत्पाट्यभ्रामयामा
सवीर्यवान् ॥ १२ ॥ भ्रामयंतंकपिंदृष्ट्वासालवृक्षंमहाबलम् ॥ चिक्षेपसुबहून्बाणाञ्जंबुमालीमहाबलः ॥ १३ ॥ सालंचतुर्भिश्चिच्छेदवा
नरंपंचभिर्भुजे ॥ उरस्येकेनबाणेनदशभिस्तुस्तनांतरे ॥ १४ ॥ सशरैःपूरिततनुःक्रोधेनमहतावृतः ॥ तमेवपरिघंगृह्यभ्रामयामासवे
गितः ॥ १५ ॥ अतिवेगोतिवेगेनभ्रामयित्वामहोत्कटः ॥ परिघंपातयामासजंबुमालेर्महोरसि ॥ १६ ॥ तस्यचैवशिरोनास्तिनबाहू
जानुनीनच ॥ नधनुर्नरथोनाश्वास्तत्रादृश्यंतनेषवः ॥ १७ ॥ सहतस्तरसातेनजंबुमालीमहारथः ॥ पपातनिहतोभूमौचूर्णितांगइव
द्रुमः ॥ १८ ॥ जंबुमालिंसुनिहतंकिंकरांश्चमहाबलान् ॥ चुक्रोधरावणःश्रुत्वाक्रोधसंरक्तलोचनः ॥ १९ ॥ सरोषसंवर्तितताम्रलोचनः
प्रहस्तपुत्रेनिहतेमहाबले ॥ अमात्यपुत्रानतिवीर्यविक्रमान्समादिदेशाशुनिशाचरेश्वरः ॥ २० ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा० वा० आदि० च०
सा० सुन्दरकाण्डे चतुश्चत्वारिंशःसर्गः ॥४४॥ ततस्तेराक्षसेंद्रेणचोदितामंत्रिणःसुताः ॥ निर्ययुर्भवनात्तस्मात्सप्तसप्तार्चिवर्चसः ॥१॥
महाबलपरीवाराधनुष्मंतोमहाबलाः ॥ कृतास्त्रास्त्रविदांश्रेष्ठाःपरस्परजयैषिणः ॥ २ ॥ हेमजालपरिक्षिप्तैर्ध्वजवद्भिःपताकिभिः॥ तोयद
स्वननिर्घोषैर्वाजियुक्तैर्महारथैः ॥ ३ ॥ तप्तकांचनचित्राणिचापान्यमितविक्रमाः ॥ विस्फारयंतःसंहृष्टास्तडित्वंतइवांबुदाः ॥ ४ ॥ जन
न्यस्तास्ततस्तेषांविदित्वाकिंकरान्हतान् ॥ बभूवुःशोकसंभ्रांताःसबांधवसुहृज्जनाः ॥ ५ ॥ तेपरस्परसंघर्षास्तप्तकांचनभूषणाः ॥
अभिपेतुर्हनूमंतंतोरणस्थमवस्थितम् ॥ ६ ॥ सृजंतोबाणवृष्टिंतेरथगर्जितनिःस्वनाः ॥ प्रावृट्कालइवांभोदाविचेरुर्नैर्ऋतांबुदाः ॥ ७ ॥

महाबलः ॥ राजाजयतिसुग्रीवोराघवेणाभिपालितः ॥ ८ ॥ दासोहंकोशलेंद्रस्यरामस्याक्लिष्टकर्मणः ॥ हनूमाञ्छत्रुसैन्यानांनिहंतामारु
तात्मजः ॥ ९ ॥ नरावणसहस्रंमेयुद्धेप्रतिबलंभवेत् ॥ शिलाभिश्चप्रहरतःपादपैश्चसहस्रशः ॥१०॥ धर्षयित्वापुरींलंकामभिवाद्यचमैथि
लीम् ॥ समृद्धार्थोगमिष्यामिमिषतांसर्वरक्षसाम् ॥ ११ ॥ एवमुक्तामहाकायश्चैत्यस्थोहरियूथपः ॥ ननादभीमनिर्ह्रादोरक्षसांजनय
न्भयम् ॥ १२ ॥ तेननादेनमहताचैत्यपालाःशतंययुः ॥ गृहीत्वाविविधानस्त्रान्प्रासान्खड्गान्परश्वधान् ॥ १३ ॥ विसृजंतोमहाकाया
मारुतिंपर्यवारयन् ॥ तेगदाभिर्विचित्राभिः परिघैःकांचनांगदैः ॥ १४ ॥ आजघ्नुर्वानरश्रेष्ठंबाणैश्चादित्यसन्निभैः ॥ आवर्तइवगंगाया
स्तोयस्यविपुलोमहान् ॥ १५ ॥ परिक्षिप्यहरिश्रेष्ठंसबभौरक्षसांगणः ॥ ततोवातात्मजःक्रुद्धोभीमरूपंसमास्थितः ॥ १६ ॥ प्रासा
दस्यमहांस्तस्यस्तंभंहेमपरिष्कृतम् ॥ उत्पाटयित्वावेगेनहनूमान्मारुतात्मजः ॥ १७ ॥ ततस्तंभ्रामयामासशतधारंमहाबलः ॥ तत्र
चाग्निःसमभवत्प्रासादश्चाप्यदह्यत ॥ १८ ॥ दह्यमानंततोदृष्ट्वाप्रासादंहरियूथपः ॥ सराक्षसशतंहत्वावज्रेणेन्द्रइवासुरान् ॥ १९ ॥ अंत
रिक्षस्थितः श्रीमानिदंवचनमब्रवीत् ॥ मादृशानांसहस्राणिविसृष्टानिमहात्मनाम् ॥ २० ॥ बलिनांवानरेंद्राणांसुग्रीववशवर्तिनाम् ॥
अटंतिवसुधांकृत्स्नांवयमन्येचवानराः ॥ २१ ॥ दशनागबलाः केचित्केचिद्दशगुणोत्तराः ॥ केचिन्नागसहस्रस्यबभूवुस्तुल्यविक्रमाः ॥
॥ २२ ॥ संचितौघबलाःकेचित्संतिवायुबलोपमाः ॥ अप्रमेयबलाःकेचित्तत्रासन्हरियूथपाः ॥ २३ ॥ ईदृग्विधैस्तुहरिभिर्वृतोदंत
नखायुधैः ॥ शतैःशतसहस्रैश्चकोटिभिश्चायुतैरपि ॥ २४ ॥ आगमिष्यतिसुग्रीवःसर्वेषांवोनिषूदनः ॥ नेयमस्तिपुरीलंकानयूयंनचरा
वणः ॥ यस्यत्विक्ष्वाकुवीरेणबद्धंवैरंमहात्मना ॥ २५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे
त्रिचत्वारिंशः सर्गः ॥ ४३ ॥ संदिष्टोराक्षसेंद्रेणप्रहस्तस्यसुतोबली ॥ जंबुमालीमहादंष्ट्रोनिर्जगामधनुर्धरः ॥ १ ॥ रक्तमाल्यांब
रधरःस्रग्वीरुचिरकुंडलः ॥ महान्विवृत्तनयनश्चंडःसमरदुर्जयः ॥ २ ॥ धनुःशक्रधनुःप्रख्यंमहद्रुचिरसायकम् ॥ विस्फारयाणोवेगे
नवज्राशनिसमस्वनम् ॥ ३ ॥ तस्यविस्फारघोषेणधनुषोमहतादिशः ॥ प्रदिशश्चनभश्चैवसहसासमपूर्यत ॥ ४ ॥ रथेनखरयुक्तेनतमा

हनूमानपितेजस्वीश्रीमान्पर्वतसन्निभः ॥ क्षितावाविध्यलांगूलंननादचमहाध्वनिम् ॥ ३० ॥ सभूत्वातुंमहाकायोहनूमान्मारुतात्मजः ॥
पुच्छमास्फोटयामासलंकांशब्देनपूरयन् ॥३१॥ तस्यास्फोटितशब्देनमहताचानुनादिना ॥ पेतुर्विहंगागगनादुच्चैश्चेदमघोषयत् ॥३२॥
जयत्यतिबलोरामोलक्ष्मणश्चमहाबलः ॥ राजाजयतिसुग्रीवोराघवेणाभिपालितः ॥ ३३ ॥ दासोहंकोशलेंद्रस्यरामस्याक्लिष्टकर्मणः ॥
हनूमाञ्शत्रुसैन्यानांनिहंतामारुतात्मजः ॥ ३४ ॥ नरावणसहस्रंमेयुद्धेप्रतिबलंभवेत् ॥ शिलाभिश्चप्रहरतःपादपैश्चसहस्रशः ॥ ३५ ॥
अर्दयित्वापुरींलंकामभिवाद्यचमैथिलीम् ॥ समृद्धार्थोगमिष्यामिमिषतांसर्वरक्षसाम् ॥ ३६ ॥ तस्यसन्नादशब्देनतेभवन्भयशंकिताः ॥
ददृशुश्चहनूमंतंसंध्यामेघमिवोन्नतम् ॥३७॥ स्वामिसंदेशनिःशंकास्ततस्तेराक्षसाःकपिम् ॥ चित्रैःप्रहरणैर्भीमैरभिपेतुस्ततस्ततः ॥३८॥
सतैःपरिवृतःशूरैःसर्वतःसमहाबलः ॥ आससादायसंभीमंपरिघंतोरणाश्रितम् ॥ ३९ ॥ सतंपरिघमादायजघानरजनीचरान् ॥ सपन्न
गमिवादायस्फुरंतंविनतासुतः ॥ ४० ॥ विचचारांबरेवीरःपरिगृह्यचमारुतिः॥ सूदयामासवज्रेणदैत्यानिवसहस्रदृक् ॥ ४१ ॥ सहत्वा
राक्षसान्वीरःकिंकरान्मारुतात्मजः ॥ युद्धाकांक्षीमहावीरस्तोरणेसमवस्थितः ॥ ४२ ॥ ततस्तस्माद्भयान्मुक्ताःकतिचित्तत्रराक्षसाः ॥
निहतान्किंकरान्सर्वान्रावणायन्यवेदयन् ॥ ४३ ॥ सराक्षसानांनिहतंमहाबलंनिशम्यराजापरिवृत्तलोचनः ॥ समादिदेशाप्रतिमंपरा
क्रमेप्रहस्तपुत्रंसमरेसुदुर्जयम् ॥ ४४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मी० आदि० च० सा० सुन्दरकांडे द्विचत्वारिंशः सर्गः ॥ ४२ ॥
ततःसकिंकरान्हत्वाहनूमान्ध्यानमास्थितः ॥ वनंभग्नंमयाचैत्यप्रासादोनविनाशितः ॥ १ ॥ तस्मात्प्रासादमप्येवमिमंविध्वंसयाम्य
हम् ॥ इतिसंचिंत्यहनुमान्मनसादर्शयन्बलम् ॥ २ ॥ चैत्यप्रासादमुत्प्लुत्यमेरुशृंगमिवोन्नतम् ॥ आरुरोहहरिश्रेष्ठोहनूमान्मारुता
त्मजः ॥ ३ ॥ आरुह्यगिरिसंकाशंप्रासादंहरियूथपः ॥ बभौससुमहातेजाःप्रतिसूर्यइवोदितः ॥४॥ संप्रधृष्यतुदुर्धर्षश्चैत्यप्रासादमुन्नतम्॥
हनूमान्प्रज्वलँल्लक्ष्म्यापारियात्रोपमोभवत् ॥ ५ ॥ सभूत्वासुमहाकायःप्रभावान्मारुतात्मजः ॥ धृष्टमास्फोटयामासलंकांशब्देनपूर
यन् ॥ ६ ॥ तस्यास्फोटितशब्देनमहताश्रोत्रघातिना ॥ पेतुर्विहंगमास्तत्रचैत्यपालाश्चमोहिताः ॥ ७ ॥ अत्रविजयतांरामोलक्ष्मणश्च

कथंत्वयासहानेनसंवादःकृतइत्युत ॥६॥ आचक्ष्वनोविशालाक्षिमाभूत्तेसुभगेभयम् ॥ संवादमसितापांगित्वयाकिंकृतवानयम् ॥ ७ ॥
अथाब्रवीत्तदासाध्वीसीतासर्वांगशोभना ॥ रक्षसांकामरूपाणांविज्ञानेकागतिर्मम ॥ ८ ॥ यूयमेवास्यजानीतयोयंयद्वाकरिष्यति ॥
अहिरेवह्यहेःपादान्विजानातिनसंशयः ॥९॥ अहमप्यतिभीतास्मिनैवजानामिकोह्ययम् ॥ वेद्मिराक्षसमेवैनंकामरूपिणमागतम् ॥१०॥
वैदेह्यावचनंश्रुत्वाराक्षस्योविद्रुताद्रुतम् ॥ स्थिताःकाश्चिद्गताःकाश्चिद्रावणायनिवेदितुम् ॥ ११ ॥ रावणस्यसमीपेतुराक्षस्योविकृता
ननाः ॥ विरूपंवानरंभीमंरावणायन्यवेदिषुः ॥ १२ ॥ अशोकवनिकामध्येराजन्भीमवपुःकपिः ॥ सीतयाकृतसंवादस्तिष्ठत्यमित
विक्रमः ॥ १३ ॥ नचतंजानकीसीताहरिंहरिणलोचना ॥ अस्माभिर्बहुधापृष्टानिवेदयितुमिच्छति ॥ १४ ॥ वासवस्यभवेद्दूतोदूतोवै
श्रवणस्यवा ॥ प्रेषितोवापिरामेणसीतान्वेषणकांक्षया ॥ १५ ॥ तेनैवाद्भुतरूपेणयत्तत्तवमनोहरम् ॥ नानामृगगणाकीर्णंप्रमृष्टंप्रमदा
वनम् ॥ १६ ॥ नतत्रकश्चिदुद्देशोयस्तेननविनाशितः ॥ यत्रसाजानकीदेवीसतेननविनाशितः ॥ १७ ॥ जानकीरक्षणार्थंवाश्रमाद्वा
नोपलक्ष्यते ॥ अथवाकःश्रमस्तस्यसैवतेनाभिरक्षिता ॥ १८ ॥ चारुपल्लवपत्राढ्यंयंसतीस्वयमास्थिता ॥ प्रवृद्धःशिंशपावृक्षः
सचतेनाभिरक्षितः ॥ १९ ॥ तस्योग्ररूपस्योग्रंत्वंदंडमाज्ञातुमर्हसि ॥ सीतासंभाषितायेनवनंतेनविनाशितम् ॥ २० ॥ मनःपरि
गृहीतांतांतवरक्षोगणेश्वर ॥ कःसीतामभिभाषेतयोनस्यात्त्यक्तजीवितः ॥ २१ ॥ राक्षसीनांवचःश्रुत्वारावणोराक्षसेश्वरः ॥ चिताग्नि
रिवजज्वालकोपसंवर्तितेक्षणः ॥ २२ ॥ तस्यक्रुद्धस्यनेत्राभ्यांप्रापतन्नश्रुबिंदवः ॥ दीप्ताभ्यामिवदीपाभ्यांसार्चिषःस्नेहबिंदवः ॥ २३ ॥
आत्मनःसदृशान्वीरान्किंकरान्नामराक्षसान् ॥ व्यादिदेशमहातेजानिग्रहार्थंहनूमतः ॥२४॥ तेषामशीतिसाहस्रंकिंकराणांतरस्विनाम् ॥
निर्ययुर्भवनात्तस्मात्कूटमुद्गरपाणयः ॥ २५ ॥ महोदरामहादंष्ट्राघोररूपामहाबलाः ॥ युद्धाभिमनसःसर्वेहनूमद्ग्रहणोन्मुखाः ॥ २६ ॥
तेकपिंतंसमासाद्यतोरणस्थमवस्थितम् ॥ अभिपेतुर्महाभागाःपतंगाइवपावकम् ॥ २७ ॥ तेगदाभिर्विचित्राभिःपरिघैःकांचनांगदैः ॥
आजघ्नुर्वानरश्रेष्ठंशरैरादित्यसन्निभैः ॥ २८ ॥ मुद्गरैःपट्टिशैःशूलैःप्रासतोमरपाणयः ॥ परिवार्यहनूमंतंसहसातस्थुरग्रतः ॥ २९ ॥

विशेषतत्त्ववित्ततःकृतंस्यान्ममभर्तृशासनम् ॥ ७ ॥ कथंनुखल्वद्यभवेत्सुखागतंप्रसह्ययुद्धंममराक्षसैःसह ॥ तथैवखल्वात्मबलंचसार
वत्समानयेन्मांचरणेदशाननः ॥ ८ ॥ ततःसमासाद्यरणेदशाननंसमंत्रिवर्गंसबलंसयायिनम् ॥ हृदिस्थितंतस्यमतंबलंचसुखेनमत्वा
हमितःपुनर्व्रजे ॥ ९ ॥ इदमस्यनृशंसस्यनंदनोपममुत्तमम् ॥ वनंनेत्रमनःकांतंनानाद्रुमलतायुतम् ॥ १० ॥ इदंविध्वंसयिष्यामिशु
ष्कंवनमिवानलः ॥ अस्मिन्भग्नेततःकोपंकरिष्यतिसरावणः ॥ ११ ॥ ततोमहत्साश्वमहारथद्विपंबलंसमानेष्यतिराक्षसाधिपः ॥
त्रिशूलकालायसपट्टिशायुधंततोमहद्युद्धमिदंभविष्यति ॥ १२ ॥ अहंचतैःसंयतिचंडविक्रमैःसमेत्यरक्षोभिरभंगविक्रमः ॥ निहत्यत
द्रावणचोदितंबलंसुखंगमिष्यामिहरीश्वरालयम् ॥ १३ ॥ ततोमारुतवत्क्रुद्धोमारुतिर्भीमविक्रमः ॥ ऊरुवेगेनमहताद्रुमान्क्षेप्तुमथा
रभत् ॥ १४ ॥ ततस्तद्धनुमान्वीरोबभंजप्रमदावनम् ॥ मत्तद्विजसमाघुष्टंनानाद्रुमलतायुतम् ॥ १५ ॥ तद्वनंमथितैर्वृक्षैर्भिन्नैश्चसलि
लाशयैः ॥ चूर्णितैःपर्वताग्रैश्चबहुधाप्रियदर्शनैः ॥ १६ ॥ नानाशकुंतविरुतैःप्रभिन्नसलिलाशयैः ॥ ताम्रैःकिसलयैः क्लांतैःक्लांतद्रु
मलतायुतैः ॥ १७ ॥ नबभौतद्वनंतत्रदावानलहतंयथा ॥ व्याकुलावरणारेजुर्विह्वलाइवतालताः ॥ १८ ॥ लतागृहैश्चित्रगृहैश्चसादि
तैर्व्यालैर्मृगैरार्तरवैश्चपक्षिभिः ॥ शिलागृहैरुन्मथितैस्तथागृहैःप्रनष्टरूपंतदभून्महद्वनम् ॥ १९ ॥ साविह्वलाशोकलताप्रतानावनस्थ
लीशोकलताप्रताना ॥ जातादशास्यप्रमदावनस्यकपेर्बलाद्धिप्रमदावनस्य ॥ २० ॥ ततःसकृत्वाजगतीपतेर्महान्महद्व्यलीकंमनसो
महात्मनः ॥ युयुत्सुरेकोबहुभिर्महाबलैःश्रियाज्वलंस्तोरणमाश्रितःकपिः ॥ २१ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये
च० सा० सुंदरकांडे एकचत्वारिंशः सर्गः ॥४१॥ ततःपक्षिनिनादेनवृक्षभंगस्वनेनच ॥ बभूवुस्त्राससंभ्रांताःसर्वेलंकानिवासिनः ॥ १ ॥
विद्रुताश्चभयत्रस्ताविनेदुर्मृगपक्षिणः ॥ रक्षसांचनिमित्तानिक्रूराणिप्रतिपेदिरे ॥ २ ॥ ततोगतायांनिद्रायांराक्षस्योविकृताननाः ॥
तद्वनंददृशुर्भग्नंतंचवीरंमहाकपिम् ॥ ३ ॥ ततोदृष्ट्वामहाबाहुर्महासत्त्वोमहाबलः ॥ चकारसुमहद्रूपंराक्षसीनांभयावहम् ॥ ४ ॥ ततस्तु
गिरिसंकाशमतिकायंमहाबलम् ॥ राक्षस्योवानरंदृष्ट्वापप्रच्छुर्जनकात्मजाम् ॥ ५ ॥ कोयंकस्यकुतोवायंकिंनिमित्तमिहागतः ॥

त्वांचश्रुत्वाविषण्णंतंनजीवेयमपिक्षणम् ॥११॥ वैदेह्यावचनंश्रुत्वाकरुणंसाश्रुभाषितम्॥अथाब्रवीन्महातेजाहनूमान्मारुतात्मजः ॥१२॥
त्वच्छोकविमुखोरामोदेविसत्येनतेशपे ॥ रामेशोकाभिभूतेतुलक्ष्मणःपरितप्यते ॥ १३ ॥ दृष्टाकथंचिद्भवतीनकालःपरिदेवितुम् ॥
इमंमुहूर्तंदुःखानामंतंद्रक्ष्यसिभामिनि ॥ १४ ॥ तावुभौपुरुषव्याघ्रौराजपुत्रावनिंदितौ ॥ त्वद्दर्शनकृतोत्साहौलंकांभस्मीकरिष्यतः ॥
॥ १५ ॥ हत्वातुसमरेरक्षोरावणंसहबांधवैः ॥ राघवौत्वांविशालाक्षिस्वांपुरींप्रतिनेष्यतः ॥ १६ ॥ यत्तुरामोविजानीयादभिज्ञानमनिं
दिते ॥ प्रीतिसंजननंभूयस्तस्यत्वंदातुमर्हसि ॥ १७ ॥ साब्रवीद्दत्तमेवाहोमयाभिज्ञानमुत्तमम् ॥ एतदेवहिरामस्यदृष्ट्वायत्नेनभूष
णम् ॥ १८ ॥ श्रद्धेयंहनुमन्वाक्यंतववीरभविष्यति ॥ सतंमणिवरंगृह्यश्रीमान्प्लवगसत्तमः ॥ १९ ॥ प्रणम्यशिरसादेवींगमनायोप
चक्रमे ॥ तमुत्पातकृतोत्साहमवेक्ष्यहरियूथपम् ॥ २० ॥ वर्धमानंमहावेगमुवाचजनकात्मजा ॥ अश्रुपूर्णमुखीदीनाबाष्पगद्गदया
गिरा ॥ २१ ॥ हनूमन्सिंहसंकाशौभ्रातरौरामलक्ष्मणौ ॥ सुग्रीवंचसहामात्यंसर्वान्ब्रूयाअनामयम् ॥ २२ ॥ यथाचसमहाबाहुर्मांतार
यतिराघवः ॥ अस्माद्दुःखांबुसंरोधात्त्वंसमाधातुमर्हसि ॥ २३ ॥ इदंचतीव्रंममशोकवेगंरक्षोभिरेभिःपरिभर्त्सनंच ॥ ब्रूयास्तुरामस्य
गतःसमीपंशिवश्चतेध्वास्तुहरिप्रवीर ॥ २४ ॥ सराजपुत्र्याप्रतिवेदितार्थःकपिःकृतार्थःपरिहृष्टचेताः ॥ तदल्पशेषंप्रसमीक्ष्यकार्यंदिशं
ह्युदीचींमनसाजगाम ॥ २५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुन्दरकांडे चत्वारिंशः सर्गः ॥ ४० ॥
सचवाग्भिःप्रशस्ताभिर्गमिष्यन्पूजितस्तया ॥ तस्माद्देशादपाक्रम्यचिंतयामासवानरः ॥ १ ॥ अल्पशेषमिदंकार्यंदृष्टेयमसितेक्षणा ॥
त्रीनुपायानतिक्रम्यचतुर्थइहदृश्यते ॥ २ ॥ नसामरक्षस्सुगुणायकल्पतेनदानमर्थोपचितेषुयुज्यते ॥ नभेदसाध्याबलदर्पिताजनाः
पराक्रमस्त्वेषममेहरोचते ॥ ३ ॥ नचास्यकार्यस्यपराक्रमादृतेविनिश्चयःकश्चिदिहोपपद्यते ॥ हतप्रवीराश्चरणेतुराक्षसाःकथंचिदीयुर्य
दिहाद्यमार्दवम् ॥ ४ ॥ कार्येकर्मणिनिर्वृत्तेयोबहून्यपिसाधयेत् ॥ पूर्वकार्याविरोधेनसकार्यंकर्तुमर्हति ॥ ५ ॥ नह्येकःसाधकोहेतुः
स्वल्पस्यापीहकर्मणः ॥ योह्यर्थंबहुधावेदससमर्थोर्थसाधने ॥ ६ ॥ इहैवतावत्कृतनिश्चयोह्यहंव्रजेयमद्यप्लवगेश्वरालयम् ॥ परात्मसंमर्दं

राघवोरघुनंदनः ॥ त्वामादायवरारोहेस्वपुरींप्रतियास्यति ॥४३॥ तदाश्वसिहिभद्रंतेभवत्वंकालकांक्षिणी ॥ नचिराद्द्रक्ष्यसेरामं
प्रज्वलंतमिवानलम् ॥ ४४ ॥ निहतेराक्षसेंद्रेचसपुत्रामात्यबांधवे ॥ त्वंसमेष्यसिरामेणशशांकेनेवरोहिणी ॥ ४५ ॥ क्षिप्रंत्वंदेविशो
कस्यपारंद्रक्ष्यसिमैथिलि ॥ रावणंचैवरामेणद्रक्ष्यसेनिहतंबलात् ॥ ४६ ॥ एवमाश्वास्यवैदेहींहनूमान्मारुतात्मजः ॥ गमनायमतिं
कृत्वावैदेहींपुनरब्रवीत् ॥ ४७ ॥ तमरिघ्नंकृतात्मानंक्षिप्रंद्रक्ष्यसिराघवम् ॥ लक्ष्मणंचधनुष्पाणिंलंकाद्वारमुपागतम् ॥ ४८ ॥ नखदं
ष्ट्रायुधान्वीरान्सिंहशार्दूलविक्रमान् ॥ वानरान्वारणेंद्राभान्क्षिप्रंद्रक्ष्यसिसंगतान् ॥ ४९ ॥ शैलांबुदनिकाशानांलंकामलयसानुषु ॥
नर्दतांकपिमुख्यानामार्येयूथान्यनेकशः ॥ ५० ॥ सतुमर्मणिघोरेणताडितोमन्मथेषुणा ॥ नशर्मलभतेरामःसिंहार्दितइवद्विपः ॥ ५१ ॥
रुदमादेविशोकेनमाभूत्तेमनसोभयम् ॥ शचीवभर्त्राशक्रेणसंगमेष्यसिशोभने ॥ ५२ ॥ रामाद्विशिष्टःकोन्योस्तिकश्चित्सौमित्रि
णासमः ॥ अग्निमारुतकल्पौतौभ्रातरौतवसंश्रयौ ॥५३॥ नास्मिंश्चिरंवत्स्यसिदेविदेशेरक्षोगणैरध्युषितेऽतिरौद्रे ॥ नतेचिरादागमनंप्रि
यस्यक्षमस्वमत्संगमकालमात्रम् ॥ ५४ ॥ इत्यार्षे श्री० वा० आ० च० सा० सुं० एकोनचत्वारिंशः सर्गः ॥३९॥ श्रुत्वातुवचनंतस्य
वायुसूनोर्महात्मनः ॥ उवाचात्महितंवाक्यंसीतासुरसुतोपमा ॥ १ ॥ त्वांदृष्ट्वाप्रियवक्तारंसंप्रहृष्यामिवानर ॥ अर्धसंजातसस्येववृष्टिं
प्राप्यवसुंधरा ॥ २ ॥ यथातंपुरुषव्याघ्रंगात्रैःशोकाभिकर्शितैः ॥ संस्पृशेयंसकामाहंतथाकुरुदयांमयि ॥ ३ ॥ अभिज्ञानंचरामस्यद
द्याहरिगणोत्तम ॥ क्षिप्तामिषीकांकाकस्यकोपादेकाक्षिशातनीम् ॥ ४ ॥ मनःशिलायास्तिलकोगंडपार्श्वेनिवेशितः ॥ त्वयाप्रनष्टे
तिलकेतंकिलस्मर्तुमर्हसि ॥ ५ ॥ सवीर्यवान्कथंसीतांहृतांसमनुमन्यसे ॥ वसंतींरक्षसांमध्येमहेंद्रवरुणोपम ॥ ६ ॥ एषचूडा
मणिर्दिव्योमयासुपरिरक्षितः ॥ एतंदृष्ट्वाप्रहृष्यामिव्यसनेत्वामिवानघ ॥ ७ ॥ एषनिर्यातितःश्रीमान्मयातेवारिसंभवः ॥ अतःपरंन
शक्ष्यामिजीवितुंशोकलालसा ॥ ८ ॥ असह्यानिचदुःखानिवाचश्चहृदयच्छिदः ॥ राक्षसैःसहसंवासंत्वत्कृतेमर्षयाम्यहम् ॥ ९ ॥
धारयिष्यामिमासंतु जीवितं शत्रुसूदन ॥ मासादूर्ध्वंनजीविष्येत्वयाहीनानृपात्मज ॥ १० ॥ घोरोराक्षसराजोयंदृष्टिश्चनसुखामयि ॥

माणापुनःपुनः ॥ भर्तृस्नेहान्वितंवाक्यंसौहार्दादनुमानयत् ॥ १९ ॥ यदिवामन्यसेवीरवसैकाहमरिंदम ॥ कस्मिंश्चित्संवृतेदेशेविश्रांतः
श्वोगमिष्यसि ॥ २० ॥ ममचैवाल्पभाग्यायाःसान्निध्यात्तववानर ॥ अस्यशोकस्यमहतोमुहूर्तंमोक्षणंभवेत् ॥ २१ ॥ ततोहिहरिशार्दू
लपुनरागमनायतु ॥ प्राणानामपिसंदेहोममस्यान्नात्रसंशयः ॥ २२ ॥ तवादर्शनजःशोकोभूयोमांपरितापयेत् ॥ दुःखाद्दुःखपरामृष्टांदी
पयन्निववानर ॥ २३ ॥ अयंचवीरसंदेहस्तिष्ठतीवममाग्रतः ॥ सुमहांस्त्वत्सहायेषुहर्यृक्षेषुहरीश्वरः ॥ २४ ॥ कथंनुखलुदुष्पारंतरिष्य
तिमहोदधिम् ॥ तानिहर्यृक्षसैन्यानितौवानरवरात्मजौ ॥ २५ ॥ त्रयाणामेवभूतानांसागरस्येहलंघने ॥ शक्तिःस्याद्वैनतेयस्यतववामा
रुतस्यवा ॥ २६ ॥ तदस्मिन्कार्यनिर्योगेवीरैवंदुरतिक्रमे ॥ किंपश्यसेसमाधानंत्वंहिकार्यविदांवरः ॥ २७ ॥ काममस्यत्वमेवैकःकार्य
स्यपरिसाधने ॥ पर्याप्तःपरवीरघ्नयशस्यस्तेफलोदयः ॥ २८ ॥ बलैःसमग्रैर्युधिमांरावणंजित्यसंयुगे ॥ विजयीस्वपुरंयायात्तत्तस्यसदृ
शंभवेत् ॥ २९ ॥ बलैस्तुसंकुलांकृत्वालंकांपरबलार्दनः ॥ मांनयेद्यदिकाकुत्स्थस्तत्तस्यसदृशंभवेत् ॥ ३० ॥ तद्यथातस्यविक्रांतमनु
रूपंमहात्मनः ॥ भवेदाहवशूरस्यतथात्वमुपपादय ॥ ३१ ॥ तदर्थोपहितंवाक्यंप्रश्रितंहेतुसंहितम् ॥ निशम्यहनुमाञ्शेषंवाक्यमुत्तर
मब्रवीत् ॥ ३२ ॥ देविहर्यृक्षसैन्यानामीश्वरःप्लवतांवरः ॥ सुग्रीवःसत्यसंपन्नस्तवार्थेकृतनिश्चयः ॥ ३३ ॥ सवानरसहस्राणांकोटीभि
रभिसंवृतः ॥ क्षिप्रमेष्यतिवैदेहिराक्षसानांनिबर्हणः ॥ ३४ ॥ तस्यविक्रमसंपन्नाःसत्त्ववंतोमहाबलाः ॥ मनःसंकल्पसंपातानिदेशेहरयः
स्थिताः ॥ ३५ ॥ येषांनोपरिनाधस्तान्नतिर्यक्सज्जतेगतिः ॥ नचकर्मसुसीदंतिमहत्स्वमिततेजसः ॥ ३६ ॥ असकृत्तैर्महोत्साहैःससा
गरधराधरा ॥ प्रदक्षिणीकृताभूमिर्वायुमार्गानुसारिभिः ॥ ३७ ॥ मद्विशिष्टाश्चतुल्याश्चसंतितत्रवनौकसः ॥ मत्तःप्रत्यवरःकश्चिन्नास्ति
सुग्रीवसन्निधौ ॥ ३८ ॥ अहंतावदिहप्राप्तःकिंपुनस्तेमहाबलाः ॥ नहिप्रकृष्टाःप्रेष्यंतेप्रेष्यंतेहीतरेजनाः ॥ ३९ ॥ तदलंपरितापेनदेवि
शोकोव्यपैतुते ॥ एकोत्पातेनतेलंकामेष्यंतिहरियूथपाः ॥४०॥ ममपृष्ठगतौतौचचन्द्रसूर्याविवोदितौ ॥ त्वत्सकाशंमहासङ्घौनृसिंहा
वागमिष्यतः ॥ ४१ ॥ तौहिवीरौनरवरौसहितौरामलक्ष्मणौ ॥ आगम्यनगरींलंकांसायकैर्विधमिष्यतः ॥ ४२ ॥ सगणंरावणंहत्वा

ततोवीरोमणिरत्नमनुत्तमम् ॥ अंगुल्यायोजयामासनह्यस्यप्राभवद्भुजः ॥ ६७ ॥ मणिरत्नंकपिवरःप्रतिगृह्याभिवाद्यच ॥ सीतांप्रद
क्षिणंकृत्वाप्रणतःपार्श्वतःस्थितः ॥ ६८ ॥ हर्षेणमहतायुक्तःसीतादर्शनजेनसः ॥ हृदयेनगतोरामंलक्ष्मणंचसलक्षणम् ॥ ६९ ॥ मणि
वरमुपगृह्यतंमहार्हंजनकनृपात्मजयाधृतंप्रभावात् ॥ गिरिवरपवनावधूतयुक्तःसुखितमनाःप्रतिसंक्रमंप्रपेदे ॥ ७० ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा
मायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे अष्टात्रिंशः सर्गः ॥३८॥ मणिंदत्त्वाततःसीताहनूमंतमथाब्रवीत् ॥ अभिज्ञान
मभिज्ञातमेतद्रामस्यतत्त्वतः ॥ १ ॥ मणिंदृष्ट्वातुरामोवैत्रयाणांसंस्मरिष्यति ॥ वीरोजनन्याममचराज्ञोदशरथस्यच ॥ २ ॥ सभूय
स्त्वंसमुत्साहचोदितोहरिसत्तम ॥ अस्मिन्कार्यसमुत्साहेप्रचिंतययदुत्तरम् ॥ ३ ॥ त्वमस्मिन्कार्यनियोगेप्रमाणंहरिसत्तम ॥ तस्य
चिंतयतोयत्नोदुःखक्षयकरोभवेत् ॥ ४ ॥ हनूमन्यत्नमास्थायदुःखक्षयकरोभव ॥ सतथेतिप्रतिज्ञायमारुतिर्भीमविक्रमः ॥ ५ ॥
शिरसावंद्यवैदेहींगमनायोपचक्रमे ॥ ज्ञात्वासंप्रस्थितंदेवीवानरंपवनात्मजम् ॥ ६ ॥ बाष्पगद्गदयावाचामैथिलीवाक्यमब्रवीत् ॥
हनुमन्कुशलंब्रूयाःसहितौरामलक्ष्मणौ ॥ ७ ॥ सुग्रीवंचसहामात्यंसर्वान्वृद्धांश्चवानरान् ॥ ब्रूयास्त्वंवानरश्रेष्ठकुशलंधर्मसंहितम् ॥ ८ ॥
यथाचसमहाबाहुर्मांतारयतिराघवः ॥ अस्माद्दुःखांबुसंरोधात्त्वंसमाधातुमर्हसि ॥ ९ ॥ जीवतींमांयथारामःसंभावयतिकीर्तिमान् ॥
तत्त्वयाहनुमन्वाच्यंवाचाधर्ममवाप्नुहि ॥ १० ॥ नित्यमुत्साहयुक्तस्यवाचःश्रुत्वामयेरिताः ॥ वर्धिष्यतेदाशरथेःपौरुषंमदवाप्तये ॥ ११ ॥
मत्संदेशयुतावाचस्त्वत्तःश्रुत्वैवराघवः ॥ पराक्रमेमतिंवीरोविधिवत्संविधास्यति ॥ १२ ॥ सीतायास्तद्वचःश्रुत्वाहनूमान्मारुतात्मजः ॥
शिरस्यंजलिमाधायवाक्यमुत्तरमब्रवीत् ॥ १३ ॥ क्षिप्रमेष्यतिकाकुत्स्थोहर्यृक्षप्रवरैर्वृतः ॥ यस्तेयुधिविजित्यारीन्शोकंव्यपनयिष्य
ति ॥ १४ ॥ नहिपश्यामिमर्त्येषुनासुरेषुसुरेषुवा ॥ यस्तस्यवमतोबाणान्स्थातुमुत्सहतेग्रतः ॥ १५ ॥ अप्यर्कमपिपर्जन्यमपिवैवस्वतं
यमम् ॥ सहिसोढुंरणेशक्तस्तवहेतोर्विशेषतः ॥ १६ ॥ सहिसागरपर्यंतांमहींसाधितुमर्हति ॥ त्वन्निमित्तोहिरामस्यजयोजनकनं
दिनि ॥ १७ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वासम्यक्सत्यंसुभाषितम् ॥ जानकीबहुमेनेतंवचनंचेदमब्रवीत् ॥ १८ ॥ ततस्तंप्रस्थितंसीतावीक्ष

भ्रातुरादेशमादायलक्ष्मणोवापरंतपः ॥ कस्यहेतोर्नमांवीरःपरित्रातिमहाबलः ॥ ४४ ॥ यदितौपुरुषव्याघ्रौवाय्विंद्रसमतेजसौ ॥ सुरा
णामपिदुर्धर्षौकिमर्थंमामुपेक्षतः ॥ ४५ ॥ ममैवदुष्कृतंकिंचिन्महदस्तिनसंशयः ॥ समर्थावपितौयन्मांनावेक्षेतेपरंतपौ ॥ ४६ ॥
वैदेह्यावचनंश्रुत्वाकरुणंसाश्रुभाषितम् ॥ अथाब्रवीन्महातेजाहनूमान्हरियूथपः ॥ ४७ ॥ त्वच्छोकविमुखोरामोदेविसत्येनतेशपे ॥
रामेदुःखाभिपन्नेतुलक्ष्मणःपरितप्यते ॥ ४८ ॥ कथंचिद्भवतीदृष्टानकालःपरिशोचितुम् ॥ इमंमुहूर्तंदुःखानामंतंद्रक्ष्यसिशोभने॥४९॥
ताबुभौपुरुषव्याघ्रौराजपुत्रौमहाबलौ ॥ त्वद्दर्शनकृतोत्साहौलोकान्भस्मीकरिष्यतः ॥ ५० ॥ हत्वाचसमरेक्रूरंरावणंसहबांधवम् ॥
राघवस्त्वांविशालाक्षिस्वपुरींप्रतिनेष्यति ॥ ५१ ॥ ब्रूहियद्राघवोवाच्योलक्ष्मणश्चमहाबलः ॥ सुग्रीवोवापितेजस्वीहरयोवासमा
गताः ॥ ५२ ॥ इत्युक्तवतितस्मिंश्चसीतापुनरथाब्रवीत् ॥ कौसल्यालोकभर्तारंसुषुवेयंमनस्विनी ॥ ५३ ॥ तंममार्थेसुखंपृच्छशिर
साचाभिवादय ॥ स्रजश्चसर्वरत्नानिप्रियायाश्चवरांगनाः ॥ ५४ ॥ ऐश्वर्यंचविशालायांपृथिव्यामपिदुर्लभम् ॥ पितरंमातरंचैवसंमान्या
भिप्रसाद्यच ॥ ५५ ॥ अनुप्रव्रजितोरामंसुमित्रायेनसुप्रजाः ॥ आनुकूल्येनधर्मात्मात्यक्त्वासुखमनुत्तमम् ॥५६॥ अनुगच्छतिकाकुत्स्थं
भ्रातरंपालयन्वने ॥ सिंहस्कंधोमहाबाहुर्मनस्वीप्रियदर्शनः ॥ ५७ ॥ पितृवद्वर्ततेरामेमातृवन्मांसमाचरत् ॥ ह्रियमाणांतदावीरो
नतुमांवेदलक्ष्मणः ॥ ५८ ॥ वृद्धोपसेवीलक्ष्मीवाञ्छक्तोनबहुभाषिता ॥ राजपुत्रप्रियश्रेष्ठःसदृशःश्वशुरस्यमे ॥ ५९ ॥ मत्तःप्रिय
तरोनित्यंभ्रातारामस्यलक्ष्मणः ॥ नियुक्तोधुरियस्यांतुतामुद्वहतिवीर्यवान् ॥ ६० ॥ यंदृष्ट्वाराघवोनैववृत्तमार्यमनुस्मरत् ॥ सममार्थां
यकुशलंवक्तव्योवचनान्मम ॥ ६१ ॥ मृदुर्नित्यंशुचिर्दक्षःप्रियोरामस्यलक्ष्मणः ॥ यथाहिवानरश्रेष्ठदुःखक्षयकरोभवेत् ॥ ६२ ॥
त्वमस्मिन्कार्यनिर्वाहेप्रमाणंहरियूथप ॥ राघवस्त्वत्समारंभान्मयियत्नपरोभवेत् ॥ ६३ ॥ इदंब्रूयाश्चमेनाथंशूरंरामंपुनःपुनः ॥ जीवितं
धारयिष्यामिमासंदशरथात्मज ॥६४॥ ऊर्ध्वंमासान्नजीवेयंसत्येनाहंब्रवीमिते ॥ रावणेनोपरुद्धांमांनिकृत्यापापकर्मणा ॥ त्रातुमर्हसिवी
रत्वंपातालादिवकौशिकीम् ॥ ६५ ॥ ततोवस्त्रगतंमुक्त्वादिव्यंचूडामणिंशुभम् ॥ प्रदेयोराघवायेतिसीताहनुमतेददौ ॥ ६६ ॥ प्रतिगृह्य

नरेवाथवायसः समुपागमत् ॥ ततः सुप्तप्रबुद्धांमांराघवांकात्समुत्थिताम् ॥ वायसः सहसागम्यविरराद्स्तनांतरे ॥ २२ ॥ पुनःपुन
रथोत्पत्यविरराद्समांभृशम् ॥ ततः समुत्थितोरामोमुक्तैः शोणितबिंदुभिः ॥ २३ ॥ (वायसेनततस्तेनबलवत्क्लिश्यमानया ॥ समया
बोधितः श्रीमान्सुखसुप्तः परंतपः ॥ १ ॥) समांदृष्ट्वामहाबाहुर्वितुन्नांस्तनयोस्तदा ॥ आशीविषइवक्रुद्धः श्वसन्वाक्यमभाषत ॥ २४ ॥
केनतेनागनासोरुविक्षतंवैस्तनान्तरम् ॥ कः क्रीडतिसरोषेणपंचवक्रेणभोगिना ॥ २५ ॥ वीक्षमाणस्ततस्तंवैवायसंमसवैक्षत ॥ नखैः सरु
धिरैस्तीक्ष्णैर्मामेवाभिमुखंस्थितम् ॥ २६ ॥ पुत्रः किलसशक्रस्यवायसः पततांवरः ॥ धरांतरगतः शीघ्रंपवनस्यगतौसमः ॥ २७ ॥ तत
स्तस्मिन्महाबाहुः कोपसंवर्तितेक्षणः ॥ वायसेकृतवान्क्रूरांमतिंमतिमतांवरः ॥ २८ ॥ सदर्भसंस्तराद्गृह्यब्रह्मणोऽस्त्रेणयोजयत् ॥ सदी
प्तइवकालाग्निर्जज्वालाभिमुखोद्विजम् ॥ २९ ॥ सतंप्रदीप्तंचिक्षेपदर्भंतंवायसंप्रति ॥ ततस्तुवायसंदर्भः सोऽम्बरेनुजगामह ॥ ३० ॥
अनुसृष्टस्तदाकाकोजगामविविधांगतिम् ॥ त्राणकामइमंलोकंसर्वंवैविचचारह ॥ ३१ ॥ सपित्राचपरित्यक्तः सर्वैश्चपरमर्षिभिः ॥
त्रीँल्लोकान्संपरिक्रम्यतमेवशरणंगतः ॥ ३२ ॥ सतंनिपतितंभूमौशरण्यः शरणागतम् ॥ वधार्हमपिकाकुत्स्थः कृपयापर्यपालयत् ॥ ३३ ॥
परिद्यूनंविवर्णंचपतमानंतमब्रवीत् ॥ मोघमस्त्रंनशक्यंतुब्राह्मंकर्तुंतदुच्यताम् ॥ ३४ ॥ (हिनस्तुदक्षिणाक्षित्वच्छरइत्यथसोऽब्रवीत् ॥)
ततस्तस्याक्षिकाकस्यहिनस्तिस्मसदक्षिणम् ॥ दत्त्वातुदक्षिणंनेत्रंप्राणेभ्यः परिरक्षितः ॥ ३५ ॥ सरामायनमस्कृत्वाराज्ञेदशरथायच ॥
विसृष्टस्तेनवीरेणप्रतिपेदेस्वमालयम् ॥ ३६ ॥ मत्कृतेकाकमात्रेऽपिब्रह्मास्त्रंसमुदीरितम् ॥ कस्माद्योमाहरत्त्वत्तः क्षमसेतंमहीपते ॥ ३७ ॥
सकुरुष्वमहोत्साहांकृपांमयिनरर्षभ ॥ त्वयानाथवतीनाथअनाथाइवदृश्यते ॥ ३८ ॥ आनृशंस्यंपरोधर्मस्त्वत्तएवमयाश्रुतः ॥ जाना
मित्वांमहावीर्यंमहोत्साहंमहाबलम् ॥ ३९ ॥ अपारवारमक्षोभ्यंगांभीर्यात्सागरोपमम् ॥ भर्तारंससमुद्रायाधरण्यावासवोपमम् ॥ ४० ॥
एवमस्त्रविदांश्रेष्ठोबलवान्सत्त्ववानपि ॥ किमर्थमस्त्रंरक्षस्सुनयोजयसिराघव ॥ ४१ ॥ ननागानापिगंधर्वानसुरानमरुद्गणाः ॥ राम
स्यसमरेवेगंशक्ताः प्रतिसमीहितुम् ॥ ४२ ॥ तस्यवीर्यवतः कच्चिद्यद्यस्तिमयिसंभ्रमः ॥ किमर्थंनशरैस्तीक्ष्णैः क्षयंनयतिराक्षसान् ॥ ४३ ॥

सलक्ष्मणंप्रियंसयूथपंक्षिप्रमिहोपपादय ॥ चिरायरामंप्रतिशोककर्षितांकुरुष्वमांवानरवीरहर्षिताम् ॥ ६८ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे
वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे सप्तत्रिंशः सर्गः ॥ ३७ ॥ ततःसकपिशार्दूलस्तेनवाक्येनतोषितः ॥ सीतामुवाचत
च्छ्रुत्वावाक्यंवाक्यविशारदः ॥ १ ॥ युक्तरूपंत्वयादेविभाषितंशुभदर्शने ॥ सदृशंस्त्रीस्वभावस्यसाध्वीनांविनयस्यच ॥ २ ॥
स्त्रीत्वान्नत्वंसमर्थासिसागरंव्यतिवर्तितुम् ॥ मामधिष्ठायविस्तीर्णंशतयोजनमायतम् ॥ ३ ॥ द्वितीयंकारणंयच्चब्रवीषिविनयान्विते ॥
रामादन्यस्यनार्हासिसंसर्गमितिजानकि ॥ ४ ॥ एतत्तेदेविसदृशंपत्न्यास्तस्यमहात्मनः ॥ काह्यन्यात्वामृतेदेविब्रूयाद्वचनमीदृशम् ॥५॥
श्रोष्यतेचैवकाकुत्स्थःसर्वंनिरवशेषतः ॥ चेष्टितंयत्त्वयादेविभाषितंचममाग्रतः ॥ ६ ॥ कारणैर्बहुभिर्देविरामप्रियचिकीर्षया ॥ स्नेहप्र
स्कन्नमनसामयैतत्समुदीरितम् ॥ ७ ॥ लंकायादुष्प्रवेशत्वाद्दुस्तरत्वान्महोदधेः ॥ सामर्थ्यादात्मनश्चैवमयैतत्समुदीरितम् ॥ ८ ॥
इच्छामित्वांसमानेतुमद्यैवरघुनंदिना ॥ गुरुस्नेहेनभक्त्याचनान्यथातदुदाहृतम् ॥ ९ ॥ यदिनोत्सहसेयातुंमयासार्धमनिंदिते ॥
अभिज्ञानंप्रयच्छत्वंजानीयाद्राघवोहियत् ॥ १० ॥ एवमुक्ताहनुमतासीतासुरसुतोपमा ॥ उवाचवचनंमंदंबाष्पप्रग्रथिताक्षरम् ॥ ११ ॥
इदंश्रेष्ठमभिज्ञानंब्रूयास्त्वंतुममप्रियम् ॥ शैलस्यचित्रकूटस्यपादेपूर्वोत्तरेपदे ॥ १२ ॥ तापसाश्रमवासिन्याःप्राज्यमूलफलोदके ॥
तस्मिन्सिद्धाश्रितेदेशेमंदाकिन्याविदूरतः ॥ १३ ॥ तस्योपवनखंडेषुनानापुष्पसुगंधिषु ॥ विहृत्यसलिलक्लिन्नोममांकेसमुपा
विशः ॥ १४ ॥ ततोमांससमायुक्तोवायसः पर्यतुंडयत् ॥ तमहंलोष्टमुद्यम्यवारयामिस्मवायसम् ॥ १५ ॥ दारयन्सचमांकाकस्तत्रैव
परिलीयते ॥ नचाप्युपारमन्मांसाद्भक्षार्थीबलिभोजनः ॥ १६ ॥ उत्कर्षंत्यांचरशनांक्रुद्धायांमयिपक्षिणे ॥ स्रंसमानेचवसनेततोदृष्टा
त्वयाह्यहम् ॥ १७ ॥ त्वयाविहसिताचाहंक्रुद्धासंलज्जितातदा ॥ भक्ष्यगृध्नेनकाकेनदारितात्वामुपागता ॥ १८ ॥ ततःश्रांताहमु
त्संगमासीनस्यतवाविशम् ॥ क्रुध्यंतीवप्रहृष्टेनत्वयाहंपरिसांत्विता ॥ १९ ॥ बाष्पपूर्णमुखीमंदंचक्षुषीपरिमार्जती ॥ लक्षितांहंत्व
यानाथवायसेनप्रकोपिता ॥ २० ॥ परिश्रमाच्चसुप्ताहेराघवांकेस्म्यहंचिरम् ॥ पर्यायेणप्रसुप्तश्चममांकेभरताग्रजः ॥ २१ ॥ सतत्रपु

येत्तव ॥ ४५ ॥ अहमाकाशमासक्ताउपर्युपरिसागरम् ॥ प्रपतेयंहितेपृष्ठाद्भूयोवेगेनगच्छतः ॥ ४६ ॥ पतितासागरेचाहंतिमिनक्रझषा
कुले ॥ भवेयमाशुविवशायादसामन्नमुत्तमम् ॥ ४७ ॥ नचशक्ष्येत्वयासार्द्धंगंतुंशत्रुविनाशन ॥ कलत्रवतिसंदेहस्त्वयिस्यादप्यसंश
यम् ॥ ४८ ॥ ह्रियमाणांतुमांदृष्ट्वाराक्षसाभीमविक्रमाः ॥ अनुगच्छेयुरादिष्टारावणेनदुरात्मना ॥ ४९ ॥ तैस्त्वंपरिवृतःशूरैःशूलमुद्ग
रपाणिभिः ॥ भवेस्त्वंसंशयंप्राप्तोमयावीरकलत्रवान् ॥ ५० ॥ सायुधाबहवोव्योम्निराक्षसास्त्वंनिरायुधः ॥ कथंशक्ष्यसिसंयातुंमां
चैवपरिरक्षितुम् ॥ ५१ ॥ युध्यमानस्यरक्षोभिस्ततस्तैःक्रूरकर्मभिः ॥ प्रपतेयंहितेपृष्ठाद्भयार्ताकपिसत्तम ॥ ५२ ॥ अथरक्षांसिभी
मानिमहांतिबलवंतिच ॥ कथंचित्सांपरायेत्वांजयेयुःकपिसत्तम ॥ ५३ ॥ अथवायुध्यमानस्यपतेयंविमुखस्यते ॥ पतितांचगृहीत्वा
मांनयेयुः पापराक्षसाः ॥ ५४ ॥ मांवाहरेयुस्त्वद्धस्ताद्विशसेयुरथापिवा ॥ अनवस्थौहिदृश्येतेयुद्धेजयपराजयौ ॥ ५५ ॥ अहंवापि
विपद्येयंरक्षोभिरभितर्जिता ॥ त्वत्प्रयत्नोहरिश्रेष्ठभवेन्निष्फलएवतु ॥ ५६ ॥ कामंत्वमपिपर्याप्तोनिहंतुंसर्वराक्षसान् ॥ राघवस्ययशो
हीयेत्त्वयाशस्तैस्तुराक्षसैः ॥ ५७ ॥ अथवादायरक्षांसिन्यसेयुःसंवृतेहिमाम् ॥ यत्रतेनाभिजानीयुर्हरयोनापिराघवः ॥ ५८ ॥ आरंभ
स्तुमदर्थोऽयंततस्तवनिरर्थकः ॥ त्वयाहिसहरामस्यमहानागमनेगुणः ॥ ५९ ॥ मयिजीवितमायत्तंराघवस्यामितौजसः ॥ भ्रातॄणां
चमहाबाहोतवराजकुलस्यच ॥ ६० ॥ तौनिराशौमदर्थंचशोकसंतापकर्शितौ ॥ सहसर्वर्क्षहरिभिस्त्यक्ष्यतःप्राणसंग्रहम् ॥ ६१ ॥
भर्तुर्भक्तिंपुरस्कृत्यरामादन्यस्यवानर ॥ नाहंस्प्रष्टुंस्वतोगात्रमिच्छेयंवानरोत्तम ॥ ६२ ॥ यदहंगात्रसंस्पर्शंरावणस्यगताबलात् ॥
अनीशाकिंकरिष्यामिविनाथाविवशासती ॥ ६३ ॥ यदिरामोदशग्रीवमिहहत्वासराक्षसम् ॥ मामितोगृह्यगच्छेतत्तत्तस्यसदृशं
भवेत् ॥ ६४ ॥ श्रुताश्चदृष्टाहिमयापराक्रमामहात्मनस्तस्यरणावमर्दिनः ॥ नदेवगंधर्वभुजंगराक्षसाभवंतिरामेणसमाहिसंयुगे ॥ ६५ ॥
संमीक्ष्यतंसंयतिचित्रकार्मुकंमहाबलंवासवतुल्यविक्रमम् ॥ सलक्ष्मणंकोविषहेतराघवंहुताशनंदीप्तमिवानिलेरितम् ॥ ६६ ॥ सल
क्ष्मणंराघवमाजिमर्दनंदिशागजंमत्तमिवव्यवस्थितम् ॥ सहेतकोवानरमुख्यसंयुगेयुगांतसूर्यप्रतिमंशरार्चिषम् ॥ ६७ ॥ समेकपिश्रेष्ठ

गतांकृत्वासंतरिष्यामिसागरम् ॥ शक्तिरस्तिहिमेवोढुंलंकामपिसरावणाम् ॥ २२ ॥ अहंप्रस्रवणस्थायराघवायाद्यमैथिलि ॥ प्राप
यिष्यामिशक्रायहव्यंहुतमिवानलः ॥ २३ ॥ द्रक्ष्यस्यद्यैववैदेहिराघवंसहलक्ष्मणम् ॥ व्यवसायसमायुक्तंविष्णुंदैत्यवधेयथा ॥ २४ ॥
त्वद्दर्शनकृतोत्साहमाश्रमस्थंमहाबलम् ॥ पुरंदरमिवासीनंनगराजस्यमूर्धनि ॥ २५ ॥ पृष्ठमारोहमेदेविमाविकांक्षस्वशोभने ॥ योगम
न्विच्छरामेणशशांकेनेवरोहिणी ॥ २६ ॥ कथयंतीवशशिनासंगमिष्यसिरोहिणी ॥ मत्पृष्ठमधिरोहत्वंतराकाशंमहार्णवम् ॥ २७ ॥
नहिमेसंप्रयातस्यत्वामितोनयतोंगने ॥ अनुगंतुंगतिंशक्ताःसर्वेलंकानिवासिनः ॥ २८ ॥ यथैवाहमिहप्राप्तस्तथैवाहमसंशयम् ॥
यास्यामिपश्यवैदेहित्वामुद्यम्यविहायसम् ॥ २९ ॥ मैथिलीतुहरिश्रेष्ठाच्छ्रुत्वावचनमद्भुतम् ॥ हर्षविस्मितसर्वांगीहनूमंतमथा
ब्रवीत् ॥ ३० ॥ हनूमन्दूरमध्वानंकथंमांनेतुमिच्छसि ॥ तदेवखलुतेमन्येकपित्वंहरियूथप ॥ ३१ ॥ कथंचाल्पशरीरस्त्वंमामितोनेतु
मिच्छसि ॥ सकाशंमानवेंद्रस्यभर्तुर्मेप्लवगर्षभ ॥ ३२ ॥ सीतायास्तद्वचःश्रुत्वाहनूमान्मारुतात्मजः ॥ चिंतयामासलक्ष्मीवान्नवंपरि
भवंकृतम् ॥ ३३ ॥ नमेजानातिसत्त्वंवाप्रभावंवासितेक्षणा ॥ तस्मात्पश्यतुवैदेहीयद्रूपंममकामतः ॥ ३४ ॥ इतिसंचिंत्यहनुमांस्तदा
प्लवगसत्तमः ॥ दर्शयामाससीतायाःस्वरूपमरिमर्दनः ॥ ३५ ॥ सतस्मात्पादपाद्धीमानाप्लुत्यप्लवगर्षभः ॥ ततोवर्धितुमारेभेसीताप्रत्य
यकारणात् ॥ ३६ ॥ मेरुमंदरसंकाशोबभौदीप्तानलप्रभः ॥ अग्रतोव्यवतस्थेचसीतायावानरर्षभः ॥ ३७ ॥ हरिःपर्वतसंकाशस्ताम्रव
क्त्रोमहाबलः ॥ वज्रदंष्ट्रनखोभीमोवैदेहीमिदमब्रवीत् ॥ ३८ ॥ सपर्वतवनोद्देशांसाट्टप्राकारतोरणाम् ॥ लंकामिमांसनाथांवानयितुं
शक्तिरस्तिमे ॥ ३९ ॥ तदवस्थाप्यतांबुद्धिरलंदेविविकांक्षया ॥ विशोकंकुरुवैदेहिराघवंसहलक्ष्मणम् ॥ ४० ॥ तंदृष्ट्वाचलसंकाशमु
वाचजनकात्मजा ॥ पद्मपत्रविशालाक्षीमारुतस्यौरसंसुतम् ॥ ४१ ॥ तवसत्त्वंबलंचैवविजानामिमहाकपे ॥ वायोरिवगतिश्चापितेज
श्चाग्नेरिवाद्भुतम् ॥ ४२ ॥ प्राकृतोन्यःकथंचेमांभूमिमागंतुमर्हति ॥ उदधेरप्रमेयस्यपारंवानरयूथप ॥ ४३ ॥ जानामिगमनेशक्तिंनयने
चापितेमम ॥ अवश्यंसंप्रधार्याशुकार्यसिद्धिरिवात्मनः ॥ ४४ ॥ अयुक्तंतुकपिश्रेष्ठमयागंतुंत्वयासह ॥ वायुवेगसवेगस्यवेगोमांमोह

प्रयत्नः ॥ ४६ ॥ सारामसंकीर्तनवीतशोकारामस्यशोकेनसमानशोका ॥ शरन्मुखेनांबुदशेषचंद्रानिशेववैदेहसुताबभूव ॥ ४७ ॥
इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे षट्त्रिंशः सर्गः ॥ ३६ ॥ सासीतावचनंश्रुत्वापूर्णचंद्रनिभानना ॥
हनूमंतमुवाचेदंधर्मार्थसहितंवचः ॥ १ ॥ अमृतंविषसंपृक्तंत्वयावानरभाषितम् ॥ यच्चनान्यमनारामोयच्चशोकपरायणः ॥ २ ॥
ऐश्वर्येवासुविस्तीर्णेव्यसनेवासुदारुणे ॥ रज्ज्वेवपुरुषंबद्ध्वाकृतांतःपरिकर्षति ॥ ३ ॥ विधिर्नूनमसंहार्यःप्राणिनांप्लवगोत्तम ॥ सौमि
त्रिमांचरामंचव्यसनैःपश्यमोहितान् ॥ ४ ॥ शोकस्यास्यकथंपारंराघवोधिगमिष्यति ॥ प्लवमानःपरिक्रांतोहतनौःसागरेयथा ॥ ५ ॥
राक्षसानांवधंकृत्वासूदयित्वाचरावणम् ॥ लंकामुन्मथितांकृत्वाकदाद्रक्ष्यातिमांपतिः ॥ ६ ॥ सवाच्यःसंत्वरस्वेतियावदेवनपूर्यते ॥
अयंसंवत्सरःकालस्तावद्धिममजीवितम् ॥ ७ ॥ वर्ततेदशमोमासोद्वौतुशेषौप्लवंगम ॥ रावणेननृशंसेनसमयोयःकृतोमम ॥ ८ ॥
विभीषणेनचभ्रात्राममनिर्यातनंप्रति ॥ अनुनीतःप्रयत्नेननचतत्कुरुतेमतिम् ॥ ९ ॥ ममप्रतिप्रदानंहिरावणस्यनरोचते ॥ रावणंमार्गते
संख्येमृत्युःकालवशंगतम् ॥ १० ॥ ज्येष्ठाकन्याकलानामविभीषणसुताकपे ॥ तयाममैतदाख्यातंमात्राप्रहितयास्वयम् ॥ ११ ॥
अविंध्योनाममेधावीविद्वान्राक्षसपुंगवः ॥ धृतिमाञ्छीलवान्वृद्धोरावणस्यसुसंमतः ॥ १२ ॥ रामक्षयमनुप्राप्तंरक्षसांप्रत्यचोदयत् ॥
नचतस्यसदुष्टात्माशृणोतिवचनंहितम् ॥ १३ ॥ आशंसेयंहरिश्रेष्ठक्षिप्रंमांप्राप्स्यतेपतिः ॥ अंतरात्माहितेशुद्धस्तस्मिंश्चबहवो
गुणाः ॥ १४ ॥ उत्साहःपौरुषंसत्त्वमानृशंस्यंकृतज्ञता ॥ विक्रमश्चप्रभावश्चसंतिवानरराघवे ॥ १५ ॥ चतुर्दशसहस्राणिराक्षसानांज
घानयः ॥ जनस्थानेविनाभ्रात्राशत्रुःकस्तस्यनोद्विजेत् ॥ १६ ॥ नसशक्यस्तुलयितुंव्यसनैःपुरुषर्षभः ॥ अहंतस्यानुभावज्ञाशक्र
स्येवपुलोमजा ॥ १७ ॥ शरजालांशुमाञ्छूरःकपेरामदिवाकरः ॥ शत्रुरक्षोमयंतोयमुपशोषंनयिष्यति ॥ १८ ॥ इतिसंजल्पमानां
तांरामार्थेशोककर्शिताम् ॥ अश्रुसंपूर्णवदनामुवाचहनुमान्कपिः ॥ १९ ॥ श्रुत्वैवचवचोमह्यंक्षिप्रमेष्यतिराघवः ॥ चमूंप्रकर्षन्महतीं
हर्यृक्षगणसंकुलाम् ॥ २० ॥ अथवामोचयिष्यामित्वामद्यैवसराक्षसात् ॥ अस्माद्दुःखादुपारोहममपृष्ठमनिंदिते ॥ २१ ॥ त्वांतुपृष्ठ

ष्यतिमत्कृते ॥ २४ ॥ वानराधिपतिःश्रीमान्सुग्रीवःकच्चिदेष्यति ॥ मत्कृतेहरिभिर्वीरैर्वृतोदंतनखायुधैः ॥ २५ ॥ कच्चिच्चलक्ष्मणः
शूरःसुमित्रानंदवर्धनः ॥ अस्त्रविच्छरजालेनराक्षसान्विधमिष्यति ॥ २६ ॥ रौद्रेणकच्चिदस्त्रेणरामेणनिहतंरणे ॥ द्रक्ष्याम्यल्पेनका
लेनरावणंससुहृज्जनम् ॥ २७ ॥ कच्चिन्नतद्धेमसमानवर्णंतस्याननंपद्मसमानगंधि ॥ मयाविनाशुष्यतिशोकदीनंजलक्षयेपद्ममिवात
पेन ॥ २८ ॥ धर्मापदेशात्त्यजतःस्वराज्यंमांचाप्यरण्यंनयतःपदातेः ॥ नासीद्व्यथायस्यनभीर्नशोकःकच्चित्सधैर्यंहृदयेकरोति ॥ २९ ॥
नचास्यमातानपितानचान्यःस्नेहाद्विशिष्टोऽस्तिमयासमोवा ॥ तावद्ध्यहंदूतजिजीविषेयंयावत्प्रवृत्तिंशृणुयांप्रियस्य ॥ ३० ॥ इतीव
देवीवचनंमहार्थंतंवानरेन्द्रंमधुरार्थमुक्त्वा ॥ श्रोतुंपुनस्तस्यवचोभिरामंरामार्थयुक्तंविरराममरामा ॥ ३१ ॥ सीतायावचनंश्रुत्वामारुति
र्भीमविक्रमः ॥ शिरस्यंजलिमाधायवाक्यमुत्तरमब्रवीत् ॥ ३२ ॥ नत्वामिहस्थांजानीतेरामःकमललोचनः ॥ तेनत्वांनानयत्याशु
शचीमिवपुरंदरः ॥ ३३ ॥श्रुत्वैवचवचोमह्यंक्षिप्रमेष्यतिराघवः ॥ चमूंप्रकर्षन्महतींहर्यृक्षगणसंयुताम् ॥ ३४ ॥ विष्टंभयित्वाबाणौघै
रक्षोभ्यंवरुणालयम् ॥ करिष्यतिपुरींलंकांकाकुत्स्थःशांतराक्षसाम् ॥ ३५ ॥ तत्रयद्यंतरामृत्युर्यदिदेवामहासुराः ॥ स्थास्यंतिपथि
रामस्यसतानपिवधिष्यति ॥ ३६ ॥ तवादर्शनजेनार्येशोकेनपरिपूरितः ॥ नशर्मलभतेरामःसिंहार्दितइवद्विपः ॥ ३७ ॥ मंदरेणचतेदेवि
शपेमूलफलेनच ॥ मलयेनचविंध्येनमेरुणादर्दुरेणच ॥ ३८ ॥ यथासुनयनंवल्गुबिंबोष्ठंचारुकुंडलम् ॥ मुखंद्रक्ष्यसिरामस्यपूर्णचंद्र
मिवोदितम् ॥ ३९ ॥ क्षिप्रंद्रक्ष्यसिवैदेहिरामंप्रस्रवणेगिरौ ॥ शतक्रतुमिवासीनंनागपृष्ठस्यमूर्धनि ॥ ४० ॥ नमांसंराघवोभुंक्तेनचैव
मधुसेवते ॥ वन्यंसुविहितंनित्यंभक्तमश्नातिपंचमम् ॥ ४१ ॥ नैवदंशान्नमशकान्नकीटान्नसरीसृपान् ॥ राघवोऽपनयेद्गात्रात्त्वद्गतेनांतरा
त्मना ॥ ४२ ॥ नित्यंध्यानपरोरामोनित्यंशोकपरायणः ॥ नान्यच्चिन्तयतेकिंचित्सतुकामवशंगतः ॥ ४३ ॥ अनिद्रःसततंरामः ॥ ३६ ॥
सुप्तोऽपिचनरोत्तमः ॥ सीतेतिमधुरांवाणींव्याहरन्प्रतिबुध्यते ॥ ४४ ॥ दृष्ट्वाफलंवापुष्पंवायच्चान्यत्स्त्रीमनोहरम् ॥ बहुशोहाप्रियेत्येवं
श्वसंस्त्वामभिभाषते ॥ ४५ ॥ सदेविनित्यंपरितप्यमानस्त्वामेवसीतेत्यभिभाषमाणः ॥ धृतव्रतोराजसुतोमहात्मातवैवलाभायकृत

अब्रवीत्प्रश्रितंवाक्यंसीताप्रत्ययकारणात् ॥ १ ॥ वानरोहंमहाभागेदूतोरामस्यधीमतः ॥ राममनामांकितंचेदंपश्यदेव्यंगुलीयकम् ॥२॥
प्रत्ययार्थंतवानीतंतेनदत्तंमहात्मना ॥ समाश्वसिहिभद्रंतेक्षीणदुःखफलाह्यसि ॥ ३ ॥ गृहीत्वाप्रेक्षमाणासाभर्तुःकरविभूषितम् ॥ भर्ता
रमिवसंप्राप्तंजानकीमुदिताभवत् ॥ ४ ॥ चारुतद्वदनंतस्यास्ताम्रशुक्लायतेक्षणम् ॥ बभूवहर्षोदग्रंचराहुमुक्तइवोडुराट् ॥ ५ ॥ ततःसा
ह्रीमतीबालाभर्तुःसंदेशहर्षिता ॥ परितुष्टाप्रियंकृत्वाप्रशशंसमहाकपिम् ॥ ६ ॥ विक्रांतस्त्वंसमर्थस्त्वंप्राज्ञस्त्वंवानरोत्तम ॥ येनेदंरा
क्षसपदंत्वयैकेनप्रधर्षितम् ॥ ७ ॥ शतयोजनविस्तीर्णःसागरोमकरालयः ॥ विक्रमश्लाघनीयेनक्रमतागोष्पदीकृतः ॥ ८ ॥ नहित्वां
प्राकृतंमन्येवानरंवानरर्षभ ॥ यस्यतेनास्तिसंत्रासोरावणादपिसंभ्रमः ॥ ९ ॥ अर्हसेचकपिश्रेष्ठमयासमभिभाषितुम् ॥ यद्यसिप्रेषित
स्तेनरामेणविदितात्मना ॥ १० ॥ प्रेषयिष्यतिदुर्धर्षोरामोनह्यपरीक्षितम् ॥ पराक्रममविज्ञायमत्सकाशंविशेषतः ॥ ११ ॥ दिष्ट्या
चकुशलीरामोधर्मात्मासत्यसंगरः ॥ लक्ष्मणश्चमहातेजाःसुमित्रानंदवर्धनः ॥ १२ ॥ कुशलीयदिकाकुत्स्थःकिंनसागरमेखलाम् ॥
महींदहतिकोपेनयुगांताग्निरिवोत्थितः ॥ १३ ॥ अथवाशक्तिमंतौतौसुराणामपिनिग्रहे ॥ ममैवतुनदुःखानामस्तिमन्येविपर्ययः ॥
॥ १४ ॥ कच्चिन्नव्यथतेरामःकच्चिन्नपरितप्यते ॥ उत्तराणिचकार्याणिकुरुतेपुरुषोत्तमः ॥ १५ ॥ कच्चिन्नदीनःसंभ्रांतःकार्येषुचनमु
ह्यति ॥ कच्चित्पुरुषकार्याणिकुरुतेनृपतेःसुतः ॥ १६ ॥ द्विविधंत्रिविधोपायमुपायमपिसेवते ॥ विजिगीषुःसुहृत्कच्चिन्मित्रेषुचपरं
तपः ॥ १७ ॥ कच्चिन्मित्राणिलभतेमित्रैश्चाप्यभिगम्यते ॥ कच्चित्कल्याणमित्रैश्चमित्रैश्चापिपुरस्कृतः ॥ १८ ॥ कच्चिदाशास्तिदे
वानांप्रसादंपार्थिवात्मजः ॥ कच्चित्पुरुषकारंचदैवंचप्रतिपद्यते ॥ १९ ॥ कच्चिन्नविगतस्नेहोविवासान्मयिराघवः ॥ कच्चिन्मांव्यसना
दस्मान्मोक्षयिष्यतिराघवः ॥ २० ॥ सुखानामुचितोनित्यमसुखानामनूचितः ॥ दुःखमुत्तरमासाद्यकच्चिद्रामोनसीदति॥ २१ ॥
कौसल्यायास्तथाकच्चित्सुमित्रायास्तथैवच ॥ अभीक्ष्णंश्रूयतेकच्चित्कुशलंभरतस्यच ॥ २२ ॥ मन्निमित्तेनमानार्हःकच्चिच्छोकेनरा
घवः ॥ कच्चिन्नान्यमनारामःकच्चिन्मांतारयिष्यति ॥ २३ ॥ कच्चिदक्षौहिणींभीमांभरतोभ्रातृवत्सलः ॥ ध्वजिनींमंत्रिभिर्गुप्तांप्रेषयि

तस्यतद्वचनंश्रुत्वासंपातेःप्रीतिवर्धनम् ॥ ६६ ॥ अंगदप्रमुखाःसर्वैततःप्रस्थापितावयम् ॥ विंध्यादुत्थायसंप्राप्ताःसागरस्यांतमुत्त
मम् ॥ ६७ ॥ त्वद्दर्शनेकृतोत्साहाहृष्टाःपुष्टाःप्लवंगमाः ॥ अंगदप्रमुखाःसर्वैवेलोपांतमुपागताः ॥ ६८ ॥ चिंतांजग्मुःपुनर्भीमांत्वद्दर्श
नसमुत्सुकाः ॥ अथाहंहरिसैन्यस्यसागरंदृश्यसीदतः ॥ ६९ ॥ व्यवधूयभयंतीव्रंयोजनानांशतंप्लुतः ॥ लंकाचापिमयारात्रौप्रविष्टा
राक्षसाकुला ॥ ७० ॥ रावणश्चमयादृष्टस्त्वंचशोकनिपीडिता ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंयथावृत्तमनिंदिते ॥ ७१ ॥ अभिभाषस्वमांदेविदूतो
दाशरथेरहम् ॥ तन्मांरामकृतोद्योगंत्वन्निमित्तमिहागतम् ॥ ७२ ॥ सुग्रीवसचिवंदेविबुध्यस्वपवनात्मजम् ॥ कुशलीतवकाकुत्स्थः
सर्वशस्त्रभृतांवरः ॥ ७३ ॥ गुरोराराधनेयुक्तोलक्ष्मणःशुभलक्षणः ॥ तस्यवीर्यवतोदेविभर्तुस्तवहितेरतः ॥ ७४ ॥ अहमेकस्तुसंप्राप्तः
सुग्रीववचनादिह ॥ मयेयमसहायेनचरताकामरूपिणा ॥ ७५ ॥ दक्षिणादिगनुक्रांतात्वन्मार्गविचयैषिणा ॥ दिष्ट्याहंहरिसैन्यानां
त्वन्नाशमनुशोचताम् ॥ ७६ ॥ अपनेष्यामिसंतापंतवाभिगमशासनात् ॥ दिष्ट्याहिनममव्यर्थंसागरस्येहलंघनम् ॥ ७७ ॥ प्राप्स्या
म्यहमिदंदेवित्वद्दर्शनकृतंयशः ॥ राघवश्चमहावीर्यःक्षिप्रंत्वामभिपत्स्यते ॥ ७८ ॥ सपुत्रबांधवंहत्वारावणंराक्षसाधिपम् ॥ माल्यवा
न्नामवैदेहिगिरीणामुत्तमोगिरिः ॥ ७९ ॥ ततोगच्छतिगोकर्णंपर्वतंकेसरीहरिः ॥ सचदेवर्षिभिर्दिष्टःपितामममहाकपिः ॥ तीर्थेनदीपतेः
पुण्येशंबसादनमुद्धरन् ॥ ८० ॥ यस्याहंहरिणःक्षेत्रेजातोवातेनमैथिलि ॥ हनूमानितिविख्यातोलोकेस्वेनैवकर्मणा ॥ ८१ ॥ विश्वा
सार्थंतुवैदेहिभर्तुरुक्तामयागुणाः ॥ अचिरात्त्वामितोदेविराघवोनयिताध्रुवम् ॥ ८२ ॥ एवंविश्वासितासीताहेतुभिःशोककर्शिता ॥
उपपन्नैरभिज्ञानैर्दूतंतमधिगच्छति ॥ ८३ ॥ अतुलंचगताहर्षंप्रहर्षेणतुजानकी ॥ नेत्राभ्यांवक्रपक्ष्माभ्यांमुमोचानन्दजंजलम् ॥ ८४ ॥
चारुतद्वदनंतस्यास्ताम्रशुक्लायतेक्षणम् ॥ अशोभतविशालाक्ष्याराहुमुक्तइवोडुराट् ॥ ८५ ॥ हनूमंतंकपिंव्यक्तंमन्यतेनान्यथेतिसा ॥
अथोवाचहनूमांस्तामुत्तरंप्रियदर्शनाम् ॥८६॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंसमाश्वसिहिमैथिलि ॥ किंकरोमिकथंवातेरोचतेप्रतियाम्यहम् ॥८७॥
हतेसुरेसंयतिशंबसादनेकपिप्रवीरेणमहर्षिचोदनात् ॥ ततोस्मिवायुप्रभवोहिमैथिलिप्रभावतस्तत्प्रतिमश्चवानरः ॥ ८८ ॥ इत्यार्षे
श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये चा० सा० सुन्दरकांडे पंचत्रिंशः सर्गः ॥ ३५ ॥ भूयएवमहातेजाहनूमान्पवनात्मजः ॥

सतवादर्शनादार्यैराघवःपरितप्यते ॥ महताज्वलतानित्यमग्निनेवाग्निपर्वतः ॥ ४३ ॥ त्वत्कृतेतमनिद्राचशोकश्चिंताचराघवम् ॥
तापयंतिमहात्मानमग्न्यगारमिवाग्नयः ॥ ४४ ॥ तवादर्शनशोकेनराघवःपरिचाल्यते ॥ महताभूमिकंपेनमहानिवशिलोच्चयः ॥ ४५॥
काननानिसुरम्याणिनदीप्रस्रवणानिच ॥ चरन्नरतिमाप्नोतित्वामपश्यन्नृपात्मजे ॥ ४६ ॥ सत्वांमनुजशार्दूलःक्षिप्रंप्राप्स्यतिराघवः॥
समित्रबांधवंहत्वारावणंजनकात्मजे ॥ ४७ ॥ सहितौरामसुग्रीवावुभावकुरुतांतदा ॥ समयंवालिनंहंतुंतवचान्वेषणंप्रति ॥ ४८ ॥
ततस्ताभ्यांकुमाराभ्यांवीराभ्यांसहरीश्वरः ॥ किष्किंधांसमुपागम्यवालीयुद्धेनिपातितः ॥४९॥ ततोनिहत्यतरसारामोवालिनमाहवे ॥
सर्वर्क्षहरिसंघानांसुग्रीवमकरोत्पतिम् ॥ ५० ॥ रामसुग्रीवयोरैक्यंदेव्येवंसमजायत ॥ हनूमंतंचमांविद्धितयोर्दूतमुपागतम् ॥ ५१ ॥
स्वंराज्यंप्राप्यसुग्रीवः स्वानानीयमहाकपीन् ॥ त्वदर्थंप्रेषयामासदिशोदशमहाबलान् ॥ ५२ ॥ आदिष्टावानरेन्द्रेणसुग्रीवेणमहौजसः ॥
अद्रिराजप्रतीकाशाःसर्वतःप्रस्थितामहीम् ॥ ५३ ॥ ततस्तेमार्गमाणावैसुग्रीववचनातुराः॥चरंतिवसुधांकृत्स्नांवयमन्येचवानराः ॥५४॥
अंगदोनामलक्ष्मीवान्वालिसूनुर्महाबलः ॥ प्रस्थितःकपिशार्दूलस्त्रिभागबलसंवृतः ॥ ५५ ॥ एषांनोविप्रनष्टानांविंध्येपर्वतसत्तमे ॥
भृशंशोकपरीतानामहोरात्रगणागताः ॥ ५६ ॥ तेवयंकार्यनैराश्यात्कालस्यातिक्रमेणच ॥ भयाच्चकपिराजस्यप्राणांस्त्यक्तुमुप
स्थिताः ॥ ५७ ॥ विचित्यगिरिदुर्गाणिनदीप्रस्रवणानिच ॥ अनासाद्यपदंदेव्याःप्राणांस्त्यक्तुंव्यवस्थिताः ॥ ५८ ॥ ततस्तस्यगिरे
र्मूर्ध्निवयंप्रायमुपास्महे ॥ दृष्ट्वाप्रायोपविष्टांश्चसर्वान्वानरपुंगवान् ॥ ५९ ॥ भृशंशोकार्णवेमग्नः पर्यदेवयदंगदः ॥ तवनाशंचवैदेहिवा
लिनश्चतथावधम् ॥ ६० ॥ प्रायोपवेशमस्माकंमरणंचजटायुषः ॥ तेषांनःस्वामिसंदेशान्निराशानांमुमूर्षताम् ॥ ६१ ॥ कार्यहेतोरि
हायातःशकुनिर्वीर्यवान्महान् ॥ गृध्रराजस्यसोदर्यःसंपातिर्नामगृध्रराट् ॥ ६२ ॥ श्रुत्वाभ्रातृवधंकोपादिदंवचनमब्रवीत ॥ यवीया
न्केनमेभ्राताहतःक्वचनिपातितः ॥ ६३ ॥ एतदाख्यातुमिच्छामिभवद्भिर्वानरोत्तमाः ॥ अंगदोऽकथयत्तस्यजनस्थानेमहद्वधम् ॥६४ ॥
रक्षसाभीमरूपेणत्वामुद्दिश्ययथार्थतः ॥ जटायोस्तुवधंश्रुत्वादुःखितःसोरुणात्मजः ॥ ६५ ॥ त्वामाहसवरारोहेवसंतींरावणालये ॥

दशपद्मोदशबृहन्त्रिभिर्व्यांतोद्विशुक्लवान् ॥ षडुन्नतोनवतनुस्त्रिभिर्व्याप्नोतिराघवः ॥ २० ॥ सत्यधर्मरतः श्रीमान्संग्रहानुग्रहेरतः ॥
देशकालविभागज्ञःसर्वलोकप्रियंवदः ॥ २१ ॥ भ्राताचास्यचद्वैमात्रःसौमित्रिरमितप्रभः ॥ अनुरागेणरूपेणगुणैश्चापितथाविधः॥२२॥
ससुवर्णच्छविःश्रीमान्रामःश्यामोमहायशाः ॥ तावुभौनरशार्दूलौत्वद्दर्शनकृतोत्सवौ ॥ २३ ॥ विचिन्वंतौमहींकृत्स्नामस्माभिःसहसं
गतौ ॥ त्वामेवमार्गमाणौतौविचरंतौवसुंधराम् ॥२४॥ ददर्शतुर्मृगपतिंपूर्वजेनावरोपितम् ॥ ऋष्यमूकस्यमूलेतुबहुपादपसंकुले ॥२५॥
भ्रातुर्भयार्तमासीनं सुग्रीवंप्रियदर्शनम् ॥ वयंचहरिराजंतंसुग्रीवंसत्यसंगरम् ॥ २६ ॥ परिचर्यामहेराज्यात्पूर्वजेनावरोपितम् ॥ ततस्तौ
चीरवसनौधनुःप्रवरपाणिनौ ॥ (ऋष्यमूकस्यशैलस्यरम्यंदेशमुपागतौ ॥) सतौदृष्ट्वानरव्याघ्रौधन्विनौवानरर्षभः ॥ २७ ॥ अभिप्लु
तोगिरेस्तस्यशिखरंभयमोहितः ॥ ततःसशिखरेतस्मिन्वानरेंद्रोव्यवस्थितः ॥ २८ ॥ तयोःसमीपंमामेवप्रेषयामाससत्वरम् ॥ तावहं
पुरुषव्याघ्रौसुग्रीववचनात्प्रभू ॥ २९ ॥ रूपलक्षणसंपन्नौकृतांजलिरुपस्थितः ॥ तौपरिज्ञाततत्त्वार्थौमयाप्रीतिसमन्वितौ ॥ ३० ॥
पृष्ठमारोप्यतंदेशंप्रापितौपुरुषर्षभौ ॥ निवेदितौचतत्त्वेनसुग्रीवायमहात्मने ॥ ३१ ॥ तयोरन्योन्यसंभाषाद्भृशंप्रीतिरजायत ॥ तत्र
तौकीर्तिसंपन्नौहरीश्वरनरेश्वरौ ॥ ३२ ॥ परस्परकृताश्वासौकथयापूर्ववृत्तया ॥ तंततःसांत्वयामाससुग्रीवंलक्ष्मणाग्रजः ॥ ३३ ॥ स्त्रीहे
तोर्वालिनाभ्रात्रानिरस्तंपुरुतेजसा ॥ ततस्त्वन्नाशजंशोकंरामस्याक्लिष्टकर्मणः ॥ ३४ ॥ लक्ष्मणोवानरेंद्रायसुग्रीवायन्यवेदयत् ॥
सश्रुत्वावानरेंद्रस्तुलक्ष्मणेनेरितंवचः ॥३५॥ तदासीन्निष्प्रभोत्यर्थंग्रहग्रस्तइवांशुमान् ॥ ततस्त्वद्गात्रशोभीनिरक्षसाह्रियमाणया ॥३६॥
यान्याभरणजालानिपातितानिमहीतले ॥ तानिसर्वाणिरामायआनीयहरियूथपाः ॥ ३७ ॥ संहृष्टादर्शयामासुर्गतिंतुनविदुस्तव ॥
तानिरामायदत्तानिमयैवोपहृतानिच ॥३८॥ स्वनवंत्यवकीर्णानितस्मिन्विहतचेतसि ॥ तान्यंकेदर्शनीयानिकृत्वाबहुविधंतदा ॥३९॥
तेनदेवप्रकाशेनदेवेनपरिदेवितम् ॥ प्रादीपयद्दाशरथेस्तदाशोकहुताशनम् ॥ ४० ॥ शायितंचचिरंतेनदुःखार्तेनमहात्मना ॥ मयापि
विविधैर्वाक्यैःकृच्छ्रादुत्थापितःपुनः ॥ ४१ ॥ तानिदृष्ट्वामहार्हाणिदर्शयित्वामुहुर्मुहुः ॥ राघवःसहसौमित्रिःसुग्रीवेसन्यवेशयत् ॥४२॥

दशपद्मोदशबृहन्त्रिभिर्व्याप्तोद्विशुक्लवान् ॥ षडुन्नतोनवतनुस्त्रिभिर्व्याप्नोतिराघवः ॥ २० ॥ सत्यधर्मरतः श्रीमान्संग्रहानुग्रहेरतः ॥
देशकालविभागज्ञःसर्वलोकप्रियंवदः ॥ २१ ॥ भ्राताचास्यचद्वैमात्रःसौमित्रिरमितप्रभः ॥ अनुरागेणरूपेणगुणैश्चापितथाविधः॥२२॥
ससुवर्णच्छविःश्रीमान्रामःश्यामोमहायशाः ॥ तावुभौनरशार्दूलौत्वद्दर्शनकृतोत्सवौ ॥ २३ ॥ विचिन्वंतौमहींकृत्स्नामस्माभिःसहसं
गतौ ॥ त्वामेवमार्गमाणौतौविचरंतौवसुंधराम् ॥२४॥ ददर्शतुर्मृगपतिंपूर्वजेनावरोपितम् ॥ ऋष्यमूकस्यमूलेतुबहुपादपसंकुले ॥२५॥
भ्रातुर्भयार्तमासीनं सुग्रीवंप्रियदर्शनम् ॥ वयंचहरिराजंतंसुग्रीवंसत्यसंगरम् ॥ २६ ॥ परिचर्यामहेराज्यात्पूर्वजेनावरोपितम् ॥ ततस्तौ
चीरवसनौधनुःप्रवरपाणिनौ ॥ (ऋष्यमूकस्यशैलस्यरम्यंदेशमुपागतौ ॥) सतौदृष्ट्वानरव्याघ्रौधन्विनौवानरर्षभः ॥ २७ ॥ अभिप्लु
तोगिरेस्तस्यशिखरंभयमोहितः ॥ ततःसशिखरेतस्मिन्वानरेंद्रोव्यवस्थितः ॥ २८ ॥ तयोःसमीपंमामेवप्रेषयामाससत्वरम् ॥ तावहं
पुरुषव्याघ्रौसुग्रीववचनात्प्रभू ॥ २९ ॥ रूपलक्षणसंपन्नौकृतांजलिरुपस्थितः ॥ तौपरिज्ञाततत्त्वार्थौमयाप्रीतिसमन्वितौ ॥ ३० ॥
पृष्ठमारोप्यतंदेशंप्रापितौपुरुषर्षभौ ॥ निवेदितौचतत्त्वेनसुग्रीवायमहात्मने ॥ ३१ ॥ तयोरन्योन्यसंभाषाद्भृशंप्रीतिरजायत ॥ तत्र
तौकीर्तिसंपन्नौहरीश्वरनरेश्वरौ ॥ ३२ ॥ परस्परकृताश्वासौकथयापूर्ववृत्तया ॥ तंततःसांत्वयामाससुग्रीवंलक्ष्मणाग्रजः ॥ ३३ ॥ स्त्रीहे
तोर्वालिनाभ्रात्रानिरस्तंपुरुतेजसा ॥ ततस्त्वन्नाशजंशोकंरामस्याक्लिष्टकर्मणः ॥ ३४ ॥ लक्ष्मणोवानरेंद्रायसुग्रीवायन्यवेदयत् ॥
सश्रुत्वावानरेंद्रस्तुलक्ष्मणेनेरितंवचः ॥३५॥ तदासीन्निष्प्रभोत्यर्थंग्रहग्रस्तइवांशुमान् ॥ ततस्त्वद्गात्रशोभीनिरक्षसाह्रियमाणया ॥३६॥
यान्याभरणजालानिपातितानिमहीतले ॥ तानिसर्वाणिरामायआनीयहरियूथपाः ॥ ३७ ॥ संहृष्टादर्शयामासुर्गतिंतुनविदुस्तव ॥
तानिरामायदत्तानिमयैवोपहृतानिच ॥३८॥ स्वनवंत्यवकीर्णानितस्मिन्विहतचेतसि ॥ तान्यंकेदर्शनीयानिकृत्वाबहुविधंतदा ॥३९॥
तेनदेवप्रकाशेनदेवेनपरिदेवितम् ॥ प्रादीपयद्दाशरथेस्तदाशोकहुताशनम् ॥ ४० ॥ शायितंचचिरंतेनदुःखार्तेनमहात्मना ॥ मयापि
विविधैर्वाक्यैःकृच्छ्रादुत्थापितःपुनः ॥ ४१ ॥ तानिदृष्ट्वामहार्हाणिदर्शयित्वामुहुर्मुहुः ॥ राघवःसहसौमित्रिःसुग्रीवेसन्यवेशयत् ॥४२॥

वानरकोटीनांसुग्रीवंचामितौजसम् ॥ अहंसुग्रीवसचिवोहनूमान्नामवानरः ॥ ३८ ॥ प्रविष्टोनगरींलंकांलंघयित्वामहोदधिम् ॥
कृत्वामूर्ध्नितदान्यासंरावणस्यदुरात्मनः ॥ ३९ ॥ त्वांद्रष्टुमुपयातोऽहंसमाश्रित्यपराक्रमम् ॥ नाहमस्मितथादेवियथामामवगच्छसि ॥
विशंकात्यज्यतामेषाश्रद्धत्स्ववदतोमम ॥ ४० ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुन्दरकांडे चतुस्त्रिंशः
सर्गः ॥ ३४ ॥ तांतुरामकथां श्रुत्वावैदेहीवानरर्षभात् ॥ उवाचववचनंसांत्वमिदंमधुरयागिरा ॥ १ ॥ क्वतेरामेणसंसर्गःकथंजानासि
लक्ष्मणम् ॥ वानराणांनराणांचकथमासीत्समागमः ॥ २ ॥ यानिरामस्यचिह्नानिलक्ष्मणस्यचवानर ॥ तानिभूयःसमाचक्ष्वनमांशोकः
समाविशेत् ॥ ३ ॥ कीदृशंतस्यसंस्थानंरूपंतस्यचकीदृशम् ॥ कथमूरूकथंबाहूलक्ष्मणस्यचशंसमे ॥ ४ ॥ एवमुक्तस्तुवैदेह्याहनू
मान्मारुतात्मजः ॥ ततोरामंयथातत्त्वमाख्यातुमुपचक्रमे ॥ ५ ॥ जानंतीबतदिष्ट्यामांवैदेहिपरिपृच्छसि ॥ भर्तुःकमलपत्राक्षिसं
स्थानंलक्ष्मणस्यच ॥ ६ ॥ यानिरामस्यचिह्नानिलक्ष्मणस्यचयानिवै ॥ लक्षितानिविशालाक्षिवदतःशृणुतानिमे ॥ ७ ॥ रामःकमल
पत्राक्षःपूर्णचंद्रनिभाननः ॥ रूपदाक्षिण्यसंपन्नःप्रसूतोजनकात्मजे ॥ ८ ॥ तेजसादित्यसंकाशःक्षमयापृथिवीसमः ॥ बृहस्पतिसमो
बुद्ध्यायशसावासवोपमः ॥ ९ ॥ रक्षिताजीवलोकस्यस्वजनस्यचरक्षिता ॥ रक्षितास्वस्यवृत्तस्यधर्मस्यचपरंतपः ॥ १० ॥ रामो
भामिनिलोकस्यचातुर्वर्ण्यस्यरक्षिता ॥ मर्यादानांचलोकस्यकर्ताकारयिताचसः ॥ ११ ॥ अर्चिष्मानर्चितोत्यर्थंब्रह्मचर्यव्रतेस्थितः ॥
साधूनामुपकारज्ञःप्रचारज्ञश्चकर्मणाम् ॥ १२ ॥ राजनीत्यांविनीतश्चब्राह्मणानामुपासकः ॥ ज्ञानवान्शीलसंपन्नोविनीतश्चपरंतपः ॥१३॥
यजुर्वेदविनीतश्चवेदविद्भिःसुपूजितः ॥ धनुर्वेदेचवेदेचवेदांगेषुचनिष्ठितः ॥ १४ ॥ विपुलांसोमहाबाहुःकंबुग्रीवःशुभाननः ॥ गूढजत्रुः
सुताम्राक्षोरामोनामजनैःश्रुतः ॥ १५ ॥ दुंदुभिस्वननिर्घोषःस्निग्धवर्णःप्रतापवान् ॥ समश्चसुविभक्तांगोवर्णंश्यामंसमाश्रितः ॥ १६ ॥
त्रिस्थिरस्त्रिप्रलंबश्चत्रिसमस्त्रिषुचोन्नतः ॥ त्रिताम्रस्त्रिषुचस्निग्धोगंभीरस्त्रिषुनित्यशः ॥ १७ ॥ त्रिवलीमांस्त्र्यवनतश्चतुर्व्यंगस्त्रिशीर्षवान् ॥
चतुष्कलश्चतुर्लेखश्चतुष्किष्कुश्चतुःसमः ॥ १८ ॥ चतुर्दशसमद्वंद्वश्चतुर्दंष्ट्रश्चतुर्गतिः ॥ महोष्ठहनुनासश्चपंचस्निग्धोऽष्टवंशवान् ॥१९॥

भनम् ॥ १४ ॥ स्वंपरित्यज्यरूपंयःपरिव्राजकरूपवान् ॥ जनस्थानेमयादृष्टस्त्वंसएवहिरावणः ॥ १५ ॥ उपवासकृशांदीनांकाम
रूपनिशाचर ॥ संतापयसिमांभूयःसंतापंतन्नशोभनम् ॥ १६ ॥ अथवानैतदेवंहियन्मयापरिशंकितम् ॥ मनसोहिममप्रीतिरुत्पन्नात
वदर्शनात् ॥ १७ ॥ यदिरामस्यदूतस्त्वमागतोभद्रमस्तुते ॥ पृच्छामित्वांहरिश्रेष्ठप्रियारामकथाहिमे ॥ १८ ॥ गुणान्रामस्यकथय
प्रियस्यममवानर ॥ चित्तंहरसिमेसौम्यनदीकूलंयथारयः ॥ १९ ॥ अहोस्वप्नस्यसुखतायाहमेवंचिराहृता ॥ प्रेषितंनामपश्यामिरा
घवेणवनौकसम् ॥ २० ॥ स्वप्नेऽपियद्यहंवीरंराघवंसहलक्ष्मणम् ॥ पश्येयंनावसीदेयंस्वप्नोऽपिमममत्सरी ॥ २१ ॥ नाहंस्वप्नमिमं
मन्येस्वप्नेदृष्ट्वाहिवानरम् ॥ नशक्योभ्युदयःप्राप्तुंप्राप्तश्चाभ्युदयोमम ॥ २२ ॥ किंनुस्याच्चित्तमोहोऽयंभवेद्वातगतिस्त्वियम् ॥ उन्माद
जोविकारोवास्यादियंमृगतृष्णिका ॥२३॥ अथवानायमुन्मादोमोहोप्युन्मादलक्षणः॥संबुध्येचाहमात्मानमिमंचापिवनौकसम् ॥ २४ ॥
इत्येवंबहुधासीतासंप्रधार्यबलाबलम् ॥ रक्षसांकामरूपत्वान्मेनेतंराक्षसाधिपम् ॥ २५ ॥ एतांबुद्धिंतदाकृत्वासीतासातनुमध्यमा ॥
नप्रतिव्याजहाराथवानरंजनकात्मजा ॥२६॥ सीतायानिश्चितंबुद्ध्वाहनूमान्मारुतात्मजः ॥श्रोत्रानुकूलैर्वचनैस्तदातांसंप्रहर्षयन् ॥ २७ ॥
आदित्यइवतेजस्वीलोककांतःशशीयथा ॥ राजासर्वस्यलोकस्यदेवोवैश्रवणोयथा ॥ २८ ॥ विक्रमेणोपपन्नश्चयथाविष्णुर्महायशाः ॥
सत्यवादीमधुरवाग्देवोवाचस्पतिर्यथा ॥२९॥ रूपवान्सुभगःश्रीमान्कंदर्पइवमूर्तिमान् ॥स्थानक्रोधेप्रहर्ताचश्रेष्ठोलोकेमहारथः॥ ३० ॥
बाहुच्छायामवष्टब्धोयस्यलोकोमहात्मनः ॥ अपक्रम्याश्रमपदान्मृगरूपेणराघवम् ॥ ३१ ॥ शून्येयेनापनीतासितस्यद्रक्ष्यसितत्फ
लम् ॥ अचिराद्रावणंसंख्येयोवधिष्यतिवीर्यवान् ॥ ३२ ॥ क्रोधप्रमुक्तैरिषुभिर्ज्वलद्भिरिवपावकैः ॥ तेनाहंप्रेषितोदूतस्त्वत्सकाशमि
हागतः ॥ ३३ ॥ त्वद्वियोगेनदुःखार्तःसत्वांकौशलमब्रवीत् ॥ लक्ष्मणश्चमहातेजाःसुमित्रानंदवर्धनः ॥ ३४ ॥ अभिवाद्यमहाबाहुः
सत्वांकौशलमब्रवीत् ॥ रामस्यचसखादेविसुग्रीवोनामवानरः ॥ ३५ ॥ राजावानरमुख्यानांसत्वांकौशलमब्रवीत् ॥ नित्यंस्मरतिते
रामःससुग्रीवःसलक्ष्मणः ॥ ३६ ॥ दिष्ट्याजीवसिवैदेहिराक्षसीवशमागता ॥ नचिराद्द्रक्ष्यसेरामंलक्ष्मणंचमहारथम् ॥ ३७ ॥ मध्ये

सपितुर्वचनंश्रीमानभिषेकात्परंप्रियम् ॥ मनसापूर्वमासाद्यवाचाप्रतिगृहीतवान् ॥ २४ ॥ दद्यान्नप्रतिगृह्णीयात्सत्यंब्रूयान्नचानृतम् ॥
अपिजीवितहेतोर्हिरामःसत्यपराक्रमः ॥ २५ ॥ सविहायोत्तरीयाणिमहार्हाणिमहायशाः ॥ विसृज्यमनसाराज्यंजनन्यैमांसमा
दिशत् ॥ २६ ॥ साहंतस्याग्रतस्तूर्णंप्रस्थितावनचारिणी ॥ नहिमेतेनहीनायावासःस्वर्गेऽपिरोचते ॥ २७ ॥ प्रागेवतुमहाभागःसौमित्रि
र्मित्रनंदनः ॥ पूर्वजस्यानुयात्रार्थेकुशचीरैरलंकृतः ॥ २८ ॥ तेवयंभर्तुरादेशंबहुमान्यदृढव्रताः ॥ प्रविष्टाःस्मपुरादृष्टंवनंगंभीरदर्श
नम् ॥ २९ ॥ वसतोदंडकारण्येतस्याहममितौजसः ॥ रक्षसापहृताभार्यारावणेनदुरात्मना ॥ ३० ॥ द्वौमासौतेनमेकालोजीवितानु
ग्रहःकृतः ॥ ऊर्ध्वंद्वाभ्यांतुमासाभ्यांततस्त्यक्ष्यामिजीवितम् ॥ ३१ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा०
सुन्दरकांडे त्रयस्त्रिंशः सर्गः ॥ ३३ ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वाहनुमान्हरिपुंगवः ॥ दुःखाद्दुःखाभिभूतायाःसांत्वमुत्तरमब्रवीत् ॥ १ ॥
अहंरामस्यसंदेशाद्देविदूतस्तवागतः ॥ वैदेहिकुशलीरामःसत्वांकौशलमब्रवीत् ॥ २ ॥ योब्राह्ममस्त्रंवेदांश्चवेदवेदविदांवरः ॥ सत्वां
दाशरथीरामोदेविकौशलमब्रवीत् ॥ ३ ॥ लक्ष्मणश्चमहातेजाभर्तुस्तेऽनुचरःप्रियः ॥ कृतवाञ्छोकसंतप्तःशिरसातेऽभिवादनम् ॥ ४ ॥
सातयोःकुशलंदेवीनिशम्यनरसिंहयोः ॥ प्रतिसंहृष्टसर्वांगीहनूमंतमथाब्रवीत् ॥ ५ ॥ कल्याणीबतगाथेयंलौकिकीप्रतिभातिमाम् ॥
एतिजीवंतमानंदोनरंवर्षशतादपि ॥ ६ ॥ तयोःसमागमेतस्मिन्प्रीतिरुत्पादिताऽद्भुता ॥ परस्परेणचालापंविश्वस्तौतौप्रचक्रतुः ॥ ७ ॥
तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वाहनूमान्मारुतात्मजः ॥ सीतायाःशोकतप्तायाःसमीपमुपचक्रमे ॥ ८ ॥ यथायथासमीपंसहनूमानुपसर्पति ॥
तथातथारावणंसातंसीतापरिशंकते ॥ ९ ॥ अहोधिग्धिक्कृतमिदंकथितंहियदस्यमे ॥ रूपांतरमुपागम्यसएवायंहिरावणः ॥ १० ॥
तामशोकस्यशाखांतुविमुक्ताशोककर्शिता ॥ तस्यामेवानवद्यांगीधरण्यांसमुपाविशत् ॥ ११ ॥ (हनुमानपिदुःखार्तांतांदृष्ट्वाभयमोहि
ताम् ॥) अवंदतमहाबाहुस्ततस्तांजनकात्मजाम् ॥ साचैनंभयसंत्रस्ताभूयोनैनमुदैक्षत ॥ १२ ॥ तंदृष्ट्वावंदमानंचसीताशशिनिभा
नना ॥ अब्रवीद्दीर्घमुच्छ्वस्यवानरंमधुरस्वरा ॥ १३ ॥ मायांप्रविष्टोमायावीयदित्वंरावणःस्वयम् ॥ उत्पादयसिमेभूयःसंतापंतन्नशो

सोवतीर्यद्रुमात्तस्माद्विद्रुमप्रतिमाननः ॥ विनीतवेषःकृपणःप्रणिपत्योपसृत्यच ॥ १ ॥ तामब्रवीन्महातेजाहनूमान्मारुतात्मजः ॥
शिरस्यंजलिमाधायसीतांमधुरयागिरा ॥ २ ॥ कानुपद्मपलाशाक्षिक्लिष्टकौशेयवासिनि ॥ द्रुमस्यशाखामालंब्यतिष्ठसित्वमनिं
दिता ॥ ३ ॥ किमर्थंतवनेत्राभ्यांवारिस्रवतिशोकजम् ॥ पुंडरीकपलाशाभ्यांविप्रकीर्णमिवोदकम् ॥ ४ ॥ सुराणामसुराणांचनाग
गंधर्वरक्षसाम् ॥ यक्षाणांकिन्नराणांचकात्वंभवसिशोभने ॥ ५ ॥ कात्वंभवसिरुद्राणांमरुतांवावरानने ॥ वसूनांवावरारोहेदेवताप्रति
भासिमे ॥ ६ ॥ किंनुचंद्रमसाहीनापतिताविबुधालयात् ॥ रोहिणीज्योतिषांश्रेष्ठाश्रेष्ठासर्वगुणाधिका ॥ ७ ॥ "कात्वंभवसिकल्याणि
त्वमनिंदितलोचने" कोपाद्वायदिवामोहाद्भर्तारमसितेक्षणे ॥ वसिष्ठंकोपयित्वात्वंवाऽसिकल्याण्यरुंधती ॥ ८ ॥ कोनुपुत्रःपिता
भ्राताभर्तावातेसुमध्यमे ॥ अस्माल्लोकादमुंलोकंगतंत्वमनुशोचसि ॥ ९ ॥ रोदनादतिनिःश्वासाद्भूमिसंस्पर्शनादपि ॥ नत्वांदेवीमहं
मन्येराज्ञःसंज्ञावधारणात् ॥ १० ॥ व्यंजनानिहितेयानिलक्षणानिचलक्षये ॥ महिषीभूमिपालस्यराजकन्याचमेमता ॥ ११ ॥
रावणेनजनस्थानाद्बलात्प्रमथितायदि ॥ सीतात्वमसिभद्रंतेतन्ममाचक्ष्वपृच्छतः ॥ १२ ॥ यथाहितववैदैन्यंरूपंचाप्रतिमानुषम् ॥
तपसाचान्वितोवेषस्त्वंराममहिषीध्रुवम् ॥ १३ ॥ सातस्यवचनंश्रुत्वारामकीर्तनहर्षिता ॥ उवाचवाक्यंवैदेहीहनूमंतंद्रुमाश्रितम् ॥ १४ ॥
पृथिव्यांराजसिंहानांमुख्यस्यविदितात्मनः ॥ स्नुषादशरथस्याहंशत्रुसैन्यप्रणाशिनः ॥ १५ ॥ दुहिताजनकस्याहंवैदेहस्यमहात्मनः ॥
सीतेतिनाम्नाचोक्ताहंभार्यारामस्यधीमतः ॥ १६ ॥ समाद्वादशतत्राहंराघवस्यनिवेशने ॥ भुंजानामानुषान्भोगान्सर्वकामसमृद्धिनी ॥ १७ ॥
ततस्त्रयोदशेवर्षेराज्येचेक्ष्वाकुनंदनम् ॥ अभिषेचयितुंराजासोपाध्यायःप्रचक्रमे ॥ १८ ॥ तस्मिन्संभ्रियमाणेतुराघवस्याभिषेचने ॥
कैकेयीनामभर्तारमिदंवचनमब्रवीत् ॥ १९ ॥ नपिबेयंनखादेयंप्रत्यहंममभोजनम् ॥ एषमेजीवितस्यांतोरामोयद्यभिषिच्यते ॥ २० ॥
यत्तदुक्तंत्वयावाक्यंप्रीत्यानृपतिसत्तम ॥ तच्चेन्नवितथंकार्यंवनंगच्छतुराघवः ॥ २१ ॥ सराजासत्यवाग्देव्यावरदानमनुस्मरन् ॥
मुमोहवचनंश्रुत्वाकैकेय्याःक्रूरमप्रियम् ॥ २२ ॥ ततस्तंस्थविरोराजासत्यधर्मेव्यवस्थितः ॥ ज्येष्ठंयशस्विनंपुत्रंरुदन्राज्यमयाचत ॥ २३ ॥

तस्याहेतोर्विशालाक्ष्याःसमुद्रंवेगवान्प्लुतः ॥ यथारूपांयथावर्णांयथालक्ष्मवतींचताम् ॥ १४ ॥ अश्रौषंराघवस्याहंसेयमासादिता
मया ॥ विररामैवमुक्त्वासवाचंवानरपुंगवः ॥ १५ ॥ जानकीचापितच्छ्रुत्वाविस्मयंपरमंगता ॥ ततःसावक्रकेशांतासुकेशीकेशसं
वृतम् ॥ उन्नम्यवदनंभीरुःशिंशपामन्ववैक्षत ॥ १६ ॥ निशम्यसीतावचनंकपेश्चदिशश्चसर्वाःप्रदिशश्चवीक्ष्य ॥ स्वयंप्रहर्षंपरमंजगाम
सर्वात्मनाराममनुस्मरंती ॥ १७ ॥ सातिर्यगूर्ध्वंचतथाप्यधस्तान्निरीक्षमाणातमचिंत्यबुद्धिम् ॥ ददर्शपिंगाधिपतेरमात्यंवातात्मजं
सूर्यमिवोदयस्थम् ॥ १८ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा० वाल्मी० आदि० च० सा० सुन्दर० एकत्रिंशः सर्गः ॥ ३१ ॥ ततःशाखांतरेलीनं
दृष्ट्वाचलितमानसा ॥ वेष्टितार्जुनवस्त्रंतंविद्युत्संघातपिंगलम् ॥ १ ॥ साददर्शकपिंतत्रप्रश्रितंप्रियवादिनम् ॥ फुल्लाशोकोत्कराभासंतप्त
चामीकरेक्षणम् ॥ २ ॥ साथदृष्ट्वाहरिश्रेष्ठंविनीतवदवस्थितम् ॥ मैथिलीचिंतयामासविस्मयंपरमंगता ॥ ३ ॥ अहोभीममिदंसत्त्वं
वानरस्यदुरासदम् ॥ दुर्निरीक्ष्यमिदंमत्वापुनरेवमुमोहसा ॥ ४ ॥ विललापभृशंसीताकरुणंभयमोहिता ॥ रामरामेतिदुःखार्तालक्ष्मणे
तिचभामिनी ॥ ५ ॥ रुरोदसहसासीतामंदमंदस्वरासती ॥ साथदृष्ट्वाहरिवरंविनीतवदुपागतम् ॥ मैथिलीचिंतयामासस्वप्नोऽयमितिभा
मिनी ॥ ६ ॥ सावीक्षमाणापृथुभग्नवक्रंशाखामृगेन्द्रस्ययथोक्तकारम् ॥ ददर्शपिंगप्रवरंमहार्हंवातात्मजंबुद्धिमतांवरिष्ठम् ॥ ७ ॥ सातं
समीक्ष्यैवभृशंविपन्नागतासुकल्पेवबभूवसीता ॥ चिरेणसंज्ञांप्रतिलभ्यचैवंविचिंतयामासविशालनेत्रा ॥ ८ ॥ स्वप्नोमयायंविकृतोद्यदृष्टः
शाखामृगःशास्त्रगणैर्निषिद्धः ॥ स्वस्त्यस्तुरामायसलक्ष्मणायतथापितुर्मेजनकस्यराज्ञः ॥ ९ ॥ स्वप्नोहिनायंनहिमेस्तिनिद्राशोकेनदुः
खेनचपीडितायाः ॥ सुखंहिमेनास्तियतोविहीनातेनेंदुपूर्णप्रतिमाननेन ॥ १० ॥ रामेतिरामेतिसदैवबुद्ध्याविचिंत्यवाचाब्रुवतीतमेव ॥
तस्यानुरूपांचकथांतदर्थामेवंप्रपश्यामितथाशृणोमि ॥ ११ ॥ अहंहितस्याद्यमनोभवेनसंपीडितातद्गतसर्वभावा ॥ विचिंतयंतीसततं
तमेवतथैवपश्यामितथाशृणोमि ॥ १२ ॥ मनोरथःस्यादितिचिंतयामितथापिबुद्ध्यापिवितर्कयामि ॥ किंकारणंतस्यहिनास्तिरूपं
सुव्यक्तरूपश्चवदत्ययंमाम् ॥ १३ ॥ नमोस्तुवाचस्पतयेसवज्रिणेस्वयंभुवेचैवहुताशनाय ॥ अनेनचोक्तंयदिदंममाग्रतोवनौकसातच्च
तथास्तुनान्यथा ॥ १४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे द्वात्रिंशः सर्गः ॥ ३२ ॥

षणे ॥ ३६ ॥ भूताश्चार्थाविरुध्यंतिदेशकालविरोधिताः ॥ विक्लवंदूतमासाद्यतमः सूर्योदयेयथा ॥ ३७ ॥ अर्थानर्थांतरेबुद्धिर्निश्चिता
पिनशोभते ॥ घातयंतिहिकार्याणिदूताःपंडितमानिनः ॥३८॥ नविनश्येत्कथंकार्य्यंवैक्लव्यंनकथंमम ॥ लंघनंचसमुद्रस्यकथंनुनवृथा
भवेत् ॥ ३९ ॥ कथंनुखलुवाक्यंमेशृणुयान्नोद्विजेतच ॥ इतिसंचिंत्यहनुमांश्चकारमतिमान्मतिम् ॥४०॥ राममक्लिष्टकर्माणंसवंधुमनु
कीर्तयन् ॥ नैनामुद्वेजयिष्यामितद्वंधुगतचेतनाम् ॥ ४१ ॥ इक्ष्वाकूणांवरिष्ठस्यरामस्यविदितात्मनः ॥ शुभानिधर्मयुक्तानिवचनानि
समर्पयन् ॥ ४२ ॥ श्रावयिष्यामिसर्वाणिमधुरांप्रब्रुवन्गिरम् ॥ श्रद्धास्यतियथासीतातथासर्वंसमादधे ॥ ४३ ॥ इतिसबहुविधंमहा
प्रभावोजगतिपतेःप्रमदामवेक्षमाणः ॥ मधुरमवितथंजगादवाक्यंद्रुमविटपांतरमास्थितोहनूमान् ॥ ४४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे
वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे त्रिंशः सर्गः ॥ ३० ॥ एवंबहुविधांचिंतांचिंतयित्वामहामतिः ॥ संश्रवेमधुरंवाक्यंवैदे
ह्याव्याजहारह ॥ १ ॥ राजादशरथोनामरथकुंजरवाजिमान् ॥ पुण्यशीलोमहाकीर्तिरिक्ष्वाकूणांमहायशाः ॥ २ ॥ (राजर्षीणां
गुणश्रेष्ठस्तपसाचर्षिभिःसमः ॥ चक्रवर्तिकुलेजातःपुरन्दरसमोबले ॥ १ ॥) अहिंसारतिरक्षुद्रोघृणीसत्यपराक्रमः ॥ मुख्यस्येक्ष्वाकुवं
शस्यलक्ष्मीवाँल्लक्ष्मिवर्धनः ॥ ३ ॥ पार्थिवव्यंजनैर्युक्तःपृथुश्रीःपार्थिवर्षभः ॥ पृथिव्यांचतुरंतायांविश्रुतःसुखदःसुखी ॥ ४ ॥ तस्य
पुत्रःप्रियोज्येष्ठस्ताराधिपनिभाननः ॥ रामोनामविशेषज्ञःश्रेष्ठःसर्वधनुष्मताम् ॥ ५ ॥ रक्षितास्वस्यवृत्तस्यस्वजनस्यापिरक्षिता ॥
रक्षिताजीवलोकस्यधर्मस्यचपरंतपः ॥ ६ ॥ तस्यसत्याभिसंधस्यवृद्धस्यवचनात्पितुः ॥ सभार्यःसहचभ्रात्रावीरःप्रव्रजितोवनम् ॥ ७ ॥
तेनतत्रमहारण्येमृगयांपरिधावता ॥ राक्षसानिहताःशूराबहवःकामरूपिणः ॥ ८ ॥ जनस्थानवधंश्रुत्वानिहतौखरदूषणौ ॥ ततस्त्वम
र्षापहृताजानकीरावणेनतु ॥ ९ ॥ वंचयित्वावनेरामंमृगरूपेणमायया ॥ समार्गमाणस्तांदेवींरामःसीतामनिंदिताम् ॥ १० ॥ आस
सादवनेमित्रंसुग्रीवंनामवानरम् ॥ ततःसवालिनंहत्वारामःपरपुरंजयः ॥ ११ ॥ अयच्छत्कपिराज्यंतुसुग्रीवायमहात्मने ॥ सुग्रीवेणा
भिसंदिष्टाहरयःकामरूपिणः ॥ १२ ॥ दिक्षुसर्वासुतांदेवींविचिन्वंतःसहस्रशः ॥ अहंसंपातिवचनाच्छतयोजनमायतम् ॥ १३ ॥

सीतासंदेशरहितंमामितस्त्वरयागतम् ॥ निर्दहेदपिकाकुत्स्थःक्रोधतीव्रेणचक्षुषा ॥ १४ ॥ यदिवोद्योजयिष्यामिभर्तारंरामकारणात् ॥
व्यर्थमागमनंतस्यससैन्यस्यभविष्यति॥१५॥अंतरंत्वहमासाद्यराक्षसीनामवस्थितः ॥ शनैराश्वासयाम्यद्यसंतापबहुलामिमाम् ॥१६॥
अहंह्यतितनुश्चैववानरश्चविशेषतः ॥ वाचंचोदाहरिष्यामिमानुषीमिहसंस्कृताम् ॥ १७॥ यदिवाचंप्रदास्यामिद्विजातिरिवसंस्कृताम् ॥
रावणंमन्यमानामांसीताभीताभविष्यति ॥ १८ ॥ (वानरस्यविशेषेणकथंस्यादभिभाषणम् ॥) अवश्यमेववक्तव्यंमानुषंवाक्यमर्थ
वत् ॥ मयासांत्वयितुंशक्यानान्यथेयमनिंदिता ॥ १९ ॥ सेयमालोक्यमेरूपंजानकीभाषितंतथा ॥ रक्षोभिस्त्रासितापूर्वंभूयस्त्रासमुपै
ष्यति ॥ २० ॥ ततोजातपरित्रासाशब्दंकुर्यान्मनस्विनी ॥ जानानामांविशालाक्षीरावणंकामरूपिणम् ॥ २१ ॥ सीतयाचकृतेशब्दे
सहसाराक्षसीगणः ॥ नानाप्रहरणोघोरःसमेयादंतकोपमः ॥ २२ ॥ ततोमांसंपरिक्षिप्यसर्वतोविकृताननाः ॥ वधेचग्रहणेचैवकुर्युर्य
त्नंमहाबलाः ॥ २३ ॥ तंमांशाखाःप्रशाखाश्चस्कंधांश्चोत्तमशाखिनाम् ॥ दृष्ट्वाचपरिधावंतंभवेयुःपरिशंकिताः ॥ २४ ॥ ममरूपंच
सम्प्रेक्ष्यवनेविचरतोमहत् ॥ राक्षस्योभयवित्रस्ताभवेयुर्विकृतस्वराः ॥ २५ ॥ ततःकुर्युःसमाह्वानंराक्षस्योरक्षसामपि ॥ राक्षसेंद्रनि
युक्तानांराक्षसेंद्रनिवेशने ॥ २६ ॥ तेशूलशरनिस्त्रिंशविविधायुधपाणयः ॥ आपतेयुर्विमर्देऽस्मिन्वेगेनोद्वेगकारणात् ॥ २७ ॥ संरुद्ध
स्तैस्तुपरितोविधमेरक्षसंबलम् ॥ शक्नुयांनतुसंप्राप्तुंपरंपारंमहोदधेः ॥ २८ ॥ मांवागृह्णीयुरावृत्यबहवःशीघ्रकारिणः ॥ स्यादियं
चागृहीतार्थाममचग्रहणंभवेत् ॥ २९ ॥ हिंसाभिरुचयोहिंस्युरिमांवाजनकात्मजाम् ॥ विपन्नंस्यात्ततःकार्यंरामसुग्रीवयोरिदम् ॥३०॥
उद्देशेनष्टमार्गेऽस्मिन्राक्षसैःपरिवारिते ॥ सागरेणपरिक्षिप्तेगुप्तेवसतिजानकी ॥ ३१ ॥ विशस्तेवागृहीतेवारक्षोभिर्मयिसंयुगे ॥ नाशं
पश्यामिरामस्यसहायंकार्यसाधने ॥ ३२ ॥ विमृशंश्चनपश्यामियोहतेमयिवानरः ॥ शतयोजनविस्तीर्णंलंघयेतमहोदधिम् ॥ ३३ ॥
कामंहंतुंसमर्थोऽस्मिसहस्राण्यपिरक्षसाम् ॥ नतुशक्ष्याम्यहंप्राप्तुंपरंपारंमहोदधेः ॥ ३४ ॥ असत्यानिचयुद्धानिसंशयोमेनरोचते ॥
कश्चनिःसंशयंकार्यंकुर्यात्प्राज्ञःससंशयम् ॥ ३५ ॥ एषदोषोमहान्हिस्यान्ममसीताभिभाषणे ॥ प्राणत्यागश्चवैदेह्याभवेदनभिभा

रेनरंश्रियाजुष्टमिवोपसेविनः ॥ १ ॥ तस्याःशुभंवाममरालपक्ष्मराज्यावृतंकृष्णविशालशुक्लम् ॥ प्रास्पंदतैकंनयनंसुकेश्यामीनाहतं
पद्ममिवाभिताम्रम् ॥ २ ॥ भुजश्चचार्वंचितवृत्तपीनःपरार्ध्यकालागुरुचंदनार्हः ॥ अनुत्तमेनाध्युषितःप्रियेणचिरेणवामःसमवेपताशु ॥३॥
गजेंद्रहस्तप्रतिमश्चपीनस्तयोर्द्वयोःसंहतयोस्सुजातः ॥ प्रस्पंदमानःपुनरूरुरस्यारामंपुरस्तात्स्थितमाचचक्षे ॥ ४ ॥ शुभंपुनर्हेमसमान
वर्णमीषद्रजोध्वस्तमिवातुलाक्ष्याः ॥ वासःस्थितायाःशिखराग्रदंत्याःकिंचित्परिस्रंसतचारुगात्र्याः ॥ ५ ॥ एतैर्निमित्तैरपरैश्चसुभ्रूः
संचोदिताप्रागपिसाधुसिद्धैः ॥ वातातपक्लांतमिवप्रनष्टंवर्षेणबीजंप्रतिसंजहर्ष ॥ ६ ॥ तस्याःपुनर्बिंबफलोपमोष्ठंस्वक्षिभ्रुकेशांतमरा
लपक्ष्म ॥ वक्त्रंबभासेसितशुक्लदंष्ट्रंराहोर्मुखाच्चंद्रइवप्रमुक्तः ॥ ७ ॥ सावीतशोकाव्यपनीततंद्राशांतज्वराहर्षविबुद्धसत्त्वा ॥ अशोभताऽऽ
र्यावदनेनशुक्लेशीतांशुनारात्रिरिवोदितेन ॥ ८ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च॰ सा॰ सुन्दरकांडे एकोनत्रिंशः
सर्गः ॥ २९ ॥ हनुमानपिविक्रांतःसर्वंशुश्रावतत्त्वतः ॥ सीतायास्त्रिजटायाश्चराक्षसीनांचगर्जितम् ॥ १ ॥ अवेक्षमाणस्तांदेवींदेवता
मिवनंदने ॥ ततोबहुविधांचिंतांचिंतयामासवानरः ॥ २ ॥ यांकपीनांसहस्राणिसुबहून्ययुतानिच ॥ दिक्षुसर्वासुमार्गंतेसेयमासादिता
मया ॥ ३ ॥ चारेणतुसुयुक्तेनशत्रोःशक्तिमवेक्षता ॥ गूढेनचरतातावदवेक्षितमिदंमया ॥ ४ ॥ राक्षसानांविशेषश्चपुरीचेयंनिरी
क्षिता ॥ राक्षसाधिपतेरस्यप्रभावोरावणस्यच ॥ ५ ॥ यथातस्याप्रमेयस्यसर्वसत्त्वदयावतः ॥ समाश्वासयितुंभार्यांपतिदर्शनकांक्षि
णीम् ॥ ६ ॥ अहमाश्वासयाम्येनांपूर्णचंद्रनिभाननाम् ॥ अदृष्टदुःखांदुःखस्यनह्यंतमधिगच्छतीम् ॥ ७ ॥ यदिह्यहंसतीमेनांशोकोपह
तचेतनाम् ॥ अनाश्वास्यगमिष्यामिदोषवद्गमनंभवेत् ॥ ८ ॥ गतेहिमयितत्रेयंराजपुत्रीयशस्विनी ॥ परित्राणमपश्यंतीजानकी
जीवितंत्यजेत् ॥९॥ यथाचसमहाबाहुःपूर्णचन्द्रनिभाननः ॥ समाश्वासयितुंन्याय्यःसीतादर्शनलालसः ॥ १० ॥ निशाचरीणां
प्रत्यक्षमक्षमंचाभिभाषितुम् ॥ कथंनुखलुकर्तव्यमिदंकृच्छ्रगतोह्यहम् ॥ ११ ॥ अनेनरात्रिशेषेणयदिनाश्वास्यतेमया ॥ सर्वथानास्ति
संदेहः परित्यक्ष्यतिजीवितम् ॥१२॥ रामस्तुयदिपृच्छेन्मांकिंमांसीताब्रवीद्वचः ॥ किमहंतंप्रतिब्रूयामसंभाष्यसुमध्यमाम् ॥ १३ ॥

परिभर्त्स्यमानाजीवामियस्मात्क्षणमप्यपुण्या ॥ ३ ॥ सुखाद्विहीनंबहुदुःखपूर्णमिदंतुनूनंहृदयंस्थिरंमे ॥ विदीर्यतेयन्नसहस्रधाद्यवज्रा
हतंशृंगमिवाचलस्य ॥ ४ ॥ नैवास्तिनूनंममदोषमत्रवध्याहमस्याप्रियदर्शनस्य ॥ भावंनचास्याहमनुप्रदातुमलंद्विजोमंत्रमिवा
द्विजाय ॥५॥ तस्मिन्ननागच्छतिलोकनाथेगर्भस्थजंतोरिवशल्यकृंतः ॥ नूनंममांगान्यचिरादनार्यःशरैःशितैश्छेत्स्यतिराक्षसेंद्रः ॥ ६ ॥
दुःखंबतेदंननुदुःखितायामासौचिरायाभिगमिष्यतोद्वौ ॥ बद्धस्यवध्यस्ययथानिशांतेराजोपरोधादिवतस्करस्य ॥ ७ ॥ हारामहा
लक्ष्मणहासुमित्रेहाराममातःसहमेजनन्यः ॥ एषाविपद्याम्यहमल्पभाग्यामहार्णवेनौरिवमूढवाता ॥८॥ तरस्विनौधारयतामृगस्यसत्त्वे
नरूपंमनुजेंद्रपुत्रौ ॥ नूनंविशस्तौममकारणात्तौसिंहर्षभौद्वाविववैद्युतेन ॥ ९ ॥ नूनंसकालोमृगरूपधारीमामल्पभाग्यांलुलुभेतदा
नीम् ॥ यत्रार्यपुत्रंविससर्जमूढारामानुजंलक्ष्मणपूर्वजंच ॥ १० ॥ हारामसत्यव्रतदीर्घबाहोहापूर्णचंद्रप्रतिमानवक्त्र ॥ हाजीवलोकस्य
हितःप्रियश्चवध्यांनमांवेत्सिहिराक्षसानाम् ॥ ११ ॥ अनन्यदेवत्वमियंक्षमाचभूमौचशय्यानियमश्चधर्मे ॥ पतिव्रतात्वंविफलंममेदंकृतं
कृतघ्नेष्विवमानुषाणाम् ॥ १२ ॥ मोघंहिधर्मश्चरितोममायंतथैकपत्नीत्वमिदंनिरर्थकम् ॥ यात्वांनपश्यामिकृशाविवर्णाहीनात्वया
संगमनेनिराशा ॥ १३ ॥ पितुर्निदेशंनियमेनकृत्वावनान्निवृत्तश्चरितव्रतश्च ॥ स्त्रीभिस्तुमन्येविपुलेक्षणाभिःसंरंस्यसेवीतभयःकृ
तार्थः ॥ १४ ॥ अहंतुरामत्वयिजातकामाचिरंविनाशायनिबद्धभावा ॥ मोघंचरित्वाथतपोव्रतंचत्यक्ष्यामिधिग्जीवितमल्पभा
ग्याम् ॥ १५ ॥ संजीवितंक्षिप्रमहंत्यजेयंविषेणशस्त्रेणशितेनवापि ॥ विषस्यदातानतुमेऽस्तिकश्चिच्छस्त्रस्यवावेश्मनिराक्षसस्य ॥१६॥
"इतीवदेवीबहुधाविलप्यसर्वात्मनाराममनुस्मरंती ॥ प्रवेपमानापरिशुष्कवक्त्रानगोत्तमंपुष्पितमाससाद ॥" शोकाभितप्ताबहुधावि
चिंत्यसीताथवेणीग्रथनंगृहीत्वा ॥ उद्बद्ध्यवेण्युद्ग्रथनेनशीघ्रमहंगमिष्यामियमस्यमूलम् ॥ १७ ॥ उपस्थितासामृदुसर्वगात्रीशाखां
गृहीत्वाचनगस्यतस्य ॥ तस्यास्तुरामंपरिचिंतयंत्यारामानुजंस्वंचकुलंशुभांग्याः ॥ १८ ॥ तस्याविशोकानिसदाबहूनिधैर्यार्जिता
निप्रवराणिलोके ॥ प्रादुर्निमित्तानितदाबभूवुःपुरापिसिद्धान्युपलक्षितानि ॥ १९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा० वा० आदि० च० सा०
सुन्दरकांडे अष्टाविंशः सर्गः ॥ २८ ॥ तथागतांतांव्यथितामनिन्दितांव्यतीतहर्षांपरिदीनमानसाम् ॥ शुभांनिमित्तानिशुभानिभेजि

सचिवैःसार्धंवैहायसमुपस्थितः ॥ ३० ॥ समाजश्चमहान्वृत्तोगीतवादित्रनिःस्वनः ॥ पिबतांरक्तमाल्यानांरक्षसांरक्तवाससाम् ॥ ३१ ॥
लंकाचेयंपुरीरम्यासवाजिरथकुंजरा ॥ सागरेपतितादृष्टाभग्नगोपुरतोरणा ॥ ३२ ॥ पीत्वातैलंप्रमत्ताश्चप्रहसंत्योमहास्वनाः ॥ लंका
यांभस्मरूक्षायांसर्वाराक्षसयोषितः ॥ ३३ ॥ कुंभकर्णादयश्चेमेसर्वेराक्षसपुंगवाः ॥ रक्तंनिवसनंगृह्यप्रविष्टागोमयह्रदम् ॥ ३४ ॥
अपगच्छतपश्यध्वंसीतामाप्नोतिराघवः ॥ घातयेत्परमामर्षीयुष्मान्सार्धंहिराक्षसैः ॥ ३५ ॥ प्रियांबहुमतांभार्यांवनवासमनुव्रताम् ॥
भर्त्सितांतर्जितांवापिनानुमंस्यतिराघवः ॥ ३६ ॥ तदलंक्रूरवाक्यैश्चसांत्वमेवाभिधीयताम् ॥ अभियाचामवैदेहीमेतद्धिममरो
चते ॥ ३७ ॥ यस्याह्येवंविधःस्वप्नोदुःखितायाःप्रदृश्यते ॥ सादुःखैर्बहुभिर्मुक्ताप्रियंप्राप्नोत्यनुत्तमम् ॥ ३८ ॥ भर्त्सितामपियाचध्वं
राक्षस्यःकिंविवक्षया ॥ राघवाद्धिभयंघोरंराक्षसानामुपस्थितम् ॥ ३९ ॥ प्रणिपातप्रसन्नाहिमैथिलीजनकात्मजा ॥ अलमेषापरित्रातुं
राक्षस्योमहतोभयात् ॥ ४० ॥ अपिचास्याविशालाक्ष्यानकिंचिदुपलक्षय ॥ विरूपमपिचांगेषुनसूक्ष्ममपिलक्षणम् ॥ ४१ ॥
छायावैगुण्यमात्रंतुशंकेदुःखमुपस्थितम् ॥ अदुःखार्हामिमांदेवींवैहायसमुपस्थिताम् ॥ ४२ ॥ अर्थसिद्धिंतुवैदेह्याःपश्याम्यहमुपस्थि
ताम् ॥ राक्षसेंद्रविनाशंचविजयंराघवस्यच ॥ ४३ ॥ निमित्तभूतमेतत्तुश्रोतुमस्यामहत्प्रियम् ॥ दृश्यतेचस्फुरच्चक्षुःपद्मपत्रमिवाय
तम् ॥ ४४ ॥ ईषच्चहृषितोवास्यादक्षिणायाह्यदक्षिणः ॥ अकस्मादेववैदेह्याबाहुरेकःप्रकंपते ॥ ४५ ॥ करेणुहस्तप्रतिमःसव्यश्चोरुर
नुत्तमः ॥ वेपन्कथयतीवास्याराघवंपुरतःस्थितम् ॥ ४६ ॥ पक्षीचशाखानिलयंप्रविष्टःपुनःपुन श्चोत्तमसांत्ववादी ॥ सुस्वागतांवाच
मुदीरयाणःपुनःपुनश्चोदयतीवहृष्टः ॥ ४७ ॥ ततःसाह्रीमतीबालाभर्तुर्विजयहर्षिता ॥ अवोचद्यदितत्तथ्यंभवेयंशरणंहिवः ॥ ४८ ॥
इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुन्दरकांडे सप्तविंशः सर्गः ॥ २७ ॥ साराक्षसेंद्रस्यवचोनिशम्यतद्रावण
स्याप्रियमप्रियार्ता ॥ सीतावितत्रासयथावनांतेसिंहाद्भिपन्नागजराजकन्या ॥ १ ॥ साराक्षसीमध्यगताचभीरुर्वाग्भिर्भृशंरावणतर्जि
ताच ॥ कांतारमध्येविजनेविसृष्टाबालेवकन्याविललापसीता ॥ २ ॥ सत्यंबतेदंप्रवदंतिलोकेनाकालमृत्युर्भवतीतिसंतः ॥ यत्राहमेवं

सागरेणपरीक्षिप्तंश्वेतपर्वतमास्थिता ॥ ११ ॥ रामेणसंगतासीताभास्करेणप्रभायथा ॥ राघवश्चपुनर्दृष्टश्चतुर्दंतंमहागजम् ॥ १२ ॥
आरूढःशैलसंकाशंचकाससहलक्ष्मणः ॥ ततस्तुसूर्यसंकाशौदीप्यमानौस्वतेजसा ॥ १३ ॥ शुक्लमाल्यांबरधरौजानकींपर्युपस्थितौ ॥
ततस्तस्यनगस्याग्रेह्याकाशस्थस्यदंतिनः ॥ १४ ॥ भर्त्रापरिगृहीतस्यजानकीस्कंधमाश्रिता ॥ भर्तुरंकात्समुत्पत्यततःकमललो
चना ॥ १५ ॥ चंद्रसूर्यौमयादृष्टापाणिभ्यांपरिमार्जती ॥ १६ ॥ ततस्ताभ्यांकुमाराभ्यामास्थितःसगजोत्तमः ॥ सीतयाचवि
शालाक्ष्यालंकायाउपरिस्थितः ॥ पांडुरर्षभयुक्तेनरथेनाष्टयुजास्वयम् ॥ १७ ॥ (इहोपयातःकाकुत्स्थःसीतयासहभार्यया ॥) शुक्ल
माल्याम्बरधरोलक्ष्मणेनसहागतः ॥ ततोन्यत्रमयादृष्टोरामःसत्यपराक्रमः ॥ १८ ॥ लक्ष्मणेनसहभ्रात्रासीतयासहवीर्यवान् ॥ आरुह्य
पुष्पकंदिव्यंविमानंसूर्यसन्निभम् ॥ १९ ॥ उत्तरांदिशमालोच्यप्रस्थितःपुरुषोत्तमः ॥ (एवंस्वप्नेमयादृष्टोरामोविष्णुपराक्रमः ॥
नहिरामोमहातेजाःशक्योजेतुंसुरासुरैः ॥ राक्षसैर्वापिचान्यैर्वास्वर्गःपापजनैरिव ॥ १) रावणश्चमयादृष्टोमुंडस्तैलसमुक्षितः ॥ २० ॥
रक्तवासाःपिबन्मत्तःकरवीरकृतस्रजः ॥ विमानात्पुष्पकादद्यरावणःपतितःक्षितौ ॥ २१ ॥ कृष्यमाणःस्त्रियामुंडोदृष्टःकृष्णांबरःपुनः ॥
रथेनखरयुक्तेनरक्तमाल्यानुलेपनः ॥ २२ ॥ पिबंस्तैलंहसन्नृत्यन्भ्रांतचित्ताकुलेंद्रियः ॥ गर्दभेनययौशीघ्रंदक्षिणांदिशमाश्रितः ॥ २३ ॥
पुनरेवमयादृष्टोरावणोराक्षसेश्वरः ॥ पतितोविशिराभूमौगर्दभाद्भयमोहितः ॥ २४ ॥ सहसोत्थायसंभ्रांतोभयार्तोमदविह्वलः ॥ उन्म
त्तरूपोदिग्वासादुर्वाक्यंप्रलपन्बहु ॥ २५ ॥ दुर्गंधंदुःसहंघोरंतिमिरंनरकोपमम् ॥ मलपंकंप्रविश्याशुमग्नस्तत्रसरावणः ॥ २६ ॥
प्रस्थितोदक्षिणामाशांप्रविष्टोऽकर्दमंह्रदम् ॥ कंठेबद्धादशग्रीवंप्रमदारक्तवासिनी ॥ २७ ॥ कालीकर्दमलिप्तांगीदिशंयाम्यांप्रकर्षति ॥
एवंतत्रमयादृष्टःकुंभकर्णोमहाबलः ॥ २८ ॥ रावणस्यसुताःसर्वेमुंडास्तैलसमुक्षिताः ॥ वराहेणदशग्रीवःशिशुमारेणचेंद्रजित् ॥ २९ ॥
उष्ट्रेणकुंभकर्णश्चप्रयातादक्षिणांदिशम् ॥ एकस्तत्रमयादृष्टःश्वेतच्छत्रोविभीषणः ॥ (शुक्लमाल्यांबरधरःशुक्लगंधानुलेपनः ॥ शंखदुन्दु
भिनिर्घोषैर्नृत्यगीतैरलंकृतः ॥ १ ॥ आरुह्यशलसंकाशंमेघस्तनितनिस्वनम् ॥ चतुर्दन्तंगजंदिव्यमास्तेतत्रविभीषणः ॥ २ ॥) चतुर्भिः

शोकेनसवीरोलक्ष्मणाग्रजः ॥ देवलोकमितोयातस्त्यक्त्वादेहंमहीतले ॥ ३६ ॥ धन्यादेवाःसगंधर्वाःसिद्धाश्चपरमर्षयः ॥ ममपश्यं
तियेवीरंरामंराजीवलोचनम् ॥ ३७ ॥ अथवानहितस्यार्थोधर्मकामस्यधीमतः ॥ मयारामस्यराजर्षेर्भार्ययापरमात्मनः ॥ ३८ ॥
दृश्यमानेभवेत्प्रीतिःसौहृदंनास्त्यदृश्यतः ॥ नाशयंतिकृतघ्नास्तुनरामोनाशयिष्यति ॥ ३९ ॥ किंवामय्यगुणाःकेचित्किंवाभाग्यक्ष
योहिमे ॥ याहिसीतावरार्हेणहीनारामेणभामिनी ॥ ४० ॥ श्रेयोमेजीवितान्मर्तुंविहीनायामहात्मना ॥ रामादक्लिष्टचारित्राच्छूरा
च्छत्रुनिबर्हणात् ॥ ४१ ॥ अथवान्यस्तशस्त्रौतौवनेमूलफलाशनौ ॥ भ्रातरौहिनरश्रेष्ठौचरंतौवनगोचरौ ॥ ४२ ॥ अथवाराक्षसेंद्रेण
रावणेनदुरात्मना ॥ छद्मनाघातितौशूरौभ्रातरौरामलक्ष्मणौ ॥ ४३ ॥ साहमेवंविधेकालेमर्तुमिच्छामिसर्वतः ॥ नचमेविहितोमृत्युर
स्मिन्दुःखेतिवर्तति ॥ ४४ ॥ धन्याःखलुमहात्मानोमुनयःसत्यसंमताः ॥ जितात्मानोमहाभागायेषांनस्तःप्रियाप्रिये ॥ ४५ ॥
प्रियान्नसंभवेद्दुःखमप्रियादधिकंभवेत् ॥ ताभ्यांहितेवियुज्यंतेनमस्तेषांमहात्मनाम् ॥४६॥साहंत्यक्ताप्रियेणैवरामेणविदितात्मना ॥
प्राणांस्त्यक्ष्यामिपापस्यरावणस्यगतावशम् ॥ ४७ ॥ इत्यार्षे श्रीम० वा० आ० च० सा० सुं० षड्विंशः सर्गः ॥ २६ ॥ इत्युक्ताः
सीतयाघोरंराक्षस्यःक्रोधमूर्च्छिताः ॥ काश्चिज्जग्मुस्तदाख्यातुंरावणस्यदुरात्मनः ॥ १ ॥ ततःसीतामुपागम्यराक्षस्योभीमदर्शनाः ॥
पुनःपरुषमेकार्थमनर्थार्थमथाब्रुवन् ॥ २ ॥अद्येदानींतवानार्येसीतेपापविनिश्चये ॥ राक्षस्योभक्षयिष्यंतिमांसमेतद्यथासुखम् ॥ ३ ॥
सीतांताभिरनार्याभिर्दृष्ट्वासंतर्जितांतदा ॥ राक्षसीत्रिजटावृद्धाप्रबुद्धावाक्यमब्रवीत् ॥ ४ ॥ आत्मानंखादतानार्यानसीतांभक्षयिष्यथ॥
जनकस्यसुतामिष्टांस्नुषांदशरथस्यच ॥ ५ ॥ स्वप्नोह्यद्यमयादृष्टोदारुणोरोमहर्षणः ॥ राक्षसानामभावायभर्तुरस्याभवायच ॥ ६ ॥
एवमुक्तास्त्रिजटयाराक्षस्यःक्रोधमूर्च्छिताः ॥ सर्वाएवाब्रुवन्भीतास्त्रिजटांतामिदंवचः ॥ ७॥ कथयस्वत्वयादृष्टःस्वप्नोऽयंकीदृशोनिशि ॥
तासांश्रुत्वातुवचनंराक्षसीनांमुखोद्गतम् ॥८॥ उवाचवचनंकालेत्रिजटास्वप्नसंश्रितम् ॥ गजदंतमयींदिव्यांशिबिकामंतरिक्षगाम् ॥ ९ ॥
युक्तांवाजिसहस्रेणस्वयमास्थायराघवः ॥ शुक्लमाल्याम्बरधरोलक्ष्मणेनसमागतः ॥ १० ॥ स्वप्नेचाद्यमयादृष्टासीताशुक्लांबरावृता ॥

पद्यते ॥२॥'' काममध्येसमुद्रस्यलंकेयंदुष्प्रधर्षणा ॥ नतुराघवबाणानांगतिरोधोभविष्यति ॥ १३ ॥ किंतुतत्कारणंयेनरामोदृढपरा
क्रमः ॥ राक्षसापहृतांभार्यामिष्टांयोनाभिपद्यते ॥ १४ ॥ इहस्थांमांनजानीतेशंकेलक्ष्मणपूर्वजः ॥ जानन्नपिसतेजस्वीधर्षणांमर्षयि
ष्यति ॥१५॥ हृतेतिमांयोऽधिगत्यराघवायनिवेदयेत् ॥ गृध्रराजोऽपिसरणेरावणेननिपातितः ॥ १६ ॥ कृतंकर्ममहत्तेनमांतदाभ्यव
पद्यता ॥ तिष्ठतारावणवधेवृद्धेनापिजटायुषा ॥ १७ ॥ यदिमामिहजानीयाद्वर्तमानांहिराघवः ॥ अद्यबाणैरभिक्रुद्धःकुर्याल्लोकमराक्ष
सम् ॥१८॥ निर्दहेच्चपुरींलंकांनिर्दहेच्चमहोदधिम् ॥ रावणस्यचनीचस्यकीर्तिंनामचनाशयेत् ॥ १९ ॥ ततोनिहतनाथानांराक्षसीनांगृहे
गृहे ॥ यथाहमेवंरुदतीतथाभूयोनसंशयः ॥ २० ॥ अन्विष्यरक्षसांलंकांकुर्याद्रामःसलक्ष्मणः ॥ नहिताभ्यांरिपुर्दृष्टोमुहूर्तमपिजी
वति ॥ २१ ॥ चिताधूमाकुलपथागृध्रमंडलमंडिता ॥ अचिरेणैवकालेनश्मशानसदृशीभवेत् ॥ २२ ॥ अचिरेणैवकालेनप्राप्स्याम्येनं
मनोरथम् ॥ दुष्प्रस्थानोयमाभातिसर्वेषांवोविपर्ययः ॥२३॥ यादृशानितुदृश्यंतेलंकायामशुभानितु ॥ अचिरेणैवकालेनभविष्यति
हतप्रभा ॥२४॥ नूनंलंकाहतेपापेरावणेराक्षसाधिपे ॥ शोषमेष्यतिदुर्धर्षाप्रमदाविधवायथा ॥ २५ ॥ पुण्योत्सवसमृद्धाचनष्टभर्त्रीस
राक्षसा ॥ भविष्यतिपुरीलंकानष्टभर्त्रीयथांगना ॥ २६ ॥ नूनंराक्षसकन्यानांरुदतीनांगृहेगृहे ॥ श्रोष्यामिनचिरादेवदुःखार्तानामिह
ध्वनिम् ॥ २७ ॥ सांधकाराहतद्योताहतराक्षसपुंगवा ॥ भविष्यतिपुरीलंकानिर्दग्धारामसायकैः ॥ २८ ॥ यदिनामसशूरोमांरामोरक्ता
तलोचनः ॥ जानीयाद्वर्तमानांमांराक्षसस्यनिवेशने ॥ २९ ॥ अनेनतुनृशंसेनरावणेनाधमेनमे ॥ समयोयस्तुनिर्दिष्टस्तस्यकालोऽय
मागतः ॥ ३० ॥ सचमेविहितोमृत्युरस्मिन्दुष्टेनवर्तते ॥ अकार्यंयेनजानंतिनैर्ऋताःपापकारिणः ॥ ३१ ॥ अधर्मात्तुमहोत्पातोभवि
ष्यतिहिसांप्रतम् ॥ नैतेधर्मंविजानंतिराक्षसाःपिशिताशनाः ॥ ३२ ॥ ध्रुवंमांप्रातराशार्थंराक्षसःकल्पयिष्यति ॥ साहंकथंकरिष्यामितं
विनाप्रियदर्शनम् ॥ ३३ ॥ रामंरक्तांतनयनमपश्यंतीसुदुःखिता ॥ (यदिकश्चित्प्रदातामेविषस्याद्यभवेदिह ॥) क्षिप्रंवैवस्वतंदेवंप
श्येयंपतिनाविना ॥ ३४ ॥ नाजानाज्जीवतींरामःसमांभरतपूर्वजः ॥ जानंतौतुनकुर्यातांनोर्व्यांहिपरिमार्गणम् ॥ ३५ ॥ नूनंममैव

एषाल्पपुण्याकृपणाविनशिष्याम्यनाथवत् ॥ समुद्रमध्येनौःपूर्णावायुवेगैरिवाहता ॥ १४ ॥ भर्तारंतमपश्यंतीराक्षसीवशमागता॥सीदा
मिखलुशोकेनकूलंतोयहतंयथा ॥ १५ ॥ तंपद्मदलपत्राक्षंसिंहविक्रांतगामिनम् ॥ धन्याःपश्यंतिमेनाथंकृतज्ञंप्रियवादिनम् ॥ १६ ॥
सर्वथातेनहीनायारामेणविदितात्मना ॥ तीक्ष्णंविषमिवास्वाद्यदुर्लभंममजीवनम् ॥ १७ ॥ कीदृशंतुमहापापंमयादेहांतरेकृतम् ॥
येनेदंप्राप्यतेघोरंमहादुःखंसुदारुणम् ॥१८॥ जीवितंत्यक्तुमिच्छामिशोकेनमहतावृता ॥ राक्षसीभिश्चरक्षंत्यारामोनासाद्यतेमया ॥१९॥
धिगस्तुखलुमानुष्यंधिगस्तुपरवश्यताम् ॥ नशक्यंयत्परित्यक्तुमात्मच्छंदेनजीवितम् ॥ २० ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये
आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे पंचविंशःसर्गः ॥ २५ ॥ प्रसक्ताश्रुमुखीत्वेवंब्रुवतीजनकात्मजा ॥ अधोगतमुखीबालाविलप्तुमुपच
क्रमे ॥ १ ॥ उन्मत्तेवप्रमत्तेवभ्रांतचित्तेवशोचती ॥ उपावृत्ताकिशोरीव विचेष्टंतीमहीतले ॥ २ ॥ राघवस्यप्रमत्तस्यरक्षसाकामरू
पिणा ॥ रावणेनप्रमथ्याहमानीताक्रोशतीबलात् ॥ ३ ॥ राक्षसीवशमापन्नाभर्त्स्यमानाचदारुणम् ॥ चिन्तयंतीसुदुःखार्तानाहंजी
वितुमुत्सहे ॥ ४ ॥ नहिमेजीवितेनार्थोनैवार्थैर्नचभूषणैः ॥ वसंत्याराक्षसीमध्येविनारामंमहारथम् ॥ ५ ॥ अश्मसारमिदंनूनमथवाप्य
जरामरम् ॥हृदयंममयेनेदंनदुःखेनविशीर्यते ॥ ६ ॥ धिङ्मामनार्यामसतींयाहंतेनविनाकृता ॥ मुहूर्तमपिजीवामिजीवितंपापजीविका
॥ ७ ॥ (काचमेजीवितेश्रद्धासुखेवातंप्रियंविना ॥ भर्तारंसागरान्तायावसुधायाःप्रियंवदम् ॥ १ ॥ भिद्यतांभक्ष्यतांवापिशरीरंविसृ
जाम्यहम् ॥ नचाप्यहंचिरंदुःखंसहेयंप्रियवर्जिता ॥ २ ॥) चरणेनापिसव्येननस्पृशेयंनिशाचरम् ॥ रावणंकिंपुनरहंकामयेयंनिशा
चरम् ॥ ८ ॥ प्रत्याख्यानंनजानातिनात्मानंनात्मनःकुलम् ॥ योनृशंसस्वभावेनमांप्रार्थयितुमिच्छति ॥ ९ ॥ छिन्नाभिन्नाप्रभिन्नावा
दीतावाग्नौप्रदीपिता ॥ रावणंनोपतिष्ठेयंकिंप्रलापेनवश्चिरम् ॥ १० ॥ ख्यातःप्राज्ञःकृतज्ञश्चसानुक्रोशश्चराघवः ॥ सद्वृत्तोनिरनुक्रोश
शंकेमद्भाग्यसंक्षयात् ॥ ११ ॥ राक्षसानांजनस्थानेसहस्राणिचतुर्दश ॥ एकेनैवनिरस्तानिसमांकिंनाभिपद्यते ॥ १२ ॥ "निरुद्धारा
वणेनाहमल्पवीर्येणरक्षसा ॥ समर्थःखलुमेभर्तारावणंहंतुमाहवे ॥१॥विराधोदंडकारण्येयेनराक्षसपुंगवः ॥ रणेरामेणनिहतःसमांनाभ्यव

भ्रामयंतीमहच्छूलमिदंवचनमब्रवीत् ॥ इमांहरिणशावाक्षींत्रासोत्कंपपयोधराम् ॥ ३९ ॥ रावणेनहृतांदृष्ट्वादौर्हृदोमेमहानयम् ॥
यकृत्प्लीहंमहत्क्रोडंहृदयंचसबंधनम् ॥ ४० ॥ गात्राण्यपितथाशीर्षंखादेयमितिमेमतिः ॥ ततस्तुप्रघसानामराक्षसीवाक्यमब्रवीत्॥४१॥
"कंठमस्यानृशंसायाःपीडयामःकिमास्यते ॥ निवेद्यतांततोराज्ञेमानुषीसामृतेतिच॥१॥नात्रकश्चिच्चसंदेहःखादतेतिसवक्ष्यति ॥ ततस्त्व
जामुखीनामराक्षसीवाक्यमब्रवीत् ॥२॥" विशस्येमांततःसर्वान्समान्कुरुतपिंडकान् ॥ विभजामततःसर्वाविवादोमेनरोचते ॥ ४२ ॥
पेयमानीयतांक्षिप्रंमाल्यंचविविधंबहु ॥ ततःशूर्पणखानामराक्षसीवाक्यमब्रवीत् ॥ ४३ ॥ अजामुख्यायदुक्तंवैतदेवममरोचते ॥ सुरा
चानीयतांक्षिप्रंसर्वशोकविनाशिनी ॥ ४४ ॥ मानुषंमांसमासाद्यनृत्यामोऽथनिकुंभिलाम् ॥ एवंनिर्भर्त्स्यमानासासीतासुरसुतोपमा ॥
राक्षसीभिर्विरूपाभिर्धैर्यमुत्सृज्यरोदिति ॥ ४५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे चतुर्विंशः
सर्गः ॥ २४ ॥ अथतासांवदंतीनांपरुषंदारुणंबहु ॥ राक्षसीनामसौम्यानांरुरोदजनकात्मजा ॥ १ ॥ एवमुक्तातुवैदेहीराक्षसीभिर्मन
स्विनी ॥ उवाचपरमत्रस्ताबाष्पगद्गदयागिरा ॥ २ ॥ नमानुषीराक्षसस्यभार्याभवितुमर्हति ॥ कामंखादतमांसर्वानकरिष्यामिवो
वचः ॥ ३ ॥ साराक्षसीमध्यगतासीतासुरसुतोपमा ॥ नशर्मलेभेशोकार्तारावणेनचभर्त्सिता ॥ ४ ॥ वेपतेस्माधिकंसीताविशंतीवांग
मात्मनः ॥ वनेयूथपरिभ्रष्टामृगीकोकैरिवार्दिता ॥ ५ ॥ सात्वशोकस्यविपुलांशाखामालंब्यपुष्पिताम् ॥ चिंतयामासशोकेनभर्तारं
भग्नमानसा ॥ ६ ॥ सास्नापयंतीविपुलौस्तनौनेत्रजलस्रवैः ॥ चिंतयंतीनशोकस्यतदान्तमधिगच्छति ॥ ७ ॥ सावेपमानापतिताप्रवाते
कदलीयथा ॥ राक्षसीनांभयत्रस्ताविवर्णवदनाऽभवत् ॥ ८ ॥ तस्याःसादीर्घबहुलावेपंत्याःसीतयातदा ॥ ददृशेकंपितावेणीव्यालीव
परिसर्पती ॥ ९ ॥ सानिःश्वसंतीशोकार्ताशोकोपहतचेतना ॥ आर्ताव्यसृजदश्रूणिमैथिलीविललापच ॥ १० ॥ हारामेतिचदुःखा
र्ताहापुनर्लक्ष्मणेतिच ॥ हाश्वश्रूर्मम कौसल्येहासुमित्रेतिभामिनी ॥ ११ ॥ लोकप्रवादःसत्योयंपंडितैःसमुदाहृतः ॥ अकालेदुर्लभो
मृत्युःस्त्रियावापुरुषस्यवा ॥ १२ ॥ यत्राहमाभिःक्रूराभीराक्षसीभिरिहार्दिता ॥ जीवामिहीनारामेणमुहूर्तमपिदुःखिता ॥ १३ ॥

भृशंसंलिलिहुर्दीप्तान्प्रलंबान्दशनच्छदान् ॥१५॥ ऊचुश्चपरमक्रुद्धाःप्रगृह्याशुपरश्वधान् ॥ नेयमर्हतिभर्तारंरावणंराक्षसाधिपम् ॥१६॥
साभर्त्स्यमानाभीमाभीराक्षसीभिर्वरांगना ॥ साबाष्पमपमार्जंतीशिंशपांतामुपागमत् ॥ १७ ॥ ततस्तांशिंशपांसीताराक्षसीभिःसमा
वृता ॥ अभिगम्यविशालाक्षीतस्थौशोकपरिप्लुता ॥ १८ ॥ तांकृशांदीनवदनांमलिनांबरवासिनीम् ॥ भर्त्सयांचक्रिरेभीमाराक्ष
स्यस्ताःसमंततः ॥ १९ ॥ ततस्तुविनतानामराक्षसीभीमदर्शना ॥ अब्रवीत्कुपिताकाराकरालानिर्णतोदरी ॥ २० ॥ सीतेपर्याप्तमेता
वद्भर्तुःस्नेहःप्रदर्शितः ॥ सर्वत्रातिकृतंभद्रेव्यसनायोपकल्पते ॥ २१ ॥ परितुष्टास्मिभद्रंतेमानुषस्तेकृतोविधिः ॥ ममापितुवचःपथ्यं
ब्रुवंत्याःकुरुमैथिलि ॥ २२ ॥ रावणंभजभर्तारंभर्तारंसर्वरक्षसाम् ॥ विक्रांतमापतंतंचसुरेशमिववासवम् ॥ २३ ॥ दक्षिणंत्यागशीलं
चसर्वस्यप्रियवादिनम् ॥ मानुषंकृपणंरामंत्यक्त्वारावणमाश्रय ॥२४॥ दिव्यांगरागावैदेहिदिव्याभरणभूषिता ॥ अद्यप्रभृतिलोकानां
सर्वेषामीश्वरीभव ॥ २५ ॥ अग्नेःस्वाहायथादेवीशचींद्रस्यशोभने ॥ किंतेरामेणवैदेहिकृपणेनगतायुषा ॥ २६ ॥ एतदुक्तंचमेवाक्यं
यदित्वंनकरिष्यसि ॥ अस्मिन्मुहूर्तेसर्वास्त्वांभक्षयिष्यामहेवयम् ॥ २७ ॥ अन्यातुविकटानामलंबमानपयोधरा ॥ अब्रवीत्कुपिता
सीतांमुष्टिमुद्यम्यतर्जती ॥ २८ ॥ बहून्यप्रतिरूपाणिवचनानिसुदुर्मते ॥ अनुक्रोशान्मृदुत्वाच्चसोढानितवमैथिलि ॥ २९ ॥ नचनः
कुरुषेवाक्यंहितंकालपुरस्कृतम् ॥ आनीतासिसमुद्रस्यपारमन्यैर्दुरासदम् ॥ ३० ॥ रावणांतःपुरेघोरेप्रविष्टाचासिमैथिलि ॥ रावणस्य
गृहेरुद्धाअस्माभिस्त्वभिरक्षिता ॥ ३१ ॥ नत्वांशक्तःपरित्रातुमपिसाक्षात्पुरंदरः ॥ कुरुष्वहितवादिन्यावचनंममसैथिलि ॥ ३२ ॥
अलमश्रुनिपातेनत्यजशोकमनर्थकम् ॥ भजप्रीतिंप्रहर्षंचत्यजंतीनित्यदैन्यताम् ॥ ३३ ॥ सीतेराक्षसराजेनपरिक्रीडयथासुखम् ॥
जानीमहेयथाभीरुस्त्रीणांयौवनमध्रुवम् ॥ ३४ ॥ यावन्नतेव्यतिक्रामेत्तावत्सुखमवाप्नुहि ॥ उद्यानानिचरम्याणिपर्वतोपवनानिच ॥३५॥
सहराक्षसराजेनचरत्वंमदिरेक्षणे ॥ स्त्रीसहस्राणितेदेविवशेस्थास्यंतिसुंदरि ॥ ३६ ॥ रावणंभजभर्तारंभर्तारंसर्वरक्षसाम् ॥ उत्पाट्य
वातेहृदयंभक्षयिष्यामिमैथिलि ॥ ३७ ॥ यदिमेव्याहृतंवाक्यंनयथावत्करिष्यसि ॥ ततश्चंडोदरीनामराक्षसीक्रूरदर्शना ॥ ३८ ॥

रत्नोपशोभितम् ॥ अंतःपुरंतदुत्सृज्यत्वामुपैष्यतिरावणः ॥ १३ ॥ अन्यातुविकटानामराक्षसीवाक्यमब्रवीत् ॥ असकृद्भीमवीर्येण
नागागंधर्वदानवाः ॥ निर्जिताःसमरेयेनसतेपार्श्वमुपागतः ॥ १४ ॥ तस्यसर्वसमृद्धस्यरावणस्यमहात्मनः ॥ किमर्थंराक्षसेंद्रस्यभा
र्यात्वंनेच्छसेऽधमे ॥ १५ ॥ ततस्तांदुर्मुखीनामराक्षसीवाक्यमब्रवीत् ॥ यस्यसूर्योनतपतिभीतोयस्यसमारुतः ॥ नवातिस्मायतापां
गिकिंत्वंतस्यनतिष्ठसे ॥ १६ ॥ पुष्पवृष्टिंचतरवोमुमुचुर्यस्यवैभयात् ॥ शैलाःसुस्रुवुःपानीयंजलदाश्चयदेच्छति ॥ १७ ॥ तस्यनैर्ऋ
तराजस्यराजराजस्य भामिनि ॥ किंत्वंनकुरुषेबुद्धिंभार्यार्थेरावणस्यहि ॥ १८ ॥ साधुतेतत्त्वतोदेविकथितंसाधुभामिनि ॥ गृहाण
सुस्मितेवाक्यमन्यथानभविष्यसि ॥१९॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये अदिकाव्ये च०सा०सुन्दरकांडे त्रयोविंशः सर्गः ॥२३॥
ततःसीतांसमस्तास्ताराक्षस्योविकृताननाः ॥ परुषंपरुषानर्हामूचुस्तद्वाक्यमप्रियम् ॥ १ ॥ किंत्वमंतःपुरेसीतेसर्वभूतमनोरमम् ॥
महार्हशयनोपेतेनवासमनुमन्यसे ॥ २ ॥ मानुषेमानुषस्यैवभार्यात्वंबहुमन्यसे ॥ प्रत्याहरमनोरामान्नैवंजातुभविष्यति ॥३॥ त्रैलोक्य
वसुभोक्तारंरावणंराक्षसेश्वरम् ॥ भर्तारमुपसंगम्यविहरस्वयथासुखम् ॥ ४ ॥ मानुषीमानुषंतंतुराममिच्छसिशोभने ॥ राज्याद्भ्रष्टमसि
द्धार्थंविप्लवंतमनिंदिते ॥ ५ ॥ राक्षसीनांवचःश्रुत्वासीतापद्मनिभेक्षणा ॥ नेत्राभ्यामश्रुपूर्णाभ्यामिदंवचनमब्रवीत् ॥ ६ ॥ यदिदंलो
कविद्विष्टमुदाहरतसंगताः ॥ नैतन्मनसिवाक्यंमेकिल्बिषंप्रतितिष्ठति ॥ ७ ॥ नमानुषीराक्षसस्यभार्याभवितुमर्हति ॥ कामंखादतमां
सर्वानकरिष्यामिवोवचः ॥ ८ ॥ दीनोवाराज्यहीनोवायोमेभर्तासमेगुरुः ॥ तंनित्यमनुरक्तास्मियथासूर्यंसुवर्चला ॥ ९ ॥ यथाशची
महाभागाशक्रंसमुपतिष्ठति ॥ अरुंधतीवसिष्ठंचरोहिणीशशिनंयथा ॥ १० ॥ लोपामुद्रायथागस्त्यंसुकन्याच्यवनंयथा ॥ सावित्री
सत्यवंतंचकपिलंश्रीमतीयथा ॥ ११ ॥ सौदासंमदयंतीवकेशिनीसगरंयथा ॥ नैषधंदमयंतीवभैमीपतिमनुव्रता ॥ १२ ॥ तथाहमिक्ष्वा
कुवरंरामंपतिमनुव्रता ॥ सीतायावचनंश्रुत्वाराक्षस्यःक्रोधमूर्च्छिताः ॥ भर्त्सयंतिस्मपरुषैर्वाक्यैरावणचोदिताः ॥ १३ ॥ अवलीनः
सनिर्वाक्योहनूमाञ्छिंशपाद्रुमे ॥ सीतांसंतर्जयंतीस्ताराक्षसीरशृणोत्कपिः ॥ १४ ॥ तामभिक्रम्यसंरब्धांवेपमानां समंततः ॥

काममन्युपरीतात्माजानकींप्रतिगर्जत ॥ उपगम्यततःक्षिप्रंराक्षसीधान्यमालिनी ॥ ३९ ॥ परिष्वज्यदशग्रीवमिदंवचनमब्रवीत् ॥
मयाक्रीडमहाराजसीतयाकिंतवानया ॥४०॥ विवर्णयाकृपणयामानुष्याराक्षसेश्वर ॥ नूनमस्यांमहाराजनदेवाभोगसत्तमान् ॥ ४१ ॥
विदधत्यमरश्रेष्ठास्तवबाहुबलार्जितान् ॥ अकामांकामयानस्यशरीरमुपतप्यते ॥ ४२ ॥ इच्छन्तींकामयानस्यप्रीतिर्भवतिशोभना ॥
एवमुक्तस्तुराक्षस्यासमुत्क्षिप्तस्ततोबली ॥ प्रहसन्मेघसंकाशोराक्षसःसन्यवर्तत ॥ ४३ ॥ प्रस्थितःसदशग्रीवःकंपयन्निवमेदिनीम् ॥
ज्वलद्भास्करसंकाशंप्रविवेशनिवेशनम् ॥४४॥ देवगंधर्वकन्याश्चनागकन्याश्चतास्ततः ॥ परिवार्यदशग्रीवंप्रविशुस्तागृहोत्तमम् ॥४५॥
समैथिलींधर्मपरामवस्थितांप्रवेपमानांपरिभर्त्स्यरावणः ॥ विहायसीतांमदनेनमोहितःस्वमेववेश्मप्रविवेशरावणः ॥ ४६ ॥ इत्यार्षे
श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे द्वाविंशः सर्गः ॥ २२ ॥ इत्युक्त्वामैथिलींराजारावणःशत्रुरावणः ॥
संदिश्यचततःसर्वाराक्षसीर्निर्जगामह ॥ १ ॥ निष्क्रांतेराक्षसेंद्रेतुपुनरंतःपुरंगते ॥ राक्षस्योभीमरूपास्ताःसीतांसमभिदुद्रुवुः ॥ २ ॥
ततःसीतामुपागम्यराक्षस्यःक्रोधमूर्च्छिताः ॥ परंपरुषयावाचावैदेहीमिदमब्रुवन् ॥ ३ ॥ पौलस्त्यस्यवरिष्ठस्यरावणस्यमहात्मनः ॥
दशग्रीवस्यभार्यात्वंसीतेनबहुमन्यसे ॥४॥ ततस्त्वेकजटानामराक्षसीवाक्यमब्रवीत् ॥ आमंत्र्यक्रोधताम्राक्षीसीतांकरतलोदरीम् ॥ ५ ॥
प्रजापतीनांषण्णांतुचतुर्थोऽयंप्रजापतिः ॥ मानसोब्रह्मणःपुत्रःपुलस्त्यइतिविश्रुतः ॥ ६ ॥ पुलस्त्यस्यतुतेजस्वीमहर्षिर्मानसःसुतः ॥
नाम्नासविश्रवानामप्रजापतिसमप्रभः ॥ ७ ॥ तस्यपुत्रोविशालाक्षिरावणःशत्रुरावणः ॥ तस्यत्वंराक्षसेंद्रस्यभार्याभवितुमर्हसि ॥ ८ ॥
मयोक्तंचारुसर्वांगीवाक्यंकिंनानुमन्यसे ॥ ततोहरिजटानामराक्षसीवाक्यमब्रवीत् ॥ ९ ॥ विवृत्यनयनेकोपान्मार्जारसदृशेक्षणा ॥
येनदेवास्त्रयस्त्रिंशद्देवराजश्चनिर्जितः ॥ १० ॥ तस्यत्वंराक्षसेंद्रस्यभार्याभवितुमर्हसि ॥ (ततस्तुप्रघसानामराक्षसीक्रोधमूर्च्छिता ॥
भर्त्सयन्तीतदाघोरमिदंवचनमब्रवीत् ॥ १ ॥) वीर्योत्सिक्तस्यशूरस्यसंग्रामेष्वनिवर्तिनः ॥ बलिनोवीर्ययुक्तस्यभार्यात्वंकिंनलि
प्ससे ॥ ११ ॥प्रियांबहुमतांभार्यांत्यक्त्वाराजामहाबलः ॥ सर्वासांचमहाभागांत्वामुपैष्यतिरावणः ॥ १२ ॥ समृद्धंस्त्रीसहस्रेणनाना

उक्तवानसियत्पापंक्वगतस्तस्यमोक्ष्यसे ॥ १५ ॥ यथादृप्तश्चमातंगःशशश्चसहितौवने ॥ तथाद्विरदवद्रामस्त्वंनीचशशवत्स्मृतः ॥१६॥
सत्वमिक्ष्वाकुनाथंवैक्षिपन्निहनलज्जसे ॥चक्षुषोविषयेतस्यनयावदुपगच्छसि ॥ १७ ॥ इमेतेनयनेक्रूरेविकृतेकृष्णपिंगले ॥ क्षितौनपतिते
कस्मान्मामनार्यनिरीक्षतः ॥ १८ ॥ तस्यधर्मात्मनःपत्नींस्नुषांदशरथस्यच ॥ कथंव्याहरतोमांतेनजिह्वापापशीर्यति ॥ १९ ॥
असंदेशात्तुरामस्यतपसश्चानुपालनात् ॥ नत्वांकुर्मिदशग्रीवभस्मभस्मार्हतेजसा ॥ २० ॥ नापहर्तुमहंशक्यातस्यरामस्यधीमतः ॥
विधिस्तववधार्थायविहितोनात्रसंशयः ॥ २१ ॥ शूरेणधनदभ्रात्राबलैःसमुदितेनच ॥ अपोह्यरामंकस्माद्धिदारचौर्यंत्वयाकृतम् ॥ २२ ॥
सीतायावचनंश्रुत्वारावणोराक्षसाधिपः ॥ विवृत्यनयनेक्रूरेजानकीमन्ववैक्षत ॥ २३ ॥ नीलजीमूतसंकाशोमहाभुजशिरोधरः ॥
सिंहसत्त्वगतिःश्रीमान्दीप्तजिह्वोग्रलोचनः ॥ २४ ॥ चलाग्रमुकुटप्रांशुश्चित्रमाल्यानुलेपनः ॥ रक्तमाल्यांबरधरस्तप्तांगदविभूषणः॥२५॥
श्रोणीसूत्रेणमहतामेचकेनसुसंवृतः ॥ अमृतोत्पादनेनद्धोभुजंगेनेवमंदरः ॥ २६ ॥ ताभ्यांसपरिपूर्णाभ्यांभुजाभ्यांराक्षसेश्वरः ॥ शुशु
भेऽचलसंकाशःशृंगाभ्यामिवमंदरः ॥ २७ ॥ तरुणादित्यवर्णाभ्यांकुंडलाभ्यांविभूषितः ॥ रक्तपल्लवपुष्पाभ्यामशोकाभ्यामिवा
चलः ॥ २८ ॥ सकल्पवृक्षप्रतिमोवसंतइवमूर्तिमान् ॥ श्मशानचैत्यप्रतिमोभूषितोऽपिभयंकरः ॥२९॥ अवेक्षमाणोवैदेहींकोपसंरक्तलो
चनः ॥ उवाचरावणःसीतांभुजंगइवनिःश्वसन् ॥ ३० ॥ अनयेनाभिसंपन्नमर्थहीनमनुव्रते ॥ नाशयाम्यहमद्यत्वांसूर्यःसंध्यामिवौ
जसा ॥ ३१ ॥ इत्युक्त्वामैथिलींराजारावणःशत्रुरावणः ॥ संददर्शततःसर्वाराक्षसीर्घोरदर्शनाः ॥ ३२ ॥ एकाक्षीमेककर्णांचकर्णप्रा
वरणांतथा ॥ गोकर्णींहस्तिकर्णींचलंबकर्णीमकर्णिकाम् ॥ ३३ ॥ हस्तिपद्यश्वपद्यौचगोपदींपादचूलिकाम् ॥ एकाक्षीमेकपादींच
पृथुपादीमपादिकाम् ॥ ३४ ॥ अतिमात्रशिरोग्रीवामतिमात्रकुचोदरीम् ॥ अतिमात्रास्यनेत्रांचदीर्घजिह्वानखामपि ॥ ३५ ॥ अना
सिकांसिंहमुखींगोमुखींसूकरीमुखीम् ॥ यथामद्वशगासीताक्षिप्रंभवतिजानकी ॥ ३६ ॥ तथाकुरुतराक्षस्यःसर्वाःक्षिप्रंसमेत्यवा ॥
प्रतिलोमानुलोमैश्चसामदानादिभेदनैः ॥ ३७ ॥ आवर्जयतवैदेहींदंडस्योद्यमनेनच ॥ इतिप्रतिसमादिश्यराक्षसेंद्रःपुनःपुनः ॥ ३८ ॥

उद्धरिष्यतिवेगेनवैनतेयइवोरगान् ॥ २७ ॥ अपनेष्यतिमांभर्तात्वत्तःशीघ्रमरिंदमः ॥ असुरेभ्यःश्रियंदीप्तांविष्णुस्त्रिभिरिवक्रमैः ॥२८॥
जनस्थानेहतस्थानेनिहतेरक्षसांबले ॥ अशक्तेनत्वयारक्षःकृतमेतदसाधुवै ॥ २९ ॥ आश्रमंतत्तयोःशून्यंप्रविश्यनरसिंहयोः ॥ गोच
रंगतयोर्भ्रात्रोरपनीतात्वयाऽधम ॥ ३० ॥ नहिगंधमुपाघ्रायरामलक्ष्मणयोस्त्वया ॥ शक्यंसंदर्शनेस्थातुंशुनाशार्दूलयोरिव ॥ ३१ ॥
तस्यतेविग्रहेताभ्यांयुगग्रहणमस्थिरम् ॥ वृत्रस्येवेंद्रबाहुभ्यांबाहोरेकस्यविग्रहे ॥ ३२ ॥ क्षिप्रंतवसनाथोमेरामःसौमित्रिणासह ॥
तोयमल्पमिवादित्यः प्राणानादास्यतेशरैः ॥ ३३ ॥ गिरिंकुबेरस्यगतोथवालयंसभांगतोवावरुणस्यराज्ञः ॥ असंशयंदाशरथेर्विमो
क्ष्यसेमहाद्रुमःकालहतोऽशनेरिव ॥ ३४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मी० आदि० च० सा० सुंदरकांडे एकविंशः सर्गः ॥ २१ ॥
सीतायावचनं श्रुत्वापरुषंराक्षसेश्वरः ॥ प्रत्युवाचततःसीतांविप्रियंप्रियदर्शनाम् ॥ १ ॥ यथायथासांत्वयितावश्यःस्त्रीणांतथातथा ॥
यथायथाप्रियंवक्तापरिभूतस्तथातथा ॥ २ ॥ सन्नियच्छतिमेक्रोधंत्वयिकामःसमुत्थितः ॥ द्रवतोमार्गमासाद्यहयानिवसुसारथिः ॥३॥
वामःकामोमनुष्याणांयस्मिन्किलनिबध्यते ॥ जनेतस्मिंस्त्वनुक्रोशःस्नेहश्चकिलजायते ॥ ४ ॥ एतस्मात्कारणान्नत्वांघातयामिवरा
नने ॥ वधार्हामवमानार्हांमिथ्याप्रव्रजनेरताम् ॥ ५ ॥ परुषाणिहिवाक्यानियानियानिब्रवीषिमाम् ॥ तेषुतेषुवधोयुक्तस्तवमैथिलि
दारुणः ॥ ६ ॥ एवमुक्त्वातुवैदेहींरावणोराक्षसाधिपः ॥ क्रोधसंरंभसंयुक्तःसीतामुत्तरमब्रवीत् ॥ ७ ॥ द्वौमासौरक्षितव्यौमेयोऽवधि
स्तेमयाकृतः ॥ ततःशयनमारोहममत्वंवरवर्णिनि ॥ ८ ॥ द्वाभ्यामूर्ध्वंतुमासाभ्यांभर्तारंमामनिच्छतीम् ॥ ममत्वांप्रातराशार्थेसूदाश्छे
त्स्यंतिखंडशः ॥ ९ ॥ तांभर्त्स्यमानांसंप्रेक्ष्यराक्षसेंद्रेण जानकीम् ॥ देवगंधर्वकन्यास्ताविषेदुर्विकृतेक्षणाः ॥ १० ॥ ओष्ठप्रकारैर
परानेत्रैर्वक्त्रैस्तथापराः ॥ सीतामाश्वासयामासुस्तर्जितांतेनरक्षसा ॥ ११ ॥ ताभिराश्वासितासीतारावणंराक्षसाधिपम् ॥ उवाचात्म
हितंवाक्यंवृत्तशौंडीर्यगर्वितम् ॥१२ ॥ नूनंनतेजनःकश्चिदस्मिन्निःश्रेयसिस्थितः ॥ निवारयतियोनत्वांकर्मणोऽस्माद्विगर्हितात् ॥ १३॥
मांहिधर्मात्मनःपत्नींशचीमिवशचीपतेः ॥ त्वदन्यस्त्रिषुलोकेषुप्रार्थयेन्मनसापिकः ॥ १४ ॥ राक्षसाधमरामस्यभार्याममिततेजसः ॥

र्यंनमयाकार्यमेकपत्न्याविगर्हितम् ॥ ४ ॥ कुलंसंप्राप्तयापुण्यंकुलेमहतिजातया ॥ एवमुक्त्वातुवैदेहीरावणंतंयशस्विनी ॥ ५ ॥
रावणंपृष्ठतःकृत्वाभूयोवचनमब्रवीत् ॥ नाहमौपयिकीभार्यापरभार्यासतीतव ॥ ६ ॥ साधुधर्ममवेक्षस्वसाधुसाधुव्रतंचर ॥ यथातव
तथान्येषांरक्ष्यादारानिशाचर ॥ ७ ॥ आत्मानमुपमांकृत्वास्वेषुदारेषुरम्यताम् ॥ अतुष्टंस्वेषुदारेषुचपलंचपलेंद्रियम् ॥ नयंतिनिकृति
प्रज्ञंपरदाराःपराभवम् ॥ ८ ॥ इहसंतोनवासंतिसतोवानानुवर्तसे ॥ यथाहिविपरीतातेबुद्धिराचारवर्जिता ॥ ९ ॥ वचोमिथ्याप्रणीता
त्मापथ्यमुक्तंविचक्षणैः ॥ राक्षसानामभावायत्वंवानप्रतिपद्यसे ॥ १० ॥ अकृतात्मानमासाद्यराजानमनयेरतम् ॥ समृद्धानिविनश्यं
तिराष्ट्राणिनगराणिच ॥ ११ ॥ तथैवत्वांसमासाद्यलंकारत्नौघसंकुला ॥ अपराधात्तवैकस्यनचिराद्विनशिष्यति ॥ १२ ॥ स्वकृतैर्ह
न्यमानस्यरावणादीर्घदर्शिनः ॥ अभिनंदंतिभूतानिविनाशेपापकर्मणः ॥ १३ ॥ एवंत्वांपापकर्माणंवक्ष्यंतिनिकृताजनाः ॥ दिष्ट्यैत
द्व्यसनंप्राप्तोरौद्रइत्येवहर्षिताः ॥ १४ ॥ शक्यालोभयितुंनाहमैश्वर्येणधनेनवा ॥ अनन्याराघवेणाहंभास्करेणयथाप्रभा ॥ १५ ॥
उपधायभुजंतस्यलोकनाथस्यसत्कृतम् ॥ कथंनामोपधास्यामिभुजमन्यस्यकस्यचित् ॥ ॥ १६ ॥ अहमौपयिकीभार्यातस्यैवचधरा
पतेः ॥ व्रतस्नातस्यविद्येवविप्रस्यविदितात्मनः ॥ १७ ॥ साधुरावणरामेणमांसमानयदुःखिताम् ॥ वनेवासितयासार्धंकरेण्वेवगजा
धिपम् ॥ १८ ॥ मित्रमौपयिकंकर्तुंरामःस्थानंपरीप्सता ॥ वधंचानिच्छताघोरंत्वयासौपुरुषर्षभः ॥ १९ ॥ विदितःसर्वधर्मज्ञः
शरणागतवत्सलः ॥ तेनमैत्रीभवतुतेयदिजीवितुमिच्छसि ॥ २० ॥ प्रसादयस्वत्वंचैनंशरणागतवत्सलम् ॥ मांचास्मैप्रयतोभूत्वा
निर्यातयितुमर्हसि ॥ २१ ॥ एवंहितेभवेत्स्वस्तिसंप्रदायरघूत्तमे ॥ अन्यथात्वंहिकुर्वाणःपरांप्राप्स्यसिचापदम् ॥ २२ ॥ वर्जये
द्वज्रमुत्सृष्टंवर्जयेदंतकश्चिरम् ॥ त्वद्विधंनतुसंक्रुद्धोलोकनाथःसराघवः ॥ २३ ॥ रामस्य धनुषःशब्दंश्रोष्यसित्वंमहास्वनम् ॥ शत
क्रतुविसृष्टस्यनिर्घोषमशनेरिव ॥ २४ ॥ इहशीघ्रंसुपर्वाणोज्वलितास्याइवोरगाः ॥ इषवोनिपतिष्यंति रामलक्ष्मणलक्षिताः ॥ २५ ॥
रक्षांसिनिहनिष्यंतःपुर्यामस्यांनसंशयः ॥ असंपातंकरिष्यंतिपतन्तःकंकवाससः ॥ २६ ॥ राक्षसेंद्रमहासर्पान्सरामगरुडो महान् ॥

जनकायप्रदास्यामितवहेतोर्विलासिनि ॥ १८ ॥ नेहपश्यामिलोकेऽन्यंयोमेप्रतिबलोभवेत् ॥ पश्यमेसुमहद्वीर्यमप्रतिद्वंद्वमाहवे॥१९॥
असकृत्संयुगेभग्नामयाविमृदितध्वजाः ॥ अशक्ताःप्रत्यनीकेषुस्थातुंममसुरासुराः ॥ २० ॥ इच्छमांक्रियतामद्यप्रतिकर्मतवोत्तमम् ॥
सुप्रभाण्यवसज्जंतांतवांगेभूषणानिहि ॥ २१ ॥ साधुपश्यामितेरूपंसुयुक्तंप्रतिकर्मणा ॥ प्रतिकर्माभिसंयुक्तादाक्षिण्येनवरानने ॥२२॥
भुंक्ष्वभोगान्यथाकामंपिबभीरुरमस्वच ॥ यथेष्टंचप्रयच्छत्वंपृथिवींवाधनानिच ॥ २३ ॥ ललस्वमयिविस्रब्धाधृष्टमाज्ञापयस्वच ॥
मत्प्रसादाल्ललंत्याश्चललतांबांधवास्तव ॥ २४ ॥ ऋद्धिंममानुपश्यत्वंश्रियंभद्रेयशस्विनि ॥ किंकरिष्यसिरामेणसुभगेचीरवासिना ॥
॥ २५ ॥निक्षिप्तविजयोरामोगतश्रीर्वनगोचरः॥व्रतीस्थंडिलशायीचशंकेजीवतिवानवा ॥ २६ ॥ नहिवैदेहिरामस्त्वांद्रष्टुंवाप्युपलभ्यते॥
पुरोबलाकैरसितैर्मेघैर्ज्योत्स्नामिवावृताम् ॥२७॥ नचापिममहस्तात्त्वांप्राप्तुमर्हतिराघवः॥हिरण्यकशिपुःकीर्तिमिंद्रहस्तगतामिव॥२८॥
चारुस्मितेचारुदतिचारुनेत्रेविलासिनि ॥ मनोहरसिमेभीरुसुपर्णःपन्नगंयथा ॥ २९ ॥ क्लिष्टकौशेयवसनांतन्वीमप्यनलंकृताम् ॥
त्वांदृष्ट्वास्वेषुदारेषुरतिंनोपलभाम्यहम् ॥३०॥ अन्तःपुरनिवासिन्यःस्त्रियःसर्वगुणान्विताः ॥ यावत्योममसर्वासामैश्वर्यंकुरुजानकि ॥
॥ ३१ ॥ ममह्यसितकेशांतेत्रैलोक्यप्रवराःस्त्रियः ॥ तास्त्वांपरिचरिष्यंतिश्रियमप्सरसोयथा ॥३२ ॥ यानिवैश्रवणेसुभ्रुरत्नानिचधना
निच ॥तानिलोकांश्चसुश्रोणिमयाभुंक्ष्वयथासुखम् ॥ ३३ ॥ नरामस्तपसादेविनबलेननविक्रमैः ॥ नधनेनमयातुल्यस्तेजसायशसा
पिवा ॥ ३४ ॥ पिब विहररमस्वभुंक्ष्वभोगान्धननिचयंप्रदिशामिमेदिनींच ॥ मयिलललललनेयथासुखंत्वंत्वयिचसमेत्यललंतुबांध
वास्ते ॥३५॥ कुसुमिततरुजालसंततानिभ्रमरयुतानिसमुद्रतीरजा ॥ कनकविमलहारभूषितांगीविहरमयासहभीरुकाननानि ॥ ३६ ॥
इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदि० च० सा० सुं० विंशः सर्गः ॥ २० ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वासीतारौद्रस्यरक्षसः ॥ आर्तादी
नस्वरादीनंप्रत्युवाचततःशनैः ॥ १ ॥ दुःखार्तारुदतीसीतावेपमानातपस्विनी ॥ चिंतयंतीवरारोहापतिमेवपतिव्रता ॥ २ ॥ तृणमं
तरतःकृत्वाप्रत्युवाचशुचिस्मिता ॥ निवर्तयमनोमत्तःस्वजनेप्रीयतांमनः ॥ ३ ॥ नमांप्रार्थयितुंयुक्तस्त्वंसिद्धिमिवपापकृत् ॥ अका

निःश्वसंतींसुदुःखार्तांगजराजवधूमिव॥ १८ ॥एकयादीर्घयावेण्याशोभमानामयत्नतः ॥ नीलयानीरदापायेवनराज्यामहीमिव ॥१९॥
उपवासेनशोकेनध्यानेनचभयेनच ॥ परिक्षीणांकृशांदीनामल्पाहारांतपोधनाम् ॥ २० ॥ आयाचमानांदुःखार्तांप्रांजलिंदेवतामिव ॥
भावेनरघुमुख्यस्यदशग्रीवपराभवम् ॥ २१ ॥ समीक्षमाणांरुदतीमनिंदितांसुपक्ष्मताम्रायतशुक्ललोचनाम् ॥ अनुव्रतांराममतीवमैथिलीं
प्रलोभयामासवधायरावणः ॥ २२॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे एकोनविंशः सर्गः ॥१९॥
सतांपरिवृतांदीनांनिरानंदांतपस्विनीम् ॥ साकारैर्मधुरैर्वाक्यैर्न्यदर्शयतरावणः ॥ १ ॥ मांदृष्ट्वानागनासोरुगूहमानास्तनोदरम् ॥
अदर्शनमिवात्मानंभयान्नेतुंत्वमिच्छसि ॥ २ ॥ कामयेत्वांविशालाक्षिबहुमन्यस्वमांप्रिये ॥ सर्वांगगुणसंपन्ने सर्वलोकमनोहरे ॥ ३ ॥
नेहकिंचिन्मनुष्यावाराक्षसाःकामरूपिणः ॥ व्यपसर्पतुतेसीतेभयंमत्तःसमुत्थितम् ॥ ४ ॥ स्वधर्मोरक्षसांभीरुसर्वदैवनसंशयः ॥ गमनं
वापरस्त्रीणांहरणंसंप्रमथ्यवा ॥ ५ ॥ एवंचैवमकामांत्वांनचस्प्रक्ष्यामिमैथिलि ॥ कामंकामःशरीरेमेयथाकामंप्रवर्तताम् ॥ ६ ॥ देवि
नेहभयंकार्यंमयिविश्वसिहिप्रिये ॥ प्रणयस्वचतत्त्वेनमैवंभूःशोकलालसा ॥ ७ ॥ एकवेणीअधःशय्याध्यानंमलिनमम्बरम् ॥ अस्थाने
प्युपवासश्चनैतान्यौपयिकानिते ॥ ८ ॥ विचित्राणिचमाल्यानिचंदनान्यगुरूणिच ॥ विविधानिचवासांसिदिव्यान्याभरणानिच ॥९॥
महार्हाणिचपानानिशयनान्यासनानिच ॥ गीतंनृत्यंचवाद्यंचलभमांप्राप्यमैथिलि ॥ १० ॥ स्त्रीरत्नमसिमैवंभूःकुरुगात्रेषुभूषणम् ॥
मांप्राप्यहिकथंवास्यास्त्वमनर्हासुविग्रहे ॥११॥ इदंतेचारुसंजातयौवनंह्यतिवर्तते ॥ यदतीतंपुनर्नैतिस्रोतःस्रोतस्विनामिव ॥ १२ ॥
त्वांकृत्वोपरतोमन्येरूपकर्तासविश्वकृत् ॥ नहिरूपोपमाह्यन्यातवास्तिशुभदर्शने ॥ १३ ॥ त्वांसमासाद्यवैदेहिरूपयौवनशालिनीम् ॥
कःपुनर्नातिवर्तेतसाक्षादपिपितामहः ॥१४॥ यद्यत्पश्यामितेगात्रंशीतांशुसदृशानने॥तस्मिंस्तस्मिन्पृथुश्रोणिचक्षुर्ममनिबध्यते ॥१५॥
भवमैथिलिभार्यामेमोहमेतंविसर्जय ॥ बह्वीनामुत्तमस्त्रीणामाहृतानामितस्ततः ॥ सर्वासामेवभद्रंतेममाग्रमहिषीभव ॥ १६ ॥ लोके
भ्योयानिरत्नानिसंप्रमथ्याहृतानिमे ॥ तानितेभीरुसर्वाणिराज्यंचैवददामिते ॥ १७ ॥ विजित्यपृथिवींसर्वांनानानगरमालिनीम् ॥

जास्तेजोवंतमहाकपिः ॥ २९ ॥ रावणोऽयंमहाबाहुरितिसंचिंत्यवानरः ॥ सोऽयमेवपुराशेतेपुरमध्येगृहोत्तमे ॥ अवप्लुतोमहातेजाह
नूमान्मारुतात्मजः ॥ ३० ॥ सतथाऽप्युग्रतेजाःसन्निर्धूतस्तस्यतेजसा ॥ पत्रेगुह्यांतरेसक्तोमतिमान्संवृतोऽभवत् ॥ ३१ ॥ सतामसि
तकेशांतांसुश्रोणींसंहतस्तनीम् ॥ दिदृक्षुरसितापांगीमुपावर्ततरावणः ॥ ३२ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्येच०
सा० सुन्दरकांडे अष्टादशः सर्गः ॥ १८ ॥ तस्मिन्नेवततःकालेराजपुत्रीत्वनिंदिता ॥ रूपयौवनसंपन्नंभूषणोत्तमभूषितम् ॥ १ ॥
ततोदृष्ट्वैववैदेहीरावणंराक्षसाधिपम् ॥ प्रावेपतवरारोहाप्रवातेकदलीयथा ॥ २ ॥ ऊरुभ्यामुदरंछाद्यबाहुभ्यांचपयोधरौ ॥ उपविष्टा
विशालाक्षीरुदतीवरवर्णिनी ॥ ३ ॥ दशग्रीवस्तुवैदेहींरक्षितांराक्षसीगणैः ॥ ददर्श दीनांदुःखार्तांनावंसन्नामिवार्णवे ॥ ४ ॥ असं
वृतायामासीनांधरण्यांसंशितव्रताम् ॥ छिन्नांप्रपतितांभूमौशाखामिववनस्पतेः ॥ ५ ॥ मलमंडनदिग्धांगींमंडनार्हाममंडनाम् ॥ मृणा
लीपंकदिग्धेवविभातिनविभातिच ॥ ६ ॥ समीपंराजसिंहस्यरामस्यविदितात्मनः ॥ संकल्पहयसंयुक्तैर्यांतीमिवमनोरथैः ॥ ७ ॥
शुष्यंतींरुदतीमेकांध्यानशोकपरायणाम् ॥ दुःखस्यांतमपश्यंतींरामांराममनुव्रताम् ॥ ८ ॥ चेष्टमानामथाविष्टांपन्नगेंद्रवधूमिव ॥
धूप्यमानांग्रहेणेवरोहिणींधूमकेतुना ॥ ९ ॥ वृत्तशीलेकुलेजातामाचारवतिधार्मिके ॥ पुनःसंस्कारमापन्नांजातामिवचतुष्कुले ॥ १० ॥
(अभूतेनापवादेनकीर्तिंनिपतितामिव ॥ आम्नायानामयोगेनविद्यांप्रशिथिलामिव ॥ १ ॥) सन्नामिवमहाकीर्तिंश्रद्धामिवविमानि
ताम् ॥ प्रज्ञामिवपरिक्षीणामाशांप्रतिहतामिव ॥ ११ ॥ आयतीमिवविध्वस्तामाज्ञांप्रतिहतामिव ॥ दीप्तामिवदिशंकालेपूजामपहृता
मिव ॥ १२ ॥ पौर्णमासीमिवनिशांतमोग्रस्तेंदुमंडलाम् ॥ पद्मिनीमिवविध्वस्तांहतशूरांचमूमिव ॥ १३ ॥ प्रभामिवतमोध्वस्तामुप
क्षीणामिवापगाम् ॥ वेदीमिवपरामृष्टांशांतामग्निशिखामिव ॥ १४ ॥ उत्कृष्टपर्णकमलांवित्रासितविहंगमाम् ॥ हस्तिहस्तपरामृष्टामा
कुलामिवपद्मिनीम् ॥ १५ ॥ पतिशोकातुरांशुष्कांनदींविस्रावितामिव ॥ परयामृजयाहीनांकृष्णपक्षेनिशामिव ॥ १६ ॥ सुकुमारीं
सुजातांगींरत्नगर्भगृहोचिताम् ॥ तप्यमानामिवोष्णेनमृणालीमचिरोद्धृताम् ॥ १७ ॥ गृहीतांलाडितांस्तंभेयूथपेनविनाकृताम् ॥

नतुतंराक्षसः कामंशशाकात्मनिगूहितुम् ॥ ५ ॥ ससर्वाभरणैर्युक्तोबिभ्रच्छ्रियमनुत्तमाम् ॥ तांनगैर्विविधैर्जुष्टांसर्वपुष्पफलोपगैः ॥६॥
वृतांपुष्करिणीभिश्चनानापुष्पोपशोभिताम् ॥ सदामत्तैश्चविहगैर्विचित्रांपरमाद्भुतैः ॥ ७ ॥ ईहामृगैश्चविविधैर्वृतांदृष्टिमनोहरैः ॥
वीथीःसंप्रेक्षमाणश्चमणिकांचनतोरणाम् ॥८॥ नानामृगगणाकीर्णांफलैःप्रपतितैर्वृताम् ॥ अशोकवनिकामेवप्राविशत्संततद्रुमाम् ॥९॥
अंगनाः शतमात्रंतुतंव्रजंतमनुव्रजन् ॥ महेंद्रमिवपौलस्त्यंदेवगंधर्वयोषितः ॥ १० ॥ दीपिकाः कांचनीःकाश्चिज्जगृहुस्तत्रयोषितः ॥
वालव्यजनहस्ताश्चतालवृंतानिचापराः ॥ ११ ॥ कांचनैश्चैवभंगारैर्जह्रुःसलिलमग्रतः ॥ मंडलाग्राबृसीश्चैवगृह्यान्याःपृष्ठतोययुः ॥१२॥
काचिद्रत्नमयींपात्रींपूर्णांपानस्यभ्राजतीम् ॥ दक्षिणादक्षिणेनैवतदाजग्राहपाणिना ॥ १३ ॥ राजहंसप्रतीकाशंछत्रंपूर्णशशिप्रभम् ॥
सौवर्णदंडमपरागृहीत्वापृष्ठतोययौ ॥ १४ ॥ निद्रामदपरीताक्ष्योरावणस्योत्तमस्त्रियः ॥ अनुजग्मुःपतिंवीरंघनंविद्युल्लताइव ॥ १५ ॥
व्याविद्धहारकेयूराःसमामृदितवर्णकाः ॥ समागलितकेशांताःसस्वेदवदनास्तथा ॥ १६ ॥ घूर्णंत्योमदशेषेणनिद्रयाचशुभाननाः ॥
स्वेदक्लिष्टांगकुसुमाःसमाल्याकुलमूर्धजाः ॥१७॥ प्रयांतंनैर्ऋतपतिंनार्योमदिरलोचनाः॥बहुमानाच्चकामाच्चप्रियभार्यास्तमन्वयुः ॥१८॥
सचकामपराधीनःपतिस्तासांमहाबलः ॥ सीतासक्तमनामंदोमदांचितगतिर्बभौ ॥ १९ ॥ ततःकांचीनिनादंचनूपुराणांचनिःस्वनम् ॥
शुश्रावपरमस्त्रीणांकपिर्मारुतनंदनः ॥ २० ॥ तंचाप्रतिमकर्माणमचिंत्यबलपौरुषम् ॥ द्वारदेशमनुप्राप्तंददर्शहनुमान्कपिः ॥ २१ ॥
दीपिकाभिरनेकाभिःसमंतादवभासितम् ॥ गंधतैलावसिक्ताभिर्ध्रियमाणाभिरग्रतः ॥ २२ ॥ कामदर्पमदैर्युक्तंजिह्मताम्रायतेक्षणम् ॥
समक्षमिवकंदर्पमपविद्धशरासनम् ॥ २३ ॥ मथितामृतफेनाभमरजोवस्त्रमुत्तमम् ॥ सपुष्पमवकर्षंतंविमुक्तंसक्तमंगदे ॥ २४ ॥
तंपत्रविटपेलीनःपत्रपुष्पशतावृतः ॥ समीपमुपसंक्रांतंविज्ञातुमुपचक्रमे ॥ २५ ॥ अवेक्षमाणस्तुतदाददर्शकपिकुंजरः ॥ रूपयौवन
संपन्नारावणस्यवरस्त्रियः ॥ २६ ॥ ताभिःपरिवृतोराजासुरूपाभिर्महायशाः ॥ तन्मृगद्विजसंघुष्टंप्रविष्टःप्रमदावनम् ॥ २७ ॥ क्षीबोवि
चित्राभरणःशंकुकर्णोमहाबलः ॥ तेनविश्रवसःपुत्रःसदृष्टोराक्षसाधिपः ॥ २८ ॥ वृतःपरमनारीभिस्ताराभिरिवचंद्रमाः ॥ तंददर्शमहाते

शूलमुद्गरहस्ताश्चक्रोधनाःकलहप्रियाः ॥१५॥ करालाधूम्रकेशिन्योराक्षसीर्विकृताननाः॥पिबंतिसततंपानंसुरामांससदाप्रियाः ॥ १६ ॥
मांसशोणितदिग्धांगीर्मांसशोणितभोजनाः ॥ तादद्दर्शकपिश्रेष्ठोरोमहर्षणदर्शनाः ॥ १७ ॥ स्कंधवंतमुपासीनाःपरिवार्यवनस्पतिम् ॥
तस्याधस्ताच्चतांदेवींराजपुत्रीमनिंदिताम् ॥ १८ ॥ लक्षयामासलक्ष्मीवान्हनूमाञ्जनकात्मजाम् ॥ निष्प्रभांशोकसंतप्तांमलसंकुलमूर्ध
जाम् ॥ १९ ॥ क्षीणपुण्यांच्युतांभूमौतारांनिपतितामिव ॥ चारित्रव्यपदेशाढ्यांभर्तृदर्शनदुर्गताम् ॥२०॥ भूषणैरुत्तमैर्हीनांभर्तृवात्स
ल्यभूषिताम् ॥ राक्षसाधिपसंरुद्धांबंधुभिश्चविनाकृताम् ॥ २१ ॥ वियूथांसिंहसंरुद्धांबद्धांगजवधूमिव ॥ चंद्ररेखांपयोदांतेशारदाभ्रैरिवा
वृताम् ॥ २२ ॥ क्लिष्टरूपामसंस्पर्शादयुक्तामिववल्लकीम् ॥ सतांभर्तृहितेयुक्तामयुक्तांरक्षसांवशे ॥ २३ ॥ अशोकवनिकामध्येशोकसाग
रमाप्लुताम् ॥ ताभिःपरिवृतांतत्रसग्रहामिवरोहिणीम्॥ २४ ॥ददर्शहनुमांस्तत्रलतामकुसुमामिव ॥ सामलेनचदिग्धांगीवपुषाचाप्यलं
कृता ॥ मृणालीपंकदिग्धेवविभातिचनभाति च ॥ २५ ॥ मलिनेन तुवस्त्रेणपरिक्लिष्टेनभामिनीम् ॥ संवृतामृगशावाक्षींददर्शहनुमा
न्कपिः ॥ २६ ॥ तांदेवींदीनवदनामदीनांभर्तृतेजसा ॥ रक्षितांस्वेनशीलेनसीतामसितलोचनाम् ॥ २७ ॥ तांदृष्ट्वाहनुमान्सीतांमृगशा
वनिभेक्षणाम् ॥ मृगकन्यामिवत्रस्तांवीक्षमाणांसमंततः ॥ २८ ॥ दहंतीमिवनिःश्वासैर्वृक्षान्पल्लवधारिणः ॥ संघातमिवशोकानांदुःख
स्योर्मिमिवोत्थिताम् ॥ २९ ॥ तांक्षामांसुविभक्तांगींविनाभरणशोभिनीम् ॥ प्रहर्षमतुलंलेभेमारुतिःप्रेक्ष्य मैथिलीम् ॥ ३० ॥
हर्षजानिचसोऽश्रूणितांदृष्ट्वामदिरेक्षणाम् ॥ मुमोचहनुमांस्तत्रनमश्चक्रेचराघवम् ॥ ३१ ॥ नमस्कृत्वाथरामायलक्ष्मणायचवीर्यवान् ॥
सीतादर्शनसंहृष्टोहनुमान्संवृतोऽभवत्॥३२॥इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे सप्तदशः सर्गः ॥१७॥
तथाविप्रेक्षमाणस्यवनंपुष्पितपादपम् ॥ विचिन्वतश्चवैदेहींकिंचिच्छेषानिशाभवत् ॥ १ ॥ षडंगवेदविदुषांक्रतुप्रवरयाजिनाम् ॥
शुश्रावब्रह्मघोषान्सविरात्रेब्रह्मरक्षसाम् ॥ २ ॥ अथमंगलवादित्रैःशब्दैःश्रोत्रमनोहरैः ॥ प्राबोध्यतमहाबाहुर्दशग्रीवोमहाबलः ॥ ३ ॥
विबुध्यतुमहाभागोराक्षसेंद्रःप्रतापवान् ॥ स्रस्तमाल्यांबरधरोवैदेहीमन्वचिंतयत् ॥ ४ ॥ भृशंनियुक्तस्तस्यां चमदनेनमदोत्कटः ॥

दुष्करंकुरुतेरामोहीनोयदनयाप्रभुः ॥ धारयत्यात्मनोदेहंनदुःखेनावसीदति ॥ २७ ॥ इमामसितकेशांतांशतपत्रनिभेक्षणाम् ॥
सुखार्हांदुःखितांज्ञात्वाममापिव्यथितंमनः ॥ २८ ॥ क्षितिक्षमापुष्करसन्निभेक्षणायारक्षिताराघवलक्ष्मणाभ्याम् ॥ सा राक्षसीभिर्वि
कृतेक्षणाभिःसंरक्ष्यतेसंप्रतिवृक्षमूले ॥ २९ ॥ हिमहतनलिनीवनष्टशोभाव्यसनपरंपरयानिपीडचमाना ॥ सहचररहितेवचक्रवाकीज
नकसुताकृपणांदशांप्रपन्ना ॥ ३० ॥ अस्याहिपुष्पावनताग्रशाखाःशोकंदृढंवैजनयंत्यशोकाः ॥ हिमव्यपायेनचशीतरश्मिरभ्युत्थितो
नैकसहस्ररश्मिः ॥ ३१ ॥ इत्येवमर्थंकपिरन्ववेक्ष्यसीतेयमित्येवतुजातबुद्धिः ॥ संश्रित्यतस्मिन्निषसादवृक्षेबलीहरीणामृषभस्त
रस्वी ॥ ३२ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे षोडशः सर्गः ॥ १६ ॥ ततःकुमुदखंडाभो
निर्मलंनिर्मलोदयः ॥ प्रजगामनभश्चंद्रोहंसोनीलमिवोदकम् ॥ १ ॥ साचिव्यमिवकुर्वन्सप्रभयानिर्मलप्रभः ॥ चंद्रमारश्मिभिःशीतैः
सिषेवेपवनात्मजम् ॥ २ ॥ सददर्शततःसीतांपूर्णचंद्रनिभाननाम् ॥ शोकभारैरिवन्यस्तांभारैर्नावमिवांभसि ॥ ३ ॥ दिदृक्षमाणोवै
देहींहनूमान्मारुतात्मजः ॥ सददर्शाविदूरस्थाराक्षसीर्घोरदर्शनाः ॥ ४ ॥ एकाक्षीमेककर्णांचकर्णप्रावरणांतथा ॥ अकर्णांशंकुकर्णांच
मस्तकोच्छ्वासनासिकाम् ॥ ५ ॥ अतिकायोत्तमांगींचतनुदीर्घशिरोधराम् ॥ ध्वस्तकेशींतथाकेशींकेशकंबलधारिणीम् ॥६॥ लंब
कर्णललाटांचलंबोदरपयोधराम् ॥ लंबोष्ठींचिबुकोष्ठींचलंबास्यांलंबजानुकाम् ॥ ७ ॥ ह्रस्वांदीर्घांचकुब्जांचविकटांवामनांतथा ॥
करालांभग्नवक्त्रांचपिंगाक्षींविकृताननाम् ॥ ८ ॥ विकृताः पिंगलाःकालीःक्रोधनाः कलहप्रियाः ॥ कालायसमहाशूलकूटमुद्गरधा
रिणीः ॥ ९ ॥ वराहमृगशार्दूलमहिषाजशिवामुखीः ॥ गजोष्ट्रहयपादाश्चनिखातशिरसोऽपराः ॥ १० ॥ एकहस्तैकपादाश्चखरकर्ण्य
श्वकर्णिकाः ॥ गोकर्णीर्हस्तिकर्णीश्चहरिकर्णीस्तथापराः ॥११॥ अतिनासाश्चकाश्चित्तिर्यङ्नासाअनासिकाः ॥ गजसन्निभनासा
श्चललाटोच्छ्वासनासिकाः ॥ १२ ॥ हस्तिपादामहापादागोपादाःपादचूलिकाः ॥ अतिमात्रशिरोग्रीवाअतिमात्रकुचोदरीः ॥ १३ ॥
अतिमात्रास्यनेत्राश्चदीर्घजिह्वाननास्तथा ॥ अजामुखीर्हस्तिमुखीर्गोमुखीःसूकरीमुखीः ॥ १४ ॥ हयोष्ट्रखरवक्त्राश्चराक्षसीर्घोरदर्शनाः॥

कालोहिदुरतिक्रमः ॥ ३ ॥ रामस्यव्यवसायज्ञालक्ष्मणस्यचधीमतः ॥ नात्यर्थंक्षुभ्यतेदेवीगंगेवजलदागमे ॥ ४ ॥ तुल्यशीलवयो
वृत्तांतुल्याभिजनलक्षणाम् ॥ राघवोऽर्हतिवैदेहींतंचेयमसितेक्षणा ॥ ५ ॥ तांदृष्ट्वानवहेमाभांलोककांतामिवश्रियम् ॥ जगाममनसा
रामंवचनंचेदमब्रवीत् ॥ ६ ॥ अस्याहेतोर्विशालाक्ष्याहतोवालीमहाबलः ॥ रावणप्रतिमोवीर्येकबंधश्चनिपातितः ॥ ७ ॥ विराधश्च
हतःसंख्येराक्षसोभीमविक्रमः ॥ वनेरामेणविक्रम्यमहेंद्रेणेवशंबरः ॥ ८ ॥ चतुर्दशसहस्राणिरक्षसांभीमकर्मणाम् ॥ निहतानिजनस्था
नेशरैरग्निशिखोपमैः ॥ ९ ॥ खरश्चनिहतःसंख्येत्रिशिराश्चनिपातितः ॥ दूषणश्चमहातेजारामेणविदितात्मना ॥ १० ॥ ऐश्वर्यंवानरा
णांचदुर्लभंवालिपालितम् ॥ अस्यानिमित्तेसुग्रीवःप्राप्तवाँल्लोकविश्रुतः ॥ ११ ॥ सागरश्चमयाक्रांतःश्रीमान्नदनदीपतिः ॥ अस्याहे
तोर्विशालाक्ष्याःपुरीचेयंनिरीक्षिता ॥ १२ ॥ यदिरामःसमुद्रांतांमेदिनींपरिवर्तयेत् ॥ अस्याःकृतेजगच्चापियुक्तमित्येवमेमतिः ॥ १३ ॥
राज्यंवात्रिषुलोकेषुसीतावाजनकात्मजा ॥ त्रैलोक्यराज्यंसकलंसीतायानाप्नुयात्कलाम् ॥ १४ ॥ इयंसाधर्मशीलस्यजनकस्यमहा
त्मनः ॥ सुतामैथिलराजस्यसीताभर्तृदृढव्रता ॥ १५ ॥ उत्थितामेदिनींभित्त्वाक्षेत्रे हलमुखक्षते ॥ पद्मरेणुनिभैःकीर्णाशुभैःकेदारपां
सुभिः ॥ १६ ॥ विक्रांतस्यार्यशीलस्यसंयुगेष्वनिवर्तिनः ॥ स्नुषादशरथस्यैषाज्येष्ठाराज्ञोयशस्विनी ॥ १७ ॥ धर्मज्ञस्यकृतज्ञस्यरा
मस्यविदितात्मनः ॥ इयंसादयिताभार्याराक्षसीवशमागता ॥ १८ ॥ सर्वान्भोगान्परित्यज्यभर्तृस्नेहबलात्कृता ॥ अचिन्तयित्वा
कष्टानिप्रविष्टानिर्जनंवनम् ॥ १९ ॥ संतुष्टाफलमूलेनभर्तृशुश्रूषणापरा ॥ यापरांभजतेप्रीतिंवनेऽपिभवनेयथा ॥ २० ॥ सेयंकन
कवर्णांगीनित्यंसुस्मितभाषिणी ॥ सहतेयातनामेतामनर्थानामभागिनी ॥ २१ ॥ इमांतुशीलसंपन्नांद्रष्टुमिच्छतिराघवः ॥ रावणे
नप्रमथितांप्रपामिवपिपासितः ॥ २२ ॥ अस्यानूनंपुनर्लाभाद्राघवःप्रीतिमेष्यति ॥ राजाराज्यपरिभ्रष्टःपुनःप्राप्येवमेदिनीम् ॥ २३ ॥
कामभोगैः परित्यक्ताहीनाबंधुजनेनच ॥ धारयत्यात्मनोदेहंतत्समागमकांक्षिणी ॥ २४ ॥ नैषापश्यतिराक्षस्योनेमान्पुष्पफलद्रुमान् ॥
एकस्थहृदयानूनंराममेवानुपश्यति ॥ २५ ॥ भर्तानामपरंनार्याःशोभनंभूषणादपि ॥ एषाहिरहितातेनशोभनार्हानशोभते ॥ २६ ॥

वदनेनाप्रसन्नेननिःश्वसंतींपुनःपुनः ॥ ३६ ॥ मलपंकधरांदीनांमंडनार्हाममंडिताम् ॥ प्रभांनक्षत्रराजस्यकालमेघैरिवावृताम् ॥ ३७ ॥
तस्यसंदिदिहेबुद्धिस्तथासीतांनिरीक्ष्यच ॥ आम्नायानामयोगेनविद्यांप्रशिथिलामिव ॥ ३८ ॥ दुःखेनबुबुधेसीतांहनुमाननलंकृताम् ॥
संस्कारेणयथाहीनांवाचमर्थान्तरंगताम् ॥ ३९ ॥ तांसमीक्ष्यविशालाक्षींराजपुत्रीमनिंदिताम् ॥ तर्कयामाससीतेतिकारणैरुपपाद
यन् ॥ ४० ॥ वैदेह्यायानिचांगेषुतदारामोन्वकीर्तयत् ॥ तान्याभरणजालानिगात्रशोभीन्यलक्षयत् ॥ ४१ ॥ सुकृतौकर्णवेष्टौचश्व
दंष्ट्रौचसुसंस्थितौ ॥ मणिविद्रुमचित्राणिहस्तेष्वाभरणानिच ॥ ४२ ॥ श्यामानिचिरयुक्तत्वात्तथासंस्थानवंतिच ॥ तान्येवैतानिम
न्येऽहंयानिरामोऽन्वकीर्तयत् ॥ ४३ ॥ तत्रयान्यवहीनानितान्यहंनोपलक्षये ॥ यान्यस्यानावहीनानितानीमानिनसंशयः ॥ ४४ ॥
पीतंकनकपट्टाभंस्रस्तंतद्वसनंशुभम् ॥ उत्तरीयंनगासक्तंतदाहष्टंप्लवंगमैः ॥ ४५ ॥ भूषणानिचमुख्यानिदृष्टानिधरणीतले ॥ अनयै
वापविद्धानिस्वनवंतिमहान्तिच ॥ ४६ ॥ इदंचिरगृहीतत्वाद्वसनंक्लिष्टवत्तरम् ॥ तथाप्यनूनंतद्वर्णंतथाश्रीमद्यथेतरत् ॥ ४७ ॥ इयंक
नकवर्णांगीरामस्यमहिषीप्रिया ॥ प्रनष्टापिसतीयस्यमनसोनप्रणश्यति ॥ ४८ ॥ इयंसायत्कृतेरामश्चतुर्भिरिहतप्यते ॥ कारुण्येना
नृशंस्येनशोकेनमदनेनच ॥ ४९ ॥ स्त्रीप्रनष्टेतिकारुण्यादाश्रितेत्यानृशंस्यतः ॥ पत्नीनष्टेतिशोकेनप्रियेतिमदनेनच ॥ ५० ॥
तस्यादेव्यायथारूपमंगप्रत्यंगसौष्ठवम् ॥ रामस्यचयथारूपंतस्येयमसितेक्षणा ॥ ५१ ॥ अस्यादेव्यामनस्तस्मिंस्तस्यचास्यांप्रति
ष्ठितम् ॥ तेनेयंसचधर्मात्मामुहूर्तमपिजीवति ॥ ५२ ॥ दुष्करंकृतवान्रामोहीनोयदनयाप्रभुः ॥ धारयत्यात्मनोदेहंनशोकेनावसी
दति ॥ ५३ ॥ (दुष्करंकुरुतेरामोयइमांमत्तकाशिनीम् ॥ सीतांविनामहाबाहुर्मुहूर्तमपिजीवति ॥ १ ॥) एवंसीतांतथादृष्ट्वाहृष्टः
पवनसंभवः ॥ जगाममनसारामंप्रशशंसचतंप्रभुम् ॥ ५४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आ० च० सा० सुन्दरकांडे पंचदशः
सर्गः ॥ १५ ॥ प्रशस्यतुप्रशस्तव्यांसीतांतांहरिपुंगवः ॥ गुणाभिरामंरामंचपुनश्चिंतापरोऽभवत् ॥ १ ॥ समुहूर्तमिवध्यात्वाबाष्पप
र्याकुलेक्षणः ॥ सीतामाश्रित्यतेजस्वीहनूमान्विललापह ॥ २ ॥ मान्यागुरुविनीतस्यलक्ष्मणस्यगुरुप्रिया ॥ यदिसीताहिदुःखार्ता

तिर्गणायुतम् ॥ १२ ॥ पुष्परत्नशतैश्चित्रंपंचमंसागरंयथा ॥ सर्वर्तुपुष्पैर्निचितंपादपैर्मधुगंधिभिः ॥ १३ ॥ नानानिनादैरुद्यानंरम्यं
मृगगणद्विजैः ॥ अनेकगंधप्रवहंपुण्यगंधंमनोहरम् ॥ १४ ॥ शैलेंद्रमिवगंधाढ्यंद्वितीयंगंधमादनम् ॥ अशोकवनिकायांतुतस्यांवा
नरपुंगवः ॥१५॥ सददर्शाविदूरस्थंचैत्यप्रासादमूर्जितम् ॥ मध्येस्तंभसहस्रेणस्थितंकैलासपांडुरम् ॥ १६ ॥ प्रवालकृतसोपानंतप्तकांच
नवेदिकम् ॥ मुष्णंतमिवचक्षूंषिद्योतमानमिवश्रिया ॥ १७ ॥ निर्मलंप्रांशुभावत्वादुल्लिखंतमिवांबरम् ॥ ततोमलिनसंवीतांराक्षसीभिः
समावृताम् ॥१८॥ उपवासकृशांदीनांनिःश्वसंतींपुनःपुनः ॥ ददर्शशुक्लपक्षादौचंद्ररेखामिवामलाम् ॥१९॥ मंदप्रख्यायमानेनरूपेणरुचि
रप्रभाम् ॥ पिनद्धांधूमजालेनशिखामिवविभावसोः ॥ २० ॥ पीतेनैकेनसंवीतांक्लिष्टेनोत्तमवाससा ॥ सपंकामनलंकारांविपद्मामिव
पद्मिनीम् ॥ २१ ॥ पीडितांदुःखसंतप्तांपरिक्षीणांतपस्विनीम् ॥ ग्रहेणांगारकेणेवपीडितामिवरोहिणीम् ॥ २२ ॥ अश्रुपूर्णमुखींदीनां
कृशामनशनेनच ॥ शोकध्यानपरांदीनांनित्यदुःखपरायणाम् ॥२३॥ प्रियंजनमपश्यंतींपश्यंतींराक्षसीगणम् ॥ स्वगणेनमृगींहीनांश्व
गणेनावृतामिव ॥२४॥ नीलनागाभयावेण्याजघनंगतयैकया ॥ नीलयानीरदापायेवनराज्यामहीमिव ॥२५॥ सुखार्हांदुःखसंतप्तांव्यस
नानामकोविदाम् ॥ तांविलोक्यविशालाक्षीमधिकंमलिनांकृशाम् ॥२६॥ तर्कयामाससीतेतिकारणैरुपपादिभिः ॥ ह्रियमाणातदातेन
रक्षसाकामरूपिणा ॥ २७ ॥ यथारूपाहिदृष्टासातथारूपेयमंगना ॥ पूर्णचंद्राननांसुभ्रूंचारुवृत्तपयोधराम् ॥ २८ ॥ कुर्वंतींप्रभयादेवीं
सर्वावितिमिरादिशः ॥ तांनीलकंठींबिंबोष्ठींसुमध्यांसुप्रतिष्ठिताम् ॥ २९ ॥ सीतांपद्मपलाशाक्षींमन्मथस्यरतिंयथा॥इष्टांसर्वस्यजगतः
पूर्णचंद्रप्रभामिव ॥ ३० ॥ भूमौसुतनुमासीनांनियतामिवतापसीम् ॥ निःश्वासबहुलांभीरुंभुजगेंद्रवधूमिव ॥ ३१ ॥ शोकजालेनमह
ताविततेननराजतीम् ॥ संसक्तांधूमजालेनशिखामिवविभावसोः ॥ ३२ ॥ तांस्मृतीमिवसंदिग्धामृद्धिंनिपतितामिव ॥ विहतामि
वचश्रद्धामाशांप्रतिहतामिव ॥ ३३ ॥ सोपसर्गांयथासिद्धिंबुद्धिंसकलुषामिव ॥ अभूतेनापवादेनकीर्तिंनिपतितामिव ॥ ३४ ॥
रामोपरोधव्यथितांरक्षोगणनिपीडिताम् ॥ अबलांमृगशावाक्षींवीक्षमाणांततस्ततः ॥ ३५ ॥ बाष्पांबुपरिपूर्णेनकृष्णवक्राक्षिपक्ष्मणा॥

इतश्चेतश्चदुःखार्तासंपतंतींयदृच्छया ॥ ४२ ॥ अशोकवनिकाचेयंदृढंरम्यादुरात्मनः ॥ चंदनैश्चंपकैश्चापिबकुलैश्चविभूषिता ॥ ४३ ॥
इयंचनालेनीरम्याद्विजसंघनिषेविता ॥ इमांसाराजमहिषीनूनमेष्यतिजानकी ॥ ४४ ॥ सारामाराजमहिषीराघवस्यप्रियासदा ॥
वनसंचारकुशलाध्रुवमेष्यतिजानकी ॥ ४५ ॥ अथवामृगशावाक्षीवनस्यास्यविचक्षणा ॥ वनमेष्यतिसाऽद्येहरामचिंतासुकर्शिता॥४६॥
रामशोकाभिसंतप्तासादेवीवामलोचना ॥ वनवासरतानित्यमेष्यतेवनचारिणी ॥ ४७ ॥ वनेचराणांसततंनूनंस्पृहयतेपुरा ॥ रामस्य
दयिताचार्याजनकस्यसुतासती ॥४८॥ संध्याकालमनाःश्यामाध्रुवमेष्यतिजानकी ॥ नदींचेमांशुभजलांसंध्यार्थैवरवर्णिनी ॥ ४९ ॥
तस्याश्चाप्यनुरूपेयमशोकवनिकाशुभा ॥ शुभायाःपार्थिवेंद्रस्यपत्नीरामस्यसंमता ॥ ५० ॥ यदिजीवतिसादेवीताराधिपनिभानना ॥
आगमिष्यतिसाऽवश्यमिमांशीतजलांनदीम् ॥ ५१ ॥ एवंतुगत्वाहनुमान्महात्माप्रतीक्षमाणोमनुजेंद्रपत्नीम् ॥ अवेक्षमाणश्चददर्श
सर्वंसुपुष्पितेपर्णघनेनिलीनः ॥ ५२ ॥ इ० श्रीमद्रा० वा० आदि० च० सा० सुंदरकांडे चतुर्दशःसर्गः ॥ १४ ॥ सवीक्षमाणस्तत्र
स्थोमार्गमाणश्चमैथिलीम् ॥ अवेक्षमाणश्चमहींसर्वांतामन्ववैक्षत ॥ १ ॥ संतानकलताभिश्चपादपैरुपशोभिताम् ॥ दिव्यगंधरसोपे
तांसर्वतःसमलंकृताम् ॥ २ ॥ तांसनंदनसंकाशांमृगपक्षिभिरावृताम् ॥ हर्म्यप्रासादसंबाधांकोकिलाकुलनिःस्वनाम् ॥ ३ ॥ कांचनो
त्पलपद्माभिर्वापीभिरुपशोभिताम् ॥ बह्वासनकुथोपेतांबहुभूमिगृहायुताम् ॥ ४ ॥ सर्वर्तुकुसुमैरम्यैःफलवद्भिश्चपादपैः ॥ पुष्पिता
नामशोकानांश्रियासूर्योदयप्रभाम् ॥ ५ ॥ प्रदीप्तामिवतत्रस्थोमारुतिःसमुदैक्षत ॥ निष्पत्रशाखांविहगैःक्रियमाणामिवासकृत् ॥ ६ ॥
विनिष्पतद्भिःशतशश्चित्रैःपुष्पावतंसकैः ॥ समूलपुष्परचितैरशोकैःशोकनाशनैः ॥ ७ ॥ पुष्पभारातिभारैश्चस्पृशद्भिरिवमेदिनीम् ॥
कर्णिकारैःकुसुमितैःकिंशुकैश्चसुपुष्पितैः ॥ ८ ॥ सदेशःप्रभयातेषांप्रदीप्तइवसर्वतः ॥ पुन्नागाःसप्तपर्णाश्चचंपकोद्दालकास्तथा ॥ ९ ॥
विवृद्धमूलाबहवःशोभंतेस्मसुपुष्पिताः ॥ शातकुंभनिभाःकेचित्केचिदग्निशिखाप्रभाः ॥ १० ॥ नीलांजननिभाःकेचित्तत्राशोकाः
सहस्रशः ॥ नंदनंविबुधोद्यानंचित्रंचैत्ररथंयथा ॥ ११ ॥ अतिवृत्तमिवाचिंत्यंदिव्यंरम्यश्रियायुतम् ॥ द्वितीयमिवचाकाशंपुष्पज्यो

तथालांगूलहस्तैस्तुचरणाभ्यांचमर्दिता ॥ तथैवाशोकवनिकाप्रभग्नवनपादपा ॥ १९ ॥ महालतानांदामानिव्यधमत्तरसाकपिः ॥
यथाप्रावृषिवेगेनमेघजालानिमारुतः ॥ २० ॥ सतत्रमणिभूमीश्चराजतीश्चमनोरमाः ॥ तथाकांचनभूमीश्चविचरन्ददृशेकपिः ॥ २१ ॥
वापीश्चविविधाकाराःपूर्णाःपरमवारिणा ॥ महार्हैर्मणिसोपानैरुपपन्नास्ततस्ततः ॥ २२ ॥ मुक्ताप्रवालसिकताःस्फाटिकांतरकुट्टिमाः ॥
कांचनैस्तरुभिश्चित्रैस्तीरजैरुपशोभिताः ॥२३॥बुद्धपद्मोत्पलवनाश्चक्रवाकोपशोभिताः॥नत्यूहरुतसंघुष्टाहंससारसनादिताः ॥ २४ ॥
दीर्घाभिर्द्रुमयुक्ताभिःसरिद्भिश्चसमंततः ॥ अमृतोपमतोयाभिः शिवाभिरुपसंस्कृताः ॥ २५ ॥ लताशतैरवतताःसंतानकुसुमावृताः ॥
नानागुल्मावृतवनाः करवीरकृतान्तराः ॥२६॥ ततोऽबुधरसंकाशंप्रवृद्धशिखरंगिरिम् ॥ विचित्रकूटंकूटैश्चसर्वतःपरिवारितम् ॥ १७ ॥
शिलागृहैरवततंनानावृक्षसमावृतम् ॥ ददर्शकपिशार्दूलोरम्यंजगतिपर्वतम् ॥ २८ ॥ ददर्शचनगात्तस्मान्नदींनिपतितांकपिः ॥
अंकादिवसमुत्पत्यप्रियस्यपतितांप्रियाम्॥२९॥जलेनिपतिताग्रैश्चपादपैरुपशोभिताम् ॥ वार्यमाणामिवक्रुद्धांप्रमदांप्रियबंधुभिः॥३०॥
पुनरावृत्ततोयांचददर्शसमहाकपिः ॥ प्रसन्नामिवकांतांस्यकांतापुनरुपस्थिताम् ॥ ३१ ॥ तस्यादूरात्सपद्मिन्योनानाद्विजगणायुताः॥
ददर्शकपिशार्दूलोहनूमान्मारुतात्मजः ॥ ३२ ॥ कृत्रिमांदीर्घिकांचापिपूर्णांशीतेनवारिणा ॥ मणिप्रवरसोपानांमुक्तासिकतशोभि
ताम् ॥ ३३ ॥ विविधैर्मृगसंघैश्चविचित्रांचित्रकाननाम् ॥ प्रासादैःसुमहद्भिश्चनिर्मितैर्विश्वकर्मणा ॥ ३४ ॥ काननैःकृत्रिमैश्चापि
सर्वतःसमलंकृताम् ॥ येकेचित्पादपास्तत्रपुष्पोपगफलोपगाः॥३५॥सच्छत्राः सवितर्दीकाःसर्वेसौवर्णवेदिकाः ॥ लताप्रतानैर्बहुभिःपर्णै
श्चबहुभिर्वृताम् ॥ ३६ ॥ कांचनींशिंशपामेकांददर्शसमहाकपिः ॥ वृतांहेममयीभिस्तुवेदिकाभिःसमंततः ॥ ३७ ॥ सोऽपश्यद्भूमिभा
गांश्चनगप्रस्रवणानिच ॥ सुवर्णवृक्षानपरान्ददर्शशिखिसन्निभान् ॥ ३८ ॥ तेषांद्रुमाणांप्रभयामेरोरिवमहाकपिः ॥ अमन्यततदावीरः
कांचनोऽस्मीतिसर्वतः ॥ ३९ ॥ तान्कांचनान्वृक्षगणान्मारुतेनप्रकंपितान् ॥ किंकिणीशतनिर्घोषान्दृष्ट्वाविस्मयमागमत् ॥ ४० ॥
सुपुष्पिताग्रान्रुचिरांस्तरुणांकुरपल्लवान् ॥ तामारुह्यमहावेगःशिंशपांपर्णसंवृताम् ॥ ४१ ॥ इतोद्रक्ष्यामिवैदेहींरामदर्शनलालसाम् ॥

वरुणःपाशहस्तश्चसोमादित्यौतथैवच ॥ अश्विनौचमहात्मानौमरुतःसर्वएवच ॥ ६५ ॥ सिद्धिंसर्वाणिभूतानिभूतानांचैवयःप्रभुः ॥
दास्यंतिममयेचान्येप्यदृष्टाःपथिगोचराः ॥ ६६ ॥ तदुन्नसंपांडुरदंतमव्रणंशुचिस्मितंपद्मपलाशलोचनम् ॥ द्रक्ष्येतदार्यावदनंकदान्वहं
प्रसन्नताराधिपतुल्यवर्चसम् ॥ ६७ ॥ क्षुद्रेणहीनेननृशंसमूर्तिनासुदारुणालंकृतवेषधारिणा ॥ बलाभिभूताह्यबलातपस्विनीकथंनुमे
दृष्टिपथेऽद्यसाभवेत् ॥ ६८ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा० वा० आ० च० सा० सुंदरकाण्डे त्रयोदशः सर्गः ॥ १३ ॥ समुहूर्तमिवध्यात्वाम
नसाचाधिगम्यताम् ॥ अवप्लुतोमहातेजाःप्राकारंतस्यवेश्मनः ॥ १ ॥ सतुसंहृष्टसर्वाङ्गःप्राकारस्थोमहाकपिः ॥ पुष्पिताग्रान्वसंता
दौददर्शविविधान्द्रुमान् ॥ २ ॥ सालानशोकान्भव्यांश्चचंपकांश्चसुपुष्पितान् ॥ उद्दालकान्नागवृक्षांश्चूतान्कपिमुखानपि ॥ ३ ॥
तथाम्रवणसंपन्नाँल्लताशतसमन्वितान् ॥ ज्यामुक्तइवनाराचः पुप्लुवेवृक्षवाटिकाम् ॥ ४ ॥ सप्रविश्यविचित्रांतांविहगैरभिनादिताम् ॥
राजतैःकांचनैश्चैवपादपैःसर्वतोवृताम् ॥ ५ ॥ विहंगैर्मृगसंघैश्चविचित्रांचित्रकाननाम् ॥ उदितादित्यसंकाशांददर्शहनुमान्बली ॥६॥
वृतैर्नानाविधैर्वृक्षैः पुष्पोपगफलोपगैः ॥ कोकिलैर्भृंगराजैश्चमत्तैर्नित्यनिषेविताम् ॥ ७ ॥ प्रहृष्टमनुजांकालेमृगपक्षिमदाकुलाम् ॥
मत्तबर्हिणसंघुष्टांनानाद्विजगणायुताम् ॥ ८ ॥ मार्गमाणोवरारोहांराजपुत्रीमनिंदिताम् ॥ सुखप्रसुप्तान्विहगान्बोधयामासवानरः ॥९॥
उत्पतद्भिर्द्विजगणैः पक्षैर्वातैः समाहताः ॥ अनेकवर्णाविविधामुमुचुः पुष्पवृष्टयः ॥ १० ॥ पुष्पावकीर्णःशुशुभेहनूमान्मारुतात्मजः ॥
अशोकवनिकामध्येयथापुष्पमयोगिरिः ॥ ११ ॥ दिशः सर्वाभिधावंतंवृक्षखंडगतंकपिम् ॥ दृष्ट्वासर्वाणिभूतानिवसंतइतिमेनिरे ॥१२॥
वृक्षेभ्यः पतितैः पुष्पैरवकीर्णापृथग्विधैः ॥ रराजवसुधातत्रप्रमदेवविभूषिता ॥ १३ ॥ तरस्विनातेतरवस्तरसाबहुकंपिताः ॥ कुसुमानि
विचित्राणिससृजुः कपिनातदा ॥ १४ ॥ निर्धूतपत्रशिखराःशीर्णपुष्पफलद्रुमाः ॥ निक्षिप्तवस्त्राभरणाधूर्ताइवपराजिताः ॥ १५ ॥
हनूमतावेगवताकंपितास्तेनगोत्तमाः ॥ पुष्पपत्रफलान्याशुमुमुचुःफलशालिनः ॥ १६ ॥ विहंगसंघैर्हीनास्तेस्कंधमात्राश्रयाद्रुमाः ॥
बभूवुरगमाःसर्वेमारुतेनविनिर्धुताः ॥ १७ ॥ विधूतकेशीयुवतिर्यथामृदितवर्णका ॥ निपीतशुभदंतोष्ठीनखैर्दंतैश्चविक्षता ॥ १८ ॥

कीम् ॥ ४१ ॥ सुजातमूलासुभगाकीर्तिमालायशस्विनी ॥ प्रभग्नाचिररात्रायममसीतामपश्यतः ॥ ४२ ॥ तापसोवाभविष्यामिनि
यतोवृक्षमूलिकः ॥ नेतःप्रतिगमिष्यामितामदृष्ट्वासितेक्षणाम् ॥ ४३ ॥ यदितुप्रतिगच्छामिसीतामनधिगम्यताम् ॥ अंगदःसहितः
सर्वैर्वानरैर्नभविष्यति ॥ ४४ ॥ विनाशेबहवोदोषाजीवन्प्राप्नोतिभद्रकम् ॥ तस्मात्प्राणान्धरिष्यामिध्रुवोजीवतिसंगमः ॥ ४५ ॥
एवंबहुविधंदुःखंमनसाधारयन्बहु ॥ नाध्यगच्छत्तदापारंशोकस्यकपिकुंजरः ॥ ४६ ॥ ततोविक्रममासाद्यधैर्यवान्कपिकुंजरः ॥
रावणंवावधिष्यामिदशग्रीवंमहाबलम् ॥ ४७ ॥ काममस्तुहृतासीताप्रत्याचीर्णंभविष्यति ॥ ४८ ॥ अथवैनंसमुत्क्षिप्यउपर्युपरिसा
गरम् ॥ रामायोपहरिष्यामिपशुंपशुपतेरिव ॥ ४९ ॥ इतिचिंतांसमापन्नःसीतामनधिगम्यताम् ॥ ध्यानशोकपरीतात्माचिंतयामास
वानरः ॥ ५० ॥ यावत्सीतांनपश्यामिरामपत्नीं यशस्विनीम् ॥ तावदेतांपुरीं लंकांविचिनोमिपुनःपुनः ॥ ५१ ॥ संपातिवचनाच्चापि
रामंयद्यानयाम्यहम् ॥ अपश्यन्राघवोभार्यांनिर्दहेत्सर्ववानरान् ॥ ५२ ॥ इहैवनियताहारोवत्स्यामिनियतेंद्रियः ॥ नमत्कृतेविनश्येयुः
सर्वेतेनरवानराः ॥ ५३ ॥ अशोकवनिकाचापिमहतीयंमहाद्रुमा ॥ इमामधिगमिष्यामिनहीयंविचितामया ॥ ५४ ॥ वसून्रुद्रांस्तथादि
त्यानश्विनौमरुतोऽपिच ॥ नमस्कृत्वागमिष्यामिरक्षसां शोकवर्धनः॥५५॥ जित्वातुराक्षसान्देवीमिक्ष्वाकुकुलनंदिनीम् ॥ संप्रदास्या
मिरामायसिद्धीमिवतपस्विने ॥ ५६ ॥ समुहूर्तमिवध्यात्वाचिंताविग्रथितेंद्रियः ॥ उदतिष्ठन्महाबाहुर्हनूमान्मारुतात्मजः ॥ ५७ ॥
नमोऽस्तुरामायसलक्ष्मणायदेव्यैचतस्यैजनकात्मजायै ॥ नमोऽस्तुरुद्रेंद्रयमानिलेभ्योनमोऽस्तुचंद्राग्निमरुद्गणेभ्यः ॥ ५८ ॥ सतेभ्य
स्तुनमस्कृत्वासुग्रीवायचमारुतिः ॥ दिशःसर्वाःसमालोक्यसोऽशोकवनिकांप्रति ॥ ५९ ॥ सगत्वामनसापूर्वमशोकवनिकांशुभाम् ॥
उत्तरंचिंतयामासवानरोमारुतात्मजः ॥६०॥ ध्रुवंतुरक्षोबहुलाभविष्यतिवनाकुला ॥ अशोकवनिकापुण्यासर्वसंस्कारसंस्कृता ॥ ६१ ॥
रक्षिणश्चात्रविहितानूनंरक्षंतिपादपान् ॥ भगवानपिविश्वात्मानातिक्षोभंप्रवायति ॥ ६२ ॥ संक्षिप्तोऽयंमयात्माचरामार्थेरावणस्यच ॥
सिद्धिंदिशंतुमेसर्वेदेवाःसर्षिगणास्त्विह ॥ ६३ ॥ ब्रह्मास्वयंभूर्भगवान्देवाश्चैवतपस्विनः ॥ सिद्धिमग्निश्चवायुश्चपुरुहूतश्चवज्रभृत् ॥६४॥

ममेदंलंघनंव्यर्थंसागरस्यभविष्यति ॥ प्रवेशश्चैवलंकायाराक्षसानांचदर्शनम् ॥ १९ ॥ किंवावक्ष्यतिसुग्रीवोहरयोवापिसंगताः ॥
किष्किंधामनुसंप्राप्तंतौवादशरथात्मजौ ॥ २० ॥ गत्वातुयदिकाकुत्स्थंवक्ष्यामिपरुषंवचः ॥ नदृष्टेतिमयासीताततस्त्यक्ष्यतिजीवि
तम् ॥ २१ ॥ परुषंदारुणंतीक्ष्णंक्रूरमिंद्रियतापनम् ॥ सीतानिमित्तंदुर्वाक्यंश्रुत्वासनभविष्यति ॥ २२ ॥ तन्तुकृच्छ्रगतंदृष्ट्वापंचत्व
गतमानसम् ॥ भृशानुरक्तोमेधावीनभविष्यतिलक्ष्मणः ॥ २३ ॥ विनष्टौभ्रातरौश्रुत्वाभरतोऽपिमरिष्यति ॥ भरतंचमृतंदृष्ट्वाशत्रुघ्नोन
भविष्यति ॥ २४ ॥ पुत्रान्मृतान्समीक्ष्याथनभविष्यंतिमातरः ॥ कौसल्याचसुमित्राचकैकेयीचनसंशयः ॥ २५ ॥ कृतज्ञःसत्यसंध
श्चसुग्रीवःप्लवगाधिपः ॥ रामंतथागतंदृष्ट्वाततस्त्यक्ष्यतिजीवितम् ॥ २६ ॥ दुर्मनाव्यथितादीनानिरानंदातपस्विनी ॥ पीडिताभर्तृ
शोकेनरुमात्यक्ष्यतिजीवितम् ॥ २७ ॥ वालिजेनतुदुःखेनपीडिताशोककर्शिता ॥ पंचत्वमागताराज्ञीताराऽपिनभविष्यति ॥ २८ ॥
मातापित्रोर्विनाशेनसुग्रीवव्यसनेनच ॥ कुमारोऽप्यंगदस्तस्माद्विजहिष्यतिजीवितम् ॥ २९ ॥ भर्तृजेनतुदुःखेनअभिभूतावनौकसः ॥
शिरांस्यभिहनिष्यंतितलैर्मुष्टिभिरेवच ॥ ३० ॥ सांत्वेनानुप्रदानेनमानेनचयशस्विना ॥ लालिताःकपिनाथेनप्राणांस्त्यक्ष्यंति
वानराः ॥ ३१ ॥ नवनेषुनशैलेषुननिरोधेषुवापुनः ॥ क्रीडामनुभविष्यंतिसमेत्यकपिकुंजराः ॥ ३२ ॥ सपुत्रदाराःसामात्याभर्तृव्य
सनपीडिताः ॥ शैलाग्रेभ्यःपतिष्यंतिसमेषुविषमेषुच ॥ ३३ ॥ विषमुद्बंधनंवापिप्रवेशंज्वलनस्यवा ॥ उपवासमथोशस्त्रंप्रचरिष्यंति
वानराः ॥ ३४ ॥ घोरमारोदनंमन्येगतेमयिभविष्यति ॥ इक्ष्वाकुकुलनाशश्चनाशश्चैववनौकसाम् ॥ ३५ ॥ सोऽहंनैवगमिष्यामि
किष्किन्धांनगरीमितः ॥ नहिशक्ष्याम्यहंद्रष्टुंसुग्रीवंमैथिलींविना ॥ ३६ ॥ मय्यगच्छतिचेहस्थेधर्मात्मानौमहारथौ ॥ आशयातौ
धरिष्येतेवानराश्चतरस्विनः ॥३७॥ हस्तादानोमुखादानोनियतोवृक्षमूलिकः ॥ वानप्रस्थोभविष्यामिअदृष्ट्वाजनकात्मजाम् ॥३८॥
सागरानूपजेदेशेबहुमूलफलोदके ॥ चितिंकृत्वाप्रवेक्ष्यामिसमिद्धमरणीसुतम् ॥ ३९ ॥ उपविष्टस्यवासम्यग्लिंगिनंसाधयिष्यतः ॥
शरीरंभक्षयिष्यंतिवायसाःश्वापदानिच ॥ ४० ॥ इदमप्यृषिभिर्दृष्टंनिर्याणमितिमेमतिः ॥ सम्यगापःप्रवेक्ष्यामिनचेत्पश्यामिजान

उद्योगंवानरेंद्राणांप्लुवनंसागरस्यच ॥ व्यर्थंवीक्ष्यानिलसुतश्चिंतांपुनरुपागतः ॥ २४ ॥ अवतीर्यविमानाच्चहनूमान्मारुतात्मजः ॥
चिंतामुपजगामाथशोकोपहतचेतनः ॥ २५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वा० आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे द्वादशः सर्गः ॥ १२ ॥
विमानात्तुससंक्रम्यप्राकारंहरियूथपः ॥ हनुमान्वेगवानासीद्यथाविद्युद्घनांतरे ॥ १ ॥ संपरिक्रम्यहनुमान्रावणस्यनिवेशनान् ॥
अदृष्ट्वाजानकींसीतामब्रवीद्वचनंकपिः ॥ २ ॥ भूयिष्ठंलोलितालंकारामस्यचरताप्रियम् ॥ नहिपश्यामिवैदेहींसीतांसर्वांगशोभ
नाम् ॥ ३ ॥ पल्वलानितटाकानिसरांसिसरितस्तथा ॥ नद्योऽनूपवनांताश्चदुर्गाश्चधरणीधराः ॥ लोलितावसुधासर्वानचपश्यामिजा
नकीम् ॥ ४ ॥ इहसंपातिनासीतारावणस्यनिवेशने ॥ आख्यातागृध्रराजेननचसादृश्यतेतुकिम् ॥ ५ ॥ किंतुसीताथवैदेहीमैथिली
जनकात्मजा ॥ उपतिष्ठेतविवशारावणेनहृताबलात् ॥ ६ ॥ क्षिप्रमुत्पततोमन्येसीतामादायरक्षसः ॥ बिभ्यतोरामबाणानामंतरापति
ताभवेत् ॥ ७ ॥ अथवाह्रियमाणायाःपथिसिद्धनिषेविते ॥ मन्येपतितमार्याया हृदयंप्रेक्ष्यसागरम् ॥ ८ ॥ रावणस्योरुवेगेनभुजा
भ्यांपीडितेनच ॥ तयामन्येविशालाक्ष्यात्यक्तंजीवितमार्यया ॥ ९ ॥ उपर्युपरिसानूनंसागरंक्रमतस्तदा ॥ विचेष्टमानापतितासमुद्रेजन
कात्मजा ॥ १० ॥ अहोक्षुद्रेणचानेनरक्षंतीशीलमात्मनः ॥ अबंधुर्भक्षितासीतारावणेनतपस्विनी ॥ ११ ॥ अथवाराक्षसेंद्रस्यप
त्नीभिरसितेक्षणा ॥ अदुष्टादुष्टभावाभिर्भक्षितासाभविष्यति ॥ १२ ॥ "संपूर्णचंद्रप्रतिमंपद्मपत्रनिभेक्षणम् ॥ रामस्यध्यायतीव
क्रंपंचत्वंकृपणागता ॥ १ ॥ हारामलक्ष्मणेत्येवहाऽयोध्येतिचभामिनी ॥ विलप्यबहुवैदेहीन्यस्तदेहाभविष्यति ॥ २ ॥ "अथवानि
हितामन्येरावणस्यनिवेशने ॥ भृशंलालप्यतेबालापंजरस्थेवसारिका ॥ १३ ॥ जनकस्यकुलेजातारामपत्नीसुमध्यमा ॥ कथमुत्प
लपत्राक्षीरावणस्यवशंव्रजेत् ॥ १४ ॥ विनष्टावाप्रनष्टावामृतावाजनकात्मजा ॥ रामस्यप्रियभार्यस्यननिवेदयितुंक्षमम् ॥ १५ ॥
निवेद्यमानेदोषःस्याद्दोषःस्यादनिवेदने ॥ कथंनुखलुकर्त्तव्यंविषमंप्रतिभातिमे ॥ १६ ॥ अस्मिन्नेवंगतेकार्येप्राप्तकालंक्षमंचकिम् ॥
भवेदितिमतिंभूयोहनुमान्प्रविचारयन् ॥ १७ ॥ यदिसीतामदृष्ट्वाऽहंवानरेन्द्रपुरीमितः ॥ गमिष्यामिततःकोमेपुरुषार्थोभविष्यति ॥ १८ ॥

न्रघुनंदनस्यताम् ॥ ध्रुवंनसीताम्रियतेयथानमेविचिन्वतोदर्शनमेतिमैथिली ॥ २ ॥ साराक्षसानांप्रवरेणबालास्वशीलसंरक्षणतत्परा
सती ॥ अनेननूनंप्रतिदुष्टकर्मणाहताभवेदार्यपथेपरेस्थिता ॥ ३ ॥ विरूपरूपाविकृताविवर्चसोमहाननादीर्घविरूपदर्शनाः ॥ समी
क्ष्यताराक्षसराजयोषितोभयाद्विनष्टाजनकेश्वरात्मजा ॥ ४ ॥ सीतामदृष्ट्वाह्यनवाप्यपौरुषंविहृत्यकालंसहवानरैश्चिरम् ॥ नमेऽस्ति
सुग्रीवसमीपगागतिःसुतीक्ष्णदंडोबलवांश्ववानरः ॥ ५ ॥ दृष्टमन्तःपुरंसर्वंदृष्टाराक्षसयोषितः ॥ नसीतादृश्यतेसाध्वीवृथाजातोमम
श्रमः ॥ ६ ॥ किंनुमांवानराःसर्वेगतंवक्ष्यंतिसंगताः ॥ गत्वातत्रत्वयावीरकिंकृतंतद्वदस्वनः ॥ ७ ॥ अदृष्ट्वाकिंप्रवक्ष्यामितामहंजन
कात्मजाम् ॥ ध्रुवंप्रायमुपासिष्येकालस्यव्यतिवर्तने ॥ ८ ॥ किंवावक्ष्यतिवृद्धश्चजांबवानंगदश्चसः ॥ गतंपारंसमुद्रस्यवानराश्चसमा
गताः ॥ ९ ॥ अनिर्वेदःश्रियोमूलमनिर्वेदःपरंसुखम् ॥ भूयस्तत्रविचेष्यामिनयत्रविचयःकृतः ॥ १० ॥ अनिर्वेदोहिसततंसर्वार्थेषु
प्रवर्तकः ॥ करोतिसफलंजंतोःकर्मयच्चकरोतिसः ॥ ११ ॥ तस्मादनिर्वेदकरंयत्नंचेष्टेऽहमुत्तमम् ॥ अदृष्टांश्चविचेष्यामिदेशान्रावण
पालितान् ॥ १२ ॥ आपानशालाविचितास्तथापुष्पगृहाणिच ॥ चित्रशालाश्चविचिताभूयःक्रीडागृहाणिच ॥ १३ ॥ निष्कुटांतर
रथ्याश्चविमानानिचसर्वशः ॥ इतिसंचिंत्यभूयोपिविचेतुमुपचक्रमे ॥ १४ ॥ भूमीगृहांश्चैत्यगृहान्गृहातिगृहकानपि ॥ उत्पतन्निपतं
श्चापितिष्ठन्गच्छन्पुनःक्वचित् ॥ १५ ॥ अपवृण्वंश्चद्वाराणिकपाटान्यवघट्टयन् ॥ प्रविशन्निष्पतंश्चापिप्रपतन्नुत्पतन्निव ॥ १६ ॥ सर्व
मप्यवकाशंसविचचारमहाकपिः ॥ चतुरंगुलमात्रोपिनावकाशःसविद्यते ॥ रावणांतःपुरेतस्मिन्यंकपिर्नजगामसः ॥ १७ ॥ प्राकारां
तरवीथ्यश्चवेदिकाश्चैत्यसंश्रयाः ॥ श्वभ्राश्चपुष्करिण्यश्चसर्वंतेनावलोकितम् ॥ १८ ॥ राक्षस्योविविधाकाराविरूपाविकृतास्तथा ॥
दृष्टाहनुमतातत्रनतुसाजनकात्मजा ॥ १९ ॥ रूपेणाप्रतिमालोकेपराविद्याधरस्त्रियः ॥ दृष्टाहनुमतातत्रनतुराघवनंदिनी ॥ २० ॥
नागकन्यावरारोहाःपूर्णचंद्रनिभाननाः ॥ दृष्टाहनुमतातत्रनतुसाजनकात्मजा ॥ २१ ॥ प्रमथ्यराक्षसेंद्रेणनागकन्याबलाद्धृताः ॥
दृष्टाहनुमतातत्रनसाजनकनंदिनी ॥ २२ ॥ सोऽपश्यंस्तांमहाबाहुःपश्यंश्चान्यावरस्त्रियः ॥ विषसादमहाबाहुर्हनूमान्मारुतात्मजः ॥ २३ ॥

श्चित्सुप्तावरांगनाः ॥ २९ ॥ काचिच्चवस्त्रमन्यस्या अपहृत्योपगुह्यच ॥ उपगम्याबलासुप्तानिद्राबलपराजिता ॥ ३० ॥ तासा
मुच्छ्वासवातेनवस्त्रंमाल्यंचगात्रजम् ॥ नात्यर्थंस्पंदतेचित्रंप्राप्यमंदमिवानिलम् ॥ ३१ ॥ चंदनस्यचशीतस्यसीधोर्मधुरसस्यच ॥
विविधस्यचमाल्यस्यपुष्पस्यविविधस्यच ॥ ३२ ॥ बहुधामारुतस्तस्यगंधंविविधमुद्वहन् ॥ स्नानानांचंदनानांचधूपानांचैवमू
र्च्छितः ॥ ३३ ॥ प्रववौसुरभिर्गंधोविमानेपुष्पकेतदा ॥ श्यामावदातास्तत्रान्याःकाश्चित्कृष्णावरांगनाः ॥ ३४ ॥ काश्चित्कां
चनवर्णांग्यःप्रमदाराक्षसालये ॥ तासांनिद्रावशत्वाच्चमदनेनविमूर्च्छितम् ॥ ३५ ॥ पद्मिनीनांप्रसुप्तानांरूपमासीद्यथैवहि ॥ एवंसर्व
मशेषेणरावणांतःपुरंकपिः ॥ ३६ ॥ ददर्शसमहातेजानददर्शचजानकीम् ॥३७॥ निरीक्षमाणश्चततस्ताःस्त्रियःसमहाकपिः ॥ जगा
ममहतींशंकांधर्मसाध्वसशंकितः ॥ ३८ ॥ परदारावरोधस्यप्रसुप्तस्यनिरीक्षणम् ॥ इदंखलुममात्यर्थंधर्मलोपंकरिष्यति ॥ ३९ ॥
नहिमेपरदाराणांदृष्टिर्विषयवर्तिनी ॥ अयंचात्रमयादृष्टःपरदारपरिग्रहः ॥ ४० ॥ तस्यप्रादुरभूच्चिंतापुनरन्यामनस्विनः ॥ निश्चितै
कांतचित्तस्यकार्यनिश्चयदर्शिनी ॥ ४१ ॥ कामंदृष्टामयासर्वाविश्वस्तारावणस्त्रियः ॥ नतुमेमनसाकिंचिद्वैकृत्यमुपपद्यते ॥ ४२ ॥
मनोहिहेतुःसर्वेषामिंद्रियाणांप्रवर्तने ॥ शुभाशुभास्ववस्थासुतच्चमेसुव्यवस्थितम् ॥ ४३ ॥ नान्यत्रहिमयाशक्यावैदेहीपरिमार्गितुम् ॥
स्त्रियोहिस्त्रीषुदृश्यंतेसदासंपरिमार्गणे ॥ ४४ ॥ यस्यसत्त्वस्ययायोनिस्तस्यांतत्परिमार्ग्यते ॥ नशक्यंप्रमदानष्टामृगीषुपरिमार्गि
तुम् ॥ ४५ ॥ तदिदंमार्गितंतावच्छुद्धेनमनसामया ॥ रावणांतःपुरंसर्वंदृश्यतेनचजानकी ॥ ४६ ॥ देवगंधर्वकन्याश्चनागकन्याश्च
वीर्यवान् ॥ अवेक्षमाणोहनुमान्नैवापश्यतजानकीम् ॥ ४७ ॥ तामपश्यन्कपिस्तत्रपश्यंश्चान्यावरस्त्रियः ॥ अपक्रम्यतदावीरः
प्रस्थातुमुपचक्रमे ॥ ४८ ॥ सभूयःसर्वतःश्रीमान्मारुतिर्यत्नमाश्रितः ॥ आपानभूमिमुत्सृज्यतांविचेतुंप्रचक्रमे ॥ ४९ ॥ इत्यार्षे
श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे एकादशः सर्गः ॥ ११ ॥ सतस्यमध्येभवनस्यसंस्थितोलतागृहांश्चि
त्रगृहान्निशागृहान् ॥ जगामसीतांप्रतिदर्शनोत्सुकोनचैवतांपश्यतिचारुदर्शनाम् ॥ १ ॥ सचिंतयामासततोमहाकपिःप्रियामपश्य

नयुक्तवाक्याभिधायिना ॥ रताधिकेनसंयुक्तांददर्शहरियूथपः ॥ ८ ॥ अन्यत्रापिवरस्त्रीणांरूपसंलापशायिनाम् ॥ सहस्रंयुवतीनांतु
प्रसुप्तंसददर्शह ॥ ९ ॥ देशकालाभियुक्तंतुयुक्तवाक्याभिधायितत् ॥ रताविरतसंसुप्तंददर्शहरियूथपः ॥ १० ॥ तासांमध्येमहाबाहुःशु
शुभेराक्षसेश्वरः ॥ गोष्ठेमहतिमुख्यानांगवांमध्येयथावृषः ॥ ११ ॥ सराक्षसेंद्रःशुशुभेताभिःपरिवृतःस्वयम् ॥ करेणुभिर्यथाऽरण्येपरि
कीर्णोमहाद्विपः ॥ १२ ॥ सर्वकामैरुपेतांचपानभूमिंमहात्मनः ॥ ददर्शकपिशार्दूलस्तस्यरक्षःपतेर्गृहे ॥ १३ ॥ मृगाणांचवराहाणांमहि
षाणांचभागशः ॥ तत्रन्यस्तानिमांसानिपानभूमौददर्शसः ॥ १४ ॥ रौक्मेषुचविशालेषुभाजनेष्वप्यभक्षितान् ॥ ददर्शकपिशार्दूलोम
यूरान्कुक्कुटांस्तथा ॥ १५ ॥ वराहवाध्रीणसकान्दधिसौवर्चलायुतान् ॥ शल्यान्मृगमयूरांश्चहनुमानन्ववैक्षत ॥१६॥ कृकलान्विविधां
श्छागान्छशकानर्धभक्षितान् ॥ महिषानेकशल्यांश्चच्छेदांश्चकृतनिष्ठितान् ॥ १७ ॥ लेह्यानुच्चावचान्पेयान्भोज्यान्युच्चावचानिच ॥
तथाम्ललवणोत्तंसैर्विविधैरागखांडवैः ॥ १८ ॥ हारनूपुरकेयूरैरपविद्धैर्महाधनैः ॥ पानभाजनविक्षिप्तैःफलैश्चविविधैरपि ॥ १९ ॥
कृतपुष्पोपहाराभूरधिकांपुष्यतिश्रियम् ॥ तत्रतत्रचविन्यस्तैःसुश्लिष्टशयनासनैः ॥ २० ॥ पानभूमिर्विनावह्निंप्रदीप्तेवोपलक्ष्यते ॥
बहुप्रकारैर्विविधैर्वरसंस्कारसंस्कृतैः ॥ २१ ॥ मांसैःकुशलसंयुक्तैःपानभूमिगतैःपृथक् ॥ दिव्याःप्रसन्नाविविधाःसुराःकृतसुरा
अपि ॥ २२ ॥ शर्करासवमाध्वीकाःपुष्पासवफलासवाः ॥ वासचूर्णैश्चविविधैर्मृष्टास्तैस्तैःपृथक्पृथक् ॥ २३ ॥ संतताशुशुभेभूमि
र्माल्यैश्चबहुसंस्थितैः ॥ हिरण्मयैश्चकलशैर्भाजनैःस्फाटिकैरपि ॥ २४ ॥ जांबूनदमयैश्चान्यैःकरकैरभिसंवृता ॥ राजतेषुचकुंभेषु
जांबूनदमयेषुच ॥ २५ ॥ पानश्रेष्ठांतथाभूमिंकपिस्तत्रददर्शह ॥ सोऽपश्यच्छातकुंभानिसीधोर्मणिमयानिच ॥ २६ ॥ तानि
तानिचपूर्णानिभाजनानिमहाकपिः ॥ क्वचिदर्धावशेषाणिक्वचित्पीतान्यशेषतः ॥ २७ ॥ क्वचिन्नैवप्रपीतानिपानानिसददर्शह ॥
क्वचिद्भक्ष्यांश्चविविधान्क्वचित्पानंविभागतः ॥ २८ ॥ क्वचिदर्धावशेषाणिपश्यन्वैविचचारह ॥ (क्वचित्प्रभिन्नैःकरकैःक्वचिदालो
लितैर्घटैः ॥ क्वचित्संपृक्तमाल्यानिजलानिचफलानिच ॥ १ ॥) शयनान्यत्रनारीणांशून्यानिबहुधापुनः ॥ परस्परंसमाश्लिष्य का

वरंप्रियतमंगृह्यसकामेवहिकामिनी ॥ ४० ॥ विपंचींपरिगृह्यान्यानियतानृत्यशालिनी ॥ निद्रावशमनुप्राप्तासहकांतेवभामिनी ॥ ४१ ॥
अन्याकनकसंकाशैर्मृदुपीनैर्मनोरमैः ॥ मृदंगंपरिविध्यांगैःप्रसुप्तामत्तलोचना ॥ ४२ ॥ भुजपाशांतरस्थेनकक्षगेनकृशोदरी ॥ पणवेन
सहानिंद्यासुप्तामदकृतश्रमा ॥ ४३ ॥ डिंडिमंपरिगृह्यान्यातथैवासक्तडिंडिमा ॥ प्रसुप्तातरुणंवत्समुपगुह्येवभामिनी ॥ ४४ ॥ काचिदा
डंबरंनारीभुजसंभोगपीडितम् ॥ कृत्वाकमलपत्राक्षीप्रसुप्तामदमोहिता ॥ ४५ ॥ कलशीमपविध्यान्याप्रसुप्ताभातिभामिनी ॥ वसंते
पुष्पशबलामालेवपरिमार्जिता ॥ ४६ ॥ पाणिभ्यांचकुचौकाचित्सुवर्णकलशोपमौ ॥ उपगुह्याबलासुप्तानिद्रावशमुपागता ॥ ४७ ॥
अन्याकमलपत्राक्षीपूर्णेन्दुसदृशानना ॥ अन्यामालिंग्यसुश्रोणींनिद्रावशमुपागता ॥ ४८ ॥ आतोद्यानिविचित्राणि परिष्वज्यवर
स्त्रियः ॥ निपीड्यचकुचैःसुप्ताःकामिन्यःकामुकानिव ॥ ४९ ॥ तासामेकांतविन्यस्तेशयानांशयनेशुभे ॥ ददर्शरूपसंपन्नामथतांसक
पिःस्त्रियम् ॥ ५० ॥ मुक्तामणिसमायुक्तैर्भूषणैःसुविभूषिताम् ॥ विभूषयंतीमिवचस्वश्रिया भवनोत्तमम् ॥ ५१ ॥ गौरींकनकवर्णाभा
मिष्टामंतःपुरेश्वरीम् ॥ कपिर्मंदोदरींतत्रशयानांचारुरूपिणीम् ॥ ५२ ॥ सतांदृष्ट्वामहाबाहुर्भूषितांमारुतात्मजः ॥ तर्कयामाससीतेति
रूपयौवनसंपदा ॥ हर्षेणमहतायुक्तोननंदहरियूथपः ॥ ५३ ॥ आस्फोटयामासचुचुंबपुच्छंननंदचिक्रीडजगौजगाम ॥ स्तंभानरोह
न्निपपातभूमौनिदर्शयन्स्वांप्रकृतिंकपीनाम् ॥ ५४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकाण्डे दशमः
सर्गः ॥ १० ॥ अवधूयचतांबुद्धिंबभूवावस्थितस्तदा ॥ जगामचापरांचिंतांसीतांप्रतिमहाकपिः ॥ १ ॥ नरामेणवियुक्तासास्वप्तुम
र्हतिभामिनी ॥ नभोक्तुंनाप्यलंकर्तुंनपानमुपसेवितुम् ॥ २ ॥ नान्यंनरमुपस्थातुंसुराणामपिचेश्वरम् ॥ नहिरामसमःकश्चिद्विद्यतेत्रि
दशेष्वपि ॥ ३ ॥ अन्येयमितिनिश्चित्यभूयस्तत्रचचारसः ॥ पानभूमौहरिश्रेष्ठःसीतासंदर्शनोत्सुकः ॥ ४ ॥ क्रीडितेनापराःक्लांता
गीतेनचतथापराः ॥ नृत्येनचापराःक्लांताःपानविप्रहतास्तथा ॥ ५ ॥ मुरजेषुमृदंगेषुचेलिकासुचसंस्थिताः ॥ तथास्तरणमुख्येषुसं
विष्टाश्चापराः स्त्रियः ॥ ६ ॥ अंगनानांसहस्रेणभूषितेनविभूषणैः ॥ रूपसंलापशीलेनयुक्तगीतार्थभाषिणा ॥ ७ ॥ देशकालाभियुक्ते

नांसौविष्णुचक्रपरिक्षतौ ॥ १६ ॥ पीनौसमसुजातांसौसंगतौबलसंयुतौ ॥ सुलक्षणनखांगुष्ठौस्वंगुलीयकलक्षितौ ॥ १७ ॥ संवृतौपरि
घाकारौवृत्तौकरिकरोपमौ ॥ विक्षिप्तौशयनेशुभ्रेपंचशीर्षाविवोरगौ ॥ १८ ॥ शशक्षतजकल्पेनसुशीतेनसुगन्धिना ॥ चंदनेनपरार्ध्येन
स्वनुलिप्तौस्वलंकृतौ ॥ १९ ॥ उत्तमस्त्रीविमृदितौगंधोत्तमनिषेवितौ ॥ यक्षपन्नगगंधर्वदेवदानवराविणौ ॥ २० ॥ ददर्शसकपिस्तस्य
बाहूशयनसंस्थितौ ॥ मंदरस्यांतरेसुप्तौमहाहीरुषिताविव ॥ २१ ॥ ताभ्यांसपरिपूर्णाभ्यामुभाभ्यांराक्षसेश्वरः ॥ शुशुभेऽचलसंका
शःशृंगाभ्यामिवमंदरः ॥ २२ ॥ चूतपुन्नागसुरभिर्बकुलोत्तमसंयुतः ॥ मृष्टान्नरससंयुक्तःपानगंधपुरःसरः ॥ २३ ॥ तस्यराक्षसराजस्य
निश्चक्राममहामुखात् ॥ शयानस्यविनिश्वासःपूरयन्निवतद्गृहम् ॥ २४ ॥ मुक्तामणिविचित्रेणकांचनेनविराजता ॥ मुकुटेनापवृत्तेनकुंड
लोज्ज्वलिताननम् ॥ २५ ॥ रक्तचंदनदिग्धेनतथाहारेणशोभिना ॥ पीनायतविशालेनवक्षसाभिविराजता ॥ २६ ॥ पांडुरेणापविद्धे
नक्षौमेणक्षतजेक्षणम् ॥ महार्हेणसुसंवीतंपीतेनोत्तरवाससा ॥ २७ ॥ माषराशिप्रतीकाशंनिःश्वसंतंभुजंगवत् ॥ गांगेमहतितोयांतेप्रसु
तमिवकुंजरम् ॥ २८ ॥ चतुर्भिःकांचनैर्दीपैर्दीप्यमानंचतुर्दिशम् ॥ प्रकाशीकृतसर्वांगंमेघंविद्युद्गणैरिव ॥ २९ ॥ पादमूलगताश्चापि
ददर्शसुमहात्मनः ॥ पत्नीःसप्रियभार्यस्यतस्यरक्षःपतेर्गृहे ॥ ३० ॥ शशिप्रकाशवदनावरकुंडलभूषणाः ॥ अम्लानमाल्याभरणाद
दर्शहरियूथपः ॥ ३१ ॥ नृत्यवादित्रकुशलाराक्षसेंद्रभुजांकगाः ॥ वराभरणधारिण्योनिषण्णाददृशेकपिः ॥ ३२ ॥ वज्रवैदूर्यगर्भाणि
श्रवणांतेषुयोषिताम् ॥ ददर्शतापनीयानिकुंडलान्यंगदानिच ॥ ३३ ॥ तासांचंद्रोपमैर्वक्त्रैःशुभैर्ललितकुंडलैः ॥ विराजतविमानंतन्न
भस्तारागणैरिव ॥ ३४ ॥ मदव्यायामखिन्नास्ताराक्षसेंद्रस्ययोषितः ॥ तेषुतेष्ववकाशेषुप्रसुप्तास्तनुमध्यमाः ॥ ३५ ॥ अंगहारैस्तथै
वान्याकोमलैर्नृत्यशालिनी ॥ विन्यस्तशुभसर्वांगीप्रसुप्तावरवर्णिनी ॥ ३६ ॥ काचिद्वीणांपरिष्वज्यप्रसुप्तासंप्रकाशते ॥ महानदीप्र
कीर्णेवनलिनीपोतमाश्रिता ॥ ३७ ॥ अन्याकक्षगतेनैवमड्डुकेनासितेक्षणा ॥ प्रसुप्ताभामिनीभातिबालपुत्रेववत्सला ॥ ३८ ॥
पटहंचारुसर्वांगीन्यस्यशेतेशुभस्तनी ॥ चिरस्यरमणंलब्ध्वापरिष्वज्येवकामिनी ॥ ३९ ॥ काचिद्वीणांपरिष्वज्यसुप्ताकमललोचना ॥

प्रदैत्यानांगंधर्वाणांचयोषितः ॥ रक्षसांचाभवन्कन्यास्तस्यकामवशंगताः ॥ ६९ ॥ युद्धकामेनताःसर्वारावणेनहृताःस्त्रियः ॥ समदा
मदनेनैवमोहिताःकाश्चिदागताः ॥ ७० ॥ नतत्रकाश्चित्प्रमदाःप्रसह्यवीर्योपपन्नेनगुणेनलब्धाः ॥ नचान्यकामापिनचान्यपूर्वाविनाव
रार्हांजनकात्मजांतु ॥ ७१ ॥ नचाकुलीनानचहीनरूपानादक्षिणानानुपचारयुक्ता ॥ भार्याऽभवत्तस्यनहीनसत्त्वानचापिकांतस्यनका
मनीया ॥ ७२ ॥ बभूवबुद्धिस्तुहरीश्वरस्ययदीदृशीराघवधर्मपत्नी ॥ इमामहाराक्षसराजभार्याःसुजातमस्येतिहिसाधुबुद्धेः ॥ ७३ ॥
पुनश्चसोचिंतयदात्तरूपोध्रुवंविशिष्टागुणतोहिसीता ॥ अथायमस्यांकृतवान्महात्मालंकेश्वरःकष्टमनार्यकर्म ॥ ७४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा
मायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे नवमः सर्गः ॥ ९ ॥ तत्रदिव्योपमंमुख्यंस्फाटिकंरत्नभूषितम् ॥ अवेक्षमाणो
हनुमान्ददर्शशयनासनम् ॥ १ ॥ दांतकांचनचित्रांगैर्वैडूर्यैश्चवरासनैः ॥ महार्हास्तरणोपेतैरुपपन्नंमहाधनैः ॥ २ ॥ तस्यचैकतमेदेशे
दिव्यमालोपशोभितम् ॥ ददर्शपांडुरंछत्रंताराधिपतिसन्निभम् ॥ ३ ॥ जातरूपपरिक्षिप्तंचित्रभानोःसमप्रभम् ॥ अशोकमालावितंतंद
दर्शपरमासनम् ॥ ४ ॥ वालव्यजनहस्ताभिर्वीज्यमानंसमंततः ॥ गंधैश्चविविधैर्जुष्टंवरधूपेनधूपितम् ॥ ५ ॥ परमास्तरणास्तीर्ण
माविकाजिनसंवृतम् ॥ दामभिर्वरमाल्यानांसमंतादुपशोभितम् ॥ ६ ॥ तस्मिञ्जीमूतसंकाशंप्रदीप्तोज्ज्वलकुंडलम् ॥ लोहिताक्षंमहा
बाहुंमहारजतवाससम् ॥ ७ ॥ लोहितेनानुलिप्तांगंचंदनेनसुगंधिना ॥ संध्यारक्तमिवाकाशंतोयदंसतडिद्गणम् ॥ ८ ॥ वृतमाभरणैर्दि
व्यैःसुरूपंकामरूपिणम् ॥ सवृक्षवनगुल्माढ्यंप्रसुप्तमिवमंदरम् ॥ ९ ॥ क्रीडित्वोपरतंरात्रौवराभरणभूषितम् ॥ प्रियंराक्षसकन्यानां
राक्षसानांसुखावहम् ॥ १० ॥ पीत्वाप्युपरतंचापिददर्शसमहाकपिः ॥ भास्वरेशयनेवीरंप्रसुप्तंराक्षसाधिपम् ॥ ११ ॥ निःश्वसंतं
यथानागंरावणंवानरोत्तमः ॥ आसाद्यपरमोद्विग्नःसोपासर्पत्सुभीतवत् ॥ १२ ॥ अथारोहणमासाद्यवेदिकांतरमाश्रितः ॥ क्षीबंराक्षस
शार्दूलंप्रेक्षतेस्ममहाकपिः ॥ १३ ॥ शुशुभेराक्षसेन्द्रस्यस्वपतःशयनंशुभम् ॥ गंधहस्तिनिसंविष्टंयथाप्रस्रवणंमहत् ॥ १४ ॥ कांचनां
गदसन्नद्धौददर्शसमहात्मनः ॥ विक्षिप्तौराक्षसेंद्रस्यभुजाविंद्रध्वजोपमौ ॥ १५ ॥ ऐरावतविषाणाग्रैरापीडनकृतव्रणौ ॥ वज्रोल्लिखितपी

तिलकाःकाश्चित्काश्चिदुद्भ्रांतनूपुराः ॥ पार्श्वेगलितहाराश्चकाश्चित्परमयोषितः ॥४६॥ मुक्ताहारवृताश्चान्याः काश्चित्प्रस्रस्तवाससः॥
व्याविद्धरशनादामाःकिशोर्यइववाहिताः ॥४७॥ अकुंडलधराश्चान्याविच्छिन्नमृदितस्रजः ॥ गजेन्द्रमृदिताःफुल्लालताइवमहावने॥४८॥
चंद्रांशुकिरणाभाश्चहाराःकासांचिदुद्गताः ॥ हंसाइवबभुः सुप्ताः स्तनमध्येषुयोषिताम् ॥४९॥ अपरासांचवैदूर्याःकादंबाइवपक्षिणः॥
हेमसूत्राणिचान्यासांचक्रवाकाइवाभवन् ॥५०॥हंसकारंडवोपेताश्चक्रवाकोपशोभिताः ॥ आपगाइवतारेजुर्जघनैःपुलिनैरिव ॥ ५१॥
किंकिणीजालसंकाशास्ताहेमविपुलांबुजाः ॥ भावग्राहायशस्तीराःसुप्तानद्यइवाबभुः ॥ ५२ ॥ मृदुष्वंगेषुकासांचित्कुचाग्रेषुचसं
स्थिताः ॥ बभूवुर्भूषणानीवशुभाभूषणराजयः ॥ ५३ ॥ अंशुकांताश्चकासांचिन्मुखमारुतकंपिताः ॥ उपर्युपरिवक्राणांव्याधूयंतेपुनः
पुनः ॥ ५४ ॥ ताःपताकाइवोद्धूताः पत्नीनांरुचिरप्रभाः ॥ नानावर्णसुवर्णानांवक्रमूलेषुरेजिरे ॥५५॥ ववल्गुश्चात्रकासांचित्कुंडला
निशुभार्चिषाम् ॥ मुखमारुतसंकंपैर्मंदंमंदंचयोषिताम् ॥ ५६ ॥ शर्करासवगंधःसप्रकृत्यासुरभिः सुखः ॥ तासांवदननिःश्वासःसिषेवे
रावणंतदा ॥५७॥ रावणाननशंकाश्चकाश्चिद्रावणयोषितः ॥ मुखानिस्वसपत्नीनामुपाजिघ्रन्पुनःपुनः ॥ ५८ ॥ अत्यर्थंसक्तमनसो
रावणेतावरस्त्रियः ॥ अस्वतंत्राः सपत्नीनांप्रियमेवाचरंस्तदा ॥ ५९ ॥ बाहूउपनिधायान्याःपारिहार्यविभूषिताः ॥ अंशुकानिचरम्या
णिप्रमदास्तत्रशिश्यिरे ॥६०॥ अन्यावक्षसिचान्यस्यास्तस्याःकाचित्पुनर्भुजम् ॥ अपरात्वंकमन्यस्यास्तस्याश्चाप्यपराकुचौ ॥६१॥
ऊरुपार्श्वंकटीपृष्ठमन्योन्यस्यसमाश्रिताः ॥ परस्परनिविष्टांग्योमदस्नेहवशानुगाः ॥ ६२ ॥ अन्योन्यस्यांगसंस्पर्शात्प्रीयमाणाःसुम
ध्यमाः ॥ एकीकृतभुजाःसर्वाःसुषुपुस्तत्रयोषितः ॥ ६३ ॥ अन्योन्यभुजसूत्रेणस्त्रीमालाग्रथिताहिसा ॥ मालेवग्रथितासूत्रेशुशुभेमत्त
षट्पदा ॥ ६४ ॥ लतानांमाधवेमासिफुल्लानांवायुसेवनात् ॥ अन्योन्यमालाग्रथितंसंसक्तकुसुमोच्चयम् ॥ ६५ ॥ प्रतिवेष्टितसुस्कंधम
न्योन्यभ्रमराकुलम् ॥ आसीद्वनमिवोद्धूतंस्त्रीवनंरावणस्यतत् ॥६६॥ उचितेष्वपिसुव्यक्तंनतासांयोषितांतदा ॥ विवेकःशक्यमाधातुं
भूषणांगांबरस्रजाम् ॥ ६७ ॥ रावणेसुखसंविष्टेताःस्त्रियोविविधप्रभाः ॥ ज्वलंतःकांचनादीपाःप्रेक्षंतोनिमिषाइव ॥ ६८ ॥ राजर्षिवि

कांतामिववरस्त्रियम् ॥ मणिसोपानविकृतांहेमजालविराजिताम् ॥२२॥ स्फाटिकैरावृततलांदंतांतरितरूपिकाम् ॥ मुक्तावज्रप्रवालैश्च
रूप्यचामीकरैरपि ॥ २३ ॥ विभूषितांमणिस्तंभैःसुबहुस्तंभभूषिताम् ॥ समैर्ऋजुभिरत्युच्चैःसमंतात्सुविभूषितैः ॥ २४ ॥ स्तंभैःपक्षै
रिवात्युच्चैर्दिवंसंप्रस्थितामिव ॥ महत्याकुथयास्तीर्णांपृथिवीलक्षणांकया ॥ २५ ॥ पृथिवीमिवविस्तीर्णांसराष्ट्रगृहशालिनीम् ॥ नादि
तांमत्तविहगैर्दिव्यगंधाधिवासिताम् ॥ २६ ॥ परार्ध्यास्तरणोपेतांरक्षोऽधिपनिषेविताम् ॥ धूम्रामगुरुधूपेनविमलांहंसपांडुराम् ॥२७॥
पत्रपुष्पोपहारेणकल्माषीमिवसुप्रभाम् ॥ मनसोमोदजननींवर्णस्यापिप्रसाधिनीम् ॥ २८ ॥ तांशोकनाशिनींदिव्यांश्रियःसंजननीमिव ॥
इंद्रियाणींद्रियार्थैस्तुपंचपंचभिरुत्तमैः ॥२९॥ तर्पयामासमातेवतदारावणपालिता ॥ स्वर्गोऽयंदेवलोकोऽयमिंद्रस्यापिपुरीभवेत् ॥ ३०॥
सिद्धिर्वेयंपराहिस्यादित्यमन्यतमारुतिः ॥३१॥ प्रध्यायतइवापश्यत्प्रदीपांस्तत्रकांचनान् ॥ धूर्तानिवमहाधूर्तैर्देवनेनपराजितान् ॥३२॥
दीपानांचप्रकाशेनतेजसारावणस्यच ॥ अर्चिर्भिर्भूषणानांचप्रदीप्तेत्यभ्यमन्यत ॥ ३३ ॥ ततोऽपश्यत्कुथासीनंनानावर्णांबरस्रजम् ॥
सहस्रंवरनारीणांनानावेषविभूषितम् ॥ ३४ ॥ परिवृत्तेऽर्धरात्रेतुपाननिद्रावशंगतम् ॥ क्रीडित्वोपरतंरात्रौप्रसुप्तंबलवत्तदा ॥ ३५ ॥
तत्प्रसुप्तंविरुरुचेनिःशब्दांतरभूषितम् ॥ निःशब्दहंसभ्रमरंयथापद्मवनंमहत् ॥ ३६ ॥ तासांसंवृतदांतानिमीलिताक्षीणिमारुतिः ॥
अपश्यत्पद्मगंधीनिवदनानिसुयोषिताम् ॥ ३७ ॥ प्रबुद्धानीवपद्मानितासांभूत्वाक्षपाक्षये ॥ पुनःसंवृतपत्राणिरात्राविवबभुस्तदा ॥३८॥
इमानिमुखपद्मानिनियतंमत्तषट्पदाः ॥ अंबुजानीवफुल्लानिप्रार्थयंतिपुनःपुनः ॥ ३९ ॥ इतिवाऽमन्यतश्रीमानुपपत्त्यामहाकपिः ॥
मेनेहिगुणतस्तानिसमानिसलिलोद्भवैः ॥ ४० ॥ सातस्यशुशुभेशालाताभिःस्त्रीभिर्विराजिता ॥ शरदीवप्रसन्नाद्यौस्ताराभिरभिशो
भिता ॥ ४१ ॥ सचताभिःपरिवृतःशुशुभेराक्षसाधिपः ॥ यथाह्युडुपतिःश्रीमांस्ताराभिरिवसंवृतः ॥ ४२ ॥ याश्च्यवंतेंबरात्ताराः ॥ १२ ॥
पुण्यशेषसमावृताः ॥ इमास्ताःसंगताःकृत्स्नाइतिमेनेहरिस्तदा ॥ ४३ ॥ ताराणामिवसुव्यक्तंमहतीनांशुभार्चिषाम् ॥ प्रभावर्णप्रसा
दाश्चविरेजुस्तत्रयोषिताम् ॥ ४४ ॥ व्यावृत्तकचपीनस्रक्प्रकीर्णवरभूषणाः ॥ पानव्यायामकालेषुनिद्रोपहतचेतसः ॥ ४५ ॥ व्यावृत्त

णाः सहस्रशः ॥ ७ ॥ वसंतपुष्पोत्करचारुदर्शनंवसंतमासादपिचारुदर्शनम् ॥ सपुष्पकंतत्रविमानमुत्तमंददर्शतद्वानरवीरस
त्तमः ॥ ८ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे अष्टमः सर्गः ॥ ८ ॥ तस्यालयवरिष्ठस्यमध्ये
विमलमायतम् ॥ ददर्शभवनश्रेष्ठंहनूमान्मारुतात्मजः ॥ १ ॥ अर्धयोजनविस्तीर्णमायतंयोजनंमहत् ॥ भवनंराक्षसेंद्रस्यबहुप्रासाद
संकुलम् ॥ २ ॥ मार्गमाणस्तुवैदेहींसीतामायतलोचनाम् ॥ सर्वतःपरिचक्रामहनूमानरिसूदनः ॥ ३ ॥ उत्तमंराक्षसावासंहनूमानवलो
कयन् ॥ आससादाथलक्ष्मीवान्राक्षसेंद्रनिवेशनम् ॥ ४ ॥ चतुर्विषाणैर्द्विरदैस्त्रिविषाणैस्तथैवच ॥ परिक्षितमसंबाधंरक्ष्यमाणमुदा
युधैः ॥ ५ ॥ राक्षसीभिश्चपत्नीभीरावणस्यनिवेशनम् ॥ आहृताभिश्चविक्रम्यराजकन्याभिरावृतम् ॥ ६ ॥ तन्नक्रमकराकीर्णंतिमिंगि
लझषाकुलम् ॥ वायुवेगसमाधूतंपन्नगैरिवसागरम् ॥ ७ ॥ याहिवैश्रवणेलक्ष्मीर्याचंद्रेहरिवाहने ॥ सारावणगृहेरम्यानित्यमेवानपा
यिनी ॥ ८ ॥ याचराज्ञःकुबेरस्ययमस्यवरुणस्यच ॥ तादृशीतद्विशिष्टावाऋद्धीरक्षोगृहेष्विह ॥ ९ ॥ तस्यहर्म्यस्यमध्यस्थंवेश्मचा
न्यत्सुनिर्मितम् ॥ बहुनिर्यूहसंयुक्तंददर्शपवनात्मजः ॥ १० ॥ ब्रह्मणोऽर्थेकृतंदिव्यंदिवियद्विश्वकर्मणा ॥ विमानंपुष्पकंनामसर्वरत्न
विभूषितम् ॥ ११ ॥ परेणतपसालेभेयत्कुबेरःपितामहात् ॥ कुबेरमोजसाजित्वालेभेतद्राक्षसेश्वरः ॥ १२ ॥ ईहामृगसमायुक्तैःकार्तस्व
रहिरण्मयैः ॥ सुकृतैराजितंस्तंभैःप्रदीप्तमिवचश्रिया ॥ १३ ॥ मेरुमंदरसंकाशैरुल्लिखद्भिरिवांबरम् ॥ कूटागारैःशुभागारैःसर्वतःसम
लंकृतम् ॥ १४ ॥ ज्वलनार्कप्रतीकाशैःसुकृतंविश्वकर्मणा ॥ हेमसोपानयुक्तंचचारुप्रवरवेदिकम् ॥ १५ ॥ जालवातायनैर्युक्तंकांचनैः
स्फाटिकैरपि ॥ इंद्रनीलमहानीलमणिप्रवरवेदिकम् ॥ १६ ॥ विद्रुमेणविचित्रेणमणिभिश्चमहाधनैः ॥ निस्तुलाभिश्चमुक्ताभिस्तले
नाभिविराजितम् ॥ १७ ॥ चंदनेनचरक्तेनतपनीयनिभेनच ॥ सुपुण्यगंधिनायुक्तमादित्यतरुणोपमम् ॥ १८ ॥ विमानंपुष्पकंदिव्य
मारुरोहमहाकपिः ॥ तत्रस्थःसर्वतोगंधंपानभक्ष्यान्नसंभवम् ॥ १९ ॥ दिव्यंसंमूर्छितंजिघ्रन्रूपवंतमिवानिलम् ॥ सगंधस्तंमहासत्त्वंबं
धुर्बन्धुमिवोत्तमम् ॥ २० ॥ इतएहीत्युवाचेवतत्रयत्रसरावणः ॥ ततस्तांप्रस्थितःशालांददर्शमहतींशिवाम् ॥२१॥ रावणस्यमहाकांतां

चंद्रचित्रम् ॥ ददर्शयुक्तीकृतचारुमेघचित्रंविमानंबहुरत्नचित्रम् ॥ ८ ॥ महीकृतापर्वतराजिपूर्णाशैलाःकृतावृक्षवितानपूर्णाः ॥ वृक्षाः
कृताःपुष्पवितानपूर्णाःपुष्पंकृतंकेसरपत्रपूर्णम् ॥ ९ ॥ कृतानिवेश्मानिचपांडुराणितथासुपुष्पाअपिपुष्करिण्यः ॥ पुनश्चपद्मानिसके
सराणिवनानिचित्राणिसरोवराणि ॥ १० ॥ पुष्पाह्वयंनामविराजमानंरत्नप्रभाभिश्चविघूर्णमानम् ॥ वेश्मोत्तमानामपिचोच्चमानंमहा
कपिस्तत्रमहाविमानम् ॥ ११ ॥ कृताश्चवैडूर्यमयाविहंगारूप्यप्रवालैश्चतथाविहंगाः ॥ चित्राश्चनानावसुभिर्भुजंगाजात्यानुरूपास्तुरगाः
शुभांगाः ॥ १२ ॥ प्रवालजांबूनदपुष्पपक्षाःसलीलमावर्जितजिह्मपक्षाः ॥ कामस्यसाक्षादिवभांतिपक्षाःकृताविहंगाःसुमुखाःसु
पक्षाः ॥ १३ ॥ नियुज्यमानाश्चगजासुहस्ताःसकेसराश्चोत्पलपत्रहस्ताः ॥ बभूवदेवीचकृतासुहस्तालक्ष्मीस्तथापद्मिनिपद्महस्ता ॥ १४ ॥
इतीवतद्गृहमभिगम्यशोभमानंसविस्मयोनगमिवचारुकंदरम् ॥ पुनश्चतत्परमसुगंधिसुंदरंहिमात्ययेनगमिवचारुकंदरम् ॥ १५ ॥
ततःसतांकपिरभिपत्यपूजितांचरन्पुरींदशमुखबाहुपालिताम् ॥ अदृश्यतांजनकसुतांसुपूजितांसुदुःखितःपतिगुणवेगनिर्जिताम् ॥ १६ ॥
ततस्तदाबहुविधभावितात्मनःकृतात्मनोजनकसुतांसुवर्त्मनः ॥ अपश्यतोभवदतिदुःखितंमनःसचक्षुषःप्रविचरतोमहात्मनः ॥ १७ ॥
इत्यार्षे श्रीमद्रा० वाल्मी० आदि० च० सा० सुं० सप्तमः सर्गः ॥ ७ ॥ सतस्यमध्येभवनस्यसंस्थितोमहद्विमानंमणिरत्नचित्रितम् ॥
प्रतप्तजांबूनदजालकृत्रिमंददर्शधीमान्पवनात्मजःकपिः ॥ १ ॥ तदप्रमेयप्रतिकारकृत्रिमंकृतंस्वयंसाध्वितिविश्वकर्मणा ॥ दिवंगते
वायुपथेप्रतिष्ठितंव्यराजतादित्यपथस्थलक्ष्मतत् ॥ २ ॥ नतत्रकिंचिन्नकृतंप्रयत्नतोनतत्रकिंचिन्नमहार्घरत्नवत् ॥ नतेविशेषानियताः
सुरेष्वपिनतत्रकिंचिन्नमहाविशेषवत् ॥ ३ ॥ तपःसमाधानपराक्रमार्जितंमनःसमाधानविचारचारिणम् ॥ अनेकसंस्थानविशेषनि
र्मितंततस्ततस्तुल्यविशेषनिर्मितम् ॥ ४ ॥ मनःसमाधायतुशीघ्रगामिनंदुरासदंमारुततुल्यगामिनम् ॥ महात्मनांपुण्यकृतांमहर्द्धिनांयश
स्विनामग्र्यमुदामिवालयम् ॥ ५ ॥ विशेषमालंब्यविशेषसंस्थितंविचित्रकूटंबहुकूटमंडितम् ॥ मनोभिरामंशरदिंदुनिर्मलंविचित्रकूटं
शिखरंगिरेर्यथा ॥ ६ ॥ वहंतियत्कुंडलशोभिताननामहाशनाव्योमचरानिशाचराः ॥ विवृत्तविध्वस्तविशाललोचनामहाजवाभूतग

कुलीनान्रूपसंपन्नान्गजान्परगजारुजान् ॥ शिक्षितान्गजशिक्षायामैरावतसमान्युधि॥३२॥निहंतॄन्परसैन्यानांगृहेतस्मिन्ददर्शसः ॥
क्षरतश्चयथामेघान्स्रवतश्चयथागिरीन् ॥ ३३ ॥ मेघस्तनितनिर्घोषान्दुर्धर्षान्समरेपरैः ॥ सहस्रंवाहिनीस्तत्रजांबूनदपरिष्कृताः ॥३४॥
हेमजालैरविच्छिन्नास्तरुणादित्यसन्निभाः ॥ ददर्शराक्षसेंद्रस्यरावणस्यनिवेशने ॥ ३५ ॥ शिबिकाविविधाकाराःसकपिर्मारुतात्मजः ॥
लतागृहाणिचित्राणिचित्रशालागृहाणिच ॥ ३६ ॥ क्रीडागृहाणिचान्यानिदारुपर्वतकानिच ॥ कामस्यगृहकंरम्यंदिवागृहकमेवच॥३७॥
ददर्शराक्षसेंद्रस्यरावणस्यनिवेशने ॥ समंदरसमप्रख्यंमयूरस्थानसंकुलम् ॥ ३८ ॥ ध्वजयष्टिभिराकीर्णंददर्शभवनोत्तमम् ॥ अनं
तरत्ननिचयंनिधिजालंसमंततः ॥ धीरनिष्ठितकर्मांगगृहंभूतपतेरिव ॥ ३९ ॥ अर्चिर्भिश्चापिरत्नानांतेजसारावणस्यच ॥ विरराजचत
द्वेश्मरश्मिवानिवरश्मिभिः ॥ ४० ॥ जांबूनदमयान्येवशयनान्यासनानिच ॥ भाजनानिचशुभ्राणिददर्शहरियूथपः ॥ ४१ ॥ मध्वास
वकृतक्लेदंमणिभाजनसंकुलम् ॥ मनोरममसंबाधंकुबेरभवनंयथा ॥ ४२ ॥ नूपुराणांचघोषेणकांचीनांनिस्वनेनच ॥ मृदंगतलनिर्घो
षैर्घोषवद्भिर्विनादितम् ॥ ४३ ॥ प्रासादसंघातयुतंस्त्रीरत्नशतसंकुलम् ॥ सुव्यूढकक्ष्यंहनुमान्प्रविवेशमहागृहम् ॥ ४४ ॥ इत्यार्षे
श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकाण्डे षष्ठः सर्गः ॥ ६ ॥ सवेश्मजालंबलवान्ददर्शव्यासक्तवैदूर्यसुवर्णजा
लम् ॥ यथामहत्प्रावृषिमेघजालंविद्युद्भिनद्धंसविहंगजालम् ॥ १ ॥ निवेशनानांविविधाश्चशालाःप्रधानशंखायुधचापशालाः ॥ मनो
हराश्चापिपुनर्विशालाददर्शवेश्माद्रिषुचंद्रशालाः ॥ २ ॥ गृहाणिनानावसुराजितानिदेवासुरैश्चापिसुपूजितानि ॥ सर्वैश्चदोषैःपरिवर्जि
तानिकपिर्ददर्शस्वबलार्जितानि ॥ ३ ॥ तानिप्रयत्नाभिसमाहितानिमयेनसाक्षादिवनिर्मितानि ॥ महीतलेसर्वगुणोत्तराणिददर्शलंका
धिपतेर्गृहाणि ॥ ४ ॥ ततोददर्शोच्छ्रितमेघरूपंमनोहरंकांचनचारुरूपम् ॥ रक्षोधिपस्यात्मबलानुरूपंगृहोत्तमंह्यप्रतिरूपरूपम् ॥ ५ ॥
महीतलेस्वर्गमिवप्रकीर्णंश्रियाज्वलन्तंबहुरत्नकीर्णम् ॥ नानातरूणांकुसुमावकीर्णंगिरेरिवाग्रंरजसावकीर्णम् ॥ ६ ॥ नारीप्रवेकैरिवदी
प्यमानंतडिद्भिरंभोधरमर्च्यमानम् ॥ हंसप्रवेकैरिववाह्यमानंश्रियायुतंखेसुकृतंविमानम् ॥ ७ ॥ यथानगाग्रंबहुधातुचित्रंयथानभश्चग्रह

महारथमहासनम् ॥ ७ ॥ हर्यैश्चपरमोदारैस्तैस्तैश्चमृगपक्षिभिः ॥ विविधैर्बहुसाहस्रैःपरिपूर्णंसमंततः ॥ ८ ॥ विनीतैरंतपालैश्चरक्षो
भिश्चसुरक्षितम् ॥ मुख्याभिश्चवरस्त्रीभिःपरिपूर्णंसमंततः ॥ ९ ॥ मुदितप्रमदारत्नंराक्षसेंद्रनिवेशनम् ॥ वराभरणसंह्रादैःसमुद्रस्वननि
स्वनम् ॥ १० ॥ तद्राजगुणसंपन्नंमुख्यैश्चवरचंदनैः ॥ महाजनसमाकीर्णंसिंहैरिवमहद्वनम् ॥ ११ ॥ भेरीमृदंगाभिरुतंशंखघोषविनादि
तम् ॥ नित्यार्चितंपर्वसुतंपूजितंराक्षसैःसदा ॥ १२ ॥ समुद्रमिवगंभीरंसमुद्रसमनिःस्वनम् ॥ महात्मनोमहद्वेश्ममहारत्नपरिच्छदम् ॥ १३ ॥
महारत्नसमाकीर्णंददर्शसमहाकपिः ॥ विराजमानंवपुषागजाश्वरथसंकुलम् ॥ १४ ॥ लंकाभरणमित्येवसोऽमन्यतमहाकपिः ॥ चचार
हनुमांस्तत्ररावणस्यसमीपतः ॥ १५ ॥ गृहाद्गृहंराक्षसानामुद्यानानिचसर्वशः ॥ वीक्षमाणोप्यसंत्रस्तःप्रासादांश्चचचारसः ॥ १६ ॥
अवप्लुत्यमहावेगःप्रहस्तस्यनिवेशनम् ॥ ततोऽन्यत्पुप्लुवेवेश्ममहापार्श्वस्यवीर्यवान् ॥ १७ ॥ अथमेघप्रतीकाशंकुंभकर्णनिवेशनम् ॥
विभीषणस्यचतथापुप्लुवेसमहाकपिः ॥ १८ ॥ महोदरस्यचतथाविरूपाक्षस्यचैवहि ॥ विद्युज्जिह्वस्यभवनंविद्युन्मालेस्तथैवच ॥ १९ ॥
वज्रदंष्ट्रस्यचतथापुप्लुवेसमहाकपिः ॥ शुकस्यचमहावेगःसारणस्यचधीमतः ॥ २० ॥ तथाचेंद्रजितोवेश्मजगामहरियूथपः ॥ जंबुमालेः
सुमालेश्चजगामहरिसत्तमः ॥ २१ ॥ रश्मिकेतोश्चभवनंसूर्यशत्रोस्तथैवच ॥ वज्रकायस्यचतथापुप्लुवेसमहाकपिः ॥ २२ ॥ धूम्राक्ष
स्याथसंपातेर्भवनंमारुतात्मजः ॥ विद्युद्रूपस्यभीमस्यघनस्यविघनस्यच ॥ २३ ॥ शुकनाभस्यचक्रस्यशठस्यकपटस्यच ॥ ह्रस्वकर्ण
स्यदंष्ट्रस्यलोमशस्यचरक्षसः ॥ २४ ॥ युद्धोन्मत्तस्यमत्तस्यध्वजग्रीवस्यसादिनः ॥ विद्युज्जिह्वद्विजिह्वानांतथाहस्तिमुखस्यच ॥ २५ ॥
करालस्यविशालस्यशोणिताक्षस्यचैवहि ॥ प्लवमानःक्रमेणैवहनूमान्मारुतात्मजः ॥ २६ ॥ तेषुतेषुमहार्हेषुभवनेषुमहायशाः ॥ तेषा
मृद्धिमतामृद्धिंददर्शसमहाकपिः ॥ २७ ॥ सर्वेषांसमतिक्रम्यभवनानिसमंततः ॥ आससादाथलक्ष्मीवान्राक्षसेंद्रनिवेशनम् ॥ २८ ॥
रावणस्योपशायिन्योददर्शहरिसत्तमः ॥ विचरन्हरिशार्दूलोराक्षसीर्विकृतेक्षणाः ॥ २९ ॥ शूलमुद्गरहस्ताश्चशक्तितोमरधारिणीः ॥ ददर्श
विविधान्गुल्मांस्तस्यरक्षःपतेर्गृहे ॥ ३० ॥ राक्षसांश्चमहाकायान्नानाप्रहरणोद्यतान् ॥ रक्तान्श्वेतान्सितांश्चापिहरींश्चापिमहाजवान् ॥ ३१ ॥

नान् ॥१५॥ ननंददृष्ट्वासचतान्सुरूपान्नानागुणानात्मगुणानुरूपान् ॥ विद्योतमानान्सचतान्सुरूपान्ददर्शकांश्चिच्चपुनर्विरूपान् ॥१६॥
ततोवरार्हाःसविशुद्धभावास्तेषांस्त्रियस्तत्रमहानुभावाः ॥ प्रियेषुपानेषुचसक्तभावाददर्शताराइवसुस्वभावाः ॥ १७ ॥ स्त्रियोज्वलंती
स्त्रपयोपगूढानिशीथकालेरमणोपगूढाः ॥ ददर्शकाश्चित्प्रमदोपगूढायथाविहंगाविहगोपगूढाः ॥ १८ ॥ अन्याःपुनर्हर्म्यतलोपविष्टास्त
त्रप्रियांकेषुसुखोपविष्टाः ॥ भर्तुःपराधर्मपरानिविष्टाददर्शधीमान्मदनोपविष्टाः ॥ १९ ॥ अप्रावृताःकांचनराजिवर्णाःकाश्चित्परार्ध्या
स्तपनीयवर्णाः ॥ पुनश्चकाश्चिच्छशलक्ष्मवर्णाःकांतप्रहीणारुचिरांगवर्णाः ॥ २० ॥ ततःप्रियान्प्राप्यमनोभिरामान्सुप्रीतियुक्ताः
सुमनोभिरामाः ॥ गृहेषुहृष्टाःपरमाभिरामाहरिप्रवीरःसददर्शरामाः ॥ २१ ॥ चंद्रप्रकाशाश्चहिवक्रमालावक्राःसुपक्ष्माश्चसुनेत्रमालाः ॥
विभूषणानांचददर्शमालाःशतह्रदानामिवचारुमालाः ॥ २२ ॥ नत्वेवसीतांपरमाभिजातांपथिस्थितेराजकुलेप्रजाताम् ॥ लतांप्रफुल्ला
मिवसाधुजातांददर्शतन्वींमनसाभिजाताम् ॥ २३ ॥ सनातनेवर्त्मनिसंनिविष्टांरामेक्षणांतांमदनाभिविष्टाम् ॥ भर्तुर्मनःश्रीमदनुप्रविष्टां
स्त्रीभ्यःपराभ्यश्चसदाविशिष्टाम् ॥ २४ ॥ उष्णार्दितांसानुसृतास्रकंठींपुरावरार्होत्तमनिष्ककंठीम् ॥ सुजातपक्ष्मामभिरक्तकंठींवनेप्रवृत्ता
मिवनीलकंठीम् ॥२५॥ अव्यक्तरेखामिवचंद्रलेखांपांसुप्रदिग्धामिवहेमरेखाम् ॥क्षतप्ररूढामिववर्णरेखांवायुप्रभुग्नामिवहेमरेखाम्॥२६॥
सीतामपश्यन्मनुजेश्वरस्यरामस्यपत्नींवदतांवरस्य ॥ बभूवदुःखोपहतश्चिरस्यप्लवंगमोमंदइवाचिरस्य ॥२७॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे
वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुन्दरकांडे पंचमः सर्गः ॥ ५ ॥ सनिकामंविमानेषुविचरन्कामरूपधृक् ॥ विचचारकपिर्लंकां
लाघवेनसमन्वितः ॥ १ ॥ आससादचलक्ष्मीवान्राक्षसेंद्रनिवेशनम् ॥ प्राकारेणार्कवर्णेनभास्वरेणाभिसंवृतम् ॥ २ ॥ रक्षितंराक्षसै
र्भीमैःसिंहैरिवमहद्वनम् ॥ समीक्षमाणोभवनंचकाशेकपिकुंजरः ॥ ३ ॥ रूप्यकोपहितैश्चित्रैस्तोरणैर्हेमभूषणैः ॥ विचित्राभिश्चकक्ष्या
भिर्द्वारैश्चरुचिरावृतम् ॥ ४ ॥ गजास्थितैर्महामात्रैःशूरैश्चविगतश्रमैः ॥ उपस्थितमसंहार्यैर्हयैःस्यंदनयायिभिः ॥ ५ ॥ सिंहव्याघ्रत
नुत्राणैर्दांतकांचनराजतीः ॥ घोषवद्भिर्विचित्रैश्चसदाविचरितंरथैः ॥ ६ ॥ बहुरत्नसमाकीर्णंपरार्ध्यासनभूषितम् ॥ महारथसमावापं

दंतैःश्वेताभ्रनिचयोपमैः ॥ भूषितैरुचिरद्वारंमत्तैश्चमृगपक्षिभिः ॥ २८ ॥ रक्षितंसुमहावीर्यैर्यातुधानैःसहस्रशः ॥ राक्षसाधिपतेर्गुप्तमावि
वेशगृहंकपिः ॥ २९ ॥ सहेमजाम्बूनदचक्रवालंमहार्हमुक्तामणिभूषितांतम् ॥ परार्ध्यकालागुरुचंदनार्हंसरावणांतःपुरमाविवेश ॥३०॥
इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे चतुर्थःसर्गः॥४॥ततःसमध्यंगतमंशुमंतंज्योत्स्नावितानंमुहुरुद्वमंतम्॥
ददर्शधीमान्भुविसानुमंतंगोष्ठेवृषंमत्तमिवभ्रमंतम् ॥ १ ॥ लोकस्यपापानिविनाशयंतंमहोदधिंचापिसमेधयंतम् ॥ भूतानिसर्वाणिवि
राजयंतंददर्शशीतांशुमथाभियांतम् ॥ २ ॥ याभातिलक्ष्मीर्भुविमंदरस्थायथाप्रदोषेषुचसागरस्था ॥ तथैवतोयेषुचपुष्करस्थारराज
साचारुनिशाकरस्था ॥ ३ ॥ हंसोयथाराजतपंजरस्थःसिंहोयथामंदरकंदरस्थः ॥ वीरोयथागर्वितकुंजरस्थश्चंद्रोऽपिबभ्राजतथांब
रस्थः ॥ ४ ॥ स्थितःककुद्मानिवतीक्ष्णशृंगोमहाचलःश्वेतइवोर्ध्वशृंगः ॥ हस्तीवजांबूनदबद्धशृंगोविभातिचंद्रःपरिपूर्णशृंगः ॥ ५ ॥
विनष्टशीतांबुतुषारपंकोमहाग्रहग्राहविनष्टपंकः ॥ प्रकाशलक्ष्म्याश्रयनिर्मलांकोरराजचंद्रोभगवाञ्छशांकः ॥ ६ ॥ शिलातलंप्राप्यय
थामृगेंद्रोमहारणंप्राप्ययथागजेंद्रः ॥ राज्यंसमासाद्ययथानरेंद्रस्तथाप्रकाशोविरराजचंद्रः ॥ ७ ॥ प्रकाशचंद्रोदयनष्टदोषःप्रवृद्धरक्षः
पिशिताशदोषः ॥ रामाभिरामेरितचित्तदोषःस्वर्गप्रकाशोभगवान्प्रदोषः ॥ ८ ॥ तंत्रीस्वराःकर्णसुखाःप्रवृत्ताः स्वपंतिनार्यःपतिभिः
सुपृक्ताः ॥ नक्तंचराश्चापितथाप्रवृत्ताविहर्तुमत्यद्भुतरौद्रवृत्ताः ॥ ९ ॥ मत्तप्रमत्तानिसमाकुलानिरथाश्वभद्रासनसंकुलानि ॥ वीरश्रि
याचापिसमाकुलानिददर्शधीमान्सकपिःकुलानि ॥ १० ॥ परस्परंचाधिकमाक्षिपंतिभुजांश्चपीनानधिविक्षिपंति ॥ मत्तप्रलापानधि
विक्षिपंतिमत्तानिचान्योन्यमधिक्षिपंति ॥ ११ ॥ रक्षांसिवक्षांसिचविक्षिपंतिगात्राणिकांतासुचविक्षिपंति ॥ रूपाणिचित्राणिचविक्षिप
तिदृढानिचापानिचविक्षिपंति ॥ १२ ॥ ददर्शकांताश्चसमालभंत्यस्तथापरास्तत्रपुनःस्वपंत्यः ॥ सुरूपवक्त्राश्चतथाहसंत्यःक्रुद्धाःपरा
श्चापिविनिःश्वसंत्यः ॥ १३ ॥ महागजैश्चापितथानदद्भिःसुपूजितैश्चापितथासुसद्भिः ॥ रराजवीरैश्चविनिःश्वसद्भिर्हृदोभुजंगैरिवनिः
श्वसद्भिः ॥ १४ ॥ बुद्धिप्रधानान्रुचिराभिधानान्संश्रद्दधानाञ्जगतःप्रधानान् ॥ नानाविधानान्रुचिराभिधानान्ददर्शतस्यांपुरियातुधा

दंतैः श्वेताभ्रनिचयोपमैः ॥ भूषितैरुचिरद्वारंमत्तैश्चमृगपक्षिभिः ॥ २८ ॥ रक्षितंसुमहावीर्यैर्यातुधानैःसहस्रशः ॥ राक्षसाधिपतेर्गुप्तमावि
वेशगृहंकपिः ॥ २९ ॥ सहेमजाम्बूनदचक्रवालंमहार्हमुक्तामणिभूषितांतम् ॥ परार्ध्यकालागुरुचंदनार्हंसरावणांतःपुरमाविवेश ॥३०॥
इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे चतुर्थःसर्गः॥४॥ततः समध्यंगतमंशुमंतंज्योत्स्नावितानंमुहुरुद्वमंतम्॥
ददर्शधीमान्भुविसानुमंतंगोष्ठेवृषंमत्तमिवभ्रमंतम् ॥ १ ॥ लोकस्यपापानिविनाशयंतंमहोदधिंचापिसमेधयंतम् ॥ भूतानिसर्वाणिवि
राजयंतंददर्शशीतांशुमथाभियांतम् ॥ २ ॥ याभातिलक्ष्मीर्भुविमंदरस्थायथाप्रदोषेषुचसागरस्था ॥ तथैवतोयेषुच पुष्करस्थाररराज
साचारुनिशाकरस्था ॥ ३ ॥ हंसोयथाराजतपंजरस्थःसिंहोयथामंदरकंदरस्थः ॥ वीरोयथागर्वितकुंजरस्थश्चंद्रोऽपिबभ्राजतथांब
रस्थः ॥ ४ ॥ स्थितः ककुद्मानिवतीक्ष्णशृंगोमहाचलःश्वेतइवोर्ध्वशृंगः ॥ हस्तीवजांबूनदबद्धशृंगोविभातिचंद्रःपरिपूर्णशृंगः ॥ ५ ॥
विनष्टशीतांबुतुषारपंकोमहाग्रहग्राहविनष्टपंकः ॥ प्रकाशलक्ष्म्याश्रयनिर्मलांकोरराजचंद्रोभगवाञ्छशांकः ॥ ६ ॥ शिलातलंप्राप्यय
थामृगेंद्रोमहारणंप्राप्ययथागजेंद्रः ॥ राज्यंसमासाद्ययथानरेंद्रस्तथाप्रकाशोविरराजचंद्रः ॥ ७ ॥ प्रकाशचंद्रोदयनष्टदोषःप्रवृद्धरक्षः
पिशिताशदोषः ॥ रामाभिरामेरितचित्तदोषःस्वर्गप्रकाशोभगवान्प्रदोषः ॥ ८ ॥ तंत्रीस्वराःकर्णसुखाःप्रवृत्ताः स्वपंतिनार्यःपतिभिः
सुपृक्ताः ॥ नक्तंचराश्चापितथाप्रवृत्ताविहर्तुमत्यद्भुतरौद्रवृत्ताः ॥ ९ ॥ मत्तप्रमत्तानिसमाकुलानिरथाश्वभद्रासनसंकुलानि ॥ वीरश्रि
याचापिसमाकुलानिददर्शधीमान्सकपिःकुलानि ॥ १० ॥ परस्परंचाधिकमाक्षिपंतिभुजांश्चपीनानधिविक्षिपंति ॥ मत्तप्रलापानधि
विक्षिपंतिमत्तानिचान्योन्यमधिक्षिपंति ॥ ११ ॥ रक्षांसिवक्षांसिचविक्षिपंतिगात्राणिकांतासुचविक्षिपंति ॥ रूपाणिचित्राणिचविक्षिपं
तिदृढानिचापानिचविक्षिपंति ॥ १२ ॥ ददर्शकांताश्चसमालभंत्यस्तथापरास्तत्रपुनःस्वपंत्यः ॥ सुरूपवक्त्राश्चतथाहसंत्यःक्रुद्धाःपरा
श्चापिविनिःश्वसंत्यः ॥ १३ ॥ महागजैश्चापितथानदद्भिःसुपूजितैश्चापितथासुसद्भिः ॥ रराजवीरैश्चविनिःश्वसद्भिर्ह्रदोभुजंगैरिवनिः
श्वसद्भिः ॥ १४ ॥ बुद्धिप्रधानान्रुचिराभिधानान्संश्रद्दधानाञ्जगतःप्रधानान् ॥ नानाविधानान्रुचिराभिधानान्ददर्शतस्यांपुरियातुधा

ततस्तुतांपुरीलंकांरम्यामभिययौकपिः ॥ हसितोत्कृष्टनिनदैस्तूर्यघोषपुरस्कृतैः ॥ ५ ॥ वज्रांकुशनिकाशैश्चवज्रजालविभूषितैः ॥
गृहमेघैःपुरीरम्याबभासेद्यौरिवांबुदैः ॥ ६ ॥ प्रजज्वालतदालंकारक्षोगणगृहैः शुभैः ॥ सिताभ्रसदृशैश्चित्रैःपद्मस्वस्तिकसंस्थितैः ॥ ७ ॥
वर्धमानगृहैश्चापिसर्वतःसुविभूषितैः ॥ तांचित्रमाल्याभरणांकपिराजहितंकरः ॥ ८ ॥ राघवार्थंचरञ्श्रीमान्ददर्शचननंदच ॥
भवनाद्भवनंगच्छन्ददर्शकपिकुंजरः ॥ ९ ॥ विविधाकृतिरूपाणिभवनानिततस्ततः ॥ शुश्रावरुचिरंगीतंत्रिस्थानेस्वरभूषितम् ॥ १० ॥
स्त्रीणांमदनविद्धानांदिविचाप्सरसामिव ॥ शुश्रावकांचीनिनदंनूपुराणांचनिःस्वनम् ॥ ११ ॥ सोपाननिनदांश्चापिभवनेषुमहात्म
नाम् ॥ आस्फोटितनिनादांश्चक्ष्वेडितांश्चततस्ततः ॥ १२ ॥ शुश्रावजपतांतत्रमंत्रान्रक्षोगृहेषुवै ॥ स्वाध्यायनिरतांश्चैवयातुधानान्द
दर्शसः ॥ १३ ॥ रावणस्तवसंयुक्तान्गर्जतोराक्षसानपि ॥ राजमार्गंसमावृत्यस्थितंरक्षोगणंमहत् ॥ १४ ॥ ददर्शमध्यमेगुल्मेराक्षस
स्यचरान्बहून् ॥ दीक्षिताञ्जटिलान्मुंडान्गोजिनांबरवाससः ॥ १५ ॥ दर्भमुष्टिप्रहरणानग्निकुंडायुधांस्तथा ॥ कूटमुद्गरपाणींश्चचंडा
युधधरानपि ॥ १६ ॥ एकाक्षानेककर्णांश्चचलदेकपयोधरान् ॥ करालान्भुग्नवक्त्रांश्चविकटान्वामनांस्तथा ॥ १७ ॥ धन्विनःखड्गिनश्चै
वशतघ्नीमुसलायुधान् ॥ परिघोत्तमहस्तांश्चविचित्रकवचोज्ज्वलान् ॥ १८ ॥ नातिस्थूलान्नातिकृशान्नातिदीर्घातिह्रस्वकान् ॥ नाति
गौरान्नातिकृष्णान्नातिकुब्जान्नवामनान् ॥ १९ ॥ विरूपान्बहुरूपांश्चसुरूपांश्चसुवर्चसः ॥ ध्वजिनःपताकिनश्चैवददर्शविविधायु
धान् ॥ २० ॥ शक्तिवृक्षायुधांश्चैवपट्टिशाशनिधारिणः ॥ क्षेपणीपाशहस्तांश्चददर्शसमहाकपिः ॥ २१ ॥ स्रग्विणस्त्वनुलिप्तांश्च
वराभरणभूषितान् ॥ नानावेषसमायुक्तान्यथास्वैरचरान्बहून् ॥ २२ ॥ तीक्ष्णशूलधरांश्चैववज्रिणश्चमहाबलान् ॥ शतसाहस्रमव्यग्र
मारक्षंमध्यमंकपिः ॥ २३ ॥ रक्षोधिपतिनिर्दिष्टंददर्शांतःपुराग्रतः ॥ सतदातद्गृहंदृष्ट्वामहाहाटकतोरणम् ॥२४॥ राक्षसेंद्रस्यविख्यात
मद्रिमूर्ध्निप्रतिष्ठितम् ॥ पुंडरीकावतंसाभिःपरिखाभिःसमावृतम् ॥ २५ ॥ प्राकारावृतमत्यंतंददर्शसमहाकपिः ॥ त्रिविष्टपनिभंदिव्यं
दिव्यनादविनादितम् ॥ २६ ॥ वाजिह्रेषितसंघुष्टमद्भुतैश्चहयैस्तथा ॥ रथैर्यानैर्विमानैश्चतथाहयगजैःशुभैः ॥ २७ ॥ वारणैश्चचतु

वनान्युपवनानीहलंकायाःकाननानिच ॥ सर्वतोगृहमुख्यानि द्रष्टुमागमनंहिमे ॥ ३४ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वालंकासाकामरूपिणी ॥
भूयएवपुनर्वाक्यंबभाषेपरुषाक्षरम् ॥ ३५ ॥ मामनिर्जित्यदुर्बुद्धेराक्षसेश्वरपालिताम् ॥ नशक्यंह्यद्यतेद्रष्टुंपुरीयंवानराधम ॥ ३६ ॥
ततःसहरिशार्दूलस्तामुवाचनिशाचरीम् ॥ दृष्ट्वापुरीमिमांभद्रेपुनर्यास्येयथागतम् ॥ ३७ ॥ ततःकृत्वामहानादंसावैलंकाभयंकरम् ॥
तलेनवानरश्रेष्ठंताडयामासवेगिता ॥ ३८ ॥ ततःसहरिशार्दूलोलंकयाताडितोभृशम् ॥ ननादसुमहानादंवीर्यवान्मारुतात्मजः ॥ ३९ ॥
ततःसंवर्तयामासवामहस्तस्यसोऽङ्गुलीः ॥ मुष्टिनाऽभिजघानैनांहनूमान्क्रोधमूर्च्छितः ॥ ४० ॥ स्त्रीचेतिमन्यमानेननातिक्रोधःस्वयं
कृतः ॥ सातुतेनप्रहारेणविह्वलांगीनिशाचरी ॥ पपातसहसाभूमौविकृताननदर्शना ॥ ४१ ॥ ततस्तुहनुमान्वीरस्तांदृष्ट्वाविनिपाति
ताम् ॥ कृपांचकारतेजस्वीमन्यमानःस्त्रियंचताम् ॥ ४२ ॥ ततोवैभृशमुद्विग्नालंकासागद्गदाक्षरम् ॥ उवाचागर्वितंवाक्यंहनूमंतंप्लवंग
मम् ॥ ४३ ॥ प्रसीदसुमहाबाहोत्रायस्वहरिसत्तम ॥ समयेसौम्यतिष्ठंतिसत्त्ववंतोमहाबलाः ॥ ४४ ॥ अहंतुनगरीलंकास्वयमेव
प्लवंगम ॥ निर्जिताहंत्वयावीरविक्रमेणमहाबल ॥ ४५ ॥ इदंचतथ्यंशृणुमेब्रुवंत्यावैहरीश्वर ॥ स्वयंस्वयंभुवादत्तंवरदानंयथामम ॥४६॥
यदात्वांवानरःकश्चिद्विक्रमाद्वशमानयेत् ॥ तदात्वयाहिविज्ञेयंरक्षसांभयमागतम् ॥ ४७ ॥ सहिमेसमयःसौम्यप्राप्तोऽद्यतवदर्शनात् ॥
स्वयंभूविहितःसत्योनतस्यास्तिव्यतिक्रमः ॥ ४८ ॥ सीतानिमित्तंराज्ञस्तुरावणस्यदुरात्मनः ॥ रक्षसांचैवसर्वेषांविनाशःसमुपा
गतः ॥ ४९ ॥ तत्प्रविश्यहरिश्रेष्ठपुरींरावणपालिताम् ॥ विधत्स्वसर्वकार्याणियानियानीहवांछसि ॥ ५० ॥ प्रविश्यशापोपहतांह
रीश्वरःपुरींशुभांराक्षसमुख्यपालिताम् ॥ यथेच्छयात्वंजनकात्मजांसतींविमार्गसर्वत्रगतोयथासुखम् ॥ ५१ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा० वा०
आ० च०सा० सुं० तृतीयः सर्गः ॥ ३ ॥ सनिर्जित्यपुरींलंकांश्रेष्ठांतांकामरूपिणीम् ॥ विक्रमेणमहातेजाहनूमान्कपिसत्तमः ॥ १ ॥
अद्वारेणमहावीर्यःप्राकारमवपुप्लुवे ॥ निशिलंकां महासत्त्वो विवेशकपिकुंजरः ॥ २ ॥ प्रविश्यनगरींलंकांकपिराजहितंकरः ॥ चक्रेऽथ
पादंसव्यंचशत्रूणांसतुमूर्धनि ॥ ३ ॥ प्रविष्टःसत्त्वसंपन्नोनिशायांमारुतात्मजः ॥ समहापथमास्थायमुक्तपुष्पविराजितम् ॥ ४ ॥

वैदूर्यकृतसोपानैःस्फाटिकांतरपांसुभिः ॥ चारुसंजवनोपेतैःखमिवोत्पतितैः शुभैः ॥ १० ॥ क्रौंचबर्हिणसंघुष्टैराजहंसनिषेवितैः ॥
तूर्याभरणनिर्घोषैःसर्वतःपरिनादिताम् ॥ ११ ॥ वस्वोकसारप्रतिमांसमीक्ष्यनगरींततः ॥ खमिवोत्पतितांलंकांजहर्षहनुमान्कपिः॥१२॥
तांसमीक्ष्यपुरींलंकांराक्षसाधिपतेःशुभाम् ॥ अनुत्तमामृद्धिमतींचिंतयामासवीर्यवान् ॥ १३ ॥ नेयमन्येननगरीशक्याधर्षयितुंबलात् ॥
रक्षितारावणबलैरुद्यतायुधपाणिभिः ॥ १४ ॥ कुमुदांगदयोर्वापिसुषेणस्यमहाकपेः ॥ प्रसिद्धेयंभवेद्भूमिर्मैन्दद्विविदयोरपि ॥ १५ ॥
विवस्वतस्तनूजस्यहरेश्चकुशपर्वणः ॥ ऋक्षस्यकपिमुख्यस्यममचैवगतिर्भवेत् ॥ १६ ॥ समीक्ष्यचमहाबाहोराघवस्यपराक्रमम् ॥
लक्ष्मणस्यचविक्रांतमभवत्प्रीतिमान्कपिः ॥ १७ ॥ तांरत्नवसनोपेतांगोष्ठागारावतंसिकाम् ॥ यंत्रागारस्तनीमृद्धांप्रमदामिवभूषि
ताम् ॥ १८ ॥ तांनष्टतिमिरांदीपैर्भास्वरैश्चमहाग्रहैः ॥ नगरींराक्षसेंद्रस्यसददर्शमहाकपिः ॥ १९ ॥ अथसाहरिशार्दूलंप्रविशंतंमहाक
पिम् ॥ नगरीस्वेनरूपेणददर्शपवनात्मजम् ॥ २० ॥ सातंहरिवरंदृष्ट्वालंकारावणपालिता ॥ स्वयमेवोत्थितातत्रविकृताननदर्शना ॥
॥ २१ ॥ पुरस्तात्तस्यवीरस्यवायुसूनोरतिष्ठत ॥ मुंचमानामहानादमब्रवीत्पवनात्मजम् ॥ २२ ॥ कस्त्वंकेनचकार्येणइहप्राप्तोवना
लय ॥ कथयस्वेहयत्तत्त्वंयावत्प्राणाधरंतिते ॥ २३ ॥ नशक्यंखल्वियंलंकाप्रवेष्टुंवानरत्वया ॥ रक्षितारावणबलैरभिगुप्तासमंततः॥२४॥
अथतामब्रवीद्वीरोहनुमानग्रतःस्थिताम् ॥ कथयिष्यामितत्तत्त्वंयन्मांत्वंपरिपृच्छसे ॥ २५ ॥ कात्वंविरूपनयनापुरद्वारेऽवतिष्ठसे ॥
किमर्थंचापिमांक्रोधान्निर्भर्त्सयसिदारुणे ॥ २६ ॥ हनुमद्वचनंश्रुत्वालंकासाकामरूपिणी ॥ उवाचवचनंक्रुद्धापरुषंपवनात्मजम् ॥२७॥
अहंराक्षसराजस्यरावणस्यमहात्मनः ॥ आज्ञाप्रतीक्षादुर्धर्षारक्षामिनगरीमिमाम् ॥ २८ ॥ नशक्यंमामवज्ञायप्रवेष्टुंनगरीमिमाम् ॥
अद्यप्राणैःपरित्यक्तःस्वप्स्यसेनिहतोमया ॥ २९ ॥ अहंहिनगरीलंकास्वयमेवप्लवंगम ॥ सर्वतःपरिरक्षामिअतस्तेकथितंमया ॥ ३० ॥
लंकायावचनंश्रुत्वाहनूमान्मारुतात्मजः ॥ यत्नवान्सहरिश्रेष्ठःस्थितःशैलइवापरः ॥ ३१ ॥ सतांस्त्रीरूपविकृतांदृष्ट्वावानरपुंगवः ॥
आबभाषेऽथमेधावीसत्त्ववान्प्लवगर्षभः ॥ ३२ ॥ द्रक्ष्यामिनगरींलंकांसाट्टप्राकारतोरणाम् ॥ इत्यर्थमिहसंप्राप्तःपरंकौतूहलंहिमे॥३३॥

मभिपतिष्यामिराघवस्यार्थसिद्धये ॥४४॥ रावणस्यपुरींरात्रौप्रविश्यसुदुरासदाम् ॥ प्रविश्यचवनंसर्वंद्रक्ष्यामिजनकात्मजाम् ॥४५॥
इतिनिश्चित्यहनुमान्सूर्यस्यास्तमयंकपिः ॥ आचकांक्षेतदावीरोवैदेह्यादर्शनोत्सुकः ॥ ४६ ॥ सूर्येचास्तंगतेरात्रौदेहंसंक्षिप्यमारुतिः ॥
वृषदंशकमात्रोऽथबभूवाद्भुतदर्शनः ॥ ४७ ॥ प्रदोषकालेहनुमांस्तूर्णमुत्पत्यवीर्यवान् ॥ प्रविवेशपुरींरम्यांप्रविभक्तमहापथाम् ॥४८॥
प्रासादमालाविततांस्तंभैःकांचनसन्निभैः ॥ शातकुंभनिभैर्जालैर्गंधर्वनगरोपमाम् ॥४९॥ सप्तभौमाष्टभौमैश्चसददर्शमहापुरीम् ॥ स्थलैः
स्फटिकसंकीर्णैःकार्तस्वरविभूषितैः ॥ (वैडूर्यमणिचित्रैश्चमुक्ताजालविभूषितैः) ॥ तैस्तैःशुशुभिरेतानिभवनान्यत्ररक्षसाम् ॥ ५० ॥
कांचनानिविचित्राणितोरणानिचरक्षसाम् ॥ लंकामुद्द्योतयामासुःसर्वतःसमलंकृताम् ॥ ५१ ॥ अचिंत्यामद्भुताकारांदृष्ट्वालंकांमहा
कपिः ॥ आसीद्विषण्णोहृष्टश्चवैदेह्यादर्शनोत्सुकः ॥ ५२ ॥ सपांडुराविद्धविमानमालिनींमहार्हजांबूनदजालतोरणाम् ॥ यशस्विनीं
रावणबाहुपालितांक्षपाचरैर्भीमबलैःसुपालिताम् ॥ ५३ ॥ चंद्रोपिसाचिव्यमिवास्यकुर्वंस्तारागणैर्मध्यगतोविराजन् ॥ ज्योत्स्नावितानेनविततत्यलोकानुत्तिष्ठतेनैकसहस्ररश्मिः ॥ ५४ ॥ शंखप्रभंक्षीरमृणालवर्णमुद्गच्छमानंव्यवभासमानम् ॥ ददर्शचंद्रंसकपिप्रवीरःपोप्लू
यमानंसरसीवहंसम् ॥ ५५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० सुंदरकांडे द्वितीयः सर्गः ॥ २ ॥ ॥ ॥
सलंबशिखरेलंबेलंबतोयदसन्निभे ॥ सत्त्वमास्थायमेधावीहनुमान्मारुतात्मजः ॥ १ ॥ निशिलंकांमहासत्त्वोविवेशकपिकुंजरः ॥
रम्यकाननतोयाढ्यांपुरींरावणपालिताम् ॥ २ ॥ शारदांबुधरप्रख्यैर्भवनैरुपशोभिताम् ॥ सागरोपमनिर्घोषांसागरानिलसेविताम्॥३॥
सुपुष्टबलसंपुष्टांयथैवविटपावतीम् ॥ चारुतोरणनिर्यूहांपांडुरद्वारतोरणाम् ॥ ४ ॥ भुजगाचरितांगुप्तांशुभांभोगवतीमिव ॥ तांसविद्यु
द्घनाकीर्णांज्योतिर्गणनिषेविताम् ॥ ५ ॥ चंडमारुतनिर्ह्रादांयथाचाप्यमरावतीम् ॥ शातकुम्भेनमहताप्राकारेणाभिसंवृताम् ॥ ६ ॥
किंकिणीजालघोषाभिःपताकाभिरलंकृताम् ॥ आसाद्यसहसाहृष्टःप्राकारमभिपेदिवान् ॥ ७ ॥ विस्मयाविष्टहृदयःपुरीमालोक्यस
र्वतः ॥ जांबूनदमयैर्द्वारैर्वैडूर्यकृतवेदिकैः ॥ ८ ॥ मणिस्फटिकमुक्ताभिर्मणिकुट्टिमभूषितैः ॥ तप्तहाटकनिर्यूहैराजतामलपांडुरैः ॥ ९ ॥

त्तरमासाद्यचिंतयामासवानरः ॥ २२ ॥ कैलासनिलयप्रख्यमालिखंतमिवांबरम् ॥ ध्रियमाणमिवाकाशमुच्छ्रितैर्भवनोत्तमैः ॥ २३ ॥
संपूर्णाराक्षसैर्घोरैर्गुहामाशीविषैरिव ॥ (अचिन्त्यांसुकृतांस्पष्टांकुबेराध्युषितांपुरा ॥ दंष्ट्रिभिर्बहुभिःशूरैःशूलपट्टिशपाणिभिः ॥ १ ॥
रक्षितांराक्षसैर्घोरैर्गुहामाशीविषैरिव ॥) तस्याश्चमहतींगुप्तिंसागरंचनिरीक्ष्यसः ॥ रावणंचरिपुंघोरंचिंतयामासवानरः ॥ २४ ॥ आग
त्यापीहहरयोभविष्यंतिनिरर्थकाः ॥ नहियुद्धेनवैलंकाशक्याजेतुंसुरैरपि ॥ २५ ॥ इमांत्वविषमांलंकांदुर्गांरावणपालिताम् ॥ प्राप्या
पिसुमहाबाहुःकिंकरिष्यतिराघवः ॥ २६ ॥ अवकाशोनसाम्नस्तुराक्षसेष्वभिगम्यते ॥ नदानस्यनभेदस्यनैवयुद्धस्यदृश्यते ॥ २७ ॥
चतुर्णामेवहिगतिर्वानराणांतरस्विनाम् ॥ वालिपुत्रस्यनीलस्यममराज्ञश्चधीमतः ॥ २८ ॥ यावज्जानामिवैदेहींयदिजीवतिवानवा ॥
तत्रैवचिंतयिष्यामिदृष्ट्वातांजनकात्मजाम् ॥ २९ ॥ ततःसचिंतयामासमुहूर्तंकपिकुंजरः ॥ गिरेःशृंगेस्थितस्तस्मिन्रामस्याभ्युदयं
ततः ॥३०॥ अनेनरूपेणमयानशक्यारक्षसांपुरी ॥ प्रवेष्टुंराक्षसैर्गुप्ताक्रूरैर्बलसमन्वितैः ॥ ३१ ॥ महौजसोमहावीर्याबलवंतश्चराक्षसाः ॥
वंचनीयामयासर्वेजानकींपरिमार्गता ॥ ३२ ॥ लक्ष्यालक्ष्येणरूपेणरात्रौलंकापुरीमया ॥ प्राप्तकालंप्रवेष्टुंमेकृत्यंसाधयितुंमहत् ॥३३॥
तांपुरींतादृशींदृष्ट्वादुराधर्षांसुरासुरैः ॥ हनुमांश्चिंतयामासविनिःश्वस्यमुहुर्मुहुः ॥ ३४ ॥ केनोपायेनपश्येयंमैथिलींजनकात्मजाम् ॥
अदृष्टोराक्षसेंद्रेणरावणेनदुरात्मना ॥ ३५ ॥ नविनश्येत्कथंकार्यंरामस्यविदितात्मनः ॥ एकामेकस्तुपश्येयंरहितेजनकात्मजाम् ॥३६॥
भूताश्चार्थाविनश्यंतिदेशकालविरोधिताः ॥ विक्लवंदूतमासाद्यतमःसूर्योदयेयथा ॥ ३७ ॥ अर्थानर्थांतरेबुद्धिर्निश्चितापिनशोभते ॥
घातयंतीहकार्याणिदूताःपंडितमानिनः ॥ ३८ ॥ नविनश्येत्कथंकार्यंवैक्लव्यंनकथंभवेत् ॥ लंघनंचसमुद्रस्यकथंनुनभवेद्वृथा ॥ ३९ ॥
मयिदृष्टेतुरक्षोभीरामस्यविदितात्मनः ॥ भवेद्व्यर्थमिदंकार्यंरावणानर्थमिच्छतः ॥ ४० ॥ नहिशक्यंक्वचित्स्थातुमविज्ञातेनराक्षसैः ॥
अपिराक्षसरूपेणकिमुतान्येनकेनचित् ॥४१ ॥ वायुरप्यत्रनाज्ञातश्चरेदितिमतिर्मम ॥ नह्यत्राविदितंकिंचिद्रक्षसांभीमकर्मणाम् ॥४२॥
इहाहंयदितिष्ठामिस्वेनरूपेणसंवृतः ॥ विनाशमुपयास्यामिभर्तुरर्थश्चहास्यति ॥ ४३ ॥ तदहंस्वेनरूपेणरजन्यांह्रस्वतांगतः ॥ लंका

दधेस्तदाददर्शलंकाममरावतीमिव ॥ २०२ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये चतुर्विंशतिसाहस्र्यां संहितायां सुंदर
कांडे प्रथमः सर्गः ॥ १ ॥ ससागरमनाधृष्यमतिक्रम्यमहाबलः ॥ त्रिकूटस्यतटेलंकांस्थितांस्वस्थोददर्शह ॥ १ ॥ ततः पादपमुक्तेन
पुष्पवर्षेणवीर्यवान् ॥ अभिवृष्टस्ततस्तत्रबभौपुष्पमयोहरिः ॥ २ ॥ योजनानांशतंश्रीमांस्तीर्त्वाप्युत्तमविक्रमः ॥ अनिःश्वसन्कपिस्त
त्रनग्लानिमधिगच्छति ॥ ३ ॥ शतान्यहंयोजनानांक्रमेयंसुबहून्यपि ॥ किंपुनःसागरस्यांतंसंख्यातंशतयोजनम् ॥ ४ ॥ सतुवीर्यवतां
श्रेष्ठःप्लवतामपिचोत्तमः ॥ जगामवेगवाँल्लंकांलंघयित्वामहोदधिम् ॥ ५ ॥ शाद्वलानिचनीलानिगंधवंतिवनानिच ॥ मधुमंतिचमध्ये
नजगामनगवंतिच ॥ ६ ॥ शैलांश्चतरुसंछन्नान्वनराजीश्चपुष्पिताः ॥ अभिचक्रामतेजस्वीहनूमान्प्लवगर्षभः ॥ ७ ॥ सतस्मिन्नचले
तिष्ठन्वनान्युपवनानिच ॥ सनगाग्रेस्थितांलंकांददर्शपवनात्मजः ॥ ८ ॥ सरलान्कर्णिकारांश्चखर्जूरांश्चसुपुष्पितान् ॥ प्रियालान्मु
चुलिंदांश्चकुटजान्केतकानपि ॥ ९ ॥ प्रियंगून्गन्धपूर्णांश्चनीपान्सप्तच्छदांस्तथा ॥ असनान्कोविदारांश्चकरवीरांश्चपुष्पितान् ॥ १० ॥
पुष्पभारनिबद्धांश्चतथामुकुलितानपि ॥ पादपान्विहगाकीर्णान्पवनाधूतमस्तकान् ॥ ११ ॥ हंसकारंडवाकीर्णावापीःपद्मोत्पलावृताः ॥
आक्रीडान्विविधान्रम्यान्विविधांश्चजलाशयान् ॥ १२ ॥ संततान्विविधैर्वृक्षैःसर्वर्तुफलपुष्पितैः ॥ उद्यानानिचरम्याणिददर्शकपिकुं
जरः ॥ १३ ॥ समासाद्यचलक्ष्मीवाँल्लंकांरावणपालिताम् ॥ परिखाभिःसपद्माभिःसोत्पलाभिरलंकृताम् ॥ १४ ॥ सीतापहरणात्तेन
रावणेनसुरक्षिताम् ॥ समंताद्विचरद्भिश्चराक्षसैरुग्रधन्वभिः ॥ १५ ॥ कांचनेनावृतांरम्यांप्राकारेणमहापुरीम् ॥ गृहैश्चगिरिसंकाशैः
शारदांबुदसन्निभैः ॥ १६ ॥ पांडुराभिःप्रतोलीभिरुच्चाभिरभिसंवृताम् ॥ अट्टालकशताकीर्णांपताकाध्वजशोभिताम् ॥ १७ ॥
तोरणैःकांचनैर्दिव्यैर्लतापंक्तिविराजितैः ॥ ददर्शहनुमाँल्लंकांदेवोदेवपुरीमिव ॥ १८ ॥ गिरिमूर्ध्निस्थितांलंकांपांडुरैर्भवनैःशुभैः ॥ ददर्श
सकपिःश्रीमान्पुरीमाकाशगामिव ॥ १९ ॥ पालितांराक्षसेंद्रेणनिर्मितांविश्वकर्मणा ॥ प्लवमानामिवाकाशेददर्शहनुमान्कपिः ॥ २० ॥
वप्रप्राकारजघनांविपुलांबुवनांबराम् ॥ शतघ्नीशूलकेशांतामट्टालकवतंसकाम् ॥ २१ ॥ मनसेवकृतांलंकांनिर्मितांविश्वकर्मणा ॥ द्वारमु

कायमुद्वीक्ष्यवर्धमानंमहाकपेः ॥ वक्त्रंप्रसारयामासपातालांबरसन्निभम् ॥ १८१ ॥ घनराजीवगर्जंतीवानरंसमभिद्रवत् ॥ सददर्श
ततस्तस्याविकृतंसुमहन्मुखम् ॥ १८२ ॥ कायमात्रंचमेधावीमर्माणिचमहाकपिः ॥ सतस्याविकृतेवक्त्रेवज्रसंहननःकपिः ॥ १८३ ॥
संक्षिप्यमुहुरात्मानंनिपपातमहाकपिः ॥ आस्येतस्यानिमज्जंतंददृशुःसिद्धचारणाः ॥ १८४ ॥ ग्रस्यमानंयथाचंद्रंपूर्णंपर्वणिराहुणा ॥
ततस्तस्यानखैस्तीक्ष्णैर्मर्माण्युत्कृत्यवानरः ॥ १८५ ॥ उत्पपाताथवेगेनमनःसंपातविक्रमः ॥ तांतुदृष्ट्याचधृत्याचदाक्षिण्येननिपा
त्यसः ॥ १८६ ॥ कपिप्रवीरोवेगेनववृधेपुनरात्मवान् ॥ हृतहृत्साहनुमतापपातविधुरांभसि ॥ स्वयंभुवैवहनुमान्सृष्टस्तस्यानिपातने
॥ १८७ ॥ तांहतांवानरेणाशुपतितांवीक्ष्यसिंहिकाम् ॥ भूतान्याकाशचारीणितमूचुःप्लवगोत्तमम् ॥ १८८ ॥ भीममद्यकृतंकर्ममहत्स
त्वंत्वयाहतम् ॥ साधयार्थमभिप्रेतमरिष्टंप्लवतांवर ॥ १८९ ॥ यस्यत्वेतानिचत्वारिवानरेंद्रयथातव ॥ धृतिर्दृष्टिर्मतिर्दाक्ष्यंसकर्म
सुनसीदति ॥ १९० ॥ सतैःसंपूजितःपूज्यःप्रतिपन्नप्रयोजनैः ॥ जगामाकाशमाविश्यपन्नगाशनवत्कपिः ॥ १९१ ॥ प्राप्तभूयिष्ठपार
स्तुसर्वतः परिलोकयन् ॥ योजनानांशतस्यांतेवनराजींददर्शसः ॥ १९२ ॥ ददर्शचपतन्नेवविविधद्रुमभूषितम् ॥ द्वीपंशाखामृगश्रेष्ठो
मलयोपवनानिच ॥ १९३ ॥ सागरंसागरानूपान्सागरानूपजान्द्रुमान् ॥ सागरस्यचपत्नीनांमुखान्यपिविलोकयत् ॥ १९४ ॥
समहामेघसंकाशंसमीक्ष्यात्मानमात्मवान् ॥ निरुंधंतमिवाकाशंचकारमतिमान्मतिम् ॥ १९५ ॥ कायवृद्धिंप्रवेगंचममदृष्ट्वैवराक्षसाः ॥
मयिकौतूहलंकुर्युरितिमेनेमहामतिः ॥१९६॥ ततःशरीरंसंक्षिप्यतन्महीधरसन्निभम् ॥ पुनःप्रकृतिमापेदेवीतमोहइवात्मवान् ॥१९७॥
तद्रूपमतिसंक्षिप्यहनूमान्प्रकृतौस्थितः ॥ त्रीन्क्रमानिवविक्रम्यबलिवीर्यहरोहरिः ॥ १९८ ॥ सचारुनानाविधरूपधारीपरंसमासाद्य
समुद्रतीरम् ॥ परैरशक्यंप्रतिपन्नरूपःसमीक्षितात्मासमवेक्षितार्थः ॥ १९९ ॥ ततः सलंबस्यगिरेःसमृद्धेविचित्रकूटेनिपपातकूटे ॥
सकेतकोद्दालकनारिकेलेमहाभ्रकूटप्रतिमोमहात्मा ॥ २०० ॥ ततस्तुसंप्राप्यसमुद्रतीरंसमीक्ष्यलंकांगिरिवर्यमूर्ध्नि ॥ कपिस्तुतस्मिन्नि
पपातपर्वतेविधूयरूपंव्यथयन्मृगद्विजान् ॥ २०१ ॥ ससागरंदानवपन्नगायुतंबलेनविक्रम्यमहोर्मिमालिनम् ॥ निपत्यतीरे चमहो

वचनमब्रवीत् ॥ १५७ ॥ प्रविष्टोऽस्मिहितेवक्रंदाक्षायणिनमोऽस्तुते ॥ गमिष्येयत्रवैदेहीसत्यश्चासीद्वरस्तव ॥ १५८ ॥ तंदृष्ट्वावदना
न्मुक्तंचंद्रंराहुमुखादिव ॥ अब्रवीत्सुरसादेवीस्वेनरूपेणवानरम् ॥ १५९ ॥ अर्थसिद्ध्यैहरिश्रेष्ठगच्छसौम्ययथासुखम् ॥ समानयचवै
देहींराघवेणमहात्मना ॥ १६० ॥ तत्तृतीयंहनुमतोदृष्ट्वाकर्मसुदुष्करम्॥साधुसाध्वितिभूतानिप्रशशंसुस्तदाहरिम् ॥ १६१ ॥ ससागर
मनाधृष्यमभ्येत्यवरुणालयम् ॥ जगामाकाशमाविश्यवेगेनगरुडोपमः ॥ १६२ ॥ सेवितेवारिधाराभिःपतगैश्चनिषेविते ॥ चरितेकै
शिकाचार्यैरैरावतनिषेविते ॥ १६३ ॥ सिंहकुंजरशार्दूलपतगोरगवाहनैः ॥ विमानैःसंपतद्भिश्चविमलैःसमलंकृते ॥ १६४ ॥ वज्राशनि
समस्पर्शैःपावकैरिवशोभिते ॥ कृतपुण्यैर्महाभागैःस्वर्गजिद्भिरधिष्ठिते ॥ १६५ ॥ वहताहव्यमत्यंतंसेवितेचित्रभानुना ॥ ग्रह
नक्षत्रचंद्रार्कतारागणविभूषिते ॥ १६६ ॥ महर्षिगणगंधर्वनागयक्षसमाकुले ॥ विविक्तेविमलेविश्वेविश्वावसुनिषेविते ॥ १६७ ॥
देवराजगजाक्रांतेचंद्रसूर्यपथेशिवे ॥ वितानेजीवलोकस्यविमलेब्रह्मनिर्मिते ॥ १६८ ॥ बहुशःसेवितेवीरैर्विद्याधरगणैर्वृते ॥ जगामवा
युमार्गेचगरुत्मानिवमारुतिः ॥ १६९ ॥ हनुमान्मेघजालानिप्राकर्षन्मारुतोयथा ॥ कालागुरुसवर्णानिरक्तपीतसितानिच ॥ १७० ॥
कपिनाकृष्यमाणानिमहाभ्राणिचकाशिरे॥प्रविशन्नभ्रजालानिनिष्पतंश्चपुनःपुनः ॥ १७१ ॥ प्रावृषींदुरिवाभातिनिष्पतन्प्रविशंस्तथा ॥
प्रदृश्यमानःसर्वत्रहनूमान्मारुतात्मजः ॥ १७२॥ भेजेंऽबरंनिरालंबंपक्षयुक्तइवाद्रिराट् ॥ प्लवमानंतुतंदृष्ट्वासिंहिकानामराक्षसी ॥१७३॥
मनसाचिंतयामासप्रवृद्धाकामरूपिणी ॥ अद्यदीर्घस्यकालस्यभविष्याम्यहमाशिता ॥ १७४ ॥ इदंममहासत्त्वंचिरस्यवशमागतम्॥
इतिसंचिंत्यमनसाछायामस्यसमाक्षिपत् ॥ १७५॥ छायायांगृह्यमाणायांचिंतयामासवानरः ॥ समाक्षिप्तोऽस्मिसहसापंगूकृतपरा
क्रमः ॥ १७६ ॥ प्रतिलोमेनवातेनमहानौरिवसागरे ॥ तिर्यगूर्ध्वमधश्चैववीक्षमाणस्तदाकपिः ॥ १७७ ॥ ददर्शसमहासत्त्वमुत्थितं
लवणांभसि ॥ तद्दृष्ट्वाचिंतयामाससमारुतिर्विकृताननाम् ॥ १७८ ॥ कपिराज्ञायथाख्यातंसत्त्वमद्भुतदर्शनम् ॥ छायाग्राहिमहावीर्यंत
दिदंनात्रसंशयः ॥ १७९ ॥ सतांबुद्ध्वार्थतत्त्वेनसिंहिकांमतिमान्कपिः ॥ व्यवर्धतमहाकायःप्रावृषीवबलाहकः ॥ १८० ॥ तस्यसा

राक्षसंरूपमास्थायसुघोरंपर्वतोपमम् ॥ दंष्ट्राकरालंपिंगाक्षंवक्रंकृत्वानभःस्पृशम् ॥ १३९ ॥ बलमिच्छामहेज्ञातुंभूयश्चास्यपराक्रमम् ॥
त्वांविजेष्यत्युपायेनविषादंवागमिष्यति ॥ १४० ॥ एवमुक्तातुसादेवीदैवतैरभिसत्कृता ॥ समुद्रमध्येसुरसाबिभ्रतीराक्षसंवपुः ॥१४१॥
विकृतंचविरूपंचसर्वस्यचभयावहम् ॥ प्लवमानंहनूमंतमावृत्येदमुवाचह ॥ १४२ ॥ ममभक्ष्यःप्रदिष्टस्त्वमीश्वरैर्वानरर्षभ ॥ अहं
त्वांभक्षयिष्यामिप्रविशेदंममाननम् ॥ १४३ ॥ वरएषपुरादत्तोममधात्रेतिसत्वरा ॥ व्यादायवक्रंविपुलंस्थितासामारुतेःपुरः ॥१४४॥
एवमुक्तःसुरसयाप्रहृष्टवदनोऽब्रवीत् ॥ रामोदाशरथिर्नामप्रविष्टोदंडकावनम् ॥ लक्ष्मणेनसहभ्रात्रावैदेह्याचापिभार्यया ॥ १४५ ॥
अस्यकार्यविषक्तस्यबद्धवैरस्यराक्षसैः ॥ तस्यसीताहृताभार्यारावणेनयशस्विनी ॥ १४६ ॥ तस्याःसकाशंदूतोऽहंगमिष्येरामशास
नात् ॥ कर्तुमर्हसिरामस्यसाह्यंविषयवासिनि ॥ १४७ ॥ अथवामैथिलींदृष्ट्वारामंचाक्लिष्टकारिणम् ॥ आगमिष्यामितेवक्रंसत्यंप्रति
शृणोमिते ॥ १४८ ॥ एवमुक्ताहनुमतासुरसाकामरूपिणी ॥ अब्रवीन्नातिवर्तेन्मांकश्चिदेषवरोमम ॥ १४९ ॥ संप्रयांतंसमुद्वीक्ष्यसुरसा
वाक्यमब्रवीत् ॥ बलंजिज्ञासमानासानागमाताहनूमतः ॥ १५० ॥ निविश्यवदनंमेद्यगंतव्यंवानरोत्तम ॥ वरएषपुरादत्तोममधात्रेति
सत्वरा ॥ १५१ ॥ व्यादायविपुलंवक्रंस्थितासामारुतेःपुरः ॥ एवमुक्तःसुरसयाक्रुद्धोवानरपुंगवः ॥ १५२ ॥ अब्रवीत्कुरुवैवक्रंयेन
मांविषहिष्यसि ॥ इत्युक्त्वासुरसांक्रुद्धोदशयोजनमायताम् ॥ १५३ ॥ दशयोजनविस्तारोहनूमानभवत्तदा ॥ चकारसुरसाप्यास्यंविंश
द्योजनमायतम् ॥ १५४ ॥ तद्दृष्ट्वाव्यादितंत्वास्यंवायुपुत्रःसबुद्धिमान् ॥ दीर्घजिह्वंसुरसयासुभीमंनरकोपमम् ॥ १५५ ॥ "तद्दृष्ट्वामेघ
संकाशंविंशद्योजनमायतम् ॥ हनुमांस्तुततःक्रुद्धस्त्रिंशद्योजनमायतः ॥ चकारसुरसावक्रंचत्वारिंशत्तथोच्छ्रितम् ॥ बभूवहनुमान्वीरः
पंचाशद्योजनोच्छ्रितः ॥ चकारसुरसावक्रंषष्टियोजनमुच्छ्रितम् ॥ तदैवहनुमान्वीरःसप्ततियोजनोच्छ्रितः ॥ चकारसुरसावक्रमशीति
योजनोच्छ्रितम् ॥ हनूमाननलप्रख्योनवतियोजनोच्छ्रितः ॥ चकारसुरसावक्रंशतयोजनमायतम् ॥" ससंक्षिप्यात्मनः कायंजीमूतइव
मारुतिः ॥ तस्मिन्मुहूर्तेहनुमान्बभूवांगुष्ठमात्रकः ॥ १५६ ॥ सोऽभिपद्याथतद्वक्रंनिष्पत्यचमहाबलः ॥ अंतरिक्षेस्थितःश्रीमानिदं

इववेगिनः ॥ ११५ ॥ ततस्तेषुप्रयातेषुदेवसंघाःसहर्षिभिः ॥ भूतानिचभयंजग्मुस्तेषांपतनशंकया ॥ ११६ ॥ ततःक्रुद्धःसहस्राक्षः
पर्वतानांशतक्रतुः ॥ पक्षांश्चिच्छेदवज्रेणततःशतसहस्रशः ॥११७॥ समामुपगतःक्रुद्धोवज्रमुद्यम्यदेवराट् ॥ ततोऽहंसहसाक्षिप्तःश्वसने
नमहात्मना ॥ ११८॥ अस्मिँल्लवणतोयेचप्रक्षिप्तःप्लवगोत्तम ॥ गुप्तपक्षःसमग्रश्चतवपित्राभिरक्षितः ॥ ११९ ॥ ततोऽहंमानयामित्वां
मान्योसिमममारुते ॥ त्वयाममैषसंबंधःकपिमुख्यमहागुणः ॥ १२० ॥ अस्मिन्नेवंगतेकार्येसागरस्यममैवच ॥ प्रीतिंप्रीतमनाःकर्तुं
त्वमर्हसिमहामते ॥ १२१ ॥ श्रमंमोक्षयपूजांचगृहाणहरिसत्तम ॥ प्रीतिंचमममान्यस्यप्रीतोऽस्मितवदर्शनात् ॥ १२२ ॥ एवमुक्तः
कपिश्रेष्ठस्तंनगोत्तममब्रवीत् ॥ प्रीतोस्मिकृतमातिथ्यंमन्युरेषोपनीयताम् ॥ १२३ ॥ त्वरतेकार्यकालोमेअहश्चाप्यतिवर्तते ॥ प्रतिज्ञा
चमयादत्तानस्थातव्यमिहांतरा ॥ १२४ ॥ इत्युक्त्वापाणिनाशैलमालभ्यहरिपुंगवः ॥ जगामाकाशमाविश्यवीर्यवान्प्रहसन्निव ॥
॥ १२५ ॥ सपर्वतसमुद्राभ्यांबहुमानादवेक्षितः ॥ पूजितश्चोपपन्नाभिराशीर्भिरभिनंदितः ॥ १२६ ॥ अथोर्ध्वंदूरमाप्लुत्यहित्वाशै
लमहार्णवौ ॥ पितुःपंथानमासाद्यजगामविमलेंबरे ॥ १२७ ॥ भूयश्चोर्ध्वंगतिंप्राप्यगिरिंतमवलोकयन् ॥ वायुसूनुर्निरालंबोजगा
मकपिकुंजरः ॥ १२८ ॥ तद्द्वितीयंहनुमतोदृष्ट्वाकर्मसुदुष्करम् ॥ प्रशशंसुःसुराःसर्वेसिद्धाश्चपरमर्षयः ॥ १२९ ॥ देवताश्चाभवन्हृष्टा
स्तत्रस्थास्तस्यकर्मणा ॥ कांचनस्यसुनाभस्यसहस्राक्षश्चवासवः ॥ १३० ॥ उवाचवचनंधीमान्परितोषात्सगद्गदम् ॥ सुनाभंपर्वत
श्रेष्ठंस्वयमेवशचीपतिः ॥ १३१ ॥ हिरण्यनाभशैलेंद्रपरितुष्टोऽस्मितेभृशम् ॥ अभयंतेप्रयच्छामिगच्छसौम्ययथासुखम् ॥ १३२ ॥
साह्यंकृतंतेसुमहद्विश्रांतस्यहनूमतः ॥ क्रमतोयोजनशतंनिर्भयस्यभयेसति ॥ १३३ ॥ रामस्यैषहितायैवयातिदाशरथेःकपिः ॥ सत्क्रि
यांकुर्वताशक्त्यातोषितोऽस्मिदृढंत्वया ॥१३४॥ सततःप्रहर्षमलभद्विपुलंपर्वतोत्तमः ॥ देवतानांपतिंदृष्ट्वापरितुष्टंशतक्रतुम् ॥ १३५ ॥
सवैदत्तवरःशैलोबभूवावस्थितस्तदा ॥ हनुमांश्चमुहूर्तेनव्यतिचक्रामसागरम् ॥ १३६ ॥ ततोदेवाःसगंधर्वाःसिद्धाश्चपरमर्षयः ॥
अब्रुवन्सूर्यसंकाशांसुरसांनागमातरम् ॥१३७॥ अयंवातात्मजः श्रीमान्प्लवतेसागरोपरि॥हनूमान्नामतस्यत्वंमुहूर्तंविघ्नमाचर ॥ १३८ ॥

सुपर्येतिवीर्यवान् ॥ हनूमान्रामकार्यार्थीभीमकर्माखमाप्लुतः ॥ श्रमंचप्लवगेंद्रस्यसमीक्ष्योत्थातुमर्हसि ॥ ९३ ॥ हिरण्यगर्भोमैना
कोनिशम्यलवणांभसः ॥ उत्पपातजलात्तूर्णंमहाद्रुमलतावृतः ॥९४॥ ससागरजलंभित्त्वाबभूवात्युच्छ्रितस्तदा ॥ यथाजलधरंभित्त्वा
दीप्तरश्मिर्दिवाकरः ॥ ९५ ॥ समहात्मामुहूर्तेनपर्वतःसलिलावृतः ॥ दर्शयामासशृंगाणिसागरेणनियोजितः ॥ ९६ ॥ शातकुंभमयैः
शृंगैःसकिन्नरमहोरगैः ॥ आदित्योदयसंकाशैरुल्लिखद्भिरिवांबरम् ॥ ९७ ॥ तस्यजांबूनदैःशृंगैःपर्वतस्यसमुत्थितैः ॥ आकाशंशस्त्रसं
काशमभवत्कांचनप्रभम् ॥ ९८ ॥ जातरूपमयैःशृंगैर्भ्राजमानैर्महाप्रभैः ॥ आदित्यशतसंकाशःसोऽभवद्गिरिसत्तमः ॥ ९९ ॥ समुत्थि
तमसंगेनहनूमानग्रतःस्थितम् ॥ मध्येलवणतोयस्यविघ्नोऽयमितिनिश्चितः ॥ १०० ॥ सतमुच्छ्रितमत्यर्थंमहावेगोमहाकपिः ॥ उर
सापातयामासजीमूतमिवमारुतः ॥ १०१ ॥ सतदासादितस्तेनकपिनापर्वतोत्तमः ॥ बुद्ध्वातस्यहरेर्वेगंजहर्षचननादच ॥ १०२ ॥
तमाकाशगतंवीरमाकाशेससुपस्थितः ॥ प्रीतोहृष्टमनावाक्यमब्रवीत्पर्वतःकपिम् ॥ १०३ ॥ मानुषंधारयन्रूपमात्मनःशिखरेस्थितः ॥
दुष्करंकृतवान्कर्मत्वमिदंवानरोत्तम ॥१०४॥ निपत्यममशृंगेषुसुखंविश्रम्यगम्यताम् ॥ राघवस्यकुलेजातैरुदधिःपरिवर्धितः ॥१०५॥
सत्वांरामहितेयुक्तंप्रत्यर्चयतिसागरः ॥ कृतेचप्रतिकर्तव्यमेषधर्मःसनातनः ॥ १०६ ॥ सोऽयंतत्प्रतिकारार्थीत्वत्तःसंमानमर्हति ॥ त्वन्नि
मित्तमनेनाहंबहुमानात्प्रचोदितः ॥ १०७ ॥ योजनानांशतंचापिकपिरेषखमाप्लुतः ॥ तवसानुषुविश्रांतःशेषंप्रक्रमतामिति ॥१०८॥
तिष्ठत्वंहरिशार्दूलमयिविश्रम्यगम्यताम् ॥ तदिदंगंधवत्स्वादुकंदमूलफलंबहु ॥ १०९ ॥ तदास्वाद्यहरिश्रेष्ठविश्रांतोऽथगमिष्यसि ॥
अस्माकमपिसंबंधःकपिमुख्यत्वयाऽस्तिवै ॥ प्रख्यातस्त्रिषुलोकेषुमहागुणपरिग्रहः ॥ ११० ॥ वेगवंतःप्लवंतोयेप्लवगामारुतात्मज ॥
तेषांमुख्यतमंमन्येत्वामहंकपिकुंजर ॥ १११ ॥ अतिथिःकिलपूजार्हःप्राकृतोपिविजानता ॥ धर्मंजिज्ञासमानेनकिंपुनर्यादृशोभ
वान् ॥ ११२ ॥ त्वंहिदेववरिष्ठस्यमारुतस्यमहात्मनः ॥ पुत्रस्तस्यैववेगेनसदृशःकपिकुंजर ॥ ११३ ॥ पूजितेत्वयिधर्मज्ञेपूजांप्राप्नो
तिमारुतः ॥ तस्मात्त्वंपूजनीयोमेशृणुचाप्यत्रकारणम् ॥ ११४ ॥ पूर्वंकृतयुगेतातपर्वताःपक्षिणोभवन् ॥ तेपिजग्मुर्दिशःसर्वागरुडा

पुप्लुवेकपिशार्दूलोविकिरन्निवरोदसी ॥ ६९ ॥ मेरुमंदरसंकाशानुद्गतान्समहार्णवे ॥ अत्यक्रामन्महावेगस्तरंगान्गणयन्निव ॥ ७० ॥
तस्यवेगसमुद्घुष्टंजलंसजलदंतदा ॥ अंबरस्थंविबभ्राजेशरदभ्रमिवाततम् ॥ ७१ ॥ तिमिनक्रझषाःकूर्मादृश्यंतेविवृतास्तदा ॥ वस्त्रा
पकर्षणेनेवशरीराणिशरीरिणाम् ॥ ७२ ॥ क्रममाणंसमीक्ष्याथभुजगाःसागरंगमाः ॥ व्योम्नितंकपिशार्दूलंसुपर्णमिवमेनिरे ॥ ७३ ॥
दशयोजनविस्तीर्णात्रिंशद्योजनमायता ॥ छायावानरसिंहस्यजवेचारुतराऽभवत् ॥ ७४ ॥ श्वेताभ्रघनराजीववायुपुत्रानुगामिनी ॥
तस्यसाशुशुभेछायापतितालवणांभसि ॥७५ ॥ शुशुभेसमहातेजामहाकायोमहाकपिः ॥ वायुमार्गेनिरालंबेपक्षवानिवपर्वतः ॥ ७६ ॥
येनासौयातिबलवान्वेगेनकपिकुंजरः ॥ तेनमार्गेणसहसाद्रोणीकृतइवार्णवः ॥ ७७ ॥ आपातेपक्षिसंघानांपक्षिराजइवव्रजन् ॥ हनु
मान्मेघजालानिप्रकर्षन्मारुतोयथा ॥७८॥ पांडुरारुणवर्णानिनीलमंजिष्ठकानिच ॥ कपिनाकृष्यमाणानिमहाभ्राणिचकाशिरे ॥ ७९ ॥
प्रविशन्नभ्रजालानिनिष्पतंश्चपुनःपुनः ॥ प्रच्छन्नश्चप्रकाशश्चचंद्रमाइवदृश्यते ॥ ८० ॥ प्लवमानंतुतंदृष्ट्वाप्लवगंत्वरितंतदा ॥ ववृषुस्तत्र
पुष्पाणिदेवगंधर्वदानवाः ॥ ८१ ॥ ततापनहितंसूर्यःप्लवंतंवानरेश्वरम् ॥ सिषेवेचतदावायूरामकार्यार्थसिद्धये ॥ ८२ ॥ ऋषयस्तुष्टु
वुश्चैनंप्लवमानंविहायसा ॥ जगुश्चदेवगंधर्वाःप्रशंसंतोवनौकसम् ॥ ८३ ॥ नागाश्चतुष्टुवुर्यक्षारक्षांसिविविधानिच ॥ प्रेक्ष्यसर्वेकपिव
रंसहसाविगतक्लमम् ॥ ८४ ॥ तस्मिन्प्लवगशार्दूलेप्लवमानेहनूमति ॥ इक्ष्वाकुकुलमानार्थीचिंतयामाससागरः ॥ ८५ ॥ साहाय्यं
वानरेंद्रस्ययदिनाहंहनूमतः ॥ करिष्यामिभविष्यामिसर्ववाच्योविवक्षताम् ॥ ८६ ॥ अहमिक्ष्वाकुनाथेनसागरेणविवर्धितः ॥ इक्ष्वा
कुसचिवश्चायंतन्नार्हत्यवसादितुम् ॥ ८७ ॥ तथामयाविधातव्यंविश्रमेतयथाकपिः ॥ शेषंचमयिविश्रांतःसुखीसोऽतितरिष्यति ॥८८॥
इतिकृत्वामतिंसाध्वींसमुद्रश्छन्नमंभसि ॥ हिरण्यनाभंमैनाकमुवाचगिरिसत्तमम् ॥ ८९ ॥ त्वमिहासुरसंघानांदेवराज्ञामहात्मनः ॥
पातालनिलयानांहिपरिघःसन्निवेशितः ॥ ९० ॥ त्वमेषांज्ञातवीर्याणांपुनरेवोत्पतिष्यताम् ॥ पातालस्याप्रमेयस्यद्वारमावृत्यतिष्ठसि
॥ ९१ ॥ तिर्यगूर्ध्वमधश्चैवशक्तिस्तेशैलवर्धितुम् ॥ तस्मात्संचोदयामित्वामुत्तिष्ठगिरिसत्तम ॥ ९२ ॥ सएषकपिशार्दूलस्त्वा

बांधवाः ॥ ४५ ॥ तमूरुवेगोन्मथिताःसालाश्चान्येनगोत्तमाः ॥ अनुजग्मुर्हनूमंतंसैन्याइवमहीपतिम् ॥ ४६ ॥ सुपुष्पिताग्रैर्बहुभिःपा
दपैरन्वितःकपिः ॥ हनुमान्पर्वताकारोबभूवाद्भुतदर्शनः ॥ ४७ ॥ सारवंतोऽथयेवृक्षान्यमज्जल्लँवणांभसि ॥ भयादिवमहेंद्रस्यपर्वतावरु
णालये ॥ ४८ ॥ सनानाकुसुमैःकीर्णःकपिःसांकुरकोरकैः ॥ शुशुभेमेघसंकाशःखद्योतैरिवपर्वतः ॥ ४९ ॥ विमुक्तास्तस्यवेगेनमुक्त्वा
पुष्पाणितेद्रुमाः ॥ व्यवशीर्यंतसलिलेनिवृत्ताःसुहृदोयथा ॥ ५० ॥ लघुत्वेनोपपन्नंतद्विचित्रंसागरेऽपतत् ॥ द्रुमाणांविविधंपुष्पंकपि
वायुसमीरितम् ॥ ५१ ॥ पुष्पौघेणसुगंधेननानावर्णेनवानरः ॥ बभौमेघइवोद्यन्वैविद्युद्गणविभूषितः ॥ ५२ ॥ तस्यवेगसमुद्धूतैःपुष्पै
स्तोयमदृश्यत ॥ ताराभिरभिरामाभिरुदिताभिरिवांबरम् ॥ ५३ ॥ तस्यांबरगतौबाहूददृशातेप्रसारितौ ॥ पर्वताग्राद्विनिष्क्रांतौपंचा
स्याविवपन्नगौ ॥ ५४ ॥ पिबन्निवबभौचापिसोर्मिजालंमहार्णवम् ॥ पिपासुरिवचाकाशंददृशेसमहाकपिः ॥ ५५ ॥ तस्यविद्युत्प्रभा
कारेवायुमार्गानुसारिणः ॥ नयनेविप्रकाशेतेपर्वतस्थाविवानलौ ॥ ५६ ॥ पिंगेपिंगाक्षमुख्यस्यबृहतीपरिमंडले ॥ चक्षुषीसंप्रकाशे
तेचंद्रसूर्याविवस्थितौ ॥ ५७ ॥ मुखंनासिकयातस्यताम्रयाताम्रमाबभौ ॥ संध्ययासमभिस्पृष्टंयथास्यात्सूर्यमंडलम् ॥ ५८ ॥
लांगूलंचसमाविद्धंप्लवमानस्यशोभते ॥ अंबरेवायुपुत्रस्यशक्रध्वजइवोच्छ्रितम् ॥ ५९ ॥ लांगूलचक्रोहनुमाञ्छुक्लदंष्ट्रोऽनिलात्मजः ॥
व्यरोचतमहाप्राज्ञःपरिवेषीवभास्करः ॥ ६० ॥ स्फिग्देशेनातिताम्रेणरराजसमहाकपिः ॥ महतादारितेनेवगिरिर्गैरिकधातुना ॥ ६१ ॥
तस्यवानरसिंहस्यप्लवमानस्यसागरम् ॥ कक्षांतरगतोवायुर्जीमूतइवगर्जति ॥ ६२ ॥ खेयथानिपतत्युल्काउत्तरांताद्विनिःसृता ॥ दृश्य
तेसानुबंधाचतथासकपिकुंजरः ॥ ६३ ॥ पतत्पतंगसंकाशोव्यायतःशुशुभेकपिः ॥ प्रवृद्धइवमातंगःकक्ष्ययाबध्यमानया ॥ ६४ ॥
उपरिष्टाच्छरीरेणच्छाययाचावगाढया ॥ सागरेमारुताविष्टानौरिवासीत्तदाकपिः ॥ ६५ ॥ यंयंदेशंसमुद्रस्यजगामसमहाकपिः ॥
सतुतस्यांगवेगेनसोन्मादइवलक्ष्यते ॥ ६६ ॥ सागरस्योर्मिजालानामुरसाशैलवर्ष्मणा ॥ अभिघ्नंस्तुमहावेगःपुप्लुवेसमहाकपिः ॥ ६७ ॥
कपिवातश्चबलवान्मेघवातश्चनिर्गतः ॥ सागरंभीमनिर्ह्रादंकंपयामासतुर्भृशम् ॥ ६८ ॥ विकर्षन्नूर्मिजालानिबृहंतिलवणांभसि ॥

न्भक्ष्यान्मांसानिविविधानिच ॥ आर्षभाणिचचर्माणिखड्गांश्चकनकत्सरून् ॥ २४ ॥ कृतकंठगुणाःक्षीबारक्तमाल्यानुलेपनाः ॥ रक्ता
क्षाःपुष्कराक्षाश्चगगनंप्रतिपेदिरे ॥ २५ ॥ हारनूपुरकेयूरपारिहार्यधराःस्त्रियः ॥ विस्मिताःसस्मितास्तस्थुराकाशेरमणैःसह ॥ २६ ॥
"दर्शयंतोमहाविद्यांविद्याधरमहर्षयः ॥ सहितास्तस्थुराकाशेवीक्षांचक्रुश्चपर्वतम् ॥ १ ॥ शुश्रुवुश्चतदाशब्दमृषीणांभावितात्मनाम् ॥
चारणानांचसिद्धानांस्थितानांविमलेंबरे ॥२॥ "एषपर्वतसंकाशोहनुमान्मारुतात्मजः ॥ तितीर्षतिमहावेगः समुद्रंवरुणालयम् ॥२७॥
रामार्थंवानरार्थंचचिकीर्षन्कर्मदुष्करम् ॥ समुद्रस्यपरंपारंदुष्प्रापंप्राप्तुमिच्छति ॥ २८ ॥ इतिविद्याधरावाचःश्रुत्वातेषांतपस्विनाम् ॥
तमप्रमेयंददृशुःपर्वतेवानरर्षभम् ॥ २९ ॥ दुधुवेचसरोमाणिचकंपेचानलोपमः ॥ ननादचमहानादंसुमहानिवतोयदः ॥ ३० ॥
आनुपूर्व्याचवृत्तंतल्लांगूलंलोमभिश्चितम् ॥ उत्पतिष्यन्विचिक्षेपपक्षिराजइवोरगम् ॥ ३१ ॥ तस्यलांगूलमाविद्धमतिवेगस्यपृष्ठतः ॥
ददृशेगरुडेनेवह्रियमाणोमहोरगः ॥ ३२ ॥ बाहूसंस्तंभयामासमहापरिघसन्निभौ ॥ आससादकपिःकट्यांचरणौसंचुकोचच ॥ ३३ ॥
संहृत्यचभुजौश्रीमांस्तथैवचशिरोधराम् ॥ तेजःसत्त्वंतथावीर्यमाविवेशसवीर्यवान् ॥ ३४ ॥ मार्गमालोकयन्दूरादूर्ध्वंप्रणिहितेक्षणः ॥
रुरोधहृदये प्राणानाकाशमवलोकयन् ॥३५॥ पद्भ्यांदृढमवस्थानंकृत्वासकपिकुंजरः ॥ निकुच्यकर्णौहनुमानुत्पतिष्यन्महाबलः ॥३६॥
वानरान्वानरश्रेष्ठइदंवचनमब्रवीत् ॥ यथाराघवनिर्मुक्तःशरःश्वसनविक्रमः ॥ ३७ ॥ गच्छेत्तद्वद्गमिष्यामिलंकांरावणपालिताम् ॥
नहिद्रक्ष्यामियदितांलंकायांजनकात्मजाम् ॥ ३८ ॥ अनेनैवहिवेगेनगमिष्यामिसुरालयम् ॥ यदिवात्रिदिवेसीतांनद्रक्ष्यामिकृतश्रमः ॥
॥ ३९ ॥ बद्ध्वाराक्षसराजानमानयिष्यामिरावणम् ॥ सर्वथाकृतकार्योहमेष्यामिसहसीतया ॥ ४० ॥ आनयिष्यामिवालंकांसमुत्पा
ट्यसरावणाम् ॥ एवमुक्त्वातुहनुमान्वानरान्वानरोत्तमः ॥ ४१ ॥ उत्पपाताथवेगेनवेगवानविचारयन् ॥ सुपर्णमिवचात्मानंमेनेसकपि
कुंजरः ॥ ४२ ॥ समुत्पततिवेगात्तुवेगात्तेनगरोहिणः ॥ संहृत्यविटपान्सर्वान्समुत्पेतुः समंततः ॥ ४३ ॥ समत्तकोयष्टिभकान्पादपा
न्पुष्पशालिनः ॥ उद्वहन्नुरुवेगेनजगामविमलेंबरे ॥ ४४ ॥ ऊरुवेगोत्थितावृक्षामुहूर्तंकपिमन्वयुः ॥ प्रस्थितंदीर्घमध्वानंस्वबंधुमिव

श्रीरामचंद्रायनमः ॥ ॥ ततोरावणनीतायाःसीतायाःशत्रुकर्षणः ॥ इयेषपदमन्वेष्टुंचारणाचरितेपथि ॥ १ ॥ दुष्करंनिष्प्रति
द्वंद्वंचिकीर्षन्कर्मवानरः ॥ समुदग्रशिरोग्रीवोगवांपतिरिवाबभौ ॥ २ ॥ अथवैदूर्यवर्णेषुशाद्वलेषुमहाबलः ॥ धीरःसलिलकल्पेषुविच
चारयथासुखम् ॥ ३ ॥ द्विजान्वित्रासयन्धीमानुरसापादपान्हरन् ॥ मृगांश्चसुबहून्निघ्नन्प्रवृद्धइवकेसरी ॥ ४ ॥ नीललोहितमांजिष्ठ
पद्मवर्णैःसितासितैः ॥ स्वभावसिद्धैर्विमलैर्धातुभिःसमलंकृतम् ॥ ५ ॥ कामरूपिभिराविष्टमभीक्ष्णंसपरिच्छदैः ॥ यक्षकिन्नरगंधर्वैर्देव
कल्पैःसपन्नगैः ॥ ६ ॥ सतस्यगिरिवर्यस्यतलेनागवरायुते ॥ तिष्ठन्कपिवरस्तत्रह्रदेनागइवाबभौ ॥ ७ ॥ ससूर्यायमहेंद्रायपवनाय
स्वयंभुवे ॥ भूतेभ्यश्चांजलिंकृत्वाचकारगमनेमतिम् ॥ ८ ॥ अंजलिंप्राङ्मुखं कुर्वन्पवनायात्मयोनये ॥ ततोहिववृधेगंतुंदक्षिणो
दक्षिणांदिशम् ॥ ९ ॥ प्लवगप्रवरैर्दृष्टःप्लवनेकृतनिश्चयः ॥ ववृधेरामवृद्ध्यर्थंसमुद्रइवपर्वसु ॥ १० ॥ निष्प्रमाणशरीरःसँल्लिलंघयिषुर
र्णवम् ॥ बाहुभ्यांपीडयामासचरणाभ्यांचपर्वतम् ॥ ११ ॥ सचचालाचलश्चाशुमुहूर्तंकपिपीडितः ॥ तरूणांपुष्पिताग्राणांसर्वंपुष्प
मशातयत् ॥ १२ ॥ तेनपादपमुक्तेनपुष्पौघेणसुगंधिना ॥ सर्वतःसंवृतःशैलोबभौपुष्पमयोयथा ॥ १३ ॥ तेनचोत्तमवीर्येणपीड्य
मानःसपर्वतः ॥ सलिलंसंप्रसुस्रावमदमत्तइवद्विपः ॥ १४ ॥ पीड्यमानस्तुबलिना महेंद्रस्तेनपर्वतः ॥ रीतीर्निर्वर्तयामासकांचनांजन
राजतीः ॥ १५ ॥ मुमोचचशिलाःशैलोविशालाःसमनःशिलाः ॥ मध्यमेनार्चिषाजुष्टोधूमराजिरिवानलः ॥१६ ॥ हरिणापीड्यमा
नेनपीड्यमानानिसर्वतः ॥ गुहाविष्टानिसत्त्वानिविनेदुर्विकृतैःस्वरैः ॥ १७ ॥ समहान्सत्त्वसन्नादःशैलपीडानिमित्तजः ॥ पृथिवीं
पूरयामासदिशश्चोपवनानिच ॥ १८ ॥ शिरोभिःपृथुभिर्नागाव्यक्तस्वस्तिकलक्षणैः ॥ वमंतःपावकंघोरंददंशुर्दशनैः शिलाः ॥ १९ ॥
तास्तदासविषैर्दष्टाःकुपितैस्तैर्महाशिलाः ॥ जज्वलुःपावकोद्दीप्ताबिभिदुश्चसहस्रधा ॥ २० ॥ यानित्वौषधजालानितस्मिञ्जातानि
पर्वते ॥ विषघ्नान्यपिनागानांनशेकुःशमितुंविषम् ॥ २१ ॥ भिद्यतेऽयंगिरिर्भूतैरितिमत्वातपस्विनः ॥ त्रस्ताविद्याधरास्तस्मादुत्पेतुः
स्त्रीगणैःसह ॥ २२ ॥ पानभूमिगतंहित्वाहैममासनभाजनम् ॥ पात्राणिचमहार्हाणिकरकांश्चहिरण्मयान् ॥ २३ ॥ लेह्यानुच्चावचा

सुन्दरकाण्डम्–९.

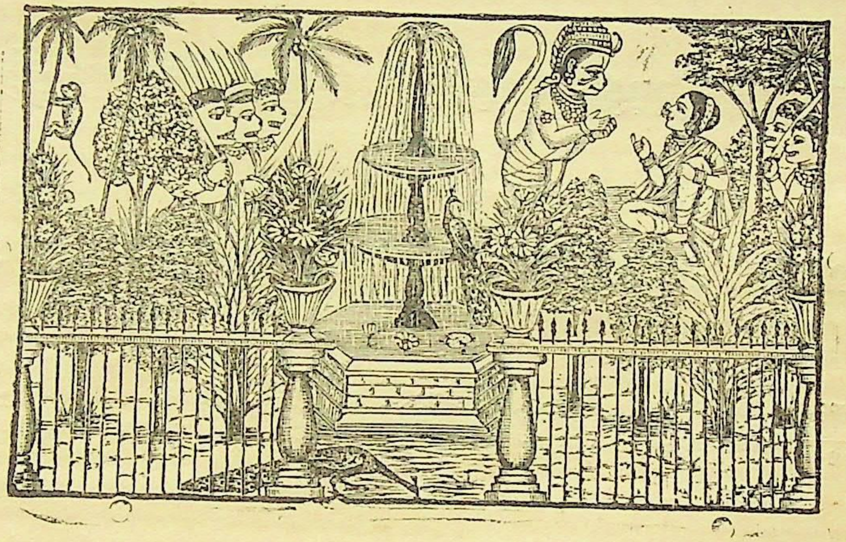

॥ अथ श्रीवाल्मीकिरामायणे सुन्दरकाण्डं प्रारभ्यते ॥

॥ इति श्रीवाल्मीकिरामायणे किष्किन्धाकाण्डं समाप्तम् ॥

उवाचपरिसंहृष्टोजांबवान्हरिसत्तमम् ॥ वीरकेसरिणःपुत्रवेगवन्मारुतात्मज ॥ ३१ ॥ ज्ञातीनांविपुलःशोकस्त्वयातातप्रणाशितः ॥
तवकल्याणरुचयःकपिमुख्याःसमागताः ॥ ३२ ॥ मंगलान्यर्थसिद्ध्यर्थंकरिष्यंतिसमाहिताः ॥ ऋषीणांचप्रसादेनकपिवृद्धमते
नच ॥ ३३ ॥ गुरूणांचप्रसादेनसंप्लवत्वंमहार्णवम् ॥ स्थास्यामश्चैकपादेनयावदागमनंतव ॥ ३४ ॥ त्वद्गतानिचसर्वेषांजीवनानि
वनौकसाम् ॥ ततश्चहरिशार्दूलस्तानुवाचवनौकसः ॥ ३५ ॥ (नेयंममहीवेगंलंघनेधारयिष्यति ॥) कोपिलोकेनमेवेगंप्लवनेधार
यिष्यति ॥ एतानीहनगस्यास्यशिलासंकटशालिनः ॥ ३६ ॥ शिखराणिमहेंद्रस्यस्थिराणिचमहांतिच ॥ येषुवेगंगमिष्यामिमहेंद्रशि
खरेष्वहम् ॥ ३७ ॥ नानाद्रुमविकीर्णेषुधातुनिष्पंदशोभिषु ॥ एतानिममवेगंहिशिखराणिमहांतिच ॥ ३८ ॥ प्लवतोधारयिष्यन्ति
योजनानामितःशतम् ॥ ततस्तुमारुतप्रख्यःसहरिर्मारुतात्मजः ॥ आरुरोहनगश्रेष्ठंमहेंद्रमरिमर्दनः ॥ ३९ ॥ वृतंनानाविधैःपुष्पैर्मृग
सेवितशाद्वलम् ॥ लताकुसुमसंबाधंनित्यपुष्पफलद्रुमम् ॥ ४० ॥ सिंहशार्दूलसहितंमत्तमातंगसेवितम् ॥ मत्तद्विजगणोद्घुष्टंसलिलो
त्पीडसंकुलम्॥४१॥महद्भिरुच्छ्रितैः शृंगैर्महेंद्रस्यमहाबलः ॥ विचचारहरिश्रेष्ठोमहेंद्रसमविक्रमः ॥४२॥ बाहुभ्यांपीडितस्तेनमहाशैलो
महात्मना ॥ ररासिंहाभिहतोमहान्मत्तइवद्विपः ॥ ४३ ॥ मुमोचसलिलोत्पीडान्विप्रकीर्णशिलोच्चयः ॥ वित्रस्तमृगमातंगःप्रकंपि
तमहाद्रुमः ॥ ४४ ॥ नानागंधर्वमिथुनैःपानसंसर्गकर्कशैः ॥ उत्पतद्भिर्विहंगैश्चविद्याधरगणैरपि ॥४५ ॥ त्यज्यमानमहासानुःसन्निली
नमहोरगः ॥ शैलशृंगशिलोत्पातस्तदाभूत्समहागिरिः॥४६॥ निःश्वसद्भिस्तदातैस्तुभुजगैरर्धनिःसृतैः ॥ सपताकइवाभातिसतदाधरणी
धरः ॥ ४७ ॥ ऋषिभिस्त्रासंभ्रांतैस्त्यज्यमानःशिलोच्चयः ॥ सीदन्महतिकांतारेसार्थहीनइवाध्वगः ॥ ४८ ॥ सवेगवान्वेगसमाहिता
त्माहरिप्रवीरःपरवीरहंता ॥ मनःसमाधायमहानुभावोजगामलंकांमनसामनस्वी ॥ ४९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदि
काव्ये चतुर्विंशतिसाहस्र्यांसंहितायांकिष्किंधाकांडे सप्तषष्टितमः सर्गः ॥ ६७ ॥ इतिकिष्किंधाकांडंसमाप्तम् ॥४॥ अतःपरंसुंदरकांडं
तस्यायमाद्यः श्लोकः ॥ ततोरावणनीतायाःसीतायाःशत्रुकर्षणः ॥ इयेषपदमन्वेष्टुंचारणाचरितेपथि ॥ १ ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

तनूरुहः ॥ अभिवाद्यहरीन्वृद्धान्हनूमानिदमब्रवीत् ॥ ८ ॥ अरुजन्पर्वताग्राणिहुताशनसखोऽनिलः ॥ बलवानप्रमेयश्चवायुराकाशगो
चरः ॥ ९ ॥ तस्याहंशीघ्रवेगस्यशीघ्रगस्यमहात्मनः ॥ मारुतस्यौरसःपुत्रःप्लवनेनास्मितत्समः ॥ १० ॥ उत्सहेयंहिविस्तीर्णमा
लिखंतमिवांबरम् ॥ मेरुंगिरिमसंगेनपरिगंतुंसहस्रशः ॥ ११ ॥ बाहुवेगप्रणुन्नेनसागरेणाहमुत्सहे ॥ समाप्लावयितुंलोकंसपर्वतनदीह्र
दम् ॥ १२ ॥ ममोरुजंघावेगेनभविष्यतिसमुत्थितः ॥ समुत्थितमहाग्राहःसमुद्रोवरुणालयः ॥ १३ ॥ पन्नगाशनमाकाशेपतन्तंपक्षि
सेवितम् ॥ वैनतेयमहंशक्तःपरिगंतुंसहस्रशः ॥ १४ ॥ उदयात्प्रस्थितंवापिज्वलंतंरश्मिमालिनम् ॥ अनस्तमितमादित्यमहंगंतुंसमु
त्सहे ॥ १५ ॥ ततोभूमिमसंस्पृष्ट्वापुनरागंतुमुत्सहे ॥ प्रवेगेनैवमहताभीमेनप्लवगर्षभाः ॥ १६ ॥ उत्सहेयमतिक्रांतुंसर्वानाकाशगोच
रान् ॥ सागरान्शोषयिष्यामिदारयिष्यामिमेदिनीम् ॥ १७ ॥ पर्वतांश्चूर्णयिष्यामिप्लवमानःप्लवंगमाः ॥ हरिष्याम्युरुवेगेनप्लवमा
नोमहार्णवम् ॥ १८ ॥ लतानांविविधंपुष्पंपादपानांचसर्वशः ॥ अनुयास्यतिमामद्यप्लवमानंविहायसा ॥ १९ ॥ भविष्यतिहिमेपंथाः
स्वातेःपंथाइवांबरे ॥ चरंतंघोरमाकाशमुत्पतिष्यंतमेवच ॥ २० ॥ द्रक्ष्यंतिनिपतंतंचसर्वभूतानिवानराः ॥ महामेरुप्रतीकाशंमांद्रक्ष्य
ध्वंप्लवंगमाः ॥ २१ ॥ दिवमावृत्यगच्छंतंग्रसमानमिवांबरम् ॥ विधमिष्यामिजीमूतान्कंपयिष्यामिपर्वतान् ॥ सागरंशोषयिष्या
मिप्लवमानःसमाहितः ॥ २२ ॥ वैनतेयस्यवाशक्तिर्ममवामारुतस्यवा ॥ ऋतेसुपर्णराजानंमारुतंवामहाबलम् ॥ नतद्भूतंप्रपश्यामिय
न्मांप्लुतमनुव्रजेत् ॥ २३ ॥ निमेषांतरमात्रेणनिरालंबनमंबरम् ॥ सहसानिपतिष्यामिघनाद्विद्युदिवोत्थिता ॥ २४ ॥ भविष्यतिहि
मेरूपंप्लवमानस्यसागरम् ॥ विष्णोःप्रक्रममाणस्यतदात्रीन्विक्रमानिव ॥ २५ ॥ बुद्ध्याचाहंप्रपश्यामिमनश्चेष्टाचमेतथा ॥ अहंद्रक्ष्या
मिवैदेहींप्रमोदध्वंप्लवंगमाः ॥ २६ ॥ मारुतस्यसमोवेगेगरुडस्यसमोजवे ॥ अयुतंयोजनानांतुगमिष्यामीतिमेमतिः ॥ २७ ॥ वास
वस्यसवज्रस्यब्रह्मणोवास्वयंभुवः ॥ विक्रम्यसहसाहस्तादमृतंतदिहानये ॥ २८ ॥ लंकांवापिसमुत्क्षिप्यगच्छेयमितिमेमतिः ॥ तमेवं
वानरश्रेष्ठंगर्जंतममितप्रभम् ॥ २९ ॥ प्रहृष्टाहरयस्तत्रसमुदैक्षंतविस्मिताः ॥ तच्चास्यवचनंश्रुत्वाज्ञातीनांशोकनाशनम् ॥ ३० ॥

तदाशैलाग्रशिखरेवामोहनुरभज्यत ॥ ततोपिनामधेयंतेहनुमानितिकीर्तितम् ॥ २४ ॥ ततस्त्वांनिहतंदृष्ट्वावायुर्गंधवहःस्वयम् ॥ त्रैलो
क्यंभृशसंक्रुद्धोनववौवैप्रभञ्जनः ॥ २५ ॥ संभ्रांताश्चसुराःसर्वेत्रैलोक्येक्षुभितेसति ॥ प्रसादयंतिसंक्रुद्धंमारुतंभुवनेश्वराः ॥ २६ ॥
प्रसादितेचपवनेब्रह्मातुभ्यंवरंददौ ॥ अशस्त्रवध्यतांतातसमरेसत्यविक्रम ॥ २७ ॥ वज्रस्यचनिपातेनविरुजंत्वांसमीक्ष्यच ॥ सहस्रनेत्रः
प्रीतात्माददौतेवरमुत्तमम् ॥ २८ ॥ स्वच्छंदतश्चमरणंतवस्यादितिवैप्रभो ॥ सत्वंकेसरिणःपुत्रःक्षेत्रजोभीमविक्रमः ॥ २९ ॥ मारुत
स्यौरसःपुत्रस्तेजसाचापितत्समः ॥ त्वंहिवायुसुतोवत्सप्लवनेचापितत्समः ॥ ३० ॥ वयमद्यगतप्राणाभवानस्मासुसांप्रतम् ॥
दाक्ष्यविक्रमसंपन्नःकपिराजइवापरः ॥ ३१ ॥ त्रिविक्रमेमयातातसशैलवनकानना ॥ त्रिःसप्तकृत्वःपृथिवीपरिक्रांताप्रदक्षिणम् ॥३२॥
तदाचौषधयोऽस्माभिःसंचितादेवशासनात् ॥ निर्मथ्यममृतंयाभिस्तदानींनोमहद्बलम् ॥ ३३ ॥ सइदानीमहंवृद्धःपरिहीनपराक्रमः ॥
सांप्रतंकालमस्माकंभवान्सर्वगुणान्वितः ॥ ३४ ॥ तद्विजृंभस्वविक्रांतप्लवतामुत्तमोह्यसि ॥ त्वद्वीर्यंद्रष्टुकामाहिसर्वावानरवाहिनी ॥
॥ ३५ ॥ उत्तिष्ठहरिशार्दूललंघयस्वमहार्णवम् ॥ पराहिसर्वभूतानांहनुमन्यागतिस्तव ॥ ३६ ॥ विषण्णाहरयः सर्वेहनुमन्किमुपेक्षसे॥
विक्रमस्वमहावेगविष्णुस्त्रीन्विक्रमानिव ॥ ३७ ॥ ततःकपीनामृषभेणचोदितःप्रतीतवेगःपवनात्मजःकपिः ॥ प्रहर्षयंस्तांहरिवीरवा
हिनींचकाररूपंपवनात्मजस्तदा ॥ ३८ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे षट्षष्टितमः
सर्गः ॥ ६६ ॥ तंदृष्ट्वाजृंभमाणंतेक्रमितुंशतयोजनम् ॥ वेगेनापूर्यमाणंचसहसावानरोत्तमम् ॥ १ ॥ सहसाशोकमुत्सृज्यप्रहर्षेण
समन्विताः ॥ विनेदुस्तुष्टुवुश्चापिहनूमंतंमहाबलम् ॥ २ ॥ प्रहृष्टाविस्मिताश्चापितेवीक्षंतेसमंततः ॥ त्रिविक्रमकृतोत्साहंनारायण
मिवप्रजाः ॥ ३ ॥ संस्तूयमानोहनुमान्व्यवर्धतमहाबलः ॥ समाविद्ध्यचलांगूलंहर्षाद्बलमुपेयिवान् ॥ ४ ॥ तस्यसंस्तूयमानस्य
वृद्धैर्वानरपुंगवैः ॥ तेजसापूर्यमाणस्यरूपमासीदनुत्तमम् ॥ ५ ॥ यथाविजृंभतेसिंहोविवृतेगिरिगह्वरे ॥ मारुतस्यौरसःपुत्रस्तथासं
प्रतिजृंभते ॥ ६ ॥ अशोभतमुखंतस्यजृंभमाणस्यधीमतः ॥ अंबरीषोपमंदीप्तंविधूमइवपावकः ॥ ७ ॥ हरीणामुत्थितोमध्यात्संप्रहृष्ट

अनेकशतसाहस्रींविषण्णांहरिवाहिनीम् ॥ जाम्बवान्समुदीक्ष्यैवंहनुमंतमथाब्रवीत् ॥ १ ॥ वीरवानरलोकस्यसर्वशास्त्रविदांवर ॥
तूष्णीमेकांतमाश्रित्यहनूमन्किंनजल्पसि ॥ २ ॥ हनूमन्हरिराजस्यसुग्रीवस्यसमोह्यसि ॥ रामलक्ष्मणयोश्चापितेजसाचबलेनच ॥३॥
अरिष्टनेमिनःपुत्रोवैनतेयोमहाबलः ॥ गरुत्मानिवविख्यातउत्तमःसर्वपक्षिणाम् ॥ ४ ॥ बहुशोहिमयादृष्टःसागरेसमहाबलः ॥ भुजं
गानुद्धरन्पक्षीमहाबाहुर्महाबलः ॥ ५ ॥ पक्षयोर्यद्बलंतस्यभुजवीर्यबलंतव ॥ विक्रमश्चापितेजश्चनतेतेनापहीयते ॥ ६ ॥ बलंबुद्धिश्च
तेजश्चसत्त्वंचहरिपुंगव ॥ विशिष्टंसर्वभूतेषुकिमात्मानंनसज्जसे ॥ ७ ॥ अप्सराप्सरसांश्रेष्ठाविख्यातापुंजिकस्थला ॥ अंजनेतिपरि
ख्यातापत्नीकेसरिणोहरेः ॥ ८ ॥ विख्यातात्रिषुलोकेषुरूपेणाप्रतिमाभुवि ॥ अभिशापादभूत्तातकपित्वेकामरूपिणी ॥ ९ ॥ दुहिता
वानरेंद्रस्यकुंजरस्यमहात्मनः ॥ (कपित्वेचारुसर्वांगीकदाचित्कामरूपिणी ॥) मानुषंविग्रहंकृत्वारूपयौवनशालिनी ॥ १० ॥
विचित्रमाल्याभरणाकदाचित्क्षौमधारिणी ॥ अचरत्पर्वतस्याग्रेप्रावृडंबुदसंन्निभे ॥ ११ ॥ तस्यावस्त्रंविशालाक्ष्याःपीतंरक्तदशंशुभम् ॥
स्थितायाःपर्वतस्याग्रेमारुतोऽपाहरच्छनैः ॥ १२ ॥ सददर्शततस्तस्यावृत्तावूरूसुसंहतौ ॥ स्तनौचपीनौसहितौसुजातंचारुचाननम् ॥
॥ १३ ॥ तांबलादायतश्रोणींतनुमध्यांयशस्विनीम् ॥ दृष्ट्वैवशुभसर्वांगींपवनःकाममोहितः ॥ १४ ॥ सतांभुजाभ्यांदीर्घाभ्यांपर्य
ष्वजतमारुतः ॥ मन्मथाविष्टसर्वांगोगतात्मातामनिंदिताम् ॥ १५ ॥ सातुतत्रैवसंभ्रांतासुव्रतावाक्यमब्रवीत् ॥ एकपत्नीव्रतमिदंको
नाशयितुमिच्छति ॥ १६ ॥ अंजनायावचः श्रुत्वामारुतःप्रत्यभाषत ॥ नत्वांहिंसामिसुश्रोणिमाभूत्तेमनसोभयम् ॥ १७ ॥ मन
साऽस्मिगतोयत्त्वांपरिष्वज्ययशस्विनि ॥ वीर्यवान्बुद्धिसंपन्नस्तवपुत्रोभविष्यति ॥ १८ ॥ महासत्त्वोमहातेजामहाबलपराक्रमः ॥
लंघनेप्लवनेचैवभविष्यतिमयासमः ॥ १९ ॥ एवमुक्ताततस्तुष्टाजननीतेमहाकपे ॥ गुहायांत्वांमहाबाहोप्रजज्ञेप्लवगर्षभ ॥२०॥ अभ्यु
त्थितंततःसूर्यंबालोदृष्ट्वामहावने ॥ फलंचेतिजिघृक्षुस्त्वमुत्पत्याभ्युद्गतोदिवम् ॥ २१ ॥ शतानित्रीणिगत्वाथयोजनानांमहाकपे ॥
तेजसातस्यनिर्धूतोनविषादंगतस्ततः ॥ २२ ॥ त्वामप्युपगतंतूर्णमंतरिक्षंमहाकपे ॥ क्षिप्तमिंद्रेणतेवज्रंकोपाविष्टेनतेजसा ॥ २३ ॥

सर्वान्हरिश्रेष्ठाञ्जांबवानिदमब्रवीत् ॥ नखल्वेतावदेवासीद्गमनेमेपराक्रमः ॥ १४ ॥ मयावैरोचनेयज्ञेप्रभविष्णुःसनातनः ॥ प्रदक्षिणी
कृतः पूर्वं क्रममाणस्त्रिविक्रमः ॥ १५ ॥ सइदानींमहं वृद्धः प्लवने मंदविक्रमः ॥ यौवने च तदासीन्मे बलमप्रतिमं परम् ॥ १६ ॥
संप्रत्येतावदेवाद्यशक्यंमेगमनेस्वतः ॥ नैतावताचसंसिद्धिः कार्यस्यास्यभविष्यति ॥ १७ ॥ अथोत्तरमुदारार्थमब्रवीदंगदस्तदा ॥
अनुमान्यतदाप्राज्ञोजाम्बवंतंमहाकपिः ॥ १८ ॥ अहमेतद्गमिष्यामियोजनानांशतंमहत् ॥ निवर्तनेतुमेशक्तिःस्यान्नवेतिनानिश्चि
तम् ॥ १९ ॥ तमुवाचहरिश्रेष्ठंजांबवान्वाक्यकोविदः ॥ ज्ञायतेगमनेशक्तिस्तवहर्यृक्षसत्तम ॥ २० ॥ कामंशतंसहस्रंवानह्येषविधिरु
च्यते ॥ योजनानांभवाञ्शक्तोगंतुंप्रतिनिवर्तितुम् ॥ २१ ॥ नहिप्रेषयितातातस्वामीप्रेष्यःकथंचन ॥ भवतायंजनःसर्वःप्रेष्यः
प्लवगसत्तम ॥ २२ ॥ भवान्कलत्रमस्माकंस्वामिभावेव्यवस्थितः ॥ स्वामीकलत्रंसैन्यस्यगतिरेषापरंतप ॥ २३ ॥ अपिचैतस्यकार्य
स्यभवान्मूलमरिंदमः ॥ तस्मात्कलत्रवत्तातप्रतिपाल्यःसदाभवान् ॥ २४ ॥ मूलमर्थस्यसंरक्ष्यमेषकार्यविदांनयः ॥ मूलेसतिहिसिध्यं
तिगुणाःसर्वेफलोदयाः ॥ २५ ॥ तद्भवानस्यकार्यस्यसाधनंसत्यविक्रम ॥ बुद्धिविक्रमसंपन्नोहेतुरत्रपरंतप ॥ २६ ॥ गुरुश्चगुरुपुत्र
श्चत्वंहिनःकपिसत्तम ॥ भवंतमाश्रित्यवयंसमर्थाह्यर्थसाधने ॥ २७ ॥ उक्तवाक्यंमहाप्राज्ञंजाम्बवंतंमहाकपिः ॥ प्रत्युवाचोत्तरंवा
क्यंवालिसूनुरथांगदः ॥ २८ ॥ यदिनाहंगमिष्यामिनान्योवानरपुंगवः ॥ पुनःखल्विदमस्माभिःकार्यंप्रायोपवेशनम् ॥ २९ ॥
नह्यकृत्वाहरिपतेःसंदेशंतस्यधीमतः ॥ तत्रापिगत्वाप्राणानांनपश्येपरिरक्षणम् ॥ ३० ॥ सहिप्रसादेचात्यर्थंकोपेचहरीश्वरः ॥ अतीत्य
तस्यसंदेशंविनाशोगमनेभवेत् ॥ ३१ ॥ तत्तथाह्यस्यकार्यस्यनभवत्यन्यथागतिः ॥ तद्भवानेवदृष्टार्थःसंचिंतयितुमर्हति ॥ ३२ ॥
सोऽगदेनतदावीरःप्रत्युक्तःप्लवगर्षभः ॥ जाम्बवानुत्तमंवाक्यंप्रोवाचेदंततोंगदम् ॥ ३३ ॥ तस्यतेवीरकार्यस्यनकिंचित्परिहास्यते ॥
एषसंचोदयाम्येनंयःकार्यंसाधयिष्यति ॥ ३४ ॥ ततःप्रतीतंप्लवतांवरिष्ठमेकांतमाश्रित्यसुखोपविष्टम् ॥ संचोदयामासहरिप्रवीरो
हरिप्रवीरंहनुमंतमेव ॥ ३५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे पंचषष्टितमः सर्गः ॥ ६५ ॥

न्हरिवृद्धांश्वतच्चसैन्यमरिंदमः ॥ अनुमान्यांगदःश्रीमान्वाक्यमर्थवदब्रवीत् ॥ १४ ॥ यइदानींमहातेजालंघयिष्यतिसागरम् ॥ कः
करिष्यतिसुग्रीवंसत्यसंधमरिंदमम् ॥ १५ ॥ कोवीरोयोजनशतंलंघयेतप्लवंगमः ॥ इमांश्चयूथपान्सर्वान्मोचयेत्कोमहाभयात् ॥१६॥
कस्यप्रसादाद्दारांश्चपुत्रांश्चैवगृहाणिच ॥ इतोनिवृत्ताःपश्येमसिद्धार्थाःसुखिनोवयम् ॥१७॥ कस्यप्रसादाद्रामंचलक्ष्मणंचमहाबलम् ॥
अभिगच्छेमसंहृष्टाःसुग्रीवंचवनौकसम् ॥१८॥ यदिकश्चित्समर्थोवःसागरप्लवनेहरिः॥सददात्विहनःशीघ्रंपुण्यामभयदक्षिणाम् ॥१९॥
अंगदस्यवचः श्रुत्वानकश्चित्किंचिदब्रवीत् ॥ स्तिमितेवाभवत्सर्वासातत्रहरिवाहिनी ॥ २० ॥ पुनरेवांगदःप्राहतान्हरीन्हरिसत्तमः ॥
सर्वेबलवतांश्रेष्ठाभवंतोदृढविक्रमाः ॥ व्यपदेशकुलेजाताःपूजिताश्चाप्यभीक्ष्णशः ॥ २१ ॥ नहिवोगमनेसंगःकदाचित्कस्यचिद्भवेत् ॥
ब्रुवध्वंयस्ययाशक्तिःप्लवनेप्लवगर्षभाः ॥ २२ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे चतुःषष्टि
तमः सर्गः ॥ ६४ ॥ अथांगदवचःश्रुत्वातेसर्वेवानरर्षभाः ॥ स्वंस्वंगतौसमुत्साहमूचुस्तत्रयथाक्रमम् ॥ १ ॥ गजोगवाक्षोगवयः शर
भोगंधमादनः ॥ मैंदश्चद्विविदश्चैवअंगदोजाम्बवांस्तथा ॥ २ ॥ आबभाषेगजस्तत्रप्लवेयंदशयोजनम् ॥ गवाक्षोयोजनान्याहगमिष्या
मीतिविंशतिम् ॥ ३ ॥ शरभोवानरस्तत्रवानरांस्तानुवाचह ॥ त्रिंशतंतुगमिष्यामियोजनानांप्लवंगमाः ॥ ४ ॥ ऋषभोवानरस्तत्र
वानरांस्तानुवाचह ॥ चत्वारिंशद्गमिष्यामियोजनानांनसंशयः ॥ ५ ॥ वानरांस्तुमहातेजाअब्रवीद्गंधमादनः ॥ योजनानांगमिष्या
मिपंचाशत्तुनसंशयः ॥ ६ ॥ मैंदस्तुवानरस्तत्रवानरांस्तानुवाचह ॥ योजनानांपरंषष्टिमहंप्लवितुमुत्सहे ॥ ७ ॥ ततस्तत्रमहातेजाद्वि
विदःप्रत्यभाषत ॥ गमिष्यामिनसंदेहःसप्ततिंयोजनान्यहम् ॥ ८ ॥ सुषेणस्तुमहातेजाःसत्त्ववान्कपिसत्तमः ॥ अशीतिंप्रतिजानेऽहं
योजनानांपराक्रमे ॥ ९ ॥ तेषांकथयतांतत्रसर्वांस्ताननुमान्यच ॥ ततोवृद्धतमस्तेषांजाम्बवान्प्रत्यभाषत ॥ १० ॥ पूर्वमस्माकमप्या
सीत्कश्चिद्गतिपराक्रमः ॥ तेवयंवयसःपारमनुप्राप्ताःस्मसाम्प्रतम् ॥ ११ ॥ किंनुनैवंगतेशक्यमिदंकार्यमुपेक्षितुम् ॥ यदर्थंकपिराजश्च
रामश्चकृतनिश्चयौ ॥ १२ ॥ सांप्रतंकालमस्माकंयागतिस्तांनिबोधत ॥ नवतिंयोजनानांतुगमिष्यामिनसंशयः ॥ १३ ॥ तांश्च

स्वांतंनुंपक्षैरुद्गतैररुणच्छदैः ॥ ९ ॥ प्रहर्षमतुलंलेभेवानरांश्चेदमब्रवीत् ॥ निशाकरस्यराजर्षेःप्रसादादमितौजसः ॥ १० ॥ आदित्य
रश्मिनिर्दग्धौपक्षौपुनरुपस्थितौ ॥ यौवनेवर्तमानस्यममासीद्यःपराक्रमः ॥ ११ ॥ तमेवाद्यावगच्छामिबलंपौरुषमेवच ॥ सर्वथाक्रि
यतांयत्नःसीतामधिगमिष्यथ ॥ १२ ॥ पक्षलाभोममायंवःसिद्धिप्रत्ययकारकः ॥ इत्युक्तातान्हरीन्सर्वान्सम्पातिःपतगोत्तमः ॥ १३ ॥
उत्पपातगिरेःशृंगाज्जिज्ञासुःखगमोगतिम् ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाप्रतिसंहृष्टमानसाः ॥ बभूवुर्हरिशार्दूलाविक्रमाभ्युदयोन्मुखाः ॥ १४ ॥
अथपवनसमानविक्रमाःप्लवगवराःप्रतिलब्धपौरुषाः ॥ अभिजिदभिमुखांदिशं ययुर्जनकसुतापरिमार्गणोन्मुखाः ॥ १५ ॥ इत्यार्षे
श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे त्रिषष्टितमः सर्गः ॥ ६३ ॥ आख्यातागृध्रराजेनसमुत्प्लुत्यप्लवं
गमाः ॥ संगताःप्रीतिसंयुक्ताविनेदुःसिंहविक्रमाः ॥ १ ॥ संपातेर्वचनंश्रुत्वाहरयोरावणक्षयम् ॥ हृष्टाःसागरमाजग्मुःसीतादर्शनकां
क्षिणः ॥ २ ॥ अभिगम्यतुतंदेशंददृशुर्भीमविक्रमाः ॥ कृत्स्नंलोकस्यमहतःप्रतिबिंबमवस्थितम् ॥ ३ ॥ दक्षिणस्यसमुद्रस्यसमासाद्यो
त्तरांदिशम् ॥ सन्निवेशंततश्चक्रुर्हरिवीरामहाबलाः॥ ४ ॥ (सत्त्वैर्महद्भिर्विकृतैःक्रीडद्भिर्विविधैर्जले ॥ व्यत्यस्तैःसुमहाकायैरूर्मिभिश्च
समाकुलम् ॥ १ ॥) प्रसुप्तमिवचान्यत्रक्रीडंतमिवचान्यतः ॥ क्वचित्पर्वतमात्रैश्चजलराशिभिरावृतम् ॥ ५ ॥ संकुलंदानवेंद्रैश्चपा
तालतलवासिभिः ॥ रोमहर्षकरंदृष्ट्वाविषेदुःकपिकुंजराः ॥ ६ ॥ आकाशमिवदुष्पारंसागरंप्रेक्ष्यवानराः ॥ विषेदुःसहिताःसर्वेकथंकार्य
मितिब्रुवन् ॥ ७ ॥ विषण्णांवाहिनींदृष्ट्वासागरस्यनिरीक्षणात् ॥ आश्वासयामासहरीन्भयार्तान्हरिसत्तमः ॥ ८ ॥ (तान्विषादेनमह
ताविषण्णान्वानरर्षभान् ॥ उवाचमतिमान्कालेवालिसूनुर्महाबलः ॥ १ ॥) नविषादेमनःकार्यंविषादोदोषवत्तरः ॥ विषादोहंतिपुरु
षंबालंक्रुद्धइवोरगः ॥ ९ ॥ योविषादंप्रसहतेविक्रमेसमुपस्थिते ॥ तेजसातस्यहीनस्यपुरुषार्थोनसिध्यति ॥ १० ॥ तस्यांरात्र्यांव्य
तीतायामंगदोवानरैःसह ॥ हरिवृद्धैःसमागम्यपुनर्मंत्रममंत्रयत् ॥ ११ ॥ सावानराणांध्वजिनीपरिवार्यांगदंबभौ ॥ वासवंपरिवार्येव
मरुतांवाहिनीस्थितम् ॥ १२ ॥ कोन्यस्तांवानरींसेनांशक्तःस्तंभयितुंभवेत् ॥अन्यत्रवालितनयादन्यत्रचहनूमतः ॥ १३ ॥ ततस्ता

भविष्यतः ॥ चक्षुषीचैवप्राणाश्चविक्रमश्चबलंचते ॥ २ ॥ पुराणेसुमहत्कार्यंभविष्यंहिमयाश्रुतम् ॥ दृष्टंमेतपसाचैवश्रुत्वाचविदितं
मम ॥ ३ ॥ राजादशरथोनामकश्चिदिक्ष्वाकुवर्धनः ॥ तस्यपुत्रोमहातेजारामोनामभविष्यति ॥ ४ ॥ अरण्यंचसहभ्रात्रालक्ष्मणेन
गमिष्यति ॥ तस्मिन्नर्थेनियुक्तःसन्पित्रासत्यपराक्रमः ॥ ५ ॥ नैर्ऋतोरावणोनामतस्यभार्यांहरिष्यति ॥ राक्षसेंद्रोजनस्थानेअवध्यः
सुरदानवैः ॥ ६ ॥ साचकामैःप्रलोभ्यंतीभक्ष्यैर्भोज्यैश्चमैथिली ॥ नभोक्ष्यतिमहाभागादुःखमग्नायशस्विनी ॥ ७ ॥ परमान्नंचवैदेह्या
ज्ञात्वादास्यतिवासवः ॥ यदन्नममृतप्रख्यंसुराणामपिदुर्लभम् ॥ ८ ॥ तदन्नंमैथिलीप्राप्यविज्ञायेंद्रादिदंत्विति ॥ अग्रमुद्धृत्यरामायभूत
लेनिर्वपिष्यति ॥ ९ ॥ यदिजीवतिमेभर्तालक्ष्मणोवापिदेवरः ॥ देवत्वंगच्छतोर्वापितयोरन्नमिदंत्विति ॥ १० ॥ एष्यंतिप्रेषितास्तत्र
रामदूताःप्लवंगमाः ॥ आख्येयाराममहिषीत्वयातेभ्योविहंगम ॥ ११ ॥ सर्वथातुनगंतव्यमीदृशःक्वगमिष्यसि ॥ देशकालौप्रतीक्ष
स्वपक्षौत्वंप्रतिपत्स्यसे ॥ १२ ॥ उत्सहेयमहंकर्तुमद्यैवत्वांसपक्षकम् ॥ इहस्थस्त्वंहिलोकानांहितंकार्यंकरिष्यसि ॥ १३ ॥ त्वयापि
खलुतत्कार्यंतयोश्चनृपपुत्रयोः ॥ ब्राह्मणानांगुरूणांचमुनीनांवासवस्यच ॥ १४ ॥ इच्छाम्यहमपिद्रष्टुंभ्रातरौरामलक्ष्मणौ ॥ नेच्छेचिरं
धारयितुंप्राणांस्त्यक्ष्येकलेवरम् ॥ महर्षिस्त्वब्रवीदेवंदृष्टतत्त्वार्थदर्शनः ॥ १५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वा० आ० च० सा०
किष्किंधाकांडे द्विषष्टितमःसर्गः ॥६२॥एतैरन्यैश्चबहुभिर्वाक्यैर्वाक्यविशारदः ॥ मांप्रशस्याभ्यनुज्ञाप्यप्रविष्टः स स्वमालयम् ॥ १ ॥
कंदरात्तुविसर्पित्वापर्वतस्यशनैःशनैः ॥ अहंविंध्यंसमारुह्यभवतःप्रतिपालये ॥ २ ॥ अद्यत्वेतस्यकालस्यवर्षंसाग्रशतंगतम् ॥ देशका
लप्रतीक्षोऽस्मिहृदिकृत्वामुनेर्वचः ॥ ३ ॥ महाप्रस्थानमासाद्यस्वर्गतेतुनिशाकरे ॥ मांनिर्दहतिसंतापोवितर्कैर्बहुभिर्वृतम् ॥ ४ ॥
उदितांमरणेबुद्धिंमुनिवाक्यैर्निवर्तये ॥ बुद्धिर्यातेनमेदत्ताप्राणानांरक्षणेमम ॥ ५ ॥ सामेऽपनयतेदुःखंदीप्तेवाग्निशिखातमः ॥ बुध्यता
चमयावीर्यंरावणस्यदुरात्मनः ॥६॥ पुत्रःसंतर्जितोवाग्भिर्नत्रातामैथिलीकथम् ॥ तस्याविलपितंश्रुत्वातौचसीतावियोजितौ ॥ ७ ॥
नमेदशरथस्नेहात्पुत्रेणोत्पादितंप्रियम् ॥ तस्यत्वेवंब्रुवाणस्यसंहतैर्वानरैःसह ॥ ८ ॥ उत्पेततुस्तदापक्षौसमक्षंवनचारिणाम् ॥ सदृष्ट्वा

नावगम्यते ॥ अग्निदग्धाविमौपक्षौप्राणाश्चापिशरीरके ॥ १८ ॥ गृध्रौद्वौदृष्टपूर्वौमेमातरिश्वसमौजवे ॥ गृध्राणांचैवराजानौभ्रातरौ
कामरूपिणौ ॥ १९ ॥ ज्येष्ठोऽवितस्त्वंसंपातेजटायुरनुजस्तव ॥ मानुषंरूपमास्थायगृह्णीतांचरणौमम ॥ २० ॥ किंतेव्याधिसमुत्थानं
पक्षयोःपतनंकथम् ॥ दंडोवाऽयंधृतःकेनसर्वमाख्याहिपृच्छतः ॥२१॥ इत्यार्षे श्रीम० वा० आ० च० सा० कि० षष्टितमःसर्गः ॥६०॥
ततस्तद्दारुणंकर्मदुष्करंसहसाकृतम् ॥ आचचक्षेमुनेःसर्वंसूर्यानुगमनंतथा ॥ १ ॥ भगवन्व्रणयुक्तत्वाल्लज्जयाचाकुलेंद्रियः ॥ परिश्रांतो
नशक्नोमिवचनंपरिभाषितुम् ॥ २ ॥ अहंचैवजटायुश्चसंघर्षाद्दर्वमोहितौ ॥ आकाशंपतितौदूराज्जिज्ञासंतौपराक्रमम् ॥ ३ ॥ कैलास
शिखरेबद्धामुनीनामग्रतःपणम् ॥ रविःस्यादनुयातव्योयावदस्तंमहागिरिम् ॥ ४ ॥ अप्यावांयुगपत्प्राप्तावपश्यावमहीतले ॥ रथचक्र
प्रमाणानिनगराणिपृथक्पृथक् ॥ ५ ॥ क्वचिद्वादित्रघोषश्चक्वचिद्भूषणनिःस्वनः ॥ गायंतीःस्मांगनाबह्वीःपश्यावोरक्तवाससः ॥ ६ ॥
तूर्णमुत्पत्यचाकाशमादित्यपदमास्थितौ ॥ आवामालोकयावस्तद्वनंशाद्वलसंस्थितम् ॥७॥ उपलैरिवसंछन्नादृश्यतेभूःशिलोच्चयैः ॥
आपगाभिश्चसंवीतासूत्रैरिववसुंधरा ॥ ८ ॥ हिमवांश्चैवविंध्यश्चमेरुश्चसुमहागिरिः ॥ भूतलेसंप्रकाशंतेनागाइवजलाशये ॥ ९ ॥
तीव्रःस्वेदश्चखेदश्चभयंचासीत्तदावयोः ॥ समाविशतमोहश्चततोमूर्च्छाचदारुणा ॥ १० ॥ नचदिग्ज्ञायतेयाम्यानचाग्नेयीनवारुणी ॥
युगांतेनियतोलोकोहतोदग्धइवाग्निना ॥ ११ ॥ मनश्चमेहतंभूयश्चक्षुःप्राप्यतुसंश्रयम् ॥यत्नेनमहताह्यस्मिन्मनःसंधायचक्षुषी ॥ १२ ॥
यत्नेनमहताभूयोभास्करःप्रतिलोकितः ॥ तुल्यःपृथ्वीप्रमाणेनभास्करःप्रतिभातिनौ ॥ १३ ॥ जटायुर्मामनापृच्छ्यनिपपातमहींततः ॥
तंदृष्ट्वातूर्णमाकाशादात्मानंमुक्तवानहम् ॥१४॥ पक्षाभ्यांचमयागुप्तोजटायुर्नप्रदह्यत ॥ प्रमादात्तत्रनिर्दग्धःपतन्वायुपथादहम् ॥ १५ ॥
आशंकेतंनिपतितंजनस्थानेजटायुषम् ॥ अहंतुपतितोविंध्येदग्धपक्षोजडीकृतः ॥ १६ ॥ राज्याच्चहीनोभ्रात्राचपक्षाभ्यांविक्रमेणच ॥
सर्वथामर्तुमेवेच्छन्पतिष्येशिखराद्गिरेः ॥ १७ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे एकषष्टि
तमःसर्गः ॥ ६१ ॥ एवमुक्त्वामुनिश्रेष्ठमरुदंभृशदुःखितः ॥ अथध्यात्वामुहूर्तंचभगवानिदमब्रवीत् ॥ १ ॥ पक्षौचतेप्रपक्षौचपुनरन्यौ

हिसर्वेषांकरिष्यामिप्रियंहिवः ॥ २४ ॥ यद्धिदाशरथेःकार्यंममतन्नात्रसंशयः ॥ तद्भवंतोमतिश्रेष्ठाबलवंतोमनस्विनः ॥ २५ ॥ प्रहिताः
कपिराजेनदेवैरपिदुरासदाः ॥ रामलक्ष्मणबाणाश्चविहिताःकंकपत्रिणः ॥ २६ ॥ त्रयाणामपिलोकानांपर्याप्तास्त्राणनिग्रहे ॥ कामं
खलुदशग्रीवस्तेजोबलसमन्वितः ॥ भवतांतुसमर्थानांनकिंचिदपिदुष्करम् ॥ २७ ॥ तदलंकालसंगेनक्रियतांबुद्धिनिश्चयः ॥ नहिकर्म
सुसज्जंतेबुद्धिमंतोभवद्विधाः ॥ २८ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे एकोनषष्टितमः
सर्गः ॥ ५९ ॥ ततःकृतोदकंस्नातंतंगृध्रंहरियूथपाः ॥ उपविष्टागिरौरम्येपरिवार्यसमंततः ॥ १ ॥ तमंगदमुपासीनंतैःसर्वैर्हरिभिर्वृतम् ॥
जनितप्रत्ययोहर्षात्संपातिःपुनरब्रवीत् ॥ २ ॥ कृत्वानिःशब्दमेकाग्राःशृण्वंतुहरयोमम ॥ तथ्यसंकीर्तयिष्यामियथाजानामिमैथिलीम्
॥ ३ ॥ अस्यविंध्यस्यशिखरेपतितोऽस्मिपुरानघ ॥ सूर्यतापपरीतांगोनिर्दग्धःसूर्यरश्मिभिः ॥ ४ ॥ लब्धसंज्ञस्तुषड्रात्राद्विवशोवि
ह्वलन्निव ॥ वीक्षमाणोदिशःसर्वानाभिजानामिकिंचन ॥ ५ ॥ ततस्तुसागराञ्शैलान्नदीःसर्वाःसरांसिच ॥ वनानिचप्रदेशांश्चनिरी
क्ष्यमतिरागता ॥ ६ ॥ हृष्टपक्षिगणाकीर्णःकंदरोदरकूटवान् ॥ दक्षिणस्योदधेस्तीरेविंध्योऽयमितिनिश्चितः ॥ ७ ॥ आसीच्चात्राश्रमं
पुण्यंसुरैरपिसुपूजितम् ॥ ऋषिर्निशाकरोनामयस्मिन्नुग्रतपाभवत् ॥ ८ ॥ अष्टौवर्षसहस्राणितेनास्मिन्नृषिणागिरौ ॥ वसतोममधर्मज्ञे
स्वर्गंतेतुनिशाकरे ॥ ९ ॥ अवतीर्यचविंध्याग्रात्कृच्छ्रेणविषमाच्छनैः ॥ तीक्ष्णदर्भांवसुमतींदुःखेनपुनरागतः ॥ १० ॥ तमृषिंद्रष्टुका
मोऽस्मिदुःखेनाभ्यागतोभृशम् ॥ जटायुषामयाचैवबहुशोऽधिगतोहिसः ॥ ११ ॥ तस्याश्रमपदाभ्याशेववुर्वाताःसुगंधिनः ॥ वृक्षोना
पुष्पितःकश्चिदफलोवानदृश्यते ॥ १२ ॥ उपेत्यचाश्रमंपुण्यंवृक्षमूलमुपाश्रितः ॥ द्रष्टुकामःप्रतीक्षेचभगवंतंनिशाकरम् ॥ १३ ॥ अथ
पश्यामिदूरस्थमृषिंज्वलिततेजसम् ॥ कृताभिषेकंदुर्धर्षमुपावृत्तमुदङ्मुखम् ॥ १४ ॥ तमृक्षाःसृमराव्याघ्राःसिंहानानासरीसृपाः ॥
परिवार्योपगच्छंतिदातारंप्राणिनोयथा ॥ १५ ॥ ततःप्राप्तमृषिंज्ञात्वातानिसत्त्वानिवैययुः ॥ प्रविष्टेराजनियथासर्वंसामात्यकंब
लम् ॥ १६ ॥ ऋषिस्तुदृष्ट्वामांतुष्टःप्रविष्टश्चाश्रमंपुनः ॥ मुहूर्तमात्रान्निर्गम्यततःकार्यमपृच्छत ॥ १७ ॥ सौम्यवैकल्यतांदृष्ट्वारोम्णांते

श्रेष्ठैःसहसर्वैःप्लवंगमैः ॥ भूतलात्सहसोत्थायगृध्रराजानमब्रवीत् ॥ २ ॥ क्वसीताकेनवादृष्टाकोवाहरतिमैथिलीम् ॥ तदाख्यातुभवा
न्सर्वंगतिर्भववनौकसाम् ॥ ३ ॥ कोदाशरथिबाणानांवज्रवेगनिपातिनाम् ॥ स्वयंलक्ष्मणमुक्तानांनचिंतयतिविक्रमम् ॥ ४ ॥ सहरी
न्प्रतिसंमुक्तान्सीताश्रुतिसमाहितान् ॥ पुनराश्वासयन्प्रीतइदंवचनमब्रवीत् ॥ ५ ॥ श्रूयतामिहवैदेह्यायथामेहरणंश्रुतम्॥येनचादिममा
ख्यातंयत्रचायतलोचना ॥ ६ ॥ अहमस्मिन्गिरौदुर्गेबहुयोजनमायते ॥ चिरान्निपतितोवृद्धःक्षीणप्राणपराक्रमः ॥ ७ ॥ तंमामेवंगतं
पुत्रःसुपार्श्वोनामनामतः ॥ आहारेणयथाकालंबिभर्तिपततांवरः ॥ ८ ॥ तीक्ष्णकामास्तुगंधर्वास्तीक्ष्णकोपाभुजंगमाः ॥ मृगाणांतुभ
यंतीक्ष्णंततस्तीक्ष्णक्षुधावयम् ॥ ९ ॥ सकदाचित्क्षुधार्तस्यममाहाराभिकांक्षिणः ॥ गतःसूर्येहनिप्राप्तोममपुत्रोह्यनामिषः ॥ १० ॥
(समयावृद्धभावाच्चकोपाच्चपरिभर्त्सितः ॥ क्षुत्पिपासापरीतेनकुमारःपततांवरः ॥ १ ॥) समयाहारसंरोधात्पीडितःप्रीतिवर्धनः ॥
अनुमान्ययथातत्त्वमिदंवचनमब्रवीत् ॥ ११ ॥ अहंतातयथाकालमामिषार्थीखमाप्लुतः॥महेंद्रस्यगिरेर्द्वारमावृत्यसुसमाश्रितः ॥१२॥
तत्रसत्त्वसहस्राणांसागरांतरचारिणाम् ॥ पंथानमेकोऽध्यवसंसन्निरोद्धुमवाङ्मुखः ॥ १३ ॥ तत्रकश्चिन्मयादृष्टःसूर्योदयसमप्रभाम् ॥
स्त्रियमादायगच्छन्वैभिन्नांजनचयोपमः ॥ १४ ॥ सोऽहमभ्यवहारार्थंतौदृष्ट्वाकृतनिश्चयः॥तेनसाम्नाविनीतेनपंथानमनुयाचितः ॥१५॥
नहिसामोपपन्नानांप्रहर्ताविद्यतेभुवि ॥ नीचेष्वपिजनःकश्चित्किमंगबतमद्विधः ॥ १६ ॥ सयातस्तेजसाव्योमसंक्षिपन्निववेगितः ॥
अथाहंखेचरैर्भूतैरभिगम्यसभाजितः ॥ १७ ॥ दिष्ट्याजीवतिसीतेतिअब्रुवन्मांमहर्षयः ॥ कथंचित्सकलत्रोऽसौगतस्तेस्वस्त्यसंश
यम् ॥ १८ ॥ एवमुक्तस्ततोऽहंतैःसिद्धैःपरमशोभनैः ॥ सचमेरावणोराजारक्षसांप्रतिवेदितः ॥ १९ ॥ पश्यन्दाशरथेर्भार्यांरामस्यजन
कात्मजाम् ॥ भ्रष्टाभरणकौशेयांशोकवेगपराजिताम् ॥ २० ॥ रामलक्ष्मणयोर्नामक्रोशंतींमुक्तमूर्धजाम् ॥ एषकालात्ययस्तातइति
वाक्यविदांवरः ॥ २१ ॥ एतदर्थंसमग्रंमेसुपार्श्वःप्रत्यवेदयत् ॥ तच्छ्रुत्वापिहिमेबुद्धिर्नासीत्काचित्पराक्रमे ॥ २२ ॥ अपक्षोहिकथं
पक्षीकर्मकिंचित्समारभेत् ॥ यत्तुशक्यंमयाकर्तुंवाग्बुद्धिगुणवर्तिना ॥ २३ ॥ श्रूयतांतत्रवक्ष्यामिभवतांपौरुषाश्रयम् ॥ वाङ्मतिभ्यां

त्राणिचविधुन्वती ॥१६ ॥ सूर्यप्रभेवशैलाग्रेतस्याःकौशेयमुत्तमम् ॥ असितेराक्षसेभातियथाविद्युदिवाम्बरे ॥ १७ ॥ तांतुसीतामहं
मन्येरामस्यपरिकीर्तनात् ॥ श्रूयतांमेकथयतोनिलयंतस्यरक्षसः ॥ १८ ॥ पुत्रोविश्रवसःसाक्षाद्भ्रातावैश्रवणस्यच ॥ अध्यास्तेनगरीं
लंकांरावणोनामराक्षसः ॥१९ ॥ इतोद्वीपेसमुद्रस्यसंपूर्णेशतयोजने ॥ तस्मिँल्लङ्कापुरीरम्यानिर्मिताविश्वकर्मणा ॥ २० ॥ जाम्बूनदम
यैर्द्वारैश्चित्रैःकांचनवेदिकैः ॥ प्रासादैर्हेमवर्णैश्चमहद्भिःसुसमाकृता ॥ २१ ॥ प्राकारेणार्कवर्णेनमहताचसमन्विता ॥ तस्यांवसतिवैदेही
दीनाकौशेयवासिनी ॥२२ ॥ रावणांतःपुरेरुद्धाराक्षसीभिःसुरक्षिता ॥ जनकस्यात्मजांराज्ञस्तस्यांद्रक्ष्यथमैथिलीम् ॥ २३ ॥ " लंका
यामभिगुप्तायांसागरेणसमंततः ॥ संप्राप्यसागरस्यांतेसंपूर्णेशतयोजने ॥ आसाद्यदक्षिणंकूलंततोद्रक्ष्यथरावणम् ॥ तत्रैवत्वरिताःक्षिप्रं
विक्रमध्वंप्लवंगमाः " ॥ ज्ञानेनखलुपश्यामिदृष्ट्वाप्रत्यागमिष्यथ ॥ आद्यःपंथाःकुलिंगानांयेचान्येधान्यजीविनः ॥ २४ ॥ द्वितीयो
बलिभोजानांयेचवृक्षफलाशनाः ॥ भासास्तृतीयंगच्छंतिक्रौंचाश्चकुररैःसह ॥ २५ ॥ श्येनाश्चतुर्थंगच्छंतिगृध्रागच्छंतिपंचमम् ॥ बल
वीर्योपपन्नानांरूपयौवनशालिनाम् ॥ २६ ॥ षष्ठस्तुपंथाहंसानांवैनतेयगतिःपरा ॥ वैनतेयाच्चनोजन्मसर्वेषांवानरर्षभाः ॥ २७ ॥
गर्हितंतुकृतंकर्मयेनस्मपिशिताशिनः ॥ प्रतिकार्यंचमेतस्यवैरंभ्रातृकृतंभवेत् ॥ २८ ॥ इहस्थोऽहंप्रपश्यामिरावणंजानकींतथा ॥
अस्माकमपिसौपर्णंदिव्यंचक्षुर्बलंतथा ॥ २९ ॥ तस्मादाहारवीर्येणनिसर्गेणचवानराः ॥ आयोजनशतात्साग्राद्वयंपश्यामनित्यशः ॥
॥ ३० ॥ अस्माकंविहितावृत्तिर्निसर्गेणचदूरतः ॥ विहितावृक्षमूलेतुवृत्तिश्चरणयोधिनाम् ॥ ३१ ॥ उपायोदृश्यतांकश्चिल्लंघनेलव
णाम्भसः ॥ अभिगम्यतुवैदेहींसमृद्धार्थागमिष्यथ ॥३२॥ समुद्रंनेतुमिच्छामिभवद्भिर्वरुणालयम् ॥ प्रदास्याम्युदकंभ्रातुःस्वर्गतस्य
महात्मनः ॥ ३३ ॥ ततोनीत्वातुतंदेशंतीरेनदनदीपतेः ॥ निर्दग्धपक्षंसंपातिंवानराःसुमहौजसः ॥ ३४ ॥ तंपुनःप्रापयित्वाचतंदेशं
पतगेश्वरम् ॥ बभूवुर्वानराहृष्टाःप्रवृत्तिमुपलभ्यते ॥३५॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे
अष्टपंचाशः सर्गः ॥ ५८ ॥ ततस्तदमृतास्वादंगृध्रराजेनभाषितम् ॥ निशम्यवदतोहृष्टास्तेवचःप्लवगर्षभाः ॥ १ ॥ जाम्बवान्वानर

सचिवैःसह ॥ निहत्यवालिनंरामस्ततस्तमभिषेचयत् ॥ १३ ॥ सराज्येस्थापितस्तेनसुग्रीवोवानरेश्वरः ॥ राजावानरमुख्यानांतेन
प्रस्थापितावयम् ॥ १४ ॥ एवंरामप्रयुक्तास्तुमार्गमाणास्ततस्ततः ॥ वैदेहींनाधिगच्छामोरात्रौसूर्यप्रभामिव ॥ १५ ॥ तेवयंदंडकार
ण्यंविचित्यसुसमाहिताः ॥ अज्ञानात्तुप्रविष्टाःस्मधरण्याविवृतंबिलम् ॥ १६ ॥ मयस्यमायाविहितंतद्बिलंचविचिन्वताम् ॥ व्यतीत
स्तत्रनोमासोयोराज्ञासमयःकृतः ॥१७॥ तेवयंकपिराजस्यसर्वेवचनकारिणः ॥ कृतांसंस्थामतिक्रांताभयात्प्रायमुपासिताः ॥ १८ ॥
क्रुद्धेतस्मिंस्तुकाकुत्स्थेसुग्रीवेचसलक्ष्मणे ॥ गतानामपिसर्वेषांतत्रनोनास्तिजीवितम् ॥ १९ ॥ इत्यार्षे श्रीम० वा० आदिकाव्ये
च० सा० किष्किंधाकांडे सप्तपंचाशः सर्गः ॥ ५७ ॥ इत्युक्तःकरुणंवाक्यंवानरैस्त्यक्तजीवितैः ॥ सबाष्पोवानरान्गृध्रःप्रत्युवाच
महास्वनः ॥ १ ॥ यवीयान्सममभ्राताजटायुर्नामवानराः ॥ यमाख्यातहतंयुद्धेरावणेनबलीयसा ॥ २ ॥ वृद्धभावादपक्षत्वाच्छृण्वं
स्तदपिमर्षये ॥ नहिमेशक्तिरस्त्यद्यभ्रातुर्वैरविमोक्षणे ॥ ३ ॥ पुरावृत्रवधेवृत्तेसचाहंचजयैषिणौ ॥ आदित्यमुपयातौस्वोज्ज्वलंतंरश्मि
मालिनम् ॥ ४ ॥ आवृत्याकाशमार्गेणजवेनस्वर्गतौभृशम् ॥मध्यंप्राप्तेतुसूर्येतुजटायुरवसीदति ॥ ५ ॥ तमहंभ्रातरंदृष्ट्वासूर्यरश्मिभिर
र्दितम् ॥ पक्षाभ्यांछादयामासस्नेहात्परमविह्वलम् ॥ ६ ॥ निर्दग्धपक्षःपतितोविंध्येहंवानरर्षभाः ॥ अहमस्मिन्वसन्भ्रातुःप्रवृत्तिंनो
पलक्षये ॥ ७ ॥ जटायुषस्त्वेवमुक्तोभ्रात्रासंपातिनातदा ॥ युवराजोमहाप्राज्ञःप्रत्युवाचांगदस्तदा ॥ ८ ॥ जटायुषोयदिभ्राताश्रुतंतेग
दितंमया ॥ आख्याहियदिजानासिनिलयंतस्यरक्षसः ॥ ९ ॥ अदीर्घदर्शिनंतंवैरावणंराक्षसाधमम् ॥ अंतिकेयदिवादूरेयदिजानासि
शंसनः ॥ १० ॥ ततोऽब्रवीन्महातेजाभ्राताज्येष्ठोजटायुषः ॥ आत्मानुरूपंवचनंवानरान्संप्रहर्षयन् ॥ ११ ॥ निर्दग्धपक्षोगृध्रोऽहंगतवी
र्यःप्लवंगमाः ॥ वाङ्मात्रेणापिरामस्यकरिष्येसाह्यमुत्तमम् ॥ १२ ॥ जानामिवारुणाँल्लोकान्विष्णोस्त्रैविक्रमानपि ॥ देवासुरविमर्दांश्च
ह्यमृतस्यविमंथनम् ॥ १३ ॥ रामस्ययदिदंकार्यंकर्तव्यंप्रथमंमया ॥ जरयाचहृतंतेजःप्राणाश्चशिथिलाममम ॥ १४ ॥ तरुणीरूपसंपन्ना
सर्वाभरणभूषिता ॥ ह्रियमाणामयादृष्टारावणेनदुरात्मना ॥१५॥ क्रोशंतीरामरामेतिलक्ष्मणेतिचभामिनी ॥ भूषणान्यपविध्यंतीगा

रामकोपादशेषाणांरक्षसांचतथावधम् ॥ कैकेय्यावरदानेनइदंचविकृतंकृतम् ॥ १६ ॥ तदसुखमनुकीर्तितंवचोभुविपतितांश्चनिरीक्ष्य
वानरान् ॥ भृशचकितमतिर्महामतिःकृपणमुदाहृतवान्सगृध्रराजः ॥ १७ ॥ तत्तुश्रुत्वातथावाक्यमंगदस्यमुखोद्गतम् ॥ अब्रवीद्वचनं
गृध्रस्तीक्ष्णतुंडोमहास्वनः ॥ १८ ॥ कोऽयंगिराघोषयतिप्राणैःप्रियतरस्यमे ॥ जटायुषोवधंभ्रातुःकंपयन्निवमेमनः ॥ १९ ॥ कथमा
सीज्जनस्थानेयुद्धंराक्षसगृध्रयोः ॥ नामधेयमिदंभ्रातुश्चिरस्याद्यमयाश्रुतम् ॥ २० ॥ इच्छेयंगिरिदुर्गाच्चभवद्भिरवतारितुम् ॥ यवीयसो
गुणज्ञस्यश्लाघनीयस्यविक्रमैः ॥ २१ ॥ अतिदीर्घस्यकालस्यपरितुष्टोऽस्मिकीर्तनात् ॥ तदिच्छेयमहंश्रोतुंविनाशंवानरर्षभाः ॥२२॥
भ्रातुर्जटायुषस्तस्यजनस्थाननिवासिनः ॥ तस्यैवचममभ्रातुःसखादशरथःकथम् ॥ २३ ॥ यस्यरामःप्रियःपुत्रोज्येष्ठोगुरुजनप्रियः ॥
सूर्यांशुदग्धपक्षत्वान्नशक्नोमिविसर्पितुम् ॥ २४ ॥ इच्छेयंपर्वतादस्मादवतर्तुमरिंदमाः ॥ २५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वा० आ०
च० सा० किष्किंधाकांडे षट्पंचाशःसर्गः ॥ ५६ ॥ शोकाद्भ्रष्टस्वरमपिश्रुत्वावानरयूथपाः ॥ श्रद्दधुर्नैवतद्वाक्यंकर्मणातस्यशं
किताः ॥१॥ तेप्रायमुपविष्टास्तुदृष्ट्वागृध्रंप्लवंगमाः ॥ चक्रुर्बुद्धिंतदारौद्रांसर्वान्नोभक्षयिष्यति ॥ २ ॥ सर्वथाप्रायमासीनान्यदिनोभक्ष
यिष्यति ॥ कृतकृत्याभविष्यामःक्षिप्रंसिद्धिमितोगताः ॥३ ॥ एतांबुद्धिंततश्चक्रुःसर्वेतेहरियूथपाः ॥ अवतार्यगिरेःशृंगाद्गृध्रमाहांगद
स्तदा ॥ ४ ॥ बभूवर्क्षरजानामवानरेंद्रःप्रतापवान् ॥ ममार्यःपार्थिवःपक्षिन्धार्मिकौतस्यचात्मजौ ॥ ५ ॥ सुग्रीवश्चैववालीचपुत्रौघ
नबलावुभौ ॥ लोकेविश्रुतकर्माभूद्राजावालीपितामम ॥ ६ ॥ राजाकृत्स्नस्यजगतइक्ष्वाकूणांमहारथः ॥ रामोदाशरथिःश्रीमान्प्रवि
ष्टोदंडकावनम् ॥ ७ ॥ लक्ष्मणेनसहभ्रात्रावैदेह्यासहभार्यया ॥ पितुर्निदेशनिरतोधर्म्यंपंथानमाश्रितः ॥ ८ ॥ तस्यभार्याजनस्थानाद्रा
वणेनहृताबलात् ॥ रामस्यतुपितुर्मित्रंजटायुर्नामगृध्रराट् ॥ ९ ॥ ददर्शसीतांवैदेहींह्रियमाणांविहायसा ॥ रावणंविरथंकृत्वास्थापयि
त्वाचमैथिलीम् ॥ परिश्रांतश्चवृद्धश्चरावणेनहतोरणे ॥ १० ॥ एवंगृध्रोहतस्तेनरावणेनबलीयसा ॥ संस्कृतश्चापिरामेणजगामगतिमु
त्तमाम् ॥ ११ ॥ ततोममपितृव्येणसुग्रीवेणमहात्मना ॥ चकारराघवःसख्यंसोऽवधीत्पितरंमम ॥ १२ ॥ ममपित्रानिरुद्धोहिसुग्रीवः

तस्यसंविशतस्तत्ररुदंतोवानरर्षभाः ॥ १७ ॥ नयनेभ्यःप्रमुमुचुरुष्णंवैवारिदुःखिताः ॥ सुग्रीवंचैवनिंदंतःप्रशंसंतश्चवालिनम् ॥ १८ ॥
परिवार्यांगदंसर्वेव्यवसन्प्रायमासितुम् ॥ तद्वाक्यंवालिपुत्रस्यविज्ञायप्लवगर्षभाः ॥ १९ ॥ उपस्पृश्योदकंसर्वेप्राङ्मुखाःसमुपाविशन् ॥
दक्षिणाग्रेषुदर्भेषुउदक्तीरंसमाश्रिताः ॥ २० ॥ मुमूर्षवोहरिश्रेष्ठाएतत्क्षममितिस्मह ॥ रामस्यवनवासंचक्षयंदशरथस्यच ॥ २१ ॥
जनस्थानवधंचैववधंचैवजटायुषः ॥ हरणंचैववैदेह्यावालिनश्चवधंतथा ॥ रामकोपंचवदतांहरीणांभयमागतम् ॥ २२ ॥ ससंविशद्भिर्ब
हुभिर्महीधरोमहाद्रिकूटप्रतिमैःप्लवंगमैः ॥ बभूवसन्नादितनिर्झरांतरोभृशंनदद्भिर्जलदैरिवाम्बरम् ॥ २३ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मी
कीये आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे पंचपंचाशःसर्गः ॥ ५५ ॥ उपविष्टास्तुतेसर्वेयस्मिन्प्रायंगिरिस्थले ॥ हरयोगृध्रराज
श्चतंदेशमुपचक्रमे ॥ १ ॥ संपातिर्नामनाम्नातुचिरंजीवीविहंगमः ॥ भ्राताजटायुषःश्रीमान्विख्यातबलपौरुषः ॥ २ ॥ कंदरादभि
निष्क्रम्यसविंध्यस्यमहागिरेः ॥ उपविष्टान्हरीन्दृष्ट्वाहृष्टात्मागिरमब्रवीत् ॥ ३ ॥ विधिःकिलनरंलोकेविधानेनानुवर्तते ॥ यथायंविहि
तोभक्ष्यश्चिरान्मह्यमुपागतः ॥ ४ ॥ परंपराणांभक्षिष्येवानराणांमृतंमृतम् ॥ उवाचैतद्वचःपक्षीतान्निरीक्ष्यप्लवंगमान् ॥ ५ ॥ तस्यतद्व
चनंश्रुत्वाभक्ष्यलुब्धस्यपक्षिणः ॥ अंगदःपरमायस्तोहनूमंतमथाब्रवीत् ॥ ६ ॥ पश्यसीतापदेशेनसाक्षाद्वैवस्वतोयमः ॥ इमंदेशमनुप्रा
प्तोवानराणांविपत्तये ॥ ७ ॥ रामस्यनकृतंकार्यंनकृतंराजशासनम् ॥ हरीणामियमज्ञाताविपत्तिःसहसागता ॥ ८ ॥ वैदेह्याःप्रिय
कामेनकृतंकर्मजटायुषा ॥ गृध्रराजेनयत्तत्रश्रुतंवस्तदशेषतः ॥ ९ ॥ तथासर्वाणिभूतानितिर्यग्योनिगतान्यपि ॥ प्रियंकुर्वंतिरामस्य
त्यक्त्वाप्राणान्यथावयम् ॥ १० ॥ अन्योन्यमुपकुर्वंतिस्नेहकारुण्ययंत्रिताः ॥ ततस्तस्योपकारार्थंत्यजतात्मानमात्मना ॥ ११ ॥
प्रियंकृतंहिरामस्यधर्मज्ञेनजटायुषा ॥ राघवार्थेपरिश्रांतावयंसंत्यक्तजीविताः ॥ १२ ॥ कांताराणिप्रपन्नाःस्मनचपश्याममैथिलीम् ॥
ससुखीगृध्रराजस्तुरावणेनहतोरणे ॥ मुक्तश्चसुग्रीवभयाद्गतश्चपरमांगतिम् ॥ १३ ॥ जटायुषोविनाशेनराज्ञोदशरथस्यच ॥ हरणेनचवै
देह्याःसंशयंहरयोगताः ॥ १४ ॥ रामलक्ष्मणयोर्वासमरण्येसहसीतया ॥ राघवस्यचबाणेनवालिनश्चतथावधम् ॥ १५ ॥

स्मरंतः पुत्रदाराणांनित्योद्विग्नाबुभुक्षिताः ॥ खेदितादुःखशय्याभिस्त्वांकरिष्यंतिपृष्ठतः ॥ १७ ॥ सत्वंहीनःसुहृद्भिश्चहितकामैश्चब
न्धुभिः ॥ तृणादपिभृशोद्विग्नःस्पंदमानाद्भविष्यसि ॥ १८॥ अत्युग्रवेगानिशिताघोरालक्ष्मणसायकाः ॥ अपावृत्तंजिघांसंतोमहावेगा
दुरासदाः ॥ १९ ॥ अस्माभिस्तुगतंसार्धंविनीतवदुपस्थितम् ॥आनुपूर्व्यात्तुसुग्रीवोराज्येत्वांस्थापयिष्यति ॥ २० ॥ धर्मराजःपितृ
व्यस्तेप्रीतिकामोदृढव्रतः ॥ शुचिःसत्यप्रतिज्ञश्चसत्वांजातुननाशयेत् ॥ २१ ॥ प्रियकामश्चतेमातुस्तदर्थंचास्यजीवितम् ॥ तस्यापत्यं
चनास्त्यन्यत्तस्मादंगदगम्यताम् ॥ २२ ॥ इत्यार्षे श्रीम० वा० आ० च० सा० किष्किंधाकांडे चतुष्पंचाशः सर्गः ॥ ५४ ॥श्रुत्वा
हनुमतोवाक्यंप्रश्रितंधर्मसंहितम् ॥ स्वामिसत्कारसंयुक्तमंगदोवाक्यमब्रवीत् ॥ १ ॥ स्थैर्यमात्ममनःशौचमानृशंस्यमथार्जवम् ॥
विक्रमश्चैवधैर्यंचसुग्रीवेनोपपद्यते ॥ २ ॥ भ्रातुर्ज्येष्ठस्ययोभार्यांजीवतोमहिषींप्रियाम् ॥ धर्मेणमातरंयस्तुस्वीकरोतिजुगुप्सितः॥ ३ ॥
कथंसधर्मंजानीतेयेनभ्रात्रादुरात्मना ॥ युद्धायाभिनियुक्तेनबिलस्यपिहितंमुखम् ॥ ४ ॥ सत्यात्पाणिगृहीतश्चकृतकर्मामहायशाः ॥
विस्मृतोराघवोयेनसकस्यसुकृतंस्मरेत्॥५॥लक्ष्मणस्यभयेनेहनाधर्मभयभीरुणा ॥ आदिष्टामार्गितुंसीतांधर्मस्तस्मिन्कथंभवेत् ॥ ६ ॥
तस्मिन्पापेकृतघ्नेतुस्मृतिभिन्नेचलात्मनि ॥ आर्यःकोविश्वसेज्जातुतत्कुलीनोविशेषतः ॥७॥ राज्येपुत्रंप्रतिष्ठाप्यसगुणोविगुणोऽपिवा ॥
कथंशत्रुकुलीनंमांसुग्रीवोजीवयिष्यति ॥ ८ ॥ भिन्नमंत्रोपराद्धश्चभिन्नशक्तिःकथंह्यहम् ॥ किष्किंधांप्राप्यजीवेयमनाथइवदुर्बलः ॥९॥
उपांशुदंडेनहिमांबंधनेनोपपादयेत् ॥ शठःक्रूरोनृशंसश्चसुग्रीवोराज्यकारणात् ॥ १० ॥ बंधनाच्चावसादान्मेश्रेयःप्रायोपवेशनम् ॥
अनुजानंतुमांसर्वेगृहंगच्छंतुवानराः ॥ ११ ॥ अहंवःप्रतिजानामिनगमिष्याम्यहंपुरीम् ॥ इहैवप्रायमासिष्येश्रेयोमरणमेवमे ॥ १२ ॥
अभिवादनपूर्वंतुराजाकुशलमेवच ॥ अभिवादनपूर्वंतुराघवौबलशालिनौ ॥ १३ ॥ वाच्यस्तातोयवीयान्मेसुग्रीवोवानरेश्वरः ॥
आरोग्यपूर्वंकुशलंवाच्यामातारुमाचमे ॥ १४ ॥ मातरंचैवमेतारामाश्वासयितुमर्हथ ॥ प्रकृत्याप्रियपुत्रासासानुक्रोशातपस्विनी॥१५॥
विनष्टमिहमांश्रुत्वाव्यक्तंहास्यतिजीवितम् ॥ एतावदुक्त्वावचनंवृद्धांस्तानभिवाद्यच ॥ १६ ॥ विवेशचांगदोभूमौरुदन्दर्भेषुदुर्मुखः ॥

समीक्ष्याकृतकायास्तुतस्मिंश्चसमयेगते ॥ २१ ॥ अदृष्टायांचवैदेह्यांदृष्ट्वाचैवसमागतान् ॥ राघवप्रियकामायघातयिष्यत्यसंशयम् ॥ २२ ॥
नक्षमंचापराद्धानांगमनंस्वामिपार्श्वतः ॥ प्रधानभूताश्चवयंसुग्रीवस्यसमागताः ॥ २३ ॥ इहैवसीतामन्वीक्ष्यप्रवृत्तिमुपलभ्यवा ॥
नोचेद्गच्छामतंवीरंगमिष्यामोयमक्षयम् ॥ २४ ॥ प्लवंगमानांतुभयार्दितानांश्रुत्वावचस्तारइदंबभाषे ॥ अलंविषादेनबिलंप्रविश्यवसा
मसर्वेयदिरोचतेवः ॥ २५ ॥ इदंहिमायाविहितंसुदुर्गमंप्रभूतपुष्पोदकभोज्यपेयम् ॥ इहास्तिनोनैवभयंपुरंदरान्नराघवाद्वानरराजतोऽपि
वा ॥ २६ ॥ श्रुत्वांगदस्यापिवचोऽनुकूलमूचुश्चसर्वेहरयःप्रतीताः ॥ यथानहन्येमतथाविधानमसक्तमद्यैवविधीयतांनः ॥ २७ ॥ इत्यार्षे
श्री० वा० आदि० च० सा० कि० त्रिपंचाशः सर्गः ॥ ५३ ॥ तथाब्रुवतितारेतुताराधिपतिवर्चसि ॥ अथमेनेहृतंराज्यंहनुमानंगदे
नतत् ॥ १ ॥ बुद्ध्याह्यष्टांगयायुक्तंचतुर्बलसमन्वितम् ॥ चतुर्दशगुणंमेनेहनूमान्वालिनःसुतम् ॥ २ ॥ आपूर्यमाणंशश्वच्चतेजोबलप
राक्रमैः ॥ शशिनंशुक्लपक्षादौवर्धमानमिवश्रिया ॥ ३ ॥ बृहस्पतिसमंबुद्ध्याविक्रमेसदृशंपितुः ॥ शुश्रूषमाणंतारस्यशुक्रस्येवपुरंद
रम् ॥ ४ ॥ भर्तुरर्थेपरिश्रांतंसर्वशास्त्रविशारदः ॥ अभिसंधातुमारेभेहनूमानंगदंततः ॥ ५ ॥ सचतुर्णामुपायानांद्वितीयमुपवर्णयन् ॥
भेदयामासतान्सर्वान्वानरान्वाक्यसंपदा ॥ ६ ॥ तेषुसर्वेषुभिन्नेषुततोऽभीषयदंगदम् ॥ भीषणैर्विविधैर्वाक्यैःकोपोपायसमन्वितैः ॥ ७ ॥
त्वंसमर्थतरःपित्रायुद्धेतारेयवैध्रुवम् ॥ दृढंधारयितुंशक्तःकपिराज्यंयथापिता ॥ ८ ॥ नित्यमस्थिरचित्ताहिकपयोहरिपुंगव ॥ नाज्ञा
प्यंविषहिष्यंतिपुत्रदारंविनात्वया ॥ ९ ॥ त्वांनैतेह्यनुरंजेयुःप्रत्यक्षंप्रवदामिते ॥ यथायंजाम्बवान्नीलःसुहोत्रश्चमहाकपिः ॥ १० ॥
नह्यहंतइमेसर्वेसामदानादिभिर्गुणैः ॥ दंडेननत्वयाशक्याःसुग्रीवादपकर्षितुम् ॥ ११ ॥ विगृह्यासनमप्याहुर्दुर्बलेनबलीयसा ॥ आत्म
रक्षाकरस्तस्मान्नविगृह्णीतदुर्बलः ॥ १२ ॥ यांचेमांमन्यसेधात्रीमेतद्बिलमितिश्रुतम् ॥ एतल्लक्ष्मणबाणानामीषत्कार्यंविदारणम् ॥ १३ ॥
स्वल्पंहिकृतमिंद्रेणक्षिपताह्यशनिंपुरा ॥ लक्ष्मणोनिशितैर्बाणैर्भिंद्यात्पत्रपुटंयथा ॥ १४ ॥ लक्ष्मणस्यचनाराचाबहवःसंतितद्विधाः ॥
वज्राशनिसमस्पर्शागिरीणामपिदारकाः ॥ १५ ॥ अवस्थानंयदैवत्वमासिष्यसिपरंतप ॥ तदैवहरयःसर्वेत्यक्ष्यंतिकृतनिश्चयाः ॥ १६ ॥

एषप्रस्रवणःशैलःसागरोऽयंमहोदधिः ॥ स्वस्तिवोऽस्तुगमिष्यामिभवनंवानरर्षभाः ॥ इत्युक्त्वातद्बिलंश्रीमत्प्रविवेशस्वयंप्रभा ॥ ३२ ॥
इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे द्विपंचाशः सर्गः ॥ ५२ ॥ ततस्तेददृशुर्घोरंसागरंवरुणाल
यम् ॥ अपारमभिगर्जंतंघोरैरूर्मिभिराकुलम् ॥ १ ॥ मयस्यमायाविहितंगिरिदुर्गंविचिन्वताम् ॥ तेषांमासोव्यतिक्रांतोयोराज्ञासमयः
कृतः ॥ २ ॥ विंध्यस्यतुगिरेःपादेसंप्रपुष्पितपादपे ॥ उपविश्यमहात्मानश्चिंतामापेदिरेतदा ॥ ३ ॥ ततःपुष्पातिभाराग्राँल्लताशतसमा
वृतान् ॥ द्रुमान्वासंतिकान्दृष्ट्वाबभूवुर्भयशंकिताः ॥४॥ तेवसंतमनुप्राप्तंप्रतिवेद्यपरस्परम् ॥ नष्टसंदेशकालार्थानिपेतुर्धरणीतले ॥५॥
ततस्तान्कपिवृद्धांश्चशिष्टांश्चैववनौकसः ॥ वाचामधुरयाभाष्ययथावदनुमान्यच ॥ ६ ॥ सतुसिंहवृषस्कंधःपीनायतभुजः कपिः ॥
युवराजोमहाप्राज्ञअंगदोवाक्यमब्रवीत् ॥ ७ ॥ शासनात्कपिराजस्यवयंसर्वेविनिर्गताः॥मासःपूर्णोबिलस्थानांहरयःकिंनबुध्यत ॥ ८ ॥
वयमाश्वयुजेमासिकालसंख्याव्यवस्थिताः ॥ प्रस्थिताःसोऽपिचातीतःकिमतःकार्यमुत्तरम् ॥ ९ ॥ भवंतःप्रत्ययंप्राप्तानीतिमार्गविशा
रदाः ॥ हितेष्वभिरताभर्तुर्निसृष्टाःसर्वकर्मसु ॥ १० ॥ कर्मस्वप्रतिमाःसर्वेदिक्षुविश्रुतपौरुषाः ॥ मांपुरस्कृत्यनिर्याताःपिंगाक्षप्रतिचो
दिताः ॥ ११ ॥ इदानीमकृतार्थानांमर्तव्यंनात्रसंशयः ॥ हरिराजस्यसंदेशमकृत्वाकःसुखीभवेत् ॥ १२ ॥ अस्मिन्नतीतेकालेतुसुग्री
वेणकृतेस्वयम् ॥ प्रायोपवेशनंयुक्तंसर्वेषांचवनौकसाम् ॥ १३ ॥ तीक्ष्णःप्रकृत्यासुग्रीवःस्वामिभावेव्यवस्थितः ॥ नक्षमिष्यतिनःसर्वा
नपराधकृतोगतान् ॥ १४ ॥ अप्रवृत्तौचसीतायाःपापमेवकरिष्यति ॥ तस्मात्क्षममिहाद्यैवगंतुंप्रायोपवेशनम् ॥ १५ ॥ त्यक्त्वापुत्रां
श्चदारांश्चधनानिचगृहाणिच ॥ ध्रुवंनोहिंसतेराजासर्वान्प्रतिगतानितः ॥ १६ ॥ वधेनाप्रतिरूपेणश्रेयान्मृत्युरिहैवनः ॥ नचाहंयौवरा
ज्येनसुग्रीवेणाभिषेचितः ॥ १७ ॥ नरेंद्रेणाभिषिक्तोऽस्मिरामेणाक्लिष्टकर्मणा ॥ सपूर्वंबद्धवैरोमांराजादृष्ट्वाव्यतिक्रमम् ॥ १८ ॥
घातयिष्यतिदंडेनतीक्ष्णेनकृतनिश्चयः ॥ किंमेसुहृद्भिर्व्यसनंपश्यद्भिर्जीवितांतरे ॥ इहैवप्रायमासिष्येपुण्येसागररोधसि ॥ १९ ॥
एतच्छ्रुत्वाकुमारेणयुवराजेनभाषितम् ॥ सर्वेतेवानरश्रेष्ठाःकरुणंवाक्यमब्रुवन् ॥ २० ॥ तीक्ष्णःप्रकृत्यासुग्रीवःप्रियारक्तश्चराघवः ॥

विचित्यतुवनंसर्वंसमुद्रंदक्षिणांदिशम् ॥ वयंबुभुक्षिताःसर्वेवृक्षमूलमुपाश्रिताः ॥ ९ ॥ विवर्णवदनाःसर्वेसर्वेध्यानपरायणाः ॥ नाधि
गच्छामहेपारंमग्नाश्चिंतामहार्णवे ॥ १० ॥ चारयंतस्ततश्चक्षुर्दृष्टवंतोमहद्बिलम् ॥ लतापादपसंपन्नंतिमिरेणसमावृतम् ॥ ११ ॥
अस्माद्धंसाजलक्लिन्नाःपक्षैःसलिलरेणुभिः ॥ कुरराःसारसाश्चैवनिष्पतंतिपतत्त्रिणः ॥ १२ ॥ साध्वत्रप्रविशामेतिमयातूक्ताःप्लवं
गमाः ॥ तेषामपिहिसर्वेषामनुमानमुपागतम् ॥ १३ ॥ अस्मिन्निपतिताःसर्वेऽप्यथकार्यत्वरान्विताः ॥ ततोगाढंनिपतितागृह्यहस्तैः
परस्परम् ॥ १४ ॥ इदंप्रविष्टाःसहसाबिलंतिमिरसंवृतम् ॥ एतन्नःकार्यमेतेनकृत्येनवयमागताः ॥ १५ ॥ त्वांचैवोपगताःसर्वेपरिद्यूना
बुभुक्षिताः ॥ आतिथ्यधर्मदत्तानिमूलानिचफलानिच ॥ १६ ॥ अस्माभिरुपभुक्तानिबुभुक्षापरिपीडितैः ॥ यत्त्वयारक्षिताः सर्वे
म्रियमाणाबुभुक्षया ॥ १७ ॥ ब्रूहिप्रत्युपकारार्थंकिंतेकुर्वंतुवानराः ॥ एवमुक्तातुसर्वज्ञावानरैस्तैःस्वयंप्रभा ॥ १८ ॥ इत्युवाच
ततःसर्वानिदंवानरयूथपान् ॥ सर्वेषांपरितुष्टास्मिवानराणांतरस्विनाम् ॥ १९ ॥ चरंत्याममधर्मेणनकार्यमिहकेनचित् ॥ एवमुक्तः
शुभंवाक्यंतापस्याधर्मसंहितम् ॥ २० ॥ उवाचहनुमान्वाक्यंतामनिंदितलोचनाम् ॥ शरणंत्वांप्रपन्नाः स्मःसर्वेवैधर्मचारिणीम् ॥२१॥
यःकृतःसमयोऽस्मासुसुग्रीवेणमहात्मना ॥ सतुकालोव्यतिक्रांतोबिलेचपरिवर्तताम् ॥ २२ ॥ सात्वमस्माद्बिलाद्घोरादुत्तारयितुमर्हसि॥
तस्मात्सुग्रीववचनादतिक्रांतान्गतायुषः ॥ २३ ॥ त्रातुमर्हसिनःसर्वान्सुग्रीवभयशंकितान् ॥ महच्चकार्यमस्माभिःकर्तव्यंधर्मचा
रिणि ॥ २४ ॥ तच्चापिनकृतंकार्यमस्माभिरिहवासिभिः ॥ एवमुक्ताहनुमतातापसीवाक्यमब्रवीत् ॥ २५ ॥ जीवतादुष्करंमन्येप्रवि
ष्टेननिवर्तितुम् ॥ तपसःसुप्रभावेणनियमोपार्जितेनच ॥ २६ ॥ सर्वानेवबिलादस्मात्तारयिष्यामिवानरान् ॥ निमीलयन्तुचक्षूंषिसर्वे
वानरपुंगवाः ॥ २७ ॥ नहिनिष्क्रमितुंशक्यमनिमीलितलोचनैः ॥ ततोनिमीलिताःसर्वेसुकुमारांगुलैःकरैः ॥ २८ ॥ सहसापिदधुर्दृ
ष्टिंहृष्टागमनकांक्षया ॥ वानरास्तुमहात्मानोहस्तरुद्धमुखास्तदा ॥ २९ ॥ निमेषांतरमात्रेणबिलादुत्तारितास्तया ॥ उवाचसर्वांस्तां
स्तत्रतापसीधर्मचारिणी ॥ ३० ॥ निःसृतान्विषमात्तस्मात्समाश्वास्येदमब्रवीत् ॥ एषविंध्योगिरिःश्रीमान्नानाद्रुमलतायुतः ॥ ३१ ॥

णिच ॥५॥ तपनीयगवाक्षाणिमणिजालावृतानिच ॥ पुष्पिताःफलवंतश्चपुण्याःसुरभिगंधयः ॥ ६ ॥ इमेजाम्बूनदमयाःपादपाःकस्यते
जसा ॥ कांचनानिचपद्मानिजातानिविमलेजले ॥ ७ ॥ कथंमत्स्याश्चसौवर्णादृश्यंतेसहकच्छपैः ॥ आत्मनस्त्वनुभावाद्वाकस्यवै
तत्तपोबलम् ॥ ८ ॥ अजानतांनःसर्वेषांसर्वमाख्यातुमर्हसि ॥ एवमुक्ताहनुमतातापसीधर्मचारिणी ॥ ९ ॥ प्रत्युवाचहनूमंतंसर्वभूत
हितेरता ॥ मयोनाममहातेजामायावीवानरर्षभ ॥ १० ॥ तेनेदंनिर्मितंसर्वंमाययाकांचनंवनम् ॥ पुरादानवमुख्यानांविश्वकर्माबभूव
ह ॥ ११ ॥ येनेदंकांचनंदिव्यंनिर्मितंभवनोत्तमम् ॥ सतुवर्षसहस्राणितपस्तप्त्वामहद्वने ॥ १२ ॥ पितामहाद्वरंलेभेसर्वमौशनसंध
नम् ॥ विधायसर्वंबलवान्सर्वकामेश्वरस्तदा ॥ १३ ॥ उवाससुखितःकालंकंचिदस्मिन्महावने ॥ तमप्सरसिहेमायांसक्तंदानवपुंग
वम् ॥ १४ ॥ विक्रम्यैवाशनिंगृह्यजघानेशःपुरंदरः ॥ इदंचब्रह्मणादत्तंहेमायैवनमुत्तमम् ॥ १५ ॥ शाश्वतःकामभोगश्चगृहंचेदंहिर
ण्मयम् ॥ दुहितामेरुसावर्णेरहंतस्याःस्वयंप्रभा ॥ १६ ॥ इदंरक्षामिभवनंहेमायावानरोत्तम ॥ ममप्रियसखीहेमानृत्तगीतविशा
रदा ॥ १७ ॥ तयादत्तवराचास्मिरक्षामिभवनंमहत् ॥ किंकार्यंकस्यवाहेतोःकांताराणिप्रपद्यथ ॥ १८ ॥ कथंचेदंवनंदुर्गंयुष्माभिरु
पलक्षितम् ॥ शुचीन्यभ्यवहाराणिमूलानिचफलानिच भुक्त्वापीत्वाचपानीयंसर्वंमेवक्तुमर्हसि ॥ १९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे
वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे एकपंचाशः सर्गः ॥ ५१ ॥ अथतानब्रवीत्सर्वान्विश्रांतान्हरियूथपान् ॥ इदंवच
नमेकाग्रातापसीधर्मचारिणी ॥ १ ॥ वानरायदिवःखेदःप्रनष्टःफलभक्षणात् ॥ यदिचैतन्मयाश्राव्यंश्रोतुमिच्छामितांकथाम् ॥ २ ॥
तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वाहनूमान्मारुतात्मजः ॥ आर्जवेनयथातत्त्वमाख्यातुमुपचक्रमे ॥ ३ ॥ राजासर्वस्यलोकस्यमहेंद्रवरुणोपमः ॥
रामोदाशरथिःश्रीमान्प्रविष्टोदंडकावनम् ॥४॥ लक्ष्मणेनसहभ्रात्रावैदेह्यासहभार्यया ॥ तस्यभार्याजनस्थानाद्रावणेनहताबलात् ॥ ५ ॥
वीरस्तस्यसखाराज्ञःसुग्रीवोनामवानरः ॥ राजावानरमुख्यानांयेनप्रस्थापितावयम् ॥ ६ ॥ अगस्त्यचरितामाशांदक्षिणांयमरक्षि
ताम् ॥ सहैभिर्वानरैर्मुख्यैरंगदप्रमुखैर्वयम् ॥७॥ रावणंसहिताःसर्वैराक्षसंकामरूपिणम् ॥ सीतयासहवैदेह्यामार्गध्वमितिचोदिताः ॥८॥

वनम् ॥ २४ ॥ ददृशुःकांचनान्वृक्षान्दीप्तवैश्वानरप्रभान् ॥ सालांस्तालांस्तमालांश्चपुन्नागान्वंजुलान्धवान् ॥ २५ ॥ चंपकान्नाग
वृक्षांश्चकर्णिकारांश्चपुष्पितान् ॥ स्तबकैःकांचनैश्चित्रैरक्तैःकिसलयैस्तथा ॥ २६ ॥ आपीडैश्चलताभिश्चहेमाभरणभूषितान् ॥ तरुणा
दित्यसंकाशान्वैदूर्यमयवेदिकान् ॥ २७ ॥ विभ्राजमानान्वपुषापादपांश्चहिरण्मयान् ॥ नीलवैदूर्यवर्णाश्चपद्मिनीःपतगैर्वृताः ॥ २८ ॥
महद्भिःकांचनैर्वृक्षैर्वृतंबालार्कसन्निभैः ॥ जातरूपमयैर्मत्स्यैर्महद्भिश्चाथपंकजैः॥ २९ ॥ नलिनीस्तत्रददृशुःप्रसन्नसलिलायुताः ॥ कांच
नानिविमानानिराजतानितथैवच ॥ ३० ॥ तपनीयगवाक्षाणिमुक्ताजालावृतानिच ॥ हैमराजतभौमानिवैदूर्यमणिमंतिच ॥ ३१ ॥
ददृशुस्तत्रहरयोगृहमुख्यानिसर्वशः ॥ पुष्पितान्फलिनोवृक्षान्प्रवालमणिसन्निभान् ॥ ३२ ॥ कांचनभ्रमरांश्चैवमधूनिचसमंततः॥
मणिकांचनचित्राणिशयनान्यासनानिच ॥ ३३ ॥ विविधानिविशालानिददृशुस्तेसमंततः ॥ हैमराजतकांस्यानांभाजनानांचरा
जयः ॥ ३४ ॥ अगुरूणांचदिव्यानांचंदनानांचसंचयान् ॥ शुचीन्यभ्यवहाराणिमूलानिचफलानिच ॥ ३५ ॥ महार्हाणिचयानानि
मधूनिरसवंतिच ॥ दिव्यानामम्बराणांचमहार्हाणांचसंचयान् ॥ ३६ ॥ कम्बलानांचचित्राणामजिनानांचसंचयान् ॥ तत्रतत्रविचिन्वं
तोबिलेतत्रमहाप्रभाः ॥ ३७ ॥ ददृशुर्वानराःशूराःस्त्रियंकांचिददूरतः ॥ तांचतेददृशुस्तत्रचीरकृष्णाजिनाम्बराम् ॥ ३८॥ तापसींनिय
ताहारांज्वलंतीमिवतेजसा ॥ विस्मिताहरयस्तत्रव्यवतिष्ठंतसर्वशः ॥ पप्रच्छहनुमांस्तत्रकासित्वंकस्यवाबिलम् ॥ ३९ ॥ ततोहनूमान्
गिरिसन्निकाशःकृताञ्जलिस्तामभिवाद्यवृद्धाम् ॥ पप्रच्छकात्वंभवनंबिलंचरत्नानिचेमानिवदस्वकस्य ॥ ४० ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामा
यणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकाण्डे पंचाशः सर्गः ॥५०॥ इत्युक्ताहनुमांस्तत्रचीरकृष्णाजिनाम्बराम् ॥ अब्रवी
त्तांमहाभागांतापसींधर्मचारिणीम् ॥ १ ॥ इदंप्रविष्टाःसहसाबिलंतिमिरसंवृतम् ॥ क्षुत्पिपासापरिश्रांताःपरिखिन्नाश्चसर्वशः ॥ २ ॥
महद्धरण्याविवरंप्रविष्टाःस्मपिपासिताः ॥ इमांस्त्वेवंविधान्भावान्विविधानद्भुतोपमान् ॥ ३॥ दृष्ट्वावयंप्रव्यथिताःसंभ्रांतानष्टचेतसः ॥
कस्यैतेकांचनावृक्षास्तरुणादित्यसन्निभाः ॥ ४ ॥ शुचीन्यभ्यवहाराणिमूलानिचफलानिच ॥ कांचनानिविमानानिराजतानिगृहा

विचिनोतिचविन्ध्यस्यगुहाश्चगहनानिच ॥ १ ॥ सिंहशार्दूलजुष्टाश्चगुहाश्चपरितस्तदा ॥ विषमेषुनगेंद्रस्यमहाप्रस्रवणेषुच ॥ २ ॥
आसेदुस्तस्यशैलस्यकोटिंदक्षिणपश्चिमाम् ॥ तेषांतत्रैववसतांसकालोव्यत्यवर्तत ॥ ३ ॥ सहिदेशोदुरन्वेष्योगुहागहनवान्महान् ॥
तत्रवायुसुतःसर्वंविचिनोतिस्मपर्वतम् ॥ ४ ॥ परस्परेणरहिताअन्योन्यस्याविदूरतः ॥ गजोगवाक्षोगवयःशरभोगंधमादनः ॥ ५ ॥
मैंदश्चद्विविदश्चैवहनूमाञ्जाम्बवानपि ॥ अंगदोयुवराजश्चतारश्चवनगोचरः ॥ ६ ॥ गिरिजालावृतान्देशान्मार्गित्वादक्षिणांदिशम् ॥
विचिन्वंतस्ततस्तत्रददृशुर्विवृतंबिलम् ॥७॥ दुर्गमृक्षबिलंनामदानवेनाभिरक्षितम् ॥ क्षुत्पिपासापरीतास्तुश्रांतास्तुसलिलार्थिनः ॥८॥
अवकीर्णलतावृक्षैर्ददृशुस्तेमहाबिलम् ॥ तत्रक्रौंचाश्चहंसाश्चसारसाश्चापिनिष्क्रमन् ॥ ९ ॥ जलार्द्राश्चक्रवाकाश्चरक्तांगाःपद्मरेणुभिः ॥
ततस्तद्बिलमासाद्यसुगंधिदुरतिक्रमम् ॥ १० ॥ विस्मयव्यग्रमनसोबभूवुर्वानरर्षभाः ॥ संजातपरिशंकास्तेतद्बिलंप्लवगोत्तमाः ॥ ११ ॥
अभ्यपद्यंतसंहृष्टास्तेजोवंतोमहाबलाः ॥ नानासत्त्वसमाकीर्णंदैत्येंद्रनिलयोपमम् ॥ १२ ॥ दुर्दर्शमिवघोरंचदुर्विगाह्यंचसर्वशः ॥
ततःपर्वतकूटाभोहनूमान्मारुतात्मजः ॥ १३ ॥ अब्रवीद्वानरान्घोरान्कान्तारवनकोविदः ॥ गिरिजालावृतान्देशान्मार्गित्वादक्षिणांदि
शम् ॥ १४ ॥ वयंसर्वेपरिश्रांतानचपश्याममैथिलीम् ॥ अस्माच्चापिबिलाद्धंसाःक्रौंचाश्चसहसारसैः ॥ १५ ॥ जलार्द्राश्चक्रवाकाश्च
निष्पतंतिस्मसर्वशः ॥ नूनंसलिलवानत्रकूपोवायदिवाह्रदः ॥ १६ ॥ तथाचेमेबिलद्वारेस्निग्धास्तिष्ठंतिपादपाः ॥ इत्युक्तास्तद्बिलंसर्वे
विविशुस्तिमिरावृतम् ॥ १७ ॥ अचंद्रसूर्यंहरयोददृशूरोमहर्षणम् ॥ निशाम्यतस्मात्सिंहांश्चतांस्तांश्चमृगपक्षिणः ॥ १८ ॥ प्रविष्टा
हरिशार्दूलाबिलंतिमिरसंवृतम् ॥ नतेषांसज्जतेदृष्टिर्नतेजोनपराक्रमः ॥ १९ ॥ वायोरिवगतिस्तेषांदृष्टिस्तमसिवर्तते ॥ तेप्रविष्टास्तु
वेगेनतद्बिलंकपिकुंजराः ॥ २० ॥ प्रकाशंचाभिरामंचददृशुर्देशमुत्तमम् ॥ ततस्तस्मिन्बिलेभीमेनानापादपसंकुले ॥ २१ ॥
अन्योन्यंसंपरिष्वज्यजग्मुर्योजनमंतरम् ॥ तेनष्टसंज्ञास्तृषिताःसंभ्रांताःसलिलार्थिनः ॥ २२ ॥ परिपेतुर्बिलेतस्मिन्कंचित्कालमतं
द्रिताः ॥ तेकृशादीनवदनाःपरिश्रांताःप्लवंगमाः ॥ २३ ॥ आलोकंददृशुर्वीरानिराशाजीवितेयदा ॥ ततस्तंदेशमागम्यसौम्याविततिमिरं

दमब्रवीत् ॥ परिश्रांतोमहाप्राज्ञःसमाश्वास्यशनैर्वचः ॥ १ ॥ वनानिगिरयोनद्योदुर्गाणिगहनानिच ॥ दरीगिरिगुहाश्चैवविचिताः
सर्वमंततः ॥ २ ॥ तत्रतत्रसहास्माभिर्जानकीनचदृश्यते ॥ तथारक्षोपहर्ताचसीतायाश्चैवदुष्कृती ॥ ३ ॥ कालश्चनोमहान्यातः
सुग्रीवश्चोग्रशासनः ॥ तस्माद्भवंतःसहिताविचिन्वंतुसमंततः ॥ ४ ॥ विहायतन्द्रांशोकंचनिद्रांचैवसमुत्थिताम् ॥ विचिनुध्वंतथा
सीतांपश्यामोजनकात्मजाम् ॥ ५ ॥ अनिर्वेदंचदाक्ष्यंचमनसश्चापराजयम् ॥ कार्यसिद्धिकराण्याहुस्तस्मादेतद्ब्रवीम्यहम् ॥ ६ ॥
अद्यापीदंवनंदुर्गंविचिन्वंतुवनौकसः ॥ खेदंत्यक्त्वापुनःसर्वंवनमेवविचिन्वताम् ॥ ७ ॥ अवश्यंकुर्वतांतस्यदृश्यतेकर्मणःफलम् ॥
परंनिर्वेदमागम्यनहिनोन्मीलनंक्षमम् ॥ ८ ॥ सुग्रीवःक्रोधनोराजातीक्ष्णदंडश्चवानराः ॥ भेतव्यंतस्यसततंरामस्यचमहात्मनः ॥ ९ ॥
हितार्थमेतदुक्तंवःक्रियतांयदिरोचते ॥ उच्यतांहिक्षमंयत्तत्सर्वेषामेववानराः ॥ १० ॥ अंगदस्यवचःश्रुत्वावचनंगंधमादनः ॥ उवाचव्य
क्तयावाचापिपासाश्रमखिन्नया ॥ ११ ॥ सदृशंखलुवोवाक्यमंगदोयदुवाचह ॥ हितंचैवानुकूलंचक्रियतामस्यभाषितम् ॥ १२ ॥
पुनर्मार्गामहेशैलान्कंदरांश्चशिलास्तथा ॥ काननानिचशून्यानिगिरिप्रस्रवणानिच ॥ १३ ॥ यथोद्दिष्टानिसर्वाणिसुग्रीवेणमहा
त्मना ॥ विचिन्वंतुवनंसर्वेगिरिदुर्गाणिसंगताः ॥ १४ ॥ ततःसमुत्थायपुनर्वानरास्तेमहाबलाः ॥ विंध्यकाननसंकीर्णांविचेरुर्दक्षि
णांदिशम् ॥ १५ ॥ तेशारदाभ्रप्रतिमंश्रीमद्रजतपर्वतम् ॥ शृंगवंतंदरीवंतमधिरुह्यचवानराः ॥ १६ ॥ तत्रलोध्रवनंरम्यंसप्तपर्णवना
निच ॥ विचिन्वंतोहरिवराःसीतादर्शनकांक्षिणः ॥ १७ ॥ तस्याग्रमधिरूढास्तेश्रुताविपुलविक्रमाः ॥ नपश्यंतिस्मवैदेहींरामस्यमहि
षींप्रियाम् ॥ १८ ॥ तेतुदृष्टिगतंदृष्ट्वातंशलंबहुकंदरम् ॥ अध्यारोहंतहरयोवीक्षमाणाःसमंततः ॥ १९ ॥ अवरुह्यततोभूमिंश्रान्ता
विगतचेतसः ॥ स्थितामुहूर्तंतत्राथवृक्षमूलमुपाश्रिताः ॥ २० ॥ तेमुहूर्तंसमाश्वस्ताःकिंचिद्भग्नपरिश्रमाः ॥ पुनरेवोद्यताःकृत्स्नांमा
र्गितुंदक्षिणांदिशम् ॥ २१ ॥ हनुमत्प्रमुखास्तावत्प्रस्थिताःप्लवगर्षभाः ॥ विंध्यमेवादितःकृत्वाविचेरुश्चसमंततः ॥ २२ ॥ इत्यार्षे
श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च०सा० किष्किंधाकांडे एकोनपंचाशःसर्गः ॥ ४९ ॥ सहतारांगदाभ्यांतुसंगम्यहनुमान्कपिः ॥

त्यविंध्यस्यगुहाश्चगहनानिच ॥ २ ॥ पर्वताग्रनदीदुर्गान्सरांसिविपुलद्रुमान् ॥ वृक्षषंडांश्चविविधान्पर्वतान्वनपादपान् ॥ ३ ॥
अन्वेषमाणास्तेसर्वेवानराःसर्वतोदिशम् ॥ नसीतांददृशुर्वीरामैथिलींजनकात्मजाम् ॥ ४ ॥ तेभक्षयंतोमूलानिफलानिविविधान्यपि ॥
निर्जलंनिर्जनंशून्यंगहनंघोरदर्शनम् ॥ ५ ॥ तादृशान्यप्यरण्यानिविचित्यभृशपीडिताः ॥ सदेशश्चदुरन्वेष्योगुहागहनवान्महान्॥६॥
त्यक्कातुतंततोदेशंसर्वेवैहरियूथपाः ॥ देशमन्यंदुराधर्षंविविशुश्चाकुतोभयाः ॥७॥ यत्रवंध्यफलावृक्षाविपुष्पाःपर्णवर्जिताः ॥ निस्तो
याःसरितोयत्रमूलंयत्रसुदुर्लभम् ॥ ८ ॥ नसंतिमहिषायत्रनमृगानचहस्तिनः ॥ शार्दूलाःपक्षिणोवापियेचान्येवनगोचराः ॥ ९ ॥
नचात्रवृक्षानौषध्योनवल्ल्योनापिवीरुधः ॥ स्निग्धपत्राःस्थलेयत्रपद्मिन्यःफुल्लपंकजाः॥१०॥प्रेक्षणीयाःसुगंधाश्चभ्रमरैश्चविवर्जिताः ॥
कंडुर्नाममहाभागःसत्यवादीतपोधनः ॥११॥महर्षिः परमामर्षीनियमैर्दुष्प्रधर्षणः ॥ तस्यतस्मिन्वनेपुत्रोबालकोदशवार्षिकः ॥ १२ ॥
प्रनष्टोजीवितांतायक्रुद्धस्तेनमहामुनिः ॥ तेनधर्मात्मनाशप्तंकृत्स्नंतत्रमहद्वनम् ॥ १३ ॥ अशरण्यंदुराधर्षंमृगपक्षिविवर्जितम् ॥ तस्य
तेकाननांतांस्तुगिरीणांकंदराणिच ॥ १४ ॥ प्रभवानिनदीनांचविचिन्वंतिसमाहिताः ॥ तत्रचापिमहात्मानोनापश्यञ्जनकात्म
जाम् ॥ १५ ॥ हर्तारंरावणंवापिसुग्रीवप्रियकारिणः ॥ तेप्रविश्यतुतंभीमंलतागुल्मसमावृतम् ॥ १६ ॥ ददृशुर्भीमकर्माणमसुरंसुर
निर्भयम् ॥ तंदृष्ट्वावानराघोरंस्थितंशैलमिवासुरम् ॥ १७ ॥ गाढंपरिहिताःसर्वेदृष्ट्वातंपर्वतोपमम् ॥ सोऽपितान्वानरान्सर्वान्नष्टाः
स्थेत्यब्रवीद्बली ॥ १८ ॥ अभ्यधावतसंक्रुद्धोमुष्टिमुद्यम्यसंगतम् ॥ तमापतंतंसहसावालिपुत्रोंऽगदस्तदा ॥ १९ ॥ रावणोऽयमिति
ज्ञात्वातलेनाभिजघानह ॥ सवालिपुत्राभिहतोवक्त्राच्छोणितमुद्वमन् ॥ २० ॥ असुरोन्यपतद्भूमौपर्यस्तइवपर्वतः ॥ तेतुतस्मिन्निरुच्छ्वा
सेवानराजितकाशिनः ॥ २१ ॥ विचिन्वन्प्रायशस्तत्रसर्वंतेगिरिगह्वरम् ॥ विचितंतुततःसर्वंसर्वेतेकाननौकसः ॥ २२ ॥ अन्यदेवा
परंघोरंविविशुर्गिरिगह्वरम् ॥ तेविचित्यपुनःखिन्नाविनिष्पत्यसमागताः ॥ एकांतेवृक्षमूलेतुनिषेदुर्दीनमानसाः ॥ २३ ॥ इत्यार्षे
श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे अष्टचत्वारिंशः सर्गः ॥ ४८ ॥ अथांगदस्तदासर्वान्वानरानि

समुद्रंचतथोत्तरम् ॥ यदानर्विंदेशरणं वालिनासमभिद्रुतः ॥ २० ॥ ततोमांबुद्धिसंपन्नोहनुमान्वाक्यमब्रवीत् ॥ इदानींमेस्मृतंराजन्य
थावालीहरीश्वरः ॥ २१ ॥ मतंगेनतदाशप्तोह्यस्मिन्नाश्रममंडले ॥ प्रविशेद्यदिवैवालीमूर्धास्यशतधाभवेत् ॥ २२ ॥ तत्रवासःसुखो
ऽस्माकंनिरुद्विग्नोभविष्यति ॥ तत्रपर्वतमासाद्यऋष्यमूकंनृपात्मज ॥ २३ ॥ नविवेशतदावालीमतंगस्यभयात्तदा ॥ एवंमयातदा
राजन्प्रत्यक्षमुपलक्षितम् ॥ पृथिवीमंडलंसर्वंगुहामस्म्यागतस्ततः ॥ २४ ॥ इत्यार्षे श्रीम० वा० आ० च० सा० किष्किंधाकांडे
षट्चत्वारिंशः सर्गः ॥ ४६ ॥ दर्शनार्थंतुवैदेह्याःसर्वतःकपिकुंजराः ॥ व्यादिष्टाःकपिराजेनयथोक्तंजग्मुरंजसा ॥ १ ॥ तेसरांसि
सरित्कक्षानाकाशंनगराणिच ॥ नदीदुर्गांस्तथादेशान्विचिन्वंतिसमंततः ॥ २ ॥ सुग्रीवेणसमाख्याताःसर्वेवानरयूथपाः ॥ तत्रदेशा
न्विचिन्वंतिसशैलवनकाननान् ॥ ३ ॥ विचित्यदिवसंसर्वेसीताधिगमनेधृताः ॥ समायांतिस्ममेदिन्यांनिशाकालेषुवानराः ॥ ४ ॥
सर्वर्तुकांश्चदेशेषुवानराःसफलान्द्रुमान् ॥ आसाद्यरजनींशय्यांचक्रुःसर्वेष्वहस्सुते ॥ ५ ॥ तदहःप्रथमंकृत्वामासेप्रस्रवणंगताः ॥ कपि
राजेनसंगम्यनिराशाः कपिकुंजराः ॥ ६ ॥ विचित्यतुदिशंपूर्वांयथोक्तांसचिवैःसह ॥ अदृष्ट्वाविनतःसीतामाजगाममहाबलः ॥ ७ ॥
दिशमप्युत्तरांसर्वांविविच्यसमहाकपिः ॥ आगतःसहसैन्येनभीतःशतबलिस्तदा ॥ ८ ॥ सुषेणःपश्चिमामाशांविविच्यसहवानरैः ॥
समेत्यमासेपूर्णेतुसुग्रीवमुपचक्रमे ॥ ९ ॥ तंप्रस्रवणपृष्ठस्थंसमासाद्याभिवाद्यच ॥ आसीनंसहरामेणसुग्रीवमिदमब्रुवन् ॥ १० ॥ विचि
ताःपर्वताःसर्वेवनानिगहनानिच ॥ निम्नगाःसागरांताश्चसर्वेजनपदाश्चये ॥ ११ ॥ गुहाश्चविचिताःसर्वायाश्चतेपरिकीर्तिताः ॥
विचिताश्चमहागुल्मालताविततसंतताः ॥ १२ ॥ गहनेषुचदेशेषुदुर्गेषुविषमेषुच ॥ सत्त्वान्यतिप्रमाणानिविचितानिहतानिच ॥
येचैवगहनादेशाविचितास्तेपुनःपुनः ॥ १३ ॥ उदारसत्त्वाभिजनोहनूमान्सवैमैथिलींज्ञास्यतिवानरेंद्र ॥ दिशंतुयामेवगतातुसीतातामास्थि
तोवायुसुतोहनूमान् ॥ १४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणेवाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे सप्तचत्वारिंशःसर्गः ॥ ४७ ॥
सहतारांगदाभ्यांतुसहसाहनुमान्कपिः ॥ सुग्रीवेणयथोद्दिष्टंगंतुंदेशंप्रचक्रमे ॥ १ ॥ सतुदूरमुपागम्यसर्वैस्तैःकपिसत्तमैः ॥ ततोविचि

सागरान् ॥ १४ ॥ अहंयोजनसंख्यायाःप्लुवेयंनात्रसंशयः ॥ शतयोजनसंख्यायाःशतंसमधिकंह्यहम् ॥ १५ ॥ भूतलेसागरेवापि
शैलेषुचवनेषुच ॥ पातालस्यापिवामध्येनममाच्छिद्यतेगतिः ॥ १६ ॥ इत्यंकैकस्तदातत्रवानराबलदर्पिताः ॥ ऊचुश्चवचनंतस्यहरि
राजस्यसन्निधौ ॥ १७ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे पंचचत्वारिंशःसर्गः ॥ ४५ ॥
गतेषुवानरेंद्रेषुरामःसुग्रीवमब्रवीत् ॥ कथंभवान्विजानीतेसर्वंवैमंडलंभुवः ॥ १ ॥ सुग्रीवश्चततोराममुवाचप्रणतात्मवान् ॥ श्रूयतांस
र्वमाख्यास्येविस्तरेणवचोमम ॥ २ ॥ यदातुदुंदुभिंनामदानवंमहिषाकृतिम् ॥ प्रतिकालयतेवालीमलयंप्रतिपर्वतम् ॥ ३ ॥ तदावि
वेशमहिषोमलयस्यगुहांप्रति ॥ विवेशवालीतत्रापिमलयंतज्जिघांसया ॥ ४ ॥ ततोऽहंतत्रनिक्षिप्तोगुहाद्वारिविनीतवत् ॥ नचनिष्क्राम
तेवालीतदासंवत्सरेगते ॥ ५ ॥ ततःक्षतजवेगेनआपुपूरेतदाबिलम् ॥ तदहंविस्मितोदृष्ट्वाभ्रातुःशोकविषार्दितः ॥ ६ ॥ अथाहंगतबु
द्धिस्तुसुव्यक्तंनिहतोगुरुः ॥ शिलापर्वतसंकाशाबिलद्वारिमयाकृता ॥ ७ ॥ अशक्नुवन्निष्क्रमितुंमहिषोविनशिष्यति ॥ ततोऽहमागां
किष्किंधांनिराशस्तस्यजीविते ॥ ८ ॥ राज्यंचसुमहत्प्राप्यतारांचरुमयासह ॥ मित्रैश्चसहितस्तत्रवसामिविगतज्वरः ॥ ९ ॥
आजगामततोवालीहत्वातंवानरर्षभः ॥ ततोऽहमददांराज्यंगौरवाद्भययंत्रितः ॥ १० ॥ समांजिघांसुर्दुष्टात्मावालीप्रव्यथितेंद्रियः ॥
परिकालयतेवालीधावंतंसचिवैःसह॥ ११ ॥ततोऽहंवालिनातेनसोऽनुबद्धःप्रधावितः ॥ नदीश्चविविधाःपश्यन्वनानिनगराणिच ॥१२॥
आदर्शतलसंकाशाततोवैपृथिवीमया ॥ अलातचक्रप्रतिमादृष्टागोष्पदवत्कृता ॥ १३ ॥ पूर्वांदिशंततोगत्वापश्यामिविविधान्द्रुमान्॥
पर्वतान्सदरीन्रम्यान्सरांसिविविधानिच ॥ १४ ॥ उदयंतत्रपश्यामिपर्वतंधातुमंडितम्॥क्षीरोदंसागरंचैवनित्यमप्सरसालयम् ॥ १५ ॥
परिकाल्यमानस्तुतदावालिनाभिद्रुतोह्यहम् ॥ पुनरावृत्यसहसाप्रस्थितोऽहंतदाविभो ॥ १६ ॥ दिशस्तस्यास्ततोभूयःप्रस्थितोदक्षि
णांदिशम् ॥ विंध्यपादपसंकीर्णांचंदनद्रुमशोभिताम् ॥ १७ ॥ द्रुमशैलांतरेपश्यन्भूयोदक्षिणतोपराम् ॥ अपरांचदिशंप्राप्तोवालिना
समभिद्रुतः ॥ १८ ॥ संपश्यन्विविधान्देशानस्तंचगिरिसत्तमम् ॥ प्राप्यचास्तगिरिंश्रेष्ठमुत्तरंसंप्रधावितः ॥ १९ ॥ हिमवंतंचमेरुंच

धने ॥ ९ ॥ तदेवंप्रस्थितस्यास्यपरिज्ञातस्यकर्मभिः ॥ भर्त्रापरिगृहीतस्यध्रुवःकार्यफलोदयः ॥ १० ॥ तंसमीक्ष्यमहातेजाव्यवसायो
त्तरंहरिम् ॥ कृतार्थइवसंहृष्टःप्रहृष्टेंद्रियमानसः ॥ ११ ॥ ददौतस्यततःप्रीतःस्वनामांकोपशोभितम् ॥ अंगुलीयमभिज्ञानंराजपुत्र्याः
परंतपः ॥ १२ ॥ अनेनत्वांहरिश्रेष्ठचिह्नेनजनकात्मजा ॥ मत्सकाशादनुप्राप्तमनुद्विग्नाऽनुपश्यति ॥ १३ ॥ व्यवसायश्चतेवीरसत्त्व
युक्तश्चविक्रमः ॥ सुग्रीवस्यचसंदेशःसिद्धिंकथयतीवमे ॥ १४ ॥ सतद्गृह्यहरिश्रेष्ठःकृत्वामूर्ध्निकृतांजलिः ॥ वंदित्वाचरणौचैवप्रस्थितः
प्लवगर्षभः ॥ १५ ॥ सतत्प्रकर्षन्हरिणांमहद्बलंबभूववीरःपवनात्मजःकपिः ॥ गताम्बुदेव्योम्निविशुद्धमंडलःशशीवनक्षत्रगणोपशो
भितः ॥१६॥ अतिबलबलमाश्रितस्तवाहंहरिवरविक्रमविक्रमैरनल्पैः ॥ पवनसुतयथाऽधिगम्यतेसाजनकसुताहनुमंस्तथाकुरुष्व॥१७॥
इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वा० आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे चतुश्चत्वारिंशःसर्गः ॥ ४४ ॥ सर्वांश्चाहूयसुग्रीवःप्लवगान्प्लवग
र्षभः ॥ समस्तांश्चाब्रवीद्राजारामकार्यार्थसिद्धये ॥१॥ एवमेतद्विचेतव्यंभवद्भिर्वानरोत्तमैः ॥ तदुग्रशासनंभर्तुर्विज्ञायहरिपुंगवाः ॥ २ ॥
शलभाइवसंछाद्यमेदिनींसंप्रतस्थिरे ॥ रामःप्रस्रवणेतस्मिन्न्यवसत्सहलक्ष्मणः ॥ ३ ॥ प्रतीक्षमाणस्तंमासंसीताधिगमनेकृतः॥ उत्तरां
तुदिशंरम्यांगिरिराजसमावृताम् ॥ ४ ॥ प्रतस्थेसहसावीरोहरिःशतबलिस्तदा ॥ पूर्वांदिशंप्रतिययौविनतोहरियूथपः ॥ ५ ॥ तारां
गदादिसहितःप्लवगःपवनात्मजः ॥ अगस्त्याचरितामाशांदक्षिणांहरियूथपः ॥ ६ ॥ पश्चिमांचदिशंघोरांसुषेणःप्लवगेश्वरः ॥ प्रतस्थे
हरिशार्दूलोदिशंवरुणपालिताम् ॥ ७ ॥ ततःसर्वादिशोराजाचोदयित्वायथातथम् ॥ कपिसेनापतिर्वीरोमुमोदसुखितःसुखम् ॥ ८ ॥
एवंसंचोदिताःसर्वेराज्ञावानरयूथपाः ॥ स्वांस्वांदिशमभिप्रेत्यत्वरिताःसंप्रतस्थिरे ॥ ९ ॥ नदंतश्चोन्नदंतश्चगर्जंतश्चप्लुवंगमाः ॥ क्ष्वेडं
तोधावमानाश्चविनदंतोमहाबलाः ॥ १० ॥ एवंसंचोदिताःसर्वेराज्ञावानरयूथपाः ॥ आनयिष्यामहेसीतांहनिष्यामश्चरावणम् ॥ ११ ॥
अहमेकोवधिष्यामिप्राप्तंरावणमाहवे ॥ ततश्चोन्मथ्यसहसाहरिष्येजनकात्मजाम् ॥ १२ ॥ वेपमानांश्रमेणाद्यभवद्भिःस्थीयतामिति॥
एकएवाहरिष्यामिपातालादपिजानकीम् ॥ १३ ॥ विधमिष्याम्यहंवृक्षान्दारयिष्याम्यहंगिरीन् ॥ धरणींदारयिष्यामिक्षोभयिष्यामि

रमंतेसततंतत्रनारीभिर्भास्वरप्रभाः ॥ ५० ॥ सर्वैसुकृतकर्माणःसर्वैरतिपरायणाः ॥ सर्वैकामार्थसहितावसंतिसहयोषितः ॥ ५१॥ गीत
वादित्रनिर्घोषःसोत्कृष्टहसितस्वरैः ॥ श्रूयतेसततंतत्रसर्वभूतमनोरमः ॥ ५२ ॥ तत्रनामुदितःकश्चिन्नात्रकश्चिदसत्प्रियः ॥ अहन्यहनि
वर्धंतेगुणास्तत्रमनोरमाः ॥ ५३ ॥ तमतिक्रम्यशैलेन्द्रमुत्तरःपयसांनिधिः ॥ तत्रसोमगिरिर्नाममध्येहेममयोमहान् ॥ ५४ ॥ (इन्द्रलो
कगतायेचब्रह्मलोकगताश्चये ॥ देवास्तंसमवेक्षन्तेगिरिराजंदिवंगताः ॥१॥) सतुदेशोविसूर्योऽपितस्यभासाप्रकाशते ॥ सूर्यलक्ष्याभि
विज्ञेयस्तपतेवविवस्वता ॥ ५५ ॥ भगवांस्तत्रविश्वात्माशंभुरेकादशात्मकः ॥ ब्रह्मावसतिदेवेशोब्रह्मर्षिपरिवारितः ॥ ५६ ॥ नकथं
चनगंतव्यंकुरूणामुत्तरेणवः ॥ अन्येषामपिभूतानांनानुक्रामतिवैगतिः ॥ ५७ ॥ सहिसोमगिरिर्नामदेवानामपिदुर्गमः ॥ तमालोक्यततः
क्षिप्रमुपावर्तितुमर्हथ ॥५८॥ एतावद्वानरैःशक्यंगंतुंवानरपुंगवाः ॥ अभास्करममर्यादंनजानीमस्ततःपरम् ॥ ५९ ॥ सर्वमेतद्विचेतव्यं
यन्मयापरिकीर्तितम् ॥ यदन्यदपिनोक्तंचतत्रापिक्रियतांमतिः ॥ ६० ॥ ततःकृतंदाशरथेर्महत्प्रियंमहत्प्रियंचापिततोममप्रियम् ॥
कृतंभविष्यत्यनिलानलोपमाविदेहजादर्शनजेनकर्मणा ॥ ६१ ॥ ततःकृतार्थाःसहिताःसबांधवामयार्चिताःसर्वगुणैर्मनोरमैः ॥ चरि
ष्यथोर्वींप्रतिशांतशात्रवाःसहप्रियाभूतधराःप्लवंगमाः ॥ ६२ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० किष्किं
धाकांडे त्रिचत्वारिंशः सर्गः ॥ ४३ ॥ विशेषेणतुसुग्रीवोहनूमत्यर्थमुक्तवान् ॥ सहितस्मिन्हरिश्रेष्ठेनिश्चितार्थोऽर्थसाधने ॥ १ ॥ अब्र
वीच्चहनूमंतंविक्रांतमनिलात्मजम् ॥ सुग्रीवःपरमप्रीतःप्रभुःसर्ववनौकसाम् ॥ २ ॥ नभूमौनांतरिक्षेवानाम्बरेनामरालये ॥ नाप्सुवाग
तिसंगंतेपश्यामिहरिपुंगव ॥३॥ सासुराःसहगंधर्वाःसनागनरदेवताः ॥ विदिताःसर्वलोकास्तेससागरधराधराः ॥ ४ ॥ गतिर्वेगश्चते
जश्चलाघवंचमहाकपे ॥ पितुस्तेसदृशंवीरमारुतस्यमहौजसः ॥५॥ तेजसावापितेभूतंनसमंभुविविद्यते ॥ तद्यथालभ्यतेसीतातात्त्वमे
वानुचिंतय ॥ ६ ॥ त्वय्येवहनुमन्नस्तिबलंबुद्धिःपराक्रमः ॥ देशकालानुवृत्तिश्चनयश्चनयपंडित॥ ७ ॥ ततःकार्यसमासंगमवगम्य
हनूमति ॥ विदित्वाहनुमंतंचचिंतयामासराघवः ॥ ८ ॥ सर्वथानिश्चितार्थोऽहंहनूमतिहरीश्वरः ॥ निश्चितार्थतरश्चापिहनूमान्कार्यसा

दर्दराश्चनितंबाश्चविचेतव्यास्ततस्ततः ॥ २७ ॥ (क्रौंचस्यशिखरंचापिनिरीक्ष्यचततस्ततः ॥) अवृक्षंकामशैलंचमानसंविहगाल
यम् ॥ नगतिस्तत्रभूतानांदेवानांनचरक्षसाम् ॥ २८ ॥ सचसर्वैर्विचेतव्यःससानुप्रस्थभूधरः ॥ क्रौंचंगिरिमतिक्रम्यमैनाकोनामप
र्वतः ॥ २९ ॥ मयस्यभवनंतत्रदानवस्यस्वयंकृतम् ॥ मैनाकस्तुविचेतव्यःससानुप्रस्थकंदरः ॥ ३० ॥ स्त्रीणामश्वमुखीनांतुनिकेत
स्तत्रतत्रतु ॥ तंदेशंसमतिक्रम्यआश्रमंसिद्धसेवितम् ॥ ३१ ॥ सिद्धावैखानसायत्रवालखिल्याश्चतापसाः ॥ वंदितव्यास्ततःसिद्धास्त
पसावीतकल्मषाः ॥ ३२ ॥ प्रष्टव्याचापिसीतायाःप्रवृत्तिर्विनयान्वितैः ॥ हिमपुष्करसंछन्नंतत्रवैखानसंसरः ॥ ३३ ॥ तरुणादित्यसं
काशैर्हंसैर्विचरितंशुभैः ॥ औपवाह्यःकुबेरस्यसार्वभौमइतिस्मृतः ॥ ३४ ॥ गजःपर्येतितंदेशंसदासहकरेणुभिः ॥ तत्सरःसमतिक्रम्य
नष्टचंद्रदिवाकरम् ॥ अनक्षत्रगणंव्योमनिष्पयोदमनादितम् ॥ ३५ ॥ गभस्तिभिरिवार्कस्यसतुदेशःप्रकाश्यते ॥ विश्राम्यद्भिस्तपः
सिद्धैर्देवकल्पैःस्वयंप्रभैः॥ ३६ ॥ तंतुदेशमतिक्रम्यशैलोदानामनिम्नगा ॥ उभयोस्तीरयोस्तस्याःकीचकानामवेणवः ॥ ३७ ॥ तेन
यंतिपरंतीरंसिद्धान्प्रत्यानयंतिच ॥ उत्तराःकुरवस्तत्रकृतपुण्यप्रतिश्रयाः ॥ ३८ ॥ ततःकांचनपद्माभिःपद्मिनीभिःकृतोदकाः ॥ ३९ ॥
नीलवैदूर्यपत्राढ्यानद्यस्तत्रसहस्रशः ॥ रक्तोत्पलवनैश्चात्रमंडिताश्चहिरण्मयैः ॥ ४० ॥ तरुणादित्यसंकाशाभांतितत्रजलाशयाः ॥
महार्हमणिरत्नैश्चकांचनप्रभकेसरैः॥४१॥ नीलोत्पलवनैश्चित्रैःसदेशःसर्वतोवृतः ॥ निस्तुलाभिश्चमुक्ताभिर्मणिभिश्चमहाधनैः ॥४२॥
उद्भूतपुलिनास्तत्रजातरूपैश्चनिम्नगाः ॥ सर्वरत्नमयैश्चित्रैरवगाढानगोत्तमैः ॥ ४३ ॥ जातरूपमयैश्चापिहुताशनसमप्रभैः ॥ नित्यपुष्प
फलास्तत्रनगाःपत्ररथाकुलाः ॥४४॥ दिव्यगंधरसस्पर्शाःसर्वकामान्स्रवंतिच ॥ नानाकाराणिवासांसिफलंत्यन्येनगोत्तमाः ॥ ४५ ॥
मुक्तावैदूर्यचित्राणिभूषणानितथैवच ॥ स्त्रीणांयान्यनुरूपाणिपुरुषाणांतथैवच ॥ ४६ ॥ सर्वर्तुसुखसेव्यानिफलंत्यन्येनगोत्तमाः॥
महार्हमणिचित्राणिफलंत्यन्येनगोत्तमाः ॥ ४७॥शयनानिप्रसूयंतेचित्रास्तरणवंतिच॥ मनःकांतानिमाल्यानिफलंत्यत्रापरेद्रुमाः ॥४८॥
पानानिचमहार्हाणिभक्ष्याणिविविधानिच ॥ स्त्रियश्चगुणसंपन्नारूपयौवनलक्षिताः ॥४९॥ गंधर्वाःकिन्नराःसिद्धानागाविद्याधरास्तथा ॥

सर्वतःपरिमार्गध्वंरामपत्नींयशस्विनीम् ॥ ४ ॥ अस्मिन्कार्येविनिर्वृत्तेकृतेदाशरथेःप्रिये ॥ ऋणान्मुक्ताभविष्यामःकृतार्थार्थविदां
वर ॥ ५ ॥ कृतंहिप्रियमस्माकंराघवेणमहात्मना ॥ तस्यचेत्प्रतिकारोऽस्तिसफलंजीवितंभवेत् ॥ ६ ॥ अर्थिनःकार्यनिर्वृत्तिमकर्तुरपि
यश्चरेत् ॥ तस्यस्यात्सफलंजन्मकिंपुनःपूर्वकारिणः ॥ ७ ॥ एतांबुद्धिंसमास्थाय दृश्यते जानकी यथा ॥ तथा भवद्भिःकर्तव्यमस्म
त्प्रियहितैषिभिः ॥ ८ ॥ अयं हिसर्वभूतानांमान्यस्तुनरसत्तमः ॥ अस्मासुचगतःप्रीतिं रामःपरपुरंजयः ॥ ९ ॥ इमानिबहुदुर्गाणि
नद्यःशैलांतराणिच ॥ भवंतःपरिमार्गंतुबुद्धिविक्रमसंपदा ॥ १० ॥ तत्रम्लेच्छान्पुलिंदांश्चशूरसेनांस्तथैवच ॥ प्रस्थलान्भरतांश्चैवकु
रूंश्चसहमद्रकैः ॥ ११ ॥ काम्बोजयवनांश्चैवशकानांपत्तनानिच ॥ (बाह्लीकानृषिकांश्चैवपौरवानथटंकणान् ॥ चीनान्परमचीनांश्चनी
हारांश्चपुनःपुनः ॥ १ ॥) अन्वीक्ष्यवरदांश्चैवहिमवंतंविचिन्वथ ॥ १२ ॥ लोध्रपद्मकखंडेषुदेवदारुवनेषुच ॥ रावणःसहवैदेह्यामार्गि
तव्यस्ततस्ततः ॥ १३ ॥ ततःसोमाश्रमंगत्वादेवगंधर्वसेवितम् ॥ कालंनाममहासानुंपर्वतंतंगमिष्यथ ॥ १४ ॥ महत्सुतस्यशैलेषु
पर्वतेषुगुहासुच ॥ विचिन्वतमहाभागारामपत्नीमनिंदिताम् ॥ १५ ॥ तमतिक्रम्यशैलेंद्रंहेमगर्भमहागिरिम् ॥ ततःसुदर्शनंनामपर्वतंगंतु
मर्हथ ॥१६॥ ततोदेवसखानामपर्वतःपतगालयः ॥ नानापक्षिसमाकीर्णोविविधद्रुमभूषितः ॥१७॥ तस्यकांचनखंडेषुनिर्दरेषुगुहासुच ॥
रावणःसहवैदेह्यामार्गितव्यस्ततस्ततः ॥ १८ ॥ तमतिक्रम्यचाकाशंसर्वतःशतयोजनम् ॥ अपर्वतनदीवृक्षंसर्वसत्त्वविवर्जितम् ॥१९॥
तत्त्वशीघ्रमतिक्रम्यकांतारंरोमहर्षणम् ॥ कैलासंपांडुरंप्राप्यहृष्टायूयंभविष्यथ ॥ २० ॥ तत्रपांडुरमेघाभंजांबूनदपरिष्कृतम् ॥ कुबेरभ
वनंरम्यंनिर्मितंविश्वकर्मणा ॥ २१ ॥ विशालानलिनीयत्रप्रभूतकमलोत्पला ॥ हंसकारंडवाकीर्णाअप्सरोगणसेविता ॥ २२ ॥
तत्रवैश्रवणोराजासर्वलोकनमस्कृतः ॥ धनदोरमतेश्रीमान्गुह्यकैःसहयक्षराट् ॥ २३ ॥ तस्यचंद्रनिकाशेषुपर्वतेषुगुहासुच ॥ रावणः
सहवैदेह्यामार्गितव्यस्ततस्ततः ॥ २४ ॥ क्रौंचंतुगिरिमासाद्यबिलंतस्यसुदुर्गमम् ॥ अप्रमत्तैःप्रवेष्टव्यंदुष्प्रवेशंहितत्स्मृतम् ॥ २५ ॥
वसंतिहिमहात्मानस्तत्रसूर्यसमप्रभाः ॥ देवैरभ्यर्थिताःसम्यग्देवरूपामहर्षयः ॥ २६ ॥ क्रौंचस्यतुगुहाश्चान्याःसानूनिशिखराणिच ॥

र्वदानवाः ॥ तेभविष्यंतिभक्ताश्चप्रभयाकांचनप्रभाः ॥ ४० ॥ विश्वेदेवाश्चवसवोमरुतश्चदिवौकसः ॥ आगत्यपश्चिमांसंध्यांमेरुमुत्त
मपर्वतम् ॥ ४१ ॥ आदित्यमुपतिष्ठंतितैश्चसूर्योऽभिपूजितः ॥ अदृश्यःसर्वभूतानामस्तंगच्छतिपर्वतम् ॥ ४२ ॥ योजनानांसहस्राणि
दशतानिदिवाकरः ॥ मुहूर्तार्धेनतंशीघ्रमभियातिशिलोच्चयम् ॥ ४३ ॥ शृंगेतस्यमहद्दिव्यंभवनंसूर्यसन्निभम् ॥ प्रासादगणसंबाधंविहि
तंविश्वकर्मणा ॥ ४४ ॥ शोभितंतरुभिश्चित्रैर्नानापक्षिसमाकुलैः ॥ निकेतंपाशहस्तस्यवरुणस्यमहात्मनः ॥ ४५ ॥ अंतरामेरुमस्तं
चतालोदशशिरामहान् ॥ जातरूपमयःश्रीमान्भ्राजतेचित्रवेदिकः ॥ ४६ ॥ तेषुसर्वेषुदुर्गेषुसरस्सुचसरित्सुच ॥ रावणःसहवैदेह्यामार्गि
तव्यस्ततस्ततः ॥ ४७ ॥ यत्रतिष्ठतिधर्मज्ञस्तपसास्वेनभावितः ॥ मेरुसावर्णिरित्येषख्यातोवैब्रह्मणासमः ॥ ४८ ॥ प्रष्टव्योमेरुसाव
र्णिर्महर्षिःसूर्यसन्निभः ॥ प्रणम्यशिरसाभूमौप्रवृत्तिंमैथिलींप्रति ॥ ४९ ॥ एतावज्जीवलोकस्यभास्कररोरजनीक्षये ॥ कृत्वावितिमिरं
सर्वमस्तंगच्छतिपर्वतम् ॥ ५० ॥ एतावद्वानरैःशक्यंगंतुंवानरपुंगवाः ॥ अभास्करममर्यादंनजानीमस्ततःपरम् ॥ ५१ ॥ अवगम्य
तुवैदेहींनिलयंरावणस्यच ॥ अस्तंपर्वतमासाद्यपूर्णेमासेनिवर्तत ॥५२॥ ऊर्ध्वंमासान्नवस्तव्यंवसन्वध्योभवेन्मम ॥ सहैवशूरोयुष्माभिः
श्वशुरोमेगमिष्यति ॥ ५३ ॥ श्रोतव्यंसर्वमेतस्यभवद्भिर्दिष्टकारिभिः ॥ गुरुरेषमहाबाहुःश्वशुरोमेमहाबलः ॥ ५४ ॥ भवंतश्चापिवि
क्रांताःप्रमाणंसर्वएवहि ॥ प्रमाणमेनंसंस्थाप्यपश्यध्वंपश्चिमांदिशम् ॥ ५५ ॥ (दृष्टायांतुनरेन्द्रस्यपत्न्याममिततेजसः ॥) कृतकृत्या
भविष्यामः कृतस्यप्रतिकर्मणा ॥ अतोऽन्यदपियत्कार्यंकार्यस्यास्यप्रियंभवेत् ॥ संप्रधार्यभवद्भिश्चदेशकालार्थसंहितम् ॥ ५६ ॥
ततःसुषेणप्रमुखाः प्लवंगमाःसुग्रीववाक्यंनिपुणंनिशम्य ॥ आमंत्र्यसर्वेप्लवगाधिपास्तेजग्मुर्दिशंतांवरुणाभिगुप्ताम् ॥ ५७ ॥ इत्यार्षे
श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे द्विचत्वारिंशःसर्गः ॥ ४२ ॥ ततःसंदिश्यसुग्रीवःश्वशुरंपश्चिमां
दिशम् ॥ वीरंशतबलंनामवानरंवानरेश्वरः ॥ १ ॥ उवाचराजासर्वज्ञःसर्ववानरसत्तमः ॥ वाक्यमात्महितंचैवरामस्यचहितंतदा ॥२॥
वृतःशतसहस्रेणत्वद्विधानांवनौकसाम् ॥ वैवस्वतसुतैः सार्धंप्रविष्टः सर्वमंत्रिभिः ॥३॥ दिशंह्युदीचींविक्रांतहिमशैलवतंसिकाम् ॥

गजांश्चैवनीडान्यारोपयंतिते ॥ १६ ॥ तानिनीडानिसिंहानांगिरिशृंगगताश्चये ॥ दृप्तास्तृप्ताश्चमातंगास्तोयदस्वननिःस्वनाः ॥ १७ ॥
विचरंतिविशालेऽस्मिंस्तोयपूर्णेसमंततः ॥ तस्यशृंगंदिवस्पर्शंकांचनंचित्रपादपम् ॥ १८ ॥ सर्वमाशुविचेतव्यंकपिभिःकामरूपिभिः ॥
कोटिंतत्रसमुद्रस्यकांचनींशतयोजनाम् ॥ १९ ॥ दुर्दर्शांपारियात्रस्यगत्वाद्रक्ष्यथवानराः ॥ कोट्यस्तत्रचतुर्विंशद्गंधर्वाणांतपस्वि
नाम् ॥ २० ॥ वसंत्यग्निनिकाशानांघोराणांपापकर्मणाम् ॥ पावकार्चिःप्रतीकाशाःसमवेताःसमंततः ॥ २१ ॥ नात्यासादयितव्या
स्तेवानरैःभीमविक्रमैः ॥ नादेयंचफलंतस्माद्देशात्किंचित्प्लवंगमैः ॥ २२ ॥ दुरासदाहितेवीराःसत्त्ववंतोमहाबलाः ॥ फलमूलानितेत
त्ररक्षंतेभीमविक्रमाः ॥ २३ ॥ तत्रयत्नश्चकर्तव्योमार्गितव्याचजानकी ॥ नहितेभ्योभयंकिंचित्कपित्वमनुवर्तताम् ॥ २४ ॥ तत्रवैदूर्य
वर्णाभोवज्रसंस्थानसंस्थितः ॥ नानाद्रुमलताकीर्णोवज्रोनाममहागिरिः ॥ २५ ॥ श्रीमान्समुदितस्तत्रयोजनानांशतंसमम् ॥ गुहास्तत्र
विचेतव्याःप्रयत्नेनप्लवंगमाः ॥ २६ ॥ चतुर्भागेसमुद्रस्यचक्रवान्नामपर्वतः ॥ तत्रचक्रंसहस्रारंनिर्मितंविश्वकर्मणा ॥ २७ ॥ तत्रपंचज
नंहत्वाहयग्रीवंचदानवम् ॥ आजहारततश्चक्रंशंखंचपुरुषोत्तमः ॥ २८ ॥ तत्रसानुषुरम्येषुविशालासुगुहासुच ॥ रावणःसहवैदेह्यामा
र्गितव्यस्ततस्ततः ॥ २९ ॥ योजनानिचतुःषष्टिर्वराहोनामपर्वतः ॥ सुवर्णशृंगःसुमहानगाधेवरुणालये ॥ ३० ॥ तत्रप्राग्ज्योतिषंनाम
जातरूपमयंपुरम् ॥ तस्मिन्वसतिदुष्टात्मानरकोनामदानवः ॥३१॥ तत्रसानुषुरम्येषुविशालासुगुहासुच ॥ रावणःसहवैदेह्यामार्गित
व्यस्ततस्ततः ॥३२॥ तमतिक्रम्यशैलेंद्रंकांचनांतरदर्शनम् ॥ पर्वतःसर्वसौवर्णोधाराप्रस्रवणायुतः ॥३३॥ तंगजाश्ववराहाश्चसिंहाव्याघ्रा
श्चसर्वतः ॥ अभिगर्जंतिसततंतेनशब्देनदर्पिताः ॥ ३४ ॥ यस्मिन्हरिहयःश्रीमान्महेंद्रःपाकशासनः ॥ अभिषिक्तःसुरैराजामेघोनाम
सपर्वतः ॥ ३५ ॥ तमतिक्रम्यशैलेंद्रंमहेन्द्रपरिपालितम् ॥ षष्टिंगिरिसहस्राणिकांचनानिगमिष्यथ ॥ ३६ ॥ तरुणादित्यवर्णानिभ्राज
मानानिसर्वशः ॥ जातरूपमयैर्वृक्षैःशोभितानिसुपुष्पितैः ॥ ३७ ॥ तेषांमध्येस्थितोराजामेरुरुत्तमपर्वतः॥आदित्येनप्रसन्नेनशैलोदत्तवरः
पुरा ॥ ३८ ॥ तेनैवमुक्तःशैलेंद्रःसर्वएवत्वदाश्रयाः ॥ मत्प्रसादाद्भविष्यंतिदिवारात्रौचकांचनाः ॥ ३९ ॥ त्वयियेचापिवत्स्यंतिदेवगंध

कर्मणाम् ॥ ४३ ॥ अन्तेपृथिव्यादुर्धर्षास्ततःस्वर्गजितःस्थिताः ॥ ततःपरंनवःसेव्यःपितृलोकःसुदारुणः॥ ४४ ॥ राजधानीयमस्यैषा
कष्टेनतमसावृता ॥ एतावदेवयुष्माभिर्वीरावानरपुंगवाः ॥ शक्यंविचेतुंगंतुंवानातोगतिमतांगतिः ॥ ४५ ॥ सर्वमेतत्समालोक्यय
च्चान्यदपिदृश्यते ॥ गतिंविदित्वावैदेह्याःसन्निवर्तितुमर्हथ ॥ ४६ ॥ यश्चमासान्निवृत्तोऽग्रेदृष्टासीतेतिवक्ष्यति ॥ मत्तुल्यविभवोभोगैः
सुखंसविहरिष्यति ॥ ४७ ॥ ततःप्रियतरोनास्तिममप्राणाद्विशेषतः ॥ कृतापराधोबहुशोममबंधुर्भविष्यति ॥ ४८ ॥ अमितबलपराक्र
माभवंतोविपुलगुणेषुकुलेषुचप्रसूताः ॥ मनुजपतिसुतांयथालभध्वंतदधिगुणंपुरुषार्थमारभध्वम् ॥ ४९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मी
कीये आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे एकचत्वारिंशः सर्गः ॥ ४१ ॥ अथप्रस्थाप्यसहरीन्सुग्रीवोदक्षिणांदिशम् ॥ अब्रवी
न्मेघसंकाशंसुषेणंनामवानरम् ॥ १ ॥ तारायाःपितरंराजाश्वशुरंभीमविक्रमम् ॥ अब्रवीत्प्रांजलिर्वाक्यमभिगम्यप्रणम्यच ॥ २ ॥
महर्षिपुत्रंमारीचमर्चिष्मंतंमहाकपिम् ॥ वृतंकपिवरैःशूरैर्महेन्द्रसदृशद्युतिम् ॥ ३ ॥ बुद्धिविक्रमसंपन्नंवैनतेयसमद्युतिम् ॥ मरीचिपुत्रा
न्मारीचानर्चिर्माल्यान्महाबलान्॥४॥ ऋषिपुत्रांश्चतान्सर्वान्प्रतीचीमादिशद्दिशम् ॥ द्वाभ्यांशतसहस्राभ्यांकपीनांकपिसत्तमाः ॥५॥
सुषेणप्रमुखायूयंवैदेहींपरिमार्गथ ॥ सौराष्ट्रान्सहबाह्लीकांश्चंद्रचित्रांस्तथैवच ॥ ६ ॥ स्फीताञ्जनपदान्रम्यान्विपुलानिपुराणिच ॥ पुन्ना
गगहनंकुक्षिंबकुलोद्दालकाकुलम् ॥ ७ ॥ तथाकेतकखंडांश्चमार्गध्वंहरिपुंगवाः ॥ प्रत्यक्स्रोतोवहाश्चैवनद्यःशीतजलाशिवाः ॥ ८ ॥
तापसानामरण्यानिकांतारगिरयश्चये ॥ तत्रस्थलीर्मरुप्रायाअत्युच्चशिशिराःशिलाः ॥ ९ ॥ गिरिजालावृतांदुर्गां मार्गित्वापश्चिमांदि
शम् ॥ ततःपश्चिममागम्यसमुद्रंद्रष्टुमर्हथ ॥ १० ॥ तिमिनक्राकुलजलंगत्वाद्रक्ष्यथवानराः ॥ ततःकेतकखंडेषुतमालगहनेषुच॥ ११॥
कपयोविहरिष्यंतिनारिकेलवनेषुच ॥ तत्रसीतांचमार्गध्वंनिलयंरावणस्यच ॥ १२ ॥ वेलातलनिविष्टेषुपर्वतेषुवनेषुच ॥ मुरचीपत्तनं
चैवरम्यंचैवजटीपुरम् ॥ १३ ॥ अवंतीमंगलेपांचतथाचालक्षितंवनम् ॥ राष्ट्राणिचविशालानिपत्तनानिततस्ततः ॥ १४ ॥ सिंधुसा
गरयोश्चैवसंगमेतत्रपर्वतः ॥ महान्सोमगिरिर्नामशतशृंगोमहाद्रुमः ॥ १५ ॥ तत्रप्रस्थेषुरम्येषुसिंहाःपक्षगमाःस्थिताः ॥ तिमिमत्स्य

सानुनगःश्रीमान्महेंद्रःपर्वतोत्तमः ॥ २० ॥ जातरूपमयःश्रीमानवगाढोमहार्णवम् ॥ नानाविधैर्नगैःफुल्लैर्लताभिश्चोपशोभितम् ॥२१॥
देवर्षियक्षप्रवरैरप्सरोभिश्चशोभितम् ॥ सिद्धचारणसंघैश्चप्रकीर्णंसुमनोरमम् ॥ २२ ॥ तमुपैतिसहस्राक्षःसदापर्वसुपर्वसु ॥ द्वीपस्त
स्यापरेपारेशतयोजनविस्तृतः ॥ २३ ॥ अगम्योमानुषैर्दीप्तस्तंमार्गध्वंसमंततः ॥ तत्रसर्वात्मनासीतामार्गितव्याविशेषतः ॥ २४ ॥
सहिदेशस्तुवध्यस्यरावणस्यदुरात्मनः ॥ राक्षसाधिपतेर्वासःसहस्राक्षसमद्युतेः ॥ २५ ॥ दक्षिणस्यसमुद्रस्यमध्येतस्यतुराक्षसी ॥
अंगारकेतिविख्याताछायामाक्षिप्यभोजनी ॥ २६ ॥ एवंनिःसंशयान्कृत्वासंशयान्नष्टसंशयाः ॥ मृगयध्वंनरेंद्रस्यपत्नीममितते
जसः ॥ २७ ॥ तमतिक्रम्यलक्ष्मीवान्समुद्रेशतयोजने ॥ गिरिःपुष्पितकोनामसिद्धचारणसेवितः ॥ २८ ॥ चंद्रसूर्यांशुसंकाशसाग
राम्बुसमाश्रयः ॥ भ्राजतेविपुलैःशृंगैरम्बरंविलिखन्निव ॥ २९ ॥ तस्यैकंकांचनंशृंगंसेवतेऽयंदिवाकरः ॥ (श्वेतंराजतमेकञ्चसेवतेऽयंनि
शाकरः ॥) नतंकृतघ्नाःपश्यंतिननृशंसानन्नास्तिकाः ॥ ३० ॥ प्रणम्यशिरसाशैलंतंविमार्गथवानराः ॥ तमतिक्रम्यदुर्धर्षसूर्यवान्नामप
र्वतः ॥ ३१ ॥ अध्वनादुर्विगाहेनयोजनानिचतुर्दश ॥ ततस्तमप्यतिक्रम्यवैद्युतोनामपर्वतः ॥ ३२ ॥ सर्वकामफलैर्वृक्षैःसर्वकालमनो
हरैः ॥ तत्रभुक्तावरार्हाणिमूलानिचफलानिच ॥ ३३ ॥ मधूनिपीत्वाजुष्टानिपरंगच्छतवानराः ॥ तत्रनेत्रमनःकांतःकुंजरोनामप
र्वतः ॥ ३४ ॥ अगस्त्यभवनंयत्रनिर्मितंविश्वकर्मणा ॥ तत्रयोजनविस्तारमुच्छ्रितंदशयोजनम् ॥ ३५ ॥ शरणंकांचनंदिव्यंनाना
रत्नविभूषितम् ॥ तत्रभोगवतीनामसर्पाणामालयः पुरी ॥३६॥ विशालरथ्यादुर्धर्षासर्वतःपरिरक्षिता ॥ रक्षितापन्नगैर्घोरैस्तीक्ष्णदंष्ट्रै
र्महाविषैः ॥ ३७ ॥ सर्पराजोमहाघोरोयस्यांवसतिवासुकिः ॥ निर्यायमार्गितव्याचसाचभोगवतीपुरी ॥ ३८ ॥ तत्रचानंतरादेशाये
केचनसमावृताः ॥ तंचदेशमतिक्रम्यमहानृषभसंस्थितिः ॥ ३९ ॥ सर्वरत्नमयःश्रीमानृषभोनामपर्वतः ॥ गोशीर्षकंपद्मकंचहरिश्या
मंचचंदनम् ॥ ४० ॥ दिव्यमुत्पद्यतेयत्रतच्चैवाग्निसमप्रभम् ॥ नतुतच्चंदनंदृष्ट्वास्प्रष्टव्यंतुकदाचन ॥ ४१ ॥ रोहितानामगंधर्वाघोरंरक्ष
तितद्वनम् ॥ तत्रगंधर्वपतयःपंचसूर्यसमप्रभाः ॥ ४२ ॥ शैलूषोग्रामणीःशिक्षःशुकोबभ्रुस्तथैवच ॥ रविसोमाग्निवपुषांनिवासःपुण्य

गम्यतुवैदेहींनिलयंरावणस्यच ॥ मासेपूर्णेनिवर्तध्वमुदयंप्राप्यपर्वतम् ॥ ६९ ॥ ऊर्ध्वंमासान्न वस्तव्यंवसन्वध्योभवेन्मम ॥ सिद्धा
र्थाःसन्निवर्तध्वमधिगम्यचमैथिलीम् ॥ ७० ॥ महेंद्रकांतांवनषंडमंडितांदिशंचरित्वानिपुणेनवानराः ॥ अवाप्यसीतांरघुवंशजप्रि
यांततोनिवृत्ताःसुखिनोभविष्यथ ॥ ७१ ॥ इ० श्रीम० वा० आ० च० सा० किष्किं० चत्वारिंशः सर्गः ॥ ४० ॥ ततःप्रस्थाप्य
सुग्रीवस्तन्महद्वानरंबलम् ॥ दक्षिणांप्रेषयामासवानरानभिलक्षितान् ॥ १ ॥ नीलमग्निसुतंचैवहनूमंतंचवानरम् ॥ पितामहसुतंचै
वजांबवंतंमहौजसम् ॥ २ ॥ सुहोत्रंचशरारिंचशरगुल्मंतथैवच ॥ गजंगवाक्षंगवयंसुषेणंवृषभंतथा ॥ ३ ॥ मैंदंचद्विविदंचैवसुषेणंगंध
मादनम् ॥ उल्कामुखमनंगंचहुताशनसुतावुभौ ॥ ४ ॥ अंगदप्रमुखान्वीरान्वीरःकपिगणेश्वरः ॥ वेगविक्रमसंपन्नान्संदिदेशविशेष
वित् ॥ ५ ॥ तेषामग्रेसरंचैववृहद्बलमथांगदम् ॥ विधायहरिवीराणामादिशद्दक्षिणांदिशम् ॥ ६ ॥ येकेचनसमुद्देशास्तस्यांदिशिसुदु
र्गमाः ॥ सतेषांकपिमुख्यानांकपीशःसमुदाहरत् ॥ ७ ॥ सहस्रशिरसंविंध्यंनानाद्रुमलतायुतम् ॥ नर्मदांचनदींरम्यांमहोरगनिषेवि
ताम् ॥ ८ ॥ ततोगोदावरींरम्यांकृष्णवेणींमहानदीम् ॥ मेखलानुत्कलांश्चैवदशार्णनगराण्यपि ॥ ९ ॥ अब्रुवंतीमवंतींचसर्वमेवानु
पश्यत ॥ विदर्भानृष्टिकांश्चैवरम्यान्माहिषकानपि ॥ १० ॥ तथामत्स्यकलिंगांश्चकौशिकांश्चसमंततः ॥ अन्वीक्ष्यदंडकारण्यंसपर्वत
नदीगुहम् ॥ ११ ॥ नदींगोदावरींचैवसर्वमेवानुपश्यत ॥ तथैवांध्रांश्चपुंड्रांश्चचोलान्पांड्यांश्चकेरलान् ॥ १२ ॥ अयोमुखश्चगंतव्यः
पर्वतोधातुमंडितः ॥ विचित्रशिखरःश्रीमांश्चित्रपुष्पितकाननः ॥ १३ ॥ सुचंदनवनोद्देशोमार्गितव्योमहागिरिः ॥ ततस्तामापगांदि
व्यांप्रसन्नसलिलाशयाम् ॥ १४ ॥ तत्रद्रक्ष्यथकावेरींविहृतामप्सरोगणैः ॥ तस्यासीनंनगस्याग्रेमलयस्यमहौजसः ॥ १५ ॥ द्रक्ष्य
थादित्यसंकाशमगस्त्यमृषिसत्तमम् ॥ ततस्तेनाभ्यनुज्ञाताःप्रसन्नेनमहात्मना ॥ १६॥ ताम्रपर्णींग्राहजुष्टांतरिष्यथमहानदीम् ॥ साचं
दनवनैश्चित्रैः प्रच्छन्नद्वीपवारिणी ॥ १७ ॥ कांतेवयुवतीकांतंसमुद्रमवगाहते ॥ ततोहेममयंदिव्यंमुक्तामणिविभूषितम् ॥ १८ ॥ युक्तं
कवाटंपांड्यानांगताद्रक्ष्यथवानराः ॥ ततःसमुद्रमासाद्यसंप्रधार्यार्थनिश्चयम् ॥ १९ ॥ अगस्त्येनांतरेतत्रसागरेविनिवेशितः ॥ चित्र

सरश्चराजतैःपद्मैर्ज्वलितैर्हेमकेसरैः ॥ ४५ ॥ नाम्नासुदर्शनंनामराजहंसैःसमाकुलम् ॥ विबुधाश्चारणायक्षाःकिन्नराश्चाप्सरोगणाः ॥४६॥
हृष्टाःसमधिगच्छंतिनलिनींतांरिरंसवः ॥ क्षीरोदंसमतिक्रम्यतदाद्रक्ष्यथवानराः ॥ ४७ ॥ जलोदंसागरंशीघ्रंसर्वभूतभयापहम् ॥ तत्रत
त्कोपजंतेजःकृतंहयमुखंमहत् ॥ ४८ ॥ अस्याहुतंमहावेगमोदनंसचराचरम् ॥ तत्रविक्रोशतांनादोभूतानांसागरौकसाम्॥श्रूयतेचास
मर्थानांदृष्ट्वाभूद्वडवामुखम् ॥ ४९ ॥ स्वादूदस्योत्तरेतीरेयोजनानित्रयोदश ॥ जातरूपशिलोनामसुमहान्कनकप्रभः ॥ ५० ॥ तत्र
चंद्रप्रतीकाशंपन्नगंधरणीधरम् ॥ पद्मपत्रविशालाक्षंततोद्रक्ष्यथवानराः ॥ ५१ ॥ आसीनंपर्वतस्याग्रेसर्वदेवनमस्कृतम् ॥ सहस्रशिरसं
देवमनंतंनीलवाससम् ॥ ५२ ॥ त्रिशिराःकांचनःकेतुस्तालस्तस्यमहात्मनः ॥ स्थापितःपर्वतस्याग्रेविराजतिसवेदिकः ॥ ५३ ॥
पूर्वस्यांदिशिनिर्माणंकृतंतत्रिदशेश्वरैः ॥ ततःपरंहेममयःश्रीमानुदयपर्वतः ॥ ५४ ॥ तस्यकोटिर्दिवंस्पृष्ट्वाशतयोजनमायता ॥ जातरू
पमयीदिव्याविराजतिसवेदिका ॥ ५५ ॥ सालैस्तालैस्तमालैश्चकर्णिकारैश्चपुष्पितैः ॥ जातरूपमयैर्दिव्यैःशोभतेसूर्यसन्निभैः ॥ ५६ ॥
तत्रयोजनविस्तारमुच्छ्रितंदशयोजनम् ॥ शृंगंसौमनसंनामजातरूपमयंध्रुवम् ॥ ५७ ॥ तत्रपूर्वंपदंकृत्वापुराविष्णुस्त्रिविक्रमे ॥ द्वितीयं
शिखरेमेरोश्चकारपुरुषोत्तमः ॥ ५८ ॥ उत्तरेणपरिक्रम्यजंबूद्वीपंदिवाकरः ॥ दृश्योभवतिभूयिष्ठंशिखरंतन्महोच्छ्रयम् ॥ ५९ ॥ तत्रवै
खानसानामवालखिल्यामहर्षयः ॥ प्रकाशमानादृश्यंतेसूर्यवर्णास्तपस्विनः ॥ ६० ॥ अयंसुदर्शनोद्वीपःपुरोयस्यप्रकाशते ॥ तस्मिं
स्तेजश्चचक्षुश्चसर्वप्राणभृतामपि ॥ ६१ ॥ शैलस्यतस्यपृष्ठेषुकंदरेषुवनेषुच ॥ रावणःसहवैदेह्यामार्गितव्यस्ततस्ततः ॥ ६२ ॥ कांच
नस्यचशैलस्यसूर्यस्यचमहात्मनः ॥ आविष्टातेजसासंध्यापूर्वारक्ताप्रकाशते ॥ ६३ ॥ पूर्वमेतत्कृतंद्वारंपृथिव्याभुवनस्यच ॥ सूर्य
स्योदयनंचैवपूर्वाह्येषादिगुच्यते ॥ ६४ ॥ तस्यशैलस्यपृष्ठेषुनिर्झरेषुगुहासुच ॥ रावणःसहवैदेह्यामार्गितव्यस्ततस्ततः ॥ ६५ ॥
ततःपरमगम्यास्यादिक्पूर्वात्रिदशावृता ॥ रहिताचंद्रसूर्याभ्यामदृश्यातमसावृता ॥ ६६ ॥ शैलेषुतेषुसर्वेषुकंदरेषुनदीषुच ॥ येचनोक्ता
मयोद्देशाविचेयातेषुजानकी ॥ ६७ ॥ एतावद्वानरैःशक्यंगंतुंवानरपुंगवाः ॥ अभास्करममर्यादंनजानीमस्ततःपरम् ॥ ६८ ॥ अभि

चशोणंमणिनिभोदकम् ॥ २१ ॥ महींकालमहींचापिशैलकाननशोभिताम् ॥ ब्रह्ममालान्विदेहांश्चमालवान्काशिकोसलान् ॥ २२ ॥
मागधांश्चमहाग्रामान्पुंड्रान्वंगांस्तथैवच ॥ भूमिंचकोशकाराणांभूमिंचरजताकराम् ॥ २३ ॥ सर्वंचतद्विचेतव्यंमृगयद्भिस्ततस्ततः ॥
रामस्यदयितांभार्यांसीतांदशरथस्नुषाम् ॥ २४ ॥ समुद्रमवगाढांश्चपर्वतान्पत्तनानिच ॥ मंदरस्यचयेकोटिंसंश्रिताःकेचिदालयाः॥२५॥
कर्णप्रावरणाश्चैवतथाचाप्योष्ठकर्णकाः ॥ घोरलोहमुखाश्चैवजवनाश्चैकपादकाः ॥२६॥ अक्षयाबलवंतश्चतथैवपुरुषादकाः॥किराता
स्तीक्ष्णचूडाश्चहेमाभाःप्रियदर्शनाः ॥२७॥आममीनाशनाश्चापिकिराताद्वीपवासिनः॥ अंतर्जलचराघोरानरव्याघ्राइतिस्मृताः॥२८॥
एतेषामाश्रयाःसर्वेविचेयाःकाननौकसः ॥ गिरिभिर्येचगम्यंतेप्लवनेनप्लवेनच ॥ २९ ॥ यत्नवंतोयवद्वीपंसप्तराज्योपशोभितम् ॥
सुवर्णरूप्यकद्वीपंसुवर्णकरमंडितम् ॥ ३० ॥ यवद्वीपमतिक्रम्यशिशिरोनामपर्वतः ॥ दिवंस्पृशतिशृंगेणदेवदानवसेवितः ॥ ३१ ॥
एतेषांगिरिदुर्गेषुप्रपातेषुवनेषुच ॥ मार्गध्वंसहिताःसर्वेरामपत्नींयशस्विनीम् ॥ ३२ ॥ ततोरक्तजलंप्राप्यशोणाख्यंशीघ्रवाहिनम् ॥
गत्वापारंसमुद्रस्यसिद्धचारणसेवितम् ॥ ३३ ॥ तस्यतीर्थेषुरम्येषुविचित्रेषुवनेषुच ॥ रावणःसहवैदेह्यामार्गितव्यस्ततस्ततः ॥ ३४ ॥
पर्वतप्रभवानद्यःसुभीमबहुनिष्कुटाः ॥ मार्गितव्यादरीमंतःपर्वताश्चवनानिच ॥ ३५ ॥ ततःसमुद्रद्वीपांश्चसुभीमान्द्रष्टुमर्हथ ॥ ऊर्मिमंतं
महारौद्रंक्रोशंतमनिलोद्धतम् ॥ ३६ ॥ तत्रासुरामहाकायाश्छायांगृह्णंतिनित्यशः ॥ ब्रह्मणासमनुज्ञातादीर्घकालंबुभुक्षिताः ॥ ३७ ॥
तंकालमेघप्रतिमंमहोरगनिषेवितम् ॥ अभिगम्यमहानादंतीर्थेनैवमहोदधिम् ॥ ३८ ॥ ततोरक्तजलंभीमंलोहितंनामसागरम् ॥ गत्वाप्रे
क्ष्यथतांचैवबृहतींकूटशाल्मलीम् ॥ ३९ ॥ गृहंचवैनतेयस्यनानारत्नविभूषितम् ॥ तत्रकैलाससंकाशंविहितंविश्वकर्मणा ॥ ४० ॥
तत्रशैलनिभाभीमामंदेहानामराक्षसाः ॥ शैलशृंगेषुलम्बंतेनानारूपाभयावहाः ॥ ४१ ॥ तेपतंतिजलेनित्यंसूर्यस्योदयनंप्रति ॥ अभि
तप्ताःस्मसूर्येणलम्बंतेस्मपुनःपुनः ॥ ४२ ॥ निहताब्रह्मतेजोभिरहन्यहनिराक्षसाः ॥ ततःपांडुरमेघाभंक्षीरोदंनामसागरम् ॥ ४३ ॥
गत्वाद्रक्ष्यथदुर्धर्षामुक्ताहारमिवोर्मिभिः ॥ तस्यमध्येमहाञ्छ्वेतऋषभोनामपर्वतः ॥ ४४ ॥ दिव्यगंधैःकुसुमितैराचितैश्चनगैर्वृतः ॥

रितोरामेसर्वांस्तांस्त्वरितांस्तदा ॥ निवेदयित्वाधर्मज्ञःस्थितःप्रांजलिरब्रवीत् ॥ ४३ ॥ यथासुखंपर्वतनिर्झरेषुवनेषुवर्षेषुचवानरेंद्राः ॥
निवेशयित्वाविधिवद्बलानिबलंबलज्ञःप्रतिपत्तुमीष्टे ॥४४॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा० वाल्मी० आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकांडेएकोन
चत्वारिंशः सर्गः ॥ ३९ ॥ अथराजासमृद्धार्थःसुग्रीवःप्लवगेश्वरः ॥ उवाचनरशार्दूलंरामंपरबलार्दनम् ॥ १ ॥ आगताविनिविष्टाश्चब
लिनःकामचारिणः ॥ वानरेंद्रामहेंद्राभायेमद्विषयवासिनः ॥ २ ॥ तइमेबहुविक्रान्तैर्बलिभिर्भीमविक्रमैः ॥ आगतावानराघोरादैत्यदा
नवसन्निभाः ॥ ३ ॥ ख्यातकर्मापदानाश्चबलवंतोजितक्लमाः ॥ पराक्रमेषुविख्याताव्यवसायेषुचोत्तमाः ॥ ४ ॥ पृथिव्यम्बुचरारामना
नानगनिवासिनः ॥ कोटचोघाश्चइमेप्राप्तावानरास्तवकिंकराः ॥ ५ ॥ निदेशवर्तिनःसर्वेसर्वेगुरुहितेस्थिताः ॥ अभिप्रेतमनुष्ठातुंतवश
क्ष्यंत्यरिंदम ॥६॥ तइमेबहुसाहस्रैरनेकैर्बहुविक्रमैः ॥ आगतावानराघोरादैत्यदानवसन्निभाः ॥ ७ ॥ यन्मन्यसेनरव्याघ्रप्राप्तकालंत
दुच्यताम् ॥ त्वत्सैन्यंत्वद्वशेयुक्तमाज्ञापयितुमर्हसि ॥ ८ ॥ काममेवमिदंकार्यंविदितंममतत्त्वतः ॥ तथापितुयथायुक्तमाज्ञापयितुम
र्हसि ॥ ९ ॥ तथाब्रुवाणंसुग्रीवंरामोदशरथात्मजः ॥ बाहुभ्यांसंपरिष्वज्यइदंवचनमब्रवीत् ॥ १० ॥ ज्ञायतांसौम्यवैदेहीयदिजीवतिवा
नवा ॥ सचदेशोमहाप्राज्ञयस्मिन्वसतिरावणः ॥ ११ ॥ अभिगम्यसुवैदेहींनिलयंरावणस्यच ॥ प्राप्तकालंविधास्यामितस्मिन्काले
सहत्वया ॥ १२ ॥ नाहमस्मिन्प्रभुःकार्येवानरेंद्रनलक्ष्मणः ॥ त्वमस्यहेतुःकार्यस्यप्रभुश्चप्लवगेश्वर ॥ १३ ॥ त्वमेवाज्ञापयविभोम
मकार्यविनिश्चयम् ॥ त्वंहिजानासिमेकार्यंममवीरनसंशयः ॥ १४ ॥ सुहृद्द्वितीयोविक्रांतःप्राज्ञःकालविशेषवित् ॥ भवानस्मद्धितेयुक्तः
सुहृदाप्तोऽर्थवित्तमः ॥ १५ ॥ एवमुक्तस्तुसुग्रीवोविनतंनामयूथपम् ॥ अब्रवीद्रामसान्निध्येलक्ष्मणस्यचधीमतः ॥ १६ ॥ शैलाभंमेघ
निर्घोषमूर्जितंप्लवगेश्वरम् ॥ सोमसूर्यनिभैःसार्धंवानरैर्वानरोत्तम ॥ १७ ॥ देशकालनयैर्युक्तोविज्ञःकार्यविनिश्चये ॥ वृतःशतसहस्रेण
वानराणांतरस्विनाम् ॥ १८ ॥ अधिगच्छदिशंपूर्वांसशैलवनकाननाम् ॥ तत्रसीतांचवैदेहींनिलयंरावणस्यच ॥ १९ ॥ मार्गध्वंगिरि
दुर्गेषुवनेषुचनदीषुच ॥ नदींभागीरथींरम्यांसरयूंकौशिकींतथा ॥ २० ॥ कालिंदींयमुनांरम्यांयामुनंचमहागिरिम् ॥ सरस्वतींचसिंधुं

वृतःकोटिसहस्रेणवानराणामदृश्यत ॥१९॥ ऋक्षाणांभीमवेगानांधूम्रःशत्रुनिबर्हणः ॥ वृतःकोटिसहस्राभ्यांद्वाभ्यांसमभिवर्तत ॥ २० ॥
महाबलनिभैर्घोरैःपनसोनामयूथपः ॥ आजगाममहावीर्यस्तिसृभिःकोटिभिर्वृतः ॥ २१ ॥ नीलांजनचयाकारोनीलोनामैषयूथपः ॥
अदृश्यतमहाकायःकोटिभिर्दशभिर्वृतः ॥२२॥ ततःकांचनशैलाभोगवयोनामयूथपः ॥ आजगाममहावीर्यःकोटिभिःपंचभिर्वृतः ॥२३॥
दरीमुखश्चबलवान्यूथपोभ्याययौतदा ॥ वृतःकोटिसहस्रेणसुग्रीवंसमवस्थितः ॥ २४ ॥ मैन्दश्चद्विविदश्चोभावश्विपुत्रौमहाबलौ ॥
कोटिकोटिसहस्रेणवानराणामदृश्यताम् ॥ २५ ॥ गजश्चबलवान्वीरस्तिसृभिःकोटिभिर्वृतः ॥ ऋक्षराजोमहातेजाजाम्बवान्नामना
मतः ॥ २६ ॥ कोटिभिर्दशभिर्व्याप्तःसुग्रीवस्यवशेस्थितः ॥ रुमणोनामतेजस्वीविक्रांतैर्वानरैर्वृतः ॥ २७ ॥ आगतोबलवांस्तूर्णंको
टीशतसमावृतः ॥ ततःकोटिसहस्राणांसहस्रेणशतेनच ॥ २८ ॥ पृष्ठतोऽनुगतःप्राप्तोहरिभिर्गंधमादनः ॥ ततःपद्मसहस्रेणवृतःशंखशते
नच ॥ २९ ॥ युवराजोंऽगदःप्राप्तःपितुस्तुल्यपराक्रमः ॥ ततस्ताराद्युतिस्तारोहरिभिर्भीमविक्रमैः ॥ ३० ॥ पंचभिर्हरिकोटीभिर्दूरतः
पर्यदृश्यत ॥ इंद्रजानुःकविर्वीरोयूथपःप्रत्यदृश्यत ॥ ३१ ॥ एकादशानांकोटीनामीश्वरस्तैश्चसंवृतः ॥ ततोरंभस्त्वनुप्राप्तस्तरुणा
दित्यसन्निभः ॥ ३२ ॥ अयुतेनवृतश्चैवसहस्रेणशतेनच ॥ ततोयूथपतिर्वीरोदुर्मुखोनामवानरः ॥ ३३ ॥ प्रत्यदृश्यतकोटीभ्यांद्वाभ्यां
परिवृतोबली ॥ कैलासशिखराकारैर्वानरैर्भीमविक्रमैः ॥ ३४ ॥ वृतःकोटिसहस्रेणहनुमान्प्रत्यदृश्यत ॥ नलश्चापिमहावीर्यःसंवृतोद्रु
मवासिभिः ॥ ३५ ॥ कोटीशतेनसंप्राप्तःसहस्रेणशतेनच ॥ ततोदरीमुखःश्रीमान्कोटिभिर्दशभिर्वृतः ॥ ३६ ॥ संप्राप्तोभिनदंस्तस्य
सुग्रीवस्यमहात्मनः ॥ शरभःकुमुदोवह्निर्वानरोरंभएवच ॥ ३७ ॥ एतेचान्येचबहवोवानराःकामरूपिणः ॥ आवृत्यपृथिवींसर्वांपर्व
तांश्चवनानिच ॥ ३८ ॥ यूथपाःसमनुप्राप्तायेषांसंख्यानविद्यते ॥ आगताश्चानिविष्टाश्चपृथिव्यांसर्ववानराः ॥ ३९ ॥ आप्लवंतःप्लवं
तश्चगर्जंतश्चप्लवंगमाः ॥ अभ्यवर्तंतसुग्रीवंसूर्यमभ्रगणाइव ॥ ४० ॥ कुर्वाणाबहुशब्दांश्चप्रकृष्टाबाहुशालिनः ॥ शिरोभिर्वानरेंद्रायसु
ग्रीवायन्यवेदयन् ॥ ४१ ॥ अपरेवानरश्रेष्ठाःसंगम्यचयथोचितम् ॥ सुग्रीवेणसमागम्यस्थिताःप्रांजलयस्तदा ॥ ४२ ॥ सुग्रीवस्त्व

अर्बुदैरर्बुदशतैर्मध्यैश्चांत्यैश्चवानराः ॥ समुद्राश्चपरार्धाश्चहरयोहरियूथपाः ॥ ३१ ॥ आगमिष्यंतितेराजन्महेंद्रसमविक्रमाः ॥ मेघ
पर्वतसंकाशामेरुविंध्यकृतालयाः ॥ ३२ ॥ तेत्वामभिगमिष्यंतिराक्षसंयोद्धुमाहवे ॥ निहत्यरावणंयुद्धेह्यानयिष्यंतिमैथिलीम् ॥ ३३ ॥
ततःसमुद्योगमवेक्ष्यवीर्यवान्हरिप्रवीरस्यनिदेशवर्तिनः ॥ बभूवहर्षाद्वसुधाधिपात्मजःप्रबुद्धनीलोत्पलतुल्यदर्शनः ॥ ३४ ॥ इत्यार्षे
श्रीम०वा०आ०च०सा० किष्किन्धाकांडे अष्टात्रिंशःसर्गः ॥ ३८ ॥ इतिब्रुवाणंसुग्रीवंरामोधर्मभृतांवरः ॥ बाहुभ्यांसंपरिष्वज्य
प्रत्युवाचकृतांजलिम् ॥१॥ यदिंद्रोवर्षतेवर्षंनतच्चित्रंभविष्यति ॥ आदित्योसौसहस्रांशुःकुर्याद्वितिमिरंनभः ॥२॥ चन्द्रमारजनींकुर्यात्प्र
भयासौम्यनिर्मलाम् ॥ त्वद्विधोवापिमित्राणांप्रीतिंकुर्यात्परंतप ॥ ३ ॥ एवंत्वयिनतच्चित्रंभवेद्यत्सौम्यशोभनम् ॥ जानाम्यहंत्वांसुग्री
वसततंप्रियवादिनम् ॥४॥ त्वत्सनाथःसखेसंख्येजेतास्मिसकलानरीन् ॥ त्वमेवमेसुहृन्मित्रंसाहाय्यंकर्तुमर्हसि ॥ ५ ॥ जहारात्मवि
नाशायमैथिलींराक्षसाधमः ॥ वंचयित्वातुपौलोमीमनुह्लादोयथाशचीम् ॥ ६ ॥ नचिरात्तंवधिष्यामिरावणंनिशितैःशरैः ॥ पौलो
म्याःपितरंदृप्तंशतक्रतुरिवारिहा ॥ ७ ॥ एतस्मिन्नंतरेचैवरजःसमभिवर्तत ॥ उष्णतीव्रांसहस्रांशोश्छादयद्गगनेप्रभाम् ॥ ८ ॥ दिशः
पर्याकुलाश्चासंस्तमसातेनदूषिताः ॥ चचालचमहीसर्वासशैलवनकानना ॥ ९ ॥ ततोनगेंद्रसंकाशैस्तीक्ष्णदंष्ट्रैर्महाबलैः ॥ कृत्स्नासंछा
दिताभूमिरसंख्येयैःप्लवंगमैः ॥ १० ॥ निमेषांतरमात्रेणततस्तैर्हरियूथपैः ॥ कोटीशतपरीवारैर्वानरैर्हरियूथपैः ॥ ११ ॥ नादेयैःपार्वतैये
श्चसामुद्रैश्चमहाबलैः ॥ हरिभिर्मेघनिर्ह्रादैरन्यैश्चवनवासिभिः ॥ १२ ॥ तरुणादित्यवर्णैश्चशशिगौरैश्चवानरैः ॥ पद्मकेसरवर्णैश्चश्वेतैर्हे
मकृतालयैः ॥ १३ ॥ कोटीसहस्रैर्दशभिःश्रीमान्परिवृतस्तदा ॥ वीरःशतबलिर्नामवानरःप्रत्यदृश्यत ॥ १४ ॥ ततःकांचनशैलाभस्ता
रायावीर्यवान्पिता ॥ अनेकैर्बहुसाहस्रैःकोटिभिःप्रत्यदृश्यत ॥ १५ ॥ तथापरेणकोटीनांसहस्रेणसमन्वितः ॥ पितारुमायाः
संप्राप्तःसुग्रीवश्वशुरोविभुः ॥ १६ ॥ पद्मकेसरसंकाशस्तरुणार्कनिभाननः ॥ बुद्धिमान्वानरश्रेष्ठःसर्ववानरसत्तमः ॥ १७ ॥ अनेकै
र्बहुसाहस्रैर्वानराणांसमन्वितः ॥ पिताहनुमतःश्रीमान्केसरीप्रत्यदृश्यत ॥ १८ ॥ गोलांगूलमहाराजोगवाक्षोभीमविक्रमः ॥

तद्वचनंश्रुत्वाहरयःशीघ्रमाययुः ॥ ७ ॥ बद्धांजलिपुटाःसर्वेयेस्युःस्त्रीदर्शनक्षमाः ॥ तानुवाचततःप्राप्तान्राजार्कसदृशप्रभः ॥ ८ ॥ उप
स्थापयतक्षिप्रंशिबिकांममवानराः ॥ श्रुत्वातुवचनंतस्यहरयःशीघ्रविक्रमाः ॥ ९ ॥ समुपस्थापयामासुःशिबिकांप्रियदर्शनाम् ॥
तामुपस्थापितांदृष्ट्वाशिबिकांवानराधिपः ॥ १० ॥ लक्ष्मणारुह्यतांशीघ्रमितिसौमित्रिमब्रवीत् ॥ इत्युक्त्वाकांचनंयानंसुग्रीवःसूर्यसन्नि
भम् ॥ ११ ॥ बहुभिर्हरिभिर्युक्तमारुरोहसलक्ष्मणः ॥ पांडुरेणातपत्रेणध्रियमाणेनमूर्धनि ॥ १२ ॥ शुक्लैश्चवालव्यजनैर्धूयमानैःसमं
ततः ॥ शंखभेरीनिनादैश्चबंदिभिश्चाभिनंदितः ॥ १३ ॥ निर्ययौप्राप्यसुग्रीवोराज्यश्रियमनुत्तमाम् ॥ सवानरशतैस्तीक्ष्णैर्बहुभिः
शस्त्रपाणिभिः ॥ १४ ॥ परिकीर्णोययौतत्रयत्ररामोव्यवस्थितः ॥ सतंदेशमनुप्राप्यश्रेष्ठंरामनिषेवितम् ॥ १५ ॥ अवातरन्महातेजाः
शिबिकायाःसलक्ष्मणः ॥ आसाद्यचततोरामंकृतांजलिपुटोऽभवत् ॥ १६ ॥ कृतांजलौस्थितेतस्मिन्वानराश्चाभवंस्तथा ॥ तटाक
मिवतंदृष्ट्वारामःकुड्मलपंकजम् ॥ १७ ॥ वानराणांमहत्सैन्यंसुग्रीवेप्रीतिमानभूत् ॥ पादयोःपतितंमूर्ध्नातमुत्थाप्यहरीश्वरम् ॥ १८ ॥
प्रेम्णाचबहुमानाच्चराघवःपरिषस्वजे ॥ परिष्वज्यचधर्मात्मानिषीदेतिततोऽब्रवीत् ॥ १९ ॥ निषण्णंतंततोदृष्ट्वाक्षितौरामोऽब्रवीत्ततः ॥
धर्ममर्थंचकामंचकालेयस्तुनिषेवते ॥ २० ॥ विभज्यसततंवीरसराजाहरिसत्तम ॥ हित्वाधर्मंतथार्थंचकामंयस्तुनिषेवते ॥ २१ ॥
सवृक्षाग्रेयथासुप्तःपतितःप्रतिबुध्यते ॥ अमित्राणांवधेयुक्तोमित्राणांसंग्रहेरतः ॥ २२ ॥ त्रिवर्गफलभोक्ताचराजाधर्मेणयुज्यते ॥ उद्योग
समयस्त्वेषप्राप्तःशत्रुनिषूदन ॥ २३ ॥ संचिंत्यतांहिपिंगेशहरिभिःसहमंत्रिभिः ॥ एवमुक्तस्तुसुग्रीवोरामंवचनमब्रवीत् ॥ २४ ॥
प्रनष्टाश्रीश्चकीर्तिश्चकपिराज्यंचशाश्वतम् ॥ त्वत्प्रसादान्महाबाहोपुनःप्राप्तमिदंमया ॥ २५ ॥ तवदेवप्रसादाच्चभ्रातुश्चजयतांवर ॥ कृतं
नप्रतिकुर्याद्यःपुरुषाणांहिदूषकः ॥ २६ ॥ एतेवानरमुख्याश्चशतशःशत्रुसूदन ॥ प्राप्ताश्चादायबलिनःपृथिव्यांसर्ववानरान् ॥ २७ ॥
ऋक्षाश्चवानराःशूरागोलांगूलाश्चराघव ॥ कांतारवनदुर्गाणामभिज्ञाघोरदर्शनाः ॥ २८ ॥ देवगंधर्वपुत्राश्चवानराःकामरूपिणः ॥
स्वैःस्वैःपरिवृताःसैन्यैर्वर्ततेपथिराघव ॥ २९ ॥ शतैःशतसहस्रैश्चवर्ततेकोटिभिस्तथा ॥ अयुतैश्चावृतावीरशंकुभिश्चपरंतप ॥ ३० ॥

टचो दशच्युताः ॥२१॥ कैलासशिखरेभ्यश्चसिंहकेसरवर्चसाम् ॥ ततःकोटिसहस्राणिवानराणांसमागमन् ॥ २२ ॥ फलमूलेनजीवं
तोहिमवंतमुपाश्रिताः ॥ तेषांकोटिसहस्राणांसहस्रंसमवर्तत ॥ २३ ॥ अंगारकसमानानांभीमानांभीमकर्मणाम् ॥ विंध्याद्वानरकोटी
नांसहस्राण्यपतन्द्रुतम् ॥ २४ ॥ क्षीरोदवेलानिलयास्तमालवनवासिनः ॥ नारिकेलाशनाश्चैवतेषांसंख्यानविद्यते ॥ २५ ॥ वनेभ्यो
गह्वरेभ्यश्चसरिद्भ्यश्चमहाबला ॥ आगच्छद्वानरीसेनापिबंतीवदिवाकरम् ॥ २६ ॥ येतुत्वरयितुंयातावानराःसर्ववानरान् ॥ तेवीरा
हिमवच्छैलेदद्दशुस्तंमहाद्रुमम् ॥ २७ ॥ तस्मिन्गिरिवरेपुण्येयज्ञोमाहेश्वरःपुरा ॥ सर्वदेवमनस्तोषोबभूवसुमनोरमः ॥ २८ ॥ अन्न
निष्यंदयातानिमूलानिचफलानिच ॥ अमृतस्वादुकल्पानिदद्दशुस्तत्रवानराः ॥ २९ ॥ तदन्नसंभवंदिव्यंफलंमूलंमनोहरम् ॥ यः
कश्चित्सकृदश्नातिमासंभवतितर्पितः ॥ ३० ॥ तानिमूलानिदिव्यानिफलानिचफलाशनाः ॥ औषधानिचदिव्यानिजगृहुर्हरिपुं
गवाः ॥ ३१ ॥ तस्माच्चयज्ञायतनात्पुष्पाणिसुरभीणिच ॥ आनिन्युर्वानरागत्वासुग्रीवप्रियकारणात् ॥ ३२ ॥ तेतुसर्वेहरिवराःपृथि
व्यांसर्ववानरान् ॥ संचोदयित्वात्वरितंयूथानांजग्मुरग्रतः ॥ ३३ ॥ तेतुतेनमुहूर्तेनकपयःशीघ्रचारिणः ॥ किष्किन्धांत्वरयाप्राप्ताःसुग्री
वोयत्रवानरः ॥ ३४ ॥ तेगृहीत्वौषधीःसर्वाःफलंमूलंचवानराः ॥ तंप्रतिग्राहयामासुर्वचनंचेदमब्रुवन् ॥ ३५ ॥ सर्वेपरिसृताःशैलाःस
रितश्चवनानिच ॥ पृथिव्यांवानराःसर्वेशासनादुपयांतिते ॥ ३६ ॥ एवंश्रुत्वाततोहृष्टःसुग्रीवःप्लवगाधिपः ॥ प्रतिजग्राहचप्रीतस्तेषां
सर्वमुपायनम् ॥३७॥ इत्यार्षे श्रीम० वा० आ० च० सा० किं० कांडे सप्तत्रिंशः सर्गः॥३७॥ प्रतिगृह्यचतत्सर्वमुपायनमुपाहृतम् ॥
वानरान्सांत्वयित्वाचसर्वानेवव्यसर्जयत् ॥१॥ विसर्जयित्वासहरीन्सहस्रान्कृतकर्मणः ॥ मेनेकृतार्थमात्मानंराघवंचमहाबलम् ॥२ ॥
सलक्ष्मणोभीमबलंसर्ववानरसत्तमम् ॥ अब्रवीत्प्रश्रितंवाक्यंसुग्रीवंसंप्रहर्षयन् ॥ ३ ॥ किष्किंधायाविनिष्क्रामयदितेसौम्यरोचते ॥
तस्यतद्वचनंश्रुत्वालक्ष्मणस्यसुभाषितम् ॥ ४ ॥ सुग्रीवःपरमप्रीतोवाक्यमेतदुवाचह ॥ एवंभवतुगच्छामस्थेयंत्वच्छासनेमया ॥ ५ ॥
तमेवमुक्त्वासुग्रीवोलक्ष्मणंशुभलक्षणम् ॥ विसर्जयामासतदाताराद्याश्चैवयोषितः ॥ ६ ॥ एहीत्युच्चैर्हरिवरान्सुग्रीवःसमुदाहरत् ॥ तस्य

शीघ्रमितोवीरनिष्क्रमत्वंमयासह ॥ सांत्वयस्ववयस्यंचभार्याहरणदुःखितम् ॥ १९ ॥ यच्चशोकाभिभूतस्यश्रुत्वारामस्यभाषितम् ॥
मयात्वंपरुषाण्युक्तस्तत्क्षमस्वसखेमम ॥ २० ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वा० आ० च० सा० कि० कांडे षट्त्रिंशः सर्गः ॥ ३६ ॥
एवमुक्तस्तुसुग्रीवोलक्ष्मणेनमहात्मना ॥ हनूमंतंस्थितंपार्श्वेवचनंचेदमब्रवीत् ॥ १ ॥ महेंद्रहिमवद्विंध्यकैलासशिखरेषुच ॥ मंदरे
पांडुशिखरेपंचशैलेषुयेस्थिताः ॥ २ ॥ तरुणादित्यवर्णेषुभ्राजमानेषुनित्यशः ॥ पर्वतेषुसमुद्रांतेपश्चिमस्यांतुयेदिशि ॥ ३ ॥ आदि
त्यभवनेचैवगिरौसंध्याभ्रसन्निभे ॥ पद्माचलवनंभीमाःसंश्रिताहरिपुंगवाः ॥ ४ ॥ अंजनांबुदसंकाशाःकुंजरेंद्रमहौजसः ॥ अंजनेपर्व
तेचैवयेवसंतिप्लवंगमाः ॥ ५ ॥ महाशैलगुहावासावानराःकनकप्रभाः ॥ मेरुपार्श्वगताश्चैवयेचधूम्रगिरिंश्रिताः ॥ ६ ॥ तरुणादित्यवर्णा
श्चपर्वतेयेमहारुणे ॥ पिबंतोमधुमैरेयंभीमवेगाःप्लवंगमाः ॥ ७ ॥ वनेषुचसुरम्येषुसुगंधिषुमहत्सुच ॥ तापसाश्रमरम्येषुवनांतेषुसमं
ततः ॥ ८ ॥ तांस्तांस्त्वमानयक्षिप्रंपृथिव्यांसर्ववानरान् ॥ सामदानादिभिःकल्पैर्वानरैर्वेगवत्तरैः ॥ ९ ॥ प्रेषिताःप्रथमंयेचमयाज्ञाता
महाजवाः ॥ त्वरणार्थंतुभूयस्त्वंसंप्रेषयहरीश्वरान् ॥ १० ॥ येप्रसक्ताश्चकामेषुदीर्घसूत्राश्चवानराः ॥ इहानयस्वतान्शीघ्रंसर्वानेव
कपीश्वरान् ॥ ११ ॥ अहोभिर्दशभिर्येचनागच्छंतिममाज्ञया ॥ हंतव्यास्तेदुरात्मानोराजशासनदूषकाः ॥ १२ ॥ शतान्यथसहस्रा
णिकोट्यश्चममशासनात् ॥ प्रयांतुकपिसिंहानांनिदेशेममयेस्थिताः ॥ १३ ॥ मेघपर्वतसंकाशाश्छादयंतइवाम्बरम् ॥ घोररूपाःकपि
श्रेष्ठायांतुमच्छासनादितः ॥ १४ ॥ तेगतिज्ञागतिंगत्वापृथिव्यांसर्ववानराः ॥ आनयंतुहरीन्सर्वांस्त्वरिताःशासनान्मम ॥ १५ ॥
तस्यवानरराजस्यश्रुत्वावायुसुतोवचः ॥ दिक्षुसर्वासुविक्रांतान्प्रेषयामासवानरान् ॥ १६ ॥ तेपदंविष्णुविक्रांतंपतत्रिज्योतिरध्वगाः ॥
प्रयाताःप्रहिताराज्ञाहरयस्तुक्षणेनवै ॥ १७ ॥ तेसमुद्रेषुगिरिषुवनेषुचसरस्सुच ॥ वानरावानरान्सर्वान्रामहेतोरचोदयन् ॥ १८ ॥
मृत्युकालोपमस्याज्ञांराजराजस्यवानराः ॥ सुग्रीवस्याययुःश्रुत्वासुग्रीवभयशंकिताः ॥ १९ ॥ ततस्तेऽजनसंकाशागिरेस्तस्मान्महा
बलाः ॥ तिस्रःकोटचःप्लवंगानांनिर्ययुर्यत्रराघवः ॥ २० ॥ अस्तंगच्छतियत्रार्कस्तस्मिन्गिरिवरेरताः ॥ संतप्तहेमवर्णाभास्तस्मात्को

णोऽयंविक्रांतान्सुमहाबलान् ॥ राघवस्यार्थसिद्ध्यर्थंननिर्यातिहरीश्वरः ॥ २० ॥ कृतासुसंस्थासौमित्रेसुग्रीवेणपुरायथा ॥ अद्यतैर्वा
नरैःसर्वैरागंतव्यंमहाबलैः ॥ २१ ॥ ऋक्षकोटिसहस्राणिगोलांगूलशतानिच ॥ अद्यत्वामुपयास्यंतिजहिकोपमरिंदम ॥ कोटयोनेका
स्तुकाकुत्स्थकपीनांदीप्ततेजसाम् ॥ २२ ॥ तवहिमुखमिदंनिरीक्ष्यकोपात्क्षतजसमेनयनेनिरीक्षमाणाः ॥ हरिवरवनितानयांतिशांति
प्रथमभयस्यहिशंकिताःस्मसर्वाः ॥ २३ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वा० आ० च० सा० किष्किंधाकांडे पंचत्रिंशः सर्गः ॥ ३५ ॥
इत्युक्तस्तारयावाक्यंप्रश्रितंधर्मसंहितम् ॥ मृदुस्वभावःसौमित्रिःप्रतिजग्राहतद्वचः ॥ १ ॥ तस्मिन्प्रतिगृहीतेतुवाक्येहरिगणेश्वरः ॥
लक्ष्मणात्सुमहत्त्रासंवस्त्रंक्लिन्नमिवात्यजत् ॥ २ ॥ ततःकंठगतंमाल्यंचित्रंबहुगुणंमहत् ॥ चिच्छेदविमदश्चासीत्सुग्रीवोवानरेश्वरः ॥३॥
सलक्ष्मणंभीमबलंसर्ववानरसत्तमः ॥ अब्रवीत्प्रश्रितंवाक्यंसुग्रीवःसंप्रहर्षयन् ॥ ४ ॥ प्रनष्टाश्रीश्चकीर्तिश्चकपिराज्यंचशाश्वतम् ॥
रामप्रसादात्सौमित्रेपुनश्चाप्तमिदंमया ॥ ५ ॥ कःशक्तस्तस्यदेवस्यख्यातस्यस्वेनकर्मणा ॥ तादृशंप्रतिकुर्वीतअंशेनापिनृपात्मज॥६॥
सीतांप्राप्स्यतिधर्मात्मावधिष्यतिचरावणम् ॥ सहायमात्रेणमयाराघवःस्वेनतेजसा ॥ ७ ॥ सहायकृत्यंकिंतस्ययेनसप्तमहाद्रुमाः ॥
गिरिश्चवसुधाचैवबाणेनैकेनदारिताः ॥ ८ ॥ धनुर्विस्फारयाणस्ययस्यशब्देनलक्ष्मण ॥ सशैलाकंपिताभूमिःसहायैःकिंनुतस्यवै ॥९ ॥
अनुयात्रांनरेंद्रस्यकरिष्येऽहंनरर्षभ ॥ गच्छतोरावणंहन्तुंवैरिणंसपुरःसरम् ॥ १० ॥ यदिकिंचिदतिक्रांतविश्वासात्प्रणयेनवा ॥ प्रेष्यस्य
क्षमितव्यंमेनकश्चिन्नापराध्यति ॥ ११ ॥ इतितस्यब्रुवाणस्यसुग्रीवस्यमहात्मनः ॥ अभवल्लक्ष्मणःप्रीतःप्रेम्णाचेदमुवाचह ॥ १२ ॥
सर्वथाहिममभ्रातासनाथोवानरेश्वर ॥ त्वयानाथेनसुग्रीवप्रश्रितेनविशेषतः ॥ १३ ॥ यस्तेप्रभावःसुग्रीवयच्चतेशौचमीदृशम् ॥ अर्हस्त्वं
कपिराज्यस्यश्रियंभोक्तुमनुत्तमाम् ॥ १४ ॥ सहायेनतुसुग्रीवत्वयारामःप्रतापवान् ॥ वधिष्यतिरणेशत्रूनचिरान्नात्रसंशयः ॥ १५ ॥
धर्मज्ञस्यकृतज्ञस्यसंग्रामेष्वनिवर्तिनः ॥ उपपन्नंचयुक्तंचसुग्रीवतवभाषितम् ॥ १६ ॥ दोषज्ञःप्रतिसामर्थ्येकोऽन्योभाषितुमर्हति ॥
वर्जयित्वाममज्येष्ठंत्वांचवानरसत्तम ॥ १७ ॥सदृशश्चासिरामेणविक्रमेणबलेनच ॥ सहायोदैवतैर्दत्तश्चिरायहरिपुंगव ॥ १८ ॥ किंतु

स्यमहात्मनः ॥ सद्यस्त्वंनिशितैर्बाणैर्हतोद्रक्ष्यसिवालिनम् ॥ १७ ॥ नससंकुचितःपंथायेनवालीहतोगतः ॥ समयेतिष्ठसुग्रीवमावा
लिपथमन्वगाः ॥ १८ ॥ ननूनमिक्ष्वाकुवरस्यकार्मुकाच्छरांश्चतान्पश्यसिवज्रसन्निभान् ॥ ततःसुखंनामनिषेवसेसुखीनरामकार्यंमन
साप्यवेक्षसे ॥ १९ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे चतुस्त्रिंशः सर्गः ॥ ३४ ॥ ॥
तथाब्रुवाणंसौमित्रिंप्रदीप्तमिवतेजसा ॥ अब्रवील्लक्ष्मणंताराताराधिपनिभानना ॥ १ ॥ नैवंलक्ष्मणवक्तव्योनायंपरुषमर्हति ॥ हरीणा
मीश्वरःश्रोतुंतववक्त्राद्विशेषतः ॥ २ ॥ नैवाकृतज्ञःसुग्रीवोनशठोनापिदारुणः ॥ नैवानृतकथोवीरनजिह्मश्चकपीश्वरः ॥ ३ ॥ उपकारं
कृतंवीरोनाप्ययंविस्मृतःकपिः ॥ रामेणवीरसुग्रीवोयदन्यैर्दुष्करंरणे ॥ ४ ॥ रामप्रसादात्कीर्तिंचकपिराज्यंचशाश्वतम् ॥ प्राप्तवानि
हसुग्रीवोरुमांमांचपरंतप ॥ ५ ॥ सुदुःखंशयितःपूर्वंप्राप्येदंसुखमुत्तमम् ॥ प्राप्तकालंनजानीतेविश्वामित्रोयथामुनिः ॥ ६ ॥ घृताच्यां
किलसंसक्तोदशवर्षाणिलक्ष्मण ॥ अहोमन्यतधर्मात्माविश्वामित्रोमहामुनिः ॥ ७ ॥ सहिप्राप्तंनजानीतेकालंकालविदांवरः ॥ विश्वा
मित्रोमहातेजाःकिंपुनर्यःपृथग्जनः ॥ ८ ॥ देहधर्मंगतस्यास्यपरिश्रांतस्यलक्ष्मण ॥ अवितृप्तस्यकामेषुरामःक्षंतुमिहार्हति ॥ ९ ॥
नचरोपवशंतातगंतुमर्हसिलक्ष्मण ॥ निश्चयार्थमविज्ञायसहसाप्राकृतोयथा ॥ १० ॥ सत्त्वयुक्ताहिपुरुषास्त्वद्विधाःपुरुषर्षभ ॥ अवि
मृश्यनरोषस्यसहसायांतिवश्यताम् ॥ ११ ॥ प्रसादयेत्वांधर्मज्ञसुग्रीवार्थंसमाहिता ॥ महान्रोषसमुत्पन्नःसंरंभस्त्यज्यतामयम् ॥१२ ॥
रुमांमांचांगदंराज्यंधनधान्यपशूनिच ॥ रामप्रियार्थंसुग्रीवस्त्यजेदितिमतिर्मम ॥ १३ ॥ समानेष्यतिसुग्रीवःसीतयासहराघवम् ॥
शशांकमिवरोहिण्याहत्वातंराक्षसाधमम् ॥ १४ ॥ शतकोटिसहस्राणिलंकायांकिलरक्षसाम् ॥ अयुतानिचषट्त्रिंशत्सहस्राणिशता
निच ॥ १५ ॥ अहत्वातांश्चदुर्धर्षांत्राक्षसान्कामरूपिणः ॥ अशक्यंरावणंहंतुंयेनसामैथिलीहृता ॥ १६ ॥ तेनशक्यारणेहंतुमसहाये
नलक्ष्मण ॥ रावणःक्रूरकर्माचसुग्रीवेणविशेषतः ॥ १७ ॥ एवमाख्यातवान्वालीसह्यभिज्ञोहरीश्वरः ॥ आगमस्तुनमेव्यक्तःश्रवात्त
स्यब्रवीम्यहम् ॥ १८ ॥ त्वत्सहायनिमित्तंहिप्रेषिताहरिपुंगवाः ॥ आनेतुंवानरान्युद्धेसुबहून्हरिपुंगवान् ॥ १९ ॥ तांश्चप्रतीक्षमा

सिनः ॥ ६० ॥ तदागच्छमहाबाहोचारित्रंरक्षितंत्वया ॥ अच्छलंमित्रभावेनसतांदारावलोकनम् ॥ ६१ ॥ तारयाचाप्यनुज्ञातस्त्व
रयावापिचोदितः ॥ प्रविवेशमहाबाहुरभ्यंतरमरिंदमः ॥ ६२ ॥ ततःसुग्रीवमासीनंकांचनेपरमासने ॥ महार्हास्तरणोपेतेददर्शादित्यस
न्निभम् ॥ ६३ ॥ दिव्याभरणचित्रांगंदिव्यरूपंयशस्विनम् ॥ दिव्यमाल्यांबरधरंमहेंद्रमिवदुर्जयम् ॥ ६४ ॥ दिव्याभरणमालाभिः
प्रमदाभिःसमंततः ॥ संरब्धतररक्ताक्षोबभूवांतकसन्निभः ॥ ६५ ॥ रुमांतुवीरःपरिरभ्यगाढंवरासनस्थोवरहेमवर्णः ॥ ददर्शसौमित्रि
मदीनसत्त्वंविशालनेत्रःसविशालनेत्रम् ॥ ६६ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे त्रयस्त्रिंशः
सर्गः ॥ ३३ ॥ तमप्रतिहतंक्रुद्धंप्रविष्टंपुरुषर्षभम् ॥ सुग्रीवोलक्ष्मणंदृष्ट्वाबभूवव्यथितेंद्रियः ॥ १ ॥ क्रुद्धंनिःश्वसमानंतंप्रदीप्तमिवते
जसा ॥ भ्रातुर्व्यसनसंतप्तंदृष्ट्वादशरथात्मजम् ॥ २ ॥ उत्पपातहरिश्रेष्ठोहित्वासौवर्णमासनम् ॥ महान्महेंद्रस्ययथास्वलंकृतइव
ध्वजः ॥ ३ ॥ उत्पतंतमनूत्पेतूरुमाप्रभृतयःस्त्रियः ॥ सुग्रीवंगगनेपूर्णंचंद्रंतारागणाइव ॥ ४ ॥ संरक्तनयनःश्रीमान्संचचारकृतांजलिः ॥
बभूवावस्थितस्तत्रकल्पवृक्षोमहानिव ॥ ५ ॥ रुमाद्वितीयंसुग्रीवंनारीमध्यगतंस्थितम् ॥ अब्रवील्लक्ष्मणःक्रुद्धःसतारंशशिनंयथा ॥ ६ ॥
सत्त्वाभिजनसंपन्नःसानुक्रोशोजितेंद्रियः ॥ कृतज्ञःसत्यवादीचराजालोकेमहीयते ॥ ७ ॥ यस्तुराजास्थितोऽधर्मेमित्राणामुपकारि
णाम् ॥ मिथ्याप्रतिज्ञांकुरुतेकोनृशंसतरस्ततः ॥ ८ ॥ शतमश्वानृतेहंतिसहस्रंतुगवानृते ॥ आत्मानंस्वजनंहंतिपुरुषःपुरुषानृते ॥ ९ ॥
पूर्वंकृतार्थोमित्राणांनतत्प्रतिकरोतियः ॥ कृतघ्नःसर्वभूतानांसवध्यःप्लवगेश्वर ॥ १० ॥ गीतोऽयंब्रह्मणाश्लोकःसर्वलोकनमस्कृतः ॥
दृष्ट्वाकृतघ्नंक्रुद्धेनतन्निबोधप्लवंगम ॥ ११ ॥ गोघ्नेचैवसुरापेचचौरेभग्नव्रतेतथा ॥ निष्कृतिर्विहितासद्भिःकृतघ्नेनास्तिनिष्कृतिः ॥ १२ ॥
अनार्यस्त्वंकृतघ्नश्चमिथ्यावादीचवानर ॥ पूर्वंकृतार्थोरामस्यनतत्प्रतिकरोषियत् ॥ १३ ॥ ननुनामकृतार्थेनत्वयारामस्यवानर ॥
सीतायामार्गणेयत्नःकर्तव्यः कृतमिच्छता ॥ १४ ॥ सत्वंग्राम्येषुभोगेषुसक्तोमिथ्याप्रतिश्रवः ॥ नत्वांरामोविजानीतेसर्पमंडूकरावि
णम् ॥ १५ ॥ महाभागेनरामेणपापःकरुणवेदिना ॥ हरीणांप्रापितोराज्यंत्वंदुरात्मामहात्मना ॥ १६ ॥ कृतंचेन्नातिजानीषेराघव

सूनोः ॥ उवाचताराप्रणयप्रगल्भंवाक्यंमहार्थंपरिसांत्वरूपम् ॥ ४० ॥ किंकोपमूलंमनुजेंद्रपुत्रकस्तेनसंतिष्ठतिवाङ्निदेशे ॥ कःशुष्क
वृक्षंवनमापतंतंदवाग्निमासीदतिनिर्विशंकः ॥ ४१ ॥ सतस्यावचनंश्रुत्वासांत्वपूर्वमशंकितः ॥ भूयःप्रणयदृष्टार्थंलक्ष्मणोवाक्यम
ब्रवीत् ॥ ४२ ॥ किमयंकामवृत्तस्तेलुप्तधर्मार्थसंग्रहः ॥ भर्ताभर्तृहितेयुक्तेनचैवमवबुध्यसे ॥ ४३ ॥ नचिंतयतिराज्यार्थंसोस्मान्छो
कपरायणान् ॥ सामान्यपरिषत्तारेकाममेवोपसेवते ॥ ४४ ॥ समासांश्चतुरःकृत्वाप्रमाणंप्लवगेश्वरः ॥ व्यतीतांस्तान्मदोदग्रोविहरन्नाव
बुध्यते ॥ ४५ ॥ नहिधर्मार्थसिद्ध्यर्थंपानमेवप्रशस्यते ॥ पानादर्थश्चकामश्चधर्मश्चपरिहीयते ॥ ४६ ॥ धर्मलोपोमहांस्तावत्कृतेह्य
प्रतिकुर्वतः ॥ अर्थलोपश्चमित्रस्यनाशेगुणवतोमहान् ॥ ४७ ॥ मित्रंह्यर्थगुणश्रेष्ठंसत्यधर्मपरायणम् ॥ तद्द्वयंतुपरित्यक्तंनतुधर्मेव्य
वस्थितम् ॥ ४८ ॥ तदेवंप्रस्तुतेकार्येकार्यमस्माभिरुत्तरम् ॥ तत्कार्यंकार्यतत्त्वज्ञेत्वमुदाहर्तुमर्हसि ॥ ४९ ॥ सातस्यधर्मार्थसमाधि
युक्तंनिशम्यवाक्यंमधुरस्वभावम् ॥ तारागतार्थेमनुजेंद्रकार्येविश्वासयुक्तंतमुवाचभूयः ॥ ५० ॥ नकोपकालःक्षितिपालपुत्रनचापिको
पःस्वजनेविधेयः ॥ त्वदर्थकामस्यजनस्यतस्यप्रमादमप्यर्हसिवीरसोढुम् ॥ ५१ ॥ कोपंकथंनामगुणप्रकृष्टःकुमारकुर्यादपकृष्टसत्त्वे ॥
कस्त्वद्विधःकोपवशंहिगच्छेत्सत्त्वावरुद्धस्तपसःप्रसूतिः ॥ ५२ ॥ जानामिकोपंहरिवीरबंधोर्जानामिकार्यस्यचकालसंगम् ॥ जानामि
कार्यंत्वयियत्कृतंनस्तच्चापिजानामियदत्रकार्यम् ॥ ५३ ॥ तच्चापिजानामितथाविषह्यंबलंनरश्रेष्ठशरीरजस्य ॥ जानामियस्मिंश्चज
नेऽवबद्धंकामेनसुग्रीवमसक्तमद्य ॥ ५४ ॥ नकामतंत्रेतवबुद्धिरस्तित्वंवैयथामन्युवशंप्रपन्नः ॥ नदेशकालौहियथार्थधर्माववेक्षतेकामर
तिर्मनुष्यः ॥ ५५ ॥ तंकामवृत्तंममसन्निकृष्टंकामाभियोगाच्चविमुक्तलज्जम् ॥क्षमस्वतावत्परवीरहंतस्त्वद्भ्रातरंवानरवंशनाथम् ॥ ५६ ॥
महर्षयोधर्मतपोभिरामाःकामानुकामाःप्रतिबद्धमोहाः ॥ अयंप्रकृत्याचपलःकपिस्तुकथंनसज्जेतसुखेषुराजा ॥ ५७ ॥ इत्येवमुक्त्वा
वचनंमहार्थंसावानरीलक्ष्मणमप्रमेयम् ॥ पुनःसखेदंमदविह्वलाक्षीभर्तुर्हितंवाक्यमिदंबभाषे ॥ ५८ ॥उद्योगस्तुचिराज्ञप्तःसुग्रीवेणनरो
त्तम ॥ कामस्यापिविधेयेनतवार्थप्रतिसाधने ॥ ५९ ॥ आगताहिमहावीर्याहरयःकामरूपिणः ॥ कोटीःशतसहस्राणिनानानगनिवा

णम् ॥ १७ ॥ सुग्रीवस्यगृहंरम्यंप्रविवेशमहाबलः ॥ अवार्यमाणःसौमित्रिर्महाभ्रमिवभास्करः ॥ १८ ॥ ससप्तकक्ष्याधर्मात्मायाना
सनसमावृताः ॥ प्रविश्यसुमहद्गुप्तंददर्शान्तःपुरंमहत् ॥ १९ ॥ हैमराजतपर्यंकैर्बहुभिश्चवरासनैः ॥ महार्हास्तरणोपेतैस्तत्रतत्रसमावृ
तम् ॥ २० ॥ प्रविशन्नेवसततंशुश्रावमधुरस्वनम् ॥ तंत्रीगीतसमाकीर्णंसमतालपदाक्षरम् ॥ २१ ॥ बह्वीश्चविविधाकारारूपयौवनग
र्विताः ॥ स्त्रियःसुग्रीवभवनेददर्शसमहाबलः ॥ २२ ॥ दृष्ट्वाभिजनसंपन्नास्तत्रमाल्यकृतस्रजः ॥ वरमाल्यकृतव्यग्राभूषणोत्तमभू
षिताः ॥ २३ ॥ नातृप्तान्नातिचव्यग्रान्नानुदात्तपरिच्छदान् ॥ सुग्रीवानुचरांश्चापिलक्षयामासलक्ष्मणः ॥ २४ ॥ कूजितंनूपुराणांचकां
चीनांनिःस्वनंतथा ॥ सनिशम्यततःश्रीमान्सौमित्रिर्लज्जितोऽभवत् ॥ २५ ॥ रोषवेगप्रकुपितःश्रुत्वाचाभरणस्वनम् ॥ चकारज्यास्व
नंवीरोदिशःशब्देनपूरयन् ॥ २६ ॥ चारित्रेणमहाबाहुरपकृष्टःसलक्ष्मणः ॥ तस्थावेकांतमाश्रित्यरामकोपसमन्वितः ॥ २७ ॥ तेन
चापस्वनेनाथसुग्रीवःप्लवगाधिपः ॥ विज्ञायागमनंत्रस्तःसंचचालवरासनात् ॥ २८ ॥ अंगदेनयथामह्यंपुरस्तात्प्रतिवेदितम् ॥ सुव्य
क्तमेषसंप्राप्तःसौमित्रिर्भ्रातृवत्सलः ॥ २९ ॥ अंगदेनसमाख्यातोज्यास्वनेनचवानरः ॥ बुबुधेलक्ष्मणंप्राप्तंमुखंचास्योपशुष्यत ॥ ३० ॥
ततस्तारांहरिश्रेष्ठःसुग्रीवःप्रियदर्शनाम् ॥ उवाचहितमव्यग्रस्त्राससंभ्रांतमानसः ॥ ३१ ॥ किंनुरुट्कारणंसुभ्रुप्रकृत्यामृदुमानसः ॥
सरोषइवसंप्राप्तोयेनायंराघवानुजः ॥ ३२ ॥ किंपश्यसिकुमारस्यरोषस्थानमनिंदिते ॥ नखल्वकारणेकोपमाहरेन्नरपुंगवः ॥ ३३ ॥
यद्यस्यकृतमस्माभिर्बुध्यसेकिंचिदप्रियम् ॥ तद्बुद्ध्यासंप्रधार्याशुक्षिप्रमेवाभिधीयताम् ॥ ३४ ॥ अथवास्वयमेवैनंद्रष्टुमर्हसिभा
मिनि ॥ वचनैःसांत्वयुक्तैश्चप्रसादयितुमर्हसि ॥ ३५ ॥ त्वद्दर्शनेविशुद्धात्मानस्मकोपंकरिष्यति ॥ नहिस्त्रीषुमहात्मानःक्वचित्कुर्व
तिदारुणम् ॥ ३६ ॥ त्वयासांत्वैरुपक्रांतंप्रसन्नेंद्रियमानसम् ॥ ततःकमलपत्राक्षंद्रक्ष्याम्यहमरिंदमम् ॥ ३७ ॥ साप्रस्खलंतीमदविह्व
लाक्षीप्रलंबकांचीगुणहेमसूत्रा ॥ सलक्षणालक्ष्मणसन्निधानंजगामतारानमितांगयष्टिः ॥ ३८ ॥ सतांसमीक्ष्यैवहरीशपत्नींतस्थावुदा
सीनतयामहात्मा ॥ अवाङ्मुखोभून्मनुजेंद्रपुत्रःस्त्रीसन्निकर्षाद्विनिवृत्तकोपः ॥ ३९ ॥ सापानयोगाच्चनिवृत्तलज्जादृष्टिप्रसादाच्चनरेंद्र

लक्ष्मणस्यप्रसादनात् ॥ १७ ॥ नियुक्तैर्मंत्रिभिर्वाच्योऽवश्यपार्थिवोहितम् ॥ इतएवभयंत्यक्त्वाब्रवीम्यवधृतंवचः ॥ १८ ॥ अभि
क्रुद्धःसमर्थोहिचापमुद्यम्यराघवः ॥ सदेवासुरगंधर्ववशेस्थापयितुंजगत् ॥ १९ ॥ नसक्षमःकोपयितुंयःप्रसाद्यःपुनर्भवेत् ॥ पूर्वोपका
रंस्मरताकृतज्ञेनविशेषतः ॥ २० ॥ तस्यमूर्ध्नाप्रणम्यत्वंसपुत्रःससुहृज्जनः ॥ राजंस्तिष्ठस्वसमयेभर्तुर्भार्येवतद्वशे ॥ २१ ॥ नरामरामा
नुजशासनंत्वयाकपींद्रयुक्तंमनसाप्यपोहितुम् ॥ मनोहितेज्ञास्यतिमानुषंबलंसराघवस्यास्यसुरेंद्रवर्चसः ॥२२॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे
वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे द्वात्रिंशः सर्गः ॥ ३२ ॥ अथप्रतिसमादिष्टोलक्ष्मणःपरवीरहा ॥ प्रविवेशगुहांर
म्यांकिष्किंधांरामशासनात् ॥ १ ॥ द्वारस्थाहरयस्तत्रमहाकायामहाबलाः ॥ बभूवुर्लक्ष्मणंदृष्ट्वासर्वेप्रांजलयःस्थिताः ॥ २ ॥ निः
श्वसंतंतुतंदृष्ट्वाक्रुद्धंदशरथात्मजम् ॥ बभूवुर्हरयस्त्रस्तानचैनंपर्यवारयन् ॥ ३ ॥ सतांरत्नमयींदिव्यांश्रीमान्पुष्पितकाननाम् ॥ रम्यां
रत्नसमाकीर्णांददर्शमहतींगुहाम् ॥ ४ ॥ हर्म्यप्रासादसंबाधांनानारत्नोपशोभिताम् ॥ सर्वकामफलैर्वृक्षैःपुष्पितैरुपशोभिताम् ॥ ५ ॥
देवगंधर्वपुत्रैश्चवानरैःकामरूपिभिः ॥ दिव्यमाल्यांबरधरैःशोभितांप्रियदर्शनैः ॥ ६ ॥ चंदनागुरुपद्मानांगंधैःसुरभिगंधिताम् ॥ मैरे
याणांमधूनांचसंमोदितमहापथाम् ॥ ७ ॥ विंध्यमेरुगिरिप्रख्यैःप्रासादैर्नैकभूमिभिः ॥ ददर्शगिरिनद्यश्चविमलास्तत्रराघवः ॥ ८ ॥
अंगदस्यगृहंरम्यंमैन्दस्यद्विविदस्यच ॥ गवयस्यगवाक्षस्यगजस्यशरभस्यच ॥ ९ ॥ विद्युन्मालेश्चसंपातेःसूर्याक्षस्यहनूमतः ॥ वीर
बाहोःसुबाहोश्चनलस्यचमहात्मनः ॥ १० ॥ कुमुदस्यसुषेणस्यतारजांबवतोस्तथा ॥ दधिवक्त्रस्यनीलस्यसुपाटलसुनेत्रयोः ॥ ११ ॥
एतेषांकपिमुख्यानांराजमार्गेमहात्मनाम् ॥ ददर्शगृहमुख्यानिमहासाराणिलक्ष्मणः ॥ १२ ॥ पांडुराभ्रप्रकाशानिगंधमाल्ययुतानिच ॥
प्रभूतधनधान्यानिस्त्रीरत्नैःशोभितानिच ॥ १३ ॥ पांडुरेणतुशैलेनपरिक्षिप्तंदुरासदम् ॥ वानरेंद्रगृहंरम्यंमहेंद्रसदनोपमम् ॥ १४ ॥
शुक्लैःप्रासादशिखरैःकैलासशिखरोपमैः ॥ सर्वकामफलैर्वृक्षैःपुष्पितैरुपशोभितम् ॥ १५ ॥ महेंद्रदत्तैःश्रीमद्भिर्नीलजीमूतसन्निभैः ॥
दिव्यपुष्पफलैर्वृक्षैःशीतच्छायैर्मनोरमैः ॥ १६ ॥ हरिभिःसंवृतद्वारंबलिभिःशस्त्रपाणिभिः ॥ दिव्यमाल्यावृतंशुभ्रंतप्तकांचनतोर

कोधनुष्पाणिर्द्वारितिष्ठतिलक्ष्मणः ॥ यस्यभीताःप्रवेपंतोनादान्मुंचंतिवानराः ॥ ४६ ॥ सएषराघवभ्रातालक्ष्मणोवाक्यसारथिः ॥
व्यवसायरथःप्राप्तस्तस्यरामस्यशासनात् ॥४७॥ अयंचतनयोराजंस्तारायादयितोंगदः ॥ लक्ष्मणेनसकाशंतेप्रेषितस्त्वरयानघ ॥४८॥
सोयंरोषपरीताक्षोद्वारितिष्ठतिवीर्यवान् ॥ वानरान्वानरपतेचक्षुषानिर्दहन्निव ॥ ४९ ॥ तस्यमूर्ध्नाप्रणामंत्वंसपुत्रःसहबांधवः ॥ गच्छ
शीघ्रंमहाराजरोषोह्यद्योपशाम्यताम् ॥५०॥ यथाहिरामोधर्मात्मातत्कुरुष्वसमाहितः ॥ राजंस्तिष्ठस्वसमयेभवसत्यप्रतिश्रवः ॥ ५१ ॥
इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च॰ सा॰ किष्किंधाकाण्डे एकत्रिंशः सर्गः ॥ ३१ ॥ अंगदस्यवचःश्रुत्वासुग्रीवः
सचिवैः सह ॥ लक्ष्मणंकुपितंश्रुत्वामुमोचासनमात्मवान् ॥ १ ॥ सचतानब्रवीद्वाक्यंनिश्चित्यगुरुलाघवम् ॥ मंत्रज्ञान्मंत्रकुशलो
मंत्रेषुपरिनिष्ठितः ॥ २ ॥ नमेदुर्व्याहृतंकिंचिन्नापिमेदुरनुष्ठितम् ॥ लक्ष्मणोराघवभ्राताक्रुद्धःकिमितिचिंतये ॥ ३ ॥असुहृद्भिर्ममा
मित्रैर्नित्यमंतरदर्शिभिः ॥ ममदोषानसंभूतान्श्रावितोराघवानुजः ॥ ४ ॥ अत्रतावद्यथाबुद्धिःसर्वैरेवयथाविधि ॥ भावस्यनिश्चयस्ता
वद्विज्ञेयोनिपुणंशनैः ॥ ५ ॥ नखल्वस्तिममत्रासोलक्ष्मणान्नापिराघवात् ॥ मित्रंत्वस्थानकुपितंजनयत्येवसंभ्रमम् ॥ ६ ॥ सर्वथासु
करंमित्रंदुष्करंप्रतिपालनम् ॥ अनित्यत्वात्तुचित्तानांप्रीतिरल्पेपिविद्यते ॥ ७ ॥ अतोनिमित्तंत्रस्तोहंरामेणतुमहात्मना ॥ यन्ममोप
कृतंशक्यंप्रतिकर्तुंनतन्मया ॥ ८ ॥ सुग्रीवेणैवमुक्तेतुहनूमान्हरिपुंगवः ॥ उवाचस्वेनतर्केणमध्येवानरमंत्रिणाम् ॥ ९ ॥ सर्वथानैतदा
श्चर्यंयत्त्वंहरिगणेश्वर ॥ नविस्मरस्यविस्रब्धमुपकारंकृतंशुभम् ॥ १० ॥ राघवेणतुवीरेणभयमुत्सृज्यदूरतः ॥ त्वत्प्रियार्थंहतोवालीश
क्रतुल्यपराक्रमः ॥ ११ ॥ सर्वथाप्रणयात्क्रुद्धोराघवोनात्रसंशयः ॥ भ्रातरंसंप्रहितवाँल्लक्ष्मणंलक्ष्मिवर्धनम् ॥ १२ ॥ त्वंप्रमत्तोनजा
नीषेकालंकालविदांवर ॥ फुल्लसप्तच्छदश्यामाप्रवृत्तातुशरच्छुभा ॥ १३ ॥ निर्मलग्रहनक्षत्राद्यौःप्रनष्टबलाहका ॥ प्रसन्नाश्चदिशःसर्वाः
सरितश्चसरांसिच ॥ १४ ॥ प्राप्तमुद्योगकालंतुनावैषिहरिपुंगव ॥ त्वंप्रमत्तइतिव्यक्तंलक्ष्मणोऽयमिहागतः ॥ १५ ॥ आर्तस्यहृतदा
रस्यपरुषंपुरुषांतरात् ॥ वचनंमर्षणीयंतराघवस्यमहात्मनः ॥ १६ ॥ कृतापराधस्यहितेनान्यत्पश्याम्यहंक्षमम् ॥ अंतरेणांजलिंबद्ध्वा

महर्षणाः ॥ गिरिकुंजरमेघाभानगरान्निर्ययुस्तदा ॥ २३ ॥ नखदंष्ट्रायुधाःसर्वेवीराविकृतदर्शनाः ॥ सर्वेशार्दूलदंष्ट्राश्चसर्वेविवृतद
र्शनाः ॥ २४ ॥ दशनागबलाःकेचित्केचिद्दशगुणोत्तराः ॥ केचिन्नागसहस्रस्यबभूवुस्तुल्यवर्चसः ॥ २५ ॥ ततस्तैःकपिभिर्व्याप्तांद्रु
महस्तैर्महाबलैः ॥ अपश्यल्लक्ष्मणःक्रुद्धःकिष्किंधांतांदुरासदाम् ॥ २६ ॥ ततस्तेहरयःसर्वेप्राकारपरिखांतरात् ॥ निष्क्रम्योदग्रसत्त्वा
स्तुतस्थुराविष्कृतंतदा ॥ २७ ॥ सुग्रीवस्यप्रमादंचपूर्वजस्यार्थमात्मवान् ॥ दृष्ट्वाक्रोधवशंवीरःपुनरेवजगामसः ॥ २८ ॥ सदीर्घोष्ण
महोच्छ्वासःकोपसंरक्तलोचनः ॥ बभूवनरशार्दूलःसधूमइवपावकः ॥ २९ ॥ बाणशल्यस्फुरज्जिह्वःसायकासनभोगवान् ॥ स्वतेजो
विषसंभूतःपंचास्यइवपन्नगः ॥ ३० ॥ तंदीप्तमिवकालाग्निंनागेंद्रमिवकोपितम् ॥ समासाद्यांगदस्त्रासाद्विषादमगमत्परम् ॥ ३१ ॥
सोंगदंरोषताम्राक्षःसंदिदेशमहायशाः ॥ सुग्रीवःकथ्यतांवत्ससममागमनमित्युत ॥ ३२ ॥ एषरामानुजःप्राप्तस्त्वत्सकाशमरिंदम ॥ भ्रातु
र्व्यसनसंतप्तोद्वारितिष्ठतिलक्ष्मणः ॥३३ ॥ तस्यवाक्यंयदिरुचिःक्रियतांसाधुवानर ॥ इत्युक्त्वाशीघ्रमागच्छवत्सवाक्यमरिंदम ॥३४॥
लक्ष्मणस्यवचःश्रुत्वाशोकाविष्टोऽङ्गदोब्रवीत् ॥ पितुःसमीपमागम्यसौमित्रिरयमागतः ॥ ३५ ॥ अथांगदस्तस्यसुतीव्रवाचासंभ्रांत
भावःपरदीनवक्त्रः ॥ निर्गत्यपूर्वंनृपतेस्तरस्वीततोरुमायाश्चरणौववंदे ॥ ३६ ॥ संगृह्यपादौपितुरुग्रतेजाजग्राहमातुःपुनरेवपादौ ॥
पादौरुमायाश्चनिपीडयित्वानिवेदयामासततस्तदर्थम् ॥ ३७ ॥ सनिद्राक्लांतसंवीतोवानरोनविबुद्धवान् ॥ बभूवमदमत्तश्चमदनेनचमो
हितः ॥ ३८ ॥ ततःकिलकिलांचक्रुर्लक्ष्मणंप्रेक्ष्यवानराः ॥ प्रसादयंतस्तंक्रुद्धंभयमोहितचेतसः ॥ ३९ ॥ तेमहौघनिभंदृष्ट्वावज्राश
निसमस्वनम् ॥ सिंहनादंसमंचक्रुर्लक्ष्मणस्यसमीपतः ॥ ४० ॥ तेनशब्देनमहताप्रत्यबुध्यतवानरः ॥ मदविह्वलताम्राक्षोव्याकुलः
स्रग्विभूषणः ॥ ४१ ॥ अथांगदवचःश्रुत्वातेनैवचसमागतौ ॥ मंत्रिणौवानरेंद्रस्यसंमतोदारदर्शनौ ॥ ४२ ॥ यक्षश्चैवप्रभावश्चमंत्रि
णावर्थधर्मयोः ॥ वक्तुमुच्चावचंप्राप्तंलक्ष्मणंतौशशंसतुः ॥ ४३ ॥ प्रसादयित्वासुग्रीवंवचनैःसार्थनिश्चितैः ॥ आसीनंपर्युपासीनौ
यथाशक्रंमरुत्पतिम् ॥ ४४ ॥ सत्यसंधौमहाभागौभ्रातरौरामलक्ष्मणौ ॥ मनुष्यभावंसंप्राप्तौराज्यार्हौराज्यदायिनौ ॥ ४५ ॥ तयोरे

समुदीर्णकामम् ॥ नरेंद्रसूनुर्नरदेवपुत्रंरामानुजःपूर्वजमित्युवाच ॥ १ ॥ नवानरःस्थास्यतिसाधुवृत्तेनमन्यतेकर्मफलानुषंगान् ॥ नभो
क्ष्यतेवानरराज्यलक्ष्मींतथाहिनातिक्रमतेऽस्यबुद्धिः ॥ २ ॥ मतिक्षयाद्ग्राम्यसुखेषुसक्तस्तवप्रसादात्प्रतिकारबुद्धिः ॥ हतोऽग्रजंपश्यतु
वीरवालिनंनराज्यमेवंविगुणस्यदेयम् ॥ ३ ॥ नधारयेकोपमुदीर्णवेगंनिहन्मिसुग्रीवमसत्यमद्य ॥ हरिप्रवीरैःसहवालिपुत्रोनरेंद्रपुत्र्या
विचयंकरोतु ॥ ४ ॥ तमात्तबाणासनमुत्पतंतंनिवेदितार्थंरणचंडकोपम् ॥ उवाचरामःपरवीरहंतास्ववेक्षितंसानुनयंचवाक्यम् ॥ ५ ॥
नहिवैत्वद्विधोलोकेपापमेवंसमाचरेत् ॥ कोपमार्येणयोहंतिसवीरःपुरुषोत्तमः ॥ ६ ॥ नेदमत्रत्वयाग्राह्यंसाधुवृत्तेनलक्ष्मण ॥ तांप्रीति
मनुवर्तस्वपूर्ववृत्तंचसंगतम् ॥ ७ ॥ सामोपहितयावाचारूक्षाणिपरिवर्जयन् ॥ वक्तुमर्हसिसुग्रीवंव्यतीतंकालपर्यये ॥ ८ ॥ सोऽग्रजेना
नुशिष्टार्थोयथावत्पुरुषर्षभः ॥ प्रविवेशपुरींवीरोलक्ष्मणःपरवीरहा ॥ ९ ॥ ततःशुभमतिःप्राज्ञोभ्रातुःप्रियहितेरतः ॥ लक्ष्मणःप्रतिसंर
ब्धोजगामभवनंकपेः ॥ १० ॥ शक्रबाणासनप्रख्यंधनुःकालांतकोपमम् ॥ प्रगृह्यगिरिशृंगाभंमंदरःसानुमानिव ॥ ११ ॥ यथोक्तका
रीवचनमुत्तरंचैवसोत्तरम् ॥ बृहस्पतिसमोबुद्ध्यामत्वारामानुजस्तदा ॥ १२ ॥ कामक्रोधसमुत्थेनभ्रातुःक्रोधाग्निनावृतः ॥ प्रभंजन
इवाप्रीतःप्रययौलक्ष्मणस्ततः ॥ १३ ॥ सालतालाश्वकर्णांश्चतरसापातयन्बलात् ॥ पर्यस्यन्गिरिकूटानिद्रुमानन्यांश्चवेगितः ॥ १४॥
शिलाश्चशकलीकुर्वन्पद्भ्यांगजइवाशुगः ॥ दूरमेकपदंत्यक्त्वाययौकार्यवशाद्द्रुतम् ॥ १५ ॥ तामपश्यद्बलाकीर्णांहरिराजमहापुरीम्॥
दुर्गामिक्ष्वाकुशार्दूलःकिष्किंधांगिरिसंकटे ॥ १६ ॥ रोषात्प्रस्फुरमाणोष्ठःसुग्रीवंप्रतिलक्ष्मणः ॥ ददर्शवानरान्भीमान्किष्किंधायांब
हिश्चरान् ॥ १७ ॥ तंदृष्ट्वावानराःसर्वेलक्ष्मणंपुरुषर्षभम् ॥ शैलशृंगाणिशतशःप्रवृद्धांश्चमहीरुहान् ॥ जगृहुःकुंजरप्रख्यावानराःपर्वतां
तरे ॥ १८ ॥ तान्गृहीतप्रहरणान्सर्वान्दृष्ट्वातुलक्ष्मणः ॥ बभूवद्विगुणंक्रुद्धोबह्विंधनइवानलः ॥ १९ ॥ तंतेभयपरीतांगाःक्षुब्धंदृष्ट्वाप्लवं
गमाः ॥ कालमृत्युयुगांताभंशतशोविद्रुतादिशः ॥ २० ॥ ततःसुग्रीवभवनंप्रविश्यहरिपुंगवाः ॥ क्रोधमागमनंचैवलक्ष्मणस्यन्यवेद
यन् ॥ २१ ॥ तारयासहितःकामीसक्तःकपिवृषस्तदा ॥ नतेषांकपिसिंहानांशुश्राववचनंतदा ॥ २२ ॥ ततःसचिवसंदिष्टाहरयोरो

शतोपमाः ॥ ममशोकाभितप्तस्यतथासीतामपश्यतः ॥ ६४ ॥ चक्रवाकीवभर्तारंपृष्ठतोऽनुगतावनम् ॥ विषमंदंडकारण्यमुद्यानमिवचां
गना ॥ ६५ ॥ प्रियाविहीनेदुःखार्तेहृतराज्येविवासिते ॥ कृपांनकुरुतेराजासुग्रीवोमयिलक्ष्मण ॥ ६६ ॥ अनाथोहृतराज्योऽयंरावणे
नचधर्षितः ॥ दीनोदूरगृहःकामीमांचैवशरणंगतः ॥ ६७ ॥ इत्येतैःकारणैःसौम्यसुग्रीवस्यदुरात्मनः ॥ अहंवानरराजस्यपरिभूतःपरं
तपः ॥ ६८ ॥ सकालंपरिसंख्यायसीतायाःपरिमार्गणे ॥ कृतार्थःसमयंकृत्वादुर्मतिर्नावबुध्यते ॥ ६९ ॥ सकिष्किंधांप्रविश्यत्वंब्रूहि
वानरपुंगवम् ॥ मूर्खंग्राम्यसुखेसक्तंसुग्रीवंवचनान्मम ॥ ७० ॥ अर्थिनामुपपन्नानांपूर्वंचाप्युपकारिणाम् ॥ आशांसंश्रुत्ययोहंतिसलो
केपुरुषाधमः ॥ ७१ ॥ शुभंवा यदिवापापंयोहिवाक्यमुदीरितम् ॥ सत्येनपरिगृह्णातिसवीरःपुरुषोत्तमः ॥ ७२ ॥ कृतार्थाह्यकृतार्था
नांमित्राणांनभवंतिये ॥ तान्मृतानपिक्रव्यादाःकृतघ्नान्नोपभुञ्जते ॥ ७३ ॥ नूनंकांचनपृष्ठस्यविकृष्टस्यमयारणे ॥ द्रष्टुमिच्छसिचाप
स्यरूपंविद्युद्गणोपमम् ॥ ७४ ॥ घोरंज्यातलनिर्घोषंक्रुद्धस्यममसंयुगे ॥ निर्घोषमिववज्रस्यपुनःसंश्रोतुमिच्छसि ॥ ७५ ॥ काममेवं
गतेयस्यपरिज्ञातपराक्रमे ॥ त्वत्सहायस्यमेवीरनचिंतास्यान्नृपात्मज ॥ ७६ ॥ यदर्थमयमारंभःकृतःपरपुरंजय ॥ समयंनाभिजानाति
कृतार्थःप्लवगेश्वरः ॥ ७७ ॥ वर्षासमयकालंतुप्रतिज्ञायहरीश्वरः ॥ व्यतीतांश्चतुरोमासान्विहरन्नावबुध्यते ॥ ७८ ॥ सामात्यपरिष
त्क्रीडन्पानमेवोपसेवते ॥ शोकदीनेषुनास्मासुसुग्रीवःकुरुतेदयाम् ॥ ७९ ॥ उच्यतांगच्छसुग्रीवस्त्वयावीरमहाबल ॥ ममरोषस्यय
द्रूपंब्रूयाश्चैनमिदंवचः ॥ ८० ॥ नससंकुचितःपंथायेनवालीहतोगतः ॥ समयेतिष्ठसुग्रीवमावालिपथमन्वगाः ॥ ८१ ॥ एकएवरणेवा
लीशरेणनिहतोमया ॥ त्वांतुसत्यादतिक्रांतंहनिष्यामिसबांधवम् ॥ ८२ ॥ यदेवंविहितेकार्येयद्धितंपुरुषर्षभ ॥ तत्तद्ब्रूहिनरश्रेष्ठत्व
राकालव्यतिक्रमः ॥ ८३ ॥ कुरुष्वसत्यंममवानरेश्वरप्रतिश्रुतंधर्ममवेक्ष्यशाश्वतम् ॥ मावालिनंप्रेतगतोयमक्षयेत्वमद्यपश्येर्ममचोदि
तःशरैः ॥ ८४ ॥ सपूर्वजंतीव्रविवृद्धकोपंलालप्यमानंप्रसमीक्ष्यदीनम् ॥ चकारतीव्रांमतिमुग्रतेजाहरीश्वरेमानववंशवर्धनः ॥ ८५ ॥
इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे त्रिंशः सर्गः ॥ ३० ॥ सकामिनंदीनमदीनसत्त्वंशोकाभिपन्नं

ताविप्रसरंतिसर्पाः ॥ ४४ ॥ चंचच्चंद्रकरस्पर्शहर्षोन्मीलिततारका ॥ अहोरागवतीसंध्याजहातुस्त्रयमंबरम् ॥४५॥ रात्रिःशशांकोदि
तसौम्यवक्त्रातारागणोन्मीलितचारुनेत्रा ॥ ज्योत्स्नांशुकप्रावरणाविभातिनारीवशुक्लांशुकसंवृतांगी ॥ ४६ ॥ विपक्वशालिप्रसवानि
भुक्त्वाप्रहर्षितासारसचारुपंक्तिः ॥ नभःसमाक्रामतिशीघ्रवेगावातावधूताग्रथितेवमाला ॥ ४७ ॥ सुप्तैकहंसंकुमुदैरुपेतंमहाह्रदस्थंस
लिलंविभाति ॥ घनैर्विमुक्तंनिशिपूर्णचन्द्रंतारागणाकीर्णमिवांतरिक्षम् ॥ ४८ ॥ प्रकीर्णहंसाकुलमेखलानांप्रबुद्धपद्मोत्पलमालिनीनाम् ॥
वाप्युत्तमानामधिकाद्यलक्ष्मीर्वरांगनानामिवभूषितानाम् ॥ ४९ ॥ वेणुस्वरव्यंजिततूर्यमिश्रःप्रत्यूषकालेऽनिलसंप्रवृत्तः ॥ संमूर्च्छितो
गह्वरगोवृषाणामन्योन्यमापूरयतीवशब्दः ॥ ५० ॥ नवैर्नदीनांकुसुमप्रहासैर्व्याधूयमानैर्मृदुमारुतेन ॥ धौतामलक्षौमपटप्रकाशैःकूला
निकाशैरुपशोभितानि ॥ ५१ ॥ वनप्रचंडामधुपानशौंडाःप्रियान्विताःषट्चरणाःप्रहृष्टाः ॥ वनेषुमत्ताःपवनानुयात्रांकुर्वंतिपद्मासनरे
णुगौराः ॥ ५२ ॥ जलंप्रसन्नंकुसुमप्रहासंक्रौंचस्वनंशालिवनंविपक्वम् ॥ मृदुश्चवायुर्विमलश्चचंद्रःशंसंतिवर्षव्यपनीतकालम् ॥ ५३ ॥
मीनोपसंदर्शितमेखलानांनदीवधूनांगतयोद्यमंदाः ॥ कांतोपभुक्तालसगामिनीनांप्रभातकालेष्विवकामिनीनाम् ॥ ५४ ॥ सचक्रवाका
निलशैवलानिकाशैर्दुकूलैरिवसंवृतानि ॥ सपत्ररेखाणिसरोचनानिवधूमुखानीवनदीमुखानि ॥ ५५ ॥ प्रफुल्लबाणासनचित्रितेषुप्रहृष्ट
षट्पादनिकूजितेषु ॥ गृहीतचापोद्यतदंडचंडःप्रचंडचापोऽद्यवनेषुकामः ॥ ५६ ॥ लोकंसुवृष्ट्यापरितोषयित्वानदीस्तटाकानिचपूर
यित्वा ॥ निष्पन्नसस्यांवसुधांचकृत्वात्यक्त्वानभस्तोयधराःप्रनष्टाः ॥ ५७ ॥ दर्शयंतिशरन्नद्यःपुलिनानिशनैःशनैः ॥ नवसंगमसव्री
डाजघनानीवयोषितः ॥ ५८ ॥ प्रसन्नसलिलाःसौम्यकुररीभिर्विनादिताः ॥ चक्रवाकगणाकीर्णाविभांतिसलिलाशयाः ॥ ५९ ॥
अन्योन्यबद्धवैराणांजिगीषूणांनृपात्मज ॥ उद्योगसमयःसौम्यपार्थिवानामुपस्थितः ॥ ६० ॥ इयंसाप्रथमायात्रापार्थिवानांनृपात्मज॥
नचपश्यामिसुग्रीवमुद्योगंचतथाविधम् ॥ ६१ ॥ असनाःसप्तपर्णाश्चकोविदाराश्चपुष्पिताः ॥ दृश्यंतेबंधुजीवाश्चश्यामाश्चगिरिसा
नुषु ॥ ६२ ॥ हंससारसचक्राह्वैःकुररैश्चसमंततः ॥ पुलिनान्यवकीर्णानिनदीनांपश्यलक्ष्मण ॥ ६३ ॥ चत्वारोवार्षिकामासागतावर्ष

नादःप्रस्रवणानांचप्रशांतःसहसानघ ॥ २६ ॥ अभिवृष्टामहामेघैर्निर्मलाश्चित्रसानवः ॥ अनुलिप्ताइवाभांतिगिरयश्चंद्ररश्मिभिः ॥२७॥
शाखासुसप्तच्छदपादपानांप्रभासुताराऽर्कनिशाकराणाम् ॥ लीलासुचैवोत्तमवारणानांश्रियंविभज्याद्यशरत्प्रवृत्ता ॥ २८ ॥ संप्रत्यने
काश्रयचित्रशोभालक्ष्मीशरत्कालगुणोपपन्ना ॥ सूर्याग्रहस्तप्रतिबोधितेषुपद्माकरेष्वभ्यधिकंविभाति ॥ २९ ॥ सप्तच्छदानांकुसुमोप
गंधीषट्पादवृंदैरनुगीयमानः ॥ मत्तद्विपानांपवनानुसारीदर्पंविनेष्यन्नधिकंविभाति ॥ ३० ॥ अस्यागतैश्चारुविशालपक्षैःस्मरप्रियैः
पद्मरजोवकीर्णैः ॥ महानदीनांपुलिनोपयातैःक्रीडंतिहंसाःसहचक्रवाकैः ॥ ३१ ॥ पदप्रगल्भेषुचवारणेषुगवांसमूहेषुचदर्पितेषु ॥ प्रस
न्नतोयासुचनिम्नगासुविभातिलक्ष्मीर्बहुधाविभक्ता ॥ ३२ ॥ नभःसमीक्ष्यांबुधरैर्विमुक्तंविमुक्तबर्हाभरणावनेषु ॥ प्रियासुरक्ताविनिवृत्त
शोभागतोत्सवाध्यानपरामयूराः ॥ ३३ ॥ मनोज्ञगंधैःप्रियकैरनल्पैःपुष्पाग्रभारावनताग्रशाखैः ॥ सुवर्णगौरैर्नयनाभिरामैरुद्द्योति
तानीववनांतराणि ॥ ३४ ॥ प्रियान्वितानांनलिनीप्रियाणांवनप्रियाणांकुसुमोद्गताम् ॥ मदोत्कटानांमदलालसानांगजोत्तमानांग
तयोऽद्यमंदाः ॥ ३५ ॥ व्यक्तंनभःशस्त्रविधौतवर्णंकृशप्रवाहानिनदीजलानि ॥ कर्पूरशीताःपवनाःप्रवांतितमोविमुक्ताश्चदिशः
प्रकाशाः ॥३६॥ सूर्यातपक्रामणनष्टपंकाभूमिश्चिरोद्घाटितसांद्ररेणुः॥अन्योन्यवैरेणसमायुतानामुद्योगकालोऽद्यनराधिपानाम् ॥ ३७ ॥
शरद्गुणाप्यायितरूपशोभाःप्रहर्षिताःपांसुसमुत्थितांगाः ॥ मदोत्कटाःसंप्रतियुद्धलुब्धावृषागवांमध्यगतानदंति ॥ ३८ ॥ समन्मथाती
व्रतरानुरागाकुलान्वितामंदगतिःकरेणुः ॥ मदान्वितंसंपरिवार्ययांतंवनेषुभर्तारमनुप्रयाति ॥ ३९ ॥ त्यक्त्वावराण्यात्मविभूषितानिबर्हा
णितीरोपगतानदीनाम् ॥ निर्भर्त्स्यमानाइवसारसौघैःप्रयांतिदीनाविमनामयूराः ॥ ४० ॥ वित्रास्यकारंडवचक्रवाकान्महारवैर्भिन्नक
टागजेंद्राः ॥ सरस्सुबुद्धांबुजभूषणेषुविक्षोभ्यविक्षोभ्यजलंपिबंति ॥ ४१ ॥ व्यपेतपंकासुसवालुकासुप्रसन्नतोयासुसगोकुलासु ॥
ससारसारावविनादितासुनदीषुहंसानिपतंतिहृष्टाः ॥ ४२ ॥ नदीघनप्रस्रवणोदकानामतिप्रवृद्धानिलबर्हिणानाम् ॥ प्लवंगमानांचगतो
त्सवानांध्रुवंरवाःसंप्रतिसंप्रनष्टाः ॥ ४३ ॥ अनेकवर्णाःसुविनष्टकायानवोदितष्वंबुधरेषुनष्टाः ॥ क्षुधार्दिताघोरविषाबिलेभ्यश्चिरोषि

दृष्ट्वाचविमलंव्योमगद्युतविद्दलाहकम् ॥ सारसारावसंघुष्टंविललापार्तयागिरा ॥ ५ ॥ आसीनःपर्वतस्याग्रेहेमधातुविभूषिते ॥ शार
दंगगनंदृष्ट्वाजगाममनसाप्रियाम् ॥ ६ ॥ सारसारावसंनादैःसारसारावनादिनी ॥ याश्रमेरमतेबालासाद्यमेरमतेकथम् ॥ ७ ॥ पुष्पि
तांश्चासनान्दृष्ट्वाकांचनानिवनिर्मलान् ॥ कथंसारमतेबालापश्यंतीमामपश्यती ॥ ८ ॥ यापुराकलहंसानांकलेनकलभाषिणी ॥
बुध्यतेचारुसर्वांगीसाद्यमेरमतेकथम् ॥ ९ ॥ निःस्वनंचक्रवाकानांनिशम्यसहचारिणाम् ॥ पुंडरीकविशालाक्षीकथमेषाभवि
ष्यति ॥ १० ॥ सरांसिसरितोवापीःकाननानिवनानिच ॥ तांविनामृगशावाक्षींचरन्नाद्यसुखंलभे ॥ ११ ॥ अपितांमद्वियोगाच्चसौ
कुमार्याच्चभामिनीम् ॥ सुदूरंपीडयेत्कामःशरद्गुणनिरंतरः ॥ १२ ॥ एवमादिनरश्रेष्ठोविललापनृपात्मजः ॥ विहंगइवसारंगःसलिलं
त्रिदशेश्वरात् ॥ १३ ॥ ततश्चंचूर्यरम्येषुफलार्थीगिरिसानुषु ॥ ददर्शपर्युपावृत्तोलक्ष्मीवाँल्लक्ष्मणोऽग्रजम् ॥ १४ ॥ सचिंतयादुःसह
यापरीतंविसंज्ञमेकंविजनेमनस्वी ॥ भ्रातुर्विषादात्त्वरितोऽतिदीनःसमीक्ष्यसौमित्रिरुवाचदीनम् ॥ १५ ॥ किमार्यकामस्यवशंगतेन
किमात्मपौरुष्यपराभवेन ॥ अयंह्रियासंह्रियतेसमाधिःकिमत्रयोगेननिवर्तते न ॥ १६ ॥ क्रियाभियोगंमनसःप्रसादंसमाधियोगानु
गतंचकालम् ॥ सहायसामर्थ्यमदीनसत्त्वःस्वकर्महेतुंचकुरुष्वतात ॥ १७ ॥ नजानकीमानववंशनाथत्वयासनाथासुलभापरेण॥नचा
ग्निचूडांज्वलितामुपेत्यनदह्यतेवीरवरार्हकश्चित् ॥ १८ ॥ सलक्षणंलक्ष्मणमप्रधृष्यंस्वभावजंवाक्यमुवाचरामः ॥ हितंचपथ्यंचनयं
प्रसक्तंससामधर्मार्थसमाहितंच ॥ १९ ॥ निःसंशयंकार्यमवेक्षितव्यंक्रियाविशेषोऽप्यनुवर्तितव्यः ॥ नतुप्रवृद्धस्यदुरासदस्यकुमारवीर्य
स्यफलंचचिंत्यम् ॥ २० ॥ अथपद्मपलाशाक्षींमैथिलीमनुचिंतयन् ॥ उवाचलक्ष्मणंरामोमुखेनपरिशुष्यता ॥ २१ ॥ तर्पयित्वास
हस्राक्षःसलिलेनवसुंधराम् ॥ निर्वर्तयित्वासस्यानिकृतकर्माव्यवस्थितः ॥ २२ ॥ दीर्घगंभीरनिर्घोषाःशैलद्रुमपुरोगमाः ॥ विसृज्यस
लिलंमेघाःपरिशांतानृपात्मज ॥ २३ ॥ नीलोत्पलदलश्यामाःश्यामीकृत्वादिशोदश ॥ विमदाइवमातंगाःशांतवेगाःपयोधराः ॥ २४ ॥
जलगर्भामहामेघाःकुटजार्जुनगंधिनः ॥ चरित्वाविरताःसौम्यवृष्टिवाताःसमुद्यताः ॥ २५ ॥ घनानांवारणानां चमयूराणांचलक्ष्मण ॥

कालवित् ॥ त्वरमाणोऽपिसप्राज्ञस्तवराजन्वशानुगः ॥ १६ ॥ कुलस्यहेतुःस्फीतस्यदीर्घबंधुश्चराघवः ॥ अप्रमेयप्रभावश्चस्वयंचाप्रति
मोगुणैः ॥ १७ ॥ तस्यत्वंकुरुवैकार्यंपूर्वंतेनकृतंतव ॥ हरीश्वरकपिश्रेष्ठानाज्ञापयितुमर्हसि ॥ १८ ॥ नहितावद्भवेत्कालोव्यतीत
श्चोदनादृते ॥ चोदितस्यहिकार्यस्यभवेत्कालव्यतिक्रमः ॥ १९ ॥ अकर्तुरपिकार्यस्यभवान्कर्ताहरीश्वर ॥ किंपुनःप्रतिकर्तुस्तेराज्ये
नचवधेनच ॥ २० ॥ शक्तिमानतिविक्रांतोवानरर्क्षगणेश्वर ॥ कर्तुंदाशरथेःप्रीतिमाज्ञायांकिंनुसज्जसे ॥ २१ ॥ कामंखलुशरैःशक्तःसुरा
सुरमहोरगान् ॥ वशेदाशरथिःकर्तुंत्वत्प्रतिज्ञामवेक्षते ॥ २२ ॥ प्राणत्यागाविशंकेनकृतंतेनमहत्प्रियम् ॥ तस्यमार्गामवैदेहींपृथिव्याम
पिचांबरे ॥ २३ ॥ देवदानवगंधर्वाअसुराःसमरुद्गणाः ॥ नचयक्षाभयंतस्यकुर्युःकिमिवराक्षसाः ॥ २४ ॥ तदेवंशक्तियुक्तस्यपूर्वंप्रति
कृतस्तथा ॥ रामस्यार्हसिपिंगेशकर्तुंसर्वात्मनाप्रियम् ॥ २५ ॥ नाधस्तादवनौनाप्सुगतिर्नोपरिचांबरे ॥ कस्यचित्सज्जतेऽस्माकंकपी
श्वरतवाज्ञया ॥ २६ ॥ तदाज्ञापयकःकिंतेकुतोवापिव्यवस्यतु ॥ हरयोह्यप्रधृष्यास्तेसंतिकोव्यग्रशोऽनघ ॥ २७ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वा
कालेसाधुनिरूपितम् ॥ सुग्रीवःसत्त्वसंपन्नश्चकारमतिमुत्तमाम् ॥ २८ ॥ संदिदेशातिमतिमान्नीलंनित्यकृतोद्यमम् ॥ दिक्षुसर्वासुसर्वै
र्घासैन्यानामुपसंग्रहे ॥ २९ ॥ यथासेनासमग्रामेयूथपालाश्चसर्वशः ॥ समागच्छंत्यसंगेनसेनाग्र्येणतथाकुरु ॥ ३० ॥ येत्वंतपालाः
प्लवगाःशीघ्रगाव्यवसायिनः ॥ समानयंतुतेशीघ्रंत्वरिताःशासनान्मम ॥ ३१ ॥ स्वयंचानंतरंकार्यंभवानेवानुपश्यतु ॥ ३२ ॥ त्रिपं
चरात्रादूर्ध्वंयःप्राप्नुयादिहवानरः ॥ तस्यप्राणांतिकोदंडोनात्रकार्याविचारणा ॥ ३३ ॥ हरींश्चवृद्धानुपयातुसांगदोभवान्ममाज्ञामधिकृ
त्यनिश्चितम् ॥ इतिव्यवस्थांहरिपुंगवेश्वरोविधायवेश्मप्रविवेशवीर्यवान् ॥ ३४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मी० आदि० च० सा०
किष्किंधाकांडे एकोनत्रिंशः सर्गः ॥ २९ ॥ गृहंप्रविष्टेसुग्रीवेविमुक्तेगगनेघनैः ॥ वर्षरात्रेस्थितोरामःकामशोकाभिपीडितः ॥ १ ॥
पांडुरंगगनंदृष्ट्वाविमलंचंद्रमंडलम् ॥ शारदींरजनींचैवदृष्ट्वाज्योत्स्नानुलेपनाम् ॥ २ ॥ कामवृत्तंचसुग्रीवंनष्टांचजनकात्मजाम् ॥
दृष्ट्वाकालमतीतंचमुमोहपरमातुरः ॥ ३ ॥ सतुसंज्ञामुपागम्यमुहूर्तान्मतिमान्नृपः ॥ मनःस्थामपिवैदेहींचिंतयामासराघवः ॥ ४ ॥

कार्यंगरीयस्त्वाद्वक्तुंनेच्छामिवानरम्॥ ६१ ॥स्वयमेवहिविश्रम्यज्ञात्वाकालमुपागतम् ॥ उपकारंचसुग्रीवोवेत्स्यतेनात्रसंशयः ॥६२ ॥
तस्मात्कालप्रतीक्षोऽहंस्थितोऽस्मिशुभलक्षण ॥ सुग्रीवस्यनदीनांचप्रसादमभिकांक्षयन् ॥ ६३॥ उपकारेणवीरोहिप्रतिकारेणयुज्यते॥
अकृतज्ञोप्रतिकृतोहंतिसत्त्ववतांमनः ॥ ६४ ॥ अथैवमुक्तःप्रणिधायलक्ष्मणःकृताञ्जलिस्तत्प्रतिपूज्यभाषितम् ॥ उवाचरामंस्वभिराम
दर्शनंप्रदर्शयन्दर्शनमात्मनःशुभम् ॥ ६५ ॥ यदुक्तमेतत्तवसर्वमीप्सितंनरेंद्रकर्तानचिराद्धरीश्वरः ॥ शरत्प्रतीक्षःक्षमतामिदंभवाञ्जल
प्रपातंरिपुनिग्रहेधृतः ॥ ६६ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे अष्टाविंशः सर्गः ॥ २८ ॥
समीक्ष्यविमलंव्योमगतविद्युद्बलाहकम् ॥ सारसाकुलसंघुष्टंरम्यज्योत्स्नानुलेपनम् ॥ १ ॥ समृद्धार्थंचसुग्रीवंमंदधर्मार्थसंग्रहम् ॥
अत्यर्थंचासतांमार्गमेकांतगतमानसम् ॥ २ ॥ निवृत्तकार्यंसिद्धार्थंप्रमदाभिरतंसदा ॥ प्राप्तवंतमभिप्रेतान्सर्वानेवमनोरथान् ॥ ३ ॥
स्वांचपत्नीमभिप्रेतांतारांचापिसमीप्सिताम् ॥ विहरंतमहोरात्रंकृतार्थंविगतज्वरम् ॥ ४ ॥ क्रीडंतमिवदेवेशंगंधर्वाप्सरसांगणैः ॥
मंत्रिषुन्यस्तकार्यंचमंत्रिणामनवेक्षकम् ॥ ५ ॥ उच्छिन्नराज्यसंदेहंकामवृत्तमिवस्थितम् ॥ निश्चितार्थोऽर्थतत्त्वज्ञःकालधर्मविशेष
वित् ॥ ६ ॥ प्रसाद्यवाक्यैर्विविधैर्हेतुमद्भिर्मनोरमैः ॥ वाक्यविद्वाक्यतत्त्वज्ञंहरीशंमारुतात्मजः ॥ ७ ॥ हितंतथ्यंचपथ्यंचसामधर्मा
र्थनीतिमत् ॥ प्रणयप्रीतिसंयुक्तंविश्वासकृतनिश्चयम् ॥८॥ हरीश्वरमुपागम्यहनूमान्वाक्यमब्रवीत् ॥ राज्यंप्राप्तंयशश्चैवकौलीश्रीरभि
वर्धिता ॥९॥ मित्राणांसंग्रहःशेषस्तद्भवान्कर्तुमर्हति ॥ योहिमित्रेषुकालज्ञः सततंसाधुवर्तते ॥१०॥ तस्यराज्यंचकीर्तिश्चप्रतापश्चापि
वर्धते ॥ यस्यकोशश्चदंडश्चमित्राण्यात्माचभूमिप ॥ समान्येतानिसर्वाणिसराज्यंमहदश्नुते ॥ ११ ॥ तद्भवान्वृत्तसंपन्नःस्थितःपथिनि
रत्यये ॥ मित्रार्थमभिनीतार्थंयथावत्कर्तुमर्हति ॥ १२ ॥ संत्यज्यसर्वकर्माणिमित्रार्थेयोनवर्तते ॥ संभ्रमाद्विकृतोत्साहःसोऽनर्थेनाव
रुध्यते ॥ १३ ॥ योहिकालव्यतीतेषुमित्रकार्येषुवर्तते ॥ सकृत्वामहतोऽप्यर्थान्नमित्रार्थेनयुज्यते ॥ १४ ॥ तदिदंमित्रकार्यंनःकालाती
तमरिंदम ॥ क्रियतांराघवस्यैतद्वैदेह्याःपरिमार्गणम् ॥ १५ ॥ (तदिदंवीरकार्यंतेकालातीतमरिन्दम ॥) नचकालमतीतंतेनिवेदयति

प्रमत्तसन्नादितबर्हिणानिसशक्रगोपाकुलशाद्वलानि ॥ चरंतिनीपार्जुनवासितानिगजाः सुरम्याणिवनांतराणि ॥ ४१ ॥ नवांबुधाराहत
केसराणिध्रुवंपरिष्वज्यसरोरुहाणि ॥ कदंबपुष्पाणिसकेसराणिनवानिहृष्टाभ्रमराःपिबंति ॥ ४२ ॥ मत्तागजेंद्रामुदितागवेंद्रावनेषुवि
क्रांततरामृगेंद्राः ॥ रम्यानगेंद्रानिभृतानरेंद्राःप्रक्रीडितोवारिधरैः सुरेंद्रः ॥ ४३ ॥ मेघाःसमुद्भूतसमुद्रनादामहाजलौघैर्गगनावलंबाः ॥
नदीस्तटाकानिसरांसिवापीर्महींचकृत्स्नामपवाहयंति ॥ ४४ ॥ वर्षप्रवेगाविपुलाःपतंतिप्रवांतिवाताःसमुदीर्णवेगाः ॥ प्रनष्टकूलाःप्रव
हंतिशीघ्रंनद्योजलैर्विप्रतिपन्नमार्गाः ॥ ४५ ॥ नरैर्नरेंद्राइवपर्वतेंद्राःसुरेंद्रनीतैःपवनोपनीतैः ॥ घनांबुकुंभैरभिषिच्यमानारूपश्रियंस्वामि
वदर्शयंति ॥ ४६ ॥ घनोपगूढंगगनंनतारानभास्करोदर्शनमभ्युपैति ॥ नवैर्जलौघैर्धरणीवितृप्तातमोविलितानदिशःप्रकाशाः ॥ ४७ ॥
महांतिकूटानिमहीधराणांधाराविधौतान्यधिकंविभांति ॥ महाप्रमाणैर्विपुलैःप्रपातैर्मुक्ताकलापैरिवलंबमानैः ॥ ४८ ॥ शैलोपलप्रस्ख
लमानवेगाःशैलोत्तमानांविपुलाःप्रपाताः ॥ गुहासुसन्नादितबर्हिणासुहाराविकीर्यंतइवावभांति ॥ ४९ ॥ शीघ्रप्रवेगाविपुलाःप्रपाता
निर्धौतशृंगोपतलागिरीणाम् ॥ मुक्ताकलापप्रतिमाःपतंतोमहागुहोत्संगतलैर्ध्रियंते ॥ ५० ॥ सुरतामर्दविच्छिन्नाःस्वर्गस्त्रीहारमौ
क्तिकाः ॥ पतंतिचातुलादिक्षुतोयधाराःसमंततः ॥ ५१ ॥ विलीयमानैर्विहगैर्निमीलद्भिश्चपंकजैः ॥ विकसंत्याचमालत्यागतोऽस्तं
ज्ञायतेरविः ॥ ५२ ॥ वृत्तायात्रानरेंद्राणांसेनापथ्येववर्तते ॥ वैराणिचैवमार्गाश्चसलिलेनसमीकृताः ॥ ५३ ॥ मासिप्रोष्ठपदेब्रह्मब्राह्म
णानांविवक्षताम् ॥ अयमध्यायसमयःसामगानामुपस्थितः ॥ ५४ ॥ विवृत्तकर्मायतनोनूनंसंचितसंचयः ॥ आषाढीमभ्युपगतो
भरतःकोशलाधिपः ॥ ५५ ॥ नूनमापूर्यमाणायाःसरय्वावर्धतेरयः ॥ मांसमीक्ष्यसमायांतमयोध्यायाइवस्वनः ॥ ५६ ॥ इमाःस्फी
तगुणावर्षाःसुग्रीवःसुखमश्नुते ॥ विजितारिःसदारश्चराज्येमहतिचस्थितः ॥ ५७ ॥ अहंतुहृतदारश्चराज्याच्चमहतश्च्युतः ॥ नदीकूलमि
वक्लिन्नमवसीदामिलक्ष्मण ॥ ५८ ॥ शोकश्चममविस्तीर्णोवर्षाश्चभृशदुर्गमाः ॥ रावणश्चमहाञ्छत्रुरपारःप्रतिभातिमे ॥ ५९ ॥ अया
त्रांचैवदृष्ट्वेमांमार्गांश्चभृशदुर्गमान् ॥ प्रणतेचैवसुग्रीवेनमयाकिंचिदीरितम् ॥ ६० ॥ अपिचापिपरिक्लिष्टंचिराद्दारैःसमागतम् ॥ आत्म

पुनःप्रयांति ॥२२॥ मेघाभिकामापरिसंपतंतीसंमोदिताभातिबलाकपंक्तिः ॥ वातावधूतावरपौंडरीकीलंबेवमालारुचिरांबरस्य ॥२३॥
बालेंद्रगोपांतरचित्रितेनविभातिभूमिर्नवशाद्वलेन ॥ गात्रानुपृक्तेनशुकप्रभेणनारीवलाक्षोक्षितकंबलेन ॥ २४ ॥ निद्राशनैःकेशवमभ्यु
पैतिद्रुतंनदीसागरमभ्युपैति ॥ हृष्टाबलाकाघनमभ्युपैतिकांतासकामाप्रियमभ्युपैति ॥२५॥ जातावनांताःशिखिसुप्रनृत्ताजाताःकदंबाः
सकदंबशाखाः ॥ जातावृषागोषुसमानकामाजातामहीसस्यवनाभिरामा ॥२६॥ वहंतिवर्षंतिनदंतिभांतिध्यायंतिनृत्यंतिसमाश्वसंति ॥
नद्योघनामत्तगजावनांताःप्रियाविहीनाःशिखिनःप्लवंगमाः ॥ २७ ॥ प्रहर्षिताःकेतकिपुष्पगंधमाघ्रायमत्तावननिर्झरेषु ॥ प्रपातशब्दा
कुलितागजेंद्राःसार्धंमयूरैःसमदानदंति ॥ २८ ॥ धारानिपातैरभिहन्यमानाःकदंबशाखासुविलंबमानाः ॥ क्षणार्जितंपुष्परसावगाढं
शनैर्मदंषट्चरणास्त्यजंति ॥ २९ ॥ अंगारचूर्णोत्करसंनिकाशैःफलैःसुपर्याप्तरसैःसमृद्धैः ॥ जंबूद्रुमाणांप्रविभांतिशाखानिपीयमाना
इवषट्पदौघैः ॥ ३० ॥ तडित्पताकाभिरलंकृतानामुदीर्णगंभीरमहारवाणाम् ॥ विभांतिरूपाणिबलाहकानांरणोत्सुकानामिववानरा
णाम् ॥ ३१ ॥ मार्गानुगःशैलवनानुसारीसंप्रस्थितोमेघरवंनिशम्य ॥ युद्धाभिकामःप्रतिनादशंकीमत्तोगजेंद्रःप्रतिसंनिवृत्तः ॥ ३२ ॥
क्वचित्प्रगीताइवषट्पदौघैःक्वचित्प्रनृत्ताइवनीलकंठैः ॥ क्वचित्प्रमत्ताइववारणेन्द्रैर्विभांत्यनेकाश्रयिणोवनांताः ॥ ३३ ॥ कदंबसर्जार्जु
नकंदलाढ्यावनांतभूमिर्मधुवारिपूर्णा ॥ मयूरमत्ताभिरुतप्रनृत्तैरापानभूमिप्रतिमाविभाति ॥ ३४ ॥ मुक्तासमाभंसलिलंपतद्वैसुनिर्मलं
पत्रपुटेषुलग्नम् ॥ हृष्टाविवर्णच्छदनाविहंगाःसुरेंद्रदत्तंतृषिताःपिबंति ॥ ३५ ॥ षट्पादतंत्रीमधुराभिधानंप्लवंगमोदीरितकंठतालम् ॥
आविष्कृतंमेघमृदंगनादैर्वनेषुसंगीतमिवप्रवृत्तम् ॥ ३६ ॥ क्वचित्प्रनृत्तैःक्वचिदुन्नदद्भिःक्वचिच्चवृक्षाग्रनिषण्णकायैः ॥ व्यालंबबर्हाभ
रणैर्मयूरैर्वनेषुसंगीतमिवप्रवृत्तम् ॥ ३७ ॥ स्वनैर्घनानांप्लवगाःप्रबुद्धाविहायनिद्रांचिरसंनिरुद्धाम् ॥ अनेकरूपाकृतिवर्णनादानवां
बुधाराभिहतानदंति ॥ ३८ ॥ नद्यःसमुद्वाहितचक्रवाकास्तटानिशीर्णान्यपवाहयित्वा ॥ दृप्तानवप्रावृतपूर्णभोगाद्रुतंस्वभर्तारमुपोप
यंति ॥ ३९ ॥ नीलेषुनीलानववारिपूर्णामेघेषुमेघाःप्रतिभांतिसक्ताः ॥ दवाग्निदग्धेषुदवाग्निदग्धाःशैलेषुशैलाइवबद्धमूलाः ॥ ४० ॥

जलागमः ॥ संपश्यत्वंनभोमेघैः संवृतंगिरिसंनिभैः ॥ २ ॥ नवमासधृतंगर्भंभास्करस्यगभस्तिभिः ॥ पीत्वारसंसमुद्राणांद्यौःप्रसूते
रसायनम् ॥ ३ ॥ शक्यमंबरमारुह्यमेघसोपानपंक्तिभिः ॥ कुटजार्जुनमालाभिरलंकर्तुंदिवाकरः ॥ ४ ॥ संध्यारागोत्थितैस्ताम्रैरंते
ष्वपिचपांडुभिः ॥ स्निग्धैरभ्रपटच्छेदैर्बद्धव्रणमिवांबरम् ॥ ५ ॥ मंदमारुतनिःश्वासंसंध्याचंदनरंजितम् ॥ आपांडुजलदंभातिकामा
तुरमिवांबरम् ॥ ६ ॥ एषाधर्मपरिक्लिष्टानववारिपरिप्लुता ॥ सीतेवशोकसंतप्तामहीबाष्पंविमुंचति ॥ ७ ॥ मेघोदरविनिर्मुक्ताःकर्पू
रदलशीतलाः ॥ शक्यमंजलिभिःपातुंवाताःकेतकगंधिनः ॥ ८ ॥ एषफुल्लार्जुनःशैलःकेतकैरभिवासितः ॥ सुग्रीवइवशांतारिर्धाराभिर
भिषिच्यते ॥ ९ ॥ मेघकृष्णाजिनधराधारायज्ञोपवीतिनः ॥ मारुतापूरितगुहाःप्राधीताइवपर्वताः ॥ १० ॥ कशाभिरिवहैमीभिर्वि
द्युद्भिरभिताडितम् ॥ अंतस्तनितनिर्घोषंसवेदनमिवांबरम् ॥ ११ ॥ नीलमेघाश्रिताविद्युत्स्फुरंतीप्रतिभातिमे ॥ स्फुरंतीरावणस्यां
केवैदेहीवतपस्विनी ॥ १२ ॥ इमास्तामन्मथवतांहिताःप्रतिहतादिशः ॥ अनुलिप्ताइवघनैर्नष्टग्रहनिशाकराः ॥ १३ ॥ क्वचिद्बाष्पा
भिसंरुद्धान्वर्षागमसमुत्सुकान् ॥ कुटजान्पश्यसौमित्रेपुष्पितान्गिरिसानुषु ॥ ममशोकाभिभूतस्यकामसंदीपनान्स्थितान् ॥ १४ ॥
रजःप्रशांतंसहिमोऽद्यवायुर्निदाघदोषप्रसराःप्रशांताः ॥ स्थिताहियात्रावसुधाधिपानांप्रवासिनोयांतिनराःस्वदेशान् ॥ १५ ॥ संप्रस्थि
तामानसवासलुब्धाःप्रियान्विताःसंप्रतिचक्रवाकाः ॥ अभीक्ष्णवर्षोदकविक्षतेषुयानानिमार्गेषुनसंपतंति ॥ १६ ॥ क्वचित्प्रकाशंक्व
चिदप्रकाशंनभःप्रकीर्णांबुधरंविभाति ॥ क्वचित्क्वचित्पर्वतसंनिरुद्धंरूपंयथाशांतमहार्णवस्य ॥ १७ ॥ व्यामिश्रितंसर्जकदंबपुष्पैर्नवंज
लंपर्वतधातुताम्रम् ॥ मयूरकेकाभिरनुप्रयातंशैलापगाःशीघ्रतरंवहंति ॥ १८ ॥ रसाकुलंषट्पदसंनिकाशंप्रभुज्यतेजंबुफलंप्रकामम् ॥
अनेकवर्णंपवनावधूतंभूमौपतत्याम्रफलंविपक्कम् ॥ १९ ॥ विद्युत्पताकाःसबलाकमालाःशैलेंद्रकूटाकृतिसंनिकाशाः ॥ गर्जंतिमेघाः
समुदीर्णनादामत्तागजेंद्राइवसंयुगस्थाः ॥ २० ॥ वर्षोदकाप्यायितशाद्वलानिप्रवृत्तनृत्तोत्सवबर्हिणानि ॥ वनानिनिर्वृष्टबलाहकानि
पश्यापराह्णेष्वधिकंविभांति ॥ २१ ॥ समुद्वहंतःसलिलातिभारंबलाकिनोवारिधरानदंतः ॥ महत्सुशृंगेषुमहीधराणांविश्रम्यविश्रम्य

इत्युक्त्वान्यवसत्तत्रराघवः सहलक्ष्मणः ॥ बहुदृश्यदरीकुंजेतस्मिन्प्रस्रवणेगिरौ ॥ २९ ॥ सुसुखेहिबहुद्रव्येतस्मिन्हिधरणीधरे ॥ वसत
स्तस्यरामस्यरतिरल्पाऽपिनाभवत् ॥३०॥ हृतांहिभार्यांस्मरतःप्राणेभ्योऽपिगरीयसीम् ॥ उदयाभ्युदितंदृष्ट्वाशशांकंसुविशेषतः ॥३१॥
आविवेशनतंनिद्रानिशासुशयनंगतम् ॥ तत्समुत्थेनशोकेनबाष्पोपहचेतनम् ॥ ३२ ॥ तंशोचमानंकाकुत्स्थंनितयंशोकपरायणम् ॥
तुल्यदुःखोऽब्रवीद्भ्रातालक्ष्मणोऽनुनयंवचः ॥ ३३ ॥ अलंवीरव्यथांगत्वानत्वंशोचितुमर्हसि ॥ शोचतोह्यवसीदंतिसर्वार्थाविदितं
हिते ॥ ३४ ॥ भवान्क्रियापरोलोकेभवान्देवपरायणः ॥ आस्तिकोधर्मशीलश्चव्यवसायीचराघव ॥ ३५ ॥ नह्यव्यवसितःशत्रुंराक्ष
संतंविशेषतः ॥ समर्थस्त्वंरणेहन्तुंविक्रमेजिह्मकारिणम् ॥ ३६ ॥ समुन्मूलयशोकंत्वंव्यवसायंस्थिरीकुरु ॥ ततः सपरिवारंतंराक्षसंहं
तुमर्हसि ॥ ३७ ॥ पृथिवीमपिकाकुत्स्थससागरवनाचलाम् ॥ परिवर्तयितुंशक्तःकिंपुनस्तंहिरावणम् ॥ ३८ ॥ शरत्कालंप्रतीक्षस्व
प्रावृट्कालोऽयमागतः ॥ ततःसराष्ट्रंसगणंरावणंतंवधिष्यसि ॥ ३९ ॥ अहंतुखलुतेवीर्यंप्रसुप्तंप्रतिबोधये ॥ दीप्तैराहुतिभिःकालेभस्म
च्छन्नमिवानलम् ॥ ४० ॥ लक्ष्मणस्यहितद्वाक्यंप्रतिपूज्यहितंशुभम् ॥ राघवःसुहृदं स्निग्धमिदंवचनमब्रवीत् ॥४१॥ वाच्यंयदनुरक्ते
नस्निग्धेनचहितेनच ॥ सत्यविक्रमयुक्तेनतदुक्तंलक्ष्मणत्वया ॥४२॥ एषशोकःपरित्यक्तःसर्वकार्यावसादकः ॥ विक्रमेष्वप्रतिहतंतेजः
प्रोत्साहयाम्यहम् ॥ ४३ ॥ शरत्कालंप्रतीक्षिष्येस्थितोऽस्मिवचनेतव ॥ सुग्रीवस्यनदीनांचप्रसादमनुपालयन् ॥४४ ॥ उपकारेणवीर
स्तुप्रतिकारेणयुज्यते ॥ अकृतज्ञोप्रतिकृतोहंतिसत्त्ववतांमनः ॥ ४५ ॥ तदेवयुक्तंप्रणिधायलक्ष्मणःकृतांजलिस्तत्प्रतिपूज्यभाषितम् ॥
उवाचरामंस्वभिरामदर्शनंप्रदर्शयन्दर्शनमात्मनःशुभम् ॥ ४६ ॥ यथोक्तमेतत्तवसर्वमीप्सितंनरेंद्रकर्तानचिरात्तुवानरः ॥ शरत्प्रतीक्षः
क्षमतामिमंभवान्जलप्रपातंरिपुनिग्रहेधृतः ॥ ४७ ॥ नियम्यकोपंपरिशाल्यतांशरत्क्षमस्वमासांश्चतुरोमयासह ॥ वसाचलेऽस्मिन्मृग
राजसेवितेसंवर्तयन्शत्रुवधेसमर्थः ॥ ४८ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे सप्तविंशः
सर्गः ॥ २७॥ सतदावालिनंहत्वासुग्रीवमभिषिच्यच ॥ वसन्माल्यवतःपृष्ठेरामोलक्ष्मणमब्रवीत् ॥ १ ॥ अयंसकालःसंप्राप्तःसमयोऽद्य

कालयुक्तंमहद्वाक्यमुवाचरघुनंदनः ॥ ५ ॥ विनीतंभ्रातरंभ्रातालक्ष्मणंलक्ष्मिवर्धनम् ॥ इयंगिरिगुहारम्याविशालायुक्तमारुता ॥ ६ ॥
अस्यांवत्स्यामसौमित्रेवर्षरात्रमरिंदम ॥ गिरिशृंगमिदंरम्यमुत्तमंपार्थिवात्मज ॥ ७ ॥ श्वेताभिःकृष्णताम्राभिःशिलाभिरुपशोभितम् ॥
नानाधातुसमाकीर्णंनदीदर्दुरसंयुतम् ॥ ८ ॥ विविधैर्वृक्षषंडैश्च चारुचित्रलतायुतम् ॥ नानाविहगसंघुष्टंमयूरवरनादितम् ॥ ९ ॥
मालतीकुंदगुल्मैश्चसिंदुवारैःशिरीषकैः ॥ कदंबार्जुनसर्जैश्चपुष्पितैरुपशोभितम् ॥ १० ॥ इयंचनलिनीरम्याफुल्लपंकजमंडिता ॥
नातिदूरेगुहायानौभविष्यतिनृपात्मज ॥ ११ ॥ प्रागुदक्प्रवणेदेशेगुहासाधुभविष्यति ॥ पश्चाच्चैवोन्नतासौम्यनिवातेयंभविष्यति ॥ १२ ॥
गुहाद्वारेचसौमित्रेशिलासमतलाशिवा ॥ कृष्णाचैवायताचैवभिन्नांजनचयोपमा ॥ १३ ॥ गिरिशृंगमिदंतातपश्यचोत्तरतःशुभम् ॥
भिन्नांजनचयाकारमंभोधरमिवोदितम् ॥ १४ ॥ दक्षिणस्यामपिदिशिस्थितंश्वेतमिवांबरम् ॥ कैलासशिखरप्रख्यंनानाधातुविराजि
तम् ॥ १५ ॥ प्राचीनवाहिनींचैवनदींभृशमकर्दमाम् ॥ गुहायाःपरतःपश्यत्रिकूटेजाह्नवीमिव ॥ १६ ॥ चंदनैस्तिलकैःसालैस्तमालै
रतिमुक्तकैः ॥ पद्मकैःसरलैश्चैवअशोकैश्चैवशोभिताम् ॥ १७ ॥ वानीरैस्तिमिदैश्चैववकुलैःकेतकैरपि ॥ हिंतालैस्तिनिशैर्नीपैर्वेतसैः
कृतमालकैः ॥ १८ ॥ तीरजैःशोभिताभातिनानारूपैस्ततस्ततः ॥ वसनाभरणोपेताप्रमदेवाभ्यलंकृता ॥ १९ ॥ शतशःपक्षिसंघै
श्चनानानादविनादिता ॥ एकैकमनुरक्तैश्चचक्रवाकैरलंकृता ॥ २० ॥ पुलिनैरतिरम्यैश्चहंससारससेविता ॥ प्रहसंत्येवभात्येषानानारत्न
समन्विता ॥ २१ ॥ क्वचिन्नीलोत्पलैश्छन्नाभातिरक्तोत्पलैःक्वचित् ॥ क्वचिदाभातिशुक्लैश्चदिव्यैःकुमुदकुड्मलैः ॥ २२ ॥ पारिप्लव
शतैर्जुष्टाबर्हिक्रौंचविनादिता ॥ रमणीयानदीसौम्यमुनिसंघनिषेविता ॥ २३ ॥ पश्यचंदनवृक्षाणांपंक्तीःसुरुचिराइव ॥ ककुभानां
चदृश्यंतेमनसैवोदिताःसमम् ॥ २४ ॥ अहोसुरमणीयोऽयंदेशःशत्रुनिषूदन ॥ दृढंरंस्यावसौमित्रेसाध्वत्रनिवसावहे ॥ २५ ॥ इतश्च
नातिदूरेसाकिष्किंधाचित्रकानना ॥ सुग्रीवस्यपुरीरम्याभविष्यतिनृपात्मज ॥ २६ ॥ गीतवादित्रनिर्घोषःश्रूयतेजयतांवर ॥ नर्दतां
वानराणांचमृदंगाडंबरैःसह ॥ २७ ॥ लब्ध्वाभार्यांकपिवरःप्राप्यराज्यंसुहृद्वृतः ॥ ध्रुवंनंदतिसुग्रीवःसंप्राप्यमहतींश्रियम् ॥ २८ ॥

हान्कुसुमानिच ॥ शुक्लानिचैववस्त्राणिश्वेतंचैवानुलेपनम् ॥ २५ ॥ सुगंधीनिचमाल्यानिस्थलजान्यंबुजानिच ॥ चंदनानिचदिव्या
निगंधांश्चविविधान्बहून् ॥ २६ ॥ अक्षतंजातरूपंचप्रियंगुमधुसर्पिषी ॥ दधिचर्मचवैयाघ्रंपराध्र्यैचाप्युपानहौ ॥ २७ ॥ समालंभ
नमादायगोरोचनंमनःशिलाम् ॥ आजग्मुस्तत्रमुदितावराःकन्याश्चषोडश ॥ २८ ॥ ततस्तेवानरश्रेष्ठमभिषेक्तुंयथाविधि ॥ रत्नैर्वस्त्रै
श्चभक्ष्यैश्चतोषयित्वाद्विजर्षभान् ॥ २९ ॥ ततःकुशपरिस्तीर्णंसमिद्धंजातवेदसम् ॥ मंत्रपूतेनहविषाहुत्वामंत्रविदोजनाः ॥ ३० ॥
ततोहेमप्रतिष्ठानेवरास्तरणसंवृते ॥ प्रासादशिखरेरम्येचित्रमाल्योपशोभिते ॥ ३१ ॥ प्राङ्मुखंविधिवन्मंत्रैःस्थापयित्वावरासने ॥
नदीनदेभ्यःसंहत्यतीर्थेभ्यश्चसमंततः ॥३२॥ आहत्यचसमुद्रेभ्यःसर्वेभ्योवानरर्षभाः ॥ अपःकनककुंभेषुनिधायविमलंजलम् ॥३३ ॥
शुभैर्ऋषभशृंगैश्चकलशैश्चैवकांचनैः ॥ शास्त्रदृष्टेनविधिनामहर्षिविहितेनच ॥ ३४ ॥ गजोगवाक्षोगवयःशरभोगंधमादनः ॥ मैन्दश्च
द्विविदश्चैवहनूमाञ्जांबवांस्तथा ॥ ३५ ॥ अभ्यषिंचंतसुग्रीवंप्रसन्नेनसुगंधिना ॥ सलिलेनसहस्राक्षंवसवोवासवंयथा ॥ ३६ ॥ अभि
षिक्तेतुसुग्रीवेसर्वेवानरपुंगवाः ॥ प्रचुक्रुशुर्महात्मानोहृष्टाःशतसहस्रशः ॥ ३७ ॥ रामस्यतुवचःकुर्वन्सुग्रीवोवानरेश्वरः ॥ अंगदंसंपरि
ष्वज्ययौवराज्येभ्यषेचयत् ॥ ३८ ॥ अंगदेचाभिषिक्तेतुसानुक्रोशाःप्लवंगमाः ॥ साधुसाध्वितिसुग्रीवंमहात्मानोह्यपूजयन् ॥ ३९ ॥
रामंचैवमहात्मानंलक्ष्मणंचपुनःपुनः ॥ प्रीताश्चतुष्टुवुःसर्वेताद्दशेतत्रवर्तिनि ॥ ४० ॥ हृष्टपुष्टजनाकीर्णापताकाध्वजशोभिता ॥ बभूव
नगरीरम्याकिष्किंधागिरिगह्वरे ॥ ४१ ॥ निवेद्यरामायतदामहात्मनेमहाभिषेकंकपिवाहिनीपतिः ॥ रुमांचभार्यामुपलभ्यवीर्यवान
वापराज्यंत्रिदशाधिपोयथा ॥ ४२ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च०सा० किष्किंधाकांडे षड्विंशःसर्गः ॥२६ ॥
अभिषिक्तेतुसुग्रीवेप्रविष्टेवानरेगुहाम् ॥ आजगामसहभ्रात्रारामःप्रस्रवणंगिरिम् ॥ १ ॥ शार्दूलमृगसंघुष्टंसिंहैर्भीमरवैर्वृतम् ॥ नानागु
ल्मलतागूढंबहुपादपसंकुलम् ॥ २ ॥ ऋक्षवानरगोपुच्छैर्मार्जारैश्चनिषेवितम् ॥ मेघराशिनिभंशैलंनित्यंशुचिकरंशिवम् ॥ ३ ॥
तस्यशैलस्यशिखरेमहतीमायतांगुहाम् ॥ प्रत्यगृह्णीतवासार्थंरामःसौमित्रिणासह ॥ ४ ॥ कृत्वाचसमयंरामःसुग्रीवेणसहानघः ॥

पतस्थिरे ॥ १ ॥ अभिगम्यमहाबाहुंराममक्लिष्टकारिणम् ॥ स्थिताःप्रांजलयःसर्वेपितामहमिवर्षयः ॥२॥ ततःकांचनशैलाभस्तरुणा
र्कनिभाननः ॥ अब्रवीत्प्रांजलिर्वाक्यंहनूमान्मारुतात्मजः ॥ ३ ॥ भवत्प्रसादात्काकुत्स्थपितृपैतामहंमहत् ॥ वानराणांसुदंष्ट्राणांसं
पन्नबलशालिनाम् ॥ ४ ॥ महात्मनांसुदुष्प्रापंप्राप्तंराज्यमिदंप्रभो ॥ भवतासमनुज्ञातःप्रविश्यनगरंशुभम् ॥ ५ ॥ सविधास्यतिकार्या
णिसर्वाणिससुहृद्गणः ॥ स्नातोयंविविधैर्गंधैरौषधैश्चयथाविधि ॥ ६ ॥ अर्चयिष्यतिमाल्यैश्चरत्नैश्चत्वांविशेषतः ॥ इमांगिरिगुहां
रम्यामभिगंतुंत्वमर्हसि ॥ ७ ॥ कुरुष्वस्वामिसंबंधंवानरान्संप्रहर्षय ॥ एवमुक्तोहनुमताराघवःपरवीरहा ॥ ८ ॥ प्रत्युवाचहनूमंतंबु
द्धिमान्वाक्यकोविदः ॥ चतुर्दशसमाःसौम्यग्रामंवायदिवापुरम् ॥ ९ ॥ नप्रवेक्ष्यामिहनुमन्पितुर्निर्देशपारगः ॥ सुसमृद्धांगुहांदिव्यां
सुग्रीवोवानरर्षभः ॥ १० ॥ प्रविष्टोविधिवद्वीरःक्षिप्रंराज्येभिषिच्यताम् ॥ एवमुक्त्वाहनूमंतंरामःसुग्रीवमब्रवीत् ॥ ११ ॥ वृत्तज्ञोवृ
त्तसंपन्नमुदारबलविक्रमम् ॥ इममप्यंगदंवीरंयौवराज्येभिषेचय ॥ १२ ॥ ज्येष्ठस्यहिसुतोज्येष्ठःसदृशोविक्रमेणच ॥ अंगदोयमदीना
त्मायौवराज्यस्यभाजनम् ॥ १३ ॥ पूर्वोयंवार्षिकोमासःश्रावणःसलिलागमः ॥ प्रवृत्ताःसौम्यचत्वारोमासावार्षिकसंज्ञिताः ॥ १४ ॥
नायमुद्योगसमयःप्रविशत्वंपुरींशुभाम् ॥ अस्मिन्वत्स्याम्यहंसौम्यपर्वतेसहलक्ष्मणः ॥ १५ ॥ इयंगिरिगुहारम्याविशालायुक्तमा
रुता ॥ प्रभूतसलिलासौम्यप्रभूतकमलोत्पला ॥ १६ ॥ कार्त्तिकेसमनुप्राप्तेत्वंरावणवधेयत ॥ एषनःसमयःसौम्यप्रविशत्वंस्वमाल
यम् ॥ १७ ॥ अभिषिंचस्वराज्येचसुहृदःसंप्रहर्षय ॥ इतिरामाभ्यनुज्ञातःसुग्रीवोवानरर्षभः ॥ १८ ॥ प्रविवेशपुरींरम्यांकिष्किंधांवा
लिपालिताम् ॥ तंवानरसहस्राणिप्रविष्टंवानरेश्वरम् ॥ १९ ॥ अभिवार्यप्रविष्टानिसर्वतःप्लवगेश्वरम् ॥ ततःप्रकृतयःसर्वादृष्ट्वाहरिगणे
श्वरम् ॥ २० ॥ प्रणम्यमूर्ध्नापतितावसुधायांसमाहिताः ॥ सुग्रीवःप्रकृतीःसर्वाःसंभाष्योत्थाप्यवीर्यवान् ॥ २१ ॥ भ्रातुरंतःपुरंसौम्यंप्र
विवेशमहाबलः ॥ प्रविष्टंभीमविक्रांतंसुग्रीवंवानरर्षभम् ॥ २२ ॥ अभ्यषिंचंतसुहृदःसहस्राक्षमिवामराः ॥ तस्यपांडुरमाजह्रुश्छत्रंहेम
परिष्कृतम् ॥ २३ ॥ शुक्लेचवालव्यजनेहेमदंडेयशस्करे ॥ तथारत्नानिसर्वाणिसर्वबीजौषधानिच ॥ २४ ॥ सक्षीराणांचवृक्षाणांप्ररो

विशेषाहिदृश्यंतेभुवियादृशाः ॥ तादृशैरिहकुर्वंतुवानराभर्तृसत्क्रियाम् ॥ ३२ ॥ तादृशंवालिनःक्षिप्रंप्राकुर्वन्नौर्ध्वदेहिकम् ॥ अंगदं
परिरभ्याशुतारप्रभृतयस्तथा ॥ ३३ ॥ क्रोशंतःप्रययुःसर्वेवानराहतबांधवाः ॥ ततःप्रणिहिताःसर्वावानर्योऽस्यवशानुगाः ॥३४॥ चुक्रु
शुर्वीरवीरेतिभूयःक्रोशंतिताः प्रियम् ॥ ताराप्रभृतयःसर्वावानर्योहतबांधवाः ॥३५॥ अनुजग्मुश्चभर्तारंक्रोशंत्यःकरुणस्वनाः ॥ तासां
रुदितशब्देनवानरीणांवनांतरे ॥ ३६ ॥ वनानिगिरयश्चैवविक्रोशंतीवसर्वतः ॥ पुलिनेगिरिनद्यास्तुविविक्तेजलसंवृते ॥ ३७ ॥ चितां
चक्रुः सुबहवोवानरावनचारिणः ॥ अवरोप्यततःस्कंधाच्छिबिकांवानरोत्तमाः ॥ ३८ ॥ तस्थुरेकांतमाश्रित्यसर्वेशोकपरायणाः ॥ तत
स्तारापतिंदृष्ट्वाशिबिकातलशायिनम् ॥ ३९ ॥ आरोप्यांकेशिरस्तस्यविललापसुदुःखिता॥हावानरमहाराजहानाथममवत्सल ॥४०॥
हामहार्हमहाबाहोहाममप्रियपश्यमाम् ॥ जनंनपश्यसीमंत्वंकस्माच्छोकाभिपीडितम् ॥ ४१ ॥ प्रहृष्टमिहतेवक्त्रंगतासोरपिमानद ॥
अस्तार्कसमवर्णंचदृश्यतेजीवतोयथा ॥ ४२ ॥ एषत्वांरामरूपेणकालःकर्षतिवानर ॥ येनस्मविधवाःसर्वाःकृताएकेषुणारणे ॥ ४३ ॥
इमास्तास्तवराजेंद्रवानर्योऽप्लवगास्तव ॥ पादैर्विकृष्टमध्वानमागताःकिंनबुध्यसे ॥ ४४ ॥ तवेष्टाननुचैवेमाभार्याश्चंद्रनिभाननाः ॥
इदानींनेक्षसेकस्मात्सुग्रीवंप्लवगेश्वर ॥ ४५ ॥ एतेहिसचिवाराजंस्तारप्रभृतयस्तव ॥ पुरवासिजनश्चायंपरिवार्यविषीदति ॥ ४६ ॥
विसर्जयैनान्सचिवान्यथापुरमरिंदम ॥ ततःक्रीडामहेसर्वावनेषुमदनोत्कटाः ॥ ४७ ॥ एवंविलपतींतारांपतिशोकपरीवृताम् ॥ उत्था
पयंतिस्मतदावानर्यःशोककर्शिताः ॥ ४८ ॥ सुग्रीवेणततःसार्धंसोऽगदःपितरंरुदन् ॥ चितामारोपयामासशोकेनाभिप्लुतेंद्रियः॥४९॥
ततोऽग्निंविधिवद्दत्त्वासोपसव्यंचकारह ॥ पितरंदीर्घमध्वानंप्रस्थितंव्याकुलेंद्रियः ॥ ५० ॥ संस्कृत्यवालिनंतंतुविधिवत्प्लवगर्षभाः ॥
आजग्मुरुदकंकर्तुंनदींशुभजलांशिवाम् ॥ ५१ ॥ ततस्तेसहितास्तत्रअंगदंस्थाप्यचाग्रतः ॥ सुग्रीवतारासहिताःसिषिचुर्वानरराज
लम् ॥ ५२ ॥ सुग्रीवेणेवदीनेनदीनोभूत्वामहाबलः ॥ समानशोकःकाकुत्स्थःप्रेतकार्याण्यकारयत् ॥ ५३ ॥ ततोऽथतंवालिनमग्र्य
पौरुषंप्रकाशमिक्ष्वाकुवरेषुणाहतम् ॥ प्रदीप्यदीप्ताग्निसमौजसंतदासलक्ष्मणंराममुपेयिवान्हरिः ॥ ५४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा० वा०
आ० च० सा० किष्किंधाकांडे पंचविंशः सर्गः ॥ २५ ॥ ततःशोकाभिसंतप्तंसुग्रीवंक्लिन्नवाससम् ॥ शाखामृगमहामात्राःपरिवार्यो

गतःप्राप्तःक्रियाफलम् ॥ सामदानार्थसंयोगैःपवित्रंप्लवगेश्वरः ॥ ९ ॥ स्वधर्मस्यचसंयोगाज्जितस्तेनमहात्मना ॥ स्वर्गःपरिगृहीतश्च
प्राणानपरिरक्षता ॥ १० ॥ एषावैनियतिःश्रेष्ठायांगतोहरियूथपः ॥ तदलंपरितापेनप्राप्तकालमुपास्यताम् ॥ ११ ॥ वचनांतेतुराम
स्यलक्ष्मणः परवीरहा ॥ अवदत्प्रश्रितंवाक्यंसुग्रीवंगतचेतसम् ॥ १२ ॥ कुरुत्वमस्यसुग्रीवप्रेतकार्यमनंतरम् ॥ तारांगदाभ्यांसहितो
वालिनोदहनंप्रति ॥ १३ ॥ समाज्ञापयकाष्ठानिशुष्काणिचबहूनिच ॥ चंदनानिचदिव्यानिवालिसंस्कारकारणात् ॥ १४ ॥ समा
श्वासयदीनंत्वमंगदंदीनचेतसम् ॥ माभूर्बालिशबुद्धिस्त्वंत्वदधीनमिदंपुरम् ॥ १५ ॥ अंगदस्त्वानयेन्माल्यंवस्त्राणिविविधानिच ॥
घृतंतैलमथोगंधान्यच्चात्रसमनंतरम् ॥ १६ ॥ त्वंतारशिबिकांशीघ्रमादायागच्छसंभ्रमात् ॥ त्वरागुणवतीयुक्ताह्यस्मिन्कालेविशे
षतः ॥ १७ ॥ सज्जीभवंतुप्लवगाःशिबिकावाहनोचिताः ॥ समर्थाबलिनश्चैवनिर्हरिष्यंतिवालिनम् ॥१८॥ एवमुक्त्वाथसुग्रीवंसुमि
त्रानंदवर्धनः ॥ तस्थौभ्रातृसमीपस्थोलक्ष्मणःपरवीरहा ॥ १९ ॥ लक्ष्मणस्यवचः श्रुत्वातारः संभ्रांतमानसः ॥ प्रविवेशगुहांशीघ्रंशि
बिकासक्तमानसः ॥ २० ॥ आदायशिबिकांतारःसतुपर्यापतत्पुनः ॥ वानरैरुह्यमानांतांशूरैरुद्वहनोचितैः ॥ २१ ॥ दिव्यांभद्रास
नयुतांशिबिकांस्यंदनोपमाम् ॥ पक्षिकर्मभिराचित्रांद्रुमकर्मविभूषिताम् ॥ २२ ॥ आचितांचित्रपत्तीभिःसुनिविष्टांसमंततः ॥ विमा
नमिवसिद्धानांजालवातायनायुताम् ॥ २३ ॥ सुनियुक्तांविशालांचसुकृतांशिल्पिभिः कृताम् ॥ दारुपर्वतकोपेतांचारुकर्मपरिष्कृ
ताम् ॥ २४ ॥ वराभरणहारैश्चचित्रमाल्योपशोभिताम् ॥ गुहागहनसंछन्नांरक्तचंदनभूषिताम् ॥ २५ ॥ पुष्पाढ्यैःसमभिच्छन्नांपद्ममा
लाभिरेवच ॥ तरुणादित्यवर्णाभिर्भ्राजमानाभिरावृताम् ॥ २६ ॥ ईदृशींशिबिकांदृष्ट्वारामोलक्ष्मणमब्रवीत् ॥ क्षिप्रंविनीयतांवालीप्रे
तकार्यंविधीयताम् ॥ २७ ॥ ततोवालिनमुद्यम्यसुग्रीवःशिबिकांतदा ॥ आरोपयतविक्रोशन्नंगदेनसहैवतु ॥ २८ ॥ आरोप्यशिबिकां
चैववालिनंगतजीवितम् ॥ अलंकारैश्चविविधैर्माल्यैर्वस्त्रैश्चभूषितम् ॥ २९ ॥ आज्ञापयत्तदाराजासुग्रीवःप्लवगेश्वरः ॥ और्ध्वदेहिकमार्य
स्यक्रियतामनुकूलतः ॥ ३० ॥ विश्राणयंतोरत्नानिविविधानिबहूनिच ॥ अग्रतः प्लवगायांतुशिबिकातदनंतरम् ॥ ३१ ॥ राज्ञामृद्धि

रसोभजिष्यत् ॥ ३४ ॥ स्वर्गेऽपिशोकंचविवर्णतांचमयाविनाप्राप्स्यतिवीरवाली ॥ रम्येनगेंद्रस्यतटावकाशेविदेहकन्यारहितोयथा
त्वम् ॥ ३५ ॥ त्वंवेत्थतावद्वनिताविहीनःप्राप्नोतिदुःखंपुरुषःकुमारः ॥ तत्त्वंप्रजानञ्जहिमांनवालीदुःखंममादर्शनजंभजेत ॥ ३६ ॥
यच्चापिमन्येतभवान्महात्मास्त्रीघातदोषस्तुभवेतमह्यम् ॥ आत्मेयमस्येतिहिमांजहित्वंनस्त्रीवधःस्यान्मनुजेंद्रपुत्र ॥ ३७ ॥ शास्त्रप्रयो
गाद्विविधाच्चवेदादनन्यरूपाःपुरुषस्यदाराः ॥ दारप्रदानाद्धिनदानमन्यत्प्रदृश्यतेज्ञानवतांहिलोके ॥ ३८ ॥ त्वंचापिमांतस्यममप्रि
यस्यप्रदास्यसेधर्ममवेक्ष्यवीर ॥ अनेनदानेननलप्स्यसेत्वमधर्मयोगंममवीरघातात् ॥ ३९ ॥ आर्तामनाथामपनीयमानामेवंगतांना
र्हसिमामहंतुम् ॥ अहंहिमातंगविलासगामिनाप्लवंगमानामृषभेणधीमता ॥ ४० ॥ विनावराहोंत्तमहेममालिनाचिरंनशक्ष्यामिनरेंद्र
जीवितुम् ॥ इत्येवमुक्तस्तुविभुर्महात्मातारांसमाश्वास्यहितंबभाषे ॥ ४१ ॥ मावीरभार्येविमतिंकुरुष्वलोकोहिसर्वोविहितोविधात्रा ॥
तंचैवसर्वंसुखदुःखयोगंलोकोऽब्रवीत्तेनकृतंविधात्रा ॥ ४२ ॥ त्रयोऽपिलोकाविहितंविधानंनातिक्रमंतेवशगाहितस्य ॥ प्रीतिंपरांप्राप्स्य
सितांतथैवपुत्रश्चतेप्राप्स्यतियौवराज्यम् ॥ ४३ ॥ धात्राविधानंविहितंतथैवनशूरपत्न्यःपरिदेवयंति ॥ आश्वासितातेनमहात्मनातुप्र
भावयुक्तेनपरंतपेन ॥ सावीरपत्नीध्वनतामुखेनसुवेषरूपाविररामतारा ॥ ४४ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये
च० सा० किष्किंधाकांडे चतुर्विंशः सर्गः ॥ २४ ॥ ससुग्रीवंचतारांचसांगदांसहलक्ष्मणः ॥ समानशोकःकाकुत्स्थःसांत्वयन्निदम
ब्रवीत् ॥ १ ॥ नशोकपरितापेनश्रेयसायुज्यतेमृतः ॥ यदत्रानंतरंकार्यंतत्समाधातुमर्हथ ॥ २ ॥ लोकवृत्तमनुष्ठेयंकृतंवोबाष्पमोक्षणम् ॥
नकालादुत्तरंकिंचित्परंकर्मउपासितुम् ॥ ३ ॥ नियतिःकारणंलोकेनियतिःकर्मसाधनम् ॥ नियतिःसर्वभूतानांनियोगेष्विहकार
णम् ॥ ४ ॥ नकर्ताकस्यचित्कश्चिन्नियोगेनापिचेश्वरः ॥ स्वभावेवर्ततेलोकस्तस्यकालःपरायणम् ॥ ५ ॥ नकालःकालमत्येतिनकालः
परिहीयते ॥ स्वभावंचसमासाद्यनकिंचिदतिवर्तते ॥ ६ ॥ नचकस्यास्तिबंधुत्वंनहेतुर्नपराक्रमः ॥ नमित्रज्ञातिसंबंधःकारणंनात्म
नोवशः ॥ ७ ॥ किंतुकालपरीणामोद्रष्टव्यःसाधुपश्यता ॥ धर्मश्चार्थश्चकामश्चकालक्रमसमाहितः ॥ ८ ॥ इतःस्वांप्रकृतिंवाली

वर्ततेऽयंवृष्टेर्यथानिम्नमिवांबुवेगः ॥ १६ ॥ सोदर्यघातापरगात्रवालःसंतापहस्ताक्षिशिरोविषाणः ॥ एनोमयोमामभिहंतिहस्तीदीप्तो
नदीकूलमिवप्रवृद्धः ॥ १७ ॥ अहोबतेदंनृवराविषह्यंनिवर्ततेमेहृदिसाधुवृत्तम् ॥ अग्नौविवर्णपरितप्यमानंकिट्टंयथाराघवजातरू
पम् ॥ १८ ॥ महाबलानांहरियूथपानामिदंकुलंराघवमन्निमित्तम् ॥ अस्यांगदस्यापिचशोकतापादर्धस्थितप्राणमितीवमन्ये ॥१९॥
सुतःसुलभ्यःसुजनःसुवश्यःकुतस्तुपुत्रःसदृशोंऽगदेन ॥ नचापिविद्येतसवीरदेशोयस्मिन्भवेत्सोदरसंनिकर्षः ॥ २० ॥ अद्यांगदोवीरवरो
नजीवेज्जीवेतमातापरिपालनार्थम् ॥ विनातुपुत्रंपरितापदीनासानैवजीवेदितिनिश्चितंमे ॥२१ ॥सोऽहंप्रवेक्ष्याम्यतिदीप्तमग्निंभ्रात्राचपुत्रे
णचसख्यमिच्छन् ॥ इमेविचेष्यन्तिहरिप्रवीराःसीतांनिदेशेपरिवर्तमानाः ॥ २२ ॥ कृत्स्नंतुतेसेत्स्यतिकार्यमेतन्मय्यप्यतीतेमनुजेन्द्र
पुत्र ॥ कुलस्यहंतारमजीवनार्हंरामानुजानीहिकृतागसंमाम् ॥ २३ ॥इत्येवमार्तस्य रघुप्रवीरः श्रुत्वावचोवालिजघन्यजस्य ॥ संजात
बाष्पःपरवीरहंतारामोमुहूर्तंविमनाबभूव ॥ २४ ॥ तस्मिन्क्षणेऽभीक्ष्णमवेक्षमाणःक्षितिक्षमावान्भुवनस्यगोप्ता ॥ रामोरुदंतींव्यसने
निमग्नांसमुत्सुकःसोऽथददर्शताराम् ॥ २५ ॥ तांचारुनेत्रांकपिसिंहनाथांपतिंसमाश्लिष्यतदाशयानाम् ॥ उत्थापयामासुरदीनसत्त्वांमं
त्रिप्रधानाःकपिराजपत्नीम् ॥ २६ ॥ साविस्फुरंतीपरिरभ्यमाणाभर्तुःसमीपादपनीयमाना ॥ ददर्शरामंशरचापपाणिंस्वतेजसासूर्यमिव
ज्वलंतम् ॥ २७ ॥ सुसंवृतंपार्थिवलक्षणैश्चतंचारुनेत्रंमृगशावनेत्रा ॥ अदृष्टपूर्वंपुरुषप्रधानमयंसकाकुत्स्थइतिप्रजज्ञे ॥ २८ ॥ तस्यें
द्रकल्पस्यदुरासदस्यमहानुभावस्यसमीपमार्या ॥ आर्ताऽतितूर्णंव्यसनंप्रपन्नाजगामतारापरिविह्वलंती ॥ २९ ॥ तंसासमासाद्यविशुद्ध
सत्त्वंशोकेनसंभ्रांतशरीरभावा॥मनस्विनीवाक्यमुवाचतारारामंरणोत्कर्षणलब्धलक्ष्यम् ॥ ३० ॥ त्वमप्रमेयश्चदुरासदश्चजितेंद्रियश्चो
त्तमधर्मकश्च ॥ अक्षीणकीर्तिश्चविचक्षणश्चक्षितिक्षमावान्क्षतजोपमाक्षः ॥ ३१ ॥ त्वमात्तबाणासनबाणपाणिर्महाबलःसंहननोपपन्नः ॥
मनुष्यदेहाभ्युदयंविहायदिव्येनदेहाभ्युदयेनयुक्तः ॥ ३२ ॥ येनैवबाणेनहतःप्रियोमेतेनैवबाणेनहिमांजहीहि ॥ हतागमिष्यामिसमीप
मस्यनमांविनावीररमेतवाली ॥ ३३ ॥ स्वर्गेऽपिपद्मामलपत्रनेत्रसमेत्यसंप्रेक्ष्यचमामपश्यन् ॥ नह्येषउच्चावचताम्रचूडाविचित्रवेषाप्स

प्रियांमालांतांतेपश्यामिनेहकिम् ॥ २८ ॥ राज्यश्रीर्नजहातित्वांगतासुमपिमानद ॥ सूर्यस्यावर्तमानस्यशैलराजमिवप्रभा ॥ २९ ॥
नमेवचःपथ्यमिदंत्वयाकृतंनचास्मिशक्ताहिनिवारणेतव ॥ हतासपुत्रास्मिहतेनसंयुगेसहत्वयाश्रीर्विजहातिमामपि ॥ ३० ॥ इत्यार्षे
श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे त्रयोविंशः सर्गः ॥ २३ ॥ तामाशुवेगेनदुरासदेनत्वभिप्लुतांशो
कमहार्णवेन ॥ पश्यंस्तदावाल्यनुजस्तरस्वीभ्रातुर्वधेनाप्रतिमेनतेपे ॥ १ ॥ सबाष्पपूर्णेनमुखेनपश्यन्क्षणेननिर्विण्णमनामनस्वी ॥
जगामरामस्यशनैःसमीपंभृत्यैर्वृतःसंपरिदूयमानः ॥ २ ॥ सतंसमासाद्यगृहीतचापमुदात्तमाशीविषतुल्यबाणम् ॥ यशस्विनंलक्ष्मण
लक्षितांगमवस्थितंराघवमित्युवाच ॥ ३ ॥ यथाप्रतिज्ञातमिदंनरेंद्रकृतंत्वयादृष्टफलंचकर्म ॥ ममाद्यभोगेषुनरेंद्रसूनोमनोनिवृत्तंहत
जीवितेन ॥ ४ ॥ अस्यांमहिष्यांतुभृशंरुदंत्यांपुरेऽतिविक्रोशतिदुःखतप्ते ॥ हतेनृपेसंशयितेंगदेचनरामराज्येरमतेमनोमे ॥ ५ ॥
क्रोधादमर्षादतिविप्रधर्षाद्भ्रातुर्वधोमेऽनुमतःपुरस्तात् ॥ हतेत्विदानींहरियूथपेऽस्मिन्सुतीक्ष्णमिक्ष्वाकुवरप्रतप्स्ये ॥ ६ ॥ श्रेयोऽद्यमन्ये
ममशैलमुख्येतस्मिन्हिवासश्चिरमृष्यमूके ॥ यथातथावर्तयतःस्ववृत्त्यानेमंनिहत्यत्रिदिवस्यलाभः ॥ ७ ॥ नत्वांजिघांसामिचरेतिय
न्मामयंमहात्मामतिमानुवाच ॥ तस्यैवतद्रामवचोनुरूपमिदंवचःकर्मचमेनुरूपम् ॥ ८ ॥ भ्राताकथंनाममयागुणस्यभ्रातुर्वधंरामविरोच
येत ॥ राज्यस्यदुःखस्यचवीरसारंविचिंतयन्कामपुरस्कृतोऽपि ॥ ९ ॥ वधोहिमेमतोनासीत्स्वमाहात्म्यव्यतिक्रमात् ॥ ममासीद्बुद्धि
दौरात्म्यात्प्राणहारीव्यतिक्रमः ॥ १० ॥ द्रुमशाखावभग्नोऽहंमुहूर्तंपरिनिष्टनन् ॥ सांत्वयित्वात्वनेनोक्तोनपुनःकर्तुमर्हसि ॥ ११ ॥
भ्रातृत्वमार्यभावश्चधर्मश्चानेनरक्षितः ॥ मयाक्रोधश्चकामश्चकपित्वंचप्रदर्शितम् ॥ १२ ॥ अचिंतनीयंपरिवर्जनीयमनीप्सनीयंस्वन
वेक्षणीयम् ॥ प्राप्तोऽस्मिपाप्मानमिदंवयस्यभ्रातुर्वधात्त्वाष्ट्रवधादिवेंद्रः ॥१३॥ पाप्मानमिंद्रस्यमहीजलंचवृक्षाश्चकामंजगृहुःस्त्रियश्च ॥
कोनामपाप्मानमिमंसहेतशाखामृगस्यप्रतिपत्तुमिच्छेत् ॥ १४ ॥ नार्हामिसंमानमिमंप्रजानांनयौवराज्यंकुतएवराज्यम् ॥ अधर्मयु
क्तंकुलनाशयुक्तमेवंविधंराघवकर्मकृत्वा ॥ १५ ॥ पापस्यकर्तास्मिविगर्हितस्यक्षुद्रस्यलोकापकृतस्यलोके ॥ शोकोमहान्मामभि

ऋक्षवानरमुख्यास्त्वांबलिनंपर्युपासते ॥ तेषांविलपितंकृच्छ्रमंगदस्यचशोचतः ॥ ५ ॥ ममचेमागिरःश्रुत्वाकिंत्वंनप्रतिबुध्यसे ॥
इदंतद्वीरशयनंतत्रशेषेहतोयुधि ॥ ६ ॥ शायितानिहतायत्रत्वयैवरिपवःपुरा ॥ विशुद्धसत्त्वाभिजनप्रिययुद्धममप्रिय ॥ ७ ॥ माम
नाथांविहायैकांगतस्त्वमसिमानद ॥ शूरायनप्रदातव्याकन्याखलुविपश्चिता ॥ ८ ॥ शूरभार्यांहतांपश्यसद्योमांविधवांकृताम् ॥ अव
भग्नश्चमेमानोभग्नामेशाश्वतीगतिः ॥ ९ ॥ अगाधेचनिमग्नाऽस्मिविपुलेशोकसागरे ॥ अश्मसारमयंनूनमिदंमेहृदयंदृढम् ॥ १० ॥
भर्तारंनिहतंदृष्ट्वायन्नाद्यशतधाकृतम् ॥ सुहृच्चैवचभर्ताचप्रकृत्याचममप्रियः ॥ ११ ॥ प्रहारेचपराक्रांतःशूरःपंचत्वमागतः ॥ पतिही
नातुयानारीकामंभवतुपुत्रिणी ॥ १२ ॥ धनधान्यसमृद्धापिविधवेत्युच्यतेबुधैः ॥ स्वगात्रप्रभवेवीरशेषेरुधिरमंडले ॥ १३ ॥ कृमि
रागपरिस्तोमेस्वकीयेशयनेयथा ॥ रेणुशोणितसंवीतंगात्रंतवसमंततः ॥ १४ ॥ परिरब्धुंनशक्नोमिभुजाभ्यांप्लवगर्षभ ॥ कृतकृत्यो
द्यसुग्रीवोवैरेऽस्मिन्नतिदारुणे ॥ १५ ॥ यस्यरामविमुक्तेनहृतमेकेषुणाभयम् ॥ शरेणहृदिलग्नेनगात्रसंस्पर्शनेतव ॥ १६ ॥ वार्यामित्वां
निरीक्षंतीत्वयिपंचत्वमागते ॥ उद्बबर्हशरंनीलस्तस्यगात्रगतंतदा ॥ १७ ॥ गिरिगह्वरसंलीनंदीप्तमाशीविषंयथा ॥ तस्यनिष्कृष्यमाण
स्यबाणस्यापिबभौद्युतिः ॥ १८ ॥ अस्तमस्तकसंरुद्धरश्मेर्दिनकरादिव ॥ पेतुःक्षतजधारास्तुव्रणेभ्यस्तस्यसर्वशः ॥ १९ ॥ ताम्रगै
रिकसंपृक्ताधाराइवधराधरात् ॥ अवकीर्णंविमार्जंतीभर्तारंरणरेणुना ॥ २० ॥ अस्रैर्नयनजैःशूरंसिषेचास्त्रसमाहतम् ॥ रुधिरोक्षित
सर्वांगंदृष्ट्वाविनिहतंपतिम् ॥ २१ ॥ उवाचतारापिंगाक्षंपुत्रमंगदमंगना ॥ अवस्थांपश्चिमांपश्यपितुःपुत्रसुदारुणाम् ॥ २२ ॥ संप्र
सक्तस्यवैरस्यगतोंतःपापकर्मणा ॥ बालसूर्योज्ज्वलतनुंप्रयातंयमसादनम् ॥ २३ ॥ अभिवादयराजानंपितरंपुत्रमानदम् ॥ एवमुक्तः
समुत्थायजग्राहचरणौपितुः ॥ २४ ॥ भुजाभ्यांपीनवृत्ताभ्यामंगदोऽहमितिब्रुवन् ॥ अभिवादयमानंत्वामंगदंत्वंयथापुरा ॥ २५ ॥
दीर्घायुर्भवपुत्रेतिकिमर्थंनाभिभाषसे ॥ अहंपुत्रसहायात्वामुपासेगतचेतनम् ॥ सिंहेनपातितंसद्योगौः सवत्सेवगोवृषम् ॥ २६ ॥
इष्ट्वासंग्रामयज्ञेनरामप्रहरणांभसा ॥ तस्मिन्नवभृथेस्नातः कथंपत्न्यामयाविना ॥ २७ ॥ यादत्तादेवराजेनतवतुष्टेनसंयुगे ॥ शातकौंभीं

स्यादधर्मोह्यकरणेत्वांचहिंस्यादमानितः ॥ १९ ॥ इमांचमालामाधत्स्वदिव्यांसुग्रीवकांचनीम् ॥ उदाराश्रीःस्थिताह्यस्यांसाप्रजह्या
न्मृतेमयि ॥ १६ ॥ इत्येवमुक्तःसुग्रीवोवालिनाभ्रातृसौहृदात् ॥ हर्षंत्यक्त्वापुनर्दीनोग्रहग्रस्तइवोडुराट् ॥ १७ ॥ तद्वालिवचनाच्छांतः
कुर्वन्युक्तमतंद्रितः ॥ जग्राहसोऽभ्यनुज्ञातोमालांतांचैवकांचनीम् ॥ १८ ॥ तांमालांकांचनींदत्त्वावाह्लीदृष्ट्वाचैवात्मजंस्थितम् ॥ संसिद्धः
प्रेत्यभावायस्नेहादंगदमब्रवीत् ॥ १९ ॥ देशकालौभजस्वाद्यक्षममाणःप्रियाप्रिये ॥ सुखदुःखसहःकालेसुग्रीववशगोभव ॥ २० ॥
यथाहित्वंमहाबाहोलालितःसततंमया ॥ नतथावर्तमानंत्वांसुग्रीवोबहुमन्यते ॥ २१ ॥ नास्यामित्रैर्गतंगच्छेर्माशत्रुभिरिरिंदम ॥ भर्तुर
र्थपरोदांतःसुग्रीववशगोभव ॥ २२ ॥ नचातिप्रणयःकार्यःकर्तव्योऽप्रणयश्चते ॥ उभयंहिमहादोषंतस्मादंतरदृग्भव ॥ २३ ॥ इत्युक्त्वा
थविवृत्ताक्षःशरसंपीडितोभृशम् ॥ विवृतैर्दशनैर्भीमैर्बभूवोत्क्रांतजीवितः ॥ २४ ॥ ततोविचुक्रुशुस्तत्रवानराहतयूथपाः ॥ परिदेवयमा
नास्तेसर्वेप्लवगसत्तमाः ॥ २५ ॥ किष्किंधाह्यद्यशून्याचस्वर्गतेवानरेश्वरे ॥ उद्यानानिचशून्यानिपर्वताःकाननानिच ॥ २६ ॥
हतेप्लवगशार्दूलेनिष्प्रभावानराःकृताः ॥ (यस्यवेगेनमहताकाननानिवनानिच ॥ पुष्पौघेणानुबध्यन्तेकरिष्यतितदद्यकः ॥ १ ॥)
येनदत्तंमहद्युद्धंगंधर्वस्यमहात्मनः ॥ २७ ॥ गोलभस्यमहाबाहोर्दशवर्षाणिपंचच ॥ नैवरात्रौनदिवसेतद्युद्धमुपशाम्यति ॥ २८ ॥
ततःषोडशमेवर्षेगोलभोविनिपातितः ॥ तंहत्वादुर्विनीतंतुवालीदंष्ट्राकरालवान् ॥२९॥ सर्वाभयंकरोऽस्माकंकथमेषनिपातितः ॥ ३० ॥
हतेतुवीरेप्लवगाधिपेतदावनेचरास्तत्रनशर्मलेभिरे ॥ वनेचराःसिंहयुतेमहावनेयथाहिगावोनिहतेगवांपतौ ॥ ३१ ॥ ततस्तुताराव्यस
नार्णवप्लुताभृतस्यभर्तुर्वदनंसमीक्ष्यसा ॥ जगामभूमिंपरिरभ्यवालिनंमहाद्रुमंछिन्नमिवाश्रितालता ॥ ३२ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे
वा० आ० च० सा० किष्किंधाकांडे द्वाविंशः सर्गः ॥ २२ ॥ ततःसमुपजिघ्रंतीकपिराजस्यतन्मुखम् ॥ पतिंलोकश्रुतातारामृतंवचन
मब्रवीत् ॥ १ ॥ शेषेत्वंविषमेदुःखमकृत्वावचनंमम ॥ उपलोपचितेवीरसुदुःखेवसुधातले ॥ २ ॥ मत्तःप्रियतरानूनंवानरेंद्रमहीतव ॥
शेषेहितांपरिष्वज्यमांचनप्रतिभाषसे ॥ ३ ॥ सुग्रीवस्यवशंप्राप्तोविधिरेषभवत्यहो ॥ सुग्रीवएवविक्रांतोवीरसाहसिकप्रिय ॥ ४ ॥

दिते ॥ ८ ॥ ताविमौशोकसंतप्तौशनैःप्रेरयभामिनि ॥ त्वयापरिगृहीतोऽयमंगदःशास्तुमेदिनीम् ॥ ९ ॥ संततिश्चयथादृष्टाकृत्यंयच्चा
पिसांप्रतम् ॥ राज्ञस्तत्क्रियतांसर्वमेषकालस्यनिश्चयः ॥ १० ॥ संस्कार्योहरिराजस्तुअंगदश्चाभिषिच्यताम् ॥ सिंहासनगतंपुत्रंपश्यं
तीशांतिमेष्यसि ॥ ११ ॥ सातस्यवचनंश्रुत्वाभर्तृव्यसनपीडिता ॥ अब्रवीदुत्तरंताराहनूमंतमवस्थितम् ॥ १२ ॥ अंगदप्रतिरूपाणां
पुत्राणामेकतःशतम् ॥ हतस्याप्यस्यवीरस्यगात्रसंश्लेषणंवरम् ॥ १३ ॥ नचाहंहरिराज्यस्यप्रभवाम्यंगदस्यवा ॥ पितृव्यस्तस्यसुग्रीवः
सर्वकार्येष्वनंतरः ॥ १४ ॥ नह्येषाबुद्धिरास्थेयाहनूमन्नंगदंप्रति ॥ पिताहिबंधुःपुत्रस्यनमाताहरिसत्तम ॥ १५ ॥ नहिममहरिराजसं
श्रयात्क्षमतरमस्तिपरत्रचहवा ॥ अभिमुखहतवीरसेवितंशयनमिदंममसेवितुंक्षमम् ॥१६॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदि
काव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे एकविंशः सर्गः ॥ २१ ॥ वीक्षमाणस्तुमंदासुःसर्वतोमंदमुच्छ्वसन् ॥ आदावेवतुसुग्रीवंददर्शानुज
मग्रतः ॥ १ ॥ तंप्राप्तविजयंवालीसुग्रीवंप्लवगेश्वरम् ॥ आभाष्यव्यक्तयावाचासस्नेहमिदमब्रवीत् ॥ २ ॥ सुग्रीवदोषेणनमांगंतुमर्हसि
किल्बिषात् ॥ कृष्यमाणं भविष्येणबुद्धिमोहेनमांबलात् ॥ ३ ॥ युगपद्विहितंतातनमन्येसुखमावयोः ॥ सौहार्दंभ्रातृयुक्तंहितदिदंजा
तमन्यथा ॥ ४ ॥ प्रतिपद्यत्वमद्यैवराज्यमेषांवनौकसाम् ॥ मामप्यद्यैवगच्छंतंविद्धिवैवस्वतक्षयम् ॥ ५ ॥ जीवितंचहिराज्यंचश्रियं
चविपुलांतथा ॥ प्रजहाम्येषवैतूर्णमहंचागर्हितंयशः ॥ ६ ॥ अस्यांत्वहमवस्थायांवीरवक्ष्यामियद्वचः ॥ यद्यप्यसुकरंराजन्कर्तुमेवत्व
मर्हसि ॥ ७ ॥ सुखार्हंसुखसंवृद्धंबालमेनमबालिशम् ॥ बाष्पपूर्णमुखंपश्य भूमौपतितमंगदम् ॥ ८ ॥ ममप्राणैःप्रियतरंपुत्रंपुत्रमिवौ
रसम् ॥ मयाहीनमहीनार्थंसर्वतःपरिपालय॥९॥त्वमप्यस्यपितादातापरित्राताचसर्वशः ॥ भयेष्वभयदश्चैवयथाऽहंप्लवगेश्वर ॥ १० ॥
एषतारात्मजःश्रीमांस्त्वयातुल्यपराक्रमः ॥ रक्षसांचवधेतेषामग्रतस्तेभविष्यति ॥ ११ ॥ अनुरूपाणिकर्माणिविक्रम्यबलवान्रणे ॥
करिष्यत्येषतारेयस्तेजस्वीतरुणोंऽगदः॥१२॥सुषेणदुहिताचेयमर्थसूक्ष्मविनिश्चये ॥ औत्पातिकेचविविधेसर्वतःपरिनिष्ठिता ॥ १३ ॥
यदेषासाध्वितिब्रूयात्कार्यंतन्मुक्तसंशयम् ॥ नहितारामतंकिंचिदन्यथापरिवर्तते ॥ १४ ॥ राघवस्यचतेकार्यंकर्तव्यमविशंकया ॥

नांचमानद ॥ नूनमप्सरसामार्यचित्तानिप्रमथिष्यसि ॥ १३ ॥ कालोनिःसंशयोनूनंजीवितान्तकरस्तव ॥ बलाद्येनावपन्नोऽसिसुग्री
वस्यावशोवशी ॥ १४ ॥ अस्थानेवालिनंहत्वायुध्यमानंपरेणच ॥ नसंतप्यतिकाकुत्स्थःकृत्वाकर्मसुगर्हितम् ॥ १५ ॥ वैधव्यंशो
कसंतापंकृपणाकृपणासती ॥ अदुःखोपचितापूर्ववर्तयिष्याम्यनाथवत् ॥ १६ ॥ लालितश्चांगदोवीरःसुकुमारःसुखोचितः ॥ वत्स्यते
कामवस्थांमेपितृव्येक्रोधमूर्च्छिते ॥ १७ ॥ कुरुष्वपितरंपुत्रसुदृष्टंधर्मवत्सलम् ॥ दुर्लभंदर्शनंतस्यतववत्सभविष्यति ॥ १८ ॥ समा
श्वासयपुत्रंत्वंसंदेशंसंदिशस्वमे ॥ मूर्ध्निचैनंसमाघ्रायप्रवासंप्रस्थितोह्यसि ॥१९॥ रामेणहिमहत्कर्मकृतंत्वामभिनिघ्नता ॥ आनृण्यंतुगतं
तस्यसुग्रीवस्यप्रतिश्रवे ॥ २० ॥ सकामोभवसुग्रीवरुमांत्वंप्रतिपत्स्यसे ॥ भुंक्ष्वराज्यमनुद्विग्नःशस्तोभ्राातारिपुस्तव ॥ २१ ॥ किंमा
मेवंप्रलपतींप्रियांत्वंनाभिभाषसे ॥ इमाःपश्यवराबह्वीभार्यास्तेवानरेश्वर ॥ २२ ॥ तस्याविलपितंश्रुत्वावानर्यःसर्वतश्चताः ॥ परि
गृह्यांगदंदीना दुःखार्ताःप्रतिचुक्रुशुः ॥ २३ ॥ किमंगदंसांगदवीरबाहोविहाययातोऽसिचिरंप्रवासम् ॥ नयुक्तमेवंगुणसंनिकृष्टंविहायपुत्रं
प्रियचारुवेषम् ॥ २४ ॥ यद्यप्रियंकिंचिदसंप्रधार्यकृतंमयास्यात्तव दीर्घबाहो ॥ क्षमस्वमेतद्धरिवंशनाथव्रजामिमूर्ध्नातववीरपादौ ॥
॥ २५ ॥ तथातुताराकरुणंरुदंतीभर्तुःसमीपेसहवानरीभिः ॥ व्यवस्यतप्रायमनिंद्यवर्णाउपोपवेष्टुंभुवियत्रवाली ॥ २६ ॥ इत्यार्षे
श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे विंशः सर्गः ॥ २० ॥ ततोनिपतितांतारांच्युतांतारामिवाम्बरात् ॥
शनैराश्वासयामासहनूमान्हरियूथपः ॥ १ ॥ गुणदोषकृतंजंतुःस्वकर्मफलहेतुकम् ॥ अव्यग्रस्तदवाप्नोतिसर्वंप्रेत्यशुभाशुभम् ॥ २ ॥
शोच्याशोचसिकंशोच्यंदीनंदीनानुकंपसे ॥ कश्चकस्यानुशोच्योऽस्तिदेहेस्मिन्बुद्बुदोपमे ॥ ३ ॥ अंगदस्तुकुमारोऽयंद्रष्टव्योजीवपुत्र
या॥आयत्यांचविधेयानिसमर्थान्यस्यचिंतय ॥४॥ जानास्यनियतामेवंभूतानामागतिंगतिम् ॥ तस्माच्छुभंहिकर्तव्यंपंडितेनेहलौकि
कम् ॥ ५ ॥ यस्मिन्हरिसहस्राणिशतानिनियुतानिच ॥ वर्तयंतिकृताशानिसोऽयंदिष्टान्तमागतः ॥ ६ ॥ यदयंन्यायदृष्टार्थःसामदान
क्षमापरः ॥ गतोधर्मजितांभूमिंनैनंशोचितुमर्हसि ॥ ७ ॥ सर्वेचहरिशार्दूलाःपुत्रश्चायंतवांगदः ॥ हर्यृक्षपतिराज्यंचत्वत्सनाथमनिं

कपिसिंहेमहाभागेतस्मिन्भर्तरिनश्यति ॥१८॥पादमूलंगमिष्यामितस्यैवाहंमहात्मनः॥योऽसौरामप्रयुक्तेनशरेणविनिपातितः ॥ १९ ॥
एवमुक्त्वाप्रदुद्रावरुदतीशोकमूर्च्छिता ॥ शिरश्चोरश्चबाहुभ्यांदुःखेनसमभिघ्नती ॥ २० ॥ साव्रजंतीददर्शाथपतिंनिपतितंभुवि ॥ हंता
रंवानरेंद्राणांसमरेष्वनिवर्तिनाम् ॥ २१ ॥ क्षेप्तारंपर्वतेंद्राणांवज्राणामिववासवम् ॥ महावातसमाविद्धंमहामेघौघनिःस्वनम् ॥ २२ ॥
शक्रतुल्यपराक्रांतंदृष्ट्वेवोपरतंघनम् ॥ नर्दंतंनर्दतांभीमंशूरंशूरेणपातितम् ॥ २३ ॥ शार्दूलेनामिषस्यार्थेमृगराजमिवाहतम् ॥ २४ ॥
अर्चितंसर्वलोकस्यसपताकंसवेदिकम् ॥ नागहेतोःसुपर्णेनचैत्यमुन्मथितंयथा ॥ २५ ॥ अवष्टभ्यावतिष्ठंतंददर्शधनुरूर्जितम् ॥
रामंरामानुजंचैवभर्तुश्चैवतथानुजम् ॥ २६ ॥ तानतीत्यसमासाद्यभर्तारंनिहतंरणे ॥ समीक्ष्यव्यथिताभूमौसंभ्रांतानिपपातह ॥ २७ ॥
सुप्तेवपुनरुत्थायआर्यपुत्रेतिवादिनी ॥ रुरोदसापतिंदृष्ट्वासंवीतंमृत्युदामभिः ॥ २८ ॥ तामवेक्ष्यतुसुग्रीवःशोचंतींकुररीमिव ॥ विषाद
मगमत्कष्टंदृष्ट्वाचांगदमागतम्॥२९॥इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च०सा० किष्किंधाकांडे एकोनविंशःसर्गः ॥१९॥
रामचापविसृष्टेनशरेणांतकरेणतम् ॥ दृष्ट्वाविनिहतंभूमौताराताराधिपानना ॥ १ ॥ सासमासाद्यभर्तारंपर्यष्वजतभामिनी ॥ इषुणाभि
हतंदृष्ट्वावालिनंकुंजरोपमम् ॥ २ ॥ वानरंपर्वतेन्द्राभंशोकसंतप्तमानसा ॥ तारातरुमिवोन्मूलंपर्यदेवयतातुरा ॥ ३ ॥ रणेदारुणविक्रांत
प्रवीरप्लवतांवर ॥ किमिदानींपुरोभागामद्यत्वंनाभिभाषसे ॥ ४ ॥ उत्तिष्ठहरिशार्दूलभजस्वशयनोत्तमम् ॥ नैवंविधाःशेरतेहिभूमौ
नृपतिसत्तमाः ॥ ५ ॥ अतीवखलुतेकांतावसुधावसुधाधिप ॥ गतासुरपितांगात्रैर्मांविहायनिषेवसे ॥ ६ ॥ व्यक्तमद्यत्वयावीरधर्मतःसं
प्रवर्तता ॥ किष्किंधेवपुरीरम्यास्वर्गमार्गेविनिर्मिता ॥ ७ ॥ यान्यस्माभिस्त्वयासार्धंवनेषुमधुगंधिषु ॥ विहृतानित्वयाकालेतेषामु
परमःकृतः ॥ ८ ॥ निरानंदानिराशाऽहंनिमग्नाशोकसागरे ॥ त्वयिपंचत्वमापन्नेमहायूथपयूथपे ॥ ९ ॥ हृदयंसुस्थितंमह्यंदृष्ट्वानिपतितं
भुवि ॥ यन्नशोकाभिसंतप्तंस्फुटतेऽद्यसहस्रधा ॥ १० ॥ सुग्रीवस्यत्वयाभार्याहृतासचविवासितः ॥ यत्तत्तस्यत्वयाव्युष्टिःप्राप्तेयंप्लव
गाधिप ॥ ११ ॥ निःश्रेयसपरामोहात्त्वयाचाहंविगर्हिता ॥ यैषाब्रुवंहितंवाक्यंवानरेंद्रहितैषिणी ॥ १२ ॥ रूपयौवनदृप्तानांदक्षिणा

गतःस्वांप्रकृतिंधर्म्यांदंडदिष्टेनवर्त्मना ॥ ६४ ॥ त्यजशोकंचमोहंचभयंचहृदयेस्थितम् ॥ त्वयाविधानंहर्यग्र्यनशक्यमतिवर्तितुम्
॥ ६५ ॥ यथात्वय्यंगदोनित्यंवर्ततेवानरेश्वर ॥ तथावर्तेतसुग्रीवेमयिचापिनसंशयः ॥ ६६ ॥ सतस्यवाक्यंमधुरंमहात्मनःसमाहितं
धर्मपथानुवर्तितत् ॥ निशम्यरामस्यरणावमर्दिनोवचःसयुक्तंनिजगादवानरः ॥ ६७ ॥ शराभितप्तेनविचेतसामयाप्रभाषितस्त्वंयद
जानताविभो ॥ इदंमहेंद्रोपमभीमविक्रमप्रसादितस्त्वंक्षममेनरेश्वर ॥ ६८ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रा० वा० आ० च० सा० कि० अष्टादशः
सर्गः ॥ १८ ॥ सवानरमहाराजःशयानःशरपीडितः ॥ प्रत्युक्तोहेतुमद्वाक्यैर्नोत्तरंप्रतिपद्यत ॥ १ ॥ अश्मभिःपरिभिन्नांगःपादपैराह
तोभृशम् ॥ रामबाणेनचाक्रांतोजीवितांतेमुमोहसः ॥ २ ॥ तंभार्याबाणमोक्षेणरामदत्तेनसंयुगे ॥ हतंप्लवगशार्दूलंताराशुश्रावबालि
नम् ॥ ३ ॥ सासपुत्राऽप्रियं श्रुत्वावधंभर्तुःसुदारुणम् ॥ निष्पपातभृशंतस्मादुद्विग्नागिरिकंदरात् ॥ ४ ॥ येत्वंगदपरीवारावानराहि
महाबलाः ॥ तेसकार्मुकमालोक्यरामंत्रस्ताःप्रदुद्रुवुः ॥ ५ ॥ साददर्शततस्त्रस्तान्हरीनापततोद्रुतम् ॥ यूथादिवपरिभ्रष्टान्मृगान्निहत
यूथपान् ॥ ६ ॥ तानुवाचसमासाद्यदुःखितान्दुःखितासती ॥ रामवित्रासितान्सर्वाननुबद्धानिवेषुभिः ॥ ७ ॥ वानरा राजसिंहस्यय
स्ययूयंपुरःसराः ॥ तंविहायसुवित्रस्ताःकस्माद्द्रवतदुर्गताः ॥ ८ ॥ राज्यहेतोःसचेद्भ्राताभ्रात्राक्रूरेणपातितः ॥ रामेणप्रसृतैर्दूरान्मार्गणैर्दू
रपातिभिः ॥ ९ ॥ कपिपत्न्यावचःश्रुत्वाकपयःकामरूपिणः ॥ प्राप्तकालमविश्लिष्टमूचुर्वचनमंगनाम् ॥ १० ॥ जीवपुत्रेनिवर्तस्वपुत्रं
रक्षस्वचांगदम् ॥ अंतकोरामरूपेणहत्वानयतिवालिनम् ॥ ११ ॥ क्षिप्तान्वृक्षान्समाविध्यविपुलाश्चतथाशिलाः ॥ वालीवज्रसमैर्बा
णैर्वज्रेणेवनिपातितः ॥ १२ ॥ अभिभूतमिदंसर्वंविद्रुतंवानरंबलम् ॥ अस्मिन्प्लवगशार्दूलेहतेशक्रसमप्रभे ॥ १३ ॥ रक्ष्यतांनगरीशूरैरं
गदश्चाभिषिच्यताम् ॥ पदस्थंवालिनः पुत्रंभजिष्यंतिप्लवंगमाः ॥ १४ ॥ अथवारुचितंस्थानमिहतेरुचिरानने ॥ आविशंतिचदु
र्गाणिक्षिप्रमद्यैववानराः ॥ १५ ॥ अभार्याःसहभार्याश्चसंत्यत्रवनचारिणः ॥ लुब्धेभ्योविप्रलब्धेभ्यस्तेभ्योनः सुमहद्भयम् ॥ १६ ॥
अल्पांतरगतानांतुश्रुत्वावचनमंगना ॥ आत्मनःप्रतिरूपंसाबभाषेचारुहासिनी ॥ १७ ॥ पुत्रेणममकिंकार्यंराज्येनापिकिमात्मना ॥

तस्मात्त्वंनिहतोयुद्धेमयाबाणेनवानर ॥ ४० ॥ अयुध्यन्प्रतियुध्यन्वायस्माच्छाखामृगोह्यसि ॥ ४१ ॥ दुर्लभस्यचधर्मस्यजीवितस्य
शुभस्यच ॥ राजानोवानरश्रेष्ठ प्रदातारोनसंशयः ॥ ४२ ॥ तान्नहिंस्यान्नचाक्रोशेन्नाक्षिपेन्नाप्रियंवदेत् ॥ देवामानुषरूपेणचरंत्येते महीतले ॥ ४३ ॥ त्वंतुधर्ममविज्ञायकेवलंरोषमास्थितः ॥ विदूषयसिमांधर्मेपितृपैतामहेस्थितम् ॥ ४४ ॥ एवमुक्तस्तुरामेणवालीप्रव्यथितोभृशम् ॥ नदोषंराघवेदध्यौधर्मेऽधिगतनिश्चयः ॥ ४५ ॥ प्रत्युवाचततोरामंप्रांजलिर्वानरेश्वरः ॥ यत्त्वमात्थनरश्रेष्ठ तत्तथैवन
संशयः ॥ ४६ ॥ प्रतिवक्तुंप्रकृष्टेहिनापकृष्टस्तुशक्नुयात् ॥ यदयुक्तंमयापूर्वंप्रमादाद्वाक्यमप्रियम् ॥ ४७ ॥ तत्रापिखलुमांदोषंकर्तुं
नार्हसिराघव ॥ त्वंहिदृष्टार्थतत्त्वज्ञः प्रजानांचहितेरतः ॥ ४८ ॥ कार्यकारणसिद्धौचप्रसन्नाबुद्धिरव्यया ॥ ४९ ॥ मामप्यवगतंधर्माद्व्यतिक्रांतपुरस्कृतम् ॥ धर्मसंहितयावाचाधर्मज्ञपरिपालय ॥ ५० ॥ बाष्पसंरुद्धकंठस्तुवालीसार्तरवःशनैः ॥ उवाचरामंसंप्रेक्ष्यपंकलग्नइवद्विपः ॥ ५१ ॥ नचात्मानमहंशोचेनतारांनापिबांधवान् ॥ यथापुत्रंगुणज्येष्ठमंगदंकनकांगदम् ॥ ५२ ॥ सममादर्शनाद्दीनोबाल्यात्प्रभृतिलालितः ॥ तटाकइवपीतांबुरुपशोषंगमिष्यति ॥ ५३ ॥ बालश्चाकृतबुद्धिश्चएकपुत्रश्चमेप्रियः ॥ तारेयोरामभवतारक्षणीयोमहाबलः ॥ ५४ ॥ सुग्रीवेचांगदेचैवविधत्स्वमतिमुत्तमाम् ॥ त्वंहिगोताचशास्ताचकार्याकार्यविधौस्थितः ॥ ५५ ॥ यातेनरपतेवृत्तिर्भरतेलक्ष्मणेचया ॥ सुग्रीवेचांगदेराजंस्तांचिंतयितुमर्हसि ॥ ५६ ॥ मद्दोषकृतदोषांतांयथातारांतपस्विनीम् ॥ सुग्रीवोनावमन्येततथाऽवस्थातुमर्हसि ॥ ५७ ॥ त्वयाह्यनुगृहीतेनशक्यंराज्यमुपासितुम् ॥ त्वद्वशेवर्तमानेनतवचित्तानुवर्तिना ॥ ५८ ॥
शक्यंदिवंचार्जयितुंवसुधांचापिशासितुम् ॥ त्वत्तोऽहंवधमाकांक्षन्वार्यमाणोऽपितारया ॥ ५९ ॥ सुग्रीवेणसहभ्रात्राद्वंद्वयुद्धमुपागतः ॥
इत्युक्त्वावानरोरामंविररामहरीश्वरः ॥ ६० ॥ सतमाश्वासयद्रामोवालिनंव्यक्तदर्शनम् ॥ साधुसंमतयावाचाधर्मतत्त्वार्थयुक्तया ॥ ६१ ॥
(नसंतापस्त्वयाकार्यएतदर्थंप्लवंगम ॥) नवयंभवताचिंत्यानाप्यात्माहरिसत्तम ॥ वयंभवद्विशेषेणधर्मतःकृतनिश्चयाः ॥ ६२ ॥
दंडचेयःपातयेद्दंडंदंडचोयश्चापिदंडचते ॥ कार्यकारणसिद्धार्थावुभौतौनावसीदतः ॥ ६३ ॥ तद्भवान्दंडसंयोगादस्माद्विगतकल्मषः ॥

तदेतत्कारणंपश्ययदर्थंत्वंमयाहतः ॥ भ्रातुर्वर्तसिभार्यायांत्यक्त्वाधर्मंसनातनम् ॥ १८ ॥ अस्यत्वंधरमाणस्यसुग्रीवस्यमहात्मनः ॥
रुमायांवर्तसेकामात्स्नुषायांपापकर्मकृत् ॥ १९ ॥ तद्व्यतीतस्यतेधर्मात्कामवृत्तस्यवानर ॥ भ्रातृभार्याभिमर्शेऽस्मिन्दंडोऽयंप्रतिपा
दितः ॥ २० ॥ नहिलोकविरुद्धस्य लोकवृत्तादपेयुषः ॥ दंडादन्यत्रपश्यामिनिग्रहंहरियूथप ॥ २१ ॥ नचतेमर्षयेपापंक्षत्रियोऽहंकुलो
द्भतः ॥ औरसींभगिनींवापिभार्यांवाप्यनुजस्ययः ॥ २२ ॥ प्रचरेतनरःकामात्तस्यदंडोवधः स्मृतः ॥ भरतस्तुमहीपालोवयंत्वादेशव
र्तिनः ॥ २३ ॥ त्वंचधर्मादतिक्रांतःकथंशक्यमुपेक्षितुम् ॥ गुरुधर्मव्यतिक्रांतंप्राज्ञोधर्मेणपालयन् ॥ २४ ॥ भरतःकामयुक्तानांनिग्रहेप
र्यवस्थितः ॥ वयंतुभरतादेशावधिंकृत्वाहरीश्वर ॥ त्वद्विधान्भिन्नमर्यादान्निग्रहीतुंव्यवस्थिताः ॥ २५ ॥ सुग्रीवेणचमेसख्यंलक्ष्मणे
नयथातथा ॥ दारराज्यनिमित्तंचनिःश्रेयसकरःसमे ॥ २६ ॥ प्रतिज्ञाचमयादत्तातदावानरसंनिधौ ॥ प्रतिज्ञाचकथंशक्यामद्विधेना
नवेक्षितुम् ॥ २७ ॥ तदेभिःकारणैःसर्वैर्महद्भिर्धर्मसंश्रितैः ॥ शासनंतवयद्युक्तंतद्भवाननुमन्यताम् ॥ २८ ॥ सर्वथाधर्मइत्येवद्रष्टव्य
स्तवनिग्रहः ॥ वयस्यस्योपकर्तव्यंधर्ममेवानुपश्यता ॥ २९ ॥ शक्यंत्वयापितत्कार्यंधर्ममेवानुवर्तता ॥ श्रूयतेमनुनागीतौश्लोकौचा
रित्रवत्सलौ ॥ गृहीतौधर्मकुशलैस्तथातच्चरितंमया ॥ ३० ॥ राजभिर्धृतदंडाश्चकृत्वापापानिमानवाः ॥ निर्मलाःस्वर्गमायांतिसंतः
सुकृतिनोयथा ॥ ३१ ॥ शासनाद्वापिमोक्षाद्वास्तेनःपापात्प्रमुच्यते ॥ राजात्वशासत्पापस्यतदवाप्नोतिकिल्बिषम् ॥ ३२ ॥ आर्येण
मममांधात्राव्यसनंघोरमीप्सितम् ॥ श्रमणेनकृतेपापेयथापापंकृतंत्वया ॥ ३३ ॥ अन्यैरपिकृतंपापंप्रमत्तैर्वसुधाधिपैः ॥ प्रायश्चित्तं
चकुर्वंतितेनतच्छाम्यतेरजः ॥ ३४ ॥ तदलंपरितापेनधर्मतःपरिकल्पितः ॥ वधोवानरशार्दूलनवयंस्ववशेस्थिताः ॥ ३५ ॥ शृणु
चाप्यपरंभूयःकारणंहरिपुंगव ॥ तच्छ्रुत्वाहिमहद्वीरनमन्युंकर्तुमर्हसि ॥ ३६ ॥ नमेतत्रमनस्तापोनमन्युर्हरिपुंगव ॥ वागुराभिश्चपाशै
श्चकूटैश्चविविधैर्नराः ॥ ३७ ॥ प्रतिच्छन्नाश्चदृश्याश्चगृह्णंतिसुबहून्मृगान् ॥ प्रधावितान्वावित्रस्तान्विस्रब्धानतिविष्ठितान् ॥ ३८ ॥
प्रमत्तानप्रमत्तान्वानरामांसाशिनोभृशम् ॥ विध्यंतिविमुखांश्चापिनचदोषोऽत्रविद्यते ॥३९॥ यांतिराजर्षयश्चात्रमृगयांधर्मकोविदाः ॥

पूर्वंत्वमेतदर्थमचोदयः ॥ मैथिलीमहमेकाह्नातवचानीतवान्भवेः ॥ ४९ ॥ राक्षसंचदुरात्मानंतवभार्यापहारिणम् ॥ कंठेबद्ध्वाप्रदद्यां
तेऽनिहतंरावणंरणे ॥ ५० ॥ न्यस्तांसागरतोयेवापातालेवापिमैथिलीम् ॥ आनयेयंतवादेशाच्छ्वेतामश्वतरीमिव ॥५१॥ युक्तंयत्प्राप्नु
याद्राज्यंसुग्रीवःस्वर्गतेमयि ॥ अयुक्तंयदधर्मेणत्वयाऽहंनिहतोरणे ॥ ५२ ॥ काममेवंविधोलोकःकालेनविनियुज्यते ॥ क्षमंचेद्भवता
प्राप्तमुत्तरंसाधुचिंत्यताम् ॥ ५३ ॥ इत्येवमुक्त्वापरिशुष्कवक्त्रःशराभिघाताद्व्यथितोमहात्मा ॥ समीक्ष्यरामंरविसन्निकाशंतूष्णींबभौ
वानरराजसूनुः ॥ ५४ ॥ इत्यार्षे श्रीम० वा० आ० च० सा० कि० सप्तदशः सर्गः ॥१७॥ इत्युक्तःप्रश्रितंवाक्यंधर्मार्थसहितंहितम्॥
परुषंवालिनारामोनिहतेनविचेतसा ॥ १ ॥ तंनिष्प्रभमिवादित्यंमुक्ततोयमिवांबुदम् ॥ उक्तवाक्यं हरिश्रेष्ठमुपशांतमिवानलम् ॥ २ ॥
धर्मार्थगुणसंपन्नंहरीश्वरमनुत्तमम् ॥ अधिक्षिप्तस्तदारामः पश्चाद्वालिनमब्रवीत् ॥३॥ धर्ममर्थंचकामंचसमयंचापिलौकिकम् ॥ अवि
ज्ञायकथंबाल्यान्मामिहाद्यविगर्हसे ॥४॥ अपृष्ट्वाबुद्धिसंपन्नान्वृद्धानाचार्यसंमतान् ॥ सौम्यंवानरचांचल्यात्त्वंमांवक्तुमिहेच्छसि ॥५॥
इक्ष्वाकूणामियंभूमिःसशैलवनकानना ॥ मृगपक्षिमनुष्याणांनिग्रहानुग्रहेष्वपि ॥ ६ ॥ तांपालयतिधर्मात्माभरतः सत्यवानृजुः ॥
धर्मकामार्थतत्त्वज्ञोनिग्रहानुग्रहेरतः ॥ ७ ॥ नयश्चविनयश्चोभौयस्मिन्सत्यंचसुस्थितम्॥विक्रमश्चयथादृष्टःसराजादेशकालवित् ॥८॥
तस्यधर्मकृतादेशावयमन्येचपार्थिवाः ॥ चरामोवसुधांकृत्स्नांधर्मसंतानमिच्छवः ॥ ९ ॥ यस्मिन्नृपतिशार्दूलेभरतेधर्मवत्सले ॥ पाल
यत्यखिलांपृथ्वींकश्चरेद्धर्मविप्रियम् ॥ १० ॥ तेवयंमार्गविभ्रष्टंस्वधर्मेपरमेस्थिताः ॥ भरताज्ञांपुरस्कृत्यचिंतयामोयथाविधि ॥ ११ ॥
त्वंतुसंक्लिष्टधर्मश्चकर्मणाचविगर्हितः ॥ कामतंत्रप्रधानश्चनस्थितोराजवर्त्मनि ॥ १२ ॥ ज्येष्ठोभ्रातापितावापियश्चविद्यांप्रयच्छति ॥
त्रयस्तेपितरोज्ञेयाधर्मेचपथिवर्तिनः॥१३॥यवीयानात्मनः पुत्रःशिष्यश्चापिगुणोदितः॥पुत्रवत्तेत्रयश्चिंत्याधर्मश्चैवात्रकारणम् ॥ १४ ॥
सूक्ष्मः परमविज्ञेयःसतांधर्मःप्लवंगम ॥ हृदिस्थःसर्वभूतानामात्मावेदशुभाशुभम् ॥ १५ ॥ चपलश्चपलैःसार्द्धं वानरैरकृतात्मभिः ॥
जात्यंधइवजात्यंधैर्मंत्रयन्प्रेक्षसेनुकिम् ॥ १६ ॥ अहंतुव्यक्ततामस्यवचनस्यब्रवीमिते ॥ नहिमांकेवलंरोषात्त्वंविगर्हितुमर्हसि ॥१७॥

धिपतेःपुत्रःप्रतीतःप्रियदर्शनः ॥ लिंगमप्यस्तितेराजन्दृश्यतेधर्मसंहितम् ॥ २६ ॥ कःक्षत्रियकुलेजातःश्रुतवान्नष्टसंशयः ॥ धर्मलिंग
प्रतिच्छन्नःक्रूरंकर्मसमाचरेत् ॥ २७ ॥ त्वंराघवकुलेजातोधर्मवानितिविश्रुतः ॥ अभव्योभव्यरूपेणकिमर्थंपरिधावसे ॥ २८ ॥ साम
दानंक्षमाधर्मःसत्यंधृतिपराक्रमौ ॥ पार्थिवानांगुणाराजन्दंडश्चाप्यपकारिषु ॥ २९ ॥ वयंवनचरारामभृगामूलफलाशिनः ॥ एषाप्रकृ
तिरस्माकंपुरुषस्त्वंनरेश्वर ॥ ३० ॥ भूमिर्हिरण्यंरूपंचनिग्रहेकारणानिच ॥ तत्रकस्तेवनेलोभोमदीयेषुफलेषुवा ॥ ३१ ॥ नयश्च
विनयश्चोभौनिग्रहानुग्रहावपि ॥ राजवृत्तिरसंकीर्णाननृपाःकामवृत्तयः ॥ ३२ ॥ त्वंतुकामप्रधानश्चकोपनश्चानवस्थितः ॥ राजवृत्ते
षुसंकीर्णःशरासनपरायणः,॥ ३३ ॥ नतेऽस्त्यपचितिर्धर्मेनार्थेबुद्धिरवस्थिता ॥ इंद्रियैःकामवृत्तःसन्कृष्यसेमनुजेश्वर ॥ ३४ ॥ हत्वा
बाणेनकाकुत्स्थमामिहानपराधिनम् ॥ किंवक्ष्यसिसतांमध्येकर्मकृत्वाजुगुप्सितम् ॥ ३५ ॥ राजहाब्रह्महागोघ्नश्चोरःप्राणिवधेरतः ॥
नास्तिकःपरिवेत्ताचसर्वेनिरयगामिनः ॥ ३६ ॥ सूचकश्चकदर्यश्चमित्रघ्नोगुरुतल्पगः ॥ लोकंपापात्मनामेतेगच्छंतेनात्रसंशयः ॥ ३७ ॥
अधार्यंचर्ममेसद्भीरोमाण्यस्थिचवर्जितम् ॥ अभक्ष्याणिचमांसानित्वद्विधैर्धर्मचारिभिः ॥ ३८॥ पंचपंचनखाभक्ष्याब्रह्मक्षत्त्रेणराघव ॥
शल्यकःश्वाविधोगोधाशशःकूर्मश्चपंचमः ॥ ३९ ॥ चर्मचास्थिचमेरामनस्पृशंतिमनीषिणः ॥ अभक्ष्याणिचमांसानिसोऽहंपंचनखो
हतः ॥ ४० ॥ तारयावाक्यमुक्तोऽहंसत्यंसर्वज्ञयाहितम् ॥ तदतिक्रम्यमोहेनकालस्यवशमागतः ॥ ४१ ॥ त्वयानाथेनकाकुत्स्थनस
नाथावसुंधरा ॥ प्रमदाशीलसंपूर्णापत्येवचाविधर्मणा ॥ ४२ ॥ शठोनैकृतिकःक्षुद्रोमिथ्याप्रश्रितमानसः ॥ कथंदशरथेनत्वंजातः
पापोमहात्मनः ॥ ४३ ॥ छिन्नचारित्र्यकक्ष्येणसतांधर्मातिवर्तिना ॥ त्यक्तधर्मांकुशेनाहंनिहतोरामहस्तिना ॥ ४४ ॥ अशुभंचाप्य
युक्तंचसतांचैवविगर्हितम् ॥ वक्ष्यसेचेदृशंकृत्वासद्भिःसहसमागतः ॥ ४५ ॥ उदासीनेषुयोऽस्मासुविक्रमोऽयंप्रकाशितः ॥ अपका
रिषुतेरामनैवंपश्यामिविक्रमम् ॥ ४६ ॥ दृश्यमानस्तुयुध्येथामयायुधिनृपात्मज ॥ अद्यवैवस्वतंदेवंपश्येस्त्वंनिहतोमया ॥ ४७ ॥
त्वयाऽदृश्येनतुरणेनिहतोहंदुरासदः ॥ प्रसुप्तःपन्नगेनेवनरःपापवशंगतः ॥ ४८ ॥ सुग्रीवप्रियकामेनयदहंनिहतस्त्वया ॥ मामेवंयदि

कांचनभूषणः ॥ अपतद्देवराजस्यमुक्तरश्मिरिवध्वजः ॥ २ ॥ अस्मिन्निपतितेभूमौहर्यक्षाणांगणेश्वरे ॥ नष्टचंद्रमिवव्योमनव्यराजतमे
दिनी ॥ ३ ॥ भूमौनिपतितस्यापितस्यदेहंमहात्मनः ॥ नश्रीर्जहातिनप्राणानतेजोनपराक्रमः ॥ ४ ॥ शक्रदत्तावरामालाकांचनीरत्न
भूषिता ॥ दधारहरिमुख्यस्यप्राणांस्तेजःश्रियंचसा ॥ ५ ॥ सतयामालयावीरोहैमयाहरियूथपः ॥ संध्यानुगतपर्यंतःपयोधरइवाभ
वत् ॥ ६ ॥ तस्यमालाचदेहश्चमर्मघातीचयःशरः ॥ त्रिधेवरचितालक्ष्मीःपतितस्यापिशोभते ॥ ७ ॥ तदस्त्रंतस्यवीरस्यस्वर्गमार्गप्रभाव
नम् ॥ रामबाणासनक्षिप्तमावहत्परमांगतिम् ॥ ८ ॥ तंतथापतितंसंख्येगतार्चिषमिवानलम् ॥ ययातिमिवपुण्यांतेदेवलोकादिहच्यु
तम् ॥ ९ ॥ आदित्यमिवकालेनयुगांतेभुविपातितम् ॥ महेंद्रमिवदुर्धर्षमुपेंद्रमिवदुःसहम् ॥ १० ॥ महेंद्रपुत्रंपतितंवालिनंहेममालि
नम् ॥ व्यूढोरस्कंमहाबाहुंदीप्तास्यंहरिलोचनम् ॥ ११ ॥ लक्ष्मणानुचरोरामोददर्शोपससर्पच ॥ तंतथापतितंवीरंगतार्चिषमिवान
लम् ॥ १२ ॥ बहुमान्यंचतंवीरंवीक्षमाणंशनैरिव ॥ उपयातौमहावीर्यौभ्रातरौरामलक्ष्मणौ ॥ १३ ॥ तंदृष्ट्वाराघवंवालीलक्ष्मणंच
महाबलम् ॥ अब्रवीत्परुषंवाक्यंप्रश्रितंधर्मसंहितम् ॥ १४ ॥ सभूमावल्पतेजोसुर्निहतोनष्टचेतसः ॥ अर्थसंहितयावाचागर्वितंरण
गर्वितम् ॥ १५ ॥ पराङ्मुखवधंकृत्वाकोऽत्रप्राप्तस्त्वयागुणः ॥ यदहंयुद्धसंरब्धस्त्वत्कृतेनिधनंगतः ॥ १६ ॥ कुलिनःसत्त्वसंपन्न
स्तेजस्वीचरितव्रतः ॥ रामःकरुणवेदीचप्रजानांचहितेरतः ॥ १७ ॥ सानुक्रोशोमहोत्साहःसमयज्ञोदृढव्रतः ॥ इत्येतत्सर्वभूतानिकथ
यंतियशोभुवि ॥ १८ ॥ दमःशमःक्षमाधर्मोधृतिःसत्त्वंपराक्रमः ॥ पार्थिवानांगुणाराजन्दंडश्चाप्यपकारिषु ॥ १९ ॥ तान्गुणान्संप्रधा
र्यहमग्र्यंचाभिजनंतव ॥ तारयाप्रतिषिद्धःसन्सुग्रीवेणसमागतः ॥ २० ॥ नमामन्येनसंरब्धंप्रमत्तंवेद्धुमर्हसि ॥ इतितेबुद्धिरुत्पन्नाबभू
वादर्शनेतव ॥ २१ ॥ सत्वांविनिहतात्मानंधर्मध्वजमधार्मिकम् ॥ जानेपापसमाचारंतृणैःकूपमिवावृतम् ॥ २२ ॥ सतांवेषधरंपापं
प्रच्छन्नमिवपावकम् ॥ नाहंत्वामभिजानामिधर्मच्छद्माभिसंवृतम् ॥ २३ ॥ विषयेवापुरेवातेयदापापंकरोम्यहम् ॥ नचत्वामवजानेऽहं
कस्मात्त्वंहंस्यकिल्बिषम् ॥ २४ ॥ फलमूलाशनंनित्यंवानरंवनगोचरम् ॥ मामिहप्रतियुध्यंतमन्येनचसमागतम् ॥ २५ ॥ त्वंनरा

तरमागतः ॥ सुग्रीवोऽपिसमुद्दिश्यवालिनंहेममालिनम् ॥ १८॥ तंवालीक्रोधताम्राक्षंसुग्रीवंरणकोविदम् ॥ आपतंतंमहावेगमिदंवच
नमब्रवीत् ॥ १९ ॥ एषमुष्टिर्महान्बद्धोगाढः सुनियतांगुलिः ॥ मयावेगविमुक्तस्तेप्राणानादाययास्यति ॥ २० ॥ एवमुक्तस्तुसुग्रीवः
क्रुद्धोवालिनमब्रवीत् ॥ तवचैषहरन्प्राणान्मुष्टिःपततुमूर्धनि ॥ २१ ॥ ताडितस्तेनतंक्रुद्धःसमभिक्रम्यवेगतः ॥ अभवच्छोणितोद्गारीसा
पीडइवपर्वतः ॥ २२ ॥ सुग्रीवेणतुनिःशंकंसालमुत्पाट्यतेजसा ॥ गात्रेष्वभिहतोवालीवज्रेणेवमहागिरिः ॥ २३ ॥ सतुवृक्षेणनिर्भग्नः
सालताडनविह्वलः ॥ गुरुभारभराक्रांतानौः ससार्थैवसागरे ॥ २४ ॥ तौभीमबलविक्रांतौसुपर्णसमवेगितौ ॥ प्रयुद्धौघोरवपुषौचंद्रसू
र्याविवांबरे ॥२५॥ परस्परममित्रघ्नौछिद्रान्वेषणतत्परौ ॥ ततोऽवर्धतवालीतुबलवीर्यसमन्वितः ॥ २६ ॥ सूर्यपुत्रोमहावीर्यः सुग्रीवः
परिहीयते ॥ वालिनाभग्नदर्पस्तुसुग्रीवोमंदविक्रमः ॥ २७ ॥ वालिनंप्रतिसामर्षोदर्शयामासराघवम् ॥ वृक्षैःसशाखैःशिखरैर्वज्रको
टिनिभैर्नखैः ॥ २८ ॥ मुष्टिभिर्जानुभिःपद्भिर्बाहुभिश्चपुनःपुनः ॥ तयोर्युद्धमभूद्घोरंवृत्रवासवयोरिव ॥ २९ ॥ तौशोणिताक्तौयुध्येतां
वानरौवनचारिणौ ॥ मेघाविवमहाशब्दैस्तर्जमानौपरस्परम् ॥ ३० ॥ हीयमानमथापश्यत्सुग्रीवंवानरेश्वरम् ॥ प्रेक्षमाणंदिशश्चैवरा
घवः समुहुर्मुहुः ॥ ३१ ॥ ततोरामोमहातेजाआर्तंदृष्ट्वाहरीश्वरम् ॥ सशरंवीक्षतेवीरोवालिनोवधकांक्षया ॥ ३२ ॥ ततोधनुषिसंधायश
रमाशीविषोपमम् ॥ पूरयामासतच्चापंकालचक्रमिवांतकः ॥ ३३ ॥ तस्यज्यातलघोषेणत्रस्ताःपत्ररथेश्वराः ॥ प्रदुद्रुवुर्मृगाश्चैवयुगांत
इवमोहिताः ॥ ३४ ॥ मुक्तस्तुवज्रनिर्घोषः प्रदीप्ताशनिसन्निभः ॥ राघवेणमहाबाणोवालिवक्षसिपातितः ॥ ३५ ॥ ततस्तेनमहातेजा
वीर्ययुक्तःकपीश्वरः ॥ वेगेनाभिहतोवालीनिपपातमहीतले ॥ ३६ ॥ इन्द्रध्वजइवोद्धूतः पौर्णमास्यांमहीतले ॥ आश्वयुक्समयेमासिग
तसत्त्वोविचेतनः ॥ ३७ ॥ बाष्पसंरुद्धकंठस्तुवालीचार्तस्वरःशनैः ॥ ३८ ॥ नरोत्तमःकालइवांतकोपमंशरोत्तमंकांचनरूपभासितम् ॥
ससर्जदीप्तंतममित्रमर्दनंसधूममग्निंमुखतोयथाहरः ॥ ३९ ॥ अथोक्षितः शोणिततोयविस्रवैः प्रपुष्पिताशोकइवाचलोद्गतः ॥ विचेतनो
वासवसूनुराहवेप्रभ्रंशितेंद्रध्वजवत्क्षितिंगतः ॥ ४० ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे
षोडशः सर्गः ॥ १६ ॥ ततः शरेणाभिहतोरामेणरणकर्कशः ॥ पपातसहसावालीनिकृत्तइवपादपः ॥ १ ॥ सभूमौन्यस्तसर्वांगस्तप्त

ष्वप्रत्यनंतरम् ॥ वैरमेतत्समुत्सृज्यतवपार्श्वेसतिष्ठतु ॥ २७ ॥ सुग्रीवोविपुलग्रीवोमहाबंधुर्मतस्तव ॥ भ्रातृसौहृदमालंब्यनान्यागतिरि
हास्तिते ॥ २८ ॥ यदितेमत्प्रियंकार्ययदिचावैषिमांहिताम् ॥ याच्यमानःप्रियत्वेनसाधुवाक्यंकुरुष्वमे ॥ २९ ॥ प्रसीदपथ्यंशृणुज
ल्पितंहिमेनरोषमेवानुविधातुमर्हसि ॥ क्षमोहितेकोशलराजसूनुनानविग्रहःशक्रसमानतेजसा ॥ ३० ॥ तदाहितारहितमेववाक्यंतंवा
लिनंपथ्यमिदंबभाषे ॥ नरोचतेतद्वचनंहितस्यकालाभिपन्नस्यविनाशकाले ॥३१॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च०
सा० किष्किंधाकांडे पंचदशः सर्गः ॥१५॥ तामेवंब्रुवतींतारांताराधिपनिभाननाम् ॥ वालीनिर्भर्त्सयामासवचनंचेदमब्रवीत् ॥ १ ॥
गर्जतोऽस्यसुसंरब्धंभ्रातुःशत्रोर्विशेषतः ॥ मर्षयिष्यामिकेनापिकारणेनवरानने ॥ २ ॥ अधर्षितानांशूराणांसमरेष्वनिवर्तिनाम् ॥ धर्ष
णामर्षणंभीरुमरणादतिरिच्यते ॥ ३ ॥ सोढुंनचसमर्थोऽहंयुद्धकामस्यसंयुगे ॥ सुग्रीवस्यचसंरंभंहीनग्रीवस्यगर्जितम् ॥४॥ नचकार्यो
विषादस्तेराघवंप्रतिमत्कृते ॥ धर्मज्ञश्चकृतज्ञश्चकथंपापंकरिष्यति ॥ ५ ॥ निवर्तस्वसहस्त्रीभिः कथंभूयोनुगच्छसि ॥ सौहृदंदर्शितंतात्व
न्मयिभक्तिस्त्वयाकृता ॥ ६ ॥ प्रतियोत्स्याम्यहंगत्वासुग्रीवंजहिसंभ्रमम् ॥ दर्पंचास्यविनेष्यामिनचप्राणैर्वियोक्ष्यते ॥ ७ ॥ अहंह्या
जिस्थितस्यास्यकरिष्यामियदीप्सितम् ॥ वृक्षैर्मुष्टिप्रहारैश्चपीडितःप्रतियास्यति ॥ ८ ॥ नमेगर्वितमायस्तंसहिष्यतिदुरात्मवान् ॥
कृतंतारेसहायत्वंदर्शितंसौहृदंमयि ॥ ९ ॥ शापितासिममप्राणैर्निवर्तस्वजनेनच ॥ अलंजित्वानिवर्तिष्येतमहंभ्रातरंरणे ॥ १० ॥
तंतुतारापरिष्वज्यवालिनंप्रियवादिनी ॥ चकाररुदतीमंदंदक्षिणासाप्रदक्षिणम् ॥ ११ ॥ ततः स्वस्त्ययनंकृत्वामंत्रविद्विजयैषिणी ॥
अंतःपुरंसहस्त्रीभिःप्रविष्टाशोकमोहिता ॥ १२ ॥ प्रविष्टायांतुतारायांसहस्त्रीभिः स्वमालयम् ॥ नगर्यान्निर्ययौक्रुद्धोमहासर्पइवश्व
सन् ॥ १३ ॥ सनिःश्वस्यमहारोषोवालीपरमवेगवान् ॥ सर्वतश्चारयन्दृष्टिंशत्रुदर्शनकांक्षया ॥ १४ ॥ सददर्शततःश्रीमान्सुग्रीवंहेमपिं
गलम् ॥ सुसंवीतमवष्टब्धंदीप्यमानमिवानलम् ॥ १५ ॥ तंसदृष्ट्वामहाबाहुःसुग्रीवंपर्यवस्थितम् ॥ गाढंपरिदधेवासोवालीपरमको
पनः ॥ १६ ॥ सवालीगाढसंवीतोमुष्टिमुद्यम्यवीर्यवान् ॥ सुग्रीवमेवाभिमुखोययौयोद्धुंकृतक्षणः ॥ १७ ॥ श्लिष्टंमुष्टिंसमुद्यम्यसंरब्ध

कनकप्रभः ॥ उपरक्तइवादित्यःसद्योनिष्प्रभतांगतः ॥ ३ ॥ वालीदंष्ट्राकरालस्तुक्रोधाद्दीप्ताग्निलोचनः ॥ भात्युत्पतितपद्माभःसमृणाल
इवह्रदः ॥ ४ ॥ शब्दंदुर्मर्षणंश्रुत्वानिष्पपातततोहरिः ॥ वेगेनचपदन्यासैर्दारयन्निवमेदिनीम् ॥ ५ ॥ तंतुतारापरिष्वज्यस्नेहाद्दर्शित
सौहृदा ॥ उवाचत्रस्तसंभ्रांताहितोदर्कमिदंवचः ॥ ६ ॥ साधुक्रोधमिमंवीरनदीवेगमिवागतम् ॥ शयनादुत्थितःकाल्यंत्यजभुक्तामि
वस्रजम् ॥ ७ ॥ काल्यमेतेनसंग्रामंकरिष्यसिचवानर ॥ वीरतेशत्रुबाहुल्यंफल्गुतावानविद्यते ॥ ८ ॥ सहसातवनिष्क्रामोममतावन्नरो
चते ॥ श्रूयतामभिधास्यामियन्निमित्तंनिवार्यते ॥ ९ ॥ पूर्वमापतितःक्रोधात्सत्वामाह्वयतेयुधि ॥ निष्पत्यचनिरस्तस्तेहन्यमानोदि
शोगतः ॥ १० ॥ त्वयातस्यनिरस्तस्यपीडितस्यविशेषतः ॥ इहैत्यपुनराह्वानंशंकांजनयतीवमे ॥ ११ ॥ दर्पश्चव्यवसायश्चयादृश
स्तस्यनर्दतः ॥ निनादस्यचसंरंभोनैतदल्पंहिकारणम् ॥ १२ ॥ नासहायमहंमन्येसुग्रीवंतमिहागतम् ॥ अवष्टब्धसहायश्चयमाश्रित्यै
षगर्जति ॥ १३ ॥ प्रकृत्यानिपुणश्चैवबुद्धिमांश्चैववानरः ॥ नापरीक्षितवीर्येणसुग्रीवःसख्यमेष्यति ॥ १४ ॥ पूर्वमेवमयावीरश्रुतंकथ
यतोवचः ॥ अंगदस्यकुमारस्यवक्ष्याम्यद्यहितंवचः ॥ १५ ॥ अंगदस्तुकुमारोऽयंवनांतमुपनिर्गतः ॥ प्रवृत्तिस्तेनकथिताचारैरासीन्नि
वेदिता ॥ १६ ॥ अयोध्याधिपतेःपुत्रौशूरौसमरदुर्जयौ ॥ इक्ष्वाकूणांकुलेजातौप्रथितौरामलक्ष्मणौ ॥ १७ ॥ सुग्रीवप्रियकामार्थं
प्राप्तौतत्रदुरासदौ ॥ सतेभ्रातुर्हिविख्यातःसहायोरणकर्मणि ॥ १८ ॥ रामःपरबलामर्दीयुगांताग्निरिवोत्थितः ॥ निवासवृक्षःसाधूनामा
पन्नानांपरागतिः ॥ १९ ॥ आर्तानांसंश्रयश्चैवयशसश्चैकभाजनम् ॥ ज्ञानविज्ञानसंपन्नोनिदेशेनिरतःपितुः ॥ २० ॥ धातूनामिवशैलेंद्रो
गुणानामाकरोमहान् ॥ तत्क्षमोनविरोधस्तेसहतेनमहात्मना ॥ २१ ॥ दुर्जयेनाप्रमेयेणरामेणरणकर्मसु ॥ शूरवक्ष्यामितेकिंचिन्नचेच्छा
म्यभ्यसूयितुम् ॥ २२ ॥ श्रूयतांक्रियतांचैवतववक्ष्यामियद्धितम् ॥ यौवराज्येनसुग्रीवंतूर्णंसाध्वभिषेचय ॥ २३ ॥ विग्रहंमाकृथावी
रभ्रात्राराजन्यवीयसा ॥ अहंहितेक्षमंमन्येतेनरामेणसौहृदम् ॥ २४ ॥ सुग्रीवेणचसंप्रीतिंवैरमुत्सृज्यदूरतः ॥ लालनीयोहितेभ्रातायवी
यानेषवानरः ॥ २५ ॥ तत्रवासन्निहस्थोवासर्वथाबंधुरेवते ॥ नहितेनसमंबंधुंभुविपश्यामिकंचन ॥ २६ ॥ दानमानादिसत्कारैःकुरु

युद्धायचाह्वयत् ॥ परिवारैःपरिवृतोनादैर्भिंदन्निवांबरम् ॥ ३ ॥ गर्जन्निवमहामेघोवायुवेगपुरःसरः ॥ अथबालार्कसदृशोदृप्तसिंहगति
स्ततः ॥ ४ ॥ दृष्ट्वारामंक्रियादक्षंसुग्रीवोवाक्यमब्रवीत् ॥ हरिवागुरयाव्याप्तांतप्तकांचनभूषणाम् ॥ ५ ॥ प्राप्ताःस्मध्वजयंत्राढ्यांकि
ष्किंधांवालिनःपुरीम् ॥ प्रतिज्ञायाकृतावीरत्वयावालिवधेपुरा ॥ ६ ॥ सफलांकुरुतांक्षिप्रंलतांकालइवागतः ॥ एवमुक्तस्तुधर्मात्मासु
ग्रीवेणसराघवः ॥ ७ ॥ तमेवोवाचवचनंसुग्रीवंशत्रुसूदनः ॥ कृताभिज्ञानचिह्नस्त्वमनयागजसाह्वया ॥ ८ ॥ लक्ष्मणेनसमुत्पाट्य
यैषाकंठेकृतातव ॥ शोभसेऽप्यधिकंवीरलतयाकंठसक्तया ॥ ९ ॥ विपरीतइवाकाशेसूर्योनक्षत्रमालया ॥ अद्यवालिसमुत्थंतेभयंवैरंच
वानर ॥ १० ॥ एकेनाहंप्रमोक्ष्यामिबाणमोक्षेणसंयुगे ॥ ममदर्शयसुग्रीववैरिणंभ्रातृरूपिणम् ॥ ११ ॥ वालीविनिहतोयावद्वनेपांसु
षुचेष्टते ॥ यदिदृष्टिपथंप्राप्तोजीवन्सविनिवर्तते ॥ १२ ॥ ततोदोषेणमागच्छेत्सद्योगर्हेच्चमांभवान् ॥ प्रत्यक्षंसप्ततेसालामयाबाणेन
दारिताः ॥ १३ ॥ ततोवेत्सिबलेनाद्यवालिनंनिहतंरणे ॥ अनृतंनोक्तपूर्वंमेचिरंकृच्छ्रेपितिष्ठता ॥ १४ ॥ धर्मलोभपरीतेननचवक्ष्ये
कथंचन ॥ सफलांचकरिष्यामिप्रतिज्ञांजहिसंभ्रमम् ॥ १५ ॥ प्रसूतंकलमंक्षेत्रेवर्षेणेवशतक्रतुः ॥ तदाह्वाननिमित्तंचवालिनोहेममा
लिनः ॥ १६ ॥ सुग्रीवकुरुतंशब्दंनिष्पतेद्येनवानरः ॥ जितकाशीजयश्लाघीत्वयाचाधर्षितःपुरात् ॥ १७ ॥ निष्पतिष्यत्यसंगेनवा
लीसप्रियसंयुगः ॥ रिपूणांधर्षितंश्रुत्वामर्षयंतिनसंयुगे ॥ १८ ॥ जानंतस्तुस्वकंवीर्यंस्त्रीसमक्षंविशेषतः ॥ सतुरामवचःश्रुत्वासुग्रीवो
हेमपिंगलः ॥ १९ ॥ ननर्दक्रूरनादेनविनिर्भिंदन्निवांबरम् ॥ तत्रशब्देनवित्रस्तागावोयांतिहतप्रभाः ॥ २० ॥ राजदोषपरामृष्टाःकुलस्त्रि
यइवाकुलाः ॥ द्रवंतिचमृगाःशीघ्रंभग्नाइवरणेहयाः ॥ २१ ॥ पतंतिचखगाभूमौक्षीणपुण्याइवग्रहाः ॥ २२ ॥ ततःसजीमूतकृतप्रणा
दोनादंह्यमुंचत्त्वरयाप्रतीतः ॥ सूर्यात्मजःशौर्यविवृद्धतेजाःसरित्पतिर्वाऽनिलचंचलोर्मिः ॥ २३ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये
आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे चतुर्दशः सर्गः ॥ १४ ॥ अथतस्यनिनादंतंसुग्रीवस्यमहात्मनः ॥ शुश्रावांतःपुरगतोवाली
भ्रातुरमर्षणः ॥ १ ॥ श्रुत्वातुतस्यनिनदंसर्वभूतप्रकंपनम् ॥ मदश्चैकपदेनष्टःक्रोधश्चापादितोमहान् ॥ २ ॥ ततोरोषपरीतांगोवालीस

गिरितटोद्घुष्टान्पर्वतानिवजंगमान् ॥ वानरान्द्विरदप्रख्यान्महीरेणुसमुक्षितान् ॥ ११ ॥ वनेवनचरांश्चान्यान्खेचरांश्चविहंगमान् ॥
पश्यंतस्त्वरिताजग्मुःसुग्रीववशवर्तिनः ॥ १२ ॥ तेषांतुगच्छतांतत्रत्वरितंरघुनंदनः ॥ द्रुमषंडवनंदृष्ट्वारामःसुग्रीवमब्रवीत् ॥ १३ ॥
एषमेघइवाकाशेवृक्षषंडःप्रकाशते ॥ मेघसंघातविपुलःपर्यंतकदलीवृतः ॥ १४ ॥ किमेतज्ज्ञातुमिच्छामिसखेकौतूहलंमम ॥ कौतूह
लापनयनंकर्तुमिच्छाम्यहं त्वया ॥ १५ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाराघवस्यमहात्मनः ॥ गच्छन्नेवाचचक्षेऽथसुग्रीवस्तन्महद्वनम् ॥१६॥ एत
द्राघवविस्तीर्णमाश्रमंश्रमनाशनम् ॥ उद्यानवनसंपन्नंस्वादुमूलफलोदकम् ॥ १७ ॥ अत्रसप्तजनानाममुनयःसंशितव्रताः ॥ सप्तैवा
सन्नधःशीर्षानियतंजलशायिनः ॥ १८ ॥ सप्तरात्रेकृताहारावायुनाचलवासिनः ॥ दिवंवर्षशतैर्याताःसप्तभिःसकलेवराः ॥ १९ ॥ तेषा
मेतत्प्रभावेणद्रुमप्राकारसंवृतम् ॥ आश्रमंसुदुराधर्षमपिसेंद्रैःसुरासुरैः ॥ २० ॥ पक्षिणोवर्जयंत्येतत्तथान्येवनचारिणः ॥ विशंतिमो
हाद्येप्यत्रननिवर्ततितेपुनः ॥ २१ ॥ विभूषणरवाश्चात्रश्रूयंतेसकलाक्षराः ॥ तूर्यगीतस्वनश्चापिगंधोदिव्यश्चराघव ॥ २२ ॥ त्रेताग्न
योऽपिदीप्यंतेधूमोह्येषप्रदृश्यते ॥ वेष्टयन्निववृक्षाग्रान्कपोतांगारुणोघनः ॥ २३ ॥ एतेवृक्षाःप्रकाशंतेधूमसंसक्तमस्तकाः ॥ मेघजाल
प्रतिच्छन्नावैदूर्यगिरयोयथा ॥ २४ ॥ कुरुप्रणामंधर्मात्मंस्तेषामुद्दिश्यराघव ॥ लक्ष्मणेनसहभ्रात्राप्रयतःसंहताञ्जलिः ॥ २५ ॥ प्रणमं
तिहियेतेषामृषीणांभावितात्मनाम् ॥ नतेषामशुभंकिंचिच्छरीरेरामविद्यते ॥ २६ ॥ ततोरामःसहभ्रात्रालक्ष्मणेनकृतांजलिः ॥ समुद्दि
श्यमहात्मानस्तानृषीनभ्यवादयत् ॥२७॥ अभिवाद्यचधर्मात्मारामोभ्राताचलक्ष्मणः ॥ सुग्रीवोवानराश्चैवजग्मुःसंहृष्टमानसाः ॥२८॥
तेगत्वादूरमध्वानंतस्मात्सप्तजनाश्रमात् ॥ ददृशुस्तांदुराधर्षांकिष्किंधांवालिपालिताम् ॥ २९ ॥ ततस्तुरामानुजरामवानराःप्रगृह्यश
स्त्राण्युदितोग्रतेजसः ॥ पुरींसुरेशात्मजवीर्यपालितांवधायशत्रोःपुनरागतास्त्विह ॥ ३० ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदि
काव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे त्रयोदशः सर्गः ॥ १३ ॥ सर्वेतेत्वरितंगत्वाकिष्किंधांवालिनः पुरीम् ॥ वृक्षैरात्मानमावृत्यव्यतिष्ठन्
गहनेवने ॥ १ ॥ विसार्यसर्वतोदृष्टिंकाननेकाननप्रियः ॥ सग्रीवोविपुलग्रीवःक्रोधमाहारयद्भृशम् ॥ २ ॥ ततस्तुनिनदंघोरंकृत्वा

ततोऽहंरूपसादृश्यान्मोहितोवानरोत्तम ॥ नोत्सृजामिमहावेगंशरंशत्रुनिबर्हणम् ॥ ३२ ॥
वाक्यैश्चव्यक्तिवांनोपलक्षये ॥ ३१ ॥ ततोऽहंरूपसादृश्यान्मोहितोवानरोत्तम ॥ नोत्सृजामिमहावेगंशरंशत्रुनिबर्हणम् ॥ ३२ ॥
जीवितांतकरंघोरंसादृश्यात्तुविशंकितः ॥ मूलघातोननौस्याद्धिद्वयोरितिकृतोमया ॥ ३३ ॥ त्वयिवीरविपन्नेहिअज्ञानाल्लाघवा
न्मया ॥ मौढ्यंचममबाल्यंचख्यापितंस्यात्कपीश्वर ॥ ३४ ॥ दत्ताभयवधोनामपातकंमहदद्भुतम् ॥ अहंचलक्ष्मणश्चैवसीताचवरव
र्णिनी ॥ ३५ ॥ त्वदधीनावयंसर्वेवनेऽस्मिन्शरणंभवान् ॥ तस्माद्युध्यस्वभूयस्त्वंमामाशंकीश्चवानर ॥ ३६ ॥ एतन्मुहूर्तेतुमयापश्य
वालिनमाहवे ॥ निरस्तमिषुणैकेनचेष्टमानंमहीतले ॥ ३७ ॥ अभिज्ञानंकुरुष्वत्वमात्मनोवानरेश्वर ॥ येनत्वामभिजानीयांद्वंद्वयुद्ध
मुपागतम् ॥ ३८ ॥ गजपुष्पीमिमांफुल्लामुत्पाटचशुभलक्षणाम् ॥ कुरुलक्ष्मणकंठेऽस्यसुग्रीवस्यमहात्मनः ॥ ३९॥ ततोगिरितटेजा
तामुत्पाटचकुसुमायुताम्॥लक्ष्मणोगजपुष्पींतांतस्यकंठेव्यसर्जयत् ॥ ४० ॥ सतयाशुशुभेश्रीमाँल्लतयाकंठसक्तया ॥ (विपरीत
इवाकाशेसूर्योनक्षत्रमालया) मालयेवबलाकानांससंध्यइवतोयदः ॥ ४१ ॥ विभ्राजमानोवपुषारामवाक्यसमाहितः ॥ जगामस
हरामेणकिष्किंधांपुनरापसः ॥ ४२॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा०किष्किंधाकांडे द्वादशः सर्गः॥१२॥
ऋष्यमूकात्सधर्मात्माकिष्किंधांलक्ष्मणाग्रजः ॥ जगामसहसुग्रीवोवालिविक्रमपालिताम् ॥ १ ॥ समुद्यम्यमहच्चापंरामःकांचनभूषि
तम् ॥ शरांश्चादित्यसंकाशान्गृहीत्वारणसाधकान् ॥ २ ॥ अग्रतस्तुययौतस्यराघवस्यमहात्मनः ॥ सुग्रीवःसंहतग्रीवोलक्ष्मणश्चमहा
बलः ॥ ३ ॥ पृष्ठतोहनुमान्वीरोनलोनीलश्चवीर्यवान् ॥ तारश्चैवमहातेजाहरियूथपयूथपः ॥ ४ ॥ तेवीक्षमाणावृक्षांश्चपुष्पभारावलं
बिनः ॥ प्रसन्नांबुवहाश्चैवसरितःसागरंगमाः ॥ ५ ॥ कंदराणिचशैलांश्चनिर्दराणिगुहास्तथा ॥ शिखराणिचमुख्यानिदरीश्चप्रियद
र्शनाः ॥ ६ ॥ वैदूर्यविमलैस्तोयैःपद्मैश्चाकोशकुड्मलैः ॥ शोभितान्सकलान्मार्गेतटाकांश्चावलोकयन् ॥ ७ ॥ कारंडैःसारसैर्हंसैर्वंजुले
जलकुक्कुटैः ॥ चक्रवाकैस्तथाचान्यैःशकुनैःप्रतिनादितान् ॥ ८ ॥ मृदुशष्पांकुराहारान्निर्भयान्वनचारिणाम् ॥ चरतांसर्वतःपश्यन्स्थ
लीषुहरिणान्स्थितान् ॥ ९ ॥ तटाकवैरिणश्चापिशुक्लदंतविभूषितान् ॥ घोरानेकचरान्वन्यान्द्विरदान्कूलघातिनः ॥ १० ॥ मत्तान्

स्त्वंबाणैःपुरुषर्षभ ॥ समर्थःसमरेहंतुं किंपुनर्वालिनंप्रभो ॥ ८ ॥ येनसप्तमहासालागिरिर्भूमिश्चदारिता ॥ बाणेनैकेनकाकुत्स्थस्थाता
तेकोरणाग्रतः ॥ ९ ॥ अद्यमेविगतःशोकःप्रीतिरद्यपरामम ॥ सुहृदंत्वांसमासाद्यमहेंद्रवरुणोपमम् ॥ १० ॥ तमद्यैवप्रियार्थंमेवैरिणं
भ्रातृरूपिणम् ॥ वालिनंजहिकाकुत्स्थमयाबद्धोऽयमंजलिः ॥ ११ ॥ ततोरामःपरिष्वज्यसुग्रीवंप्रियदर्शनम् ॥ प्रत्युवाचमहाप्राज्ञो
लक्ष्मणानुगतंवचः ॥ १२ ॥ अस्माद्गच्छामिकिष्किंधांक्षिप्रंगच्छत्वमग्रतः ॥ गत्वाचाह्वयसुग्रीववालिनंभ्रातृगंधिनम् ॥ १३ ॥
सर्वेतेत्वरितंगत्वाकिष्किंधांवालिनःपुरीम् ॥ वृक्षैरात्मानमावृत्यह्यतिष्ठन्गहनेवने ॥ १४ ॥ सुग्रीवोऽप्यनदद्घोरंवालिनोह्वानकारणात् ॥
गाढंपरिहितोवेगान्नादैर्भिन्दन्निवांबरम् ॥ १५ ॥ तंश्रुत्वानिनदंभ्रातुःक्रुद्धोवालीमहाबलः ॥ निष्पपातसुसंरब्धोभास्करोऽस्ततटा
दिव ॥ १६ ॥ ततःसुतुमुलंयुद्धंवालिसुग्रीवयोरभूत् ॥ गगनेग्रहयोर्घोरंबुधांगारकयोरिव ॥ १७ ॥ तलैरशनिकल्पैश्चवज्रकल्पैश्चमु
ष्टिभिः ॥ जघ्नतुःसमरेऽन्योन्यंभ्रातरौक्रोधमूर्च्छितौ ॥ १८ ॥ ततोरामोधनुष्पाणिस्तावुभौसमुदैक्षत ॥ अन्योन्यसदृशौवीरावुभौदे
वाविवाश्विनौ ॥ १९ ॥ यन्नावगच्छत्सुग्रीवंवालिनंवापिराघवः ॥ ततोनकृतवान्बुद्धिंसोकुमंतकरंशरम् ॥ २० ॥ एतस्मिन्नंतरेभग्नः
सुग्रीवस्तेनवालिना ॥ अपश्यन्राघवंनाथमृष्यमूकंप्रदुद्रुवे ॥ २१ ॥ क्लांतोरुधिरसिक्तांगःप्रहारैर्जर्जरीकृतः॥वालिनाऽभिद्रुतःक्रोधा
त्प्रविवेशमहावनम् ॥ २२ ॥ तंप्रविष्टंवनंदृष्ट्वावालीशापभयात्ततः ॥ मुक्तोह्यसित्वमित्युक्त्वासनिवृत्तोमहाबलः ॥ २३ ॥ राघवोऽपिसह
भ्रात्रासहचैवहनूमता ॥ तदेववनमागच्छत्सुग्रीवोयत्रवानरः ॥ २४ ॥ तंसमीक्ष्यागतंरामंसुग्रीवःसहलक्ष्मणम् ॥ ह्रीमान्दीनमुवाचेदं
वसुधामवलोकयन् ॥ २५ ॥ आह्वयस्वेतिमामुक्त्वादर्शयित्वाचविक्रमम् ॥ वैरिणाघातयित्वाचकिमिदानींत्वयाकृतम् ॥ २६ ॥ तामे
ववेलांवक्तव्यंत्वयाराघवतत्त्वतः ॥ वालिनंननिहन्मीतिततोनाहमितोव्रजे ॥ २७ ॥ तस्यचैवंब्रुवाणस्यसुग्रीवस्यमहात्मनः ॥ करुणं
दीनयावाचाराघवःपुनरब्रवीत् ॥ २८ ॥ सुग्रीवश्रूयतांतातक्रोधश्चव्यपनीयताम् ॥ कारणंयेनबाणोऽयंसमयानविसर्जितः ॥ २९ ॥
अलंकारेणवेषेणप्रमाणेनगतेनच ॥ त्वंचसुग्रीववालीचसदृशौस्थःपरस्परम् ॥ ३० ॥ स्वरेणवर्चसाचैवप्रेक्षितेनचवानर ॥ विक्रमेणच

घव ॥ ७९ ॥ नखल्वहंत्वांतुलयेनावमन्येनभीषये ॥ कर्मभिस्तस्यभीमैश्चकातर्यंजनितंमम ॥ ८० ॥ कामंराघवतेवाणीप्रमाणंधैर्य
माकृतिः ॥ सूचयंतिपरंतेजोभस्मच्छन्नमिवानलम् ॥ ८१ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वासुग्रीवस्यमहात्मनः ॥ स्मितपूर्वमतोरामःप्रत्युवाच
हरिंप्रति ॥ ८२ ॥ यदिनप्रत्ययोऽस्मासुविक्रमेतववानर ॥ प्रत्ययंसमरेश्लाघ्यमहमुत्पादयामिते ॥ ८३ ॥ एवमुक्त्वातुसुग्रीवंसांत्वयँ
ल्लक्ष्मणाग्रजः ॥ राघवोदुंदुभेःकायंपादांगुष्ठेनलीलया ॥ ८४ ॥ तोलयित्वामहाबाहुश्चिक्षेपदशयोजनम् ॥ असुरस्यतनुंशुष्कांपादां
गुष्ठेनवीर्यवान् ॥ ८५ ॥ क्षिप्तंदृष्ट्वाततःकायंसुग्रीवःपुनरब्रवीत् ॥ लक्ष्मणस्याग्रतोरामंतपंतमिवभास्करम् ॥ हरीणामग्रतोवीरमिदं
वचनमर्थवत् ॥ ८६ ॥ आर्द्रःसमांसःप्रत्यग्रःक्षिप्तःकायःपुरासखे ॥ परिश्रांतेनमत्तेनभ्रात्रामेवालिनातदा ॥ ८७ ॥ लघुःसंप्रतिनिर्मां
सस्तृणभूतश्चराघव ॥ क्षिप्तएवंप्रहर्षेणभवतारघुनंदन ॥ ८८ ॥ नात्रशक्यंबलंज्ञातुंतववातस्यवाधिकम् ॥ आर्द्रंशुष्कमितिह्येतत्सुम
हद्राघवांतरम् ॥ ८९ ॥ सएवसंशयस्तातनवतस्यचयद्बलम् ॥ सालमेकंविनिर्भिद्यभवेद्व्यक्तिर्बलाबले ॥ ९० ॥ कृत्वैतत्कार्मुकंस
ज्यंहस्तिहस्तमिवापरम् ॥ आकर्णपूर्णमायम्यविसृजस्वमहाशरम् ॥ ९१ ॥ इमंहिसालंप्रहितस्त्वयाशरोनसंशयोऽत्रास्तिविदारयि
ष्यति ॥ अलंविमर्शेनममप्रियंध्रुवंकुरुष्वराजन्प्रतिशापितोमया ॥ ९२ ॥ यथाहितेजस्सुवरःसदारविर्यथाहिशैलोहिमवान्महाद्रिषु ॥
यथाचतुष्पत्सुचकेसरीवरस्तथानराणामसिविक्रमेवरः ॥ ९३ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० किष्किं
धाकांडे एकादशः सर्गः ॥ ११ ॥ एतच्चवचनंश्रुत्वासुग्रीवस्यसुभाषितम् ॥ प्रत्ययार्थंमहातेजारामोजग्राहकार्मुकम्॥ १ ॥ सगृहीत्वा
धनुर्घोरंशरमेकंचमानदः ॥ सालमुद्दिश्यचिक्षेपपूरयन्सरवैर्दिशः ॥ २ ॥ सविसृष्टोबलवताबाणःस्वर्णपरिष्कृतः ॥ भित्त्वासालान्गि
रिप्रस्थंसप्तभूमिंविवेशह ॥ ३ ॥ सायकस्तुमुहूर्तेनसालान्भित्त्वामहाजवः ॥ निष्पत्यचपुनस्तूर्णंतमेवप्रविवेशह ॥ ४ ॥ तान्दृष्ट्वा
सप्तनिर्भिन्नान्सालान्वानरपुंगवः ॥ रामस्यशरवेगेनविस्मयंपरमंगतः ॥ ५ ॥ समूर्धान्यपतद्भूमौप्रलंबीकृतभूषणः ॥ सुग्रीवःपरमप्री
तोराघवायकृतांजलिः ॥ ६ ॥ इदंचोवाचधर्मज्ञंकर्मणातेनहर्षितः ॥ रामंसर्वास्त्रविदुषांश्रेष्ठंशूरमवस्थितम् ॥ ७ ॥ सेंद्रानपिसुरान्सर्वा

सुखम् ॥ तेपिवायदितिष्ठंतिशपिष्येतानपिध्रुवम् ॥ ५६ ॥ वनेऽस्मिन्मामकेनित्यंपुत्रवत्परिरक्षिते ॥ पत्रांकुरविनाशायफलमूलाभवा
यच ॥ ५७ ॥ दिवसश्चाद्यमर्यादायंद्रष्टाश्वोऽस्मिवानरम् ॥ बहुवर्षसहस्राणिसवैशैलोभविष्यति ॥ ५८ ॥ ततस्तेवानराःश्रुत्वागिरंमुनि
समीरितम् ॥ निश्चक्रमुर्वनात्तस्मात्तान्दृष्ट्वावालिरब्रवीत् ॥ ५९ ॥ किंभवंतःसमस्ताश्चमतंगवनवासिनः ॥ मत्समीपमनुप्राप्ताअपिस्व
स्तिवनौकसाम् ॥ ६० ॥ ततस्तेकारणंसर्वंतथाशापंचवालिनः ॥ शशंसुर्वानराःसर्वेवालिनेहेममालिने ॥ ६१ ॥ एतच्छ्रुत्वातदावाली
वचनंवानरेरितम् ॥ समहर्षिंसमासाद्ययाचतेस्मकृतांजलिः ॥ ६२ ॥ महर्षिस्तमनादृत्यप्रविवेशाश्रमंप्रति ॥ शापधारणभीतस्तु वाली
विह्वलतांगतः ॥ ६३ ॥ ततःशापभयाद्भीतऋष्यमूकंमहागिरिम् ॥ प्रवेष्टुंनेच्छतिहरिर्द्रष्टुंवापिनरेश्वर ॥ ६४ ॥ तस्याप्रवेशंज्ञात्वाह
मिदंराममहावनम् ॥ विचरामिसहामात्योविषादेनविवर्जितः ॥ ६५ ॥ एषोऽस्थिनिचयस्तस्यदुंदुभेःसंप्रकाशते ॥ वीर्योत्सेकान्निर
स्तस्यगिरिकूटनिभोमहान् ॥ ६६ ॥ इमेचविपुलाःसालाःसप्तशाखावलंबिनः ॥ यत्रैकंघटतेवालीनिष्पत्रयितुमोजसा ॥ ६७ ॥ एतद
स्यासमंवीर्यंमयारामप्रकाशितम् ॥ कथंतंवालिनंहंतुंसमरेशक्ष्यसेनृप ॥ ६८ ॥ तथाब्रुवाणंसुग्रीवंप्रहसँल्लक्ष्मणोऽब्रवीत् ॥ कस्मिन्कर्म
णिनिर्वृत्तेश्रद्दध्यावालिनोवधम् ॥ ६९ ॥ तमुवाचाथसुग्रीवःसप्तसालानिमान्पुरा ॥ एवमेकैकशोवालीविव्याधाथसचासकृत् ॥ ७० ॥
रामोनिर्दारयेदेषांबाणेनैकेनचद्रुमम् ॥ वालिनंनिहतंमन्येदृष्ट्वारामस्यविक्रमम् ॥ ७१ ॥ हतस्यमहिषस्यास्थिपादेनैकेनलक्ष्मण ॥
उद्यम्यप्रक्षिपेच्चापितरसाद्वेधनुःशते ॥७२॥ एवमुक्त्वातुसुग्रीवोरामंरक्तांतलोचनः ॥ ध्यात्वामुहूर्तंकाकुत्स्थंपुनरेववचोऽब्रवीत् ॥ ७३ ॥
शूरश्चशूरमानीचप्रख्यातबलपौरुषः ॥ बलवान्वानरोवालीसंयुगेष्वपराजितः ॥ ७४ ॥ दृश्यंतेचास्यकर्माणिदुष्कराणिसुरैरपि ॥
यानिसंचिंत्यभीतोऽहमृष्यमूकमुपाश्रितः ॥ ७५ ॥ तमजय्यमधृष्यंचवानरेंद्रममर्षणम् ॥ विचिंतयन्न मुंचामिऋष्यमूकममुंत्वहम् ॥
॥ ७६ ॥ उद्विग्नःशंकितश्चाहंविचरामिमहावने ॥ अनुरक्तैःसहामात्यैर्हनुमत्प्रमुखैर्वरैः ॥ ७७ ॥ उपालब्धंचमेश्लाघ्यंसन्मित्रंमित्र
वत्सल ॥ त्वामहंपुरुषव्याघ्रहिमवन्तमिवाश्रितः ॥ ७८ ॥ किंतुतस्यबलज्ञोऽहंदुर्भ्रातुर्बलशालिनः ॥ अप्रत्यक्षंतुमेवीर्यं समरेतवरा

क्रोधमद्यनिशामिमाम् ॥ गृह्यतामुदयःस्वैरंकामभोगेषुवानर ॥ ३३ ॥ दीयतांसंप्रदानंचपरिष्वज्यचवानरान् ॥ सर्वशाखामृगेंद्रस्त्वं
संसाधयसुहृज्जनम् ॥ ३४ ॥ सुहृद्यांकुरुकिष्किंधांकुरुष्वात्मसमंपुरे ॥ क्रीडस्वचसमंस्त्रीभिरहंतेदर्पशासनः ॥ ३५ ॥ योहिमत्तंप्रमत्तं
वाभग्नंवारहितंकृशम् ॥ हन्यात्सभ्रूणहालोकेत्वद्विधंमदमोहितम् ॥ ३६ ॥ सप्रहस्याब्रवीन्मंदंक्रोधात्तमसुरेश्वरम् ॥ विसृज्यताःस्त्रियः
सर्वास्ताराप्रभृतिकास्तदा ॥ ३७ ॥मत्तोऽयमितिमामंस्थायद्यभीतोसिसंयुगे ॥ मंदोऽयंसंप्रहारेऽस्मिन्वीरपानंसमर्थ्यताम् ॥ ३८ ॥
तमेवमुक्त्वासंक्रुद्धोमालामुत्क्षिप्यकांचनीम् ॥ पित्रादत्तांमहेंद्रेणयुद्धायव्यवतिष्ठत ॥ ३९ ॥ विषाणयोर्गृहीत्वातंदुंदुभिंगिरिसंनिभम् ॥
अविध्यततदावालीविनदन्कपिकुंजरः ॥ ४० ॥ वालीव्यापादयांचक्रेननर्दचमहास्वनम्॥श्रोत्राभ्यामथरक्तंतुतस्यसुस्रावपात्यतः॥४१॥
तयोस्तुक्रोधसंरंभात्परस्परजयैषिणोः ॥ युद्धंसमभवद्घोरंदुंदुभेर्वालिनस्तदा ॥ ४२ ॥ अयुध्यततदावालीशक्रतुल्यपराक्रमः ॥ मुष्टि
भिर्जानुभिःपद्भिःशिलाभिःपादपैस्तथा ॥४३॥ परस्परंघ्नतोस्तत्रवानरासुरयोस्तदा ॥ आसीद्धीनोऽसुरोयुद्धेशक्रसूनुर्व्यवर्धत ॥ ४४ ॥
(व्यापारवीर्यधैर्यैश्चपरिक्षीणंपराक्रमैः) तंतुदुंदुभिमुद्यम्यधरण्यामभ्यपातयत् ॥ युद्धेप्राणहरेतस्मिन्निष्पिष्टोदुंदुभिस्तदा ॥ ४५ ॥
स्रोतोभ्योबहुरक्तंतुतस्यसुस्रावपात्यतः ॥ पपातचमहाबाहुःक्षितौपंचत्वमागतः ॥ ४६ ॥ तंतोलयित्वाबाहुभ्यांगतसत्त्वमचेतनम् ॥
चिक्षेपवेगवान्वालीवेगेनैकेनयोजनम् ॥ ४७ ॥ तस्यवेगप्रविद्धस्यवक्रात्क्षतजबिंदवः ॥ प्रपेतुर्मारुतोत्क्षिप्तामतंगस्याश्रमंप्रति ॥ ४८॥
तान्दृष्ट्वापतितांस्तत्रमुनिःशोणितविप्रुषः ॥ क्रुद्धस्तस्यमहाभागचिंतयामासकोन्वयम् ॥ ४९ ॥ येनाहंसहसास्पृष्टःशोणितेनदुरा
त्मना ॥ कोऽयंदुरात्मादुर्बुद्धिरकृतात्माचबालिशः ॥ ५० ॥ इत्युक्त्वासविनिष्क्रम्यददृशेमुनिसत्तमः ॥ महिषंपर्वताकारंगतासुंपति
तंभुवि ॥ ५१ ॥ सतुविज्ञायतपसावानरेणकृतंहितत् ॥ उत्ससर्जमहाशापंक्षेप्तारंवानरंप्रति ॥ ५२ ॥ इहतेनाप्रवेष्टव्यंप्रविष्टस्यवधोभ
वेत् ॥ वनंमत्संश्रयंयेनदूषितंरुधिरस्रवैः ॥ ५३ ॥ क्षिपतापादपाश्चेमेसंभग्नाश्चासुरींतनुम्॥ समंतादाश्रमंपूर्णंयोजनंमामकंयदि ॥५४॥
आक्रमिष्यतिदुर्बुद्धिर्व्यक्तंसनभविष्यति ॥ येचास्यसचिवाः केचित्संश्रितामामकंवनम् ॥ ५५ ॥ नचतैरिहवस्तव्यंश्रुत्वायांतुयथा

वाचमहार्णवम् ॥ ९ ॥ ततःसमुद्रोधर्मात्मासमुत्थायमहाबलः ॥ अब्रवीद्वचनंराजन्नसुरंकालचोदितम् ॥ १० ॥ समर्थोनास्मिते
दातुंयुद्धंयुद्धविशारद ॥ श्रूयतांत्वभिधास्यामियस्तेयुद्धंप्रदास्यति ॥ ११ ॥ शैलराजोमहारण्येतपस्विशरणंपरम् ॥ शंकरश्वशुरोनाम्ना
हिमवानितिविश्रुतः ॥ १२ ॥ महाप्रस्रवणोपेतोबहुकंदरनिर्झरः ॥ ससमर्थस्तवप्रीतिमतुलांकर्तुमर्हति ॥ १३ ॥ तंभीतमितिविज्ञा
यसमुद्रमसुरोत्तमः ॥ हिमवद्वनमागम्यशरश्चापादिवच्युतः ॥ १४ ॥ ततस्तस्यगिरेःश्वेतागजेंद्रप्रतिमाःशिलाः ॥ चिक्षेपबहुधाभूमौ
दुंदुभिर्विननादच ॥ १५ ॥ ततःश्वेतांबुदाकारःसौम्यःप्रीतिकराकृतिः ॥ हिमवानब्रवीद्वाक्यंस्वएवशिखरेस्थितः ॥ १६ ॥ क्लेष्टुमर्ह
सिमांनत्वंदुंदुभेधर्मवत्सल ॥ रणकर्मस्वकुशलस्तपस्विशरणोह्यहम् ॥ १७ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वागिरिराजस्यधीमतः ॥ उवाचदुंदु
भिर्वाक्यंक्रोधात्संरक्तलोचनः ॥ १८ ॥ यदियुद्धेऽसमर्थस्त्वंमद्भयाद्वानिरुद्यमः ॥ तमाचक्ष्वप्रदद्यान्मेयोहियुद्धंयुयुत्सतः ॥ १९ ॥
हिमवानब्रवीद्वाक्यंश्रुत्वावाक्यविशारदः ॥ अनुक्तपूर्वंधर्मात्माक्रोधात्तमसुरोत्तमम् ॥ २० ॥ वालीनाममहाप्राज्ञशक्रपुत्रःप्रतापवान् ॥
अध्यास्तेवानरःश्रीमान्किष्किंधामतुलप्रभाम् ॥२१॥ ससमर्थोमहाप्राज्ञस्तवयुद्धविशारदः ॥ द्वंद्वयुद्धंसदातुंतेनमुचेरिववासवः ॥२२॥
तंशीघ्रमभिगच्छत्वंयदियुद्धमिहेच्छसि ॥ सहिदुर्मर्षणोनित्यंशूरःसमरकर्मणि ॥ २३ ॥ श्रुत्वाहिमवतोवाक्यंकोपाविष्टःसदुंदुभिः ॥
जगामतांपुरींतस्यकिष्किन्धांवालिनस्तदा ॥ २४ ॥ धारयन्माहिषंवेषंतीक्ष्णशृंगोभयावहः ॥ प्रावृषीवमहामेघस्तोयपूर्णोनभस्तले ॥
॥ २५ ॥ ततस्तुद्वारमागम्यकिष्किंधायामहाबलः ॥ ननर्दकंपयन्भूमिंदुंदुभिर्दुंदुभिर्यथा ॥ २६ ॥ समीपजान्द्रुमान्भंजन्वसुधांदारय
न्खुरैः ॥ विषाणेनोल्लिखन्दर्पात्तद्वारंद्विरदोयथा ॥ २७ ॥ अंतःपुरगतोवालीश्रुत्वाशब्दममर्षणः ॥ निष्पपातसहस्त्रीभिस्ताराभिरिव
चंद्रमाः ॥ २८ ॥ मितंव्यक्ताक्षरपदंतमुवाचसदुंदुभिम् ॥ हरीणामीश्वरोवालीसर्वेषांवनचारिणाम् ॥ २९ ॥ किमर्थंनगरद्वारमिदंरु
द्ध्वाविनर्दसे ॥ दुंदुभेविदितोमेऽसिरक्षप्राणान्महाबल ॥ ३० ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वावानरेंद्रस्यधीमतः ॥ उवाचदुंदुभिर्वाक्यंक्रोधात्संर
क्तलोचनः ॥ ३१ ॥ नत्वंस्त्रीसंनिधौवीरवचनंवक्तुमर्हसि ॥ ममयुद्धंप्रयच्छाद्यततोज्ञास्यामितेबलम् ॥ ३२ ॥ अथवाधारयिष्यामि

शङ्केविक्रांतंतमहंसुखम् ॥ निष्क्रामंनेहपश्यामिबिलस्यपिहितंमुखम् ॥ २२ ॥ विक्रोशमानस्यतुमेसुग्रीवेतिपुनःपुनः ॥ यतःप्रतिवचो
नास्तिततोऽहंभृशदुःखितः॥ २३ ॥ पादप्रहारैस्तुमयाबहुभिःपरिपातितम् ॥ ततोऽहंतेननिष्क्रम्यपथापुरमुपागतः ॥२४ ॥ तत्रानेना
स्मिसंरुद्धोराज्यंमृगयताऽऽत्मनः ॥ सुग्रीवेणनृशंसेनविस्मृत्यभ्रातृसौहृदम् ॥ २५ ॥ एवमुक्त्वातुमांतत्रवस्त्रेणैकेनवानरः ॥ तदानिर्वास
यामासवालीविगतसाध्वसः ॥२६॥ तेनाहमपविद्धश्चहृतदारश्चराघव ॥ तद्भयाच्चमहींसर्वांक्रांतवान्सवनार्णवाम् ॥ २७ ॥ ऋष्यमूकं
गिरिवरंभार्याहरणदुःखितः ॥ प्रविष्टोऽस्मिदुराधर्षंवालिनःकारणान्तरे ॥२८ ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंवैरानुकथनंमहत् ॥ अनागसामया
प्राप्तंव्यसनंपश्यराघव ॥ २९ ॥ वालिनश्चभयार्त्तस्यसर्वलोकभयापह ॥ कर्तुमर्हसिमेवीरप्रसादंतस्यनिग्रहात् ॥ ३० ॥ एवमुक्तः
सतेजस्वीधर्मज्ञोधर्मसंहितम् ॥ वचनंवक्तुमारेभेसुग्रीवंप्रहसन्निव ॥ ३१ ॥ अमोघाःसूर्यसंकाशानिशितामेशराइमे ॥ तस्मिन्वालि
निदुर्वृत्तेपतिष्यंतिरुषान्विताः ॥ ३२ ॥ यावत्तंनहिपश्येयंतवभार्यापहारिणम् ॥ तावत्सजीवेत्पापात्मावालीचारित्रदूषकः ॥ ३३ ॥
आत्मानुमानात्पश्यामिमग्नस्त्वंशोकसागरे ॥ त्वामहंतारयिष्यामिबाढंप्राप्स्यसिपुष्कलम् ॥ ३४ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाहर्षपौरुष
वर्धनम् ॥ सुग्रीवःपरमप्रीतःसुमहद्वाक्यमब्रवीत् ॥ ३५ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च०सा० किष्किन्धाकांडे
दशमः सर्गः ॥ १० ॥ रामस्यवचनंश्रुत्वाहर्षपौरुषवर्धनम् ॥ सुग्रीवःपूजयांचक्रेराघवंप्रशशंसच ॥ १ ॥ असंशयंप्रज्वलितैस्तीक्ष्णै
र्मर्मातिगैःशरैः ॥ त्वंदहेःकुपितोलोकान्युगांतइवभास्करः ॥ २ ॥ वालिनःपौरुषंयत्तद्यच्चवीर्यंधृतिश्चया ॥ तन्ममैकमनाःश्रुत्वाविध
त्स्वयदनंतरम् ॥ ३ ॥ समुद्रात्पश्चिमात्पूर्वंदक्षिणादपिचोत्तरम् ॥ क्रामत्यनुदितेसूर्येवालीव्यपगतक्लमः ॥ ४ ॥ अग्राण्यारुह्यशैलानां
शिखराणिमहांत्यपि ॥ ऊर्ध्वमुत्पात्यतरसाप्रतिगृह्णातिवीर्यवान् ॥ ५ ॥ बहवःसारवंतश्चवनेषुविविधाद्रुमाः ॥ वालिनातरसाभग्ना
बलंप्रथयताऽऽत्मनः ॥ ६ ॥ महिषोदुंदुभिर्नामकैलासशिखरप्रभः ॥ बलंनागसहस्रस्यधारयामासवीर्यवान् ॥ ७ ॥ सवीर्योत्सेकदुष्टा
त्मावरदानेनमोहितः ॥ जगामसमहाकायःसमुद्रंसरितांपतिम् ॥ ८ ॥ ऊर्मिमंतमतिक्रम्यसागरंरत्नसंचयम् ॥ ममयुद्धंप्रयच्छेतितमु

नांतरात्मना ॥ २५ ॥ नत्वापादावहंतस्यमुकुटेनास्पृशंप्रभो ॥ अपिवालीममक्रोधान्नप्रसादंचकारसः ॥ २६ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामा
यणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये च० सा० किष्किंधाकांडे नवमः सर्गः ॥ ९ ॥ ततःक्रोधसमाविष्टंसंरब्धंतमुपागतम् ॥ अहंप्रसादयां
चक्रेभ्रातरंहितकाम्यया ॥ १ ॥ दिष्ट्याऽसिकुशलीप्राप्तोनिहतश्चत्वयारिपुः ॥ अनाथस्यहिमेनाथस्त्वमेकोनाथनंदनः ॥ २ ॥ इदंब
हुशलाकंतेपूर्णचंद्रमिवोदितम् ॥ छत्रंसवालव्यजनंप्रतीच्छस्वमयाधृतम् ॥ ३ ॥ आर्तस्तस्यबिलद्वारिस्थितः संवत्सरंनृप ॥ दृष्ट्वा
चशोणितंद्वारिबिलाच्चापिसमुत्थितम् ॥ ४ ॥ शोकसंविग्नहृदयोभृशंव्याकुलितेंद्रियः ॥ अपिधायबिलद्वारंशैलशृंगेणतत्तदा ॥ ५ ॥
तस्माद्देशादपाक्रम्यकिष्किंधांप्राविशंपुनः ॥ विषादात्त्विहमांदृष्ट्वापौरैर्मंत्रिभिरेवच ॥ ६ ॥ अभिषिक्तोनकामेनतन्मेक्षंतुंत्वमर्हसि ॥
त्वमेवराजामानार्हःसदाचाहंयथापुरा ॥ ७ ॥ राजभावेनियोगोऽयंममत्वद्विरहात्कृतः ॥ सामात्यपौरनगरंस्थितंनिहतकंटकम् ॥ ८ ॥
न्यासभूतमिदंराज्यंतवनिर्यातयाम्यहम् ॥ माचरोषंकृथाःसौम्यममशत्रुनिषूदन ॥ ९ ॥ याचेत्वांशिरसाराजन्मयाबद्धोऽयमंजलिः ॥
बलादस्मिन्समागम्यमंत्रिभिःपुरवासिभिः ॥ १० ॥ राजभावेनियुक्तोऽहंशून्यदेशजिगीषया ॥ स्निग्धमेवंब्रुवाणंमांसविनिर्भर्त्स्यवा
नरः ॥ ११ ॥ धिक्त्वामितिचमामुक्त्वाबहुतत्तदुवाचह ॥ प्रकृतीश्चसमानीयमंत्रिणश्चैवसंमतान् ॥ १२ ॥ मामाहसुहृदांमध्येवाक्यं
परमगर्हितम् ॥ विदितंवोमयारात्रौमायावीसमहासुरः ॥ १३ ॥ मांसमाह्वयतक्रुद्धोयुद्धाकांक्षीतदापुरा ॥ तस्यतद्भाषितंश्रुत्वानिः
सृतोऽहंनृपालयात् ॥ १४ ॥ अनुयातश्चमांतूर्णमयंभ्रातासुदारुणः ॥ सतुदृष्ट्वैवमांरात्रौसद्वितीयंमहाबलः ॥ १५ ॥ प्राद्रवद्भयसंत्रस्तो
वीक्ष्यावांसमुपागतौ ॥ अभिद्रुतस्तुवेगेनविवेशसमहाबिलम् ॥ १६ ॥ तंप्रविष्टंविदित्वातुसुघोरंसुमहद्बिलम् ॥ अयमुक्तोऽथमेभ्राता
मयातुक्रूरदर्शनः ॥ १७ ॥ अहत्वानास्तिमेशक्तिःप्रतिगंतुमितःपुरीम् ॥ बिलद्वारिप्रतीक्षत्वंयावदेनंनिहन्म्यहम् ॥ १८ ॥ स्थितोऽय
मितिमत्वाहंप्रविष्टस्तुदुरासदम् ॥ तंमेमार्गयतस्तत्रगतःसंवत्सरस्तदा ॥ १९ ॥ सतुदृष्टोमयाशत्रुरनिर्वेदाद्भयावहः॥निहतश्चमयासद्यः
ससर्वैःसहबंधुभिः ॥ २० ॥ तस्यैवचप्रवृत्तेनरुधिरौघेणतद्बिलम् ॥ पूर्णमासीद्दुराक्रामंस्तनतस्तस्यभूतले ॥ २१ ॥ सूदयित्वातुतं

पितर्युपरतेतस्मिञ्ज्येष्ठोऽयमितिमंत्रिभिः ॥ कपीनामीश्वरोराज्येकृतःपरमसंमतः ॥ २ ॥ राज्यंप्रशासतस्तस्यपितृपैतामहंमहत् ॥
अहंसर्वेषुकालेषुप्रणतः प्रेष्यवत्स्थितः ॥ ३ ॥ मायावीनामतेजस्वीपूर्वजोदुंदुभेःसुतः ॥ तेनतस्यमहद्वैरंवालिनःस्त्रीकृतंपुरा ॥ ४ ॥
सतुसुप्तेजनेरात्रौकिष्किंधाद्वारमागतः ॥ नर्दतिस्मसुसंरब्धोवालिनंचाह्वयद्रणे ॥ ५ ॥ प्रसुप्तस्तुममभ्रातानर्दतोभैरवस्वनम् ॥ श्रुत्वा
नममृषेवालीनिष्पपातजवात्तदा ॥ ६ ॥ सतुवैनिःसृतःक्रोधात्तंहंतुमसुरोत्तमम् ॥ वार्यमाणस्ततःस्त्रीभिर्मयाचप्रणतात्मना ॥ ७ ॥
सतुनिर्धूयताःसर्वानिर्जगाममहाबलः ॥ ततोऽहमपिसौहार्दान्निःसृतोवालिनासह ॥ ८ ॥ सतुमेभ्रातरंदृष्ट्वामांचदूरादवस्थितम् ॥ असु
रोजातसंत्रासःप्रदुद्रावतदाभृशम् ॥ ९ ॥ तस्मिन्द्रवतिसंत्रस्तेह्यावांद्रुततरंगतौ ॥ प्रकाशोऽपिकृतोमार्गश्चंद्रेणोद्गच्छतातदा ॥ १० ॥
सतृणैरावृतंदुर्गंधरण्याविवरंमहत् ॥ प्रविवेशासुरोवेगादावामासाद्यविष्ठितौ ॥ ११ ॥ तंप्रविष्टंरिपुंदृष्ट्वाबिलंरोषवशंगतः ॥ मामुवाचत
तोवालीवचनंक्षुभितेंद्रियः ॥ १२ ॥ इहतिष्ठाद्यसुग्रीवबिलद्वारिसमाहितः ॥ यावदत्रप्रविश्याहंनिहन्मिसमरेरिपुम् ॥ १३ ॥ मयात्वे
तद्वचःश्रुत्वायाचितःसपरंतपः ॥ शापयित्वासमांपद्भ्यांप्रविवेशबिलंततः ॥ १४ ॥ तस्यप्रविष्टस्यबिलंसाग्रःसंवत्सरोगतः ॥ स्थितस्य
चबिलद्वारिसकालोव्यत्यवर्तत ॥ १५ ॥ अहंतुनष्टंतंज्ञात्वास्नेहादागतसंभ्रमः ॥ भ्रातरंनप्रपश्यामिपापशंकिचमेमनः ॥ १६ ॥ अथ
दीर्घस्यकालस्यबिलात्तस्माद्विनिःसृतम् ॥ सफेनंरुधिरंदृष्ट्वाततोऽहंभृशदुःखितः ॥ १७ ॥ नर्दतामसुराणांचध्वनिर्मेश्रोत्रमागतः ॥
निरस्तस्यचसंग्रामेक्रोशतोनिःस्वनोगुरोः ॥ १८ ॥ अहंत्ववगतोबुद्ध्याचिह्नैस्तैर्भ्रातरंहतम् ॥ पिधायचबिलद्वारंशिलयागिरिमा
त्रया ॥ १९ ॥ शोकार्तश्चोदकंकृत्वाकिंष्किंधामागतःसखे ॥ गूहमानस्यमेतत्त्वंयत्नतोमंत्रिभिःश्रुतम् ॥ २० ॥ ततोऽहंतैःसमागम्यस
मेतैरभिषेचितः ॥ राज्यंप्रशासतस्तस्यन्यायतोममराघव ॥ २१ ॥ आजगामरिपुंहत्वादानवंसतुवानरः ॥ अभिषिक्तंतुमांदृष्ट्वाक्रोधा
त्संरक्तलोचनः ॥ २२ ॥ मदीयान्मंत्रिणोबद्ध्वापरुषंवाक्यमब्रवीत् ॥ निग्रहेचसमर्थस्यतंपापंप्रतिराघव ॥ २३ ॥ नप्रावर्ततमेबुद्धि
र्भ्रातृगौरवयंत्रिता ॥ हत्वाशत्रुंसमेभ्राताप्रविवेशपुरंतदा ॥ २४ ॥ मानयंस्तंमहात्मानंयथावच्चाभिवादयम् ॥ उक्ताश्चनाशिषस्तेनप्रहृष्टे

साधुसाध्वितिचाब्रवीत् ॥ २५ ॥ रामशोकाभिभूतोऽहंशोकार्तानांभवान्गतिः ॥ वयस्यइतिकृत्वाहित्वय्यहंपरिदेवये ॥ २६ ॥
त्वंहिपाणिप्रदानेनवयस्योमेऽग्निसाक्षिकम् ॥ कृतःप्राणैर्बहुमतःसत्येनचशपाम्यहम् ॥ २७ ॥ वयस्यइतिकृत्वाचविस्रब्धःप्रवदाम्य
हम् ॥ दुःखमंतर्गतंतन्मेमनोहरतिनित्यशः ॥ २८ ॥ एतावदुक्त्वावचनंबाष्पदूषितलोचनः ॥ बाष्पदूषितयावाचानोच्चैःशक्नोतिभा
षितुम् ॥ २९ ॥ बाष्पवेगंतुसहसानदीवेगमिवागतम् ॥ धारयामासधैर्येणसुग्रीवोरामसंनिधौ ॥ ३० ॥ सनिगृह्यतुतंबाष्पंप्रमृज्यनय
नेशुभे ॥ विनिःश्वस्यचतेजस्वीराघवंपुनरूचिवान् ॥ ३१ ॥ पुराहंवालिनारामराज्यात्स्वादवरोपितः ॥ परुषाणिचसंश्राव्यनिर्धू
तोऽस्मिबलीयसा ॥ ३२ ॥ हताभार्याचमेतेनप्राणेभ्योऽपिगरीयसी ॥ सुहृदश्चमदीयायेसंयताबंधनेषुते ॥ ३३ ॥ यत्नवांश्चसदुष्टात्मा
मद्विनाशायराघव ॥ बहुशस्तत्प्रयुक्ताश्चवानराहिहतामया ॥ ३४ ॥ शंकयात्वेतयाहंचदृष्ट्वात्वामपिराघव ॥ नोपसर्पाम्यहंभीतोभये
सर्वेहिबिभ्यति ॥ ३५ ॥ केवलंहिसहायामेहनुमत्प्रमुखास्त्विमे ॥ अतोऽहंधारयाम्यद्यप्राणान्कृच्छ्रगतोऽपिसन् ॥ ३६ ॥ एतेहिकपयः
स्निग्धामांरक्षंतिसमंततः ॥ सहगच्छंतिगंतव्येनित्यंतिष्ठंतिचास्थिते ॥ ३७ ॥ संक्षेपस्त्वेषमेरामकिमुक्त्वाविस्तरंहिते ॥ समेज्येष्ठोरि
पुर्भ्रातावालीविश्रुतपौरुषः ॥ ३८ ॥ तद्विनाशेऽपिमेदुःखंप्रमृष्टंस्यादनंतरम् ॥ सुखंमेजीवितंचैवतद्विनाशनिबंधनम् ॥३९॥ एषमेराम
शोकांतःशोकार्तेननिवेदितः ॥ दुःखितःसुखितोवापिसख्युर्नित्यंसखागतिः ॥ ४० ॥ श्रुत्वैतच्चवचोरामःसुग्रीवमिदमब्रवीत् ॥ किंनि
मित्तमभूद्वैरं श्रोतुमिच्छामितत्त्वतः ॥ ४१ ॥ सुखंहिकारणंश्रुत्वावैरस्यतववानर ॥ आनंतर्याद्विधास्यामिसंप्रधार्यबलाबलम् ॥ ४२ ॥
बलवान्हिममामर्षःश्रुत्वात्वामवमानितम् ॥ वर्धतेहृदयोत्कंपीप्रावृड्वेगइवांभसः ॥ ४३ ॥ हृष्टःकथयविस्रब्धोयावदारोप्यतेधनुः ॥ सृष्ट
श्चहिमयाबाणोनिरस्तश्चरिपुस्तव ॥ ४४ ॥ एवमुक्तस्तुसुग्रीवःकाकुत्स्थेनमहात्मना ॥ प्रहर्षमतुलंलेभेचतुर्भिःसहवानरैः ॥ ४५ ॥
ततःप्रहृष्टवदनःसुग्रीवोलक्ष्मणाग्रजे ॥ वैरस्यकारणंतत्त्वमाख्यातुमुपचक्रमे ॥ ४६ ॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये
च० सा० किष्किन्धाकांडेऽष्टमः सर्गः ॥ ८ ॥ वालीनामममभ्राताज्येष्ठः शत्रुनिषूदनः ॥ पितुर्बहुमतोनित्यंममचापितथापुरा ॥१॥

ह्योदेवतानांनसंशयः ॥ उपपन्नोगुणोपेतःसखायस्यभवान्मम ॥ २ ॥ शक्यंखलुभवेद्रामसहायेनत्वयाऽनघ ॥ सुरराज्यमपिप्राप्तुंस्वरा
ज्यंकिमुतप्रभो ॥ ३ ॥ सोऽहंसभाज्योबंधूनांसुहृदांचैवराघव ॥ यस्याग्निसाक्षिकंमित्रंलब्धंराघववंशजम् ॥ ४ ॥ अहमप्यनुरूपस्तेवय
स्योज्ञास्यसेशनैः ॥ नतुवक्तुंसमर्थोऽहंत्वयिआत्मगतान्गुणान् ॥ ५ ॥ महात्मनांतुभूयिष्ठंत्वद्विधानांकृतात्मनाम् ॥ निश्चलाभवति
प्रीतिर्धैर्यमात्मवतांवर ॥ ६ ॥ रजतंवासुवर्णंवाशुभान्याभरणानिच ॥ अविभक्तानिसाधूनामवगच्छंतिसाधवः ॥ ७ ॥ आढ्यो
वापिदरिद्रोवादुःखितःसुखितोऽपिवा ॥ निर्दोषश्चसदोषश्चवयस्यःपरमागतिः ॥ ८ ॥ धनत्यागःसुखत्यागोदेशत्यागोपिवाऽनघ ॥
वयस्यार्थेप्रवर्ततेस्नेहंदृष्ट्वातथाविधम् ॥ ९ ॥ तत्तथेत्यब्रवीद्रामःसुग्रीवंप्रियदर्शनम्॥लक्ष्मणस्याग्रतोलक्ष्म्यावासवस्येवधीमतः ॥१०॥
ततोरामंस्थितंदृष्ट्वालक्ष्मणंचमहाबलम् ॥ सुग्रीवःसर्वतश्चक्षुर्वनेलोलमपातयत् ॥ ११ ॥ सददर्शततःसालमविदूरेहरीश्वरः ॥ सुपुष्पमी
षत्पत्राढ्यंभ्रमरैरुपशोभितम् ॥ १२ ॥ तस्यैकांपर्णबहुलांशाखांभंक्त्वासुशोभिताम् ॥ रामस्यास्तीर्यसुग्रीवोनिषसादसराघवः ॥१३॥
तावासीनौततोदृष्ट्वाहनूमानपिलक्ष्मणम् ॥ शालशाखांसमुत्पाट्यविनीतमुपवेशयत् ॥ १४ ॥ सुखोपविष्टंरामंतुप्रसन्नमुदधिंयथा ॥
सालपुष्पावसंकीर्णेतस्मिन्गिरिवरोत्तमे ॥ १५ ॥ ततःप्रहृष्टःसुग्रीवःश्लक्ष्णयाशुभयागिरा ॥ उवाचप्रणयाद्रामंहर्षव्याकुलिताक्ष
रम् ॥ १६ ॥ अहंविनिकृतोभ्रात्राचराम्येषभयार्दितः ॥ ऋष्यमूकंगिरिवरंहृतभार्यःसुदुःखितः ॥ १७ ॥ सोऽहंत्रस्तोभयेमग्नोवनेसंभ्रां
तचेतनः ॥ वालिनानिकृतोभ्रात्रा कृतवैरश्चराघव ॥ १८ ॥ वालिनोमेभयार्तस्यसर्वलोकाभयंकर ॥ ममापित्वमनाथस्यप्रसादंकर्तुम
र्हसि ॥ १९ ॥ एवमुक्तस्तुतेजस्वीधर्मज्ञोधर्मवत्सलः ॥ प्रत्युवाचसकाकुत्स्थःसुग्रीवंप्रहसन्निव ॥ २० ॥ उपकारफलंमित्रमपकारोरि
लक्षणम् ॥ अद्यैवतं वधिष्यामितवभार्यापहारिणम् ॥ २१ ॥ इमेहिमेमहाभागपत्रिणस्तिग्मतेजसः ॥ कार्त्तिकेयवनोद्भूताःशराहेम
विभूषिताः ॥ २२ ॥ कंकपत्रपरिच्छन्नामहेंद्राशनिसंनिभाः ॥ सुपर्वाणःसुतीक्ष्णाग्राःसरोषाभुजगाइव ॥ २३ ॥ वालिसंज्ञममित्रंते
भ्रातरंकृतकिल्बिषम् ॥ शरैर्विनिहतंपश्यविकीर्णमिवपर्वतम् ॥ २४ ॥ राघवस्यवचःश्रुत्वासुग्रीवोवाहिनीपतिः ॥ प्रहर्षमतुलंलेभे